

מהרשם

VE RI

שאלות ותשובות

מהרש"ם

אשר חברתי בעזה"י אני הצעיר **שלום מרדכי הכהן**, מלפנים אבד"ק **פאטק** ואבד"ק **יאזלוויץ** וראבד"ק **ביטשאטש**, וכעת אבד"ק **ברעזן** במדינה גאליציען בעהמ"ס משפט שלום על החו"מ ודעת תורה וגילוי דעת על היו"ד והגהות וחידושים על כל הש"ע או"ח שנדפסו בארץ הגר

והוא חלק אחד מן השעת מהדורות המסודרים תחת ידי העולים בערך שני אלפים ושלש מאות תשובות אשר השבתי לשואלי דבר ה' א הלכה בעזר החונן לאדם דעת.

בהוצאת בית מסחר הספרים של פיוויל ראזין, נאלעווקי 37.

פיוועל ראזען

ווארשא, נאלעווקי 37

Printed in Poland.

Druk. G. Pinnes Warszawa Sierakowska 4

זכרון טוב.

הן אחי הרב המופלג בתוי"ר מו"ה יעקב ז"ל של"ח ביום י"ז מרחשון שנת תרכ"ט בלא בנים והשאיר הונו לבתו מרת בילא וגם היא הלכה לעולמה בימי עלומיה ביום ג' טבת ונשארה בתה הילדה קילא וגם היא הלכה לעולמה יום כ"ד תשרי וכל הונם בא לידי זרים ומעט מזעיר אשר הציל אבי הרב וכו' מו"ה משה הכהן ז"ל והאציל מחציתו על הדפסת חיבורי, לזאת הנני מציג בראשית ספרי זכרון לנשמות הנזכרים ויהיו נא צרורים בצרור החיים וישבו בסתר עליון לחזות בנועם עדן ועטרותיהם בראשיהם ויםליצו טוב בעדנו עד כי יבא מועד יקיצו וירננו שוכני עפר וטל אור תורה תהיים ויחיו היי עולם—וע"ד המליצה אען ואומר תורה צוה לנו משה (אבי ז"ל) מורשה קהלת יעקב (מעזבון אחי ז"ל)

ועתה הנני להזכיר אות לטובה לכבוד בני הרב הגאון וכו' מו"ה יצחק הכהן שליט"א שהיה מלפנים אבד"ק חאצעמר נ"י אשר יגע די מדתו בהעתקת כל הכתבים ונסיעתו לעיר ווארשא עד אשר הוציא מכח אל הפועל הדפסת חיבורי זה וברצות ה' גם יתר המהדורות אשר יודפסו בעזה"י ישלם ה' פעלו וירום קרנו בכבוד ברוב ברכות עד בלי די, אכי"ה.

גם הנני מביע ברכת תודתי להמו"ל הנכבד ר' פייבל ראזען נ"י מווארשא אשר הטה שכמו לקבל המעמסה להדפיס כל תשובותי אחת לאחת בעזה"י על הוצאותיו ונתתי לו משפט זכות ההדפסה על האופנים שנדברו בינינו וחלילה לשום אדם לחזור ולהדפיס חיבורי מבלעדי רשיון ממני או באי כחי וכל אדם יכול לאסור את שלו ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב.

טרם יהיה כל שיח אחלה פני הרבנים ומופלגי תורה אשר בענותנותם שאלו ממני ולא הדפסתי שמותיהם בתואר הוד והדר כפי ערכם הרם והנשגב זולת בקיצור בשם הרב וכו' וכדומה לבל ירע הדבר בעיניהם כי הלא תיבת וכו' כולל כל מיני שבחים ודרכי לשנות בדרך קצרה ובעקבות הגאון האדיר ר"ע איגר ז"ל בתשובותיו הלכתי בפרט זה כמ"ש בהקדמת שו"ת רע"א וכבוד חכמים ינחלו ושיאם יגדל למעלה ראש ובמקום גדולתם שם תהי ענותנותם.

המחבר.

ותש"ת חן לו להרב החריף וכו' מו"ה יהודא ליבוש מונק נ"י מווארשא אשר גם הוא הטה שכמו לסבול בעול ההדפסה ושכמ"ה

מודעה

מודעת זאת בכל הארץ כי בכל מקום שנזכר בספרי דתינו שם עכו"ם יסוב על האומות הקדמונים אשר לא נגה עליהם אור אמונת הבורא ואחדותו, לא כן העמים אשר אנחנו חוסים בצלם הגדורים בדתות, עלינו לדרוש שלומם וטובתם ובימיהם ובימינו תושע יהודה וישראל ובא לציון גואל, אכי"ר.

המחבר.

הקדמה מבן המחבר המעתיק והמסדר

אר"י בר אבינא כשהיתה הפרוטה מצויה אדם מתאוה דבר משנה דבר הלכה דבר תלמוד, ועכשיו אין הפרוטה מצויה וכו' אדם מתאוה לשמוע דבר מקרא דבר אגדה (ילקוט שה"ש בפסוק כי חולת אהבה אני, וע' פט"ז ממס' סופרים ה"ד).

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם וכו' ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו להת להם נחלת גוים שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ילקוט שמות בשם מדרש תנחומא גם ברש"י ר"פ בראשית):

המאמר הזה הוא תמוה וכבר עמדו בזה כל המפרשים ודבר שפתי אך למותר המה לדבר בו קשות, אך יען אמר החכם כי כמו שלא תערב אכילה בלא רעבון הקודמו כן לא תערב התשובה בלתי הפלגת השאלה (ספר המדות להמגיד מדובנא שער הדעת פ"ו). לזה אמרתי טוב להציג איזה דקדוקים אשר יש לדקדק במאמר הלזה, והוא, אמרו לא היה צריך להתחיל וכו' שוב לא נצרך לומר ומה טעם פתח בבראשית דממילא נשמע בתירוצו למה ההחיל בבראשית והיה די לאמר לא היה צריך להתחיל וכו' אלא משום כח מעשיו וכו' גם אמרו שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם וכו' הם אומרים להם וכו' הלא על כל דבר אשר יגזול אחד מחבירו יאמר לו ברצונו נתנה לך וברצונו נטלה ממך ונתנה לי:

א) ולהסביר הענין נראה בהקדם מאמר חז"ל במד"ר פרשת בשלח ואתה הרם את מטך וגו' ובקעהו, אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה והכתיב (ירמיה ה') אשר שמתי חול גבול לים והרי נשבעת שאין אתה קורעו לעולם, אר"א הקפר א"ל משה לא כך אמרת שאין הים נעשית יבשה שנאמר אשר שמתי חול גבול לים, וכתיב (איוב ל"ח) ויסך בדלתים ים א"ל הקב"ה לא קראת מתחלת התורה מה כתיב ויאמר אלהים יקוו המים אני הוא שהתניתי עמו כך התניתי עמו בתחלה שאני קורעו שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתניתי עמו בתחלה מיד שמע משה להקב"ה והלך לקרוע הים וכו' א"ל הים מפניך אני נקרע אני גדול ממך וכו' מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנאמר (ישעיה ס"ג) מוליך לימין משה מיד ראה הקב"ה וברח שנאמר (תהלים קי"ד) הים ראה וינס מה ראה אלא שראה הקב"ה שנתן יד ימינו על משה וכו'. והדקדוקים רבו אומרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה למה מחלק מאמרו של הקב"ה שא"ל ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו לשני מאמרים חלוקים שיקרע את הים וגם יעשה אותו יבשה. גם מה הוסיף ר"א הקפר על הת"ק. גם מה זה שהשיב הקב"ה למשה לא קראת מתחלה התורה מה כתיב ויאמר אלהים יקוו המים אני הוא שהתניתי וכו' היאך נשמע מזה שתנאי התנה הקב"ה עם הים ורק מה שא"ל הקב"ה כעת שכן התנה מה זה שא"ל לא קראת וכו':

ב) ולבאר כל זה נראה בהקדם דברי הרמב"ן על התורה (פרשת בראשית) על הפסוק והארץ היתה תהו ובהו, וז"ל ודע כי השמים וכל אשר בהם חומר אחד והארץ וכל אשר בה חומר אחד, והקב"ה ברא שניהם מאין ושניהם לבדם נבראו והכל נעשה מהם והחומר הזה שנקרא היולי נקרא בלשון הקדש תהו וכו' והצורה הנלבשת לחומר נקרא בלה"ק בהו וכו' אם כן יהיה פשט הכתובים על נכון בתחלה ברא אלהים את השמים כי הוציא חומר שלהם מאין וכו' ואחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים את השמים ואת הארץ חזר ופירש כי הארץ אחר הבריאה הזו היתה תהו כלומר אין בו ממש והיתה בהו כי הלביש אותה צורה עכ"ל. ומהר"י אברבנאל (פרשת בראשית) כתב בזה הלשון והתימה מהמפרשים האלה מי הכניסם בזה הדוחק להניח שנבראו הראשונים חומריים כחניים מבלי צורות שמהם נתהוו אחרי כן הדברים כלם ולמה ברתו להיות הדברים נבראים כלם בצורותיהם בשלימותם האם מפני שהניחו הפילוסופים חומר היולי בכח נושא בהויות הטבעיות נלמוד מעשיהם, הנה הם בחרו להניחו מפני שראו שההויה לא תהיה מההעדר ולכן הוצרכו להניח בהוית נושא חומרי נמצא בכח אמצעיי בין המציאות וההעדר לא כאלה חלק יעקב כי אנחנו נאמין שנתהוה העולם לא מדבר אבל אחר ההעדר הגמור ואיז לנו אם כן להניח היולי קודם בבריאה ראשונה וכו'. ע"ש לשונו:

ג) ובאפיקי' דרוש כ"ו האריך מאד בזה והעלה דדעת הרמב"ן הוא דעת הקדמונים וכן הוא דעת חכמינו ז"ל ולא משום שאלת הפילוסוף אלצה והכריחה אל בעלי הדעת הלזו להאמין במציאות חומר היולי וצורה היולאנית בראשית הבריאה אבל ענין תורתיי ואמוניי הביאם אל הביאור הלזה והחזקת הדעת הנזכר:

וז"ל הגאון ר' סעדיה בספר „הפדות והתחיה" ראוי שנדע שאין כח באדם לאבד גולם ואין כח בממש להאביד ממש ולא עוד אלא שהאש השורפת כל הגולמים אין בו יכולת להאפים (ר"ל לעשותו אפס ואין) את הגולם הנשרף אבל היא מפרדת בין נתחי הגולם ואבריו ובזמן שהיא מפרדת בין אברי הגולם בזמן ההוא יתערב כל חלק במינו הדומה לו וכו' מפני שזה הוא גבורת הקב"ה ויכלתו שהוא הבורא ממשיים ומכלה אותם והוא המחדש יש מאין ואין כל בריה יכולה לעשות כזה, עכ"ל הזהב. נמצא לפ"ז אלו היה החומר מקושר ומתאחד עם צורתו יחד מיד בראשית הבריאה ולא היה שום זמן שיהיה בו פירוד בינותם לא היה ענין אפשרי במציאות לשיתפשטו זה מזה כלומר לא היה יכולת במעשה הנבראים שתתפשט הצורה מחומר שלה בשום פעם ושתתלבש באיזה חומר אחר והחומר שלה יתלבש בצורה אחרת כי זה היה גבורת הקב"ה ויכלתו לא גבורת נברא כמו שאי אפשר לנברא לעשות את הממש אין גמור נגד מעשה הבורא ויכלתו ולא היה אז מקום לשכר ועונש ע"י קיום המצות וביטולם על כן עשה ה' ככה בתחלת הבריאה היתה הארץ תהו ובהו היינו החומר היה אז בפ"ע בלי צורה והיא גם היא תחתיה תעמוד גלמודה גמולה רא מבעלה וזאת ההתפרדות וההבדל נשארה בבחניותם גם אחר התחברותם ועל ידי זה אפשר ההתפשטות מצורה זו אם אחרת יקח לו החומר:

ד) ובזה נראה לי לבאר מאמר החכם שלמה המע"ה (קהלת ג') מה שאמר, ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והאלהים עשה שיראו מלפניו. ונאמר, בהקדם דברי העקדה (שער צ"ב) וז"ל כי היראה בטיב הבחינה אינה נופלת רק בדבר שהוא אפשרי להיות ואפשרי שלא להיות אבל במה שהוא מחויב או נמנע יפול עליו צער או עצב לא יראה כי אנחנו לא נירא מהזקנה או מהמיתה הטבעיית או משקיעת השמש או עלייתו אע"פ שיגיע לנו נזק ממנו אבל נצטער או נתעצב, והנה אחר שכל הדברים ההוים במציאות וכו' מציאותם הוא מחויב מצד סבותיהם הנה הירא משום אחד מהם לא מחכמה ויושר הדעת הוא ירא, רק מסכלותו תוכן הסבות ההנה וסכלותו בהן יחשב לו לענין אפשריות בדבר ואיננו כן על דרך האמת כי כמו שיחוייב אל שטף הנהר לסחוף השדה כי כן חיוב השטף לסבות הקודמות אליו ואין הפרש ביניהם רק בשאחרית הדבר הוא ידוע ונראה

ונראה לעין כל והסבות הקודמות הם נסתרים מההמון, אבל היודע ומתבונן בהכרחות הסבות בענינם הנה הוא לא יירא בשום צר רק יחרד או יתעצב מאשר אין לו להמלט מהם, ובאמת זאת הגזרה קיימוה וקבלוה עליהם להכרחיות על האומרים בקדמות העולם וחיוב מחויב מציאותו יתברך ומזה הטעם היו כל חכמי הפילוסופים היונים וזולתם אשר מעולם קשי רוח אמיצי לב לא פחדו ולא יראו לנפשותם לשום יעוד מיעודי התורה אבל יתעצבו מהרעות הטבעיים ההכרחיות ויקבלום למחוייבים, ראה זה רעה חולה ומכת בלתי סרה כי אם בתורה האלהית וכו' בהניח תחלת דבריו בראשית ברא אלהים וגו' שהכוונה שחידשו בחפץ ורצון אחר שלא היה אשר זה יחייב כמו שהיה העולם בכלל אפשרי בראשונה כן הוא וחלקיו תמיד אפשריים אצלו מצד סבותיהם כי אפשר תהיינה הסבות ההנה ואפשר שלא תהיינה כפי מה שירצה הבורא ית' וע"ז האופן תפול עליהם היראה ופחד לכל בעל שכל ומזה הצד שמה התורה האלהית היראה למצוה ולעצה טובה ונכונה, עכ"ל הנצרך לענינינו:

ה) ובזה ביארתי מאמר חז"ל (ברכות דף ה') לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע נצחו מוטב וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. ולהבין מדוע הזהירו לנו חז"ל דוקא להזכיר יום המיתה לא המיתה עצמה, י"ל לפי דברי בעל העקדה שעל דבר שהוא מחויב להיות לא יפול עליו יראה ופחד רק עצב או צער ורק על דבר שהוא אפשרי להיות ואפשרי שלא להיות יפול עליו היראה והפחד שפיר אמרו חז"ל שיזכיר לו יום המיתה דייקא דהא אנחנו לא נירא מהמיתה הטבעית דהיא דבר הכרחי ומחויבת להיות רק נירא מיום המיתה דזה אפשרי להיות היום או מחר ואפשרי שלא להיות ובהזכיר את יום המיתה יבא עליו הפחד והיראה ובזה ירגיז היצ"ט על היצה"ר ודברי חז"ל מזוקקים שבעתים:

ו) ומעתה יובנו דברי החכם מכל אדם, ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, יאמר כי כל הדברים אשר עשה האלהים מתחלת הבריאה המה יהיו לעולם ולא ישתנו, והאלהים עשה, אלהים עשה בתחלת הבריאה חומר היולי מחוסר הצורות והצורה ההיולאנית היתה עומדת בעצמה, ואח"כ היתה לאחדים בידו ושוב נתחלקו והיה לארבע יסודות פשוטים ואח"כ היתה הרכבת כל הברואים מהם, הוא, כדי, שייראו מלפניו, שיהיה באפשרית להשתנות מצורה לצורה אחרת ושכל דבר יהיה באפשרי להיות ואפשרי שלא להיות ועל ידי זה ייראו ויפחדו מלפניו (לא עצב או צער) וכמו שאמר משה רבנו ע"ה מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו':

ז) ובזה בארתי מאמר התורה (פ' תולדות) ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' ויאמר ה' לה שני גיים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבוד צעיר. וחוץ לדרכנו אמרתי בזה, בהקדם דברי בעל העקרים (מאמר ג' פל"ב) וז"ל ענין היראה בכל דבר הוא הסוג הנפש אחור והתקבץ כחותיה אליה כשתשער איזה דבר מחרידה וזה על שני פנים אם שתשער איזה דבר מזיק ותחרד ממנו מיראת היזק שתשער שאפשר שיגיע ממנו ואם שתשער איזה דבר גדול ורם ונשא וגבה מאד ותחרד ממנו כשתתבונן דלות ושפלות ערכה בערך אל הדבר הגדול ההוא אף אם לא תשער שיגיע נזק מן הדבר ההוא ולא תירא ממנו וכשאדם מקיים המצות בעבור היראה שהוא על דרך הראשון כלומר מיראת העונש או מאהבת השכר יקרא בלשון חז"ל עובד מיראה שלא לשמה [וכראיתא בסוטה כ"ב א' וברש"י שם] וכו' ואולם המקיים המצות ליראת השם ואהבתו והיותו נכנע למצותיו הוא שקראוהו רז"ל עוסק בתורה לשמה וכו' והיא היראה האמתיות וכו' כי כשיתבונן האדם וישכיל וידע שהשי"ת משקיף על נסתרו ועל נגלהו ויבחין פחיתותו ודלות שכלו וגודל רוממות השם ומעלתו, יחרד מפניו חרדה גדולה ויבוש מלעבור על מצותיו ושלא לעשות רצונו כמו שיתבייש אדם מעשות דבר בלתי הגון לפני שר ונכבד ונשוא פנים וחכם חרשים מוסכם בשלימות בחכמה והמדות והמעלה כי אע"פ שישער האדם שלא יגיענו נזק בעברו על מצותיו הנה הוא בלי ספק יבוש ויכלם ויחרד חרדה גדולה עד מאד מלמרות עיני כבודו לפניו, וזה המין מן היראה המשובחת וכו', עכ"ל הנצרך לענינו:

ובזה מובן מאמר ריב"ז (ברכות כ"ח:) יהי"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם א"ל תלמידיו עד כאן אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראנו אדם, והיינו כמ"ש בעל העקרים דזהו היראה והבושה הוא אף אם לא יגיע אליו נזק בעברו על מצותיו כן יהיה יראת השם על זה האופן לא מיראת העונש או קבלת שכר. ובזה י"ל מאמר חז"ל (ברכות ל"ג:) ואמר ר' חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אטו יראת שמים מלתא זוטרתא היא והאר"ח משום רשב"י אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא דאמר ר"ח משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול, עכ"ל הש"ס. וכבר נתקשו בזה כל המפרשים הלא אין ראוי שיאמר העשיר המופלג לעני שאין לו כלום מה אני שואל מעמך כי אם אלף זהובים לפי שאלף זהובים לעני דבר גדול הוא וקשה ההשגה ואין העשיר מדבר בזה נכונה, וע' גם בעיקרים מ"ג פל"א:

ח) ונראה בהקדם דברי האפוקי' (דף כ"ז אות ט') מ"ש בביאור דברי הש"ס (סנהדרין ס"ה) ואף זו שאל טורניסרופס את ר"ע א"ל מה יום מימים א"ל ומה גבר בגוברין וביאר כי ר"ע ידע והבין כי השר יורע כי התלהפות יום השבת משאר ימים יש כי ששת ימי המעשה הם נזכרים ונעשים בכל מלאכת עבודה והמעשה אבל יום המנוח אשר בו שובת האדם מכל מלאכה גסה ועבודה רבה בו מוכן האדם לקבל מושכלות עיונות דקות אולם כאשר ראה השר את ישראל מכבדים את יום השבת יותר גדול מימי המעשה, על זה שאל מה יום מימים אם כי יושג בו קבלת מושכלות לעומת זה יש בימי המעשה ג"כ ענין שלא יושג ביום השבת והוא השגת הקנינים הנצרכים לגוף האדם וא"כ אחר שיש בזה מה שאין בזה ולא ראי זה כראי זה דהא כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה אם כן ראוים להיות שקולים ומרוע אתם מכבדים יום השבת יתר גדול מאד, על זה השיבו ר' עקיבא מה גבר בגוברין שאתה שר וגדול ואתה נכבד מכל בעלי החומר הגסים ואנשי העבודה אף כי אתה לא תמצא בכחך לעשות את כל המעשים האלה אשר יעשו המה מצד כי המה קרוצי חומר הגס אין זה כי אם למה שיש באיש משכיל עילוי גדול מצד השכלתו הרוחני על שוכני בתי חומר כן אנחנו אומרים כי יש ליום המנוח עלוי רב על המעשה כי בו יבורך גבר בשום שכל וקניני קדושה אלהות רוחניות והשר ההוא הקשה את ערפו ואמר דמרי צבי כלומר גזירת שמיימית, לעומת זה ענהו ר"ע שבת נמי דמרא צבי כדכתיב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכד"א כי קדוש היום לאדונינו, ע"כ:

ט) והנה זה האיש אשר הוא חכם ועיניו בראשו בראותו איש חכם ישר ונכבד זקן ונשוא פנים מוסכם בשלמות החכמה והמדות והמעלות הלא יכבד אותו למאד ויחרד לפניו ויבוש מלפניו מלעבור על מצותיו והוא יען שהוא קדוש ה' והוא איש הרוחני מופשט ממעשה הגס וממילא יבין שלזה צוה השי"ת לכבד את השבת יען שהוא זמן רוחני מופשט המעשה ומדוע הוא זמן רוחני יען כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי וממילא יבין גדלות וגבורת השי"ת, ועי"ז ממילא יבא אליו הפחד והחרדה מפניו לבל יעבור על מצותיו יתברך אף בלתי פחד שלא יגענו נזק בעברו כמו מן האדם הרוחני הנ"ל אף שלא יגיע אליו שום נזק בעברו על מצותיו וכמ"ש בעל העקרים הנ"ל וממילא שוב מובן דברי הש"ס ברכות הנ"ל אטו יראה מלתא זוטרתא היא כלומר יראה האמתית בלתי יראת עונש או אהבת השכר הלא דבר גדול הוא ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא, כלומר כשעמרו וראו את משה אשר הוא עניו מכל אדם ומי איכא גדול קדוש ורוחני ממשרע"ה אשר לחם לא אכל ומים לא שתה ארבעים יום ודבר ה' אליו פנים אל פנים הלא הבינו פחיתותם ודלות שכלם נגדו ובודאי החרידו ויבושו מעשות דבר בלתי הגון לפניו אע"פ שידעו שלא יגיע אליהם שום נזק בעברם על מצותו כי זה דבר נכון מצד טבע השכל כי השכל יגזור השתעבד הפחות לנכבד כי מזה הצד נשתעבדו הבעלי חיים למין האדם וא"כ ממילא שוב נקל לפניהם להבין רוממות השי"ת ומעלתו ויחרדו מפניו חרדה גדולה ויבושו מלעבור על מצותיו ושלא לעשות רצונו וע"ז הביא הא דאמר ר"ח משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש

לו

לו רוצה עליו ככלי קטן כלומר כיון שאז כל קהל ישראל כבר היה להם תיראה והפחד בלתי יראת עונש מפני משה שוב היה להם מלתא זוטרתא לירא ולפחד מפני השי"ת בלתי יראת עונש והיה להם ככלי קטן. ובזה טובן מאמר חז"ל בש"ס דב"ק (מ"א:) שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, א"ל תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה עד שבא ר"ע ולימד את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח. והענין כי שמעון העמסוני פירש יען שחשב דאזהרת את ה' אלהיך תירא הוא גופה מביאו להיות ירא מהשי"ת שלא להשוות לו שום דבר ולכך פירש ואמר כך אני מקבל שכר על הפרישה, וכמ"ש המהרש"א בח"א שם אבל ר' עקיבא ס"ל דאין זה משוה מורא ת"ח למורא המקום דאדרבא מזה שיש לאדם חרדה ומורא מפני איש הנכבד ממנו במעלות ומדות מזה יבין ונשמע לו לקבל עליו יראת ה' האמתית בלתי יראת עונש וכדברי העקרים הנ"ל:

והנה כבר נודע דעת המתפלספים בענין מהות הנפש וקצת מהם טעו ודמו כי הנפש תתהוה רק בהויית גופו ומתחדשת בחידושו והוא רק כח הכנה בלבד והוחלט עליה האבדון וההפסד במות האדם כי כל הוה נפסד, ולפ"ז מותר האדם מן הבהמה אין ודעת רבים יחכמו יותר כי בתחלת בואה לעולם הזה הוא רק כח הכנה בלבד ואולם ע"י התעצמות והרגל עיונים שכליים יושפע עליו שכל אלוה בעצם נבדל חלק אלוה ממעל ואולם דעת המקובלים וכן הוא דעת חז"ל כי הנפש עצם נבדל חלק אלוה ממעל מעת בואה אל העולם הזה, וכמ"ש חז"ל (נדה ל') שמלמדין אותו כל התורה כולה כדאיתא שם נשמה שנתן בך טהורה אם אתה משמרה בטהרה מוטב וכו' ואולם בהתעצמות החומר במעש"ט ומדות מעולות תתעלה הנפש להוציא כחותיה אל הפועל וכל זמן שלא יזוכך החומר כחות הנפש עמומים וטמונים בקרבה וע' בעקדה ש"ו ושל"ב ובעקרים מ"ג פכ"א וע' באפיק"י די"ג בזה בביאור דעת העקדה להסיר מעליו תלונות הנש"ח מ"ב ח"ב, ונודע דהפילוסופים טענו נגד זה כי אם הנפש עצם נבדל מעת בואה לעולם הזה אם כן הוא כביכול עול בחוקו יתברך מדוע יאציל לאחר נפש יותר יקרה מוכנת להשגה אלהית מאשר יאציל על אחרים ואדם אחד מאלף מצאתי והיה מהראוי שיהיו כלם חכמים בעלי נפש בערך ומצב אחד וע' בנחי"ע להגאון מליסא פ' חיי בזה, והיתר הקושיא הוא מה שביאר הרמב"ם בהקדמתו לזרעים מאמרם ז"ל (ברכות ו') כי זה כל האדם כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה כי הנה אם לא ימצא האדם המשכיל כל ההכנות הנחוצים לחלק החומר בהמצאות המזון והמלבוש וכדומה לא יוכל להמציא שליטותו כי צרכי החומר יכריעוהו לעסוק בכל מיני מלאכות לחרוש ולזרוע לקצור ולטחון וכן לטוות ולתפור ולהכין כלי מחרישה וכלי הטוויה וכדומה ואין קץ לדברי רוח ומתי יעשה לביתו ולזאת היה ההכרח היצירה שיהיו רוב אנשים מעטי השכל אשר יעסקו בהויית עוה"ז השפל ובכל מלאכת מחשבת לצורך ישוב העולם וקיומו ובזה ימצא החכם מנוח לנפשו ולהצ:יעה מטרדות המשידות ורבים אשר יחזיקו בחכמים להמציא לביתם טרף ובזה יהיה מציאות בעולם, וז"ש בש"ס (ברכות נ"ח) בן זומא היה עומד על הר הבית וראה אוכלסא אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול וכו' ואני משכים ומוצא כל אלו מתקיים לפני וכמה יגיעות יגע אדה"ר עד שמצא בגד ללבוש וכו' ע"ש, נמצא כי היה מההכרח שלא יהיה נפשותיהם בערך השוה:

י) ובזה עלה בלבי לפרש מאמר חז"ל בנוסח ברכת בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי, שזה היא כונתם, אם כה יאמר מדוע בורא נפשות רבות וחסרונם, מדוע אם הנפש עצם נבדל מעת בואה לעולם הזה מדוע האציל לאחר נפש יותר יקרה מוכנת להשגה אלהית מאשר האציל על האחרים והיינו בורא נפשות רבות וחסרונם מדוע ברא נפשות רבות והרבה מהם יש להם חסרון אשר איננה מוכנת להשגה אלהית, על זה אמר להחיות בהם נפש כל חי כי אם היו כולם שוים לא היה מוצא האדם כל ההכנות הנחוצים לחלק החומר וכנ"ל ולא היה אחד אשר יוכל לעבוד את ה' ולהשיג השגות אלהית ולכן ברא ה' רוב האנשים מעטי השכל בחסרונם כדי שהם יכינו כל ההמצאות לאחד והוא בזה אשר ימצא מוכן לפניו הכל ויעבוד את ה' וישכיל בההשגה הוא יחיה את כולם שהם הגורמים לזה שהוא יוכל לעיין בההשגה ובהשכלה ונחשב לפניו ית"ש כאלו כולם השיגו החכמה וכמ"ש דהע"ה גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו. ולדעתי בפשיטות להתיר קושייתם של המתפלספים מדוע יאציל לאחר נפש יותר יקרה מוכנת להשגת אלהית מאשר יאציל לאחרים ואדם אחד מאלף מצאתי ואם הנפש עצם נבדל מעת בואה לעולם הזה היה מהראוי שיהיו כולם חכמים בעלי נפש בערך ומצב אחד דכבר כתבתי דכל זמן שלא יזוכך החומר כחות הנפש עמומים וטמונים בקרבה אך בהתעצמות החומר במעש"ט ומדות מעולות אז תתעלה הנפש להוציא כחותיה אל הפועל וזה לדעתי ענין הבחירה אשר נתן השי"ת להאדם כי באמת האציל השי"ת לכל אדם הנפש אשר היא עצם נבדל מעת בואה לעולם הזה ונתן לכולם נפש יקרה אשר היא מוכנת להשגה אלהית, אך נתן הבחירה בזה להאדם ואם האדם קרוץ מחומר יזכך חומרו במעש"ט ומדות מעולות אז תתעלה הנפש להוציא כחותיה אל הפועל ואם לא יזכך החומר במעש"ט אז כחות הנפש עמומים וטמונים בקרבה ולזה אדם אחד מאלף מצאתי יען שאינם מזככים החומר במעש"ט ומדות מעולות אבל באמת האציל השי"ת לכל אחד ואחד נפש יקרה מוכנת להשגה אלהית ולא קשה קושית המתפלספים בזה:

יא) ובזה בארתי המסורה פ' בשלח, ולילה ששה, ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה, ולילה באים להרגך, ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני, גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר, ולילה ללילה יחוה דעת, ולילה ולא דומיה לי, ואמרתי דהנה אאמו"ר שליט"א בהקדמתו לספרו משפט שלום הכה על קדקדם של המתפלספים בזה אחרי מה שתירץ הרמב"ם הנ"ל דהיה מההכרח שלא יהיו נפשותיהם בערך השוה ובאו לשאול אשר גם בזה יש צד עול מדוע יפול הגורל על אלו שיהיו הם הכנה לבד אל הנפש היקרה, ואמר בזה אאמו"ר שליט"א שגם בזה שגו פליליה כי באמת דעת תוה"ק כי עיקר השלימות הוא במצות המעשיות וזה כל האדם יוכלו לזכות בה ומצינו שהקדים הכתוב זבולון ליששכר וע' במד"ר פ' קרושים עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים בה וע' בירושלמי סוטה הובא גם בתוס' סוטה (ל"ז ב') למד ולימד שמר ועשה והיה בידו להחזיק ולא החזיק ה"ז בכלל ארור לא למד ולא לימד וכו' והחזיק ה"ז בכלל ברוך הר"י שביד פשוטי העם לזכות לעוה"ב הבא גם מבלעדי חכמה והשכלה ולא יגרע חלקם ואם כן סרה תמיהת המתפלספים הנ"ל ובמק"א ביארתי בזה מאמרי רבב"ח ואכמ"ל, והנה בעקדה (שער כ"ב) ביאר כי השי"ת ברא את האדם דוגמת עולם קטן ובראו בבחינת ב' מאורות המאור הגדול הוא השכל האלהי לממשלת היום הוא עולם הנצחיי והמאור הקטן הוא החומר כח החיוני והמתעורר לממשלת הלילה הוא העולם השפל האפל והנפסד ע"ש וע' פסחים (ב) עולם הבא דומה ליום ועולם הזה ללילה. ובזה בארתי מאמר הכתוב והגית בו יומם ולילה דהנה כבר נודע דבהתורה יש שני חלקים, האחד, הוא הלק ההשכלה בפנימיותיה וסודותיה אשר רק יחידי סגולה ישיגו בה נפלאות תמים דעים וגם הם לא יבואו אל תכונתם כי לא ידע אנוש ערכה וכמאמר החכם תכלית הידיעה אשר לא נדעך וזה החלק הוא בחינת מאור הגדול לממשלת היום, והשני, הוא חלק המעשה שהכל זוכים בה וזה החלק הוא בחינת מאור הקטן לממשלת הלילה, וז"ש והגית בו יומם, היינו היחידי סגולה אשר ישיגו בה נפלאות תמים דעים שהוא בחינת מאור הגדול לממשלת היום, ולילה, פשוטי העם אשר זוכים בחלק המעשה שהוא בחינת מאור הקטן לממשלת הלילה, והנה במצרים היה גם כן ביניהם חכמים זקני ישראל משכילים בהשגה אלהית ואולם בחלק המעשה לא זכו עד יציאתם בדם פסח ומילה ובפרט בקבלת התורה אח"כ:

יב) והנה בישוע"י או"ח סוף הלכות ציצית ביאר מ"ש והסר שטן מלפנינו ומאחרינו כי דרך העולם כשקורין איש לילך ולבא לשמוח בתענוג אכול ושתה אזי השליח אשר שלחו אחריו מבית המשתה הולך לפני האיש הקרוא כי הוא בטוח שילך אחריו אמנם אם מבית המשפט ישלחו אל איש שיקחהו לבית האסירים אזי

משלית

השליח הולך מאחריו כדי שלא יברח וז"ש והסר שטן וגו' כי הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות ומתחלה מסיתו לעבירה למלא תאוותו והאדם טח עיניו מראות רץ אחריו והשטן לפניו ואח"כ כשמוליכו לדין הילך השטן מאחריו, עכ"ד ורפח"ח, וע' במהרש"א בח"א לע"ז (ה' ע"א) על מ"ש חז"ל כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין ע"ש, ובזה בארתי מאמר הנביא (ירמיה ב') הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, יאמר שהשי"ת זוכר מעשי אבות שעשו ברצונם הטוב והראיה שהלכו אחרי הקב"ה במדבר והקב"ה לפניהם וזהו האות שעשו ברצון:

יג) ובזה בארתי מאמר חז"ל במדר"ר (פ' וישלח) יעבר נא אדוני לפני עבדו א"ל מבקש את שנהא שותף עמך בעולמך א"ל יעבר נא אדוני לפני עבדו א"ל ואין אתה מתיירא מרוכסי ומן אפרכי ומן אסטרטילי א"ל ואני אתנהלה לאטי להוני, להוני אני מהלך כמה דתימא את מי השילוח ההולכים לאט (ישעיה ח') ר"א בפנים כרוכות אני מהלך כמה דתימא הנה הוא לוטה בשמלה (ש"א כ"א) עד אשר אבא אל אדוני שעירה א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו וכו' אלא אימתי היה הוא בא אצלו לעתיד לבא הה"ד ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, ובדברים רבה (פ"א סי' כ') איתא מה אתנהלה לאטי לרגל המלאכה וגו' א"ל עד עכשיו יש לי להעמיד חנניה מישאל ועזריה שכתוב בהן ילדים אשר אין בהם כל מאום וגו' (דניאל א') ע"ש. ובספר פה"ע (פ' וירא) הביא מדרש זה בזה הלשון ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך אמר עשו ליעקב אהיה שותף עמך בעולמך א"ל יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי בפנים כרוכות אני מהלך ד"א לאטי להוני אני מהלך לרגל המלאכה יש לפני לעשות מלאכת המשכן ולרגל הילדים יש לי להעמיד ילדים אשר אין בהם כל מום זה חנניה מישאל ועזריה, ע"כ. והמדרש הזה הוא פלאי ואמרתי בביאורו דהנה הגאון בעל נו"ב בספרו אהבת ציון (דרוש ב') כתב לפרש מאמר חז"ל בש"ס דיומא (פ"ו ע"ב) דתשובה מיראה זדונות נעשה לו כשגגות ובתשובה מאהבה נעשית לו כזכיות דהענין דאם עושה תשובה מיראה שמתיירא מן הפורעניות ועונשי החטא נותן כח וחלק בזה להשטן דהא כתיב תיסרך רעתך ויצר הרע נקרא רע והוא המכה ומביא היסורין כמו שאחז"ל זה שטן זה יצר הרע זה מלאך המות יורד ומשטין עולה ומקטרג ויורד ונוטל נשמה ואם כן המתיירא מן היסורים ועושה תשובה השטן גורם לו שיעשה התשובה ויש לו חלק בהתשובה ואם כן בלתי אפשרי להיות הרשעה כולה כעשן תכלה כי הלא היצר הרע עצמו יש לו יניקה מן התשובה הלזו וצריך ליתן לו חלקו להיות ג"כ קצת תיקון אבל בתשובה מאהבה אין להשטן שום חלק בו ואז כלה יכלה, ע"ש:

יד) ובארתי בזה מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ס"ב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ובש"ס דר"ה (י"ז ע"ב) ר' אליעזר רמי כתיב ולך ה' החסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף ולך ה' החסד, ע"ש. והוא בלתי מובן גם קישור הכתובים השייכות הא דאחת דבר אלהים וגו' לזה דלך ה' החסד וערש"י תהלים שם ולפי הנ"ל א"ש דהנה בהקדמת יד המלך מאמר האמונה והבטחון ביאר מאמר ישעיה הנביא (ישעיה כ"ו) ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה עיר עוז לנו ישועה ישית חומות וחיל וביאר דיש שני מיני הצלחות במלחמה. א) אם המחנה מצאו מגן ומחסה שעל ידי זה לא יוכלו השונאים לנגוע בהם זה נקרא בגדר ישועה דאין עוד ביד האויב להצר לו. ב) כאשר המחנה יתגבר על שונאו ותמו ונכרתו כל צורריו זהו נקרא עוז כי גבר על האויב והנה אם המחנה יושבת בעיר חומה ובצורה אין בידם להשיג רק הצלחת ישועה אבל אם יצאו מן החומה ויערכו מלחמה מחנה מול מחנה אז יוכלו להשיג הצלחת עוז ובמלחמת סנחריב היו ישראל סגורים בעיר ומלאך ה' השמיד כל מחנה סנחריב וזהו שאמרו שירה עיר עוז לנו שהעיר היה לנו הצלחת עוז הלא ישועה ישית חומות וחיל הלא חומה וחיל לא ישיתו רק הצלחת ישועה, ורפח"ח וש"י:

ומעתה מובן דברי דהע"ה אחת דבר אלהים, ירצה שהקב"ה צוה לנו לעשות תשובה, שתים זו שמעתי, ירצה שיש שני מיני התשובות תשובה מיראה ותשובה מאהבה ולא נודע איזהו המעולה מהם, על זה אמר, כי עז לאלהים, דהקב"ה רוצה בתשובה מאהבה שיהיה בחינת עז נגד היצר הרע והרשעה כלה כעשן תכלה ואז הזדונות נעשות כזכיות ומקבל שכר על העבירות שעשה מקודם כמו על המצות, ולזה אמר לך ה' החסד כלומר שזהו מחסדו יתברך לעשות מזדונות זכיות כי אתה תשלם לאיש (עבור הזדונות) כמעשהו, כלומר כהמצות שעשה, וזה שרמי ר"א, והשיב בתחלה היינו קודם שעשה תשובה אתה תשלם לאיש כמעשהו הקב"ה משלם לו עבור המצות שעשה ולבסוף כשעושה תשובה מאהבה, לך ה' החסד הקב"ה נותן לו שכר גם על העבירות שעשה מקודם וזהו מחסדו השי"ת ובזה מובן גם מאמר הש"ס (י"ז) אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת בתחלה ואמת ולבסוף רב חסד והיינו בתחלה קודם שעושה תשובה מעולה והיינו מאהבה הוא, ואמת, כלומר מה שמגיע לו באמת שכר בעד המצות שעשה ולבסוף כשעושה התשובה מאהבה הוא, ורב חסד שמשלם ברב חסד והיינו גם על העבירות דנעשה כזכיות, וכנ"ל:

טו) והנה נודע מ"ש הר"ן בדרשותיו (דרוש א') לפרש מאמר חז"ל כל תפלה שאין בה מפושעי ישראל אינה תפלה שהרי חלבנה שריחה רע והוא מסמני הקטורת, וביאר הר"ן ז"ל דהיינו משום דכל דבר מתפעל מהפכו ולזה על ידי החלבנה שריחה רע נתפעלו הסמני קטרת ונתנו ריח טוב יותר מבתחלה נגד החלבנה שמתגברים עליה ומתפעלים כנגדו כן התפלה אם יש בו מפושעי ישראל יתפעלו הצדיקים בתפלתן בהתלהבות יותר מבתחלה, ע"ש דבריו הנעימים, וזה ענין נתינת היצר הרע להאדם שעל ידי זה יתפעל הנפש הקשורה בהקדושה על ידי הניגוד להעבודה ותהיה עוד ביתר שאת ותוקף וכמבואר דבר זה במפרשים ונודע מ"ש החוקרים כי אין מקום לשום דבר לשלוט על הפכו אם לא שיש גם בהפכו איזה כח ממנו וע"כ כיון שאכל אדם הראשון מעץ הדעת ונתערב הכל טוב ברע ורע בטוב לכך יכול לשלוט היצר הרע ולזה צריכין הניגוד וזה באדם אשר עוד לא הפך הרע לטוב ויש בו עוד חלק מהרע אבל אדם כזה שכבר השלים נפשו עד שגם האויב נעשה לאוהב וגם האויב שהוא היצר הרע במצותיו חפץ [וכמו שבארתי מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ב) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד דנודע מ"ש חז"ל במדר"ר והנה טוב מאד טוב זה יצר טוב מאד זה יצר הרע (ע' מדר"ר קהלת פ"ג סי' ג'), וז"ש אשרי איש ירא את ה' שמתגבר על יצרו כאיש אז במצותיו גם היצר הרע חפץ בהם וזה במצותיו חפץ מאד זה היצר הרע, ובמקום אחר הארכתי בזה לבאר כמה מאמרים], ואיש כזה שוב איננו צריך לניגוד ועבודתו שלמה בתכלית השלימות בלי הניגוד כמובן וזה כל ענין חיות של השטן וכת דיליה יען שיש לו גם כן קצת חלק בהקדושה מהמצות שעושה האדם ע"י ניגוד שלו ומתפעל מהפכו ועושה אותה המצוה ביתר שאת ויתר עוז, וזה לדעתי פירוש מאמר חז"ל (ברכות נ') בעולם הזה על בשורות טובות הטוב והמטיב ועל הרעות דיין האמת ולעתיד כולו הטוב והמטיב דנודע מ"ש חז"ל (בסוכה נ"ב) לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו וכו' ע"ש והיינו שאז ומלאה כל הארץ דעה ויתגברו על יצרם והיצר הרע נמסר בידם והוא נעשה עבדו של אדם, וכמ"ש רש"י סוכה (נ"ב: יצר הרע הוא עבדו של אדם שאם רצה הרי הוא מסור בידו שנאמר ואתה תמשול בו ולא יהיה שום ניגוד ולא יהיה שוב שום חיות להיצר הרע וכת דיליה וזה ענין השחיטה וז"ש בעולם הזה על בשורות טובות הטוב והמטיב ועל הרעות דיין האמת דעל חיות הרעות היינו היצר הרע דיין האמת כי באמת יש לו גם כן חלק מחמת הניגוד שלו אבל לעתיד לבא כולו הטוב והמטיב שלא יהיה להרע שום חלק וחיות רק כולו טוב. והנה בש"ס נדרים (ל"ב) כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברים ולבסוף המליכו על רמ"ח אברים ופירש הר"ן שם שבתחלה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו ליזהר מעבירה אבל עיניו ואזניו של אדם אינן ברשותו שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבסוף כשנמול המליכו הקב"ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה ובפירוש הרא"ש שם כתב כדכתיב רגלי חסידיו ישמור כשאדם מתגבר על יצרו סוף שהקב"ה מוסרו בידו

בידו, ע״ש. ובמד״ר בראשית (פ׳ ס״ט) צמאה לך נפשי כמה לך בשרי רבנן אמרי כשם שנפשי צמאה לך כן רמ״ח אברים שיש בי צמאים לך, ובארתי במקום אחר שהכוונה שיעקב אבינו ע״ה גם כן התגבר על יצרו ונמסר בידו ועי״ז שוב כל הרמ״ח אברים גם כן היו צמאין להשי״ת כמו הנפש שלו:

טז) והנה בספר בית אל בהקדמה ביאר מאמר רש״י ז״ל פ׳ בשלח וישב הים לפנות בקר לאיתנו, ופירש״י להקפו הראשון וביאר כי רואים אנחנו בהעצר שטף מים על ידי מונע מה אז בסור המונע ישובו המים לשטוף ביתר תוקף ועוז מכפי טבע שטפתם פעם בפעם והיא כי באמת גם בעת העצרה וחדלה משטוף לא הוסר מהם כח הטבעי המסוך בקרבם לשטוף ורק כי המונע עמד נגד כח הטבעי ביותר שאת ויתר עז מכפי דרכם מקדם אבל בקריעת ים סוף אז חדל הכח הטבעי אשר למים לשטוף וכמ״ש קפאו ההומות בלב ים כדבר הנקפא ונקרש אשר אין בכחו כלל לשטוף ועל כן גם בהוסר מהם המונע כאשר צוה ה׳ את משה רע״ה לנטות ידו על הים וישובו המים למרוצתם לא שטפו ביתרון כח כי אם בתקפם הראשון וכדרכם פעם בפעם ע״ש, וזה גם כן הענין דכל דבר מתפעל מהפכו וכשיעמוד המונע על ידי זה שנתפעל מקודם מהפכו היינו המונע להתגבר נגדו על ידי זה תיכף בהסיר המונע שוטף אז ביתר עז ויתר שאת עד שיעברו המים שעמדו והתגברו נגד המונע אחר כך הולך לאט לאט כמקדם וכן הדבר אצל האדם על ידי הניגוד של היצר הרע הוא מתפעל מהפכו ואם היצר הרע מונע אותו מלעשות איזה מצוה כשמתגבר עליו הוא עושה בזריזות גדול המצוה יען שהיה לו מניעה אבל כשאין לו ניגוד איננו צריך לעשות בזריזות כי בזמן וברגע שבאה המצוה לידו הוא עושה אותה תיכף בלי שום מונע ועל ידי זה איננו צריך לרוץ ולזרז את עצמו ולאט לאט יהלוך ועושה המצוה בתכלית השלמות וכמו האבות הקדושים שהתגברו על יצרם ועשו המצות בתכלית השלמות, ובזה בארתי מאמר הנביא (ישעיה נ״ב) סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי ה׳ כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה׳ ומאספכם אלהי ישראל. ובארתי דכבר כתבתי לעיל (אות י״ב) דהיצר הרע המסית לאדם לעבור עבירה היצר הרע הולך לפניו והאדם המסיר הולך אחרי היצר הרע וז״ש סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו ורצה שיתבטל אז היצר הרע שתמלא כל הארץ דעה ויתגברו כלם על יצרם והקב״ה שחטו וכנ״ל (אות ט״ו) ועל ידי זה לא יהיה שוב שום ניגוד ומונע וילכו לאט לאט שלא יצטרכו לגבור עוד על שכנגדם כמו במצרים שיצאו בחפזון כי היה עוד היצר הרע אשר רצה למנוע אותם מלצאת לארץ מדבר ושממה והוצרכו להתגבר עליו ועי״ז יצאו בחפזון כמו המים אם יסור המונע תלך בחפזון יותר מבקדם וז״ש כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה׳ וגו׳ לא כמו שהיה עד עתה שעמד לפניכם היצר הרע לפתות אתכם ולהסיתכם, והבט וראה כי כל דברי מבוארים במד״ר (שמות פי״ט) כשאכלו ישראל את הפסח במצרים אכלו אותו בחפזון שנאמר וככה תאכלו אותו על שם כי בחפזון יצאת ממצרים אבל לעתיד לבא כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון והוא הדבר אשר דברתי דבמצרים שהיו שקועין במ״ט שערי טומאה וגברו אז על היצר הרע לעשות צווי השי״ת לעשות הפסח על כן הוצרכו לעשות בחפזון אבל לעתיד לבא שיתבטל היצר הרע ומלאה כל הארץ דעה ולא יהיה שום ניגוד לאט לאט יהלכו ולא יצטרכו לילך בחפזון:

יז) והנה באפיק״י ד״י אות ו׳ ביאר מאמר המד״ר (שמות פ״ב) ויביאו את המשכן אל משה ר׳ תנחומא ב״א פתח לרקמות תובל למלך בתולות אחריה וגו׳ (תהלים מ״ה) מהו לרקמות זה המשכן שהוא מצוייר כמ״ש ורוקם בתכלת כו׳ מהו תובל למלך זה משה שנקרא מלך שנאמר ויהי בישורון מלך כו׳ והוכן דבריו שם כי אמרו חז״ל בית המקדש שלמטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה והוא כיוון ציורי ובחינותיי לא מקומי וע׳ ברשב״א הובא בהכותב פ״ג דחולין בהא דשור שהקריב אדם הראשון כתב וז״ל כי כמאמר הזה אמרוהו במעשה המשכן שהיה רמז וציור לדברים רוחניים כדכתיב וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר וע׳ ברבינו בחיי פ׳ תרומה שכתב ידוע כי המשכן וכליו הכל ציורים גופניים להתבונן מהם ציורים עליונים וע׳ גם תורת העולה להרמ״א ז״ל אריכות גדול בזה בכל פרט ופרט וכל מעשה חוט וחוט רומז על ענין מכוון מה שלמעלה ע״ש ומרע״ה ידע כל אשר יפעל בהם על ידי צרופי ההוויות ויחודי השמות הנרמזים במעשה המשכן ולזה לא היו יכולין שום אחד מישראל להקימו חוץ ממרע״ה אשר בכל ביתו נאמן הוא ואף בצלאל שרק עבר מלאכת המשכן לא להקימו אמרו עליו חז״ל יודע היה בצלאל לצרף צירופים שבהם נבראו שמים וארץ כי ה׳ נתן לו חכמה ודעת לידע איך לדקים היריעות ולעשות המלאכה ע״ש ומלאכה כזו לא היה יכול לעשות רק מי שכבר התגבר על יצרו ונתהפך אצלו הרע לטוב ואין לו עוד שום ניגוד כהיצה״ר דידוע דמלאכת המשכן היה מעין בריאת שמים וארץ ולכך כתיב על בצלאל ואמלא אותו בחכמה ובתבונה ובדעת שהם שלשה דברים שבהם נבראו שמים וארץ כמ״ש ה׳ בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות וגו׳ ולזה אמרו חז״ל במד״ר וירא משה את כל המלאכה זה מלאכת מעשה בראשית וזה אפשר הכוונה שכתב וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו דנודע מה שאמרו חז״ל עה״פ פ׳ וירא וסעדו לבכם שאין יצה״ר שולט במלאכים ויש להם רק לב אחד משא״כ אדם יש לו יצה״ר ויש לו שני לבבות ויען שמלאכת המשכן בכל עניניו היו צריכין לעשות רק האנשים שכבר נתגברו על יצרם שלא יהיה מעורב בו שום חלק רע כדי שלא יהיה יניקה מזה ח״ו להשטן וכת דיליה ולזה אמר וכל חכם לב דייקא שאין לו רק לב אחד שכבר התגבר על יצרו ואין בו עוד שום ניגוד ואז לא יהיה להיצה״ר שום חלק במלאכה זו המה יבואו ויעשו מלאכת המשכן, והקמת המשכן היה דייקא על ידי מרע״ה שהיה איש האלהים משולל הגשם ולא היה לו שום ניגוד ועי״ז לא היה חלק היצה״ר בזה ולא הי״ל שום יניקה וחיות מזה:

יח) והנה בש״ס דפסחים (נ״ג ב׳) דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מו״ע שמסרו א״ע לתוך כבשן האש [ופירש״י והכתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ודרשינן ולא שימות בהם ואמאי לא דרשו כן חמו״ע] נשאו ק״ו מצפרדעים ומה צפרדעים [illegible] מצוים על קידוש השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך וגו׳ ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויין אצל התנור בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קידוש השם על אכו״כ [illegible] והתוס׳ הק׳ [illegible] הא בע״ז קיי״ל יהרג ואל יעבור וכדינא עשו ומה [illegible] מה [illegible] שמסרו א״ע לתוך כבשן האש ובמהרש״א שם תירץ דהצלם בבקעת דורא היה בצנעה דלא היו שם עשרה מישראל ובסנהדרין מבקינן דבפחות מעשרה ישראל ל״ה [illegible] פרהסיא ובצנעה אינם מחויבים לקדש את השם ולכך אם לא היו נושאים ק״ו מצפרדעים לא היו מוסרים את נפשם לתוך כבשן האש ע״ש אך קשה מה ק״ו היא הא י״ל שאני צפרדעים דלא כתיב בהו וחי בהם משא״כ אדם דכתיב ביה וחי בהם וע׳ בס׳ מים יחזקאל פ׳ בא מ״ש בזה אך נראה דהא נודע מ״ש הרמב״ם דאף היכא שאסור מה״ת לקדש את השם זה דוקא אדם בינוני אבל חסיד ופרוש מותר למסור נפשו לקדש את השם וכבר תתרו כל המפורשים להבין הטעם של דבר ולדעתי נראה טעמו של דבר דבאמת מי שהוא בכל רצונו וחפצו ולבו לקדש את שמו הגדול יתברך בודאי אין לך דבר גדול מזה דהא כל החיות והעבודה לא נחשב לכלום נגד קידוש השם אך לאו כל מוחא סביל דא שיהיה כל רצונו ולבו בלי שום פנייה והרהור כי דרך אנשים בשר ודם לו ובפרט האויב השונא היצה״ר בקרבו אשר לענין דבר גדול כזה בודאי בכל כחו עומד כנגדו להסיתו באיזה הרהור ופניה עכ״פ ובאופן כזה שוב אין זה קידוש השם וח״ו עוד יוכל להיות מן המאבדין א״ע לדעת והתורה אמרה וחי בהם ובהדי כבשי דרחמנא למה לך כלך מדרך זה עשה מה שכתוב בתורה הקדושה דאם תרצה לפסוע פסיעה גסה תאבד מאור עיניך כי עוד לא נכבש אויביך בידך אבל מי שהוא חסיד ופרוש שכבר התגבר על יצרו והקב״ה כבר מסרו בידו וכל כחות גופו נכנעים ונרתעים לפניו וסרים למשמעתו וכל אשר יעשה גם הם יחפוצו בזה וכמו שהאריך בזה העקדה (שער ט״ו) ואין לו עוד שום ניגוד, הוא האיש אשר יוכל לבא במדרגתו לקדש את השם ואין לו עוד מה לירא ולפחד עבור איזה הרהור ופניה כי מי יאמר לו מה תעשה וזה הוי קידוש השם באמת וכמו שאמר ר״ע כל ימי הייתי מצטער מתי תבא לידי ואקיימנה ועכשיו שבא לידי לא אקיימנה וע׳ בש״ס דסנהדרין (ע״ד) אמר ר״י משום ר״ש בן

יהוצדק

יהוצדק נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד וכו' אינהו דאמרו כר"א וכו' ומבואר שם דהם ס"ל דאפילו בצנעה בע"ז יהרג ואל יעבור והיינו דמי שהוא בטוח ורוצה לקיים ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בלי שום פניה אחרת בוודאי מותר לו לקדש את שמו הגדול והקדוש יתברך ולזה פסק הרמב"ם דחסיד ופרוש מותר לו למסור נפשו והיינו צדיק כזה שכבר נתגבר על יצרו וכל רמ"ח אבריו נמסרו בידו ושוב אין לו שום ניגוד זה מותר לו למסור נפשו לשם השם, והנה מצינו בש"ס דמגלה (כ"ט) האי מאן דיהיר בעל מום הוא ולכן העניו נקרא תמים והאיש כזה אשר נתגבר על יצרו כנ"ל בוודאי הוא עניו מכל אדם כי הוא אז יודע בנפשו שלא עשה עוד כלום כי תכלית הידיעה אשר לא נדע כמובן ומעתה שפיר מכרו נפשם לתוך כבשן האש שנשאו ק"ו מצפרדעים שהם גם כן אין להם שום ניגוד ומסרו א"ע להתנור כן הם חמו"ע שלא היה להם שום מום וא"ל הא לא כתיב בהו וחי בהם דהא אצל איש כזה שאין לו עוד שום מום גם כן לא כתיב וחי בהם דהא מותר לו למסור נפשו דמי איכא חיות יותר מזה:

יט) ומעתה יבואר ד' המדרש הנ"ל ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ולא אמר ואלכה לפניך לכן אמרו חז"ל והוכיחו מזו שאמר עשו (היינו היצה"ר הוא עשו הוא כת דיליה) ליעקב אהיה שותף עמך בעולמך כי אחרי שאהיה ניגוד אצלך וכל דבר מתפעל מהפכו יהיה גם לי חלק במעשיך וזה שאהיה שותף עמך בעולמך אבל יעקב אבינו ע"ה כבר נתגבר על יצרו ואמר כשם שנפשי צמאה לך כך רמ"ח אברים שלי צמאים לך וכבר נמסרו לו כל הרמ"ח אברים ולא ראה ולא שמע רק דבר שבקדושה אמר לו יעבר אדוני לפני עבדו כלומר לעה עתה שאתה עומד עוד לפני לך ממני כי אינני צריך עוד לניגוד שלך א"ל ואין אתה מתיירא מדוכסי וכו' כלומר מכת דילי שר של עשו וגונדא דיליה שיוכלו להכשילך א"ל ואני אתנהלה לאטי בפנים כרוכות אני מהלך כי אני שוב אינני רואה שום דבר איסור ואיזה דבר רע רק דבר מצוה ודבר שבקדושה ד"א לאטי להוני אני מהלך דכיון שאין לי שום ניגוד שוב אני הולך לאט לאט ולא בחפזון, ולהסביר הענין לקרב הדבר אל השכל אמשול לך משל קורא היקר הבט וראה אדם אשר נוסע מביתו למרחק רב ומחויב להיות על יום המוגבל שם הנה בעת שיצטרך לישב על העגלה וליסע הנה הוא הולך בזריזות ונעשה כל דיבוריו ומעשיו בזריזות גדול מאוד ובחפזון ואם יבא אצלו חבירו לדבר עמו אז יאמר לו בבקשה ממך הלא מרחק רב לפני אני צריך ליסע ומי יודע מתי אבוא לשם למקום חפצי אין לי פנאי כעת לך מפני. אבל נראה הנוסעים עם עגלת העשן הנקראים קונדיקטערין הנה הוא הולך ועושה מעשיו בכל מקום שעומד שם בלאט ונחת לא בחפזון ולא במנוסה כי אף שהוא נוסע מרחק רב אבל מתחלה נחשב אצליהם כל רגע ורגע כמה יעמוד בכל מקום ועל ידי זה יבא בטח ברגע זו אשר מחויב לבא למקומו המוכן וע"כ יען שהוא יודע וחשב מקודם הנסיעה כמה יצטרך ליסע וחשב מקודם גם כן כמה רגעים יש לו לעמוד בכל מקום הולך וסובב א"ע לטלאכתו בכל המקומות בנחת ולאט זמן הזה שחשב מקודם, וכן הדבר הזה אדם אשר עוד לא נתגבר על יצרו לא נחשב אצלו השעות והרגעים של כל יום ויום מה לעשות בהם ע"כ אם רוצה לעשות מה הוא נחפז ורץ אבל האדם הגדול אשר כבר נתגבר על יצרו כבר חשב לו לעצמו כל רגע ורגע מה לעשות בה ברגע זו יתפלל וברגע זו ילמוד וברגע זו כך ע"כ הוא הולך בנחת ולאט לאט יעשה מעשיו ומה נמלצו אמרי יושר המגיד מדובנא בשיורי המדות בספר המדות שלו שער אהבה פי"ד אות א' שביאר מאמר דהע"ה (תהלים קי"ט) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך, דלמה הכפיל הקנין (חשתי) עם השלילה (ולא התמהמהתי) וביאר כי יש מחיש א"ע וממהר להכין כל צרכיו בטרם יצטרך ובהזדמן לפניו נסיעה על יום ג' להיות על יום השוק אשר יהיה בעיר הסמוכה יכין א"ע לנסוע לשם ביום ב' ויש שאינו ממהר א"ע להכין עניניו תחלה ביום ב' לא נסע גם אור ליום ג' גם כן לא נסע ובהגיע יום ג' נזכר קרוב לחצי יום הה הלא היום יום השוק בעיר פ' הוא הולך וממהר א"ע איה סוס איה עגלה איה מנהיג העגלה נמצא הראשון היה עושה עסקיו בנחת בישוב הדעת וזה ממהר א"ע בשביל שנתעכב כמבוהל וכמשוגע כן יש ממהר א"ע לתפלה קודם עת התפלה ויש רק בראותו כי כבר הגיעה שעה עשירית הוא רץ וחוטף טלית ותפילין במהירות בלא טעם וריח, וז"ש חשתי ולא בעבור שהתמהמהתי כי היה חשקי לשמור מצותיך ודפח"ח, והוא גם כן אם יש ניגוד היצה"ר צריכין לעשות בחפזון אבל מי שאין לו ניגוד שכבר נתגבר על יצרו והקב"ה מסרו בידו ע"כ לאט לאט יהלך וז"ש יעקב אע"ה אתנהלה לאטי להוני אני מהלך יען שכבר נתגבר על יצרו וכמש"ל. ועוד אמרו ז"ל לרגל המלאכה יש לפני לעשות מלאכת המשכן ודקדקו בלשונם דוקא מלאכת המשכן ולא אמרו יש לפני לעשות המשכן אבל רמזו בזה יען דלכל מלאכת המשכן היו צריכים אנשים כאלו שכבר נתגברו על יצרם ורק כל חכם לב שאין לו רק לב אחד ואין לו שוב שום ניגוד כדי שלא יהיה שום יניקה לעשו וגונדא דיליה משם ע"כ אמר לו יעקב שאיננו רוצה בניגוד שלו כי הלא יש לפני לעשות מלאכת המשכן וכנ"ל ועוד ולרגל הילדים יש לי להעמיד ילדים אשר אין בהם כל מום זה חנניא מישאל ועזריה אשר יקדשו את שמו יתברך ולזה צריכים גם כן שיתגברו על יצרם ולא יהיה להם שום ניגוד ועל ידי זה שעשו הדבר רק לשמו יתברך בלי שום פניה ניצולו מהכבשן האש ונתקדש ונתפרסם שמו הגדול יתברך והבן כי הדברים נכונים בעזה"י:

כ) ומעתה נשובה לבאר מ"ש וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו' ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה דהנה כבר כתבתי דחלק החכמה והשכלה בהשגות אלהית היא בחינת מאור הגדול לממשלת היום וחלק המעשה הוא בחינת מאור הקטן לממשלת הלילה וכבר נודע מ"ש המחקרים דנודע תשוקת האדם לעלות למעלה ולשאוף אל מקורו מיסוד האש אשר הנהו שואף תמיד לעלות למעלה כי שרשו ומקורו שם ובפרט אש של מעלה אשר גם בהיותו נאחז בדבר חומריי שואף לשוב אל מקורו ולכן הוא נאחז בו רק בבחינה חיצונית ולא אל תוכו וכן הוא נפש הישראלי תשוקתה לעלות למעלה ולשאוף אל מקורו, והנה בעיון [illegible] והשכלות בהשגת אלהית אין בה שום תאוות גופניות אבל בחלק המעשה אשר יעשה האדם וחי בהם יש בהם גם כן תאוות גשמיות ופיתוי השטן היצה"ר אבל האדם הנלבב ילבב ויכוון בהמצות המעשיות רק לה' לבדו ואז יוכל לבא בחלק זה במצות המעשיות למדרגת החכם המשכיל בהשכלה בהשגת אלהית אבל בזה הוא נידון בב"ד של מעלה אם באמת כיון רק לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה או אולי היה מעורב בו גם כונה גשמית וזה דברי הרמב"ן הקדוש בפרשת בשלח וה' הולך לפניהם יומם, כבר אמרו שכל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו הקב"ה עמהם ביום ובית דינו בלילה והוא אשר דברתי כי בחכמה והשכלה בהשגות אלהית שאין בו שום חלק מהאוות הגשמיי והוא בחינת יומם כנ"ל המאור הגדול לממשלת היום אז הקב"ה עמהם, כי לא נצרך לדונו בזה אם הוא לה' לבדו אבל במצות המעשיות שיוכל להתערב בזה תאוות גופניות אז צריכין לדונו אם עשה בכוונתו לה' לבדו ולא התערב בה כוונות המדומות הגשמיות וזה ובית דינו בלילה, במצות המעשיות אשר הוא בחינת המאור הקטן לממשלת הלילה צריכין הב"ד של מעלה לדונו אם הוא לא כיון לאיזה תאוה גשמיות וכנ"ל:

ובזה א"ש ומובן ד' המדר"ר הובא ברמב"ן פ' זו כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניכם שנאמר וה' הולך לפניהם יומם אבל לעתיד לבא אני לבדי שנאמר כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל ולפי המבואר א"ש דנודע דלעתיד לבא ומלאה כל הארץ דעה וכל בני בשר יקראו בשמך אז בוודאי לא יעשו שום מצוה אפילו מצות מעשיות בשום תאות גופניות בלתי לה' לבדו ולא יצטרך אז לדונו בב"ד של מעלה וז"ש המדרש לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניכם שנאמר וה' הולך לפניהם וגו' יומם ולילה בעמוד אש היינו לענין החכמה והשכלה בהשגת אלהית הלך הקב"ה בעצמו, ולילה, שהוא המאור הקטן במצות מעשיות, בית דינו, לעיין בכוונתו, אבל לעתיד לבא שאז, ולילה, מצות מעשיות, כיום יאיר, כחכמת והשכלת בהשגת אלהית שלא יהיה בהם שום כונה גופניות רק לה' לבדו

כי

כי ומלאת כל הארץ דעה, אני לבדי, שנאמר כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל:

ובזה מבואר דברי הכתוב, וה' הולך לפניהם, ירצה שעשו המצות ברצון ולכך הלכו אחרי ה', וה' לפניהם, וכמ"ש הישועי' ומהרש"א הנ"ל, יומם, הן במצות החכמה והשכלה בפנימיות והסודות, ולילה, במצות המעשיות, בעמוד אש, להורות שנפש הישראלי קשורה בהקרושה ושואף למעלה אל מקורו כמו האש, והוא ברצון, להאיר להם, שגם בזה זכו לעשות להם הנסים, וזהו, ללכת יומם ולילה, שיזכו הן בחלק ההשכלה בפנימיותיה וסודותיה בבחינת המאור הגדול לממשלת היום, הן בחלק המעשה, בבחינת מאור הקטן לממשלת הלילה, והנה כבר נודע דגם החכמה אם ישכיל בה האדם מבלעדי מעשי המצות החומרים לא תאיר מאומה ויתהלך חשכים ואין נוגה לו זולת אם יבחר במעשה הטוב בחכמתו כי אז יהל נרו על ראשו וכמ"ש כי נר מצוה ותורה אור. והנה בילקוט פ' בשלח מבואר ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והיו מה"ש תמהין לומר ב"א עע"ז מהלכין ביבשה ומנין שאף הים נתמלא עליהן חמה שלמעלה הוא אומר והמים להם חומה חמה כתיב ומי גרם להם להנצל מימינם ומשמאלם בזכות התורה שהן עתידין לקבל שנאמר מימינו אש דת למו ומשמאלם זו תפלין ועמ"ש בזה אאמו"ר שליט"א בהקדמת ספרו דע"ת דבר יקר ובמ"ר פכ"א סימן ז' שטען עוזא שר של מצרים הללו עע"ז וכו', ובמד"ר הובא בספר פרה"ע פ' בשלח ולילה ולא דומיה כד"א והגית בו יומם ולילה והוא תמוה ולפמ"ש א"ש דחז"ל ביארו לנו הבנת הכתוב מהו ולילה ולא דומיה לי ולז"א כד"א והגית בו יומם ולילה והיינו להגות בחכמה והשכלה בפנימיותיה וסודותיה בבחינת מאור הגדול לממשלת היום וגם בבחינת מאור הקטן לממשלת הלילה שהוא מצות מעשיות כנ"ל וזה, ולילה, שגם במצות מעשיות, ולא דומיה לי:

כא) ומעתה אחר כל החזיון הזה מבוארים דברי המסורה, ולילה בעמוד אש, שהקב"ה הראה אשר גם במצות מעשיות שהוא בחינת מאור הקטן לממשלת הלילה יש להם זכות לבקוע להם הים ושאר הנסים לעשות להם שהוא כמו האש השואף אל מקורו כן נפש הישראלי תשוקתה לעלות למעלה וכל כונתם רק לה' לבדו ולפיכך זכו כמו בבחינת מאור הגדול, ולילה באים להרגך, כלומר בית דינו כמ"ש הרמב"ן הנ"ל באים להורגך שקטרגו הללו עע"ז וכו' אך חשך ישופני (וביארו המפורשים ישופני לשון חושך מגזרת נשף) שח"ו אין לי תקנה, עז"א, ולילה אור בעדני, כי מצות המעשיות דם פסח ומילה היה אור, ועי"ז, גם חשך לא יחשיך ממך, שגם ההולך ועושה מצות מעשיות לא יחשיך ממך כי, ולילה כיום יאיר, שיוכל לבא במדרגת מצות מעשיות למדרגת העושה החכמה והשכלה בפנימיותיה וסודותיה ההשגות אלהית, וזה כיום יאיר, יען, ולילה ללילה יחוה דעת דעי"י מצות המעשיות יוכלו לבא לדעת חכמה כי אם יבחר במעשה הטוב בחכמתו אז יהל נרו על ראשו וכנ"ל, וזה, ולילה ולא דומיה לי, וכמ"ש המד"ר כד"א והגית בו יומם ולילה וכנ"ל:

כב) העולה מכ"ז דבאמת האציל השי"ת נפש יקרה עצם נבדל לכל אדם אשר היא מוכנת להשגה אלהית אך כ"ז שלא יזוכך החומר כחות הנפש עמומים וטמונים בקרבה והשי"ת נתן בזה הבחירה להאדם ולזה אדם אחד מאלף מצאתי יען שאינם מזככים החומר במעש"ט ומדות מעולות ועי"ז הם צריכים לעסוק בהויית העוה"ז להחיות נפש הצדיק אשר בתר בדרך הטוב וזיכך את נפשו וביארתי בזה המסורה, פ' מקץ, כולנו בני איש אחד נחנו, ג' במסורה וחד ונחנו, כולנו בני איש אחד נחנו, נחנו נעבור חלוצים, נחנו פשענו ומרינו, ונחנו מה, וביארתי דנודע מ"ש העקרים (פל"ו ל"ז ל"ח ממאמר ד') כי הדין נותן כפי יושר המדיני כי השכר והעונש יהיה כפי ערך הנעבד אשר מאתו יצאה הפקודה ואחרי כי השי"ת נצחיי ובלתי בעל תכלית יהיה גם השכר והעונש נצחיי ואולם השי"ת ברוב חסדיו יתן השכר נצחיי כי הוא מעריך לענין התשלומי השכר בערכו ית"ש להיותו נצחיי ולענין התשלומי העונש הוא מעריך החטא כנגד ערך האדם הקרוץ מחומר שהוא רק זמניי וביאר בזה מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים סב) ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ע"ש, ובזה מובן ד' המסורה כלנו **בני איש אחד** נחנו הלא כולנו מבורא אחד נבראנו, נחנו נעבור חלוצים, מדוע צריכים אנחנו לעסוק בהויית העוה"ז ובכל מלאכת מחשבת לצורך ישוב העולם וקיומו ואחרים משכימים ומוצאים הכל מוכן לפניהם, ועז"ז מתרץ, נחנו פשענו ומרינו, על כן נשארו נפשותינו הנאצל מאלוה עמומים וטמונים בקרבנו ועי"ז צריכים אנו להמציא להאחרים אשר זכו חומרם במעש"ט ומדות מעולות, ואל תדמה אשר ח"ו אבד חלקם מהעוה"ב לז"א, ונחנו מה, שהוא רק אדם קרוץ מחומר וגם העונש הוא זמניי וגבוליי ועי"י שמחזיקים הת"ח אשר זיככו חומרם יש להם חלק לעולם הבא וכדאיתא במד"ר פ' קדושים עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים בה וע' בירושלמי סוטה הובא בתוס' שם (ל"ז) וגם על ידיהם יש מציאות וקיום העולם דאם לא יחזיקו בהאדם השלם לא יוכל לבא לידי שלימות בעולם וכנ"ל:

והנה נודע מ"ש המו"נ דלפי דעת המקובלים אין האדם עושה כלום בצדקתו אלא ששומר את נפשו ומה שהשי"ת משלם שכר לעושי הטוב הוא מצד החסד וז"ש ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כאילו עשה מעשה (לא שמירה לבד), ע"ש. ובזה י"ל מאמר חז"ל בסנהדרין (צ"א:) וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה, א"ל אפשר התיכה של בשר עומדת ג' ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה לימדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר ופקודתך שמרה רוחי (איוב י') והענין הוא כמ"ש המו"נ דהנפש עצם נבדל מעת בואה לעולם הזה ולכך אין אדם עושה כלום רק שומר את נפשו, וזה שאמר איוב ופקודתך כלומר הנשמה שנתת בי בשעת פקידה שמרה רוחי כלומר שמרתי את נפשי ולא עשיתי כלום רק השמירה:

והנה כבר האריך אאמו"ר שליט"א בהקדמת ספרו מש"ש דמזה שנצטוינו לכבד ולירא מפני הלמידי חכמים זה האות כי הנפש עצם נבדל חלק אלוה ממעל ע"ש ונודע דאם הנפש עצם נבדל מוכח דיש השארה להנפש ואם יש השארה יש שכר ועונש ואם יש שכר ועונש מוכח שיש בחירה ואינו מוכרח במעשהו:

כג) וחוץ לדרכנו בארתי מאמר חז"ל בסנהדרין שם א"ל אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין וכו', אמר ליה אמשול לך משל למה"ד למלך בשר ודם וכו' א"ל חיגר כלום יש לי רגלים להלך בהן א"ל סומא כלום יש לי עינים לראות מה עשה הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו, יקרא אל השמים מעל זו נשמה ואל הארץ לדין עמו, זה הגוף. א"ל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב א"ל אי הוי איפכא נמי הכי הוי אמרת לי א"ל הכי קאמינא לך מפני מה שוקעת במערב א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנאמר וצבא השמים לך משתחוים א"ל ותיתי עד פלגא דרקיע ותתן שלמא ותיעול משום פועלים ומשום עוברי דרכים, וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם וכו' כנ"ל (אות כ"ב), וא"ל אנטונינוס לרבי מאימתי יצר הרע שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל אם כן בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה אמר רבי דבר זה לימדנו אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר לפתח חטאת רובץ, עכ"ל הש"ס. ולבאר מרוע שאל אנטונינוס לרבי דוקא אלו השאלות, ונראה בהקדם דברי העקרים (מ"ד פכ"ט) וז"ל ונמצא דעות האנשים נחלקים בענין האמנת הגמול והעונש לד' דעות וכו' שיש מי שיאמין שאין שום שכר ולא עונש לא גופיי ולא נפשיי ויש מי שיאמין שיש שכר גופיי ונפשיי ויש מי שיאמין השכר גופיי ולא נפשיי ויש מי שיאמין נפשיי ולא גופיי, והשורש המחולק הזה תלוי בחלוק הדעות שבין האנשים במהות הנפש, הדעת הא' וכו' והדעת השני הוא דעת מי שיאמין שיש שכר ועונש אבל אמר שהוא גשמי ובעוה"ז וכו' והדעת השלישי הוא דעת קצת מרז"ל וכו' והדעת הרביעי הוא דעת מי שיאמין שהשכר ממנו גשמי ובעולם הזה וממנו רוחני ובעולם הבא אחר המות וזהו דעת תורתנו הקדושה שיעדה יעודים גשמיים פרטיים לצדיקים כמו לאבות ולזולתם ויעדה יעודים רוחניים לנפש לבדה אם עונש או שכר כמו שנבאר בעזרת האל וזהו דעת רבותינו ז"ל

במקומות

במקומות רבים וביחוד במה שנמצא בספרי אמרו למען ירבו ימיכם בעולם הזה וימי בניכם לימות המשיח כימי השמים על הארץ לעולם הבא, שיראה מפורש שבשכר המצות ייעד הכתוב שכר בעולם הזה ובעולם הבא וכו'. עכ"ל:

והנה ביארתי המסורה פרשת משפטים וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים וגו' ובמסורה ג' לא תצא כצאת העבדים, כצאת משה האהלה, ואוהביו כצאת השמש, ונראה ביאור הענין בהקדם לבאר הכתוב ואוהביו כצאת השמש, והוא עפמ"ש היער"ד ח"א ד"ר על מה שהקשו איך השמש וכוכבי השמים ירוצו להאיר הכדור הארציי החומרי והקטן והענין הוא כי מרוצתם לקנות שלימות נפשם ושפעת אלהית כי זהו מרוצתם ועבודתם כי הם בעלי שכל ומדע ואמנם עוד הקשו הפילוסופים הלא נודע כי יש להם שני תנועות אחד ממזרח למערב שהוא תנועה היומית ואחד ממערב למזרח תנועה הפכית, למה ומה טעם יש בו. עוד נלאו להבין איך אפשרי שיש בפעם אחד שני תנועות הפכיות ומתנגדות זא"ז והעלה בזה כי הכוכב בתוך הגלגל והגלגלים חוזרים מעל"ע כל הכדור הארציי ע"פ גלגל היומי והכוכב שהוא בתוך הגלגל מקיף עמו ממלא ממזרח למערב כל העולם מעל"ע אבל הכוכב בעצמו חוזר בתוך הגלגל שהוא בו תנועה עצמית ממערב למזרח וסובב וחולך בתנועתו הלבנה בכ"ז ימים כל העולם והחמה בשס"ה ימים ואם כן יתכנו שני התנועות ובזה יתכנו דברי חכמי ישראל שאמרו כוכב חוזר וגלגל קבוע דהיינו הכוכב בתנועתו העצמית וגם דברי חכמי אוה"ע שאמרו גלגל חוזר וכוכב קבוע דהיינו בתנועה היומית וז"ש והודו חכמי ישראל וכו' ולא אמרו וחזרו כי שניהם אמת ולכך הודו שבבחינה אחת היינו בתנועה היומית אמת בשפתם ובזה מובן הטעם לתנועה ההפכית כי כבר אמרו חז"ל חמה יוצאת במזרח ושוקעת במערב כדי ליתן שלום לקונה שנאמר וצבא השמים לך משתחוים ובמהרש"א הקשה מתנועה הפכיות דהא החמה וכל הכוכבים הולכים גם כן ממערב למזרח אבל דע כי מ"ש ששלמות החמה והכוכבים בסיבוב התנועה הוא בשביל כך עהשכינה במערב ששם אורה מבהיק ומשפיע ולכך הגלגל סובב את הכוכבים ממזרח למערב להתקרב למקום השכינה ולקבל שפעה ובבואה לשם א"א להמתין ולנוח שם לגודל אור המבהיק לכך חוזרים והולכים משם כדכתיב והחיות רצוא ושוב וכמו כן הגלגלים הולכים לנוכח מערב וחוזרים וסובבים ואמנם כשהגלגל מוליך הכוכב שלו לנוכח פני ה' לקבל השפעהו הכוכב ההוא נחרד מפחד ה' והולך לאחוריו ליראת אש ה' על דרך משל אם מוליכין אדם בעגלה נוכח פני המלך האדם שהוא בהעגלה נחרד מאימת המלך והוא עומד בראש העגלה והולך לאחוריו עד סוף העגלה והעגלה מוליכו בע"כ וכן הדבר ממש בענין הגלגל והכוכב וזהו סיבת שתי ההנועות תנועות הגלגל ותנועות הכוכבים עכ"ד היער"ד וע' בעקדה שער ל"א והיוצא לנו מזה כי ההפכיות הוא מצד היראה והתנועה היומית הוא מחמת אהבה ונודע דיציאת החמה ממזרח למערב נקרא יציאה וממערב למזרח נקרא ביאה כד"א שמחים בצאתם וששים בבואם, וז"ש ואוהביו כצאת השמש שהיציאה שלה ממזרח למערב הוא רק משום אהבת ה' כן ואוהביו ואח"כ באה היראה כמו השמש:

והנה במד"ר פרשת תשא פמ"ה סימן ב' ודבר ה' אל משה פנים אל פנים אמר הקב"ה תרתין אפין מזגין רותחים לא כן אמרתי כשאהיה בכעס אתה מרצה אותי וכשתהיה בכעס אהיה מרצך אמר לפניו רבון העולמים לא אתה הוא שבעסת עליהם תחלה א"ל לך והתרצה להם שוב אל המחנה א"ר אחא אותה שעה מצא משה ידו לדבר לפני הקב"ה אמר לו ראה שאין אתה יכול להזיז אהבתך מהן אפילו שעה אחת שנאמר ויאמר משה אל ה' ראה וגו' והיינו ע"י שמשה נטה אהלו מחוץ למחנה ראה הקב"ה שגם הוא בכעס על בני ישראל ולכאורה יפלא איך משה רבינו שמסר נפשו עליהם שאמר מחני נא ושוב נבר כל כך כעסו עליהם. אבל יובן לפמ"ש המד"ר פרשת תשא שם עה"פ והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם וכו' והיה כבוא משה האהלה כיון שהיו ישראל רואין עמוד הענן היו יודעין שהשכינה נגלית על משה וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו א"ל הקב"ה שוב אל המחנה וכו' הרי עי"ז שיצא משה מחוץ למחנה עי"ז נתרצה הקב"ה וא"ל שוב אל המחנה והענין כי משה ידע אהבת השם יתברך לעמו ישראל שהיא אהבה עזה כאהבת אב לבנו וכבר מסר נפשו עליהם ואח"כ חטאו עוד הפעם וידע שאם גם הוא יכעוס עליהם בודאי יתרצה הש"ית וכמו באמת א"ל הקב"ה לא כן אמרתי כשאהיה בכעס אתה מרצה אותי וכנ"ל לכך נטה אהלו מחוץ למחנה וכעס על ישראל ועי"ז ממילא יתרצה אליהם הש"ית וכמו שהיה באמת שא"ל הקב"ה שוב אל המחנה ובזה י"ל פי' הפסוק והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם, ירצה דע"י שיצא משה אל האהל שכעס עליהם עי"ז יקומו כל העם עי"ז היה להם תקומה, ומבואר מזה דכל ענין צאת משה מחוץ למחנה האהלה היה מאהבת ישראל לא משנאתם חלילה:

והנה בש"ס פ"ק דקידושין (ל"ו) אליבא דר"י שם אם ישראל עושין רצונו של מקום קרוים בנים ואם אין עושין רצונו של מקום קרוים עבדים וברש"י עה"ת פרשת ראה כתיב כי לא יחדל אביון וכתיב כי לא יהיה בך אביון כאן כשעושין רצונו של מקום כאן כשאין עושין רצונו של מקום, נמצא דכשיש עניים אין עושין רצונו של מקום:

והנה בש"ס פ"ק דב"ב (דף י') שאל טורנוסרופוס את ר' עקיבא אם אלהיכם אוהב עניים למה אינו מפרנסן ומי שהוא מפרנס שונאו של מלך מתחייב בנפשו, א"ל ר' עקיבא ישראל קרוין בנים ואם המלך מרעיב את בנו ובא אחד ופרנסו המלך מחזיק לו טובה, ע"ש. ולכאורה הדבר יפלא מאד דהלא אם לא יחדל אביון הוא כשאין עושין רצונו של מקום ואז קרוין עבדים ואם כן אם יש עניים בודאי אינם עושין רצונו של מקום דאם לא כן לא יהיה בך אביון כתיב וכמ"ש רש"י הנ"ל ואם כן קרוין עבדים ומה תירץ לו ר' עקיבא אך באמת גם כשאין עושין רצונו של מקום והקב"ה כועס עליהם נקראים בנים כמו שנאמר בנים משחיתים, ואמחז"ל אף בזמן שהם משחיתים מעשיהם נקראים בנים ואהבת ה' אליהם כאהבת אב לבנים רק כשחוטאין הקב"ה שולח עליהם עניות ויסורין למרק עונותיהם והוא מחמת אהבתן כדי שיזכו להיי הנצחיי היי העולם הבא רק אז נקראים עבדים כמו שעבד אחר שהאדון הכה את עינו או את שינו יוצא לחירות כן מתנהג הקב"ה בעמו ישראל אז בבחינת עבדים דאחר שהכו בעניות או יסורין יוצאין לחירות מעונותיהם והיסורין ממרקין עונותיו של אדם קו משו"ע וע' בחי' מהרש"א ב"ב שם והבין ולא פליגי ר"י ור"מ ואלו ואלו דברי אלהים היים שבאמת נקראים בנים וגם עבדים באלו ש.י הבחינות, ומעתה יובנו דברי המסורה לא תצא כצאת העבדים, דאף שהוא עני ומסתמא לא עשה רצונו של מקום עד שהוכרח למכור את בתו לאמה אף על פי כן תדע שאינם עבדים ורק מחמת אהבת אב לבנו שלח הש"ית את העניות עליו כדי למרק עונותיו ועל כן לא תצא כצאת העבדים רק או ליעדה או והפדה וכמבואר ומפרש מנין לנו זאת עז"א, כצאת משה האהלה, היה גם כן היציאה מחוץ למחנה ישראל רק מאהבתו אותם לא משנאתם חס ושלום ואמר ואוהביו כצאת השמש דכמו יציאת השמש הוא מחמת אהבה כן היה יציאת משה מחמת אהבת ישראל. והבן היטב כי נכון הוא:

כד) והנה בארתי מאמר שלמה המלך ע"ה בקהלת (י"ב) וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, וע' בבל"ע (דג"ו) מ"ש בזה ובדרכו אלך, ונראה בהקדם דברי הח"ס בהקדמה מ"ש לפרש כוונת הכתובים (דברים כ"ח) יקימך ה' לו לעם קדוש וגו' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' והותירך ה' לטובה בפרי בטנך וגו' וז"ל ומקרא הזה אומר דרשוני כי לשון והותירך נופל על חלק הנשאר מכל כמו והנותר ממנו עד בקר, ומה ענינו לכאן, גם אמרו בפרי בטנך אין לו פותר כפשוטו, אמנם אחר ההבוננות היטב נבין כי זאת היא הברכה העליונה אשר אין למעלה ממנה. בהקדם מ"ש הרמב"ם ז"ל אל בנו ר' אברהם, וז"ל, ודע בני כי האדם המכוכן בזה העולם השפל אין לו מנוחה בו ואשרי למי שתתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש, עכ"ל. והוכן כוונתו היא כי עיקר הויות האדם בעולם הזה הוא רק הכנה להגיע לחיים הנצחיים בעולם הבא, וכמו שאחז"ל התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין והכנה זו הוא כשרון מעשה המצות ושלמות הנפש, ואין שיעור להשלמה ההוא בזמן, כי אם הכל תלוי בהשתדלות האדם,

והיה

והיה כאשר לא ירים השכל את ידו וגבר החומר לעשות חיל בימי נעוריו, תצמח טזה רעה להנפש כי צריכה להיות טרודה בעולם השפל הזה ובהבליו ימים רבים כשבעים שנה ולפעמים יותר עד שיתקן האדם אשר עות אבל כאשר ירים השכל את ידו וגבר וגפש על החומר, ושבה כנעוריה בית אביה בקיצור ימים. ויפה כתב הרמב״ם ז״ל אשרי למי שתתמו ימיו מהרה בלי מרדת הנפש. ומעתה יפלא הלא עינינו רואות השרידים אשר ה׳ קורא, גם המה ינובון בשיבה, ובלי ספק כי הם השלימו נפשם בימי נעורם, ולהיכן אריכות ימים של אלו, אמור מעתה כי בודאי הם מצד עצמם כבר תתמו ימיהם, ואריכות ימים שלהם אינם לטובת עצמם כי כבר שלמו ימיהם מצד כשרון נפשם, רק השי״ת מניחם עוד עלי הארמה לטובת זרעיהם וצאצאיהם ותלמידיהם שיהנו מאורם וישלימו גם הם נפשם, ואין זה טלטול וטרדה להנפש, כי זכות היא לה להשפיע מאורה לזולתה, וזאת הברכה אשר ברך ה׳ את עמו ישראל אחר שאמר יקימך ה׳ לו לעם קדוש וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך וברכם בתכלית השלימות, באופן שתושלם נפשם בימי נעורם ומצד שלימות נפשם כבר תתמו ימיהם, וימי הזקנה אשר הותירם ה׳ על פני האדמה, אך למותר, אמר בכל זאת לא יהיו ימיהם הנותרים טלטול וטרדה רעה לנפש האדם כי אם לטובה להשלים את בניו ואת ביתו אחריו, וזהו שאמר והותירך ה׳ לטובה בפרי בטנך, הב׳ משמשת במקום בעבור והואר בפרי בטנך בשביל פרי בטנך וזה תכלית ברכה העליונה אשר לא יגיעו אליה כי אם יחידי סגלה בזמן הזה והכלל בעולם התיקון אי״ה, עכ״ד ודפח״ח. וע׳ במדרש שמואל ובבל״ע (דל״ח) שפירש המאמר באבות (פ״ב) ריב״ז קיבל מהלל ושמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, וביאר דהענין הוא כי הנשמות בהיותן בבית ה׳ העולם העליון אינן אלא שתולים כעץ הנטוע בגן רטוב אשר סוף סוף הוא יונק ומקבל מהקרקע ומושפע ממנה אבל אינו משפיע לזולתו ואין זה עיקר השלימות, אבל בבואן לעולם הזה גדל ערכן בתוספת מדרגה שמשפיעים גם לאחרים, וזה שאמר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כלומר אל תחזיק טובה שהיא התורה לעצמך לך לבדך ולא תרצה ללמדה לאחרים רק יפוצו מעינותיך חוצה, ע״ש. וזה שאמר וזכור את בוראך בימי בחרותיך והשתדל בחריצות נמרץ שישאר הדבר אצלך בקנין גמור ובטבע חזק, עד אשר לא יבואו ימי הרעה, עד גדר שלא יבואו אצלך עוד ימים שתעשה בהם שום רעה, ואף אם תעשה בזה האופן שכבר נשלם נפשך ומצד שלימות נפשך כבר חתמו ימיך אף על פי כן, והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, שתאריך ימים ותאמר שאין לך בהשנים הללו עבורך שום חפץ כי כבר שלמת נפשך רק תאריך ימים להשלים נפש זולתך. והבן:

ובזה י״ל מאמר דוד המלך ע״ה (תהלים צ״ב) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה שתולים בבית ה׳ בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה׳ צורי ולא עולתה בו. דהנה ראינו כמה צדיקים והשרידים שהיו שתולים מנעורם בבית ה׳ ועבדו עבודת ה׳ וגם השלימו נפשות רבות אשר הקריבום לתורה ועבודה ומאריכין ימים ושנים ולהיכן אריכות ימים של אלו אחרי אשר הם בודאי כבר השלימו נפשם וחתמו ימיהם גם בשלימות נפשות זרעם ותלמידיהם, אך י״ל שהשי״ת מאריך ימיהם ושנותיהם כדי שלא יאמרו הבריות אשר טח עיניהם מראות, אשר אחרי שזה השלים נפשו ונפש אחרים חתמו ימיו, ויאמרו מדוע זה צדיק עובד את ה׳ כל ימיו מדוע אינו מאריך ימים ויש רשע מאריך ברעתו והם לא ידעו אשר זה הרשע מאריך ברעתו כדי שיעשה עוד תשובה, וכדאיתא בש״ס דיומא (פ״ו) א״ר שמואל בר נחמני א״ר גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנאמר חיה יחי׳, וביאר הבל״ע (דנ״ו) דהכוונה כמו שאמר שמואל הקטן במד״ר קהלת (פ״ז) על מה ששאלוהו מה הוא דין דכתיב ויש רשע מאריך ברעתו והשיב שכל זמן שאדם חי הקב״ה מצפה לו להשובה מת אברה תקותו, באופן שהקב״ה מאריך ימים לרשע עם שאינו כדאי לכך בעבור תוחלת התשובה וזה כונת רשב״נ גדולה התשובה שמארכת ימיו ושנותיו היינו שהקב״ה מאריך ימיו של רשע כדי שיעשה תשובה ע״ש אבל הם לא יבינו את זאת ובטרוניא חס ושלום בא על בריותיו ויהרהרו על מעשי השי״ת, לכך לפעמים עושה הקב״ה ומאריך ימיו ושנותיו של הצדיק אף שכבר השלים הכל גם נפש זולתו, וז״ש צדיק כתמר יפרח וגו׳ שתולים בבית ה׳, וגב, בחצרות אלהינו יפריחו, שהם יפריחו גם אחרים, עוד ינובון בשיבה, ולהיכן אריכות ימים של אלו, על זה אמר להגיד כי ישר ה׳ צורי ולא עולתה בו דכל אריכות ימים של אלו הוא שלא ימצאו חס ושלום עול במעשי השי״ת, והבן:

כה) והנה בעקרים (מ״ג פל״ג) וז״ל הדבר הנותן שלמות אל המצוה כדי שיושג על ידה התכלית המכוון בה היא השמחה כי השמחה נותנת גמר ושלמות אל הדבר הנפעל עד שהפעיל האחד בעצמו כשיעשה בשמחה ובטוב לב יקרא מעלה וכאשר יעשה בעצבון יקרא פחיתות וזה דבר נתבאר במאמר השני מספר המדות לאריסטו כי הנדיב כשיעשה פעל הנדיבות והוא שמח בפועל ההוא יקרא מעלה ואם יפעלהו בעצבון יקרא פחיתות וכו׳ ולהורות שהשמחה נותנת שלמות אל הפועל אמר שלמה שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפועלי און (משלי כ״א), ר״ל כי הצדיק לפי שהוא שמח בעשות המשפט יצא המשפט מתוקן מתחת ידו אבל פועלי פעל און לפי שהם עצבים בעשות המשפט כי הוא מחתה להם בהכרח יצא מתחת ידם משפט מעוקל אחר שאינם שמחים בעשותו, עכ״ל. ובזה י״ל מאמר דוד המלך ע״ה (תהלים קל״ט) חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע שרעפי וראה אם דרך עצב בי ונחני בדרך עולם, יאמר שיען שעשה כל העבודות בשמחה לא בעצב על ידי זה בא להשלימות ע״ז ביקש מהשי״ת ונחני בדרך עולם ירצה שה׳ יעזור לו שילך בדרך זה שיעבוד בשמחה לעולם, וע׳ בעקרים מ״ג פל״ה ופל״ו בענין אהבת השי״ת שהאריך בזה מאד איך יוכל להיות האהבה בין השי״ת והאדם, ע״ש:

והנה בעקדה סוף פ׳ קדושים ביאר המד״ר שם שנתן לשיכורים ב׳ חלקים וכו׳ הללו שיכורים הם כי המלאכים היותם נבדלים מחומר וקדושתם בלתי מתחלקת מכל צד נאמר בהם קדושה אחת, אבל האדם המורכב מחומר וצורה והחומר מעכב מצד שיתוף הענינים הבהמיים אשר ישותף בו יצר הרע המשכרהו בהתלהבות תשוקות המדומות צריכים שתי קדושות והלואי יעמדו בהם ולעומת זה יגדל שכר האדם ומעלתו יותר מהמלאכים אשר לא ינגדם דבר ולכן כתיב ישראל אשר בך אתפאר כי לפי טבעם יגדל השבח וההפארת ע״ש, וע׳ בהקדמת ספרו דמר אבא שליט״א (ספר גילוי דעת) מ״ש בזה. והנה נודע אשר כל דבר הוא מתפעל מן הפכו וכמש״ל (אות ט״ו) וזה ענין נתינת היצר הרע להאדם שעל ידי זה יתפעל הנפש הקשורה בהקדושה על ידי הניגוד להעבודה ותהיה העבודה עוד ביתר שאת ותוקף הזהירות והפרישה מן העבירה וכן בעשיית מצוה להתלהב יותר לעשייתה וכמבואר ד״ז במפרשים:

והנה נודע מאמר חז״ל בבא בתרא (ט״ז:) מרגלית טובה היתה לאברהם תלויה בצוארו שכל חולה שראה אותה מיד נתרפא ובשעה שנפטר מן העולם נטלה הקב״ה ותלאה בגלגל חמה, וברשב״א ביאר דחז״ל דיברו בזה במליצה הרות וכינו את החכמות באבנים טובות ומרגליות ובאמרם מרגליות טובה היתה תלויה בצוארו ר״ל שהמשיך אליו תלמידים הרבה בדברו ושבלו ובאמרם כל חולה שהיה רואה בה נתרפא ר״ל כי כשלמדם אלו הענינים גיירן והכניסן תחת כנפי השכינה וכשמת תלאה הקב״ה בגלגל חמה ר״ל כשמת שלא היה אדם בארץ כמוהו נטל הקב״ה החכמה הזאת ותלאה בגלגל חמה ר״ל כשיודע האדם תכונת הגלגלים ומהלכם וכו׳ אז יגיע אל תכלית החכמה שהוא ידיעת אל יתברך כי הם כסולם להגיע למעלה, עכ״ל. ובאפיק״י (ד׳ ל״א אות ג׳) כתב דסוף דברי הרשב״א המה חתומים וסתומים, וע״ש מ״ש לפרש מאמר זה ולדעתי כוונת הרשב״א לפי המבואר דשני התנועות שיש להחמה והכוכבים תנועה היומית ותנועה ההפכיות הוא מצד אהבה ויראה, וע׳ בעקדה (שער ל״ג) דכל הגלגלים נקראים על שם גלגל חמה וזה כונת הרשב״א דאברהם אבינו ע״ה לימד דעת את העם היאך לעבוד להשי״ת באהבה ויראה וכשמת תלאה הקב״ה בגלגל חמה דכשיודע האדם תכונת הגלגלים ומהלכם היינו שני התנועות היומית וההפכיית אז יגיע וילמוד מזה עבודת האל יתברך באהבה ויראה כי הם כסולם להגיע למעלה:

כו) ומעתה יבוארו ד׳ חז״ל המוצב לעיל (אות כ״ג) דאנטונינוס שאל לרבי אם השכר והעונש הוא גופני או רוחני היינו גופיי ונפשיי או רק גופיי או רק נפשיי וכד׳ הדיעות הנ״ל והשיב לו רבי המשל

דתיגר

דחיגר וסומא ומבואר דהוא גופיי ונפשיי וכדעת תורתנו הקדושה **המבואר לעיל** (אות הנ״ל) **ועל זה התחכם אנטונינוס לשאול עוד היאך לעבוד** את האל יתברך אם ביראה או אהבה או בשניהם **אהבה ויראה וללמוד** זאת מגלגל חמה ועי״ז שאל מפ״מ חמה יוצאת **במורח ושוקעת** במערב היינו שני ההנועות היומית וההפכיית **והשיב** לו רבי שאין נ״מ בזה כלום לשאלתך כי אם הוי איפכא **היינו** מקודם היראה ואחר כך אהבה גם כן תוכל לשאול מפ״מ **וע״ז** אמר אנטונינוס אני שואל מפ״מ שוקעת במערב שתלמוד אותי להבין הדבר על בוריו ע״ז השיב לו רבי כדי ליתן שלום לקונה כלומר שמפני היראה תנועתה בחורה וכמו שמבואר המשל לאדם ההולך בעגלה נגד פני המלך שהוא נחרד להאחורי עגלה והעגלה מוליכו אל המלך (ע״ל אות כ״ג) טען אנטונינוס דאם הדבר מפני היראה תיתי עד פלגא דרקיע מפני פחד הש״ת שכן דרך הטבע שעוד מרחוק יחרד מפני פחד נורא והשיבו רבי שהשלימות בהעבודה הוא גם להשלים ולהשפיע לאחרים כי הם בעלי שכל ומדע כי זהו כל ענין מרוצתם ולזה אמר משום פועלים ועוברי דרכים להשפיע גם להם עד עת ערב. וע״ז שאל עוד אם הנפש הוא רק הכנה מורכב מחומר או עצם נבדל חלק אלוה ממעל והשיב לו רבי שהוא עצם נבדל חלק אלוה ממעל וכדעת המקובלים הנ״ל (אות ט׳) ועי״ז אין עשיית האדם כלום רק שמירת הנפש וז״ש לו ראיה מן הפסוק ופקודתך שמרה רוחי וכמ״ש לעיל (אות כ״ב) ושוב שאל אם הש״ת נתן היצר הרע להאדם כדי לעבוד על ידי ניגוד או האדם מהחומר ממילא יש לו התשוקה לתאוות החומריות וכשהשיבו רבי שמשעה יצירה נותן לו הש״ת את היצר הרע כדי להשכילו שמעשה הש״ת הוא שנותן היצר הרע כדי לעבוד אותו על ידי ניגוד הקשה לו אם כן הלא כל דבר מתפעל מהופכו והנפש כל התשוקתה לעשות הטוב והישר וכשמתפעל מהפכו הלא בועט במעי אמו ויוצא וכשראה רבי שכבר השכיל ומאמין בזה א״ל בודאי כדבריך שמשעת יציאה שולט בו היצה״ר:

כז) ובזה ביארתי מאמר המסורה (פ׳ תולדות) הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל, ובמסורה, ג׳, מטל השמים מעל, ברכות שמים מעל, יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו (תהלים נ׳) ולפי דברינו הנ״ל מובן הדבר על נכון דהא מבואר דהנשמה נקראת שמים והגוף נקרא ארץ ובתחלה טעה יצחק בבנו עשו הבכור שהוא צדיק כי ציד בפיו ואמר לו אבא היאך מעשרין את התבן ואת המלח אבל אחר שבא יעקב והריח אצלו בבואו ריח דחקל תפוחין ועי״ז ברכו כל הברכות ושוב כשבא עשו ויחרד חרדה גדולה עד מאוד וראה גיהנם פתוחה מתחתיו כבר הבין תהלוכותיו ומעשהו ע״כ לא רצה כלל לברכו וכשהפציר בבכיה אמר לו הנה משמני הארץ יהיה מושבך כלומר אני רואה בך שאתה תלך בהאוות הגשמיות החומריות ומה תעשה, ומטל השמים מעל, בהנפש אשר ניתנה לך מעל, ואל תדמה שהשכר ועונש הוא רק נפשיי לא גופיי וזה שאמר, ברכות שמים מעל, כלומר דרק ברכות נפשיי שנקרא שמים, לא כן הוא, יקרא אל השמים מעל, זו הנשמה, ואל הארץ לדין עמו, זה הגוף כהמשל דהחיגר והסומא שהרכיב וחיגר על הסומא כן הקב״ה מביא הנשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד וכמאמר רבי הנ״ל (אות כ״ג). והבן:

ומעתה יובנו ד׳ הכתובים הנ״ל (אות ז׳) דכשראתה דהבנים מתרוצצים זה לע״ז וזה לתורה וכמ״ש רש״י בשם מדרש כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתח ע״ז עשו מפרכס לצאת אם כן האדם מוכרח במעשהו ואין לו בחירה ולזה אמרה, אם כן למה זה אנכי, כלומר מה אני הלא גם אנכי לא עשיתי מאומה לבחור בטוב כי מסתמא כך נוצרתי והייתי מוכרח לעשות הטוב ולא הרע, ולזה אמר, ותלך לדרוש את ה׳. כי נודע מ״ש המו״נ דההליכה רומז על ההשגה וכמ״ש התהלך לפני וגו׳ את האלהים התהלך וגו׳ וע׳ בעקדה ר״פ לך בזה ולזה אמר ותלך כלומר רצתה להשיג ולדרוש את ה׳ אלהיך תירא לרבות ת״ח ומזה שנצטווינו לכבד ולירא מפני הת״ח מוכח כי הנפש עצם נבדל חלק אלוה ממעל כמו שהאריך אאמו״ר שליט״א בהקדמת ספרו משפט שלום וא״כ שוב מוכח דיש השארה להנפש ושוב ממילא **יש שכר ועונש ושוב מוכח דהבחירה חפשית להאדם לנטות** במעשיו אנה ואנה ואיננו מוכרח במעשיו ואם כן שוב **לא** הבינה ענין הרציצה ולזה אמר, ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך, שאחר הלידה אז יפרדו זה ילך בבחירתו לצדקו וזה לרשעו ועי״ז, ולאם מלאם יאמץ ורב יעבוד צעיר, כי העיקר מעשה הרוחני הטוב ועסק התורה ליראה את ה׳ הגדול הגבור והנורא בלתי יראת עונש או מאהבת השכר. והבן:

כח) ולדרכנו נראה דהנה נודע דעת המתפקרים להתנצל על חסרון שלימותם במה שיטעו להשוב היותם מוכרחים במעשיהם ושלכן אינם ראוים לא לשכר ולא לעונש ויכריעו זה באמרם כי כיון שהש״ת רואה ויודע שהם יעשו איזה פעולה בידיעה אמיתית קודם עשות, הנה הכרח שיעשנה כי אם לא יעשו אותה היתה ידיעתו מסופקת בלתי שלמה ואם כן אין להם שכר טוב בעמלם ולא עונש בעונשם, אבל כבר הכו על קדקדם כל המפורשים ובראשם הרמב״ם כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אצל הבורא ית״ש הוא אפשרי שתהיה ידיעה לכל דבר מקודם ואף על פי כן אינו מכריח את מעשי האדם וע׳ בבל״ע דל״ז מ״ש בזה, והיינו כי הבורא ית״ש מצמצם ידיעתו שלא הבריח את האדם במעשיו, ואנכי ביארתי בזה פסוקי התורה (פ׳ וילך) וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים וגו׳ ופנה א׳ אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי, ובכר עמדו כל המפורשים לבאר ד׳ כתובים האלה, ונראה בהקדם לבאר ד׳ המסורה (פ׳ משפטים) וכי יכה איש את עין עבדו וגו׳ לחפשי ישלחנו תחת עינו, ובמסורה, ט׳, לחפשי ישלחנו תחת עינו, והנה לא הפך הנגע את עינו, גם עינו לא השבע, תרע עינו באחיו, לא כהתה עינו, יצרנו כאישון עינו, כי יתן בכוס עינו, הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו, וכל יקר ראתה עינו, וביאור הענין נראה בהקדם ד׳ הכלי יקר (פ׳ משפטים) עה״פ לא תצא כצאת העבדים וז״ל נראה ליתן טעם לכל עניני חירות אלו בעבד עברי או העבריה או הכנעני, לפי שכל כנעני אשר לא נגה עליו אור התורה אין לו תכלית אחר כי אם לעשות בכסף ובזהב ולצבר בר כחול הים ולעשות חיל ובעבור זה הוא עושה את עצמו כחמור נושא משא והרי הוא עבד נרצע אל קנין ממונו כל ימיו לעולם ובאותו ממון המקובץ אין לו תכלית אחר כ״א לזון בו את שיניו ואת עיניו, שינו וגופו כיצד וכו׳ עיניו כיצד לפעמים ועל הרוב יש לך אדם המאסף לכל המהנות יותר מכדי צורך אכילתו ושאר צרכיו, והוא כדי לזון בו את עיניו כמ״ש ועיני האדם לא תשבענה וכתיב ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו וכל זמן שעיניו בראשו לא ישבע לעולם ואין לו חירות כלל, אך כאשר יזקן ותכהן עיניו מראות והשכו הרואות בארובות אז מעמל נפשו ישבע כי למי הוא עמל אם עיניו כהות ובטלו הטוחנות וכל זמן ששניהם בתקפם אז הוא קופץ מזן אל זן ומוריק מהאי להאי כמבואר בחיבורנו עוללות אפרים במאמר של הורמיז בר לילתא שהיה מוריק מהאי להאי לפיכך נהגה תורה חירות לעבד כנעני בהפלת שן ועין מדה כנגד מדה אמנם לא כאלה חלק יעקב וכו׳, עכ״ל הנצרך לענינינו:

כט) והנה נודע מ״ש המפורשים לפרש מאמר חז״ל (ע״ז כ׳. ב׳.) מה״מ מלא עינים דהיינו כי שם עין נאמר גם כן על סיבה איזה דבר וכמ״ש חז״ל על ותשב בפתח עינים שנתנה עינים לדבריו כלומר סבות שמותרת לו וזהו הכוונה גם כן כי המה״מ יש לו לכל אדם סיבה אל מיתתו בבוא זמנו היינו מן העבירות שעשה וזהו מלא עינים, והנה נודע דהש״ת מנהיג את עולמו אשר ברא בשני מיני הנהגות, א׳, הנהגה הטבעית והשגחה נסתרת הטמונה בתוך הטבע והנהגה זו יכודר מהמערכה השמימית על ידי תנועת הגלגלים והמזלות והשגחה זו כוללת כל הנבראים, והנהגה הב׳, היא השגחה הנסיית והגלויה בשידוד מערכת הטבע והוא מה שיכודר מרצון אלהי והשתעבדות הטבע והמזלות

חדת התירה כהשתעבדות העבד אל ארוניו והיא מיוחדת לישראל לבדם כמ"ש ישראל נושע בה' תשועת עולמים כלומר מהשי"ת לבדו לא ממערכת השמיימית ולזאת היא תשועה עולמית וע' במו"נ שרעתו דעל מין אנושי ההשגחה גם על הפרט משא"כ על שאר הנבראים ההשגחה הוא רק על הכלל והרמב"ן חולק עליו וסיל דגם על שאר הנבראים ההשגחה גם על הפרט וע' ביע"ד ח"ב ד"ו שביאר בזה מ"ש במד"ר רשב"י יצא ממערה חמא ציד לצור עוף שמע קלא שלא יהיה ניצוד וניצל ועל צפור אחר שמע קלא שיהיה ניצוד וניצד (וע' תוס' ע"ז ט"ז ב' ורש"י פסחים ח' ב' ד"ה כלפי) ויצא ממערה ואמר כיון דציפור אינו ניצד רק בגזירה מן השמים מכ"ש אדם וביאר דהיינו דמתחלה חשב כדעת הרמב"ם דעל הפרט אין השגחה ואח"ז נתברר לו כהרמב"ן ובזה ביאר שם מ"ש שקדתי ואהיה כציפור בודד וגו' כי בגלות על ידי הסתרת פנים אזי ח"ו אין השגחה על הפרט לדעת רמב"ם ע"ש כי דפח"ח וע' בכלי יקר פ' וארא עה"פ כה אמר ה' בזאת תדע שכתב דבסדר עד"ש נרמז כי הוא ית' משגיח למטה בכל פרטי האישים להוציא מלב האומרים שאין הקב"ה משגיח כי אם על כללות המין ולא בפרטות על כל דרכי איש ע"ש והיינו דעל האוה"ע הוא בהנהגה הטבעיית ועל ישראל עמו בהשגחה והנהגה הנסיית:

ובזה נ"ל לפרש מאמר חז"ל (שבת פ"ח:) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב לבבתני אחותי כלה לבבתני באחת מעיניך בתחלה באחת מעיניך לכשתעשי בשתי עיניך, וכבר עמדו בזה כל המפרשים לבאר מאמר זה כל אחד לפי דרכו, וחוץ לדרכנו אמרתי בזה דהנה בספר פרע"ה (פ' ויצא) הביא בשם הגאון הח"ס לפרש מ"ש (בפ' בראשית) ותפקחנה עיני שניהם כי בכל אבר הגשמיי יש בפנימיותו אבר הרוחני והנה קודם החטא השיגו רק בעינים הרוחניים אבל לאחר החטא ראו בעינים הגשמיים וזהו ותפקחנה עיני שניהם כלומר עינים השניים להם ודפח"ח. וכבר קדמו במו"נ (ח"א פ"ב) שביאר דר"ל ותפקחנה עיני שניהם עיניהם החומריים ונסתמו עיניהם השכליים, ע"ש. ובזה יש לפרש מ"ש כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון דר"ל דקודם הגאולה אינו רואה רק בעין הרוחני, אבל אחר כך ומלאה כל הארץ דעה וגם עין הגשמי יראה, וז"ש כי עין בעין יראו כי גם עין הגשמי יראה ויבין הכל כי ה' אחד ושמו אחד. וזש"א חז"ל לבבתני אחותי כלה לבבתני באחת מעיניך בתחלה באחת מעיניך שקודם שקבלו התורה היה רק בעין הרוחני אבל לא בעין החומרית, לכשתעשי אחר שקבלו התורה ויעשו רצונו של הקב"ה גם בעין החומרית יאהבו את השי"ת. ולדרכנו נראה דהא מבואר דבשתים התחתן בנו השי"ת בהשגחה נסתרת ובהשגחה גלויה. והנה במד"ר שה"ש ודמה לך לצבי מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה, כך בשעה שישראל עושין רצונו של מקום הוא מביט עליהם בשתי עיניו, הרא הוא דכתיב עיני ה' אל צדיקים ובשעה שאין עושין רצונו של מקום מביט עליהם בעינו אחת שנאמר הנה עין ה' אל יראיו (ועתוס' חולין נ"ט: ד"ה יהרי וירושלמי שבת פרק שמונה שרצים ה"א) והיינו דההשגחה נקרא עין וכדכתיב שבעה המה עיני ה' דהם מלאכי ההשגחה והם עיני ה' משוטטות בכל הארץ וכשישראל עושין רצונו של הקב"ה מביט עליהם בשתי עיניו כלומר בשתי ההנהגות בהנהגה הטבעיית והנהגה הנסיית אבל כשאין עושין רצונו מביט עליהם בעינו אחת רק בהשגחה הטבעיית הטמונה בתוך הטבע, וזה שאמרו חז"ל בתחלה באחת מעיניך שקודם שקבלו התורה היו משגיחים רק באחת מעיניך כלומר רק בהנהגה הטבעיית היסודר מהמערכה השמיימית על ידי תנועות הגלגלים והמזלות לכשתעשי אחר שקבלו התורה ותעשו רצונו של הקב"ה בשתי עיניך כלומר בשתי ההנהגות גם בהנהגה והשגחה הנסיית בשידוד מערכת הטבע היסודר מרצון אלהי. ובזה מובן גם כן-מ"ש כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר דהנה ההשגחה הנסתרת אין כל העולם יודעים ומכירים אם הוא מהשי"ת אבל השגחה הנסיית היא גלויה וידועה לכל שהוא מהשי"ת אבל לעתיד לבא בשוב ה' שבות עמו ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו שהשגחה גלויה הנסיית הוא מהשי"ת ועל ידי זה שוב ידעו כל בשר שגם ההשגחה הטבעיית הנסתרת בתוך הטבע היא גם כן מהשי"ת וזה שאמר כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון כלומר שיראו שני ההשגחות ונגלה כבוד ה' שגם בההנהגת הנסתרת ידעו ויכירו שמאת ה' הוא:

ל) והנה בש"ס דברכות (ה' א') יסורין ממרקין עונותיו של אדם קל וחומר משן ועין שעבד יוצא בהן לחירות כל שכן יסורין שממרקין עונותיו, ובמהרש"א שם הקשה הא זה רק בעבד כנעני אבל עבד עברי אינו יוצא בשן ועין ומה קל והוכר הוא זה לענין ישראל הא יש לפרש עבד עברי יוכיח שאינו יוצא בשן ועין, וע' ביש"ם פ' משפטים מ"ש בזה. ונראה דהנה קיי"ל דעבד של שני שותפין אינו יוצא בשן ועין דבעינן עבדו המיוחד לו, ע' בש"ס דב"ק (דף צ') ורמב"ם פ"ה מהל' עבדים. והנה ברש"י פ' משפטים והוא כהש"ס דקידושין (כ"ב ב') אזן ששמעה על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע וכו' ע"ש, ומבואר דישראל הם עבדי ה' ואם כן אם ישראל אחד מכר את עצמו לאדון הרי הוא עבד של שני שותפים דהא יש לו שני ארונים, הקב"ה וגם האדון שמכר את עצמו לו, וזהו הטעם שעבד עברי אינו יוצא בשן ועין יען שהוא עבד של שני שותפים ובעינן עבדו המיוחד לו משא"כ עבד כנעני שאין לו רק אדון אחד לכך יוצא בשן ועין, והנה זה בעבד שמכר את עצמו לאדון הוי עבד של שני שותפין ואינו יוצא בשן ועין אבל ישראל אשר הקב"ה מייסרו ביסורין הלא הוא איננו עבד רק להשי"ת ועבד כזה שאין לו רק אדון אחד שפיר יוצא לחירות בשן ועין ואם כן שפיר יש קל והומר דהיסורין ממרקין עונותיו מקל וחומר משן ועין דהא אם העבד עברי לא היה עבד של שני שותפין היה יוצא לחירות בשן ועין ושפיר מיושב קושית המהרש"א. והנה בש"ס דחולין (ז' ב') אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה והיינו בישראל שיש עליהם השגחה גלויה ואינם תחת הטבע והמזל:

והנה ביערות דבש ביאר מאמר חז"ל (ברכות ז') מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וגו' קינה לדוד מבע"ל אלא משל למי שיצא עליו שטר חוב קודם שפרעו עצב לאחר שפרעו שמח כך דוד כיון שאמר ליה הקב"ה הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך סבר שמא עבד או ממזר דלא חיים כיון שראה שהוא בנו וסתם ברא חיים על אבא לכך שמח, והקשה המהרש"א הא אין המשל דומה לנמשל דבהמשל אם כבר פרע השטר חוב שמח ורוד אף שראה שהוא אבשלום בנו הא ראה דלא חיים ורדפו עד החרמה ושוב הדק"ל קינה לדוד מבע"ל, וביאר היער"ד דיש שני מיני יסורים הבאים על האדם. א) יסורים הבאים בסילוק השגחה רק האדם נמסר תחת פגעי הזמן, ויש יסורים הבאים בהשגחה מכוונת מאתו יתברך שמו, והחילוק בין שני מיני היסורין הללו, הוא, כי היסורין הבאים בהשגחה הם באים לכפרת עון משא"כ אלו הבאים רק בסילוק ההשגחה יש לו יסורין ואינם מכפרין על העון והנה לידע אם היסורין הם מההשגחה או לא הנה היסורים שהם בשינוי הטבע זהו לאות שהם אינם באים בסילוק השגחה רק בהשגחה מכוונת מאתו ית"ש משא"כ היסורין שהם בדרך הטבע י"ל שהם מהטבע בסילוק ההשגחה ואינם מכפרין על העון והנה היסורין שהם חוץ לדרך הטבע הרי הם בהשגחה מכוונת ומכפרין על העון דומה למי שיצא עליו שטר חוב ופרעו כי בהיסורין הללו פורע העון אשר היה חייב משא"כ היסורין שהם בדרך הטבע י"ל שאינו פורע החוב כי הלא הם אינם מכפרין, וז"ש כיון שראה שהוא בנו וסתם ברא חיים על אבא ובכל זאת הוא לא חיים ורדפו עד חרמה וא"כ הוא חוץ לדרך הטבע ובודאי הוא בהשגחה מכוונת מאתו ית"ש ושוב הם לכפרת עון ושפיר פורע החוב עם אלו היסורין ולכך שמח ואמר מזמור לדוד והנמשל דומה להמשל וא"ש ודפח"ח:

ובספר אמרות טהורות הסביר דבריו על פי מאמר חז"ל הנ"ל יסורין ממרקין עונותיו של אדם קל וחומר משן ועין שעבד יוצא בהן לחירות כל שכן יסורין שממרקין עונותיו של אדם ואם כן כ"ז אם היסורין באים בהשגחה כי אז הקב"ה הוא האדון המכה ושפיר יש ללמוד משן ועין דאם האדון הכה שן עבדו או עינו יוצא לחירות אבל אם אחר לא האדון בעצמו הכה שינו של עבדו או סימא את עינו הלא אינו יוצא להירות וא"כ אם היסורין באים רק בסילוק השגחה הלא אין האדון המכה ובזה האופן גם העבד אינו יוצא לחירות ולכן גם יסורין כאלו אינם ממרקין עונותיו

עונותיו, ולכן רק יסורים הבאים בהשגחה הם לכפרת עון: **ובזה** בארתי מה שאנו אומרים בסליחות, עבדים משלו בנו פורק אין מידם קראנוך ה' אלהינו רחקת ממנו בעונינו, דהנה עינינו רואות דבהיושבים בבית האסורים יש שני מינים, הא', אשר גנב או רצח וכדומה וכבר נתברר הדבר על פי עדים אשר כן עשה ועל ידי זה נפסק דינו לישב בבית האסורים זמן קבוע ויש אשר יושב רק כדי שלא יוכל לדבר על לב העדים שיעידו שקר אף כי יוכל להיות שלא חטא כלום ואח"כ כשנתברר הדבר שהוא איש ישר הולך ואין בו עון יוצא לחירות והוא נקרא (קוויזי"ט), והנה זה היושב בבית האסורים בקוואזי"ט האדון הגדול (הנקרא פריזידענט) הוא יודע אשר הנאסר עוד אין לו תואר גנב או רוצח ויוכל להיות שהוא באמת איש צדיק אך נימוס הדין כן הוא לכן הוא נצרך לישב בבית האסורין אבל העבד אשר שם כמו (הקער־קערמיינסטער) הלא אצלו נחשב כגנב ורוצח כי הלא הוא יושב בבית האסורין כגנב ורוצח ואם האדון הגדול איננו חיים על זה האיש ועושה עמו כמו עם גנב ורוצח הלא חוץ לדרך הטבע הוא אבל העבד הלא דרך הטבע הוא כן דעבד או ממזר לא חיים, וזה שאמר עבדים משלו בנו ובדרך הטבע הוא, אשר הם אינם חייסים ושוב היסורין אינם מכפרין על העון, ולזה, פורק אין מידם, כי לא נתכפרו העונות ולא נשלמו החובות והביא ראיה לזה דהלא צרות רבות סבבונו קראנוך ה' אלהינו רחקת ממנו בעונינו, שסלקת השגחתך מאתנו ונפלנו תחת פגעי הזמן והטבע ועל ידי זה היסורין אינם מכפרין העונות. והנה כל זה הוא בישראל אבל באוה"ע אשר כל ההשגחה עליהם הוא בהנהגה הטבעיית מהמערכה השמיימית על ידי תנועות הגלגלים והמזלות היסורין שיש להם מפגעי הזמן אינם ממרקין עונותיהם משא"כ בישראל דיש יסורין שממרקין עונותיהם, וכמש"ל. ונודע מ"ש המפרשים לפרש מ"ש עין תחת עין ודרשו חז"ל דמי עינו שחז"ל הוציאו זאת מלשון התורה דכתיב עין תחת עין והאותיות שאחר אותיות עין הוא כסף ולכך פירשו חז"ל שישלם דמי עינו ולא שתלקח עינו של האדון תחת עינו של העבד:

לא) והנה כבר הבאתי קושיית הרמב"ם בענין הידיעה והבחירה ומה שתירץ כי לא מחשבותי מחשבותיכם דהקב"ה מצמצם ידיעתו שלא תכריח ולכן אפשרי אצל הבורא ית"ש שתהיה ידיעה לכל דבר מקודם ואף על פי כן אין מכריח את מעשי האדם, ומעתה יבוארו דברי המסורה לחפשי ישלחנו תחת עינו, ומפרש המסורה מדוע הוא יוצא לחפשי ע"י הלא יוכל להיות שזה הוכה עינו שהיה בהשגחה כדי למרק עונותיו שיש לו ולא לצאת לחפשי ע"ז, על זה אמר, והנה לא הפך הנגע את עינו, זאת הנגע י"א הפך את הסיבה שלו כי אין עליו השגחה נסיית רק הנהגה טבעיית ויסורים כאלו אינם ממרקין עונותיו וכנ"ל ושוב שפיר יצא לחפשי ע"ז, גם עינו לא תשבע, דכל תכליתו הוא רק לזון בו את עיניו ועיני האדם לא תשבענה אבל עכשיו למי הוא עמל אם עיניו כהית וכנ"ל, וע"ז הקשה המסורה, תרע עינו באחיו, למה עבד עברי שהוא אחיו אינו יוצא לחירות אם הכה האדון את עינו, על זה אמר, לא כהתה עינו, יען שהוא עבד של שני שותפין ולא כהתה עינו של עבדו המיוחד לו יען שהוא של שותפות כי הלא הקב"ה, יצרנו כאישון עין, וזאת נעשית בהשגחה פרטיית למרק עונותיו ואינו יוצא לחירות כי הוא עבד של שני שותפים, ועל זה הקשה, כי יתן בכום עינו, והקרי בכים, והיינו אם אינו יוצא לחירות מדוע האדון ישלם דמי עינו ולא יוכה עינו של האדון תחת עינו של העבד, על זה אמר, הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו, כלומר עינו של הקב"ה כביכול כמבואר במד"ר פ' זו וע"ז אין אנו יכולים להכית עינו של האדון, וגם וכל יקר ראתה עינו, כלומר שזאת היתה בהשגחה ובידיעת הקב"ה מקודם שכן יהיה שהוא יכה את עין עבדו, ואף על פי כן צריך לשלם דמי עינו לפי שאין הידיעה מוזקקת להבחירה וכנ"ל:

ומעתה יבוארו דברי הכתובים הנ"ל (אות כ"ח) דהא כבר ביארתי דלכך שפיר יסורין ממרקין עונותיו של אדם מק"ו משו"ע **אף** שעבד עברי איננו יוצא בשו"ע יען שעבד עברי כזה שאין לו רק אדון אחד שפיר יוצא בשו"ע והנה אם ח"ו ישראל עובדין ע"ז וח"ו משתתפין ומקבלין על עצמן עוד אדון וגם כן שוב י"ל **ד**היסורין אינם ממרקין העונות **ד**שוב הק"ו משו"ע מופרך י"א **ד**י"ל עבד עברי יוכיח שאינו יוצא בשו"ע וא"ל **שאני עבד עברי** שהוא עבד של שני שותפין דהלא אם ח"ו ישראל עובדין ע"ז גם הם עבדים של שני שותפין וכבר הבאתי לעיל (אות כ"ח) דברי המתפקרים דיען שהושבים שהיותם מוכרחים במעשיהם אינם ראוים לא לשכר ולא לעונש ואם רואים שיגיע להם איזה עונש הלא יוכלו לומר הלא לא חשוד קוב"ה לעבוד דינא בלא דינא ואילו היהה ידיעתו קודמת הרי אנו מוכרחין לעשות זאת ושוב אין אנו מחוייבין עונש ומכח זה ירצו להכריח כי אין הקב"ה יודע עתידות ובאמת זה כפירה גדולה יותר עוד מעצם העבירה אשר בא העונש עליה, וזה שאמר, וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם, כלומר שאסלק השגחתי מאליהם וממילא יפלו תחת פגעי הזמן והמזלות, והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות, כי היסורין הבאים מהטבע הם אינם מכפרין העונות והם אין להם שיעור משא"כ היסורין הבאים בהשגחה לכפר העון הלא יש להם שיעור דכשנתכפר העון שוב הולכין להם היסורין ולכך אמר ומצאוהו רעות רבות וצרות, ועל זה אמר, ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי, שאין הקב"ה ח"ו יודע העתידות ולכך אין אנו מוכרחים במעשינו, ולכך מצאוני הרעות האלה, דאל"כ שהוא יודע העתידות אם כן היינו מוכרחים לעשות כידיעתו וההכרח לא יגונה ולא ישובח ומדוע מצאוני הרעות האלה, ולזה אמר, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה, כלומר אנכי מצמצם ידיעתי לבל יכריח אותם ובחירתם בידם ולכך מצאוהו צרות רבות והרעות האלה, כי פנה אל אלהים אחרים ושוב היסורין אינם ממרקין עונותיהם כי ליכא ק"ו משו"ע די"ל עבד עברי יוכיח שאינו יוצא בשו"ע וא"ל שאני עבד עברי שהוא עבד של שני שותפין הלא הם עובדין עבודה זרה והם גם כן עבדים של שני שותפין, ועל זה אמר, ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי, שנעשו עבדים לאדון אחר והפרו את בריתי לעבוד רק אותי לבדי, והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד וגו' כי ידעתי את יצרו וגו' כלומר אף שידעתי את יצרו שידעתי מקודם מה שיעשו אבל ידיעתי אינו מכריח את מעשיהם כי אני מצמצם ידיעתי שלא תכריח וכנ"ל, והדברים נכונים בעזה"י:

לב) והנה בעקרים (מ"ד פי"ח) כתב וז"ל מה שהביא האנשים לפקפק בתפלה קרוב למה שהביא אותם לסלק ידיעה השם וזה שהם אומרים שלא ימלט הדבר מהלוקה אם שנגזר מהשם טוב מה על איש מה או לא נגזר ואם נגזר אין צריך תפלה ואם לא נגזר איך תועיל התפלה לשנות רצון השם לגזור עליו טוב אחר שלא נגזר שלא ישתנה השם מן הרצון אל לא רצון ולא מלא רצון אל רצון ובעבור זה יאמרו שלא יועיל כיוון המעשה אל שיגיע לאדם מהשם בעבורו טוב מה וכן אמרו שלא הועיל התפלה להשיג טוב מה או להנצל מרע שנגזר עליו וכו' ואם לא יכין האדם עצמו לקבל השפע ההוא הנה הוא המונע הטוב מעצמו שאם נגזר על איש מה על דרך משל שיצליחו תבואותיו בשנה פלוני והוא לא יחרוש ולא יזרע וכו' לא תצלחנה תבואותיו אחר שלא חרש וזרע והוא המונע מעצמו הטוב ההוא בשלא הכין עצמו לקבלו וכו' וכן כשנגזר עליו רע מה הנה הוא נגזר בהיותו במדרגה ידועה מהרוע או בהכנה ידוע וכשנשתנה המדרגה ההוא או ההכנה ההוא השתנה הגזרה בהכרח לטוב או לרע וכו' עכ"ל הנצרך לענינינו וז"ל העקדה (שער נ"ה) אמנם הראוי שיודע בזה שענין התפלות הוא כענין הקרבנות וזה כי כמו שהקרבנות עיקר כונתם הוא להכלית הטובים הנמשכים מהם לא אל עצמותם ממש כו' כן הוא ענין התפלה כו' והוא כי התפלה ענינה בקשת הדבר בחוזק בטחון כו' וכשתתבונן בדבר תמצא שהוא אילן גדול ששרשיו מרובים כו' ומוציאין סנסנים ופירות ופירי פירות כו' כי המבקש אותו יה' בחוזק בטחון יחויב שתוקדם אליו הודעתו בשהוא ית' נמצא ושהוא יכול לעשות בקשתו וכי הוא משגיח ורוצה בטוב מבקשיו כו' והנה מהשרשים האלו יצאו כמה ענפים נפלאים כו' כי משורש המציאות יצא צפע ההשכל בו יתעלה ובמעשיו ומשורש היכולת יצא ענף היראה והעבודה ומשורש ההשגחה והרצון יצאו פארות האהבה האלהית והענוה עכ"ל הזהב, וע' באפיק"י ד"ד אות י"א בזה:

והנה

והנה כבר הבאתי דברי הש"ס דסנהדרין שאמר אנטונינוס לרבי מאימתי יצר הרע שולט באדם וכו' אלא משעת יציאה וכו' וגם הבאתי דברי רש"י עה"פ ויתרצצו הבנים בקרבה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתח עבודה זרה עשו מפרכס לצאת ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות ע"ש:

ומעתה יבוארו דברי הכתובים הנ"ל (אות ז') ויתרצצו הבנים בקרבה, וראתה הרציצה ולא ידעה אם הוא יען שזה רוצה לצאת לפתחי תורה וזה רוצה לצאת לפתחי עבודה זרה או הרציצה עבור המחלוקת של שני העולמות שיעקב אומר שהעולם הבא הוא העיקר ועשו אומר שהעולם הזה הוא עיקר ועל זה אמרה אם הרציצה שזה רוצה לפתחי תורה וזה לעבודה זרה א"כ למה זה אנכי הלא אנכי הייתי עקרה והיאך הועילה תפלתי להשתנות מעקרה ללא עקרה כי לפ"ז שבעודם במעים זה רוצה בתורה וזה בע"ז א"כ האדם מוכרח במעשהו ואם כן שוב לא תועיל הפלה להשיג טוב או להנצל מרע שנגזר עליו, ותלך לדרוש את ה', ירצה שהלכה להשיג הדבר והלכה לדרוש את ה' אלהיך תירא, ואם אדם מוכרח במעשהו ואינו מועיל תפלה לשנות מרצון ללא רצון או להיפוך אם כן לא שייך כלל יראה ופחד דבמה שהוא מחויב ומוכרח להיות יפול עליו צער או עצב לא יראה ופחד ומדכתיב את ה' אלהיך תירא מוכח מזה דהסיבות אפשריי שיהיה ואפשריי שלא יהיה כפי מה שירצה הבורא ית"ש ושפיר שמה התוה"ק היראה למצוה ולעצה טובה ונכונה ולזה שפיר הועילה התפלה לשנות מהנגזר להיות עקרה ויעתר ה' ותהר רבקה ושוב מה זאת הענין של הרציצה, ויאמר ה' לה שני גיים בבטנך, שהם מתרוצצים עבור שני העולמות, ושני לאומים ממעיך יפרדו, מאז שיצאו ממעיך אז יפרדו זה לרשעו וזה לצדקו והידיעה איננה מכרחת להבחירה וכנ"ל כי אז היצר הרע מתחיל לשלוט באדם אבל כשהם עוד בהמעיים אז אין להיצר הרע שום שליטה ואין אדם מוכרח במעשיו הן לרע הן לטוב ושפיר מועיל התפלה:

לג) ובזה יש לפרש מאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ב') ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך, ואומר דהנה הרמב"ם במו"נ (ח"ב פ"ל) ביאר כי האש היסודי הוא חשך כי אלו היה מאיר היה נראה בלילה וברמב"ן פ' בראשית והשר מהרי"א השיג ע"ז כי איננו חשוך וגם איננו מאיר אבל הוא ספיריי ולא יתחייב מהיותו בלתי מאיר שיהיה חשוך כי האויר איננו מאיר ולא יאמר שהוא חשך דא"כ היה מחשיך היום, וע' באפיק"י (ד"א) שביאר דגם דעת הרמב"ם הוא כן וקרא לו חשך לפי שאיננו מאיר ומניעת האור נקרא חשך, ולפ"ד הר"מ והרמב"ן יסוד האש חשך שמו לפי שבמקומו המיוחד לו חשוך כונע הראות רק בהתלות אותו באיזה דבר גושיי שרפיי כשמן וכדומה נעשה צח ואדום ומאיר לארץ ולדרים ע"ש:

והנה באפיק"י (דכ"ה) בע"נ אות ד' העלה דמלת בער הוא הונח על העדר השכל ושלילותו מלשון ובערת הרע מקרבך כלומר זה האדם הוא משולל ונעדר ממדע או הוא מלשון ושלח את בעירה כי המשולל מדעת הוא בהמה בצורת אדם אבל שם כסיל הונח על האדם הנושא סכלות קניני לא העדריי והוא התועה מדרך האמת על ידי טענות נראית שכליות ובאמיתתן הן מזוייפות ועל הרוב הלא המה הגבורים אנשי השם החוקרים ומתפלספין ובזה כופרים עיקרי הדת למה שהם מתנגדים אל השכל האנושי וכן הוא שם סכל ע"ש. ומעתה יבוארו דברי החכם מכל אדם, ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות, ירצה, אמר שפנה לעיין החכמה וגם ההוללות וסכלות כלומר הטענות החקיריית ופילוסופיית אשר הם נראים שכליות ובאמיתתן הם מזוייפות, וראיתי, כי מה האדם שיבא אחרי המלך וגו', הלא המעשה אשר עשה המלך מלכו של עולם לא אתי אינש ושום נברא שיוכל לשנות אותה מאשר היתה מאז וכמו כל חכמי הפילוסופים היונים שלא פחדו ולא יראו לנפשותם לשום יעוד מיעודי התורות, אבל יתעצבו מהרעות הטבעיים ההכרחיות ויקבלום למחוייבים ואם היה באמת כן היתה הגזירה מוחלטת בין לטוב בין לרע בלתי שינוי ואין מקום לפ"ז אל השכר ועונש,

אבל באמת איננו כן כי הקב"ה עשה בתחלת הבריאה חומר היולי מחוכר הצורות והצורה היולאנית היתה גם כן עומדת בעצמה זמן מה ואחר כך היה לאחדים והניח המציאות בבחניותו האפשריי לשיוכל להתחלף מצורה לצורה א"כ שוב יוכל האדם להטות משפט המציאות ומעשהו אל אשר יחפוץ ושפיר יש שכר ועונש, וזה שאמר וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, דהחכמה יש לה יתרון מן הטענות השכליים החוקריים, כיתרון האור מן החשך, דאנחנו רואים דמקודם האש היסודי איננו מאיר ואיננו חשוך וגם הדבר הגושיי השרפיי גם כן איננו מאיר ורק בבחניות יש להאש כח להאיר ובהדבר השרפיי יש לה כח להאיר ובהתלות שניהם יחד האש בהדבר הגושיי השרפיי נעשה צח ואדום ומאיר לארץ ולדרים ומקבל צורה אחרת. ובע"כ דכן הניח הקב"ה המציאות בבחניותו להתחלף מצורה לצורה אם כן שוב שפיר טובה החכמה ועי"ז יש לאדם לירא ולפחד מפני עונש ולצפות לשכר טוב בעולם הבא וכמו שסיים בקהלת סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם:

לד) ובזה יש לפרש מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים צ"ב) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות וגו' כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח רשעים כמו עשב וגו' כי הנה אויביך ה' וגו' ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני צדיק כתמר יפרח וגו' להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו, ואומר בהקדם דברי חז"ל בש"ס דב"מ (פ"ג ב') תשת חשך ויהי לילה זה העולם הזה ובפסחים (ב' ב') עולם הבא דומה ליום ועולם הזה ללילה ע"ש:

והנה ביארתי דברי המסורה (פ' בראשית) ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם, ובמסורה י"ב לעולם בתורה, ואכל וחי לעולם, ועבדו לעולם, ואולם חי אנכי לעולם, לא ידון רוחי באדם לעולם, למען ייטב להם ולבניהם לעולם, יאמינו לעולם, כל ימיך לעולם, לעולם בהם תעבודו, ה' ימלוך לעולם, ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם, וזה שמי לעולם, ונחלו לעולם,. וביארתי בהקדם לבאר הכתובים (פ' ויצא) ויחלום והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו והנה ה' נצב עליו וגו' וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי ויירא ויאמר וגו' וזה שער השמים, ולבאר זאת נראה בהקדם עוד דברי חז"ל במד"ר שם והנה ה' נצב עליו וגו' ר' יוסי בר זמרא פתח כמה לך בשרי וגו' (תהלים ס"ג) א"ר איבו כבהמות הללו שהן מצפין למים רבנן אמרי כשם שנפשי צמאה לך כן רמ"ח אברים שיש בי צמאים לך וכו' על כן בקודש חזיתיך וכו' ר' המא בר' חנינא פתח ברזל בברזל יחד וגו' (משלי כ"ז) אין סכין מתחדדת אלא בירך של חברתה וכו' ואיש יחד פני רעהו א"ש זה יעקב כיון שעמד אבינו יעקב איש יחד פני רעהו שנתייחדה עליו השכינה והנה ה' נצב עליו אמר ר' אבהו משל לבן מלכים שהיה ישן על גבי עריסה והיו זבובים שוכנים עליו וכיון שבאה מניקתו שחה עליו מניקתו וברחו מעליו כך בתחלה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו כיון שנתגלה עליו הקב"ה ברחו מעליו, ע"כ:

גם לבאר מ"ש במד"ר שם (פס"ט סי' ז') וייקץ יעקב משנתו ר' יוחנן אמר ממשנתו, והמדרש הזה אומר דרשוני ותיו כי הדקדוקים רבו מאד ובפרט מ"ש ברזל בברזל יחד אין לו הבנה כלל גם מה שהמשיל המלאכים לזבובים הוא תמוה וכמו שהתמה העקדה, גם מ"ש שהקיץ ממשנתו הוא תמוה. ונראה ביאור הענין בהקדם דברי הר"י מינץ בדרשותיו (דרוש א') וז"ל כי ההגעה ליראה את השם ולשוב אליו בכל לבבו הוא קשה ההשגה מצד כמ"ש בדרשות הר"ן (דרוש י') מפני התנגדות החומר הטבעי היפוך הכח השכלי והוא פונה להשתתף עם הבהמה והחושים נשמעים אל זה הכח יותר מאשר נשמעים אל השכל וזה לג' סבות, א) מצד הדמיון אשר ביניהם שהדמיון והחושים כחות גשמיות והשכל רוחני וכל הדברים נמשכים ביותר אחר דומיהם. ב) יען כי התשוקות המדומות הם נגלים ונראים לעין והדברים המושכלים נסתרים ונעלמים. וז"ש כי ישר דבר ה' וכל מעשהו באמונה, כי כל מעשהו בהקפה להאמין בשכר העתיד לעולם הבא. ג) כי היצר הרע קדום. בזמן כי התינוק מעת לידתו דמיונו מושל בחושיו

ואין

ואין השכל מנהיגו עד שיעמוד על דעתו, ולכן אחז״ל י״ג שנים קדם יצר הרע ליצר טוב שנאמר לפתח חטאת רובץ ומקרי החושים כמו שיקרה לאנשים סכלים שימשול עליהם איש סכל והנהיגם זמן רב עד ששבה הנהגתו עליהם לטבע ולא יאותו למנהיג אחר שינהיגם וכן ענין המדמה אצל החושים וכח המתעורר מפני שקדמה ממשלתו לממשלת השכל תערב הנהגת המדמה מהנהגת השכל עם היותה יותר משובחת והשכל נשקע ואובד כתינוק שנשבה בין העכו״ם. ואולם נקל הוא מצד כי הנפש המשכלת היא עצם רוחני נבדל ועומד בעצמו טרם התחברו בחמרו כמו שרמז שלמה המלך ע״ה באמרו ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה וטוב משניהם את אשר עדן לא היה, ויש להפליא איך יאמר כי ההעדר טוב מן המציאות ומי הוא נושא הטוב ואין מציאות למקרה אם לא ינשא בנושא. אולם רומז שהנפש יש לה מציאות טרם נזרקה בגוף והוא נושא הטוב ההוא ושלמות הנפש לשוב אל מחצבתה והכליתה האחרון להשיג תוספת באמצעית תורתנו הקדושה משיבת נפש וכל נמצא יש לו התשוקה ונטיה טבעיית לבקש מקום מנוחתו כמו שנראה ביסודות הקלים והכבדים כשיצאו חוץ למקומם הטבעי להם על צד ההכרח בסור מהם כח המכריח מיד יבקשו מקומם הטבעי ויגיעו אליו בקלות נמרץ מצד התשוקה אשר לכל אחד הכבדים אל המרכז והקלים אל המקיף. וז״ש מה ידידות משכנותיך ה׳ צבאות נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה׳ לבי ובשרי ירננו אל אל חי, יורה כי השכינה עצמה היא העדן והמשכן של הצדיקים והוא השכר הרוחני והתענוג הנפלא, ולזה רמז מ״ש את ה׳ אלהיך תירא ובו תדבק ר״ל לעולם הבא והודיע בזה השארת הנפש ומהות שכרה כמ״ש הרמב״ן בשער הגמול, וז״ש מה ידידות משכנותיך ה׳ צבאות שהוא עצמו המשכן ואמר לשון רבים כי כל צדיק יש לו עדן בפני עצמו וכל צדיק נכוה מחופתו של חברו, ולאשר הטבע הטביע תשוקה מהמתקומם אל המקום וכשאינו במקומו הטבעי הוא חסר שלמותו והוא מתנועע אל מקומו אך אין מטבע המקום להשתוקק אל המתקומם ולמשוך אותו אליו כי לא יחסר המקום משלמותו, ועם כל זה חצי התשוקה יספיק לכל אחד מהיסודות להניעו ולהגיעו אל מקומו וכל שכן שנקל על הנפש להגיע אל מקומו הטבעי לנוח בגן עדן העליון אחרי שיתחברו ב׳ התשוקות תשוקת המקום אל המתקומם והמתקומם אל המקום כי גם השכינה משתוקקת שתשלים הנפש את עצמה ותשכון בהיכלה, וזה שאמר נכספה (לשון מהפעל שהיא נכספת מהבורא ית״ש), וגם כלתה לחצרות ה׳, (לכן) לבי ובשרי ירננו אל אל חי, יען כי שתי התשוקות יתחברו לפעול פעולתם, ובזה פירשתי מ״ש ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו׳ הן לה׳ אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק ה׳ לאהבה אותם וגו׳, ור״ל אחר שהוא ית״ש יש לו התשוקה לכם לאשר נפשות ישראל נחצבו מתחת כסא הכבוד לכן נקל הוא לכם להשיג יראת ה׳ עכתו״ד. ובאלשיך (פרשת בראשית) פירש בזה מ״ש אני לדודי כי מהראוי שהחלק תשאוף אל הכל, ועלי תשוקתו, כי השי״ת משתוקק אל האדם כאלו הוא חלק מן הכל, ובזה פירשתי מ״ש (תהלים ל״ט) ועתה מה קויתי ה׳ תוחלתי לך היא, ורצה לומר כי התוחלת הראוי אלי להדביק בך לך היא, כי אתה שואף אלי להדביק נפשי בך, ע״ש :

לה) והנה בעקדה (שער כ״ה) כתב וז״ל ויפגע במקום וגו׳ ויקח מאבני המקום וגו׳ אמר שהזמין עצמו אל אותו השלמות במה שכבר לקח מאבני המקום והם ההקדמות האמתיות וההנחות הצודקות אשר הם אבנים שלמות אבנים יקרות שעליהם הוסד הדרוש הנפלא המכונה כאן במקום לפי מנהג חז״ל וישם מראשותיו שהשכיל אותן כולן והוליד מכללן אמתת מה שאפשר להוליד וראה שכולן צריכות אל הלימוד ההוא ואם אחת מהנה תפול יפול הבנין והוא אמרם ז״ל שהיו מריבות זו עם זו כו׳ כי ע״ז הדרך אפשר לכל אחד מהם ליטול את השם ולומר שעליו תבנה והכונן הבניה והגדרה אבל בחינת הדרוש עצמו בכללו מופת אחת הגה. ולזה אמרו שנעשו כולן אבן אחת על פי הכתוב ויקח את האבן וגו׳ עכ״ל. וע׳ באפיק״י (דרוש ב׳ אות י״ג) מ״ש בזה, ונודע מ״ש הרמב״ם בהל׳ גירושין בענין גט מעושה גם על מה שאמרו חז״ל בהקרבת קרבן יקריב אותו. לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דהענין הוא שהכפייה וההכרח שנעשה באיש הישראלי לעשות רצון בוראו לא הכרח שמו אלא רצון שמו, והיא לפי שנפש הישראלי כל כבודה בת מלך מלכו של עולם פנימה רצונה לעשות רצון אביה שבשמים אך הגוף התאווני יתאוה תאוה ויעכב על ידה וימנענה מלעשות כרצונה ואם כן כאשר באה הכפייה והסור המניעה הלא אז תשאר על בהירתה והעשה כרצונה ע״ש. ובש״ס דנדרים (ל״ב:) בתחלה המליכו הקב״ה על רמ״ג אברים ולבסוף המליכו על רמ״ח אברים וכו׳. ובר״ן שם דלבסוף כשנמול המליכו הקב״ה אפילו על האברים שאינם ברשותו של אדם כמו עיניו ואזניו שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע והמליכו הקב״ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה, וע׳ בירושלמי פ״א דברכות ה״ה ליבא ועינא תרי סרסורי דחטא (ע׳ לעיל אות ט״ו), וע׳ בעקדה (שער ט״ו), ונודע מ״ש המפרשים לפרש מאמר דוד המלך ע״ה חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, דהיינו יען אשר דוד גבר על יצרו עד אשר אמר ולבי חלל בקרבי גם רגליו הביאו אותו אל עדותיך כי גם הם כבר חפצו בזה עיין עליהם ולדעתי יש לפרש מאמר זה דנודע מ״ש הי״ר יונה היבא בטוש״ע או״ח סי׳ רל״א כי האדם יוכל לעבוד את בוראו בכל מעשיו ובין משתיו ובשינה לעיניו רק אם הכלית כוונתו בהמה לשם שמים למען יוכל לעבוד את ה׳ וכן כל מעשי אנושותו אשר יעשה אותם האדם לשם שמים וחי בהם חיי הנפש, ועל זה נאמר בכל דרכיך דעהו ע״ש, וע׳ בט״ז אה״ע סי׳ כ״ה מ״ש לפרש הפסוק שוא לכם משכימי קום וגו׳, וזה שאמרו חז״ל שמאי הזקן היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת ומטעם זה כתב הרא״ש דלכן אין מברכין ברכת התורה בכל פעם שיושב ללמוד הגם שהפסיק בעסקיו בינתים לפי שגם העסקים צריך שיתנהגו על פי התורה ואם כן הוי כעוסק בתורה ול״ה היסח הדעת, ונודע מ״ש הרמב״ם במו״נ דרגל הוא שם המושאל להסיבה שהסיבה נקרא רגל כמ״ש ויברך ה׳ אותך לרגלי שהוא כמו בסבתי, וע׳ במד״ר בראשית (פ״ב סי׳ ד׳) הבאתיו לקמן דהמחשבה מכונה בשם רגל, וזה שאמר דוד המלך ע״ה חשבתי דרכי, כלומר שחשבתי דרכי שהלכתי לעסיק במעשה אנושית, ואשיבה רגלי, כלומר מחשבתי והסיבה היה רק, אל עדותיך, כדי שאשוב אל עדותיך. והנה כבר הבאתי לעיל (אות כ״מ) דברי המו״נ והח״ס שביארו מ״ש ותפקחנה עיני שניהם כי בכל אבר הגשמי יש בפנימיותו אבר הרוחני וקודם החטא השיגו רק בעינים הרוחניים ולאחר החטא ראו בעינים הגשמיים ומובן מאליו דאם אדם מתקן מעשיו עד שנמסרו לו גם העינים שהם אינם ברשותו בוראי שוב אינו רואה רק בעינים הרוחניים כמו אדם הראשון קודם החטא :

לן) והנה בשלה״ק בההקדמה כתב ז״ל הרב החיים בשער מרכבה ההתחתונים מעוררים את העליונים ומפני שהכתוב אומר ומבשרי אחזה אלהי וגם כתיב זכר עשה לנפלאותיו כי באמצעית הדברים ההתחתונים נשיג העליונים יש רמז גדול לזה בטבע מענין מכנוט״ס השואבת הברזל כי כשתזקקנה היטב ותסיר מעליה כל סיגיה ואח״כ תשברנה לשתים ותשוב החתיכה האחת בקרן ווית אחת והאחרת בקרן ווית אחרת אפילו שיהיו מרוחקים זו מזו כל מה שתרצה אפילו אלף מילין ותנוח הברזל סמוך לאחת מהחתיכות האלה תמצא כי כל התנועות שעושה אותה החתיכה עושה האחרת באותה שעה עצמה, ועוד יש רמז גדול לזה בענין היין בחבית כי בעת שהאם שלו שממנה יצא והיא הגפן יש בה שינוי וזהו כשהיא פורחת עלתה נצה גם היין שבתוך החבית מקבל שינוי באותו זמן עצמו מצד השינוי שמקבל האם שלו אף על פי שהיין ההוא רחוק ונפרד מהגפן, וזהו רמז במ״ש החכם וחכך כיין הטוב הולך לדודי למשרים דובב שפתי ישנים ואמרו חז״ל שפתותיו דובבות בקבר והענין כי כשמזכירים בזה העולם הלכה בשמו גם שפתותיו מתנועעות בקבר באותה שעה דומה למה שעושה היין הטוב כמ״ש וגם הפירות מתעפשים בזמן שהאילנות מוציאים פרח ויציצו ציץ, מכל אלו הדברים יש עדות נאמנה על שהאדם עושה גם כן רושם למעלה וכל פסיעותיו שהוא פוסע למטה בין לטוב בין לרע וזה מהצד שנברא מהעליונים בצלם אלהים וזה הצלם האלהי קושרו עם אלהיו כמו השרשרת של ברזל התלויה באויר כי כשהניע החוליא השפלה שבה תנוע גם העליונה והמצות הם מעשר ספירות ובהיות האדם מקיים למטה כביכול משפיע כח למעלה מאין סוף בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה על אותה המדה המורה על המצוה הזאת ואז יתברכו

עליונים

עליונים בסבת התחתונים, עכ"ל הרב החייט ז"ל. והיא חכמת המעללענראם אשר המציאו החוקרים והבט וראה שזה כמה אות שנה שידעו מזה החכמה, וכן המציאו זה לא כביר כח הלעקטריציטאם אשר על ידה יקשרו כח הטמון בקרב איש לרעהו עד אשר ההולה עצמו יאמר להרופא את שרש נחלתו ורפואתו כאשר יקשרו את עצמם הרופא עם החולה בכח מאגניטיזמוס ועלעקטרי ונתדבקו על ידי זה רוחם יחד ומזה יוכל אדם להשכיל ולהבין היאך יוכל להתקשר רוחו ונפשו ומחשבתו לשמים והמשכילים רצו להתהלל בזה שעמדו על סוד איסור שעטנז כי בכח הלעקטריציטאם אם היה נקשר הכח המאגניטיזמוס עם הלעקטרי בהערובות חוט של שעטנז נפסק כח הלעקטערי ויתפרדו ונתבטלה הפעולה ההיא כידוע ורצו הם בדעתם הכוזב להתהלל שזה הסוד מהאיסור שעטנז כי הוא בעבור שיוכלו להתקשר רוח ברוח אבל הבל יפצה פיהם וכבר הוכה על קדקדם אאמו"ר שליט"א כי הלא במצות ציצית הותר ללבוש שעטנז וזה האות כי לא כן הוא ואמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, וע' בזה בשו"ת כנסת חכמי ישראל סי' קס"ט:

והנה נודע שהמלאכים מקטרגים תמיד על ישראל כאמרם מה אנוש כי תזכרנו וביציאת מצרים מה נשתנו אלו מאלו ומבואר כמה מקנאים המלאכים באדם אשר הוא מתגבר על יצרו ומנצחו ומקיים בכל דרכיך דעהו והוא במדרגה יותר גדולה מהמלאכים כי הם אין להם שום ניגוד, וע' בעקדה (פרשת בראשית) גבי אכילת עץ הדעת, וע' בש"ס דחולין (צ"א) דאין מלאכי השרת אומרים שירה עד שיאמרו ישראל תחלה דחביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת כי האדם מחמת חומרו והיצר הרע יש לו מלחמה גדולה ואם הוא מתגבר עליהם על ידי זה הוא חביב יותר ממלאכי השרת:

והנה במדר"ר בראשית (פ"ח) בשעה שברא הקב"ה את האדם טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הקב"ה הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם, ע"ש. ובש"ס דחולין (שם) תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה בעו לסכוניה מיד והנה ה' נצב עליו וע"ש בפירש"י בעו לסכוניה מחמת קנאה, ע"ש. ולהבין הענין דאם המלאכים יש להם כח לעשות בעצמם דבר מה מה הועיל השי"ת בזה שנצב עליו אז הלא המלאכים יוכלו לסכוניה בזמן אחר ויוכלו להתנקם מעליו בכל עת ובכל שעה, וגם להבין דברי המדרש הנ"ל שהפיל עליו תרדמה וידעו שהוא אדם האם לא היה יכול הקב"ה להראותם שהוא אדם רק בהתרדמה הלא בשר ודם הוא ודרך אנשים לו, אבל נראה דהנה הר"ן בדרשותיו (דרוש ה') כתב ז"ל ומפני זה אמר עולים ויורדים בו כי אי אפשר שתהיה העליה לצדיקים רצופה כי נפש האדם יש לה שתי פינות אל צד המעלה ואל צד המטה ואי אפשר כל עוד היותה בגוף שתהיה פנייתה אל צד המעלה לבד אבל תצטרך גם כן לפנות למטה להנהגת הגוף והוא המשל הנרמז באמרו מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, עכ"ל. ונראה דזהו דוקא בשאר צדיקים שעוד לא נמסרו להם כל האיברים ואינם ברשותם לעשות בהם כרצונם אבל בהצדיקים שכבר נמסרו להם כל האברים ואינם עושים שום פעולה ועשיה רק לשם שמים ומקיימים בכל דרכיך דעהו אז הלא גם הפעולות שעושים להנהגת הגוף הם גם כן נחשבים לעבודת ה' ואז יש להם עלייה בזו העשיה, והנה אם איש כזה אפילו הוא נותן שינה לעיניו ומנוחה לגופו גם כן נחשב לעבודה ואז הוא גם כן במעלה יותר גדולה מהמלאכים אבל רק אם האדם עושה זאת למען יוכל עי"ז לעבוד את ה' אזי נחשב השינה גם כן כמו הלימוד בתורה ועבודת ה' אבל אם איננו עושה זאת במחשבה לקיים בכל דרכיך דעהו אזי שפיר עולין אז המלאכים למעלה ממנו, ווש"א במדרש בשעה שברא הקב"ה את האדם טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש כי ראו אשר כל עשייתיו ומחשבותיו הוא רק לה' לבדו אם כן הוא תמיד במדרגה יותר גדולה מהם, ועי"ז בקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הקב"ה הפיל עליו תרדמה והוא לא ידע מקודם לחשוב במחשבתו שהתרדמה יהיה לנוח את גופו כדי שיוכל לעבוד את ה' כי הקב"ה הפיל עליו פתאם התרדמה ואז הלא איננו עושה כלום בהשינה ושוב המלאכים עלו אז במדרגה אף שאין להם שום ניגוד אבל עכ"פ עובדים את השי"ת והאדם לא עשה כלום. כי נרדם הוא, וידעו הכל שהוא אדם, וזה היה ביעקב אבינו ע"ה שכל עשיותיו היה לשם השם ונתקנאו המלאכים בו וכשראו שהוא ישן דימו שגם הוא ישן כאדם הראשון בעת שהפיל עליו הקב"ה התרדמה ואם כן אינו עושה שום עבודה ואז יוכלו לשלוט בו, וע' מד"ר בראשית (פס"ח סי' י"ב) ומאן דאמר עולים ויורדים ביעקב וכו' שוטנים בו וכו' ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן וכו' והיינו שלפיכך היו שוטנים בו ולועגים עליו וע"ש במת"כ ותבין אבל כשראו והנה ה' נצב עליו כלומר דגם בהשינה עבד עבודה כי כבר מבואר דגם השינה נחשב לעבודה באיש כזה וז"ש והנה ה' נצב עליו דגם השינה היה עבודת ה' א"כ שוב הוא גם אז במדרגה יותר גדולה מהם ועי"ז יראו מפניו וברחו להם, והבן היטב:

לז) והנה בעקדה (שער ל"ט) וז"ל כי נודע כי העולמות קשורים זה בזה על ידי שיש אמצעי המאחיון באמצעותו וחכמי הצבע הודיעו כי גם בעולם ההתון שיש בו ד' סוגים, דומם, צומח, חי, מדבר, גם להם יש אמצעים כי האספוג היימי אם כי הוא דומם יש לו קצת כשרון תנועה והתכווצות והאלמוג מחובר לארץ בהלק נופו התחתון כצמח והוא אמצעי בין הצומח והחי והקוף אמצעי בין החי למדבר והשלמות האנושי הוא אמצעי בין מדרגת העליונים בהחלט והם השכלים הנבדלים והמלאכים ובין התחתונים בהחלט והם הבעלי חיים כי הוא בעל הומר עכור ארציי וגם בעל נפש משכלת חלק אלוה ממעל ולפי שתנאי האמצעי שימצאו בו תכונת שתי הקצוות שבשניהם לכן נאמר וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים וכו' וזהו שיחייב שימצא עניינו לא למעלה בהחלט ולא למטה וידרוש וישקוף בדרישת שלימותו ולא יהרום בעצמו לבקש מעלה אלהות וכן אין לו להתרשל ולהשאר בתמונה בהמיית בצורת איש וראוי לו לחקור האושר האנושי ומעלתו הנפשיית ובזה יהיה האמצעי בין העליונים ובין התחתונים והוא תהלתו, עכ"ל. ובשער ע"ב כתב כי השי"ת בחר במדת הממוצע, ולזה רמזו הדגלים מארבע רוחות והארון ומשה באמצע לרמז שיהיו נוטים מכל צד אל האמצע הוא מדת הממוצע וזהו ענין התכלת שבציצית שהוא הממוצע בין הלבן והשחור, עכ"ל. וע' בספר תפ"י למהר"ל מפראג (פי"א) במה שביאר מאמר חז"ל (שבת פ"ח) דרש ההוא גלילאה וכו' בריך רחמנא דיהיב אוריאן תליתאה לעם תליתאה וכו' לפי שכל משולש יש בתוכו האמצעי שאיננו נוטה לאחד מן הקצוות משא"כ באחד או בשנים ולפי שביקש השי"ת שיהיו ישראל במדרגת ממוצעים נתן להם אוריאן תליתאה וכו' לרמז על השלמות ההוא ע"ש [ולפי זה י"ל דיעקב אבינו ע"ה הבחיר שבאבות דנודע דאברהם הוא מדת חסד ויצחק מדת גבורה ויעקב מדת תפארת האמצעי בין חסד לגבורה], ולזה המלאכים שהם בעלי צורה לבד המה נוטים אל הקצה, ועל ידי זה חביבין ישראל ממלאכי השרת:

והנה בש"ס דברכות (סא.) אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב בין ב' מפתחי הלב שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח (קהלת י'). ולהבין דברי חכמים וחדותם נראה דהנה הרמב"ם במו"נ (ח"א פע"ב) ובעקדה (שער י"ב) כתבו כי הלב יש בו שלשה כחות. א) הנפשיית, ב) החיונית, ג) הטבעית, ומהם מש"לח כחותיו אל כל מקומות הגוף, ע"ש באורך. ונודע דזבוב איננה יכולה לשלוט באדם רק כשהוא ישן ושוכב כדומם אז שולטת בו, אבל כשהוא ער אז איננה יכולה כמעט לינע בו. והנה כשאדם הולך בדרכי החומר ובעצלתים ישכב והיינו מתגבר הצורה על החומר לקנות דעת ותבונה אז הוא שומע רק לב' הכחות החיונית והטבעית לא להנפש המשכלת כי הנפש תמיד השוקקה לעלות למעלה ולעשות נחת רוח לבוראה וכן כשאדם ישן רק ב' הכחות ישנים אבל הנפש עולה למעלה בשמי רום ליתן דין וחשבון:

והנה נודע מ"ש חז"ל בראתי יצר הרע בראתי תבלין זו התורה, ע' קדושין (ל') ואם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, ובש"ס דברכות (ה') לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו' ואם לאו יקרא קריאת שמע וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה (ע' לעיל אות ה'). והנה הזכרת יום המיתה היא מדרגה התחתונה שכבר נאחז בסבך חבל עבותות היצר הרע אז נצרך להזכיר לו יום המיתה, ובמקום אחר בארתי מאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט"ו) מוסר רע לעזב ארח שונא תוכחת ימות, דר"ל דנודע מ"ש המפרשים דמי שלא נטמא בעצת היצר הרע די לו בעסק התורה ומי שכבר נתפתה קצת מן היצר הרע

הרע צריך לקרות קריאת שמע דהיינו קבלת עול מצות ויראה שמים ומי שכבר נאחז בסבך חבל עבותות היצר הרע אז נצרך לו להזכיר יום המיתה כי כזה ישבר לבו בקרבו לחזור מדרכו הרעה ונודע דהיצר טוב נקרא ארח שבא יבא לאדם בשנת י"ג משא"כ היצר הרע שבא לאדם משעת יציאה:

והנה בש"ס דסוכה (נ"ב) יצר הרע נקרא שונא שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו׳, וזה שאמר מוסר רע לעוזב ארח, כלומר מי שכבר עזב את הארח היינו היצר טוב כבר נצרך למוסר גרוע והיינו שונא כלומר היצר הרע צריך להזכיר לו תוכחת יום המיתה דצריך כבר להזכיר להיצר הרע הזכרת יום המיתה והיא המדרגה התחתונה וכנ"ל ונודע דהחכמה נמשלה לשמן וכן נפש המשכלת וכמ"ש שלמה המלך ע"ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, וז"ש היצר הרע דומה לזבוב שאין בכחה רק כשאדם ישן אז הוכל לשלוט בו, כן היצר הרע אינו יכול לשלוט באדם רק כשהוא ישן ואינו עושה כלום בעבודת השי"ת ושוכב בעצלתים ואינו מתגבר על חומרו והוא יושב בין ב׳ מפתחי הלב היינו ב׳ הכחות החיוני והטבעי אבל לא יוכל לשלוט בהנפש רק אחר שכבר נתגבר על האדם אז מגיע נזק גם אל הנפש כי האדם כתהפך מטוב לרע כנודע, ולזה הביא מאמר שהע"ה זבובי מות יבאיש, כלומר אלו הזבובים אשר רק על ידי מות יבאישו כלומר נצחם, יביע שמן רוקח אז בודאי חטא בשכלו והזיק לנפשו הנמשלת לשמן יען שהוא כבר במדרגה התחתונה שנצרך להזכיר יום המיתה להבאיש את היצר הרע, וע׳ בהקדמת ספרו דמר אבא שליט"א ספר דע"ת אות י"ח, מ"ש בזה:

לח) ומעתה נבא לדברי המד"ר המוצג לעיל (באות לד) ר"י בר זמרא פתח כמה לך בשרי וגו׳ ככמהין הללו שהם מצפים למים וכו׳ רבנן אמרי כשם שנפשי צמאה לך כן רמ"ח אברים שיש בי צמאים לך וכו׳, יאמר שכבר נתגבר צורתו על החומר מחמת ב׳ התשוקות הנ"ל, ועי"ז כבר נמסרו לו כל הרמ"ח אברים ומושל עליהם נעי"ז כל הרמ"ח אברים שיש בי צמאים לך, על כן בקדש חזיתיך שאני רואה אותך בעינים קדושים רוחנים וכנ"ל, רחב"ר פתח ברזל בברזל וכו׳ איש זה יעקב כיון שעמד אבינו יעקב איש יחד פני רעהו שנתייחדה עליו השכינה דיעקב אבינו בא להשגת התכלית שהיא הידיעה שלא נדעהו כלומר שהשיג שתכלית שלימות ההשגה לידע שאי אפשר לשכל האנושי להשיג ידיעת השם והוא כמו ברזל בברזל, היינו האבן המאגניטוזמוס והלעקטערי, שעי"ז נקשרה יחד כח הטמון בקרב איש לרעהו כן השיג יעקב אבינו ע"ה השגת האלהות, וז"ל השר מהר"י אברבנאל ריש פ׳ לך ולהיות בזה מדרגת הנבואה והדבקות האמתי בהתאחדות כל המציאות ראה יעקב כלל המציאות במראה הסולם וכו׳ והנה ביארו בדמות נפלא וכו׳ ויחכו ליעקב כרי התבואה שהוא התכליר ובו כל הידיעות והאמתיות יחד כו׳ שכמו שבכרי התבואה יתאחדו ויתקבצו כל גרעיני החטה עם כל רבויים ככה בהשגה אחת מהדבקות יושגו כל המושכלות האמתיות יחד וכו׳ ומראה הסולם היתה כדי שבה יתאחדו ידיעת הנמצאים כולו ויתאחדו יחד בשכל הנאצל וכו׳, עכ"ל. אמר ר׳ אבהו משל לבן מלכים וכו׳ והיו זבובים שוכנים עליו היינו לפי שהיה ישן עי"ז היו הזבובים שוכנים עליו וכיון שבא מניקתו וברחו מעליו כך בתחלה (כשישן יעקב) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו שרצו לסכותיה מחמת קנאה וחשבו שאז כשהיה ישן אינו עושה כלום ואז הם עולים במדרגה עליו ויוכלו לשלוט בו כיון שנתגלה עליו הקב"ה כלומר שנתוודע להם שגם בהשינה עושה עבודות ה׳ שכל כוונתו הוא רק שעי"ז יוכל אחר כך לעבוד עבודת השי"ת שוב נחשב השינה גם כן לעבודה ברחו מעליו, וזה שאמר במדרש ויקץ יעקב משנתו, ממשנתו, כלומר שגם השינה היה נחשב ללימוד והוא דומה שהקיץ ממשנתו, ולפ"ז יבוארו גם הכתובים הנ"ל (אות לד) ויפגע במקום וגו׳ ואמרו חז"ל אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי וכו׳ ועל ידי זה השכיל יעקב אבינו ע"ה איך התשוקה היא מהמתקוממים אל המקום וגם ראה והבין קפיצת הדרך והשכיל מזה תשוקת השי"ת שתשלים הנפש את עצמו והשכון בהיכלה ויש שני התשוקות תשוקת המתקוממם היינו הנפש אל מקומה, והשוקר המקום, השי"ת, להנפש, ועל ידי זה נקל להנפש להגיע אל מקום הטבעי לנוח בגן עדן העליון, ועי"ז לבי ובשרי ירננו אל אל חי וכמ"ש במדרש דגם רמ"ח אברים שיש בי צמאין לך, **ויחלום** והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ירצה דהנשמה הנתונה בגוף שנקרא ארץ כדאיתא בסנהדרין (צ"א) ובעשייתה כאן על הארץ איזה פעולה יגיע הפעולה ההיא עד העולמות העליונים והוא יען שהנשמה היא חלק מן הכל, וכמ"ש הרב החיים הנ"ל:

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. כי בתחלה כשאדם בנערותו ועוד לא השלים נפשו שתהיה נפשו השכליית מולכת על כל חלקי הגוף וכחותיו להכניעם תחת ממשלתו אז המלאכים עולים עליו שהם אז במדרגה יותר גדולה מהאדם אבל אחר כך כשהשלים נפשו ויגיע כל הנמצאות שיהיו סרים למשמעתו והוא הטבע השני שהתנהג הקב"ה עם כל מעשה בראשית אשר כרונג ימסו בפני האדם השומר צורתו וצלמו וכמ"ש בעקדה (שער ט"ו) אז המלאכים יורדין בו שהוא במדרגה גדולה יותר מהם:

והנה ה׳ נצב עליו, דגם בהשינה עובד עבודת השי"ת ורצונו כמו שנאמר בכל דרכיך דעהו ובכל מעשי האנושיות וכמש"ל ויאמר אני ה׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וגו׳ והוא יען שאתה הוא הממוצע ביניהם וכנ"ל. ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה, ירצה שגם בהשינה ומעשי האנושיות גם כן נחשב לעבודת ה׳, ואנכי לא ידעתי, כי וישכב במקום ההוא באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שעוד לא ידע עד עתה כי גם בהשינה יוכל לעבוד עבודת השי"ת. ועוד יש לפרש ואנכי לא ידעתי, שכבר השיג בהשגתו שבלתי אפשרי לשכל האנושי להשיג ידיעת השם ור"ל שהגיע להכלית הידיעה שהוא לא נדעך, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, שבאתי במקום הזה להשגה זו שהיא התכלית הידיעה שלא נדעהו, אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים דזאת ההשכלה שכל נמצא משתוקק אל מקומו וע"י חצי התשוקה (כי אין המקום משתוקק אל המתקוממם) יגיע כל אחד מהיסודות אל מקומו וכל שכן שנקל על הנפש להגיע אל מקומו הטבעי לנוח בגן עדן העליון שיש לו שתי התשוקות וכמש"ל זה הוא בית אלהים וזה שער השמים שעל ידי השכלה זו יבא אדם לשמים, והבן כי הדברים נכונים בעזה"י:

לט) והנה בעקדה (שער מ׳) ביאר שהבדל גדול יש בין החטא לפי הרצון המשולח ובין החטא לפי הדעת כי החטא לפי הרצון הנה הוא קל בטבעו לפי שהוא בלא כח טענה אלא שתקף עליו יצרו והוא ירע ואשם ומסגולת זה החטא שהוא מתבייש אחר המעשה, ומצינו בסנהדרין (ק"ד.) שנמנה אחז בין המלכים הצדיקים לפי שהתבייש מפני הנביא כמו שדרשו מ"ש במסלת שדה כובס קרי ביה כובש שכבש את פניו והכוונה שאינו חטא גמור אחר שלא הסכימה דעתו בו רק רצונו לבד אמנם החוטא בדעה הוא חטא עצום מאד לפי שמחזיק בחטאו בטענה וידמה כי אין חטאו מגונה כלל ויש לו התחלות יותר חזקות לחטאו, והוא טעם שאחז"ל (יומא כט) הרהורי עבירה קשים מעבירה: והר"מ במו"נ ביאר כי הפגם בשכל שהוא חלק אלוה ממעל יגדל מפגם החומר ולכן הרהור קשה מעבירה, ע"ש. וכבר הבאתי לעיל (אות כ"ב) דברי העקרים דהדין נותן כפי יושר המדיני כי השכר והעונש יהיה כפי ערך הנעבד אשר מאתו יצאה הפקודה ואחרי כי השי"ת נצחיי ובלתי בעל תכלית יהיה גם השכר והעונש נצחיי ואולם השי"ת ברוב חסדיו יתן השכר נצחיי ואולם בעונש החטאים יהיה העונש זמניי כל עוד איננו מכת המינים ואפיקורסים:

והנה בש"ס דיומא (נ"ו:) אני ה׳ השוכן אתם בתוך טמאתם אפילו כשהן טמאים שכינה עמהם, ע"ש. ובתיקונים תיקון שבעין ומזון דאיהו חציו עבד וחציו בן חורין הציו עבד דיצר הרע והציו בן חורין דיצר טוב. כל אלין פטורין כן הראיה ע"ש, ומבואר דהחוטא נקרא עבדו של היצר הרע. והנה כבר תהרו כל המפרשים למצוא טעם מה איכפת ליה להקב"ה בזה אם יחיה האדם לעולם ע"י אכילת עץ החיים עד שאמר ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם ועי"ז גרשהו מגן עדן, וע׳ בספר פרה"ע בזה, ולדעתי יש לומר דכבר הבאתי דברי חז"ל נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה הרי חזינן דאם בלתי אפשרי בשום אופן להרגיז היצר טוב על היצר הרע לא בתורה ולא בקריאת שמע אזי בהזכרת יום המיתה ירגיז היצר הטוב על היצר

הרע

תדע ואם היה האדם חי לעולם אם כן לא היה יכול אדם לעולם להגניז היצר טוב על היצר הרע ולזה לא רצה השי"ת שיאכל אדם מעץ החיים וחי לעולם כדי שיוכל לשוב מדרכו הרעה אשר הלך בעצת היצה"ר אשר הסיתו להדיחו מדרך החיים כי כשמזכיר לו יום המיתה וישבר לבו בקרבו לחזור מדרכיו:

ומעתה יבוארו דברי המסורה הנ"ל (אות ליד), ואכל וחי לעולם, אם יאכל מעץ החיים וחי לעולם, ועבדו לעולם, יעבוד לעולם, יעבוד לעולם להיצר הרע כי במה יוכל להרגיז היצר טוב עליו, ואולם חי אנכי לעולם, וכפי יושר המדיני גם העונש צריך להיות נצחיי כפי ערך הנעבד אשר מאתו יצאה הפקודה אף על פי כן. לא ידון רוחי באדם לעולם, לא אעניש אותו בעונש נצחיי, והוא יען, בשגם הוא בשר, והתנגדות החומר הטבעי היפוך הכח השכל. ומצד הדמיון אשר ביניהם שהדמיון והחושים כחות גשמיות והשכל רוחני וכל הדברים נמשכים ביותר אחר דומיהם, וגם, למען ייטב להם ולבניהם לעולם, יען כי התשוקות המדומות הם נגלים ונראים לעין והחומר מתאוה לזה ומדמה שעל ידי זה ייטב להם ולבניהם לעולם והדברים המושכלים נסתרים ונעלמים וכל מעשהו רק בהקפה להאמין בשכר העתיד לעולם הבא, וז"ש יאמינו לעולם, כי השכר הרוחני הוא רק באמונה, ועוד טעם שלישי, כל ימיך לעולם, כי היצר הרע קדם בזמן כי התינוק מעת לידתו דמיונו מושל בחושיו ואין השכל מנהיגו עד שיעמוד על דעתו והיצר הרע הוא אצלו כל ימיו והיצר טוב פחות י"ג שנה:

ואתה בן אדם אל תדמה שבשום אופן לא תוכל להנצל מן היצר הרע, וזה שאמר לעולם בהם תעבודו, אל תדמה שלעולם תעבוד בעבודת החומר והדמיון והתשוקות המדומות, לא כן הוא, כי ה' ימלוך לעולם ועד, ואני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם והוא משתוקק אל האדם ועל ידי התשוקה מצד הנפש המשכלת שהוא עצם רוחני ויש לה תשוקת המתקומם אל המקום וגם השוקת המקום: ל המתקומם מחסד אלהי ועי"י ב' התשוקות נקל להשיג ולהגיע ליראה את השם ולשוב אליו בכל לבבו, ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כי נפש הישראלי קשורה בהקדושה והוא חלק מן הכל, ואם רק, זה שמי לעולם, שלא יחטא רק בחטא המשולח לא בשכל שהוא מין ואפיקורס, ויאמין ביכולת אלוה ובשמו יתברך, אז, ונחלו לעולם, יהיה להם נחלה בלי מצרים שכר לעוה"ב שכר נצחיית שהוא לעולם

ט) ובזה בארתי מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ט) ידעתי ה' כי צדק משפטיך ואמונה עניתני וגו' כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני כמעט כלוני בארץ ואני לא עזבתי פקודיך וגו'. ומאמר אמונה עניתני אין לו פירוש עד שרש"י ז"ל הוצרך לפרש בדין עניתני ובתרגום הסיב מלת אמונה לכוונת בקושטא, גם מהו לאמר מתי תנחמני גם פירוש כל מצותיך אמונה אינו מובן ואין לו המשך, גם מלת בארץ אין לו ביאור כי בודאי לא היו יכולים הזדים לכלות אותו רק בארץ ולא בשמים [וע' בעקרים מ"ג פכ"א מה שפירש בזה לסתום פי המתפלספים המכחישים את מצות המעשיות, וע' ברמב"ם סוף פ"ח מהלכות מעילה בזה], ובארתי דהנה באפיק"י (דרוש ט"ז אות ה') ביאר דמלת חסד מתאר את הטובה הגלויה ומבוארת ואין בה דבר מכאיב, אמנם מלת אמת נאמר על הטובה המעוטפת במחלצות איזה פגע ודבר המעיק ואין הטובה מבוארת למשיגיה זולת מצד האמונה אשר אנחנו מאמינים כי מאתו לא תצא הרעות רק להקדמת המשכת איזה טובה, ע"ש. ונודע דדוד המלך עליו השלום היה מתווכח עם רשעי דורו האפיקורסים וגם הרבה מן האומות העולם והיו רודפין אותו עד חרמה בטענותיהם ובהוויכוחים שהיה להם עמו בטענות השקר שהיו עורכים לפי קוצר דעת האדם:

והנה בחתם סופר על התורה הובא בספר פרה"ע (פרשת לך) ביאר מ"ש ואברם כבד מאד בכסף וגו' וילך למסעיו. ופירש"י ז"ל בשם המדרש בחזרתו פרע הקפותיו, דבאמת אברהם אבינו ע"ה היה לו כל קניניו הגשמיים רק לעול ולמשא לולי שעושה בהם נחת רוח להשי"ת ועל כוונה זו קיבל כסף וזהב כי בהליכתו למצרים מפני הרעב היו הכל תמהין ושואלין אותו איך איש כזה אשר מסר נפשו על קדוש השם וגם עקר מארץ מולדתו בצווי ה' יתברך ולמה יצטרך להיות גולה למצרים ולא יכלכל ה' אותו ברעב ולא היה יודע מה לענות והיה חילול השם, אכן עתה בבואו טעון בכסף וזהב היה קדוש השם כי היה ירידתו למצרים לטובתו, וז"ש ואברם כבד מאד בכסף ובזהב, כלומר כי היה עליו למשא רק, וילך למסעיו, בזה פרע הקפותיו, כלומר מה שהיה נשאר חייב תשובה על שאלותיהם, ודפח"ח. ואנכי בארתי במקום אחר מאמר המדרש הנ"ל בחזרתו פרע הקפותיו, בהקדם דברי העקדה (שער ל"א) וז"ל הנצרך לעניננו נודע מ"ש החוקרים הטבעיים כי מהעילה הראשונה ית"ש הושפע שכל נבדל אשר הוא הגלגל הראשון לכל גלגלי השמים והוא נקרא גלגל היומי המניע י"ב המזלות תנועה עצומה ממזרח למערב ואמנם הילוך י"ב המזלות בעצמותם הם ממערב למזרח יען כי הגלגל היומי במרוצתו ותנועתו החזקה המניע אותם בהיפוך תנועתם כנודע וכמו כן השפיע הוא ית"ש בהשגחתו ההנהגה השמיימית את אברהם אבינו ע"ה ראש וראשון אוהב ה' וירץ במרוצה עצומה זו התנועה ממזרח למערב וכמ"ש (בישעיה מ"א) מי העיר ממזרח צדק וגו', והענין כי אמרו ז"ל (ב"ב כ"ה) ששכינה במערב אבל במזרח מודו בה מוני כי השמש יוצאה משם והמונים יאמינו בכח המזלות אשר מכונים בשם השמש, וכמו שגלגל היומי מבריח י"ב המזלות היפוך תנועתם כן הבריח אברהם אבינו ע"ה את בני דורו להתקרב לצד מערב שהיא הקדושה, עכ"ד הנעימים. ובאברבנאל (ר"פ וישב) כתב וז"ל ואמנם בהפלגת אבילות יעקב הוא מקום תימה רב אבל אמתת הענין כזה כי הנה הקב"ה התקין בנין אבות והשבטים דוגמת העולם העליון השמיימי והיה אברהם בעולם השפל בערך הגלגל העליון המקיף והראשון לכל הגלגלים כי כמו שהוא מתנועע כו' כן אברהם אבינו ע"ה הניעו האל יתברך במה שצוהו לך לך מארצך וגו', ועל זה אמר הנביא על אברהם מי העיר ממזרח צדק וגו' וכמו שנמצא למעלה שכל נבדל בסבתו נמצא גלגל אחר אשר בו אפודת י"ב מזלות הסובבים לכל העולם וכו', עכ"ל. ונודע דלשון פרע יפרש גם לשון גילוי וכמ"ש (במדבר ה') ופרע ראש האשה (ובשמות ל"ב) וירא משה את העם כי פרע הוא, ובמד"ר (פל"ט בסופו) ויקרא בשם ה' מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה, ד"א ויקרא התחיל מגייר גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה, ע"ש. ובזה יבואר דברי המדרש דכל ענין שהוצרך אברהם אבינו ע"ה לילך מארצו וללכת גם לארץ מצרים יען שהוא היה בערך גלגל המקיף והוצרך לילך ולהקיף העולם להבריח את בני דורו לאמונת ה' ואחר שכבר השלים הקפתו וחזר בחזרה בהשלום עשיותיו שהבריח את בני דורו והקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה נתגלה מה שהוצרך להתנועע מארצו ולהקיף את העולם, וזש"א חז"ל בחזרתו פרע (כלומר נתגלה) הקפותיו (כלומר התנועה והקפה שלו):

ומעתה יבוארו הכתובים הנ"ל, ידעתי ה' כי צדק משפטיך, אני ידעתי היטב כי משפטיך הם צדק, ואמונה עניתני, כלומר מה שכל מעשיך הם בהקפה להאמין בשכר העתיד לעולם הבא ובעולם הזה היסורים שעליהם האמונה שיוצמח טובה מהם המה עניתני כי אין לי בכח להשיב להאפיקורסים כלום, על כן אבקשך, יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך לעבדך, שתעשה עמדי טובה המבוארת והגלויה לעין כל שזה נקרא חסד וזאת ינחמני שאוכל להראותם ולהוכיחם כי המשפטים הם צדק, ואמר עוד, כלו עיני לאמרתך, כלומר שעיני כלו לחסדך שתעשה עמדי כאמרתך, לאמר, שאוכל לומר להם להשואלים אותי, מתי תנחמני, כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך, באמרם לי, כל מצותיך אמונה, שהם בהקפה להאמין בהשכר העתיד, ואני ידעתי, שקר רדפוני, שהרדיפה שלהם בטענה זו היא שקר, על כן אבקשך, עזרני, ירצה לעשות עמי חסד כמו שאמר מקודם כדי שאוכל לנצחם, כי, כמעט כלוני בארץ, כלומר בטענותיהם כי התשוקות המדומות הם נגלים ונראים לעין והחומר אשר הוא פונה להשתתף עם הבהמה וגם הדמיון והחושים המה כחות גשמיים ארציים ובזה הכח, כמעט כלוני, כלומר כמעט כלוני בארץ עם הכח הארציי אשר כי כמעט יכלו לי, אך, ואני לא עזבתי פקודיך, עוד חלילה לא עזבתי פקודיך, על כן אבקשך יהי נא חסדך לנחמני. והבן כי נכון הוא:

מא) והנה השר מהר"י **אברבנאל** (פ' משפטים) ביאר כי האויב הוא השונא בלב ומהשב להרע אמנם הצר הוא המיצר בפועל ובמעשה. והנה במ"א בפתיחה הביא בשם החוקרים, דמעשה נאמר על דבר שנעשה אשר לא הגיע עוד אל תכלית הנרצה, אמנם פעולה יקרא מה שנגמר תכלית הנרצה והושג בו, ע"ש. ונודע דשמיעה עקרו הונח על הרגשת כלי השכל אשר בשומע והם המוח והלב, וכמו שאהז"ל לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי וכמאמר הכתוב והם לא ידעו כי שומע יוסף, וכן כתיב (מ"א ג') ונתת לעבדך לב שומע. וע' באפיק"י (דרוש כ"ה) אריכות בזה. בהשמות הנרדפים האזנה ושמיעה. ומעתה יבוארו מאמרי דוד המלך ע"ה, מזמור שיר ליום השבת, דנודע דשבת מעיד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכל אשר בהם וינח ביום השביעי, ואמר, טוב להודות לה' וגו', כי בראת העולם להטיב לבריותיך, להגיד בבקר חסדך, דבעולם הבא הנקרא בקר יום אז אגיד חסדך, כי השכר העתיד הוא רק מחסדו יתברך וגם היא טובה מבוארת, ואמונהך בלילות, בעולם הזה שנקרא לילה אני הולך באמונה שלא יקופח חס ושלום שום שכר ויעוד מתורתנו הקדושה, ואמר, כי שמחתני ה' בפעלך, שפעלת החומר היולי והצורה היולאנית והיו לאחדים ונתחלקו והיו לד' יסודות פשוטים ואחר כך הרכבת כל הברואים להכלית הנרצה שיוכל אדם לשנות בבחירתו אם לטוב, ואם להיפוך חס ושלום, במעשי ידיך ארנן, בהמעשה אשר עשית מקודם בתחלת הבריאה שעוד לא נגמר ההכלית הנרצה, מה גדלו מעשיך ה', אלו המעשים אשר לעיני הבשר נראים רק למעשים ולא לפעולות גדלו מאד, כי מאד עמקו מחשבותיך, והם בוראי כמו הפעולה, איש בער לא ידע, איש שהוא בהמה בצורת איש הוא אינו יודע כלל, וכסיל, ההולך בשכליות אנושי בטענות נראות שכליות ובאמתתן הן מזויפות, לא יבין את זאת, כי בפרוח רשעים וגו' הוא, כדי להשמידם עדי עד להשמידם מן השכר לעולם הבא, כי הכסיל בטענותיו יאמר מי יבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו וכל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם ואין כח בנברא לשנות ואם כן אין שכר ועונש, וחזר ואמר, כי הנה אויביך ה' וגו' אויביך החושבים להרע ואין בכחם לעשות בפועל ובמעשה, המה יאבדו, ותבט עיני וגו' תשמענה אזני, אני מבין מה שהם אומרים, אבל אני יודע, כי, צדיק כתמר יפרח וגו' כי רב טובך אשר צפנת ליראיך כי באמת עיקר התכלית בעולם הבא ואז בחצרות אלהינו יפריחו, כי שם ביתם, ועל ידי זה בראת העולם שיוכל להשתנות שיהיה שכר ועונש, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, מה שאתה נותן לצדיקים גם לפעמים בעולם הזה הוא כדי, להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו, שלא יאמרו חס ושלום הקב"ה בא בקטרוניא על בריותיו, ולא כן הוא כי לא נמצא עולה בו:

מב) ועל פי זה יש לבאר פסוקי התורה (פ' שמות) וזה תוארם, וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אוכל ויאמר משה וגו' ואראה את המראה וגו' מדוע לא יבער הסנה וגו' כל הפרשה עד ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר הדבר, ולבלתי אאריך בדקדוקים כי הם ממילא מובנים, אומר, בהקדם עוד דברי האפיק"י (דרוש כ"ו) וז"ל דרך דוגמא נאמר, ארץ כנען לגבולותיה היתה מעוטפה ומלובשת בצורה בלתי נאותה בהיות הכנעני יושב בארץ אשר ידיהם מלאה זימה, אולם בשכון ישראל בארץ ההיא ועסקו בתורה ומצות אז לבשה מלכות ושפע אלהי ורוח נסע מאת ה' לשכון כבוד בארצנו וסטרא דמסאבא מעל פניה חלף על דרך המיועד (בזכריה י"ג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. **אחר כן חטא ישראל** גם עברו את בריתו יתברך אז שר המקונן **על לב רע** ואומר נחלתנו נהפכה לזרים וגו' כלומר נשתנה ונהפכה בצורתה ופניה לא היה לה עוד והנה כל זאת ההתהפכות ולהתפשט מטומאה אל הקדושה, והפכו, ולההלבש בפנים חדשות נמצא לה במה שבתחלה בעת הבריאה היתה הארץ תהו ובהו כפירוש הרמב"ן כלומר שהיתה אז זמן מה חלוקה העיסה, החומר היה אז בפ"ע בלא צורה והיא גם היא תחתיה תעמוד גלמודה גמולה **דא** מבעלה וזאת ההתפרדות וההבדל נשארה בבחניותם גם אחר ההחברותם ומעולם עד העולם הוא אפשריית ההתפשטות מצורה זו אם אחרת יקח לו החומר, עכ"ל. ובמד"ר בראשית (פ"ב סי' ד') **וכבר היה** ר"ש בן זומא יושב ותוהא ועבר ר' יהושע ושאל בשלומו פעם ושתים ולא השיבו בשלישית השיבו בבהילות **אמר ליה** בן זומא מאין התולים וכר ופי' המת"כ כלומר פעמי מהשבותיך, הרי דהמחשבה מכונה בשם רגל, והנה המנעלים מכסים הרגלים ע"כ יתכן לכנות הסתרת המחשבה בשם מנעלים:

והנה הכלי יקר הקשה למה במשה נאמר אדמת קודש וביהושע לא נאמר כן אלא קודש סתם לא אדמת קודש ותי' השי"ם (פ' שמות) שהשי"ת היה חפץ שיהיה למשה גילוי שכינה כדי שיהיה נצח וממילא תהיה הגאולה נצחיית ותיקון עולם על ידו ונודע מ"ש המו"נ (ח"א פט"ז) לבאר מ"ש (פ' תשא) הנה מקום אתי (היינו השגה שכליית) והיינו מדרגה ונודע ומבואר דלעתיד התעלה הארץ יותר משמים והיינו המקום (ר"ל המדרגה) אשר אתה עומד עליה אדמת קודש דהאדמה תעשה קודש משא"כ ביהושע ע"ש:

ומעתה יבוארו הכתובים הנזכרים, וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אוכל, ומוכח מזה דאין כח בממש להאביד ממש ואפילו האש אין בו יכולת להאפים את הגולם וכמ"ש ה"ר סעדיה גאון הנ"ל והוא יען שהוא גבורת הבורא יתב"ש ויכלתו, ויאמר משה אסרה נא ואראה וגו' מדוע לא יבער הסנה, ובודאי הוא מפני טעם זה שאין שום בריה יכולה לשנות שום דבר מכפי שנעשה בגבורת הבורא ואין שום דבר יכולה להשתנות, וירא ה' כי סר לראות, שסר להשכיל ולעיין בזה להבין הדבר על בוריה, ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך, כלומר אל תכסה את מחשבתך מה שאתה חושב בזה רק תגלה פעמי מחשבותיך כי אני יודע מחשבתך, לא כן הוא, הבט וראה, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש, כלומר אף שבעת עוד לא קבלה צורה הקדושה אבל אחר כך תקבל צורה אחרת בשפע אלהי ורוח מאת ה' והארץ התעלה יותר מן השמים וכמש"ל הרי דהחומר יוכל להשתנות ולקבל צורה אחרת ועי"ז תבין אשר אעלה את ישראל אל מקום הכנעני אף שהיא מלובשת כעת בצורה בלתי נאותה תוכל להשתנות ולקבל צורה נאה וקדושה והא דהסנה איננו אכל הוא מטעם אחר וכמ"ש במד"ר שמות (פ"ב סי' ה') ולמה הראה לו הקב"ה למשה בענין הזה לפי שהיה מחשב בלבו ואומר שמא יהיו המצריים מבלין את ישראל לפיכך הראהו הקב"ה אש בוערת ואיננו אכל אלא כשם שהסנה בוער באש ואיננו אכל כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל, וז"ש, וארד להצילו וגו' אל מקום הכנעני וגו' ויאמר משה מי אנכי כי אלך וגו' כלומר אתה בכחך לשנות את הכל ולעשות מיש לאין ומאין ליש אבל אנכי בשר ודם מה אנכי אוכל לעשות, ויאמר כי אהיה עמך, אני אהיה עמך ותוכל לשנות ולעשות הכל, וזה לך האות וגו' תעבדון את האלהים על ההר הזה, שאתם בכחכם במה שתעבדון את האלהים על ההר הזה תלבש הארץ (כלומר ההר הזה) מלכות ושפע אלהי ורוח נסע מאת ה' לשכון כבוד במקום הזה ותשתנה ותתהפכנה לצורה אחרת מכמו שהיתה מקודם, ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי וגו', ירצה הנני רואה ומאמין שכן הוא אבל הם לא יאמינו לי כי יש בכחי לשנות מצורה לצורה, ויאמר אליו ה' וגו' מטה וגו' הראה לו שהרי מטה בידך והוא רק צומח, ויהי לנחש, שנתהוה לחי וזאת הראה אותם ויראו מזה שיוכל להשתנות מצורה לצורה, למען יאמינו וגו' ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך וגו' והנה ידו מצורעת וגו' הראה לו בזה שגם מחי יוכל להשתנות לא רק מצומח, והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות וגו', כלומר שיוכלו לומר שהדומם לא יוכל להשתנות ולקבל צורה אחרת ולקחת ממימי היאור וגו' והיה לדם ביבשת, ומזה יראו שגם הדומם תקבל צורה אחרת ויוכל להשתנות ע"כ תוכל גם ארץ כנען לקבל צורה אחרת וכנ"ל, ויאמר משה לא איש דברים אנכי וגו', כלומר הנה כבר יש לי להראותם בדומם צומח חי שיוכלו להשתנות אבל מדבר אם הוא יוכל להשתנות לקבל צורה מכפי שנברא זאת אין אני יכול להראותם ולזה אמר לא איש דברים אנכי ואין לי במה להראותם ענין בחינת מדבר דהא הם כבר משוקעים במ"ט שערי טומאה והיאך יוכלו להשתנות ולקבל צורה אחרת צורת הקדושה, ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם וגו' **הלא אנכי ה'**, ואנכי עשיתי בתחלת הבריאה הכל על זה האופן שתוכל לקבל צורה אחרת בכל היסודות, ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר כלומר לך והראה שתוכל לדבר והשתנה אתה

בעצמך מפני שהיית עד עתה שלא יכלת לדבר ושפיר תוכל להראותם בכל הד' יסודות דצח"ם שיוכלו להשתנות ועל ידי זה **יאמינו** שאוציאם ממצרים ממקום ערות הארץ אל ארץ זבת **חלב** ודבש אל מקום הכנעני והחתי והפרזי וגו' ותשתנה הארץ **ותקבל** אז צורה אחרת וגם הם בעצמם ישתנו ויקבלו צורה **הקדושה** וסטרא דמסאבא מעל פניהם ופני הארץ יחלוף וילבשו מלכות ושפע אלהי:

מג) ומעתה אחר כל החזיון הזה יבא על נכון דברי המדרש המוצג בפתח דברינו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה, דהנה בענין קריעת הים יש שני בחינות, אם לעשות מהמים שיתהפכו לעפר דהא בכל אחד ואחד מהד' יסודות יש בו הד' יסודות כמו למשל ביסוד המים יש בו גם יסוד האש והרוח והעפר וכן בכולם והיה משה סבר דכונת השי"ת שאמר, ובקעהו, שיבקע יסוד המים וישאר רק היסוד העפר אשר בתוכו ועל ידי זה ממילא יתהוה יבשה וילכו ישראל בתוך הים ביבשה, או אולי כונתו יתברך שיצאו המים שבתוך הים חוץ לגבול ועי"ז יוכלו ישראל לילך בתוך הים ביבשה דאם המים יצאו חוץ לגבולם אז יבואו ישראל על קרקעית הים ביבשה, ועל זה טען מרע"ה אם כונתך שיצאו המים חוץ לגבולם הלא כתיב אשר שמתי חול גבול לים ומי יכול לבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו ואם כוונתך להפריד יסוד המים וישאר רק יסוד העפר הלא נשבעת שאין אתה קורעה לעולם כלומר כיון שאתה בראת את המים שיהיו יחד כולם כל הד' יסודות באחדות מי יוכל לעשות פירוד בינותם כי הלא זה גבורת הקב"ה ויכלתו לא גבורת נברא, ועל זה בא ר"א הקפר ואמר דכונת מרע"ה לא היה רק שהמים יצאו חוץ לגבולם ועל זה טען טענתו. ושוב חזר המדרש על דהת"ק שהקב"ה השיב למרע"ה על שני טענותיו אמר ליה הקב"ה לא קראת מתחלת התורה מה כתיב בה ויאמר אלהים יקוו המים והלא המים נבראו קודם מאמר זה רק הכוונה הוא כמ"ש הרמב"ן הנ"ל כי מקודם ברא השי"ת יש מאין חומר היולי וצורה היולואנית והיו לאחדים בידו ונתחלקו והיו לארבע יסודות פשוטים ואחר כך היה הרכבת כל הברואים מהם, ואי לזאת עשה ה' ככה, הוא, כדי שזה ההתפרדות וההבדל ישאר בבחניותם גם אחר התחברותם ועל ידי זה אפשר ההתפשטות מצורה זו אם אחרת יקח לו החומר ואם כן שוב שפיר תוכל לקרוע את הים היינו להפריד יסוד המים וישאר רק יסוד העפר ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה ולזה אמר אני הוא שהתניתי עמו כך התניתי עמו מתחלה שאני קורעו כלומר הלא עשיתי מתחלה להבראות חומר היולי וצורה היולואנית בהתפרדות זמ"ז ואחר כך היו לאחדים בידי וכמש"ל כדי שיהיה אפשר ההתפרדות לאיזה זמן מהזמנים וז"ש שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתניתי עמו בתחלה והוא תמוה הלא התנאי היה שיקרע וכששב לאיתנו שב לטבעו הראשון ולפמ"ש שפיר מובן דהא כל התנאי הוא מה שנבראו החומר והצורה לא באחדות ואחר כך נתאחדו ושוב נתחלקו והיו לארבע יסודות היה כדי שיוכל להיות פירוד בינותם בזמן הנצרך ואם כן כששב עתה לאיתנו הראשון שב על אופן זה שגם אחר זה שנקרע ונתפרדו היסודות וחזר ונתחברו עוד יוכל להפרד זמ"ז באיזה זמן מהזמנים הנרצה, וזה ענין לאיתנו הראשון כלומר שמה נתאחדו היסודות כעת גם כן לא נתאחדו שיהיה כן לעולם רק כמו בתחלת הבריאה שנתאחדו באופן שיוכלו להתפרד כמו כן עתה, וכמו שמצינו אצל הירדן ואצל ר"פ בן יאיר בנהר גינאי בש"ס דחולין (ז') וז"ש במדרש כיון שהלך לקרוע וכו' א"ל הים מפניך אני נקרע אני גדול ממך כלומר אני נבראתי מקודם ואינני רוצה להתפרד כי אין בכח נברא לעשות כזאת מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה כלומר שהקב"ה הראה להים שגם מרע"ה בכחו לעשות כן לצוות שיתפרדו היסודות וזה שסיים הים ראה וינס מה ראה אלא שראה הקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא **ברח מיד** והיינו שכיון שהבין הים שגם מרע"ה בכחו לעשות כן **מיד** נתפרד יסוד המים ונשאר יסוד העפר ובני ישראל הלכו **ביבשה** וזהו שאמרו שברח מיד כלומר שיסוד המים ברח ונתפרד מיסוד העפר:

מד) ומעתה נתנה ראש להסביר דברי הילקוט המוצג בפתח דברינו, ונאמר דהנה כבר מבואר דארץ כנען היתה מתחלה מעוטפת ומלובשת בצורה בלתי נאותה בהיות הכנעני יושב בארץ אשר ידיהם מלאה זימה אף על פי כן בשכון ישראל בארץ ההיא אז לבשת מלכות ושפע אלוה וסטרא דמסאבא חלף הלך לו מעל פניה והוא יען שהקב"ה ברא העולם בתחלת הבריאה יש מאין חומר היולי וצורה היולואנית והיו לאחדים ונתחלקו והיו לארבע יסודות פשוטים ואחר כך הרכבת כל הברואים וזאת ההתפרדות וההבדל נשארה בבחניותם גם אחר התחברותם ומעולם עד העולם הוא אפשריית ההתפשטות מצורה זו אם אחרת יקח לו החומר וזה שאמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם דהא כל הענין עד פ' בא הוא רק כמו ענין סיפור על דבר הנגלה ומה טעם פתח בבראשית להודיע לנו היאך נבראת העולם השמים והארץ וכל צבאם והתורה הודיעה לנו שמתחלת הבריאה היתה הארץ תהו ובהו כלומר חומר היולי וצורה היולואנית ונתחלקו והיו לארבע יסודות פשוטים ואחר כך היה הרכבת כל הברואים וזאת לא היה נצרך לאשמעינן לזה אמר משום כח מעשיו הגיד לעמו כח מעשיו דייקא להוריענו גבורות הקב"ה דברא העולם ונשאר בבחניותם ענין ההפרדה ועל ידי זה יהיה אפשר אחר כך לתת ארץ כנען לישראל שיתקבל צורה אחרת דאם היה בורא העולם מתחלתו מאין בצורה לא היה אפשרי להתפשט מצורתו ולקבל צורה אחרת ולא היה אפשרי לתת לישראל את ארץ כנען אבל אחר שהודיעה לנו התורה הקדושה מעשה שמים וארץ שהיה מקודם רק חומר לבדו וצורת לבדה ואחר כך נתחברו ונשארה בבחניותם שיוכלו להתפשט ולהתפרד זמ"ז ולקבל צורה אחרת על ידי זה יוכלו ישראל לשכון בארץ כנען כי בשכון ישראל בארץ ההיא פשטה והתפרדה מהצורה אשר לא נאותה וקבלה צורה אחרת וזה שאמר כח מעשיו, כלומר מה שנשאר בבחניותם, הגיד לעמו, על ידי זה ידעו שהוא מוכן, לתת להם נחלת גוים, ויוכלו לקבלה ולשכון בתוכה אף שישראל הוא עם קדושו וזה שאמר שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם וכו' הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה הוא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם והיה לארץ ההיא צורה בלתי נאותה וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו וקבלה הארץ צורה הקדושה וסטרא דמסאבא הלף הלך לו מעל פניה הרי חזינן דמרצון הקב"ה הוא ומעשהו ולא מה שגזלנו אנחנו מאתכם כי אם היינו אנחנו לסטים לא היתה הארץ מקבלת צורה אחרת והקב"ה הראה לנו בתורתו הקדושה היאך ברא העולם כדי שנוכל להבין שגם ארץ כנען תוכל להתלבש צורה אחרת נאותה כשיחזור ויתנה לנו ברצונו ויוכלו ישראל עם קדושו לשכן בתוכה:

מה) ובזה נשלם מאמר הראשית והאחרית קישור סיום התורה והתחלתה, לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל ארצו ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, הרי ראו כלם אשר כל הארבע היסודות יוכלו להשתנות ולקבל צורה אחרת והלא מי יבא אחרי המלך אשר כבר עשהו וכל אשר עשה האלהים הוא יהיה לעולם ומדחזינן שנשתנו וקבלו צורה אחרת מוכח מזה דהקב"ה ברא יש מאין בתחלת הבריאה חומר היולי מחוסר הצורות והצורה היולואנית היתה גם כן עומדת גלמורה בעצמה בלתי מחוברת להחומר זמן מה ואחר כך נעשה הכל מהם ואם כן שפיר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ דהשמים וכל אשר בהם חומר אחד והארץ וכל אשר בה חומר אחד והקב"ה ברא שניהם מאין והארץ היתה תהו ובהו כלומר חומר היולי והצורה היולואנית וכמ"ש הרמב"ן הנ"ל. והדברים ברורים ונכונים למביני דעת בעזה"י:

וכדי שלא להוציא הנייר חלק אעתיק פה מה שכתבתי בחידושיי לתרץ דברי המכילתא פרשת בא והובא בילקוט שם התמוהים וז"ל ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, ד"א מה ת"ל עד בקר מגיד שאין נשרף עד אור ששה עשר ר' ישמעאל אומר א"צ הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שרפה מעין מלאכה הוא ומה ת"ל עד בקר אלא

אם

אם חל ששה עשר להיות בשבת מגיד שאין נשרף אלא עד אור י"ז כו' עכ"ל, וכל הרואה ישתומם על המראה דכיון דא"צ קרא ביו"ט כ"ש דא"צ קרא שלא ידחה שבת ועי' בזית רענן ובאו"ח פסחים פ"ג ובשו"ת זכרון יצחק סי' ס"ח מ"ש בזה:

ונראה לתרץ דברי ר"י בהקדם דברי הש"ס דזבחים ל"ב ב' מצורע שראה קרי מכנים ידיו לבהונות הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו כו' א"ל אין אכתי לא דמי מצורע היתרא הוא הואיל ואשתרי אשתרי טומאה דחויה היא להא אירחי ולהא לא אירחי א"ל רבא אדרבא איפכא מסתברא מצורע היתרא הוא להא אשתרי ולהא לא אשתרי טומאה דחויה היא מה לי חד דחייה מה לי תרי דחייה עש"ה:

והנה בשו"ת נב"ש ח"ב יו"ד סימן כ"ג חידש דלרבא דאמר מה לי חד דחיה מה לי תרי דחיות אם כן אף דאין עשה דוחה עשה מ"מ היכא דאיכא עוד ל"ת הואיל והל"ת נדחית כמו שכתב התוס' חולין קמ"א בשם ריב"א שוב אמרינן הואיל ואירחי הל"ת אירחי גם כן העשה ובזה מתרץ סתירת רבא בשבת כ"ד וביצה ח' דבשבת ס"ל דיו"ט אינו רק ל"ת ובביצה ס"ל דיו"ט עול"ת וכתב דרבא ס"ל כר"א דיו"ט עול"ת והא דיליף דאש"ק ביו"ט מדכתיב הוא לבדו ולא תירץ כר"א משום דיו"ט עול"ת משום דלרבא עשה דוחה לתו"ע ולכך הצריך הוא לבדו ומשם יליף דאין עדלהו"ע עש"ה:

והנה הרמב"ן בס' תוה"א דף מ"ד הביא דברי רש"י ברכות כ' והוסיף בזה"ל ולפי פי' דל"ת דכהן כיון דליתא אלא לאו דלא יטמא ומפיק מיניה מ"מ הא ליתא בלאו אלא בשאר קרובים מתים לא יטמא אלא מ"מ וכה"ג ל"ה דיחוי דחד שמא הוא ולא מקיים האי אלא בעבר על האי אין קבורת מ"מ בלא טומאה לעולם אלא עשה דפסח א"נ סדין בציצית כיון דעשה דפסח ולאו דכלאים משאר היא כי אתי עשה דמ"מ או דציצית נדחה להו כה"ג מקרי דחויה דהא אינהו גופייהו מצי למיעבד מצוה דפסח וציצית כו' עש"ה וכוונתו מבוארת דהיכא שקיום המצוה הבאה בביטול איסור אגודים תמיד יחד שאין מציאות לקיום מ"ע כ"א בביטול איסור המתנגדה בכה"ג מקרי היתר דמיד שנאמרה המצוה ההיא הותר בעשייתה איסור העומד לנגדו והיה כלא היה איסור בגוונא כזה וע"כ בכהן שמטמא למ"מ הוא מקרי היתר דא"א לקיים המצוה דמת מצוה בלא ביטול הלאו דלא יטמא ולכך מיקרי היתר:

וכן דעת הרמב"ן גבי קרבנות צבור שזמנם קבועים בשבת דכיון שאין מציאות לקיום הקרבת אותן קרבנות בזמנם בשבת כ"א על ידי מלאכות האסורים בשבת ואי לא עביד הא לא מקיים הא מקרי הותרה אבל היכא שיש מציאות בקיום מצוה בלא ביטול איסור רק שלפעמים בא בדרך מקרה צורך ביטול איסור כדי לקיים אותו מצות עשה בכה"ג מקרי דחויה ולא הותרה וע"כ בפסח הבא בטומאה ל"ה רק דחויה דאם העם לא היו טמאים היה באפשרי לקיים הפסח בלי דחיית הטומאה ולכך אף שנזדמן בעת הטומאה לא מקרי רק דחויה וע' בשו"ת עט"ח או"ח סימן ד' שהעתיק לשון הרמב"ן באריכות:

והנה בש"ס דיבמות ה' ב' אשכחן דאתי עשה ודל"ת נריה ל"ת שיב"כ היכא אשכחן דדחי וכו' כמילה והתמיד שכן ישנו לפני הדיבור ואליבא דמ"ד עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת התמיד הוי וכו':

והנה נודע מ"ש הר"ש מקינון בספר כריתות שלו כללא דמלתא כל עשה דוחה ל"ת ואף שיב"כ והראב"ן ביבמות כ' רא"ע דל"ת שיב"כ והנה לפי הש"ס דיבמות הנ"ל למ"ד עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראיה הוי ס"ל דעשה דוחה ל"ת אף שיב"כ דשפיר ילפינן ממילה והתמיד ולמ"ד עולת תמיד הוי א"ע דל"ת שיב"כ ופלוגתת הר"ש וראב"ן פלוגתא דתנאי היא. והנה בש"ס דחגיגה ו' א' אמר אביי ב"ש ור"א ור' ישמעאל כולהו ס"ל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראיה הויא:

ומעתה א"ש דברי המכילהא דביו"ט שפיר אצ"ק דבלא"ה גם כן לא הו"א דמותר לשרוף ביו"ט דהא יו"ט עול"ת היא ואין עשה דשרפת נותר דוחה לתו"ע דיו"ט אף דהל"ת נדחית לשי' ריב"א הנ"ל העשה אינה נדחית דהא כאן מיירי בנותר של ק"פ וא"כ א"א לקיים העשה דשרפת הנותר בלי דחיית העול"ת דיו"ט דתמיד אגודים יחד ואי נימא דמותר לשרוף אם כן הוי היתרא ואמרינן להא אשתרי ולהא לא אשתרי וכסברת רבא בזבחים הנ"ל אבל אם חל ט"ז בשבת אם כן אפשר לקיים העשה בלי דחיית העול"ת דשבת דהא אפשר היכא דלא חל ששה עשר בשבת ואם כן שוב הו"א דמותר לשרוף בשבת דאף דאין עשה דלתו"ע הא הל"ת נדחית כנ"ל ול"ה רק דחויה ושוב אמרינן הואיל ואדחי הל"ת אדחי גם העשה ולכך שפיר צריך קרא דאסור ומכאן נשמע דא"ע דלתו"ע ואף לפמ"ש התוס' יבמות ו' ב' דסתם ר' ישמעאל הוא ר"י בן אלישע וריב"א ס"ל הבע"ה לחלק יצאת כדמוכח בש"ס דשבת י"ב ואם כן שוב לדידיה הל"ת אינה נדחית דא"ע דוחה ל"ת שיב"כ ואם כן שוב הדק"ל אמאי צ"ק בשבת אבל ז"א דהא ר"י ס"ל עולה שהקריבו ישראל עולת ראיה הוי ואם כן לדידיה עשה דוחה ל"ת שיב"כ וכנ"ל ולכאורת יש לרחות דברינו לפי המבואר בש"ס דחגיגה הנ"ל סמי נבאן ר' ישמעאל ע"ש ואם כן שוב א"ע דל"ת שיב"כ לדידיה אבל י"ל דלא מבעיא לשי' הר"ש מקונין בודאי א"ש אלא אפילו לשי' הראב"ן גם כן א"ש דהא לפי סברת הש"ס דחגיגה בודאי ס"ל לר"י כב"ה ע"ש והבין וא"כ שוב עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת אף שיב"כ כמבואר בש"ס דיבמות הנ"ל ממילה והתמיד שכן ישנן לפני הדיבור ומצות שרפת נותר קודם הדיבור נאמרה ושוב שפיר עשה זו דוחה ל"ת שיב"כ וכיון שהל"ת נדחית גם העשה נדחית וכנ"ל ואף דשבת גם כן קודם הדיבור נאמרה הא בש"ס דיבמות הנ"ל רצה להוכיח דעדל"ת שיב"כ מהא דתמיד דוחה שבת ומתרץ מה לתמיד שכן ישנו לפני הדיבור הרי חזינן דעשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת שיב"כ של קודם הדיבור ואם כן שפיר צריך קרא דאסור לשרוף אם חל ששה עשר בשבת, וא"ש ודו"ק:

דברי הכותב עבד לעבדי ה' יצחק הכהן המכונה שוואדראן,

אבד"ק חאצעמר, בן המחבר שליט"א.

א בדין אם נמצא הפסק דק באות מ"ם סתומה בתפלין ולא ניכר פרידתו אלא כשפושטין הגויל אם מועיל תיקון: סימן קנג

ב בדין ספק ברכה אם מותר לברך בלשון תרגום בריך רחמנא: רה

ג בדין אם מותר לקרות בספר תורה בשעה"ד ולברך קודם עלות השחר: קנח

ד בדין עלייה שע"ג קלויז קבועה ללימוד ולקרה"ת בימי הנוראים ורוצים לעשותה בית הכנסת של נשים ולפתוח משם חלונות לתוך הקלויז. פלפול בענין קדושת בית הכנסת אם הוא מה"ת או דרבנן ואם מועיל תנאי בשל תורה וביאור דברי רש"י מגילה י"ג. ובדבר האסור לעשותו אי מקרי בידו וביאור דברי תוס' זבחים ל"ה וקושיא בהא דבשל כרכים ל"מ מכירה ובענין ביטול ברוב בדבר שבממון ובתרי דרבנן ולאתחזיק איסורא ובענין קדה"ג שא"ל פדיון ויישוב ד' ירושלמי מקושית הרמב"ן בענין קדושת ביהכ"נ ויישוב ד' ירושלמי ר"פ המדיר בענין קונמות מפקיעין משעבוד ובענין אם שכירות ממכר ואם הוא מה"ת או דרבנן ויישוב ד' הרא"ש פ"ק דפסחים בדין מפקיד חמץ אצל חבירו וקבל נפקד אחריות ויישוב ד' תוס' מגילה כ"ו בהא דאגורה ומשכונה שרי עוד ליישב בע"א קו' הרמב"ן מהא דקדה"ג ל"פ בכדי ובדברי ריטב"א נדרים כ"ט דקדה"ג שאינו לכל פקע בכדי וקושיא מגיטין פ"ג ופלפול במגילה כ"ו ויישוב קו' ישועי"ק ובהא דמעלין ולא מורידין אם הוא מה"ת [ומש"ש בביאור ד' רש"י שבת כ"א יש לפקפק דהא כל מצות נ"ח הוא רק מדרבנן] ופלפול ביומא י"ב בהא דבית הכנסת אינו מטמא בנגעים ויישוב קו' תוס' מגילה כ"ו ודבר חדש דבטומאת נגעים יש ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת ואם מצות דמי לשווי ואריג או דהוי הזמנה ויישוב קו' מעיה"ת ע"ד הראב"ד פ"ד דתמורה הי"א וסתירת ראיית מש"ז סי' קנ"ג בענין הורדה מקדושה ובדין לעשות מביהכ"נ של אנשים לנשים אי מקרי הורדה וביאור ד' המבי"ט ומג"א סי' קנ"ג סקי"ב ואם דבר קבוע בכל שנה מיחשב תדיר לגבי מצוי שאינו קבוע ואם בבית הכנסת של כרכים מהני דעת זט"ה ובדין מכירה בתנאי ולזמן וגם שיעור כרך ועיר ואם יש לדון במצות שותפין מדין ברירה ובדברי תוס' סוטה י"ח ותוס' חגיגה כ"ה ב' אם יש לחלק בין מין א' לב' מינים ולעורר חשש חדש בענין מכירת בית הכנסת ע"פ זט"ה ותקנה לזה ועדיף לעשות על ידי פדיון ואי סגי בפדיון ש"פ ובענין חליצת חלונות אם לצורך מצוה מקרי דרך השחתה ובענין הידור מצוה אם הוא מן התורה. ותמיה בתוספות מעילה כ"א הוא נגד ירושלמי דדמאי והערה חדשה בהא דיומא י"ב ורמב"ם פ"א מביה"ח (וע"ל סי' ס"ב): יוד

ה בדין אבני בית המרחץ אם מותרים לבנין בית המדרש ובדין אם מותר לעשות מאויר בית המדרש של אנשים עזרת נשים על גבי עמודים שבאויר. ובדין נכד של המת שאמר שזקנו א"ל שגם הוא יקח חלק בעזבון אם נאמן: לה

ו בדבר אם מותר ליטע אילנות לפני בית הכנסת ואם כבר נטעו אם חייבים לעקרם: קכז

ז בדבר משקה וויסניק שעושים מן יין שרף וצוקר ואח"כ מכניסים הפירות ושופכין עליהם יין וטעמו משונה קצת מסתם יין אם לברך בורא פרי הגפן: קנד

ח בדין אוכל תמרים וענבים שיש ספק אם הם בוסר שיש לברך עליהם מספק בפה"א על איזה מהם יקדים לברך ובדין אם יוכל לכוון בהברכה שלא יוציא את הספק: קסט

ט בדין פירות הנקראים מאלינוס (הימבערין) אם נוהג בהם ערלה ואיך דינם לענין הברכה: קצו

י בדין אם מותר לבנות בש"ק על ידי שט"מ ובקבלנות משום חשש איבה ובדין חשש חה"ש אם הוא מן התורה ואם מועיל להתיר על ידי הכרזה בבית הכנסת ולפרסם שנעשה בשט"מ ויבאר שאין צד היתר כלל: יב

יא באחד ששכר מאדוני העיר לנקות הרחוב מאשפות ולקבור הנבילות לכל השנה ולפעמים מזדמן כן בש"ק ולא רצה לקבור וקנסוהו בעונש גדול וגם רוצים לבטל כל שכירותו ויש לו סוסים ומשרתים עכו"ם אם יש להתיר ע"י שיעשה שט"מ או בשותפות עם עכו"ם ויישוב ד' הר"ן סוף פ"ק דע"ז ויישוב ד' תוס' ע"ז ט"ו ד"ה ושמעה וכו' ואם גזרו מחשש שיעבור על עשה: סימן סו

יב במי ששכר מרחץ מהקהל ובליל ש"ק באים עכו"ם ומזיעים והוא מחזיק עכו"ם שמקבל המעות ושופך מים ע"ג האבנים והוא נוגע להפית אם יש צד להתיר: קכח

יג בדין מי שלא השלים שמו"ת עם הציבור ונדחית של שבוע שאחריו אם להקדים פרשת השבוע או של פרשה הקודמת ואם י"ל בזה תדיר ושאינו תדיר ואם יש לספק משום שאין מוקדם ומאוחר ובדין תדיר ושאינו תדיר אם מעכב דיעבד ובדין חובת היום ותשלומין אם מעכב דיעבד ובדין קריאת פרשת הקהל אם ברכו שהחיינו: ריג

יד בדין אם יכולים לתקן לקרוא לישראל במקום כהן בעת הצורך שיבואר דין מ"ע דוקדשתו אם הוא מה"ת ואם כהן בע"מ בכלל כיבוד וליישב ד' המג"א סי' קכ"ח במ"ש כישוב ד' התוס' שבת קי"ח שלא ידע ר"י מה איסור בזר העולה לדוכן ותמהו מכתובות כ"ד ובשעה"מ תמה ע"ד מג"א מהסוגיא שם ויישוב לקושייתו ובדין עשר מעלות בעזרה אם הם מה"ת או דרבנן. ובדברי פיהמ"ש להר"מ סופ"ה דגיטין שהם נגד הירושלמי ובד' הר"מ בספר המצות שסותר למ"ש בפיה"מ ודברי תשו' מהר"י לבית לוי בענין זה ובדין מה שלא נגזר בזמן הש"ס ונתחדש טעמא דגזרה אם יש לגזור הגזרה ובדין לא פלוג בדבר שאינו מפורש בש"ס ואם גם במנחה דשבת איכא מצוה דכבוד כהן: ריד

טו בדין קידוש של שחרית אם צריך שיעור רביעית ובדין יין שרף אם צריך שיעור רביעית לקידוש ובדין אם איזו אנשים לא שמעו קריאת התורה אם מותר לחזור ולקרות בבית המדרש שכבר קראו רוב הציבור: קנה

טז בדין אם מותר למזוג יין או יי"ש בשבת ובדין מב"פ באוכלין ואיסור מתנה בשבת [הג"ה וע' בר"ן פ"א דחולין בסוגיא דשוחט בשבת בדין מליחת בשר חי ולע"ג מהש"ס הנ"ל והעירני לזה ח"א ובפרט שהם נגד דברי הרשב"א שהבאתי]: קסד

יז בדבר הבראזע פולווער שנותנים להמים והם מרתיחים אם מותר לעשות כן בשבת וביאור דין מוליד כח חדש שאינו אלא לפי שעה אם אסור בשבת: קס

יח בדבר עירובין על ידי דלתות המושל הנסגרים בלילה וכן כמ"פ ביום לעכב הנוסעים ובדין אם יש רשות הרבים בזמן הזה ובדין צורת הפתח הנפתח ונסגר ובדין תחוב באמצעות ב' הקנים ובדין בנין לשעה: קסב

יט בדין מבוי שצדו אחד ישראל וצדו השנית עכו"ם ואינו מניח להעמיד לו"פ ויש בצד חצר העכו"ם אילן גדול רחב יותר מג"ט ונופו נוטה להמבוי ואם נמדוד מנופו ישאר פחות מן עשר אמות במבוי אם יש להתיר בלא עירוב של לו"פ: קעב

כ בדבר שהמשיכו חוט ברזל שנעשה ללו"פ באלכסון רחוק מכותלי הבתים בערך שבעים אמה כדי להכניס הרפת וביהכ"ס לטלטל לשם אם בפרוץ מרובה על העומד מהני לו"פ ואם מועיל הלו"פ ההולך ממבוי לחבירו על גבי בית ומונח על הגג ומשם נמשך למבוי שניה ובדין אם בעינן בלו"פ שיהיה ניכר להרואים ובדין גינה של זרעים כעשויה ערוגות אם מצטרפין לשיעור ב"ס ואם יש לכל ערוגה בעלים בפ"ע יש להקל: רו

כא בדין אם העמוד של לו"פ עומד באמצע גינה מוקפת מחילות ומלאה זרעים: רז

כב בדין באר שנאבו בה בכלים שמשתמשין בבראהויז וניקו הבאר והוציאו בהרפש כמה גרעיני חמץ ויש לחוש שמא נשאר עוד גרעינין ויהיה כבוש מעת לעת בפסח אם במים נובעים איכא דין כבוש [ע"ל סי' קפ"ו] ואם איסור משהו נוהג בשל עכו"ם והפקר ואם מהני סינון בפסח ודין חטים ושעורים ושיפון אם נטל"פ בבאר וכן אם נפל לחם לבאר ויש לתלות שהוציאוהו על ידי שאיבת המים וא"א למצוא מים אחרים אם יש להקל לשאוב מים מהבאר: רכג

כג בדין מלח הנטחן קודם פסח בלא בדיקה אם מותר בפסח: יט

כד בדבר קמח של פסח שהוליכו עכו"ם בדרך וביום ערב ש"ק הניחם

הניחם השומר ישראל והלך לעיר והם העמידום בגורן וביום שני שאחריו הביאום לעיר והשקים היו תפורים והקונה אמר שהיו חבושים במתגלגלות ותבן ואזורים ותפורים בחוזק ובדין אם קמח צריך שתי חותמות ואם מיעוט לותתין החטים אם יש בזה משום קבוע כמע"מ ובדברי תוס' פסחים (ע' ב') ובדין חטים של שמירה שי"ב מלוחחים אי מהני שיבררו הלחוחים ואם הלחוחים עם הכשרים מקרי מבשא"מ ובדין אם הקשר סימן ואם המשקל או המדה סימן ואם סומכים על היכר בטב"ע ואם י"ל דהעגולים דמו לאומן דלא מרע נפשיה ואם יש לחוש לחלופין באין לעכו"ם ריוח וגם בדין כלי בלעך גיליזירט איך יש להכשירם: סימן נג

כה במי שקנה יין לפסח ונשתמש בו בכוסות ולגוהית של זכוכית ואח"כ נודע לו שהוא יין חמץ שמעורב בו יי"ש אם יש להתיר הכוסות ואם יש לסמוך על טעימת כמה אנשים ששתו היין ולא טעמו טעם חמץ בדלא רמיא עלייהו ופלפול במשנה ותוס' ריש פ"ק דזבחים בהא דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן וכו' ואם יש להתיר להגעיל החביות של יין חמץ לפסח ובדין נתערבו הכוסות הנ"ל בתוך כוסות אחרים הרבה ובדין לוגן בפסח אם אוסר גם הכלי וליישב ש"ס דבילה וגם ש"ס דפסחים כ"ב והרי דם וכו' ונמכרין לגננין ומועלין בו והקשה הפ"י דהא לזבל הוי שלכדה"ג ובדין דבר האסור בהנאה אם י"ב מעילה ובש"ס דחולין פ"ט ובדברי תוס' פסחים ע"ד ד"ה נחתך ודברי הא"ח שם ובדין ממעט באכילת קדשים: נט

כו באחד שמכר הברייהויז לעכו"ם לצורך פסח ותוך הפסח קנה היהודי המוכר שמרים מעכו"ם לצורך העכו"ם הקונה ונתנם להעכו"ם הקונה והעמיד בהם שכר ואחר הפסח חזר וקנה היהודי הכל מהעכו"ם ובענין שליחות לעכו"ם במעותיו של עכו"ם ובדין פיעל והתחייבות לקנות עבורו ואם השכר נאסר ע"י השמרים ואם נאסר כחמץ במה שקנהו הישראל בכסף לבד: קב

כז בדין חביות שמשחו בעיסה חמץ כל סביבות השולים והחרולים ומשתמשים בהיינית בהם גם בפסח ואם יש לחוש גם לשאר חביות שבמדינה ההיא: קה

כח בדין חבית יין ששפכו לתוכה מעט יי"ש קודם פסח וביין יש יותר משיעור ששים אלא די"ל דעביד לטעמא: קלא

כט באחד ששכח למכור חמצו עד אחר חצות של ע"פ והתרו ב' מופלגי תורה שלא ימכור עוד והוא עבר ומכר על פי מלמד אחד שכתב לו שט"מ ובדין אם יש לאו דב"י בע"פ או רק עשה ואם מועיל המכירה אחז"א בדיעבד: קנ

ל בדבר אפיית מצות בשאופים לשין עיסות גדולות שי"ב שיעור חלה ואחר כך באים אנשים לקנות מצות איך להתנהג בהפרשת חלה: קנב

לא בדין משקה וויסניק שעושים מן יין שרף וצוקר ואח"כ מסננים הפירות ושופכין עליהם יין ושכח למכרו קודם פסח ונודע לו אחר הפסח: קנה

לב בדין נתבקעו החטים לענין חמץ ביאור ענין הביקוע ובדין נתרככה אי שני במקצת חטה: קנו

לג בדין רו"ש שותפים בי"ש שבמאגיזאן והמפתח ביד שמעון ונמכר קודם פסח ובליל ח' ש"פ שכר ראובן ערלים ושברו הדלת והוריקו היין שרף והוליכוהו למאגיזאן של ראובן המושכר גם כן לעכו"ם מקודם פסח: קנז

לד בדין אחד שכתב למומר קודם פסח שישלח לו חביות אריג על ידי הבאהן כנגד תשלומין בעת הקבלה (נאכנאהמע) ולא שלח שום מעות והמומר שלח לו כן עוד מקודם פסח והישראל לא פדהו עד אחר הפסח והישראל כתב בהשטר מכירה שלו שמוכר להעכו"ם גם האריג שישלח לו המומר לבאר אם מועיל המכירה במה שלא זכה בו עדיין אלא שחייב באחריותו ואם מועיל על כל פנים מדין זכיה להמומר ושליחותו או שיחול עכשיו למפרע ובדין הקדש על ידי שליח: קנח

לה באחד שנתן איזו ימים קודם פסח כתב הרשאה להרב למכור חמצו ותוך חמצו היה גרשם אלף מדות יין שרף ואחר כך מכר היין שרף הנ"ל לאחר בכסף ותקי"כ והקונה שכח למכור חמצו יען שהיה עומד עוד על אחריות הראשון והרב בלא הודע מכר החמץ לעכו"ם: סימן קעז

לו בדבר כלי מתכות דקים הצבועים שנולד השם באם הצבע נקלף מהכלי צובעים ומתקנים שם בצבע שמעורב בה יין שרף אם מותרים לפסח אם יש היתר ע"י שנתייבש ובדברי האו"ד סי' ק"ג בנפגם ונסרה. וחוזר ומשתבח אם מותר [וע"ל סי' מ"ו]: קפא

לז בדבר לימוקים שיש חשש שהוחבים אותם למים רותחין בביורות וחביות שיפלטו קצת המתיקות בהם ולא נודע אם אולי משימים בהמים איזו דבר המז לסייע פליטת המתיקות מהלימוקים אם כשרים ליין ש"פ וגם לענין קידוש כל השנה: קפב

לח בדבר שמן היוצא מגרעינין של ראפס הנטחנים בריחים ואח"כ קולין את הקמח באש וע"י מכבש יוצא השמן אם יש להתירו לפסח שלא יהיה בו חשש קטניות ובדין מצה של קטניות הנאפה קו"פ: קפג

לט בדין כמה חביות יין של פסח שטעו ומשכו מהם יין במינקת זכוכית של חמץ שמשכו בו ג' ימים קודם לזה יי"ש וספק אם היה נגוב: קפד

מ בדבר א' שיש לו פאבריק מעשיית דגים קטנים מלוחים שרויים בחומץ ומכר כל חמצו קו"פ גם מה שיש לו על הבאהן בדרך אבל הנאמן שלו שלח לאיש א' שכתב אליו לשלוח לו קו"פ חמשים חביות דגים כאלה בלא שום נתינת כסף וע"י שלא נכתב האדרעססע כראוי לא נלקחו מהבאהן וגם לא מכרם בהשט"מ: קפה

מא באחד שיש לו באר נובע סמוך לביתו ושאב משם כל ימי הפסח להתבשילין וביום ז' ש"פ שאבו גם כן מים לתבשילין ובשלו אותם ואחר כך הלך א' ומצא בהדלי חתיכת לחם ואם יש דין כבוש בבאר שהמים נובעים תמיד ואם יש לתלות שנפל הלחם עכשיו תוך מעל"ע ובדין נתערב חצי ליטרא בשר שלא נמלח עם ט"ו ליטרות שבשר נמלח ומלגו אותם יחד בעירוי מכ"ר ולקחו מהם ה' ליטרות ובשלו: קפו

מב במי שמכר חמצו בשטר וכתב בו שקיבל אדראן סך פ' ובאוהמ"פ נזכר שלא קיבל שום כסף: קצד

מג בדין שינים שמושיבין הרופאים איך לנהוג בהם בפסח ואיך לנהוג לענין שתיית חלב ורוטב בשר: קצז

מד אם מותר לברך על אכילת מצה גם בשאר ימי הפסח ובדין מי שא"י לאכול בסוכה אם חייב לישב בסוכה ולברך בלא אכילה ובדין חיוב קיום מ"ע אם מחויב לילך לעיר אחרת לקיימה שם כשא"א לו לקיימה בעירו: רט

מה באחד שאפה מצה מצוה ונודע כי שלש הוא מחלל ש"ק בפרהסיא: קכא

מו בדבר מה שעושים הרופאים לחולים חוקני מזון דרך המעים ויכולים לחיות בהם כמה שבועות אם הוא בכלל איסור ביוה"כ: קכג

מז במי שנחלה בגרונו עד שא"י לאכול והרופאים עשו נקב בצואר ודרך שם יאכלוהו בשפופרת אם יש להתיר להאכילו ביוה"כ אף שא"ב סכנה: קכד

מח בדין אם מותר ליטול הלולב ולומר הלל אחרי עלות השחר קודם נץ החמה ואם מחוייבים הב"ד למחות בדבר מצוה שאין עושים כפי חובת דלכתחלה ואם מותר להפסיק בין שמ"ע להלל ויאמרו תתקבל אחר הלל ואם ההלל מעכב התפלה ואם מותר להקדים קרה"ת קודם הלל ואם מצות קריאת הלל ביו"ט מה"ת או מדרבנן ובענין אם ד"ק כר"ת דמי ובענין חיוב קריאת מגלה ואם מותר לטעום קודם הלל וקודם תקיעת שופר ובענין אמירת הלל ב"פ ויישוב דברי הש"ע או"ח סי' תרל"ד ס"ג ובדין מוקצה במעות ובדין אם יוצאים מצות נטילת ד' מינים שבלולב בעודם מחוברים בקרקע ובדין אכילת כזית בסוכה ואיסור כותבת ביוה"כ אם שני בהנאת גרונו או תליא בהנאת מעיו ואם גם באתרוג בעינן דרך גדילתו: א

מט בדין מי שא"י לאכול בסוכה אם חייב לישב בסוכה ולברך בלא אכילה: רמ

לחיו"ד

א תשובה על שבגה עמ"ש בדע"ת סי' כ"ד בדין חלדה: קט

ב בדין הומא שנסרכה לטרפש ע"ג בועה שתחת הסרכא ואחר שנקלפה הסרכא נשאר ג"כ ע"ג הומא כשטח רחב ונקלף ונמלא נגלד קלא ולא בלבן: קמג

ג בדין סירכא הנכנסת להלאה ממקום אחיותה תחת נקב שבקרום הריאה ונמשך תחת הקרומים כחוט במחט בלא דיבוק וחזרה ויצאה משם ונסרכה לשומן הלב ועברה במיעוך קל ולא בנגנה אם יש לתלות שהנקב שהוא מתולדה ובדין סירכא עוברת דרך נקב באונא מעל"ש כשיעור אצבע סמוך לשיפול ובדין הכחשה שעי"א אומר על סרכא שלכס"ד שעבר במיעוך והשני מכחישו דיהא הראשון נאמן במינו שהיה כסדרן וכדברי מש"ז סי' ל"ט [הג"ה וע"ע במהרש"א כתובות ע' ב' בתוס' ד"ה לא דקא טעין וכו' אם מהני מגו באיסורים]: לו

ד בדין שני שו"ב במשבחים ששחט אחד מהם בהמה והשני בדקה ואחר כך בא הראשון ובהיות הריאה תלויה בכותל ראה אותה ויצאה בהכשר ונמכר הבשר ואחר שני שבועות הוציא שו"ב הראשון קול שראה סרכא מהודקת לשומן אחר בדיקת השני אם נאמן: מב

ה בענין גוה"נ בדבר הנאמר בחיבורי גי"ד בדע"ת סי' נ"ו סק"ד: קו

ו בדין בישלו ב' ביצים בכלי והוציאום בכ"א ובשעת בישול כיסו הכלי בכיסוי וחזרו והניחו הכיסוי על קדרה א' משני קדירות תבשילין של ש"ק בשעת בישול ולא נודע על איזה מניחין ואח"כ נמלא טפת דם בביצה א' וביסוד הוראת הש"ך שהתיר בטפת דם בביצה גם בחד בחד [הג"ה במ"ש בפנים דהו"ל כאלו בא אליהו והעיד שנבלע רק חצי מהבליעה ע' כה"ג בש"ך סי' ק"ה סקי"ז בשם כתבי מהרא"י סי' רמ"ט ובגוף דינו של הש"ך ע' בעצ"ל סימן ס"ו שביאר דעתו משום דכיון די"א דם ביצה דרבנן יש להתיר גם בספק א' בגוף וספק א' בתערובות גם בחד בחד ע"ש עוד בזה וזהו כמ"ש בפנים לענין הכלים. והנה כמ"פ מזדמן בביצה שנתבשלה שמוציאין מהקדרה רותח ושוברין הקליפה ומערין הביצה רכה לתוך קערה ואם נמצא בה טפת דם אוסרין הקערה ולענ"ד יש להתיר הקערה דאף דיש על הביצה בעודה בקליפתה דין כ"ר מ"מ אחר ששוברין הקליפה והביצה הרכה נופלת מקליפתה להקערה הוי רק עירוי שנפסק הקילוח דבשעה שנופלת לקערה כבר אינה נוגעת בקליפתה והרי עירוי שנפסק הקילוח ותהא לונן אינו אלא חומרא ונרא"ה בקליפה מותר כמ"ש המג"א סי' תס"ז סקל"ג ובפרט בנ"ד שהביצה אסורה רק מספק בין בחלמון בין בחלבון כמ"ש בשו"ת שעו"ד תליתאה סי' ק"ח ובו"ת שם אריה סי' י"ז ודלא כהל"ש וכ"ה בתשו' באר עשק סי' מ"ה א"כ פשיט' דאין לאסור הכלי וע' בפ"ז בקו"א בהגהות וחידושים לסי' ק"ה דבכלי שדרכו להשתמש בשפע כיון שיש פוסקים המתירים אף שהוא בעצמו חולק ע"ז בסוף סימן ל"ט מ"מ אין לאסור כלי בעירוי. האוסר רק כ"ק כיון דיש גם כן דעות המתירים הכלי כיון דא"א לקלוף ע"ש ולפ"ז גם אם נימא דבנ"ד הוי כעירוי שלא נפסק הקילוח או דנימא דהביצה הוי כדבר גוש מ"מ הרי כיון דגם בכלי קיי"ל דת"ג כדעת רמ"א סי' ק"ה וש"ך שם בשם כמ"פ א"כ אוסר גם כן רק כ"ק ובצירוף דעות המתירים הביצה יש להקל כיון דא"א בקליפה וגם בגוף דין דבר גוש כבר העלה בתשו' ח"ס סי' ל"ה להוכיח מתוס' זבחים ל"ו ור"ן פכ"ש להקל ע"ש ומצאתי בתשו' פ"י ח"ב סימן כ"ה דלית מאן דחש לחומרת רש"ל ומעשים בכל יום להתיר גם בדבר גוש ע"ש וגם מ"ש הפלתי סוף סימן ק"ז דגם להסוברים דדבר גוש אינו ככ"ר היינו אחר שהניחוהו בכ"ש ונתקרר משא"כ בעודו באויר לכ"ע דינו ככ"ר הנה בתשו' פ"י שם העיר בחילוק זה ודחה דאין חילוק כלל ובכל ענין שרי ע"ש וע"ע במג"א סי' שי"ח סקמ"ה וסי' תמ"ז סק"ט ופמ"ג בא"א שם וע"ש במש"ז סי' שי"ח סקכ"ד וביג"א סי' ס"ו ומ"ש שם מדברי הר"ש פ"א דמעשרות כבר קדמו הפמ"ג סי' תמ"ז שם וא"כ בנ"ד יש להתיר הכלי וכה ראיתי בספר יד יהודה שהתיר בכלי שבשלו בו ביצה שי"ב דם לכתחלה מעל"ע בצירוף שי"א דדם ביצים דרבנן ולענ"ד ליתא דהפוסקים לא התירו אלא בדיעבד שכבר נתערב ברוב ונעשה איסור דרבנן אבל הכא שנודע לנו השאלה תוך מעל"ע אין להורות להשהות מעל"ע ולעשותו דרבנן ויהיה כדי"ר דאין לעשות סדי"ר לכתחלה ויש להורות עכשיו שהכלי אסור ולפמ"ש הרשב"א בתה"א והובא בב"י סי' קכ"א יש לחוש לתקלה בכה"ג וע' תשו' ב"ש יו"ד סי' קפ"ו וע' ריטב"א ע"ז ל"ג בזה וע"ע במש"ז סי' א' סק"ו בדין איסור דרבנן מספק]: קלז

ז בדבר שלקחו ביצה שי"ב טפת דם ונתנו לגבינה לגבלה בה ולא היה ס' בגבינה נגד הביצה ועשו מהגבינה לביבות ובשלום במחבת גדולה עם מים והיה שם ס' נגד הביצה אם יש לאסור משום דבוק [ומ"ש בשם הח"ד בדין אם אינו דבוק בתולדה ע"ע במבוא שערים על השע"ד סי' כ"ה אות פ' ובהגהות אות ב' והג"ה כ"י שם ובהגהות אות א' בזה וע' בכר"ש סי' ל"ט שפסק בפשיטות כהחוו"ד דדוקא דבוק בתולדה בעינן ובכנפ"י סי' ל"ב העלה גם כן דדבוק בעינן בתולדה או שהיה בתוך היתר סתום מכל צד אבל אם רק נלטמק ונדבק ע"י בישול או שמונח בין כפלי ההיתר לא מקרי דבוק ודלא כר"ש ע"ש ויש לצרף עוד מ"ש באו"ה כלל ק"ד דין ד' דלא אמרינן חנ"נ אלא היכא שנאסרה קודם שבא לקדרה אבל כלל אגב בישולי לא אלא בכ"מ שעתיד האיסור להתפשט אמרינן שמתפשט ברגע הראשון וכו' וכ"ה במעיו"ט על הרא"ש פג"ה אות קמ"ח בדעת הרא"ש דבכה"ג גם אפל"ם מותר ודלא כהתוס' אלא שחזר והוכיח מדברי הרא"ש עצמו שם היפוך מ"ש לקמן סי' כ"ב ע"ש ול"ע ועכ"פ לפי הנ"ל גם בנ"ד שלא נאסרה הגבינה בלונן אלא שא"א להבדילה מן הביצה שנגבלה עמה א"כ ל"ש בזה דין אפל"ם גם י"ל לפמ"ש באו"ה כלל כ"ט דהיכא שנאסר בתחלה רק כ"ק ליכא דין אפל"ם וע' פלתי סי' ל"א סק"ב והגהת א"ב שם שביאר דכיון דהקליפה אסורה רק משום חומרא אין להחמיר משום אפל"ם א"כ ה"ה בכל איסור שהוא רק חומרא בעלמא וא"כ אם נמצא הטפה על החלבון דמדינא רק הדם אסור ומשום חומרא אוסרים כל הביצה וכן בביצה בת יומא דאסורה רק משום ל"פ ל"ש ביה דין אפל"ם אבל מצאתי בתשו' אבקת רוכל להב"י סי' רט"ו שכתב בפשי' דגם אם נאסר רק כ"ק ונתבשלה שייך דין אפל"ם אלא שלא הביא דברי או"ה כלל וי"ל דהאו"ה לשי' אזיל דס"ל דבקליפה לא אמרינן חנ"נ וע' בש"ך סי' כ"ב סק"י אבל למ"ד דאמרינן חנ"נ בקליפה ה"ה דאפל"ם אסור ול"ע ומ"מ י"ל דהיינו משום דס"ל דהקליפה אסורה מדינא אבל היכא דאסורה רק משום חומרא לכ"ע שרי כמ"ש הש"ך סי' ס"ה סק"ה ושפ"ד שם וכ"ה בש"ך סי' ע"ג סקכ"א ע"ש וא"כ ה"ה בכל מקום שאסור רק משום חומרא בעלמא]: קעג

ח בדבר פירות וויינשיל שבגליל א' יש בתוך הגרעינין זבובים קטנים וכבשום במשקה יי"ש אם יש להתיר המשקה ואם מותר לכבשן לכתחלה: קעד

ט בדין כ"ע בר כ"ע דהיתרא וא"י בסכין חלב וחתכו בו בצל ושמוהו לתבשיל בשר: ע

י בדבר חומץ חזק ששמוהו תוך כלי חלב וספק אם שהה כשיעור שיתחיל להרתיח ושמוהו לתוך תבשיל בשר ול"ה ס' כנגד החומץ וחזרו וערבו התבשיל עם תבשיל אחר של בשר עד שהיה ס' נגד החומץ בדין ספק כבוש וחזר ונתבשל ובדין כבוש שיתחיל להרתיח בדבר חריף אם אסור מה"ת ואם בכלי איכא דין כבוש בדבר חריף בכדי שיתחיל להרתיח ודין משקה והוא דבר חריף אם אוסר מה"ת ואם בהיתרא כבוש כמבושל ובדין ספק איסור אם מבטלין לכתחלה ובדין שמות חזן וחמיו שיש א' בעינן משולשים ופירוש ענין משולשים דלא כמ"ש החכ"א והנמשכים אחריו: קלו

יא בדין דגים שנמלחו בכלי בשר ב"י ושהו מעל"ע בציר ואח"כ נללו בחמאה אי מהני בכה"ג מליחה לכלים להפליט על ידי הציר ואם בליעת טעם בשר על ידי רוטב מקרי ב' טעמים ואם יש לשער ברוטב כפי המדומע [ועמש"ל סי' ר"ד] וכמה יש לשער במה שבכלי נגד דופני הכלי [הגה והנה לפמ"ש בפנים ולעיל סי' ל"ג דע"פ רוב הוי הכלי חלק ששית א"כ נפתח לפנינו פתח לשער שיעור ס' נגד קילוח שנפל פל הקדרה מבחוץ דלפמ"ש הח"ד סי' ל"א סק"ו דדבר לח ל"ה חיבור וא"ל ס' אלא נגד מה שנוגע בקדרה ממש א"כ אם נתלחלח רק חלק עשירית מכל שטח הקדרה יש ס' בתבשיל

ועכ"פ אם הוא רק חלק א' מי"ב משטח הקדרה בודאי יש להקל אם הקדרה מלאה אבל דוקא אם ברגע שהגיע הקילוח להקדרה לקחו תיכף הקדרה משם דאל"כ י"ל שבלע וחזר ובלע כנודע אך שגוף ד' החוו"ד צריך עיון לדינא ובעל"ל חולק עליו ואף שראיתיו מהרא"ש סוף ע"ז יש לדחות למעיין. אבל גם מ"ש החוו"ד בשם פסקי מהרא"י ליתא דשם מיירי מניצוק וכפי' הר"מ פ"ב דטהרות מ"א כתב דמשקה הוי חיבור יותר מדבר גוש וברש"י ע"ז (ע"ה ב') ד"ה לא מפסיק מידי שהמשקה מחברן וע"ע פ"ח דטהרות מ"ח ור"ש שם וברש"י ותוס' זבחים ק"ה ב' ד"ה חיבור וכו' ובנזיר כ' ע"ב ורש"י ד"ה ת"ש חלב של מת וכו' לא נעשה מפורד וכו'. אך לפמ"ש בפסקי מהרא"י שם לחלק בין טומאה לאיסור דגבי טומאה גם ניצוק חיבור אין סתירה מכ"ז להחוו"ד ומ"מ צ"ע למעשה ומכל מקום באיסור דרבנן בכה"ג יש להקל ויען כי רבים נבוכו בזה כתבתיו]: סימן קצא

יב בדין שינים שמושיבין הרופאים איך לנהוג לענין שתיית חלב ורוטב בשר: קצז

יג בדין רוטב של בשר שנשפך תחת כלי עם חלב אם יש לשער בהרוטב כפי המדומע בטעם בשר שיש בה: רד

יד בדין בשלו חלב בחוטה בקדרה חולבת מחלב חיה תוך מעת לעת ותחבו כף בשר ונשפך וספק אם היה ששים. פלפול בדין בשר עוף ונשפך ובדין נ"ט בנ"ט בגללו ובדין רוטב אם הוי כבשר ממש ואם יש לצרף דעת המחבר בסי' צ"ה ס"ג לס"ס או להקל בדרבנן בכה"ג [הנ"ה ע"ע במש"ז סי' ק' סק"א שכתב לצרף דעת המחבר דסי' צ"ט ס"ו לס"ס אף דהרמ"א כתב דהכי נוהגים ואין לשנות וכ"ה בתשו' רע"א סוף סי' צ"ח להקל בהפ"מ כדעת המחבר שם ואולי בצירוף ד' רש"ל וט"ז דוקא וע"ע בש"ך סי' ס"ט סקע"ה שפסק לצרף דעת המחבר שם לס"ס אף שהרמ"א כתב דהכי נוהגין ואין לשנות וכ"ה בתשו' רע"א סוף סי' צ"ח להקל בהפ"מ כדעת המחבר שם ואולי בצירוף ד' רש"ל וט"ז דוקא וע"ע בש"ך סי' ס"ט סקע"ה שפסק לצרף דעת המחבר שם לס"ס אף שהרמ"א כתב דהכי נוהגים ואין לשנות אלא דהתם בדם שמלחו דרבנן] ובדברי הרשב"א שבסי' צ"ג דע"י ביטול ירקות נקלש הטעם ובדברי החוו"ד בדין חלב ובדברי הגש"ד שבט"ז סי' צ"ד סק"ג דע"י רתיחה יוחשב כהנעלה ובדין חשש אתי למיטעי אם גם בספק איסור גזרינן ואם גם בדיעבד אסור משום חשש אתי למיטעי ובדברי החוו"ד אם בשעת ביטול שייך נ"ט בנ"ט: נ

טו בדין אשה ששחטה ט' אווזות והפשיטה השומן ומלחה לפסח ואח"ז שחטה כ"ג אווזות ומלחה יותר מחצי השומן מהם ביחד וחזרה ומלחה חצי מהשומן הנשאר ואח"כ התיכה כל השומן בשתי קדרות ומכרתן לכמה אנשים ואחר כך נמצא אצל אחד מהקונים האווזות ריאה מקולקלת והיא ודאי טרפה ובדין שומן שנקרש בכלים אם דינו כלא בלח: קו

טז בדין הכלים הסדוקים שבותמין אותם בחלב או דם מעורב בכיד ובדין דבר הפוגם מעיקרא אם מותר לכתחלה ובדין ח"ש על ידי תערובות ובדין כלים שמחפין אותן בשלחופית של מ"ר וממלאים אותן יין: קיא

יז במה שנהגו להוליך דגים מלוחים בתוך חביות של זכוכית ועל פיהם כרוך עור יבש של שלחופית ויש בהוכן של טרפות ונבלות: קיב

יח בדין נמצא טרפות בעוף ונתערב ברוב עופות אחרים ולא נודע עד אחרי השרת הנוצות: קלד

יט בדין בשר טרפה שנתערב ברוב כשר והוא חהר"ל ובישלו אחד מהם ונאכל בשוגג מהו דין החתיכות הנשארים ודין הקדרה: רב

כ בדין שמות חתן וחמיו שוים אי דוקא משולשים ופירוש ענין משולשים דלא כמ"ש החכ"א והנמשכים אחריו: קלו

כא בדבר כותרים שקנו יער לחטבו ויש בתוכו אילני פירות אם מותר למכרם לעכו"ם שהם יקצצום [הנ"ה ברמב"ם פרק ו' מהל' מלכים ה"ט וכמה יהא הזית טובה ולא יקוצנו רובע הקב זתים ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו ולא נתבאר דין שאר אילנות ומלשון הכ"מ שם שכתב דטעמא דזית משום דותים חשיבי י"ל דשאר אילני פירות דינם כדקל ומצאתי בפי' הר"מ פ"ד דשביעית מ"י שכתב וז"ל אבל מכל שאר האילנות מלבד הזתים משעה שאינן אין כשיעור קב אסור לכרתו וכו' עכ"ל. ורמז למ"ש בפ"ח דפאה דשיעור הקב ארבעה לוגין ושיעור הלוג מדה שיש בחללה דע"ד אצבעות וברום ב' אצבעות וז' עשיריות מאצבע ועתוס' ברכות ל"ו ב' ד"ה אין קוצצין וכו' ופסקי תוס' סימן קע"ז דמשמע נ"כ כן. וע' שאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו באמצע התשובה מ"ש בזה. ובדין גרמא אם אסור בזה הנה בספרי פרשת תצא יכול מוגעין אמת המים מהם ת"ל ולא תשחית בכל דבר וכ"ה ברמב"ם שם אלא שגרסא מלשונו דאינו לוקה אלא בקוצץ וע"ש במל"מ וע' בבמות רבה פרשת תרומה פל"ה ועשית את הקרשים עצי שטים למה עצי שטים למד הקב"ה דרך ארץ להורות באם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות אומר לו ומה הקב"ה שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתם עאכ"ו ע"ש. ומזה מוכח דגם לצורך בנין של מצוה אסור. ובשאילת יעב"ץ הנ"ל כתב דלצורך מצוה כגון להרחיב בית הכנסת אפילו אם הוא רק מובטר לישראל מותר לקוצן. ובשו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן כ"ז הביא ג"כ מהפר"ת והב"ש סימן כ"ח דלצורך מצות כיסוי ליכא משום ב"ת וגם מהש"ס ב"ב כ"ד דלצורך רבים שרי ולכן פסק דלצורך עשיית מקוה מותר לעקור אילנות טובים פירות ע"ש ול"ל דגבי משכן היה אפשר בעצי שטים לכן לא הותר להשחית אילני פירות אבל בדא"א בע"א שרי. ובשאילת יעב"ץ שם העיר בהא דמלכים א' ו' שעשה שלמה ב' כרובים ודלתות מעצי שמן ובת"י שם שהיה מעצי זית היפוך דעת חז"ל בר"ה כ"ג א' והוס' שם והירך שהיו זקנים שאין עושין פירות או חירם מלך צור שלחם לשלמה ומ"ש עיד הרד"ק תחת דתמיד כ"ע שלא היו מסדרין למערכה של זית וגפן משום ישוב א"י ושל האגה והגוז ברכו והוכיח דלצורך מצוה ליכא משום השחתה צ"ל ג"כ שלא הי"ל עצים אחרים ויותר נכון לומר שהיו מאותן שאין עושים פירות כמ"ש הרד"ק וע"ש שלידד דבאילן של עכו"ם מותר גם לישראל פועל לקצצו וע' בשאר שבע לתמיד שם שכתב ג"כ דלצורך מצוה שרי וע' מל"מ פ"ז מהו"מ מ"ש ע"ד הב"ש בזה. שוב מצאתי בתשובת חיים שאל ח"א סימן כ"ג שהעיר ג"כ מדברי הש"ר ושאי"ע הנ"ל וע"ש מ"ש בזה [וע' בפרקי דר"א פל"ד שבה קולן הולך מסוף העולם ועד סופו ואין קולן נשמע והלא הן בשעה שכורתין את עץ האילן שהוא עושה פרי וכו' ובשעה שהאשה מתגרשת מבעלה וכו' ע"ש] (א"ס בהמ"א ע' בזה בשו"ת בש"ר סי' של"ד וט"ז יו"ד סי' קט"ז ופת"ש שם ותשו' שבו"י ח"א סי' קנ"ט וח"ס יו"ד סי' ק"ב וש"ך יו"ד סי' כ"ח ושו"ת צ"ל סימן מ"א והשובת הש"מ סימן ל"ז וע' פסקי תוס' פסחים פרק מקום שנהגו דגם הקולן אילן שרק אין רואין סימן ברכה, ע"ש)]: כב

כב בדין שכירות נהרות לצוד בהם דגים וגם שקלים (שקורין ראקעס) או נהר שאין בו רק שקצים ושוכרים ליידים עכו"ם בקבלנות אם מותר ליהודים להיות פועלים או להשכיר א"ע בקבלנות ולהוליכם למרחוק: קבו

כג בדין בתי אכסנאות אם מותר להם לקנות בשר אחורים בלא ניקור מחלב ודם ולבשל למכור לעכו"ם: רח

כד בדין שלשה קדרות של בשר ורוטב שעמדו על כירה וגם קדרת חלב ב"י שבשלו בה פירות ושפכו כף חלב לאחת מהן ולא נודע איזהו ובקדרה אחד ליכא ששים ובכולן יש ששים ישאר אם דין הקדרות כתערובות יבש ביבש ובדין מינו וא"מ דאמרינן רואין אם שא"מ אסור ואם בדאיכא תרתי דסתרי לומר שלק הרוטב להתיר הבשר ושלק הבשר להתיר הרוטב אי אמרינן בכה"ג שלק ואם במליחה אמרי' רואין ובדין חלב שנתערב בבשר ונתערבה החתיכה בבשר אחר ויש ששים נגד החלב אם נחשב הבשר מב"מ להתבטל ברוב וגם החשש דשמא יבשלם ויתן טעם הוא רק שמא יבשל כל הקדרות יחד ובדברי תשו' פ"י הא"ח סימן ח' ושד"ט סי' קפ"ח סק"ד בדין יי"ש שנבלע בענים ונתערב ברוב ענים אחר אי מקרי מב"מ ובדין בשלו שלשה בילים בקדרה והוליאום לאחדים בכף ואחר כך נמצא דם באחת מהן ולא נודע איזה הוליאו תחלה ובדין הוליאו כף עם תבשיל בדינו כביר אם גם דבר מועט מקרי תבשיל ואם גם בספק איסור מיחשב כ"ר ובדין חד בתר בדם בילים ובדין ב' מיעוטי אם מצטרפין לפלגא ובדין אם באיד"ר שהיה ס' ונתמעט התבשיל

התכשיט אם יש לצרף לשניף להקל ובדין ספק אם היה הדם במקום הקבר [הג"ה ובעיקר פלוגתת הפוסקים אם חלמון עיקר או חלבון ע' קד והלב"ש בחידושי דינים החמיר דבחלמון לא מיחשב ספק כיון דרוב הפוסקים ס"ל כן אבל התכ"א כלל כ"ט דין ז' צידד דכיון שהדבר תלוי בחילופי נוסחאות בש"ס גם בכה"ג הוי ספק גמור. ואני מצאתי בפר"ת סי' נ"ב סק"ה וסי' נ"ג סק"ה שכ"כ וע' בשד"ח מע"ר א' כלל ל"ו מד' כמ"ש בענין זה וגם הוא לא ידע מד' פר"ת הנ"ל ובתשו' ח"ס סוף סימן ע"ח הביא מד' חכמי הטבע דהעיקר כדעת הרא"ה וכבר קדמו הפר"ח בזה וא"כ העיקר לדינא דבין בחלמון בין בחלבון הוי ספיקא וכמ"ש גם בתשו' שם אריה סי' י"ז כתב שנהגו כל בעלי הוראה להקל בזה דלא כהל"ש וכ"ה בטעו"ד מ"ק סי' ק"ב ומ"נ סי' ק"ח]: סימן ריב

כה בדין טבח שקנסוהו שלא ישחוט וימכור שלשה חדשים והגיעו ימי תעניתם של עכו"ם וגם בלא"ה אין שוחטים ומוכרים שם אם הימים אלו עולים בחשבון שלשה חדשים הנ"ל: סא

כו בדבר יין שרף הנעשה משמרי יין יבשים ובדין יי"נ שלא כר"א ובדין דבר הפגום שחזר והשביחו ובדברי התוו"ד סימן ק"ג וע' מש"ל סימן קפ"ח: טו

כז בדין הגעלת חביות הגדולים הבלועים מיי"נ ויי"ש ומפני גודלם א"א למלאותם בעירוי וגם ההגעלה על ידי אבנים רותחים שהמשפך המים מצטננים טרם שיגיעו לשולי החביות אם מותר להגעילם ע"י זיעה (דאמפף) ואם יי"נ נכנס במע"לע בכלי מתכות ואם זיעה כמשקה ופלפול בדברי התוו"ד סי' ל"ב סקכ"ה: צב

כח עוד בענין הנ"ל ובענין מיעוטא דמיעוטא אם דוקא בתרי עיני ואם יש לשער כמה יש בכלי נגד דופני הכלי [הג"ה ומ"ש בפנים מדברי הפרישה סוף סי' ק"ג דבר זה הראני בני הרב מו"ה צבי נ"י ועמש"ל סי' קל"א]: צג

כט בדין הכשר עשי ברזל שבתנורים שהקטות נכנסין תחת לבנים וטיט איך לנהוג בליבון העשים אם יש להקל משום שבולעו כך פולטו כתם על ידי אור ובדין כלי ברזל המצופים בלוגן: רטז

ל עוד בדין כלי ברזל המצופין בלוגן ויש חשש שהוא מין חרס: ריז

לא בענין המעות שבהשאנק שיש שותפים עכו"ם ויהודים אם י"ב חשש ריבית ואם יש לדון בזה מדין ברירה [ובמ"ש שם מתוי"ט יומא נ"ה יעו"ש עוד בתוי"ש ס"ב א' ולדינא יש לעשות ה"ע כוללת וכעת ראיתי בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סימן כ"ד שפסק להקל גם לכתחלה בין אם הדירעקטארין יהודים או עכו"ם משום דבכה"ג שאין עושין לשליח בפירוש לכ"ע אין בזה דין שליחות וכבר קדמו בשו"ת וכבר נתבאר דכיון דהאחריות על המלוים אין בזה היתר ועכ"פ יתלו בהשאנק ה"ע ויחתמו הדירעקטארין על זה זולת אם יש גם שותפים עכו"ם אז יש לסמוך ע"ד הר"מ שיק ובפרט אם רובם עכו"ם] ובדין הערבים שיודעים שהם לא קבלו המעות דאסור לגבות מהם הריבית וגם אם כבר שלמו הוי ר"ק אבל אם א"י להמלוים אם לא קבלו שערבים שום מעות יוכלו להשביעם ואם א"ר לישבע חייבים לשלם הריבית ובדין ה"ע שעושים עם הסרסור והוא אינו מודיע כלל ללוה אם מותר להנותן לקבל הריבית: כ

לב בדין מי שטוען טענת ריבית והשני טוען שהיה בה"ע אם צריך לקב"ח אם חזקה פוטר מק"ח כתם ובדין ע"א מסייע אם פוטר מח"ס [ובגוף דין חזקה אם פוטר משבועה הגם דבחזקת לא שביק היתרא משורש דפוטר מכל מקום מצינו בשמ"ק סתירות, ובתוספות ערכין כ"א א' ד"ה דחזקה וכו' כתבו בפשי' דחזקה דא"א חוטא ולא לו פוטר משבועה והתובע נוטל בלא שבועה וע' בש"ך חו"מ סי' כ"ו סק"ה בשם תשובת מהר"ם וש"פ בזה ובאמת שדעת נימוק"י פנ"פ דדוקא בהקדש מהני חזקה דאא"ח ולא בהדיוט וכ"ה בתשובת פמ"א ח"ב סימן ל"ב ומה שתמה מב"מ ה' ב' ע' בסע"מ סימן רנ"ה סק"ב שתירץ דדוקא להכשיר הרועה לעדות מהני ע"ש, ובמרדכי יבמות פמ"ח כתב דבדאתחזיק איסורא ל"מ הך חזקה ועמה"א הלכות עדות סימן י"א מ"ש בזה בשם תשובות מהריב"ל ומ"ש עליו בזה וע' בפ"י קידושין ס"ג ב' ושם ס"ד ב' שהעלה ג"כ דחזקה דאא"ח ל"מ להוציא מחזקה אחרת ולא הביא מכל הנ"ל ובנה"מ סי' כ"ו סקי"ד מ"ש בזה ובש"ך סי' ע"ח שוס"ק ט"ו העלה דחזקה דאא"פ תו"ז משוי ליה כמוחזק ואפ"ה צריך לישבע היסת וע"ש סקי"ט עוד בזה ובסי' ס"ט סקכ"ו העלה דחזקה דמי למלאת דלא שכיחא ואפשר דגרע ממלאת דל"ש ולפמ"ש בתשו' בר"א חחו"מ סימן י"ד להוכיח דרוב פוטר משבועה גם למ"ד ע"מ אינו פוטר ע"ש א"כ תיקשי אמאי חזקה אינה פוטרת. ואני מצאתי בט"ז חו"מ סימן ל"ד ס"ו שכתב ג"כ דרוב פוטר משבועה וע"ע בט"ז סי' ע"ה סי"ז שהעלה דהטוען טענה דלא שכיח אין צריך הנתבע לישבע היסת והביא ראיה מדברי מרדכי ובתומים שם סקי"ח חולק והש"ך סי' ק"מ סק"ה העתיק דברי מרדכי והג"א וסיים צל"ע וע"ע בש"ך סי' קצ"ו סקכ"ה וסי' של"ה סק"ה בדין חזקה אם פוטר משבועה וע' בב"ש א"ע סימן ס"ח סקכ"א וסימן ל"ו סק"ח שהוכיח דהיכא דחזקה מסייע א"צ לישבע אפילו היסת ועמל"מ פ"א מנערה בתולה ה"ב דס"ל דאינו פוטר מהיסת וע' בחו"מ סי' שע"ג ס"ג ובסמ"ע סק"ז דחזקת לא עבדי זוזי בכדי מהני דהמוכר צריך להביא ראיה ומשמע דהנתבע פטור מהיסת ועתשו' גבעת פנחס סימן מ"א וצ"ל דהכל לפי ענין החזקה ונודע דחזקה מכח סברא אלימא משאר חזקות כמ"ש בתה"ד וע' תשובת רדב"ז ח"א סי' ר"כ שפסק דאומדנא פוטר משבועה אבל מדברי הד"מ סי' תכ"א אות א' וסמ"ע סקכ"ו מוכח להיפוך ע"ש והבן]: יז

לג במי שירש בית ונתחייב ליתן מעות ליורשים קטנים ומפני קטנותם לא שילם חלקם עד שהגדילו והם תובעים עיסקא ממעות חלקם לבאר אם יש בזה איסור ריבית אם הרויח בהם [הג"ה ע"ע בתשו' מהר"ם ב"ב היסגות סי' רפ"ה בדין ראובן שנתן מעות לשמעון להלותם בריבית לצורך בן ראובן ובת שמעון שישאו זא"ז ואח"ז מיאן החתן מלישאנה ופסק דכיון דלא נתכוון מתחלה ליקחם לעצמו בגזלה לכן שייך הריוח לראובן והוא יקח ש"ע מהריוח וע' במרדכי ב"ב פמ"ש ובד"מ חו"מ סי' של"ב אות ג' בזה ובגוף נידון הר"מ אלשיך שהבאתי בפנים שסיים בם עוד שזה דומה למי שנתן מנה לחבירו עבור שיעשה לו מלאכה לאחר זמן והמקבל נו"כ בהם והרויח ואחר כך חזר בו מלעשות המלאכה דודאי א"צ ליתן הריוח לבעה"ב ע"ש אבל הנה מצאתי בתשו' מבי"ט בשניות ח"ב סי' קמ"ו שנשאל גם כן בנידון זה ממש ופסק דבכה"ג הריוח לאבי הכלה כי לא נתן לו אלא אדעתא שישא בתו ולכן כשהביטול של השידוך היה רק מצד החתן צריך להחזיר הקרן והריוח אבל אם נתבטל ברצון שניהם הריוח של החתן ע"ש וצ"ע ומ"מ בנ"ד י"ל כמ"ש בפנים ויש לדון עוד לפי המבואר ביו"ד סי' ק"ם סי"ט דגם בשלוה האפטרופס מעות יתומים בר"ק אם הרויח הלוה לחלקו כפי חלק שהתנה ליתן ליתומים חייב ליתן להם ובט"ז סקי"ז משום דלטובת יתומים גם בלא התנה כהתנה דמי עש"ה א"כ ה"נ הרי זה היורש הוא כאפטרופס של היתומים כיון שמעותיהם בידם א"כ י"ל דאם הרויח בהם חייב ליתן חצי הריוח גם בסתמא וע' תשו' מהרשד"ם חח"מ סי' קע"ט וסי' קפ"ג בדין שותף שעיכב מעות השותפות בידו מלפרוע להעכו"ם ועי"ז שלמו ריבית מכל הזמן דחייב מדד"ג וע' תשו' פני יצחק הספרדי חח"מ סי' כ' בשם תשו' בעי חיי ח"מ ח"ב סי' כ"ח דכל שלא ירד אדעתא דריבית ועכב הנכסים בידו דחייב לשלם כל היזק המתהוה עי"ז ע"ש באורך וע' בט"ז יו"ד סי' ק"ע סק"ג אבל היינו בגרם לחבירו היזק משא"כ בנ"ד ועי' תשו' זית רענן ח"ב יו"ד סי' ט"ו בדין מי שקנה שט"ח מחבירו בפחות וכשהגיע זמ"פ עיכב מלשלם והבטיח למוכר שלא יבא לשום היזק והעלה דמניעת הריוח לא מקרי היזק וא"צ לשלם מה שהיה יכול להרויח אבל במעות יתומים חייב לשלם ע"ש וזהו כמ"ש וע"ש דתקנת השוק שהביא בתשו' שב"י ח"א סי' ס"ד אין המנהג כן ואין לפסוק כן ע"ש היטב וע"ע במח"א הל' ריבית סי' מ"א שפסק גם כן בדין עיכב הפקדון דחייב ליתן מה שהרויח למפקיד ע"ש באורך ובמ"ש בפנים בשם מהר"ם אלשיך יעוין בתשו' מבי"ט ח"ב בשניות סי' קמ"ו שפסק בנידון זה להיפוך וע"ע בתשו' מהר"ם ב"ב היסגות סי' רפ"ה ומרדכי ב"ב פמ"ש ובד"מ חו"מ סי' של"ב אות ג' ודו"ק]: רכז

לד בראובן שהי"ל חוב בשט"ח ובע"פ על שמעון ומת שמעון והתבע בדא"ה מהאלמנה ויתומים וזכה בדינו למכור הבית ועשה הוצאות רבות וכבר נשבע בדא"ה ועתה תובעים את ראובן לד"ת ובדין הריבית שתובע מהם אם יוכל לגבות עכ"פ חמשה לא

שמש ע' כפי נימוסיהם ובדין אם היה החוב עלה"ע : סימן צ

לה בדין אשה שא"י ליטהר על ידי שמולאת דם ומוגלא והרופא חתך מכה ברחם וחזרה ולמחה כמ"פ והרופאים מעידים שיש מכה בענין נאמנות הרופאים בדאיכא הוכחה על ידי יציאת ליחה ושינוי מראה הדם ובענין הרגשה מהו ואם תולין במכה שא"י אם מוליאה דם : יג

לו באשה שיש לה חולי שבר פארפאל ומרגשת רק זיבת דבר לח ולפעמים זב ממנה מראות לבנות ותוכן טפות אדומות ומאז הי"ל וסת קבוע ועתה אינה קבועה ועל ידי שנשתרבב המקור למטה נעשו בם פלעים והרופאים אומרים שהדם בא מן הפלעים ומתחלה עשו לה טבעת ועתה א"י לילך בהטבעת ומולאת לפעמים דם בבדיקה גם כשהמקור במקומו פלפול בדברי הרשב"א בדין ספק אם המכה מוליאה דם ויישוב קו' הש"ך וגם ליישב קו' הת"ל בהא דנדה נ"ח שאמר ר"ע לתלמידיו וכו' דם ולא כתם וליישב סוגי' דנדה ס"ו בסוגיא דמקור מקומו טמא שתמה הגאון ר"ל מה"ש הובא בסד"ט סי' קפ"ז ואם ביודעת שמכתה מוליאה דם בעינן עכ"פ ספירת ז"נ : כג

לז באשה שא"י ליטהר והרגישה מכה במקור והרופאים חתכו המכה ועיהרה א"ע והי"ל וסת כמקדם ואח"ז חזר הקלקול וא"י ליטהר ושופעת דם מעורב בליחה בלא הרגשה והרופאים אומרים שהדם זב משירי המכה וככבר פסק וסתה בהגיעה לבת נ' שנים בדין נאמנות הרופאים ואם על ידי הבטה בכלי ההבטה נאמנים ואם יש לצרף להקל בשביל שהדם מבוגה במראה ומעורב בליחה ואם יש להתיר בזמן וסתה ולתלות שכבר פסק וסתה ע"י שבאה בשנים : כד

לח באשה שא"י ליטהר ע"י שנולד לה שבר וכמין חלחולת יורד למטה ובו נקב שיורד משם עפי דם וליחה ואם יש לתלות במכה כזו גם תוך ג"י : כה

לט בדין נשא בתולה וכפ"א ראתה דם ואחר שטבלה שנית בעל ולא ראתה דם ובליל שאחריו מלא הסדין מלוכלך ותלו בהמלע אדום שתחתיה ואחר שטבלה עוד מלאה בבקר דם ואח"כ חזרה ומלאה כל"ע סמוך אח"ת ושוב טבלה ומלאה כן ומרגשת תמיד כאב ובדין רמ"ת אם הוא מה"ת או רק מדרבנן ובנ"ד יש להקל על ידי הכאב אם הרגישה יותר מכפי שהיה בעת שלא מלאה דם ובדברי החוו"ד בשיטבה בלא בדיקה דאינו מפסיה שאין להחמיר בזה : לג

מ בדבר אשה שא"י ליטהר על ידי שנשתרבב רחמה למטה והרופאים שמו טבעת ברחם וצוו להחזיקו שם ששה חדשים אם יכולה לספור ז"נ ולטבול בעוד הטבעת ברחם פלפול בענין אם לסמוך על דבר יחיד בשעה"ד ואם לריך שיהיה ראוי לביאת מים במקום הרחם [הג"ה והנה עוד יש לצרף בזה דברי תשו' הרמ"ע סי' ק"י שהובא גם בבינ"א שער ביה"נ סי' כ' דס"ל דחלל פנימי שא"י להתגלות א"ל שיהיה ראוי לבי"מ ובתשו' רע"א סי' ס' לידד כן מסברא והביא סתירה מדברי הרמ"א סי' קנ"ח סמ"ג דלריכה להטיל מים וחזר ודחה דשם הטעם דחיישינן שמא תעלור א"ע ודמי לקמלה שפתיה וכבר הבאתי בפנים מתשו' מהר"ח א"ז בזה ובהגש"ד שממנו מקור דינו של הרמ"א נדפס בשינוי קלת וגם יש שם ע"ש ובמהר"ח א"ז הובא כראוי וגם מ"ש רע"א דהוי סד"א הנה לדעת הרשב"א קידושין כ"ה בשם י"מ ובריטב"א בשם מורו הא דבעינן בביה"ס שיהיה ראוי לבי"מ הוא רק מדרבנן ודלא כהתוס' שם ועמל"מ פ"ב ממקוואות וסד"ע סי' קנ"ח סקכ"ג וכבר הבאתי בפנים נוהח"ם דבמיעוט שאין מקפיד בביה"ס לכ"ע רק מדרבנן ולפ"ז גם לפי הבנת הרא"ן דזה תליא בבעיית הש"ס הרי בדרבנן בבעיא דלא איפשטא יש להקל ואחר זמן רב נשאלתי בענין זה מהרב החסיד מוהר"ש רובין נ"י מק' ריבא רוסקאוויטש באשה שלא ילדה כמה שנים והרופאים אמרו שהאם נטויה ללד א' ושיבו בלד א' של האם לאורך האם כתמונת מזלג של ב' שינים להעמיד האם ביושר ושיתעכב שם ד' חדשים בלא זיז כ"ש ושתשמש כן עם בעלה והאשה נוגעת בו באלבעה בשעת בדיקה והשבתי גם כן להקל ע"פ דברינו הנ"ל] : מו

מא בדין אשה שמולאת תמיד בבדיקתה שערות קטנות אדומות ולפעמים נקודות קטנות וקרטין ונלקטים מן העד ונשאר נקי ולפעמים כמלא אגלן מראה טהור וכמ"פ בדקו השערות בפוברין ומיעוך ולא נימוחו אבל הקרטין א"א לבדוק מפני קטנותן ויש לה וסת קבוע ועל ידי השערות וקרטין א"א לה ליטהר ובדין אם רק אדומות קלת אם יש לצרף ספק במאי הינן אדומות לס"ם ובדין ס"ם משם א' ובדין רוב חנויות ובחנות א' מוכרים בשר טרפה יותר אם הולכין אחר רוב חנויות או אחר רוב בשר ובנ"ד יש ב' מקומות לפנינו לתלות בהם נגד רוב דמים שבמקור ובדין קורבה דמוכח [הג"ה עמ"ש בדע"ת סי' מ"ח סקל"ט וע"ע במרה"פ פ"ז דשקלים ה"א] ובדין הפסק טהרה בנידון כזה ובדין ס"ס והיכא לברורי וא"א לברר כל הספיקות [הג"ה עמ"ש בדע"ת סי' נ"נ סקכ"ב] : סי' סח

מב באשה שע"י חולשה מרגשת שהאם שלה ניזוזית בפנים לכאן ולכאן ונדמה לה הרגשת פהמ"ק וכמ"פ בודקת ואינה מולאת כלום : פ

מג בדין אשה שא"י ליטהר על ידי כתמים שמולאת בחלוקה בכל עת וכבר בדקה על ידי מוך אם מותרת ללבוש כתונת לבוע ובדין לבוע ויישוב לדברי משפט שלום סי' רל"ה ויישוב קו' בזבחים ל"א ב' דמשני אביי דלא כר"י וקשה ממתני' דף ס"ה א' : פא

מד עוד בענין הנ"ל בדין לבישת בגדים לבועים להנלל מכתמים אם מותר לכתחלה : פב

מה בדין אלמון ואלמנה שנתפשרו בדיבור לבד להנשא ביום פ' וספרה ז"נ אם מהני הספירה : צה

מו בדין אשה זקנה שפסק וסתה ונעקרה האם שלה וירדה למטה ועשו לה טבעת ועל ידי כובד הזילוך הבירה הטבעת וזה איזה חדשים זב ממנה ליחה לבנה ולפעמים מעורב דם בהליחה וחלוקה וסדינה מלוכלכים תמיד בדם והרופאים אמרו שע"י נפילת האם שולט שם האויר ונעשו בקעים ובועות ומהם יולא הליחה והדם וגם אשה א' ראתה פלע באותו מקום כשבולט לחוץ קיד

מז באשה מעוברת והרגישה שהכתונת נתלחלח ומלאה בו ליחות הרבה ועליו שערה קטנה אדום ובדקה במיעוך בלפורן ולא נתמעך אבל לא בדקה ברוק ובדין דם שנמלא תוך ליחה ובדברי השי"ע סי' קפ"ז תשובה ח' ומש"ס דזבחים ע"ח ב' ובהא דחולין פ"ג ב' ובדין עבודה בבכור אי דמי לפרה אדומה : קלג

מח בדין אשה שמלאה בבקר אחר תשמיש כתמים שהיו על תלוהה וספק אם עוד מקודם תשמיש אם לריכים כפרה : קפ

מט בא' שנשא גרושה ובבעילה א' רמ"ת ובשוגג ספרה ז"נ וחזרה ורמ"ת עד ה' פעמים בל"ע ודרשה ברופא ועשה בדיקה על ידי מוכין כפי המבואר בתשו' א"ש ויולא נקי ועתה נתעברה ועם בעלה הקדום לא רמ"ת כלל ובדין אם בבעל ראשון יש להקל על ידי בדיקה ביש לה וסת ואם יש לצרף מה שלא בדקה בכוס פעם קודם ואם בנ"ד שלא רמ"ת אלל בעל ראשון אם מועיל בדיקת הא"ש וגם היתר חדש ע"פ ספר חסידים ובפלוגתת נו"ב וחוו"ד בזמן העיבור ובדברי המג"י שאין להחזיק מליל עבילה לאחר לילות : קלט

נ בדין אם גזרו על כתם שנמלא בבגד הבעל : קסג

נא באשה שרגילה בזיבת דבר לח לבן והרגישה בימי טהרתה זיבת דבר לח ולא בדקה אם תולין במלוי : קפח

נב בבתולה שנשאת ורחמה לר והרופא פתח על ידי כלי גידי דם בתולים ויולא דם אם יש לסמוך ע"ד הרופא ולהקל לענין ה' עונות או בכתם כדין דם בתולים רי

נג בדבר אשה שלא הי"ל מים לרחוץ פניה שלמטה בזמן הפסקת טהרה ובדקה וספרה ז"נ אי מהני קפט

נד בדין אשה שיש לה מיחוש וחשש סכנה אם יכנסו מים באזניה אם מותרת לתחוב מוך דחוק באזניה בשעת טבילה אם יש לסמוך ע"ד יחיד בשעה"ד בדרבנן ועכ"פ בהרי דרבנן במקום מבטל שלא תלא לתרבות רעה ושלא להוליאה מבעלה ובדין אם היא אינה מקפדת ורוב העולם מקפידין אי הוי חלילה ואם יש להחמיר בטנוגה משום לא פלוג ויורה דרך היתר בנג"ד : ז

נוגר

נה בדבר אשה שטבלה ואחר כך מלאה את הטבעת שבדקה בו שהיה מונח בפנים באותו מקום אם אין בזה חשש חציצה: סי' קצט

נו באשה שקשה לה לבדוק בעד יבש אם מותר ללחלחו מקודם: קמו

נז בדין שן תותבת אם חוצץ בטבילת נשים: עח

נח בדבר נקבים שבשינים והרופא מטיף לתוכן דבר המתחבר עם השן ונעשה גוף אחד אם חוצץ בטבילה: עט

נט בדין מקוה של הכשרה ע"י מרזבים פתוחים כשפ"ה ומחובר לנהר ובדין נהר שנתרחבו מימיו במקום שלא היה מהלך בתחלה ורבו הזוחלין ובדברי הש"ך סימן ר"א סקי"א ומדברי כמה ראשונים בענין זה ובדין מקוה הבנויה מלבנים וגפסים (לימענט) וסמוך לקרקעיתה יש נקב בכותל לצד הנהר ושם מונחים סילונות עד הנהר והסילונות עשוים מן ארבעה נסרים דבוקים במסמורות חדשים של ברזל ומלופים בפנים בטסי ברזל אבל הכיסוי שעל גבו של עץ ועתה נודע בכשאר מקומות שלא נדבקו הטסים היטב ומעט מים נכנס לשם ובענין זחילה שאינה ניכרת מה שיעורה ואם מותר לחפות המגופה שנעשה לסתום נקב המקוה עם גוממע אם אין בזה חשש מעמיד בדבר המקבל טומאה ושם בענין ארוג ולבדים אם מקבל ט וכמה שיעורו ובענין חיבור לכותל אם דינו כמחובר לקרקע ואם קביעות במסמרים חיבור ואם מניעת פסול מקרי מעמיד ובענין אם ניפוין הטלים לגוף הכלי ובענין בית קיבול העשוי למלאות אם מקבל טומאה ובדין צינור שיש בו גומא אם גם המים העוברים בצדדי הגומא יש להם דין שאובין ובדין אם פשוטי כ"ע פוסלין במקוה ובדין שד"ר בדאתחזיק איסורא ודין תרי דרבנן בכה"ג: ב

ס בדבר מקוה שמושכין לתוכה מים על ידי סילונות ברזל מרחוק ונעשים באופן שלפעמים סותמין הנקבים ולפעמים פותחים אם נחשבים כלי בעודן פתוחים ובענין קבעו ולבסוף חקקו בשל תורה ואם זוחלין מערבים ובדין ניצוק חיבור ובדין השקת מעין למי גשמים אי מהני: לא

סא בדין מקוה עמוקה אם מותר להעלות המים ע"י קיטור ובדין אם נמשכין המים משם דרך צינור אם יש חשש נטל ונתן שאה ובדין חוזר וניעור אם הוא מן התורה או דרבנן ופלפול בהא דשמא ירבו הנוטפים על הזוחלין שתמהו דהא גם במעי"מ פסול ויישוב לדברי רמב"ם וראב"ד בהא דנטל ונתן שאה שתמהו על זה מש"ס זבחים כ"ב א' [הג"ה וכמ"ש שם דלר"ל דיש דיחוי באיסורים לא אמרינן חו"כ אף דבבכורות כ"ב ותוס' חולין פ"ז רע"ב מוכח דגם לר"ל אמרינן חו"כ היינו בדיחוי דמעיקרא מה שאין כן בנראה ונדחה] ובדין הלכו המים שבמעין למק"א חסר אם יש בו דין מעין ובדין השקה שחזר ונפסק ובדין העלאת מים על ידי קיטור אם הוא בכלל הוייתו ביד"א ובדין פלומפ אם פסול משום הוייתו ביד"א ואם יש להקל בנעשה על ידי עכו"ם שאינו מקבל טומאה: מד

סב בדין מקוה של מי גשמים ויש חשש שעל ידי מים ששופכין המזיעים במרחץ ונבלעים בכותלים ומנטפין להמקוה שיעור ג' לוגין קודם שמתקבלים בהמקוה שיעור מ"ס ובדין המשכה בלא כונה אם פוסל בכולה ואם היכא דהוי ודאי ופ"ר אי מקרי בלא כוונה ובדברי רמב"ם דמים טמאים אפילו קורטב פוסל המקוה ובדין אם על ידי מי האמבטאות נבלע בכותלים אם יש לחוש לדעת רמב"ם הנ"ל ובדין נפסלה על ידי שאובין בתחלה אי מהני הכשר ע"י הלב ואם נפלו בלא כונה אם פסולים אי מהני אחר כך רוב מים כשרים ובדין מים זוחלין אם מטהרים השאובין: קכב

סג בדבר מקוה של מעין ובנו כותל להפסיק והניחו בו נקב והכניסו בו ווענטיעל של נחשת עם שרויף וברזא ובלדה בנו חפירה עם לימענט ושנכנסין מי המעין להחפירה כשיעור מ' סאה סותמין הברזא ומזחילין מן יורה שבגובה דרך קנה מים להחפירה ונדחקין על ידי זה ועולים למעלה דרך קנה שני לתוך מקוה הבנויה בגובה ובדין נתן ונטל סאה עד שרבו השאובין אם המשיכו השאובין בכולה על גבי קרקע ובדין מעין בזה ואם בנידון דידן שהלכו המים מהמעין לחפירה אם יש לו דין מעין ובדין קבעו ולבסוף חקקו ואם תלוש ולבסוף חברו דינו כמחובר בזה ובדין השקה למעין ובדין השקה מתחתיו ובדין חיבור לקרקע וצריך להוציאו משם לפרקים אי מקרי חיבור ויישוב קושיא ביומא מ"ח בהא דחישב בחפינת קטרת מהא דזבחים מ"ד ותוס' מנחות כ"ה א' (ועמש"ל סי' קמ"ה בענין מקוה): סימן קלד

סד בדין חפרו בור עמוק ומלאו מים וספק אם הוא מעין וניקו המים בכלים שאינם נקובים ועשו פלומפ ושאבו המים מן הבור ונמשכו ג"ע ענ"ק ומשם באו להמקוה ואחר כך סתמו הצינור והצינורות הם של מתכות לבאר אם יש להבור דין מעין או מי תמצית ובדין הפלומפין אם דינם ככלי קיבול ובדין המשיכוה כולה אם פסול מן התורה. ובדין מים טמאים וכולן שאובין אם לכ"ע פסול מן התורה [הג"ה על פי דברי הגלל"ת ששאלתי השבתי לחכם אחד מעיר פאריז ששאלנו על דברי הש"ך סימן ר"א ס"ק ק"ט שכתב ע' מ"ס בש"ע הבא לערב מקוה פסול וכו' דדוקא פסול מדאורייתא בעי' כשפ"ה אבל הפסול מדרבנן סגי בכשערה ותמה שהרי המחבר סובר דגם כולו שאוב כשר מן התורה ואיך משכח"ל מקוה שאוב פסול מן התורה והשבתי די"ל בשאב בכלים מקבלים טומאה לשיטת הר"ש או במים טמאים דפסול מה"ת לכ"ע]: קמד

סה בדבר מקוה שעשו להעלות המים מן המעין העמוק שבונים סביבות המעין עם לימענט וכיסוה היטב והניחו שתי נקבים עם סילונות ועל ידי ששופכים דרך סילון אחד מים שאובים הרבה ממקום גבוה בהמסכה נדחק המעין ועולים המים לגובה להמקוה העליונה ובשולי המקוה נעשה סתימה ע"י מקל ברזל ועם שסביביו גומיע ביאור דין מקוה הבנויה מלימענט אם מקרי כלי אבן ובדין הלכו המים מהמעין למק"א אם יש לו דין מעין ואם י"ב דין נטל ונתן שאה ואם יש בכ"ד חשש הוייתו ע"י אדם ובדין הדפנות ורצפה מן קאכליען שיש להם בית קיבול בצד חוץ ובדין החיבור על ידי הצינור שבגובה ובדין אין הזוחלין מערבין ואם מטהרין בהשקה (ועמש"ל סי' קל"ד ב'): קמה

סו בדין מקוה שאין שם מעין וגם קשה למלאות מי גשמים אם מותר לעשותה משלג וכפור ואיך להתנהג: ר

סז בדבר מקוה שהעמידו קנה חלול בעומק המעין ובו נקבים רבים ועתה נודע שהאומן היהודי חיבר טסת ברזל בשולי הקנה והוא אומר שאין ראוי לקבל מים כלל אם הוא נאמן ואם הוא כמלתא דלא רמיא עליה לבאר אם בדרבנן עא"כ נגד חזקה ובדין ספק בעיא בשאובין דרבנן ואם בכ"ד איכא חזה"ג במה שהברזל ל"ה ראוי תחלה לקבל ובדין עד ע"ה וקל הדעת וביאור דברי רש"י שבת ל"ד בעובדא דרשב"י וההוא סבא ובדין עא"כ בספק טומאה ברה"י והביא מתשובת מהר"מ מינץ ותשובת צ"צ בענין עדות ע"ס ובדין אי מקרי אפשר לברורי ע"י הוצאה וטורח גדול: רל

סח באשה שנדרה בעת חולי בנה ח"י רו"כ ושלחה ליד הרב תכשיט ש"ע שלה ואחר שגבר החולי שלח בעלה להרב שמנדר כל התכשיט שיתרפא הבן ויהיה בריא ואח"כ מת הבן פלפול בדין תנאי שאינו כפול בנדרים אי הוי תנאי ואם יוכל לישאל על הנדר: סה

סט בדבר אחד שטבע בנהר וניצל דרך נס ונדר שלא יכתוב לעולם לשון אשכנז קודם שיתפלל וכל פרנסתו מזה ויתן חומש ממה שירויח ויאמר תהלים וילמוד שיעור קבוע בבקר קודם תפלה ועתה ע"י דוחק פרנסה רוצה להתיר הנדר ומסופק אם נדר עד"ר ויש להסתפק אם זהו נדרי אונסין ופלפול בש"ס נזיר י"א ודברי כמ"פ בענין זה, ומדברי מהרי"ט סי' א' וש"ך יו"ד סי' רל"ב סיק כ"ג בשם ר"מ גלאנטי בדין מי שקבע זמ"פ ואם לאו יאסר בבשר ויין וירד מנכסיו [הג"ה ומצאתי בתשובת ר"ב אשכנזי סימן ל"ה שהוליך ברא‍יות דבהלוה לחבירו מפני שקיבל על עצמו איסור בשר ויין כשלא יפרע ל"מ שום אונס של עוני להתיר נדרו דעניות שכיח והו"ל לאתנויי וע"ע במח"א הל' שבועות סי' י"ב ותשו' ר"מ אלשיך סימן פ"ז ומל"מ פ"ג מהלכות שבועות מ"ש ע"ד הריב"ש סי' שפ"ז ובשם רדב"ז ובמח"א שם סימן ב' ובריטב"א שבועות כ"ו א' ושם ע"ב ודף כ"ח א' ואכמ"ל] ואם מותר להזדקק להתיר לו הנדר ובדין עד"ר אם הוא מן התורה פלפול מכמ"ק ואם בדיעבד מותר [הג"ה במ"ש בפנים בדין תרי פסולי דלכתחלה עמ"ש בפתיחת דע"ת אות ל"ו ויש להעיר מדברי תוס' מגילה ב' א' ד"ה שמתנן וכו' אם יש לחלק בין חד פסול לתרי פסולי ויש לחלק]: סז

ע באחד שקיבל ע"ע בנדר עד"ר שלא יבא לאסיפת חבורה אחת גם בשבת ויו"ט ונזדמן שהיה בסעודת מרעים בבית האחד ובאו החבורה הנ"ל לשם אם צריך לצאת משם [הג"ה אגב אכתוב בדבר שנשבע ראובן שלא יכנוס עוד לבית שמעון ולא יראה עוד פניו ואחר זה מת שמעון והנה ראובן הוא מאנשי החברה קדישא ושאל אם מותר לו לכנוס לביתו ולעסוק בטהרתו וכדומה. והנה מצאתי בשו"ת שערי תשובה להגאונים סי' ר' תשובה לגאון מי שנשבע שלא יכנוס אצל פלוני ומת מותר לכנוס אליו לקברו וכדומה ע"ש. אך די"ל דדוקא לכנוס לביתו מותר לפי דכשמת אין עוד ביתו שלו אלא של יורשיו כדאיתא בנדרים מ"ו א' קונם לביתך שאני נכנס מת או מכר לאחר מותר ואף שכתבו התוס' בגיטין כ"א ב' דגם .במת קרוי בית אביו מ"מ ביתו לא נקרא ואף דבנידון הגאון ונד"ד לא הזכיר אלא הכניסה אצלו מכל מקום סתם כניסה הוא לביתו ועיין מ"ש בדע"ת סי' כ"ז סקט"ז אבל במה שנשבע שלא יראה פניו י"ל דגם אחר מיתה בכלל ומצאתי בזוה"ק פי' בשלח בפסוק וירא ישראל וגו' ר"י אמר והא כתיב וירא ישראל את מצרים מת וכתיב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם אר"י מתין חמו להו א"ל אי כתיב לא תוסיפו לראותם חיים הו"א הכי א"ל ר"א יאות שאלת אלא וכו' עד עולם עד דאתער האי עולם וכו' ע"ש. ומבואר דגם בכה"ג אסור ואולי משום דכתיב עד עולם הוא ועי' כתובות פ"ג א' ושם ע"ב ורש"י ותוס' ובשעה"מ פ"ח מגירושין בזה וי"ל עוד דכיון שאמר שלא יראה עוד פניו דוקא כמו שהיה עד עתה בחיים ולא אחר מיתה כדאי' כה"ג בסנהדרין קי"ג בהא דפליגי ריה"ג ור"ע אם מותר לעשות עיר הנדחת גנות ופרדסים דפליגי בקרא דכתיב לא תבנה עוד דלר' עקיבא לכמות שהיתה משמע ופירש"י דדוקא כמות שהיתה לא תבנה אבל בענין אחר שרי ע"ש. וכה הראני נכדי הרה"ג וכו' ר' אברהם יקיר שליט"א דבש"ס דערכין כ"ו א' וע"ב דבכל הסוגיא שם מבואר כן ול"ע שלא נזכר מפלוגתת ריה"ג ור"ע הנ"ל וא"כ כשמת מותר לראותו ודברי הזה"ק הם מפני שנאמר עד עולם ואם כן בנ"ד בלא אמר עד עולם יש להקל ואם אמר עד עולם אין מקום להתיר ובכר נודע דבדליכא סתירה מפורשת למדין מלשון תורה ללשון בני אדם כמ"ש התוס' בע"ז כ"ז ועוד בכמ"ק. שוב מצאתי ביד יוסף שבספר ידות נדרים ליו"ד סי' ר"ז סקי"ט שהעיר בספק זה והביא מדברי הזוהר אבל לא הביא משאר מקומות שהבאתי וגם לא הרגיש בהחילוקים שכתבתי. והנלע"ד כתבתי]: סימן סט

עא בדין סו"ב שנתן כתב בא"ס להחוכר שלא ישחוט בלא קוויטל ועבר ע"ז פלפול בדין שבועה בכתב בדברי ירושלמי פ"ק דמגלה דדייקא מהא דהיה כותבה דפורים מותר בעשיית מלאכה ובסוגיא דגיטין ל"ה דבניסת אין מדירין לייסב קו' הח"ם וגם פלפול לייסב קו' הרי"מ בהידושיו בסוגיא שם ובדברי הכ"מ פי"ב משו"א בהא דבעינן בהכשר ניחותא דבעלים ובדברי המאירי בהא דמהני שאלה בתרומה וביסוב דברי רמב"ם שהשמיט הדין טמא במוקדשין דרים חולין ובסוגיא דחולין קי"ח אם יש יד להכשר ובסוגיא דחולין (ל"ג) דהשוחט ולא יצא דם נאכלין בידים מסואבות וכו' ואם בשחיטה שייך דין אומן קונה בשבח כלי ואם הא דאומן קונה בש"כ מה"ת או רק מדרבנן [הג"ה ומדברי הפוסקים שהובאו ביו"ד סי' ק"כ סעיף י' בדין אומן עכו"ם שעשה כלי מוכח דהוי מה"ת דאל"כ ל"ש ד"ז בעכו"ם ועי' ב"ק ל"ו וכ"ה בש"ך שם סקכ"א דהוי מדאורייתא ע"ש] ופלפול חריף בסוגיא דשבועות כ"ד דפריך לרבא ממתני' דיש אוכל אכילה אחת וכו' לייסב כחה קו' שם ובדין סו"ב שגנב: ס

עב בדין אשה שנדרה בעת צרה לצדקה ושנודע לבעלה שתק בתחלה ואחר כך באותו יום חזר ואמר שאינו מסכים ובעת רוצה לנדן בזה לבנו פלפול בדין אם נוהר לשנות מעני לעני ובדין אסמכתא בהקדש וצדקה ובדין אם אסמכתא הוא רק מדרבנן ואם מותר ליתן כל הצדקה רק לקרוביו ואם הקדימות של קרוביו ועניי עירו לגמרי מטמע [הג"ה ומ"ש בפנים מתוס' כתובות וריטב"א קדושין הנה מצאתי בתשו' הרשב"א ח"א סי' כ' בהא דעברה קדמה שכינה וכו' ועוד פי' קדמה לא שתקדם לביאתן אלא שבא עמהם מיד וכו' ויש קדימה כה"ג כדאמרינן איזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו וכו' כי תקדמנו ברכות טוב מהר יקדמונו רחמיך שפירושן להיות עמנו תמיד ולא יתפרדו ע"ש] ובדין נודר בעת צרה וגם בדין אשה הנודרת בלא דעת בעלה ושתק הבעל [הג"ה ומצאתי בתשו' רשב"ם סימן

קנ"ו בדין אשה שלוותה מחמת מיתה ליתן דבר ידוע לעניים והבעל שתק ועתה אינו רוצה לקיים צוואתה והשיב שאין רשות לאשה ליתן כלום מנכסיה בחיי בעלה כיון שהבעל יורשה אא"כ השכים בפירוש אבל שתיקתו אינו כלום אע"ג דכפי"נ במחלק לפניה ושתקה קיי"ל דשתיקה כהודאה כבר כתבו בשם ר' קלונימוס הגביא דדוקא בדורות הראשונים אבל בזה"ז השתיקה רק מפני הבושת ואינו כלום וה"נ בנ"ד עכת"ד ובאמת דמהא דפי"נ מקולי כתובה היא ועי' בט"ז א"ע סי' ק"נ סק"נ ובחו"מ סי' פ"א ס"ב בהג"ה ובט"ז שם ובקצה"ח בשם מל"מ מדברי תשו' הרא"ש ובמק"א הבאתי בזה מהירושלמי פ"ח דב"ב ה"ז בסופה להיפוך וע"ע ביו"ד סי' רל"ב סי"ז בהג"ה ועי' תשו' מהר"ם ב"ב החדשות סי' ק"ח ותשו' שבוה"ג סימן י' ושבו"י ח"א סי' קס"ח וח"ב סי' פ"א ותשו' הר המור סימן כ"נ ואכמ"ל] ובדין נדר לצדקה והעני אם מותר ליקח לעצמו ואם בנותן לנדן בנו אינו דומה לנוטל לעצמו ופלפול ביסוב דברי רש"י ב"מ ט' בסוגיא דמי שליקט את הפאה וכו' והר"ם תמה עליו מהירושלמי פ"ה דפאה ויסוב בכמה אופנים וביסוב דברי הסוברים דבהקדש ונזירות חלים גם באסמכתא ותמהו מש"ס דסנהדרין כ"ה ויסוב סוגיא דב"ק ע"ו בהא דגנב והקדיש וכו' מה לי מכרו לשמים וכו' ובדברי ירושלמי פ"ג דקידושין ה"א וסוגיא דתמורה י"א ובדברי ירושלמי דב"ק שם: סימן לב

עג בדין אשת עשיר שנתנה לקרובה סך גדול ואחר מיתתה תובע בעלה העשיר את הסך הנ"ל אם יש לכוף לעשיר ליתן לקרובי אשתו כפי עשרו ואם ביד האשה ליתן בלא רשותו ואם יש בזה"ז יותר זכות להנשים על ידי שכותבים בהתנאים שיסלטו בנכסיהן שוה בשוה: כה

עד באחד שנדר בעת שחלתה אשתו ליתן סך ת"ק ר"כ על בנין ביהכ"נ והרפאות והנודר יש לו קרוב עני ובתו הניסה לפרקה ורוצה לשנות ליתן המעות לקרובו ובדין שינוי בצדקה אי הוי איסור תורה: מט

עה בדבר צוואה שצוה שבניו יתן מכל העזבון הנשאר מכפ' החלוקה מעשר לחלק לצדקה כפי הנרשם שם והשאר יחלקו בניו ובעת רוצים לשנות וליתן מזה לקרובים עניים ואם מחוייבים לקיים צוואתו פלפול בדין מצוה לקדה"מ ויסוב קו' רשב"ס וקו' מהרי"ט בעובדא דבני רוכל ב"ב קנ"ו ואם יש בזה משום מצות כבוד האב ובדין נדר לצדקה שיתנו אחר מותו אם הנדר חל ובדין הלואה בעסקא אם הוי דבר שברשותו להקנותו ולהקדישו ואם יש חילוק בין עסקא שבזמן הש"ס לעסקא שבזה"ז ובדברי רש"י ב"ק ו' סוף ע"ב ד"ה שור רעהו וכו' דקודש פדייה אין מעילה בקרקעות וכו' ממה שתמה בכני"ת דכשהבהמה אוכלת הו"ל תלוש ובהא דאין תרומה חל במחובר: נב

עו בדבר אשה שנחלית והיה לה בית שנתן לה אביה ובקשו אנשים ממנה שהבית יהיה לבעלה כל ימי חייו ואחר מותו יהיה לחבורת ת"ת ואמרה הן וחזרה ואמרה שהוא ינהיג שבית כרצונו ועוד יתנו מזה לצדקה והשאר יהיה לת"ת ויש ספק שלא היתה שפויה בדעתה אם יש ביד הבעל לשנות בצוואה ואם ע"י שתיקת הבעל אבד זכות ירושתו ואם על ידי שחשב בלבו הוי כנדר [הג"ה במ"ש בפנים בדין אמירת הבעל שישתדלו אצל אשתו ושתיקתו אי איכא חשש נדר הנה מצאתי בא"ז הגדול הל' שבת סי' נ' וז"ל מה שנוהג הש"ץ כשקורא בשבת בספר תורה ומברך את העולה לתורה ואומר מי שבירך וכו' שיתן נדר לכבוד התורה היה מורי אבי ז"ל תמיה על המנהג דתנן וכו' לא מקדישין וכו' נראה בעיני דמנהג של היתר הוא דודאי אם היה אותו שקרא אומר אני נודר ליתן אז היה אסור כי זה דומה למקדיש ומעריך אבל הכא ש"ץ הוא שמברכו והוא שותק ואינו נודר אפילו כשאומר לש"ץ תברכני מ"מ כואיל ואינו מוציא בלשון אני נודר אין כאן איסור ודמי להא דשבת ק"נ וכו' הרהור מותר וכו' שהרי גם ליתן מתנה בשבת אסור וכו' (ועמג"א סוף סימן י"נ ותשו' עבה"ג סימן כ"ב) אבל הכא שלא נדר הרי לא יצא מרשותו כלום ולא מיחזי כמו"מ עכ"ל ועי' ברמ"א א"ח סי' ש"ו ס"ו שרמז בקיצור לדברי הא"ז וע"ש בד"מ והדמ"א סיים דהמנהג להקל דהא מותר לפסוק לצדקה ועכ"פ מבואר דגם באמר הש"ץ בעבור שנדר והוא שותק אינו בכלל נדר וגדולה מזו כשכתבתי בתשו' לק' ואלקוות דגם באמר הש"ץ בעבור שנדר והעולם

אומר

אומר שך פלוני אין זה בכלל נודר כיון שהוא לא אמר בלשון אהן והש"ך אומר לשון עבר דאפילו אמר בעצמו נדרתי שך פ' אינו נדר כמ"ש ביו"ד סי' רל"ב ס"ב בהג"ה בסופה ובסמ"ע סי' ע"ג סקי"א בשם תה"ד ועי' נו"ב מה"ק יו"ד סי' ס"א ומש"ש כשאמר בש"ך לשון עבר וליכא אלא משום מחשבה שבלבו שביו"ד סוף סימן רנ"א ועי' תשו' ח"ס סי' רכ"ג שיש ע"ש ברמ"א שם (ועי' תשו' ר"מ גלאנטי סי' ח' ותשו' נ"ש סי' פ"א בדין כתב נוואה ובתשו' שב"י ח"א סימן ע"ב מ"ש ע"ד הרמ"ג וכ"ש בזה ועי' בש"ג פ"א דב"ב בזה) וגם מדברי הא"ז מוכח כן שכתב רק דהרהור בשבת מותר אך בנ"ד שלותה ליתן מעלה שאני כמובן וע"ע לקמן סימן רכ"ח מכמ"ק בענין אם שתיקה כהסכמה וע"ע בתשו' מהרי"ק שרש קפ"ו באמצע התשובה ואכמ"ל]: סימן רא

עז בדין א' בנחלית אשתו ויש לו בתולה שהגיעה לפרק נשואין והב"א עשורה כתורה על בגדים ונדרה הבת שאם תתרפא אמה יהיה כל הסחורה וגם בגדי אמה לעניים אם ההקדש חל ואם על ידי שבטל מקלתו בטל כולו: קד

עח במי שהפרים מצות על הלבשת ערומים אם מותר לקנות מזה תפלין לעני: קצח

עט פלפול גדול ליישב דעת רמב"ם שהשמיט דין כסף מכפר מחלה בשם ס דב ק ק"י ובסוגיא דתמורה ע"ז בענין חטאות המתות ובענין אומדנא ובענין אין פותחין בנולד ובסוגיא דשבועות י"א המידין שלא הולרכו לציבור וש"ס דיומא ס"ה: קצב

פ בדבר מצות א"י שנותנים לקופות מיוחדות אם מותר להגבאים ליתן מזה חלק לעניי העיר או לעניי א"י היושבים לח"ל אדעתא לחזור ואם מועיל הכרזה לפרסם מנהגם: קצג

פא בדין מילה שחתך רק מעט מהעור ועל ידי פריעה נתגלה העטרה ואח"ז חזר ונתכסה העטרה אם דינו כנימול פ"א כהוגן ופלפול בדברי החכ"א ותשו' ד"ח: כד

פב בדין אם מותר למכור ס"ת לצורך עלייה לא"י וחילוקי דינים במצות עלייה לא"י ובדין ס"ת של יחיד ובנתנו לקהל ובדין ס"ת פסול ועלה נכונה איך לעשות בזה: יח

פג בדין מנורה שעשו והאומן נסך שם יקו"ק על פרק א' מפרקי המנורה: צו

פד בדבר ס"ת שנמצא בו טעותים והגיהו מגיה א' ואח"כ חזרו ומצאו טעות א' אם צריכים לחזור ולהגיהו: צז

פה בא' שנתן ס"ה לביהמ"ד של קהל בשתם ובעת הסעודה אמר להגבאי שאינו נותנו לחלוטין וא"ל הגבאי שאם אינך נהנו לחלוטין תתן בכל שנה כ"ה ר"כ ונקבלנו ושתק הנותן ועמד כן בשה שנים ועתה בא מקיבון אחר עם כת"י מהנותן להוליאו משם. פלפול בדברי רדב"ז ומהרי"ק ועבוה"ג ובדברי הת"ח אם יולא הנותן; לביהמ"ד מ"ע דכתבו לכם ואם השתיקה בזה כהודאה [הג"ה וע"ע בפרישה לחו"מ סימן ס"כ במ"ש בביאור דברי רמ"ה וטור שם שכעלה דבתחלת העסק אם התנה האחד ושתק השני הוי השתיקה כהודאה ואחר שנגמר העסק ואיכא רווחא להאי ופסידא להאי ל"מ השתיקה וע"ע בב"ח חו"מ סוף סימן קפ"ע ביכוב דברי הטור שם מ"ש בזה] ובדין היכא שבידו לבטל שיעבודו של חבירו גם קודם שמבטלנו פקע זכותו של חבירו ובדין הוספה על המנהג בדבר השוה אליו אם נקרא הוספה לענין אין מוסיפין על המנהג: מח

פו בדבר שהיה אותיות נפסקות בס"ת ובשם הקדוש וידעת כי וגו' האל וגו' טעה הסופר וסבר שהוא חול ותיקן קו הדק של היו"ד שבגג האל"ף וגם הרגל שתחת הגג וגם הוא"ו שבראש הלמ"ד וכשנזכר נבהל והעביר שנית הקולמוס לשמה ובתחלת הכתיבה דרכו לומר לשם קדושת ס"ת והשמות לשם קדה"ש: קנו

פז בדין אם מותר למחוק שמות של לירופי אותיות ושם מ"ב ושם ע"ב וכדומה [הג"ה ולכאורה נראה דגם מהרי"ל לא התיר אלא במקום שיש לורך גדול וכמ"ש הרמ"א סימן רע"ו ס"י בשם פסקי מהרא"י בדין ב' יודין ועליהם וא"ו ועיש בש"ך ובתשובת מהר"ם מינך כנ"ל סי' ל"ד אות ג' שהוא היה הבוא"ל לידד להחמיר אלא דמשום דיותבים הוא"ו עקומה ושבורה והפוכה ולמעלה ע"ג היודין דלא לשוי כתיבה גמורה א"כ קדושה וכן אם כתב ב' יודין בדרך ל"ב נתיבות חכמה נראה דאין בו כ"כ קדושה ובפסקי מהרא"י סימן קע"א שכיב דנראה מטעם גימטריא אין לגבור דא"כ היכא הודאי לא יהא נמחק שהוא בגימטריא שם המיוחד ומטעם שהוא רמז לשם ונכתב כדי להורות לשם אין נראה לאסור בשביל כן דכל שלמה בשה"ש קודש ונכתב להורות על השם אפ"ה כתבו התוספות דנמחק אך בזה מסתפקנא כיון דזה השם יורד בתחלה משם המיוחד. והתוספות פ' שבה"ע כתבו בשם ר"ח דא"ד אינו נמחק משום שהם משם המיוחד ותמורי מש"ד ול"ב וה"נ י"ל בזה ואע"ג דהם שתי אותיות והכא רק אות א' וגם כתוב אחר היו"ד אותיות אחרות מ"מ אולי י"ל דכיון שהוא אות ראשון משם המיוחד יש להחמיר יותר ואם אין בו לו"ג למה נהיר למחקו עכת"ד ומשוה"ר דדוקא באות יו"ד החמיר שלא לגו"ג מפני שהוא אות ראשון משם המיוחד ואולי גם באות אלף החמיר מה"ט אבל הרי מפורש בש"ס דא"ה נמחק ומכל שכן דבשאר תיבות גימטריאות וכדומה גם בלא לו"ג מותר למחוק, ועי' תשב"ן קטן סי' תי"ז דבכתב אלף במקום אלהים מותר למחקו וזהו כמ"ש ורק באות יו"ד החמיר מהרא"י דדוקא לגו"ג. ובספר חסידים סי' תתקל"ה כתב וז"ל אם אדם כותב בכתב י"י להיות רמז להקב"ה יכול למחוק וכו' משמע דגם בלא לו"ג דלא כמהרא"י וז"ל תשובת מהרי"ל שם ונקודות השם וכו' אפילו נקיד וטעמו כהוגן מותר למחוק דהוי כמו פירוש וניתן למרע"ה בע"פ וכו' ומ"ש דהוי כמו נשמה לאותיות אי בתר קבלה אזלית אם כן כל התורה כולה אסור למחוק דכל תיבה ואות ותג ונקוד ונגינה רומז למה ששמות הקדושים רומזים וכל התורה יולא משם המיוחד י"ז ליו והוא מקור לכל וכן י"ב הויות הרי והיה או הויה אסור למחוק וכ"ש הכינויים שהתירו רבותינו ז"ל אלא אין לך להוסיף עמ"ש חכמים אותיות השם וטעמא שהוא דבר נגלה ומפורסם וקרינן ביה לא תעשון כן וגו' והביא במ"ס ס"ד ל"ב הי"ה נמחקים הרי א"ה ידעת פנימיותו ולא חיים עלה וכו' עכ"ל. ובתשובת תורת נתנאל סימן י"ב הוכיח מרש"י שבועות ל"ה כהירושלמי פ"ק דמגלה דיו"ד לבד נמחק דדוקא כל שכיונא בו שם מתקיים במק"א אינו נמחק. ומלאתי בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' ד"ש שהביא ג"כ מתשובת תו"נ הנ"ל ומס' ת"מ וכתב להשוות דברי הס"ח ורדב"ז וכתבי מהרא"י דבכתב ג' יודין זאח"ז חמור טפי לפי שהוא גם כן שם מע"ב שמות והס"ח מיירי בכתב רק ב' יודין ומהרא"י מיירי בכתב ע"ג וא"ו או יו"ד לכן דוקא לגו"ג מותר ע"ש ול"ע ונראה דדוקא בלירוף חומרת אות יו"ד החמיר משא"כ בשאר שמות של מ"ב וע"ב וכדומה יש להתיר ומכל מקום אין להקל אלא לצורך גדול]: סימן קנט

פח בדבר חדר גדול וממנו פתח נחדר קטן רחב פחות מד"א וארוך יותר מד"א ויש בו לרבע דע"ד אם חייב במזוזה ובדין עביית מזוזה בפנים אחורי הדלת היך יניח ראש המזוזה אם לגד הדלת או לגד פנים ובדין אם כותל שבלד ימין משמשת גם לביהכ"ס אם להניח שם המזוזה: עא

פט בדבר בהמות חולבות הנמכרות בשוק אם יש נחוש למבכרת ובדיני מסל"ת בעכו"ם אחר שאין הבהמה שלו ואם יש לדון בענין זה מהא דכל דפרים מרובא פריש ואם י"ל היכא דקפד ושאל ע"ז והעכו"ם כיחש לומר שאינה מבכרת ובאמת היא מבכרת הוי כמום במקח: יט

צ בפרה מבכרת מעוברת שמכרו הולד לעכו"ם בכסף ותק"כ וילדה זכר פלפול בדברי הנו"ב שחידש דבכהמא הו"ל כאומר קנה הפרה לוולדותיה ובדברי פסקי מהרא"י ותשו' מהר"ם מינץ וביאור דברי הא"ז שפסק להקל במכירת העובר ובדין קנין בדשלב"ל בעכו"ם אי מהני ובדין סטימותא אם הוי רק התחייבות או קנין בגוף הדבר ואם מועיל בדשלב"ל לענין בכורה: מז

צא בדבר נתן פרה מבכרת לעכו"ם לזונה ויהיו שותפים בהריוח ועלה שויה הרבה וכשרלה העכו"ם למכרה פייסו הישראל למכרה לו ומפני שהעכו"ם חייב לו סך גדול נתרלה למכרה בעד החוב ואח"ז אמר העכו"ם שלריך לו להוצאת ביתו איזה כך ונתן לו וילדה בכור פלפול בענין מלוה אם קונה בעכו"ם ופלפול ליישב קו' קלה"ח סימן של"ב בסוגיא דע"ז ס"ג א' בהא דמוקי בזונה נכרית ובדין קנין בלא כונה בעכו"ם בדעת"מ ובדין חלר בשותפין אם קונה לאומרא ובדין חלר אם קונה בעכו"ם: קג

צב בדבר בכור שבא ליד כהן ונפל בו מום בלרימת אוזן ביד כהן

ואחר זה בא עכו"ם משרת של הישראל ושבר רגלו מארכובה ולמטה ונודע כי הישראל גרם זאת ביאור ענין השחוס מהו [הנה גם בשו"ת ב"ש יו"ד ח"ב סי' קי"א האריך בענין זה ובתשובת שו"מ מ"ת ח"א סימן ג' פסק דהוי ספק בכור וז"ל ספר בית דוד על משניות לבכורות ונראה ודאי דהיינו הטירוס כולו שסביב האוזן ואף על גב דבתנוך האוזן אינו החסחוס כולו וכו' ואפשר דלזה דקדקו התוס' וכתבו וז"ל מן החסחוס לשון תנוך ולא כתבו שהוא התנוך וכן עיקר דהא התנוך אינו אלא גדר אמצעי. ותמהני על התוי"ט שלא חילק בזה ואדרבא הביא פירוש הרב דנגעים וכו' דמשמע דחסחוס דהכא היינו נמי גדר אמצעי דוקא וא"א לומר כן והדע דהא תני עלה אבל לא מן העור וא"כ כל שהוא סחוס ואינו עור אזי הפגם פוסל בו עכ"ל. ומבואר דס"ל דכל האוזן חוץ מן העור המקיף מסביב הוי מום בבכור כיון שהבשר כעין סחוס ועי"ש פי"ד דנגעים שכתב וז"ל והמסתכל בסחוס הזה כולו ימלא בו ג' בליטות דומות לשלשה גדרים בלד פנימי שלו אחד בעליונו ואחד באמצעיתו ואחד בתחתיתו ולזה שבאמצע קראו לו גדר אמצעי והוא ג"כ ממולע ומשופף בין תוך האוזן ובין הנוך וכו' עכ"ל. אבל שם קאי על אוזן האדם אבל באוזן בהמה אינו כן אלא באורך האוזן נמשך מקום קשה כעין גבשושית לארכו ורק למטה ממש סמוך להנקב יש בליטה וכבר רמזתי בפנים מהתפי"ש על פ"ו דבכורות בהג"ה ושם כתב וז"ל לא זכיתי להבין דברי הט"ז סי' ש"ט סק"ד שכתב דסחוס הוא הקנארפיל שבאמצע האוזן ותמהני שהרי אין לבהמה גדר באמצע האוזן כעין מחילה קטנה ומה שיש לבהמה בתחתית עומק האוזן כעין מחילה קטנה נ"ל מדעומד בעומק לא עדיף ממחילה אמצעי שבחוטס דהו"ל מום שבסתר כמ"ש במשנה ד' שם ול"ע עכ"ל. נראה מדבריו ג"כ דכל מקום הקשה הנמשך לאורך האוזן בפנים בבהמה נקרא סחוס וכן נראה מלשון תשובת מהרי"ל סי' נ"ב מן הסחוס היינו עד שאוזן ובפסקי מהרא"י סימן רמ"ד נראה דסחוס הוא קשה במשמוש היד ויש לו גובה קלת מבפנים בתוך האוזן ובאזני אדם נמי ניכר כך דכל בשר שהוא קשה קלת ורך קלת ואנו קורין אותו קריספט זהו נקרא סחוס ע"ש והובאו גם בתשו' ב"ש שם אלא שלא העיר מהא דבבהמה אינו כמו באדם וגם לא הביא משאר מקומות הנ"ל. ולכן המיקל יש לו על מה שיסמוך ומכל מקום משפינא להקל רק ע"י הטלת מום על ידי עכו"ם כמ"ש בפנים] ואם יש להתיר בכה"ג שנעשה בגרמת ישראל לאחרים ובדברי תשובתי שבדע"ת סימן ע"ז בענין זה: סימן קיג

צג באחד שקנה בהמה מבכרת מישראל וילדה זכר ואמר שהמוכר אמר ליה מקודם שמכרה לעכו"ם ונודע ע"פ האשה כי אשתו מכרתו אם האשה נאמנת בזה ואם לא נתבטל במה שחזר ומכר הפרה לישראל: קיט

צד במי שקנה בהמה זקנה מהשוק ולא נודע אם כבר ילדה וילדה זכר והערלים שאלו מדוע אין לוקחים העגל והשיב הממונה בהרפת שאסור לשחטו אלא א"כ יחתכו האוזן ואח"כ נמלא בו מום זה אם נאסר לבעלים על ידי שגגת הממונה שלא ידע שיש איסור בזה וגם נתכוון רק מפני טורח הטיפול וכן הערלים נתכוונו לזה ואם גם בספק בכור שייך הקנס: קמא

צה בדבר ישראל שקנה פרה מבכרת מאשת עכו"ם ונתן לה אדראן והיא התנית עמו באופן שישכים בעלה וגם אמרה לו שלא ילדה מעולם ואחר זה אמרה לו שהסכים בעלה ונתן מותר המעות וקבל הפרה והולד ולא ידע שיש בזה קדושת בכור ועתה נודע לו והערלית אומרת כעת שכבר הפילה ולד ובדין קנה בכסף לבד איך דין הבכור ואי אזלינן בתר דד"ת בזה ובדין נתן מקלת מעות אם קונה כל הבהמה: רג

צו בדין נטיעת גפנים אם מותר למכרם לעכו"ם קודם חניטה על ג"ש והתשלומין יהיה כפי ערך החביתין של יין שיוליאו מהם ולהלוות לעכו"ם במלוה שישלם בזמן גמר מכירת היינות ובדין ברירה בדאורייתא בעומד להתברר ובדין רולה בקיומו בערלת ח"ל ובדין ערלת ח"ל אם טעון שרפה ואם בערלת ח"ל דספיקו מותר אם י"ל דאין ברירה ובדין הערמה אם מותר בזה במקום הפ"מ והיי נפשות רבות: נד

צז עוד בענין הנ"ל: נה

צח עוד בענין הנ"ל: נו

צט בדין פירות הנקראים מאלינוס (הימבערין) אם נוהג בהם ערלה: סימן קצו

ק בדבר אתרוגים המובאים מא"י ובכל תיבה יש פתקא מהרב דשם שהופרש עליהם תו"מ ואגל כוהר אחד לא היה הפתקא אם יש להתירם ובדין דמאי אם הוי דשל"מ כדין טבל ובדין פירות של ארץ ישראל שילאו לחו"ל והמרחו בא"י אדעתא ללאת לחו"ל אם יש בהם דין טבל [הג"ה אגב אבאר במה שמוליאים האתרוגים מא"י לחו"ל והוא נגד הש"ס דב"ב ל' ותו"מ סימן רל"א סכ"ו ושם בב"י מבואר דכל דברים הראוים לאכילה בכלל ודוקא כמון ותבלין מותר וני"ל לפמ"ש בירושלמי פ"ג דסנהדרין ה"ט בסופה ספרים שזכתה בהן א"י אין מוליאין אותן לחו"ל ואם כתבם ע"מ להוליא מוליא וע' תשובת הלק"ט ח"ב סימן קפ"ז דלאו דוקא ספרי תורה אלא גם נמרות ומדרשים וגם לאו דוקא שנכתבו בארץ ישראל אלא גם שהובאו לשם להשתקע ע"ש בזה וא"כ ה"נ בזה כיון דאדעתא דהכי נוטעים אותם להוליאם לחו"ל אין איסור בזה ובדין פירות שביעית עתו"ס פסחים נ"ב ב' ד"ה ריש ועי' בר"ש פ"ה דשביעית מ"ז בסופה דבירושלמי משמע דר"ל אע"פ שנכנס בו מיין ושמן שהביא מארץ ישראל וי"ל דהוליאן באיסור או דעכ"פ אסורים משום שביעית וקעביד איסורא אף די"ל שהוליאם לסחורה: עב

קא באחד שקנה גינה נטועה אילנות מורכבים מעכו"ם אם מחויב לעקרם פלפול בענין מקיים כלאים ואם ב"נ מוזהר בכלאים ובקיום כלאים ודין הרכבת אילן תפוחים טובים באילן של תפוחים גרועים אם י"ב איסור הרכבה ואם מין פירות שהירים בלבנים הוי מב"מ ויעוב דברי רמב"ם פ"א מכלאים בדין מקיים כלאים שתמה המל"מ מש"ס דע"ז ס"ד ויעוב קו' בהא דיש חורש תלם א' וכו' אמאי לא קחשיב לאו דמשיג גבול דכלאים ובדין מכירת הגן לעכו"ם בהערמה: קיט

קב בדין אפיית מלות שהאופים לשין עיסות גדולות שי"ב שיעור חלה ואח"כ באים אנשים לקנות מלות איך להתנהג בהפרשת חלה: קנב

קג בדבר גוויות וגופים החנוטים ומונחים תחת כיסוי גדול ותיבה של זכוכית ויש שם פותח טפח ומונחים בחדר לפנים מחדר בדיוטא התחתונה והפתחים נעולים בדלתות וכשהאחד נפתח דלתו נסגר דלת חדר השני אם הכהנים מותרים לכנוס לחדר התחתון שבו הגוויות או עכ"פ מותרים לכנוס לחדרים העליונים לראות נגד המלך המונחים שם ולבאר דין דבר המקב"ט מדרבנן אם חולץ בפני הטומאה ובדברי מל"מ פי"ב מטו"מ ובדברי הפ"י ברכות דהא דדבר המקב"ט אינו חולץ הוא רק מדרבנן וסתירה לדבריו וראי' דגם מה שמקב"ט מדרבנן אינו חולץ ובדין כלי זכוכית הבאים במדה ועשוין לנחת ואם יש להקל לתלות ברוב עכו"ם בכה"ג ובדין כיסוין וחיפוין אם מקב"ט ואם יש לחוש בזה ולדון את התיבה כדין קבר ואם יש בכלים דין קבר ואם כהנים מוזהרים בזה ובדין טומאה הנראית דרך זכוכית מתפשטת בבית ובדין מת עכו"ם במי שכבר נטמא מקודם ואם יש לחלק בין אותו יום ליום אחר ובדין פתחים נעלים בבית ואין סוף הטומאה ללאת לעולם אם דינו כקבר סתום ובדברי תוס' ב"ב ק' ודברי הב"ח ותפל"מ ופמ"א: ריט

קד בדין קהל שקנה שדה סמוך לביה"ק הישן לצורך ביה"ק ואין דרך לשם אלא דרך ביה"ק הישן ושתרו כותל החולץ ביניהם אם מותר לבנות מזה חומת ביה"ק החדש ולאבר שנודע שנקברו ילדים בלא מלבות וספק אם אולי הם במקום שעושים הדרך פלפול בדין תלוש ולבסוף חברו אם מותר בהנאה ובדין ביה"ק של רבים אם חמור יותר ודין הליכה דרך אקראי ובדין אם יש עפר הרבה יותר מכפי הצורך להקבר אם מותר בהנאה ובדין אי"נ בקבר אם הוא מה"ת: מג

קה בדין ביה"ק שיש שם מקום פנוי הרבה ובקלהו מונחים קלת מתים שאבדו א"ע ועתה מלד הממשלה אין מניחים לקבור שם ונותנים להם מקום אחר לצורך ביה"ק ושיתנו להם הקהל המקום פנוי אם מותר למכרו ולהחליף מקום הנ"ל ומה לעשות עם קלת מתים שנקברו שם פלפול בדין ביה"ק של רבים אם הוזנח מלתא ובדברי הש"ג פ"ו דסנהדרין וש"ם דעירובין ל"א ונד' אם ביד טה"ע והקהל למכרו שילא לחולין ובדין ביהכ"נ של כרכים להחליפו על אחר (וע"ל סי' י'): סב

לחאה"ע

א בדין היתר חדר"ג לנשתטית ואם חדר"ג הוא דאורייתא [הג"ה וכתבו' רא"ם מרגליות סי' כ"ג כ"ד השיג ע"ד הד"מ וב"ש והעלה דהוי מה"ת וכ"ה בח"ס א"ע ח"א סי' ב' ג' והראוני בתשו' מהרי"ל סי' ל"ו דמבואר כדעת הד"מ ומצאתי בתשו' אבקת רוכל להב"י סי' קע"ט שכתב לחלק דדוקא בספק נדוי להקל אבל ספק חרם מה"ת שהרי אחי יוסף החרימו שלא לגלות מכירתו והרמב"ן עה"ת פ' בחקותי כתב שזהו פשטות המקרא כל חרם אשר יחרם ע"ש ומ"מ י"ל דאינו חולק ע"ד הפוסקים שהבאתי וע"ע בשו"ת יד אליהו סי' ע"ח מ"ש בזה] ואם יש לחלק בין חדר"ג לישא אחרת ובין לגרש בע"כ ובדין ספק בתקנת ר"ג ובדין נכפית אם יכול גם לזרוק לה גט ובדין מורדת אם יש בה תקנת ר"ג ובדברי הח"ס שהעיר דבגט בע"כ יופסל מה"ת משום דהשטר שנעשה בלא דעת המתחייב אין לו דין שטר ופלפול בש"ס דקידושין מ"ח א' ובש"ס דכתובות כ"ב ב' וליישב דברי הרמ"א בא"ע סוף סימן י"ז במשאל"ם ונשאת במזיד אחר הוראת ב"ד שסותר לסי' ק"כ ותי' נחמד עפ"ד רש"י יבמות מ"ט ב' דהיכא דאין הקידושין חלין גם הקידושין הראשונים נפקעין לגמרי וליישב דברי הב"ש סי' קמ"א דכל גט שבשטר הוי מפי כתבם ולהרמב"ם לא מתכשר אלא משום דאפקעינהו וקשה מכמ"ק ויישוב קו' הי' הרי"מ ע"ד פלפול ובענין גט בע"כ בזה"ז הערה עפ"ד הרשב"א דבכל גט בע"כ י"ל דנתינה בע"כ ל"ש נתינה: סי' כא

ב בדין אשה שישבה עגונה י"ב שנים ואח"ז בא אחי בעלה והביא מכתב שמת אחיו בעל האשה והלך ליבמתו וכן בא מכתב מהמטעריקא שמת שם איש ששמו וכינויו כן ונשאת לאחר ונתעברה ועתה נודע שהשאיל בעלה הפאס לאיש אחר ומת השואל ונתגרשה האשה מזה ומזה ויש חשש המרת דת וסכ"כ על הולד אם יש עצה להתירו לבא בקהל ופלפול בענין אפקעינהו רבנן לקידושין ובענין גט שנעשה בכפיית ב"ד שאינם כמוכים ובהא דאשה נותנת שכר הסופר אם הוא משום הפקר ב"ד או משום דאפקעינהו ובענין קנין בטעות ואם האשה צריכה לזכות בקנין בהגט ואם גם במלאה דאיסורא י"ל לא ניחא לי בתקנתא ובענין הוכיח סופו על תחלתו ובענין אמתלא היכא דבעינן אמירה וביאור תקנת חז"ל שתלויים בחכמי הדור ובדין ספק ממזר שעל ידי ספק פלוגתא אם פסול מדאורייתא: ט

ג בבחור שיש לו נקב בעטרה נגד הגוף למטה נגד החרן ונקב השתן נסתם ונתהוה כן אחר שנתרפא כמעט לגמרי מן המילה שנלמת שם בועה ונרקב הבשר והרופא נתן תחבושת וכבר הגיע לבן כ' ונתמלא זקן התחתון והזרע יורה כחץ בעת מקרה לילה אם מותר לבא בקהל ולבאר דין פ"ד ע"י חולי אי מקרי ביד"א ובדין ספק ביד"ש או ביד"א [הג"ה במ"ש בפנים בשם השואל מתוס' דדוקא נקב מפולש מעל"ע יש לפקפק לפמ"ש בדרישה וב"ש דבניקב בתחתיתו גם התוס' מודים וע' תשו' ח"ס א"ע ח"א סי' י"ד בד"ה והשליטים וכו' אבל יש לצרף עוד כיון שאומר שהזרע יורה כחץ וכבר ביאר הח"ס שם דאם הנקב סמוך לעטרה ולא בצד הסמוך לכיס קרוב לודאי שיורה כחץ ע"ש וגם אם היה ספק י"ל דנאמן על עצמו ומתוך שנאמן על עצמו נאמן גם על האשה שתנשא לו כמ"ש כה"ג הרמב"ן גיטין ב' דהא דלא ילפינן מנדה דעא"כ נגד חזקה דשא"ה דמתוך שנאמנת לעצמה נאמנת גם לגבי אחרים וכ"ה בתוס' חגיגה י"ד ב' ד"ה בתולה וכו' ושמא כאן שאף הוא בכלל האיסור נאמנת גם בעוברה לומר בתולה אני וע"י אמבטי עיברה ע"ש וע' שעה"מ סופי"ז מאי"ב מ"ש בזה וכ"ה בהג"א פ"ק דחולין סימן י"ד לענין נאמנות השוחט נגד חזקה ע"ש וכבר העלה הח"ס שם דאף דגבי פ"ד ל"מ ירייתו כחץ מ"מ גבי נקב דמבואר בש"ס טעמא מפני שסותת א"כ באינו שותת מותר וכה"ג כתב הק"נ פ"ח דיבמות אות י"ג לדחות דברי תשו' ש"י בענין זה ע"ש ולענ"ד ראיה ברורה מש"ס דנזיר מ"ב א' רי"א לא יהוף באדמה מפני שמשרת את השער והיבע"ל מפני שהוא משרת את השער תנן או דלמא מפני המשרת תנן למאי נ"מ כגון דאיכא אדמה דלא מתרא אי אנורת מפני שהוא משרת תנן היכא דידעינן שאינה משרת שפיר דמי ע"ש וה"נ בנ"ד דמפורש טעמא מפני שסותת אי חזינן דיורה כחץ מותר לבא בקהל והגם שהח"ס לא רצה לסמוך ע"ד תשו' הרא"ש מ"מ לצרף לסניף חזי וגם מ"ש הח"ס שם נסמוך על שהביא שערות הרבה שהאריכו בו האחרונים וסיים די"ל דסימן זה לאו דאורייתא אבל כיון דבנ"ד הוא רק ספק ומהראוי לאוקמי בחזה"ת שהרי משנולד היה בחזה"ת אלא דמדרבנן לא סמכינן אחזה"ת לכ"ע א"כ הרי בדרבנן סמכינן גם אסימנים דרבנן לשי' כמה מחברים ואף דלשי' כמ"פ לא מוקמינן בחזה"ת מדאורייתא בנולד ריעותא מ"מ עכ"פ יש צירוף גדול בנ"ד: סימן קעו

ד בדין כהן בחור שנשא בתולה בת כ"א שנים ואחר ביאה א' אמר שלבו נוקפו שמצא פ"פ וגם היא וקרובי' אמרו שלא מצאו דם וחזר ובעל אחר ל"ט ול"ה דם רק פחות מכגרים והעיר רובה עכו"ם אבל בחלק העיר של דירתה היא שכונת ישראלים ובביתה דרו גם קרוביה ועכו"ם והוא בית מזיגה והקונים רובם עכו"ם. לבאר דין קידושין שתחת החופה בלא נמצא ד"כ ובדברי פיה"מ להר"מ פ"ב דגיטין דזנות ביומו לא שכיח ופלפל ליישב ד' רש"י רפ"ק דכתובות ובדין מכחשת אי בעינן תרי רובי וביישוב דברי הטור בדין בוגרת ובדין שאחד"א בדרבנן להוציא אשה מבעלה ואם ב' חזקות דינם כתרי רובי וביישוב קו' ישוע"ק בסוגיא דפ"פ מצאתי וקו' הפלאה שם וגם דבר חדש דבאיסור דרבנן ל"מ שאחד"א להפקיע שיעבודה וגם מטעמא דאאמע"ר אף שלא טענה כן יש להקל: לז

ה בדין אשה זונה אם יש להתיר לבעל לישא אחרת בלא מאה רבנן ואם צריך שיהיה הגב"ע בפני האשה ובדין אם מועיל לשלוח הגט ע"י בני שלוחים והם יהיו ע"מ בלא ב"ד ואם אפשר למנות עוד שליח בעוד הגט ביד שליח ראשון ובדין היכא דאשה סגורה בבית החולים ואי אפשר להניח לכנוס לשם יותר מן שני אנשים אם מועיל שתעשה האשה ש"ק שיקבל הגט מיד שליח הבעל כיון דבכ"ד ל"ש בזיון דבעל שהרי מסכים לזה ואם יש לחוש לטעמא דגזרה משום תקנה הבאה לאחר מכאן והעיר בדבר החדש דבזמן הזה שאין נוהגין בש"ק רק בשעה"ד אין לגזור גזרה כיון דהוי מלתא דלא שכיחא וגם אין בזה משום דבר שנאסר במנין ובדין קדמה ועשתה ש"ק אם יש לגזור משום תקנה הבא לאחר מכאן: רים

ו בדין אלמנה שנשתדכה תוך כד"ח למיתת בעלה על ידי שהטעה אותה ת"ח אחד לומר שיש בזה היתר ועתה המשודך אינו רוצה להמתין עד כד"ח והאשה עשירה וחלושה ובנה הראשון היניקה בדוחק גדול עד כלות שנה אחת ובנה היניקה רק לפרקים בצירוף עוד מינקת וכן השלישי ועתה מת בעלה והניחה מעוברת והיניקה רק ב' שבועות בהיותה בכפר ונתנה הילד למינקת ולאשר בעלה הניח עזבון גדול עם שותפים ונתגלה שהם גוזלים ועושקים הכל וא"א לה להלחם עמהם להציל מעות היתומים ואם תנשא לאיש תוכל להציל העושק פלפול ביישוב דברי הרמב"ם שכתב טעם מעוברת משום דחשא והוא נגד הש"ס ואם יש להקל מפני שהוא לטובת היתומים וגם טובת אותו יתום ויישוב ד' הר"ן בגיטין בטעם איסור שחרור עבד משום לא תחנם ותמהו מש"ם דברכות (מ"ז) ובצירוף שנמלוהו כבר: צט

ז בדבר עגונה ששלח בעלה מכתב לאשתו כי ביום מחר יסע אל הספינה הנקראת עלבא ולמחרת בא על עלה הלייטונג שהספינה הנ"ל נטבעה וע"פ חקירת קרובי האשה בא תשובה מהגיזעללשאפט על שמו וכינויו ושם מדינתו כפי הפאס שבידו שהיה בהרשימה ולא נמצא בין הניצולים ואחר זה בא מכתב מליידי דגים שמצאו גוף מת וכמה תפלים והפאס ומכתב תעודת מלאכתו וגם שטר שותפות שעשה עם איש אחד ותח"י שניהם ניכרת ופנקס וגם יבאר אם עדות ערכאות מועיל אם השיבו ע"י שאלה ואם שם הכינוי מועיל כשם אביו ואם יש לסמוך על המכתב שכתב לאשתו או יש לחוש שמא חזר בו ואם בנמצא גוף מת אין צריך שיעידו שיצתה נפשו ואם בזמן הזה יש לצרף אומדנות להקל במשאל"ם ובעניין חשש שאלה בבגדים ותפלים דלא מוצלי אינשי: ז

ח בדין עגונה שנטבע בעלה בנהר דונא ואחר שלשה ימים מצאוהו והכירוהו עדים בטב"ע פלפול בדברי רי"ף ורא"ש אם בשני עדים חיישינן לדדמי ויישוב נחמד לדברי הרי"ף ואם מצרפין שתי הומרי בעגונה ובחשש דרבנן בודאי אין לצרף ואם יש להקל במשאל"ם על ידי אומדנות: יא

ט בדבר עגונה שנסע בעלה מרדכי גאלדשטיין מהויך קעט לאמעריקא

לאמעריקא ואחר ייז שנים בא מכתב מאחותו לאחיו בדברי שלום וגם לומר לבנו של הבעל הקטן לומר קדיש כי האיהם מת בי"ע אדר ונקבר למחרתו וגם בא תעודה מהח"ק וגם טודטענשיין בלשון ענגליש בקיום נאטאר כי נוהקם גאלדשטיין מאייראפא מת אם יש לסמוך על עדות ניסתה במסל"ת בכתב בכה"נ שהעולם מקפידין שיאמר הבן קדיש בחיי אביו ובדין מסל"ת ורגל"ד אם נאמנות ה' נשים ואם בכה"נ שכתבה עוד כמה דברים יש להאמינה גם על מיתתו ואם נעדות במעשה נאמנת ואם יש להאמין בתעודת הח"ק ונאטאר: סימן נז

י בעגונה מאינטערדאם אשר גר לדק ושמו אברהם הייזלר שדר עמה כמה חדשים והלך לבקש פרנסתו וכמה שנים לא נודע מקומו וזה כשנה יצא קול שמת בעיר פלוני ובא גב"ע מע"א ששמע ממנו בחייו לפי הומו בשמו כפי הנ"ל ושהוא מעיר אינטערדאם ורהה מכתב העידתו והיה התואר כתוארו ועוד איזו גב"ע ויבאר דמהני המירהו לפי תומו ופלפול גדול בענין חשש שאלה ואם יש לחוש כן בכתב תעודה ואם יש לחוש שמא נמצא עוד אחד ששמו כשמו והוא ג"כ גר כיון שלא נודע שם אביו: פד

יא בדין עגונה שנטבע בעלה בשטף מים ונמצא ביום השני סמוך לנהר והכירוהו בפרלוף פניו וכל בגדיו וגם נמצא בכיסו מפתחות הביתים ועוד עגונה שנמצא בעלה ויש בו כמה סימנים אבל אמרו עליו סימן קבולת שערות ולא נמצא כן יבאר ענין עדות שהכיר את המה אבל לא בבירור אלא שהם שני אחים דומים זה לזה בפרלוף והאחד חי אם נמצאים אנשים דומים זה לזה ממש ואם יש לחוש בשנים קא"פ שאמרו בדרמי ודין שינים בולטים אי הוי סי"מ ודין סימן אמלעי בגמלום מקום ובדין שהה ביבשה ואיכא נמי ט"ע אי מהני סי"מ ובדין סימן בבגדים ובנמלאו סמוך להנטבע ואם לבוש בבגד אחד והשני נמצא סמוך לו וגם דבנ"ד שנפל ממקום גבוה אל המים יש להקל יותר ואם יש לתלות שמת ביבשה אחר יציאתו מן המים: פח

יב בדבר עגונה ששלח הבעל מכתב שהוא ממית את עלמו ואחר זה בא מהרב דממשלה ששלחו לו מערכאות לקבור איש שהמית את עלמו ובנמצא אצלו העתקה מהכתב תעודה שלו בקיום הערכי ועוד כמה הוכחות אם יש להקל על פי מכתבו ואם אמרינן בזה אין ספק מוליא מידי ודאי כמ"ש בתשובות מהרי"ו והערה מיבמות קט"ו חזי גברא חריכא ודברי הראשונים שם וגם מהא דאקפיד בומשמי ואם יש לחוש בההעתק חשש שאלה ואם הערכאות נאמנים במה שחוקרים על ידי שאלה: קיח

יג בדבר עגונה שהעיד א' ששמע ממנו שמו ושם עירו שדר לפני כמה שנים אך בקודם בריחתו היה דר בעיר אחרת ושם האימנות אי הוי סימן ובדין מכתב מאחי תורגו אם נאמן ובדין עד המוטל שכר ובדין חני דבר בעדות אשה אי מהני ובדין קבלו העדות בלילה: קל

יד בדבר עגונה שהלך בעלה ביום ה' לעיר ואחר ש"ק מצאוהו ב' יהודים מת בדרך ונקרש מהקור וכל פרלוף פניו וגופו שלימים ומלובש בכל בגדים והעדים הכירוהו בטביע אלא שבשעת קבורה אחר איזו ימים בדקו אחר סימנים ולא מצאו בו שום שינוי ונודע לכל שהאיש הנ"ל היה אלבעות ידו הימנית עקומים וברגליו כין אלבעותיו מונחים ודבוקים זעג"ז ויש הוכחה שהוא אחר פלפול בדברי תשו' הר"ן ואם סימנים כאלו עשוים להשתנות ובדברי ירושלמי פט"ז דיבמות וש"ס בכורות כ"ח סוף ע"א ואם ילפינן איסורא מממונא ואם מחמירים בתולת עדות בעגונה ואם הוא רק חומרא דרבנן והיכא דנקט הש"ם ב' טעמים איזהו מהם היא העיקר ובדין אם עיקום עשוי להתפשט על ידי מיתה ואם יש לתלות שהקברנים לא דקדקו היטב לראות העיקום ועוד יש לד להקל לפי שהיה מלמד תינוקות וחזקה שלא הלך לעלמות: קנז

טו בדבר אשה חולנית וסרוכאים בפשו שאם תתעבר תמות פתאום אם מותרת לשמש במוך קודם תשמיש ובדין אם מהני ס"ם בסכנה ויבוב דברי כפר חבידים בהא דג' נשים משמשות במוך ודבר ידים דכפי שעושים הרופאים בזה"ז לסתום פי האם לכ"ע שרי במקום סכ"נ [הג"ה וח"א כתב לי שבתוספי הרא"ש ליבמות פסק דאסור במוך קודם תשמיש גם בסכ"נ ומוטב שלא יקיים העונה אבל בלא"ז כהוכות הביא בשם הרא"ש להתיר]: נח

טז .זי שקידש בטבעת בחול מאשה שיש לה בעל בלא ידיעת בעלה ואחר כמה שנים נודע לו שיש חשש על הקידושין: סימן כט

יז בדבר נישואין שביום החופה אחר שכבר הכינו כל לרכי הנישואין נודע שהיה על הבתולה חשש קידושין בפני ע"א והשתדל הרב שיגרשנה המקדש ומפני שהיה חשש ביטול השידוך היה הכרח לעשות החופה מיד תוך י"ח הבחנה פלפול בענין עדות הקידושין שהיה הפ"א פסול דרבנן והיא מכחשת ועוד כמה טעמים ולענין ג"ח הבחנה יש להקל: סד

יח בדבר א' שנתקשר בשידוכין ליקח אחות אשתו שמתה בתק"ב בלא הנאים ול"ה בדעתם לכתוב תנאים ונתחייב אבי הכלה לשלות הנדן למקום פ' ביום פ' והחתן הומר שהיה בתנאי כפול וכשעבר המועד עשה החתן שידוך אחר בכתב תנאים ושלקו הנדן לידו והמהותן מכחים שלא היה בתנאי כלל והכלה השגיח הכינה כל לרכי נישואין והחתן מרוצה עתה לשידוך הראשון לטובת היתומים ובדין אם היה גם בתחלה תנאים וחזר ונשתדך עם אחרת אם חל היוב הקנס בשידוך ב' [הג"ה ומ"ש בפנים דהא' לא חל בשידוך ב' ע"ע ביו"ד סי' רכ"ח סל"ה בהג"ה וש"ך סקל"ו וסי' רל"ח סי"ז וש"ך סקכ"ב ותשו' רדב"ז ח"א סי' קע"ח ותשו' מהרי"ט בשניות תיו"ד סי' מ"ח ותשו' לח"ר סי' ס"ג ותשו' רע"א מ"ת סי ע"ז בכ"ז אבל מ"מ לענין הקנס י"ל דחייב משום בושת וכמ"ש גם בתשו' נו"ב שהבאתי בפנים] ובדין היכא דמבטל השידוך כדי ליקח אחות אשתו בשביל טובת היתומים אם יש חיוב קנס ואם חייב בהולאת מלבושים משום גרמי או דהוי רק גרמא: קטו

יט בדין אם יש כח ביד הרב לפסול קידושין שסידר אחד בדרך השגת גבול ברח"ש להרב אחר שהתרו בו שלא לסדר: קס

כ בדין מי שעשה שידוך עם אחותו ונתחייב לנדן עבורה סך פ' ושיפר להחתן שהנדן יהיה מעזבון בית שנשאר לה בעזבון וימכרוהו ועתה נתהוה שיבה על ידי השותפים שא"א למכרו אם מועיל מה שיבטיחו חלקה בהבית: קצ

כא במי שנשתדך עם בתו עם א' והאו"כ לא ראו זא"ז ובעת כתיבת התנאים מיחה החתן ואביו דרכו לאיים עליו ונתיירא למחות בפניו וחתם התנאים ועתה לא מלאה חן בעיניו מפני שהיא קטנה בקומה ובדין אם אביו מחויב שלא ליתן לו נדן אם מעכב שלא כדין: קצה

כב בדין שידוכין שנתחייב אבי הכלה לסלק הנדן והחתן מחויב ליתן כתב בטוח בלשונם על מעות שבבאנק ואחר כך נודע שהחתן לא בא עוד במלאת השנים כפי נימוסיהם והחתן טוען שהוא נותן כתב כפי יכלתו אם ביד אבי הכלה לעכב סילוק הנדן ואם החתן מחויב לענין א"ע ולהמתין עד שימלאו שנותיו ובדין שידוכין בסתם שלא קבעו זמן לנישואין כמה שיעורו ובדין שבכוך שבין הבא לבטל השידוך אם הוא נקרא תובע וצריך לילך לדין למקום הלד המקיים או להיפוך: רכב

כג במי שרולה ליסע לארץ ישראל ואשתו מעכבת ובדין אם א"י להתפרנס במקומו ורולה להוליא אשתו למקום פרנסה אם יכול לכופה: קטז

כד במי שנשא אשה ומואס בה בטענת מום מקודם נישואין שבופעת דמים וכל ימי טהרתה נמשכין רק ג' ימים וכבר דר עמה שנה ומחלה [הג"ה במ"ש בפנים דראה ונתפייס יש לדון ממ"ש בתשו' מהרי"ק שרש ק"ז בדין טען הבעל טענת מומין והיא אומרת שידע ומחל שהרי שהה עמה כמה שנים ולא ערער ופסק דלאף בא"י לגרשה בע"כ וחייב ליתן כתובתה מ"מ אין לחייבו להיות עמה דלצרא דגופא לא מחיל איניש ואפשר דמוהר גם לגרשה בע"כ או ליסא אחרת ע"ם ובתשו' הומת ישרים סי' קל"ט ליזד דבנכפית סי"ב חשש סכנה יכול לגרשה גם בידע ושהה עמה ע"ם אבל במום כהא דנד"ד בודאי א"י לגרשה בע"כ בכה"ג שידע ושהה עמה זמן רב]: עד

כה בדבר א' שנשא אשה וביום ג' אחר החופה ביום ש"ק גנבה כסף הנדן ונסעה משם וקדל"פ שנסעה אל א' שהיתה אהובה לו וגם שלחה לו ע"ג שנוסעה אליו וא"א לברר כ"א ע"י קרובים שלה וכפי דברי הבעל נתראית להתנהגם וקלא .לב. נט ע"י בלית

וגא

ולא נודע מקומה וכבר עברו יב"ח יבואר אם זנות צריך התראה לענין שתהיה שגרת עד"מ ואם צריך לזה היתר ק' רבנן ואם קרובים נאמנים בזה ואם הבעל נאמן לומר שנתרצית בגירושין:

סימן קיז

כו בדין אלמנה ויתומים שהיתומים רוצים לסלקה בכתובתה והיא קטלנית וא"י להנשא עוד אם הם יכולים לסלקה: צד

כז בדבר גט שנכתב במקום דיתיהוויין דיתיהוויין דהיינו פ"א במקום פי"ו ובדין כתב תיבת וכדו בנו"ן לבסוף: צא

כח בדין גט שכ"מ ומקום עיגון ונודע אח"כ שאחד מקרובי האשה שילם מכיסו שכר הגט להסופר: קב

כט בדין עיר שמעולם סדרו גיטין וכתבו דיתבא על נהר ועל מעינות ובארות ויען שמעין א' כזב כתבו כמה שנים רק שם הנהר ואח"ז חזרו לכתוב גם מעינות ובארות ואח"כ פסקו מלסדר גיטין איך לנהוג ברצותם לחזור ולסדר גיטין. ואם יש בזה חשש לעז: קח

ל בדין עיר שנקראת בזיי"ן נוטה לשי"ן ולא שי"ן ממש ובדין אם בערכאות נקראת בקמ"ץ ובלשון יהודית במלאפו"ם אי שני לכתוב במלאפו"ם לבד לשמש גם במקום קמ"ץ ובדין בארות ומעינות שנמשכים להלאה על ידי בריכות אם הם בכלל נהר או בכלל מעינות [הג"ה ע"ע ברים פ"ה דמקואות מ"ג בדין מעין שהוא זוחל במקומות הרבה ועשה בריכות לכל המקומות ונתמלאו מים הרי הוא כמו שהיה ומטהר בזוחלין אבל אין מזה ראיה איך נקרא בשם מעין או נהר] ובדין מי שנקרא לתורה וחותם יהושע העשיל ובפ"כ יהושע או שוע וכתבו בהגט יהושע המכונה העשיל וכמה שנהגו הסופרים בנכתב או נחסר איזו אות בטעות לעשות מאיזו אותיות אות אחד גדול ושם רמזתי לשו"ת אבני צדק חא"ע סימן ק"ח שתוכך בזה: כו

לא בדין גט שבא ממדה"י ונכתב שם אבי המגרש מרדכי דמתקרי מאטי בלא אלף בסופו והוא מקום עיגון גדול: סג

לב במי ששמו מעריסה חיים פייבל וכן עלה לתורה כמה שנים ואח"ז דר בעיר אחרת וקראוהו כמה שנים ע"פ טעות הקורא שרגא פייבל והוא שתק ובפ"כ נקרא פייבל וכתבו כן בהגט שרגא פייבל דמתקרי פייבל אם השתיקה מועיל להחזיק שמו כן: רכח

לג באחד שבא לגרש אשתו והוא רופא (דאקטער) ובעת מילתו קראו לו שם ישראל אבל בפ"כ נקרא בשם המשפחה לבד ולא נודע שמו העקרי רק פעם אחת בשנה או שנהים כשעולה לתורה נקרא בשמו איך לכתוב בהגט יבאר דשמו העקרי לא הוי כנשתקע וביאור ענין נשתקע השם ואם יש לכתוב גם שם המשפחה: פג

לד באחד שגירש בשם משה בן טוביה שכן נקרא אביו בפ"כ אך לס"ת קורא אותו הש"ץ טוביהו בלא ליווי שלו וסדרו מקודם גט בשם בן טוביה ונתן הגט בכתם ואח"ז סדרו גט שני בשם בן טוביהו ובשעת נתינת הגט אמר ע"מ שלא תנשא עד עשר שנים והמגרש כבר נשא אשה: פה

לה בדין אשה שהיה שמה רחל ואח"כ נקראת בפ"כ ראזי ורק קצת מבני משפחתה קורין אותה רחל איך לכתוב בגט ובדברי ירושלמי דחש"ו שקדשו בינם לבין אחרים כשרים: רכא

לו בכתבו גט שם מוגליא בלא יו"ד אחר הלד"י והוא מקום עיגון גדול [הג"ה ע"ע בשו"ת צ"צ החדש חא"ע סימן רי"ט דשם שכותבין באגרות ושטרות אפילו יש קצת שינוי מכפי המבטא אין חשש שינוי אם כותבין בהגט גם כן כפי שכותבין בשטרות כמ"ש בתשו' מהריב"ל ח"ג סי' ע' ותשו' ב"י לענין סיניס ונובא שהביא הנ"פ סי' קכ"ח סקל"ב ומכמ"א שער ד' סי' ד' וגם אם הוא בעצמו אינו חותם כן כיון שאחרים כותבין כן ליכא חשש לעז ע"ש] וביאור דברי ירושלמי פ"ב דמעשרות ה"ד התמוהים: קכט

לז בדבר מי ששמו בחתימתו לאווים ובכתיבה נכתב לבוש ושה"ק עוזיאל ונשלח ממנו גט מאמעריקא ונכתב בהגט עוזיאל לבוש דמתקרי לבוש המכונה לאווים ועל ההרשאה חתמו עידי הגט והיה מהראוי לכתוב ועדיו החתומים הם חתומי מטה וכתבו ועדיו החתומים פלוני ופלוני ונתבאר כמה דינים בהלכה זו וגם אם יש נחוש בהרשאה של שליח ב' יותר שהם הדיוטים ואם מועיל בנב"ע של ג' הדיוטות שאינם בקיאים בהלכות עדות או על כל פנים בדאיכא חד דגמיר [הג"ה ע"ע בתשו' לחם רב סימן כ"ג שהביא מתשו' הרא"מ דאם הדיינים אינם בקיאים בטיב עדות אין בהנב"ע ממש והביא גם כן מדברי העיטור בשם תשו' הרי"ף אך יש לדון דכיון דהבעל והשליח קבלו עליהם בית דין זה וגם האשה מסכמת י"ל דמהני בדיעבד וע' תשו' חבי"י סימן קט"ז דגם בב"ד של ב' מהני קבלו עליהם אפילו בלא נגמר הדין לפניהם ע"ש אבל בתשו' הרא"מ שהובא בברכ"י חו"מ סי' ג' אות ג' מוכח להיפוך אבל בג' שאינם בקיאים לכ"ע מהני ואף דגבי איסורא ל"מ קבלת הבע"ד כמ"ש בתה"ד והובא בב"ש רסי' קמ"ט מ"מ דעת הרא"ש אינו כן כמ"ש בישועו"ק שם סק"ד ומ"ש דהתוס' ס"ל כתה"ד הרי התוס' בנדה מ"ע כתבו כהרא"ש כמ"ש. הק"נ שם א"כ יש סניף להקל וע"ע בתשו' לח"ר סי' כ"א ובברכ"י סי' ג' אות ג' שם מדברי כמה שו"ת בענין זה]:

סימן קלח

לח בדין גט במי ששמו שמעלקא וחותם בעי"ן איך לכתוב בהגט: קמז

לט באחד שגירש אשתו בשם יעקב ונשא אשה אחרת ואחר איזו חדשים הוציא קול שהיה נקרא לתורה יעקב יוסף ושהעלים בכוונה שם זה לנקום בה וכפוהו לגרשה שנית ועתה תוך ג"ח הבחנה נזדמן לה שידוך ונשתדכה ואינו רוצה להמתין לה ואם לאו יתבטל הקשר [הג"ה ונראה עוד דגם אם בעלמא נאמן לומר בכוונה העלים שם אחד היינו במערער מיד משא"כ בנ"ד שעברו כמה חדשים אחר שכבר נשא אשה אחרת פשיטא דאינו נאמן וראי' מש"ס דכתובות פ"ג רע"ב דבעומד לכ"ע מגופה של קרקע קנה ופירש"י דאיכא הוכחה שלמדוהו אח"כ לערער בשקר וע"ש ברש"י ד"ה אבל בעומד יום או יומים וכו' ע"ש ותבין]: קפז

מ בדין חרש שאינו שומע ואינו מדבר שנשא אשה מכמה שנים והוליד בנים והוא נו"נ במסחרו ככל אדם ובא לגרש אשתו. פלפול בדברי ירושלמי ר"פ חרש דחרש שקידש בביאה אינו מקדש ברמיזה וביאור דברי ירושלמי ובדין אם חרש זוכה על ידי אחר ובדברי פו"מ שחידש דאם בשעה שנתן החרש הטבעת אמר אביו נוסח של הקידושין הוי קידושי תורה והשיג עליו בזה והביא ראיה להיפוך והאריך בדברי הר"י בר ברזלי בדין קטן שקידש לו אביו אשה דמהני משום דזכין שלב"פ ובדברי הראב"ן וריב"ש בענין זה ומתשו' רב"ל אשכנזי [הג"ה ובעיקר דברי ריב"ש שתמה הנו"ב מה"ק א"ע סי' ס"ב מש"ס דקידושין י"ט דבעי ר"ל מהו שמייעד אדם לבנו קטן וכו' ת"ש איש אשר יקח את אשת איש פרט לאשת קטן ואי אמרת מייעד מצינו אישות לקטן ולשי' ריב"ש הא משכח"ל כשקידש לו אביו אשה י"ל דהנה הנו"ב הקשה שם דהאיכא נמי חיוב דשכ"ו וכתובה ותירץ דמיירי בארוסה ע"ש אבל יש לפקפק דהא דבארוסה ל"ל כתובה הוא משום בעיא דלא איפשטא בש"ס דכתובות פ"ט ובב"י סימן נ"ה א"כ בתפסה כאשה אין מוציאין מידה ולפמ"ש הכ"מ פכ"א מעדות דבקל יוכל לתפוס והוי בכלל כאשר זמם וע' קצה"ח סי' ל"ח סק"ב א"כ הוי חוב לקטן אבל נראה לפמ"ש התוס' בגיטין ל"ג דלמאי דאמר רשב"ג דבטלו אינו מבוטל דאפקעינהו לקידושין א"כ כל א' יתפס על ב"א ותי' דכיון דכדין יתפס לא חיישינן וגם לדידן בביטל בפני ב' אינו מבוטל כמ"ש התוס' שם ל"ב ב' והיכא דיפקיעו הקידושין יתבטל חיוב הכתובה ולכאורה מה הועילו חז"ל בחיוב כתובה שלא תהא קלה וכו' הרי בידו להפקיע החיוב על ידי שיגרשנה ויבטל הגט וצ"ל דחזקה אא"ע בב"ז א"כ התינח בנשואה אבל בארוסה ליכא חיוב לקטן דבידו להפקיע החיוב כשיגדיל על ידי גירושין וביטול הגט ולדקו דברי ריב"ש וא"כ התינח השתא דאפקעינהו חז"ל לקידושין אבל בזמן התורה היה חיוב לקטן על ידי הקידושין להסוברים דכתובה דאורייתא ולא משכח"ל אישות לקטן ושפיר ממעט אשת קטן ומיושב קו' הנו"ב ועפ"ז יש לדון דבנ"ד גבי חרש אי נימא דא"י לגרשה אם יהיה הקידושין מדאורייתא א"כ שוב אין הקידושין חלין כיון דאיכא נמי חוב לחרש על ידי הקידושין ובפרט שהיה נשואין ואיכא חיובא דשכ"ו וגם כתובה גם ריב"ש מודה] וגם אם שייך בקידושין לומר מגו דזכי לנפשיה: רב

מא בדין מי שנשלח למדה"י לחיל הצבא על כמה שנים ונתרצה

על

על ידי השתדלות שיגרש את אשתו ובאמצע כתיבת הגט על ידי ריבה שנכנסו קרובי האשה נתמלא כעס ואמר לאשתו מפני זה לא אגרשך וחזר ונתרצה וגמר הסופר כתיבת הגט ונתן גט זה לאשתו לבאר אם כבר נתבטל הגט על ידי דיבור זה ואם מקרי עכ"פ גי"ד והוכיח בכמה ראיות שהגט כשר וגם העיר בדבר חדש דבכה"ג גם קודם שנגמר כתיבת הגט נקרא מעשה כיון שמחויב מדינא לגרשה: סימן ריח

מב בגט שבא מאמעריקא על ידי הבי דואר וב' שלוחים כנהוג ולא רצתה האשה לקבל הגט רק באופן שיבא טאהבעלאניע על שם הילד וכתבו להב"ד דשם ושלחו אחריו ואמר שצריך להתיישב ולא השיב עד היום וכעת נתרצית לקבל הגט ויש טעות בהרשאה שניה שכתבו בה שהגט נכתב ונחתם בחמישי בשבת ובאמת נכתב ברביעי אלא שההרשאה נעשית בחמישי ועוד ריעותא שלא נכתב שם השליח כפי שעולה לתורה אלא כפי שנקרא בפ"כ ושם כינויו של המשפחה ולא שם אביו וגם ביני וביני חזר השליח ולא רצה להיות שליח ועתה חזר ונתרצה וגם העיד השליח בביני וביני לותה לכתוב לבעלה לעשות שלום וכתב אליו ולא השיב כלום אם יש לחוש לביטול הגט ואם כבר נתבטל הגט על ידי מיאון האשה לקבלו כדעת הר"מ מינץ ואם יש לחוש לביטול השליחות על ידי שחזר בו השליח בינתים [הג"ה והנה בשו"ת ל"ל החדש סימן רפ"א הביא סתירה להריב"ש מדברי רש"י ב"מ ע"ו ב' ד"ה אלא וכו' ובאמת שכן הן דברי רש"י גיטין ס"ג א' שהביא בתשו' פ"י מזה כמ"ש בפנים ושם הביא גם דברי רש"י דב"מ הנ"ל ודרך פלפול קלא י"ל דכל ענין ביטול השליחות קודם קבלת הגט הוא רק מק"ו כמ"ש מהרי"ט ח"ב א"ע סי' כ"א לענין מחילה בדשלב"ל כדאיתא בנדרים ע"ו אם מיפר נדרים שבאו לכלל איסור אינו דין שמפר נדרים שלא באו לכלל איסור כמ"ש האחרונים ובתמורה כ"ט ב' המוכר שדהו בשנת היובל לרב מכורה ויוצאה ולשמואל אינה מכורה כבר יוצאה וכו' ולרב לא אמרינן ק"ו והתניא וכו' ומשני הכא משום דהדרא מזדבנא אחר היובל לכן לא אמרינן ק"ו ע"ש וא"כ ה"נ הרי יכול לחזור ולעשותו שליח גם אחר שבטלו ואחר גמר שליחותו א"י לבטל שליחותו א"כ לרב לא דרשינן ק"ו ול"מ הביטול כלל קודם שקבל הגט ולכן בגיטין וב"מ דהסוגיא אזיל אליבא דרב דאמר כיון שהגיע גט לידו מגורשת ל"מ ביטול כלל מקודם קבלת הגט לכן כתב רש"י רק דמעיקרא לא קיבל עליו וכו'] ובדין אם השליח הראשון יוכל עתה לעשות שליח אחר כיון שאין הגט בידו וי"ל דהוי מילי [הג"ה הנה גם בישועו"ק סי' קמ"א סקי"ט העלה דבשעה שאין הגט בידו כגון שלא מסר עוד הבעל הגט לידו הו"ל מילי וא"י לעשות שליח אחר וע' פת"ש סקמ"ה וע' בנ"פ סימן ק"כ סקכ"ג שנסתפק באומר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה כתבו ותנו גט וכתבו וחתמו אלא שעשה שליח להנתינה אי מקרי מילי כיון שלא נתן לידם הגט אלא שצוה להם לכתוב וליתן ושאל ע"ז למהר"ם גלאנטי והוכיח מהתוס' גיטין כ"ט א' דיכולים לעשות שליח והוא הביא מהרשב"א שם ג"כ כן אלא שחילק בין שנים לשלשה והוא תמה דכיון דנתינה לא מיתשבי מילי בכל ענין שרי והביא עוד מגיטין ס"ג ב' ורש"י ורי"ף שם ומדברי הרדב"ז ח"ד סי' רע"ו בזה ע"ש וע"ש בישועו"ק סק"ט שלא הביא דברי הנ"פ בזה וע"ש בהו"ג סקכ"א שביאר דעת רשב"א דבשנים בעינן אומר דוקא ובשלשה יכולים לעשות שליח בלא אומר והא דבנתינה ל"ה מילי כיון שבי' כבר גט זה וא"א להם לכתוב גט אחר לא דמי לקידושין ול"ה מילי ע"ש וע"ע בנה"מ רס"י רמ"ד סוף סק"א מ"ש עוד בזה וע"ש בקלה"ח סק"ג מ"ש בדברי רש"י גיטין ס"ג ובדברי הנ"פ הנ"ל וע"ע במקנה בקו"א לא"ע סי' ל"ה ס"ו והנה דברי ישועו"ק שם סקי"ד שהובא גם בפת"ש סקל"ח אינם עולים רק להסוברים דהר"נ הוא רק על לכתחלה אבל להסוברים דגם דיעבד ל"מ נסתר אירולו ובעכל"ל כדברי קלה"ח סי' רמ"ד שם והנה גם לפ"ד הנ"פ והו"ג י"ל כדעת שו"מ דשא"ה שכתבו וחתמו הגט והיה בידם בשעה שעשו שליח שני ובתשו' א' הבאתי מהירושלמי פ"ג דגיטין ה"ה ומה"פ שם דקידושין לא דמי לגירושין דביד כל אדם מלוי לגרש בע"כ ומוכיח כדעת הקדוש דבקידושין להולכה הו"ל מילי וכ"ה בירושלמי שם רפ"ד ה"א בסופה וע"ש בשיו"ק בשם העיטור בזה ותמה עליו שלא הביא מהירושלמי אבל י"ל דהש"ס דילן רפ"ב דקידושין דמקיש הויה ליציאה לענין שליחות לא ס"ל כן וקיי"ל דילן וע' בב"ח סי' ל"ה ותשו' שבו"י ח"ב סי' קל"ט ונמ"ש שם ליישב עפ"ד הש"ג שם ע"ש ובפרט דבירושלמי נראה שהוא בעיא דלא איפשטא כמ"ש המרה"פ שם א"כ פשיטא דקיי"ל כש"ס דילן ועכ"פ לדינא יש לחוש לדעת שו"מ אך דיש לדון דכיון דהוא בלא הגט ליד ב"ד למסרו להשליח כל זמן שלא נמסר ליד השליח הוא כפקדון ביד הרב וברשות השליח הוא וע' תשו' רשד"ם תא"ע סימן ע"ג שכתב כה"ג לענין גט שב"מ שנהגה האשה הגט ביד א' בפקדון דבכ"מ ברשות האשה הוא והביא ראיה מש"ס דקידושין התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך והוכיח דגם אם נהגה הפקדון ברשות אחר מהני וכתב דגם לשי' מהרי"ם המחמיר אם הוא ברשות אחר מודה בכה"ג ע"ש ובפת"ש סי' קמ"ה סק"א תמה ע"ד רשד"ם שהובאו בישועו"ק בקיצור מפני שלא ראה גוף תשו' רשד"ם ואף דהישועו"ק השיג עליו ובתשו' מהר"י לבית לוי כלל א' סי' ז' העלה דאין להקל אלא במקום עיגון אבל הנה בתשו' אגרא רמה סי' ה' פסק להקל בבטל המשדר הגט מיד האשה דהו"ל קנוי אגרו לאשה ורמז להט"ז חו"מ וכפי הנראה ר"ל לדברי הט"ז סי' קפ"ע ובאמת שרבו שם החולקים ועמח"א הל' שכירות סי' א' ובמהריט"א כ"ב דבכורות אות כ"ב מ"מ הרי דעת רשב"ם ורמב"ן במלחמות סוף ב"ק ורא"ש פ"ק דפסחים כן הוא והרי גם בדינו של הקדוש בשא"ע סימן ל"ה יש חולקים א"כ י"ל דהוי ס"ס וע' תשו' עין יצחק א"ע ח"ב סימן ו' שהוכיח מש"ס דגיטין כ"ט דלשי' הקדוש אמר. אמרו כבר ול"ה מילי כדעת יש מתירים בשי' קמ"א סמ"ג ועפ"ז פסק דממ"נ כשר שיעשה השליח שליח להחמיר ע"ש בא"א לצרף ב' השיטות וע' ישועו"ק סימן ל"ה סק"ח דיש לפקפק בזה ובנ"ד שהגט נשלח ליד בית דין י"ל דלכ"ע כיד שליח ראשון דמי כמ"ש כה"ג בתשו' ה"ס חא"ע ח"א סימן פ"ב וע"ע בפת"ש סי' קמ"ה סקל"ה בשם כמה שו"ת ולפמ"ש שם דליכא בזה משום מילי כיון שנמסר הגט ליד שליח ראשון עכ"פ א"כ גם בנ"ד יש להקל וע"ע בהו"ג סדר גט שני אות ל"ח ותשו' בו"מ מה"ק ח"א סימן מ"ח בזה ומכ"פ בכה"ג שכתבתי בפנים להקנות מקום הגט להשליח ראשון יש להקל ומ"ש השו"מ דדמי לטלי ניטך מעג"ק מדברי כל המחברים שהובאו בפת"ש סקל"ה הנ"ל מבואר להיפוך וכ"ה בהו"ג סדר גט שני אות ל"ח הנ"ל וגם בתשו' אגרא רמה שם מבואר להקל בזה דאין בזה חשש טלי ניטך מעג"ק ע"ש היטב] ובדין טעות בהרשאה ואם יש לחוש עי"ז על מסדרי הגט [הג"ה ע"ע בענין טעות בהרשאה במח"א הל' גירושין פ"ז והא"ש סי' פ"ו וסי' ל"ח וסי' קי"ה וסימן ק"ג ות"ס ח"ב סי' כ"ד ובו"ת ב"ש א"ע סי' קל"ט וסד"ת מער' גט סי' כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה מכמה שו"ת בענין זה]: קלב

מג בדין בעל ואשתו שדרים בעיר א' והסכימו לגירושין על יד שליח ואחר שנמסר הגט מהבעל ליד השליח חזרה בה האשה מלהתגרש ואחר כמה ימים נתרצית לקבל הגט אם מותר ליתן לה הגט המוקדם [הג"ה ומלבד זה יש לחוש שעל ידי מיאון האשה לקבלו נתבטל הגט על פי דברי תשו' מהר"ם מינץ סי' י"ז אבל כבר נתבאר לעיל סי' קל"ב דאחר שנגמר כתיבת הגט אין חשש בזה ע"ש ובנוף דין גט שלא נמסר ביום הכתיבה שהביא הב"ש סימן קכ"ז סק"ז מדברי רמב"ם ע"ע בתוס' יו"ט פ"ח דגיטין מ"ד בסופה שהוכיח גם מדברי פיה"מ להר"מ דס"ל דגם בלא שליח אית ליה קלא: קע

מד בדין אשה שנתגרשה לפני כמה שנים והוחזקה לגרושה ובאה להנשא ואין בידה מעב"ד והיא אומרת שנתגרשה לפני ב"ד פלוני ועוד סימנים והרב אינו זוכר ובעלה הקדוש כבר נשא אשה ויש עדות מכתב של ע"א ואם ע"א נוגע נאמן במלתא דעל"ג בדלאתחזיק איסורא ובדין אם ע"א נאמן במלתא דעבידא לגלויי בממון: ד

מה בדין אשה שהיתה עם בעלה כמה שנים ולא נודע לו מעולם שום אח ועיר מולדתו רחוק משם וגם שם לא ידעו משום אח ומת בלא עדים ובענין אם מחזיקין מאיסור לאיסור ופלפול בסוגיא דקידושין ס"ד שמותר להש"ס דב"ב קל"ד כמ"ש בתשו' רח"כ וישוב הקושיא ע"ד פלפול בשני אופנים ובענין אם הרוב הוא ודאי או רק ספק והתורה התירהו: ג

מו בדין יבם מומר שהרחיק נמדה"י ואינו רוצה לחלוץ יבמתו אם אפשר שתעשה האשה שליח לעשות החליצה במדה"י פלפול

בכמ"ק

בכמ"ק ואם גם האשה חייבת במ"ע דחליצה ובדין יבם פוקר ומין אם דינו כמומר לענין יבום וחליצה ואם יש לצרף מה שנודע לאשה שיכף אחר נשואין שהבעל בע"מ גדול וברחה מביתו ובדין אין היקש למחצה אם הוא גם במה שנלמד מסברא והך סברא לא שייך במלתא אחריתא ובדין ריחוק מקום אם הוא בכלל ראוי, וע"ע לקמן סימן קל"ה עוד בזה : סימן יד

מז עוד בענין הנ"ל בענין חליצה ע"י שליח ובדברי אהבת יונתן פרשת ויחי בפירוש ענין נידמת חוללת ובענין היקש למחצה בדבר שהוא רק מסברא פלפול בכמה מקומות [הג"ה ויש להביא ראיה מדברי הרא"ש פ"ג דר"ה סוף סי' א' בהא דהקשו התוס' בהא דבעינן כפופין שדעת הרמב"ן דהוי רק מצוה ולא דמעכב דיעבד והקשו דהא ר"ל דאמר מצוה של ר"ה ויו"כ בכפופים, היינו משום דיליף ר"ה ויו"כ מהדדי בגז"ש דשביעי שביעי דשוה היובל לר"ה ואי הוי משום מצוה בעלמא משום כמה דכייף איניש טפי עדיף הא ה"ט שייך דוקא בר"ה ולא ביובל שהוא רק לסימן שילוח עבדים ומזה הוכיחו דמעכב דיעבד והרא"ש דחה דר' לוי סבר דכיון דבגזרה שוה ילפינן לה כדי להשוותם יחד ראוי גם ביו"כ שיהיה כפוף למצוה אף על גב דל"ש ביה הך טעמא ור"י סבר דהגז"ש רק לדבר חובה ולא למה שהוא מצוה בעלמא ע"ש וע"ש בק"נ אות ד' שביאר דעת תוס' דאע"ג דאיכא גז"ש לא גמר גז"ש אלא למילי דכתיבי בקרא ולא למאי דלא כתיב בקראי ע"ש ומבואר דלהרא"ש לדידן דקיי"ל כר"ל גם במה שאינו מפורש בקרא והסברא אינו שוה מ"מ אין גז"ש למחצה וא"כ ד"ז מחלוקת תוס' והרא"ש אך לפמ"ש הק"נ אות ו' שהוא רק מדרבנן ותקנו כעין דאורייתא י"ל קצת] ובדין קריאת היבמה ע"י שליח ובדברי תוספות יבמות פ"ו בהיקש שא"א להקיש בכל דבר אי אמרינן אין היקש למחצה ואם סדר קריאת מאן יבמי מעכב שיהיה קודם חליצה ובדברי הרמב"ם פ"ב מהל' מלכים ה"ג בהא דמלך לא חולץ ולא חולצין ודברי הכ"מ שם ובדבר מי שאינו מאמין בדבר אחד מדברי חז"ל דינו כמומר כדעת פר"ת יש ראיה מכריתות ז' א' להיפוך ובהא דש"ס דחולין קל"ב ע"ב : קלה

מח בדין נשבע שלא יחליף ונשבע שלא יתיר השבועה והשבועה היתה לאחיו בשביל טובה שעשה לו והטעו את הבית דין ועשו החליצה בלא היתר שבועה אם החליצה כשרה : טז

מט בדבר אחד שמת בלא בנים והניח שני אחים והגדול יש לו אשה וכבר נתפשר עמה לגירושין ומעכב הגט כדי שלא יצטרך ליתן חליצה והקטן נשתדך עם בתולה ואינה מניחתו לחלוץ ורצונה להתיר הקשר אם יחלוץ למי יש לכוף לחלוץ פלפול אם ע"י חרר"ג מקרי אינו עולה ליבום ואם דבר האסור רק לכתחלה אם הוא בכלל אפשר לעשותו ופלפול בסוגיא דמנחות ע"ב דנקצר ביום כשר בישוב קושית התוס' שם ובדברי הרמב"ם ובדין אם ע"י ספק אינו עולה ליבום אם הוי בכלל אינו ראוי לבילה ואם ראוי לחליצה ופלפול בדברי הרשב"א פ"ק דיבמות דהיכא דד"א גורם לעכב הוי עולה ליבום וישוב קו' השעה"מ פ"ו מיבום וישוב דברי האב"מ סימן קע"ד דלרבי דהזיד במעילה במיתה אין קידושין תופסין בנודרת מיבמה וקושיא נפלאה בגיטין פ"ד בהא דהרי זה גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני וישוב לזה [הג"ה וגם בלא דברי האב"מ יש להקשות אמאי לא מוקי לה כר"ע דס"ל אק"ת בחייבי לאוין ואם כן הוכל לידור שתיאסר לבעלה אחר שלשים יום ויופקעו הקידושין אבל י"ל דבאיסור שאשב"כ ויש לו היתר בשאלה גם ר"ע מודה וע' כתובות כ"ט ב'] ופלפול בסוגיא דר"ה כ"ח דתקע בשופר של עולה בישוב קו' תוס' שם ובדברי הרשב"א בהא דנדרים חלים ע"ד מצוה דנימא עדל"ת וכו' : לד

נ בדין יבם חרש שאינו שומע אא"כ מדברים בקול רם ואינו מדבר אלא בלשון עלג וקטוע וכבר נשא אשה והוליד בנים ועוסק במלאכה ודעתו קלושה ומ"מ מבין להשיב ברמיזה והיבמה אינה רוצית להתייבם לו אם יוכל לחלוץ ליבמתו פלפול בדברי הרמב"ם שכתב בטעמא דחרש וחרשת לפי שאינן בני דעת והוא נגד הש"ס וביאור ענין כונת החליצה וישוב דברי הרמב"ם בהא דכפאו ואכל מלה יצא ולדינא שב"ד לא מיחשב לאינו שומע ואינו מדבר ויוכל לחלוץ : מא

נא בדין דיין שיש לו קרחה באמצע ראשו אם מותר להיות דיין בחליצה : קז

נב בדין יבמה שנפלה לפני שני אחים אחד גדול ונשוי אשה והשני הקטן פנוי פחות מבן י"ג שנים אם יש לכוף את הגדול לחלוץ או להמתין על הקטן עד שיגדיל ופלפול בפסחים פ"ג א' העלמות והגידין ובדין אם מעבירין על המצוה לצורך לקיימה אחר זמן מהמובחר (ועמש"ל סי' ל"ד) : סימן קמט

נג באשה שומרת ליבם כהן קטן כמה שנים ויש עוד אחים קטנים וזה מקרוב יצא קדל"פ שהרתה לזנונים מאחד מקרוביה אם צריכה לחזור על כל האחים : קכא

נד השמטה להלכות קידושין בדין בחור שאמר באסיפת בחורים ובתולות שמצא טבעת זהב וכל אחד ביקש להראותו וכן בתולה אחת ביקשה לראותו ונתן לה ואמר הרי את מקודשת לי ותהיה כפרה שלי והיא החזיקתו מעט והניחתו על השלחן וחזרה ונטלה והסתכלה בו והמקדש אומר שעשה כן לשחוק יבואר דין נמלא קא"פ בעדי קידושין ואם בכ"ד שנטלתו לראותו אם הוא של זהב דמי לשתיקה אחר מתן מעות ובדין השליכתו אחר שיעור תוך כדי דבור ואי אמרינן הוכיח סופו על תחלתו ובדין אם נאמנת לומר שלא הבינה לשון הקידושין ואם בכה"ג שלא סיים לומר בטבעת זו כדת משה וישראל כפי הנהוג אם מהני מה שסיים בדברי שחוק והיתול לבטל הקידושין : ריא

לחלק חו"מ

א בראובן שתבע את שמעון בדא"ה וערכו זה נגד זה וראובן נשבע שם ומכר ביתו על פי ליטאליאן ועתה תובע שמעון את ראובן לדין אם מחויב לדון עמו ודין ההוצאות שעשו שניהם ואם יש לחלק בין הוצאת תביעה הראשונה ובין הוצאות שעשו אחר כך וכל דיני מסרב בד"ת לענין ההוצאות [הג"ה שוב הגיעני מכתב מרב אחד מארץ הגר וכתב לי שהמנהג שם בקבלה מגדולי הדור הקדוש וכל תלמידי הח"ס שכל המוציא הוצאות על חבירו בדא"ה יפסיד רק הוצאות תביעה הראשונה, אבל מה שעשה אחר כך להלאה הוצאות כיון שהנתבע לא תבעו לדין תורה אחר שהשיג מערכאות הביעה הראשונה הרי קיבל עליו לנהוג המשפט בדיני א"ה והיינו דאפסיד אנפשיה] : פט

ב בדין פסק פשר שהברירה ביד ראובן עד שלשים יום שיקח משמעון שמונים שורים גדולים מרפת אחת או נואה קטנים מרפת שניה וביום כ"ט התחילו למות השורים שברפת הגדול ובגזרת השרים המיתו כולם ויש הכחשה שראובן טוען שלא בירר עוד איזו מהם יקח ושמעון טוען שכבר בירר הגדולים פלפול בדין ברירה אי יכול לחזור בו ואם גורל מהני במטלטלין ואם גם אחר שנשאר רק רפת אחד זוכה אותו שהיה הברירה בידו לברור : נא

ג אם מועיל בנב"ע של שלשה הדיוטות שאינם בקיאים בהל' עדות או עכ"פ בדאיכא חד דגמיר : קלה

ד בדין ראובן ושמעון ולוי שהלכו על ליטאליאן ונתן ראובן לשמעון איזו סך שלא ישכור הוא ואם יבא אחר ויקנהו יחזיר לו המעות וגם נתן לו שיתן ללוי סך כזה ושמעון נתן ללוי סהם שהוא לא ישכור ובא אחד ושכר העסק אם לוי חייב להחזיר המעות ובדין ראובן שקנה חטים מאדון לקבל לזמן ושילק המעות וחזר ומכר לשמעון נגד אדראן ושלום לעטיל וע"י שהוזל השער לא קיבל שמעון החטים בזמנו ומכר ראובן החטים לאחר והפסיד יותר מהדראן שבידו ואחר כך חזר ועלה השער וראובן תובע משמעון מותר ההיזק ושמעון תובע האדראן בחזרה [הג"ה ויש לבאר דזה דוקא אם מכר כפי שהיה אז השער שבשוק דאם זלזל במקח הוא חייב לשלם כפי שיווי שער שבשוק ואם ראובן אינו יודע כמה היה שוה אף דהש"ך סימן ע"ג פסק דנשבע שא"י והוי כא"א"ג ופטור אבל הט"ז שם חולק ופסק דכשא"י שויו הוי גזלן דאיך ימכור של חבירו מספק וכן פסק התומים סקט"ז, וכ"פ הסמ"ע סקי"ד דבכה"ג ישבע שכנגדו כמה היה שוה ויטול ומ"מ נ"ל דאם שאל לאיזו סוחר בקי אחד כמה שויו ומכרו ע"פ שומתו אף דמדינא צריך שומת שלשה בקיאים מ"מ לא משמע לאינשי איסורא בכה"ג וגם הט"ז מודה בזה להש"ך : כח

ה בדין ראובן שתבע משמעון ונתחייב שמעון לישבע ונתפשרו בלא קנין שיתן ראובן כתב פיטור בדא"ה ושמעון יתן לראובן חלק עשרים מהריות שיהיה בהפראפינאציאן מן ג"ש שיהיה עוד

בשכירות

בשכירות לשמעון ואחם ראובן הכתב פיטור ושמעון המחה אלא הנאמן במעמ"ש שיתן לו חלק ריוח הנ"ל וגם השלים וועקסיל ביד שנאמן לבטחון ועתה נאבד הכתב פיטור וראובן טוען כי על ידי שלא קיים שמעון ליתן חלק ריוח הנ"ל בטל הפיטור וגם שהבטיח לו שאם ישכור להלאה יתן לו חלק עשירית בהריוח וגם שהפיטור היה רק על תביעה א' ושמעון מכחיש שהיה על כל הטו"ת ומה שלא נתן החלק ריוח כי היה מדובר בתנאי שלא יעלים ראובן בהבאת י"ש ממק"א ועבר ע"ז והביא עד א' שהוא שכיר ופועל שלו בעסק והפר"פ וגם עד ב' שהוא שותפו לבאר אם שכיר ומכרתו כשר להעיד ואם השותף כשר להעיד ואם לריך לברר שהעלים ראובן ואם זכה בחלק הריוח של השותפות שהיה דשלב"ל ובדין פשרה שעשו בע"ד בעצמם אם מועיל גם נגד הנשבע ואם התנאי אסמכתא ובדין מכס של פר"פ אם דינו כמכס שאין לו קצבה:

סימן רכה

ו בשנים שדנו בדא"ה ונשבע א' מהם ואחר כך בא לד"י אם נפטר במה שנשבע בדא"ה [הג"ה ומ"מ נ"ל דא"א להשביעו שנית בב"ד דעביד לאחזוקי דיבוריה ובפרט אם ירא מעונש בדא"ה ועוד דמגו דחשוד וכו' ודינו כחשוד שבסי' ל"ב]: עו

ז במי שיש לו ממונה בביתו ובעסקיו וכמ"פ לקח הממונה בהקפה לצורך בעה"ב ושילם הבעה"ב ועתה הועבר מהתמנותו וג"ח לכמה אנשים והבעה"ב טוען שלקח הממונה לצורך עצמו: עז

ח בדין ראובן שנפל בנינו ובפקודת שרי העיר נאלץ לקצר בנינו ולהרחיב מקום פנוי שהיה רק רחב ב' אמות במקום שבינו ובין בית שמעון ועתה הרחיבו על ה' אמות ופתח ראובן פתחים וחלונות בביתו לצד המקום פנוי ועתה גם שמעון רוצה לפתוח פתח וחלונות לשם וראובן מוחה בידו ושמעון טוען שכבר זכו הרבים מדין מיצר שהחזיקו בו בהילוך פלפול גדול בביאור הלכה זו בכמה חילוקי דינים ומי נקרא מוחזק בזה ואם מהני המחילה נגד הטאבי-לאציאן ובדין מחילה נגד שטר ואם הרבים יש להם קנין הגוף במקום שהחזיקו בו ואם בשביל שהיה לשניהם זכות ברוחב ב' אמות יוכל לפתוח חלון לשם ובדין פותח חלון לחורבת חבירו אם יש לחלק בין חלון צורי לחלון מצרי: ה

ט בדין ביהמ"ד שנשרף וחזרו ובנאוהו ועשו תקנה שיוסיפו בעלי המקומות מעות וירחיבוה ומי שלא יתן יאבד זכותו והיה גבר אלים שהוכרחו ליתן לו המקום בלא הוספה ומכר המקום לאיש אחר ועשו עמו פשר שיתן איזו סך ועתה חוזר בו ומברר שמסר מודעא על הפשר יבאר אם גוף התקנה קיימת ואם יש זכות לבעלי המקומות כשנשרף הביהמ"ד ואם טוענים להלוקח בזה ואם המודעא מועלת לבטל הפשר: רכד

י בדין ראובן ושמעון שכנים בבתיהם ויש לראובן חלונות בכותלו לצד בית שמעון למקום הפנוי שביניהם חלון א' פתוח למקום פנוי א' אמה וחצי וחלון ב' פתוח למקום הפנוי ברוחב ג' אמות ועתה רוצה שמעון להרחיב בנינו לתוך מקום הפנוי וראובן מודה שלא עשה קנין אלא שהחזיק כן ג"ש פלפול בענין חזקה בלא טענה ובענין הזכיה בשד"ד אי מהני בחזר ותפס: למד

יא ברו"ש שכנים בבתיהם ובין ב' הבתים מקום פנוי רחב ג' אמות ומצד א' פתוח לרה"ר ומצד ב' פתוח למגרש מאחורי הבתים ומלא אשפה וזבל וראובן יש לו פתח למקום הפנוי אבל שמעון אין לו רק חלונות לשם ועתה רוצה גם הוא לפתוח פתח לשם: פו

יב בדין רו"ש שכנים בבתיהם ובין הבתים מקום פנוי וא' מהם רוצה להעמיד ביהכ"ם מכוסה עליו"ט בתוך ביתו סמוך למקלוע הסמוך למקום הפנוי שביניהם וחבירו מוחה: קעח

יג בדין ב' שותפים בבית בנוי לשני חלקים ובאמצע יש בתוכו מעבר מפולש לאורך הבית ויש לכל א' פתחים לצד רה"ר וכן לצד המעבר שביניהם ומפני שהיה לשניהם מסחר א' עשו ביניהם שהפתחים להמעבר לא יהיה רק לתשמישי הבית וכל הנכנסים ויוצאים יהיה רק דרך פתחים שלצד רה"ר וכעת ביטל א' מסחרו ורוצה לעשות כל ההילוך דרך המעבר והשני מוחה לבאר דין אומדנא שתלוי בדעת שניהם שכבר פסק בעולם אלא שחסר הידיעה וגם

אם י"ל דהו"ל לאתנויי ויישוב דברי הרדב"ז דל"מ אומדנא אלא להחזיק ממון ולא להוציא וקשה מש"ס דב"ק ק"י וליישב הש"ס דקידושין י"ב בהא דיליף דמיתת הבעל מתיר וכו' וגם לבאר מי המוחזק בנ"ד ויבאר דמי שבא מכח התנאי הוא התובע ואם בעיד הקנין בחילוק מהיות מהני: סימן רכו

יד בדין שותפים בבית וא' מהם טוען גא"א באמרו שלא יוכל לעשות חלוקה מפני גודל הוצאה וגם כי מוכרחים להאר בשותפות לענין הלואה מבאנק ואם בור מים וביהכ"ם מעכב החלוקה ובענין תנאי שבשטר שנעשה בדא"ה שלא יפסיד זכותו מטעמת גא"א אם הכונה גם שלא ירוית בזה ובענין פלוגתת הפוסקים אם בשותפין איכא דין גא"א [הג"ה שוב מצאתי גם בתשו' תורת חיים למהר"ש ח"א סי' ח"י שפסק גם כן דהמעכב יוכל לומר קים לי כהר"י הלוי וסייעתו דבשותפין ליכא גא"א] ובדין אם השטר מועיל שיזכה כפי דיניהם ובדין עיכב מלעשות חלוקה אם חייב לשלם חלק שכר דירה לשותפו: ח

טו בראובן ושמעון שנשתתפו בקניית עורות וראובן נתן המעות ושמעון היה הנו"נ ועתה טוען ראובן שסי"ל התנאי עם שמעון שלא יסחור בנו במסחר עורות ועבר על התנאי לכן רוצה לבטל השותפות ולשלם לו רק ש"ט ושמעון מכחיש וגם כי מאז ידע ראובן מזה ושתק וגם במה שתפס שמעון טרלטע א' של קונה טוען ראובן שישלים מקודם בב"ד פלפול בדברי רד"ך וש"ך רסי' ע"ה אם לריך להשלים קודם שירדו לדין ובדין אי בעינן תנאי כפול ובדין השתיקה אי הוי כמחילה: עג

טז בדין מי שקנה בכסף לבד וקודם שקיבל עליו מש"פ חזר ומכרו בקנין גמור לאחר: קטו

יז במי שיש לו שדות ומכר כל תבואתו והתנה לשייר לעצמו לצורך זריעה ומנהגו לזרוע שדותיו עם תבואה שלו בשותפות עכו"ם ועתה בא בהשואה עם העכו"ם שיתנו הם תבואתם לזריעה אם לריך להלוקח כל התבואה או דהרשות בידו למכור לאחר מה שהיה ראוי לזריעה: קסה

יח בדין ראובן שהחזיק כמה שנים בעסק אורהנדא ועתה שלח שמעון את לוי לשכור העסק ונתן לו מעות ושכרו לוי ולקח השטר על שמו והוא מסר לשמעון כת"י ששכרו עבורו וראובן הובע חזקתו ושמעון טוען שלפני כמה שנים ישב הוא בהעסק מיד קרובו שהחזיק בו והשכירו לאוחזן ראובן שיתן לו כל שנה איזו סך ולא נתן והשכיר לו קרובו העסק וראובן טוען שכבר נתייאש מזה והוא שכרו לעצמו זה כמה שנים ועוד טענות יבאר אם זכה שמעון על ידי שכירותו של לוי ואם אבד זכותו על ידי שלא הגע כמה שנים ואם הוי כמחילה ובדין ההוספה שנתן על כמה עסקים יחד ובתוכם עסק הנ"ל ואם הבן יכול להטיל מש"פ על אביו: ם

יט בדבר נאמן אלל הקהל שקנה חזקהו באיזו סך ונתנו לו הקהל כתב שאם יעבירוהו או ימות יחזירו לו הסך הזה ואחר כך מת וקבלו הקהל נאמן אחר ולא הודיעו לו היוב זה ועתה רוצים שישלם זאת הנאמן החדש ואם לאו יעבירוהו פלפול אם בכתב לעולם משמע ואם שייך בשכירות פועל עני דין אמג"נ כמבלש"ד ואם שכירות פועל מקרי טובה לפועל או לבעה"ב: לח

כ בדין חזקת שו"ב בכפרים מכמה שנים ואחר כך נעשה בימי בעניני הקולטוס מדד"מ ושייכים הכפרים לעיר אחרת אם חזקתם קיימת: קכה

כא במי שהחזיק כמה שנים בחנם בפתיחת הארון להוציא הס"ת ובשנה אחת נסע למרחקים והחזיק בזה בניו ישרעטר אתיו באמרו שהוא קודם להם ואם המחזיק באיזו חזקה יוכל למנות את בנו בחייו [הג"ה ומ"ש בפנים בשם פסקי הגו"א הנה הוא בייס תשו' ד"ר סי' קט"ז והיא התשובה שרמזתי למעלה]: קצח

כב בדין אם מביאים בהמות ועופות מעיר אחת לעיר הסמוכה לשחוט שם אם מותר להשו"ב דשם לשחוט ;ליטול השכר אם יש בזה משום השגת גבול: קנא

כג בדבר א' שנאבד ממנו כיסו ומעות בבית פטרלאג ולאמרים דשכיחי ביה רבים יהודים ועכו"ם ותובע את המחזיק הפטרלאג ולשתו!

ואשתי ורוצה להטיל עליהם שבועה אם יש בידו להטיל עליהם עכ"פ קב"ח לנוכח: סימן פז

כד בדבר אפטרופס שמינהו אבי היתומים ונתן הנדן לידו וגם אביו מינהו ועתה טוען שנתן הנדן ליד אמה של היתומה והיא מירית אלא שירדה מנכסי' בדין אפטרופס שפשע ונתן ליד שומר אחר ואם יש בזה מצות עשה דכיבוד אב ובדבר נדן היתומה השניה שנתן גם כן האפטרופס לאמה אלא שהיה מונח בבאנק והיתומה מסרה השלישית שבידה לאמה ועל ידי זה הוציאה המעות ונחלט בידה: קא

כה בדין ומשכיר חנות לזמן והשוכר החזיק בו סחורה של בגדים ובאמצע הזמן ברצון המוחר לשנות מסחרו ולהחזיק שם קמח והמשכיר מוחה משום שעי"ז יתרבו עכברים בביתו וגם בדין שכירות בית שקודם כלות הזמן של שכירות ראשון רצה לשכרו להלאה והיה כסוך בהמקח בין משכיר להשוכר ואמר המשכיר לשוכר לך לביתך לשלום והשוכר נשאר בו להלאה וטוען שהמשכיר כבר הסכים להמקח שלו באומרו לך לביתך לשלום וגם כי בתחלת תחלת שכירות א' הבטיחו המשכיר בתק"כ שכל זמן שיחזיק החנות אצלו לא יקח אצלו הוספה גם בעד הדירה וכפי שפיחת לו באמצע זמן שכירות א' אין לו ליקח הוספה והמשכיר טוען כי על ידי התנצלות פיחת לו מהמקח ברצונו ועתה רוצה רק כפי מקח א' ואין זה הוספה ויבאר אם טענת ריבוי עכברים טענה ואם בכה"ג שקרי הוספה ואם אמירתו לך לשלום מקרי הסכמה:

כו בדין ראובן שערב בעד בנו באיזה סך בשט"ח והנושה העלידו בט אבי לאציאן וכן נתן שט"ח לצורך נישואי נכדו יתום מהבן שמת ואח"כ מת ראובן ואח"ז כפו מערכאות לעשות תיקונים בהבית ועשה הבן ההי ועתה מבקש להשכיר חדר לגבות חובו והאלמנה ויתומים מוחים וכן טוענים שהמוריש נתחייב רק בערכאות בהשט"ח שנתן ולא במתנה ואין נזקקים ליתומים קטנים פלפול בדין יורד ברשות אם השני צריך לשלם מביתו או שנובה רק מן הקרקע שבנה ובדין פורע חובו של חבירו ונוגע גם לעצמו ואם יש הוכחה ממה שלא פקד הנפטר קודם מותו כלום לבטל הטאבילאציאן ובדין דיחוי בטומאה שבשו"ת שבסו"ם דע"ת סי' ט"ו: לט

כז באשה שחטפה תרנגולת וסברה שהיא שלה ושחטתה ונמצא עליה שאלה ולא שלחה להרב ומכרתה לעכו"ם ועתה נודע שאינה שלה ובעל העוף מוחזק במעות האשה אם חייבת לשלם דמי עוף כשר: עה

כח במי שנתחייב שלא ימכר בהמזינה לערלים מהכפר בפעם אחת יותר מליטער אחד י"ש ואם ימכור יותר יוחלטו מעותיו ובא ערל לקנות ליטער אחד וחזר לביתו וחזר לבא ליקח ליטער שני אם הוא כעובר: צח

טעות תקון

דף לט עמוד ג שורה לב בני צ"ל בנו.
דף מב עמוד ג שורה נז לפרש צ"ל לומר.
דף „ עמוד ד שורה כב אנכי צ"ל אגב.
דף מה עמוד ג שורה מה חסר בתשובה לק' באר.
דף „ עמוד „ שורה נב בתשובתו צ"ל בתשובתי.
דף מו עמוד א שורה ז מה עשה צ"ל מעשה.
דף „ עמוד ד שורה י חסר גם הבאתי.
דף מז עמוד א שורה מ מש"ך צ"ל בש"ך.
דף „ עמוד ב שורה יג ליה צ"ל בזה.
דף מח עמוד א שורה נב כבר צ"ל זמן כביר.
דף „ עמוד ב שורה כו הפסקה קודם צ"ל קודם הפסקת טהרה.
דף „ עמוד ג שורה יח הס"ת צ"ל הסד"ט, ר"ת הסדרי טהרה.
דף מט עמוד א שורה לה והשליך צ"ל והשליכו.
דף „ עמוד „ שורה מג ושכ"ה צ"ל וכ"ה. ר"ת וכן הוא.
דף „ עמוד ב שורה מד ומהתוספות צ"ל ומהתוספתא.
דף „ עמוד ג שורה לז בשם צ"ל ובש"ס.
דף נג עמוד א שורה י מלך צ"ל אדם.
דף כד עמוד ג שורה כד ועיין צ"ל יעוין.
דף נז עמוד ב שורה ב ל' צ"ל פ"ט.
דף סא עמוד ד שורה לד והם אתי צ"ל והבאתי.
דף „ עמוד „ שורה מה חסר אבל התם.
דף סב עמוד ב שורה כט שכן כתוב צ"ל שכתב כן.
דף „ עמוד „ שורה נה חו"מ צ"ל רו"מ.
דף סד עמוד ג שורה יב ובטלן צ"ל ובטלו.
דף סה עמוד א שורה א קי"ד צ"ל קי"ב.
דף „ עמוד ד שורה נח שנכתבו צ"ל שיכתבו.
דף סז עמוד ב שורה ו התוסן צ"ל התו"ס.
דף ע עמוד א שורה נב בשררה צ"ל השררה.
דף עא עמוד א שורה נח אכל צ"ל אבל.
דף „ עמוד ב שורה ג ס"ד צ"ל סג.
דף עג עמוד א שורה כג קמא צ"ל קל"ח.

דף עד עמוד א שורה יח דקל"מ צ"ל דלק"מ, ר"ת דלא קשה מידי.
דף עו עמוד ב שורה ס קל"ד צ"ל קל"ב.
דף „ עמוד ג שורה כה ז"ל צ"ל י"ל.
דף עח עמוד ב שורה מג מ"ה צ"ל מ"ד.
דף עט עמוד ג שורה לד קמ"ג צ"ל קמ"ד.
דף „ עמוד „ שורה לה מ"ה צ"ל מ"ד.
דף „ עמוד ד שורה כב שיר צ"ל שירי.
דף פה עמוד ב שורה סב חסר היינו בכה"ג.
דף פו עמוד א שורה מא ובתו"ד צ"ל ובתוי"ד, ר"ת ובתלק יו"ד.
דף „ עמוד ב שורה לו דקיימא צ"ל קיימא.
דף פז עמוד א שורה ט בתשובה צ"ל בתשובת.
דף „ עמוד „ שורה י ובתשובה צ"ל ובתשובת.
דף „ עמוד ב שורה כא דהשג"א צ"ל דהשאג"א, ר"ת דהשאגאת ארי'.
דף פט עמוד א שורה ד משה צ"ל שמואל.
דף צ עמוד ג שורה ז יתכונו צ"ל יתכנו.
דף „ עמוד ד שורה כ חסר אנו נוהגים.
דף צא עמוד א שורה ט בהמ"פ צ"ל במרה"פ, ר"ת במראה הפנים.
דף „ עמוד ג שורה נט חסר וכתובות קי"ב ע"ב.
דף צג עמוד ג שורה מו לחזהג"י צ"ל לחזה"ג, ר"ת לחזקת הגוף.
דף צד עמוד א שורה יא וגם צ"ל ועיין.
דף „ עמוד „ שורה לו המ"ד צ"ל המ"ב, ר"ת המשאת בנימין.
דף „ עמוד ב שורה נ חולק צ"ל חילק.
דף צה עמוד ד שורה לט חסר (ועוד דבעכו"ם ל"מ קנין שטר כמ"ש בתוס' קידושין י"ד).
דף צו עמוד ג שורה מד המש"מ צ"ל המש"ש, ר"ת המשפטי שמואל.
דף „ עמוד ד שורה ד יהודה צ"ל יצחק.
דף ק עמוד ד שורה ו סק"ב צ"ל סק"ד.
דף קב עמוד ד שורה ד חסר צ"ל כן.
דף „ עמוד „ שורה נז דבר צ"ל דברי.
דף קו עמוד א שורה נב קפ"ח צ"ל קפ"ו.
דף קז עמוד ג שורה לב קל"ד צ"ל קל"ב.

להרב הגאון המפורסם וכו' סו"ה אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים נ"י אבד"ק מיר במדינת ליטא

מכתבו מגלה טפח הגיעני ובדבר אשר הציע לפני ודאגה בלבו ישיחנה בדבר המנהג בעירו כי ע"י שיש ת"ל ביהכ"נ וביהמ"ד הרבה כן ירבה וכן יפרוץ ואתרוגים מעט המה ומשתתפים כמה ביהמ"ד יחד לכן מתפללים ואח"ז והראשונים ימהרו להתפלל עוד קודם נה"ח וכן נוטלים לולביהם עם ההלל קודם נה"ח והוא נגד הדין דאין לעשות כן לכתחלה ולידד לומר דבזה"ז שיש בכל בית כלי שעות וליכא למטעי שידמו שכבר עלה השחר כרפ"ג דיומא י"ל דשרי אך שדעת הלבוש דלא מקרי יום עד אחר נה"ח. והנה בז"ז כבר הארכתי בס' מבוא השמש מ"ב פ"ו ופ"ז מכמ"ק והעלה דיש להחמיר בשל תורה ולהקל בדרבנן והיינו לכתחלה אבל בדיעבד משעלה ע"ה יום הוא ע"ש וע' בט"א למגלה (כ') שהעלה דגם לענין הלל יש להחמיר לכתחלה עד שתנץ החמה:

ולענ"ד יש להעיר דבהלל יש להחמיר יותר דהא במגלה בש יליף דקריאת הלל ביום מדכתיב ממזרח שמש עד מבואו וגו' א"כ מצותו מנץ החמה עד שקיעת החמה ואף דר"י שם יליף מדכתיב זה היום וגו' כיון דסתמא דגמ' יליף ממזרח שמש י"ל דהכי הלכתא. אך כפי הנראה קחשבי לה במחנ"ק לשעת הדחק לבל יוגרם קטט ומחלוקת ע"י איחור התפלה ועיכוב שמחת יו"ט ובשעה"ד הרי קיי"ל דמשעלה עמה"ש יום הוא וע' שו"ת מגל מאש סי' כ"ד שנסתפק בדבר האסור רק לכתחלה אם הב"ד מחויבים למחות ועמ"ש בחיבורי דע"ת בפתיחה להל' שחיטה אות ל"ו בזה ובדברי שא"ב איסור אלא לענין לנאת י"ח מצוה י"ל דכ"ע מודו כמ"ש כה"ג בתוס' מנחות (ס"ח סוע"א) ד"ה והא כתיב וכו' וע' מש"ז או"ח סי' א' שק"ח וסי' תס"ח סק"ב וע"ש בתוס' (דף ה' ע"ב) ד"ה האיר (ודף מ' ע"ב) ד"ה שמא וע' יומא יומא (ס"ו ע"א) ודו"ק:

ומ"ש כתר"ה שמפסיקין בין תפלה להלל בביאה בטלה ואיך יאמרו קדים תתקבל אחר הלל וסי' יותר נכון שיאמרו קדים תתקבל אחר שמ"ע ויחזרו לומר קדים אחר הלל ואני הנה מצאתי דבר חדש בתוספתא פ"ו דמנחות תפלה והלל מעכבין זא"ז וקחשיב שם כמה דברים המעכבים זא"ז וא"כ הרי לא יצאו י"ח תפלה עד שאמרו גם הלל ושפיר יתכן לומר קדים תתקבל אחר הלל ולא יתכן לומר קדים התקבל אחר השמ"ע קודם הלל. אך בדין ההפסק בודאי לדקו דברי כתר"ה דאסור להפסיק במה שאינו לורך התפלה והאתרוג וכדומה כמש שאסור להפסיק באמצע בדיקת חמץ והתקיעות המעכבים זא"ז כמ"ש הט"ז סי' תל"ב סק"ג ורסי' תקל"ב ואולי סומכין ע"ד הר"ן שהביא הט"ז בסי' תקל"ב דמדמה לה לאמצע סעודה וגם בסי' תל"ב הובא דעת י"א להקל שאין בזה רק זהירות בעלמא ועכ"פ לענין קדים תתקבל נ"ל ברור כמ"ש שאין לומר הקדים עד אחר הלל וע' במש"ז או"ח סוסי' קכ"ג סק"ט וא"ח סקי"א בשם הפרישה סי' קכ"ב וא"ל דמוכח דעיקר האיסור רק ע"ל הש"ץ שלא יפסיק בביאה בטלה עד אחר קדושת ובא לציון ע"ש א"כ ה"נ בזה יש להזהיר הש"ץ שלא יפסיק:

ובזה יש לדון גם במה שרלה לשנות המנהג שיקראו בס"ת ויתפללו מוסף קודם הלל ואח"כ יאמרו הלל ולפמ"ש י"ל דכיון דהלל ותפלה מעכבים זא"ז הוו כמצוה א' ואין להפסיק בקרה"ת שהיא מצוה בפ"ע ואינה מעכבת את התפלה אך מש"ס דר"ה ל"ב שהביא כת"ר משמע דהוא רק משום דזריזין מקדימין וכו'. ומ"מ י"ל קלא כמ"ש:

אגב אמינא במ"ש בתוספתא שם עוד דברכות ותקיעות מעכבין זא"ז והוא נגד הטוש"ע סי' תקל"ג בהג"ה וגם במ"ש שם דברכות של תעניות מעכבות זא"ז הוא ג"כ נגד הש"ס דר"ה ל"ד ב' ואולי ט"ס היא ואין בידי מפרשי התוספתא אולי הרגישו בזה:

ובעיקר אמירת הלל יש לדון עוד לפמ"ש הט"א בר"ה ל"ב דבהלל משום דאיכא פרסומי ניסא כדאי' בברכות י"ח לכן חשוב כשל תורה לכן יש להקדימה לקרה"ת ומוסף ודוקא ק"ש וסמיכת גא"ת מקדמינן אך לפי טעם א' שכתב שם דהלל דיו"ט כיון דנביאים תקנוה כשל תורה דמי וכמ"ש הרי"ף ורא"ש והובאו במג"א רסי' קל"ה וע' ריטב"א מגלה י"ז שכתב בפשיטות דקרה"ת שבת שחרית ויו"ט הוי דאורייתא אבל בתשב"ץ ח"ב סי' רס"א פסק דהוי רק מדרבנן ושבועה חלה עליו יעו"ש וע' בכ"מ פ"ג ממגלה וחנוכה ה"ו שם שכתב להדיא דקרה"ת והלל שוים. וכמ"ש הט"א שם ורמז לתשו' שאג"א סי' ס"ט דהלל גם דיו"ט הוא רק מדרבנן ופלפל שם בדברי הרמב"ן תמהני שלא הזכיר מדברי רמב"ס ורלב"ד פ"ג מהל' מגלה וחנוכה ה"ו שנחלקו בזה וע"ש במ"מ ג"כ בזה וע' בכפ"ת לסוכה ל"ח ע"א שהוכיח דרש"י סובר דהלל מה"ת (ולפי המבואר במשנת חסידים מס' שחרית האצילות פ"ח דאמירת י"ג מדות הוא תשלום תיקון התפלה המסהיים בשים שלום ובמסכת ר"ח ח"ג מבואר דאמירת ההלל פועל ההמתקה של י"ג מדות יעו"ש מובן טעם התוספתא דתפלה והלל מעכבים זא"ז ע"פ סוד וגם מובן שסייכים זל"ז ואין להפסיק בינתים בתיקונים אחרים לכן הגם שלדקו דברי הדר"ג שהי' נכון להנהיג שיאמרו הל' אחר מוסף לתקן מכשול ביאות בטלות שלא כדת וכדומה מ"מ קשה לענ"ד לשנות מנהגן של ישראל) וכה ראיתי שהביא הדר"ג מתוספתא פ"א דשבת כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין להלל ותק"ש ולולב ורלה לדייק מזה דהלל מה"ת ותמהני שהרי גם מגלה שנו התם והוא רק מדרבנן ואולי ר"ל דשאני מגלה דהוי מד"ק וכד"ת דמי כמ"ש הט"ז סי' תרפ"ז סק"ב מדברי ב"י סי' תקנ"ד בשם ר"ת ויש להפליא שלא הביא מדברי הב"י סימן תרפ"ו שכ"כ בשם הרז"ה לענין מגלה עצמה וע' בר"ן ורא"ש פ"ב דתענית ומלחמות ומרדכי פ"א דמגלה ובאמת שכ"ה בש"ע סי' תרנ"ו ס"ז גם לענין שמחת פורים דד"ק כד"ת דמי ומג'א"י בתוס' רי"ד למגלה כ' שהוכיח מהש"ס שם דאין קטן נאמן להעיד מש"ס דמגלה יש לה רמז במקרא לכן כד"ת דמי וע"ע בברכ"י לחו"מ סי' ל"ה וכבא רחמים על מס' סופרים פי"ד הח"י בזה. אבל מ"ש כת"ר ראי' דהלל מה"ת מהא דסוכה ל"ח א' לא אבין דהא דמסני רבא דבדאורייתא מפסיק ולא בדרבנן לא קיימא למסקנא ואם כונתו דתיקשי לפי הס"ד איך יפרנס התוספתא הנ"ל מלבד דמבואר בשבת קל"ח ב' דברייתות לא היו שגורים בפי האמוראים ועתוס' חולין קכ"ז ב' ד"ה ומר כבר וכו' ותוס' ב"מ קי"ד ב' ד"ה ה"ג דתניא וכו' דתוספתא ל"ה שגורים בפיהם ועוד דרבא השיב רק על קושי' הש"ס דפריך מתפלה אלולב דמאי קושיא וכו' ואי משום תיובתא אחריתא נלטרך באמת לשינויא דר"ס יאמר מההוא אין מיהא ליכא תיובתא וכדאיתא כה"ג בנדה ס"ח ע"ב ועמ"ש בחיבורי גי"ד בפתיחה לטרפות אות ס' שהבאתי מכמ"ק בש"ס כה"ג:

ובעיקר הדין אם מותר לטעום קודם הלל לפמש"ל דתפלה והלל מעכבים זא"ז פשיטא דאסור לטעום כמו דקודם התפלה אסור לטעום. ובדין תקיעת שופר נ"ל דדמי ללולב המבואר סי' תרנ"ב ס"ב ומג"א סק"ד ובתשו' בש"ר סי' ע"ד מבואר דמדינא שרי אבל יש להחמיר אפי' בארס חלום ועתשו' השיב משה סי' י"ט בדין שתיית קאפע ועתה ראיתי בס' שדי חמד מערכת ד' מינים סי' ג' אות כ"ב אריכות דברים בזה. ומ"ש כת"ר מתוס' שבת ק' ע"ב ד"ה לינא וכו' דמוכח דדין מפסיקין ואיסור טעימה תלויס זב"ז י"ל דודאי היכא דאסור לטעום מכ"ש דמפסיקין אבל גם היכא דמפסיקין משום דליכא שהות מ"מ י"ל דמותר לטעום ועמג"א בסי' תרל"ב סק"ז הביא מהתוספתא דשבת שהביא כת"ר ואפ"ה פסק דבמגלה שרי טעימה אבל דוקא לנ"ג ובא"ר סי' תרנ"ב סק"ד דחה מ"ש המג"א לדחות הראי' מהתוס' דמיבל היינו סעודה והביא מש"ס דפסחים להיפוך ומ"מ מתיר בסי' תרל"ב טעימה לנ"ג ע"ש. בו"ר בשאילת יעב"ץ ח"א סי' מ' באורך בענין טעימה קודם הלל דדמי לתפלה אלא שמדינא גם קודם תפלה טעימה מותר ומ"מ מדת חסידות שלא לטעום גם קודם הלל וקודם קרה"ת ע"ש:

ומ"ש בדין אמירת הלל ב"פ מדברי שו"מ מהד"ג ח"א סי' ק"כ הנה גם בס' החיים סי' תכ"ב חולק ע"ד מג"א שם סק"ה וכ"ה בשו"ת שערי לדק חאו"ח סי' כ"ג אבל דוקא במקום לורך:

ומה שהקשה באו"ח סי' תרל"ד ס"ג בהא דאם יש בסוכה זע"ז וגתן בה בגדים לנאותה וממעטים אותה מזע"ז פסולה דלפמ"ש הב"ח סי' תרל"ט דדוקא אם אסור ליטול הגוי כל ז' מתבטל וממעט מן השיעור משא"כ בהתנה שלאגי בודל כל ביהש"מ א"כ לפי פשטות לשון הש"ע דמיירי גם בתחלת עשיית הסוכה דינא הכי והרי כיון דהסוכה פסולה לא הוקלה הנוי למלותו ומותר ליטלן ואינו ממעט ולאו להיות כשרה והוי תרתי דסתרי שא"א להיות ממעט ופסולה והיא קושי' מושכלת. וכ"ל ליישב דנודע מ"ש הב"י סי' ש"י בשם הירושלמי פ"א דבילה דגם מוקלה בטעות שהיה כסור שלא נתייבש הוי מוקלה כיון דאסח דעתי' מיני' אבל בש"ס דילן אי' בבילה כ"ו דשרי וקיי"ל כש"ס דילן ובמראה"פ על הירושלמי פ"א דבילה העלה דזהו דוקא בשבת אבל ביו"ט דמחמירין טפי במוקלה גם בכה"ג אסור ותי' בזה סתירת דברי ירושלמי ובבלי ע"ש ובתשו' בשמים ראש סי' רכ"ט נתווכחו מהר"ח פלטיאל עם הרמ"ה בדין מוקלה מחמת איסור בטעות אי הוי מוקלה וע' בס' נתי"ע להגאון מליסא והג"ה לבילה ו' מ"ש בזה וא"כ אי נימא דהוי מוקלה ומכ"ש

די"ל

י"ל דבמוקצה מחמת מצוה דחמור טפי לכ"ע הוי מוקצה. וא"כ הכא שהוא עשה הנוי לשם סוכה ושכר שהסוכה כשרה אף דאנחנו פוסלים אותה מ"מ כבר הוקצה משום דאסח דעתי' מיני' והקצי' ואסור להוציאה אך בזה יש לפקפק דבנוי סוכה ל"ה מוקצה ממש אלא משום ביזוי מצוה וע' תוס' שבת כ"ב ובב"י וט"ז סי' תרל"ח אך די"ל דגם הביטול הרי תלוי בדעתו של אדם כדאיתא בסוכה ד' גבי תבן ועפר א"כ כיון דאסח דעתו וביטל הבגדים אף שהי' בטעות הוי ביטול ובטלו המחיצות ולא דמי להא דביטל ברים דבטלה דעתו אצל כל אדם דהכא לפי דעתו שכשרה הסוכה לא עשה נגד דעת ב"א כן נראה לפע"ד:

ומזה שהאריך בדין ד' מינים במחובר אם יוצאים בהם והביא מד' פמ"ג בסי' תרנ"ג שנסתפק בענין מלא עפר אי הוי בכלל לקיחה וגם הביא מהגלי"ח לשבת קל"א א' שכתב בפשיטות דבלולב לא משכח"ל חילול שבת בגוף המצוה דגם אם הי' מחובר א"ל נתלשו דגם בנטלו בידו בעודו מחובר יצא וכת"ר תמה שנעלם מהם דברי רש"י שם ובסוכה מ"ג שכתב דמכשיריו היינו לקצצו מן המחובר ונדחק ליישב דבשבת קאי אשופר ובסוכה שם נקט רש"י גם לאגדו דס"ל לולב צריך אגד וצריך לקצצן כדי שיוכל לאגדן אבל גם מתוס' סוכה ל"ב ע"א שכתבו דלא משני בדכותי וקודם ביטול משום דכשנקצץ הלולב מהדקל נתבטל מוכח דא"א לצאת במחובר עכתו"ד הנעימים. והנה על הפמ"ג לק"מ שדקדק וצייר בענין מלא עפר והיינו משום דס"ל דעכ"פ בעי הגבהה כמ"ש בשדי חמד מער' ד' מינים סי' ג' אות י"ב בסופו בשם שו"ת דב"מ ודלא כהרש"ש ולכן א"י במחובר ורק בגדל בענין משכח"ל שיגביהנו וע"ש אות ד' ואות ה' ולכן אין סתירה לדבריו מד' רש"י דהתם במחובר לארץ שפיר צריך לקצצן ולפי המבואר בשבת פ"א ב' בהוצא פרפוסא דאיכא משום תולש דרבנן במגביה מן הארץ נ"ל דמיירי במונח ע"ג יתדות ע"ש ותבין אבל ע"ד הגלי"ח הוא תמי' גדולה מדברי רש"י וא"א לייש' זולת כדברי כתר"ה ויש להוסיף דגם אם א"ל אגוד רק למצוה מ"מ בעי' שיהי' ראוי לאגדו אבל בא"א לאגדו פסול כהא דבעי' שיהי' ראוי לבילה וצריך לקצצו וע' במל"מ פ"ג מביכורים ה"ד ועוד בכמ"ק אולם מד' התוס' הנ"ל אין סתירה דהא בעודו מחובר הוא מוקצה וא"א לאחוז בידו ולנענעו וה"א שיאחזנו בלא נענוע ואפי' ליגע בו אסור ואף דתוך ג"ט מותר להשתמש באילן כדאי' בעירובין ל"ט ורש"י שבת קכ"ה ב' ד"ה למטה מ"מ לולב הוא למעלה מן ג"ט א"כ א"א לצאת בו דהוי מהב"ע אבל איסור מוקצה הרי הוא רק מדרבנן (ובגליון פמ"ג או"ח סי' שי"א הערותי משבת פ"א ב' גבי פרפוסא דאיכא נמי מוקצה ואפ"ה שרי לכ"ה ומוכח דב' איסורים שרי לכ"ה ואכמ"ל) ובש"ס דשבת דקאי אדרשת ביום אפי' בשבת ומוקי לה לר"א וא"כ קאי אקרא של תורה ומדאורייתא שפיר יכול לצאת גם בשל מוקצה לכן כתב הגלי"ח דיכול לצאת בו במחובר וגם אי נימא דבעבירה דרבנן ל"א מהב"ע לא יצא י"ל לשי' רש"י בבילה ב' דמוקצה דאורייתא לרבה וע' בס' העמק שאלה בשאלות פ' בשלח שהעלה שכ"ה גם למסקנת הש"ס דפסחים ושכ"ה גם דעת השאלתות והרי"ף ע"ש ובחידושי אנשי שם על המרדכי ב"ק פ' הגוזל קמא העלה שכ"ה דעת רמב"ם א"כ פשיטא דא"א לצאת בעודו מחובר משום מוקצה ובפרט להסוברים דמוקצה אסור בהנאה כמ"ש בברכ"י ובשע"ת סי' תק"ז בשם הרהב"ד ובית מועד ודלא כהתוס' שהובא במג"א סי' תק"ע סקט"ו וע"ע במג"א ומהה"ש סי' שכ"ה א"כ י"ל דלא הוי לכם לשי' כמ"פ כנודע וע' שבת קל"א ב' ולמאי הלכתא הילכתא לטלטול אצטריך קרא למישרי וקשה אי מוקצה נה"ת משכח"ל במוקצה ולפמ"ש ניחא דלר"א לשיטתי' מוקצה דרבנן. אולם הרי בסברת רבה בדין מוקצה פליגי ב"ש וב"ה התם ולשי' ב"ש לא ס"ל כן והרי ר"א מתלמידי ב"ש וכ"ה בבילה ד' ע"א ובתוס' עירובין ל"ה א' ד"ה משום וכו' כתבו להדיא דר"א סובר בד"ז כב"ש דנאכל ובביצתו שפיר כתב הגלי"ח דאפשר לצאת גם במחובר:

אך לפמ"ש באס"ז לבילה דגם לשי' רש"י רק באכילה אסור מה"ת ולא בטלטול יש לפקפק בזה זולת אי נימא דע"י איה"נ ל"ה לכם וכמש"ל. והעיקר מטעם הקדוש. ובעיקר הספק יש להביא ראי' ממשנה פ"ג דביכורים מ"א דלרבנן קורא שם במחובר ור"ש יליף ג"ש מהבאה דבעי' פירי ובתלוש וע"ש ברע"ב דס"ל דמחובר לא מקרי פירי והוי"ט תמה וע"ש בירושלמי ופי' הר"מ דמוכח דלרבנן נקרא פירי אע"ג דכתיב ולקחת מראשית כל פרי ומכ"ש בכ"ד דגם ר"ש מודה ודו"ק וע' בסה"ג שעל הרי"ף פ"ג דסוכה בשם ריא"ז וז"ל המינים הללו משנטלן והגביהן ממקומן יצא שזהו לקיחה האמורה בתורה ע"ש וע' בהגהת רש"ש לסוכה מ"ב מ"ש בזה:

ומזה שהעיר בדין אכילת כזית בסוכה אי בעינן הנאת מעיו או סגי בהנאת גרונו יעויין במחה"ש סי' תע"ה סק"ד שהעלה בדעת מג"א דבמצוה בעי' הנאת מעיו אלא דבמ"ש המג"א דצריך לבלוע כל הכזית כתבתי בגליון זה כמה שנים מדברי הפנ"י שעל הירושלמי פ"ו דנזיר שכתב להיפוך ואם במצה כשר בחלקו בחון נחלקו הפנ"י ופ"מ בביאור דברי הירושלמי שם והנה גם בתשו' כתב סופר חאו"ח סי' ע"א האריך להוכיח דבאכילת מצוה של שבת ויו"ט תליא בהנאת מעיו וע' בשדי חמד מערכת אכילה אות י':

ומזה שתמה ע"ד הח"ס חאו"ח סי' קכ"ז דס"ל דכותבת דיוה"כ תליא בהנאת מעיו שנעלם ממנו ש"ס ערוך בשבועות י"ג ע"א וכריתות ז' ע"א דחנקתי' אומצא וכו' הנה גם בספר מנחת חינוך מצוה שי"ג נידד לומר כדעת הח"ס ומאז העירני ח"א בתמי' זו ולא מצאתי מקום ליישבו ואח"ז ראיתי בתשו' כ"ס חאו"ח סי' קי"ז ושו"ת ד"ח סי' ל"ג שכבר ירו עליו גדולי המורים חצים ותמהו מירושלמי פ"ח דתרומות ה"א בהא דהלעוס כבלוע ומרה"פ שם והוא העלה לחלק בין אכילה לשתי' ובמח"כ גם הוא לא זכר מהש"ס הנ"ל דמוכח דגם במאכל כן הוא וצ"ע וכת"ר הוסיף לתמוה דבכה"ג דחנקתי' אומצא הרי באוכל דרך מזיק פטור גם ביוה"כ כדאי' ביומא פ' ולכן נ"ל דבכריתות שם אי' בזה"ל דילמא בהדי דאכל נהמא חנקתי' אומצא ומית וכו' ויש לפרש שאכל נהמא יותר מככותבת ובלע ונכנס למעיים ככותבת ונשאר עוד אומצא בגרונו ונחנק ובשעת א' נבלע השאר למעיים בשעה שנחנק בגרונו ונתחייב כרת על מה שנכנס במעיו ול"ה בשעה שיכפר עליו יה"כ וכן בשבועות י"ג אף שקיצר בלשון הכונה הוא כמ"ש. ואולם רב א' הקשה עוד מהא דיש אוכל אכילה אחת וחייבים ד' חטאות וכו' ביוה"כ וכו' ולר"מ גם משום הוצאה ומבואר בתוס' שבת ק"ב משום דבליעתו הנחתו וקשה הרי משום יה"כ אינו חייב משום הנאת גרונו אלא משום הנאת מעיו והיינו באיס בב"א וכו"ר בתשו' אמרי אש חאו"ח סי' י"ב שהעיר בזה וע"ש עוד בסי' ל"ד מ"ש בזה והנם בי"ל בזה אין עת האסף עתה:

ומ"ש כתר"ה עמ"ש המג"א סי' תרנ"א סק"ז בשם מ"כ דגם באתרוג שתלוי למטה אפ"ה בעינן דרך גדילתו שמד' רש"י סוכה מ"ה ב' ד"ה כל וכו' ולולב והדס וערבה ולא נקט אתרוג מוכח להיפוך יעוין בירושלמי פ"ה דברכות ה"ב בכוסה מפורש דכל ד' מינים שבלולב נוטלין דרך גידוליהן ע"ש ושוב מצאתי גם בהג"א רפ"ד דסוכה בשם א"ז שהביא ג"כ ד"ז מהש"ס דילן וכ"ה בא"ז שם וצ"ע והנני אוהבו הדוש"ת:

סימן ב

להרב המאוה"ג חריף ובקי וכו' מוה' שמואל רוטנבערג נ"י מו"ץ דק' ראווני במדינת רוסיא.

מכתבו הגיעני ובדבר המקוה שכל הכשרה ע"י מרזבים פתוחים כשפ"ה ומחובר להנהר וכת"ר תמה ע"ד הש"ך סקי"ה שפסק כדעת מהרי"ק דבמקום שלא היה הנהר מהלך בתחלתו אפי' בכנו זוחלין פסול והרי זה סותר להא דסעיף י' מעין שהמשיכו לבריכת מים וכו' ובש"ך סקכ"ע דגם בזוחלין כשר וכבר קדמו בד"ח על הל' מקוואות סק"י והניח בצ"ע אך דמ"מ בעיקר הדין יש לקיים דעת הש"ך ע"פ המבואר בפרישה בד"ה יש לה כל דין מעין שהקשה מטבילה בנהרות ותי' דשא"ה בנהרות שמי המעיין עצמו מעורב במי גשמים ואינו בעין גרע טפי ובב"מ ס"ב ביאר דר"ל דבאגי מעיין שעומד בפ"ע ולא בטל כלל במים אחרים לכן כשהמשיך מימיו ע"ג הבריכה כיון דמחובר למעיין דינו כמעיין לטהר גם בזוחלין אבל בנהר המעיין עצמו מעורב בנוטפין לכן במקום שנתרחב נתבטל ממנו דין מעיין אבל לשי' הר"ש גם דין בריכה הוא רק לענין לטהר בכ"ש ולא בזוחלין כמ"ש הב"מ שם בקונטרס א' בתחלתו ובד"ת סק"ח וסק"י וע"ש סק"ח וסקי"ג מ"ש בעיקר דינו של מהרי"ק וש"ך הנ"ל אבל בעיקר ראיית הש"ך מהרא"ש ומרדכי מדהקשו פשיטא וכו' כבר דחה בנה"א שבספר האשכול הל' מקוואות סי' כ"ח וכו' שנעלם מהש"ך דברי הר"ן בשבועות ע"ש מ"ש בזה אבל בכ"ז הדבר תלוי במחלוקת ראשונים כי ברמב"ן ורשב"א נדרים נחלקו בזה ודעת רמב"ן כמהרי"ק והרשב"א תמה עליו וגם בא"ז בשו"ת שבסופו סי' תשע"ג ובי' הש"פ יש ב' דיעות בזה כמ"ש בשו"ת ב"ש ח"ב סי' פ"ב אך לפמ"ש הריטב"א

נדרים שם בשם הר"פ דגם המחמירים לא אסרו אלא מדרבנן משום מ"מ א"כ י"ל דבדרבנן יש לסמוך ע"ד המקילים אבל היינו ברבו הזוחלין על הנוטפין אבל בעת ריבוי גשמים יש לחוש לריבוי נוטפין לפי' כמ"ש והוי חשש דאורייתא וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סימן קל"ב קל"ג בפלפול ארוך בכ"ז ועכ"פ בודאי אין להקל אלא בשעה"ד:

ועתה נבא לדין מקוה החדשה שעושים כעת שהיא בנויה מלבנים ונפשים (צימענד) הכותלים וקרקעיתה והמדרגות וסמוך לקרקעיתה יש נקב בכותל שלצד הנהר ושם מונחים מרזבים עד הנהר והמרזבים הם מן ד' נסרים דבוקים במסמרות ברזל חדשים ומחבר נומא המתהוה בנסרים שנ..ייר הח"ם סי' ר"א גם בנעשה מאליו ובכדי שלא ירקבו המרזבים ציפו אותם בפנים בטסי ברזל בדפנותיהם וקרקעיתם ודבוקים במסמרות אבל הכיסוי הוא רק מעץ והנסיון העיד שאחר הציפוי נשארו מקומות שלא נדבקו הטסים היטב ויכולים המים למצוא מקום לכנוס לשם אלא דאיכא הוכחה וגי"ד דלא ניחא להו בזה ובפרט דהעיקר לדינא דאין נקבים כאלו פוסלים כיון שלא עשאום בכונה לצורך לקבל והמרזבים ההם מתחילים מחוץ לכותלי המקוה ובתוך עובי הכותל מונח סילון עגול חללו כשפ"ה ונסתם ע"י מגופת עץ ובשפותחין המגופה נכנסים מים מהנהר למקוה בערך חצי אמה בגובה גם כשהנהר ממועט בגידולו ויש בהחצי אמה כמה שיעורי מקואות מפני גודל השטח וכשסותמין המגופה שופכין להמקוה מים שאובין עד שתתמלא וכשפותחין אח"כ המגופה יצאו המים העליונים ותעמוד בשוה לגובה מי הנהר ועי"ז נקל לנקותה בכל עת ולהכניס מים אחרים מהנהר וכשהמגופה אדוקה היטב דרכה לחסור במעל"ע בערך חצי אצבע או מעט יותר ע"י נקבים קטנים שנראה שמתמלאים המים מבחוץ לפנים דרך הנקבים ועיקר ההיתר עפ"ד הרשב"א שבשו"ע בס"א דאם אין הזחילה ניכר להדיא כשר והביא משו"ת שם הרי' סימן ע' ושי"ע סימן ל"ט והשו' מע"ל סי' ל"ט:

הנה בדבר הזחילה כבר הארכתי בכמה תשובות והבאתי מדברי האשכול סי' ס' ובדכ"י סי' ר"א ס"ב אות ד' ובפרט מדברי הראב"ד בפי' לעדיות פ"ה מ"ב בסופה וז"ל ומודים שהוא גודר כלומר עושה גדר של כלים בפני המים ואע"פ שהמים יורדים בין כלי לכלי אין בכך כלום שאלו מקוה הנקוה במקומות הרבה אם נשארו בו מ"ס מטבילים בו וכו' עכ"ל. הרי דנקט שהמים יורדין בין כלי לכלי ואפ"ה כשר ושם לעיל מפורש דמיירי במי גשמים היורדים מן ההר ואפ"ה לא מיפסלו משום זוחלין ומזה מוכח להדיא כדעת תשו' מעיל לדקה סי' ל"ט שהביא גם רו"מ דדוקא בנפרץ הכותל והמים נמשכין כזחילת כל מי נהר וכדומה מקרי זחילה ובתשו' תשב"ץ ח"א סימן י"ז כתב וז"ל ומ"ש שהמקוה נשחתו כותליו ומים הנקוים יורדים בו דרך סדקיו ותמיד אתם צריכין להוסיף בו מים ע"י המשכה כשר הדבר ושפיר דמי וכו' ומשום זחילתו אינו נפסל וכו' כבר כתב הרשב"א שלא נאמר זה אלא בנקב רחב דכיון שזחילתו ניכרת דנין אותו כזוחל ממש וצריך שתיקנו אבל מקוה שנסדק או ניקב מעט עד שלא יכיל המים ונוטף מעט מעט והולך וחסר אין זה נקרא זוחל דהא אמרי' פ' חומר בקודש דהארעא חלחולי מחלחל ומנטפטפת בכל שעה ונבלעין המים מעט מעט במקומן ואפ"ה כשר ועוד הביא הרב ז"ל ראי' מדתנן מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות ודוקא חסר הא נמלא בו מ"ס אע"פ שחסר ממדתו הראשונה טהורות ואם מקוה במימיו יוצאין דרך סדקיו היה נפסל מפני שהוא זוחל הי' לנו לחוש שמא נשבר למטה ונעשה זוחל שהרי כד"א הוא הלא ודאי לא פסלו זוחלין אלא בזוחל ממש שזחילתו נראית לפי שכל המים שבמקוה נדונין בזוחלין אבל מפני נטפוף מעט שאין ניכר לעין לא מקרי זוחל ודברי טעם הם וראוי לסמוך עליהם הלכה למעשה עכ"ל הרי מפורש דבכ"ד אין שום חשש בזה:

והנה עוד כתב רו"מ כי בסתימת המגופה של עץ לבד אין די לעכב המים שלא יצאו לאשר עץ בעץ אינו מתהדק יפה ולכן ירצו לחפות המגופה בחתיכת גאממע חדשה והקר אם אין בזה חשש כותם בדבר המקבל"ט לפי' הר"ש שהובא בבי' ר"א ס"נ וגידר דבגד צריך שיהי' ארוג כמ"ש הרמב"ם פ"א מכלים הי"א והביא בשם הסד"ט להגאון מראדזין פכ"ז מכלים ליישב הא דבפכ"ב מכלים ה"ג כתב רמב"ם דכל הקליעות מטמאות בבגדים בשיעור ג' אצבעות דהחילוק בין בגד לשק הוא רק בארוג כ"ש דאז בבגד בעי' ארוג ממש ולא בשק אבל בדאיכא שיעור בגד גם בבגדים מטמא אבל עכ"פ בעינן שיהיה טווי וקלוע והביא מרש"י שבת (ס"ד ע"א) ד"ה יכול וכו' דהתם טווי הוא וזהו אריגתו והגאממע אינו טווי וארוג אלא נעשה ע"י מריחת הגאממע הלחה ע"י האש עכתו"ד. הנה מ"ש בשם הסד"ט אינו ת"י ולא נמצא פה"ק אבל אני מצאתי ד"ז בפי' הראב"ד פ"ג דעדיות מ"ד באמצע דבריו לחד פי' שם ביאר דהא דמוסף שק על הבגד שאע"פ שאינו ארוג טמא היינו בקליעה כ"ש משא"כ בדאיכא שיעורא ע"ש (ובגוף דין ארוג כ"ש יעוין ברש"י ביצה (דף כג ע"ב) ד"ה אמלעית דס"ל דגם בכלי עץ גזרו משום ארוג והתוס' חלקו עליו וע"ע ברע"ב רפכ"ז מכלים מ"א ומש"א שם) ואולם הנה מצאתי ברש"י זבחים (צ"ה ע"א) בהא דהעבים והרכים אין בהם משום שלש על שלש וז"ל והרכין שאינו ארוג דלאו ללבישה חזו ולא לתקן בהן חלוק אלא לישב עליו וצריך שלשה על שלשה יעו"ש ומבואר דבאינו ארוג בעי' ג"ט על ג"ט אך י"ל דמשום שא"ר לשום לבישה משא"כ בהגאמע שעושין מהם תיקון לבגדים וע' בתשו' נו"ב מ"ת יו"ד סי' ק"ה ושיבת ציון סי' ל"ט בדין הנייר והעלה שם הש"ל דהנייר הנעשה מבלאי בגדים מקבל טומאה דלענין טומאה א"צ שיהי' שוע טווי ונוז דגם הלבדים הם כבגדים ואף דפנים חדשות בהו לכאן הרי לא בשביל שהי' ארוג בתחלה מקבל טומאה אלא מפני שנעשה עתה מעשי לבדים והעלה דיש ב' מיני ניירות יעו"ש היטב וא"כ י"ל דה"נ בנ"ד לא גרע מלבדים שהרי גם הנייר אינו טווי כלל ועוד שהרי מבואר בשבת (כ"ז ע"ב) ת"ר ג' דברים נאמרו באיסטמא וכו' ואין מטמאה בנגעים ופירש"י שעשוי' כמין לבד ואינה טוויה ובנגעים כתיב בגד ובעי' שוע וטווי כמו בכלאים ובתוס' ד"ה ואין וכו' הקשו מאי אריא בנגעים אפי' במת ושרץ לא מטמא דבעי' טווי וארוג והי' דמטמא במת ושרץ בק"ו מפכין קטנים כיון דשייך בה מדרס ובמהרש"א שם פי' דהא דבעינן בשו"מ ושרץ טווי וארוג היינו בדבר שאינו ראוי למדרס הזב ע"ש וע' בתוס' שם (פ"ד ע"א) ד"ה מפץ ובמהרמ"ל שם דמוכח דהוי טומאה דאורייתא ע"ש היטב ותבין וא"כ בנ"ד שעושין מנעלים וכדומה מן הגאמע וראוי למדרס א"כ א"צ שיהי' טווי וארוג ומקבל טומאה.

אך דלפמש"ל מדברי רש"י זבחים דכשאינו ארוג בעינן שיעור ג"ט ומבואר שם דהרכין היינו שקורין בלע"ז פלטרא וברש"י שבת הנ"ל בד"ה אין בה וכו' שעשוי' כמין לבד שקורין פולטרא ואינה טווי' עכ"ל הרי שהלבדים הם הם מין הרכין הנזכר במשנה א"כ מדינא אין בו שיעור גע"ג אצבעות לקב"ט אלא שיעור גע"ג טפחים א"כ בנ"ד שא"צ להמלאכה של הסתימה שיעור כזה שוב ליכא חשש קב"ט והן אמת שהרמב"ם ור"ש ורע"ב בפכ"ח דכלים שם פי' הרכים בע"א אבל מ"מ מנ"ל שנחלקו על רש"י בעיקר הדין ומוכח מש"ס דזבחים שם דגם אם הי' בו מתחלה שיעור גדול ונקרע ממנו בעי' שיהא בו ג"ט עג"ט דדוקא בעודנו מחובר אמרי' אגב אביהן שאני ע"ש ותבין ואף שכתבתי לעיל די"ל דוקא התם שאינו ראוי לשום לבישה ולא לתקן בו שום בגד משא"כ בנ"ד מ"מ הרי הבאתי מהתוס' שבת הנ"ל גבי איסטמא שכתבו דכל טעמא דמטמא במת ושרץ כשאינו טווי וארוג משום דשייך בה מדרס והרי התם חזי ללבישה ואפ"ה תליא במדרס והרי קיי"ל בפכ"ד דכלים דלמדרס בעינן ג"ט על ג"ט ואף דלנגעים סגי בג"א ועתוס' שבת (מ"ז ע"א) ד"ה בגדי ותוס' זבחים (צ"ה ע"א) ד"ה מעיל ובר"ש פכ"ח דכלים ותוס' עירובין (כ"ט ע"ב) מ"מ הרי מבואר בירושלמי סופ"ג דגיטין דגמירי דליבור לא מיטמי ודינם כעבירים ואין בשיעור ג"א שיעור קב"ט:

אך לפמ"ש בא"ז הל' כלאים סי' ד"ש דבאיסטמא מטמא בשרץ משום דהוי תכשיט י"ל דמטמא גם בג"א ועכ"פ בנ"ד שאינו בגד י"ל דבעי' ג"ט וכמ"ש אך לפמ"ש במש"א פכ"ד דכלים מי"ב דלא תליא בעבירות ועוני אלא אם הוא מלגיע חתיכה של ג"א או משליכו י"ל דבנ"ד שהם לוקחים חתיכה זו להשתמש דינם כעבירים ואולם הנה עוד יש לדון בזה דכיון דקובעו ומחברו לפשוטי כלי עץ מתבטל לגבי גוף הכלי וגדולה מזו דעת הר"מ בפיה"מ פי"א דכלים מ"ד גבי קלוסטרא של עץ ומצופה במתכות דטהור ובפי' הרא"ש תמה עליו מש"ס סוף חגיגה וע' בכ"מ פ"ד דכלים ה"ד בשם ר"י קורקס באורך בזה וע' בר"ש רפכ"ב דכלים והוי"ע שם דכ"ל דבשני מינים אינו כן וע"ע בתוי"ט שלהי חגיגה ובפי' חרדים שעל הירושלמי רפ"ה דברכות ה"ג ומל"מ פ"ד ופ"ו ופ"י דכלים וע' בשע"ת לאו"ח סימן תר"ע שרמז למ"ש בפי' ז"א על הספיקתא בזה ובנ"ד שאינו ציפוי לכל הכלי עץ רק כרוך סביב ראשו במקום כניסתו לנקב לכ"ע נראה דע"י חיבורו בדבק להעץ מתבטל לגבי העץ ונפקע טומאתו כיון שנעשה בו שינוי מעשה וכדקיי"ל גבי בית שסככו בזרעים דמהני שינוי מעשה לבטל טומאתו ועתוס' ב"ב (י"ט ע"ב) ד"ה ותיפוק ותוס' סוכה (י"ג ע"ב

ע"ב) ד"ה אם וכו' ועוד שהרי מבואר בפי"ג דכלים מ"ו דמתכות המשמש את העץ טהור וכ"פ הרמב"ם פ"ד מכלים הל' ה' אך לפמ"ש הכ"מ סופ"ד מכלים ה"ח דדוקא בנעשה לנוי לבד מקרי משמש העץ יש לפקפק בזה וע' תשו' פרשת מרדכי חיו"ד סי' י"ז אות ב' אכן עוד יש לדון בנ"ד דכיון שהוא מין היוצא מן העץ דינו ככלי עץ וע' רמב"ם פ"א מכלים הי"ג :

ועוד דלפמ"ש לעיל דהני' אם יש סדק ומעט מים יוצאין ממנו אינו בכלל זוחלין א"כ הרי גם אם הי' כותש בהמגופה של עץ לבד הי' כשר וא"כ אין הנאמע בכלל מעמיד כלל גם אם הי' דבר המקב"ט וכמ"ש כה"ג בש"ך ס"ק ק"מ אבל מ"מ נ"ל ביעשו את הנאמע רק כרוך בעיגול סביב ראש המגופה אבל בראשו היינו שולי המגופה ישאר רק עץ דאם יכרוך בהנאמע מסביב וגם את שולי המגופה מהתיכה א' הרי יהי' ככלי ראוי לקיבול ואף שעשוי למלאות דל"ש קיבול לבי' כמ"פ יש להוש לשי' המחמירים וע' במל"מ פ"ב מכלים ה"ג ובתשו' נו"ב מה"ק יו"ד סי' ל"ו מ"ש בזה :

ומ"ש רו"מ שבדעתו לחבר המגופה בגירי ברזל לעץ ארוך שיוצא למעלה מן מי המקוה וכשיגיע העץ מלמעלה לכותל המקוה יהי' נודע שהמגופה סתמה הנקב היטב ואין חשש ממה שהברזל יכייע שהרי מבואר בח"ס סי' רי"ח דאפי' כל הברזא של נחשת אין חשש שאינו מקב"ט כלל. לא כן ידידי שהרי מבואר בט"ז יו"ד סי' שע"א סק"ג וסק"י שגירי ברזל יש להם דין כלי מתכות והח"ס מיירי רק במגופה עצמה וגם בזה מבואר בתשו' ר"מ שיק סי' ר"ד בשם גי"ט סי' ע' שפסק דלא כהח"ס והוא הביא ראי' לדבריו ע"ש. אך כפי שכתב רו"מ שיהיו קבועים בקרקע ע"י קורה של עץ ויעשם מתחלה ע"מ כן לשמש עם הקרקע כבר העלו הט"ז ונה"ך שם דבכה"ג הינו מקב"ט וכ"ה בסי' ר"א במ"ח ודג"מ שם אך דבתשו' ד"ח ח"א סי' מ"ה העלה דל"מ אלא חיבור לקרקע ממש ולא לכותל המחובר לקרקע וע' תשו' פ"י ח"ב חו"מ סוסי' ל"א דמסופק בזה לענין ממון אבל בשי"ע לסי' ר"א תשובה ו' העלה בחיבר להשליבות המחוברים לקרקע הוי כמחובר לקרקע ועתוס' פ"ב דעדיות חיברו למרים או לקורה וע"ש ריש פ"ג וכ"ה בתשו' גי"ט ור"מ שיק הנ"ל וע"ע בשו"ת ב"ש ח"ב סי' פ"ד באמצע התשו' בזה ומצאתי בתשו' רשב"א ח"ג סי' רכ"ח מפורש ג"כ להקל ומצאתי בריש פי"ב דכלים מ"ג אונקלי שבכותלים גוהורה שמילא את הכותל ניגורות של ברזל לתלות בהן כלים טהורה דמשמישן עם הקרקע עכ"ל ומפורש להקל וכ"כ מדברי הר"מ בפיהמ"ש פ"כ דכלים מ"ד ע"ש ותבין וכ"ה להדיא בש"ס דשבת (דף פא ע"א) גבי חפי פותחת דהיברן לדלת הוי כמחובר לקרקע וא"ל דהכא שהגירי ברזל לא יהיו קבועים וקיימים אלא יהיו ניצים ונדים בכיבוב לכאן ולכאן ובכה"ג לא מקרי קביעות וחיבור דז"א שהרי מדברי הט"ז ונה"ך סי' שע"א הנ"ל מוכח דגם בכה"ג יש להקל ומ"מ נראה דאין להקל אלא באופן שיעשום מתחלה אדעתא דהכי ויחבר מקודם הגירי ברזל לקרקע ואח"כ יחבר להם המגופה וע"ע בשו"ת פרשת מרדכי סימן י"ז בהורך בענין זה וע' תשו' ר"מ שיק שם בשם גי"ט שהחיבור לא ע"י שרוי"פ דזה לא מקרי חיבור וע' בנח"א במפתח שבסו"ם האשכול לנוס' כלים מ"ש בענין השרויפין ושלשלאות לגדד להקל דלא כגי"ט וע' תשו' כתב סופר סי' ל"ז בזה ומה שחקר שם סי' ל"ח אם קביעות במסמרים הוי חיבור והביא מרמב"ם וכ"מ פכ"ו מכלים תמהני שלא הביא מתוספתא שהובא בר"ש פ"ז דכלים מ"ב ופי"ד מ"ג ופי' הר"מ ורע"ב שם מ"ב ובר"ש פ"כ מ"ה ותוי"ט שם ובפרק למ"ד מ"ב ורא"ב"ד פכ"ה מטו"מ ה"ד ור"ש פ"ו דאהלות מ"ז בשם תוספתא וכ"ה ב יבכתא פ"ב דעדיות וכ"ה בריש פ"ג שם וכן מצאתי בירושלמי פ"ג דשבת ה"א תקועים (במסמרות ק"ע שם) חיבור וכו' וע' ח"ס סי' קנ"ח אות י"ב מ"ש בזה ולכן פשוט להקל :

והנה עוד כתב רו"מ שהמדרגות נעשו ע"י בנין מלבנים ונפשים ולמען להזק שפתיהם שלא ישברו ע"י דריכת רגלים העמידו נסרים רוחב הנסרים כגובה המדרגות ועשה שרייפליך ותקעם לתוך הנסרים ובהם תחובים חוטי ברזל ונכנסים לתוך בנין הלבנים וע"י מחוזקים עגידת הנסרים לחזק המדרגות ויש לחוש אולי עשה נקב מקודם לתוך תחיבת השרייפליך ואף שעשוי ע"מ למלאות יש לחוש לדעת המחמירים וא"כ אסור להאשה לעמוד על המדרגות שהרי תעמוד גם על עובי הנסר עכ"ד. ולענ"ד אין חשש בזה כיון שעיקר הרגל עומד על המדרגה הבנוי' מלבנים ואם גם קצת מהרגל עומד על עובי הנסר הרי הוא רק כמשהו שא"ב נמשב וא"ל דכיון ד.ב.לדי הנסר ישתברו המדרגות והכל הולך אחר המעמיד דז"א דכבר כתב הגו"ב מ"ת סי' קל"ז דאם גורם רק מניעת פסוג העתיד לבא לכ"ע לא מקרי מהוה בדבר המקב"ט וע' תשו' ח"ס סי' ר"ד ובתשו' כ"ש ח"ב סי' כ"ד בהשמטות הביא מתשו' הלק"ט ח"א סי' ע"ו שפסק כן והוא הביא ראי' מפ"ג דכלים מ"ה ורע"ב ופי' הגר"א שם ואני מוסיף ראי' מד' הר"ש פי"ב דכלים מ"ד בסופה במ"ש ומטהרי רבנן כיון שעשוי רק להיזוק ע"ש ואף די"ל דשה"ה דתליא אי מקרי מהיה בדבר המקב"ט אבל הכא תליא רק במעמיד אבל ז"א דבתשו' הלק"ט שם מבואר הדין לענין כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל המבואר בסימן ק"כ ס"ו דאם גם בלא החשוקים יכול לעמוד אלא שאינו מתקיים זמן רב לכ"ע לא מקרי מעמיד והן אמת שיש לי ראי' להיפוך מהתוס' יומא (ע"ב א') ד"ה שמעמידין ליפויין שכתבו וז"ל נ"ל דאפי' ליפוי זהב שעליהן בטל לגבי דידהו דבכל דוכתא העץ בטל לגבי המתכות לענין טומאה ולכל מילי דאמר הלך אחר המעמיד וכו' ובעלי בתים אינו כן שהרי שלחן וכו' ויליף התם מקרא עכ"ל והרי התם העץ הי' עומד גם בלא הציפוי ואפ"ה מיחשב הזהב למעמיד אי לאו קרא דקמ"ל דהציפוי בטל לגבי העץ וא"כ י"ל דה"נ בזה אך דלפמ"ב רו"מ לא ישתברו כל המדרגות הבנויים בנפשים מבלעדי הנסרים רק שפתותיהם לבד א"כ אינו בגדר מעמיד כלל וכיון שהמדרגות כשרים בוב כיון דהאשה רוב הרגל עומדת על הבנין אף שמיעוטה עומדת על עובי הנסר אינו מזיק כלום ובפרט די"ל דכיון שהנסרים עומדים על צדן והכן לגובה המדרגה א"כ גם הנקב שנעשה בו לא נעשה לקבלה שא"א לקבל בו מים כלל כיון שהנסר עומד על צדו כמ"ש כה"ג פ"ד דמקואות מ"ב זקפה לידות וכו' אינה פוסלת את המקוה ובפרט דבנ"ד ספק אם נעשה כלל הנקב קודם תחיבת השרויף ולשי' כמ"פ נקב העשוי למלאות אינו פוסל כלל ולשי' הגו"ב יו"ד סי' נ"ו מקב"ט רק מדרבנן א"כ הוי סד"ר ולקולא. ובכ"ז מה דאפשר לתקן יש לתקן לטוח טיט ולבנה ע"ג מקום עובי הנסר או באופן אחר. ויש לדון עפמ"ש בשו"ת ב"ש ח"ב סימן מ"ט בשם הג' רש"ק דא"י לאסיר דשה"ש ובמק"א תמהתי שלא הביאו מהמל"מ פכ"ד מכלים ה"ז דדוקא בגנב וגזלן הימעוט ממשכנו אבל בלא גזלן לא קפדי אבל במש"א ככ"ב מכלים מ"ד דחה דבריו ובפרט בנ"ד שנעשה למקוה כ"ע קפדי ומ"ש המל"מ להסתפק בשאר כלים אי דמי למשכב יעוין בר"ש פכ"ב דכלים מ"ט בסופה ופכ"ו מ"ח בשם תוס' אבל מ"מ נ"ע להקל כיון שעשה מעשה [וע"ע בר"ש סופ"ב דעוקצים בשם תוס' עבלא שיש לה לבוזו והניח על נדה אינה מכשרת הזרעים וע"ע פי"ח דכלים מ"ג בפי' הר"מ ורע"ב שם והו"ק] :

והנה עוד חזר השואל וכתב שהמים באים מהנהר דרך צינורות מרובעות של עץ ומגופים בפנים בטסי ברזל ומחוברים ביתדות ברזל ובקצוות הטסים שמגיעים עם ע"ג טס נוקב מקודם הנקבים ע"י יתד גדול של ברזל ואח"כ מכה לתוכן מסמרות קטנות מחפים ע"פ כל הנקב וע"פ רוב הכה המסמרים רק בצדדי השילון ולא בשוליו ומ"מ א"י בבירור אולי לפעמים גם בשוליו ולפעמים בעת תקיעת היתדות כשהיתד אינו נכנס בשוה להנסר או ע"י הכאת המקבת נופל היתד מהנסר ונשאר נקב במקומו ונסתפק כת"ר אם הנקב נחשב שנעשה לקבלה מפני שנעשה בכונה לקבל היתד והביא בשם הסד"ט להגאון מרא"דזין דגם להרמב"ם דס"ל דנ"ק העשוי למלאות ל"ש קיבול היינו רק אם כבר מלאוהו אבל קודם שמלאוהו גם להרמב"ם שמי' קיבול כדמוכח מרש"י (סנהדרין כח) ובזה הי' כתירת ד' רמב"ם וא"כ בנ"ד כשנשאר נקב ריק דינו כצינור שחטט בו גומא דכל המים העוברים ע"ג דינם כשאובין כמ"ש בשי' ר"א סל"ו אך די"ל כיון דעשוי למלאות דינו כנקב הנעשה בלא כונה לקבלה וגם ע"י חיבור המים לנהר יש לצדד כמ"ש בשו"ת ל"ל החדש סי' קס"ג בכמה צדדי היתר עכתו"ד רו"מ :

הנה הספרים הנ"ל אינם ת"י ונחזי אנן והנה כבר הביא השבו"י ח"א סי' ל"ג דברי הרמב"ם פ"ב דכלים ה"ג ופ"ג ה"א שכתב בפשיטות דנ"ק העשוי למלאות אינו מקב"ט והביא כתירה ממ"ש בעצמו פ"ה מסוכה ה"ב דסיכבה בחילים נקבות פסולה והביא מהתוס' סוכה (י"ב ע"ב) ד"ה מהו דתימא וכו' במ"ש בדעת רש"י דנראה דיש חילוק בין אם עשוי להיות מילואו בתוכו עולמית או לא ובאמת שהתוס' שם חשבוהו לדוחק והשבו"י הביא סתירה מתוס' שבת (כ"ב ע"ב) ד"ה היא של אלמוג שכתבו בפשי' דנ"ק העשוי למלאות ל"ש קיבול וגם בהגהות רי"ב העיר בזה וע"ע בשיו"ק על הירושלמי פ"ו דשבת ה"ג בסופה ואני מצאתי בתוס' שבת (י"ז ע"א) ד"ה ועל שאר הדס וכו' שהקשו בהא דמרדע שעמאוהו ז' דהא פשוטי כ"ע אינו מקב"ט ואי מיירי

שהדרבנן .

שהדרבנן נתוכו הרי מטמא בכ"ש כל מה שתחתיו דחרב הרי הוא כחלל וכו' והור"ת דחשוב בית קיבול מקום שנותנים הדרבנן במרדעת ול"ה כ"ק העשוי למלאות שאין קובעין אותו שם אלא פעמים מניחין ופעמים מסירין וכו' והור"י דהיכא דאוקמי בכה"ג שא"א להוציא הדרבנן אא"כ ישבר וי"ת קיבולו ולכך לא חשיב תו בית קיבול עכ"ל הרי דלפי' ר"ת כל שקובע אותו שם לעולם בטל קיבולו ולפי' ר"י עכ"פ כל שא"א להוציאו משם אא"כ ישבר קיבולו בטל קיבולו ואפשר דגם הוא מודה לר"ת דבנעשה לקבוע לעולם ל"ש קיבול. ובאמת שבתי' הרשב"א שם הביא בשם י"מ דכ"ק העשוי למלאות ב"ק הוא ויש לתמוה שבדף כ"ב כתב בפשי' כדברי תוס' שם וגם בר"ש ורא"ש פט"ז דאהלות מ"א מבואר כדברי התוס' ועכ"פ נראה שזהו העיקר ביישוב ד' רמב"ם. ובתשו' נו"ב מה"ק יו"ד סי' ל"ו העלה דכ"ק העשוי לקבל אינו אלא מדרבנן ובזה תי' סתירת ד' רמב"ם אבל בתשובת הרמב"ן סי' רע"ו ותשובת רשב"א ח"א סי' קנ"ה מפורש דמדאורייתא מקב"ט ותמה שם ע"ד רמב"ם ועכ"פ לפי' תוס' הנ"ל מיושבים ד' רמב"ם בפשי' וגם מה שהקשו התוס' בסוכה והר"ש בפכ"ו דכלים מהא דתפלין מקרי כ"ק לק"מ דבאני התם שלפעמים מוציאין הפרשיות מהתפלין לבדקן ולא נעשה דרך קביעות לעולם:

וראיתי במלה"ר אות ק' שחידש מסברא דבשעה שהוא ממולא אינו מקב"ט ודוקא קודם המילוי טמא אף שעשוי למלאות ובזה תי' קושי' התוס' ע"ש ולענ"ד הדבר ברור ומוכרח כן ממשנה ערוכה בפ"ד דמקואות מ"ג החוטט בגנור לקבל צרורות בטל עץ בכ"ש ירד לתוכו עפר ונכבש כשר ובפי' הר"מ ז"ל ר"ל שאם היה בגנור ב"ק אשר הוא פסול וכו' ואם נתמלא בעפר והדק קלתם בקלתם עד שנתקשה ושב כהרסית הנה הוא כשר לפי שכבר כר הב"ק אשר היה בו אשר שמו כלי וזהו כונת אמרו ונכבש וכו' עכ"ל וברע"ב שם מבואר דמיירי בחקקו ולבסוף קבעו הרי מבואר דאם נתמלא דרך קבע לעולם בטל קיבולו וכשר וכ"ה בש"ע כל"ו שם וא"כ בע"כ הא דב"ק העשוי למלאות טמא היינו קודם שנתמלא או שנתמלא שלא בדרך קביעות לעולם שלא נתבטל קיבולו ממנו (שוב העירני השואל דלפמ"ש הפרישה דגם בלא"ה אין הגינור כלי גמור לכן מהני סתימת עפר אף שלא נחשב לסתימה במק"א א"כ אין ראי' משם) אבל דרך קביעות לעולם בודאי בטל קיבולו ולכן בכה"ג דנ"ד שתוקעין המסמרות דרך קביעות לעולם וממלא כל הנקב וכמעט מהנמנע להוציאו משם כלל בזמן שהוא שהוא אין בו חשש בית קיבול וע' תשו' מהר"י אסאד חיו"ד סי' רי"ב בדין כלי מתכות שי"ב בית קיבול דאם התיך לתוכו עופרת או בדיל עד שנתבטל קיבולו דכשר וכן בכלי עץ ע"ש (שוב העירני השואל שמדברי ר"ת שבתוס' שבת י"ז הנ"ל מוכח דגם קודם שנתמלא אם עשאו ע"ד למלאות בו לעולם טהור שהרי התם אין הדרבנן בתוך המרדע וע"ז סובב קו' התוס' ותי' ר"ת וזהו דלא כדעת הג' מרא"דזין ומלה"ר הנ"ל):

ומה שהביא רו"מ מד' הב"ח שמסופק בגינור אם רק המים העוברים ע"ג הגומא עצמה יש להם דין שאובין ולא לגדי הגומא שהם רק נידונים כשפת הכלי או דגם הצדדין הם בכלל בית קיבול והניח בצ"ע הגה בס' גי"ט ותשו' מהרי"א שם העלו דדוקא המים שעוברים ע"ג הגומא חשיבי שאובין אבל אם המים עוברין ע"ג הגומא וגם על צדדי הגומא מכאן ומכאן דינם כשאובין ומים כשרים שמעורבין ונמשכו למקוה והביא שם ממשנה דפ"ו מ"י אביק שבמרחץ ורמב"ם פ"ו הי"א וכת"ק דמן הצד כשר ע"ש אבל באמת צ"ע דשא"ה שהאביק הוא כלי בפ"ע לכן אין המים שבאמצעי נעשין שאובין אבל הכא בגינור הרי כל הגינור נעשה ב"ק ע"י שי"ב נקב וכ"כ להדיא מלשון הטוש"ע סל"ו דאפי' אין הגומא מחזיק אלא כ"ש נעשה כולה על ידה כלי וכו' וכ"ה להדיא בס"ג פ"ד דב"ב דא"א לומר דרק המים העוברים ע"ג הנקב מקרי שאובין דכל הגינור נעשה כלי ע"ש שביאר הדבר מפורש באר היטב והן אמת שמדברי הש"ך סקע"ז שהקשה דנהי שהם שאובין הרי באים למקוה בהמשכה וכו' ולכאורה אינו מובן דהא הוי כולה בהמשכה ובע"כ דס"ל דרק המים שע"ג הנקב הוו שאובין אבל באמת בנה"כ שנדפס בסופו חזר בו באמת מה"ט וביאר להדיא דכל הגינור מקרי כלי ודלא כדמשמע מלשון הרא"ש ע"ש וכ"ה בב"מ ליו"ד שם ומלאתי במ"כ בסופו שהביא מרמב"ם פ"ב דכלים ה"ב דמה שבצדדי הקיבול וא"צ להקיבול כלל מקב"ט רק מדרבנן וא"כ ה"נ בזה י"ל דמה שבצדדי הגומא מקב"ט רק מדרבנן ולפ"ז י"ל דתליא במ"ש הש"ך סקע"ו בשם ב"ח והגהת דרישה אם דוקא דבר המקב"ט מדאורייתא פוסל אבל פשוטי כ"ע דמקב"ט רק מדרבנן אינו פוסל (שוב העירני השואל דהש"ך מיירי לענין הוייתו ע"י טהרה אבל לענין המשכה לטהר שאובין לזו תליא בקב"ט רק אם נקרא כלי כמ"ש בסמ"ו) ואני מצאתי בפיה"מ להר"מ רפ"ד דמקואות דמפרש דפשוטי כ"ע פוסל במקוה וכ"ה בס בפ"ה משנה ה' וע"ש בתוי"ט מ"ש בדעת הרא"ש ולפמ"ש הרמב"ן בב"ב ס"ו דדין המשכה בכולה תליא אם שאובין פוסלין מה"ת ל"מ המשכה ואם רק מדרבנן מהני המשכה א"כ לפ"ז בנ"ד כיון דמן הצד ל"ה כלי אלא מדרבנן שוב מהני המשכה גם בכולה ובזה לדקו דברי הש"ך בקע"ז הנ"ל אבל תירוצו לא א"ש ואכמ"ל. ובגוף דין פשוטי כ"ע מצאתי בירושלמי פ"ב דחגיגה הל' ה' בסופה ריב"א בשם ר"ל ואסף איש מה ת"ל טהור הנגע עלמך אפי' את אוספו במגריפה אמרה התורה טהור מה אנן קיימין אם במגריפה של מתכות והלא פשוטי כלי מתכות טמאין אם במגריפה של עץ לא כעומד מחמת דבר טמא הוא אמר ר"ה תיפתר באוספו בנסר וכו' ופי' הפ"מ דבתחלה סבר שהם כלי קיבול ולזה משני דמיירי בנסר רחב שא"ב בית קיבול אבל י"ל דהתם דהחשש שיחזור ויטמא את האוסף אין חשש בפשוטי כלי עץ ועוד דהתם דריש לקרא ומה"ת ודאי דטהור וע' תשו' אמרי אש סוף סי' פ"ו שהביא ג"כ ראי' דגם דבר המקב"ט רק מדרבנן פוסל במקוה ולא מקרי הוייתו בטהרה ע"ש אך דמ"מ י"ל דכשר בהמשכה אפילו בכולה כיון דהמים העוברים מלדי הנקב אינם פוסלים אלא מדרבנן כיון דמה"ת אינו כלי וכמש"ל ומים העוברים ע"ג הנקב עצמו הם רק מיעוט שאובין ובפרט בנ"ד דע"י החיבור לנהר עכ"פ ליכא רק חשש שאובין דרבנן לפי' הרמב"ן כשר:

אולם בנ"ד שהדבר ספק אלא שרו"מ חושש דאפשר כיון שעשה נקבים וספק אם מילא הותם הוי כסד"ר ואתחזיק איסורא ומ"ש דהוא אומר בבירור שמילאן ומלתא דלא רמיא בדרבנן דעת הפ"ת שבפמ"ג סי' ל"ד להקל יעוין בדע"ת סי' ח"י סקי"ד שהוכחתי דגם בדרבנן אסור וע"ע בתשו' ח"ס יו"ד סוסי' קפ"ז במ"ש להסביר דעת הק"ס דלפי דבריו שם י"ל דבנ"ד מודה דאסור מה"ת ואף שי"ל בזה מ"מ העיקר דגם בדרבנן אסור אבל לענ"ד לפמ"ש החוו"ד בדיני ס"ס סק"כ דבתרי דרבנן גם ביש לו חז"א מותר כדמוכח מהרמב"ם ורא"ב"ד פ"י דמקואות וכ"ה בתשו' רע"א סי' ס' באמצע התשו' דבתרי דרבנן הוי כאין לו עיקר מה"ת וגם באתחזיק איסורא מותר ע"ש היטב א"כ ה"נ בנ"ד אבל בשעה"מ פ"י דמקואות כלל א' העלה דהרמב"ם שם יחיד בדבר וכל הפוסקים ס"ל דבדאתחזיק איסורא סד"ר להחמיר א"כ גם בתרי דרבנן ס"ל להחמיר אך דבנ"ד הרי מסופק אם עשה כלל נקבים בשולי הסילון וא"כ הוי כעין ס"ס שמא לא עשה ושמא מילאם ביתדות ובפרט בצירוף דאיכא המשכה וגם החיבור לנהר (וכבר הביא רו"מ מתשו' מבי"ט ח"ג סי' ע"א דא"צ להיות מחובר בשעת טבילה אבל עיינתי שם וראיתי דמיירי בבאין מן המעיין שבהר א"כ אין ראי' לנ"ד אבל גם בזה יש כמה לדדי קולא כנודע) וכבר העליתי בדע"ת סי' מ"ז סקכ"ח דבדאיכא טרחא א"צ לברורי והוי בכלל לא אפשר לתקן:

ויש לדון עוד דכיון שהקהל שכרו אותו למלא הנקבים גם אם שכח ולא מילא הו"ל כנעשה שלא ע"מ לקבל כיון דכשממלאן בטל קיבולן וכמש"ל והאומן שינה בשליחותו ולא מילאן וע' בתשו' ב"ש ח"ב סי' ס"ו באורך וימלא סניף דחזי לאצטרופי. ומכל הלין טעמי הנני מסכים עם רו"מ שא"צ להוציא הסילונות ואין חשש כלל לטבול בהמקוה וגם הרי דעת ר"ח ורשב"ס דהלכה כר"א דחיבור לקרקע מהני אפי' בחקקו ולבסוף קבעו ואף דקיי"ל כחכמים גם בדרבנן ועיין בט"ז בא"ח סי' קנ"ט סק"ח מ"מ בנ"ד הוי תרי דרבנן ובפרט שהרי עי"ז יהי' חשש לעז על הטבילות שטבלו בה עד עתה וכמ"ש כה"ג בתשו' מהרמ"ל וש"ך סי' קל"ח סקמ"ה ולכן יש להקל והנלע"ד כתבתי:

סימן ג

להרב הה"ג חריף ובקי וכו' מוה' **בנימין זאב משנה** נ"י
אבדק"ק קרעמוניץ ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה אחת מעיר וויסניווין הסמוך למחו"ק שהיתה עם בעלה כמה שנים ולא נשמע מעולם לא ממנו ולא משום אדם שיש לו אח ושבק לן חיים ומת בלא בנים ואחר מותו חקרו ודרשו מעיר מולדתו עיר קאוונע דליטא וגם שם ובעיירות הסמוכות לא נודע ממנו ולא אם הי' לו שום אח בעולם והנם שאמרו איזו אנשים שהם קרוביו בכ"ז אין להם שום ידיעה מאיזה אח ומעכת"ה הביא מד' מהרי"ע ח"א סי' פ"ב וש"ם להקנ"ה

בדין אם מחזיקין מאיסור לאיסור ונו"ב מ"ת סי' קמ"ג ובתשו' בית אפרים א"ע סי' קל"ב התיר להנשא אפי' לכתחלה אפי' באמרו איזו אנשים ששמעו מהבעל שיש לו אח דלא קיימא לן כהרשב"ם ב"ב קל"ד דס"ל דדוקא בהוחזק בלא אחין שריא להנשא ולא בכהם שלא הוחזק באחין דבעינן נמי שלא ידעו בבירור שאין לו בנים אלא שלא הוחזק באחים ולא בבנים אז שריא דאיכא ס"ס שמא אין לו אח ושמא יש לו בנים אך בתשו' הועפות ראם סי' פ"ג לא הביא נוד' הנו"ב ולא מד' הב"א ולא התיר אלא במקום שהי"ל ג"כ ולד שמת אחר כ"ט יום ותמה כת"ר עליו עכתו"ד. והנה בשו"ת שבשו"ע הרב הגאון ז"ל סי' כ"ח העיר שלא לסמוך על מה שלא ידעו משום אח אלא אם הוא נולד בעיר ההיא שמת בה משא"כ בבא מעיר אחרת ליכא הוכחה כלל ממה שלא שמעו מפיו אם יש לו אח דהאפשר לא הי"ל שום נ"מ לדבר מזה ואח"כ נידד בדעת הרא"ש דמחמת אריכות הזמן שנמשך כמה שנים לא ימלט שהי' מספר לפעמים מאחיו ע"ש בארוך מ"ש מתשו' מהרי"ק בזה ובנ"ד מה שחקרו ודרשו בעיר קאווגע אין לך סמיכה ע"ז דכפי הנראה גם את בעל האשה לא ידעו שם שום א' מהזקנים ולא זכרו ממנו כלום וא"כ אין הוכחה ממה שלא ידעו משום אח. אך דגם בנ"ד עברו משך כמה שנים ולא שמעו ממנו בשום כעס שיש לו איזה אח:

והנה בגוף הדין כבר היה מעשה כזו בעיר ברא"ד ונדפס ספר שבעה עינים על נידון כזה והסכימו כל גדולי הדור וברא"שם הגאון מליסא והישועו"ק והח"ס ור"ע איגר ובעל חמדת שלמה ועוד כמה גדולים עם הגאון מהרש"ק ז"ל להתירה להנשא והעלו דגם מהרי"ט מיירי רק בבא לשם ולזמן מועט נמ משא"כ בשהה כמה שנים וע"ע בתשו' ח"ס א"ע ח"א סי' מ"א וח"ב סי' ס"ז ושו"ת מהר"ם מרוטינבורג האחרונים חא"ע סי' כ"ה ובס' תיקון עולם תיקון ד' כמה תשובות בענין זה וגם בתשו' רח"כ א"ע סי' פ"ב פ"ג האריך בזה והעלה להקל וע"ע בתשו' ר"מ שיק א"ע סימן קמ"ב קמ"ג ושו"מ מ"ג ח"ג סימן קכ"ז. והנה בתשו' רח"כ שם הקשה בהא דבקידושין (סד א') אמר אביי מתניתין דלא מוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דאמרינן כיון דלא מוחזק לן באחי ולא בבני אמר יש לי אחים היינו נאמן וכו' ומוכח דדוקא בלא מוחזק לא באחי ולא בבני דאיכא ס"ס כמ"ש רשב"ם ב"ב (קל"ד ע"ב) דשמא יש לו בנים ואת"ל אין לו שמא גם אח אין לו ומותרת לשוק אבל בים לו בנים אפי' לא הוחזק באחין אסור אבל בש"ס דב"ב (קל"ד ב') שם איתא בזה"ל למאי הלכתא אר"י אמר שמואל וכו' התם דלא מוחזק לן באח הכא אע"ג דמוחזק לן באח הני דנקט רק דלא מוחזק לן באח ומשמע דאף שאין לו בנים דינא הכי:

ונראה לייסב ע"ד פלפול דהנה בש"ס דב"ק ק"י פריך אהא דאמר אביי ש"מ כסף מכפר מחלה וכו' אדעתא דהכי לא יהב לי' וכו' אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק לי' בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ומשני התם אנן סהדי דמינח ניחא לה בכל דהו וכו' ופירש"י דניחא לה להתקדש לראשון שהוא שלם על הספק שאם ימות תזקק לאחיו אבל בישועו"ק א"ע סי' קנ"ז הביא בשם הקדמונים שפי' דניחא לה ביבם שהוא מוכה שחין וע' שו"ת רל"ה סי' ק"ז שהוכיח כן מהתוס' ומהר"י בי רב ע"ש. ולכאורה לפ"ז קשה בהא דלא מוחזק לן באחי שלא נודע כלל אם יש לו איזו אח והיבמה צריכה להתעגן על הספק ואולי תתעגן כל ימי חיי' א"כ שוב נימא אומדנא דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה והכא ל"ש הי' הש"ס לפי פי' הקדמונים הנ"ל דהא גם כל דהו לית לה ועד מתי תתעגן והיזול. אך י"ל לפמ"ש התוס' שם דדוקא מן האירוסין איכא אומדנא ולא מן הנישואין ובאה"ז שם בשם הרא"ש ביאר טעמא משום דחזקה דא"א עושה בעילתו בעילת זנות וא"כ הבעל לא היה מרוצה לישאנה אם היתה מתנית הך תנאה וכיון שהקידושין ונישואין תלויים גם בדעת בעלה ל"מ אומדנא שלה לבטלם:

והנה בכתובות (ע"ב ב') איתמר קידשה ע"ת וכנסה סתם רב אמר צריכה הימנו גט ושמואל אמר א"צ גט אמר אביי לא תימא טעמא דרב כיון שכנסה סתם אחולי אחלי' לתנאי' אלא טעמא דרב לפי שאעבב"ז ע"ש וא"כ מוכח דשמואל סובר דאדם עבב"ז. וא"כ א"ש דבקידושין ס"ד הוא מימרא דאביי ולבי' דס"ל כרב דאין אדם עבב"ז וא"כ ליכא אומדנא ולכן דוקא בלא הוחזק לא באחי ולא בבני יש להקל אבל בספק א' אסור דכיון דאיכא חזקת א"א מחזיקין מאיסור לאיסור. אבל בש"ס דב"ב מרי' דשמעתא הוא שמואל ולביתו דסובר אדם עושה בב"ז א"כ אם באין לאוסרה לשוק הרי איכא למימר אומדנא בכה"ג דלא הוחזק באחין דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה ונפקעו גם הקידושין נמפרע וליכא חזקת א"א כלל וליכא למחזיק מאיסור לאיסור לכן יש להתירה לשוק גם בידוע שאין לה בנים ושוב ליכא אומדנא ולא נעקרו הקידושין למפרע וא"ש והו"ק:

ועוד נראה לייסב קו' רח"כ הנ"ל דהנה בתשו' רח"כ שם סי' פ"ב העיר לפי המבואר ביבמות (ס"ז ע"א) הניח בנים והניחה מעוברת דלר"ש זכרים יאכלו כולן וכו' שכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות יש מיעוט שיפילות סמוך מיעוטא דשיפילות למחצה דנקבות הו"ל זכרים הראוים לירש מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן יען קיי"ל בשו"ע יו"ד סי' של"א וא"כ ה"נ בספק אם יש לו אח נימא דאיכא רובא להקל דמחצה נקבות ושמא הפילה ובסי' פ"ג דחה רב א' דלדידן דלא קיי"ל כר"מ המיעוט כמאן דליתא ולא אמרינן סמוך ובאמת שיש בזה חילופי גרסאות אם גם לדידן אמרי' כן ועמ"ש בזה בחיבורי דע"ת בפתיחה לא"ס אות כ"ג ונראה דתליא אם הרוב הוא ודאי או רק ספק כמ"ש באה"ז ב"מ ו' בשם הרא"ש מפלוגתא דכל רוב רק ספק אלא שהתורה התירתו א"כ י"ל סמוך מיעוטא לפלגא אבל אם הרוב ודאי אז המיעוט כמאן דליתא:

והנה הכר"ו סי' ס"ג העלה דזה תלוי בפלוגתת רב ושמואל אם הולכין בפ"כ אחר הרוב והאחרונים ביארו דזהו ג"כ פלוגתת רב ושמואל אם הולכין בממון אחר הרוב דלמאן דס"ל הולכין אחה"ר הרוב כודאי ולמ"ד אין הולכין הרוב הוא רק ספק והנה הפ"י בכתובות (י"ב ע"ב) העלה דלמ"ד ברי ושמא ברי עדיף ס"ל דהולכין בממון אחר הרוב ובש"ס דב"ב קל"ה ותוס' כתיבות שם מבואר דאביי סובר הוא"ג חייב. דבי"ב עדיף א"כ לדידי' הולכין בממון אחר הרוב והרוב הוא ודאי והמיעוט כמאן דליתא וליכא למימר סמוך מיעוטא לפלגא וא"כ א"ש דבש"ס דקידושין אביי היא מרא דשמעתא ולביתו דוקא בלא הוחזק לא באחי ולא בבני שרי אבל בידוע שא"ל בנים א"א להתיר אבל בב"ב דשמואל אמר הך דינא ולביתו דסובר אין הולכין בממון אחה"ר והרוב הוא ספק יתמיעוט כמאן דאיתא ואמרי' סמוך מיעוטא לפלגא לכן גם בלא הוחזק באחין לבד אפי' ידוע שא"ל בנים שריא לשוק וא"ש ודו"ק:

ובעיקר ד' מהרי"ט שהעלה להוכיח דמחזיקין מאה"ח יעו"ש מוד בבגיות הא"ע סי' ח"י באמצע התשו' והולם בתשובה אחת פלפלתי הרבה בזה ואין עת האסף בפלפולים ואולם ראי' א' הבאתי מש"ס דנזיר (ח' ע"א) בהא דאמר הריני נזיר מלא הקופה אם אמר סתם נזרתי רואין כאלו מלאה חרדל והוא נזיר כל ימיו ופריך ולחזיי' כאלו מלאה קישואין ותהוי לי' תקנתא ולר"י הא ספק נזירות להקל ומשני כר"ש ס"ל דאמר ס"נ להחמיר ור"י משני אפי' תימא ר"י הכא נחית לי' לנזירות במאי לסלוקי מיני' (ובאה"ז בשם נימוקי הר"ע פי' דדמי לספק נגעים שמנוקק לטומאה טמא וה"נ אזלי' בתר חזקה) ופריך אמאי ליחזיי' כמלאה קישואין ותהוי לי' תקנתא (ופי' באה"ז דקס"ד דכמה נזירות קיבל עליו וכל חד וחד נזירות בפ"ע ומספיקא לא מחתינן בספק נזירות דל"מ חזקת נזירות א' לחבירו) ומשני כרבי דאמר נזירות ארוך קיבל עליו וכן מוכרחים לפרש דעת רש"י ותוס' ומאירי שם וע' במל"מ פ"ב מנזירות הל' ה' בשופה בשי' רהב"ד דמוכח ג"כ כן ויעו"ש פ"ג מ"ש בזה והקשה בעצמו על דבריו וא"כ מוכח להדיא דאי הוי כל א' נזירות בפ"ע אין מחזיקים מאיסור לאיסור ואין לומר דהכא הכל איסור אחד שחל בקידושי הבעל דו"א דככר הוכיח מהרי"ט בבגיות שם בכמה ראיות להיפוך:

ולדינא ככר כתבתי שכל גדולי הדור שלפנינו כולם פה א' ענו ואמרו להתיר בכה"ג והנהגו בעקבותיהם נלך ונאמר שככר התירו פירושים את הדבר ויוכל כתר"ס להתירה להנשא לשוק:

סימן ד

להרב המאוה"ג וכו' מוה' משה נינז נ"י אבד"ק באדראג קערעכטאר במדינת אונגרין.

קונטריסין הארוכים מגלה עפה מזה ומזה הם כתובים לנכון הגיעני וע"ד שאלתו אודות האשה ליבא בת זאב מכפר ווענאט הסמוך לאוהעל שבאה לפניו להנשא באמרה שנתגרשה בקהלתם לפני כמה שנים בפני הרב הקדוש שהוא כעת בק' נוגראשמ ורו"מ כתב אליו והשיב שנאבדו ממנו כמה כתבים בדרך נסיעתו ואיננו זוכר מזה מאומה והנם שאמרה האשה כמה סימנים באיזו זמן וכי הרבנית רצתה לשבור למזכרת ובלחה אלי' מכתב גלוי. כפול ומוד ג':

ג' מכתבים והרבנית דשם זוכרת קלא מנופא דעובדא אבל אינה זוכרת אם באותה אשה והנה בעלה הקדוש :ור בן יעקב כבר נשא אשה. ואיש א' הורני השיב במכתב ששמע מפי הבעל והאשה מאז שנתגרשו בפני הרב הנ"ל וגם השו"ב מכפר הסמוך כתב ג"כ בצירוף עוד א' שהוחזקה שם כמה שנים לגרושה ואח"ז הי' לפניו אחד מהנ"ל והעיד שגם הכל יודעים שהיתה א"א אלא שאח"כ שמעו מפיה שנתגרשה ועוד איזו נשים העידו ששמעו מפי האשה מאז שבאה ושמחה שפטרה את בעלה ע"י שקבלה גט ואנשים בני בליעל פיתו את האשה ונשאת כעת לאיש אחד בלא היתר ב"ד וכשנודע לרו"מ גזר עליהם להפרישם עכתו"ד השאלה. והנה רו"מ האריך למעניתו וגם שלח העתקות מתשו' הגדולים דמדינתכם אשר בידו ואני עמוס הטרדות ולא אוכל לצאת ולבא בארוכה כי המון מכתבים לפני ואולם בגוף הדין אם האשה נאמנת לומר נתגרשתי כיון שבנ"ד היא מוחזקת בא"א כפי שכתב שהעיד לפניו איש אחד מהכפר שגם הכל יודעים שהיתה א"א וגם מפני שמתכסות בהשייטל כדרך הנשואות הנה כ"ז אם היתה אומרת סתם שנתגרשה אבל בנ"ד שאמרה שנתגרשה לפני ב"ד פלוני והוא במקום קרוב הרי כבר הביא בפת"ש סי' קמ"ב סק"ז בשם תשובת מנחת עני דבכה"ג כיון דהוי מלתא דעל"ג נאמנת ואף שהוא כתב דדוקא אם הב"ד במקום קרוב ואני הבאתי סמוכין לסברתו מתוס' קידושין מ"ד סוע"א ד"ה כגון ימא וכו' ור"ת פי' דשני מקומות הם וקרובים זל"ז כלומר אין אדם משקר כה"ג כיון דמקום קרוב הוא כבר אי משקרנא אתי אינש אחרינא ומכחישני הלכך לא משקר עכ"ל. ומצאתי כן בירושלמי פ"ו דגיטין ה"ב חד רב נפק מבית וועדא אמר נפק עובדא כר"י וסומכין עלוי לא הוה צריכא מיסמך עליו אלא דהות מן ימא לטיגני וע"ש בפ"מ ומרה"פ בזה הרי דיש לחלק בכה"ג בין מקום קרוב לרחוק אבל נראה דבזה"ז שהשי דואר הולכת ומרכבת הברזל מעופפת רחוקים נעשו קרובים ועוד כי בשו"ת משיבת נפש להגאון מפלאצק סי' פ' הביא מתשו' מהרי"ו סי' פ"ו דבזה"ז שאנו מתי מעט כשהאשה מקבלת הגט יוצא הקול יותר מבזמן הש"ס לכן קורעין הגט לכן כשאמרה נתגרשתי בב"ד פלוני נאמנת גם אם הב"ד במדינה אחרת וגם אם בזמן הש"ס לא היה בכלל על"ג מ"מ בזה"ז עבידא לגלויי ונאמנת והביא מדברי הא"ז שהובא בד"מ סימן ד' אות ו' ובב"ש סקכ"ז וכתב שהאריך בזה בתשו' אחרת ע"ש וכה ראיתי בתשו' הגאון אבד"ק איפאליא נ"י ששלח לי רו"מ שמצא חדשות מדברי הא"ז וד"מ הנ"ל וכבר קמו בתשו' מש"כ הנ"ל [אבל אנכי עיינתי בא"ז הל' יבום וקידושין סי' תרכ"ז וראיתי שאין משם ראי' כלל לנד"ד ע"ש בכל התשו' ותבין] וגם בשו"ת ספר יהושע בפסקים נכתבים סי' מ"ז ד"ה ד"ז דבאמרה נתגרשתי בב"ד פ' דמי להא דיבמות ע"ז הא שמואל וב"ד קיים וגא בשו"ת תועפות ראם סי' פ' העלה כן וראיתי בפת"ש סי' קמ"ב שם שדחה דברי המנ"ע בשתי ידים והביא מהא דיו"ד סימן רכ"ח ס"ע דגם באמרה נתגיירתי בב"ד פלוני אינה נאמנת ודחה דשא"ה דעכו"ם חזקתו משקר ובאמת שגם בתשו' שפ"י שם הביא מהא דסי' קי"ט דלפי' כמ"פ גם באמר קניתי מאיש פלוני אינו נאמן ותי' ג"כ כן דהתם חשוד לשקר משא"כ בתם אשה בחז"כ ולא הוחזקה לשקר אך הפת"ש הביא עוד ראיות מהתשב"ץ ורדב"ז דגם בכה"ג אינה נאמנת ונ"ל כמ"ש הנו"ב מה"ק אה"ע סי' כ"ט דהיכא דאתחזיק איסורא גם בעל"ג אין נוגע נאמן וה"נ הרי היא נוגעת כיון שהיא רוצית להנשא לאחר ובתשו' אחת הארכתי בזה :

והנה כבר הביא רו"מ דברי הפת"ש סי' קנ"ב סקי"ד בשם רדב"ז דהיכ' דנמשך איזו זמן והוחזקה בגרושה נאמנת לומר נתגרשתי אלא שאין בידי גוף הספר ואני עיינתי בתשו' רדב"ז ח"ד סי' רמ"ה שהאריך מאוד והביא מפ"ק דחולין ומש"ס שלהי קידושין דסומכין על החזקה והוכיח דגם בדליכא מעשה המוכיח על החזקה סומכין על החזקה ולא כמהרי"ק שרש פ"ז ואדרבא י"ל דחזקה בלא מעשה עדיפא דבדהיכא מעשה דמוכח כגון אשה שבאה ובנה מורכב על כתיפה איכא למימר שע"י מעשה זו הוחזק שהוא בנה משא"כ בלא מעשה אבל קושטא דמלתא דאין חילוק בין חזקה לחזקה ובפרט דהתם שהיתה אשה עשירה ויצאה לעיר אחרת ועמדה זמן גדול עם המעות שבידה איכא מעשה והומדנא המוכיח והביא עוד ראיות מש"ס פ"ב דנדה דמהני חזקת טהרה אפי' לגבי איסור כרת והן אמת דבתשובת ח"ס חלק שני סי' ס"ט ביאר דדוקא בנידון הרדב"ז שהוחזקה ע"י אנשים שהיו עדים גמורים אלא שאותן עדים אינם לפנינו אלא עדים מפ"ע משא"כ היכא שהוחזקו רק ע"י אנשים ששמעו מפי הבעל והאשה עצמם והרי אם אנו שומעים מפיהם אינם נאמנים איך נימא דע"י שהוחזקה כן איזה זמן יחשב לחזו"ת וגם בתשובת ב"ש חא"ע סימן קל"א קל"ב פקפק הרבה בדברי רדב"ז והביא מד' הא"ז הל' חליצה סי' תרע"ב ומרדכי וסה"ת ועוד כמ"פ וסיים ג"כ דל"מ חזו"ת שהוחזק עפ"ד עצמן ע"ש בסי' קל"ב וכבר הביא גם רו"מ מזה מ"מ העלה שם באמצע התשו' סי' קל"א דעכ"פ ע"י הקול ומה שהוחזקה כמה שנים בהיתר איתרע חזקת א"א ובפרט דבנ"ד שכבר נשא הבעל אשה אחרת דהוי כאומר גרשתי את אשתי דמוקמי' לי' בחז"כ שלא עבר על חדר"ג ומבואר בתשו' ב"ש דאף דבזה"ז אין בידו לגרשה בע"כ מ"מ היכא שנודע לנו שנתרצית לגירושין מאז וגם עתה ובפרט שהיא אומרת ג"כ שנתגרשה א"כ בידו לגרשה ואף שבנ"ד אינם במקום א' הרי נ"ב אר בתוס' יבמות ל"ג סוע"א ד"ה מייתי כותא דפירי אור"י דמשל אחרים הוו שהיה נותן לר"י דאי משל ר"י לא חשוב דבר שלא בא לעולם ואפי' הוו מחוברים כיון שבידו לתלוש כדמוכח בקידושין ס"ב ולא מסתבר לומר דלא חשיב הכא בידו לפי שהי' רחוק מהם דאין נראה לחלק בין קרוב בין רחוק עכ"ל הרי מבואר דגם בכה"ג הוי בידו ובפרט דיכול לגרש ע"י שליח וגם בגוף דברי תשו' ב"ש שהעיר דבזה"ז דאסור לגרש בע"כ לא הוה בידו וכ"ה בתשו' בר"א שרמז בפת"ש והגהת ב"ש שם יש לי לדון דכיון דמבואר בכמ"ק דגם בדבר האסור לכתחלה מקרי בידו כמ"ש התב"ש סי' א' סקי"ד ובדע"ת שם סק"א הבאתי מכמ"ק בזה אלא דבנ"ד שצריך לסופר ועדים והם לא ישמעו לו לעבור איסור לא מקרי בידו כמ"ש בתשו' ב"ש שם מדברי המלחמות דבילה מ"מ הרי מדאורייתא מהני בכת"י וליתן בפני ע"מ שלא ידעו כלל מתחלה אם נותן בע"כ וכבר ביארתי בתשו' אחת דמדאורייתא מהני בכל כתב אפי' של מביע"א ולשיטת רש"י בגיטין פ"ו ורשב"א יבמות ל"א גם בדליכא ע"מ מתגרשת מה"ת בגט של כת"י וע' ברשב"א מגלה ע"ו ומהרמ"ש גיטין י"ז והארכתי בתשו' בם להוכיח כן ומבואר בתוס' גיטין (ב' ע"ב) ד"ה ע"א נאמן וכו' דבנשים כיון שבידה ללמוד לשחוט וכו' מקרי בידה א"כ מקרי בידו מדאורייתא ונאמן לומר גרשתי אלא דמדרבנן אינו נאמן וא"כ כבר יצאה מחז"א מדאורייתא וכבר העלה הנו"ב מ"ק אה"ע סי' כ"ח דבדרבנן גם באתחזיק איסורא נאמן גם נוגע במלתא דעל"ג ובתשו' נטע שעשועים סימן ס"א ס"ב הוכיח כן מדברי הב"ש באה"ע סי' ק"כ סק"ה דשליח נוגע נאמן בשכרה והביא ראי' מיו"ד סי' ש"ד דכהן נאמן לומר ישראל נתנו לי במום זה אף שמגיע לו הנאה כיון דעל"ג ונ"ל משום דהתם הוי בדרבנן ומוכח דבדרבנן נאמן בעל"ג גם בכה"ג ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד שוב מהני מה שאמרה נתגרשתי בב"ד פלוני ובפרט לפמש"ל דבנ"ד איתרע חז"א ע"י הקול וחזו"ת שלה ובצירוף שיש כמה אומדנות מוכיחות ע"י סימנים שאמרה והרבנית זוכרת קלא מהם א"כ פשיטא דמהני אמירתה ונאמנת במילתא דעל"ג :

ומה שפקפק רו"מ בעדות השו"ב שהשיב בכתב יעוין בתשו' שו"מ תליתאה סי' קל"ד דבכתב תשובה ע"י בי דואר או טעליגראם יש להקל טפי ע"ש ולכן הנני מסכים הולך עם רו"מ והגדולים שהסכימו עמו להתירה לבעלה :

ובהיותי בזה הכתוב לו מה שנ"ל ראי' דאין עא"נ לומר שנתגרשה בב"ד פלוני אף דעל"ג מדברי תוס"ש והס"ז בשם כמה ראשונים בכתובות (כ"ב ע"ב) ד"ה תרוייהו בא"א קמסהדי שהקשו בהא דע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה דתרוייהו בא"א קמסהדי והא דקאמר נתגרשה הו"ל חד במקום שנים והא גם בלא העד השני שאומר לא נתגרשה אין עא"נ בדשב"ע דהתם בע"כ מיירי שהיינו יודעים שהיא א"א גם בלא העד דאל"כ יהא נאמן במגו דא"ב שתיק ואם איתא הא י"ל דמיירי שאומר שנתגרשה בב"ד פלוני דהוי על"ג ובע"כ דכיון דל"ש בגירושין טעמא דאשה דייקא ומינסבא כמ"ש התוס' בב"ב ל"ב סוע"א ד"ה אנן מסקינן לה וכו' לכן גם בעל"ג אין עד אחד נאמן :

אבל במח"א ה' עדות סימן ע"ז הוכיח דגם בגירושין מהני ע"א בדאפשר להתברר ודחה ד' הש"ך חו"מ סי' ל' שכתב דבממון אין עד אחד נאמן בעל"ג ולפענ"ד ראי' להש"ך מש"ס דמכות (ג' ע"ב) באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני והייבנו ממון כד"א כיון דלחברי' לא מצי מחייב לי' וכו' ופירש"י שאינו נאמן על חבירו והא על"ג ובע"כ כמ"ש וי"ל דהתם משום דהאמע"ר והי פ"ד והוא לא הוזם א"כ גם תנינו פטור ודו"ק :

ידידו הדו"ש.

סימן ה'

להרב המאה"ג וכו' מוה' יקותיאל שור נ"י אבדק"ק ליבוטשוב.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד בראובן ושמעון שכנים בית נגד בית ומלפנים בעוד שעמדו בתים הישנים של המוכרים להם לא הי' ביניהם מקום פנוי שקורין הוליע רק ברוחב ב' אמות אך הבית שהי' של המוכר לראובן נפל ונשאר המקום פנוי כמה שנים ואחר איזו זמן נשרף בית של שמעון והיכף העמידו עליו בית אחר כמקדם והפלאץ של המוכר לראובן נשאר פנוי ואחר שקנה ראובן מהמוכר הנ"ל היינו מיורשיו את הפלאץ רצה ראובן להעמיד הבנין כמקדם ומיחו בו אדוני העיר של הגימיינדעאמט רק באופן שיקצר בנינו ויכניס לתוך שלו עד שנשאר רוחב מקום הפנוי (הוליע) בערך ה' אמות והי' אנוס בזה יען שהי' דחוק לבנות ולא הי' יכול להמתין עד שיעריך משפטו נגד הגימיינדע וראובן פתח לשם חלונות ופתחים בהסכמת שמעון שנתן לו כתב רשיון ע"ז אך בבית שמעון לא היה עד עתה שום פתח וחלון לצד ההוליע הנ"ל ועתה רוצה שמעון לפתוח פתח וחלונות לצד הוליע נגד חלונות של ראובן וראובן מעכב בידו באמרו כי הפלאץ הפנוי הוא שלו שהכניס לתוך שלו באונס כפיית הגמיינדע וגם מפני שרצה שיהי' לו אור לחלונותיו וכשירצה יערוך משפטו נגד הגמיינדע ויזכה לבנות בנין על הפלאץ כי בהטאבעלי נכתב הפלאץ הפנוי על שמו ואם אולי יפעול בהשתדלות אצל שרי הגמיינדע עצמם שיתנו לו רשות ע"ז כאשר כבר הי' מעשה כזו בצד ב' של בית שמעון ואם יהי' לשמעון פתח וחלון בצד ההוא יעכב אח"כ עליו מלבנות שם ובפרט אם יעשה שמעון פתח יעמיד שם עגלות ומשאות וישפוך שופכין על הפלאץ שלו ושמעון טוען כי יען שנעשה הפלאץ הפנוי הילוך לרבים מכמה שנים וזכו בו הרבים מדין מיצר שהחזיקו בו רבים ואין רשות עוד לראובן לבנות שם וגם הלא גם קודם שנתרחב ההוליע הי' שם עכ"פ פנוי ברוחב ב' אמות ויש לו ג"כ חלק בזה והוא פותח לתוך שלו ומה לו לראובן כי יזעק אחריו עכתו"ד טענותיהם:

והנה מ"ש רו"מ מדברי רשב"ם דגבי מיצר שהחב"ר בעינן דוקא שהשוו ותקנוהו להילוך במעשה ודעת הרשב"א החולק על רשב"ם הוא יחידאי. הנה בדין זה הארכתי בתשו' אחת והבאתי מדברי עליות הר"י שבאה"ז לב"ב שם שחולק ג"כ על דברי רשב"ם והוכיח כן מפי' ר"ח וא"כ הרשב"א לאו יחידאי הוא ונודע שדברי ר"ח הם דברי קבלה וגם הבאתי מתשו' פ"י ח"א חו"מ סי' ד' שכתב בפשי' שמדברי כל הפוסקים מוכח דלא כהרשב"ם וגם מבוי שנעשה רק להילוך לבד גם רשב"ם מודה דדמי לשביל של כרמים דקנה בהילוך לבד וע"ש ח"ב סי' ל"ד שהעלה ג"כ כן וגם בתשו' ב"ח כת"י שהועתק לבוגו בתשו' ב"א חו"מ סי' כ"ב מבואר דס"ל דבמקום המיוחד להילוך לבד גם הרשב"ם מודה ודוקא במצרי שדה שעשוים גם לתשמיש אחר ל"מ הילוך בלא מעשה וצ"ל דס"ל דגם דרך שבשדה עשוי להשתמש ג"כ משא"כ דרך שברחוב העשוי רק להילוך לבד וכיון שהב"ח ומג"ש עמודי ההוראה פסקו כן מי יבא אחריהם ואף דבשו"ת כפר יהושע סי' קי"ג פסק בפשיטות דהילוך לבד לא קנה כדעת רשב"ם ורצה לפרש בדעת תשו' הרשב"א דדוקא בפרץ כותלו חולק על רשב"ם משא"כ בעלמא אבל נעלם ממנו דברי הס"ז לב"ב בשם הרשב"א ובתשו' הנ"ל ביארתי גם תשו' הרשב"א לנכון דלא כהכפ"י וגם בשו"ת נטע שעשועים סי' כ"ג לא ידע מכל הנ"ל ואף שגם בשו"ת מהר"י הלוי סוסי' כ' כתב בפשי' דדוקא בהשוו ותקנו הדרך ועשו איזו מעשה קנו בהילוך כדעת רשב"ם והוסיף עוד דדוקא לר"ת הילוך קונה ולא לרבנן עד שיעשו מעשה אבל גם הוא לא הזכיר כלל מדברי הראשונים הנ"ל ולא ידע מהם שאם היה יודע מהם היה מביאם והי' מזכיר דעתם ולהוכיח דלא קיי"ל כוותייהו כמ"ש כה"ג בתוס' ב"ב (כ"ב ע"א) ד"ה פיל שבלע וכו' וקשיא לר"ת א"כ אמאי לא נקיטו לי' סוגיא הא בעיא זו לא איפשטא התם וי"ל דמ"מ הו"ל לאתויי הנך ראיות דמייתי התם ודחי להו עכ"ל וה"נ בזה וכה ראיתי בשו"ת ברכת יוסף חו"מ סימן כ"ג שהעלה ג"כ דהעיקר להלכה כדעת רשב"א החולק על רשב"ם דהלכה כבתראי וגם הרשב"ם לא כ"כ אלא בדרך שבין השדות דסתמו אינו נוח להילוך עד שישוו ויתקנוהו לכן לא כוונו לקנות וליכא הוכחה שמחל עד שיעשו מעשה משא"כ בדרך שברחוב וע"ש עוד באורך בזה והביא מכמה תשובות הרשב"א בענין זה ע"ש היטב:

ומ"ש כת"ר דנ"ע בעינן שהחזיקו ברשות הנה הסמ"ע סי' קע"ז כתב דטוענים לרבים שהיה ברשות ובתשו' נט"ש סי' כ"ג גם האריך בד' הסמ"ע והביא גם ממהרש"א ח"א לעירובין (י"ג ב') דמבואר דס"ל דאין טוענים לרבים שנעשה ברשות אבל בתשו' פ"י ח"א סי' ד' הנ"ל הוכיח דלא בעינן הסכמתו ממש ובני בידע ושתק וגם ח"ב סי' ל"ד הביא דעת טועה שהיה סבור דרשות ממש בעינן והאה דבריו בשתי ידים ועוד דאפי' יהבינן לי' טעותו מ"מ ברבים טענינן להו שהיה ברשות ממש והרבים מוחזקים בזה וקיים שהדין ברור אמת לאמתו והנוטה מזה נוטה מדרך השכל יעוש"ה בכ"ז ואני בתשו' הנ"ל הוכחתי מלשון עליות הר"י ורשב"י והעליתי דדוקא בעשו מעשה תיקון סגי בשתיקה אבל בהילוך לבד בעינן עכ"פ הסכמת בעלים בפירוש אך דמ"מ טענינן להו שנעשה ברשות ממש וגם מתשו' מהר"י הלוי סי' כ' הנ"ל מוכח כן שהרי בנידון שלו שהחזיקו לילך דרך חצרו כל טעמו דלא זכו מפני שנכתב בפנקס דאין להם רשות רק בשעת התפלה ולא שאר היום ומה שהחזיקו הקהל אח"כ כמה שנים לילך גם בשאר היום היה שלא ברשות ואינו חזקה ואם באנו לטעון בעד הקהל שהחזיקו אח"כ ברשות ז"א דהא בנזק כזה דהוי היזק קבוע שא"י לסבול מקול הנכנסים ויוצאים והיזק גניבות והיזק ראיי' בתשמישו בחצרו ליכא חזקה כלל ואף שי"ל דברבים גם בכה"ג מהני חזקה מ"מ הא כתב רשב"ם דבעינן שיעשו מעשה תיקון עכת"ד הרי דבלאו הך טעמא היה מודה דטוענים לרבים שהחזיקו ברשות כל היום אף שנכתב בפנקס בפירוש שאין להם רשות בשאר היום והחזיקו בתחלה שלא ברשות טוענים להם שמחלו להם הבעלים אבל י"ל דבא"ה שהניח הדלת פתוח כל היום ולא סגר בעדם אף שהי' בידו לסגור לכן ס"ל דליכא הוכחה שמחל להם משא"כ היכא שאין הוכחה גלויי' ומוכחת שמחל להם אין לתלות במחילה היכא שעשו בתחלה שלא ברשות כגון שנכתב בפנקס בפירוש שאין להם רשות:

ונשוב לנד"ד כי הטעמים שכתב רו"מ עפ"ד רשב"ם וגם מזה דבעינן החזיקו ברשות אינם עולים יפה לפ"מ שביארתי ואף דבנד"ד טוען שהיה באונס ע"י שרי העיר ויוכל לברר אונסו שלא הניחוהו לבנות רק באופן שיכניס תוך שלו מ"מ הרי מבואר בהפלאה כתובות (ג' ע"א) בתוס' ד"ה ושברה וכו' דהיכא דהוא בעצמו לא רצה בזה וגם בלא האונס לא היה עושה ד"ז אף שאירע האונס לא מקרי אונס והביא ראי' מכתובות נ"א וע"ש עוד בזה וא"כ הרי בנ"ד טען שעשה כן גם בכדי שיהיה לו אור להחלונות שעשה לצד ההוא וא"כ מאן יימר שגם בלא האונס לא היה עושה כן ויש הוכחה לזה שהרי כל טענתו שבידו להעריך משפטו נגד הגימיינדע ויקבל רשיון לבנות שם והרי זה כמה שנים שגמר בנינו ומדוע שתק ולא העריך עד עתה נגד הגמיינדע וזה האות שרצה בעצמו בזה בשביל האור של חלונותיו וא"כ שוב י"ל דטענינן לרבים שמחל להם.

ואולם הטעם האחרון שכתב רו"מ דכיון שיש לראובן טאבילאציע על המקום ההוא י"ל דל"מ מחילה די"ל שסמך דעתו על הטאבילאציע שבידו ודמי למי שיש בידו שטר או משכון שבח"מ סימן רמ"א הנה יש לפקפק בזה שהרי יש בזה ב' דיעות והמוחזק י"ל קים לי ולפמ"ש הרבים נקראים מוחזקים ובפרט דהכא הרי אנו דנים נגד שמעון שבא לפתוח חלונות ופתח והוא בתוך שלו בודאי הוי מוחזק כמ"ש בשו"ת שמש צדקה חח"מ סימן י"ד וסי' ל"ד וסי' ל"ו באורך ובנה"מ סי' קנ"ג סקי"ד ובסמ"ע סי' קנ"ה סקי"ב ובקי"ג וש"ך סקי"ט ותשו' רע"א סי' קנ"א בשם מהריב"ל ומהרי"ט ומ"ש עליהם אולם יש לדון בזה לפמ"ש בתשו' שבו"י ח"א סוסי' ק"ס דגם היכא דבשתיקה הוי מחילה משום דאיכא אומדנא שמחל מ"מ בדאיכא שטר בידו גם להשוכרים דמהני מחילה נגד שטר מ"מ מסתמא לא מחל ע"ש שהביא ראי' לזה וא"כ ה"ה י"ל בזה שיש בידו הטאבילאציע אמרי' דמסתמא לא מחל להם זכותו:

ועוד ראי' לזה מד' הרשב"א שבב"י סי' קס"ב מחודש ד' בראובן שיש לו פתח סתום בבית שער שנכנסים בו בו"ל ובא לפתחו ולוי מעכב עליו לפי שאין לו סימן אלא משקוף ואור בתוכו ומזוזות של אבנים מכאן ומכאן ובא לוי עוד בטענה שנתן ביתו במתנה לבנו והכריזו בביהכ"נ מי שיש לו זכות יראה זכותו תוך ט"ו יום ואם לאו יאבד זכותו בתקנת הקהל וראובן לא הראה זכותו והשיב שלא אבד זכותו עד שיעשה מעשה המוכיח שמחלו ומפקירו והכא לא עשה מעשה המוכיח ומה שלא הראה זכותו אחר ההכרזה גם בזה לא איבד זכותו בשתיקתו לפי שפתחו מכריז על זכותו ע"ש וא"כ ה"נ הטאבילאציע מכריז זכותו וליכא הוכחה משתיקתו:

הכל

אבל מ"ש רו"מ מד' הוע"ר סי' י"ג דבקניית קרקע לא קנה עד שיכתוב בטאבילאגיע יש לפקפק דא"כ לא יועיל במיצר שהחב"ר אא"כ כתבו שטר ובע"כ דליתא דהתם לגבי חזקת הילוך דרבים א"צ שטר ושמ"ר ודמי לשכירות דא"צ שטר אפי' ביחיד ואף דהכא הוי לעולם מ"מ רבים עדיפי. והנה עוד כתב כת"ר דכיון דליכא קנין וחזקה שיש עמה טענה ובע"כ דכונת הרשב"א דקנין ההילוך מועיל רק לגבי זכות ההילוך ולא לקנות גוף השדה א"כ אין ביד שמעון לפתוח פתחו לשם כיון שעי"ז יזכה קנין הגוף בד"א שכנגד פתחו וכדין חצר המתחלקת בבח"מ סי' קע"ב:

הנה מ"ש דלשי' הרשב"א אין להם קנין בגוף השדה כ"ה בשו"ת ברכת יוסף חח"מ סי' כ"ג ובאמת שכ"ה להדיא בשט"מ ב"ב בשם עליות הר"י אבל הרא"ש שם מסופק בזה די"ל דגבי דרך הרבים דבעל השדה אבד ממון גופו ואין לו בו הנאה הו"ל כקניית גוף הקרקע ממש אך לפ"ז לא קנה בהילוך לבד וכה ראיתי בא"ז בשו"ת שבסופו סי' תשס"ג בדין מי שיש לו דרה"ר בחצר חבירו דא"י יכול למחות מלבנות בנין ומעקם דרך יציאתו וביאתו דלא עדיף מיני' והא דגבי דרך שהחב"ר אינו כן התם גוף הדרך היתה של הרבים ומיצר שהחב"ר אסור לקלקלו אבל יחיד אין לו דרך מיוחדת אלא דריסת הרגל בעלמא לכנוס ולצאת ופי' ע"ש ומוכח דגבי מיצר שהחב"ר גוף הדרך שייך להרבים וצ"ל דס"ל כדעת רשב"ם ותוס' דלא קנה בהילוך לבד אא"כ עשו בה מעשה וא"כ בלא עשו מעשה תיקון אלא הילוך בעלמא צדקו דברי רו"מ שאין להם קנין בגוף הקרקע של ד"א ודוקא בחצר המסופק וכה כל א' בד"א מש"כ בדרך של רבים ועוד דגם בחצר אין לו קנין של ד"א בגוף הקרקע כמ"ש הרמב"ן שהובא בב"י סימן קע"ב בשם הירושלמי וז"ל אר"י ד"א ולא שהם לו לקנין אלא כדי שיהא מעמיד בהמתו לשטה ופורק חבילתו וכו' ובסוף דבריו הוכיח כן גם מלשון התוספתא ור"י אלבארגלוני ובעל התיבות וכ"ה בנימוק"י שם ומבואר שם דגם לאחר יש לו רשות להשתמש שם עראי בשעה שאין זה משתמש ואם בא לבנות שם אינו בונה וכן אינו מוכרה לפי שאינם לו לקנין אלא כענין שאמרו יש לבעל הכרם ד"א בשדה הלבן ע"ש וא"כ טעם זה של רו"מ נדחה וגם מ"ש רו"מ דגם אם הרבים החזיקו ברשות אין ליחיד לפתוח לשם פתח יעוין סי' קס"ב ס"ג דלמבוי מפולש רשות לפתוח פתח וא"כ לפמ"ש ה"נ בזה:

אבל כבר כתבתי דכיון שיש לו טאבילאגיע י"ל דלא מחל זכותו כלל אם כן לפ"ז שפיר יכול למחות שלא יפתח שמעון פתח וחלון שהרי יחזיק עי"ז בד"א כנגדם וצריך לשמור שטרו שיוכל אח"כ להאפיל עליו. ומ"ש רו"מ בשם שו"ת מים חיים סי' ז' דהפותח חלון למיצר שהחזיקו בו רבים הוי חזקה כיון שיכול למחות ולא מיחה הרי דפשיטא ליה דיכול למחות אין דבריו מובנים לי ומהיזו טעם יוכל למחות הרי ז"כ וזל"ח. ומ"ש רו"מ דאף שהדרכים הם של מושלי העיר מ"מ אין להם לגרוע זכות היחיד כ"ה בשו"ת ב"א חח"מ סימן כ"ג ע"ש בארוך בזה:

ובדבר טענה ב' שטען דכיון דעכ"פ יש לו חלק במקום שהיה פנוי מקודם בערך ב' אמות הוא פותח לתוך שלו יפה כתב רו"מ דלענין פתח שמחזיק ד"א לפירוק משא והוא משתמש בשל חבירו ל"ש טעם זה אולם לענין חלונות הביא מד' נה"מ סימן קנ"ד סקי"ז וסקי"ח שפי' כן ד' הרשב"א שהובא בסמ"ע סקל"ה דגם בדליכא ד"א ברשות הרבים לתוך שלו הוא פותח ורו"מ כתב דכונת הרשב"א הוא דהבית והגג עומדים אלא שנחרב דירת העליי' לכן ס"ל דכיון דבתוך שלו הוא בונה ואין היזק לחבירו לומר שיחזיק בד"א ויעכב עליו מלבנות ולהאפיל נגד חלון אלא שזה טוען שירצה אח"כ לעשות חלונות נגד חלונו של זה הבא לפתוח חלונות לזה כתב שזה קדם וזכה כיון דעכשיו אין מזיקו כלום אבל בנחרב בנינו לגמרי שפיר יוכל בעל המקום למחות ולומר שמא יחזיק זה בהמקום ד"א וימחה בידו מלבנות אח"כ נגד חלונו במקום השייך לו מדינא. ועוד די"ל דגם בנה"מ מיירי רק בחלון מצרי ולא בחלון צורי כדמוכח בנה"מ סקט"ו עכת"ד. הנה מ"ש דיוכל לעכב בטענה דשמא אח"כ כשירצה הוא לבנות וימחה זה בידו שלא יאפיל על חלונו הוא תמוה שהרי הרשב"א ביאר דא"י למחות בידו בדאיכא רה"ר בינתים דלתוך של רה"ר פותח ומ"מ אם ירצה שכנגדו לבנות כנגדו רשאי דכיון דאינו יכול למחות בידו כשיש רה"ר מפסיק שוב אין לו חזקה וא"כ היך נימא דכשירצה ראובן לבנות יעכב שמעון בידו הרי אדרבה כיון שא"י למחות אין לזה חזקה ויוכל אח"כ ראובן לבנות כנגדו וא"צ לשמור שטרו וא"כ ממילא אין לו טענה לעכב עליו כעת מש"ט. וז"ל הרשב"א שם ואלו הי' זה רשאי למחות בידו בשעת פתיחת החלון ולא מיחה והחזיק בכך ג"ש וכא מחמת טענה והחזיק צריך להרחיק ממנו ד"א אבל זה שא"י למחות כל שהוא משתמש על רה"ר אין לו חזקה וכו' עכ"ל. וה"נ בזה כיון שהעלינו דבכ"ד שיש לו טאבילאגיע אין בזה דין מיצר שהחב"ר אלא דמ"מ יוכל זה לומר לתוך שלי אני פותח א"כ שוב אין לזה טענה לעכב מפני דכשיזכה ראובן בדין נגד הגעמיינדע יעכב זה בידו מלבנות גם דהא לא יוכל זה למחות ולעכב בידו כיון שאין לו חזקה ולכן גם כשנחרב הבית של זה לגמרי יוכל שמעון לפתוח חלונו לרה"ר גם דדליכא ברה"ר שיעור ד"א לשי' הרשב"א ולשי' רו"מ דהרשב"א מיירי כשהבית והגג עומד אלא בדירת העליי' חריבה מדוע כיים הרשב"א דאם בא להגביה כותלו מגביה ואינו נמנע אע"פ שאין ביניהם ד"א לפי שזה אומר לו כל מה שאתה משתמש באויר רשותי שלא מדעתי איך רשאי ואלו הי' זה רשאי למחות וכו' כמש"ל בשמו הרי מבואר דמיירי שבשעת פתיחת החלון לא היה לזה עדיין כותל במקום ההוא נגד החלון:

ומ"ש רו"מ דמ"ש מהפותח חלון לחורבת חבירו דס"ל להרשב"א דאסור לפתוח חלון משום דסתם חורבה עשויה להבנות לק"מ דשא"ה שפותח מתחלה לתוך רשות חבירו משא"כ כאן שתחלת פתיחתו לרה"ר אף דליכא שיעור ד"א. והמעיין בתשו' הרשב"א סי' אלף קמ"ד ימצא דהא דיכול לעכב גם כשאינו מזיקו עכשיו מיירי בפותח חלון על חצר חבירו שהוא חרב ואינו מזיקו עכשיו בהיזק ראיי' ושמעון טוען שהוא יבנה חצרו היום או מחר ויזיקנו ראובן בראיי' וע"ז השיב שיכול לעכב דלא בעי למיקם בהדי' למחר בדינא לכשיבא לבנות ויקבל היזק מחבירו בגירי דידי' והביא מירושלמי דסתם חורבות עשויות להבנות והביא ראי' מפלוגתא אביי ורבא בבא לסמוך בצד המיצר והיכא דהוי גירי דידי' אינו סומך ואע"ג דהשתא ליתנהו לגירי דידי' בריחים ותנור שקדמו לכותל ורפת בקר לאוצר משום דא"ל לא בעינא דאיקום בהדך בדינא על דילי אלמא כל שא"י לסמוך בשעה שהנזק מוכן הואיל ולבסוף צריך לסלקו לא זכה בקדימתו ואע"ג דקיי"ל דכופין עמ"ס ובשלהי פח"ה למעלה מד"א אין לו חזקה וא"י למחות אי לאו טעמא דמנחת שרשיפא התם הוא לפי שאין נזק כלל בעולם שאם בא חבירו בעל החלון לא יהי' ניזק כלל למה יעכב על ידו עכשיו אבל כאן אינו כן שאלו בא לבנות ה"ז ניזוק מיד בגירי דבעל החלון וכיון שהוא ניזוק בשעה שהוא בונה עד שעה שמעמיד חבירו בדין וזוכה בדין שיסתום החלון כי מעכב על ידו מהשתא אין זו מ"ס אלא מדת כל אדם וכ"ש עכשיו שרבתה מחלוקת בישראל אם יש חזקה להיזק ראיי' ושמא יעמוד ב"ד וידון שיש לו חזקה ולא יצטרך לסתום חלונו ונמצא זה זקוק למחות תמיד ואפי' יכתוב לו שטר הודאה צריך לשמרו מפני העכברים עכתו"ד ובב"י ס"ז הובא בקיצור יע"ש מחודש י"ז בשם תולדות אדם סימן שע"ה:

ומבואר דדוקא היכא דהחשש דכשיבנה זה (ו)את חצרו או ביתו יזיקנו חבירו בחלונו בהיזק ראיי' ואם היה ביתו בנוי עכשיו הי' מחויב בעל החלון לסתמו לגמרי ועד שיטריח להביאו לב"ד ולכופו שיסתום חלונו יזיקנו בה"ר לכן גם עתה בעודנו חרב יכול למחות בידו מפני שסתם חורבה עשויה להבנות. אבל אין לעכב מלפתוח חלון מחשש שמא ירצה זה לבנות ויעכב עליו בעל החלון דכיון דאין לזה חזקה מדינא ליכא חשש בזה וא"כ בפותח לרה"ר דלכ"ע אין חזקה לבעל החלון במקום שאינו שייך לרה"ר וגם הסוברים דיש חזקה לה"ר מודים בזה כמ"ש הרשב"א בפשיטא דלא יוכל זה לעכב בידו וגם אם היה ביתו של ראובן בנוי רשות להשני לפתוח חלון לתוך מבוי המפולש כמ"ש בסי' קס"ב ס"ג אף דליכא רוחב ד"א כמבוי כיון שזה רוצה להסתפק באור מועט מי ימחה בידו וא"כ עכשיו שהמקום פנוי א"י למחות בידו ואין זה דומה כלל למ"ש בנה"מ סקט"ו לחלק בדעת הרא"ש בין חלון מצרי לחלון צורי דהתם שאני דכשיבנה זה חצרו וחורבתו יזיקנו זה בהיזק ראיי' ויצטרך זה למיקם בדינא לכופו לסתמו לכן בזה י"ל דמודה הרא"ש להרשב"א וגם בזה יעוין בלח"מ פ"ז משכנים ה"ו במ"ש בדעת הרא"ש דבחלון צורי טעמא משום דאיכא היזק ראיי' יעו"ש היטב והביא בשם מהר"י טייטציק שפסק כהרא"ש וע' תשו' ב"ש חח"מ סי' מ"ד מ"ש בזה ולפמ"ש בד"מ סי' קנ"ד אות ה' דבחלון מצרי א"צ להרחיק כנגדן ד"א בחלון נגד חלון וע"ש בנמוק"י בופח"ה א"כ בע"כ דהרשב"א בדין רה"ר מיירי בחלון צורי דאל"כ אמאי פסק דכשיבנה זה יאסר מלבנות חלון נגד חלונו של זה ולכן נלפע"ד דאם גם מקודם שנפל בית ראובן הי' המבוי הרחב ב' אמות מפולש מפני הגדרים והי' שם הילוך רבים יוכל שמעון לפתוח לשם

חלון

חנון גם עתה אבל לא פתח ואם מעולם היה המזבוי סתום מלך א' יוכל גם עתה לעכב דכשיבנה ביתו יחזור ויסתום גם האולינע ועיין תשו' חסל"א חו"מ סי' כ"ה ותשו' ב"ש א"ע סימן קנ"א וחו"מ סימן י"א וסי' מ"ג. והנלפע"ד כתבתי ידידו הדו"ש :

סימן ו

להרבנים הגדולים חריפים ובקיאים מוה' נפתלי צבי גאלדבערג נ"י ראבד"ק טארנא ומשנהו מוה' משה אפטער נ"י מו"ץ דשם. והשלישי מוה' אברהם יהודא ארשים נ"י מו"ץ דשם.

מכתבם מגלה עפה הגיעני וע"ד שאלתם בדבר העגונה מרת רייזל אשת משה לייסטען מקהלתכם שנסע מטארנא יום ב' שבט תרנ"ה לעיר ברעמין בפרייסען ומשם המקום ליסע בספינה לאמעריקא ויען שהיה דר מקודם כמה שנים עם אשתו באמעריקא היה לו רייזע פאס משם וביום ג' בא הנ"ל בא בלילה לברעמין ושלח תיכף מכתב לאשתו כי מחר יום 29 יעור שעה 8 בבקר יסע עם השאהן להספינה הגדולה הנקרא דאמפף שיף עלבא ובשעה 12 חצות היום יסע על הספינה וביום 30 יענר בא על עלי הלייטונג כי הספינה עלבא נטבעה בערך רבע שעה ע"י שנדחפה מספינה אחרת ודרשו קרובי האשה במכתב מהגעזעלשאפט של הספינה אודות האיש משה וביום ג' בשלח השיבו כי בתוך הרשימה של הנוסעים היה נמצא משה לייסטען מאמעריקא יען כי הפאס שלו הי' משם ולא נמצא בין הניצולים וביום ה' בשלח שלהו מהדרעקציע טעלעגראם לקרובי האשה בזה"ל דער דריטער אפעציר טעהדאר שטאלבערג הויס האלבענבורג גיבט פאלגענדע ערקלעהרונג אב אבר נדחפה הספינה עלבא מספינה אחרת ונטבעה במים בשעה מועטת וכל אנשי הספינה והאורחים הנוסעים מתו ע"י הטביעה רק הוא ועוד י"ב אנשי הספינה וגם ז' מהאורחים נשארו ושאר האנשים מתו והתוכם משה לייסטען אוים נעוויארק אמעריקא 32 יאהר אלט ובעלי העתים כתבו שניתנו ב' ספינות קטנות להאנשים אשר בספינה להציל א"ע והאחת ניצולה והיא אשר האפעציר הנ"ל הי' שם והשני' גם היא נטבעה והניצולים הנ"ל שטו בספינה הקטנה הנ"ל לערך שש שעות על המים ואח"ז בא ספינה ולקחה אותם אל הי איגזעל א' ואחר איזו שבועות בא בדפוס על פ' פרעסע ע"ג בעריכט אשר ליידי דגים התרים בספינה מלאו גוף מת ונראה שהוא משה לייסטען מן הספינה עלבא שנטבעה ואחר ג' ימים בא לקרובי האשה מכתב מהדרעקציע ותוכו רצוף מכתב מן ליידי דגים הנ"ל שמלאו גוף מת והביאו הייגע געגענשטענדע ומעות ופאפירען הבוים סך עשרים פונט שטערלינג אשר לקחו כל הנ"ל פאן הייגע לייכע ונראה מתוכם שהוא משה לייסטען ואחר שלקחו כל הנ"ל נפל הגוף לעומק המים ורוצים 10 פונט שטערלינג בעד שכר מציאתם ויחזירו הכל ושאלו מהדרעקציע את אשת משה הנ"ל מה להשיב להם והשיבה להם ליתן כך הנ"ל להציידים ושלחו הציידים הפאקעט לעיר ברעמין מקים הדרעקציע והם שלחו הכל אל האשה ופתחו הפאקעט ונמצא בתוכו הרייזע פאס שלו מאמעריקא וקרובי האשה יודעים שנסע עם פאס כזה גם נמצא מכתב תעודת מלאכתו מבעל מלאכה שלימד אותו מלאכת קאפילעסען ומקיים מקאנזיל של הקיר"ה וקיום נאטאר וקרובי האשה מכירים היטב בט"ע התעודה ומאז השתדלו הם עם התעודה הנ"ל אצל הבעצירק שיתנו לו קאנסענס ועוד נמצא מכתב תשובה מהאגענט של ספינות מהאמבורג ששאל אותו משה הנ"ל למתי יוכל ליסע לאמעריקא וכמה יגיע לשלם והשיב לו ע"ז ועוד נמצא שטר שותפות שעשה ר"מ הנ"ל עם אחד מטארנא שמו ר' הירש ליגלער והשטר מכיר שהוא כת"י וחתימת ר"מ לייסטען ור"ה ליגלער מכיר חתימתו והשטר נעשה על העסק שלו להתעסק מאמעריקא לטארנא וגם ר"ה הנ"ל יש בידו שטר שותפות כזה אות באות וחת"י שניהם וכת"י של הכותב הנ"ל ועוד נמצא כתב ידו שכתב לעצמו חשבונות על עסק השותפות והקרובים מכירים כת"י היטב ועוד נמצא הקארטע מהשגינה על שמו משה לייסטען ועוד קארטען שלו נדפסים בשמו וגם פראכט בריעף ישן גם קרעו הציידים מכתונת שלו שהיה לבוש בו חתיכה ובו מצוין אותיות מ. ל. בלבונס נומער 12 והוא ר"ת משה לייסטען. גם נמצא נאטיץ ביכעל שלו חשבונות בכת"י וקרובי האשה מכירים היטב שהוא כת"י וגם בריף מאם כתוב בו שכוס מעותיו וכים בו שמונה באנקנאטען כל א' עשרה ר"כ וכן היה שם גם האזעניכעל הדוס והאיו מכירו בט"ע שהיה שלו ונתנו לו במתנה גם כיס עור שנתן לו גיסו במתנה גם ליגארין טעשיל וליגארין שפיצעל ווייגערל זהב עם קעטיל זהב ומכירים בטב"ע שהכל שלו וגם מעדאליע של זהב שנתנו לו חבורה מאמעריקא שהיה גבאי אצלם וחקוק בו שמו משה לייסטען וגם א"א והוא ר"ת אגודת אחים שם החבריה והקרובים ראו זאת אצלו קודם נסיעתו מטארנא עכת"ד הנב"ע שהעידו לפני ב"ד בהלי"ע :

והנה רו"מ חקרו בראשית דבריהם אם יש לסמוך על המכתב שהשיבו מהדרעקציע על שאלת קרובי האשה שנמצא ברשימה שלהם משה לייסטען שהי"ל פאס מאמעריקא ולא נמצא בין הניצולין שהרי אין זה בגדר מסל"ת כיון שהי' ע"י שאלה וגם ע"י כתב אלא דיי"ל דזה נחשב כערכאות כמ"ש כה"ג בשו"ת ברכת רצה סימן ק"ב לענין הגיזעלשאפט של בית השוטים וכבר סמכו האחרונים על תעודת ערכאות בכה"ג עכ"ד. עיינתי שם והדרבא פקפק שאין לסמוך על עדות ערכאות אלא במסל"ת והביא ראי' מגיטין (כ"ח ע"ב) בהא דשמע מקומטריסין של נכרים איש פלוני מת איש פ' נהרג אל ישיאו את אשתו ופריך הא קיי"ל דכל מסל"ת מהימן ומשני בא"ה דהוי מלתא דשייכי בה עבוד לאחזוקי שיקרייהו ומוכח דגם לפי הס"ד בעינן עכ"פ שיהי' מסל"ת וע"ש סוסי' ב' וסי' ד' עוד בזה:

והנה לפמ"ש הח"ס ח"א סימן מ"ג דבערכאות עדיף מפי כתבם שמתיראים לשקר ובסי' ל"ד ביאר יותר דדיבורא מקרי ואמר ומי יגיד כתבו לפניו משא"כ בנתן כתב ע"ש ובאמת שכ"ה להדיא ברא"ש פ"א דגיטין סוסי' י"א א"כ לק"מ דבגיטין שם איתא שמע מקומטריסין לכן י"ל דבעי' שיהיה מסל"ת משא"כ בכתב וגם בלא"ה י"ל דגם לפי הס"ד ידע דבמלתא דשייך בגוה גרע אלא דהוי ס"ל דעכ"פ במסל"ת אין לחוש לכך ולכן פריך דעכ"פ במסל"ת קיימא לן דמהימן וע' בשו"ת פרשת מרדכי חא"ע סי' כ"ז שהשואל רצה להוכיח מש"כ הנ"ל להיפוך והוא ביאר כמ"ש דדוקא בכתב נאמנים ולא בע"פ ע"ב :

אולם בעיקר דין נאמנות ערכאות ראיתי בח"ס שם שהביא ראיה מתשו' הר"ן סי' ג' שהובא בב"י סימן י"ז במעשה בשלהה אשה אחת שליח גוי להביא אגרת מבעלה מומר וכשבא השליח אמרה הערלית אשת המומר שבבר מת והלך להגזבר והקר מעדים והעידו שבבר מת ונתן לו הגזבר כתב ראי' ע"ז ופסק הר"ן שאין ממש בעדות העדים שאינם מסל"ת שהשיבו ע"י שאלת הגזבר וכן הערלית השיבה ע"פ שאלת השליח וקשה שהרי השליח השיב לשולחו דבר ואינו מסל"ת ואינו נאמן ובע"כ שהיה בידו כתב הגזבר ואינו נאמן ובע"כ דכתב הערכי מועיל בשטר עכת"ד והמעיין בתשו' הר"ן ימצא שלא נזכר שום רמז מכתב של גזבר ולא נתן שום כתב אלא דס"ל דכיון שלא שאלו להעכו"ם על חיי המומר או מיתתו אלא ששלחו עמו מכתב להביא תשובה משם וכשבא סיפר כל הנ"ל ומבואר שם בזה"ל והנכרי השליח בשובו לשולחיו פתח פיו וסח מעצמו וכך אמר וכו' עכ"ל. הרי שדקדק וכתב שפתח פיו וסח מעצמו ובכה"ג מיחשב מסל"ת ולכן אין מזה שום ראי' ובאמת שהח"ס שם הביא בשם הגאון ר"מ בנעט שהעלה דאין להאמין לערכאות רק במה שנכתב בפנקס שלהם אם ראה הישראל הכתב ולא במה שכתבו הם תעודה וכעת נדפס תשו' פר"מ ובסי' כ"ה וסי' כ"ו כ"ז האריך מאוד בזה ולא רצה להקל בכה"ג והביא בשם עז"כ דגם בשאין העכו"ם משקר מ"מ כיון דלא הקנו חז"ל לסמוך על עדות עכו"ם אלא במסל"ת אין להקל יותר אולם הביא בעצמו מתשו' נ"ל סי' מ"ב שכתב להיפוך וכן בסי' מ"ה ופלפל בראיית הנ"ל והביא סמוכין מהירושלמי ובסי' כ"ו הביא מדברי מהרי"ק שרש קכ"א שהביא גם הח"ס שם דמוכח ג"כ להקל וע"ע בתשו' אמרי אש סי' כ"ה וע' תשו' מהר"ח אור זרוע סוסי' ע"ו שהעלה דגם על ידי שאלה כל שאין הגוי יודע בטיב ישראל אם נוגע להיתור והיתר הוי מסיח לפי תומו :

ובה ראיתי בתשו' רדב"ז ח"א סי' רי"א בדין עדות משם התוגר הבייבודה אם נקרא מסל"ת לפי שהתוגר התחיל לומר במה אתם מדברים והשיב היהודי שמדברים על יהודי א' שנהרג ואז השיב הבייבודה דבריו ופלפל אם זהו בכלל מסל"ת והוכך שאינו בכלל מסל"ת ומ"ש השואל שגם אם היה מסל"ת אינו כלום כיון שהוא ממונה על הכפר להתפארות אמר כן שעשה השתדלות להוציא הדבר לאור ליתא דבשלמא בשמע מקומטריסין שהם אומרים שהרגו י"ל דלהתפאר אמרו משא"כ בנ"ד שאמר שאחרים הרגו ועוד דהתם מיירי בערכאות שהם בים בידם להמית אבל זה הבייבודה אין בידו להמית שאינו אלא ממונה בעלמא ואין בו כדאי להתפאר ובייס שאם היה התוגר מסל"ת

נמול היתה האשה ע מותרת אלא דכיון שיש לחוש שאינו מסל"ת יש להחמיר מטעם זה עכת"ד ומבואר דאף שהיה ממונה אינו נאמן בלא מסל"ת אך לפמש"ל לחלק בין אמירה בע"פ ובין נתן תעודה בכתב א"ש

והנה בהג"א פ"ק דגיטין הביא בשם ר"י דמדאורייתא נכרי שאינו משקר נאמן לעדות והאי מצאתי בירושלמי פ"א דשבת דקחשיב בגזירת י"ח דבר שגזרו על עדותם ובשיו"ק תמה דהא עכו"ם פסול לעדות מה"ת ובגה"ם רמז לדברי רש"י שבתוס' ב"ק פ"ח והג"א הנ"ל דמדאורייתא כשר לעדות ולכן הוצרכו לגזור בגזירת י"ח דבר ע"ש ומזה סמך לדעת ר"י הנ"ל אך בש"ס דילן לא קחשיב לה בגזירת י"ח דבר:

שוב ראיתי בתשו' כנסת יחזקאל סימן כ"ג שהעלה ג"כ דערכאות דלא משקרי היכא דל"ש לומר דלהתפאר אמרו נאמנים גם בלא מסל"ת ותי' בזה דברי הר"ן מקושי' הריב"ש מש"ס גיטין כ"ח הנ"ל ובשו"ת ב"א חא"ע סי' ל"א חולק ג"כ בין בע"פ ובין בכתב עפ"ד הרא"ש בגיטין הנ"ל אלא דלהחולקים על הרא"ש תיקשי שפיר וע' בשו"ת ב"ש חא"ע סי' מ"ז באורך בענין זה והמעיין ימצא שהכנ"י וב"א וב"ש הנ"ל פקפקו שלא לסמוך על ערכאות גם במסל"ת ומכ"ש בלא מסל"ת זולת במקום אומדנות אחרות טובא וע"ע בשו"ת כתב סופר חא"ע סי' כ"ג באורך לחזק דעת אביו הח"ס בזה וגם בתשובת מהר"ש שיק א"ע סי' מ"ב פסק כן וחילק ג"כ בין בכתב ובין בעל פה ע"ש. אך דבנ"ד שאחר איזו שבועות בא על הצייטונג מה שהגיעו הליידים בפני הדרעקליע שמצאו גוף מת ונראה שהוא משה לייסטען ואנשי הדרעקליע נתנו זאת על הצייטונג וזה היה במסל"ת בלא שאלה מהם וזה מעיד גם על מ"ש בתחלה כי הר' משה לייסטען הי' בהרשימה דאל"כ היו מכחישים להליידים את דמיוגס על האיש משה אחרי שלא נרשם בהרשימה כלל וכבר כתב החמ"ח סקל"א וב"ש סקמ"א דחומרא גדולה היא לומר דכיון שאמר תחלה שלא במסל"ת יחשב לעולם מה שיאמר בעצמו לאחרים שלא כדין מסל"ת ובפרט בכה"ג ששלחו ע"ג לבעלי העתים לפרסם הדבר בכל העולם ובכה"ג שהוא רק חומרא בעלמא בודאי יש לסמוך על סברת המקילין בערכאות שנאמנים גם מפי הכתב ושלא במסל"ת וגם מה ששלחו ביום ה' בשלא טאדטענשיין להאשה זה היה בלא שאלה אך שזה היה אחר ב' ימים וקשה לחשבו מסל"ת אבל מה ששלחו ע"ג לבעלי העתים יש צד גדול לחשבו כמסל"ת והוכיח סופו על תחלתו וע"ע בתשובת שער אפרים סי' ק"א באמצע התשובה בענין ערכאות היכא דליכא סברת התפארות:

אך שרו"מ העירו עוד דגם אם נאמין לאנשי הדרעקליע הרי בעינן שיזכיר שם עירו ובנ"ד גם שם אביו לא הוזכר רק שם הלעז של משפחתו וגם החמ"ח סקל"ת שצידד להקל דאם ידוע שזה האיש הלך במקום הזה שנמצא ההרוג אפי' במקום. שעיירות מצויות אין להסתפק באחר וכ"ה בט"ז שם אבל י"ל דג"ז דוקא בהזכיר שמו ושם אביו והביאו מהגו"ב מ"ק סי' מ"ב דשם לעז של המשפחה אינו כשם אביו והנה בתשו' לק' טורטשין במדינת רוסיא הבאתי גם מתשובת דברי חיים ח"א א"ע סי' ל"ז וח"ב סי' מ"ו שהעלה דגם כינוי אשכנזי ל"מ כלל אבל הנה בסי' מ"ז שם העלה דכינוי שאינו מצוי כ"כ הוי כשם אביו ובאמת שבתשו' הרא"ש שהובא בקו"ע סי' ק"ה מפורש דשם כינוי אשכנזי מיחשב כשם אביו ובתשו' כנכי"ח סי' כ"ג בשם כמה שו"ת דכינוי עדיף משם אביו וע' בכנה"ג הגה"ט אות רמ"ב בזה אך י"ל דכינוי שם משפחה גרע טפי אבל בקו"ע סי' ש"ל בשם רשד"ם מבואר דשם משפחה עדיף משם אביו וכ"ה בב"ש סקנ"ח ועוד נראה דבנ"ד שכתבו שנרשם בהרשימה שהיה בן ל"ב שנים אם ידוע להקרובים שבן הוא יש הוכחה שזהו האיש משה ולא גרע משם אביו בצירוף שם המשפחה לכ"ע וגם כבר הביאו רו"מ מתשו' ב"י דיני משאל"ס סימן ב' שכתב דיחוס משפחה עדיף משם אביו והח"ס סי' מ"ה וכ"ס סימן כ"ג הסכימו דדמי לשם אביו. אבל מ"ש רו"מ מתשו' מבי"ט ח"א סי' קי"ג לענ"ד אינו דומה לנ"ד דאפשר במקום הנמל וסביבותי' נאבדו עוד אנשים ששמם כשם זה והמבי"ט מיירי שם כשחפשו סביבות מקום ההרוג ולא נאבד יותר רק זה שנאבד ונמצא ועכ"פ בנ"ד שכתבו גם שם עיר נעוויארק כפי שנכתב בהפאס שלו י"ל דמיחשב גם כשם עירו. וע"ע בתשובת רש"ך שהובא בקו"ע סי' שם ו' ותשו' צ"צ שבקו"ע סי' תי"ח ומצאתי בשו"ת תורת חיים למהרח"ש ח"ג סי' ס' שכתב בפשי' בשם משה פראגי שהוא כינויו דדמי לשמו ושם אביו ע"ש:

והנה עוד כתבו רו"מ דבנ"ד כיון שכתב לאשתו יום א' קודם מעשה הטביעה שהוא נוסע מחר אל מקום הספינה ליסע בה מסתמא

עשה כן ואין לחוש שמא חזר בו כמ"ש בתוס' חולין ל"ט דכיון דעביד מעשה שבחט ע"מ לזרוק לא חיישי' דלמא מימלך וכן מהא דאה"ע סי' קכ"א ס"ב דמותר לכתוב הגט על פי צווי הבעל קודם שאחזו קורדייקוס ולא חיישי' דלמא חזר בו ומשמע דגם אם לא היו העדים בפני הבעל שיוכל לחזור ולמחות בהם אפ"ה מחזקינן שעומד ברצונו הראשון וא"כ אין לחוש שמא איש אחר ששמו כשמו נזדמן שם והוא חזר לדרך אחרת עכ"ד. והנה מ"ש מהתוס' חולין יש לפקפק מש"ס דחולין (פ"א ע"א) דאין מלקות או"ב נוהג בקדשים לר"ש כיון דכמה דלא זריק דם לא מישתרי בשר מעידנא דקשחיט הואי ה"ס ול"ש התראה ובתוס' שם (פ' ע"ב) החזיקו בגירסא זו ומבואר דאפי' רובא ליכא שלא יחזור בו דבדאיכא רובא לא הוי ה"ס כמ"ש התוס' בנדה (מ"ו ע"ב) בד"ה ר"י ור"ל דאמרו וכו' יעו"ש בסוה"ד ול"ל דעיקר כונת התוס' בצירוף הני ב' שכתבו שם. וגם מ"ש רא"י מהא דאה"ע סי' קכ"א יש לפקפק דשא"ה שאם נשתנה רצונו היה מבטל השליחות בפני עדים אחרים כדי שלא יבא לידי מכשול שיכתבו ויתנו הגט ותנשא לאחר ומה"ט קיי"ל דגם בשל תורה חשע"ש כשיוכל משלא לבא למכשול כמ"ש התוס' בעירובין ל"ב ובאמת דלאו כללא הוא ומצינו בתוס' כתובות (כ' ע"ב) בד"ה ומאי עלייה וכו' ורבנן מהדרו לי' דאין ללכת אחר דעתו הראשונה כיון שדעת האדם משתנה וכו' אבל בזה י"ל דשא"ה שהוא רצה ליתן לבתו האחרת יותר או פחות מלזו אולם הנה בתשו' מהרי"ו וסמ"ע סי' קל"ה סקי"א דאפי' ידענו שהי' ניחא לי' מקודם לכן וגם עתה שמע הקנין מ"מ שמא חזר בו בינתים וי"ל דשא"ה דשונא מתנות יחי' מסתמא אין אדם חפץ במתנות לכן חיישינן שמא חזר בו בינתים וע' בר"ן כתובות ר"פ אע"פ בהא דצריך לאמלוכי בי' שחילק בין היכא דיכול לחזור בו מכל הדבר אז חיישי' לחזרה משא"כ התם שחוזר בו רק מן השטר וע"ע בש"ך חו"מ סימן קי"ב סק"ב וקל"ח סק"ג בענין חשש חזרה דשיעבוד דאקני ובשע"מ כוסי' כ"ב וע' בתוס' ב"ב קי"ד סוע"א ד"ה ניחוש דלמא הדר ביה שהקשו דא"כ בכל מתנות שכ"מ ניחוש שמא חזר בו ותי' דהתם פריך רק דהוי כמו אטרותי ב"ד בכדי וע"ש באס"ז בשם כמה ראשונים בזה ובחו"מ סי' ר"נ סכ"ה מי שמת ונמצאת דייתיקי קשורה על ירכו אף ע"פ שאין בעדים יקנו מידו שמא כתבה ונמלך בו ועיין בתשובת מהרי"ק קנ"ט ענף ד' בדין כתב הנמצא אלו שהכלים שייכים להקדש שהביא מב"מ (דף י"ח) חיישי' שמא כתובים היו ונמלך שלא ליתנם וכ' דשא"ה דאיתרע בנפילה אבל בעלמא לא חיישינן שמא חזר בו והביא ראיה מהירושלמי שבתוספות יבמות (קט"ו ע"ב) ד"ה אימור איסתלויי וכו' דאין לחוש שמא נמלך בו בדליכא ריעותא ע"ש וגדולה מזו כתב הכ"מ פ"ו מביכורים הי"ט דבעושה עיסה ע"מ לחלק אין לחוש שמא תמלך אלא היכא דחזינן שכבר נמלכה בקנתה ובתשובת רדב"ז ח"ג סי' תק"ו דלא טענינן ליתמי שמא חזר בו דהוי טענה דלא שכיחא ומסתברא דבנ"ד כיון שכתב והודיע לאשתו מקום נסיעתו אם היה חוזר בו ליסע למק"א לא היה נמנע מלהודיע לה במכתב ע"י בי דואר ומ"מ אינו ברור כיון דגבי איסור א"א חששו גם לדברים שאינם מצוים כהא דיבמות קט"ו איכא אינש אחרינא אתי לאגולי וכו' ומחמת כיסופא אזל וערק לעלמא וכו' וכדומה וע' בתשו' רי"ן והרא"ש סי' נ"ב שהעתיק תשובת הר"א בר שמואל במ"ש דחזקה שלא עבר על כיבוד אביו וגם לא עבר בשכ"ו ומרחם על בניו וגם קיבל קנין בשבועה לחזור והוי מיעוטא דמיעוטא ואע"ג דחיישינן למיעוטא במשאל"ס מ"מ למיעוטא דמיעוטא אין לחוש ע"ש היטב:

ומצאתי בתשו' מהר"ם ב"ב היסגות סי' שע"א באחד שהלך לכפר מהלך יום א' ואמר שיחזור בו ביום ולא בא ומצאו א' נהרג והכירו כליו וגם מצאו בו שומא ואשתו אמרה כי מכרת שהוא בעלה והתיר ע"י הכרת האשה בשומא וכפי הנראה בצירוף היכר כלים פסק כן ע"ש ולא כתב שום צירוף ממה שהבטיח לחזור בו ביום:

ומה שהעירו בעדות האפיציר לפני הדרעקליע די"ל דהוי כמסל"ת כיון שסיפר לפני גוים והביאו מתשו' מהרמ"ל שבקו"ע סימן ס"ט לא אדע מה תועלת בזה כיון שלא נודע לנו מדבריו אלא עלידי הדרעקליע והם אינם מסל"ת שהרי השיבו ע"פ שאלת קרובי האשה:

ומ"ש רו"מ דבנ"ד י"ל דכיון שלא העיד האפיציר שנטבעו בספינה הגדולה ולא יצאו לחוץ דבזה תלוי עכ"פ במחלוקת המבי"ט וב"י שבקו"ע סי' רי"ב דהא אפשר שיצאו מספינה הגדולה ונפלו לים דהוי משאל"ס ובפרט שגם הוא היה אז בבהלה ולא הי' יכול להבחין לראות היטב כמ"ש הב"ש בשם מבי"ט וגם לא העיד אם שהה עד

שת"ג

שת"כ ושמא נזדמן לו דג ונ"ל ובכה"ג הוי איסור תורה אך דלפמ"ש הח"ס סי' ס"ה דכשנמלא אח"כ גוף מת בנהר ויש סימנים הרבה נגליו לכ"ע א"ל שיהוי עד שתלא נפשו מה"ת והביאו מתשובת ב"ש אה"ע סי' מ"ד שחולק על הח"ס אך בתשו' מהרי"א הלוי ח"א סימן קס"ט סמך על הח"ס עכ"ד :

הנה בגוף דברי הח"ס מבואר בתשו' אהל רב סי' ל"ט שהחזיק שם דהעיקר דבלא שהה עד שתלא נפשו אסורה מה"ת ותלא והביא מתשו' רד"ך בית כ"א שנראה מדבריו דבמשאל"ם א"ל לשהות עד שת"כ ותמה עליו ומיירי שם שהיה גם כן סימנים גרועים בכליו ואעפ"כ לא נירא הדברים להקל ובתשו' לק"ק כוואליוועז בארץ הגר הבאתי שמוכין מד' כנה"ג הגב"י אות תק"א שנראה מכם שנתכוון לסברת הגו"ב וח"ס והוכי י"ל דבבי' בינונים גם הלח"ר מודה וע' תשו' מהר"ם שיק אה"ע סי' מ"ה וסי' מ"ו שחיזק ג"כ דברי הח"ס וגו"ב הנ"ל ומ"מ הרי הח"ס עלמו לא סמך ע"ז לבד וגם בתשו' רב"ל אשכנזי לא סמך ע"ז וכבר הביא בתשו' ב"ש שם בשם תשו' מהרא"ם מרגליות סימן י"ח שדחה ד' רב"ל אבל לענ"ד בלא"ה יש לפקפק ולומר דאין לסמוך ע"ז בנ"ד דדוקא בנטבע רק איש אחד כיון שנמלא אח"כ גוף מת בא זה ולימד ע"ז שזהו הנטבע אבל בנ"ד שנטבעו הרבה אנשים בספינה זו מה יתרון לנו במלאות איש מת הרי ידענו שכמה נטבעים מתו שם ואם הסימנים אין בהם כדי סמיכה אין מקום להוכיח בלירוף טביעתו בלא שהה עד שת"כ ואף שמדברי המבי"ט שהביא הח"ס שם נראה להיפוך י"ל דהתם היה רק יהודי אחד בין עכו"ם הרבה משא"כ בנ"ד אולי היו עוד יהודים הרבה :

והנה זה לא כביר הגיע לפני הרה"ג אבד"ק אדעס נ"י שאלה בעסק עגונה והידש דכשהיו ספינות קטנות להציל הנטבעים מספינה הגדולה והיו סמוכים לשם אין לנו לדון שנתלה בדף וכדומה שאם היה לא היה מקרב א"ע למקום ספינה הקטנה להציל נפשו והיא סברא גדולה וחזי לאיצטרופי ועתה שלח אלי התשובה הנ"ל נדפסת בחיבורו כנסת חכמי ישראל קונטרס ה' סי' פ"ה והוסיף עוד לגדד עפ"מ שנשתנה בזה"ז הילוכי הספינות רחוק הרבה משפת הים כמ"ש בשה"ב אבל הוא דבר קשה לסמוך ע"ז נגד כל הפוסקים :

והנה בתה"ד בפסקיו סי' קל"ט חידש דבזה"ז גם אדם בינוני אם איתא דחי הוא הו"ל קלא זה כמה שנים טפי וטפי מקלא דל"מ בזמן הש"ס ואלו חי הוא אפי' ברחוק כמה מאות פרסאות הי' נודע ונשמע לנו ומכ"ש אם בעל השם הי' ויש לו קרובים הרבה וכמה שנים נשתקע זכרו ואף דמסיק תלמודא ל"ש ל"מ ול"ש איכא דעלמא היינו לענין להקל לכתחלה אבל בדיעבד יש לנו לילך בתר אומדנא דמוכח טובא ע"ש ואף דהוא מיירי בשהה כמה שנים הרי ידוע כמה נשתנה הזמן מדורו של התה"ד לזה"ז וכבר כתב הח"ס דבזה"ז יש להקל בזמן יב"ח כמ"ש בעז"כ וגהי דאין להקל לכתחלה מ"מ בודאי יצאה מחזקת איסור תורה בצירוף כל הסברות הנ"ל וגם רו"מ הביאו מפסקי מהרח"י וח"ס אלא שהביאו רק תחלת דברי מהרא"י שהזיר בבעל השם מפורסם אבל אחר זה כתב שם דגם בינוני בזה"ז עדיף מל"מ בזמן הש"ס :

ואולם בתשו' הנ"ל לק' אדעס הבאתי מתשובת רדב"ז ח"א סימן תקכ"ו שהביא תשובת תה"ד הנ"ל ודחה כל דבריו וכתב דאדרבא בזה"ז ישראל נפוצים בכל ד' פינות העולם והדרכים משובשים בגייסות ואפי' הוא חי יתכן דלית לי' קלא וגם השיג עליו במ"ש ראי' מהמרדכי בשם ר"א מוורדין שהרי לא הודו לו חביריו ואין לסמוך על אומדנא דדלמא משום כיסופא ערק לעלמא ע"ש באורך ואף דעיקר דבריו שם לדחות הדמיון שהביא התה"ד ממשאל"ם ובנ"ד הרי במשאל"ם יש לצרף אומדנות מ"מ מדבריו נלמד דלא ס"ל כסברת תה"ד הנ"ל אך י"ל שהרדב"ז במדינתו דיבר משא"כ במדינות הללו שאין הדרכים משובשים בגייסות ואין פרץ ואין צוחה והני דואר והוטי ברזל ע"ג מצוים בכל מקום י"ל דגם הרדב"ז מודה ונשאר רק החשש דלמא מחמת כיסופא ערק ואזיל שהביא הרדב"ז שם והרי מבואר בתשובת תורת נתנאל סי' כ"ב שדבר זה הוא רק חשש רחוק ודבר שאינו מצוי והוא רק חשש דרבנן כדין משאל"ם ושהה עד שת"כ ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד אף שלא שהה עד שת"כ בצירוף כל הטעמים הנ"ל נראה דודאי אין בזה אלא חשש דרבנן :

וגם בגוף דברי הר"א מוורדין ומבי"ט הנה גם בתשו' רי"ן הרא"ש סי' ל"ב הובא דברי הר"א וגם באגודה סוף יבמות העתיק בשם ראבי"ה שהעתיק ג"כ תשובת הר"א מברונא להקל במשאל"ם על ידי אומדנות עיי שם :

ומעתה נפנה אל סימני הכלים והתפלים והנה מלבד שדעת רוב הפוסקים דלא חיישי' לשאלה ובפרט הגאון בתשו' פ"י ח"ב סי' מ"ז התעלם מאוד להקל ודחה כל דברי הב"ח והעיד בשם המ"ב שקבלה בידו מפי סופרים ומפי ספרים דבשני או ג' בגדים לכ"ע אין לחוש לשאלה וע"ש מסי' מ"ח עד סוסי' נ"ב. והנה בתשו' רדב"ז ח"ב סי' תשל"ח כתב דכל חשש שאלה הוא רק מדרבנן דמשום חומרת א"א חששו לזה וביאר שם דהיכא דיש בהם סימנים מובהקים ביותר לכ"ע אין חוששין ע"ש באורך ואף שמדברי הרא"ש בב"מ נראה שמסתפק לומר דמדאורייתא חיישי' לשאלה מ"מ בדברים שאין דרך להשאילם לכ"ע יש להקל אך דעת הב"י בתשובה להחמיר וכבר תמהו רבים עליו דא"כ למ"ד סיד"ר לא תשכח"ל דרבת חמור בסימן אוכף דהש"ס משני בעידי אוכף ולשי' הב"י הכתי ניחוש לשאלה אף דאוכף לא מושלי אינשי ובתשו' א' פלפלתי באורך והבאתי מתשו' גא"ב סי' ס"ד שתלה דבפקדון דאסור לו למסרו לאחר לכ"ע ל"ח לשאלה ע"ש א"כ י"ל. דקרא מיירי שהעדים מעידים שהיה האוכף בפקדון מיד מפקיד והמפקיד מודה שאין החמור שלו לכן מחזירים לו גם החמור אבל המעיין בתשו' ב"י ימלא שם שבקו"ע בשם תשו' ב"י סימן ז' לא העתיק יפה וגם בתשובת גא"ב לא כיון יפה דמבואר שם דלמ"ד סיד"ר גם בפקדון לא מהני ודרך פלפול אמרתי כמה אופנים ובקלרה אמרתי דהנה הפ"י בכתובות י"ב הקשה למה לי קרא לסימני אבדה הרי ברי ושמא ברי עדיף ובאבדה ליכא חזקת ממון להמוליא והי' דאיכא רובא דעלמא נגד ברי שלו ואף דאה"ב אחה"ר היינו להחזיק אבל כאן בעל הסימנים אינו מוחזק ומעתה לפ"ז בדבר שאין דרכו להשאיל דאיכא עכ"פ רובא מסייע אלא דמ"מ איננו בגד סימן מובהק דשמא הוא מהמיעוט שמשאילים אבל עכ"פ איכא רובא נגד רובא דעלמא ושוב אמרי' ברי ושמא ברי עדיף ודו"ק

והעיקר לאה דהב"י מודה דבכה"ג הוא רק חומרא בעלמא מדרבנן ובכלים דלא מושלי כלל גם הב"י מודה והבאתי בתשו' הנ"ל ראיות מהוס' דלא כהב"י ועכ"פ בעכו"ל דגם הב"י מודה בדבר הידוע דלא מושלי בשום פעם וא"כ בכה"ג דנ"ד שמוכרח להיות עמו הפאס ומכתב תעודה למלאכתו והקארטע של הספינה ושאר שותפות ושאר דברים ו"ין להצלות על הדעת כלל שישאילם לאחרים וגם לגנבה ואבדה אין לחוש בהספינה כי היה מרעיש מיד בפני אדוני הספינה וא"כ עכ"פ בצירוף כל הצדדים הנ"ל. הנני מסכים עם רומע"כ להתיר האשה מכבלי העיגון. והנלפע"ד כתבתי :

סימן ז

להרבנים המאוה"ג חריפים ובקיאים מוה' צבי הירש נ"י מו"ץ דק' שדה לבן ומוה' יחיאל מיכל דיין דשם. במדינת רוסיא.

מכתבם הגיעני וע"ד שאלתם באשה רכה בשנים שיש לה מיחוש בראשה ואזניה וכפי דברי הרופאים מומחים סכנה הוא לה אם יגיע איזו ליחות מים באזניה הן קרים הן חמין ועתה שאלה מה תעשה בטבילה כי גם לתחוב אלבע לח לנקב האזן היא סכ"נ כפי דבריהם והנה רו"מ הביאו ראי' מהא דאשה יוצאה במוך שבאזנה בשבת ולחד פי' ברש"י שבת ס"ה אי מיהדק אע"ג דלא קשור מותר לצאת והי נימא דמוך שבאזנה חוצץ הרי מבואר בשבת (נ"ז ע"א) דלא תצא בחוטי למר וכו' משום דאסורה לטבול בהם עד שתרפם משום חציצה ומה"ט לא תצא דלמא אתרמי לה טבילת מצוה ובריא להו וה"נ ניחוש לכך ובע"כ שאינו חוצץ והאחרונים כתבו ראיה זו לענין שן תותבת כמ"ש בבינ"א בשער ביה"נ סימן כ"א :

הנה בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ע"ה וסי' ע"ו האריך ג"כ בדין שן תותבת והביא ג"כ ראי' הנ"ל ובכ"ז העלה דדוקא היכא מיושב בחוזק ומקפדת שלא להסירו זולת לפעמים ע"י אומן וכדומה ובכה"ג מיירי הש"ס וכן י"ל בהא דמוך שבאזנה בדמיהדק היינו כשאינו מסירתו בשום פעם אבל בנ"ד שא"ל לשום המוך רק בשעת טבילה י"ל דחוצץ. וגם מ"ש רו"מ דדמי להא דסי' קנ"ח ס"ו בקליעות שבשערה דלא חיישי' לפי שיש סכנה להסירן הוי רביתה אין לו דמיון לנד"ד דבנ"ד הרי מסירה המוך תמיד רק להגן מפני המים תוחבתו באזנה והיך אפשר לומר דהיינו רביתה ובנידון המרדכי דבוקים תמיד אז י"ל דהוי רביתה וע' שו"ת כתב סופר יו"ד סי' נ"א באורך שהעלה ג"כ דדוקא בא"א להסירו זמן קבוע עכ"פ יש לגדד דהוי רביתה וגם בזה קשה להקל ע"ש

וגם

והנה רו"מ כתבו עוד דהמרדכי כתב עוד טעם מפני שהמים נכנסים בתוך השערות ועוד דהוי כבלוע ובי"ס דלא מצאה לכן לא חיילי והביאו מתשו' ח"ל וסד"ט סי' קפ"ז דהיכא שהפוסק הביא כמה טעמים אין לסמוך על טעם א' בלבד. הנה בתשו' ח"ל סי' ע"ג הביא ראי' לזה מש"ס דחולין מ"ט וע' שו"ת כ"א חיו"ד סי' מ"ו מ"ש בביאור דבריו ובאמת שכ"ה גם בש"ך חו"מ סי' מ"ו ס"ק קי"ט וסימן פ"א סק"ד ועוד בכמ"ק אבל בש"ס שם מיירי באיסור תורה אבל בדרבנן י"ל דסמכינן על טעם א' בלבד וכ"ה להדיא בהגהת הח"ל שעל הש"ז חו"מ סי' י"ז דבדרבנן סמכינן על טעם שכתב הפוסק ע"ש וה"נ בנ"ד שהוא רק מיעוט והחציצה רק מדרבנן ומזה ל"ע על הש"ע סי' קל"ח סקי"ט שכתב ג"כ דאין לסמוך על טעם א' במיעוט המקפיד ולפמ"ש ליתא ומה"ט לדקו דברי הח"י שהביא במחצה"ש סימן הנ"ג סק"ח וכרה תלונת מחה"ש שם וכבר כתבתי בגליון מחה"ש כן זה כמה שנים:

והנה עוד כתבו רו"מ דבנ"ד שמצינו המוך בעומק האזנים וכו החשש רק משום דבעינן ביאה ראוי לביאת מים מלבד דלשיטת ריטב"א הוא רק מדרבנן ודלא כהתוס' אף גם הרי דעת כמה גאוני דלא בעינן ראוי לביאת מים כמ"ש הב"י שוסי' קל"ח בדעת ר"ע וריב"י א"כ אף דאנן קיי"ל כרבי מ"מ י"ל דכדאי הם לסמוך עליהם בשעה"ד וכמ"ש כה"ג בתו"ח סי' י"ז שקל"א דאם יש לחוש שתלא להרבות רעה מקרי שעה"ד לסמוך ע"ד יחיד וה"נ בזה׃

והנה בגוף דברי הב"י הנס שכ"ה גם בכ"מ פ"ב ממקואות ה"ח אבל כבר השיג עליו בהגהת י"ש ליו"ד סי' קל"ח ע"ד הש"ך שקנ"א שנעלם מהב"י דברי הר"ש סוף מקואות דלכ"ע בעי' ראוי לבי"מ אלא דבביה"ס אינו פוסל חציצה משום דאינה מקפדת ואנן קיי"ל דגם שם פוסל חציצה ע"ש וא"כ בנ"ד שסותמת האזנים שלא יהא ראוי לבי"מ כלל לכ"ע פסול וגם בלא"ה יש לפקפק בזה לפמ"ש בתשובת רד"ך והובא בד"מ אה"ע סי' קכ"ז אות ג' דגם בדרבנן אי איפסקא הלכתא כחד אין לסמוך על השני אפילו בשעה"ד וגם נראה דבזה"ז אין לומר כלל דראוי לסמוך ע"ז בשעה"ד ע"ש אבל עיינתי ברד"ך בית ג' בסופו ומצאתי שלא החליט ד"ז אלא שכתב אלמלא מסתפינא מחבריא אמינא דדוקא באמוראים שהיה כח בידם לפסוק כיחיד נגד רבים לכן היה כח בידם לומר הלכה כפלוני בשעת הדחק אבל אנן יתמי דיתמי שאין כח בידינו להכריע כדעת יחיד אין לנו לומר כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בשעה"ד אפילו במילי דרבנן אא"כ גמיר וסביר ויודע להכריע כדבריו בראיות ברורות או שכבר נהגו כדברי היחיד וע"ש עוד בזה. הרי שלא סגר הדלת לגמרי וגם לא החליט כן וכד"מ לא הועתק יפה והרי כל האחרונים ובפרט בש"ך יו"ד דיני הנהגות או"ה החליט להקל בשעה"ד כדעת יחיד בדרבנן ואף שגם בוויכוח מ"ח שבסוסי' מנ"י כלל ב' כתב דבזה"ז אין להקל בהפ"מ ושעה"ד כבר השיג עליו בהגהת תו"מ שם אבל מ"מ כבר העלו כל המחברים האחרונים כי מיום שגלה הש"ע לאור אין לצרף שום דעה לספק וס"ס אלא מה שהובא בש"ע בשם י"א וא"כ ה"נ בנ"ד אין לנו לצרף דעת הגאוני שלא הובא בש"ע לספק כלל ובפרט לפמ"ש דלכ"ע בעי' ראוי לבי"מ ולבי' התוס' הוי דאורייתא פשיטא דאין מקום להקל ושוב מצאתי בתשו' רע"א סי' ס' באמצע התשו' דבפלוגתא דרבי ורבנן אם במקום שכנה מקרי אינה מקפדת די"ל דבדרבנן ובביה"ס דהוי תרי דרבנן כדאי הוא היחיד לסמוך עליו בשעה"ד ע"ש ותבין׃

ומ"ש רו"מ דראוי להתיר איסור קל שלא תכשל באיסור נדה בלא טבילה וכמ"ש הרמ"א בא"ע סי' י"ג גבי מופקרת המעיין בתשובת ר"י מינץ ימלא דהתם טעמא משום להציל רבים ממכשול אבל לגבי עצמה אין לנו להתיר לבטל תקנת חז"ל מחשש מכשול עבירה חמורה וע"ז אמרו הלעיטהו וכו' וע' בירושלמי פ"ג דדמאי הל' ה' ותוי"ט שם וע' תשו' ח"ס א"ע ח"א סי' ל"ו שלא רצה להתיר תקנת מינקת אפי' מחשש המרת הבעל והאשה ע"ש ובתשו' רדב"ז ח"ד סי' רפ"ו דאין להתיר הא דהנטען על האשה אסור לישאנה מפני שלא יבא לאיסור יותר חמור דהלעיטהו וכו' ע"ש היטב׃

ומ"ש רו"מ דכיון דהוי רק גזירה דרבנן אין מוציאין אשה מבעלה כדאי' כה"ג בגיטין (פ"ד ע"א) ה"ז גיטך על מנת שתנשאי לפלוני וכו' לא תנשא ואם נשאת לא תצא. הנה ד"ז מצינו בכמ"ק ודין מפורש בא"ע סי' ק"ג דכל גט פסול מדבריהם אם נשאת לא תצא ובתשובת ח"ל סימן ג' כתב שלא מצא בשום מקום דאם נשאת באיסור דרבנן תצא. וע' בב"ש סי' קל"א סק"ב ובגט פשוט סוף סי' קכ"ז סקל"ע ובמל"מ פ"ט מגירושין הכ"ז והגהת מל"מ רפ"י מגירושין כמה פרטי דינים בזה. אבל הרי ברמ"א דווסתות דרבנן ואפילו הכי מוציאין אותה מבעלה ואסור להשהותה אפילו אינו רוצה לבא עליה משום גזירה שמא יבא עליה וכמ"ש בתשובת הרשב"א בשם מהר"ם והובא בב"י סימן קפ"ז וש"ע שם ולשיטת כמ"פ מחמירים גם בבדיקה שפופרת והפילה חררת דם גם להוציאה מבעלה וגם משום דאין בקיאין בהיזה שיעור מקרי מחזת השיים מחמירים לשיטת הרמ"א להוציאה מתחת בעלה ולשיטת הוה"ם גם בבעל שליבו מחמירים בזה וכן בדין אם א"י אם דם מכתה משונה שהרמב"ן מחמיר מבואר בב"י בשם רי"ו שאחר שהביא דברי הראב"ד ורמב"ן והרא"ש סיים וז"ל מ"מ נכון להחמיר אע"פ שהוא דבר גדול להוציא אשה מתחת בעלה עכ"ל ואף דאנן קיי"ל כהרא"ש מ"מ הרי שלך לפניך בדעת הפוסקים הנ"ל גם משום חומרא בעלמא להוציאה מתחת בעלה בווסתות דרבנן ולא עלה על דעת אחד מהם לבטל גזירת חז"ל ביעבור הבעל על איסור וחומרא דרבנן בעלמא שלא להוציא אשה מתחת בעלה והיינו משום שהוא איסור תמידיי כל ימי חייו ודוקא היכא דהוי משום קנס בעלמא שלא יהא חוטא נשכר מבואר בד"מ סי' קפ"ז אות ז' בסופו דמשום זה אין להוציא אשה מבעלה ולא במה שהוא אסור מדינא או גם מגד חומרא שא"א בקיאים וכדומה אין שום סניף וצד להקל מטעם זה׃

אך לפמ"ש רו"מ בסוף מכתבם שהאשה הולכת גם בכל הימים אזניה סתומות וכפי הנראה שהוא בפקודת הרופאים לבל יזיק לה הרוח הנכנס באזנים והנה אף דגם בזה יש לעיין אם יש להקל מפני שאינה מקפדת דהא י"ל דכיון דרוב נשים מקפידין בטלה דעתה וכבר העלה הסד"ט סי' קל"ח סוף סי' קי"ט במ"ש ע"ד הפמ"א ח"ב סימן קמ"ו דבדבר שנעשה ע"י מעשה אדם ולא מתולדה מהלי' ל"ש לומר דרבותה היא ובפרט דבנ"ד מחלפת בכל פעם מוך אחר ובודאי ל"ש לומר היינו רבותה וגם פקפק שם במ"ש בשם הפמ"א דכיון דגם שאר נשים שיש להם חולי כזו אינן מקפידות ל"ש לומר בטלה דעתה והביא ראי' מדין רטי' ואגד שע"ג מכה וקשקשים שע"ג השבר דלא אמרינן סברא זו אך דבנ"ד סכנה הוא ומודה הסד"ט כמ"ש בעצמו לעיל דכיון דאיכא סכנה להסיר הקליטה וגם נשים דעלמא אם היו בגדר זה לא היו מסירים קליטתן לכן הוי בכלל דבר שאין מקפידין והביא ראיה מסעי' י"ז במי שאומנתו בכך דלא אזלינן בתר רוב העולם אלא בתר בעלי אומנות וביאר דהא דהמרדכי לא כ"כ משום דמיירי ברוב שערות וס"ל דהשערות נידונין בפ"ע יעו"ש וכן אמת דבשו"ת כתב סופר סי' נ"א האריך בענין זה והביא גם ד' הלבוש שהוסיף טעם בדין של המרדכי בקליעות בשערות דכיון דאיכא סכ"נ מסיחה דעתה ואינה מקפדת והפמ"א תמה מה יענה היכא דרוב שערות כן והוא לידד דבכה"ג דידוע שבמקום סכ"נ כל העולם אינם מקפידים לא גזרי' אבל הוכיח בעצמו מרש"י וריטב"א להיפוך והעלה לייסב הא דאגד ורטיי' שע"ג המכה מפני שמסירין לפעמים לתקן ולראות אם נתרפאה המכה ובכחול שע"ג העין מחליפין הכחול מזמן לזמן לכן חוצץ ואין להקל אא"כ מרגישים לצער וכאב גדול בהסרתן והביא בשם תשובה מאהבה ח"ג בגליון לסימן קל"ח בדין רטיי' שהמציאו הרופאים שיגוח כמה חדשים רצופים ואחר כך נופלת מעצמה ובתו"ז א"א להסיר בשום אופן אלא ע"י קריעת עור ובשר והאשה רגילה בזה ואינה מקפדת כלל והורה דדין רטיי' שע"ג מכה חוללת אין בו שום חילוק ובכל גווני חוצץ והעיד שאלו דבר זה גם להגאון בעל אור חדש ומהר"ל פישלש ור"נ בידלים מקעלין וכולם הסכימו דחלילה להקל לכן גם הכ"ס לא רצה להקל בדין אשה שכאב לה ראשה וצוו הרופאים להניח רטיי' ע"ג לדעין וא"א להפרד עד כלות ג"ח וא"א להסיר אלא ע"י כאב וצער יעו"ש באורך׃

אבל הנה בתשו' דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ס"ה מיקל בנידון כזה כשיש סכ"נ להסיר בשעת טבילה גם בדין רטיי' הנ"ל ובפרט בנ"ד שהוא בביה"ס ולפמ"ש הסד"ט סקכ"ג בישוב קו' הז"י לשי' הרמב"ם הא דביה"ס בעי ראוי למים מה"ת דוקא כשנצטרף לרוב הגוף. וגם הביא חד פי' בשר"ש וכ"ה דעת הראב"ד והרא"ש ורע"ב דקרנה שפתי' ביותר אינו מטעם שה"ר לב"מ אלא מפני שמתכסה בשר התילון ובגירוף פי' ריטב"א ורבו דהא דבעי' ראוי לב"מ הוא רק מדרבנן א"כ בכה"ג שהוא שעה"ד להוציא אשה מבעלה בוא"ו ונסמוך ע"ד הש"ע דס"ל דבמקום סכ"נ גם בכה"ג דרטיי' ואגד וכחול שבעין אף שמחליפין בכל פעם אפ"ה הוי בכלל אינו מקפיד כיון דכל הנשים דכוותייהו אינן מקפידות וגם מסברא אין לחלק בטעמא דקפידא לענין

לענין חציצה בין אם מחליפין או לא דמ"מ אינה מקפדת בחציצה ועוד דכיון דחזינן דהיא אינה מקפדת אלא דבאין להחמיר משום לא פלוג דשאר נשים הרי מבואר בתה"ד ומג"א סי' תמ"ז סק"ה דאין להחמיר בלא פלוג כמו בגוף הגזרה וכ"ה בח"ס יו"ד סי' קנ"ז באמצע התשו' ועפמ"ג או"ח סי' קכ"ח בא"א סק"ל דהיכא דהאיסור משום ל"פ לא העמידו דבריהם במקום תורה וע' מל"מ פי"ב מגירושין הט"ז דאפשר דבעגונה דחז"ל שקדו על תקנתם להקל ולא להחמיר לא אמרינן לא פלוג ובתשו' ברכת יוסף חאה"ע סי' ק"ב תיזק הדבר במסמורות להקל מה"ט באשה זקוקה ליבם בדליכא חששא אלא משום לא פלוג ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד יש להקל אבל יש לפקפק דטעמא דבטלה דעתה חמור מלא פלוג ומ"מ יש להקל אבל רק באופן שתהי' נזהרת לתחוב המוך בעומק האוזן שלא יחוץ גם במקום שפת נקב האוזן הנראה מבחוץ והוכל לעשות תחבולה שיהיה המוך אחוז בחוט בולט שתוכל להוציאו ע"י החוט וכדומה בעת הצורך להחליף והחכם עיניו בראשו:

והן אמת דלפמ"ש הסד"ט סקכ"ג בשם תשובת ז"י היו"ד סימן י' שהקשה בדין ביה"ס דבעי' שיהא ראוי לבי"מ אף שהוא רק מיעוט הגוף וגם במקפיד הוי רק מדרבנן ואמאי ס"ל להתוס' דבעינן ראוי לבי"מ מה"ת ותי' דראוי לבי"מ לחוד וחציצה לחוד דדוקא בדבר חוצץ דטעמא דבמיעוטו או רובו במקום שאינו חוצץ מיחשב כגופה ונשרה והרי יש ביאת מים על גופה ממש משא"כ בסותם ביה"ס כגון בקרצה שפתי' דלאו משום חציצה באנו עלה אלא משום שאין המים ראוים לבא לתוכן ליכא למימר דדבר הסוגר מיחשב כגופה דמ"מ כיון דמקום ביה"ס בודאי גופה היא ואין המים יכולין לבא לשם לא עלתה לה טבילה אפי' במיעוט עכתו"ד ולפ"ז מה מועיל הא דאינה מקפדת ואינו חוצץ הרי בזה לאו משום חציצה קאתינן עלה דהא מיעוטו אפי' במקפיד אינו חוצץ מדאורייתא ואפ"ה בביה"ס אף שהוא מיעוטו פוסל מדאורייתא אם אינו ראוי לב"מ לשיטת התוס' א"כ ה"נ באינה מקפדת אבל כיון דהר"ש עצמו כתב גם פי' ב' בהא דקרצה שפתי' דאין בו פסול משום דא"ר לבי"מ והרא"ש הסכים לפי' זה וכמ"ש הסד"ט בשם ב"י בד"ה נתנה שערה בפיה וכו' ואף שהר"ש כתב רק דקצת נראה שהוא לשון דוחק והמעיין בר"ש סופ"י דמקוואות ימצא שהכריע כסברא זו וס"ל דתליא בדין חציצה ובאינה מקפדת שרי והובא בב"י שם וכ"ה בתוי"ט פ"ח מ"ה דהא דבעינן ראוי לבי"מ היינו בדאיכא חציצה וכן הוא בד"ח על הרא"ש הלכות מקוואות סקנ"ה. והנלפע"ד כתבתי:

סימן ח

להרב המאוה"ג חריף ובקי מוה' דוד מנחם מאניש באבר נ"י אבד"ק יאברוב.

מכתבו הגיעני וע"ד המשפט שבא לפניו בראובן שקנה משמעון חצי בית ועשה עמו קאנטראקט ואח"כ מכר שמעון חצי השני ללוי ועשו ראובן ולוי ביניהם שטר שותפות אצל הנאטאר המיוחד ע"פ שטר הראשון שהי' לראובן משמעון דהיינו שראובן מחויב לשלם החוב להבאנק שעל הבית הזה ושמחויבים לחלוק הבית בקו מתוח לארכו בכל עת שירצה א' מהשותפים ובסוף שטר שותפות הנ"ל נכתב דכל מה שנדבר למעלה בעניני החלוקה אינו מגרע הזכות שיש לכל אחד מהשותפים לעשות קץ להשותפות ע"י ליצטאציאן גלויה ואח"כ מכר לוי חלקו ליהודה אחיו ועתה אין ברצון ראובן לעשות החלוקה כפי הכתב באמרו שיהי' צריך להוצאות רבות לשנות הבנינים וגם אינו רוצה להשאר בשותפות ולא להשכיר לאחרים או בחלוקת זמנים אלא וטוען גוד או אגוד ביותר משויו ויהודה הוא איש עני ואין ידו משגת לקנות לעצמו חלק ראובן וגם א"י למכור לאחרים ביותר משויו וגם אינו רוצה להתגרש מנחלתו כי באה לו מאחוזת אבותיו חותנו של שמעון וגם האלמנה דרה עוד עם בנה ויהודה מתפרנס שם מהשענק שבבית ואם ימכור חלקו לא ישאר בידו מאומה כי הגוים יבואו לקחת ויען כי ראובן דוחק כעת על יהודה ע"י שלא פרע להבאנק כ' ראטען שהיה מחויב בזה כפי הקאנטראקט ונכתב מהבאנק ליציטאציע על הבית ועל ידי זה ישיג ראובן חפצו ועתה באו לדין לפני מעכת"ה עכת"ד השאלה:

הנה מה שכתב רו"מ שע"פ שומת בקיאים לא יגיע הוצאת שינוי הבנינים בכדי חומש וגם אפשר לעשות חלוקה אחרת בלא הוצאות הרי הדין מפורש ברמ"א דא"י לטעון גא"א ובתשובת מיימוני שם מבואר דגם אם יצטרך לשבור מעט קצת הדרים בהפסד קצת כדי לחלוק ישברו המועט שאפשר שיהיה בהפסד מועט וא"כ כיון שזה א"ר בהחלוקה כפי השטר א"ל גא"א כמ"ש רו"מ:

ומזה שחקר רו"מ דבזה"ז דגם לאחר שחלקו נשארים אגודים זל"ז לענין הלואה מהבאנק שא"א לאחד לקבל הלואה מבלעדי חבירו א"כ י"ל דהוי כאין בו כדי חלוקה והביא מדברי הרא"ש וטור סי"ח וב"י שם ורמ"א בהג"ה ס"ח דגם אם צריכים להשתמש יחד בחצר היכא דין גא"א בבית. ומדברי נה"מ סימן קס"ד גבי בית ועלייה שהקרקע נשאר בשותפות וגם הביא מתשב"ץ ח"ד טור ב' סימן ט' דעיקר דין גא"א משום היזק ראייה:

הנה גם בדין דרך המבואר בש"ע ס"ה מבואר בד"מ אות א' שבתשובת מיימוני חולק ע"ז ולכן הביא המחבר דבר זה בשם י"א ובפרט בדין מרחץ וביהכ"ס שהביא ברמ"א מגאהי בתשו' תשב"ץ ח"ב סימן קנ"ו אם תתבטל חלוקת הבית בשביל בור מים וביהכ"ס והשיב דכיון שהבתים יכולים להחלק וא"א לבתים בלא בור וביהכ"ס ותשמישין אלו תדירין בכל יום שא"א לחלק אותם לימים לכן ישתמשו בתשמישין אלו בשותפות ותלי' לה בפלוגתא אם במרחץ יש בו דין גא"א והביא מדברי רמב"ם ורא"ש וע"ש בהג"ה ודעתו להלכה דאין במרחץ דין גא"א וה"ה לביהכ"ס ובהג"ה דאין ביהכ"ס דומה למרחץ וכן אין מתבטל החלוקה בשביל שער החצר וישתמשו בשותפות ואפילו בחצר שאבד"ח אין דנים בגא"א והביא מתשובת הרא"ש הנ"ל ודוקא בשביל פתח הבית דאין בית בלא פתח ולא יהי' שמו עליו מתבטל החלוקה ע"ש. ומבואר דס"ל דדין חצר הוא רבותא יותר מדין ביהכ"ס ואם כן להסוברים דמשום ביהכ"ס מתבטל החלוקה שהוא דעת רשב"א ונימוק"י שברמ"א ס"ה מכ"ש שמתבטלת החלוקה בשביל החצר ודברי רמ"א ס"ח צ"ל דמיירי רק בדין חצר עצמו ולא לענין חלוקת הבית כשאין בחצר ד"א דבזה תליא בהנך דעות שבס"ה ובאמת שגם בס"ה שהביא רמ"א דעת נימוק"י עם ד' תה"ד לע"ג שהרי בנימוק"י שם מבואר דגם אם יוכל לעשות ביהכ"ס גם בחלקו יוכל לומר שרוצה להשתמש בחלקו בלא הוצאת מעות ואולי כיון שאין מבואר בנימוק"י שיעור ההפסד י"ל דמיירי בהפסד חומש אבל הוא דחוק מאוד לומר שהוצאת תיקון ביהכ"ס יעלה להפסד חומש ומלשון נימוק"י נראה להדיא דבשביל איזה הוצאה שיהיה מעכב החלוקה ואפשר דמה"ט חולק בתשו' רש"ך על התה"ד ויש לדון עוד דגם התה"ד לא קאמר אלא בטוען שע"י החלוקה יגרע שווי הבית למכירתו כמבואר למעיין בתה"ד שם ולכן סובר שאין לזה לחוש לפסידתו בדבר מועט כיון שאינו הפסד בעין אבל היכא שיצטרך להוציא מעות בהוצאת תיקון ביתו גם הוא מודה דא"י לכופו לחלוק גם בהוצאה מועטת והוי כאין בו כד"ח אבל כבר הבאתי מתשו' מיימוני דגם אם יצטרכו לשבר קצת מהבנין בהוצאה מועטת ישברו וע"ש בתשו' מיימוני סי' י"ד דדוקא בהפסד קצת בדרך בג"א למיעבד הכי ע"ש:

וראיתי בתשובת מבי"ט ח"א סימן רע"ב ברמז אליו הש"ך (הגה שאין לא"ב כנידע שבש"ע אין כן היפך ממה שהיא במבי"ט שלפנינו) אחר שהאריך בחלוקת בתים אם ישכד"א וסיים בזה הלשון אני מביט ורואה כאן לפ"מ שבא בשאלה שי"ב דין חלוקה שאלו הבתים היו קודם לראובן ושמעון וכו' שנראה שמקודם היו דרים בה רו"ש שהם ב' בעה"ב וכו' נשואים וכו' ואם היו דרים כאן רו"ש מקודם מסתמא הי' מקום דירה ותשמיש לכל א' וכו' וא"כ דבר פשוט הוא שאין ממשות בטענת דן ול"ה צריכין לשאול עליו כיון שדרו כמה שנים כל א' בחלקו ידורו ג"כ עתה וכו' ואם אין בחצר ד"א אפי' יש בבתים ד"א וכו' והחצר לבד הוא המשותף ביניהם וכו' אם אחיו לא יוכל לסבול יצא מן הבית וישכירהו לאחרים וכו' עכ"ל ומבואר דפשיטא ליה דאע"ג שיש בבתים ד"א מ"מ יהיו משותפים בחצר וגם נראה דעתו שאם דרו כמה שנים שניהם בדרך חלוקה אין לשאול עוד אם ישכד"א שהרי דרו כן כמה שנים וכן ידורו להלאה שכבר גילו דעתם והודו בדירתם שי"ב כד"ח ואף שבנ"ד כתבו בהשטר לעשות חלוקה בקו מתוח לארכו מ"מ אם אין ראובן רוצה בזה ישארו בחלוקה כפי שדרו כמה שנים וכ"ה בתשו' רשד"ם חיו"ד סימן קפ"ב אחר שהביא דברי כמ"פ דס"ל דבשותפין א"י לומר גא"א דאדעתא דהכי נשתתפו כתב וז"ל ואפשר לומר לע"ד שגם הרשב"א יודה בנ"ד דכיון שעמדו זה כמה שנים יחד ובנאוהו פעם ופעמים הו"ל כאלו קבלו בפירוש דלא הוה הלכתא כר"מ דאמר יכול לומר סבור הייתי שהייתי יכול לקבל (שזהו טעם הסוברים דגם בשותפין איכא דין גא"א כמ"ש בתשובת הרשב"א דאע"ג דקיי"ל דלא כר"מ במומין היינו בשקבלו בפירוש אבל

כאן

כאן דבפתח יכול הוא לומר סבור הייתי לקבל ע"ש) עכ"ל. ולולי רק בבנאיהו פעם ופעמים תליא מילתא דגלי דעתייהו שבוררים להיות יחד ויכולים לקבל זא"ז וע' תשובת מהר"י מברונא סימן פ"ב בשם מהרי"ו דהמתפנה ביו"ט גלי דעתי' דסבר כמ"ד כולו לד' ואסור לו לעשות מלאכה והוא השיג עליו דבטלה דעתו נגד ההלכה ע"ש ולענ"ד ראי' למהרי"ו מש"ס דשבת (קכ"ד ב') גלית אדעתך דכרבה ס"ל וכו' ובע"ז (כ"ח ב') וי"ל דבממון מודה למהרי"ו ומצאתי בתשו' פרח מט"א ח"א סי' מ"ט שפסק להדיא דהמעכב יכול לומר קים לי כדעת ר"י הלוי וסייעתו וכמ"ש גם הרשד"ם הנ"ל וכ"נ דעת הש"ך כאן ובשו"ת ס"ו ס"ק ק"ל וע"ש בשע"מ סקל"ו מ"ש ע"ד הש"ך בזה:

ובעיקר סברה ר"י הלוי יש להביא סמוכין מדברי הירושלמי פ"ו דדמאי בהא דמייתי פלוגתא דרבי ורשב"ג בחלקו ביניהם אם יש ברירה וא"ר"ה הדא דתימא שקנו ע"מ שלא לחלוק אבל אם קנו ע"מ לחלוק אף רבי מודה לרשב"ג שזה החלק מגיע לו משעה ראשונה א"ר"י מיליהון דרבנן פליגין דא"ר"א בשם ר"י השותפין מחלוקת רבי ורשב"ג האחין השותפין לא לחלוק הן ע"ש הרי דסתם אחין שותפין לחלוק הן עומדים משא"כ בשותפין אחרים א"ל מ"מ אין מזה סתירה לשיטת הרמב"ס די"ל דמ"מ יכול לומר סבור הייתי לקבל:

אך דבנ"ד יש לדון דכיון שהתנו בשטר שלא יתבטל על ידי החלוקה זכותו לענין גא"ת הרי גי"ד שאינו מוחל זכותו וא"כ י"ל דלכ"ע יכול לומר בזה גא"ת אבל אם יש בו כד"ח שלא הי"ל זכות מעולם לטעון גא"ת בודאי לא ירויח בתנאי זה וראי' מהא דאיתא בנזיר (ט"ו ע"א) הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר ק' יום נולד לו בן עד שבעים לא הפסיד כלום ופריך לרב דאמר יום שבעים עולה לכאן ולכאן דא"כ אמאי קתני לא הפסיד כלום הא איתגורי מיתגר וכו' וע"ש בתוס' ומבואר דלשון לא הפסיד מוכיח שלא ירויח בזה אלא שלא יפסיד וה"נ מדכתב בשטר כי אינו מבטל ומגרע זכותו של כל א' לעשות לינטאליע משמע דאינו מוסיף אלא שאינו מגרע וכיון שי"ב כד"ח ול"ה מעולם זכות לטעון גא"ת ה"נ לא זכה עתה יותר מכפי שהי"ל מקודם. וא"כ כיון שבנ"ד יוכלו לחלק א"ע בהוצאה קטנה ויש בו כד"ח וא"י לומר גא"ת מדינא אם כן גם בהשטר לא הוסיף לעצמו שום זכות וכמו שכתבתי:

ובדבר מה שלא יוכל ללוות מעות מבלעדי חבירו ולא יהיו חלוקים זמ"ז בכל הענינים מלבד מה שנודע שאם יחלקו ביניהם את הבית יוכלו לפעול גם כן לחלק הבית לשני נומערין ויוכל כל אחד ללות על חלקו לבד וגם יפה כ' כת"ר דכיון דלא יפסיד בהחלוקה כלום שהרי גם עתה א"י ללות מבלעדי הסכמת חבירו י"ל דהוי כדין יש בו כד"ח. וגם בלאו הכי אין ספק כלל כי דבר שאינו בגוף הבית וגם אינו דבר תמידי ואפשר להיות שלא יצטרכו ללות כלל בהכא"ג בודאי אין בו ענין לחלוקת הבית וכיון שאפי' בגוף שיווי הבית שיפחת עי"ז דעת תה"ד דאם יפחת פחות מחומש אינו מעכב החלוקה מכ"ש בזכות הלואה על הבית שאינו בגוף הבית כלל בודאי אינו מעכב כלל:

אבל מה שהקשה רו"מ ע"ד הרשב"א ר"פ השותפין שפסק דגם לאחר חלוקה אסורין בחלקן דאין ברירה אם כן אמאי יוכל נעכב עליו מלהשתמש הרי כל אחד בשלו משתמש כמ"ש הרשב"א בתשו' ורמ"א סי' קע"א ס"ח אלא דמ"מ יוכל לומר בוא ונחלוק אבל כיון דגם אחר חלוקה אסור א"כ איך יוכל לכופו לחלק א"ע. לא אדע מה קושיא דהא כיון דאין ברירה לא יוכל לומר בשלי אני משתמש והא דס"ל להרשב"א די"ל בשלי אני משתמש היינו משום דכל חלק משועבד גם לחבירו וכמ"ש הר"ן שם וממילא בחלקו ושיעבוד המשועבד לו הוא משתמש אבל בהדירו דקוגמות מפקיעין משיעבוד א"כ אי נימא דאין ברירה בודאי אסור להשתמש בתלר ומעכב מלהשתמש בו וע' בתשו' הרשב"א חלק תו"א סי' קמ"א שמשם מקור דינו של הרמ"א ס"ח (ונדפס בהג"ה בטעות) שהביא מהסוגיא דר"פ השותפין ושם מבואר דכל טעמא משום דאלו רוצה חבירו היה משתמש בו ג"כ ע"ש. וגם בלא"ה המעיין בחי' הרשב"א לנדרים ימצא שכתב להדיא דבי"ב כד"ח גם לחלוק א"ע אסורין אא"כ נותנים רשות להם זה ע"ש וא"כ פשוטא דלק"מ קושיתו וגם מה שהמציא לחדש בדעת הרשב"א לענין נד"ד ליתא:

ועב"פ בנ"ד אין בידו לטעון גא"ת ומ"ש רו"מ מדברי כנה"ג וזל"א דהמוחזק יכול לומר קים לי כדעת רילב"א ונאונים דביתר מבוין א"ל גא"ת ובצירוף דעת הר"י הלוי דבשותפין ל"ש דין גא"ת והנה מדברי ר"י הלוי כבר הבאתי לעיל וביארתי דבנ"ד כ"ע מודים דדמי לירושה שהרי התנה בשטר שלא יתבטל דין הלינטאליאן שהוא גא"ת ובפרט בצירוף דברי עדות ביעקב שהביא רו"מ בעצמו וגם במשפט שלום סי' קע"ו ס"כ הבאתיו ואח"ז מצאתי גם בתשובת פרח מט"א ח"א סי' מ"ט שפסק כן דאם האחד קנה היום והשני מחר ונשתתפו לכ"ע שייך דין גא"ת וביאר שם דהיכא שאחד מן השותפין מכר חלקו לאחר לכ"ע יוכל לומר גא"ת דהא י"ל שותף הקדום הייתי יכול לקבל ולא אותך ע"ש וגם מכח דעת רילב"א קשה בעיני לדון כן נגד הכלל המסור בידינו שלא לפסוק קי"ל כדעה שלא הובא בש"ע. אבל מטעם שי"ב כד"ח יפה דן כהר"ה:

ומה שחקר כת"ר בדבר הכתב שנראה שנתכוון לזכות דיניהם והביא מהא דסי' כ"ו ס"ג וסמ"ע שם וסי' ס"א סקי"ד והנה מלבד מ"ש רו"מ כמה טעמים לסתור ד"ז אני נוסיף ראי' שיש לדחוק א"ע ולפרש שאין כונתו אלא במה שיזכה ע"פ דתה"ק וכמ"ש כה"ג בחו"מ סימן ל"ז סכ"ח דגם בשיעבד לו כל נכסיו אין בזה הנאי לבטל השידור שלא היה בדעתו אלא על נכסיו הראויים ע"פ התורה ואפילו כתב מגלימא דעל כתפאי וכו' ע"ש (וע' בתשובת לחם רב סי' פ"ע דגם בהתנה בקנין לדון בפני דייני עכו"ם לא חל משום דקא עקר מגו"ת ואפי' שניהם רוצים בכך אין בידם לעשות כן אבל אין מזה סתירה להסמ"ע כמובן):

ובדבר מה שתבע ראובן מיהודה שזה ב' שנים תבעו נדין נחלוק כפי הכתב ויהודה סירב מלגיית ד"ת והובע שישלם שכר דירה מה שוה חלקו יותר מחלק ראובן יפה כ' רו"מ שמחויב יהודה לשלם דלכל טעם הרשב"א שאם רצה חבירו הי' משתמש ג"כ וזה לא שייך בנ"ד וכבר העלה כן בשו"ת ב"ש חו"מ סימן מ"ח. ומ"ש רו"מ מתשו' תשב"ץ ח"ג סי' ר"ח דמוכח דאי הי' עומד להשכיר חייב לשלם לק"מ שכבר העלו האחרונים דבעומד להשכיר והשכיר השותף הבית צריך ליתן לחבירו חלקו וע"ש בנה"מ ושע"מ וכן ראיתי תשו' בכת"י מבעל נטע שעשועים שפסק כן ודלא כשו"ת טעו"ד מ"ת קו"א סימן ל"ט א"כ לזה כתב התשב"ץ שלא"ה עומד להשכיר ר"ל לאפוקי אם היה עומד להשכיר והשכירו זה לאחר. ומ"ש מדברי הפמ"א ח"א סימן ס"ב זה כמה שנים העירותי בזה וע' תשו' דרך יעקב סי' י"ז ותוכ"ל שפסקו דהיכא דאין הבית מספיק לדירת שניהם והיו צריכים לחלק א"ע לזמנים א"י לומר בשלי אני משתמש:

ובדבר ההוצאות שתבע ראובן שעשה במה שלא בינס ב' ראטען להבאנק הדבר פשוט כמ"ש רו"מ דאין חיוב על יהודה אלא בהוצאות תביעה בדא"ה ולא בהוצאות רבות שגרם ע"י עיכוב תשלומי הראטען שהב"ד לא נתנו רבות לזה בדבר שאין לו קץ וגורם היזקות רבות וכבר כתב בתשו' כנכי"ח סי' ל"ז דכמו ברודף שיכול להצילו באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו ה"נ בהוצאות מכרב. וע' תשו' ד"ח ח"ב ח"מ סי' ב' בשם כנה"ג דגם במסרב אסור להפסיד לו על ידי גוים ממק"א רק הוצאה הביעה שסירב עלי' רשות לתבוע בדא"ה ע"ש. והנלפע"ד כתבתי:

סימן ט

להרב הגאון חריף ובקי מוה' אברהם יואל אבעלסאהן נ"י רב בק' אדעסא ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה אחת שישבה גלמודה מבעלה י"ב שנים ואח"כ בא אחי הבעל והביא מכתב מאמו איך שאחיו בעל האשה מת בלא בנים וגם הוא שמע כן בבירור ובא לחלוץ ליבמתו וסמכו עליו וחלץ לה וכמ"ש הרשד"ם ובאה"ט ריש סי' קנ"ח דנאמן לחלוץ והבי:ה האשה כתב היתר להנשא וחוץ לזה השיגה האשה כתב מרב הממשלה המנהג המעטריקע איך שמת איש שסמו וכינויו כן ואח"כ נשאת האשה והיא מעוברת ועתה נודע שבעלה השאיל הפאס שלו לאחר ומת השואל וסברו שהוא בעלה והבעל חי והדין פשוט שתצא מזה ומזה וכבר גירשה בעלה הראשון וגם השני יגרשנה אולם לענין הולד יש חשש גדול שאם יהי' דינו כממזר ימכרוהו לבית ילדי נוים לגדלו וימירו דהו או האשה תאבד א"ע לדעת עם הילד כי הילד בן יחיד הוא לה ולבעלה השני והנה בעלה הראשון אינו ללול בדעתו והי' כמ"פ בבית אסיפת המשוגעים וגם עתה הוא בדעת קלושה וקצת אומרים שהיה כן עוד קודם הנישואין אבל א"א לברר זאת עכת"ד השאלה:

והנה מעכ"ה הביא מתשו' נו"ב מ"ת חא"ע סי' קי"ז וחחו"מ סי' ס"ב דגבי עדות עד מפ"ע ס"גמא דהקילו בעגונה לשיטת רש"י שבת קמ"ה ורשב"א משום דאפקעינהו חז"ל לקידושין וא"כ יש לדדר דליכא חשש ממזרות והא דתלא מזה ומזה והולד ממזר היינו בעדות ע"א שנאמן מה"ת לשי' רש"י משא"כ גבי עמפ"ע עכתו"ד. הנה בגוף דברי רש"י בשבת כבר תמה בתשובת פמ"א ח"א סי' פ"ע מהא דתלא מזה ומזה והולד ממזר ואי אפקעינהו רבנן לקידושין אין הולד ממזר וא"ל דלא אפקעינהו רבנן לקידושין אלא מטעם דאשה דייקא ומינסבא והכא הרי לא דייקא ובכה"ג לא אפקעינהו רבנן לקידושין דאם כן הו"ל להש"ס ביבמות (צ"ג ע"ב) למיפשט דטעמא משום דאשה דייקא ומינסבה ובתשו' שבו"י ח"ב סי' קט"ז נשאל ג"כ מזה והביא גם כן מרש"י יבמות (פ"ז ע"ב) ד"ה תלא וכו' ואצ"ג דהימנוה רבנן לע"א באשה משום עיגונה טעמא מאי משום דהיא גופה דייקא עד דידעה בקושטא ומינסבה והא דלא דייקא קנסו לה ותי' קו' הפמ"א מהא דלא פשיט הבעיא דטעמא משום דדייקא ע"פ ד' התוס' שם דפשיטא דטעמא משום דדייקא כמפורש בש"ס אלא דהבעיא אי טעמא גם משום דעל"ג ע"ש וגם בנתיבות לשבת (מהגאון הפלאה ז"ל) לא"ע סימן י"ז סק"י הביא ד' מהרי"ק שרש ל' בשם הרשב"א ורש"י דטעמא משום אפקעינהו וביאר דמ"מ אם נתברר שהוא חי לא אפקעינהו לכן הוי ממזר וכ"ה בש"ס ס"ז פ"א ותשובת בר"א א"ע סי' כ"א אות ט' וגם בחי' הרי"מ ליבמות ר"פ הא"ר העלה כן וביאר ליישב תמיהת בן הנו"ב בהא דסמכו להתירה ע"פ ע"א מטעמא דאפקעינהו ולא חשו שמא יבא הבעל ויתברר דלא אפקעינהו ע"ש בטוב טעם הרי שדעת כל המחברים הנ"ל היפוך דעת מהר"ם בן הנו"ב ואני מצאתי באס"ז לכתובות ג' ע"א בד"ה כל דמקדש וכו' בשם הרשב"א וז"ל וא"ת מ"ש מטבע במשאל"ם דלא אפקעינהו משום עגונה י"ל דבכדי לא מפקעי להו רבנן לקידושין וכו' א"נ בע"א מעיד שמת בעלה דההוא נמי משום הק"ע הוא כדאיתא בר"פ הא"ר וכו' ועיקר טעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו וכ"פ רש"י ז"ל בשבת פ' חביות גבי אין עד מפי עד כשר אלא בעדות אשה בלבד ואצ"ג דכי אתי בעל תלא מזה ומזה והולד מן האחרון ממזר גמור כדאי' התם בפהא"ר היינו טעמא משום דלא אפקעינהו רבנן לקידושין לגמרי אלא משום דסמכי' אדיוקא דאתתא ומימר אמרי אתתא דייקא ומנסבא וכיון שבא הבעל איגלא"ל דלא דייקא שפיר ומ"מ מעיקרא לא אפקעינהו אלא משום הכך דע"א אבל בכדי בטבע במשאל"ם לא תקינו וכו' עכ"ל הרי מפורש יוצא מדברי הרשב"א כדעת האחרונים הנ"ל וא"כ דברי מהר"ם בן הנו"ב דחוים ואין מקום לסמוך עליהם כלל נגד דברי רשב"א המפורשים :

ועיין בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' קמ"ב דמפורש ג"כ כן וע' עוד בתשו' מיימוני להל' אישות סי' ט' בתשו' מהר"ם ב"ב שכתב ג"כ לענין עדות עכו"ם טעמא דאפקעינהו והיינו ג"כ כפי דברינו וע' עוד בת"ח לסנהדרין י"ט בענין זה ולא אכחד כי אם היה כת"ר מתייעץ עמי טרם שעשו מעשה גירושין של בעל הראשון הייתי מגלה עלה ותושיה להלכה ולא למעשה ע"פ דברי התוס' גיטין (ל"ג ע"א) ד"ה ואפקעינהו וכו' שהקשה הר"ם א"כ יתפש על בת אחותו דכשיבואו עדים שזינתה ישלח לה גט ע"י שליח ויבטלנו שלא בפני שליח ופקעו קידושין (וע"ש בתוס' ל"ב ע"ב ד"ה ור"נ וכו' דגם לרבי מודה בבטלו בפני א' לר"נ אינו מבוטל לכ"ע) ותי' הר"י דכיון דכדין מחפה אין לחוש ושם בשוה"ד תי' עוד דהיכא דידעי' דלכך מתכוון לא מפקעינן קידושין דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהיו בנות ישראל פרוצין בעריות ע"ש וא"כ לא מיבעיא לתי' הראשון פשיטא שהי' מועיל בכ"ד להכשיר הממזר למפרע באופן זה שישלח לה גט על ידי שליח ויבטלנו בפני ע"א וגם לתי' ב' י"ל דבכה"ג שעשתה בטעות על פי ב"ד אין בזה חשש תקלה ושפיר הפקיעו הקידושין למפרע וע"ש ברשב"א ואס"ז כתובות ג' שהי' עוד דע"י הפקעת קידושין גמר ויהיב גיטא אבל יש מקום לסמוך ע"ד התוס' וש"פ שלא תי' כן ועוד די"ל דבכ"ד שעשה כן בעלת ב"ד גם הרשב"א מודה ואף די"ל דכיון שעשה כל בעילותיו ביאת זנות אאל"ח כדי שיזכה חבירך כיון דמחזיקין לה כמזידה בשביל שלא דייקא דמה"ט תלא מבעלה אם כן בפשטה הרי קיי"ל דאאל"ח ועתוס' שבת דף ד' ועוד בכמ"ק ובתשו' נו"ב מ"ת א"ע סי' ל"ז מ"ש בדעת רשב"א בזה אך לפמ"ש הב"ש סי' קנ"ז סוסק"ו דבכה"ג ליכא משום ב"ז ור"ל כיון שהוא בעל בהיתר ולא היה לו לחוש שמא יזדמן אח"כ סיבה לבטל הקידושין ע"ש ותבין אם כן ה"נ בזה וע"ש בכ"ח בביאור היטב ד"ז ובפרט בשו"ת מטיל לדקה סי' ב'

וע"ע בשו"ת כתב סופר אה"ע סי' ע"ה. אולם בנ"ד שכבר נעשו מעשה הגירושין אין חכמה ואין עצה ותושיה :

והנה עוד עלה בלבי שבאם לא רצה הבעל הראשון לגרשה מרצונו והב"ד כפוהו הרי מדינא בעינן שיהא' השיעבוי בב"ד סמוכין ועשו"ת משובב נתיבות סי' ג' ובס' תיקון עולם תיקון ג' סימן א' וסי' ג' ובפת"ש סי' קנ"ד סק"א מש"ס דגיטין (פ"א ע"ב) וריטב"א יבמות וכיון דבזה"ז ליכא סמוכין אלא דשליחותייהו דקמאי עבדינן ומבואר ברשב"א גיטין שם דהיינו משום תקנת עגונות ומדרבנן וצ"ל משום דאפקעינהו חז"ל לקידושין וכ"ה בנתה"מ רסי' א' בשם רמב"ן ורשב"א שכ"כ להדיא וכ"ה ברשב"א יבמות מ"ו ע"ב א"כ שוב י"ל דמה"ט אין הולד ממזר ולכן אם היה באופן זה יש מקום להסיר דין ממזר מהולד הזה לשי' פוסקים הנ"ל ואף דמדרבנן אסורה מכל מקום אין הולד ממזר :

והן עוד עלה בלבי למאי דקיי"ל דהאשה נותנת שכר סופר והקנויי אקני לי' רבנן כדאי' בגיטין (כ' ע"א) ופירש"י משום דהפקר ב"ד הפקר ושם בסע"ב ודף כ"א רע"א בהא דדייק ר"א מהא דאשה כותבת את גיטה וכו' דאתתא לא ידעה לאקנויי תמה הרשב"א דשא"ה דאקנויי אקני רבנן ודחה תי' התוס' ד"ה אשה וכו' והעלה דרבא ור"א לא ס"ל טעמא דהבד"ה אלא משום דהאשה עצמה ידעה לאקנויי ע"ש. ונראה לי הטעם דכבר נודע מ"ש הנ"פ לא"ע סי' ק"ב סק"ה דהפקר ב"ד הוא רק הפקר ואינו עושה קנין ובחיבורי משפט שלום סי' קנ"ד הבאתי שכ"ה בעליית הר"י שבאס"ז ב"ב ק' בסוגיא דמילר שהחב"ר ולפמ"ש בחיבורי שם בקת"ע לסי' רל"א אות ז' תליא בפלוגתא דר"י ור"א והבאתי מהרשב"א גיטין ל"ו שכתב להדיא דמהא דיליף ר"א מנחלות מוכח דהוי ג"כ קנין אבל מילפותא דר"י מקרא דעזרא נמצא רק דהוי הפקר לבד והבאתי מכמ"ק בזה ואח"ז מצאתי בירושלמי פ"ה דפאה ה"א וגם בפ"א דשקלים ה"ב דמייתי רק דרשת ר"י מקרא דעזרא וזהו דעת הר"י בעליות דקיי"ל כר"י וא"כ לפ"ז ל"מ טעמא דהפקר בד"ה לענין נתינת הגט דבעינן ונתן משלו ועמ"ש שם בחיבורי בשם הט"ג דגם אחר שבא ליד בעל לא קנה ע"י הבד"ה לשי' פוסקים הנ"ל ועמ"ש בזה בתשו' נו"ב מ"ת חא"ע סי' כ"ד באמצע התשובה ובע"כ דטעמא משום דאתתא ידעה לאקנויי ועוד נראה דגם להסוברים דהבד"ה ועושה קנין מ"מ היינו להס"ד דהש"ס דלא ידעה דאתתא ידעה לאקנויי אבל למסקנא דקיי"ל דידעה לאקנויי אין מקום לדון בזה משום הבד"ה שהרי מבואר בתוס' כתובות (כ"ט ע"א) מהא דיבמות ע"ט דאמר רבי דא"י להפקיע חלק מזבח דאצ"ג דקיימא לן דהבד"ה היינו לצורך אבל זה אין צורך כ"כ ע"ש וא"כ ה"נ בזה כיון דאתתא ידעה לאקנויי וליכא צורך תיקון עגונות א"ל להפקר ב"ד ולא תקנו כלל וא"כ לפי המבואר בתוס' ב"מ קט"ו רע"ב ובתמורה ו' דגם לאביי דא"ע מהני מ"מ בשוגג הוי זכיה בטעות וחוזר ועמ"ש בדעת תורה סי' ה' סקי"ד מדברי רמב"ם וראב"ד פ"א מאי"מ ה"ג וכ"מ בש ומהר"ן נדרים ל"ה ע"א בזה ועקג"א סוסי' י"ז ובנ"ד שאנו רואים לערה של אשה זו עד שנוגע לחיי נפשה ונפש הולד י"ל דלכ"ע הוי קנין בטעות וא"כ יש לבטל הגט שקבלה מבעלה הראשון ושוב נוכל להמליא עלה הנ"ל שיחזור ויגרשנה ע"י שליח ויבטלנו :

אולם הנה מדברי כל הראשונים שהובאו בב"י א"ע סימן ק"כ מבואר דס"ל דגם להמסקנא טעמא משום תקנת חז"ל והבד"ה ואף די"ל דהא בעינן שתגביה האשה אחר כך הגט ותקנהו בהגבהה א"כ י"ל דהוי קנין בטעות אבל ז"א דודאי אין זה מעכב כמ"ש בתשובה ארוכה לק' קאפיטבוגין דאין האשה צריכה לקנות הגט כמ"ש המג"ש כתובות ל"א להוכיח כן מד' רש"י שם ובפרט בהפלאה כתובות פ"ו ע"ב הוכיח כן בכמה ראיות ובתשו' הנ"ל חיקתי הדבר במשמורות וראיות ברורות בס"ד א"כ אין שום צד להקל בזה. אולם יש לדון עוד דכיון דחז"ל תקנו ד"ז בהא דאקנויי אקני ליה משום תקנת עגונות וקיי"ל דבכל תקנה לטובתו יוכל לומר לא ניחא לי בתקנתא וכהא דהיתי ניזונית וא"ע ומבואר בר"ן פרק אע"פ בסוגיא דהמקדים מע"י וכו' דגם לענין איבורא דהפרת נדרים לזכותו אלמוה רבנן לשעבודא ולא לחובתו וכ"ה בט"ז יו"ד סי' שמ"ב סק"א דכמו דלענין ממונא אמרי' כן ה"נ במידי דמלוה ע"ש וא"כ ה"נ פשיטא דאם האשה אומרת לא ניחא לי בתקנתא לא אמרי' בזה הבד"ה ול"מ הגט כלל אלא דזה דוקא אם אומרת כן בשעת מעשה אבל בנתנה בסתם ואחר זמן אומרת כן ל"מ כלל לעקור הקנין למפרע וגדולה מזו כתב הב"ש בא"ע סי' קס"ח סק"ג דכיון דבתחלה ייבם אותה ולא כתב כתובה על נכסיו והשבים להקנת חז"ל שוב א"י לומר אח"כ לא ניחא

לי בתקנתא ע"ש וע"ה בריטב"א (סוכה ל"א ע"א) בהא דהי חבריה בטינא יהיב לי' דמיהן דאם רוצה הגזלן יכול לומר הי אפשי בתק"א מיהו כשעמד בדין ופסקו ליתן דמים וקבל שוב אינו חוזר בו ע"ש. אך לפ"ז יש לדון בנ"ד דאיכא אומדנא שנתרצית תחלה בטעות שסברה שמחויבת בזה ולא ידעה כי יש עלה ותושיה להפקיע קידושי' ולתקן הממזר והרי במקום מלוה אמרי' דהוכיח סופו על תחלתו כמ"ש בא"ע סי' ל"ז סי"א ובב"ש סקי"ח (וע' חולין ל"ט ע"ב וזבחים ב' ע"ב ומנחות ע"ז א' וב"ב קל"ח ותשו' נ"ל סי' מ"ה באמצע התשו' ותשו' ח"ל סי' מ"א ושע"מ חו"מ סי' ל"ב סק"ה) וכבר כתב התב"ש סוסי' א' דגם טעות בדין הוי אמתלא וע"ש בדע"ת סק"ז והיכא דא"א בלא מעשה גם במעשה מהני אמתלא לשי' הב"ח וגה"ך ובפרט היכא דחזקה מסייע לאמתלא ודאי מהני כמ"ש בדע"ת שם סקס"ג בשם שו"ת גא"י סי' פ"ג וה"נ בנ"ד הרי יש לה אמתלא טובה על מה שלא מיחתה בתחלה לומר לא ניחא לי בהך תקנה להקנות לבעל דמי הסופר וגם לפמ"ש שם בשם מהרש"א יבמות קי"א בדעת התוס' דאמתלא לא מהני רק שיהי' כלא אמר כלום משא"כ היכא דבעינן אמירה ל"מ האמתלא היינו לענין באחד"א אבל לענין אומדנא אם הי' ניחא לה בתקנת חז"ל או לא י"ל דשפיר מהני דבדאיכא רגל"ד אמרין הסע"ת ורא' מדברי הב"י או"ח סי' ת' במי שישב בדרך ולא ידע שהוא תוך תחום העיר דיכנום כיון שאם הי' יודע היה קונה שביתה בעיר ה"ז כקנה עמהם אך דהתם בניעור והוציא בשפתיו ואמר שביתתי במקומי גם בטעות אינו כבה"ע ולשי' פרישה בניעור בכל גווני אינו כבה"ע אף שהי' בטעות ויש לחלק וקצרתי ועוד דהא בא"ר שם הביא בשם ר"י שעל הרי"ף דגם בהאמר הוי בטעות ודחה ראיית הה"מ וב"י ע"ש אבל במשנה עירובין (מ"ט ע"ב) שאינו בקי בהלכה וכו' מוכח להיפוך ועוד דגם בתקנת חז"ל הרי תקנו רק לטובתה ולא לגריעותה ומצינו בש"ס דב"מ ל"ו ע"ב מאן למטול וכו' נמעלי ב"ד כי עבדו רבנן תקנתא ואמרו בעל לוקח הוי להיתרא לאיסורא לא עביד רבנן תקנתא ופירש"י נימעלי ב"ד של ישראל שבאותו דור שכל תקנות משפט תלויה בהן ועל ידיהן נוהגות חוקות המתוקנים לציבור מאז והוי כמו שתקנו לו הם קנין זה וגמלאו הם המקנין וכו' עכ"ל הרי דכל תקנת חז"ל הם מסורים לחכמי כל דור כאלו נעשה על ידם וא"כ בכה"ג אשר עינינו הרואות שתיקון זה הוא קלקול שלה ונוגע להיי נפשות י"ל דבכהאי גוונא לא תקנו ומכ"ש שי"ל דבאומרת עכשיו לא ניחא לי בתקנתן י"ל דאיגל"מ שהיה לחובתה ולא תקנו הז"ל אלא לטובתה וא"ל דהזכות שלא תהיה עגונה עדיף ורבה על החוב הנמשך מזה וכמ"ש כה"ג הר"ן פ"ד דגיטין וע' בנה"ך יו"ד סי' קס"ב סק"ח וש"ך חו"מ סי' ק"ה סק"ה אבל ז"א דבכה"ג דכופין אותו שיגרשנה כיון שזנתה תחתיו א"כ ליכא חשש עיגון שהרי יכופו אותו לגרשה שנית ואף דלשיטת התוס' ריש זבחים אין כופין לגרשה כבר העלה בתשו' מהר"י באסן סי' ח' דלא קיי"ל כהתוס' וע' תשו' רשד"ם א"ע סי' קי"ח וברכ"י א"ע סוסי' י"א ותשו' גא"ב סימן ס"א ובהשמטות ותשו' חיים שאל ח"ב סי' ד' אות ג' וע' פת"ש סימן קי"ז סק"ב בשם הב"מ ורדב"ז וסי' י"ז ס"ק קס"ב וע' עוד בתשו' עבוה"ג סוסי' ל"ג וא"כ י"ל דכשתאמר כעת דלא ניחא לה בתקנתא יוכלו לבטל הגט הקודם ושוב נוכל להמציא עלה ותושיה שיגרשנה הבעל הראשון ע"י שליח ויבטל השליח כמש"ל וגם אם אינו דבר ברור עכ"פ י"ל דמה"ע הוי ספק ממזר דגם בהא דחולין ל"ט הוי ספיקא הי אמרי הסע"ת (ובהיותי בזה עלה בלבי להעיר בהא דתלא מזה ומזה דלכאורה אם יגרשנה הבעל השני קודם כיון שלא יתירנה בזה לשום אדם מדאורייתא ע"י זיקת בעל הראשון הינו גט כלל ואפי' ריח הגט אינו כלל כמ"ש התוס' בגיטין פ"ב ע"ב ד"ה אפילו וכו' ובאב"מ סי' קל"ז סק"א ביאר הדבר באורך ע"ש:

אבל נראה דכיון דכל הטעם שצריך הבעל השני לגרש הוא משום גזירה שמא יאמרו גירש ראשון ונשא שני כדאי' ביבמות פ"ח סוע"ב וגם למסקנא דקנסו מ"מ הוא מטעם זה ע"ש ותבין א"כ לפום הך חששא דגירש ראשון שפיר מועיל גט זה להתיר ואם לא גירש הרי א"ל גט משני כלל וע' כה"ג בתוס' ב"ק (מ"ו ע"ב סוד"ה גלית אדעתך וכו' ותוס' זבחים ע"א א' בד"ה ובטרפה וכו' ובתוס' בכורות כ"ג ע"א בד"ה נבילה וכו' וכה"ג מבואר במג"א סוף סי' רס"ג לענין הטועים יה"כ ב' ימים ע"ש ותבין):

והנה בדין ספק ממזר דמה"ת שרי יש לעיין אם גם בספק פלוגתא הוא כן דהנה בפלוגתת רמב"ם וש"פ אם סד"א להחמיר רק מדרבנן ורמב"ם למדה מדין ספק ממזר חקר הפמ"ג בא"ח סי' פ"ח בא"א סק"ב אם גם בספק פלוגתא הוא כן ולידד די"ל דהוי כחד דאיקבע איסורא אבל בממזר גם בדאקבע איסורא שרי כמ"ש בש"ש ש"א פ"ב וכ"ה בחוו"ד ריש דיני ס"ס ודלא כהמל"מ פרק ט"ו מא"ב ואפי' בדאיכא רובא לאיסורא לידד הפ"י בקידושין ע"ג דמ"מ הוי בכלל ספק ממזר יבא וע"ש בש"ש ש"א והגהת רב"פ בזה וגם גוף הדבר שכתב הפמ"ג דספק פלוגתא הוי כחד בחד הוא תמוה דא"כ גם בדרבנן אמאי מקילין בכל ספק פלוגתא והן אמת שראיתי להשעה"מ פ"ג מגירושין ה"ד שלידד בהא דמעשר ודאי ולא ספק די"ל דדוקא בספק במציאות ולא בספק בדין יעו"ש. אבל הנה בש"ס דבכורות נ"ח סוע"א לדברי ב"ע נולדו ה' בא"ב וה' באלול וה' בתשרי כונסן לדיר להתעשר ונוטל אחד מן האלולין והשאר פטורין ממ"נ אי אחד באלול ר"ה דאלול והשרי מצטרפין ודאב פטורין ואי אחד בתשרי ר"ה דאב ואלול מצטרפין דתשרי פטורין מאי אמרת לצרפו לגורן אחר עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק וכו' וע"ש ברש"י הרי דמייתי לה לגבי ספיקא דפלוגתא אי אלול ר"ה וכו':

אבל הנה מצאתי בתשב"ץ ח"ג ענין שכ"ז וז"ל ולענין הממזרות אפי' אם נככים לומר דתלה ומת פלוגתא דאמוראי אי אסורה להתייבם או לא ולפ"ז יהי' בבנים פלוגתא דאמוראי אם הם ממזרים או לא ויהיה ספק ממזרים מפני המחלוקת הזה אפ"ה אין להתירן לבא בקהל משום דאמרי' ספק ממזר לא אסרה תורה שלא נאמר זה אלא במי שלא נפל ריעותא בו אלא בידיעתנו שלא ידענו בו אם הוא כשר אם הוא ממזר כגון שתוקי ואסופי וכו' אבל במי שנפל בו ספק מפני ריעותא שיש בו כגון הנידון הזה שנולד מספק ערוה לא נאמר ע"ז דלא אסרה תורה אלא ודאי ממזר אלא אדרבא נאמר ע"ז סד"א לחומרא וזהו אפי' לפי הדין ומכ"ש דאפי' באסופי ושתוקי משום מעלה דיוחסין אסור לבא בקהל וכו' עכ"ל ולפ"ז גם בנ"ד אם יהיה בו ספק פלוגתא אם הגט בטל ואם יעקרו הקידושין למפרע הרי יפול הספק על האשה והיא ספק ערוה וגם הספק אולי לא הי' הבעל בדעת שלימה בשעת קידושין הרי נולד ספק זה מקודם ואנן בעינן בש"ס שיוודעו ב' הספיקות כאחד שו"ר בתשו' רע"א מ"ת סי' ס"ח באמצע התשו' דבספק פלוגתא א"א להקל כדין ספק ממזר ולכן לא מצאתי תרופה להתיר את הולד זולת אם הי' הגט מעושה ע"י כפיי' בזה יש לצדד כמש"ל ובכ"ז צ"ע למעשה (וגם דוקא אם היה הכפייה בב"ד של ג' כמ"ש בתיקון עולם שם ובהסכמת כמה גדולים בתורה ויראה):

ומ"ש כת"ר דלפי תי' הש"ם והאחרונים דאם אינו אמת לא אפקעינהו תיקשי א"כ אמאי מותרת להנשא ניחוש שמא יבא הבעל ולא אפקעינהו כבר כתבתי לו שבחידושי הרי"מ ליבמות ביאר לייסב ד"ז ואחרי שהדבר מפורש ברשב"א מחוייבים אנו לכוף ראשינו. ומ"ש כת"ר דלשיטת רשב"א בכדי לא פקעי קידושין בלא גט ובנ"ד הרי נתגרשה בגט אינו מובן דא"כ אמאי בנשאת בע"א תלא והולד ממזר הרי נתגרשה בגט ויפקעו הקידושין למפרע ובע"כ דאין הגט מועיל להפקיע הקידושין כיון שקודם הגט לא הופקעו הקידושין משום דליכא סברת דייקא ומינסבא ומ"ש הרשב"א דבכדי לא פקעי היינו בדליכא סברת דייקא ומינסבא ומ"ש רו"מ די"ל דענין אפקעינהו הוא כיון דמקדש אדעתא דרבנן הפקיעו הקידושין שלא יחולו עד שעה שיבא הבעל ויוודע שהוא חי ודמי למקדש לאחר זמן שאין הקידושין חלים עד אותו זמן ובזה תי' כמה קושיות שעל שיטה זו אם כי דבר גדול דיבר בכ"ז לא יתיישב מה שתמה הנימוק"י רפ"י דיבמות על שיטה זו מהא דאחיו של ראשון חלץ מה"ת ושני חולץ מדרבנן והיפכא מיבעי"ל ומזה מוכח כמ"ש האחרונים הנ"ל ומבואר היטב בתשו' בר"א סי' כ"א אות ט' דלא הפקיעו אלא בכדי שיהי' העד נאמן שמת ועיקר ההיתר ע"י המיתה אבל לדברי כת"ר הדק"ל אך לשי' מהר"ם בן הגו"ב שהביא רו"מ במכתבו הקדוש ניחא:

ובב"ז לשון הרשב"א אינו סובל כפירוש רו"מ שהרי טעמו משום דלא הפקיעו אלא בצירוף סברת דייקא והרי חזינן דלא דייקא א"כ נתברר למפרע שלא הפקיעו כלל

והנה מ"ש רו"מ לדון מכח חזקה דהשתא כיון דליכא חזדמע"ק להיפוך וכיון דהשתא הוא שוטה י"ל דגם בשעת קידושין היה כן מלבד דתליא במחלוקת ראשונים כמ"ש בש"ש ש"ג פרק ט"ז ופרק י"ז אף גם הרי אינגו שוטה תמידיי דאם לא כן איך גירש בגט והרי מבואר בתוס' יבמות (ל"א ע"ב) ד"ה וארעא וכו' דבכה"ג ל"ש לאוקמה אחזקה וא"כ אין להקל:

סימן י

להרב המאוה"ג וכו' מוה' שמחה בונם הלוי גיינעבהאר נ"י מו"ץ דק' בראדי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות כי בקלויז רבתא דקהלתכם יש ע"ג עלייה אשר מימים קדמונים בעת שהיו מרביצי תורה בקלויז הנ"ל היתה העליה קבועה ללומדי תורה ללמוד שם ומאז ועד עתה עומדת סגורה ומונחים שם ספרים ישנים ועולים שמה לקרות בתורה בימים נוראים ורגלים ועתה רוצים הבע"ב לעשות מהעליה הנ"ל ביהכ"נ של נשים ולפתוח חלונות מהעליה לתוך הקלויז בכותל מערבי של הקלויז ונסתפקו אם מותר לעשות כן דהא הוי הורדה מקדושה כיון שהיה שם ביהמ"ד קבוע ואסור לעשות מביהמ"ד ביהכ"נ ומכ"ש ביהכ"נ של נשים וע"ז הביא מד' הרמב"ן שהובא בר"ן פ' בני העיר דס"ל דקדושת ביהכ"נ הוי רק משום תשמישי מצוה והר"ן חולק וז"ל דחז"ל נתנו לו דין קדושה והביא ד' הפמ"ג דלשיטת הרמב"ן מותר להוריד לקדושה קלה ורו"מ הקשה ע"ז מהתוספתא שהובא במג"א סימן קנ"ג סקכ"ז דבעוד שלא נמכרה הביהכ"נ אסור להשתמש בה חול והקשה המג"א מ"ש ממנורה דמבואר ביו"ד סימן רנ"ט דשרי לשנותה ותירץ דשאני ביהכ"נ שעיקרה עשוי לדברי קדושה וכו' ולשי' הרמב"ן הדה"ל ובע"כ דגם הרמב"ן מודה דחמור מתשמישי מצוה:

הנה אני תמה דבלא"ה הו"ל להקשות מהא דביהמ"ד אסור לעשות ביהכ"נ משום דהוי מוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה ואפי' גבו מעות אין משנים מחמורה לקלה וכן עוד בכמ"ד אבל המעיין במש"ז סוסי' קנ"ג בד"ה הפרש יש וכו' ימצא שהביא ד' הש"ך יו"ד רנ"ט בשם מרדכי דבמצוה מורידין וכ' עלה דלכאורה במחלוקת שנוי' דלר"ן רפבה"ע דביהכ"נ קדושה יש בה שפיר משא"כ לרמב"ן דמצוה הוי ואפ"ה ביהכ"נ יקחו תיבה ואסור להוריד וכו' עכ"ל ומבואר כונתו דהרמב"ן בע"כ חולק ע"ד המרדכי הנ"ל וס"ל דגם במצוה אין מורידין והרי לשי' הד"מ יו"ד סי' רנ"ט גם הרא"ש וטור פליגי על המרדכי בזה אלא דהש"ך שם סקי"א דחה דבריו וע' תשו' מהרשד"ם יו"ד סי' קס"ט שהביא ג"כ בפשי' ד' המרדכי בלא חולק ולפי מ"ש הפמ"ג הרמב"ן חולק בזה. וגם בלא"ה ל"ק קו' רו"מ דלשי' הרמב"ן בעכ"ל דכל הנך דקתני אין מורידין היינו בנמכר בזט"ה בלא מא"ה ומסתמא אין רוגים שהכחש מלותן וע' מג"א סק"ה ותדע שהרי הרמב"ן בא שם ליישב הא דאוגורה ומשכונא אסור משום דבקדושתיה קאי וע"ז תי' דהוי תשמישי מצוה ותיקשי אכתי אמאי אסור להשכיר ולהשכין ובע"כ כמ"ש:

א' והנה טרם יהיה כל שיח אבאר גוף דין קדושת ביהכ"נ אם הוא מדאורייתא או רק דרבנן והנה בס' יראים להרא"מ מגוה של"ד כ' להדיא דקדושת ביהכ"נ הוי דאורייתא ובת"כ פרשת בחקותי דרש והשימותי את מקדשיכם מקדש מקדשי מקדשיכם לרבות בתי כנסיות וביהמ"ד וגם במשנה מגלה (כ"ח ע"א) יליף מהך קרא דגם בחורבנן קדושים משמע דהוי מה"ת ואולם דעת הר"ן דהוי רק קדושה מדרבנן וג"ל דס"ל דהך דרשא אסמכתא בעלמא היא ולכאורה היה נראה דגם התוס' והרא"ש והא"ז פליגי בזה דבמגלה כ"ח בהא דביהכ"נ שבבבל ע"ת הן עשויות כתב תוס' ורא"ש דדוקא בחורבנן משום דלעת הגואל תפקע קדושתן ממילא אבל בבנינן ל"מ תנאי ובהג"א בשם א"ז דגם בבנינם מהני התנאי וחומרא בעלמא אחמירו רבנן לנפשייהו ובתוס' שבת (כ"ב וכמ"ד) הקשו בהא דפריך מנוי סוכה אעצי סוכה דקאזר וסוכת החג ל"מ בי' תנאה והתניא כיככה כהלכתה וכו' והרי י"ל דבעצי סוכה דקדשו מדאורייתא דיליף לה מקרא ל"מ בהו תנאה משא"כ בנוי סוכה דהוי רק מדרבנן משום ביזוי מצוה מהני בי' תנאה והי' דגם בעצי סוכה היתרים על ההכשר אסירי רק משום ביזוי מצוה ולא מקרא ע"ש. וא"כ אי קדושת בית הכנסת דאורייתא ל"מ בי' תנאה אבל אי הוי רק דרבנן מהני בי' תנאה וכיון דלשי' הא"ז מהני ביה תנאי בע"כ ס"ל דהוי רק מדרבנן ולשי' תוס' והרא"ש הוי מה"ת ולכן אי לאו דבימי הגואל תפקע קדושתן גם בחורבנן לא הוי מהני תנאי ועמג"א סי' קנ"א סקט"ו ונת"ח וא"א בס בזה. אך דבאמת דברי התוס' צ"ע ולא קיימא לן כוותייהו שהרי גם בתפלין של ראש מהני תנאי לשנותן לש"י כמש"ל סי' מ"ב ס"ב וע"ש במג"א סוסק"ו מהא דסי' קנ"ד ס"ח ומקורו מהירושלמי דגם בארון ושאר תשמישי ס"ת מהני בי' תנאי אף דהוי מדאורייתא כמ"ש במש"ז

דסי' קנ"א וטעם הדבר נראה עפמ"ש רש"י במעילה (י"ג ע"א) בהא דולד המעוברת לא יניק מן המעוברת וכן ולד המוקדשין והאחרים מתנדבים כן שמתנין כן מקודש ע"מ כן אני מכנים נקבה זו לדיר וכן בהקדש שאם תקדש יהא חלבה חולין שתהא מניקה ולדה בהיתר ושמעתי דלהכי מהני ביה תנאה הואיל ויכולים לעכב שלא תכנים זו לדיר עד לאחר זמן הלכך מהני ביה תנאה והוי כנדבה וכו' ע"ש. וכן ה"נ בכל תשמישי קדושה וא"ל דשא"ה דכיון דחלב המוקדשין לא נהנין ולא מועלין הוי רק מדרבנן ולכן מהני ביה תנאה דז"א דהא מבואר בתוס' מעילה שם וגם בש"ס שם (דף י"ג ע"א) ובתוס' יומא (נ"ט ע"ב) ובאס"ז לב"מ (נ"ד סוע"ב) בשם הרא"ש דהוי מה"ת וע' תוס' בכורות (כ"ה ע"ב) ג"כ בזה:

אך דיש לתמוה בדברי רש"י מהא דמבואר בירושלמי פ"ג דשקלים ה"א המשהא טבלו במעשר בהמה עובר בבל תאחר וע"ש בק"ע א"כ הלא אין בידו להשהות וצ"ל דאף דאסור מ"מ מקרי בידו כמ"ש כה"ג בתוס' זבחים (ל"ה ע"א) ד"ה מכניסו פחות מבלם דאפי' למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה באני בגד הואיל ויכול לחתכו לא חשוב כנכנס כולו ע"ש והרי אסור לחתכו ובע"כ דמ"מ הוי בידו אבל בתוס' שם (ל"ד ע"ב) ד"ה כל שבידו וכו' אין זה בידו כיון דאין ממעטין ביו"ע ואני הבאתי ראיה מהש"ס שם (דף ע"ג ע"ב) הבאת דאמור רבנן לא יקריב אי יקריב לא מרלה דב"ח נדחין וק' הא הוי בידו ובע"כ דמשום דאסור לכתחלה ל"ה בידו ודברי תוס' סוכה (ל"ג ע"א) ד"ה נקטם צ"ע ונראה כונת תוס' זבחים הנ"ל דכבר תמה בשו"ת ב"א חיו"ד סימן ס"א דהא הקורע מעיל דוקא דרך השחתה חייב ואמאי הינו קורע להכניסו לעזרה אבל לענ"ד לק"מ דכיון דאפשר בהכנסה פחות מגע"ג א"כ אם יקרענו הוי דרך השחתה וכמ"ש כה"ג בפסחים (כ"ו) ובפ"י שם דמה"ט באפשר ולא מכוון הוי כמכוון לאיסור וא"כ א"ש ד' התוס' דשפיר אמרי' דביאה במקצת ל"ש ביאה בזה כיון דיכול לחתכו מאי אמרת הרי אסור לקרוע ז"א דהא אי נימא כן ויהיה אסור להכניסו בפחות מגע"ג א"כ שוב יהיה באמת מותר לקרעו דל"ה דרך השחתה כיון דא"א בע"א והוי תרתי דסתרי ולכן שפיר אמרי' דמותר להכניס פחות מגע"ג ושוב אסור לקרעו ודו"ק בזה. אבל בד' רש"י דמעילה צ"ע וצ"ל דס"ל כמ"ש הפ"מ שם בפי' ד' הירושלמי דאדרבא הירושלמי פריך בלשון בתמי' דליכא בזה ב"ת כל זמן שלא הפרים המעשרות וע' תוס' ר"ה (דף ד' סוע"א) אי דהאחרים התנדבו קודם שהגיעו זמני פרקי לידה דליכא ב"ת לכ"ע ועכ"פ בשאר עניני קדושה שיוכל לעשותו מדבר אחר ודאי דמהני תנאי וכמ"ש:

ב' אך דמ"מ יש להוכיח לשי' כמ"פ דהוי מדאורייתא דהנה בהא דבשל כרכים דל"מ מכירה כתבו התוס' להד פי' דכיון דגם אחרים נתנו לבנינו א"י למכרו ובר"ן ורא"ש הביאו בשם ירושלמי אני אומר א' בסוף העולם קנה בה ולשי' י"מ שהביא הר"ן והמרדכי בשם ראבי' והג"א בשם א"ז אין הפירוש שנעשה ע"ד כל העולם אלא דשמא אחד מסוף העולם נתן חלק לזה ולכן אם ידוע שנתנוהו בני כרך רק משלהם יכולים למכרו ע"ש. ולכאורה קשה לשי' הר"ן דהוי רק קדושה דרבנן א"כ אמאי ניחוש מספיקא הרי סד"ר להקל וכמ"ש בשו"ת פ"י ח"ב סוסי' ל"ט להדיא דאי הוי רק מדרבנן גם ספק פלוגת' בזה להקל ע"ש וצ"ל דכיון דמקודס הי' עלי' קדושת ביהכ"נ ואתחזיק איסורא ואנו באים עתה להפקיע קדושתו ממנו ולכן מספק מוקמינן ליה בחזקתו והנה לכאורה קשה בהא דשמא אחד בסוף העולם נתן לבנין ופשטות הלשון משמע דגם אם אין חשש שמא נתנו רבים רק א' אפ"ה דינא הכי והרי בתוס' מעילה (כ"א ע"ב) הקשו בהא דפרוטה של הקדש שנפל לכיס דמעל דליבטל הך פרוטה ברובא ותי' דמטבע חשוב ולא בטיל [ומו"ר בשו"ת אמרי אש או"ח סי' ח' שהעיר קצת בזה שיתבטל האיסור ברוב ותי' דכיון שנשתתפו להבנין א"כ דין חלוקה שיוכל לחלק בלא דעתו ע"ש וצ"ע] ובש"ס ש"ו פ"ד גי' דממונא לא בטל וגם בשו"ת ספר יהושע סי' כ' העיר בזה אבל כבר דחו ד"ז בשו"ת עט"ח בחי' סוף סוכה לחולין קל"ד ובשו"ת הרי' דכ"ע האו"ח סי' ו' דנהי דהממון לא בטיל וצריך לשלם לחבירו מ"מ האיסור שבו בטל ע"ש היטב ונודע דלדידן הא דדבר חשוב לא בטל הוי רק מדרבנן וע' בפלתי סימן ק' מ"ש בד' תוס' הנ"ל ולכאורה לפ"ז ק' גם הכא בביהכ"נ של כרכים גם אם נתן א' מסוף העולם חלק יתבטל ברוב של בני הכרך עצמו שיוצא לחולין ואף דנימא דהוי דבר חשוב הרי עכ"פ מדאורייתא בטל וכן אי נימא דהגאת בית דמי לבומאת מבא דלא בטל כדאי' בבכורות (כ"ג) וכה"ג כ' המל"מ פ"א ממטמאי מו"מ

לענין רוק יבמה וביטול כלאים בבגד ע"ש הרי מבואר בתוס' בכורות שם דטומאת משא אינו אלא מדרבנן והנה ברמב"ם פ"י דמקוואות ומל"מ שם מבואר דגם היכא דאתחזק איסורא מ"מ בתרי דרבנן ספיקו להקל והובא גם בחוו"ד דיני ס"ס סק"כ וכתבו' רע"א סי' ס' באמצע התשו' מבואר דגם הרשב"א מודה בזה ע"ש וא"כ לפ"ז קשה לשי' הר"ן דקדושת ביהכ"נ דרבנן אמאי ניחוש שמא א' מסוף העולם נתן בה הרי הוי תרי דרבנן דהא מה"ת בטל ברוב ולכ"ע סד"ר להקל ודוחק לומר דחיישינן שמא זה האחד נתן כמו כל בני העיר דזהו ספק שאינו מצוי כלל ובע"כ דהפוסקים הנ"ל סברי דקדושת ביהכ"נ דאורייתא ולכן הוי רק חד דרבנן ולכן גם בסד"ר דאתחזיק איסורא להחמיר [וע' מהרי"ט ח"א סי' ה' ושו"ת ב"א סי' ע' באמצע התשו' ומל"מ פ"ז ממעילה בענין הביטול ברוב וע' סוטה (מ"ג ע"ב) בכרם של ב' שותפין וכו' הכא כל חד וחד לא קרינן ביה כרמו] ויש לי לדון לפמ"ש בשו"ק על הירושלמי פ"ו דנזיר ה"א להוכיח מלשון הירושלמי שם דטומאת משא הוי דבר תורה ושכ"ה גם דעת הרמב"ם ע"ש א"כ י"ל דהירושלמי לשי' שפיר פסק דיש לחוש שמא אחד מסוף העולם נתן בה וגם י"ל דהפוסקים הנ"ל ס"ל כן ולכן אף דקדושת ביהכ"נ דרבנן מ"מ הוי רק חד דרבנן

ג' **עוד** יש לי לדון בזה שהרי כל ההכרח של הר"ן הוא מכח קו' הרמב"ן שהקשה הא קדה"ג אין לו פדיון ומה"ט הוצרך לומר דהוי רק קדושה דרבנן והנה בירושלמי רפ"ג דקידושין ר"א בשם ר"י ה"ז עולה ל' יום כל שלשים ה"ז עולה לאחר ל' יום יצאה לחולין מאליו [וכר"ן דקידושין שם ביאר משום דסובר קדה"ג פקעה בכדי דלא כמסקנת הש"ס דילן בנדרים ע"ש וכ"ה בר"ן נדרים] הרי את מקודשת לי כל ל' יום ה"ז מקודשת לעולם ומה בין אשה להקדש הקדש יוצא בלא פדיון בשדה מקנה וכו' ע"ש ובזה ביארתי ד' הירושלמי ר"פ המדיר בהא דהמדיר את אשתו מליהנות לו וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמ"ד אין מזונות האשה ד"ת ומבואר דחוב של תורה מפקיע מידי קונם ותמהו הפוסקים דהא קונמות מפקיעין משיעבוד והר"ן תי' דאפשר דהירושלמי חולק ע"ז ולפמ"ש הדברים נכונים בטעמן דהא בתוס' גיטין (מ' ע"ב) ד"ה הקדש ביארו טעמא דרבא הקדש וכו' מפקיעין מידי שיעבוד ופירש"י דדוקא קדה"ג מפקיע ולא קד"ד והקשה ר"ת דהא חשוב ברשותו של לוה כל זמן שלא הגיע הזמן אפי' קד"ד תפקיע ואי לא חשיבי ברשותו אפי' קדה"ג נמי לא יפקיע דמה שיתו ברשותו בעינן ותי' ר"י דרבא לטעמי' דס"ל בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה וחשוב ברשותו ודוקא קדה"ג שאין לו פדיון מפקיע דכיון דחל שעה א' תו לא פקע אבל קד"ד דיש לו פדיון אינה ראוי' לפקוע ע"ש וא"כ הירושלמי לשי' דס"ל דקדה"ג פקע בכדי ש"ב גם הקדש וקונם אינם מפקיעין משיעבוד וזה נכון וא"כ הירושלמי לשי' יוכל לסבור דקדושת ביהכ"נ מה"ת ולק"מ קו' הרמב"ן וא"כ הוי סד"א ומשא"כ לדידן נ"ל דהוי רק מדרבנן:

ד' **עוד** עלה בלבי להביא ראיה דכבר נודע דעת הראב"ד ורשב"א שהובאו בחו"מ סימן של"ד דשכירות ממכר הוא לכל מילי ולא בהוצאה דוקא וכ"מ בתשו' הרא"ש כלל א' סי' ו' וכ"ה בתשובת רדב"ז ח"ה סימן שני אלפים קי"ט דאפי' לענין טבילת כלים צריך לטבול ולברך ודלא כהש"ע יו"ד סי' ק"כ ע"ש. ולכאורה קשה לפ"ז דא"כ אמאי אסור לאוגורה במגלה (כ"ו ב') משום דבקדושתיה קאי הרי לזמן השכירות פקע קדושתיה וכיון דפקעה פקעה וכדאי' כה"ג בגיטין (פ"ד ע"א) והן אמת דאנן קיי"ל דשכירות לא קניא לחומרא כמ"ש המג"א סי' רמ"ו סק"ח וע' במל"מ פי"ד מטומאת צרעת בשם הק"ס דאם ישראל שכר בית מעכו"ם ויש בו נגעים לא יראו בתחלה ואם אחוזת ישראל מושכרת לעכו"ם אחוזתכם קרינן בה ע"ש והרי הש"ס יליף דין ביהכ"נ מדין נגעים א"כ י"ל דמה"ט שכירות לא קניא בזה ואולם הנה בשו"ת ב"ח סי' י"ג העלה דלכ"ע שכירות קני מדרבנן ולא נחלקו אלא אי מדאורייתא קני וע' בש"ך חו"מ סי' שי"ג שהשיג שם ע"ד הב"ח אבל בתשובת ב"ח ביאר הדברים לנכון והנני הבאתי ראיה לזה מדברי הרא"ש פ"ק דפסחים שהקשה ע"ד הגאונים שפסקו דהמפקיד חמץ אצל חבירו וקיבל נפקד אחריות דאין המפקיד עובר מפני שאינו ברשותו דהא מ"מ עיקר הממון של בעלים והנפקד השאיל לו מקום בביתו לשמירת ממונו וקרינן ביה ביתו ובתשו' שאגת אריה סי' פ"ג תמה דהא קיי"ל דשכירות לא קניא ונראה דס"ל כשי' ב"ח הנ"ל דמדרבנן שכירות קונה ונודע דברי הלח"מ פ"ג דמכירה ותשו' נטע שעשועים סימן ל' דהיכא דהקנין דרבנן חל קודם שהגיע זמן

האיסור מהני גם לשל תורה ודינו כקנין דאורייתא ע"ש ולכן שפיר עובר המפקיד מה"ת בב"י:

ובזה אמרתי דבר נכון ליישב ד' הלבוש סי' ת"מ שפסק דהמפקיד אצל ישראל וקיבל נפקד אחריות אם המפקיד ישראל דחייב מפקיד לבערו אין הנפקד עובר אבל אם המפקיד עכו"ם הנפקד חייב לבערו ותמהו הט"ז והא"ר מש"ס דפסחים (ה') דפריך והא דיכול יטמין ויקבל פקדונות מעכו"ם ת"ל לא ימצא הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ומשני הא דקיבל אחריות הא דלא קיבל ולשי' הלבוש הו"ל לשנויי דתרווייהו בדקיבל אחריות הא במפקיד ישראל והא במפקיד עכו"ם וגם בגל"ח תמה על גוף סברת הלבוש דכיון דע"י שקיבל נפקד אחריות עובר משום דגול"מ כממון דמי בחמץ א"כ גם אם המפקיד ישראל ועובר מ"מ גם הנפקד יעבור דהויין כשותפים ע"ש ולפמ"ש י"ל דהלבוש ס"ל כהרא"ש הנ"ל דנקנה הרשות למפקיד בקנין שכירות דרבנן קודם ז"א וממילא אינו ברשות נפקד כלל אבל התינח במפקיד ישראל אבל במפקיד עכו"ם הרי מבואר בש"ס דב"ק (נ"ו) דהקנאה לעכו"ם לא עבדי ובקצה"ח סימן ס"ו סקל"ב העלה דמה"ט ל"מ קנין מכירת שטרות בעכו"ם ע"ש וא"כ שכירות דקני מדרבנן ל"מ בעכו"ם כלל וממילא עובר הנפקד כיון דהוי ברשותו וא"כ התינח השתא דתקנו רבנן דשכירות קונה אבל הש"ס דקאי ליישב קראי של תורה ובזמן התורה דלא קנה שכירות כלל שוב אין חילוק בין מפקיד ישראל לעכו"ם ולכן הוצרך הש"ס לתרץ הא דקיבל אחריות הא דלא קיבל ומיושב קושית הא"ר ודו"ק כי נחמד הוא בס"ד:

ה' **הנה** עשיתי סמוכין לשי' הב"ח ומעתה לפ"ז הדק"ל אמאי אסור לאוגורה הרי עכ"פ מדרבנן הוי קנין גמור לזמן ופקעה קדושתה אך י"ל דכיון דבשעת חלות השכירות יש איסור כ"מ לשל תורה שוב ל"מ קנין דרבנן להפקיע קדושה של תורה וא"כ התינח אי קדושת ביהכ"נ דאורייתא אבל אם כל הקדושה רק מדרבנן א"כ הדק"ל אמאי אסור לאוגורה. ובע"כ דהוי מה"ת ולשי' הר"ן וש"פ דס"ל דקדושתה דרבנן צ"ל דשכירות לא קניא רק לענין הוצאה וגם מדרבנן אינו קונה בשאר דברים וע' בישוע"י או"ח סי' רמ"ו סק"ב דטעמא דשכירות ל"ק הוא משום דהוי רק קנין לזמן והוי ק"פ ולא כקה"ג דמי:

ובזה אמרתי דבר נחמד ליישב דברי תוס' מגלה (כ"ו ע"ב) בהא דאוגורה ומשכונה אסור והקשו דהא ר"מ לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם אבל על הנאי שרי ומאי שנא וכו' וברשב"א הביא בשם תוס' אחרים שתי' דר"מ באמת יסבור דגם אוגורה שרי ותמה הרשב"א דהא גם רבנן במתני' שהתירו למכור ממכר עולם אבל עכ"פ מודו דבתנאי ודאי דשרי א"כ הדק"ל אמאי אוגורה אסור ונראה דהא לכאורה אין הבנה לקושי' תוס' דבשלמא במכר בתנאי להחזיר הוי קנין הגוף לשעה כמ"ש בחו"מ סי' רי"ב ס"ד דהלוקח בונה וסותר כחפצו וכבר כתב בקצה"ח סי' רמ"א להוכיח דבממון מהני קה"ג לזמן וכמ"ש בתשו' הרא"ש כלל ל"ה בשם הר"א ודוקא באיסור ל"מ בכה"ג כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ט ע"ש וע' במת"א הל' זכי' סי' י"ח בזה וא"כ במכירה בתנאי הרי פקעה קדושה לזמן וכיון דפקעה פקעה אלא דמ"מ שרי למכור בכה"ג דוקא משום דכשיחזירנו יחזור ויקדישנה כרצונו או דנימא דבזה לא אמרי' כיון דפקעה פקעה כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ט וע' באב"מ סי' כ"ח סקנ"ג אבל בשכירות דהוי רק ק"פ ולאו כקה"ג דמי ולא פקעה קדושתו כלל אפי' לשעה א' לכן ס"ל דאסור ואולם כבר נודע מש"ס דגיטין (מ"ח ע"א) דפליגי ר"מ ור"י ור"ש בדין לוקח שדה מאביו ומת אביו וא"כ הקדישה דלר"מ איצטריך קרא דהוה כשדה אחוזה משום דס"ל ק"פ כקה"ג דמי ולר"י ור"ש לא איצטריך קרא דק"פ לאו כקה"ג דמי ורבא מסיק דקרא ומתניתא מסייעי לר"ל דק"פ לאו כקה"ג דמי [ואף דהתוס' שם הכריחו דרבא פסק כר"י מכח קושיתם אבל כבר כ' הפ"י ושאר מחברים ליישב קו' התוס' וד' רמב"ם בכמה אנפין וגם אני כתבתי בחידושי ליישב בכמה דרכים נכונים בס"ד] וא"כ שפיר הקשו התוס' אליבא דר"מ לשיטתו דלדידי' שכירות ומכירה לזמן בתנאי שוים:

ולזה תי' דר"מ לא ס"ל הך דינא דרבא וא"כ מיושב קו' הרשב"א הנ"ל שהקשה לרבנן מאי איכא למימר ולפמ"ש הרי לדידן דקיי"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי בלא"ה לק"מ דשאני שכירות ממכירה בתנאי וכמ"ש וא"ש ודו"ק [ואולם אם כי הדברים נכונים לפלפולא יש לפקפק בזה עפ"ד תוס' ב"ב (דף כ') לחד תי' שם דגם למ"ד ק"פ כקה"ג מ"מ ודאי קה"ג אלים טפי וא"כ לא פקע הקדושה אבל י"ל בביהכ"נ

דביהכ"נ ליכא קה"ג כלל ועת לקלר. גם י"ל ולדון בזה ע"פ דברי הח"ד סימן קע"ד המובא לקמן אבל יען שאין נ"מ לדינא אקלר]. והנה ברא"ם יוסף למגלה העיר במ"ש הרמב"ן בתחלה דקדושת ביהכ"נ הוי קה"ג והרי בהקדש הזמנה מלתא ואנן קיי"ל בכל מקום דהזמנה לאו מלתא ע"ש וטפי הו"ל להקשות דגבי ביהכ"נ גופי' מבואר במגלה (כ"ו ע"ב) דהזמנה לאו מלתא וביותר מבואר בירושלמי ורא"ש וב"י דאימתי היא קדושה מיד או בשעת תשמיש אבל באמת לק"מ דהא גם בכלי שרת מבואר בירושלמי שם ובפרק ג' דיומא דהזמנה לאו מלתא וקדושים ומתקדשים כאחת ובמלחמות פ"א דסוכה מבואר טעמא משום דא"ל עשיי' לשמה לכן ההזמנה אינה מקדשת ודוקא היכא דבעי הזמנה לשמה הוי הזמנה לגוף הקדושה מלתא וז"פ:

ו' **והנה** מה שהקשה הרמב"ן דאי קה"ג הא אין לו פדיון כבר העיר בתשו' ח"ס חא"ח סי' ל"א מד' בעה"מ ומלחמות פ"ד דע"ז בענין זה ולפי' הרמב"ן מזבח ועזרה דמי לכלי שרת דיש מועל אחר מועל אבל לענ"ד נראה דלפי מ"ש התוס' במגלה (כ"ח ע"ב) בטעמא דבכנ"ס של בבל ע"ת עשויות ~~תנאים~~ דלעת הגואל תיפקע קדושתן ועמג"א סי' קנ"א סקט"ו ויד"א דחה דבריו והעלה דדוקא הקרקע עתיד ליקבע בא"י ולא הבנין ולפי' המרדכי שהובא בב"י סי' קנ"ג גם בעודם בבנינם ע"ת הן עשויות וכ"ה בא"ז הל' ביהכ"נ א"כ מעיקרא לא חלה עליהן אלא קד"ד ולא קה"ג ואי משום הקרקע הרי הקרקע ודאי לא דמי לכ"ש ויש לו פדיון:

ועוד יש לי לדון לפמ"ש הפוסקים דת"ח מותרים לאכול ולשתות בביהכ"נ ובירושלמי פ"ג דמגלה דאפי' רק מלוכלך באורייתא שרי ואף דהמג"א כ' דלישן אסור הנה אני מצאתי בירושלמי פרק ג' דביכורים ה"ב דפריך וילינו בביהכ"נ ומשני מפני אהל טומאה ומבואר דהאורחים היו מותרים ללון ולישן בבית הכנסת ואף די"ל משום שהיו הולכים בדרך מלוה בהולכת ביכורים מ"מ עכ"פ מוכח דבכה"ג שרי וגם בא"ז הל' ע"ש סוסי' כ"ג ובספר המנהיג הל' שבת מבואר דסעודת שבת שרי לאכול בביהכ"נ וע"ע בא"ז הל' ביהכ"נ וגם מצאתי בשיבולי לקט שהובא בב"י או"ח סוף סי' ש"ע בשם הגאונים שכתב דביהכ"נ שא"ב דיורים אע"ג דאכלי ושתי בני מתא בגוי' א"כ אכסנאים מ"מ הוי הפקר לכל ישראל וא"ל לעכב והר"י פי' דאם שבתו שם ואוכלים וישנים שם אריכים לערב ופי' הב"י דהיינו כששבתו שלשים יום ע"ש ומבואר דאכסנאים רשאים לאכול ולישן ובריא"ף הלק"ט מבואר דביהכ"נ של כפרים דיירי בה אורחים וכ"ה בריטב"א יומא י"א ע"ש והגה בתוי"ט יומא ס"ט בהא דפושטין ומניחין תחת ראשיהם ש"מ בגנ"ה ניתנו ליהנות בהן וכו' ותיפוק ליה נשום כלאים וכו' והקשו מ"ש דאיסור כלאים פשיטא ליה דאיכא וגבי מעילה מספק"ל אי ניתנו ליהנות או לא וטעמא דלב ב"ד מתנה עליהם ל"ש הכא לומר שיהיו קדושים לחלאין ותי' דלאו קדשי ד' נינהו לענין מעילה ע"ש וא"כ הכא נמי גבי ביהכ"נ אם אית' דאיכא ביה קה"ג דאורייתא אמאי שרי לת"ח ואורחים לנורך ואי נימא דהוקדש רק לשאר אנשים א"כ הרי מבואר בריטב"א לנדרים כ"ט דלא אתמר האי דינא דלא פקעה קדושה בכדי אלא כגון מקדיש דבר שלו ליום א' דההוא יומא חל עליו הקדש לגמרי ואסרי' אכ"ע לבר מגבוה הלכך כיון דחייל כולי האי לא פקע בכדי וכן במקדש אשה וא"ל היום את אשתי להוות יומא מיהת ,שויה כהקדש אכ"ע ואסורה לכל בר מדידי' הלכך כיון דתפשי כולי האי לשעה לא פקעי בכדי וכו' אבל באוסר אותו על מקלת ב"א ולשאר ב"א אשתאר חולין ולא נאסר להם כלל וכו' ולא חייל איסורא כולי האי כי מטי זימניה פקע בכדי ואפי' באוסר דבר שלו על אחרים כל העולם כיון דלא אסריה לנפשיה ואשתאר הו"ז איסורו לאחרים בהיתר אגלו דין הוא דפקע בכדי ולא דמי לאשה דלדידי' שריא היום ואפ"ה לא פקע בכדי וכן במוקדש דאשתרי לגבוה תו"ז ואפ"ה לא פקע בכדי דהתם לא הוי הקדש לאתסורי אגבוה כלל וזהו ענין ההקדש שיהיה להשם ואלו היה אוסרו להשם לאו הקדש הוא כלל הלכך לכל מי שהוא ראוי ואפשר ליאסר כבר נאסר לגמרי וכן באשה אין שם איסות אלא להתירה להמקדש ולאסרה לאחרים ואינו משום היסור איסות שתהא אסורה למקדש ואלו בא לאוסרה אפי' לעצמו לאו א"א היא כלל הלכך לאנשי דעלמא שהוא בא לאסור כבר חל האיסור היום לגמרי ומשום הכי לא פקע בכדי אבל הכא באוסר ככר זה לכל העולם זולתו אפשר היה לאסרו אף על עצמו והוה חייל ותפיס איסורו שפיר וכיון דשייר באיסורו דלא אסריה אנפשיה ל"ה לגמרי חד"א ולהכי פקע בכדי עכתו"ד הנחמדים ואם כן לפ"ז גבי קדושת ביהכ"נ דשרי לת"ח וגם לאורחים ובפרט גבי ביהמ"ד דלכ"ע שרי לישן דמיקרי ביתא דרבנן כמ"ש הר"ן א"כ מעיקרא לא הוקדש לכל שפיר י"ל דפקע קדושתו בכדי או דאינו הקדש גמור כלל אלא משום ביזוי מצוה כמ"ש הרמב"ן או דהומרא דאמרי רבנן הוא וכמ"ש הר"ן ז"ל אבל גוף סברת הריטב"א הנ"ל לע"ג מש"ס דגיטין (דף פ"ג ע"ב) נענה ריה"ג ואמר היכן מצינו אסור לזה ומותר לזה האסור אסור לכל והמותר מותר לכל ולא והרי תרומה וקדשים וכו' באיסור אשה קאמרינן והרי עריות באיסות קאמרינן והרי אשת איש היינו פירכא וכו' ולפי' ריטב"א מה פריך מתרומה וקדשים ובפרט מאשת איש הרי התם הוי בכלל איסור לכל שהרי כל איסורו משום דהאוי לגבוה והאוי' לבעלה דאל"כ אינו הקדש ואינה א"א כלל משא"כ היכא דאפשר לאסרה ולהתירה לכל והינו מתירה לכל זה נקרי אסורה לזה ומותרת לזה [וטפי הו"ל להקשות מעיקרא הרי קדושת ביהכ"נ דאסורה לכל ומותרת לת"ח ואורחים וכמש"ל אך אי נימא דקדושת ביהכ"נ דרבנן לא הו"מ להקשות מינה] ועכ"פ סברת הריטב"א לע"ג מש"ס הנ"ל:

ז' **אך** בעיקר קו' הרמב"ן יש לי לדון לפמ"ש התוס' במעילה (י"ט ע"ב) בד"ה מ"ט דת"ק וכו' דבין לרבנן ובין לר"נ כ"ש נפדין דאף דאין מועל אחר מועל היינו משום ק"ו אם ההרים מביא לקדושתן הוא עצמו לא כ"ש אבל מ"מ יש לו פדיון מדאורייתא ע"ש ומבואר דס"ל דהא דאין להם פדיון הוא רק מדרבנן מגזירה וכמ"ש רש"י במנחות (ק"א ע"א) ד"ה משום דלא שכיחי ואי הוו להו פדיון טהורים פריק להו לחולין ותו לא מבכהי גזברין מידי אחרינא לנורך עבודה ע"ש וזהו ג"כ דעת רש"י והר"ן בפ"ד דע"ז בהא דכלים דאתו דדייק הא אהדשה"ש ופי' דהקושיא אמאי לא פרקינהו לאשתמושי בהו הדיוט ובהגהת מח"א תמה דהא כ"ש אין להם פדיון ובשעה"מ פ"ו מאיסורי מזבח ה"ד ביאר דכיון דהאסור רק משום גזירה א"כ הכא דלא חזי לגבוה ל"ש הך גזירה ע"ש בהורך וא"כ גם התוספתא דאבני העזרות ומזבח אין להם פדיון היינו רק מדרבנן וא"כ לפ"ז לבי' רש"י ותוס' ור"ן הנ"ל גם אי נימא דקדושת ביהכ"נ דאורייתא מהני לי' פדיון מה"ת גם י"ל דכל הגזירה הנ"ל ל"ש בזה כיון דאין נוכרין א"כ יש להם ביהכ"נ אחר אלא דהיקשי קו' הרמב"ן אמאי שרי למיסתי בי' שיכרא דמהראוי שיהיו הדמים נתפסין בקדושתן אבל גוף הביהכ"נ יוצא מקדושתו מן התורה מטעמא דהיתנא:

ח' **ובהיותי** בזה עלה בלבי להביא ראיה דגם דעת רש"י דקדושת ביהכ"נ דרבנן דהנה במגלה (כ"ז ע"א) וכן במוהריהן אמר רבא ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בד"א שלא התנו אבל התנו אפי' לדוכסוסיא מותר א"ד אוקימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא בגבו יהותירו טעמא דהתני הא לא התנו לא וכו' וברש"י בד"ה שמכרו והותירו א' מן הקדושות הללו ולקחו ממקלת דמים קדושה מעולה והותירו מהן אבל גבו מעות מן הציבור לנורך ס"ת וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא בהו לשימוש קדושה חמורה עכ"ל. וככר תמה הישוע"י א"ח סי' קנ"ג סק"ג על שנותו את טעמו דלעיל נקט שמכרו א' מן הקדושות וכו' ובגבו מעות נקט לנורך ס"ת ונראה דהנה אי נימא דגבו מעות לנורך ביהכ"נ כיון דקדושת ביהכ"נ דרבנן ודאי דבדרבנן יש ברירה ואם הותירו שרי דהוברר הדבר דמעות הללו שלא לנורך ניתנו וכדאיתא במנחות (ס"ו ע"ב) מותר ג' סאין הללו מה היו עושין וכו' ופטור מן המעשרות ר"ע מחייב בחלה ובמעשרות וכו' לפי שלא ניתנו מעות אלא לנורך להן ורבנן פליגי בזה וקיימא לן כרבנן ונראה דטעמא משום דבדאורייתא אין ברירה ור"ע לטעמיה דס"ל גבי פרוטה של הקדש שנפלה לכיס דאם הוציא ראשונה מעל ומבואר בתוס' סוטה (י"ח ע"א) ד"ה חזר וחלקן וכו' משום דס"ל דיש ברירה גם בדאורייתא (אף שביימו שם דלא נתברר במאי פליגי מ"מ כיון דלא נמלא בהירה ראוי לומר כדבריהם הראשונים ועתוס' מעילה (כ"א ע"ב) שכתבו להיפוך אבל בדף (כ"ב ע"א) חזרו וכתבו טעמא דברירה) ואם כן בקדושת ביהכ"נ דרבנן דיש ברירה ודאי דיש להקל וקשה מה פריך אביי מברייתא הרי י"ל דברייתא נקט התנו דבכה"ג גם בס"ת דהוי מה"ת כמ"ש במש"ז רסי' קנ"ג מ"מ שרי לשנות ולזה כתב רש"י דגם דברי רבא הם גם בס"ת דהא קאי אמתני' דקתני וכן למותריהן אכולהו בבי ועלה אמר רבא דבגבו והותירו מותר:

ובהיותי בזה עלה בלבי לדון במ"ש הט"ז סק"ב להוכיח מדכתב רש"י דמותר להורידן וכו' משמע דוקא הורדה מקדושה ולא לדבר הרשות ודעת מג"א דגם לדבר רשות מותר ולכאורה היא נגד דברי רש"י הנ"ל אבל נראה לפמ"ש במש"ז רסי' הנ"ל דגם בס"ת דאי

דהוי מה"ת מ"מ הא דאין מורידין מתמורה לקלה זהו רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא [וע' בפ"י מגלה כ"ו דס"ל דהוי מה"ת אבל דעת הכ"מ פ"י מהל' ס"ת ה"ב שכ' דמשום קדושת ס"ת החמיר בבעיא דלא איפשטא ומוכח דהוי רק בעיא בדרבנן ע"ש. ועיין בט"ז יו"ד סי' ע"ר סק"ג שמוכח גם כן דהוי מדרבנן וכן הוכיח בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רל"ג] וא"כ י"ל דודאי לדידן דבדאורייתא אין ברירה אסור לשנות בס"ת לדבר הרשות כיון דקדושת ס"ת מה"ת ורק לענין להוריד מקדושה דזהו מדרבנן בזה שפיר יש להקל במה שהותירו דבדרבנן י"ב אבל גבי ביהכ"נ דכל קדושתו מדרבנן יש להקל גם לדבר הרשות:

אך לפמש"ל ביש"ב ד' רש"י ז"ל להיפוך דס"ל לרש"י דגם להוריד מקדושה הוי ד"ת וכמ"ש הפ"י הנ"ל וע' רש"י שבת (כ"א ע"ב) ד"ה מעלין בקדש וכו' וז"ל מקרא ילפי' לה במנחות בפרק שתי הלחם (צ"ט ע"א) ומאי קמ"ל בזה אם הוא מקרא וביארתי במק"א דבא ליישב הא דזקן א' בלידן עשה כב"ש וכו' והא היכא לא תתגודדו א"ו דהוי מה"ת ובריטב"א יבמות (י"ד) מבואר דבשל תורה ל"ש איסור דלא תתגודדו וזה שכתב רש"י מקרא ילפינן לה ויש לפקפק בזה דהא כ"ח הוא רק מדרבנן:

אך דיש לתמוה בהא דפריך אביי לרבא הרי בסנהדרין (מ"ח) סובר אביי דהזמנה מלתא ומפרש טעמא דמתני' דמותר המת ליורשיו משום דחזי לי' תפים דלא חזי לי' לא תפים ע"ש א"כ איך פריך הכא לרבא כיון דהוא עצמו דייק הכי ממתני' הנ"ל [ואולי משום דרבא אמר דבריו אמתני' וסתם מתני' ר"מ ור"מ סובר התם דלא יגע בהן עד שיבא אליהו אך לפ"ז הו"ל למיפרך מהתם גם למסקנא וצ"ע]. ונראה לפמ"ש הב"י דבצאו מעות ליד גבאי הוי מעשה ולא הזמנה א"כ י"ל דאביי ס"ל דדוקא בהזמנה אף דהוא ס"ל דהזמנה מלתא מ"מ י"ל דלא חזי לא תפים משא"כ במעשה גמור ואולם הנה הט"ז או"ח סי' הרע"ב העלה דגם במעשה מהני סברא זו וצ"ל משום דהתם בדרבנן יש להקל גם במעשה וכה"ג כתב הנימוקי' סו"פ חרש בשם הרשב"א דהם באיסור תורה אין ב"ד מצווין להפרישו א"כ בדרבנן נחית דרגא להקל גם לספות בידים ובזה י"ל גם כן ד' רש"י הנ"ל שפי' דגבו והותירו בס"ת לפמש"ל בשם פמ"ג דבזה הוי מה"ת לכן פריך אביי שפיר אבל בדרבנן לק"מ דהא אביי גופי' ס"ל הך סברא ודייק לה ממתני' ובדרבנן מעשה והזמנה שווים וא"ש. [וע' תוס' יבמות (קי"ז ע"ב) ד"ה הא וכו' בסוה"ד במ"ש דאע"ג דיש חילוק בין דאורייתא לדרבנן נראה דחשוב בזאח"ז בדרבנן כמו בדאורייתא בב"א ובר"ן נדרים (י"ט ע"א) דאף דמחלק בין קדושה מאלי' לקדושה הבאה בידי אדם מ"מ פריך היכי עדיפא טומאה דרבנן אע"פ שבאה מאלי' מנזירות דאורייתא אע"פ שבאה בידי אדם ע"ש והוא כעין סברתינו הנ"ל]:

ט' **ולכאורה** עלה בלבי להוכיח דקדושת ביהכ"נ דאורייתא מהש"ס דיומא (י"ב ע"א) דלמסקנא בין ביהכ"נ דכפרים ובין דכרכים אינו מטמא בנגעים דלא מקרי אחוזתכם וכן פטורים ממזוזה אם אין בהם בית דירה ולפי' כמ"פ גם אם לא נתנו אחרים מ"מ אדעתא דכ"ע הקדישוה ואי קדושת ביהכ"נ רק מדרבנן איך מהני להקל בשל תורה. וכמ"ש הר"ן בעצמו פ"ב דפסחים לענין דשיל"מ דאף דחמץ לאחר הפסח אסור מדרבנן לא תקנו תקנתם אלא להחמיר ולא להקל וכ"ה ברש"י חולין (י"ג ע"א) בד"ה או דרבנן היא וחומרא בעלמא הוא דאמור רבנן ניהוו מעשה וכו' וגבי עו"ה דקולא היא לא אמרו וכו' ע"ש וגם אי נימא דלגבי מזוזה דהוי בשוא"ת יכולים חז"ל לעקור מ"מ לענין לטהר מנגעים דהוי בקו"ע ודאי דא"י לעקור מד"ת ובע"כ דקדושת ביהכ"נ דאורייתא ובזה עלה בלבי ליישב קו' התוס' מגלה (כ"ו ע"א) בהא דפריך אהא דאר"י דבכרכין א"י למכור מהא דתניא בית ארץ אחוזתכם וכו' א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא ב"כ וב"מ מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו ומשני אימא אר"י וכו' מקום מקודש בלבד ותמהו התוס' דהכא מוכח דאי לא מיזבנו לא מקרי אחוזתכם והא בפ"ק דיומא מחייב ר"י מאיר ביהכ"נ במזוזה וגם מוקי ברייתא דביהכ"נ מטמא בנגעים כר"מ ואפי' בשל כרכים ומוכח דאע"ג דלא מיזבני הוי אחוזתכם והוא תימה רבתא דבזה ל"ש תי' הש"ס כלל:

ולפמ"ש י"ל דהא בסוכה (כ"ג ע"א) העושה סוכתו ע"ג בהמה ר"מ מכשיר ור"י פוסל מ"ט דר"י א"ק חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה שא"ר לשבעה ל"ש סוכה ור"מ הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה ע"ש ומבואר דלר"מ אזלינן בתר דאורייתא ולר"י אזלינן בתר דרבנן וא"כ א"ש דהמקשן הוי ס"ל דקדושת ביהכ"נ דרבנן ולכן מדברי ר"מ לק"מ דלשיטתו דאזיל בתר דאורייתא לכן מטמא בנגעים וחייב במזוזה דמדאורייתא מקרי אחוזתכם ומותר למוכרו ולכן פריך רק מדברי ר"י (כמ"ש רש"י שם ומבואר יותר ברשב"א שמדברי ת"ק ליכא סיוע ולא קושיא) דלשיטתו דאזיל בתר דרבנן ומהני גם לשל תורה ולכן כיון דכרכים א"י למכור לא מקרי אחוזתכם אבל למסקנת הש"ס דס"ל דקדושת ביהכ"נ דאורייתא א"ש ודו"ק. אבל נראה דז"א דגם ר"י בסוכה שם רק להחמיר אמר כן ולא להקל וע' מהריט"א פ"ה דבכורות אות מ"ג בזה ויש לדון בזה עפ"ד הלח"מ פ"ג ממכירה שהבאתי לעיל אבל העיקר נראה דנהי דאין ביד חז"ל לעקור ד"ת בקו"ע מ"מ הרי טומאת נגעים בכהן תליא מלתא וכל זמן שאין הכהן מטמא הוא טהור וע' שאילת יעב"ץ ח"א סי' קל"א בדין טו"ל אבל בבתים לכ"ע הוי כן א"כ מהני שפיר תקנת חז"ל לעקור בשוא"ת שלא יאמר הכהן טמא וממילא הבית טהור גם מדאורייתא וע"ע כה"ג תוס' יומא כ"ט שאסרו חכמים לזרוק הדם וממילא נפסל הקרבן וכה"ג מבואר ברמב"ם פ"ו מק"פ ה"ז וז"ל והלא גזירה זו מדבריהם ופסח בכרת והיאך העמידו דבריהם במקום כרת וכו' מפני שאין הגר מתחייב במצות עד שימול ויטבול וכו' לפיכך העמידו דבריהם וכו' שלא לטבול וכו' ולא יבא לחיוב כלל ע"ש וע"ע כה"ג בשעה"מ פ"ו משבועות בשם מהריב"ל לענין שאו"ת וקו"ע ובח"ש כתובות (ג' ע"א) ג"כ כה"ג ע"ש וזה נכון מאוד. ובגוף הדבר שכתבו דמעות כטווי לארוג דמי כבר הביאו האחרונים מתוס' סנהדרין ב' תירוצים בזה ואני מצאתי בתה"ד סי' שי"ב שהובא בש"ך חו"מ סי' קכ"ב סקל"ג שהביא בשם תוס' שאנו שכתבו בפני' דמעות הוי כארוג ממש ופסק כסברא זו וע"ש בתה"ד שהביא מהש"ס דב"מ זוזי דהינשי עבדי לי' כפשרותי' ומה שתמה המג"א דלא עדיף מבנין גופיה כבר הביא הא"ר בשם תשו' הרא"מ גופיה שהעיר בזה ותי' דהתם לא נתכוונו להקדישו עד שיתפללו בתוכו משא"כ בנתנו מעות ליד גבאי ע"ש. ואולם פלא בעיני שלא הביאו המחברים בזה מתשו' הרמב"ן סי' רע"ו שכ' בפשיטות דמעות שהתנדבו לצורך בנין ביהכ"נ משום הזמנה מלתא ליכא דכטווי לארוג דמי ע"ש וצ"ע שלא הזכיר כלל מהש"ס דמגלה דמשמע דרק מותר המעות שרי והמעיין בסוף התשו' שם ימצא דמיירי אחר שבאו ליד גבאי וע' תשו' מהר"ם ב"ב החדשות סי' רס"ע שכ' דמעות עדיף מטווי לאריג והמעיין שם ימצא שרמז בקצרה לחילוקו של הט"ז דמ"מ משום נדר איכא ע"ש היטב בכל התשו' וע' בט"ז יו"ד סי' רפ"ב סק"ח נראה שסותר בעצמו לדבריו בכאן וי"ל קצת וצ"ע וגם צ"ע דמהר"ם עצמו סותר א"ע למ"ש המרדכי פבה"ע בשמו דמעות כטווי להרוג דמי וצ"ע בכ"ז:

י' **ובדין** מעלין בקודש ולא מורידין שהבאתי ד' פמ"ג דהוי רק מדרבנן יש לי מקום עיון דהנה הרמב"ם פ"ד מתמורה ה"א פסק דהמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה עובר בל"ת וכו' א' קדשי מזבח וא' קדשי בדק הבית והראב"ד תמה דבקדשי בדה"ב מה בין זה לזה ובכ"מ שם כ' דלהרמב"ם דוקא מחמורה לקלה אסור בקדשי בדה"ב אבל מקלה לחמורה מותר לשנות ובאמת שהדבר מוכרח מקרא מפורש דמחתות שעשו לפוי למזבח ויליף מינה במנחות (צ"ט) דמעלין בקדש ע"ש ולהראב"ד גם מחמורה לקלה שרי בקדשי בדה"ב וכבר תמה במעוה"ח שם דהא גם בביהכ"נ וס"ת דדמי לקדשי בדה"ב אפ"ה אין מורידין מחמורה לקלה והניח בצ"ע ולענ"ד נראה דכונת הראב"ד רק דאינו עובר בל"ת אבל מ"מ איסורא איכא מדאורייתא או מדרבנן וא"כ לפי' רמב"ם אי נימא דקדושת ביהכ"נ דאורייתא ודמי לקדבה"ב אסור להוריד משום ל"ת אלא דאין לוקין וג"מ דלפ"ז גם בדיעבד ל"מ המכירה כלל דהא מה"ט אין לוקין משום דאין המעשה חל כמ"ש הכ"מ שם וע' בר"ן ר"פ בני העיר ובמס"ז סימן קנ"ג סק"ז ובא"א סק"ד נסתפק בזה וא"כ מוכח מד' רמב"ם הנ"ל דאם קדושת ביהכ"נ מה"ת ממילא הוי בכלל קדבה"ב דאסור להוריד מה"ת אך המס"ז שם הביאר הי' מבגכ"ג דלר"ד מותרין לכהן הדיוט וגם לת"ק דאסור היינו מקרא דוהניחם שם ולכאורה היה נראה ליישב לפמ"ש הריטב"א קידושין כ"ד לחלוק ע"ד התוס' שם והעלה דבגכ"ה אינם בכלל כ"ש כלל ובמל"מ פ"ח מכלי המקדש הל' ה' תמה עליו מהא דבגדי כ"ג שבלו גונזין אותן ואמאי אין פודין אותם ובשעה"מ פ"ה ממעילה הי"ד תי' דשא"ה דגזירת הכתוב הוא דכתיב והניחם שם ע"ש וא"כ כיון דהוו רק קדושת דמים ומהני בהו פדיון אי לאו קרא דוהניחם שם א"כ אין ראי' מת"ק מדאיצטריך קרא להצעין גניזה דקרא קמ"ל דל"מ בהו פדיון וגם לפי' התוס' דבגכ"ה יש להם דין כ"ש הרי כבר הבאתי לעיל

לעיל ד' תוס' מעילה דמה"ת יש להם פדיון ורק מדרבנן אל"פ א"כ קמ"ל קרא דל"מ בהו פדיון וגם בלא"ה הנה לפענ"ד אדרבא משם ראיה להיפוך שהרי ביומא (י"ב ע"ב) תניא על בשרו מה ת"ל ילבשם להביא מגבעת ואבנט להרמת דשן דברי ר"י ר"ד אומר להביא בגדי כ"ג ביוה"כ שכשרין לכהן הדיוט רבי אומר ב' תשובות בדבר חדא דאבנטו של כהן גדול ביוה"כ לא זהו אבנטו של כהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמשה בהן קדושה חמורה תשמש בהן קדושה קלה אלא מה ת"ל ילבשם לרבות את השחקין ואזדא ר"ד לטעמיה דתניא והניחם שם מלמד שטעונים גניזה ר"ד אומר שלא ישתמש בהן יוה"כ אחר ע"ש ומבואר דרבי פליג על ר"ד באמת מטעמא דמעלין בקדש וכו' או דס"ל דהוי רק מדרבנן או דס"ל דקרא דילבשם אתי לרבוי להיתרא בזה אבל בעלמא מודה דמעלין בקדש ולא מורידין מדאורייתא והא דאצטריך לת"ק קרא דוהניחם לאשמעינן דלא נדרים מקרא דילבשם להתיר וכמ"ש רש"י ביומא שם ד"ה ר' דוסא וכו' שלא תאמר והניחם וכו' ע"ש וה"נ בזה הוי להיפוך ועוד די"ל דקרא קמ"ל דטעונים גניזה דוקא שלא יבואו לידי תקלה גם י"ל לפמ"ש מהרש"א בקידושין כ"ד ליישב הא דבדבר שנעשה מצותו אין מועלין וכנ"כ שבלו מועלין דילפי' מכ"ג דכתיב והניחם א"כ צריך קרא להכי דלא תימא דמשום דכבר נעשה מצותו אין מועלין ודברי פמ"ג נע"ג לענ"ד:

י"א **ומצאתה** אחרי שביארנו דברי הפוסקים בענין זה אשובה לעיקר הדין והנה בודאי בנ"ד הוי הורדה דגם מביהכ"נ של אנשים לשל נשים הוי הורדה ואף שגדולי הדור שלפנינו נחלקו בזה בתשובותיהם וע' חכ"א הל' עכו"ם כלל פ"ו דין ט"ו בזה הנה אני מצאתי בשו"ת מהר"ם מלובלין סוסי' כ"ט שכ' וז"ל אלא שאעפ"כ לרווחא דמלתא אני אומר שכשימכרו מקום ב"ה ליחידים שיבנו עליו בתים ויחלקו אותן באופן שאותו מקום שעמד עליו ב"ה דאנשים שהוא עיקר הקדושה ישאר פנוי מבלי בנין וכו' עכ"ל. הרי דס"ל בפשיטות דעיקר הקדושה הוא מקום ביהכ"נ של אנשים ולא של נשים וא"כ הוי הורדה וע"ע בשו"ת דברי חיים ח"ב א"ח סי' י"ד שפסק ג"כ כן ובפרט דמביהמ"ד לביהכ"נ הרי בכל גווני אסור להוריד וכבר נתבאר דלשי' רמב"ן דהוי רק משום ביזוי מצוה ג"כ אין להקל דהוא ס"ל בע"כ דגם במצוה אין מורידין ועוד נראה דודאי העיקר דאית בהו משום קדושה מדרבנן עכ"פ שהרי הבאתי לעיל מהה"כ דדרים מקדשיכם לרבות בית הכנסת וכ"ה במשנה ועוד דהא ביומא (י"ב) ומגלה (כ"ו) פריך מברייתא דאחוזהכם מטמא בנגעים וכו' אר"י אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא ב"כ וב"מ מיטמאין אמאי הא דרכין הוו אימא אר"י אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד ופירש רש"י אף בתי כנסיות משמע ע"ש הרי דקרי להו מקודש [ובמגלה (כ"ז) מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא וכו' אך שם י"ל דרבנן פליגי עליה בזה] ושם (כ"ט ע"א) ואהי להם למקדש מעט אמר ר"י אלו ב"כ וב"מ שבבבל ובשאלתות (פ' עקב) דפטורי ממזוזה דהוו כמקדש ומבואר בכל המקומות הנ"ל דיש בהם גם קדושה:

ובה"ג כתב בא"ז הל' ביהכ"נ סי' שפ"ו דארון הוי תשמישי קדושה שהרי בפ"ב דשבת קרי ליה ארון הקודש כדתניא רשב"א אומר בעון ב' דברים וכו' ולארון הקודש ארנא וש"מ תשמישי קדושה הוא ע"ש ומכ"ש בזה שהלשון שנוי ומשולש כמ"פ בש"ס וכן מצאתי בתשו' מהר"ם ב"ב החדשות סי' רס"ע שכ' בפשי' דביהכ"נ לא חשיב תשמישי מצוה אלא איהו גופיה מקדש מעט הוא ע"ש עוד בזה:

י"ב **ומ"ש** רו"מ דכיון שאין לומדים שם מותר והביא מהפמ"ג ופ"י מגלה דתשמישי קדושה אפי' לאחר שבלו בקדושתייהו קיימי וראיה מס"ת שבלה דאין עושין ממנו מזוזה תמהני שלא הביא דברי הט"ז סימן קנ"ד סק"ז דס"ל להיפוך דהיכא דלא חזי לקדושתו הראשונה מותר להורידו ובבכ"ש למגלה חולק עליו אבל כבר האריכו האחרונים ליישב ד' הט"ז וע' בשו"ת תוע"ר חא"ח סי' ג' ושו"ת גא"י חא"ח סי' כ"ח שתירצו דברי הט"ז ודחו כל ראיות התב"ש ובתשובת גא"י סוסי' הנ"ל העיר מהא דסהו"מ שבלו שהביא הפמ"ג סוסי' מ"ב ונדחק די"ל דמיירי שהיה להסופר עוד פרשיות שהיו נכתבין תחלה קודם תפלין הללו דיכול לצרפן לאלו וסיים בעצמו שהוא דחוק ועיין שו"ת מ"ד ח"ב סי' כ"א מ"ש בזה:

אבל גם בלא"ה אין לו דמיון לנ"ד שהרי כאן הבית שבעליי' ראוי ללמוד בו אלא שבעוה"ר אין דורש ואין מבקש וא"כ י"ל דלכ"ע שייך בו איסור הורדה. אבל רו"מ רמז לדברי המבי"ט שהביא המג"א סקי"ב דאם אין מתפללים בו גם בשל כרכים מותר למכור ואח"כ י"ל דה"נ בנ"ד אבל חזר ודחה דהמעיין שם ימצא דמיירי שבבל השכירו אותה לדירה וממילא נפקע קדושתו ואני עיינתי שם והנה דמיירי כן כמ"ש בהצעת השאלה אבל בתשובתו לא הזכיר מזה כלל רק כתב דכיון שאינם מתפללים בו אפי' שהוא ביהכ"נ של כרכים יש להם רשות לטו"ה למכור לפחות חצי אמה זו ויעשו בזה הטוב והישר עכ"ל ומבואר כמ"ש המג"א בשמו ועוד דהא השכירות אינו מועיל כלל להפקיע הקדושה דמה"ט אוירה ומשכונה אסור משום דבקדושתי' קאי כמבואר בש"ס ובוש"ע וטעמו של המבי"ט נראה דהוא כעין מ"ש בתשובת מהרמ"ל סימן כ"ט שהובא במג"א סקל"ז דודאי ניחא לכ"ע למכרה וזכות הוא להם וזכין לאדם שלא בפניו וגם בתשו' מ"ב סי' ל"ג כ' כה"ג לענין סתירת ביהכ"נ מפני תיוהא או קטנה ובונין ב"ה חדש יותר טוב במקומה דודאי כ"ע ניחא להו בכך וזכין שלא בפניו והביא ראיה מבנין הורדוס דביהמ"ק ודאי דאדעתא דכ"ע נתקדש ועדיף מב"ה של כרכים ואפ"ה אבבי בבא בן בוטא עלה לסתור ע"מ לבנות והרי דלמא יש א' בסוף העולם דלא ניחא ליה בכך ובתי' ב' שם מסיק דבלא תיוהא אבבי ליה העלה וגם א"א לומר דמלך כ"ע גרירי בתרי' דו"א דמלך רשע היה ולא היה עליו דין מלך וגם ביהמ"ק על פי הדיבור ונביאים נבנה והיינו תלוי בדעת מלך בו"ד ובע"כ כמ"ש ע"ש באורך וה"נ בנ"ד י"ל דכיון דבלא"ה אין מתפללין בו זכות הוא לכל בני עולם ומסתמא ניחא להו להורידו לקדושה אחרת ע"י זט"ה במא"ה:

אבל יש לפקפק בזה לפמ"ש רו"מ בהצעת השאלה דבימי הרגלים עולים שמה לקרות בתורה וא"כ אכתי קדושתן קיימת ואף דגבי רחוב של עיר אף דלפעמים מתפללים בה קיי"ל כהכמים דרמב"ם דאין בה קדושה וע' בתשובת מהרי"ט בבניות היו"ד סימן ד' (שרמז המג"א ריש סימן קנ"ד) בדין חצר הזה דלפעמים כשהן נדחקים ומתאחרים לבא מתפללים שם די"ל דדמי לרחוב דא"ב קדושה וא"ת חוכך דשאני הואיל ומתפללים שם תדיר בכל זמן שנדחקים אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל מ"מ נעשה קבע לעולמים ע"ש ולענ"ד יש לדון דהתעניות ומעמדות אף דהוו רק לפרקים מ"מ כיון שהיה כן בקביעות בכל שנה חשיבי תדיר טפי כיון שהוא דבר קבוע וכמ"ש כה"ג בתשו' רדב"ז ח"א סי' רנ"א בדין מגלה ומילה דמגלה קודם דהוי תדיר אע"ג שאינו אלא פ"א בשנה ומילה שכיח טפי מ"מ מגלה קבוע ליה זימנא בבירור משא"כ מילה יוכל להיות שלא יזדמן אף דמצוי ושכיח יותר ע"ש ובתה"ד סימן רס"ו הביא סברא זו מהתוס' יבמות (ה' ע"ב) בד"ה ומכולהו נמי וכו' וגליף מבאר קרבנות דדחי שבת וכו' ואור"י דחשיבי כולהו תדיר כיון דהוו בכל שנה ואיכא למיפרך על מילה ושאר קרבנות שכן תדיר ובתה"ד שם תלי לה בתרי לישני דזבחים (צ"א ע"א) אם מילה לגבי פסח הוי תדיר או רק מצוי וע"ש שהביא גם מתוס' פסחים דס"ל כלישנא קמא דזבחים שם דמילה ל"ה תדיר לגבי פסח וזהו כדברי רדב"ז הנ"ל וע' בשו"ת שו"מ מה"ד ח"ב סי' ס"א שהביא מש"ס דמנחות (ס' ע"ב) דפליגי בהך סברא ר"ש ור"י והלכה כר"י ע"ש וע' בירושלמי מגלה פ"ג ה"ג וגה"ש שם בדין של מהרי"ט והכמ"ל יותר. ועכ"פ בנ"ד דמי לרחוב דאין בו קדושה:

אבל י"ל דדוקא רחוב דמעולם לא התפללו בקביעות אבל כאן דמאז ומקדם ישבו שם בקביעות להרביץ תורה אף דעתה קורים בתורה רק ברגלים מ"מ הקדושה נמשכת להלאה גם ע"י דבר מועט הנ"ל וכמ"ש כה"ג בתוס' ב"ב (נ' רע"ב) א"נ דלא דמי ק"פ דבעל שלא הי"ל בנוף כלום מעולם לק"פ דמוכר עבדו וכו' שבתחלה היה הכל שלו ועדיין לא יצא מת"י שהפירות שלו וכעין זה מחולקים גבי בהמת ארנונית בפ"ק דפסחים (דף ו') וע"ש בתוס' פסחים ג"כ בזה וכה"ג כתב התוס' בגיטין (ה' ע"א) ד"ה אי הכי וכו' ישו"ש בשו"ד ובמהרש"א דכיון דאיתקן בפ"כ לרבה משום לשמה מודה רבה דצריך לאמרו אפי' לאחר שלמדו משום אחלופי וברא"ש שם בסוגיא דתקנו זמן דאף דמשום חשש ממזרות לא היו מתקנים דלא שכיח מ"מ כיון שכבר תקנו משום בת אחותו גם בזה"ז דבטל הטעם נמשכת התקנה להלן משום חשש ממזרות ע"ש:

וגדולה מזו כ' התוס' בבכורות (ט"ו ע"ב) בד"ה מה בכור וכו' ה"נ פהמ"ק שהרי קדושין כבר א"י לשנות בזבח אחר אפי' למ"ד בהווייתן קדושין לא דמו לבכור קודש שנולד דהני עומדין ליקדש מכח אמן שקדושה כבר ע"ש הרי דאפי' מכח אמן משוהדים טפי לקדושה וגדולה מזו כ' הט"ז ביו"ד סוסי' קל"ב סקי"א דאפי' בהזמנה דלאו מלתא מ"מ כיון שמתחלה הי' עכו"ם ונמכרה דאל על הדמים בהזמנה בעלמא איסור עכו"ם ע"ש וקלא נראה מזה היפוך ד' מג"א

פי' תרל"ח סק"ב ויש לחלק למציין וקצרתי. וגם בלא"ה לפמש"ל בעצמו של המבי"ט דע"י שאין מתפללין בו לא נפקע קדושתו אלא דמסתמא ניחא להו לכ"ע וזכות הוא להם אם כן בנ"ד דברגלים קורין שם בתורה מאן יימר דזכות הוא שיתפללו הנשים כל השנה דלמא עדיף להו קרה"ת של אנשים דמקודש טפי גם אם קורין רק לפרקים מתפלת נשים כל השנה ואף דמבואר בר"ן פ' יוה"כ בסוגיא דאחזו בולמוס דעבירה קלה שעוברין עלי' כמ"פ לא מקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת אע"ג דחייב סקילה וע' תשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' כ"ג שנשתמש בסברא זו לענין הדם הנמשך וע' בשו"ת תוע"ר חיו"ד סי' מ"א דתלי לה בפלוגתא דתנאי עירובין (דף ק') גבי עלה אם מותר לירד ע"ש והבין וא"כ ה"נ במצוה קלה תמידית נגד מצוה חמורה לפרקים מ"מ נהי דשניהם שוים אבל עכ"פ ליכא בזה זכות לכל העולם דניחא דבודאי ניחא להו בכך:

י"ג **ומ"ש** רו"מ דיש להתיר בזה"ז ע"פ דעת זט"ה וכמ"ש המ"ב ומג"א דהא דנא אפי' ב"ה של כרכים נמכר ע"פ זט"ה הנה ז"ל המ"ב שם ועוד נראה דדוקא בימי חכמי התלמוד לא הי' כח ביד זט"ה במא"ה למכור ב"ה של כרכים לפי שאותן זט"ה לא היה בידם שום כח ויכולת על אנשי הקהלה וכו' אבל בזה"ז בארצות הללו שמנהג הקהלות להעמיד עליהם פו"מ ונותנים בידם מקל ורצועה על כל אנשי הקהלה לעשות כרצונם בכל עסקי הקהלה מעשיו אין חילוק בין כפרים לכרכים ובכל ענין יש כח ויכולת ביד אותן מנהיגים למכור ב"ה אפי' למישתי ביה שיכרא וגם הדמים יוצאים לחולין אפי' כשאנשי העיר מוחים בידם אין בכך כלום דהא מתחלה כשבנו ב"ה אדעתא דמנהיגי הקהלה אלו וכו' והמנהיגים ממש דמי לרב אשי וכו' ולפ"ז הראיה שהבאתי למעלה מבנין הורדוס אינה ראי' די"ל דהיה בעצת סנהדרי גדולה שהכח ויכולת ומקל ורצועה בידם על כל עדת ישראל ולא גריעי מראשי הקהלות שבכל עיר ועיר וכו' עכ"ל. וגם בתשו' פ"י חא"ח סי' ז' כ' וז"ל הנה בזה"ז שיש ראשים בכל קהלות על פיהם יצאו העם וע"פ יבואו ובידם למחות לבא לב"ה את מי שירצו וכו' בלי ספק דאין לך אדעתא דידהו גדולה מזו וכו' אבל עתה הם בעירותינו כראשי גליות ואין א' מאנשי העיר מכניס ראשו בעסקיהם נלע"ד לסמוך ע"ז וכו' עכ"ל ומבואר מכ"ז דבזה"ז שהפו"מ נבררים ע"פ פתקאות ומי שיש לו יותר פתקאות הוא הנברר מדד"מ אף שאינם רוב העיר וגם אינו ברוב מתוך כולו ובדתה"ק אין בהברירה ממש ורק מדד"מ וגם אין להם כח ויכולת כפי הנ"ל א"כ ודאי דאדעתא דידהו לא התנדבו כל העולם והגם שבזמן הבנין היו אז ראשים כאלו ואדעתא דידהו קאתו מ"מ כיון שנתבטל המינוי הזאת וחדשות נתהוה מאן יימר דבטלו כל העולם דעתם לזט"ה כאלו ולכן גם היתר זה אינו כדאי לסמוך עליו לענ"ד:

י"ד **ולכאורה** עלה בלבי לדון בזה ע"פ המבואר במגלה (כ"ז ע"ב) דלר"מ אין מוכרין ביה"כ אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו ורבנן לא פליגי עליו רק דשרי למכור גם ממכר עולם והא דאסור על תנאי משום חשש רבית אבל משום איסור הורדת בית הכנסת מקדושתו משמע דשרי ואף שמדברי רש"י שם מבואר דמיירי באינו מורידה מקדושתה הייני משום דלר"מ אין מוכרים אפי' מרבים ליחיד ובר"ן שם להי' ב' מבואר דמילי מילי קתני וגם היכא דמורידין שרי ובירושלמי מבואר דגם להורידה שרי בתנאי ומוקי למתני' דאין מוכרין של רבים ליחיד בס"ת וע"ש בשי"ק ומהר"פ וגה"ש בזה ודברי תוס' לעיל (כ"ו ע"ב) ד"ה אוגרה צ"ע וכבר כ' הב"ח דתלמיד אחד הגיהו בתוס' ואינו מבעלי תוס' כלל אך ברשב"א שם מבואר דלרבנן כמו דאסור משום רבית ע"מ להחזיר ה"נ אסור משום דדמי לאוגרה ומשכונא. אך לפמ"ש הח"ד סי' קע"ד סק"א דאם מוכר בע"מ להחזיר דהלוקח יחזור וימכרנה למוכר לכ"ע שרי וליכא חשש ריבית ובתשו' נו"ב מ"ת סי' ע"ה נסתפק בזה כמ"ש הפת"ש אבל גם במח"א הל' רבית סי' י"ג העלה כח"ד והם כי מ"ש הח"ד בשם לח"ר לא נמצא שם ובסי' כ"ח משמע להיפוך וגם בריטב"א ב"מ (ס"ג ע"ב) מפורש היפוך דעת מח"א וח"ד הנ"ל מ"מ הרי המח"א הוכיח שם כן מדברי כמ"פ יבח"ד שם העיר דא"כ בהא דמגלה הנ"ל דאין מוכרין ביהכ"נ אלא על תנאי ולמ"ד נד א' ברבית אסור אין למכור ע"ת וקשה דימכרו בע"מ להחזיר ותי' די"ל דבע"מ ממכר גמור הוא והתנאי רק חיוב אסור למכור [ועפ"ז יש לדון במש"ל בישוב ד' תוס' מגלה שם וכבר רמזתי לזה] והוא תמוה דהתינח לר"מ דס"ל דמכירה גמורה אסור אבל לדידן דגם מכירה גמורה שרי א"כ אמאי לא שרי למכור ע"ת כזה וצ"ל דבאמת שרי בכה"ג לדידן ומתני' לא מיירי בכה"ג וא"כ בכה"ג י"ל

דגם הרשב"א מודה דשרי דלא דמי לאוגרה וע' ברשב"א מגלה שם שכ' לחד תי' בישוב קו' תוס' שהקשו מ"ש מכרו ע"ת ומ"ש אוגרה ותי' וז"ל דבמכר פקע קדושתי' לגמרי והלכך כיון דאיכא איסורא במכר זה שפיר דמי טפי למכרו ע"ת עכ"ל וכפי הנראה רמז לדברינו שכתבנו למעלה דגם במכר לזמן הוי פקיעת הקדושה לאותו זמן דהוי כקה"ג וכמש"ל ומ"מ שרי טפי במכרו ע"ת ממכירה עולמית וא"כ מכ"ש בתנאי ע"מ שיחזור וימכרנו דשרי וא"כ לפ"ז י"ל דגם בנ"ד ישבו כן שימכרו המקומות להנשים בתנאי עמ"ל בכל עת שיתנדבו אנשים ללמוד שם וא"כ הוי הורדה מקדושה רק לזמן ובכה"ג יש להקל טפי גם לרבנן דר"מ דבזה לא פליגי רבנן אר"מ והפוסקי בפלוגתא לא מפלגין וכה"ג כ' הרא"ש בפ"ק דקידושין סוסי' כ"ה וז"ל ואפי' לית הלכתא כריב"י דאמר מצות הראשונות לאו לקידושין ניתנו מ"מ מייתי שפיר ר"נ סיוע לדבריו דהך סברא דקאמר שהיא מתקדשת בביור פרוטה שעלי' מדעת אבי' לא אשכחן מאן דפליג עליה בהא דהאי דקאמרי רבנן מצות הראשונות לקידושין ניתנו לאו מה"ט קאמרו עכ"ל וע"ע כה"ג ברש"י כתובות (פ"א ע"ב) בד"ה דלמא ר"מ היא וע"ע בר"ן נדרים (כ"ג ע"א) בדין חכם יחידי אי בעינן סמוך שכ' כה"ג ממש וה"נ בנ"ד יש ללמוד מדר"מ לדרבנן דבהא לא פליגי:

ואף שראיתי להמקנה בחי' לקידושין (כ"ה ע"א) בד"ה והנה הרע"ב בפ"ז דשקלים וכו' שהעלה דהירושלמי ובבלי מחולקים בדין אם מותר להוריד מקדושה לפי שעה כדי לחזור ולהעלותו לקדושה יותר חמורה דלשי' ירושלמי שרי בכה"ג ולשי' בבלי דקיי"ל כוותיה אסור בכה"ג ע"ש ולפי דבריו היכא דאינו חוזר ומעלהו לקדושה יותר חמורה לכ"ע אסור להורידו לפי שעה ומכ"ש כהאי דנ"ד שמורידו לזמן ויש ספק אם יחזור לקדושתו הראשונה כלל לכ"ע אסור אבל דבריו שם נאמרו רק לפלפולא ולא נחית לכל דברינו הנ"ל. אבל דבכ"ז לא הונח לי בנ"ד להקל למעשה נגד דעת הגאון המקנה ז"ל בלא ראי' מוכרחת:

ט"ו **ומה** שנלע"ד לצדד בזה דהנה אף דודאי קהלתכם היתה נמנית בתוך כרכין בשנים קדמוניות שהיו שם סוחרים נקבצים ממקומות רחוקים וכתשו' מ"ב סי' ל"ג הביא בזה מש"ס פ"ק דמגלה וגם מש"ס פרק קמא דסנהדרין לענין עה"נ דלר"י יותר ממאה הוי כרך ולריו"ח ממאה עד רובו של שבט (ע"ש דלא נקט כרך אלא דברש"י כ' דיותר ממאה נפיק מתורת עיר והו"ל ציבור) ובפ' בני העיר קרי ר"א למאה מחביא כרך ובפ"ק דכתובות מבואר דמפקא מכרך ומעיר אלמא דאין כל השיעורים שוים ובכ"ז בנ"ד העלה דהכל תלוי בקיבוץ רבים תדיר לסחורה ע"ש ובתשו' פ"י חא"ח סי' ז' הביא ג"כ מרש"י מגלה ג' דערך מקום שווקים שנכנסין בו מכל צד וגדול הוא יותר מעיר גדולה ורוב פעמים יש בה י' בטלנין מעצמא ע"ש באורך ועכ"פ ודאי אפס מקום להוציא את קהלתכם מכלל כרכין וכשנבנו מקומות המוקדין אדעתא דכ"ע נבנו מ"מ נראה דהיינו דוקא ביהכ"נ וביהמ"ד שבעיר אבל קלויזען שמס מעיד עליהם שנבנים רק עבור חבורה מיוחדת המתפללים שם ודמי להא דביהכ"נ של טרסים שהיתה בירושלים שמכרוה לר"א ועשה בה כל צרכיו ומבואר במגלה (כ"ו ע"א) דמשום דבי כנישתא זוטא הוי והינהו עבדוה גם בכרכים שרי וכ"ה בירושלמי גבי בית הכנסת של אלכסנדריא וע' בב"י סי' קנ"ג בד"ה ובמרדכי ישן וכו' וא"ס כן יש להקל בזה אפי' למכרה ע"פ זט"ה במא"ה ומכ"ש להורידה מקדושה דכבר הבאתי מדברי הכ"מ והט"ז ופמ"ג שלדעתם הוא רק מדרבנן ואף ששדיתי בה נרגא מ"מ הרי לשי' כמ"פ כל קדושת ביהכ"נ רק מדרבנן וכבר הארכתי בזה בכמה סמוכין וגם העליתי דעכ"פ מהני פדיון מה"ת וגם אם באנו לחוש אולי גם הקלויז נבנית משל רבים או אדעתא דרבים מ"מ הוי עכ"פ ספק רחוק דיש להקל בו וגם אי נימא דהוי ספק שקול י"ל דהוי כד"ר ולהקל וי"ל דהא דמבואר בפוסקים בשם ירושלמי שמא יש א' בסוף העולם לאו דוקא נקטו דבירושלמי גופי' לא נקט לשון ספיקא אלא אני אומר א' בסוף העולם וכו' וי"ל דהיינו משום דתולין במגוי (ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל בתחלת התשובה אות ב') אבל בנ"ד הוי עכ"פ כד"ר ולהקל ואף דאתחזיק איסורא כבר נתבאר למעלה דבתרי דרבנן גם בכה"ג כד"ר להקל והבאתי מדברי הכ"מ וט"ז דמוכח דס"ל דהא דאין מורידין הוא ג"כ דרבנן וג"ל דס"ל דהא דיומא י"ב היינו בקדה"ג משא"כ בקד"ד וכמ"ש בישוע"י א"ח סי' קנ"ד לחלק כן וא"כ הוי תרי דרבנן וגם הרי לשי' כמ"פ גם באתחזיק איסורא כד"ר להקל וע' תשו' פ"י סי' ז' הנ"ל שכתב בפשי' וז"ל נלע"ד לסמוך ע"ז וביחוד בהוא רק מעלה דרבנן וכו' ע"ש וגם בס' קצ"י על הרמב"ם פי"א מתפלה הט"ז כ' בפשי' דקדושת ביהכ"נ

רק

רק מדרבנן. ועוד דלפמש"ל דהוי ספק לחוק ובכה"ג ככר כ' התוס' בפסחים (ט' ע"א) ד"ה ואת"ל וכו' דספק הרגיל מוציא מידי ודאי ע"ש ועוד דלגבי בית שעל העליי' ודאי די"ל דלא נבנית אדעתא דכ"ע אך די"ל דיש בו חלק שנתנו לשם רבים ממק"א ואולם יש לדון דיחלקו זע"ה את העליי' נגד הבית ע"פ ב"ד ויקחו העליי' לעצמם ולהאנשים ממק"א יהי' להם חלק יותר גדול בגוף הקלויז כיון דקדושת ביהכ"נ דרבנן ובדרבנן הא קיי"ל דיש ברירה ונימא דהוברר למפרע שהעליי' הוא רק ממעות בני העיר עצמן ואף דמבואר בתוס' פסחים (נ' ע"ב) בד"ה עד שיכלו כל המעות שבשופר הקשה ריב"א הא א"א שלא יהא מעורב בכל קן ממעות ב' נשים ואפי' למ"ד יש ברירה כה"ג ל"ש למימר ברירה דאנן סהדי שנתערבו וכו' ע"ש א"כ ה"נ בנ"ד שהמעות שהתנדבו הי' מעורב יחד ונבנה הכל מזה בודאי גם חלק האנשים ממק"א היא בכל חלקי הבנין וכמ"ש כה"ג הט"ז או"ח סוסי' של"ה בהא דכל הקהל זוכים במלה של העירוב ודמי לתמידין שהיו קרבין משל ציבור והמותר היה לקיץ המזבח ותקשה לך הא ע"כ נשאר שום חלק ושמא נשאר חלק של אחד כולו ואין לו חלק בתמיד א"ו דכיון שנתערב תחלה הכל ביחד נעשה הכל של כל אחד ואחד ה"נ בעירוב ע"ש. אבל בתוס' סוטה (י"ח ע"א) ד"ה חזר וחלקן וכו' מבואר דגם במעות שנתערבו שייך דין ברירה והביאו מהא דיומא כ"ה ובשם ריב"א שתמה מהתוספתא ובתוס"ש יומא כ"ה הביאו ד"ז באריכות והוכיח הריב"א דהתם מיירי בהתנו וכפי הנראה הריב"א שבתוס' פסחים ל' הנ"ל לשיטתו אזיל אבל ממ"ש התוס' בסוטה הנ"ל מש"ס דעירובין ל"ז ונפרשי דגם במעות תליא בפלוגתא דברירה א"כ בדרבנן יש להקל גם בכה"ג ויש לדון בזה עפמ"ש הר"מ בפיהמ"ש פ"ו דדמאי מ"א בטעמא דמחלק בין מין אחד לשני מינים דבמין אחד כיון דכופין ע"נ סדום לא הוי כמוכר חלקו והוברר לכך משא"כ בשני מינים דא"י לכופו לחלקם ביניהם בכה"ג ובזה א"ש דברי התוס' חגיגה (כ"ה ע"ב) ד"ה חבר שהביאו בשם רש"י דבשני מינים ל"ש ברירה וגבי גר וע"א ס"ל דגם בשני מינים שייך ברירה והוא תמוה ולפי טעמו של הר"מ הנ"ל ניחא א"כ בביהכ"נ דא"ב דין חלוקה ל"ש דין ברירה כלל גם במין אחד אך לפמ"ש בתשו' ח"ס חו"מ סי' י"ב גם בביהכ"נ אם רוצים ציבור להתחלק ולעשות לכל קהל ביהכ"נ בפ"ע יש בו דין חלוקה אם א"ל להוסיף בבנין אבל מ"מ י"ל דאינו עומד ככ"פ ליחלק אבל אין כ"מ בכ"ז דגם בלא"ה הרי גם אם יש חלק לאנשים ממק"א מ"מ כיון דלא על דעתם ולצרכם נבנה הבית שעל גבי העליי' י"ל דאין בו דין ברכים וא"כ יש להקל ע"י זע"ה במא"ה והעיקר נראה דבקלויז אין לחוש לספיקא דשמא אחרים נתנו וכמש"ל ובפרט לפמ"ש בשו"ת דבר שמואל סי' שמ"ו הובא בגליון רש"א על הש"ס דבביהמ"ד של ברכים מצי מזבני דל"ש טעמא דמעלמא אתיא דעלמא זהירי בתפלה ולא בלימוד ודלא כמהר"ס די בוטין ע"ש א"כ פשיטא דיש להקל בנ"ד:

ט"ז **והנה** במה שכתבתי למעלה לגרף הא דמהני פדיון מה"ת ואולי גם מדרבנן לענ"ד תקנה זו עדיפא לצאת מחשש איסור תורה דהנה תיקון מכירה ע"פ זע"ה בשל כרכין גם אי נימא דניחא להו לכ"ע בזה יש בו חשש אחר לענ"ד מה שלא הוזכר בפוסקים דהא נודע מ"ש בחו"מ סימן קפ"ה ס"ב בעשה שליח למכור דאין השליח יכול לקנותו לעצמו דאין מכר אלא הוצאת הדבר מרשות לרשות והשליח במקום בעלים עומד ולא יצא מרשותו ועיין בתשובת מהרי"ט חלק א' סי' ל"ג וסי' קכ"ז שהסביר הדבר על פי ד' רש"י ספ"ב דגיטין דהיכא דהשליח נעשה בעל המעשה אבל פשטות ד' הפוסקים כמ"ש הטור שם דאין המכר אלא הוצאה מרשות לרשות חה לא יצא מרשותו ועסמ"ע שם וסי' קע"ה סכ"ו וא"כ כיון דביהכ"נ של כרכים אדעתא דכ"ע נבנה וכל העולם יש להם בו חלק ויורשיהם יורשים זכותם א"כ מי איפוא יהי' הקונה כיון דכל א' הוא מקנה וקונה ואפי' היכא דאין להעולם חלק רק שיבנה על דעתם בע"כ גם יורשיהם יורשים זכותם וכמ"ש בתשו' הרמב"ן הובא ברמ"א יו"ד סי' רכ"ח ס"כ דאם היתה השבועה להועלת חבירו ומובתו ב"כ ויורשיו הם במקומו וע' בשו"ת כתר כהונה סימן נ"ג מה שיגדל בזה להקל אבל כל טעמיו ל"ש בנ"ד ותדע דאם לא כן אם מתו כל הדור שנבנה הביהכ"נ בימיהם יועיל מכירה גם בשל כרכים היכא דנודע שלא נתנו האחרים חלק ובע"כ כמ"ש והיכא דמסופקים שמא כל אחד נתן חלק לבנין פשיט' דהיורשים יורשים זכותם וא"כ איך יועיל מכירה בזה וזהו הערה חדשה ולא מצינו תקנה רק למכור לבנים שיש להם אב דמבואר בר"ן פ"ק דקידושין בשם הרא"ה שאין להם חלק או למכור לנשים שיש להם אחים דהבת אינה יורשת זכות אביה או למכור לעכו"ם או שיסלק הקונה א"ע מקודם וא"כ יקנה אבל מכח פדיון שפיר יש תקנה לכל וגם יועיל פדיון בש"פ או בארבעה זוזי עכ"פ דהא הקדש ס"מ שחללו בש"פ מהני בזה"ז גם לכתחלה ואף דהתוס' בתמורה (כ"ז ע"ב) ותוס' מנחות (ע"א ע"ב) כתבו דדוקא בעלים יכולים לפדות בש"פ ולא אחר הרי בתוס' מילה (ה' ע"ב) ותורי"ד קידושין (נ"ה) מבואר דגם באחרים מהני וע' מהריט"א פ"א דבכורות אות ח' בשם רשב"א וריטב"א ותורי"ד דהקדש בעודו ביד בעלים דיכול למיחל עלה גם לכתחלה מהני בש"פ אפי' בזמן שביהמ"ק קיים והא דמבואר בש"ס דדוקא דיעבד היינו גם אחרים וע' בשעה"מ פ"ה מאיסות ה"ה בזה וגבי ביהכ"נ של כרכים דכ"ע כבעלים פשי' דמהני פדיון בש"פ ומעות הפדיון יתמשכו לקדושה מעולה וילאנו מחשש איסור תורה גם אי נימא דביהכ"נ י"ב קדושת כלי שרת ומזבח:

אגב אציגא בנ"מ הר"ן במגלה דלאחר שהוטלה הקדושה על המעות איקלש קדושתו כדאשכחן לר"י דס"ל דלקות בכסף מעשר שנטמא יקבר משום דלא אלים למיתפס פדיוני'. ולענ"ד יש לדון בזה לפמ"ש הר"ש פ"ג דמעשר שני משנה י"ד דטעמא דנקט הש"ס בזבחים לאו דוקא הלא מקרא ילפינן לה ע"ש אם כן נדחה ראיית הר"ן ז"ל וצריך עיון:

י"ז **ומעתה** נפשה אל הספק השני אם מותר לעשות חלונות בכותל מערב של הקלויז לטובת ביהכ"נ של הנשים והנה לכאורה נראה דאף דנותן הקדש דוקא דרך הפחתה אסור כמ"ש ברמב"ם פ"ה מיסוה"ת מ"מ היכא דעושה לצורך מצוה אחרת ובפרט אם האחרת מצוה קלה מזו מיקרי גם כן דרך הפחתה ואסור ורא"ה מתוס' תמורה (כ"ג ע"א) בהא דהמפריש חטאת ואבד והפריש אחרת תחתיה ולא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה ופליגי רבי ורבנן דלרבי אחד מהן תקרב ושניה תמות ולרבנן אינה מתה ואר"ה א"ר הכל מודים שאם מסך א' והקריבה שהשניה מתה לא נחלקו אלא בבא לימלך דרבי סבר לא עשו תקנה בקדשים ואמרי' לך התכפר בשאינה אבודה ואבודה מתה ורבנן סברי עשו תקנה בקדשים ואמרינן התכפר באבודה ושאינה אבודה תרעה ובתוס' ד"ה דרבי הקשו איך ס"ד דמאבדין קדשים בידים כיון שבידינו לתקן ותי' דמיירי שיש ריוח בדבר דהאבודה כחושה ושאינה אבודה שמנה וכו' ע"ש:

ויש להבין לפ"ז מה פריך הש"ס מברייתא דיאכלו שאם היתה אכילה מרובה אין אוכלין עמה חולין ותרומה ופירש"י דדייק דש"מ עשו תקנה בקדשים שלא יבא לידי נותר והרי התם לא יהיה לו ריוח באכילת החולין ותרומה וצ"ל דכיון דהוי מצוה שיהא נאכל על השובע וברש"י פסחים (פ"ו ע"א) ורשב"ם שם (קי"ט ע"ב) דמצות כל הקרבנות להאכל על השובע דבעינן למשחה ועתוס' זבחים (ע"ב סוע"ב) דהיסור ממעט באכילתן נדחה מפני מצות למשחה וא"כ היינו נמי ריוח והידור ופריך שפיר וזה כמה שנים ביארתי כן ד' התוס' ואחר זה מצאתי בשעה"מ פ"ד מק"פ ה"ו שביאר כן דברי התוס' בקצרה [ואף שדעת הטו"א ר"ה (ה' ע"ב) דהיסור מיעוט אכילה רק מדרבנן וכ"ה בשעה"מ פ"י מק"פ ה"מ אבל מדברי הראב"ד פ"ד דתמורה הי"א והוי"ט פ"ז מ"נ מוכח דהוי מה"ת] ומ"מ לצ"ק דבאכילה מרובה בלא"ה נאכל על השובע וי"ל וקנרתי ועכ"פ מבואר דלרבנן גם ביש ריוח אסור לאבד והרי בכחושה ושמנה הוי הידור מצוה דמחללים שבת כדאיתא במנחות (ס"ד) וע' מהרש"א שבת (ק"ד ע"ב) שכ' בפשי' כדעת התוס' דזא"ו הוי רק מדרבנן ובאמת שכ"ה בתוס' מנחות (מ"א ע"ב) ד"ה אין פוטר ומרדכי פ' התכלת סי' תתקמ"ח אבל ברי"ף ברכות סוף פרק שלשה שאכלו והגהת א"ש שם נראה להיפוך [א"ה בהמ"ח מתוס' סוכה ר"פ לולב הגזול דס"ל נ"כ דהוא רק מדרבנן וע' שאג"א סימן נ' שהאריך דזא"ו הוא מדאורייתא וע' במשנ"ח הל' יסוה"ת ה"ג שהביא ראי' מב"ק (ט' ע"ב) בהידור מצוה עד שליש וכו' איקו וברא"ש שם דנקטינן לקולא בספיקא ובב"י או"ח סי' תרנ"ו דלכן בספק להקל משום דכל מצות הידור מדרבנן] וגבי קרבן בודאי הוי מה"ת שהרי מחללין שבת עלי' וכמ"ש וא"כ מ"ש דרבנן דאמרי עשו תקנה בקדשים הרי הפסד קדשים גלמד מלא תעשון כן וכמבואר במכות (כ"ב) השורף עלי הקדש לוקה משום לא תעשון כן והכא דעושה בשביל הידור מצוה ליכא איסורא כלל. וא"ל דהתם הוא רק תקנתא דרבנן דז"א דהא מייתי עלה מברייתא דיאכלו ויליף לה מקרא משמע דהוי מה"ת ובע"כ דגבי איבוד קדשים שיהיה ההידור באחרת גם בכה"ג מיקרי דרך הפחתה אך לפ"ז תיקשי בברייתא דיאכלו הרי השידור באותה מצוה

פלמס

עלמה וי"ל דמ"מ איסור אכילה נשה חמיר ליה טפי שלא יבא לידי נותר וכמ"ש רש"י שם ומוכח דאפי' באותו דבר עלמו אם עושה לצורך מלוה קלה מזו מיקרי דרך השחתה ובפרט לצורך מלוה אחרת וא"כ בנ"ד שכבר נתבאר למעלה דעז"נ קילא קדושתה מעז"א א"כ נראה דאסור לנתון ובפרט לפמ"ש הב"י יו"ד סוסי' רע"ו בשם ר"י אסכנדרי דהיכא דאפשר בגניזה אסור לתקן וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"א סי' ע"ז דהיכא דאפשר באחרת מקרי דרך השחתה ע"ש. ולענ"ד יש סמוכין לזה מש"ס דתמורה (ז' ע"א) דיקלא לאו זילא וכו' בע"מ זילא מלתא כיון דשביק תמים וכו' ורש"י שם ד"ה בע"מ דמוכח דבאפשר בע"א הוי ביזוי וה"נ בנתילת מקדש דהוי משום ביזוי וא"כ ה"נ בנ"ד י"ל דיוכלו לתקן ביהכ"נ של נשים במק"א ובו"ר בשו"ת אחרי' דב"ע הא"ח סי' ב' שהאריך בדברי הט"ז וא"ר סוסי' קנ"א והביא גם דברי ר"י אסכנדרי הנ"ל בזה רק שלא הביא דברי רדב"ז וגם לא הזכיר מש"ס דתמורה הנ"ל ואח"ז העלה דפתיחת חלון כשעושין גרא"טים בנקבים פתוחים מגע"נ דאמרי' לבוד אין בו גדר נתילה כלל וגם כל חלון שהוא ליפוי ונוי אינו בגדר השחתה כלל וע"ש מ"ש דהרשאת זט"ה אינו מועיל בזה כיון דאין מפקיעים קדושת המקום ההוא כלל ע"ש בארוך וע' בשו"ת הרי"מ חאו"ח סי' ב' שהעיר ג"כ בזה מדברי ר"י אסכנדרי ואח"ז התיר ע"י מכירת קלת מהכותל מקום פתיחת החלון ע"י זט"ה ולעשות החלון ע"י עכו"ס דהוי רק דרך גרמא ע"ש ונראה פשוט דבמכירת קלת חלק הכותל ע"מ לעשות חלון גם בשל כרכים שרי לכ"ע דמה איכפת להו בזה ואף דהמג"א סקט"ז חולק בדין העלים והבנים על המ"ב וס"ל דמ"מ א"י למכור של אחרים הנה בא"ר שם קיים ד' המ"ב דכיון שבנאו אחרת מסתמא ניחא להו לכ"ע ובפרט בנ"ד שעושים שם חלון במקום ההוא גם המג"א מודה דכל שותף כיורד ברשות דמי לשנות הבנין כפי הצורך אבל מ"ש הארדב"ע דפתיחת חלון ונשאר גרא"טים ל"ה נתילה מדברי א"ח עה"ת פ' ראה מוכח דגם נתילה קלת כל שרישומו ניכר הוי בכלל איסור נתילה ואולי י"ל דחלון הוי דרך בנין וע' שו"ת חב"י סי' ע"ה בשם מהר"ל מפראג דס"ל דמקלת אבן מותר לנתון וע' בי"ש ליו"ד סי' רע"ו סוף סקי"א בנוהד"ב שחולק עליו וע' שו"ת כ"ש יו"ד ח"ב סי' קל"ב מ"ש בזה:

ח"י **ואיידי** דאיירינא למעלה בדברי תוספות מעילה כ"א שהקשו דיתבטל הפרוטה ברוב אמינא בה דתמיה לי טובא במ"ש התוס' שם לחד תי' דמיירי בדליכא אלא פרוטה א' של חולין ע"ש ואחרי נשיקת עפר רגליהם הקדושים במחכת"ה נעלם מעיניהם הטהורים לפי שעה דברי הירושלמי פ"ז דדמאי ה"ד וז"ל תמן תנינן פרוטה של הקדש וכו' תנא על הראשונה מעל בספק ועל השניה מעל בודאי דר"ע וחכ"א על כולו מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי אר"י אבוי דר"מ הדא דתימר כשהיה עשר אבל אם היה שתים על הראשונה מעל בספק ועל השניה מעל בודאי עכ"ל ומבואר דפלוגתא דר"ע ורבנן דהתם מיירי כשהי' עשר וא"כ הדקו' התוס' לדוכתא ולע"ג:

סוף דבר כי גם לענ"ד יש להקל בנ"ד ומפני גודל קדושת תורת גדולי וקדושי ישראל אשר הרביצו תורה בעלייה ההוא וראיתי בני עלייה כזו והמה מועטים גם בדורות שלפנינו לכן נ"ל להחמיר יותר בכל החומרות ולעשות הכרזות בכל ביהכ"נ וביהמ"ד מקודם שימכרו העלייה הנ"ל וגם תהיה המכירה בתנאי ע"מ שאם יתנדבו אנשים לקבוע בית תלמוד שם יחזרו הקונים וימכרוה ויתנו הקונים כתב חתום יהודית ליד בית דין על זה להיות למשמרת וגם יעשו פדיון העלייה ומקום החלון על ערך ד' זוזי ויסתמש זאת לצורך תיקון גוף הקלויז או לצורך תיקון ס"ת ואז יתחילו הבנין והחלון יעשו ע"י עכו"ם תגיבת התלל אחרי שכבר יהיה מוכן הגרא"טים בתיקונם על נכון וטעם הדברים מבוארים למעלה והנלע"ד כתבתי:

אגב אכתוב בהא דיומא (י"ב ע"ב) שהבאתי לעיל ומבואר שם דלהס"ד הוי ס"ל דלר"י דוקא מקום מקדש אימעוט מקרא דאחוזתכם והקשיתי דלפי מה שהבין הראב"ד פ"א מביהב"ח הל' ט' בדעת רמב"ם שלא היה שום עץ במקדש אפי' אינו בולט דאם לא כן מה הקשה מלשכת העץ שמא לא היה בולט וע"ש בכ"מ לחד תי' דלשכת עץ היו מניחים בה עץ והבימה לא היתה קבועה בבנין א"כ למה לי קרא למעט מקדש מטומאת נגעים הא בפי"ב דנגעים מ"ב מבואר דבלא עץ אין בים בית מטמא בנגעים ובע"כ שהיה בו עץ וידעתי פי"ל בזה וכתבתיו דרך הערה:

סימן יא

להרב הה"ג וכו' שלמה מ'עהר נ"י אבד"ק בראוליב במאלדוי.

מכתבו מגלה טפה הגיעני ובדבר המעשה הנוראה שנטבע הבו"ב מק' מאטיטיען ושמו ר' אלטר אברהם יהודא ב"ר הירש ליב בשעה שרחץ ביום ה' בבקר בשעה ז' בנהר דונא עם עוד אנשים ר' משה בר"ש ור' ליב בר"ח ובא ערל אחד ולקח את הבו"ב והטביע אותו ג"פ והלבו מאתו והשליכו אל העומק ופעם א' עלה הבו"ב והוציא ראשו ולוות יודין ראטיוועט מיך וחזר ונפל וחזר ועלה והוציא ראשו אבל לא יכול עוד לדבר ואחר זה חזר ועלה ב"פ והוציא ראשו ובפעם ה' הוציא רק מקלת ידיו והמים האט זיך גינאדגילט אין אייהם ואח"ז בא השופט והשליך אזור אליו והבו"ב לא יכול עוד לאחוז בו ונפל לעומק המים והשופט רץ עם ספינה קטנה לשם וחפש ולא מלאו ואח"ז עמדנו עוד שעה ומחלה וחפשו אותו עם האקענם ולא מלאוהו והלכו משם בערך חלי שעה ע' והשופט העמיד אנשי חיל הגבא סביב הנהר לשמור אם יעלה על המים עד יום ש"ק וגם שכרנו ערלים לחפשו ובליל מוצאי ש"ק בשעה ט' מלאוהו ע"י שעלה למעלה סמוך למקום שנטבע רק להלאה בערך נו"ן אמה והלכנו תיכף אל הדונא ומלאנוהו מונח במים עם הפנים למטה והפכנוהו והיה בלא שום שינוי אפי' כחוט השערה והכרנוהו בטב"ע בצורת פניו וחוטמו ומלחו ועיניו ממש כמו שהיה בחייו ואח"ז באו כל אנשי העיר שלא ראו הטביעה וכולם פה אחד הכירוהו בטב"ע ואמרו. בהו"ע שלא היה שום שינוי בצורתו אפי' כחוט השערה והגידו בעת שראוהו כי הוא הוא הבו"ב ר' אלטר עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא מחלוקת הרי"ף והרא"ש אם בשני עדים שייך לומר שאומרים בדדמי דלהרי"ף גם בשנים אמרי' כן וא"כ אם נלרף חומרת הרא"ש דמי שראה הטביעה א"י להעיד בטב"ע וכמ"ש הרמ"א סי' י"ז סכ"ח ולשיטת רש"ל ודרישה וב"ש גם מי שידע מהטביעה א"י להעיד א"כ בנ"ד בטל כל העדות והביא מדברי נו"ב מ"ק סי' מ"ג בדין אם יש לצרף ב' החומרות יחד והאריך בזה. הנה טרם יהיה כל שיח אבאר מה שעלה בלבי דבר נחמד בס"ד ליישב דברי הרי"ף הנ"ל ממה שתמה עליו הרא"ש מש"ס דיבמות (דף קט"ו ע"א) בהא דאיבע"ל ע"א במלחמה מהו אי נימא דטעמא משום דעל"ג וה"נ לא משקר או משום דדייקא וכו' ת"ש מעשה בשני ת"ח שהיו באים עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וטבעה והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים והא מים כמלחמה דמי ונשים אפי' מאה כע"א דמיין וקתני השיא והסברא משאל"ם ניהו והשתו אסורה אלא היכי דמי דאמרו אסקינהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרו סימנין דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנים ולשי' הרי"ף למ"ל להש"ם להא דנשים ואפי' מאה כחד דמיין הרי אפי' בתרי הייטינן לדדמי ע"ש:

ונראה דהנה בגוף ד' הש"ס לכאורה תמוה מאוד מעיקרא מאי ס"ד דהש"ס אטו לא ידע דמשאל"ם לא תנשא ומשנה וברייתא ארוכה היא לקמן (קכ"א ע"א) ורבי גופיה אמר התם כמה גדולים ד"ת שאמרו משאל"ם אשתו אסורה ואי נימא דהוי סד"א דמיירי במשיל"ם קשה מדברי הרא"ש שכתב דבמים שיש להם סוף ליכא חשש בדדמי והא להס"ד דהש"ס הוי ס"ל דאיכא חשש בדדמי גם במשיל"ם וע' שו"ת משיב כהלכה תא"ע סי' ה' בזה:

ונראה דהא לקמן (קכ"א שם) אמר ר"א הא דאמרו משאל"ם אסורה ה"מ בהיגם דעלמא אבל ל"מ לא אם איתא דסליק קלא אית ליה ומסיק הש"ס לא היא ל"ש היגם דעלמא ול"ש ל"מ דיעבד אין לכתחלה לא ובתוס' ד"ה ולא היא וכו' דאע"ג דקלא אית ליה ברובייהו דל"מ מ"מ לא הייבי' לאותו רוב ולא תנשא ע"ש ומזה הוכיחו הפוסקים דגם בתרי רובי לא תנשא דהא בכל משאל"ם אסור רק משום דהוי מיעוט המלוי או משום חומר א"א עיין תוס' יבמות (ל"ו) ורא"ש ודף קי"ע ובר"ש שם ובחולין (י"ב) דיש סתירות בטעם הדבר ועכ"פ בל"מ הרי איכא עוד רובא דקלא אית להו ואפ"ה אסור וע' ישוע"י סימן י"ז סקל"ע שדחה בזה דברי הבי"ע ע"ש ובאמת שהבי"ע בעלמו העיר בזה ונדחק ליישבו ועמ"ש בחיבורי דע"ת סימן ט"ו סקל"ד בארוך בזה וא"כ הפשטן כאן היה סבר דכיון דהך מעשה היה בשני ת"ח וגבי ל"מ רובייהו אי סלקי קלא אית להו לכן הוי סד"א דל"ש בהו דין משאל"ם והש"ס דחי והסברא וכו' דהא למסקנא
אין

אין חילוק בזה בין ל"מ לאיגם אחריגא וכמ"ש וגוב מלאתי בח"ס אהע"ז ח"א סי' כ"ח בכ"כ והנה דעת הה"מ פי"ג מגירושין הי"ט דכל הבעיא דע"א במלחמה הוא רק לענין לכתחלה אבל בדיעבד לא הגא וב"כ דס"ל דהספא דבדדמי הוי רק חששא בעלמא וכמ"ש הב"ש ס"ק קי"ג וע' במלחמות שהוכיח מהירושלמי דבסתמא אין לחוש גם בע"א לדדמי ע"ש וכ"ה בשו"ת הפ"ל חא"ע קו"ע סי' י"ז י"ח שהדבר ברור דחשש בדדמי הוא רק מדרבנן ע"ש וא"כ בע"כ דדמי לדין מיש מהל"ם דע"פ רוב מת אלא דהייפי' למיעוטא ולכן בדיעבד לא תגא וה"נ מכתמא על פי רוב אין העד אומר בדדמי אלא דמ"מ כיון דלפעמים אומר בדדמי חייבינן לזה משום הומרא דא"א אבל רק לכתחלה וא"כ לפ"ז גבי ב' עדים שוב ליכא תרי רובי דגבי כל אחד איכא רובא שאינו אומר בדדמי והרי בעדות אשה סגי בע"א וא"כ איכא תרי רובי אלא דכבר נתבאר דגם תרי רובי ל"מ גבי איסור א"א וא"כ בפיר מיושבים דברי הרי"ף דודאי לדידן במשהל"ם גם בב' רובי לא תגשא שפיר ס"ל להרי"ף דגם בשני עדים חיישינן לדדמי אבל לפי הס"ד דהש"ס דהוי ס"ל דגבי ל"מ גם משהל"ם נותרים והיינו משום דתרי רובי ברי גם באיסור א"א וא"כ לפי אותו הס"ד ודאי דבתרי עדים אין לחוש בדדמי ולכן הוצרך הש"ס לומר דמאה נפיש כחד דמיין ומיושב קושי' הרא"ש ודו"ק היטב כי נכון הוא בס"ד :

ומעתה נבוא לעיקר הדין והנה הנו"ב מ"ק חא"ע סימן כ"י העיר אם מהראוי לצרף תרי חומרי בזה דלכאורה אם נחוש לשי' הרי"ף דגם בתרי שייך בדדמי הרי לשיטת הרי"ף ברא"הו מיד סגי בעב"ע לבד גם במי שראה השביעה ואם נחוש לשי' הרא"ש דסובר דמי שראה השביעה אינו נאמן הרי לדידיה בשנים לא חיישי' לדדמי אך די"ל דזה לא דמי לשדרה וגלגלת והייתי' לחומרי דתרווייהו וגם רו"מ הביאו. ולענ"ד דאין לחוש לזה ומקודם אבאר אם יש בזה איסור תורה או רק מדרבנן והנה נודע דעת הריב"ש דשיעור עד שת"נ היינו בג' שעות ומהרי"ט פסק דסגי בשעה קלה והביא מהתוס' סוטה (י"א ע"ב) ד"ה מרים וכו' וע' בפת"ש ס"ק קל"ד בשם כמה שו"ת בענין זה וע"ע בשו' רע"א מ"ת סימן מ"ז ובשו' מהר"י אסאד חא"ח סי' ר"ח מ"ש בזה ומצאתי במציו"ט על הרא"ש פ"ט דברכות סי' כ"ב אות ח' בברכת אשר יצר שאומרים אפילו שעה אחת וז"ל וג"ל לפרש דשעה לאו שעה משעות השוואות ולא משעות זמניות אלא מלה ארמית וכדמתרגמינן והכלה אותם כרגע ואשיצינון כשעה חדא ומה"ט א"ש נוסח בהמ"ז בכל עת ובכל שעה וכן בברכת שים שלום דהשתא ששעה פירושו רגע נשמע מינה זמן הפחות ממה שנשמע במלת עת עכ"ל. ובמג"א סימן קפ"ז סק"ב בשם מט"מ וד"מ בזה ובתוספי הרא"ש לכתובית י"א כיון שהגדילה שעה א' וכו' ע"כ לאו דוקא אלא שנהגה שום מנהג יהודית קאמר אך בהא דבתו של נחוניא שעה ראשונה אמר שלום בע"כ יש לזה זמן קבוע וע' ר"ה ט"ז ע"א אדם נידון בכל שעה שנאמר ולרגעים תבחננו וי"ל דכל שעה היינו תמיד אבל מה:ציו"ט ומג"א הנ"ל ל"מ כן אבל אני מצאתי בירושלמי פ"א דברכות ה"א וז"ל רבי אומר ד' משמורות היום וכו' העונה אחד מעשרים וארבע לשעה השת א' מעשרים וארבע לעונה הרגע אחד מכ"ד לעת וכו' עכ"ל וכ"ה בתוספתא שם וע' במד"ר איכה בפסוק קומי רוני בלילה לראש האשמורות בסגנון אחר קצת ויש שם ט"ס למעיין ומצאתי בספר היסד לר"ת סי' תנ"ג שהביא תוספתא הנ"ל והשמים בכונת הש"ס רפ"ק דברכות וע"ע בפסקי תוס' לע"ז אות ד' דמבואר דהוא עולה לחשבון כ"ד שעות ביום ומוכח דהתם שעה היא שעה זמניות וגדקו דברי הריב"ש :

אך דנפ"מ שנתבאר למעלה הרי כל חשש בדדמי הוא רק מדרבנן וא"כ הרי מבואר בב"י יו"ד סימן ל"ב ובש"ך יו"ד כוסי' רמ"ב דבדרבנן יש להקל בחלב שנתערב בשומן וספק אם יש ס' ואהר כך הש"ס מן השומן לקדרה דלא אמרינן חנ"נ בלא להא"ז אע"ג דהרא"ש לא ס"ל כן הרי להרא"ש אין אומרים חנ"נ רק בב"ח וגו"ד בין למר בין למר שרי ולכ"ע הוי ספרא דחנ"נ אינו אלא מדרבנן ע"ש והש"ך הוכיח מזה דדוקא בדרבנן יש להקל בכה"ג ולא למיגקט חומרי וכ"ה בתו"ח לעירובין (דף ז') ויעוין דקה"ר שבב"א לסי' ל"ט אות י"ג בזה וכן מלאתי בתשו' מ"ב סי' י"ו בדין כבלוגות נ"כ כה"ג וא"כ בנ"ד דכל חשש בדדמי רק מדרבנן וכיון דאיכא ב' עדים המעידים דמהני העדות מדאורייתא א"כ יש להקל כיון דבין להרי"ף ובין להרא"ש יש להקל בנ"ד ועוד דכיון שעמדו שם שעה ומחלה ותפשוהו עם האקטנים כבר כתב הח"ם סי' ס"ה דבודאי ליכא אלא חששא דרבנן ואן אמת

דבתשו' ה"ל סי' כ"א הביא ד"ז בשם השואל והוא דהה זאת אבל כגל ביאר הח"ם שם לייבו וכנ: נודע דעת המבי"ט להקל במשלה"ם ע"י אומדנות הרבה ובתשו' נ"י הרעים עליו אבל אני מלאתי בתגודש כוף יבמות שהעתיק בשם רהבי' שהביא נ"כ תשובת הר"א מברונא להקל במשהל"ם ע"י אומדנות וכ"ה בתשו' רי"ן הרא"ש סי' ל"ב וא"כ עכ"פ אין בכה"ג אלא איסור דרבנן ושפיר יש לצרף קולות הרי"ף והרא"ש וגם כבר הביא רו"מ מהח"ס א"ב סימן קל"ז וקמ"ב דגם להרי"ף היכ' שכל רואיו הכירוהו לכ"ע אין חשש וגם הביא מתשובת בי"ל שהובא בפת"ש סי' קכ"ו דבהשתבלות ושיון רב לכ"ע יש להקל וגם ניצרף דברי הפמ"א ח"ב סי' מ"ח שהובא בפת"ש ס"ק קל"ג וגם כיון שנפלא בנהר רחוק כ' אמה שאינו מרחק רב וגם עמדו ש:ה ומחצה והעמידו שומרים עד יום ג' וגם הביא ממהרי"ט סימן ל"ג שהובא בקו"ע דהיכא דדמיה מלתא עלי' ליכא חשש בדדמי וגם בשו"ת הפ"ל חא"ע קו"ע סי' י"ח הח:יק בסברא זו וגם י"ל דמצ"ע על ידי שביעת עינו בהכרה היטב מקודם גם הרא"ש מודה ויעיד כמה הוכחות שיש בנד"ד להקל ולכן לענ"ד בצירוף היתרים שכתב רו"מ הנני מסכים עמו להתיר אשת הבו"ב רהא"י הנ"ל לעלמא והגלפע"ד כתבתי [אגב אמינה במה שהמליצו כעת קצת חכמי הטבע ההבולה ומכונה לעורר כח החיוני באדם שנטבע ומת ע"י מסיכת הלבון ברגוא וטיב ועד ג' שעות מהטביעה יוכל לשוב החיות ולא אחר שיעור זה ואמרתי כמה גדולים דברי חז"ל בש"ס ורש"י ב"ק כ' שממנו הוכיחו הראשונים דשיעור שת"נ הוא במשך ג' שעות והיא מפני שבשעות מזה יש אפשרות לעורר כח החיוני וכל רז מהם לא נעלם]:

סימן יב

להרב המאיה"ג וכו' אבד"ק פלוני.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שנשרפו בעירו ג' גגי בתי יהודים ובתוכם א' הוא בית הבעלירקשנעריכט ובעה"ב הבוה א"ע עם איש יהודי שיעשה הגג בקבלנות ונתן לו העלים והקורות והיהודי הנ"ל שכר פועלים נכרים בשירי יום ובעירו יש שנהגו לבנות בשירי יום ויש בקבלנות והקבלנים הם על פי רוב יהודים והאדון השופט רלה שימהרו בנין הגג וניקם מהבעה"ב שיעבדו גם ביום ש"ק והיינו שיגיהו הגג בש"ק על החומה והשיב לו שהוא אסור והאדון ניקם נה:בים שיתירו לו ויש שרלו להתיר משום איבה והמיאו להכריז בבית הכנסת שנעשה בהיתר והיהודי הקבלן ישוה א"ע עם הפועלים בקבלנות על עבודת הנחת הגג ורו"מ האריך דאין להתיר בזה משום איבה כיון דגם בימי חגיהם אנו מניחים לעבוד ואין חה"ש גדול מזה כמ"ש במחה"ש סי' רמ"ד סק"ח וגם הביא מהא דע"ז (כ"ו) גבי מיילדת דל"ש איבה כלל דתוכל לומר דלמאן דלא מיגמר שבת לא ברי לחללו וגם הביא מתוס' ע"ז (כ"ו ע"א) שם ד"ה סבר דבדאורייתא לא ברינן משום א:בה וכיון דהכא איכא חשש חה"ש כמ"ש הר"מ ותוי"ט טופ"ק דע"ז וח"ס א"ח סי' ל"ט וע"ש סי' ס"א ובמהר"ם שיק חאו"ח סי' ק' בזה הוי איסור תורה ועוד האריך בזה למעניתו:

הנה מה שרלו להתיר משום איבה נעלם מהם דברי התוס' בע"ז (י"ט ע"ב ושייך לדף ט"ז) בד"ה הגיע לכיפה וכו' וא"ל דברי ר"א משום איבה כדבריא בפ"ב ליילד את הנכרית דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסור לן לאשתעבד שוס תכשיטי ע"א וכו' עכ"ל ורואה אני הדברים ק"ו דמה התם דהאיסור עלמו הוא רק לישראל מלד איסור ע"ז שהוא אליל שלהם אפי' הכי אסור מכ"ש גבי מלאכת שבת דגם בימי חגיהם דינא הכי ומוחים אפילו בישראל מלעשות בנין בימי חגיהם פשיטא דאיכא לאשתמוטי וליכא איבה כלל ויעוין גם בט"ז יו"ד סימן קמ"ג סק"ב שהביא דברי תוס' הנ"ל להלכה:

אבל מ"ש רו"מ דהחשש הה"ש דאורייתא הנה אין כל הה"ש שוה ומלינו עניני חה"ש דאסורים רק מדרבנן וכמ"ש בחמ"ח אה"ע סי' כ"ח סקכ"א וב"ש בב"ש סק"ה שהביא מרש"י סנהדרין ותוס' ב"ק דס"ל כן אבל שיטת רמב"ם דגז"ע אסור מה"ת אבל י"ל דהיינו מפני חה"ש [וה"ה בהמ"ח ע' תוספתא ב"ק פ"י המור גזל הגוי מגזל ישראל וכו' מפני חילול השם וע' ירושלמי ב"ק פ"ד ה"ג דמבואר להדיא דכל גז"ע הוי רק תקנת כ"ג משום הה"ש] והא בתשו' א' לק' האלהבנין בלוגרין הבאתי מתוס' ב"מ (פ"ז ע"ב) ותוס' בכורות (י"ג ע"ב) שכתבו דחה"ש דהפקע"ה הוי ג"כ מה"ת וע' אה"ז לב"מ

שם ג"כ בזה וביארתי גם דברי הר"מ בפיהמ"ש סופ"ק דע"ז וז"ל ואמרו שנקראת על שמו כלומר על ישראל בעל המרחץ וכו' ואומרים רחצנו במרחץ פלוני היום ובזה יש חילול השם למי שישמע זה וכו' עכ"ל דכוונתו דהוי איסור תורה ובזה מיושב הא דקשה בש"ס דע"ז שם דלכותי מותר להשכיר בשבת דאינו עושה בו מלאכה דהוי מה"ת אבל בחוה"מ אסור דאינו נזהר בדרבנן ונקרא על שם הישראל וקשה הרי אמירה לעכו"ם הוי רק מדרבנן ולמאי יעשה הכותי מלאכה ע"י עכו"ם וכיון דנקרא על שם הישראל יאסר דיאמרו דהוא שכר את העכו"ם ואולם לפי' הר"מ דאיכא חה"ש והוי מה"ת ממילא גם הכותי נזהר בשל תורה ולכן מותר להשכיר לו:

ואולם יש בהי קו' זו גם אי נימא דלא כפי' הר"מ דכבר ביארו הפוסקים דהא דאמירה לעכו"ם רק שבות הוא משום דאין שליחות לעכו"ם וע"ע בשו"ת פ"י חיו"ד סי' ג' והנה הא דא"ש לעכו"ם נלמד מדרשא דאתם גם אתם והכותים דלא ס"ל דרשת חז"ל לדידהו גם אמירה לעכו"ם אסור מה"ת ושפיר נזהרים בו ולכן מותר להשכיר לכותי ואף דמלינו לפעמים דהכותים סברי דרשת חז"ל להקל כמ"ש התוס' בר"ה (כ"ב ע"ב) בד"ה להטעות יעו"ש בסוה"ד ובתוס' יומא (כ"ה) ותוס' גיטין (כ"ה סוע"א) אבל מלבד דהריטב"א מ"ק (ה' ע"ב) כתב בפשיטות דכותים נזהרים גם בש"ע בר"ה"ר דלא דרשי דרשת חז"ל ויעוין ברש"י נדה (כ"ז ע"א) ואכ"מ אף גם אין כל הדרשות שוות וי"ל דבהכי נזהרים וכה"ג כ' הגו"ב מ"ת או"ח סי' ל"ז בביאור סוגי' דע"ז הנ"ל בענין איסור הימום ביו"ט ע"ש ויש לדון מהא דאשל"ע דהוי מסברא אבל הרי בשוגג ישלד"ע וע' גו"ב מ"ק א"ע סי' פ' אות ג' ואות י"ג דלפי דבריו שם י"ל דרש"י ורמב"ם לשיטתייהו אזלי ואין להאריך יותר שו"ר בתשו' טטו"ד מהדורא ג' סוסי' קכ"א שנער בנזיפה ברב אחד שהתיר לבנות ע"י שט"מ וביזה אותו מאוד ע"ש היטב וגם בתשו' חסל"א יו"ד סי' קי"ד פסק כן [וע' בשו"ת מהר"י הלוי אחי הט"ז ס"י דבבנין בית אין להתיר גם בקבלנות אפי' אם מנהג כל העיר לבנות אלא בקבלנות ע"ש טעמו באורך]:

ומה שהמליא לעשות הקנה להכריז ורו"מ הביא מהא דיבמות (קי"ט) דהיכא דלא שמע הנה לפמ"ש הב"מ באה"ע סי' קמ"ב ס"ו ליישב דברי רס"ך וב"ש דדוקא בדרבנן גזרו בחליצה משום דאיכא דלא שמע משא"כ באיסור גרושה דאורייתא שידוע לכל יחקרו ויוודע להם א"כ לכאורה לפמ"ש רו"מ דבנ"ד הוי איסור תורה ל"ש לגזור אבל ז"א דדוקא באיסור מפורסם וידוע לכל שהוא איסור תורה לא גזרי' משא"כ בנ"ד שאיסור אמירה לעכו"ם רבים פרצו ויעבורו ועכ"פ לא נודע לכל שאיסור חה"ש בזה מה"ת ודאי דאין היתר בזה וגם כבר הבאתי דלפי' כמ"פ גם בנ"ד הוי רק איסור דרבנן וגם יעווין בקידושין (דף פ"א ע"א) לילקי ולכרוז א"ל איכא דשמע בהא ולא שמע בהא ויחשדו בא"א שזינתה הרי דיחשדו באיסור תורה וגם מתשו' הרא"ש כלל ל"ה שהביא רו"מ וכבר הובא בב"י אה"ע סוף סי' מ"ו מוכח דלא כחילוק הב"מ וגם בשל תורה חיישי' לזה אבל באמת אין כל הענינים שוים ומלינו לפעמים גם בדרבנן דסמכי' אהכרזה כדמוכח בעירובין (ס"ד רע"א) דמכרזינן וכרש"י שם ואף דדחי אכרזתא לדרדקי היינו התם דאיכא חשש לדורות הבאים משא"כ בזמן ההכרזה ויעווין עוד בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ק"ו דהכרזה בשעת מעשה מהני וע"ש סי' ס"ו דהכו דלא לוסיף אהא דחליצה דגזרינן משום שמא איכא דלא שמע וע"ש דלא גזרי' אלא היכא דאפשר בענין אחר ע"ש היטב. ועשמ"ע סי' רל"ד סק"ב בסופו דלא גזרי' שמא ימכרנו לישראל כיון דמכריזין ויעוין במק"ח סי' תס"ז סוסק"ב שם ג"כ בזה לענין קמח מתולע:

אבל הדבר פשוט דבנ"ד דאיכא חה"ש נגד הגוים עצמן ולזה בודאי אין שום תועלת בהכרזה ואין לו דמיון כלל למ"ש הח"ס חאו"ח סי' ס' כמ"ש רו"מ דשא"ה שהי' שעה"ד וחשש בכ"ג וגם הגוים בנו אז בימי חגיהם מגודל הצורך לבנות היריד משא"כ בנ"ד ויפה הביא מליקוטי ח"ס ח"ו סימן מ"ג שפסק להחמיר בביהכ"נ של רבים כיון דיגיעו ימי חגיהם וישבתו בהם וה"כ בנ"ד ושו"ר בתשו' ד"ח חאו"ח סוסי' מ"ח דאין שום צד להתיר אפי' לבנות בחוה"מ ע"י הכרזה דאיכא דלא שמע וכו' והוא היתר של שטות ע"ש שגער בנזיפה בהמורה וכבר נתבאר דבנ"ד ליכא משום איבה כלל והדבר ברור שאין שום צד היתר בהכרזה ונשתקע הדבר ולא יהיה נאמר. ומ"ש המתיר שזה עשר שנים שקנה היהודי הבית מעכו"ם ולא ישב בה עוד ודמי לנידון הרמ"א סוסי' רמ"ג כבר כ' התו"ש בסי' תקל"ט דקניית בית מפורסם ואופא מלתא וכ"ה בש"ס דב"ב (דף מ"ב ע"א) ואף שאותר לקידושין (כ"ח ב') ל"ל ועכ"פ רוב הוי מפורסם ומכ"ש בנידון דידן שנעשה בעאבילאליע דהוי פרסום כמ"ש המג"א סוסי' רמ"ו וכ"ה בחו"מ סי' ס"ח וסמ"ע סק"ה וע' תשו' רח"כ חאו"ח סי' ד'. והנלע"ד כתבתי:

סימן יג

להרב הה"ג וכו' מוה' חיים צבי אשכנזי נ"י אבד"ק פשעווארסק.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שנשאת זה ששה שנים בהיותה בת י"ז ולא היה לה עוד שום ווסת נדות ובערך שנה אחר הנישואין ראתה פ"א וטבלה ושוב אחר איזו שבועות ראתה דם בשפע ואח"כ מלאה בכל עת כתמים ומראות של מוגלא בתערובות דם שחור וברוין ולא יכלה ליטהר כמה חדשים ונסעה לוויען לדרוש ברופאים ואמר לה הפראפעסר הגדול שנחוץ לעשות אפעראציאן ונתן לה מכתב להשפיטאהל שהוא נומח מכה שקורין פיליפ והוא כמין גבשושית וקרומים והמכתב הלז עוד בידה ואח"ז חתכו שם המכה ופסק הוסת וגם המראות ערך ד' חדשים ושוב חזר הווסת וחזרו גם הכתמים ובשנה ב' נסעה שנית לשם ואמרו הרופאים כי חזר וצמח המכה וניקו שנית וחדלו שנית כל הדמים משך עשרה חדשים ושוב חזר הווסת וגם הכתמים ומנהגה כי בכל ערך ה' או ו' שבועות בא לה ווסת דם נזול בשפע ככל הנשים אבל לא בהרגשת פתיחת פי המקור רק הרגשת זיבת דבר לח ואחר שפוסק זולת הדם בשפע יוצאים בכל עת בלא שום הרגשה כלל מראות מוגלא וליחה מעורב בדם שחור וברוין וכן מוצאה כתמים כאלו ובשנה העבר נסעה עוד לקראקא וניקו הרופאים שלישית ואז היתה בריאה משך ה' או ו' חדשים שבא לה הווסת בקביעות בכל ה' שבועות ואינה זוכרת אם היה ביום קבוע אבל עכ"פ בפחות מן ד' שבועות לא ראתה בשום פעם וספרה ז' נקיים וטבלה ואולם בחורף העבר שוב חזרו המראות וכתמים וא"י לטהר ושלח רו"מ לדרוש ברופאי קראקא ואמרו שלשה זה שלא בפני זה שיש לה מכה הנ"ל ומשם באים המראות ואין זה דם נדה אלא שהאחד אמר כי הוא בצואר הרחם והשני אמר שהוא בתוך הרחם והשלישי הכריע שהוא בסוף הצואר בתחלת הרחם וידיעתם הנ"ל היא על פי מישוש בשפוד שמכניסים לשם וגם ע"י הכרה בתכונת המראות והמוגלא ע"פ ספרי רפואות ובעת שעשו האפיראציאן הוציאו קרומים תבנית מכה הנ"ל וכי דרך מכה זו לחזור ולצמוח בכל עת עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך בענין נאמנות הרופאים והביא דברי הח"ס סי' קנ"ח וסי' קע"ה ושאר אחרונים בביאור עובדא דנדה (כ"ב) במעשה באשה שהפילה כמין קליפות והעלה דהתם דהשערת הרופאים היה רק מאין באים הקליפות בחנו חז"ל אם כדבריהם כן הוא ולא סמכו עליהם משא"כ היכא דהומר על גוף זה שהוא חולה מאמינים לו ומ"מ לענין הרפואה יש לספק אם ידיעתם אמת והנה בגוף דברי הח"ס הנ"ל הגם דבתשובת מהרמ"ל סימן ק"א ועבוה"ג סי' כ"ב ומעיל צדקה סי' ל"ד האריכו בזה בפירושים שונים אבל הנה מצאתי בתשובת כנסי"ח סי' ל"ב שכ' דמקובל בידו דהא דנקט בנדה (כ"ב) תטיל למים זהו מדברי הרופאים עצמן אבל היכא דאין לרופאים ספק סמכינן עלייהו ובזה תי' דברי הב"י סי' קנ"א שכ' ע"ד הר"ן בדין חלן אדום דיש לסמוך על דברי הרופאים והביא ראיה מעובדא דקליפות ושערות ותמה בד"מ דהתם הא מבואר דלא סמכו על הרופאים ובדקו אם נימוחים ולהנ"ל נדקו דברי הב"י דשא"ה שהרופאים עצמן היו מסופקים וצוו לבדוק כן וע"ש סוסי' ל"ד עוד בזה שהחזיק בד"ז ותי' בזה קו' הרא"ש כלל ב' הנ"ל ע"ש ובשו"ת רח"כ סי' ל"ה תי' מדנפשי' דברי הב"י עפ"ד כני"ח סי' ל"ד ולא ראה בסי' ל"ב הנ"ל שקדמו בעל כני"ח בעצמו ולענ"ד נראה ראי' לדבריו מתשו' מהרי"ק שרש קנ"ח שרמז הב"י סימן קנ"ט בקיצור ולא הביא ראיותיו אבל במהרי"ק עצמו מבואר במה שצוה לשאול לרופאים אם טבע היין לסבך השערות וז"ל ובכל מקום מצינו שסמכו חכמים ע"ד הרופאים כדאמר בנדה (כ"ב) אראב"ל ב' דברים העלה אבא וכו' שאלו לרופאים ואמרו מכה יש לה וכו' משמע שסמכו ע"ד הרופאים ואפילו בחשש דכרת ואע"ג די"ל דשא"ה שכן היו הדברים מוכיחין שאין דרך האשה לראות דם נדה בכה"ג מ"מ ג"כ י"ל דאדרבא שכן הוא דאפי' התם שהיה שור שחוט לפניהם דהיינו שערות וקליפות אדומות וגם שהיה ספק כרת אפ"ה סמכו מכ"ש בכאן וגם דהכא נמי הדעת מכרעת קצת שאין לחלק בין מים ליין בענין זה:

וגם מלינו לענין אכילת חולה ביוה"כ שבומעין לרופא אפילו הולה אומר א"ל וכו' ומעבים בכל יום שאנו כומכין ע"ד רופאים נוים לההכילם עכ"ל ומבואר דס"ל דגם על רופאים עכו"ם סומכין ואף דנידון מהרי"ק אין בו חגיגה גמורה בדיעבד כמ"ש במהרי"ק וב"י שם מ"מ מראייתו מהש"ס הנ"ל מוכח דס"ל דסמכו שם ע"ד הרופאים לגמרי והביא גם מהא דמאכילין ביוה"כ ומדמה לה לאה דנדה וס"ל דלא מטעם ספיקא הוא ובע"כ דמפרש לעובדא דנדה הנ"ל כדעת הב"י וכנכי"ח הנ"ל ויעוין עוד בס' האשכול הל' נדה סוף סי' מ מ"ש מדברי הירושלמי בזה וע"ע בתשו' ב"ח החדשות סי' ל"ו בשם מהר"א עפשטיין מ"ש בדברי הש"ס הנ"ל ובדברי ב"י הנ"ל וע"ש בהג"ה בשם גדול אחד מ"ש בזה ועכ"פ בדאיכא נמי רגל"ד והוכחה בודאי יש לסמוך על הרופאים וכמ"ש הרדב"ז בתשו' שהביא הח"ס שם וכן נראה מהירושלמי פ"ע דנזיר הל' ה' בהא דהמכה את חבירו והמדוהו למיתה הקל ואח"כ חזר והכביד דלרבנן חייב מפני שרגל"ד ומוכח דסמכינן על האומד של רופאים להרוג האדם בצירוף רגל"ד אבל ברמ"י סנהדרין (ע"ח) מבואר דהיינו אומד ב"ד ובתשו' מהר"י אסאד סימן קל"ג ביאר עפ"ד רמב"ם רפ"ב מסנהדרין שכתב דהסנהדרין צריכים לידע גם חכמת הרפואה ותי' בזה קו' הכ"מ ובכ"כ בט"א שער ט' ע"ש וא"כ יש להוכיח דגם בדאיכא רגל"ד אין הרופאים נאמנים באומד שלהם אבל י"ל דרמ"י כ"כ לפי גי' הש"ס דילן דר"נ פוטר משום רגל"ד וא"כ חיוב מיתה היא בלא רגל"ד ולכן בכה"ג אין לסמוך על הרופאים אבל בצירוף רגל"ד לכ"ע נאמנים וכמ"ש הרדב"ז הנ"ל ונראה עוד ראיה מרמב"ם פ"ב מרוצח ה"ח בהורג טרפה דאינו חייב ודוקא כשיאמרו הרופאים שאין למחלה זו רפואה ע"ש ואולי בא"ה דבאו לפטור את הרוצח ממיתה וע' בשו"ת נודע בשערים היו"ד סימן י"ב שהביא בשם ח"א ראיה מגיטין (ע"ב) ה"ז גיטך אם מתי מחולי זה אומדין אותו וכו' והוא דחה דהתם גי"מ בעלמא הוא להאמין לרופאים ע"ש וגם היכא דאיכא הוכחה ורגל"ד הוי רק גי"מ בעלמא וכמ"ש בתשובת הרשב"א שהובא בש"ך סי' מ"ח סקמ"ב דמה"ט אפילו קטן נאמן ובאמת שהוא ש"ס ערוך בב"ק (קי"ד ע"ב) דפריך אשה וקטן בני עדות נינהו ומשני כגון שבעלים מרדפין אחריהם ופירש"י דרגל"ד דשלו הן הרי דאפילו בממון נאמנים בצירוף רגל"ד וע' נו"ב מה"ק אה"ע סי' ל"א וח"ב א"ע סי' מ"ו שלא הביאו מזה:

ויש לדון ב"ה מהא דיו"ד סי' קכ"ע ס"כ בהג"ה בשם מרדכי וסי' ק"ל ס"ח בשם ת"ה דנראה קלא כהירה בזה וע"ע בתשובת מהר"י אסאד יו"ד סי' קנ"ג בענין נאמנות הרופאים ומצאתי בדמש"א פ"ד דחולין כוסי' י"ד שהוכיח מדנקט בחולין (ע"ז) שאלתי לחכמים ולרופאים שבכל דבר התלוי בהו"ה אע"פ שהוא מהלכות הרופאים אין סומכין עליהן לבד עד שישאל גם לחכמים בתורה כי אין חכמת הרפואה באדם דומה להיכור בבהמה ואין חילוק בין אם שואל מקודם לחכם או מקודם לרופא ע"ש נראה מדבריו דבאדם סומכין על הרופא ובש"ס דנדה שאלו לחכמים והם שאלו לרופאים וסמכו עליהם ומצאתי בח"ס בחידושיו לשבת (ס"א) וע"ז (ל"א) שפקפק דאפשר יש חילוק בין גוף עכו"ם לישראל משום דחביל גופייהו ול"ע ובתשו' שבו"י ח"א סי' ס"ה ס"ו וציון יעקב לסנהדרין ע"ה כתב דצריך ב' רופאים וגם בתשו' מע"ל סי' ל"ד נידד כן (ע"ל סי' כ"ה עוד בזה):

והנה בנ"ד יש לפקפק כיון דבתחלה כשעשו הרפואות והפירא"יט חדל גם הווסת והיה מקום להוכיח מזה כי הווסת וגם המראות ממקום א' הן אבל ממה שנתהוה אחר הנקיון שעשו בקראקא מחזר הווסת כהוגן וחדלו המראות מזה יש הוכחה לדברי הרופאים והוכיח סופו על תחלתו שלא נעשה הפירא"יט כהוגן ואולי פגעו גם במקור דם הנדה ועל ידי זה נלמת ונתעכב הדם בתחלה וגם מה שבא בתערובות מוגלא הוא הוכחה לזה כמ"ש רו"מ בשם תבו' פ"י מיו"ד סי' א' דכיון דיוצא ליחה מוכח דיש שם מכה ובשם הבד"ע סימן קפ"ז סקי"ד בשם הנ"ד ואני מוסיף שגם בב"מ סי' קפ"ז הביא כן בשם תשו' מהר"י סג"ל ע"ש ועוד אני אומר דגם במה שנסתפק הסד"ט שם אם יש לצרף מה שהדם משונה מדם ווסתה והביא מתשו' דב"ש בזה ודחה דאין לצרף ד"ז ואני מצאתי בשו"ת תשב"ץ ח"ד טור א' סי' מ"ע בתשו' הר"ש דוראן דנראה ג"כ דאין לצרף ד"ז כלל אבל מצאתי בתשו' מהר"ח א"ז סי' קי"ב שצירף ד"ז דמה"ט י"ל דאינו מן המקור ולצרף לספק אחר אלא דהתם ברמ"ת חשש שמא השמש עכרן ע"ש וזה ל"ש בנ"ד ולכן מכח שינוי מראה הדם עצמו יש הוכחה לדברי הרופאים ויעוין נדה (י"א ע"ב) ורש"י שם דמפורש דעעמא דשמש עכרן לא שייך רק בשמשה וציין תשובת רח"כ סימן כ"ע

וגם יש לצרף בתשו' רח"כ בקונטרס שאלת חכם שבסופו בשם ח"א דברואה בלא הרגשה מהני אמירת רופא עכו"ם לכ"ע ע"ש וה"נ בנ"ד וא"כ בנ"ד נאמנים הרופאים שיש לה מכה בגואר או ברחם והולין במכה וכמ"ש רו"מ בשם תבו' עפ"ח סי' י"ח דגם הח"ל סי' מ"ו מודה בכה"ג לגעת מהרמ"ל דדוקא בנתלבנה האם ס"ל דהוי דם נדה מבא"כ בכה"ג והנה בס' מנחת עני להרב מוה' אהרי' ליב אב"ד בקאמינין דליטא ברוסיא הביא בענין אשה שיש לה וסת קבוע רק בכל יום היתה פעמים שופעת דם עכור ומוגלא ופעמים זבה ממנה דם מעורב במוגלא ופעמים היתה רואה עכין עפין והרופאים הגדולים שפטו עליה שהמקור שלה מוכה ופצוע ומשחת לגמרי והאשה לא היתה יודעת רק שכותב לה שם אבל זאת אם מכתה מוגלאה דם שלא בשעת ווסתה לא היתה יודעת רק מפי הרופאים והביא מכמה שו"ת שלמדו מהש"ס דנדה הנ"ל מהב' מעשים שהעלה ר"ל ששאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים ואמרו להם אשה זו מכה יש לה וכו' הטיל למים אם נמוחו עמאה וא"ל ובפוסקין ומוכח דהחכמים לא סמכו על הרופאים ושאל שאלה זו להרב הגאון מו"ה יעקב אבד"ק קארלין בעהמ"ח ס' משכנות יעקב והשיב לו בשעשות נדפס המאמר תטיל למים אם נמוחו עמאה בשני המעשים הנ"ל כי במשנה ר"פ המפלת נאמר בם המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין עפר וכו' תטיל למים אם נמוחו עמאה וא"ל עהורה וזה התטיל למים אם נמוחו עמאה אינו שייך להמעשה הב' הנאמר בגמ' שם רק הוא מכוון על המשנה וע"ז א"ל ובפוסקין והמדפיס הראשון שהדפיס הש"ס טעה וסבר ששייך להמעשה ולכך הדפיס גם במעשה הב' תטיל למים וכו' ובאמת הוא טעות הדפוס וראיה לזה דהא בתוספתא נדה נאמרו שם שני המעשות האלו ולא נכתב שם כלל הא דתטיל למים וכו' לא במעשה הראשונה ולא בשני' וכן בירושלמי נדה ג"כ נאמרו ב' המעשים האלו וג"כ לא נאמר בהם הא דתטיל למים ונמצא לפ"ז דהחכמים שאלו לרופאים וסמכו עליהם והרב המאוה"ג מו"ה יוסף אבד"ק הוראדנא אמר לי ששמע מפי רבנים שהגאון מו"ה חיים ז"ל מוולאזין אמר ג"כ זאת ויוכל להיות שהה"ג מו"ה יעקב הנ"ל שהיה תלמידו של מוהר"ח הנ"ל שמע זאת ממנו והמעשה עם האשה הנ"ל הוא ג"כ דבר נפלא שלא נשמע כזאת ולא הובא בשום שו"ת בעניני נדה כיוצא בה דהאשה נסעה לקעניגסבורג והי' שם אספת הרופאים הגדולים והסכימו כולם שמוגח בהמקור שלה איזה שמרטוט שמזה נכלה הבשר דהמקור ועלה מכות גדולים ופצעים ונשחת כל בשר המקור ונתנו לה רפואות שיפתח המקור כמו בלידת ולד ויצא מן המקור מה שמונח בו וכן היה ויצא ממנה שמרטוט עב מן פשתן ואמרו הרופאים שבשעה שילדה הולד האחרון הניחה המילדת שמרטוט עב וגם לקבל הדם שיצא ממנה ואז היה המקור שלה פתוח ונשאב המקור את השמרטוט לתוכו ונשחת המקור ועי"ז נתהוו שם המכות הגדולות ובודאי מכות כאלו מוציאות דם ובשמעי זאת נהגיתי מאוד עכתו"ד המנחת עני. ואני מצאתי בתוספי הרא"ש לנדה (כ"ב) שם שכתב וז"ל אמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מיעיה וכו' לא בהי' ברור לרופאים שהי"ל מכה בתוך מיעי' דא"כ אפי' אם נימוחו טהורה כדאמרי' לעיל הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נדתה טהורה אלא אמרו הרופאים אולי אשה זו מכה יש לה וכו' ויבדק הדבר ע"י הטלת מים אם נימוחו וכו' וכן ההוא עיבדא דשמא עכ"ל ומבואר דאם אמרו הרופאים דבר ברור א"ל לבדוק (וגם מבואר דמפרש דהרופאים עצמם צוו להטיל למים) וכדעת כנכי"ח שהבאתי לעיל:

אך מ"מ י"ל דדוקא רופאים ישראלים וע' במ"ג מ"ת בקו"א בסופו דרופאי ישראל שבזה"ז שמחללים ש"ק בפרהסיא י"ל שאינם נאמנים ומ"מ נראה דאם אמרו ב' זה שלא בפני זה בצירוף דלא מרעי הומנתם יש לנדד בזה ובפרט בצירוף רגל"ד:

והנה רו"מ העיר די"ל דבנ"ד דאינה מרגשת בשעת ווסתה רק זיבת דבר לח ולפי' כמה אחרונים אין זה הרגשה דדוקא פתיחת פי מקור הוי הרגשה וא"כ לפמ"ש הסד"ט סי' קפ"ו סק"ד בשם ד' רמב"ם דיש לה וסת היינו ליום קבוע וגם מרגשת פיהוק ועיטוש וכה"ג מבא"כ אין לה וסת ולכן באשה שאין לה וסת ל"ש הרגשה א"כ לפ"ז בנ"ד דאינה מרגשת בשעת וסת לא מקרי וסת קבוע כלל והביא דברי הכ"מ סי' קפ"ד מה שהשיג עליו בזה עכ"ד ובאמת נעלם מרו"מ דברי המוס"ע סוף סימן ק"ל כנ"ד דגם בנשים המשאים בשר בדוק הוי קביעות ווסת לכל דבר וע"ש בב"י בשם הרא"ד והרי נשים הם בלא הרגשה ואפ"ה הוי קביעות וסת לכל דבר:

ובאמת דגם הרמב"ם דמיירי לענין פיהוק ועיטוש לפי' אזיל דס"ל דוסת הגוף כפ"ע אינו וסת רק בצירוף הימים והגן לא קיי"ל הכי כמ"ש הה"מ שם ולדידן מוכח דוסת הימים גם בלא מקרה הגוף הוי וסת וא"כ גם לפי' הסד"ט שהבין דהרמב"ם מיירי בהרגש פתיחת מקור דדמי לשאר מקראות הגוף אין ממנו ראיה לדידן וכמ"ש ועוד דכיון דהרמב"ם סובר דחזקת דם בא בהרגשה א"כ אשה זו שבופעת בזמן הוסת אורח נשים מסתמא מרגשת או דיהי' מוכח דזיבת דבר לח מקרי הרגשה וגם בגוף דין הרגשה הנ"ל אף שראיתי גם בתשו' פ"י סי' א' שקצלה דהרגשת יציאת דם אם לא הרגישה יציאה מן המקור לא מקרי הרגשה ע"ש שהביא ראיות אבל נראה דהיינו אם יודעת בבירור שלא הרגישה בשעת זיבתו מהמקור אבל בסתמא תולין שהרגישה יציאת דם מן המקור ואינה בקיאה להבחין דחזקת דם בא בהרגשה וכן ראיתי בחו"ד רסי' ק"ל ובשו"ת מהר"י אשאד סי' קנ"ד שכתבו דזיבת דבר לח ל"ה הרגשה אם יודעת בבירור שלא הרגישה בשעת זיבתו מהמקור כרי כמ"ש וגם הנה מצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סוסי' קי"ב וז"ל ואיני מבין כל הבודקת ומצאה טמא בעלה בחטאת וכו' וכשהייתי בגאייסטאט דברתי בזה עם מורי הר"ע והשיב לי שפירוש עד שתרגיש בבשרה כלומר שמצאה דם בבשרה אפי' אם אינה מרגשת ביציאתו כגון דם הנמצא בפרוזדור שחייבים עליה על בימ"ק אע"פ שלא הרגישה בו ביציאתו מן המקור וכו' עכ"ל אבל מ"ש מהא דחייבין על בימ"ק ל"ע דהא קיי"ל מק"מ טמא ולטהרות א"ל הרגשה כלל וע' בסד"ט סוף סימן ק"ל באורך בענין זה ועכ"פ כיון דמפורש גם ברמב"ם רפ"ט מאי"ב דבכל דם הנמצא בפרוזדור אפי' לא הרגישה טמאה דחזקה דהרגישה א"כ מכ"ש בהרגישה שזב משם לחוץ ודוקא ביודעת בבירור שלא הרגישה זיבת הדם מהמקור נחלקו האחרונים משא"כ בסתמא וא"כ הדבר ברור דבנ"ד בתוך שיעור ד' שבועות דינה כאשה שיש לה וסת קבוע :

ובעיקר קושית הרא"ש שהביאו הפוסקים בהא דנדה (כ"ב) הנ"ל מצאתי בשו"ת בש"ר סימן ק"ו וכפי הנראה הוא תשובת הרשב"א להרא"ש כמ"ש המגיה שם והשיב דהרופאים לא אמרו בבירור שיש מכה אלא שהחכמים שאלו מהם על הקליפות מה הן ואמרו הרופאים שאם הם קליפות ממש הדעת נותן שיש מכה במעיים אבל אם הוא דם שנקרש בביה"ח אלא שנראה בעינינו כקליפות לא נאמר בשביל שי"ל מכה והרופאים עלמן כשיבא לידם יבחנוהו והביא ג"כ גי' בש"ס שהרופאים עלמן השיאום להבחין ע"י הנחתן למים ע"ש וזהו כדברי הכנ"ח שהבאתי למעלה וכבר הבאתי שהדבר מפורש בתוספי הרא"ש לנדה והאחרונים לא ידעו מזה במחכת"ה:

ומעתה נסובה לדין הרמ"א דסי' קפ"ז שהביא רו"מ דברי הגו"ב ונטע שעשועים סי' כ"א ובאמת שגם בתשובת פ"י ח"א יו"ד סי' א' ובח"ב סי' כ"ט האריך בדחיית דברי הב"ח והעלה להקל גם באינו ידוע אם המכה מוציאה דם ומצאתי בתשובת תשב"ץ ח"ד בהוהמ"ש טור א' סי' מ"ט בתשו' הר"ש דוראן דהגם דאין לסמוך ע"ד המרדכי להתיר שלא בשו"ו מ"מ בדאיכא נמי מכה יש להקל ע"ש וגם בשו"ת כתר כהונה סי' מ"ו האריך מאוד והעלה להקל ובפרט באשה שא"י לטהר דגם הש"ך מודה דא"ל ז"נ כלל וכמ"ש בשו"ת שעא"פ סי' ע"ו ותשו' פ"י סי' א' ע"ש באורך וראיתי בכסד"ה שבשו"ת בש"ר סי' ק"ו שתמה דגם בדאיכא מכה איך נתיר מספק כיון דרוב דמים מן המקור ואפי' בספק השקול לדעת רשב"א שביו"ד סי' נ' לא מוקמי' בסד"א בחזה"ת והביא בשם תשו' מע"ל שהעתיק תשו' הח"ל שהעיר קלת מהנ"ל והמע"ל תי' דמצרפין מיעוט דם עליי' והוא דחה דגם נגד שניהם איכא רובא במקור ואני בתשו' אחת לק' דאליכא העליתי עפמ"ש בהפלאה כתובות ע"ו ותשו' כנסי"ח סי' כ"ד וח"ם סי' ס"ג בדין ט' חניות דלא תליא ברוב בשר אלא ברוב מקומות אם כן ה"נ יש ב' מקומות לפנינו והוי רובא ומצאתי בשו"ת ב"א סי' מ"ח באמצע התשו' שהעיר בסברא זו אלא שלא הביא ממקומות הנ"ל ואף דגם המכה במקור מ"מ כיון דדם שבא מהמכה אינו טמא הוי רובא ואפילו הוי רק כמחלה על מחלה שוב י"ל דאזלינן בתר קרוב דהתחלת הרחם והצואר והצלעי' קרובים יותר מעומק הרחם מקום שפעת דם נדה :

ועוד דשלא בשו"ו האשה בחזקת מסולקת דמים כמ"ש בתשו' רח"כ והחזיקו על ידו בתשו' נט"ש סי' כ"א ותשו' מא"כ סימן כ"ז ואדי' דב"ע סי' ו' ובר"א סי' נ"ח וח"ס סי' קמ"ב וגם בימי ז"נ הויא בחזקת טהרה ועכ"פ בצירוף שהדם משונה ממראה דם נדה איכא חזקת טהרה כמ"ש הח"ס שם וא"כ ה"נ בנ"ד וע"ע בפ"י כתובות (ט') מ"ש ע"ד מהרש"א לפי פיר"ח ובקו"א שם שכתב ג"כ דבמכה בצדדין יש לנו להקל משום קורבא ואף דבנ"ד המכה ברחם מ"מ הרי הוא בצואר והתחלת פי הרחם ואיכא נמי קורבה וע' בב"ש א"ע סי' ס"ח סק"ג שהביא ג"כ דברי מהרש"א כתובות ט' הנ"ל דשלא בשו"ו דם נדה לא שכיח. ולענין הפסק טהרה וספירת ז' נקיים יפה כתב רו"מ דעכ"פ תפסיק בטהרה יום א' ואם ח"ו ג"ז לא יהיה באפשר כהבתי בתשובה הנ"ל להקל ע"י בדיקת קינוח שלא בחורין וסדקים. ואני תפלה שישלח השי"ת ידו וירפאה לבל נצטרך לכנוס בפרצה דחוקה :

והנה בגוף השאלה הנ"ל יש לצרף עוד מ"ש בס' שי"ט סי' קפ"ז תשו' ח' לצדד בדם היוצא עם ליחה לבנה דבדם נדה שיגע בבשרה ולכן אם יצא בשפופרת טהורה דהליחה נוגע בבשר ושם בח"ב סימן ל' נשאל מהא דנדה ע"ז דחיישינן בדם מכה שמא טיפת דם מעורבת בו והשיב דדם הוי מינו ואינו חוצץ משא"כ בליחה וראיתי בס' רה"מ לזבחים (ל"ה) שנדפס מחדש (ונשלח לי מהמחבר למנה) שהשיג עליו דהא לח אינו חוצץ ונעלם ממנו ש"ס ערוך בזבחים (ע"ח ע"ב) ורש"י ותוס' דגבי רוק דקריר ועב חוצץ גם בלח ומכ"ש בליחה ע"ש ואם אמנם סברת השי"ט הנ"ל מפוקפק בעיני דמאן מפיס אם אולי הדם נוגע בבשר אך כפי שבנ"ד יש מכה י"ל דהוי ס"ס וסניף מיהו איכא. והנלע"ד כתבתי :

סימן יד

להרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם וכו' מו"ה **אברהם** שליט"א מק' סאבטשאב ברוסיא פולין.

מכתבו הגיעני ובדבר אשר עוררני הדר"ג בעסק האשה העגונה מאדעס אשר נשאת לבעל ותיכף בהוודע לה שהוא בע"מ גדול שא"א לדור עמו כלל ברחה ממנו ואחר זמן חזרו ופיתוה ונסתה איזו פעמים להיות עמו קצת ימים ולא הי' באפשר לה להיות עמו עד שמת בלא בנים והניח אח במדה"י רחוק כמה אלפים פרסאות במדינת פארטלאנד שמעבר אמעריקא והוא רשע וכופר בכל התורה עד שביזה במכתבו את הרב הגאון מאדעס שביקש ממנו ענין החליצה וחיפה דברי לעג על מצות תוה"ק בקלון ר"ל וכעת נתרצה באופן שתעשה האשה שליח במקומה במדינה הנ"ל שיעשה במקומה הרקיקה וקריאה וחליצת המנעל. והנה הרה"ג מאדעס נ"י הגיע מאז שאלה זו לפני והביא דברי ספר יד שלמה מהרב ר' שלמה הילל דיין דק' ווארשא שהעלה דהא דחליצה ל"מ ע"י שליח היינו רק בשליח של החלוץ דמצות שבגופו ל"מ שליחות כמ"ש תורי"ד וכפי שביאר בקצה"ח סי' קפ"ב גם החליצת מנעל מרגלו הוי מידי דממילא ודמי להנחת תפלין משא"כ האשה שפיר יכולה לעשות שליח ואני השבתי לו שמד' הרשב"א חולין (י"ב) בסוגיא דשחיטה אי בעי כונה שהביא בשם מורו הר"י וז"ל שכל דבר שאפשר לעשותו על ידי שליח הוי עע"ג כונת העושה ומדין שליחות אבל דבר שא"א לעשותו ע"י שליח אף עמידת בן דעת העע"ג לא מעלה ולא מוריד במקום שצריך כונה והלכך חליצה שא"א לעשותה ע"י שליח ל"מ עמידת הב"ד ע"ג והיינו טעמא דשוטה שחלץ שחליצתו פסולה (שהביא שם לעיל בשם התוספתא פי"א דיבמות) אבל גט שאפשר למנות שליח ומה שפירשו דבי ר"י טעם חרש וחרשת משום דתינן באמר ואמרה וכו' ולא אמרו משום שאינן בני דיעה לרבותא אמרו כן וכו' וחרש וחרשת נמי לאשמועינן דאפי' אלם ואלמית דבני דיעה ניכהו לאו בני חליצה ניכהו וכו' עכ"ל וכ"ה בתשו' הרשב"א ח"א סי' כ"ו וע' בב"י או"ח סי' ת"ס הרי מפורש דטעמא דשוטה וחרש וחרשת משום דלאו בני דיעה ניכהו וכיון דא"א לחליצה ע"י שליח ל"מ החליצה א"כ היינו נמי טעמא דחרשת וגם הרי מפורש בתוספתא שם וז"ל והחולצת מן השוטה וכן שוטה שחלצה וחולצת מן הקטן תצא וכו' וחכ"א אין ממזרים ביבמה עכ"ל וכיון דהר"י מפרש טעמא דשוטה שחלץ משום דא"א ע"י שליח א"כ גם הא דשוטה שחלצה הוא מהך טעמא דאל"כ תיקשי אמאי ל"מ בה עמידת הב"ד וכן בחרשת הוא מהך טעמא א"כ מבואר דגם באשה ל"מ שליחות ואף דהתוס' ורשב"א כתבו עוד טעמים ליישב קושיית הר"י מ"מ אינם חולקים על הדין המפורש מדברי הר"י ואם כן מהורתן של הראשונים למדנו דבר זה דגם באשה ל"מ שליחות ודלא כבעל יד שלמה (ובגוף דברי הרשב"א מה שסותר מחידושיו לתשובתו הנ"ל יעוין בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קנ"ו וחיו"ד סי' פ"ג מ"ש בזה) :

ומצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סימן קכ"ח שכתב בטעמא דחליצה

ל"מ ע"י שליח דבעינן חגלה דומיא דיבום או שמא מדכתיב וחללה נעלו מעל רגלו ע"ש ולטעם הא' פשיטא דגם באשה ל"מ שליחות דומיא דיבום ולטעם ב' י"ל דדוקא בחלון וכעין סברת תורי"ד וקצה"ח הנ"ל אבל י"ל דמדכתיב וחללה בעינן שתחלון בעצמה ועיין תוס' ב"מ (נ"ו ע"א) ד"ה שליח וכו' דטעמא דר"י התם מדכתיב תרי זימני אישה יקימנו ואישה יפירנו למעוטי שלוחו וה"נ כתיב בעליו ב' זימני א"כ עשוש דלכון בעליו ואישה משמע לי' הוא דוקא ולא שלוחו ע"ש וה"נ י"ל דכתיב ועלתה יבמתו וגו' ונגשה יבמתו וגו' דאתי למעט שלוחה וביבמות (כ' ע"א) דרשו בהא דכתיב ועלתה יבמתו וגו' שאין ת"ל יבמתו ופירש"י דהו"ל ועלתה השערה דהא כתיב ברישא דקרא לקחת את יבמתו וכו' ע"ש ואכתי תיקשי בקרא דונגשה יבמתו וגו' למ"ל דנקט יבמתו י"ל דאתי למעט שלוחה ובזה י"ל דברי הספרי (פ' תצא) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וגו' מלמד שמתייחדת עמו לעיני הזקנים והדבר יפלא איזו יחוד יש כאן בפני כמה זקנים ולפמ"ש י"ל דהכונה שיהיו שניהם דוקא בעצמם הם ולא שלוחיהם לפני הזקנים:

והנה הרה"ג מאדעם נ"י הביא ראי' מהתוס' יבמות (ח"י ע"ב) ד"ה המהן וכו' שכתבו דלהכי פריך אם מאמר קונה לב"ש קנין גמור זה יעשה קנין גמור ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה ויכולים לעשות ע"י שליח בב"א וכו' והא מאמר לב"ש הוא ענין יבום ולרבה ביבמות (כ"ט) הוא ענין חליצה וגלמד מקרא דכתיב ולקחה לו לאשה ויבמה דקאי על מאמר כדאי' בירושלמי ומ"מ מהני שיעשו היבמות שליח וה"נ בחליצה עכ"ד. אבל לענ"ד המעיין בירושלמי פ"ב ה"א ימצא דדרשי' יבמה יבא עלי' זה הביאה ולקחה לו לאשה זה המאמר וגם לראב"ע דסיבר מאמר קונה קנין גמור דריש לה מדכתיב ולקחה לו לאשה הרי הוא כקידושי אשה וע"ש רפ"ה ה"א ופ"ו ה"ד וא"כ לכ"ע הוא ענין קידושין אלא שפטרה עי"ז מהחליצה לחד מ"ד דגוה"כ הוא לכן בודאי מהני שליחות כמו בכל קידושין משא"כ בחליצה. וברשב"א יבמות העתיק בשם תוס' זה יעשה וכו' וזה יעשה מאמר וכו' ע"י שליח ויתייבמו וכו' ע"ש. ודרך פלפול קצת י"ל לפמש"ל בשם מהר"ח א"ז דטעמא דל"מ שליחות בחליצה דחליצה התקש ליבום וביבמות (ס"א סוע"ב) פליגי ב"ש וב"ה בדין אם יוצא בפו"ר בזכר ונקבה דב"ה ילפי מבריאתו של עולם וב"ש סברי דאין דנים אפשר מא"א וא"כ לדידן מדמנין חליצה ליבום דדנים אפשר מא"א אבל התוס' דקאי אליבא דב"ש דלשיטתם דאין דנים אפשר מא"א מהני שפיר שליחות גם בחליצה (אך בגוף הדבר אם דנים אפשר מא"א יש מבוכה בכמה מקומות ועיין בר"ן ורא"ש נדרים (ל"ו ע"ב) ובמלה"ר ח"ב אות ד' והכמ"ל):

אך גוף דברי מהר"ח א"ז צ"ע דשאני יבום דקונה בע"כ ובאונס כדאיתא ביבמות (נ"ד) משא"כ בחליצה הא בעינן שיכוונו שניהם. ובעיקר דברי הר"י והרשב"א מצאתי בתשו' ב"א חא"ע סימן פ"ט באמצע התשובה שכתב דלאו דוקא נקטו הא דחליצה ל"מ ע"י שליח דגם בלא"ה הא לאו בני שליחות נינהו ע"ש היטב ולפ"ז יש לפקפק בראייתי הנ"ל מדברי הר"י והרשב"א נגד דעת יד שלמה דטעמא דל"מ שליחות בחליצה אין זה עיקר טעמם ומ"מ צ"ע כיון דעכ"פ מבואר מדבריהם דס"ל דל"מ שליחות גם באשה:

אבל מ"ש הי"ש דהאשה פטורה ממ"ע דחליצה דהא הוי מ"ע שהז"ג ד"ז תלוי באשלי רברבי ומדברי הר"מ במנין המצות נראה להדיא דמצות חליצה על האשה שהרי במצוה רט"ז כתב לייבם אשת אח שנאמר יבמה יבא עליה ובמצוה רי"ז לחלוץ ליבם שנא' וחלצה נעלו מעל רגלו הרי דביבום נקט המצוה על היבם ובחליצה נקט המצוה על האשה ובתשו' א' הבאתי מתשו' הריב"ש סימן קנ"ט ותשב"ן ח"א סימן ק' ומדברי הא"ז הל' חליצה סי' תרע"ז והפלאה כתובות כ"ד ודברי מהרמב"ח בתויה"כ ליונה פ"ו ודברי הפ"י כתובות מ' ותשו' בר"א חאו"ח סוסי' ג' ותשו' פרשת מרדכי חא"ע סי' ס"ג וע"ע בברכ"י יו"ד סי' שמ"א אות ו' ותשו' מהר"י הס"ד חא"ח סי' מ"ו והכמ"ל [א"ה בהמ"ח לענ"ד י"ל הטעם דהך דחליצה הוא מעשה ז"ג מ"מ האשה מחוייבת דנודע מ"ש האבודרהם הובא בעקדה פ' בראשית בטעם הדבר שנשים פטורות ממעשהז"ג משום דהאשה היא ברשות בעלה ומשועבדת למלאכתו ולכן פטרתה התורה ממעשהז"ג דאולי בזמן חיוב המ"ע תצטרך לעשות מלאכת בעלה ע"ש ועי"ז גם אשה שאין לה בעל פטורה דהיום אין לה בעל ולמחר תנשא ולא תוכל לקיים המ"ע ולזה לעולם פטורה ובזה נפשט ספיקו של הח"ס חאו"ח סי' ק"נ שנסתפק אי נשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה שהזמן גרמא ע"ש ולפי דברי האבודרהם שפיר מחוייבות דהא כל הטעם שהתורה פטרה הנשים ממעשהז"ג הוא יען שמשועבדת למלאכת בעלה ואולי בזמן החיוב של עשיית המצוה תצטרך לעשות מלאכת בעלה וזהו במצוה שהחיוב הוא לעשות שפיר לא תוכל לקיים המצוה בעת שתעשה מלאכת בעלה אבל במצוה שהחיוב הוא שלא לעשות א"כ אף שתעשה מלאכת בעלה תוכל לקיים המצוה שלא לעשות ושפיר מחוייבת וא"כ בלאו הבא מכלל עשה שהמצוה היא שלא לעשות שפיר מחוייבת ומצוה בחליצה אף שהיא מ"ע שהז"ג הלא בלאו אפשרי שאשה תהיה מחוייבת לקיים מצוה זו רק שאין לה בעל א"כ שפיר מחוייבת דלא פטרתה התורה]:

ובדבר מה שהיבם פוקר ומין גמור כבר כתב בתשו' באר עשק סי' ע"ו דגם לשי' המקילים ביבם מומר דוקא בנדבק לגמרי באומה אחרת אבל כל זמן שלא נדבק לאומה אחרת אף שעע"ז ומחלל שבת בפרהסיא קידושי מומר כזה מוקיקים לכ"ע אשתו ליבם וכן האח המומר כזה זוקק ליבום וכ"ה בתשו' ח"ס חלק שני סי' נ"ו. וגם מ"ש הרה"ג מאדעם דיש ספק בעיקר הקידושין אם נעשו כדין יעוין בתשו' תשב"ן ח"ג סימן מ"ז דמבואר דכיון שנתייחדו אח"כ לענין כל ע"פ הקידושין ההם יש להם דין קידושין גמורים ע"ש:

אך מה שהיה בע"מ גדול (קריפעל) ולא הכירתו מקודם ותיכף בהכירתו ברחה ממנו הגם דמבואר בא"ז כתובות (ע"ז) בשם תר"י ומהירי בשם חכמי לוניל שעשו מעשה ברומא בבהי שינו מקודם קידושין והאשה ידעה ופסקו שא"ל גט כלל והקידושין בטלים ובא"ז ח"א בפו"ת שבסופו סי' הס"ם וסי' הסמ"א הביא הר"ש דקרוב בעינין לומר כן ע"ש אבל לא כל המומין שוים וגם הרי במומין גלוים ונראים קיי"ל דחזקה שידע ונתפייס כמ"ש בא"ע סי' קי"ז ס"ה וה"נ בהאשה ולכן גם טעם זה קשה מאוד לגרפו:

ובעיקר דין חליצה ע"י שליח של האשה עלה בלבי עוד דלפ"מ דקיי"ל דלריכי דייני למחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה דכתיב וירקה בפניו לעיני הזקנים א"כ בתחלת יציאת הרוק מפיה הוי ג"כ כמידי דנעשה מגילא וא"א שיהי' בשליחות ואף דרקיקה לא מעכבא אבל מ"מ בעינן ביאה ראוי לבילה אך די"ל דהך שהיא רחיקה משם הרבה מ"מ מקרי ראוי לבילה כמ"ש כה"ג בתוס' יבמות (נ"ג ע"א) ד"ה נייתי כנתא דפירי וכו' דאי משל ר"י לא חשוב דשלב"ל ואפי' הוו מחוברים כיון שבידו לתלום וכו' ולא מסתבר לומר דלא חשוב הכא בידו לפי שהיה רחוק מהם דאין נראה לחלק בין קרוב ובין רחוק עכ"ל וה"נ בנ"ד מקרי ראוי לבילה ובפרט דאפשר בקפיצה ע"י שם וכדאיתא' להכי ביבמות (קט"ז ע"א) וכן מלינו בעירובין (מ"ג ע"א) ובתוס' קידושין (ע"ג א') ד"ה מהו היכא וכו' וברא"ש בב סי' ז' בשם בה"ג וכן י"ל לענין הקריאה דהוי בכלל ראוי לבילה ובזה"ז אפשר ע"י כדור הפורח באויר (לופט באלאן) ולאפשר חזר והגיע לפני הרה"ג מאדעם נ"י גודל העיגון מכמה שנים באשה ילדה ואם לא יתירו בחליצה זו תהיה עגונה כל ימיה וקרובה לסכ"נ וגם למכשול וכי כבר נעשה מעשה החליצה ע"י שלוחה חזרתי ולדדתי דאפשר שהר"י ברשב"א סובר כטעם מהר"ח א"ז דהתקש חליצה ליבום ולא נחית לסברת תורי"ד הנ"ל ותדע שהרי בתשו' מהר"ח א"ז שם הקשה באמת תמהי במלות הפלין לא אמרי' דין שליחו של אדם כמותו ותירץ לחלק בע"א אבל לשי' תורי"ד שפיר י"ל דהא דל"מ שליחות בחליצה משום דדמי לתפלין אם כן דיקא בשליחות של החליצה משא"כ בהודה:

וגם במ"ש לעיל דכל זמן שלא נדבק לאומה אחרת אין לו דין מומר הנה לשי' הסוברים דטעמא דאין מומר זוקק ליבום משום דלאו אחיו הוא הרי מבואר בסמ"ג יסמ"ק בבב"י יו"ד רסי' רנ"א דהכל עובר עבירה להכעיס לאו אחיו ולא ממין אחוה הוא ומכ"ש בכופר ומלעיג על התורה הרי ביו"ד סי' רי"ט ס"ז מבואר דדינו כמומר לע"ז ובפר"ת שם סק"ח מבואר דגם בכופר דבר א' הוי מומר לכל התורה ע"ש וגם להסוברים דטעמא דיבם מומר משום אומדנא דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה י"ל דשייך נ"כ בכה"ג אף דברשע מחר אין להקל ובצירוף הספק בעיקר הקידושין הסכמתי לסמוך ע"ד היד שלמה אבל רק באופן אם יסכימו עוד רבנים מובהקים בתורה ויראה או אצטרף עמהם במקום עיגון גדול והצלת נפש כנד"ד ומכלל הן וכו' וגם רק בצירוף באר נדחים הנ"ל כיון שהדבר מבואר בדברי הר"י והרשב"א דגם בהאשה ל"מ שליחות מי יעיז בלבו להקל:

ועתה הנה בא מכתבו הנהדר אלי שבא לו הרה"ג מסירלאק נ"י את הסכמתו בקיצור בלא טעמים וכבוד הדר"ג האריך להשיג ע"ד הי"ש ובלא אלי טעמו ונימוקיו והנה מ"ש מהא דגידמת חולצת בשיני' ואם תוכל להלוך ע"י שליח טורח זה למה הלא מוטב שתחלוץ ע"י שליח לענ"ד י"ל דאם שיני הומרים דאינה חולצת בשיני'

לא הי' בידה לעשות שליח וכל דליתו לי"מ עביד לא מלי משוית שליח ועתוי"ש עירובין (י"ג ע"א) שהוכיחו דכתיבת הגט לא בעי שליחות דא"כ מי שידיו קטועות לא יגרש את אשתו ע"ש וה"נ בזה לכן הוצרכו להודיענו דנידמת חולת בעיה:

ומ"ש כתר"ה דכיון דגבי קטנה שחלצה מקשינן אשה לאיש וה"נ לענין שליחות מלבד דלשי' כמ"פ אין ההיקש אלא מדרבנן וכבר ראו עיניו הבדולחים דברי הב"ש א"ע אלא שהשיג עליו ובאמת דהרשב"א כתב שברוב הספרים גרסי' חליצה כשרה וכן הוא בכל הספרים המדוקדקים בישיבת הגאונים ובפי' פיה"מ להר"מ דגם לר"נ הוא רק היקש דרבנן וגם להסוברים דהוי היקש דאורייתא כבר הצלה הפ"י בקידושין (ג' ע"ב) ועוד בכמ"ק דבמלתא דאינו מפורש בתורה אלא הוא מסברא לא אמרי' בזה אין היקש למחצה וה"נ אשו מפורש בתורה דהחולץ אינו עושה שליח הלא הוא רק מסברא דבמצוה שבגופו ל"ש שליחות א"כ בהא"ה דל"ש סברא זו בפיר י"ל דמהני שליחות וע' בפ"י פסחים (מ"ג ב') שהעמים דבר זה בדברי תוס' רפ"ק דערכין ואף שמדברי תוס' פסחים שם מוכח דלא נחתי לסברא זו הרי י"ל דבדאיכא סברא להיפוך גם התוס' מודים דלא אגורינן בכה"ג אין היקש למחצה כמ"ש הגו"ר מבעל פמ"ג כלל כ"ח ע"ש ראיות לזה וגם בלא"ה י"ל דלשי' תוס' פסחים אין ההיקש דאשה לאיש אלא מדרבנן:

ומ"ש טעם ב' דחליצה ורקיקה וקריאה כהיבי בחד קרא והיתקשו להדדי והיקש אדם דורש מעצמו כמ"ש התוס' רפ"ג דסוכה (דף ל"א) ובקריאה ורקיקה ל"ש שליחות לא אדע מהו דהא לא איתקשו בכל דבר דרקיקה וקריאה אינם מעכבים וחליצה מעכבת וכבר כתבו התוס' יבמות (פ"ו ע"א) ד"ה אף מעשר וכו' דבכה"ג ל"ש לומר אין היקש למחצה ובמק"א הבאתי מתוס' זבחים (ס"ט ג') ד"ה וכי וכו' להיפוך וגם הבאתי מהתוס' ב"מ (קי"ד א') ד"ה והידך ומהש"ס נדרים (ז') ור"ן שם וש"ס מכות (דף י"א ב') וע' בשיו"ק על הירושלמי פ"ט דיבמות הל' ה' מ"ש בזה ואכמ"ל ועוד דכיון דברקיקה מהני שליחות א"כ אדרבא נימא דחליצה איתקש לרקיקה ואף דקיימא לן דלחומרא מקשינן כבר כתבו התוס' בקידושין (ל"ד סוע"ב) ד"ה ונילף מת"ת וכו' דבדאיכא סברא להיפוך מקשינן לקולא וה"נ בזה דקריאה וחליצה ל"ה מצוה שבגופו ושפיר י"ל דמהני שליחות וגם מ"ש טעם ג' דאף דבקידושין (י"ד) לא דרשינן ככה עיכובא בדאיכא ק"ו מ"מ לענין שליחות דנלמד רק בבנין אב רפ"ב דקידושין שפיר דרשי' ככה לעיכוב שלא יועיל שליחות יש לפקפק דהא אנן קיי"ל כר"ע דדרשינן ככה יעשה באיש ולא מעכב אלא מה שהוא מעשה באיש א"כ ה"כ דרשינו למעט שליחות באיש אבל לא למעט שליחות של האשה:

וגם מ"ש טעם ד' דבעינן לעיני הזקנים ובעינן ראייה ממש ול"מ ידיעה א"כ כשעשתה שליח אף דשא"א כמותו מ"מ נחשב רק ידיעה ולא ראיה בעיניהם לענ"ד יש ראיה להיפוך מהא דבקידושין (מ"ג) האומר לשלוחו צא והרוג הנפש המשלח פטור לדידן משום דאשלד"ע ולשמאי הזקן חייב והא בד"נ בעינן ראייה ול"מ ידיעה א"כ בלא"ה פטור משום דליכא ראייה ובע"כ דכיון שעשאו שליח והוא כמותו הוי ראיי' ממש. וע"ש דלחד טעמא יליף שמאי ממעילה וטביחה והא שא"ה דסגי בידיעה בלא ראייה משא"כ בנ"ד ובע"כ כמ"ש:

ובדבר מ"ש הדר"ג דבנ"ד ע"י ריחוק המקום גם לענין הרקיקה מקרי אינו ראוי והביא ראי' מהא דפסחים ר"פ מי שהי' טמא (צ"ב ע"ב) דאם רחוק מאוד מקרי אינו ראוי לאכילה ודוקא ביכול לכנוס לערב הורלה לר"נ לענ"ד שא"ה שהתורה גזרה שאם הוא בדרך רחוקה כשיעור הנאמר שם פטור מפסח אפי' יכול לכנוס בסוסים כדאי' שם (צ"ד ע"א) לכן לא הורלה וע"ש בתוס' (צ"ג ב') ד"ה ור"נ וכו' דלגבי זמן אכילה תבעי' בכה"ג יכול לבא אבל מ"מ אם אינו יכול לבא גם בסוסים ופרדים לכ"ע לא הורלה שהתורה גילתה שם דמקרי רחוק אבל בנ"ד י"ל דמקרי ראוי כיון דמסכת"ל ע"י קפילה בשם או כדור הגורח. ועוד דכיון דסדר חליצה אינו מעכב הרי תוכל לבא אח"כ ולקרות ולרקוק משא"כ בפסח אם לא הי' יכול לבא בזמן אכילת פסח שוב בלתי אפשרי לקיים המצוה אח"כ:

ומ"ש כת"ר ראיה מתוס' גיטין (כ"ח ע"ב) דטמא מיחשב אינו ראוי לסמיכה אף דאפשר להקריב אחר שיטהר לא אבין דשא"ה שהוא מקריב עתה הקרבן וא"א לו לעשות אחר כך הסמיכה בקרבן זה משא"כ בנ"ד הרי תוכל לעשות אח"כ הקריאה והרקיקה ויוכשר החליצה הזאת:

ומ"ש מעכת"ה מהא דב"ב (פ"א ע"ב) דגם מספק מקרי א"ר לבילה אף שאם יבא אליהו ויאמר וכו' י"ל דשא"ה שאין בידינו ביאת אליהו משא"כ בנ"ד וגם יעוין בפסחים (ל"ח ב') ורש"י ד"ה ופטורין וכו' דמוכח דמספק ראוי לבילה וע' בירושלמי פרק א' דפסחים ה"ב וצריך לחלק בין ספק בדין ובין ספק במעשה:

סוף דבר כי לענ"ד יש מקום לצדד בזה להקל בשעה"ד ועיגון גדול כזה אבל בכ"ז לא ימלאני לבי להורות קולא בדבר חדש כזה אם לא בהסכמת כמה גדולים בתורה ויראה וגם לא נאמרו כל דברי רק לפלפולא להלכה ולא למעשה ואחרי שהודיעני כת"ר ששמע מהגאון האדיר הגדיק בעל חי' הרי"מ ז"ל לאסור בזה וגם דעת הדר"ג כן הוא חלילה להקל ובפרט בלא שאר צדדים בודאי אין להתיר נגד דברי הר"י והרשב"א שהבאתי (ועמש"ל סימן קל"ח שהסכמתי לאסור בנ"ד) ואשר הודיעני שמחבב איסורי דע"ת תנוח דעתו הגדולה שהגיע דעתי והנני ידידו הדוש"ת:

סימן טו

להרב המאוה"ג וכו' מוה' נפתלי נתן הירש הלוי נ"י אבד"ק הואש במאלדוי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בעסק עשיית יי"ש במדינתכם שע"פ רוב עושים משמרי יין גפן וידוע דין שמרי יי"נ דאסורים לעולם כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ג אבל כיון דדשו בי' רבים לצדד רו"מ דאפשר יש לחלק בין עשיית תמד לי"ש כי התמד נעשה מקיהוית דפירא והוא ממשות טעם היין אבל מלאכת הי"ש הוא משמרים יבשים והוא משמנונית השמרים שנעשה רק מהלוקער שמאף והשמרים כבר נפרדו מאכילת אדם וגם מאכילת כלב והוי ממש כהא דאי אפשר לנבילה שתעשה שחוטה דכיון שנפגם אינו חוזר ונאסר עכת"ד. והנה מ"ש מהא דנבלה שנפגם יש לפקפק דבאני נבלה דמותר שלכד"א מה שאין כן ביי"נ דגם שלכד"א אסור דהא איסורו משום הקרובות עכו"ם דגם שלכדה"נ אסיר כמ"ש התוס' בע"ז (י"ב) וכבר האריך הפלתי סימן פ"ז לצדד דגם בב"ח אסור גם בנותן טעם לפגם אך דהחוו"ד סי' ק"ג סק"א האריך לדחות דבריו והוכיח דבכל האיסורים מותר נטל"פ ובהגהת א"ב שם הביא מרמב"ם פט"ו ממא"א דמפורש כן וכן הטלה בשו"ת אמרי יושר היו"ד סי' מ"ב והביא ראי' מפ"ב דערלה וע"ז (ס"ח) דלר"ש דנטל"פ מותר גם בכה"ג מותר ורמז להשפ"ד סי' פ"ז סקי"ח ע"ש עוד בזה וכבר הטלה החוו"ד שם דגם אם חזר ותיקנו בדברים המתבלים עד שחוזר ליתן טעם מותר דכבר נפקע איסורו ונעשה כעפר ע"ש ואף דבשו"ת בי"ל סי' פ' האריך לדחות דבריו אבל אני מצאתי במשה"ב להרשב"א דף ק"ג ע"ב בהשמטה דלעיל ובריטב"א לע"ז (דף ל"ט ע"א) דמפורש כהחוו"ד אך דמבואר בחוו"ד שם דשמרים בעומדים להחמין עיסה אף שאין ראוים לאכילה מ"מ אוסרים בעיסה כיון שעומדין לכך א"כ י"ל דה"נ עומדים לעשות מהם י"ש ועוד שהרי הש"ך תמה ע"ד הב"י בשם א"ח שפסק דאם שרף השמרים תוך יב"ח דאפרן מותר דהא ביי"נ גם אפרו אסור ואף שהדג"מ דחה ד' הש"ך דגבי שמרים לכ"ע אפרו מותר דכבר כלה לחלוחית יין שבהם ע"י האש וע' בתשו' ח"ס חיו"ד סי' קי"ז מ"ש בזה מ"מ מודה דבלא נשרפו אף שאינן ראוים לאכילה אסור לעולם גם הי"ש הנעשה מהם כמ"ש בתשו' הריב"ש שרמזו שם הש"ך ודג"מ ובתשו' א' להרב אבד"ק כאליגע האררכתי בענין י"ש הנעשה מחרצנים ויש ספק אם נעשה משל איסור ופלפלתי מכמה מקומות וגם בד' הריב"ש הנ"ל ובעובדא דנ"ד אינני רואה שום צד להקל ושוב חזר השואל וכתב לי דיש לדון עפ"ד הח"ס שהתיר השמן הנעשה מחרצנים משום דאשתווי ונעשה דבר א' ופנ"א באו לכהן אבל הלא רמזתי לעיל לתשו' ח"ס סי' קי"ז והיא תשובה הנ"ל אבל מלבד דגוף הח"ס נע"ג לכאורה דכבר כתבתי במקום אחר ליישב סתירת דברי הר"י שהתיר המוסק משום דאשתני ובב"י יו"ד סוסי' קכ"ג הביא בשם הר"י באגרת שלא ליקח הגבע מהעכו"ם שנותנים בו חומץ יין והרא"ה שם התיר דכעפרא הוא וגם בתשו' הר"ן סימן ע' שרמז הב"י שם לא התיר כלל ב ה וסותר למ"ש בעצמו פ"ב דע"ז בהא דאי משום אצרופי מסרי סרי וביארתי דדוקא בדבר האסור רק באכילה ולא בהנאה מהני שינוי משא"כ בדבר האסור בהנאה הרי מ"מ נהנה מזה וכה"ג כ' רש"י בע"ז (דף מ"ו ע"ב) ד"ה או אין שינוי דגבי היה"כ ל"מ שינוי דכל הנעשה ממנו הנאה הוא וע' בשו"ת מהר"י הסמר חא"ת סי' קכ"ז ולכן ביי"נ האסור בהנאה ל"מ שינוי

אך יש לדון עפמ"ש הרמ"א רסי' קכ"ד דבכתם יינם שמכינן ע"ד הכוכבים דמותר בהנאה א"כ ה"נ לענין שינוי שנשתנה. אבל נראה דדוקא בנעשה שמן משא"כ בנעשה י"ש לא מקרי שינוי שהרי מנידון הריב"ש שהובא בש"ע סוסי' קכ"ד שאסר י"ש הנעשה מזיעת יי"נ מוכח דזה אינו שינוי והמעיין בריב"ש באמצע התשובה ימצא דאפי' בלא נרגש שום טעם וריח יין כלל אסור שהרי הביא שם ראי' מהא דע"ז (ל"ח) דקיי"ל דבשלקות בידוע שאוסרין אפי' בהנאה ואע"פ שאין טעם היין ניכר בהן ולא ממשו כדאמרי' התם הכא לא ידוע ממשו וגם באינו ודאי גמור כל שהרוב עושין כן אסור ע"ש שכ"כ להדיא ולא עלה עה"ד לומר דהוי כנשתנה וגם בתשו' נ"ל סי' ע"ה מבואר די"ש הנעשה מחרצנים וזגים של עכו"ם דא"ל לפנים והוא אסור ואף שהוא רק זיעה בעלמא אסור כמו י"ש הנעשה מיי"נ ע"ש ומבואר כמ"ש והרי בזמנינו מערבין י"ש בתוך היינות ועושין ממנו יין והח"ס לא התיר רק שמן הנעשה מהחרצנים שאין בו שום חריפות מעין משקה המשכר משא"כ בי"ש שהוא ג"כ מעין יין ולכן במקומי אני עומד ואין שום צד היתר לזה. והנלע"ד כתבתי׳

סימן טז

להר"ב הגאון המפורסם וכו' מוה' אברהם מענדיל שטיינבערג נ"י אבד"ק סנוטין.

מכתבו מגלה עפה הגיעני ובדבר החלוצה מק' ראדיוויטן שנשבעו האחים ז"ל שלא יחלוץ האח הקטן. אלא יחלוץ אח הגדול ויחלקו ביניהם במעות עזבון שיעלה לחלק החולץ הנה הרב המו"ץ דשם כתב לי מאז שאלה זו וכתב שהאשה סרבה כמ"פ נגד התראת ב"ד וכי האחים עשו בב"ד כתב בהו"ש וח"ח כל אחד ע"ד חבירו וגם נשבעו שלא יתירו השבועה ועוד בחומרות ונידויים ואח"ז נסעו לק"ק גריידונג האח הקטן והחלוצה והטעו את הב"ד וחלץ לה ואחרי שנודע להרב דשם הדפים עלה להסרה וגם הב"ד מראדיוויטן חתמו על האיסור והפרכס האיסור בעולם שנשלחו העלים לכל המקומות וגם לפה"ק הגיעו כמה עלים:

ומאז שכתב לי הרב הנ"ל כי נכון לגדור גדר בפני עושי עולה כתבתי לו כי אם אמנם ידוע שיש נדדי היתר בכל זה אם יסכימו רבני הגליל לאסרה ולמיגדר מלתא בפני פריצי עם גם אני אסכים עמהם. והנה עתה ראיתי שרו"מ האריך בפלפול עצום והעלה להתירה בפשיטות וביקש מעמדי להסכים עמו ואני כעת עמוס הטרדות ובכ"ז למען כבודו והבהו עברתי במרוצה על קונטרסו:

והנה בגוף מחלוקת תוס' והגמ"ר אם באיסור שבדה מלבו אמרי' אעל"מ מלבד דקשה להקל באיסור תורה וכמ"ש גם הגאון בשו"ת גבעת פנחס חאה"ע סי' ל"ה אף גם הנה הפוסקים לא הביאו בזה דברי הרשב"א ריש יבמות בהא דהאומר לאשה ה"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי לפלוני ונפלה יבמה לאותו פ' דצריכה חליצה ול"א בכה"ג כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה כיון שאין איסורו מחמת עצמו אלא ד"א גרם לה וה"ז כנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה דתנן בפ' ב"ש דכופין אותו שיחלוץ לה וה"ז אינו עולה ליבום ד"ת דקיימא עלה בלאו ועשה ואעפ"כ עולה לחליצה משום דד"א גרם לה ע"ש ומבואר דגם בדיעבד ל"מ דאל"כ הרי הוי עולה ליבום ובע"כ דגם באיסור שבדה מלבו אעל"מ וגם מוכח מזה דגם בדבר שא"ל כונה אפ"ה אעל"מ דהא ביבום אפי' בשוגג קנה ויש להוכיח מזה דגם בישנו בשאלה אפ"ה כל זמן שלא נשאל אעל"מ:

אך בזה י"ל לפמ"ש המל"מ והובא בשעה"מ פ"ג מנדרים דראיית הרשב"א דעכ"פ היכא דנדרה עד"ר יהיה בכלל א"ע ליבום ע"ש א"כ אין ראי' מזה להיכא דמהני שאלה ועכ"פ בכ"ד שנשבעו זה לזה בשביל טובה שהרי האח הגדול נשבע שאם יחלוץ הוא יתן גם לשאר האחים חלק מהעזבון וכן שאר האחים נשבעו כן זל"ז ומבואר במהרשד"ם חאה"ע סימן כ"ו דהיכא דנדר לטובת חבירו ותועלתו וגם קיבל טובה לכ"ע גם בדיעבד ל"מ התרה וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"א סי' ש"ט אלא שמחלק בין טובה בעלמא ובין דררא דממונא ועכ"פ בדררא דממונא גם הוא ס"ל דאפי' דיעבד ל"מ אך שכתב דמהריב"ש ל"מ כן ע"ש אך בזה י"ל עפ"ד הח"ס סימן רכ"ו דקודם שנעשית הטובה מהני התרה אך דבכ"ד דנשבע לקיים מצות חליצה בגדול דודאי לא יזקקו שום ב"ד להתיר ולשי' כמ"פ גם בדיעבד ל"מ התרה וכמ"ש גם רו"מ אם כן פשיטא דלהרשב"א גם דיעבד לא מהני וכיון דגם הרשב"א

סבירא ליה כן כתאי יש לחוש לדעתו בצירוף דעת מרדכי:

ומה שהאריך כת"ר בדברי תוס' תמורה (ה' ע"א) שכתבו דכיון דהיתקש גירושין למיתה ל"ש לומר שלא יועילו הגירושין (והביא דברי נו"ב א"ע סי' קכ"ט וגם דברי שו"ת ז"כ שביאר דבאר גיטין פסולין ל"ש ההיקש דעכ"פ נגרא בר גירושין הוא מש ז"כ באוגם דלאו בר גירושין הוא ועכ"פ פלפל בכ"ד) וה"נ לענין חליצה דעומדת במקום גט כמ"ש התוס' בקידושין (י"ד) ד"ה הא ובסוטה (דף ה') מלבד מה שפקפק רו"מ בעצמו בזה והביא מדברי הנו"ב דלמסקנת הש"ס אין סברתם מוכרחת ובכם פרמ"א ח"א דדברי תוס' הם רק באונס ולא במק"א אף גם נראה דגבי חליצה כשים כמה אחים ל"ש לדון מכח ההיקש כלל שהרי גם אם ימות א' מהאחים עדיין זקוקה לחליצה ולא הותרה רק במיתת כולם והאיך היקש יש לנו להתיר בחליצת א' מהם באיסור וז"פ:

ומ"ש רו"מ ליישב ע"ד פלפול דברי רמב"ם פ"א מגזילה עפ"י ד' השו' ב"א כבר זכיתי בה ת"ל מכמה שנים ונדפס בחיבורי לחו"מ רסי' ר"ה. גם מ"ש רו"מ להוכיח דשינוי קונה בלא כונה והביא כן בשם תרומת הכרי הנה אין הספר בידי אבל בתוס' ע"ז (דף ז׳ ע"א) בד"ה ר"מ וכו' מבואר דר"מ ור"י פליגי בזה וכ"ה בתוס' ב"מ (מ"ג ע"ב) והנה יש לדון בזה ע"פ דברי השו' לחם רב שהביא בתבו' ב"ש אחרון חא"ע סי' ז' ושו"ת ספר יהושע חא"ע סימן ס"ה דהיכא דנשבע שלא לגרש מסתמא לא נתכוון לגרש בלב שלם דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן אבל מלבד מה שתמהו עליו המעיין בתשו' לחם רב סי' ל' ימצא דלא כתב רק בצירוף מודעא ובזה מיושב מה שהקשה עליו הספ"י מדברי התוס' יעו"ש וימצא שכן הוא. והנה רו"מ העלה עוד דבכ"ד דהיבם אינו עושה כלום ואדרבא צריך שלא יסייע כלום והוא עושה רק בכונה שמכוון להתירה ול"ש בזה לומר אעל"מ כמ"ש כה"ג בשו"ת בר"א סימן קכ"א לענין נשבע שלא לבטל הגט והיכא דליכא רק מחשבה עדיף טפי:

הנה כבר העלה הט"ז בא"ח רסי' שכ"א סק"א דהא דניקף חייב משום דהנאת האיש שמזמין את שערו מקרי מעשה וכן פותחת פיו להוציא שיניו ואני מצאתי בריטב"א למכות שהעיר ג"כ בסברה מבילה למכות ותי' דשאני בניקף דעובר בלאו עכ"פ אלא דהוי בלא מעשה לכן מהני הסיוע שיהא נחשב כמעשה משא"כ בעלמא דאם אינו עושה כלום ומסייע א"ב ממש אינו עובר כלום וליכא איסור כלל ע"ש [א"ה בהמ"א ע"ש בט"ז יו"ד סי' קנ"ח סקכ"א ולפי ד' הריטב"א נדחה ראיית הט"ז שם מניקף וע' בתפ"י בהקדמה לקדשים פ"א אות כ"ב בנעלם ממנו דברי הריטב"א אלו ולפמ"ש הט"ז שם לענין נטילת הצפרנים דבהניית הישראלית את ידיה הוי מעשה והאמו"ר שליט"א הראה שכן מבואר בתוס' נזיר (מ"ג א') ד"ה כגון וכו' שכתבו וז"ל דהוא מסייע להכיר המצוצבה וקשה הא מסייע א"ב ממש ובע"כ דהוא התחיל תחלה וכמ"ש הט"ז או"ח הנ"ל א"כ ה"נ כיון שהיא הטה רגלו בתחלה נחשב כמעשה ועוד י"ל לפמ"ש התוס' ע"ז (ס"ד א') בהא דעוקרין כלאים כדי למעט ההפלה כו' והקשו התוס' דהא מקיים בכלאים לא מחייב רק בעשה מעשה בגדר אבל הכא אין כאן מעשה כלל ותי' דאף דמתחלה היה רק מחשבה דרולה בקיומו אפ"ה כיון שעשה אח"כ מוכחת על מחשבתו הקודמת הוי לאו שיב"מ ע"ש ועיין בש"ס דחולין (דף ל"ט) דמוכח שם דגם למ"ד דל"א הוכיח סופו על תחילתו מודה בכה"ג ע"ש וא"כ ה"נ כיון שאומר לא חפצתי לקחתה הרי מעשיו מוכחת על מחשבתו ושפיר הוי מעשה ושפיר אמרינן ביה אעל"מ] ועכ"פ מודה דלענין שיהא נחשב מעשה נחשב גם הסיוע למעשה ובמק"א העירותי מש"ס דערכין י"א גבי משורר שסיער בשל חבירו ועוד מכמ"ק ויעוין בחיבורי ליו"ד סוסי' ב' בזה ועכ"פ בכ"ד דצריך למידחסי' לכרעי' ועוד כמה דברים ודאי דנחשב למעשה אלא דיש לדון לפמ"ש הפמ"א ח"א סי' ל"ד דהיכא דעושה מעשה הנוגע לשנים והשני לא עבד איסור לכ"ע א"ע מהני ע"ש באורך והארכתי בזה בחיבורי לחו"מ סי' ר"ח א"כ ה"נ הרי האשה לא נשבעה כלל ולא עשתה איסור:

אך דבכ"ד יש לדון מטעם אחר ולבטל החליצה עפמ"ש הלח"מ פ"ד מיבום הי"ז דלא מכשירין דיעבד רק בחד פיסולא דלכתחלה אבל אם עבר על ב' פיסולי דלכתחלה גם דיעבד מיפסל החליצה ויותר בזה דעת הראב"ד ע"ש ואף שבפתיחה שבדע"ת לה"ש הבאתי סתירה לזה מהתוס' יבמות מ"מ י"ל דדעת הראב"ד הוא כן וא"כ הרי בכ"ד לפמ"ש התוס' בתמורה ו' וב"מ קע"ז דגם לאביי דא"ע מהני מ"מ

אי

אי עביד זכי' בשוגג הוי זכי' בטעות א"כ ה"נ הרי המנעל היה של הרב מגריידונג ואם היה יודע האוכיר לא היה מזכה לו המנעל ובפרט שהרב צוות עתה ומתחרט על השגגה שיאה מלפניו ובכל כה"ג ודאי דהוכיח שצ"ת וא"כ חליצה במנעל שאינו שלו דלכתחלה פסול וגם חלץ את הקטן והוי תרי פיסולי דגם ליעבד מיפסל. ואם כי יש סתירות לדברי הלח"מ וכמ"ש בחיבורי שם מ"מ קשה להקל למעשה לנגדו ובפרט בלירוף השבועה :

ומ"ש רו"מ דמסתמא התיר לעצמו השבועה הנה בכל חלילה מתירים השבועות מקודם אך דבנ"ד שנשבע שלא להתיר היה לריך להתיר מקודם שבועה שניה ואח"כ ראשונה ולשי' הט"ז סי' רכ"ט גם בנשבע בשבועה ונדר ות"ח לריך ג' התרות ואם פרט הנדר לא יזדקק שום חכם להתיר ולאו כ"ע ד"ג ולכן קשה לסמוך ע"ז. ואחרי כי הרבנים הנ"ל כבר אסרו לענ"ד לא נכון הדבר שיתקע א"ע מעכת"ה להתיר איסורם ובפרט למה לן למשכוני נפשין עבור אשה מסרבת וגוזלת ממון שאינו שלה וע' בח"מ כוסי' ע"ו ובשו"ת עדיף זהו הנלע"ד ומעכת"ה הטוב בעיניו יעשה. והנני ידידו הדוש"ת :

סימן יז

להרב המאוה"ג וכו' מוה' אלעזר רוזין נ"י
מו"ץ בק' ראזוואדאב .

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן שטען נגד שמעון בחשבונות שביניהם שנטל ממנו ריבית ושמעון טען שהיה עלה"ע דקיי"ל דנאמן בלא שבועה דחזקה לא שביק היתרא וכו' אם עכ"פ לריך לקב"ח והביא רו"מ ראי' דהא חזקה עדיפא מעד א' דע"פ חזקת תו"ז מוליאין ממון ואם ע"א פוטר מחרם מכ"ש חזקה והנה מעיקרא דדינא פרכא דמבואר בטור סי' פ"ד וש"ך סי' פ"ז סקי"ד דע"א אינו פוטר מחרם סתם וגבי חזקת תו"ז גופי' מבואר בש"ך סי' ע"ח סקט"ו דלכ"ע לריך שיקבל ח"ם ולפמ"ש הש"ך שם לדינא יוכל להשביעו גם היסת לאחר פרעון וע"ע בש"ך סי' קכ"ו סקמ"ד לענין חזקה דלא שדי זוזא בכדי דלפי מקלת נוסחאות בטור אפ"ה יוכל להטיל עליו ח"ס ומכ"ש בחזקה דלא שביק היתרא שבזה"ז רבים מתפרלים באיסור רבית כמ"ש הט"ז ובל"י כוסי' קס"ע וגם נ"ל ראי' ברורה מתשו' הרשב"א שבב"י חו"מ סי' ס"ז כל"ד דמבואר דמטעמא דלא שביק היתרא וכו' יוכל להטיל ח"ס באומר פרוזבל הי"ל ואבד אלא דבנהגו הכל להתנות ע"מ שלא תשמטנו שביעית הוי כודאי וא"י להטיל ח"ס ע"ש ומוכח דאי לאו ה"ט לא מהני החזקה לפטרו וביותר הדבר מפורש שם בב"י מהודש י"ט בשם תשו' הרשב"א דלריך לקבל ח"ס ע"ש ומכ"ש בנ"ד אלא דלפמ"ש בכנה"ג סימן ע"ה דנהי דע"א אינו פוטר מחרם מ"מ עכ"פ א"ל לקבל ח' לנוכח אלא סגי שיטיל עליו בב"ד ח' סתם וע' תומים ונה"מ סי' פ"ז דס"ל דבטענת ספק ע"א פוטר גם מקב"ח אבל בש"ך סי' קכ"א סקל"ח מפורש להיפוך אבל מתשו' תשב"ץ ח"א סימן קכ"ו מוכח כדעת תומים ונה"מ א"כ י"ל דגם בדאיכא חזקה דינא הכי וא"ל שיקב"ח לנוכח אלא יטילו ח' סתם בב"ד. והנלע"ד כתבתי (ובגוף דין חזקה אם פוטר משבועה עתוס' ערכין (כ"ג ע"א) ד"ה אלא וכו' ותשו' מהר"ס שהובא בש"ך ח"מ סימן כ"ו סק"ה ובמל"מ פ"א מנערה בתולה ה"ב ובב"ש א"ע סי' ס"ח סקכ"א וסי' ל"ו סק"ח ובט"ז ח"מ סי' ל"ד ס"ו וש"ך סי' ס"ע סקכ"ו וסי' קע"ו סקכ"ה וסי' שלה ס"א בהג"ה וש"ך סק"ה) :

סימן יח

להרב הנ"ל .

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באיש אחד שרולה ליסע לא"י ובידו כך אלף רו"כ ומדאגה בדבר אולי במשך השנים יחסר לו עוד ברלונו למכור ס"ת שיש לו שקנה מהגבאי דביהכ"נ ותנאו מערער בדבר וכפי שיעלה פיסקא מן המעות של מכירת הס"ת יתן לו הוא לכל שנה מכיסו ובלבד שלא ימכור הס"ת ורו"מ האריך דכיון דאפי' אין לו מה יאכל אסור למכור ס"ת מכ"ש בנ"ד שיש לו לע"ע אלף רו"כ ולשי' ר"ח כהן ליכא מלוה בזמן הזה לעלות לא"י כמ"ש באהע"ז סי' ע"ה ויש לחוש לחומרא לדעתו ואף דבס"ת של יחיד יש ב' דיעות מ"מ בנ"ד שהראשון שכתבה הקדישה לביהכ"נ אלא שאח"כ מכר הגזבר הס"ת ליחיד זה ודמי לס"ת של רבים דאסור למכרו וגם י"ל דהמתירים בספר תורה של יחיד למכרו היינו ללורך מלוה מה שאין כן לעלות לא"י ויש לו לע"ע מעות י"ל דלכ"ע אסור עכת"ד :

הנה בגוף מלות עליי' לא"י כבר האריך מהרי"ט בשניות חיו"ד סי' כ"ח והביא בשם הר"ם סאנים שדעתו דכונת הרא"ש שהובא ביו"ד סי' רכ"ח כל"ו דמי שנדר לעלות לא"י י"ל התרה משום דס"ל כהר"ח"כ דליכא מלוה בזה"ז והוא השיג דבתשובת מהר"ס סי' קל"ט מבואר דאין חילוק בין זמן הבית לזמן הזה דהשתא נמי איכא מלוה וטעמו של ר"ח"כ מבואר בהגמ"ר משום דאיכא סכנת דרכים ולא כמ"ש התוס' בשמו ע"ש באורך ובתה"ד בכתביו סי' פ"ח מסיק דבענין עליי' לא"י כל איש ישער בעלמו בהשגת גופו וממונו באיזו דרך יוכל לעמוד בעבודת הש"י ע"ש וגם בגוף מלות ישיבת א"י הנה בתשובת מבי"ט ח"א סימן קל"ט העלה דהוי מ"ע חמורה ודוחה מלות כיבוד אב ובמהרי"ט בחי' לקידושין כ"ז הביא בשם הרמב"ן דישיבת א"י הוי מ"ע ודחה דבריו ולא הזכיר מדברי אביו המבי"ט וע' תשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח דכיבוד אב ואם דוחה ישיבת א"י ובתשו' ר"מ מינץ סנ"ל סי' ע"ע הביא מהתשב"ץ וז"ל שבאלא להודיעך עיקר המלוה ההולך לא"י איני יודע אלא כדמפורש בסוף כתובות שמוחלין לו כל עונותיו ובלבד שהוא פרוש מכאן ואילך והזהר מכל מיני עון לקיים כל מלות הנהוגות בארץ שאם יחטא בא"י יענש יותר ממי שחוטא בח"ל והיינו דכתיב ארץ אוכלת יושביה אבל עכשיו ששממה היא ואין בה עיר מוקפת חומה וכו' ואותן שהולכים שם לנהוג בה ק"ר מי בקש זאת מידכם רמוס חלרי אבל מי שהולך לש"ש להתנהג בה בקדושה וטהרה אין קן לשכרו ובלבד שיוכל להתפרנס וכו' ש"מ שכתב דוקא ע"מ שיכול להתפרנס וזה לא אפשר שמה כפי הנשמע ומי שאין לו די סיפוקו קשה לו שיפזר בלא קיבוץ וקופץ ידו מליתן לדקה ושמא ח"ו ילטרך לבריות עכ"ד. ובתשו' השב"ן ח"ג סי' רפ"ח הפליג בשבח עליי' לא"י וז"ל הדירה בא"י מלוה גדולה והרמב"ן מנה אותה בתרי"ג מלות ובספרי אמרו שקולה ישיבת א"י כנגד כל המלות וכו' וכבר הפליגו רז"ל ואמרו שכל הדר בא"י כאלו יש לו אלוה וכו' שרוי בלא עון וכו' כאלו קבור תחת המזבח וכו' וחכמי ישראל היו מסכנים בעלמם לעבור נהרות כדי לכנוס לא"י וכו' ואין מותר ללאת מא"י לח"ל אלא ללמוד תורה או מפני כיבוד או"א מכל זה תתברר שאלתכם כי מי שהוא בע"ת ומתחרט מעונות שבידו ורולה לעלות לא"י עם היות שהתשובה מכפרת העליי' לא"י מוספת לו זכות ומלילתו מן החטא כל ימיו וכו' עכ"ד. אבל זהו אם יש לו די סיפוקו ויוכל לפזר גם ללדקה ובשו"ת מים רבים סי' מ"ח הביא מתשו' חו"י סי' ר"י וז"ל עוד ראיתי בספר שאם אינו בעל יכולת שיוכל להסתפק בשלו בבואו לא"י טוב יותר שישאר בח"ל פן ע"י חסרונו עניותו יעבירנו ע"ד קונו וכה"ג כתב השל"ה וכ"ש אם הוא אדם רך וענוג וחלוש כח פן לא יוכל לסבול עינוי הדרך הרחוק וכו' ודאי אם יש לחוש חששות הנ"ל טוב למנוע מזה ומקומו אל ינח כמו אלפי אלפים ת"ח וחסידים שכבודם בח"ל וחלילה שילדו לריק ויגיעו לבהלה עכ"ל ובתשובת רשב"ש סי' ב' כתב דמלות עליי' לא"י אם יש לו בח"ל מחיה ובא"י לא ימלא או לא יהי' לו נכסים לעלות וילטרך לשאול מבריות לא חייבה תורה לעלות וכן אם יש לו בנים ולא יוכל להוליכם עמו ולהשגיח עליהם ולגדלם על ברכי התורה ע"ש וע"ע בשו"ת ב"ש ח"ב סי' ל"ד בענין זה. האמרכתי בזה לבאר דבאופן שאינו בטוח שיספיקו לו מעותיו להתפרנס וליתן לדקה או להשגיח על בניו אין מלוה בעלייתו :

ומעתה נשוב לנ"ד והנה מ"ש רו"מ מהפלוגתא דס"ת של יחיד כבר העיד בד"מ יו"ד דהמנהג להקל ובפרט במג"א סי' קנ"ג סקכ"ב העיד שהמנהג למכרו גם בנתנו לביהכ"נ לקרות בו ולהשתמש בדמיו וכיים דהו"ל כאלו התנו בתחלה וכ"ה בא"ר שם ובפרט לפמ"ש בבאה"ט בשם הגו"ר דבס"ת שבזה"ז שאין בקיאין בחסרות ויתרות מותר ליחיד למכור ס"ת בשופי ע"ש פשיטא דאין חשש ובאמת שבב"י בשם ריב"ש מבואר דס"ת פסול מותר לזע"ה למכרו שלא לעלות בדמיו ומשמע דלהוליא המעות לדבר הרשות אסור ע"ש אבל הוא סובר דגם ליחיד אסור למכור ס"ת שלו מש"ה לדידן וע' בשו"ק על הירושלמי פ"ה דנדרים בהא דחד גברא קידם בס"ת עאלין עובדא קמי דר"י ואמר אינה מקודשת ואפי' בס"ת של יחיד וביאר דטעמא לפי שאסור למכרו לכתחלה ע"ש ולפמ"ש במש"ז סק"ז גם דיעבד המקח בטל אבל ל"ע דכיון דמותר למכרו ליפא אשה הוי שלו לחד לד בעיא בב"ב וחו"מ סי' רמ"ח ועמג"א סי' קנ"ג שם בזה אבל בתשו' ח"ס חחו"מ סי' קמ"ג ביאר דהירושלמי מיירי בס"ת של יחיד שנתנו לאלוגין לקהל

לקהל וא"י לחזור בו ומ"מ לא נסתפק שמו שאין ביד הקהל למכרו אפי' ע"י זט"ה במא"ה ולכן אינה מקודשת ע"ש היטב ועכ"פ בזה"ז דהמנהג למכרו אפי' בנתנו לקרות בו ברבים מי יבא להחמיר נגד המנהג. אך דרו"מ העיר דבנ"ד שהיה בתחלה שייך לביהכ"נ אלא שהגזבר מכרה לא פקע קדושתה הראשונה ולא ביאר במכתבו איך הי"ל רשות למכרו כיון שהיה של רבים ואם ע"פ הדין הי"ל רשות למכרו או דעכ"פ בדיעבד מכור כדעת הר"ן שהובא במג"א סק"ח א"כ פנים חדשות באו לכאן ופקעה קדושתה הראשונה ודינה כס"ת של יחיד:

ומ"ש כ"ל דיש לו למכור הספר תורה ויקח במעותיו ספר תורה אחר והא יהיה ספר תורה של יחיד ויהיה לו רשות למכרו וא"ל דהכתי חלה קדושת ספר תורה של הרבים על הספר תורה של יחיד שיקנה כיון שבמעות ספר תורה זה קנהו י"ל דקדושה שני' קילא וכמ"ש הר"ן פ' בני העיר בענין מכירת ביהכ"נ והביא מהא דהלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר דלא אלים למיתפס פדיונו כמעשר גופיה וע' זבחים (דף מ"ט) ובר"ש פ"ג דמע"ש משנה יו"ד ע"ש אבל אם הגזבר מכרו כדין מותר להיחיד למכרו בפשיטות ובפרט לצורך ימי הוצאות עליי' לא"י. והנלע"ד כתבתי:

סימן יט

להרב המאוה"ג וכו' מוה' אברהם יהודא ליב הערמאן נ"י אבד"ק באראדייאיקא ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בהא אחד שקנה בשנה העברה עז חולבת מעכו"ם אחד מכפר רחוק משם שהוליכה על יומא דשוקא לעיר הזאת כמזכה לקהלו ודרכן לבלות תחלה בעגלה את הגדיים קטנים שאינם יכולין לילך ברגלן והעזים מהלכות ברגליהן ובשעת מכירה א"ל הישראל הקונה להעכו"ם המוכר מגודל הכחל נראה שלא נחלבה איזו ימים להונות הקונים וא"ל המוכר תאמין לי שנחלבה בבקר ומחלבה בשלתי לי מאכל על הדרך ועמד עוד עכו"ם אחד משיירא הנ"ל ואמר הלא איזו שעה קודם נשלחו הגדיים על השוק וכפי הנראה בא להוסיף שהרי הגדיים ינקו ממנה מקודם כי הלא גם אותם ימכרו ורוצה שיהיו נראים שמנים וטובים והישראל קנה העז ועתה ילדה זכר ונסתפקו אם הוא בכור ואחר החקירה מהיהודי היושב בכפר והוא בר אוריין ובר סמכא ואמר שלא שמע זה ארבעים שנה שיעשו העכו"ם עלדקי לחלוב עזים קודם לידתן ופ"א עשתה ערלית כן ומתה העז עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא דברי רמ"א שט"ז ס"ג דבמקום שאין דרך נחלוב עזים דינן כמו בפרה אבל גם בפרה בעינן סיוע דמסל"ת והביא דברי תפל"מ דאם גוי אחר מסל"ת שכבר ילדה נאמן ול"ש לומר דלהשביח מקחו מתכוון כיון שאין הבהמה שלו אך דרו"מ נסתפק דשמא מיירי כשאומר עכו"ם האחר שלא בשעת המקח משא"כ בנ"ד. הנה לענ"ד יש ללמוד ד"ז ממ"ש בתשו' ב"י סימן ג' והובא בקו"ע שבא"ע סי' י"ז אות קנ"ב שמשמע ממהר"י בי רב ביהודים וישמעאלים שישבו ושאל יהודי לחבירו השמעת מה נעשה בפלוני ופלוני והשיבו הישמעאלים אנו יודעים מי הרגם והתיר נשותיהם ואע"ג דנראה שיהודי שאל לחבירו כדי שישיבו הישמעאלים כיון שלא שאל לעכו"ם עצמו מקרי מסל"ת ע"ש ובסי' ד' והובא בקו"ע אות קמ"ט ק"כ בדין שאמר העכו"ם שיש סכנה ליסע עם יהודים שכמעט נהרג הוא עם ב' יהודים כמו שנהרג החמר קרובו דאף די"ל דכונתו שהגיד ד"ז בפני החמרין הי' כדי לייקר השער של שכירות הסוסים ליהודים ודמי לקטיל אספסתא דאמרי' למיר מא איתתא שא"ה דמטו הנאה לידי' מההוא דבורא אבל הכא דמטי הנאה לחמרים אחרים אי לאו דקושטא קאמר לא הוי אמר והביא ראיה מערכאות ע"ש ומשמע דאף שהיה בשעת שכירות סוסים ליהודים דומיא דקטיל אספסתא דמכוון להנאת עצמו בשעת מעשה ודוקא לעצמו ולא לאחרים וע"ש אות קכ"א דלא תלינן בהנאת דבר אחר אלא היכא דמוכח טובא ע"ש בשם מהר"ס ומוכח דהיכא דדיבר עם עכו"ם אחד והשני אמר מעצמו מקרי מסל"ת וגם ל"ש בזה להשביח מקח חבירו נתכוון והן אמת דבתשו' משפטי שמואל סי' ע"ח שהובא בכנה"ג הגה"ט אות ע"א מבואר דס"ל דהיכא שמדבר יהודי עם עכו"ם ובא השני ושמע הסיפור והגיד מעצמו מיתת פ' לא הוי מסל"ת וא"כ גם אי נימא דל"ש בזה לומר דנתכוון להשביח מקחו הרי בלא מסל"ת אין העכו"ם נאמן כלל אלא בשלו ולא בשל אחרים וכמ"ש הש"ך סימן קכ"ז סק"כ אבל כיון שדעת ר"י בי רב וב"י הם היפוך דעת משפטי שמואל להם שומעים. ומ"ש רו"מ מדברי הח"ס סי' ס"ח לענין עדות הרועה התם לא האמין לו גם במסל"ת אבל בנ"ד דבבירור חולבת מהני מסל"ת יש להקל:

ומ"ש מדברי תשו' ג"פ סי' ס"ג ההם אמר העכו"ם דרך שאלה על שהמרו ב' יהודים וע"ז ומה שאמר הבן בתחלה שיש לו עז ילדה מן זו שקנה י"ל דלהשביח מקחו נתכוון משא"כ בנ"ד וכבר כ' בתה"ד סוסי' רע"א דגם אם יש לחוש קצת שמא אינו מסל"ת מ"מ במה שהזהיר שלא יקרבו אליה מפני שדרכה לבעוט ברגלי' וכן עשתה מכבר בלידה הקודמת די"ל שגילה בזה דרך רמז שכבר ילדה לפי שחשובה יותר למכירה שאינה מסתכנת בלידתה וגם חלבה יותר טוב ולא אמר בפירוש שכבר ילדה כדי שלא ירגישו שמתכוון להשביח מקחו מ"מ הדברים נראין שאין בדעת נכרי להערים כ"כ ושני בהאי סברא לנוכח להא דאין בהמות שלנו חולבות אא"כ יולדות וכן בכל כה"ג עכ"ד הרי שכתב דכל כה"ג ר"ל שהסברא נוטה יותר שאינו מכוון להשביח יש לחשבו הכא למסל"ת כיון דחולבת וא"כ ה"נ בנ"ד וי"ל דגם החו"י שהובא בפת"ש סק"ג מודה בנ"ד ובכ"ז מסתפינא להקל זולת ע"י הטלת מום ע"י עכו"ם וכבר העליתי בחיבורי לחו"מ סי' הנ"ח להתיר אף דלענין דאורייתא מחמירים וביארתי שם מלתא בטעמא בראיות נכ"ד:

ומ"ש בדבר המנהג שנהגו לקנות פרות חולבות זקינות ואין נוהגין שום איסור בכורה בילדות והוא נגד דברי הה"ד ורמ"א דגם בזה"ז אין שום היתר בלא בירור מסל"ת ובבו"ת כ"ש ח"ב סי' קפ"ט פסק דגם בזקינות אין להתיר כמ"ש בד"מ וש"ך בשם הגמ"ר ולכאורה עלה בלבי לדון בזה עפמ"ש בחיבורי דע"ת ליו"ד סימן ש"ו סקכ"ז לענין עגלים שקונים דאם הביאו העכו"ם לשוק למכור כל דפריש מרובא פריש ובכה"ג לא סמוך מל"ח אלא דהתם יש מחמירים משום דהוי דביל"מ והבאתי שם מכמה ראשונים בענין זה וא"כ בנ"ד גם אם נחוש לשי' ר"ת דחיישי' למיעוטא מ"מ במה שהביא עכו"ם לשוק המגי' כל דפריש מרובא פריש וברובא דאי"ק לא אמרי' כמל"ח כדמוכח בקידושין (דף פ' ע"א) ורש"י ד"ה אם רוב וכו' וטמ"ש בפתיחה לה"ש אות כ"ב אך לפ"ז יש לדון דגם בבא לקנות בבית העכו"ם הרי בשעת קניה ליכא איסור אלא אחר שהביאו לביתו ונולד הולד אם כן תמיד הוי כפורש מהקביע וכמ"ש כה"ג הה"מ פ"ב משבת ובשלמא על לידת הולד אין לדון מהא דכל דפריש וכו' אף דהלידה עצמה מקרי פירש כמ"ש ביו"ד סי' ק"י ס"ו בהג"ה וש"ך סקל"ה וע"ע בתשו' נו"ב מה"ג ח"א סי' ז' בהורך מ"מ הא הוי פירש בפנינו והיכא בתחלת הלידה נולד לנו הספק אבל על הבהמה עצמה במשאן לשוק יש לדון דכל דפריש וכו' אבל זה ליתא דהא על הבהמה אין לנו שום נ"מ אם היא מבכירה או לא אך לפ"ז קשה בדברי התוס' בכורות (כ') וחולין (י"ב) שכתבו לדחות שי' ר"ת דנגד חזקת בהמה שלא ילדה איכא חזקת הולד שהי' חולין במעי אמו ולכאורה אינו מובן דבמעי אמו אין לנו שום נ"מ על הולד לדון עליו אם הוא חולין או קודש ונראה למאי דאי' בתמורה (י"א ע"ב) האומר מה שבמעי זו עולה אסורה בעבודה מפני כחוש עובר שבה מדרבנן משום דעבודה מכחשא וע' מהריט"א פ"ג אות מ"ב מהא דחולין (קל"ה) דגם גיזה מכחשא ע"ש מ"ש בזה וא"כ ה"נ אי נימא דהולד קדוש במעי אמו הרי תהיה הפרה אסורה בעבודה ואף דלשי' רש"י בע"ז (ט"ו ע"א) שהם פרות לא קיימי לחרישה הרי התוס' הוכיחו להיפוך וגם לשי' רש"י איכא נ"מ אם ירצה לחרוש בה או לסמוך עליה ושאר עבודה ושפיר יש נ"מ אם הולד חולין ואף דאיסור עבודה בזה הוא רק מדרבנן הרי גם מה דאמרי' שמל"ח הוא רק מדרבנן ולגבי דרבנן שפיר אמרי' דאיכא חזקת הולד שהוא חולין ברשות אמו ודעת ר"ת נ"ל דס"ל דהולד כשנולד פנ"ח בא לכאן ונחשב לבהמה בפ"ע וטעון שחיטה ואין טרפות פוסל בה משא"כ בהיותה במעי אמה ניתרת בשחיטת אמה וטרפות פוסל ואין מועיל החזקה שהי"ל קודם שבאתה לאויר העולם וכה"ג כ' התוס' בחולין (ק"כ ע"א) ד"ה חלב וכו' דלא מקרי הי"ל שעה"כ מה שבמעי אמו מותר ע"ש וע"ע יבמות (כ"ג ע"א) לכי מגיירא גופא אחרינא היא וכו' ואף דמלינו בש"ס דע"ז (מ"ז ע"א) בעא דנשי אם יש שינוי בנעבד וכו' התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה דשא הוא דאתידא בהגפה הכא מעיקרא חיטי והשתא קימחא מ"מ הכא לענין חזקת חולין כיון דאשתני לענין שאר טרפות שיהיה נוהגת בה אף דמעיקרא לא נוהג ה"נ ל"מ חזקת חולין שלה דלגבי איסורא הא איבתני בלידתה אבל ג"ז ליתא שהרי לפמ"ש יש נ"מ על גוף הפרה בחזקת חולין של הולד דאל"כ היה אסור לעבוד בה. ונ"ל דר"ת ס"ל דשמל"ח מדאורייתא הוא דכיון

דעכ"פ

דעכ"פ ליכא הכא דאורייתא דנ"מ חזקת חולין שא"כ נ"מ אלא לדרבנן להקל בע"ז בחשש של תורה כמ"ש הר"ן פ"ב דפסחים לענין דביל"מ דלא עשו חז"ל תקנתם אלא להחמיר ילא להקל נגד חשש איסור תורה:

ואולם בגוף דין קניית בהמות יש לי לדון דלכאורה לפמ"ש הח"י סי' תמ"ח סק"ה לנדד דאם קנה ישראל מעכו"ם חטים וא"כ נודע לו שהם חמוצים דהוי זכיה בטעות ופשוט דאם שאל אותו בפירוש אם א"כ חימוץ והשיבו העכו"ם ודאי דהוי מום במקח וא"כ ה"נ לענין בכור כיון דלגבי ישראל איכא קפידא בזה אף דלא דמי לגמרי לחמץ מ"מ היכא דגי"ד וקפיד לשאול ע"ז ודאי די"ל דהוי כמום במקח וא"כ אין לאסור הבכור דהוא בחזקת העכו"ם המוכר אך די"ל כיון דע"פ הדין אין העכו"ם נאמן וכיון שנותן המעות ואינו חוקר לברר דברי העכו"ם המוכר אטר פיהם דיבר שוא אם האמת כדבריו בע"כ דאינו מקפיד והמקח קיים וכמ"ש כה"ג בתוס' כתובות (נ"ח ע"א) ד"ה הנהו קלא לית להו וכו' בשם הר"א דכיון דנותן מעות ולא קפיד לחקור על המומין דלית להו קלא ש"מ דסבר וקיבל וכה"ג איתא בש"ס דבכורות (י"ג) וע' בשע"מ ריש סי' רל"ב בזה ובפרט דשם עכו"ם אלם ולא יחזיר המעות ובדיניהם א"ל להחזיר כלל ונהי דמשום אלמות לבד הוי רק קנין דרבנן כמ"ש הרשב"א חולין (ל"ט) מ"מ מדלא קפיד לחקור ולברר ש"מ דסבר וקיבל והוי של ישראל מדאורייתא:

ומעתה בזקנות וחולבות בכל העולם פשוט אלים דליכא חשש בכורה הרי י"ל דהו' כמום במקח ועפ"י הדין המקח בטל והוי של עכו"ם וליכא חשבא כלל דליכא הוכחה מדלא קפיד לחקור ולברר דלא אסיק אדעתיה להקיר ע"ז ומצאתי בתשו' ב"ח סי' קנ"א שכתב מהא דהוי קנין בטעות אלא דהוי דברים שבלב והיכא דאיכא הוכחה וגי"ד המקח בטל ע"ש וה"נ בנ"ד. זהו הנלע"ד ללמד זכות על המנהג:

ובדבר המלח הנטחן בלא בדיקה וכמ"פ בא לפני מלח שלא נטחן ויש בו כמה גרעיני תבואות והוי מיעוט המלוי הנה ודאי דמלח הנטחן אין דינו כלא בלא כמ"ש הפמ"ג במש"ז סי' תמ"ז סקי"ח לענין קמח מלה טחונה וכ"ה בח"ס חאו"ח סי' קל"ח וכה"ג כ' במש"ז סי' תס"ז סקי"ח לענין קאווע טחונה וא"כ ה"נ לענין המלח ומכ"ש שנותנים לתבשיל בפסח ולכן כאם הוא מיעוט המלוי ודאי דאסור להשתמש בו לפסח ואם אמנם יש לנדד דאי נימא דהוי כיבש ביבש א"כ הקונה קודם פסח י"ל דכל דפריש מרובא פריש ואף שלוקח מן הקבוע כיון דקונה קודם פסח הוי כלא נודע האיסור כמ"ש המג"א סי' תל"ט סק"ג והוי כפירש קודם שנודע האיסור אבל מסתמא קונים גם בפסח ולכן אין לך היתר בזה באם שהוא מיעוט המלוי:

סימן כ

לטהו' הרב הה"ג וכו' מו"ה פישל פעלדמאן נ"י בק' בוסשקאווטארמארש אונגרין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שנשתתפו רבים מהגליל לעשות להם שפאר קרעדיט קאסע והם לע"ע כולם ישראלים זולת גוי אחד שנותן ג"כ איזו כך לשותפות החבורה והמנהיג הוא גם כן יהודי והביא דברי שו"מ מ"ק ח"ג סי' ל"א בחבורה כזו שיש ביניהם יהודים וגם עכו"ם וכתב להתיר דהוי על ידי שליח ואף דהשטר חוב נכתב על שם המלוה וגם האחריות על המלוה מכל מקום הכא גם המלוים אינם מבוררים והולי זה נוטל של העכו"ם ובדבר הגבלל ומעורב ל"ש דין ברירה גם כיון דבא האיסור בתערובות לכ"ע י"ב כמ"ש התוס' בתמורה (למ"ד) הנה זה כמה שנים הארכתי בזה בתשו' והבאתי מדברי תוי"ט פ"ו דדמאי שנעלמו מבעל שו"מ וגם בתשובת ח"ס חאו"ח רסי' קכ"ע כתב שרבים נשתבשו בדברי תוס' הנ"ל וגם הבאתי מתשו' ב"א חיו"ד סי' ע' בזה והא"ז ראיתי בתשו' מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנ"ח שהשיג ג"כ ע"ד שו"מ מד' תוי"ט הנ"ל ולא הביא דברי הח"ס אלא ששמע בע"פ כן וכעת אני מוסיף שבתוס' פסחים (דף ל' ע"ב) בד"ה עד שיכלו כל המעות שבסופר הקשה ריב"א הא א"א שלא יהא מעורב בכל קן ממעות שתי נבים ואפי' למ"ד יש ברירה ל"ש לומר כן דאכן ספדי שנתערבו וכו' ומכ"ש בדבר שנעשה מתחלה לשם שותפות וכמ"ש בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רל"ז באמצע התשו' בביאור דברי תוס' סוטה (י"ח) ע"ש בקיצור ותמהני שלא הביא מתוס' פסחים הנ"ל וע"ע בתוי"ש ליומא (כ"ה ע"ב) בזה שהעלו ג"כ דדוקא בהתנו כן מתחלה מהני מבא"כ בלא תנאי וע"ע בתשו' מהרי"י אסאד חאו"ח סי' ע' באמצע התשו' מ"ש בדברי תוס' פסחים הנ"ל וע"ע בט"ז או"ח סוסי' תל"ה בענין התמידין שכל ישראל שותפין בו דאין לך פרוטה שלא יהיה בה חלק לכל אחד מישראל ע"ש ותמהני שלא הביא ראיה מתוס' הנ"ל ועשמ"ע סי' רל"ב סק"ל במ"ש לחלק בין מעות לעלה ובתשו' הנ"ל הבאתי מד' מהרי"ט ח"א סי' ה' וסי' קט"ז בענין זה יעו"ש וימלא חדשות:

וגם מ"ש מלד דנעשה ע"י שליח כבר הרגיש בשו"מ בעצמו דהאחריות על המלוה וגם השטר ע"ש המלווים וכל סמיכתו רק מצד דלא נתברר מי הוא המלוה ולהנ"ל הוא תמוה דכל בני החבורה הם שותפים בכל הלואה כמ"ש רש"י בגיטין (מ"ז ע"ב) גבי ישראל ונכרי שלקחו שדה בשותפות דאין לך כל חטה וחטה שאין חליה טבל וחליה חולין ע"ש בתוס' ובחולין (קל"ה ע"ב) בד"ה והיב"א ואני מצאתי בירושלמי פ"י דשביעית ה"ג מי שאין לו אלא קלא א' בשדהו כותב עליו פרוזבול והתני השותפין וכו' אין להם פרוזבול אמרי תמן כל קלא וקלא של שותפות הוא ברם הכא וכו' ע"ש וגדולה מזו מבואר בר"ן פ"ד דגיטין דאפי' הנותן חצי נכסיו לאחר יש לו מחצה בכל כלי ונחלק בזה על הרמב"ן אלא שהעלה ליישב דהבא לזכות ידו על התחתונה ע"ש וע' בט"ז יו"ד סי' רס"ז סקכ"ז ובד"מ חו"מ סי' רמ"ח ובט"ז סימן רמ"ה בזה וע' בתשובת הר המור סימן י"ז שהאריך בדין אם האחריות על המלוה והביא דתליא במחלוקת פוסקים אם הוי ר"ק או רק א"ר ע"ש גבי מעות יתומים המונחים בדעפאזיטען של ערכאות ומלוים אותם לישראלים בריבית שחפש ומצא שם ב' דרכים להתיר ולא זולת זה. ואי נימא דהוי רק מדרבנן י"ל דבדרבנן הא יש ברירה וה"נ ברבית דרבנן כמ"ש מהרי"ט ח"א סי' קט"ז אבל כבר נתבאר דיש לפקפק בזה ובפרט בנ"ד שהמנהיג הוא ג"כ יהודי והוא שותף עמהם בטלו כל ההיתרים של השו"מ וגם היתרים שכתב מהר"ם שיק שם אם כי מקלהן עולים גם בשותפים ישראלים לבד מ"מ לא סמך שם ע"ז רק בצירוף שותפות העכו"ם אבל לפי דבריו גם בשותף א' עכו"ם סגי וע' בשו"ת שבו"י ח"א סוסי' קס"ו בשם בהר עשק סי' ג' וסי' ה' שחידש דבשל רבים ל"ש הונאה כיון דקרא כתיב את אחיו ולפ"ז גם ריבית ל"ש בשל רבים והיה מקום היתר בנ"ד אבל כבר דחה דבריו השבו"י שם בשתי ידים ע"ש וע' שערי צדק סי' קכ"ד באמצע התשו' וסברתו אינו עולה אלא היכא דהרוב עכו"ם יסדו הבאנק:

והנה רו"מ הביא בשם הרב הגאבד"ק סטריא נ"י שהביא מדברי לקה"ק סימן קס"ח קס"ט בדין המלוה מעות לצרכי הקהלה וגם הוא מהממונים בקהלה הנ"ל דכיון שגם עליו מוטל ליכא בזה איסור ריבית דאין כאן לוה ומלוה ונושך ונשוך דהוה כמלוה לעצמו והבא לשאול מורין לו היתר וה"נ בנ"ד כיון דאינם מלוים רק לבני חבורתם א"כ הוי הוא מלוה ולוה. ואני תמה גם ע"ד לקה"ק דאף שהוא ג"כ אחד מבני הקהלה מ"מ אין מוטל עליו כל ההלואה רק כפי ערך ולגבי שאר החלקים הו"ל הוא רק מלוה ולא לוה אלא באר בני העיר הם הלוים והוא המלוה להם ואסור ליקח ריבית מחלקם ותדע שהרי לפי דבריו היכא דאיכא שני שותפים בעסק והאחד מהם נותן מעותיו להעסק יותר מכפי המגיע לחלקו ולוקח ריבית מכיס השותפות גם כן יהיה מותר וכמ"ש בלקה"ק עצמו בשם ת"א ואנחנו איפכא שמענו מדברי הט"ז סי' ק"ע סק"ג שכתב דאם השותף שאינו עוסק נטל מעות מעכו"ם בריבית לצורך השותפות הוי כמניח מכיסו אותו כך לצורך השותפות ואסור ליטול מהשותפות הריבית וכדבריו מבואר בתשו' מבי"ט ח"ב שאלות השניות סימן ע"ב ע"ש ובתשובת רדב"ז ח"א סי' רמ"ז נשאל בדין רו"ש שנשתתפו ושם כל אחד מהם כך ידוע בשותפות וגו"כ בהם וקנו סחורה ושם ראובן מעות יתרים בלא ידיעת שמעון ועתה רוצה לקחת חלק יותר בריוח מפני מעות היתרים באמרו שלוה אותם מעכו"ם בריבית והשיב וז"ל כיון שלא הודיע הדבר לשותפו אינו נוטל יותר וקרוב בעיני שהוא ריבית ואפי' אם יברר שלקח המעות בריבית מן העכו"ם לא בשביל כך יהי' מותר להלוותם בריבית לשותפות כיון שלא נתרצה שמעון לכך מתחלה ואפי' אם יטעון ראובן לתועלת השותפות לקחתי המעות בריבית להו כל כמיני' שאינו רוצה לעשות סחורה במעות הנלקחים בריבית כי לא יספיק הריוח לפרוע הריבית ואין כאן תועלת לשותפות אם יתברר שנמשך ריוח לשותפות במעות שלקח ראובן בריבית פורעים את הריבית מן האמצע אבל אם לא לקח בריבית אלא משלו אפילו שנתברר שנמשך תועלת לשותפות ה"ז אסור אפילו אם ירצה שמעון שכל ריבית מתנה היא והתורה אסרתו עכ"ל הרדב"ז ומבואר גם כן דהיכא דאחד מהשותפים נותן מעותיו לעסק השותפות אסור לו ליקח

ריבית אף שהוא ג"כ לוה דמ"מ מחלק שותפו הוי ריבית והכא נמי מלוה לקהל וכן בנידון דידן במלוה להחבורה:

וגם בלקה"ק עצמו הביא בשם ס' נשאל דוד שהוא מהאוסרים בזה אבל באמת הלקה"ק לא התיר רק אם הממונים המתעסקים בצרכי הקהלה עליהם מוטל ללוות ולשלם הריבית והם מלוים מכיסם דבכה"ג ס"ל דהוי נושך ונשוך כיון דשאר הקהל אין להם עסק בכך כלל אבל מי שאינו מתעסק בזה העסק והוא לוה מעות מהשותפות או שמלוה מעות להשותפות משלו גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית מעסק השותפות ובזה י"ל דאינו חולק על הט"ז ואם כן בנ"ד גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית ובפרט במה שמלוים לאחרים אלא שאחד מהחבורה חותם א"ע עמו בודאי אין לו דמיון כלל וכמ"ש רו"מ. גם מ"ש הרה"ג מסברא לחלק איזה סך לצדקה דעל ידי זה הוי לצורך מלוה את דבר תמוה ונשתקע הדבר ולא יהי' נאמר:

ובגוף הדין הנה זה איזו שנים כשנתייסד באנק כזו פה"ק עשיתי עם הממונים שטר בב"ד וחתמו עליו בחיוב המועיל שכל ההלואות יהיו עה"ע ואם לא ירויח הלוה יחזירו לו גם העסקא שלוקחים מקודם ואח"ז הכרזתי כן בכל ביהכ"נ וביהמ"ד לפרסם הדבר וגם כל מעשה ב"ד יש לו קול כמ"ש המרדכי והובא ברמ"א חו"מ סי' י"א ס"ד ובריטב"א שבב"י סי' ק"ל ס"ז וש"ך סי' ע"א סקל"א ועתוס' ב"ק (כ"ב ע"א) ד"ה בכדי ותוס' גיטין (י"ח ע"א) ד"ה מה וממילא הו"ל כהתנה כן בפירוש בשעת הלואה ויש שטר בב"ד וזה עדיף ממה שכתב הרה"ג הנ"ל לתלות לעטיל בכותל שא"ב כא ע"פ דתה"ק הנ"ל ואפי' כתנאי בע"פ לא הוי וכמו שפקפק רו"מ בזה וא"ל לכתוב זאת בהסטאטוטען שבדיניהם כמובן ולענין שע"מ יש לסמוך עמ"ש החוו"ד סי' קע"ז סק"ז וכותבין בפי' בשטר ה"ע הנ"ל התנאי שיהי' מותר הריות לשם ש"ע בכל ההלוואות אבל בכ"ז אם ילוו להם מעות ממקומות אחרים רחוקים והם יהודים לא יונח בהיתר זה ופה"ק לא ילוו כן רק בבענק גדולים שיש בהם כמה עכו"ם ושייך ההיתר של תשובת מהר"ם שיק. זהו הנלע"ד בזה:

אגב אכתוב במה שהעיר בשו"ת ר"מ שיק שם דהיכא דהאיסור בלשון יחיד יש למעט שותפות עם העכו"ם והקשה דא"כ גם שביתת בהמתו אמאי שייך בכה"ג והביא מדברי שו"מ בזה ואני מצאתי במהב"ר לאו"ח סימן רמ"ו שהביא בשם ספר הבתים להרשב"א שהעיר בזה והעלה דאין לנו להמציא דרשות כאלו מעצמינו רק במה שנמצא בדברי חז"ל בש"ס ע"ש וא"כ נדחה כל בנינו בזה:

עוד אעתיק פה מ"ש בתשובה להרב הג' וכו' אבד"ק בהאלחוב מו"ה לוי הורוויץ נ"י ולהרב המו"ץ מו"ה אבנר רייכער נ"י בדבר מה שהמנהג בהבאנק שאין מלוים אלא א"כ יש עוד ב' ערבים ואם המקבל המעות לא ישלם בזמנו יגבה תיכף מן הערבים הכל והערב לא יוכל יטעון שלא הרויח ויגבה הכל ואם אח"כ יתבעגו המקבל אפילו ישבע שלא הרויח לא יהיה נאמן להוציא דהמלוה יטעון אחר שכבר גבה א"י אם נתחייבתי ויופטר:

והנה, נוף הנגבי' מהערבים אם יודע שהם לא קבלו המעות בודאי אסור ליקח מהם הריבית כיון שהוא יודע שהם לא הרויחו כלל ואף שראיתי בכתבי הגה"ל בעל דע"ק שכתב דבנעשה ההלואה עה"ע גם בלא הרויח כלום ונתן העיסקא מקרי רק א"ר כיון שלא היה הקילה באיסור אבל נראה דהיינו לגבי המלוה שקיבל המעות מהני שפיר עביית הה"ע בשעת הלואה דהא י"ל שמא ירויח אבל לגבי הערבים שהמלוה יודע שהם חותמים רק לטובת א' מהם שלוה המעות פשיטא דהקילה שלהם הינה כלום והוי ר"ק וחייב להחזיר וממילא אין דינו כמוחזק כלל בדתה"ק ושפיר יוכל הלוה לישבע שלא הרויח ואף שי"ל דלפי' הט"ז סי' קס"א סק"ג ובח"מ סי' ט' דכל זמן שאין הלוה תובע אינו מחויב להחזיר הריבית אם כן דינו כמוחזק כיון שהערבים אינם תובעים מ"מ הרי כבר חלקו כל האחרונים ע"ד הט"ז כמ"ש בפת"ש בשם פמ"א ושאילת יעב"ץ ואני מצאתי גם בעט"ל על החו"מ בשו"ת לסי' ט' שדחה דברי הט"ז וכ"ה בשו"ת גוא"י חיו"ד סי' י' והביא מד' הב"ש בא"ע סי' כ"ח סקכ"ו דמוכח ג"כ דלא כהט"ז וע"ע בב"מ ליו"ד שם ושו"ת ספר יהושע בפנ"כ סימן קי"א וסימן תצ"ה מ"ש בזה וגם להסוברים דהמלוה שגבה ר"ק קנהו אלא שיש עליו חיוב להחזיר וע' נמה"א ה' ריבית סי' ב' ושו"ת תפ"ל סי' ס"ג ובב"ש אהע"ז סי' כ"ח סקט"ו ובשעה"מ פ"ה מאישות הט"ו ובאב"מ סימן כ"ח שם סקכ"ב ובנתה"מ סי' ר"ת והארכתי בזה בתשובה א' והכ"מ מ"מ כיון שעכ"פ חייב להחזיר לא מקרי מוחזק ואף שהערבים אין תובעים למלוה מ"מ

הרי הם תובעים ללוה א"כ יתבע הוא מהמלוה בהרשאתם או בכח שדר"כ בנהיכא מטום שדר"כ אלא היכא שאין המלוה יודע שהם לא קבלו מהמעות יוכל להשביעם ג"כ שלא הרויחו ואם אין רוצים לישבע חייבים לשלם וממילא שלא יוכל הלוה להשביע דהא יאמר לו לאו בעל דברים דידי את:

ומ"מ מה שתיקן הרב שיתן המלוה להלוים כתב לראיה שנתן להם המעות עה"ע הוא תקנה טובה וכבר נשאלתי בזה והשבתי כן לעיל לתקן כן בהבאנק וכן בשאר נוהגים ומקבלים שלוקחים רבית בשעת הלואה נכון לעשות כן ויתבטלו כמה חששות בזה:

וגם מ"ש בדבר המנהג שהסרסור המקבל מעות מהמלוה ונותן לו טראטע בח"י המקבל והמלוה עושה עם הסרסור ה"ע ונותן לו ש"ע והסרסור אינו מודיע כלל למקבל מזה ואינו נותן לו הש"ע אם מותר להנותן לקבל ריבית ורו"מ כתב די"ל דכיון שאין מזה נד חוב למקבל אלא זכות לבד א"כ זכין לאדם שלב"פ ומהני עביית ה"ע של השליח לטובת הלוה כמ"ש כה"ג בסי' שכ"ח לענין הפרשת חלה ובא"ע סי' ק"מ ס"ה לענין ש"ק ויו"ד סי' ש"ה לענין פה"ב ואף דהכא לא יוודע להמקבל כלל מזה לעולם מ"מ כיון שהנותן גומר בדעתו שאם ישבע המקבל שלא הרויח לא יגבה הריבית י"ל דמותר והביא ראיה מדברי הדרישה שבנ"ש סוסי' מ' דאם אין הנותן רוצה לגלות לנותן שיהיה נאמן בשבועה לומר שלא הרויח יוכל להסתיר הדבר ממנו ובלבד שיגמור בדעתו להאמינו בשבועה על הריות הרי דגם אם הלוה אינו יודע מהני עכ"ד והנה יש לפקפק בראייתו דשא"ה דעכ"פ עשה עמו ה"ע וע"פ הדין נאמן הלוה בשבועה אם יבואו שניהם לדין אלא שהלוה טועה ה"ע וסובר שאינו נאמן אלא בעדים אבל בנ"ד הרי הלוה לא עשה ה"ע כלל מ"מ שפיר י"ל דמהני מעשה השליח משום דזכין שלב"פ. אלא דהיכא שהלוה נותן משכון על ההלואה י"ל דהוי חובה לפמ"ש התומים וגה"מ ריש סי' ע"ב ותשו' רח"כ סי' י"ח דהנותן פטור אם נאבד המשכון בהלואה עה"ע דהוי שמירה בבעלים והנה שבתשובה אחת פקפקתי בזה והבאתי מכמה אחרונים שחלקו עליהם ופלפלתי הרבה מ"מ קשה להוציא נגד דעת תומים ושם העליתי דגם בנתן המשכון קודם נתינת המעות פטור דלא כרח"כ שם והכמ"ל ועכ"פ בכה"ג שוב היכא נד חוב למקבל וי"ל דבכה"ג ל"מ עביית הה"ע כלל:

ואעתיק עוד מ"ש בתשו' להרב המאוה"ג מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק סעכוסטיב בענין זה ורמזתי לזה לעיל. בדבר הלואות שבהבאנק שיש בהם מעות ישראל ועכו"ם הנה מ"ש רו"מ דבדאורייתא אין ברירה לכהורה יש לדון דהממונה ומנהל העסק הוא עכו"ם א"כ הרי קיי"ל דאין שליחות לעכו"ם מה"ת אלא דמדרבנן לפי' רש"י יש שליחות לעכו"ם לחומרא אם כן ליכא אלא איסור דרבנן ובדרבנן יש ברירה ואף שדעת המח"א הל' שלוחין סי' י"א דבפועל בשכר יש שליחות לעכו"ם אבל רבים חולקים עליו ועמ"ש בחיבורי משפט שלום סי' קפ"ת ולפמ"ש שם דבמלוה שאין העכו"ם מלווה עליה גם המח"א מודה א"כ ה"נ בריבית ועתוס' ב"מ (דף ע' ע"ב) ד"ה תניך וכו' אם ב"כ מלווה על ריבית ובשו"ת תפארת לבי היו"ד סי' ס"ג אות ב'. אך דבאמת כיון שהאחריות על ישראל אף דהממונה הוא עכו"ם איכא איסור תורה כמ"ש בסי' קס"ט סכ"ד דבעשה ישראל לעכו"ם אפוטרופוס על נכסיו אסור ללוות ממנו בריבית כיון שהאחריות עליו ומבואר בריב"ש וב"י וט"ז סקל"ב וש"ך סקע"ג דהוי ר"ק אך לפמ"ש בבנ"ד שם סק"ע להוכיח מהגמיי' פ"ה ממלוה בשם הרא"מ והשו' מיי' סי' ל"ג ומדברי מרדכי ומהרי"ק דלא כהריב"ש ושגם בכה"ג הוי רק מדרבנן יש לצדד בזה.וע' בחוו"ד סימן ק"ס סק"ח שלא ידע מזה. וכה ראיתי בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סימן ל"א שהביא מזה מדברי התוס' תמורה (ל') בשם הרמ"ר אבל בתוי"ט פ"ו דדמאי מ"ז מבואר שסברת רמ"ר הוא אליבא דמ"ד יש ברירה אבל למ"ד אין ברירה ל"ש כלל סברא זו ע"ש וגם מדברי הח"ס או"ח סי' קכ"ט בדעת תוס' הנ"ל מבואר היפוך דברי שו"מ ולפמ"ש בתשו' מהרי"ט ח"א סי' קט"ז באמצע התשו' דאם ישראל נתן מעות לעכו"ם בעסקא למחצית שכר והלוהו העכו"ם לישראל בריבית אף שבעל המעות יודע מזה שרי כיון דהמעות משועבדים להנכרי לשבות כחפצו והנותן אינו יכול לעכב בידו מלהלותו למי שירצה שרי לכ"ע אף שהאחריות על המלוה ע"ש א"כ יש לצדד גם בנ"ד שהרי אין ביד הנותנים מעות להבאנק לעכב מלהלותם למי שירצה הממונה להלות לו וע"ש במהרי"ט גם מענין ברירה וליצד דגם בלא התנו הוי כהתנו שזה יקח משל היתר וזה משל איסור אבל זה לא שייך כשהממונה הוא עכו"ם ולפמ"ש הרא"ש פ"ו

רג"פ יין סי' פ"ז רבדבר שאינו מבורר הוי הכל של שותפות וע"ש בק"ג אות ל"ג וע' בחו"מ סי' רל"ב סעיף ו' בהג"ה בשם הה"ד א"כ כל פרוטה הוא של כל אחד מהשותפים ולכן קשה להקל ובתשובה אחרת האריכתי לצדד בזה. והנלע"ד כתבתי:

סימן כא

להרב הגאון המפורסם וכו' מוה' משה גרינוואלד נ"י
אבד"ק חוסט בארץ הגר.

מכתבו מגלה טפה הגיעני וע"ד שאלתו בעובדא שבא לפניו בת"ח אחד שזה כעשר שנים נטרפה דעת אשתו ר"ל באופן שהנהגתה בדרך שקבות פעם בעצבות ומר"ש ופעם בכעס ורגזות וכל הנהגתה חוץ מגדר הדעת וכן תהלוכותיה בבגדים חוץ מגדר הצניעות ומורדת על בעלה בכל הענינים וכמ"פ תבעה מהבעל גט פטורים ואח"כ חוזרת בה וזה זמן שהתחילה לבקש מאוד ג"פ ונסעה לבית אביה ועיכבו בדבר עד שנסעו לגדול א' ועשה פשר ביניהם שידורו עוד שנה א' ואם גם עד כלות השנה תתנהג בדרכיה מחויבת לקבל ג"פ ואם לאו אסורה בהנאתו וקבלה ע"ע כן באו"ש בפ"מ והזוג חתמו א"ע ע"ז והאשה נתנה לבעל כל דין נאמנות וגם הגדול הנ"ל חתם ע"ז ובתוך השנה דחקה האשה עליו להתגרש ונמנע הבעל מזה עד שנלגל עמה חיי צער עד כלות השנה ובמשך הזמן הזמינה האשה את בעלה בדא"ה ובכלות הזמן קבלה התראת ב"ד מהרב מרא דאתרא שנמסר לה בעדים לקיים הפסק הנ"ל או לירד עמו לד"ת ומיאנה לשמוע והזהירה לבל תדור עמו בחצר ונסעה משם ועתה דופק הבעל לפתוח מעליו כבלי העיגון כי לא הוליד עוד בן זכר ומה שנוגע לד"מ ישלים בטוחות על כך מכויס כי לכשתתפשר יקוב הדין ביניהם או אם מי מקרובי' ירצה לבא עמו לד"ת יסלק מה שיופסק עליו הדין עכת"ד השאלה:

והנה ראשית דבריו לדון בה דין נשתטית והביא מחלוקת הפוסקים אי בעינן דוקא סי' שוטה דבש"ס ריש חגיגה וכבר האריכתי קצת בזה בחיבורי דע"ת סי' א' סק"מ וע"ש מ"ש בזה ואולם כתר"ה הביא מתשו' ב"ש א"ע סימן נ"ה שהעלה דלענין חדר"ג אם נטרפה דעתה באופן שא"א לנהוג עמה מנהג אישות מתירין לו החדר"ג וכ"ה בפת"ש סי' א' סקט"ז בשם הר"א טיקטין וכ"ה בתשו' ארי' דב"ע סי' כ"ה דיש להקל בזה בפלוגתא דרבוותא וכת"ר העיר דא"כ להסוברים דחרם דאורייתא הוי סד"א ולחומרא:

הנה נד"ז כבר האריכתי בחיבורי משפט שלום בקונטרס תיקון עולם לסי' רל"א אות י"ט והבאתי מכמ"ק בזה ואח"ז מצאתי בתשו' הרי"ף סימן רל"א שכתב ג"כ דכל דיני מנודה אינו ד"ת וכל תיקו להקל. אך לפמ"ש התשב"ץ ח"ב סי' ע"ב שהבאתי שם דגוף דין איסור הנידוי גם של ב"ד הוי דאורייתא אבל דיני הנידוי איך להתנהג בו הוי כפיקו להקל וכ"ה ברדב"ז ח"ג סימן תתקי"ח ובזה ישבתי דברי הר"מ פדאוה שהובא בד"מ יו"ד סי' של"ד ע"ש והעליתי דבחדר"ג שנעשה רק לתקנה ולא למיגדר מלתא דאיסורא לכ"ע הוי רק דרבנן ובזה ישבתי דברי הד"מ א"ע סי' א' וכ"ש שם וראיתי לכת"ר שנסתפק אולי דוקא ליסא אשה אחרת ס"ל כן ולא לגרש בע"כ דנוגע לגבי האשה לאיסור תורה ואני מצאתי בע"ז א"ע סימן ל"ט סק"ה שכתב בפשי' דבפלוגתא לענין מומין דמותר לגרשה בע"כ כיון דאיכא פלוגתא ע"ש ומה שהאריך כת"ר בדין נכפית בדברי הב"ש וגו"ב מ"ת סימן ק"ד גם אני בעניי האריכתי בזה בתשו' א' להרב אבד"ק אוערני והבאתי מתשו' בש"ר סי' קס"ח ורדב"ז ח"א סי' נ"ג דמבואר דיכול לזרוק הגט והרדב"ז הבין כן בדעת הרא"ש וכ"ה בתשו' תפ"ל להגאון אבד"ק גלוגא וגם מ"ש הרא"ש ואפי' את"ל דר"ג משוה מדותיו וכו' הנה בב"י א"ע סי' ל"ח ביאר מ"ש הרא"ש ואפי' את"ל וכו' שאין דעתו כן לדינא ע"ש וה"נ בנ"ד וע' עוד כה"ג במרדכי ב"ב ר"פ מי שמת שכתב ועוד אפי' את"ל דכה"ג ל"ש למימר אא"מ דשלב"ל וכו' ובחידושי אגבי שם הוכיח דהמרדכי גופיה לא ס"ל כן וכיים כמו שמוכח הלשון ועוד אפי' את"ל וכו' ע"ש הרי דלשון זה הוא רק ליתר שאת ולא משום דס"ל כן וזה ראיה ברורה:

אבל מ"ש כת"ר מתשו' נפש חיה סי' מ"ב סתירה לפי' הנו"ב מהרא"ש פ' הבע"י סימן י"א שהוכיח מכתובות ס"ג דכופין בשוטים ולפי' נו"ב בביאור דברי תשו' הרא"ש הרי דגם בכפיי' זו אפשר שימאן לומר, רוצה אני וכיים כת"ר דהוי' שאין עליה תשובה והנה הגם שדברי הרא"ש הנ"ל הם גם בתשו' הרא"ש כלל מ"ג סי' ד' בכ"ז י"ל דודאי בכה"ג שמכין אותו מלתא דל"ש שיתעקש ויעמוד בדעתו וכיון דהך דמוכיפין על כתובתה במורד הוא רק תקנתא דרבנן וקיי"ל דבמלתא דל"ש לא תקנו גם בדבר שהוא רק תקנה לטובת הכלל וכמ"ש המל"מ פ"ד ופכ"א ממלוה בשם רי"ט ודלא כרד"ך ועמ"ש במשפט שלום סי' רל"ה ראיות מכמ"ק בזה ולכן פריך שפיר:

ועוד י"ל לפי המבואר ברמב"ם פ"א מנערה בתולה הי"ב דבדאיכא תשלומי קנס אין לוקין מכות מרדות וע' פמ"ג או"ח בפתיחה כוללת ח"א אות כ"ז א"כ י"ל דהש"ס פריך הכי דהרהי לא משכח"ל דאם מוכיפין על כתובתה למה יכופוהו בשוטי והא ממונא משלם ולא לילקי אך מלשון הרא"ש ל"מ כן ולכן העיקר כתי' א' ומ"מ לדינא כבר כתבתי הנלע"ד בזה:

ומ"ש כת"ר מדברי הגט מקושר סי' קי"ט בשם תשו' פ"מ סימן כ"ה נ"ו שדקדק מתשו' רשד"ם סי' ק"כ דיש לחוש למה שכ' מהרי"ק שרש ס"ג לחוש דשמא גם במורדת תיקן רגמ"ה והביא מתשו' נחי"ע סי' ה' שכתב דמהרי"ק לא החמיר רק לענין אם ירצה לעגן המורדת לעולם גם לידד שהרי מהרי"ק כיים שיליעו לפני מו"ל וכו' א"כ ע"י ב"ד שרי אבל במהרי"ק שם מבואר דדוקא בהגעה לפני ראשי הקהל והם יליעו לפני מו"ל שהרי גם בתחלה שאלו ממהרי"ק ואפ"ה לא התיר בעצמו וכפי הנראה הי' חוכך בדבר ולבו היה נוקפו ומסר הדברים למורה אחר והוא יורה אבל יפה כ' כת"ר דבנ"ד דהוי מלתא דל"ש יש להקל וכמ"ש הרשד"ס גופי' שם אבל בגוף ספיקו של מהרי"ק יש לדון דודאי לא עביד רגמ"ה תקנתא לרביעי והאשה המורדת בבעלה עוברת על שיעבודה לנגדו ולא יתכן לעשות תקנה עבורה וכמ"ש כה"ג בתוס' ב"מ (מ"ז ע"ב) ד"ה אי אמרת וכו' וא"ת וכי תקנו מכירה בשביל שאינם נוהגים וכו' אך י"ל דשאני הכא דכבר תקנו בשביל נשים הגונות לכן משום ל"פ התקנה קיימת גם במורדת אבל התם שלא היתה התקנה רק בשביל שאינם מהוגנים הקשו התוס' שפיר אבל מ"מ נראה ראי' מהתוס' ב"ב (ל"ה ע"ב) ד"ה אין מוציאים וכו' ואפילו כתבו הרשאה זל"ז הואיל ורשעים הם אין נזקקים להם ע"ש הרי דתקנת הרשאה בעלה גבי רשעים שרוצים לחטוא עי"ז ועקצה"ח ונה"מ סי' מ"ע בזה וכה"ג כתב הר"ן בתשו' והובא בחו"מ סי' רל"ה גבי תקנת פעוטות ועמ"ש בחיבורי שם וע' בב"ח חו"מ סי' קפ"ב ורכי' רכ"ח מהא דמעשה דבני רוכל וה"נ בנ"ד אם נאמר שתיקן ר"ג במורדת אתה נותן יד לפושעים הם הנשים הפרוצות להבזות בעליהן ולמרוד בהן ולכן יש לאמד דעתו הקדושה שלא תיקן בזה אלא דמהרי"ק חשש להתיר שלא יאמר כל א' מורדת היא אבל על ידי ב"ד ובפרט מאה רבנן שהוא טורח גדול והוצאה לכ"ע יש להתיר וכן מצאתי בתשו' הרדב"ז ח"ב סי' ת"ש שהעלה בפשי' דבכה"ג לא תיקן ר"ג דאל"כ לא שבקת חיי שכל אשה תמרוד בבעלה וכו' ואפי' כבר קיים פו"ר יכול לגרשה בע"כ או ליסא אחרת ועתשו' רע"א מהד"ת סי' פ"ב שסמך להקל במורדת גם בלא ק"ר והביא גם כן מהשובת רשד"ס סי' ק"כ שהביא כת"ר וגם בתשו' שיבת נפש סי' מ"ב התיר כן ומכ"ש דיש להתיר ע"י ק"ר בכה"ג דנ"ד:

והנה מ"ש הג"מ לפקפק בהס"ס שכתב רשד"ס דהוי ס"ס שאינו מתהפך הנה הרשד"ס לשיטתו אזיל בחח"מ סי' ספ"ב שמיקל ע"י ס"ס שאינו מתהפך וגם מש"א יעו"ש ואגב הנני כמזכיר שיש לי ראיה מש"ס דכריתות (י"ג ע"א) אלא אמר רבא היינו טעמא דבנה טהור דספק ינק כשיעור וספק לא ינק ואת"ל ינק כשיעור ספק ינק בכא"פ ספק ינק ביותר מכא"פ והתם הוי אינו מתהפך וגם מש"א ואפ"ה שמכינן להקל ולפום ריהטא לא מצאתי למי שהעיר בזה ונראה דהתם הא כל האיסור רק מד"ס מגזירת י"ח דבר וע"ש ברמב"ם פ"א משאה"ט לכן מקילין בזה וגם בש"ט ברה"י מדרבנן ועיין פרק ד' דטהרות משנה י"א:

ומה שהעיר כתר"ה דלא נוכל להקל מספק כענין גירושין בע"כ דהוי כד"א עפמ"ש הח"ס חא"ע ח"א סי' ק"ג וח"ב סי' מ"ה דשטר שלא נעשה מדעת המתחייב אין לו דין שטר אלא דכל אשה הניסאת משתעבדת שאם ירצה לגרשה יגרשנה אבל בזמן הזה דאיכא חדר"ג כשמגרש בע"כ אפי' ע"י עדי מסירה בדאיכא כמי עדי חתימה י"ל דהוי כמזויף מתוכו שהרי חתמו בלא רצון המתחייב והו"ל מפי כתבם וזימנין דאתו למיסמך עלייהו ע"ש וא"כ הוי כד"א לגבי האשה אלא שבנה דיק לסתור דברי הח"ס ואני בעניי גם לשיטת הח"ס הוי רק חומרא דרבנן שהרי בדאיכא ע"מ גם במזויף מתוכו מבואר ברש"י

גיטין (י' סוע"ב) דהוי רק פסול דרבנן דלמא אתי למיסמך עלייהו וכ"ה נב"י סי' ק"ל בשם רמב"ם וש"פ אם כן הכתי הוי רק ספק פלוגתא דרבנן ואף שדעת הגאון דמזויף מתוכו פסול מה"ת מ"מ שוב איכא ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן דקיי"ל להקל:

ואולם מה שתמה כת"ר ע"ד הח"ס מש"ס דקידושין (מ"ח ע"א) אבע"א דכ"ע אית להו דר"ל והב"ע שכתבו לשמה ושלא מדעתה ובפלוגתא דרבא ורבינא ור"פ ור"ש קמיפלגי וכו' והא התם בדאיכא ע"ח מיירי דאל"כ הא לעיל אמרנב"י דמיירי שאין עליו עדים וא"כ לא דמי שטר אירוסין לגירושין דהכ"ש הוי מדעת האשה משא"כ בקידושין ואיך מקיים הויה לגילוה עכ"ד. הנה לענ"ד לק"מ דהא השטר כל זמן שלא קבלתו האשה מדעתה אינו כלום והינה מתחייבת בכך כלום נגד בעלה וכשקבלתו מדעתה הרי חל ההתחייבות באמת מדעתה ודמי לשטר שנכתב מדעת המתחייב ומה בכך שנכתב בתחלה שלא מדעתה כיון שלא חל אז עליה כלום:

וגם מה שהקשה כת"ר מש"ס דכתובות (כ"ב ב') דפריך מ"ש בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת אם נשאת לא תצא וגבי שנים אומרים נתגרשה וכו' תצא והא לפמ"ש הב"ש סי' קמ"א סקמ"ו לפי רמב"ם היכא דחיישי' ל... וליכא תקנת חז"ל להכשיר הגט בטל מה"ת כיון דהוי מפ"כ לי... כיון דתרי ותרי מדרבנן לא תנשא שוב מהראוי דתצא וצ"ל דהרמב"ם לא אמר אלא בע"ח והכא מיירי בע"מ אבל לפי' הח"ס דגם בע"מ היכא חשש מזויף מתוכו הדק"ל ומה פריך הש"ס עכת"ד. לענ"ד לק"מ היכא דמדרבנן פסול בודאי י"ל דבכה"ג לא תקנו להכשיר עדות שבשטר אבל בתרי ותרי הרי לפי דעת הנך ב' עדים שנתגרשה כדין באמת הגט כשר והוכשר עדות מפ"כ אלא דאנן מספקינן ע"פ דברי העדים המכחישים אותם ולכן לא תנשא א"כ מה"ט מהראוי שלא תצא בדיעבד ואין הגט בטל מה"ת שהרי אם אמת כדברי עדים הראשונים באמת הוכשר מפ"כ וכה"ג כתבו התוס' בב"ק (מ"ו ע"ב) ד"ה גלית אדעתך וכו' ואפי' לר"נ דאמר כי ליכא לאשתלומי מהאי מישתלם מהאי יודה הכא דע"כ ל"ק ר"נ אלא בשור תם שדחף את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע הע"פ בודאי היזק לפיכך משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו הרגו לשור אבל כאן שאם הולד במעי' אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם אם נגח ע"ש. ובסברא זו אמרתי ליישב מה שהקשו האחרונים בהא דבאה"ע סי' י"ז כל"ד בהא דנפל למשאל"ס דאם נשאת ל"ת כתב הרמ"א דאם נשאת בעבריינות במזיד תצא ובסימן ק"נ בגט פסול מדבריהם לא הגיה כן ונראה עפמ"ש רש"י יבמות (דף מ"ט ב') בהא דאמר אביי הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר דהא תפסי בה קידושין ופירש"י דגם לאחר סוטתה לא פקעי מינה קידושין וכ"ה בנימוק"י שם ובאב"מ סי' ח"י הוכיח מזה דהיכא דאין קידושין תופסין פקעי נמי הקידושין הראשונים אף בהי' בהיתר ע"ש ומעתה לפ"ז בגירשה בגט פסול מדבריהם דמדאורייתא הגט כשר א"כ בנשאת לאחר הלו קידושי שני מה"ת וממילא פקעי קידושי ראשון כיון דאם בא הראשון לקדשה אחר שנשאת אין קידושין תופסין וע"יין באב"מ רסי' ע"ו בשם הד"מ בזה ומ"ש ע"ד הח"מ וב"ש שם ולכן אף בעשתה כן במזיד לא תצא כיון שכבר פקעו קידושי בעלה הראשון אבל בהא דנשאת כשנפל בעלה למשאל"ס דכל טעמא דלא תנשא משום דהוי מיעוט המצוי שהבעל עוד חי ולפי אותו לד שהבעל חי באמת אין תופסין קידושי שני וממילא לא פקעי קידושי ראשון והיא עוד אשתו לכן בנשאת במזיד תצא ות"ם ודו"ק כי הוא עלה נכונה בס"ד:

אבל בגוף דברי הב"ש יש לתמוה דאם כל גט לא מתכשר אלא משום דאפקעינהו חז"ל לקידושין א"כ בכל גט פסול מדרבנן יופסל מה"ת ועוד דכל גרושה תהיה מותרת לכהן מדאורייתא וע"מ"ש במשפט שלום סי' רל"א בקצ"ע אות י' בזה ובחידושי אמרתי ליישב מה שהקשה בתו' הרי"מ לחו"מ סימן כ"ח לשיטת הרמב"ם דעדות שבשטר הוא מדרבנן דכתיב מפיהם ולא מפי כתבם ולפ"ז בגט בעדי חתימה לבד אין הגט מועיל אלא מדרבנן ומשום דאפקעינהו לקידושין כמ"ש הב"ש הנ"ל א"כ מה הועילו חז"ל בתקנת זמן בגיטין הרי אם לא יהיו העדים לפניו או שלא יזכרו הזמן רק מפי כתבם [דאל"כ הרי גם בלא זמן יודעים הזמן שנתגרשה אחר הזנות] הרי לא יועיל הגט, אלא משום דאפקועינהו לקידושין, ולא התחייב מיתה שהרי נעקרו הקידושין, למפרע ואמרתי בזה דהנה לכהונה גם מפ"כ הרי בקבלו עליהם קח"פ עדותן כשרה ובממון אין מועיל קבלתם להיות לו דין שטר לגבות ממשעבדי שהרי הלקוחות לא קבלו ע"ש עדותן, וגבי גט לפי' תוס' נדה (מ"ט) ורא"ש פמ"ח דגם גבי איסורא מהני קבלתם במה שפסול רק משום דילפי' ממון א"כ בשלמא במגרש בע"כ ל"מ העדות אבל הכא שביחשה על כ"א הרי שניהם קבלו על עצמן העדות ומהראוי שיועיל מדאורייתא בלא אפקעינהו אלא דכיון דמ"מ לא מהני לאסרה על כהנים ולהתירה לעלמא שהרי האחרים לא קבלום עליהן א"כ אין גירושין לחצאין וכה"ג כתב הפ"י קידושין (כ"ה ב') והנה בגיטין (דף פ"ב) מבואר דהיכא דל"מ הגט משום שאינו מתירה לכל מ"מ מקרי ריח הגט לפסלה לכהונה דכתיב גרושה מאישה אפי' אינה גרושה אלא מאישה וכ"ה ביבמות (נ"ב ע"א) דאפי' אמר הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם מקרי ריח הגט עכ"פ ופוסל לכהונה מדאורייתא ע"ש:

והנה בקידושין (ס"ה) פריך אמאי אין מועיל הודאת בעל והאשה גבי קידושין וגיטין כמו דבממון הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ומשני דהכא חב לאחרים וע"ש ברשב"א ופ"י ביאור הדבר ובתוס' גיטין (ד') מבואר דבגיטין היינו דחב לאחריני במה שפוסלה לכהונה וא"כ הכא דאיכא עדים מפ"כ דמהני לפסלה לכהן משום ריח הגט שהרי לעצמן קבלו עליהם עדותן אלא דהגט ל"מ משום שאינו מועיל לגרשה לגמרי ואין גירושין לחצאין אבל עכ"פ פוסלה לכהן א"כ שוב מהני הודאתם כיון דבהודאה לא חב לאחריני דבלא"ה פסולה לכהונה ע"י העדות מפ"כ א"כ שוב מהני הגט מדאורייתא משום הודאתם וא"ל להפקיע הקידושין למפרע ודוקא היכא דמגרשה בע"כ בע"ח ל"מ הגט אלא מדרבנן משום דאפקועינהו משא"כ הכא דהבעל והאשה קבלו עליהם העדות מפ"כ שפיר מהני הגט מדאורייתא ולא אפקעינהו לקידושין ושפיר מהני תקנת זמן בגיטין וא"ש:

ואולם בגוף סברת הח"ס לדקו דברי כת"ה דבכה"ג דבכל גם העדות מפ"כ ליכא חששא דיסמכו על העדים מפ"כ דדמי לשמות מובהקים דליתא בגיטין י"א דלא חיישי' דלמא אתי למיסמך עלייהו והיתי לי שכן עלה בלבי טרם ראיתי דבריו וכוונתי לדעתו בזה, ואני מוסיף שהרי מבואר כה"ג בסימן קכ"ד בב"ש סק"נ בשם המגיד אך דמ"מ י"ל דבכ"ד מנ"ל להרואים בגירשה בע"כ שמא יסברו בפי' מדעתה ומהני העדות שבכתב:

וכה ראיתי שהביא כת"ר דברי הרשב"א גיטין (ע"ד) דהא דמהני גט בע"כ אף דנתינה בע"כ ל"ש נתינה דהא אין בעלה קני לה אלא שיש לאשה שיעבוד על בעלה והוא מסלק שיעבודה ע"י הגט ואם נאמר שא"י לסלקה אלא מדעתה אתה מחייב אותו בעל כרחו ואל התחייבהו ובזה תי' קו' הח"ס עלה בלבי דלפ"ז בכה"ג דנ"ד שהבעל פטור מכל חיוביו לנגדה שהרי נשבעה שלא ליהנות ממנו וגם היא מורדת ומסרבת וכמ"ש כת"ר א"כ שוב לא יועיל מדינא גט בע"כ דנתינה בע"כ ל"ש נתינה והוא הערה גדולה אך לפ"ז קשה גם במעוברת עד"מ דהפסידה כתובתה וכל חיובי הבעל והיקשי דלא יוכל לגרשה בע"כ מן התורה ול"ע אבל גם בלאו הכי יש לפקפק בהיתר גירושין בע"כ בנ"ד שהרי לפי הלעת הענין יש בה חשש נשתמית ולפעמים היא בשלבות ומר"ש ולכאורה לפ"ז יש לסתור הטעמים שכתב כת"ר דהויא מורדת ומסרבת ועוברת על השבועה דהפשר שלא עברה בהאט נפש רק מפני שטותה אלא דא"כ ממ"נ יש להקל והתינח להתיר לו ליקח אשה אחרת אבל לענין לגרשה הרי יש לחוש שמא היא בכלל שוטה או עתים שוטה ואף דבשו"ת עט"ח סי' י"ז שרמז כת"ר העלה דלענין זה תליא רק ביודעת לשמור א"ע וגיטה וגם אנן בקיאין בבדיקה הרי הרגיש שם שדברי הט"ז הר לנגדו אלא שסמך להקל מפני תקנת האשה במה שנוגע לכה"ג ע"ש משא"כ בנ"ד וגם מצאתי בתשו' רי"ן הרא"ש סי' פ"ט בשהתה י"ש ולא ילדה דאין לכופה לקבל גט אבל מותר לו ליקח אשה אחרת ע"ש ומוכח דס"ל דאיסור גט בע"כ חמור טפי וד"ז נעלם מהאחרונים ולכן חוששני להתיר בנ"ד לגרש בע"כ אבל הנני מצטרף בצירופא דרבנן להתיר להרב וכו' ליקח אשה אחרת יהגלע"ד כתבתי:

סימן כב

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב יצחק הורוויץ אבד"ק קאנסטינא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו ביהודים שקנו יער מאדון לכרות להם העצים עד זמן פלוני לא יאוחר מפני שאין להאדון

מקום העלים שיהיה פנוי ויש בתוכם אילני פירות אם מותר למכור האילנות לעכו"ם שהם יקללו להם העלים. הנה כד"ז כבר האריכו האחרונים ובפרט בשו"ת חיים שאל ח"א סי' כ"ב כ"ג הרחיב הדיבור בענין זה בכל דברי הפוסקים ראשונים ואחרונים ובתוס' ב"ב (כ"ו סוע"א) מוכח דדוקא במפסידים יותר מדאי בגפנים יש להקל ובשו"ת בשמים ראש סי' של"ד לידד להתיר ע"י עכו"ם דהוי רק כגרמא ובפרט במוכר לעכו"ם יש להקל טפי ומ"מ כיון דבשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו לידד דגם בלריך למקומו דשרי מ"מ איכא חשש סכנה לכן לענ"ד יש למכור לעכו"ם ויאמר לו שיתלוש עם השרש והעפר שסביבו באופן שיוכל לחיות ולנטעם במק"א וכמ"ש בשאי"ע טלה זו וע' בשו"ת ברכת יוסף סימן ל"ד שכ"כ בשם השואל והסכים לדבריו ולא ידע שכבר קדמוהו רבנן. ומה שיש לחוש דהוי הערמה בדאורייתא הנה לענ"ד בדבר שיש בו חשש סכנה בודאי גמר ומקני בלב שלם כדי שלא יזיק לו הסכנה וגם שום אדם לא יחשדהו בזה וכה"ג כתבו התוס' בב"ק (פ"א א') ד"ה אין מחייבין וכו' ומשום מקיים בכלאים ליכא כיון דקשו להו עשבים וכו' שלא יחשדוהו ומכ"ש במקום שיש חשש סכנה ואם העכו"ם לא יעשה כן ויתלוש העלים בעצמן בלא העפר אדעתי' דנפשי' עביד ואין חשש נגד הישראל ולא יאונה להם כל און:

והנה מ"ש הבש"ר הנ"ל דאמירה לעכו"ם הוי גרמא יעוין בשו"ת כפר יהושע סי' מ"א דס"ל דקיל מגרמא וע' שו"ת ב"א חיו"ד סי' ע"ה ואני מצאתי בשו"ת מהר"י מברונא סי' ר"א דמבואר דהוי כגרמא ע"ש. והנלע"ד כתבתי:

סימן כג

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה מנשה חיים צוקער נ"י רב ומו"ץ דק' טארטשין ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שזה כעשרים שנה שנעשה לה שבר פארפאלל ומרגשת רק זיבת דבר לח ולפעמים זב ממנה מראות לבנות ותוכן טיפות אדומות ומאז הי"ל וסת קבוע מחדש לחדש וע"י שנתרבב המקור למטה נעשה לה פצעים באותו מקום והדאקטורים כולם אמרו שהדם בא מן הפצעים ועשו לה טבעת להחזיק המקור למעלה ובאותו זמן בדקה ונמצאת טהורה ועתה א"י לילך בהטבעת וע"י שנתרבו הפצעים היא רואה לפעמים דם בבדיקה גם כשהמקור במקומה ועתה אין ווסת קבוע כי היא רואה לפעמים אחת לשני חדשים ולפעמים פחות או יותר כי היא קרובה לזמן סילוק דמיה עכת"ד השאלה:

הנה בגוף דין שבר פארפאלל כבר האריכו ראשונים ואחרונים וגם בספר האשכול הל' נדה סי' מ' וכל סמיכת המקילים ע"ד הר"ש שהביא הרא"ש וכפי שפי' הכרו"פ ומע"ל וכמה מחברים ועיין תשו' ח"ס סי' קמ"ה וסי' קע"א שהסכים להקל רק במרגשת זיבת דבר לח וע' בשו"ת תורת נתנאל סי' א' באורך שהעלה דאם מרגשת שעת וסתה יש להקל בינתים וע"ש סי' ב' וסי' ג' עוד בזה וע' בשו"ת עט"ת סימן ח"י שהחמיר בזה ובנ"ד שגם כשהמקור במקומו מוצאת דם בבדיקה לכ"ע אין להקל אלא דבנ"ד שהעידו הרופאים והאשה אומרת ברי שיודעת שיש לה פצעים בהמקור מבחוץ ומשם יוצא הדם הרי בדאיכא פצע וחבורה לכ"ע דינו כמכה וקיי"ל דהאשה נאמנת לומר מכה יש לי במקור והרי דעת הרשב"א דגם בספק אם המכה מוציאה דם מוקמי' להאשה בחזקת טהרה ובספק אם הדם מן המקור או מהצדדים פסק רמ"א להקל גם באין לה וסת קבוע יש להקל משום ס"ס ומה שתמה הש"ך דהוי ס"ס מש"א נראה לפמ"ש הפ"י בקידושין (ע"ג) להוכיח מדברי רשב"א וריטב"א דמדאורייתא גם ס"ס מש"א מהני מדין רובא כיון דעכ"פ איכא תרי צדדים להיתר ע"ש וצ"ל דהא דמדרבנן ל"מ היינו משום דהוי כמיעוט המצוי דחיישי' לה מדרבנן וכיון דאיכא נמי חזה"ת לא חיישי' להמיעוט:

ובזה י"ל קו' הח"ל סי' מ"ו מהא דנדה (כ"ח) שאמר ר"ע לתלמידיו מה הדבר קשה בעיניכם וכו' דם ולא כתם ומבואר דאפי' ביכולה המכה להתגלע אין להקל אלא בכתם דרבנן ולפמ"ש י"ל דכיון דכל הטעם משום דס"ס מש"א מהני מדאורייתא מדין רוב והרי ר"ע חייש למיעוטא מה"ת ולדידי' מדאורייתא ל"מ ס"ס מש"א ולכן אין להקל מספק ויש לדון בזה לפמ"ש התוס' בע"ז (ל"ו) דברו"ח גם ר"מ ל"ח למיעוט אבל היינו ברוב גמור משא"כ בנ"ד דאיכא מיעוט מצוי להיפוך ואי נימא דכונת הרשב"א ורמ"א הוא רק שלא תהי' בכלל רמ"ת אבל

מ"מ לריכה ז"נ י"ל עוד לפמ"ש התב"ש סי' ע"ו בהא דבהדס מתירין דיעבד תוך למ"ד יום ולא בבהמה משום דדוקא בהפסד ממון חיישי' למיעוט המצוי גם דיעבד וע"ש בדג"מ א"כ ה"נ בנ"ד לענין רמ"ת מקילין מה"ט:

ובהיותי בזה עלה בלבי ליישב מה שהקשה הג' ר"ל אבנ"ק ה"ש והובא בסד"ט סי' קפ"ז סק"ט בהא דאי' בנדה (ס"ו ע"א): ואם יש לה מכה באו"מ תולה במכתה ואם יש לה וסת תולה בוסתה וכו' ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא דברי רבי רשב"ג אומר דם מכה וכו' טמא וכו' מאי בינייהו מק"מ טמא א"כ וכו' ותמה היכא רמיזא בדברי רבי דמק"מ טהור הרי הוא מיירי רק לענין שתהא טהורה לבעלה אבל הדם י"ל דטמא גם הקשה בתשו' שעא"פ סי' ע"ו בהא דתני ברישא אם י"ל מכה תולה במכתה משמע דבסתמא תולין אף שא"י אם מכתה מוציאה דם ואח"ז תני נאמנת לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא משמע דבעינן שתדע שמוציאה דם וגם ליישב דברי הב"י סימן קפ"ז במ"ש הטור דנאמנת לומר מכה יש לי וכו' ג"ז בברייתא פלוגתא דרבי ורשב"ג ופסקו כרבי ותמהו הב"ח ומהרמ"ל הא בש"ס לא פליגי אלא לענין טומאת הדם אבל לבעלה לא פליגי:

ונראה דנודע מ"ש הש"ס שמעתא ד' פ"א דגבי טומאה דאורייתא דבעי' שתרגיש יציאת הדם מבשרה א"כ בלא נודע אם הדם ממקור או מצלעי' הו"ל כנולד ספק בקביעות דכמע"מ דמי אלא דכיון דמצוי יותר שיזוב הדם ממקור בכה"ג הו"ל כרובא דליתא קמן וגם בקבוע דחידוש הוא אזלי' בתר מצוי ע"ש באורך. ומעתה גבי רמ"ת דהינו מצוי שתראה דם וכמ"ש הב"י סי' קפ"ז ובר"ן פרק ב' דשבועות ובב"י רסי' קפ"ט דמסולקת דמים שלא בשו"ו ובמהרש"א ובב"ש א"ע סי' ס"ח מבואר דשלא בשו"ו אין דם נדה מצוי א"כ שוב הוי כמע"מ ושפיר יש להקל גם מספק דהוי כס"ס ואולם כבר נודע מ"ש הה"מ פ"ב משבת דהיכא דליכא נ"מ בשעה שפירש מהקבוע לענין איסורא הוי כנולד הספק לאחר שפירש א"כ אם מק"מ טמאה דגם כשפירש הדם מהמקור גם קודם שילא מבין השינים עכ"פ יש נ"מ לידע אם הדם הוא מהמקור והוא טמא מגזה"כ גם בביה"ס כמ"ש תוס' נדה (ט"ז ע"א) ד"ה במק"מ וכו' ע"ש הוי כנולד הספק בקביעות אבל אם מק"מ טהור ואין נ"מ אלא לענין היתר לבעלה דכל שלא יצא הדם מבין השינים לפרוזדור ליכא איסור נדה א"כ הוי כנולד הספק לאחר שפירש והיכא רובא וע' נדה (ע"א) ורמב"ם סופ"ד ממשכב דיש נ"מ אם מק"מ טמא לענין אם מתה האשה דמטמא הדם משום כתם וכן י"ל דבילא בשפופרת וכדומה דאף דאין האשה טמאה מ"מ הדם טמא וא"כ א"ש דכיון דאמר רבי דנאמנת לומר וכו' שממנה יוצא הדם ומוכח דבעינן שתדע שהמכה מוציאה דם והיינו משום דמספק אין להקל כיון דאיכא רובא דדמים מן המקור והוי כד"א ולהחמיר א"כ מוכח דס"ל מק"מ טהור דלמ"ד מק"מ טמא הרי הוי קבוע וכמע"מ והוי ס"ס שמא מהצדדים ושמא מן המכה:

ולפמ"ש רש"י דדוקא הא דנאמנת כו' הוא מדברי רבי אבל רישא רשב"ג הוא ולדידי' מק"מ טמא לכן גם בספק תולין במכה דליכא רובא דהא נולד ספק בקביעות וגם מצוי ליכא כמש"ל ולכן שפיר לדקו דברי הב"י שכתב ע"ד הטור דנאמנת וכו' שממנה הדם יוצא דמוכח דבעינן שתדע שהדם יוצא מהמכה דזה תלוי בפלוגתא דרבי ורשב"ג וא"ש ודו"ק היטב:

אך בנ"ד שיודעת בודאי שמכתה מוציא דם פשיטא דיש להקל אלא דלפמ"ש הנו"ב מ"ק סוסי' מ"ז דלשי' הש"ך גם ביודעת שהמכה מוציא דם אפ"ה אין להקל אלא לענין רמ"ת אבל מ"מ לריכה ז"נ וגם בשו"ת בש"ר סי' ק"ו בככד"ה שם האריך בזה והעלה להחמיר לענין ז"נ אבל הנה מצאתי בשו"ת כתר כהונה סי' מ"ו שהביא בשם תשו' שעא"פ סי' ע"ו דהיכא דא"י לטהר לבעלה גם לענין ז"נ דמי לרמ"ת וכ"ה בתשו' פ"י סי' א' וגם הכת"כ שם העלה דהעיקר כשי' הב"ח דגם לענין ז"נ יש להקל ומכ"ש בכה"ג דא"י ליטהר כלל ע"ש באורך וכ"ה בתשו' שב יעקב סי' מ' ובתשו' נט"ש סוף סי' כ"א וע' בתשו' בר"א חיו"ד סי' כ"א אות ג' שתמה בזה איך אפשר להקל לענין דאורייתא מחשש עיגון ולפמש"ל מד' הב"ש סימן ע"ו י"ל בזה דה"נ דמי רק להא דחיישי' למיעוט המצוי:

ומ"מ נראה דעכ"פ בעינן אחר ראיית נדתה הפסקת טהרה ובדיקת יום א' עכ"פ שתהא מוחזקת בטהרה ואז גם תוך ג' ימים הראשונים יש להקל והאחרונים נחלקו אם תוך ג"י הראשונים הויא בחזקת טהרה ובאמת שהדבר מבואר ברשב"א נדה (ב' ע"ב) ד"ש

הס

התם וכו' ושם (ה' ע"א) בשם רמב"ן ועיין עוד בחי' הר"ן שם (ס"ח ע"ב) בשם רמב"ן ומ"ש עליו ול"ע ובמקום אחר הבאתי גם מהאה"ז ב"ק (י"א) ועיין עוד בשו"ת נטע שעשועים סימן כ"א וב"א יו"ד סוסי' נ"ח ושו"ת אמרי אש סי' ע"א ואכמ"ל. אך באם שלא תוכל גם להפסיק בטהרה אינני אומר איסור ולא היתר וע"ע בסד"ט וחוו"ד סי' קל"ו בזה ושו"ת מש"כ סוסי' ל' ושו"ת אב"מ סימן כ"ג וח"ס סי' קע"ז וא"א סי' ס"א והנלע"ד כתבתי:

סימן כד

להרב הגדול וכו' מו"ה שלום גאלדבערג נ"י
אבד"ק סוואליווע בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה בת כ' שנים שזה שנתים נתקלקלה בדרך נשים שופעת והולכת בין וסת לוסת ודרשה ברופאים ואמרו שנעשה לה מכה במקור ואח"ז הרגישה בעצמה במישוש מצד הבטן מבחוץ מכה גדולה כראש של תינוק ב"י ונסעה לפעסט ושהתה בבית החולים ב' חדשים והרופאים הוציאו הרחם וחתכו המכה ואח"ז טיהרה א"ע לבעלה והי"ל וסת כמקדם וטיהרה א"ע ואח"ז באה עוד הוסת פ"א ומאז ועד עתה א"י לטהר כלל ושופעת דם מעורב בליחה ומרגשת כאב גדול במקור טרם תתחיל לראות ונסעה שנית לפעסט ועשו לה קשר והסכימו כולם שכבר פסק וסתה והדם הזב הוא רק משירי המכה והאשה אומרת כי הדם והמוגלא זבים בלא הרגשה כלל וגם א"י אם הדם מהמקור או מהצדדים עכת"ד השאלה:

הנה בענין אמירת הרופאים כבר האריכו הראשונים והאחרונים ועמש"ל סי' י"ג באורך אבל בחי' ח"ס לשבת (ס"א) ובחי' לע"ז (דף ל"א) פקפק הרבה דכל לימוד הרופאים בגופי עכו"ם דחביל גופייהו מאכילת שקצים ורמשים ואין ראי' לגופי ישראל וגם בתשובת ח"ס סי' קע"ה רמז לזה ובמ"כ בקו"א לסי' קפ"ז מ"מ כתב דרופאי ישראל שבזה"ז מחללי ש"ק אין נאמנים ובכ"ז בדאיכא רגל"ד הביא הח"ם בשם רדב"ז סי' ת"י להאמין לרופא והוא לידד שם דגם ברופא עכו"ם יש לצדד בזה וע' פמ"א ח"א סי' י"ב שהוכיח מדיליף דאזלינן בת"ר דהל"כ דלמא טרפה והא י"ל דרופאים אמדוהו שאינו טרפה וי"ל דעדות רופא רק כרוב ולהס"ד דרוב אינו מועיל ג"ז לא מהני וי"ל דהוי כתרי רובא:

וראיתי בשו"ת שם ארי' א"ע סי' י"ב דבמה שאומרים שרואים בכלי הבטה הוי בכלל מלתא דעל"ג ולכ"ע נאמנים כמו דקפילא נאמן ע"ש ובתשו' נודע בשערים חיו"ד סי' י"ב הביא בשם השואל מהא דגיטין ע"ב דאומדין אותו אם מחולי זה מת וכן מהא דסנהדרין ע"ח במכה את חבירו ואמדוהו למיתה ודחה די"ל דהיכא שהיה חולה ולא שב לבריאותו גילוי מלתא הוא להאמין לרופאים וכן במכה חיצונה יש להאמינם ולא בדברים פנימים שהם כעלמים בבטן המלאה ע"ש וגם הפלתי סימן קפ"ז כתב לחלק בין חולאים חיצונים לפנימיים ובאמת שכ"ה בבחיי פ' משפטים בפסוק ורפא ירפא דלא נתנה תורה רשות לרופא לרפאות אלא בחולאים חיצונים ולא בפנימיים ע"ש. אך לפ"ז נראה דכפי מה שנתחדשו כלי ההבטה לתוך הרחם ורואים את כל הרחם כאלו עומד מבחוץ א"כ יש להאמינם במה שאומרים שיש שם מכה וע' שו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סי' ע"ז דגם מיילדת עכו"ם נאמנת לומר שיש מכה כיון שרואות או ממשמשות הוי מלתא דעל"ג ונאמנת ובפרט בנ"ד שחתכו מתחלה מכה שהרגישה גם האשה במשמוש א"כ גם עתה שאומרים שעוד לא נתרפאה יש הוכחה ורגל"ד שהיא היא שהרי כתבו התוס' בחולין (ע"ו ע"ב) ד"ה כגון וכו' שרגילות הוא שחוזר לחליו ובתשו' מהרי"ק שבב"י יו"ד סי' רס"ב דכיון שחזרה לו הקדחת בקלא לסוף ב' או ג' ימים אימג"ל שעדיין לא הבריא מהחולי הראשון וכו' ובתשובת מבי"ט ח"א סי' רמ"ח בדין השפחה שקנאוה ונמצא רגלה נפוח קצת והקונה טען שנתגלה לו שמכבר הי"ל חולי בזה ..זב ראיה מהא דפ"ד דנגעים גבי בהרת הלכה וחזרה בסוף שבוע הרי היא כמות שהיתה ופירש"י שמסגירו הסגר ב' כיון שחזרה למקומה הראשון אומרי' שהוא הוא ולאחר הפיטור דתנן דהראה בתחלה היינו משום גזה"כ דילפי' לה מקראי וה"נ בזה ואפי' בהלכה וחזרה אמרי' הכי ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד שמאז היתה שופעת והולכת ונתברר שהי"ל מכה וחתכוה וכיון שגם עתה חזר הקלקול ויוצאין הדמים בהרגשת כאב ומעורבים בליחה שזה מעיד שהדם מחמת מכה כמ"ש בתשובת פ"י סי' א' וח"ס סי' קמ"ז. והביאם רו"מ ואף דבתשו' רמ"כ סי' כ"ט כתב שלא מצינו סברא דמראה הדם משונה מדם נדות אלא להחמיר דאם דם מכתה משונה אין תולין ומחמירתא לקולתא לא גמרי' כדאי' בפ"ק דסוכה מ"מ הרי כתב שם שזה ג"כ מצטרף להקל ואני מצאתי בתשו' מהר"ח א"ז סי' קי"ב דאף שרוב דמים מן המקור ולא מצדדין מ"מ כיון שהמראה משונה מבאר דם דראייתה י"ל שטהור הוא ומן הצדדין ואף שחזר וכתב די"ל דהשמש עכרן היינו ברמ"ת משא"כ בנ"ד ולכן יש הוכחה שחזרה המכה וממנה יוצא הדם המעורב בליחה ועכ"פ ברופאים נאמנים ע"ז:

אך לענין שעת וסתה שצידד רו"מ דכיון שהיא בת נ' שנים והרופאים אמרו שכבר פסק וסתה בכל גווני יש להקל הנה בגליון הבית שבב"מ לאה"ע בסופו סי' י"ג הביא מתשו' פ"י סי' ו' דבזקנה שחדל לה אורח כנשים א"א להקל גם שלא בשו"ו והוא תמה עליו דאדרבא בזקנה יש להקל גם בתוך וסתה ובהגהות הגאון רב"פ השיג עליו דבתשו' פ"י מבואר שמשך ב' שנים הי"ל מהורע פ"פ ובאותן ב' שנים פסק וסתה ושפטה בעצמה שחדל לה אורח כנשים לפי שהיא בהא בימים קרובה לזקנה ולכן פסק להחמיר דיש לחוש שעל ידי המיחוש שרואה נדתה לכן אין לה וסתה אבל אם היא זקנה ממש שכבר פסקו ג' עונות קודם שאירע המיחוש אז יש להקל ע"ש:

וא"כ בנ"ד דמי לנידון הפ"י וגרע טפי מאשה שיש לה וסת ובלא בשו"ו וכה ראיתי בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' קפ"ח שהביא מתשו' שבו"י ח"א סי' ס"ח ותשובה מאהבה ליו"ד סי' קפ"ז דבזקנה יש להקל ביש לה מכה אפי' אינה יודעת אם מוציאה דם דכ"ע מודו בזה להמרדכי וגם לענין ז"נ יש להקל בזה גם לשיטת הש"ך יעו"ש באורך אבל היינו ג"כ אם אנו יודעים שכבר פסק וסתה מחמת זקנתה משא"כ בנ"ד וע"ע בשו"ת ר"מ שיק סי' קפ"א שצידד ג"כ להקל בזקנה אלא שחוכך עפ"ד הש"ך דלענין ז"נ אין להקל אם א"י בבירור שהמכה מוציאה דם אך בלא הרגשה יש להקל גם לענין ז"נ אלא שצ"ע דשמא ע"י הכאב ומכה אינה מרגשת וע"ש סי' קפ"ב עוד בזה. אך בנ"ד שיש הוכחות שהמכה מוציאה דם שהרי מתחלה כשאירע לה המחלה היתה שופעת דם ואחר שחתכו הרופאים את המכה פסק הדם ואח"כ חזר ובא ולפי דברי הרופאים עוד נשארו שירי מחלתה בקרבה י"ל דגם הוא מודה:

אבל ג"ז רק בזקנה שכבר פסקה ג' עונות משא"כ בנ"ד שמסופקים בזה עצמו אם כבר פסק וסתה או לא אין ראי' מזה להקל והן אמת שגם בגוף דברי הש"ך שהעלה דלענין ז"נ אין להקל הנה בשו"ת פ"י ח"א סי' א' ושער אפרים סימן ע"ו ושב יעקב סימן מ' וכתר כהונה סי' מ"ו ונטע שעשועים סוסי' כ"א חלקו על הש"ך והעלו כדעת הב"ח להתיר גם לענין ז"נ ע"ש וע' בפלתי וב"מ עוד בזה ומ"מ קשה להקל בשו"ו עכ"פ:

ואולם כת"ר חידש דלפמ"ש הח"ס סימן קנ"ד דהא דאין מקילין בשו"ו או בעונה בינונית משום דאם כן לא תטמא לעולם היינו משום דרוב נשים רואות דם ואיך נאמר שאשה זו אינה מרוב נשים ובפרט שגם הוא רוב ימים ראתה דם בזמן ווסתה א"כ בנ"ד שכבר באה בשנים של זקנה שרוב נשים פוסקות מלראות דם שוב יש להקל גם בשו"ו ורואה אני דבריו טובים ונכוחים ותדע שהרי בד"מ סי' קנ"א הביא בשם הגש"ד בשם מהר"ם שדעתו דגם בשו"ו יש להקל והוא כדעת הרשב"א שהובא בב"י וב"ח אלא שהוא חושש להסוברים דוסתות דאורייתא וגם כתב שם דהמכה אינה מבוררת אבל בנ"ד שהמכה מבוררת והיא כבר בימי זקנה דליכא רובא להחמיר עכ"פ א"כ יש לסמוך עכ"פ ע"ד הרופאים בזה המעידים שכבר פסק ווסתה לגמרי ואף דלא דמי לגמרי להא דקידושין (ע"ט ע"א) דקדים ביומא דמשלים שאני התם בחזקת שתגדל באותו יום מ"מ עכ"פ גם בנ"ד ליכא גם רובא להיפוך. ולכן אם תפסוק בטהרה פעם א' ויום א' גם לענ"ד יש להקל. ומ"מ מפני חומר הענין ידרוש עוד מרב א' מובהק ויר"ש ואם גם הוא יסכים עמנו גם אני אצטרף בזה והנלע"ד כתבתי:

סימן כה

להרב הגדול וכו' מו"ה שלום שכנא טשערניק נ"י
אבד"ק מאציוב ברוסיא בעהמח"ס משמרת שלום.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה א' שזה כתלי שנה א"י לטהר ע"י שנולד לה חולי השבירה ר"ל (הנקרא גיברעכט) והאשה יש לה וסת בכל חודש אבל לפי שיורד בכל פעם למטה כמין

חלחלם

חלחלת וכו נקב שיורד ממש טיפין דם וליחה מעורב לפעמים אדום כדם ולפעמים אינו אדום ממש ומלאת תמיד הכתונת כשיורד המעי לפרוזדור עד שנראה בחוץ וכשחוזר הבליטה לפנים אם בודקת אח"כ בעד היא טהורה ע"פ רוב ולפעמים גם העד מלוכלך וא"א לה להיות ז"נ לגמרי מבלי שירד הבליטה לחוץ וילכלך הכתונת או שירדו טיפין של דם כפי הנ"ל והבעל מגרשה מביתו והאשה בצער גדול ובוכה על עיגונה עכת"ד השאלה :

ובכבר הביא רו"מ דברי נו"ב מה"ק יו"ד סי' נ"ח שהחמיר בזה ובשו"ת האחרונים האריכו בזה והנה ד"ז צריך חקירה מהו ענין השבר כי אם נשתבר הרחם למטה והוא המקור בד"ז הארכתי בתשו' להרב מטארטשין [ע"ל סי' כ"ד] ופלפלתי הרבה והעליתי לדינא דעכ"פ צריך שיהיה הפסק טהרה ובדיקת יום ראשון של ז"נ ואז יש להקל גם אם תמצא תוך ג"י הראשונים ומצאתי בשו"ת מטיל צדקה סי' ל"ד בהג"ה שבאמצע התשו' שכתב דאף שהאחרונים החמירו תוך ג"י גם במכה היינו היכא דאפשר ליזהר דהו"ל להזהר אבל במכה שבתוך המקור שא"א לה ליזהר כלל אפשר להקל גם תוך ג"י אבל הגה מבואר שם וז"ל והנה בענין השבר צריך בירור כי יש מיני שבר שאין מוציאין דם כלל ואין להם שייכות להוצאת דם כי מה שהספרים יגידו מענין השבר של העתקת הדקין מתוך הפריסה שנתקרע לפעמים דמכה כזאת אינה מוציאה דם כל עיקר ואף דלא בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם מ"מ צ"ל באופן שמכה כזאת מוציאה דם לפעמים או אפשרות בכך ואם כי באו דמים במראות משונות מיום שבאו לה המכות האלה ונשתנו עליה סדרי ראייתה מ"מ אין זה כ"א דם המקור אלא שמכח דחק השבירה נעצרו השבילים שבהם הדם יוצא החוצה ועי"ז משתנה ומתהפך לכמה גוונים ובהיות כן אפילו בים לה וסת ובלי עת וסתה א"א לטהרה ועל כרחך צריך הדבר לאמוד כי אולי יהיו השבר בענין אחר שמוציאה דם והמורה ישאל על זה כי הכל נקרא אצלם שבר עכ"ל. ואחר זה כתב שם וז"ל ומכ"ש בזה שאנחנו יודעים ששינוי כזה מעכב הדם ברחם מחמת השבירה שבותם הילוכו ויציאתו אבל גוף המכה אינה מוציאה דם ודרך השבר בכך שאינו מוציא דם כל שאינו בדוק לנו שמוציא דם ובלא"ה אנו אומרים שע"י העיכוב שהוא מתעכב בביה"ח ונשתהה לבא חום הטבע מהפכו וע"כ יהיה שינויים אלו לבסוף כל מה שמתאחר לצאת וגם הראיי' שאין זה אלא מדם הווסת וכו' עכ"ל והנה דשם מיירי במה שהיא רואה בסוף ימי הוסת מ"מ חוששני להקל בכה"ג כיון שאין זה בכלל מכה המוציא דם ונודע כחו של הגאון החסיד בעל מע"ל שהי' גם בקי בחכמת הטבע והן אמת דלפי הצעת שאלתו נראה שיש נקב בחלחלת היורד למטה ויורד מהנקב טיפי דם וליחה ואולי הוא גוף המקור ולכן לא אדע מה להשיב עד שיחקור היטב ע"פ ב' רופאים בקיאים זה שלא בפני זה על כל פרטי הענין וכבר כתב בשו"ת שם ארי' א"ע סי' י"ב דבמה שאומרים שרואים בכלי הבטה לכ"ע נאמנים דהוי בכלל מלאכה דעל"ג ובד"ז הארכתי בתשו' להרב אבד"ק סוואליווע בארץ הגר [ע"ל סימן כ"ד] דגם במה שמביטים לתוך הרחם יש להאמינם בכה"ג אם אומרים שרואים דבר ברור בעיניהם ולא על פי שיפוט שכלם.
והנלע"ד כתבתי :

סימן כו

להרב המאוה"ג וכו' מוה' אברהם יעקב הורוויץ נ"י
אבד"ק פראבוזנא.

מכתבו מגלה טפה הגיעני וע"ד שאלתו בדין גט שכ"מ שהיה מוכרח לסדר גט בעירו וכפי שנקרא עיר פראבוזנא בזיי"ן נוטה לשי"ן ולא שי"ן ממש יעוין בשו"ת רח"כ סי' ע"א בתשובת בעל מרכהמ"ש בשם תשו' רא"נ"ח סי' פ"ז וגם מ"ש עליו וימלא דיש לכתוב בזיי"ן וכ"ה בשו"ת ב"ש א"ע סי' מ"ט ומ"ש בענין אם לכתוב בוא"ו או באל"ף כפי שכותבין בערכאות יעוין בשו"ת ד"ח ח"ב אה"ע סי' ק"ד דבשם עיר יש לכתוב בוא"ו שהוא מלאפו"ם ובמקום קמץ באיזו מדינות וכמ"ש גם הט"ג בש"כ אות ט' בשם טאבא בשם גדול אחד דבשם עיר לכ"ע יש לכתוב בוא"ו וכ"ה בנ"ש ומסיק דגם לכתחלה יש לכתוב כן ע"ש ובפרט שכן כותבים בכל המכתבים וכתובות ולכן יפה כ' רו"מ לכתוב פראבוזנא ועמ"ש בזה בשו"ת ברכת יוסף הא"ע סי' כ"ד ע"ד הנ"ש הנ"ל :

ומ"ש כדין בארות ומעיינות והביא מדברי הג"פ שהובא בפת"ש שהוכיח מרש"י ביצה (ל"ט) דאם מושכין להלאה על ידי בריכה נקרא נהר ורו"מ צידד דגם אם נמשך להלאה ממקום נביעתו אם המעין עצמו בתוך העיר הוא ג"כ בכלל מעין ודוקא היכא דהמעין רחוק מהעיר והבריכה נמשכת להעיר הוי נהר הנה בג"פ שם סוף סקנ"ב הביא בשם מהר"ם מינץ שנסתפק בעיר אופנהיים דהמים באים לעיר מהנהר אלא שנמשך ע"י בריכות וצינורות אם הם בכלל בארות או מעיינות ולא רצה שיסדרו שם גט ומזה נראה דאם היו נמשכין ממעיין אף שבאים ע"י בריכות לכ"ע יש לכתוב מעיינות ועדיין צ"ע בזה אבל היכא דגם המעיין בעיר והמים נמשכין לתוך בריכות נראה דודאי שם מעיינות עליהם וכמ"ש הג"פ וראי' מהא דאיתא בתענית (י"ט ע"א) בעובדא דנקדימון בן גוריון שלוה י"ב מעיינות מים ונתמלאו ע"י גשמים ונדחק רש"י לפרש שהמעיינות לא היו נובעין כ"כ שיתמלאו מן הנביעה ובעין יעקב הביא הכותב בשם תוס' שהיו בריכות מלאים מים שנמשך לתוכן מי המעיין ולכן נקראים מעיינות ע"ש ומבואר דהבריכות נקראים מעיינות לפי שנמשך לתוכן מי המעיין :

ולכאורה הי' נראה להביא סתירה מש"ס דע"ז (מ"ז ע"א) בעי רבה המשתחוה למעיין מימיו מהו לנסכים וכו' לעולם למיא קא סגיד והכי קמבעי"ל למיא דקמי' קא סגיד וקמאי קמאי אזדי ופירש"י כלומר מעיין המקלח כל שהמים באות ראשון ראשון והולכות להם וכו' או דלמא לדגרונא דמיא קא סגיד ופירש"י לדגרונא דנהר לקילוח של נהר והילוכו השתחוה וכו' ומוכח מלשון רש"י דהקילוח שנמשך להלאה נקרא נהר אבל י"ל דהתם מיירי בנמשך שלא ע"י בריכות שוב נזכרתי דבתב"ש סי' י"א סקי"ג העלה דכל הנמשך אפי' בבריכות מן המעיין נקרא נהר ורמז גם להא דע"ז (מ"ז) הנ"ל וע' בדע"ת שם סקי"א ובקו"א שם וצ"ל דדוקא אם הבריכה מתמלאת אח"כ והמים נשארין עומדין אז הוי בכלל מעיין וכמש"ל ראי' מהתום' תענית משא"כ במקום שנמשכין והולכין לנהר גם הם בכלל נהר וע' ירמיה י"ח פסוק י"ד מים זרים קרים נוזלים ובתרגום ומי מבוע נבעין הרי דאף שהם נוזלים נקראים מי מבוע וי"ל וקצרתי. ז"ז מ"ש רו"מ דכיון דהנהר קטן ואין לו שם ידוע סגי לכתוב מעיינות ובארח לדקו דבריו וכמ"ש בשם הח"ס ח"ב סי' ל"ג והט"ג ופת"ש סי' קכ"ח סקל"ד וגם המעיין שבתוך הבתים המיוחדים והם בכלל העיר מצטרף :

אבל לא עקא במ"ש בהגט שם המגרש יהושע המכונה העשיל כיון שעולה לתורה וחותם בשני השמות יהושע העשיל ובפ"כ נקרא יהושע (מסתמא נקרא שיע ולא יהושע) והנה אם היה נקרא בפ"כ העשיל היה ראוי לכתוב יהושע העשיל דמתקרי העשיל וכמ"ש בט"ג בליקוטי שמות סקל"ד בשם הח"ס גבי אליעזר ליפא וע' בשו"ת חא"ש סי' ק"ל קל"ו קנ"ז וקע"ז וסימן ר"ו ובס' ד"ח שער התשובה דחה דברי החא"ש וע"ע בתשובת ברכת יוסף א"ע סימן ס"ז ותוע"ר חיו"ד סי' י"א במי שעולה לתורה יהודא ליב ונקרא בפ"כ ליב דאם כתב יהודה המכונה ליב כשר ובאמת שכ"ה בג"פ סי' קכ"ט סקס"ד בשם ב"ח אבל בנ"ד שנקרא בפ"כ בשם הקודש ולא נקרא מעולם בשם העשיל לבד ולתורה וחתימה עולה יהושע העשיל לא אדע שום צד לכתוב יהושע המכונה העשיל כיון דמעולם אינו נקרא בשם העשיל לבד :

ומ"ש במה שטעה הסופר מן כל תיבת בנפשיכי אות גדול מפני שטעה והשמיט היו"ד דיש לחוש שמא הוי כתב ע"ג כתב אין זה חשש כלל כמובן וכן נהגו כל הסופרים וכבר ראה גם דברי עזר מקודש שהתיר ויותר יש לחוש שהוא כתב שיכול להזדייף כיון דאפשר עי"ז למחוק כמה תיבות ולעשות מהם אותיות גדולות וכבר נשאלתי בזה וגם בשו"ת שערי צדק מדעעש סי' ק"ח העיר בזה אבל כיון דבדאיכא ע"מ אין בו פסול וגם יש לחלק מסברא דאין זה בכלל יכול להזדייף לכן אין למחות במה שהמנהג פשוט. וע' בב"מ סימן קכ"ד ס"ב וס"ו וע"ש עוד בשע"ל במ"ש די"ל דהוי שינוי אות ואין דבריו נראים לענ"ד ופוק חזי מה עמא דבר :

והנה השואל חזר וכתב לצדד דבדיעבד במקום עיגון יש להכשיר בכתיבת שם יהושע המכונה העשיל והנה מ"ש מדברי הב"ש סקכ"ד מבואר דבכה"ג שעולה לס"ת וחותם בשני שמות ונקרא באחד לכתוב דמתקרי בין ב' השמות לא ידעתי מהו דהתם הכונה לכתוב שם שנקרא בפ"כ ועל ב' שמות שעולה לס"ת וחותם יכתוב דמתקרי ויכלול ב' השמות יחד ומשום דודאי שם שעולה לס"ת וחותם עיקר ואין להקדים קיצור השם שנקרא בפ"כ לכן כתב דמיירי שנשתנה מ"מ לכן הוא קודם ומ"ש הב"ש ועל הראשון כותבין דמתקרי ר"ל שם הראשון

הראשון שנקרא בשניהם יחד וכן הוא כונת כה"ג אות י"ט ולענ"ד א"א לפרש כלל בע"א דאל"כ איזו שם יבחור להיות נקרא שם ראשון כיון שעולה לס"ת בשניהם יחד ומדברי הת"ג וב"מ נראה להדיא שהבינו כדעת רו"מ אבל אין הכרח לזה בב"ש. ומ"ש דכיון דחותם על וועקסלין בשם יהושע לבד זהו העיקר לא אדע מהו כי על וועקסלין חותמים בשם אזיעם וכדומה ולא בשם יהושע:

ומ"ש רו"מ כעין ראי' מתענית (ט"ו ע"א) אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים ישתחוו הא והא עביד ומוכח דאע"ג דכתיב רק ישתחוו משמעותו דישתחוו ג"כ וגם יקומו ולינו מובן דהתם הא אית! שרים וישתחוו וכ"ה בש"ס שם ואם כן הוא"ו מורה דמוסיף על ענין ראשון ובעין יעקב גרס אי הוה כתיב שרים ישתחוו וכו' השתא דכתיב וישתחוו וכו' א"כ עיקר הדיוק רק מן הוא"ו המוסיף וכן הוא בש"ס שם לעיל אי הוה כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב ויהושע הא והא עביד ופירש"י משום דוא"ו מוסיף וכו' ולפי הבנת רו"מ יהיה דברי ר"ז או ר"ש בר נחמני סותרים זא"ז ובע"כ דהגירסא כמ"ש בע"י או דלאי הוה כתיב ושרים אין הוא"ו שייכה להשתחואה אלא על השרים וע' כה"ג בתוס' חולין (ק"ב ע"ב) ד"ה לר"י וכו' אי הוה כתיב בשדה וטרפה לא תאכלו הוי לוקה שתים לר"י משום בהמ"ח וטרפה אבל כיון דכתיב בלא וא"ו הינו לוקה אלא א' ע"ש ובתוס' מנחות (ק"ג ב') ד"ה ל"ש דבתמורת עולה תמורת שלמים כיון דלא אמר ושלמים משמע ב' דיבורים וע"ש דאי נקט מנחה שעורים יש לפרש כל א' בפ"ע ולכן אין מזה ראיה להיכא דכותבין המכונה העשיל שיהיה הכונה על שני השמות וגדולה מזו מצינו בכתובות (כ"ה ע"א) דדרים לקרא דלא יאכלו מקדש הקדשים לא מידי דאיקרי קדש ולא מידי דאיקרי קדשים ובמנחות (ק"ט א') לר"ש דרים לקרא דלמכשול עון או מכשול או עון אף דבכל דוכתא לשון זה מורה על צירוף ב' התיבות ויש להעיר מזבחים (פ"ב ע"א) משל לתלמיד שמזג לרבו בחמין וא"ל מזוג לי א"ל במה א"ל לא בחמין אנו עסוקין עכשיו בין בצונן ומוכח דאם היה אומר מזוג בצונן לא היה חמין בכלל:

ומ"ש רו"מ מש"ס דעירובין (י"ג ב') לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי שמו וכו' דלפמ"ש הנו"ב מ"ת יו"ד סי' קנ"א הכונה שגם ר"נ שמו תמהני דתיבת אלא ודאי הוא דוקא וממעט כל זולתו כדאי' בזבחים (ל"ד א') בקר ולאן אמרתי לך ולא חיה הלז"ד לתלמיד שא"ל רבו אל תביא לי אלא חטים והביא חטים ושעורים שהוא כמעביר ולא כמוסיף וכו' וע' תוי"ט פ"ד דנזיר בהא דאין מורא אלא של בו"ד מ"ש בשם הרא"מ בזה והתם בעירובין הכונה שמו העצם היה רק נהוראי אלא שכינו שמו מאיר וצפי הו"ל להביא מש"ס סופ"ק דברכות בהא דיעקב וישראל דכתיב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך והכונה על שניהם אלא שזה עיקר ע"ש בכל הסוגיא:

ובסוכה (י"א ע"א) יתיב ר"י וכו' ואמר רב צריך לנענע א"ל ר"ה הא שמואל אמרה אהדרינהו ר"י לאפי' וא"ל אטו קאמינא דלא אמרה שמואל אמרה רב ושמואל א"ל הכי קאמינא שמואל אמרה ולא רב ע"ש הרי דלשון הא שמואל אמרה יתכן לפרש דלא ממעט אחר וכן הבין ר"י בדברי ר"ה עד שביאר ר"ה דכונתו למעט דדוקא שמואל ולא רב:

ועפ"ז יש לדון לפמ"ש הג"פ סי' קכ"ח סוסק"ג בשם מהריב"ל דהיכא דיש לפרש ב' פירושים כיון דמשמע הכי ומשמע הכי הוי כלא כתב כלום והינו בכלל שינוי ע"ש אם כן בנ"ד כיון דכתב שם יהושע שנקרא בפ"כ ואף שנקרא שיע מ"מ ידוע לכל כי הוא שם יהושע גם אי נימא דהמכונה העשיל משמע הכי ומשמע הכי כשר כיון דעכ"פ כתב חנוכה שהכל קורין בו וכיון דהגאון מהרש"ק בחא"ש סי' קל"ד פסק בנקרא לס"ת זאב וואלף ובפ"כ נקרא זאב דאם כתבו זאב המכונה וואלף דנהי דלכתחלה לא שפיר עביד לדעת הנו"ב ואחרונים דהמכונה קאי על האדם מ"מ לדעת הב"ש כשר ובמקום עיגון וא"א בגט אחר יש להקל וכמ"ש רו"מ וע"ש סי' קל"ו במי שעלה לתורה זאב וחותם זאב וואלף ונקרא בפ"כ וועלוויל וכתבו בגט זאב המכונה וואלף דמתקרי וועלוויל והכשיר ג"כ במקום עיגון א"כ בצירוף דברינו הנ"ל ודאי דיש להקל במקום עיגון ומ"מ אם אפשר שיחלוץ האח דהיינו שיתרצה בזה מסתפינא להקל וע' תשו' חא"ש סי' קי"ז וד"ח שער התשובה שם בשם שא"י ושדי חמד מערכת גט סי' ל' בענין דיעבד ועיין בג"פ סימן קכ"ה סקע"ט ופתחי תשובה סקכ"ב בדין עיגון ובתשובת ר"ב אשכנזי סימו כ"ד שפסה כדעת רד"ך ושכ"ה בתשובת רלב"ח ולכן נלע"ד כמ"ש וע"ע בשו"ה משיב כהלכה חאה"ע סי' ע' באורך בזה ותמלא ג"כ סיוע להקל כשעה"ד והנלע"ד כתבתי:

סימן כז

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה מנחם מנלי סג"ל נ"י
אבד"ק וואסלאי במדינת ראמאניא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שבאו לפניו ב' תינוקות שנימולו ממוהלים שאינם בקיאים וחתכו מעט מעור הערלה ופרעו כדין עד שנתגלה כל העטרה ועתה אחר שנתרפאו חזרה הערלה וכיסתה רוב העטרה גם בשעת קישוי אבל יוכלו להורידה בידים למעלה מחוץ העטרה וכאשר לא תלו בה ידים חוזרת וחופה כבתחלה אבל ראש העטרה בערך שליש נראה מגולה גם שלא בשעת קישוי והביא דברי הבינ"א בסופו שהעלה דבכה"ג צריך לחזור ולמול כבתחלה דבעינן דוקא שיחתוך עור המילה מרוב העטרה בגבהה והיקפה ולא סגי בחיתוך מעט ויתקן בהפריעה להעלותו למעלה ובתשובת ד"ח מסימן קי"ד עד סי' קי"ח דחה דבריו בשתי ידים ורו"מ בנה דיק על כל דבריו וסתר כל ראיותיו והביא ראיות להיפוך:

והנה מ"ש הד"ח ראי' מדברי החכם הספרדי שבב"י שכיים וז"ל ויראה ודאי שבדיקת הקישוי לא נאמרה אלא לגבי המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר צריך שתראה העטרה מגולה אפי' שלא בשעת קישוי עכ"ל וכתב הד"ח וז"ל הרי דלא מל כראוי ודאי שלא חתך כל העור החיצון היא הערלה דאם חתך כל העור א"כ מל כהלכתו א"ו דמיירי שלא חתך כל העור ואפ"ה כתב דל"מ עד שיראה מהול בלא קישוי ולהאומרים דצריך דוקא כריתה מן הגיד למה יועיל אפי' נראה מהול כשאינו מתקשה הא ס"ס הערלה לא נכרתה מהגיד א"ו אם נתפשטה מן דיבוקה למעלה ועקרוה משם עד למטה זהו מילה דלאו דוקא כריתה מקרי מילה וכמ"ש הח"ס (היינו מ"ש בתשו' ח"ס סי' רמ"ט שהוכיח דמילה היא לשון הסרה ולאו דוקא חיתוך ע"ש) עכ"ד הד"ח ורו"מ דחה דלא מל כראוי היינו שחתך רק רוב הערלה ונשאר מיעוטו והינו פוסל כיון דרוב גבהו והיקפו מגולה ולזה כתב דבעינן שיהיה מגולה גם שלא בשעת קישוי ולא סגי כשמגולה בשעת קישוי דוקא אבל אם רוב העטרה מכוסה כשאינו מתקשה אף שהעור נפרד מהעטרה ולכן כשמתקשה רובו מגולה לא מהני ומוכח להיפוך מהד"ח שהרי כיון דבשעת קישוי מתגלה מוכח שאינו דבוק בעטרה אלא שמחפה עליו ואפ"ה פוסל והם ניצין המעכבין המילה מה"ת עכת"ד רו"מ:

ולענ"ד הרי לשיטת הספרדי החוט שע"ג ראש בשר העטרה לבד ג"כ מעכב רוב היקפו שיהיה מגולה ולבי' הבכ"ש רק חוט זה מעכב גם בגובה ואעפ"כ לענין שיהיה נראה כנימול גם במכוסה כל החוט הנ"ל בעור הערלה אם רק ראש בשר העטרה במקום המשופע שבמקום יציאת השתן מגולה בערך שליש ובתשו' ח"ס סימן רמ"ח מבואר דלאו דוקא שליש וה"ה רביע או גם פחות מגולה סגי ע"ש ובתה"ד סי' רס"ד מפורש דהשליש היינו ראש העטרה הנ"ל וא"כ נדחה ההוכחה שהביא רו"מ מזה נגד הד"ח דודאי י"ל דמיירי שהעור הערלה דבוק ע"ג החוט אלא שראש הבשר המשופע מתגלה בשעת קישוי מהתחת העור דהיינו שאינו דבוק שם ושלא בשעת קישוי מתכסה וע"ז כתב דדוקא בנימול בתחלה כהלכתו סגי במתגלה בשעת קישוי אבל בלא נימול בתחלה ותיכף חזר העור וכיסה את העטרה בעינן שיתגלה ראשו גם שלא בשעת קישוי אולם האמת שמדברי הספרדי נראה דסובר דכל העטרה תהי' מגולה במסורבל בשעת קישוי ובלא נימול כהלכתו גם שלא בשעת קישוי דבלא נימול כהלכתו לא יתכן לומר שיהיה מועיל מה שראש הבשר המשופע מגולה שלא בשעת קישוי כיון שהחוט שהוא עיקר המעכב במילה (לפי' בכ"ש ודאי ולהספרדי עכ"פ מספק מעכב) יהיה מכוסה וכמדומה שבס' יד הקטנה דיבר מזה והינו ת"י כעת ומ"מ אין סתירה מזה להד"ח דודאי מודה שעכ"פ בשעת מילה יתגלה ע"י הפריעה החוט אלא דס"ל דלא בעינן שיחתוך אלא גם בנשאר תלוי למעלה מהעטרה ומונח ע"ג הגיד סגי ואם אח"כ חזר ומכסה העטרה דינו כנימול כהלכתו וכמ"ש בנח"א שבאשכול סימן מ' דדמי לכיסהו לדם וחזר ונתגלה דא"צ לחזור ולכסותו והביא עוד מכמ"ק בזה ולזה אף שקלף עור הפריעה וע"ז סיבב גם עור החיתוך למעלה כיון שהסיר אותו ממקומו מקרי מילה שהוא לשון הסרה אבל אם אחר שקלף עור הפריעה מהחוט מ"מ עור החיתוך מכסה העטרה לא

מקרי נימול והיה מקום לומר דאם כשהגיד מתקשה מונח גם העור החיתוך למעלה ומתגלה כל החוט שני לזה כ' הספרדי דבתחלה בעינן שיהיה מגולה גם שלא בשעת קישוי אבל אם פעם א' הי' מגולה גם שלא בשעת קישוי והעור החיתוך מונח כתיקונו על הגיד למעלה אפי' אם במשך זמן חזר וכיסה י"ל דשני במגולה שלים כדין נימול כהלכתו ואין מזה סתירה להד"ח ותדע שהרי הספרדי מיירי בין בעור הערלה ובין בעור הפריעה ובעור הפריעה ודאי מיירי בנקלף מהעטרה ומ"מ מכסה שלא בשעת קישוי את העטרה ובשעת קישוי מתגלה וקמ"ל דל"מ אם מתחלתו כן הוא וה"נ גבי עור החיתוך מיירי בכה"ג אבל מ"מ מ"ש הד"ח ראי' מזה לדבריו אינו מובן כלל כמ"ש רו"מ:

ומ"ש רו"מ ראיה מדנקטו במשנה ובברייתא ושמואל אם הי' בעל בשר או מדלדל בבשר כיון דמיירי בכבר נתגלה העטרה פעם א' אלא דלאחר שנימול נראה כמכוסהו כמ"ש רש"י א"כ לשיטת הד"ח הרי בכל גווני דינו כבעל בשר והול"ל דאם חזר ונתכסה צריך לתקנו מפני מ"ע יהיה מאיזו סבה שיהיה ובע"כ דליתא עכ"ד י"ל לפמ"ש בא"ז הגדול הל' מילה דאם משך הערלה דצריך למול מדרבנן אפי' אם נראה מהול כשמתקשה צריך למולו ע"ש א"כ י"ל דמה"ט נקט בעל בשר לאשמועינן דדוקא בכהאי גוונא שנעשה מאליו ולא ע"י שמשך בידים:

וגם מ"ש רו"מ ראיה מדנקט בשר החופה וכו' והרי עור הפריעה ודאי אינו בשר והוכיח מזה דגבי עור הפריעה ליכא חילול שבת דיכול להכפילו בלא שום חבורה אבל בעור הערלה צריך לחתכו דוקא לענ"ד גם בעור הפריעה צריך לקרעו וכמ"ש הא"ז הל' מילה סימן נ"ח אות ד' בשם ר"ח מל ולא פרע כלומר לא קרע את העור וגילה את העטרה וכו' וכן נראה בחוש שאם רק דוחקין אותו למעלה הוא חוזר ונופל למטה וכשקורעין אותו ומקפלין אותו למעלה הוא מונח ע"ג הגיד היטב ולכן גם בעור הפריעה איכא חילול שבת וגם כבר כתב בא"ז ריש כתובות דאיכא במילה משום מפרק ועפמ"ג בפתיחה לאו"ח ויש לפלפל בזה והארכתי במק"א ואכ"מ והא דנקט בשר משום דנקיט בשני המזרות קרי להו בשר:

ומ"ש רו"מ ראי' מהא דשבת (קל"ג) המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין וכו' פירש על ציצין המעכבין חוזר וכו' וברש"י פי' דהמעכבין שאינה כשרה עד שיחתכם ובע"כ דמיירי בעור הערלה שצריך חיתוך ולשי' הד"ח איך יפרנס הך דינא דהא כל זמן שלא פרע הוי בכלל לא פירש וחוזר גם על ציצין שאין מעכבין ואם כבר פרע הרי כבר נתגלה העטרה וליכא ציצין המעכבין וגם ביבמות (ע"א) פירש"י בד"ה סוף מילה ציצין שנשתיירו שלא חתך ג"ז לק"מ דדוקא היכא דע"י הפריעה ניזוז ונתכוון עור החיתוך למעלה ע"ג הגיד ומונח שם גם אחר שמסיר ידיו משם ואינו חוזר ומכסה העטרה ס"ל להד"ח דמהני שפיר אבל אם עור הערלה חוזר ומכסה תיכף אחר הפריעה כשמסיר ידיו משם פשיטא דלא נימול עדיין מה"ת וצריך לחתוך עור המכסה וכן ראיתי כמ"פ שע"י שחתכו רק מעט מעור החיתוך חוזר ונדחק ומכסה העטרה תיכף אחר שמסיר ידיו מהפריעה ואין הפריעה מועיל לזה כלום ובכה"ג לכ"ע צריך לחתכו רק לפעמים ע"י הפריעה נשאר עור החיתוך מונח בטוב ע"ג הגיד למעלה מהעטרה בזה ס"ל דא"צ לחזור ולחתוך אפילו אם במשך הזמן חוזר ומכסה העטרה כיון דבשעת מילה נשאר מונח שם היטב על ידי שקפלו עור הפריעה למעלה שעי"ז מתחזק ומתכוון גם עור החיתוך להיות נשאר שם. ומ"ש רו"מ דגם הי ניחא דכשחוזר וחופה העטרה צריך למולו שנית מדאורייתא תיקשי אמאי לא משני ביבמות (ע"א) הא דזכרי' דהיתנייהו בשית אכילה וליתנייהו בשעת עשיי' דמשכח"ל בכה"ג לק"מ דאי נימא דבכה"ג צריך למולו שנית היינו משום דהיגל"מ שלא נימול מתחלה כדינו שהרי היה עומד לחזור ולכסות העטרה וא"כ גם בשעת עשייה לא היה נימול ואם מתחלה לא היה עומד לחזור ולכסות העטרה ואח"כ ע"י איזו סיבה שנשמן הבשר וכדומה חזר ונתכסה באמת א"צ למול שנית רק מד"ס:

אבל באמת גם ראיות הד"ח אינם כלום דמ"ש מהתוס' שבת ד"ה מל ולא פרע וכו' שהקשו אמאי איצטריך כיון דכבר קתני בשר החופה וכו' וקשה הא ברישא י"ל דמיירי רק בעור הערלה ובע"כ דגם ברישא הוי עיקר המילה ע"י הפריעה וגם התכ"א הגיר בזה אבל הוא תמוה דמ"מ אי לא תני סיפא הוי סד"א דברישא מיירי בחתך בלא פריעה ונשארו ציצין המעכבין וכמ"ש רו"מ ובאמת שהמג"ש תמה על התוס' מאי קושיא דבשר החופה היינו עור הערלה והוי כד"א דנהי למחללין שבת גם על הפריעה כדתנן לעיל מ"מ י"ל דלא מקרי ערל לתרומה וקמ"ל דמקרי ערל ע"ש ונ"ל דהתוס' ס"ל דכיון דתנן לעיל מוהלין ופורעין וכו' והדר תני אלו הן ציצין וכו' קאי כמי אפריעה ומעכבין המילה ולכן הקשו שפיר וכ"ה בחי' ח"ס לשבת שם וזהו כמ"ש התכ"א וגם רו"מ כתב כה"ג ואין מזה שום סמך להד"ח:

ומ"ש הד"ח ראיה מאבר ובשר המדולדל תמוה דהכא הא העור מחובר להבשר שלמעלה מהעטרה רק שדוחקין אותו בהפריעה שיהי' מתכוון ומונח למעלה ואין לו דמיון כלל לאבר מדולדל שנחתך מן הבשר אלא שמתחבר ע"י חוט השערה וכדומה:

וגם מ"ש הד"ח ראיה מהכ"מ א"ל תשובה כלל ונדחה מאליו. אבל מ"ש מלשון העיטור שפירש על מהלקטין לגלות העטרה הגם שי"ל דהיינו ע"י שחותכין אותו מתגלה העטרה ולא יחזור ויתכסה כמ"ש רו"מ אבל הנה בשו"ת ר"מ שיק יו"ד סי' רמ"ה הוכיח מדקתני מהלקטין את המילה ואם לא הלקיט ענוש כרת וקשה דאי בציצין המעכבין הא כבר תני לה התם ואי בשאין מעכבין הא אינו חייב ובע"כ דהיינו מלשון מהלקטין דנקט בשבת (קנ"ה ע"ב) מהלקטין התרנגולים למקום שא"י להחזיר וקמ"ל דגם באינו חותך רק שדוחקו למקום שאינו חוזר לכסות העטרה יצא ידי מילה ולא חילל שבת ואם לאו חילל שבת והא דנקטו רש"י ושפ"ל לחתוך היינו למצוה לכתחלה אבל דיעבד אינו מעכב ע"ש וא"כ י"ל דזהו כונת העיטור אבל בערוך ערך הלקט שרמז הד"ח שם פי' מהלקטין מלקטין הגילין המעכבין פי' אחר שהערלה כמו ילקוט שבתוכו העטרה וצריך לחתוך הילקוט כולו ואם לא חתכו כאלו לא מל ובשם ר"ש ור"ה"ג דיש בעיקר העטרה כמו זיז יוצא עודף על שאר האמה וכשחותך הערלה יש שמשתיירין ציצין בעיקר עטרה וכו' ויוצא אותו הזיז כהילקטו וכו' ע"ש וכפי הנראה ר"ל מה שלפעמים נשאר בראש עור הפריעה כמו זיז בולט וקורין קנעפיל וצריך לחתכו דאל"כ א"א לפרוע ועכ"פ אין א' מהם מפרש כפי' ר"מ שיק וע' בא"ז סי' ק"ו הביא בשם פיר"ח ג"כ ב' פירושים הראשונים ושוב כוכר כפי' ראשון דמהלקטין לשון מלקטין ומה שדקדק הד"ח מזה דא"צ לחתוך לא אדע מנ"ל דחולק על פי' ב' הרי י"ל דרק בביאור לשון מהלקטין נחלקו דלפי' א' ר"ל מלקטין:

ומ"מ לדינא י"ל כדברי ר"מ שיק הנ"ל דחיתוך לאו דוקא והורתא דמלתא נקטו וכ"ל ראי' שהרי הבאתי לעיל בשם א"ז דפורעין היינו שקורעין עור השני וכ"ה שם סי' ק"ו מוהלין חותך את הערלה ופורעין קריעת העור המכסה ראש הגיד ע"ש ואפ"ה אם דחקו עור הפריעה למטה בלא קריעה אינו מעכב וה"נ החיתוך אלא דאורחא דמלתא נקטו וכיון דהעטרה מגולה לגמרי אינו ערל אבל אם חזר ונתכסה אינגל"מ שהיה עומד מתחלה לחזור ולא נימול כלל ונ"ל ראי' לזה מהא דכסהו ונתגלה שפסק התב"ש סקי"ח דאם מתחלה היה עומד להתגלות חייב לכסותו והביא ראי' מהרא"ה ורשב"א ובחיבורי דע"ת שם סקי"א הוכחתי כן מדברי הגאון וא"ז ע"ש וה"נ בנ"ד וגם הר"מ שיק הוכיח כן מהא דשבת (קל"ג) אין עושין חלוק לכתחלה ופירש"י לדחוק העור שלא יחזור ואי ס"ד דאי חזר אינו מעכב מאי קמ"ל וסיים שם דדוקא אם העור בין של ערלה בין של פריעה חוזר למעלה כמו שהיה מעיקרא אבל אם העור שהוחזר ונפרע למטה קצותיה נשארו מתחתיו כמו שנעשו בשעת מילה אלא שעל ידי שהיה חיתוך קטן ונדחק העור למטה פי"ז יש שם למטה הרבה מהעור ועי"ז נעשה העור מדולדל ורפוי ונתהפך מלמטה ומכסה מקצת העטרה אבל קצוות העור של הערלה והפריעה נשארו למטה מן החוט כראוי א"כ הרי כבר קיים פעם א' מצות מילה בזה נראה דהוי בכלל קטן מסורבל ע"ש:

וזה לא כבר נדפס ספר כורת הברית מהרה"ג אבד"ק אליפאלי ברוסיא על הל' מילה וגם אני נתתי הסכמתי והוספתי שם כמה חידושים בסופו ושם הביא בשם שו"ת נ"ל החדש מהגאון מליבאוויטש שהעלה נ"כ בסי' ר"א וסי' ר"ב לסתור דברי התכ"א ופסק דמהני בדיעבד כשיתגלה ע"י הפריעה והסכים עמו הג' מהגי"מ מבריסק ע"ש והמחבר פלפל שם בראיותיו ומ"מ הגאונים הנ"ל פשיטא להו דערלה שלא במקומה הינה מעכבת ואני בקו"א אות כ"ג הבאתי מה שהקשה ח"א מהא דמילה בצרעת עדל"ת ולפמ"ש הר"מ פ"י מט"ל דאינו חייב רק בחותך כל הבהרת אם כן הרי אפשר לקיים שניהם ביחתוך רק קצתו וידחוק השאר לאחוריו ואני כתבתי ליישבו בכמה תירוצים:

ולכן נ"ל לדינא כדעת ר"מ שיק הנ"ל וגם אם א"א להבחין אם עבר זמן אחר שנתרפא ורוא שהיה נימול בהתגלות העטרה

ואח"כ

ואח"כ חזר ונתכסה דמוכח שכבר נימול באותה שעה כהוגן אמאי נתזיק ריעותא למפרע שהיה עומד מתחלה לכך יש לדמותו גם כן לקטן המכורכל. והנלע"ד כתבתי:

סימן כח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה חיים רוזינפעלד נ"י
אבד"ק קארליפקא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן ושמעון ולוי שהלכו על לייפציגער מפר"פ ולא היה שם יותר שוכרים ונתן ראובן לשמעון ת"ק רו"כ באופן שהוא לא ישכור ואם אפשר יבא אחר ולא ישאר העסק אלל ר' יחזיר לו המעות וכן נתן לו כך פ' שיתן ללוי ג"כ על אופן הנ"ל ושמעון נתן ללוי. בסתם בשליחות ראובן שלא יתן אפערט למען ישאר העסק בידו ואח"כ בא פהאוס עכו"ם א' והוסיף הרבה ושכר העסק והחזיר שמעון מעותיו לראובן אבל לוי א"ר להחזיר באמרו שנתן לו ש' המעות בסתם שהוא לא ישכור ורו"מ הביא מהא דכי' קפ"ב ס"ד דעת הרמ"ה דיוכל המוכר לטעון שעשאו שליח בין להיקון בין לעוות והמע"ה. וה"כ בזה אך שלידד עפ"ד הסע"מ שם וגם דאפי' אם היה נותן לו ראובן בעלמו בסתם הוי אומדנא דמוכח שלא נתן אדעתא דהכי כשיבא אחר וישכור העסק:

הנה לענ"ד הדין פשוט דבנ"ד ודאי דמחויב להחזיר המעות וראי' מדברי הט"ז בעי' ו' וגה"מ שם דבקנה שלא באחריות א"ל לברר שלא עשאו שליח גם לעוות דלא שדי איגש זוזי בכדי ואף דהט"ז כתב שם דזה ודאי לא יעשה השליח להוסיף במתכוון וכו' משמע דדוקא היכא דהוסיף דברים משא"כ בנ"ד מ"מ זיל בתר טעמא דלא שדי איגש זוזי בכדי וזה שייך גם בעוות בלא הוספה ועוד דדוקא התם דמלינו חד מ"ד בש"ס דב"מ (י"ד) דעביד איגש דזבין ארעא ליזונא אבל בשטרי הלוואה לכ"ע אמרי' דאחריות ט"ס הוא ומוליאין ממון ע"י חזקה זו ומכ"ש בנ"ד דבאותו מעמד נודע שכבר אחר העסק אמרי' בודאי דחזקה לא שדי איגש זוזי בכדי וא"ל לברר דחזקה זו. דהש"ס עלמו מחליט כן להוליא ממון ע"י אומדנא זו ואיך נימא נגד חזקה זו דהמע"ה וע' כתובות (ל"ו ב') דמה"ט הפודה מן השבי', ומעיד בה ישאנה דלא שדי איגש זוזי בכדי ע"ש וגם מ"ש רו"מ דאפי אם ראובן עלמו היה הנותן היה יכול לתבעו לדקו דבריו ע"פ הנ"ל דאף שאין בידינו להמליא אומדנות להוליא ממון אבל בנ"ד הרי הש"ס המליא חזקה זו לאומדנא להוליא ממון אם אחר זמן רב באו וטרפו השדה ואמרי' דאחריות ט"ס ומכ"ש הכא שנודע בשעת מעשה שהוליא מעות בחנם בודאי הוי אומדנא גמורה ומלינו בכמ"ק דכל דלפי דעת השומעים סתמא משמע כך על חבירו להתנות ולפרש אף שחבירו מוחזק כדאי' כה"ג בש"ס דב"ב (ל"ב ע"א) ורשב"ם ד"ה זה הי"ל לפרש וכו' וע"ש (דף ל' ע"א) כיון דא"ל נכסי דבר סיסי וכו' ורשב"ם שם וע' תשו' מהרי"ט ח"א סי' ל"ט ובפרט נגד השליח שעוות בודאי א"ל לברר בכה"ג גם לשיטת הסמ"ע החולק על הט"ז וע' מהרי"ק שרש קי"א שפסק לבטל פשר בדאיכא למיתלי שטעה דמסתמא אין אדם מוותר מעות חנם דהוי כרגלי"ד שטעה דלא עביד איגש דשקיל מגמלא אוניא (וע' תשו' ב"ש ח"מ סי' כ"ו מכמ"ק בזה) ואין לנו לתלות שידע ומחל אלא אמרי' שלא ידע [אנ"ב אמינא במ"ש מהרי"ק דלא עביד איגש דשקיל וכו' וכ"ה במרדכי וסמ"ע סי' קמ"ב סק"ד ובש"ס שבועות (י"א ב') אמרי איגשי מגמלא אוניא וה.ס די"ל מכל מקום לע"ק]:

ובדין ראובן שקנה חטים מאדון לקבל לזמן ושילק כל המעות וחזר ומכר לשמעון מידו נגד אדראן ונתן שלוסצעטיל שלו ויען כי הוזל השער לא קיבל שמעון החטים בזמנו וראובן ירא שלא יפול עוד ומכר החטים לאחר והפסיד יותר מהדראן שבידו ואחר זמן רב חזר ועלה השער ושמעון תובע הדראן בחזרה וראובן תובע מותר ההיזק הנה כבר דנתי כמ"פ דהמוכר דינו כגזלן ומשלם כשעת הגזילה וכמ"ש בסימן ע"ג שבט"ו והדראן ושלוס לעטיל קונה מדין סטימותא וכמ"ש בחיבורי משפט שלוס סימן ר"א והסכים עמי הגאון אבד"ק לבוב ז"ל וע' מ"ש בחיבורי סימן קפ"ה ס"א לדחות דברי נה"מ שם במ"ש דמסתמא היה דעת משלא להקן המעות דלא ליהוי גזלן והבאתי ראיות להיפוך והבאתי מתשובת מהרי"ט דמפורש להיפוך ואף דהב"י יו"ד סימן קע"ג כתב כדעת נה"מ כמ"ש בשו"ת ד"ש סי' י"ח שבסוף חיבורי דע"ת מ"מ לדינא העיקר כמהרי"ט ובפרט דהמוכר מוחזק נגד הדראן אבל מ"מ אין בידו להבוע מהלוקח יתר ההיזק דהוא

יכול לומר קים לי כהב"י וגה"מ הנ"ל ועוד דכל הקנין מכח סטימותא היינו נגד הדראן שבידו ולא לתבעו מביתו באין המנהג בזה כלל. והנלע"ד כתבתי:

סימן כט

לבני הרב וכו' מו"ה יצחק הכהן נ"י בבאהראדיטשין

מכתבך הגיעני וע"ד השאלה שאירע בק' טאלמיטש באיש שקידש אשה תחת החופה בטבעת שאול מאשה שיש לה בעל והשאילה לו הטבעת במתנה ע"מ להחזיר והוא קידש בו את הכלה וגם כבר בא עליה ועתה נודע שיש חשש על הקידושין ונשאלת בזה אם לריך לקדשה שנית ולידדת להקל והבאת דברי החמ"ת סימן כ"ח סקל"ה שהעיד דהמנהג להקל בזה ואף דהב"ש מפקפק בזה דאין רשות להשאיל בלא בעלה ול"ש בזה הא דניחא לי' לאיגש למיעבד מגוה בממוניה כיון דאיכא הפסד ממון ורק מדעתו וע"ז הבאת דברי תשו' רא"מ ח"א סי' כ' דאפי' עומד וצווח דלא ניחא ליה נהאי מלוה אין שומעין לו דאנן קים לן דניחא ליה והנה י"ל בזה דהרא"מ איירי היכא דליכא הפסד ממון בזה ס"ל דאפי' עומד וצווח ל"מ אבל בדאיכא הפסד לכ"ע בעינן דעתו וע' בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' ב' בארוך בד' המרדכי דב"מ שרמזת:

ואולם מ"ש דבכה"ג שנותנת במעמ"ל ליכא הפסד רק אם יאבד וישלם דמיו י"ל דמקפיד וכן אם האשה לא תרלה להחזירו דיחזיר רק מעותיו וכמ"ש הב"ש סקמ"ח בזה י"ל דקפיד טובא אף שישומו אותו כראוי מ"מ שמא לא רלה למכרו כלל אך כיון דהשם נשים בזה"ז נו"נ א"כ גם אי מכרה מכור ושוב הוי קידושין עכת"ד. הנה בהא"ע סוסי' פ"ו מבואר דבמכרה אי הוי נו"נ גרוע טפי ולריך להחזיר לבעל בלא דמיס רק אם דרכה בכך וא"כ אכתי תליא אי בנ"ד דרכה בכך אבל י"ל דכיון דהח"מ העיד שכן המנהג אף שהב"ש כתב. דאין להקל מ"מ עכ"פ נאמן עלינו החמ"ת בעדותו שכן המנהג וכיון דהמנהג כן הרי הוי דרכה בכך ושוב מהני לכ"ע ונתיישב תמיהת הב"ש ולא תשוב תמיהת הב"ש רק על התחלת התייסדות המנהג דהיה שלא כדין אבל אחר שכבר נהגו שוב ליכא חשש כלל ומ"מ נ"ע להקל דאפשר שבזה"ז אין המנהג כן:

ומ"ש דכיון דבעל אח"כ א"כ מקודשת מכח הביאה כמ"ש בהא"ע סי' כ"ו דהוי כמקדש בעדים כיון דידוע לכל ול"ה בעילת זנות כיון דהוי דרך אישות הנה אם אמנם מבואר כדבריך בתשובת מהר"ס ב"ב הישנות סי' תק"ט בעובדא שקידש בפני ב' עדים והיה ביניהם ע"א קרוב והשיב דאם כבר בעל אח"כ א"ל קידושין אחרים ויש חשש לעז אם יצוו לקדשה שנית ע"ש. אולם נראה ברור דזה דוקא אם בעל אחר שכבר נודע לו שהיה עד קרוב בין עידי קידושין דאז אמרי' דבודאי בעל לשם קידושין אבל היכא דלא ידע וסיה סבור שקדשה בכסף הוי כטועה בנכסי הגר וקסבר שהן שלו דמבואר ביבמות (נ"ב) דלא קנה וה"נ היה סבור שהיא כבר נקנית לו בכסף שנתן לה ואם אמנם יש לדון קלת לפמ"ש הר"ן פ"ק דקידושין להוכיח דביאה שאחר קידושין נישואין עושה משום דכל חופה הוא רק לורך ביאה וקונה ומכ"ש ביאה עלמה א"כ י"ל דכיון דכל קידושי כסף הם רק לורך ביאה והוי כנתכוון לקנות בזה אבל יש לחלק כמובן ומה גם שהדין מבואר ברמ"א א"ע סוסי' ל"א דאף דבקטן שקידש ובא עליה ודאי בעל לשם קידושין היינו משום שכל אדם יודע דאין קידושי קטן כלום אבל במקום דאיכא למטעי לריכה קידושין אחרים ול"מ מה שבעל אח"כ ועסי' כ"ח סט"ז וע' בב"ש סימן ס"ז סק"ו בסופו גבי קידושי בוטה שחילק ג"כ כה"ג ובלי ספק שכיון לדברי רמ"א הנ"ל וא"כ בנ"ד לריכה קידושין אחרים ול"מ כלל הביאה זולת אם בא עליה אחר שכבר נודע לו החשש על הקידושין ונודע לו בבירור שהקידושין בטלים אז מהני הביאה וגם בזה תליא בפלוגתא שהביא הב"ש סוסי' ל"א אי בעינן עידי יחוד:

ואמנם בגוף הדין לכאורה יש לדון דאפי' אי נימא גם בזה דניחא להיגש למיעבד מלוה בממוניה הרי מבואר במג"א סי' י"ד סק"ח דאף דשרי ליטול טלית חבירו בלא דעתו משום דניחא ליה כו' מ"מ לא יברך עליו דל"ה שלו וכמ"ש בסי' תרמ"ט ס"ה דבעינן לכם לא יברך על של חבירו שלא מדעתו דנהי דניחא ליה וכו' הוי רק כשאול והא דגבי ניזית מותר לברך משום דגם היכא דפטור רשאי לברך ע"ש וא"כ גבי קידושין ל"מ כלל סברת ניחא ליה כו'

דמ"מ נ"ס כ"ו אינס באמת נראה שהדין מבואר במג"א סי' תרנ"ח סק"ג שהקשה בהא דא"י בשאול ההא דאה"ע סי' כ"ח דהשואל חפץ מחברו לקדש בו אשה אמרי' דמסתמא הקנהו לו באופן המועיל והי' דהכא בעינן לכם משלכם אבל התם סגי רק שלא יהא גזול ויעו"ש כיד אפרים ומחה"ש וע"ש באשל אברהם הנדפס בגליון הש"ע בשם תשו' מ"מ בזה א"כ שוב י"ל דמהני בזה שפיר סברת ניחא לאינש כו' ואם כי י"ל דשא"ה דעכ"פ השאילו בעצמו משא"כ הכא דנתנה האשה בלא דעת בעלה מכל מקום הרי המג"א לעיל מינה כ' שם דאם נתנה האשה הלולב לא' מאוהביה במתנה לא יצא דשמא ניחא ליה למכרו על יום א' ואם אדם חשוב הוא דוילא בי' מלהא למכרו כל יום א' שרי ובפמ"ג שם כתב דבאשה הנו"כ תוך הבית י"ל דאין הבעל מקפיד ע"ש ובע"כ דכוונתו דנהי דאין אשה הנו"כ יכולה למכור וליתן לאלוטין מ"מ בכה"ג דהוי רק ע"מ להחזיר שפיר מהני ומקרי לכם א"כ ה"נ בנ"ד וא"כ כיון דבזה"ז כל הנשים הוו נו"כ וכמ"ש בחו"מ סי' ס"ב וש"ך סי' ל"ו וכמה דוכתי שוב מהני הקידושין והב"ש מיירי רק באשה שאינה נו"כ כנלע"ד:

ובגוף הטעם דניחא לאינש כו' עלה בלבי לדון בזה לפמ"ש בשו"ת בי"ע סי' כ' דל"א כן רק במצוה של תורה ולא במצוה דרבנן א"כ לפמ"ש הרא"ש בפ"ק דכתובות בהא דאין מברכין על קידושי אשה משום דאפשר לקיים בפלגש ע"ש וא"כ גם אי נימא דפלגש אסורה מדרבנן שוב הוויין הקידושין רק מצוה דרבנן ול"ש סברת ניחא לאינש כו' אך מלבד דלא קיי"ל כהבי"ע וכדמוכח באו"ח סימן תרמ"ט הנ"ל דבשאר ימים שייך טעמא דניחא לאינש כו' אף גם נראה דגם להבי"ע היכא דמקדשה ועביד מצוה של תורה אף שהי' אפשר לו לקיים המצוה דאורייתא בענין אחר מ"מ מהני שפיר ותדע דאל"כ תיקשי איך שייך בבדיקת חמץ סברת ניחא לאינש כו' הרי מדאורייתא בביטול סגי ובע"כ דמ"מ קודם הביטול מחויב בבדיקה מה"ת אבל יש לפקפק בראי' זו מכמה טעמים וקצרתי כיון דלא קיי"ל כהבי"ע וגם מסברא נראה דבכה"ג גם הבי"ע מודה וע' במח"א הל' צדקה סי' י' מ"ש דבמצוה דלא רמיא עליו ל"א ניחא לאינש כו' אבל נראה דמיירי בדאיכא הפסד ממון וכהא דנדרים (ל"ו) שהביא שם יעו"ש ותבין ואולם בנ"ד כבר כתבתי דגם בלא"ה מהני שפיר ויפה הבאת מס' זל"א חא"ע אות ק' בשם תשו' כתונת יוסף שפסק דאם שאל הטבעת מאשה שיש לה בעל ל"מ אם היא הכניסה לו דהוי שלה וגם בלא הכניסה מסתמא אין הבעל מקפיד והו"ל כהכניסה וא"ל קידושין שנית והוא כדברי החמ"ח והיכא דהאשה נו"כ נראה דגם הב"ש מודה וסתם נשים בזה"ז נו"כ הן ולכן א"ל קידושין שנית וח"ו להוציא לעז על הקידושין הראשונים והנלע"ד כתבתי:

שוב מצאתי בכתבי הד"ק ז"ל שחקר בנידון כזה וכ' דסברת ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה ל"מ בזה כיון דבעינן שיהיה שלו ממש וגם מכח נו"כ נל"ע דדוקא היכא דמשתרשי לי' מהני וליחד אולי כיון דניחא ליה למיעבד מצוה הו"ל כמשתרשי לי' וגם מכח היחוד וביאה אין קולא דאין מתכוון לשם קידושין כלל וצריך לקדשה שנית בלא ברכה אבל אם הוא טבעת קידושין של האשה שהשאילה י"ל דכולה שלה וגם אם נתן לה הבעל במתנה סתם לפעמים אין לו פירות וגם בנ"מ שי"ל פירות אם שו"פ תון הפירות מקודשת דבזה"ז אין הכלות מקפידות וי"ל דאין חשש בזה עכת"ד:

ושוב נשאלתי בזה מהרב וכו' מוה' נבי הירש פריד נ"י מק' איזאכטא בארץ הגר בא' שאחר כמה שנים שכבר הי' לו עמה בנים נודע לו שיש חשש על הקידושין מחמת שקידש אשתו בטבעת שאול מאשה שיש לה בעל בלא ידיעת בעלה והביא בשם תאומי נבי' לא"ע מהג' ר"ד ברודא אבד"ק קילא דכיון דסגי במטמ"ל גוף הטבעת או דמיו ליכא פסידא לבעל ובודאי ניחא לי' והשבתי לו מהמג"א סי' תרנ"ח הנ"ל והנה בא"ר סק"ד שם חולק על המג"א דבדבר כזה מסתמא אין הבעל מקפיד ומכ"ש באשה נו"כ בתוך הבית בודאי יצא ע"ש ובפמ"ג שם סיים ג"כ דבנו"כ יש להקל וא"כ ה"נ בנ"ד וגם בעיקר דברי הב"ש שכתב מהא דבמקום הפסד ממון ל"א דניחא לי' למיעבד מצוה הנה בנד"ד דסגי שיהיה בידה עד אחר ז' ימי המשתה ולהחזיר הטבעת ליכא פסידא בשימושו כדמוכח בב"מ (דף ל') דמותר להשתמש בכלי כסף בצונן וגם בשל זהב מבואר בש"ס דמעילה (י"ט ע"א) דדוקא בשימוש עולמית איכא פגם ולא בשימוש לפי שעה ולכן שפיר י"ל דלא קפיד הבעל וניחא ליה למיעבד מצוה וגם אם המתקדשת לא ידעה שהוא שאול כבר כתב בתשו' דברי ריבות סי' י' ושו"ת חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות כ"ד דגם בכה"ג הקילו הפוסקים המתירים בזה יעו"ש ולכן לענ"ד א"צ לקדשה שנית והנה כבר הבאתי לעיל ד' המהר"ם ב"ב דאם כבר בעל לכ"ע מקודשת אבל באמת אין זה מועיל אלא היכא דידע כבר מן הספק בקידושין הראשונים וכמו שביארתי לעיל וע"ע בזה בתשו' מהר"ם מינץ סנ"ל סי' מ"ח הנכפל וסימן מ"ט כ' באורך ובתשו' ב"ח החדשות סי' פ' פ"א וע' ב"ש סי' מ"ב סקי"ז וסי' ק"כ ס"ד וב"ש שם וסי' ס"ו סק"ו בסופו. ומ"מ מהיות טוב יש לחזור ולקדשה שנית בלנעה בפני ב' עדים ויאמר שעושה זאת ליתר שאת לצאת מחששא כל דהו ולא מדינא כלל:

סימן ל

להרב המאוה"ג וכו' מוה' מנחם שלמה אבענר נ"י אבד"ק נעמרוב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן ושמעון שכנים וראובן יש לו חלונות בכותל ביתו לצד בית ש' חלון א' פתוח במקום שאין בין כותלו לכותל ראובן רק ערך א' אמה וחצי פנוי כרוחב הבליטות של הגגות (שקורין אפקאפין) וחלון ב' פתוח במקום שיש ג"א פנוי בינתים כי יעקב שמכר הבית לשמעון הכניס לתוך שלו במקום ההוא יען שרצה גם הוא לפתוח פתח למקום הפנוי ההוא וגם חלון ועתה רוצה שמעון להרחיב בנינו ולהשוותו שיהיה כל הכותל שוה וישאר רק אמה וחצי פנוי בכל השטח שבינתים וראובן מודה שלא קנה זאת אלא שהחזיק כן בלא טענה כמה שנים בפני יעקב המוכר לשמעון שיהיה אויר רחב ג' אמות נגד חלונו ושמעון טוען כי מה שהכניס המוכר הכותל היה רק לטובת עצמו שיהיה אויר לחלונו ובטאבעלע כל מקום הפנוי שלו והיה תמיד בידו לשנות ולהוציא כותלו בתוך גבולו כמקדם עכת"ד טענותיהם. ורו"מ הביא מהסמ"ע סקנ"ג סקל"ב שנראה מדבריו דבחלון לא הכריע הרמ"א דא"ל ג"ש וטענה כיון דהוי חסרון קרקע בשל חבירו והט"ז סי' קנ"ה סל"ה העלה דהרמ"א הכריע בכולם דא"ל ג"ש וטענה ומד' נה"מ סקי"ג שהעלה דבהרחקה שאדם עושה בשלו ומזיק לחבירו במחילה סגי דהוי כאומר קרע כסותי והפטר משא"כ בזיז ומזחילה שמחזיק בשל חבירו בעינן קנין ע"י ג"ש וטענה ובחלון לענין שלא יהא צריך לסתום חלונו א"ל ג"ש וטענה אבל למחות לחבירו מלבנות בתוך שלו י"ל דבעי' ג"ש וטענה והאריך בזה:

הנה סברת הנה"מ הוא שי' הראב"ד בהשגות פ"ה משכנים ה"ג וז"ל והומר אני כל אלו המחילות שאמרו שאין עמהם טענת מכירה או מתנה אין מפסידין ממנו קרקע בתורת מחילה ואם רצה לבנות בית בחצרו בונה וחזקתו בטלה מאליה אלא כל זמן שהחצר כך החזיק זה בתשמישו עכ"ל וביותר מבואר ד"ז בלשון הראב"ד שהובא בשמ"ז לב"ב (נ"ח ע"ב) דלענין למחות בבעל החצר מלבנות כנגדו בעינן דוקא ג"ש וטענה והביא כן בשם הגאונים והוא הסכים עמהם וע"ש (דף נ"ט ע"ב) עוד בזה באורך בביאור היטב ובזה מיושב קו' הלח"מ פ"ח משכנים ה"ג על סתירת דברי הראב"ד שם למ"ש בפי"א ה"ד ורמז אליו הה"מ בה"א שם ולפמ"ש לק"מ ותמהני על הלח"מ שלא זכר דברי ראב"ד שהבאת

אבל מ"ש בנה"מ בטעמו דבמה שעושה בשלו הוי כאומר קרע כסותי והפטר יש לתמוה אמאי א"י לחזור בו להלכה הרי גם באומר קרע כסותי והפטר יכול לחזור בו כמ"ש הרא"ש ב"ב ריש פרק השותפין וכבר העיר בכה"ג בקצה"ח סי' קנ"ה סקט"ז (וע' בב"ח סוף סי' קנ"ה שכתב ג"כ בפשי' דבאומר קרע וכו' יוכל לחזור בו בלא קנין) ותי' דהטעם רק משום שזה עמד בהיתר כיון שבהסכמתו עשה אם כן שוב צריך זה להרחיק א"ע שלא להזיקו וכמו באילן קדם וגם התוס' מודו בכה"ג ע"ש אבל בס' ע"ש תמה על זה דהא בכל שעה שרואה דרך חלונו הוא היזק חדש שעדיין לא נעשה אבל לק"מ דכיון שכבר נפתח החלון לחצרו ברשות בעל החצר י"ל שצריך בעל החצר להרחיק היזקו אך לפ"ז שוב גם לענין שלא יבנה שם בעה"ח מהני חזקתו ומדוע כתב בנה"מ דא"י למחות בו:

ובאמת שבגוף הזכייה שזכה בעל החלון יש להעיר דגם אי נימא דסגי במחילה וא"ל קנין הרי האויר אין בו ממש ואפי' קנין אינו תופס בו ובע"כ דנימא שהקנה לו גוף הקרקע לאוירו אם כן אי נימא דמ"מ יכול בעה"ח לבנות שם א"כ אין לבעל החלון שום זכות בגוף הקרקע ושוב אין לו זכיה וקנין באויר שא"ב ממש אבל מצאתי בשמ"ז לב"ב (כ"ח ע"ב) בשם רשב"א הקשה אהא דבטענת שבלונות מהני מחילה בקרקע ואמאי בעלמא ל"מ מחילה בקרקע ותי'

ח"ל דקרקע אינו נקנה במחילה אלא במכירה ונתינה וגם עדיף שתיקה ממחילה מפורשת ואלו א"ל שדי מחולה לך לא אמר כלום כ"ש מחילה מתוך שתיקה אבל שעבודין שיש להם חזקה בטענת שבלונות פדעת הגאונים ז"ל נתגים הם במחילה שאלו הוציא זיז על חלר חבירו וכו' יכול הוא למחול לו שלא יסלקם משם שאין זו כנותן קרקע אלא כמוחל על השעבודים וכן נמי אכילת פירות אחר שאכל את הפירות הרי חזר על האוכל כחוב בעלמא ויכול הוא למחלו משא"כ בגופו של קרקע וכו' עכ"ל. ומזה מבואר היטב הטעם שיוכל לבנות כנגדו שלא הקנה לו חלרו בלא קנין ולא זכה אלא בחלונו הפתוח שא"ל לחזור ולסתמו ומלאתי בתשו' מהר"ח א"ז סי' קנ"ח בשם תשו' רמ"ך בדין החזיק בפתח לחלר חבירו ודהר"ג ג"ם וטענה דמהני והוא חולק עליו דאפי' מחל לו בפי' דהר"ג הרי קיי"ל דהילוך לא קנה אלא בשביל של כרמים ובמה קנה ועוד דבקרקע ל"מ מחילה ואצ"ג דבהשמיטין מהני לבון מחילה היינו משום דל"ש בהו קנין כלל לכן מהני לשון מחילה כדפי' ר"י בהא דאחויק לנפשי והורדי דכיון דל"ש קנין מהני מחילה אבל בכ"ד דמהני קנין ל"מ מחילה ואפי' אי מהני מחילה בעי' עכ"פ תיקון בהדרך ולא בהילוך לבד ע"ש. והנה במ"ש דהילוך לא קנה ד"ז תליא באשלי רברבי בסוגיא דמילר שהחזיקו בה רבים ואכמ"ל ועכ"פ מבואר גם דעת מהר"ח א"ז שבהשמישין אין לו שום זכיה בגוף הקרקע דאל"כ הרי שייך ביה קנין שיקנה הקרקע להוירו:

וראיתי בתשו' מהרי"ט ח"א סימן ק"ד שחזר בדין זכה בחלון מספיקא דדינא אם חזר בעל החלר ובנה כנגדו אם יוכל בעל החלר לומר קים לי כמ"ד דל"מ חזקה בלא טענה והעלה דל"מ תפיסתו דדמי לתפיסה אחר שנולד הספק והביא מכמ"ק בזה ועכ"פ בקרקע לעולם הינה יולאה מחזקתו הראשונה דומיא דסוף פרק השואל דל"מ בשוכר תפיסה בקרקע ועוד דגם במטלטלין ל"מ תפיסה בעדים ועוד דכיון שזכה זה בחלון מדינא בהיתר שוב אסור לזה להזיקו בגירי דיליה דקיי"ל דעל המזיק להרחיק א"ע וגם בדינא דכל דאלים גבר גם אם יחזור השני ויתגבר לא שבקינן ליה עכת"ד וכ"ה במהרי"ט סימן קל"ב:

אולם הנה דבריו סובבים למאי דס"ל דספיקא דפלוגתא דמי לספק תיקו אבל הש"ך בתק"כ מסי' ע"ט והלאה האריך להוכיח דבספיקא דפלוגתא גם בתפס לאחר שנולד הספק מהני ובסימן ל"ו העלה דגם בקרקע מהני תפיסה בכה"ג ובסי' ק"ה הוכיח שאין זה דומה לדינא דכל דאלים גבר וע"ש סי' ק"ו וק"ז ובסי' ק"ל העלה דגם בעדים מהני בזה תפיסה ואף שהתומים סימן ע"ט דחה דברי הש"ך כבר בא אחריו בנה"מ בדיני תפיסה וקיים דברי הש"ך ואני מלאתי בתשו' שבו"י ח"ב בסופו שפסק כהש"ך ושכ"פ בכנה"ג ובפרט לפי' הש"ך שם מסי' כ"ב והלאה דנולד הספק מקרי משעה שנסתפקו בעלי הש"ס וה"נ בספק פלוגתא א"כ גם בעל החלון תפס קודם שנולד הספק וגם בעיקר דברי מהרי"ט שכתב דהוי תפיסה בקרקע הנה ע"ז עלמו אנו דנים אם זכה בעל החלון בקרקע ה"נ דלפי' כמ"ש הרי לא זכה בקרקע כלל כמש"ל:

וגם מ"ש דהחזיק בהיתר ועל המזיק להרחיק א"ע זה גופיה הוא רק משום סד"ד ולהסוברים דבעינן ג"ש וטענה לא החזיק בהיתר ואף דמבואר בתה"ד ורמ"א סי' רס"ח ס"ג יאוש כבר נפסק הדין מספק זכה בו מדין יאוש אף דגם בריטב"א קידושין (ס"ה) מבואר כעין זה וע' בב"ש א"ע סימן קס"ג סק"ח אבל הרי הש"ך בקת"כ חולק על זה וגם בתשובת רדב"ז חלק ב' סימן תתכ"ה חולק על התה"ד וע' בתומים ונה"מ סוף דיני תפיסה אבל י"ל דזהו רק בבא עליו דרך ממג"פ משא"כ בכ"ד ועוי"ל דכיון דכל טעמא משום יאוש הרי בקרקע ל"מ יאוש א"כ אם באנו לדון דבכ"ד דמי לקרקע שוב ל"מ יאוש אך שמדברי תה"ד סי' ש"מ בהא דאבדה לו דרך שדהו וכו' מבואר דשייך גם בזה דין יאוש וכבר העיר בזה בנה"מ סימן שע"א והעלה דהיכא דא"א להוציאו בדיינים מהני יאוש גם בקרקע:

אבל כבר כתבתי דלפי' כמ"פ לא זכה אלא בחלון ולא לענין שיעכב על בנין בחלר ומלאתי בשו"ת פרח מ"א ח"א סימן קכ"ד שהביא בשם הר"ש יונה סי' ל"ו שפסק להדיא דדוקא לענין סתימת החלון הוי הוא מוחזק וסגי בלא ג"ש וטענה אבל אם בעל החלר רולה לבנות ולהאפיל הוי איהו מוחזק שהרי הוא בונה בתוך שלו לכן בעינן דוקא ג"ש וטענה וגם הוא השכים עמו וזהו כדברי נה"מ וגם בעיקר דברי רמ"א הנה בתשו' רשד"ם חח"מ סי' רפ"ד ודברי ריבות סימן קי"ב העידו שנקבע הלכה דבעי' ג"ש וטענה א"כ נהי דנהיגין כהרמ"א מ"מ לענין הבנין דלא נמלא מפורש ברמ"א י"ל דמודה דבעי ג"ש וטענה ולא נתייאש מזה מטולם וע"ע במהרי"ט בשניות חח"מ שיגן ע"ה שהעלה בעלמו דבכל סד"ד בחזקות לא יוכל להחזיק בקרקע חבירו מטעם ספק מחילה דאדרבא מוקמי' לקרקע בחזקת מרא קמא ע"ש ואחרי שגם הר"ש יונה ופרח מט"א הכריעו כסברת נה"מ והראיתי לדעת שזהו דעת הגאונים וגם הראב"ד הסכים עמהם וכ"פ מהר"ח א"ז א"כ מי יעמוד לנגדם:

והנה עוד כתב כ"מ דכיון דליכא שיעור ד"א בחלר ליכא חזקת חלון כדמוכח בתשו' הרא"ש שבשטור סכ"ד וכב"ה ותיתי לי שכן עלה בלבי ברא"ית השקפה בשאלתו ואח"ז ראיתי בסוף מכתבו שהעיר בזה אולם הנה הרא"ש לשי' דסובר דכל שעכשיו אינו מזיקו כה"ג א"י לעכב עליו ולכן אין לו חזקה כמ"ש בש"ע סע"ז בשמו אבל ש"פ חלקו עליו ואף דהרמב"ן פסק דמ"מ א"י להחזיק עליו היינו היכא דלאחר שמזיקו בטלה חזקתו אבל כל זמן שאינו מזיקו גם הרמב"ן מודה דהוי חזקה כמ"ש בתשו' רע"א סי' קנ"א וכ"ה דעת הריב"ש ודלא כהרא"ן שפון וגם בלא"ה כמ"פ חולקין על הרמב"ן וע' בט"ז שם סכ"א וע' במהרי"ט ח"א סי' קל"ב וח"ב סי' ע"ה שפסק ג"כ דיש לו חזקה (ועגה"מ סימן קנ"ה סקי"א מ"ש בזה) וגם בנ"ד הרי השואל שבתשו' הרא"ש כתב הטעם דכיון דאין החלר רחב ד"א ליכא היזק ראיה וא"י לעכב עליו לכן א"ל חזקה א"כ תלוי בפלוגתא הנ"ל אך מדכיים הרא"ש דהוו כדבוקים ממש נראה דלכ"ע ליכא בזה חזקה למנעו מלבנות כנגדו וע' בשו"ת ב"ש חח"מ סי' מ"א שפסק בגבי' דבחלון לורי דגם הרא"ש שבסע"ז מודה כמ"ש בנה"מ א"כ גם בפחות מד' אמות הוי חזקה ומלבד שגוף דינו של הנה"מ סקט"ו אינו ברור והמעיין בלח"מ פ"ז משכנים ה"ו בשם כמה גדולים מוכח דלא ס"ל כן אף גם י"ל דבפחות מד"א לכ"ע אין לו חזקה גם בחלון לורי מטעמא דכתיבנא דבזה כ"ע מודו והן אמת שבתשו' הריב"ש סימן רכ"ה שהובא בב"י סי' קנ"ד מחודש כ"א מוכח דגם בחלון שבתוך ד"א לכותל יש לו חזקת אורה אבל המעיין בגוף התשו' ימלא דמיירי בכותל שבו הפתח תוך ד"א ולא כנגדו ממש א"כ אין ראי' להיפוך:

וגם הגרוף שאר סברות שכתב רו"מ לפי שמתחלה פתח ראובן החלון תחת גג שלו וגם שמעון יש לו שם חלון וליכא הוכחה שמחל לו אוירו כיון דבלא"ה הולרך להאויר לטובת עלמו וגם מפני שהשתמש על שמו לכן הדבר ברור שיוכל שמעון להחזיר כותלו ולהשוות בנינו ואין ביד ראובן לעכב עליו. והנלע"ד כתבתי:

סימן לא

להרב המאה"ג וכו' מו"ה מנחם מנלי סג"ל נ"י
אבר"ק וואסלאי במדינת ראמאניע.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדבר המקוה החדשה שהשכרח לעשותה בהר כפקידת ביתרי העיר וה"א למנוא שם מעין מקור מים זולת על ידי שים סילונות הממשיכים מים לכל העיר ממעינות היולאים מהר א' מרחוק ונקבלים לתוך קסטלין בנוי מבנין אבנים וסיד גיפסים (צימענט) ומשם נמשכים ב' סילונות של מתכות א' מהם מוליך מים לכל שווקי העיר וסילון השני נמשך לתוך קסטלין אחד שבתוך העיר ג"כ בנוי מאבנים וגפסים ומשם נמשך סילון א' מלמעלה למטה לתוך הסילון הראשון בכדי שלא יתרבו המים בתוך הקסטלין ויוכל להיות שטף מים מהקסטלין ולאין אזי יסתמו מבוא המים אשר לסילון הראשון ויפתחו הסילון הזה שימשכו המים מהקסטלין שבעיר מלמעלה למטה לתוך הסילון הראשון המוליך מים לשווקי העיר וכשיתמעטו המים שבקסטלין אזי יסתמו הסילון הזה ההולך מלמעלה למטה ויחזרו לפתוח מבוא המים לסילון הראשון ועתה כאשר יעשו סילון אחד להמשיך המים להמקוה הנ"ל יחברוהו לאחת הסילונות ההולכים בתוך העיר ובסופו סמוך לתקוה יעשו מסגרת להסתם ולהפתח כפי הלורך להמקוה עכת"ד השאלה:

והנה מ"ש רו"מ מדברי הנו"ב מ"ת סימן קמ"ב וח"ס סימן ר"ו שנחלקו בדין כלי מנוקב שנעשה לסתום ולפתוח אם נחשב תמיד ככלי גם בהיותו נקוב ופתוח ולשי' הנו"ב דנחשב לכלי אם כן בכ"ד שהסילון עומד לסתמו בעת הלורך בודאי דינו ככלי וגם לשי' הח"ס י"ל דמודה בכ"ד דדוקא היכא דאין תשמישו דרך הנקב ס"ל דלא הוי כלי משא"כ הכא דדרך תשמישו הוא פי הסילון והביא ראי' להנו"ב מדכתבו רמב"ם וש"ע דבעינן קבעו בארץ וגם נקב המטהרו ואמאי לא יועיל הנקב המטהרו לבד כמ"ש בש"ע סעיף מ' ובע"כ

דמשום

דמשום שדעתו לחזור ולסתום הנקב לא בטל מתורת כלי כלל ואף שהסתימה בקרקע לא גרע מטוטרוס שסותמו באגבע ומיחשב בית קיבול כראוי כפ"ב דכלים אבל בסעי' מ' הסתימה דרך ארעי עכת"ד:

הנה בגוף הסתירה ככר האריך בתשו' רע"א סי' מ' לייסבו והביא מהכ"מ פ"ו דמקואות ובב"י דלשי' רמב"ם ל"מ נקב המטהרו לבטלו מתורת שאובין. וגם פקפק בדברי הש"ך סקכ"ג במה שהבין שיש בזה דיעות חלוקות וסיים דלענין לטבול בתוכו הכריע הש"ע דבעינן נקב וגם חברו ולענין מים היוצאים מהכלי סגי בנקב לבד כיון דלשיטת כמ"פ שאובין דרבנן וגם בשו"ת תועפות ראם סימן כ"ז ה' לה ב' תירוצים דבסעיף ז' מיירי בנקב המטהרו ואינו כשפ"ה אז בעינן חיבור וקביעות ובסעיף מ' מיירי בנקב כשפ"ה ועוד דבסעי' ז' מיירי בלא עשאו מתחלה ע"מ לנקבה ובסעי' מ' מיירי בנעשה מתחלה ע"מ כן וגם בגוף דינו של הגו"ב כתבתי בתשו' א' דהיכא דהדיוט יכול להחזיר הסתימה מיחשב כלי גם בהיותו פתוח וכשצריך אומן לזה לא הוי כלי בהיותו פתוח והבאתי מש"ס דשבת (פ"ג ע"ב) ותוס' חגיגה (כ"ג ע"א) ד"ה ונפקקה ותוס' סוכה (ט"ו ע"ב) ורמב"ם פ"ו משאה"ט ה"ד ובזה י"ל מ"ש בתשו' ב"א סי' כ"ג משבת (פ"ז) וזבחים (צ"ה) והבאתי גם מתוס' חולין (כ"ה ע"א) סוד"ה שיעורן ומרמב"ם ורא"בד וכ"מ פ"י דכלים הט"ו ואחר זמן רב מצאתי בשו"ת ב"ש ח"ב סימן ע"ד וסימן ע"ה שהעיר מקצת דברינו הנ"ל וגם הוא לא הביא מכמ"ק שהבאתי:

ומ"ש רו"מ דבנ"ד כיון שדעתו שתהי' הסתימה אחר קביעותו בקרקע לא נחשב כלי ע"י סתימה זו הנה זה י"ל רק אם לא נעשה כהסילון המסגרת בעודו בתלוש אבל בנעשה בתלוש ומסתמא סגרו ופתחו כמ"פ ועכ"פ נעשה מוכן לכך טרם שניתן בקרקע אם כן כבר נעשה כלי הראוי לקבל בעודו תלוש כיון דגם הדיוט יכול לסור ובפרט כשהעמידוהו משופע מלמעלה למטה טרם שנתחבר בקרקע כבר נעשה כלי והוי כחקקו ולבסוף קבעו:

וגם בגוף דין קבעו ולבסוף חקקו שדעת הגו"ב דל"מ לשל תורה ככר הארכתי בכמה תשובות והבאתי מתוס' רי"ד לשבת (ע"ז) ופיה"מ להר"מ פרק ד' דמקואות מ"א דמפורש כדעת הגו"ב והוכחתי בראיות מהש"ס סוף חגיגה וירושלמי שם שד"ז הוא מחלוקת בבלי וירושלמי וגם בעשאו מתחלה אדעתא לקבעו דוקא אם לורתו מוכחת שנעשה אדעתא לקבעו כמ"ש הח"ס וגם דוקא כשהקרקע מסייע לתשמישו מהני גם בשל תורה:

ומ"ש רו"מ דהמים מחוברים בהשקה למי המעין דרך פי הסילון אלא דקיי"ל בסי' ר"א ס"ח דאין מי המעין מטהרין שאובין שבכלי מטעם גזירה שמא יכשירו גם כשנפסק מהמעין וא"כ הוא רק גזירה דרבנן ובדרבנן שפיר מהני קולבס"ח גם לשי' הגו"ב כבר העיר בעצמו מדברי הש"ך סק"פ ודג"מ שם וגו"ב מ"ת סימן קל"ו דאם הנוזלין הולכין מלמעלה למטה אין מערבין והביא מהח"ס סימן ר"ח שהשיג עליו מהש"ך סקכ"ט דבמעין גם הזוחלין מערבין ורו"מ העיר די"ל דכונת דנ"מ משום דנילוק אינו חיבור וכבר העיר בזה השואל שבתשו' כתב סופר סי' נ"ג והביא מהמג"א סי' קנ"ט סקי"א שכ"כ דלטבילת אדם אין נילוק חיבור והכ"ס שם. הביא מהתוס' גיטין (ט"ז) דדוקא בשניהם חסרים נילוק וקטפרס אינו חיבור ובקטפרס מהני מה שסופו לירד משא"כ בנילוק אבל באחת שלימה גם בנילוק י"ל דהוי חיבור וגם הרי שי' ר"י דדוקא לענין השקה אינו חיבור ולא לטבילת אדם ולשי' המרדכי שבב"י סי' ר"א ולדעת הפ"י גם שי' ר"ת הוא כן דבמעין דאינו פוסק לעולם חיבור ע"ש ובתשו' ר"מ שיק סימן ק"ל הביא מהריב"ש סי' רל"ב שכתב בטעמא דאין הזוחלין מערבין משום דקטפרס אינו חיבור ומד' הכ"מ וב"י מדברי הרמב"ם דסובר דגם בסופו לירד למטה אין קטפרס חיבור אלא דכיון דלשי' רמב"ם מעין מטהר בכ"ש יש להקל בממ"נ בדאיכא מ"ס ע"י קטפרס ע"ש וא"כ בנ"ד א"א להקל לשי' רמב"ם כיון שהמים הולכין דרך הצינורות של מתכות שמקב"ט ובאנו להתיר ע"י ההשקה של קטפרס ולשיטתו גם בסופו לירד למטה אין קטפרס חיבור וגם לפמ"ש בסי' ר"ה שם דבנילוק באויר בודאי אין להקל. א"כ בנ"ד כפי הנראה שהמים הבאים מגוף המעין דרך הסילון לתוך הקסטלין מתחבר רק בנילוק באויר מהסילון אל הקסטלין והמים שבתוך הקסטלין אין להם דין מעין לפ"ז כיון שכבר נפסקו מגוף המעין וע' בש"ך סק"ל ע"ד מהרי"ק בזה:

ואני מצאתי בד"מ אות ע"ו שכתב שמדברי הת"ה מוכח דלא כמהרי"ק וא"כ אין להקל בנ"ד על ידי חיבור השקה מהמים שבקסטלין להסילון היורד מלמעלה למטה כיון שאין להמים דין מעין וע' בתשו' מהר"י אסאד סי' ר"ב בשם הגי"ע דגם במעין דמטהר בזוחלין אין קטפרס חיבור וע"ש עוד בזה וכ"ה בס' ד"ח על מקואות סקכ"ז וע' תשו' ד"ח ח"ב יו"ד סי' פ"ח שהאריך ג"כ בביאור כל השיטות בענין נילוק וקטפרס והביא מהר"ש פ"ו דמקואות מ"ח דלענין שאובין דרבנן הקילו וגם קטפרס חיבור והוא סותר למ"ש בעצמו בפ"ג דמקואות מ"ב וצ"ל דהתם רא"ב"ע סובר דגם בשאובין דרבנן אינו חיבור וגם פלפל בדברי רמב"ם וכ"מ ותוס' והוכיח מהתוס' בגיטין במ"ש בשם ר"ת במ"ש מהא דגיסתא דמיירי במונח על בת גיסתא דגם ביורד הקילות בתוך קנה חלול כסילון מקרי נילוק ולא קטפרס ולכן בשאובה דאורייתא לכ"ע אינו חיבור ולכן קשה מאוד להקל בנ"ד:

וגם ככר העליתי בתשו' לק' באכניע דבנין אבנים המזופף בלימענט דאם אין בה נקב המטהרה יש לחוש לכתחלה שנ"ז הוא כלי דאף דחיבור אבנים אינו חיבור היינו בטיט וסיד אבל הלימענט שהוא כברזל ויכול הטיח לעמוד בפ"ע ה"ז ככלי א' של אבן אחת דפסול. והבאתי ראיות מפ"ו דאהלות מ"ב ופ"ה דכלים מ"י וש"ס דעירובין (כ"ה) ואף שנעשה החקיקה וקביעות בקרקע כאחד הרי לשיטת גו"ב בשל תורה אין להקל וא"כ בנ"ד גם הקסטלין עצמו שבו מתאספין המים טרם ירידתן להסילון היורד למטה יש בו חשש כלי ואם כן אם הקסטלין אינו מחובר להמעין אלא ע"י נילוק באויר שיורד מן הסילון אל הקסטלין בלא"ה אין להקל לכתחלה. ואף שבתשו' אחת העליתי להתיר במקוה שכבר נעשה מעשה גם בלא נקב מ"מ לכתחלה טוב לעשות בלא חשש כלל:

ומ"ש רו"מ מדברי הרא"ה בשם ריטב"א שהובא בבדה"ב דמעין אינו מטהר בהשקה אלא למינו ולא למקוה של מי גשמים והביא מהח"ס סימן ר"ט ורי"א בשם אא"ז לבילה והגהת י"ש סעיף כ"ד ורו"מ השיג על הי"ש דכונת ריטב"א במ"ש דל"מ השקת מעין הוא רק כשהם זוחלין משא"כ כשנעשו אשבורן והמעיין בלשון אא"ז ימלא דהוא סובר דמעין אינו מטהר אלא בזוחלין כדמוכח מלשונו שהובא בח"ס רסי' ר"ט ולכן הוי מבשא"מ עם מי גשמים אבל לדידן דמעין מטהר אף בזוחלין ומכ"ש באשבורן הוי מב"מ אבל מ"ש דכונת ריטב"א דבניקב כמ"ר לא נעשו שאובין כלל לדקו דבריו וכבר ראיתי כן לרב א' בספרו על מקואות שנדפס מחדש פ"ו מ"ה והוכיח כן שהרי הרא"ה מתרץ בזה הא דמתני' דלעיל פ"ג בור שהוא מלא שאובין והאמה נכנסת לו הרי הוא בפיסולו והרי התם העירוב הוא עירוב גמור יותר מכמ"ר. ואפ"ה לא מהני וכיון שמדברי הר"ש פ"ג דמקואות מ"ג ורא"ש הל' מקואות סימן י"ב ואשכול סימן כ"ח ועוד כמ"פ מוכח דלא ס"ל כהרא"ה א"כ אין לחוש בזה וגם נ"ל ראי' מפ"י דטהרות מ"ו דפליגי ב"ש וב"ה אי בעינן בהשקה מב"מ ולב"ה מהני גם במבשא"מ גמור ומכ"ש בזה וע' ר"ן נדרים (נ"ב) דמבשא"מ בעלם גרע:

ומ"ש רו"מ עוד דבנ"ד בעודו בתלוש הרי היה מונח הסילון וגם כשסוגר הפתיחה מצד א' אינו ראוי לקבל בו מים שהרי החלל פתוח מצד השני קשה לסמוך ע"ז דאפשר שהגביהו אותו לנסות אם מקבל מים ולא יצאו דרך המסגרת כנהוג וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סי' מ"ח בדין העמידו המקוה בעיקום ובצד העיקום לא ניקב ומקבל מים וע"ש סי' מ"ט עוד בזה ואני הבאתי במק"א מדברי הר"ש סופ"ב דעוקצין וגם מפי"ח דכלים מ"ג ור"מ ורע"ב שם ואכמ"ל ובנ"ד בודאי יש לחוש לזה כי כן דרך האומנים ובכה"ג ודאי דנעשה כלי בתלוש. ומצאתי בשו"ת פרשת מרדכי לר"מ בנעט סימן י"ז שהאריך מאוד להחמיר בסילון זקוף גם אם לא נעשה הקיבול עד אחר שנקבע בקרקע ע"ש. ומ"ש רו"מ לעשות המשכה נ"ט קודם שיגיע למקוה ובזה ינצלו מחשש איסור תורה ושוב יש לסמוך להקל הנה בשו"ת אמרי אש סימן פ"ו האריך להוכיח דלשי' כמ"פ שאובה שהמשיכוה כולה פסול מה"ת ואף שבס' ד"ח חולק עליו וכ"ה בתשו' תשב"ץ ח"ג אבל בישועי"י הוכיח גם מרש"י חולין (פ"ד) דפסול מה"ת וזה ימים הארכתי בזה בתשו' לק' בערלין ואכמ"ל:

ולכן לענ"ד הנכון להתאמץ בכל האפשר למלא בתחלה חפירת המקוה בקרח וע' ח"ס סי' ר' וסי' רי"ג ותשו' ב"ש ח"ב סימן ע"ו איך יתנהגו בזה וכשיפרשו המים אז יפתחו לתוכו הסילון ואז יש להקל לענין חומרת נטל סאה ונתן סאה שבש"ך סקס"ג על הסברות שכתבנו ובכל עת שירצו לנקות המקוה יניחו יותר מכ"א סאה או יחזרו ויניחו כפור וקרח לפחות שיתמלא כ"א סאה למען יהיו בטוחים מחשש איסור תורה. והנלענ"ד כתבתי:

מכתבו

סימן לב

להרב הגדול וכו' מו"ה ישראל יוסף גלאטט נ"י סו"ץ דק' בערטש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שנדרה בעת צרה של חולי בנה סך מאה רו"כ לחלק לעניים באם יתרפא בנה ובאותו יום ספרה לבעלה את נדרה ושתק איזו שעה ואח"כ באותו יום אמר לה שהוא אינו מסכים על הנדר וכעת הגיע בנה לפרק נשואין ורוצה בעלה ליתן לבנו הנ"ל הסך הנ"ל לנדן כי אין ידו משגת כ"כ מבלעדי זאת אם מותר לשנות הנדר:

ורו"מ הביא מדברי המח"א הל' צדקה דדין נודר לעני אם יכול לשנות לעני אחר תליא בפלוגתא אם באמירה לעניים הוי כמסירה להדיוט ואח"כ הוי ספ"ד ובזה א"ש לומר דאזלי' לקולא לנתבע כיון דכ"כ וכ"כ יוצא מרשותו והספק רק· אם יוכל ליתנו לעני אחר כמ"ש הש"ך בח"מ סי' נ"א סקי"ב כה"ג והנה בגוף הדין כבר העלה מהרי"ט סי' כ"ב ובמח"א שם סי' ב' דדוקא בנודר לעני מיוחד אמרי' כמסלה"ד אבל בנודר בסתם לעניים שאינם מיוחדים לכ"ע לא זכו א"כ פשיטא דיכול ליתן למי שירצה וכבר הארכתי בזה בתשו' שנדפס בחיבורי משפט שלום סוף סי' רי"ב ושם העירותי דלפמ"ש מהרי"ט בטעמא דבעניים שאינם מבוררים לא זכו משום דאין ברירה בדאורייתא ואף דהוי רק מספק ומהראוי לחוש כאן לחומרא ונימא דיש ברירה י"ל דספק ממונא לקולא לנתבע ע"ש א"כ הכא דהספק רק לענין לשנות ליתן לעני אחר ליכא חזקת ממון כמ"ש הש"ך סי' נ"א וכ"ה בתוס' ב"ק (ק"ג ע"ב) ותוס' ב"ב (פ"א ב') שוב ראוי לומר דיש ברירה וזכו העניים ובתשו' פ"י ח"ב ח"מ סי' ל"ה בשם הרמ"ה דלאוקמי אחזקה גם בשל תורה וממון אמרי' דיש ברירה ע"ש:

והנה עוד העיר רו"מ לפמ"ש במרדכי פ"ד דב"ק דכל דאי הוי אסמכתא כנדר של יעקב אלא דכל דין אסמכתא דל"מ הוא רק מדרבנן ולענין איסור דהקדש לא היקנו רבנן וא"כ לענין לשנות לעני אחר דמכח חיוב הנדר מותר לשנות אלא משום דכמסלה"ד דמי ויש זכות ממון להעניים אסור לשנות א"כ הרי לענין זכות ממון הוי אסמכתא וממ"נ לא זכו אך דבנמוק"י נ"ב בהא דהאומר אם ילדה אשתי זכר וכו' הביא בשם רשב"א ורא"ה דגם באמר בלשון דאי ל"ה אסמכתא וכ"ה בא"ח סי' תקס"ב עכ"ד. ובאמת שגם בב"י יו"ד סי' רנ"ח הביא דברי רי"ו דאם ההגה להגיל א"ע מצרה כנדרו של יעקב מועיל ול"ה אסמכתא ושכ"כ המפרשים ועוד הביא בב"י בשם תשובת הרמב"ן ומהר"ס ותשו' הרא"ש דבכל גווני ל"ש בצדקה משום אסמכתא דאמל"ג ככל יפוי כח שיוכל ההדיוט לעשות שלא יהיה בו משום אסמכתא וי"ל דהיינו באסמכתא גמורה הוא רק מטעם דאמל"ג אבל בגוונא דנדרו של יעקב הינו אסמכתא כלל אבל בתשו' הרמב"ן שם הביא ראיה דהמקדים בלשון אסמכתא קנה ההקדש מהש"ס פרק ב' דנזיר בהא דאמר אמרה פרה הריני נזיר אם עומדת וכו' וכן נראה מדכתיב אם יהיה אלהים עמדי וכו' לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה וכו' הרי שהוכיח מזה דהאסמכתא קונה בהקדש וס"ל דזהו לשון אסמכתא וסיים הרמב"ן שם דאמל"ג כמסלה"ד ע"ש:

ויש לדון עוד לפמ"ש הה"מ וכ"מ ריש פ"ט ממכירה דהא דאמל"ג כמסלה"ד הוא רק מדרבנן א"כ י"ל דלגבי דרבנן שוב מהני הא דאסמכתא ל"ק מדרבנן וכמ"ש כה"ג בתשב"ן הובא בב"י ורמ"א א"ע סימן מ"ב אבל כפי הנראה בנ"ד היה בלשון נדר והרי כל טעמו של הה"מ שם משום דל"ה בלשון נדר גמור וזה ל"ש בנ"ד. ובגוף סברת מרדכי יש לעיין מדברי התוס' ב"מ (כ' ע"א) בד"ה שובר וכו' ולענין איסור נראה דאם עבד בא על ב"י קודם שבא לידו גט שחרור שפסלה ושמא גם גבי איסור זכין לו משעת חתימה וכו' מ"מ לא פלוג רבנן ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת וכו' ע"ש הרי דכיון דלענין זכות ממון דעבד מהני התקנה ה"נ לגבי איסורא וי"ל דדוקא היכא דכבר תקנו לגבי גוף העבד שילא לחירות גם אם בא אח"כ על ב"י מהני משא"כ הכא שנולד איכא הספק לגבי איסורא ובזה מיושבים דברי רש"י גיטין (ע"ה ע"א) בד"ה מאי דאצטריך וכו' והתקין דבע"כ ושלב"פ תהא נתינה וכו' וגבי גט דאיסורא הוא לא קיימא תקנתא דהלל עכ"ל והוא נגד דברי התוס' הנ"ל ולפמ"ש ניחא:

והנה רו"מ תמה על המרדכי שהביא ראי' מהש"ס דב"ב (קע"ה) גבי ערב והתפלא מאוד דמשם מוכח להיפוך ובאמת שכבר קדמו הש"ך סי' ר"ז סקי"ח בתמי' זו על הב"ח ובקצה"ח הביא מדברי מרדכי הנ"ל שהם כדעת הב"ח ובחיבורי שם הבאתי שכבר העיר בד"מ שם אות ו' בזה ובתשו' ח"ס חו"מ סי' ס"ו תי' דברי המרדכי ע"ש והבאתי שם מתשו' הרא"ש ורשב"ס ורמב"ן ור"ן דמפורש דהא דאסמכתא ל"ק הוא מה"ת ואח"ז מצאתי בריטב"א לר"ה (כ"ב) דמפורש דאסמכתא הוא גזל של תורה אלא דלא משמע לאוקמי איסורא לכן אינו פסול אלא מדרבנן ע"ש. וע"ש שהבאתי מהנימוק"י ב"ב שהביא רו"מ ושכ"ה גם בנימוק"י פ"ג דנדרים:

אבל בגוף הדין בנודר לצדקה בסתם הרי מבואר בסי' רנ"ז סעי' י' בהג"ה דמותר ליתן למי שירצה מקרוביו והמעיין במרדכי פ"א דב"ב סי' תפ"א וסי' תפ"ט ימצא דגם בנודר לעניים אם לא הי' בפני הקהל ליתן לגבאי לחלקם לעניים יוכל לשנות וליתן לקרובו ודוקא באמר ליתן לגבאי לחלק לעניי העיר הוי כמטי ליד הגבאי אדעתא דגבאי נדר ואין לבניו צד זכייה יותר מעניים אחרים ע"ש ומוכח דבלא אמר ליתן ליד גבאי בידו לשנות לקרוביו וע"ש סימן תל"ד וסי' תל"ה וגם בתשובת ריצב"א שבסי' תק"ב שם מבואר דדוקא בפסק צדקה עם בה"ע א"י לשנות ליתן לקרובו משא"כ ביחיד שמתנדב צדקה משלו ואף שכתב שם שלא יתן אדם כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרובים היינו בנותן תמיד כל הצדקות שלו לאחד אבל בנדר א' יוכל ליתן לקרובו ועוד דהתם היינו שלא יקדים קרוב א' לשאר קרוביו ולא נגד עניים זרים ומצאתי בא"ז הל' צדקה סי' כ"ב שהביא מהא דפאה היה מליל נותן מחצה וכו' ומכאן אני המחבר למד על אדם שעישר ממונו או נתן ממונו לצדקה שיכול ליתן לקרוביו וכו' עד מחצה וכו' ולחד מ"ד ב' שלישים וכו' ונראה בעיני דוקא שהפריש הצדקה כדי לחלק בין עניי העיר וכו' אבל אם הפריש צדקה סתם ולא גי"ד בשעת הפרשה שיש דעתו לחלקה בין עניי העיר וכו' זכו בה קרוביו עניים כי מסתמא הנותן צדקה ע"ד התורה נותן והתורה אמרה ענייך קודמין לעניים אחרים ועוד הואיל והוא עשיר קרוביו אינם מוטלים וכו' כ"א עליו וכו' נמצא שזו הצדקה שלהם היא הלכך הם זכו בה עכ"ל וכ"ה בפסקי ריקאנטי סי' ס"ג וזהו דלא כתשו' גן המלך סימן ע' שכ' בפשי' דבסתם צדקה יתן מחצה לקרוביו ומחצה לעניים אחרים ובתשו' מהר"ם זוסקינד סי' י"ט העלה דכל הקדימות שבש"ע סי' רנ"א ס"ג הם רק קודם מעלה א' לחבירו וקרוביו הם ב' מעלות נגד עניי העיר ונגד עניי עולם ג' מעלות ע"ש ומדברי א"ז וריקאנטי הנ"ל מוכח דהקודם קודם לגמרי וזוכה בכל וכ"ה להדיא בתנא דב"א ח"א רפכ"ז וז"ל כיצד יעשה בתחלה יפרנס וכו' ואם הותיר יפרנס את אחיו ואחותו וכו' ואם הותיר וכו' ואם הותיר וכו' מכאן והילך וכו' ע"ש וע' בש"ס דכתובות (דף נ' ע"א) לעולם אימא לך וכו' ומאי קודמת לגמרי וכו' וע"ש (דף ק"ו ע"ב) בתוס' ד"ה כדאמר וכו' ועוד מסברא ריסא דכל התדיר מחבירו קודם וכו' וכל הנך בקדימה ממש מיירי וכו' ע"ש ובריטב"א קידושין (כ"ז ע"ב) בד"ה ואלא כשנכנס וכו' שקדמה שכיבת וכו' ואשכחן לשון קדימה בכה"ג וכו' תדודה קודם ללבונה וכו' אלא פירושו שהחידוד קודם לחתוך ואין כח ללבין לברוך כלל עכ"ל ובתשו' שבו"י ח"ג סי' פ"ד במ"ש דלשון הלוואה שנאמר בה לשון להקדים דל"ש אלא בקיימו שניהם כדמוכח בש"ס בדוכתי טובא אבל לא לדחות נפש מפני נפש וכו' ולא הביא מכל הנ"ל ובתשו' ח"ס סוסי' רל"ד כתב ברש"י דכל הקדימות אינן אלא להקדים ולא לדחיה וכו' ובסוסי' רל"א הביא בשם הפלאה דמ"מ עניי ביתו קודמין בכל צרכיהם אפי' לעניי עירו שאין להם מזון כלל ודוקא לעניי עירו נגד עיר אחרת אין להם קדימה רק בדבר ששניהם שוים לצורך ע"ש ובתשו' גבעת פנחס סי' ס"ד כתב בפשי' דבעיקר קדימה נראה דאין לו ליתן כל מתנותיו לזה הקודם ולעזוב לגמרי הבא אחריו וכו' וי"ל דהיינו לענין אחיו מאביו דקודם לאחיו מאמו דאיירי שם ותבין:

סוף דבר שיש לקרוביו קדימה נגד עניי העיר בכל צרכיהם וא"כ אף דבנ"ד נדרה בפירוש לחלק לעניים מ"מ הרי יכולה להתיר נדרה דאף דבנדר בשעת צרה אין להתיר הרי הטעם דהוי כנודר ע"ד המקום בשב"ל טובה ושמא אינו מסכים בהיתר כמ"ש בתשובת ב"ז סי' רפ"ט ותשו' רמ"א סי' ק"ג וש"ך סי' רכ"ח ס"ק ק"ח מ"מ בידה להתיר מה שאמרה לחלק לעניים בכדי שיוכלו ליתן לקרוב דזה ודאי ניחא להקב"ה שהוא דעת התורה שצותה להקדים לקרוב לגמרי ומצאתי בש"ג רפ"ג דשבועות שהאריך להוכיח דהיכא דמצוה להיפך הרי ידעי' דניחא ליה להקב"ה ומצוה להתירו ע"ש. ועוד דהא מבואר

בתשו'

בתשו' מהרלב"ח סי' נ' דהיכא דיש ספק בעיקר הנדר יש להתיר אפי' בנדר בעת צרה אפי' לכתחלה וכ"ה בתשו' עבוה"ג סי' יו"ד וה"נ בנ"ד הרי לשי' הסוברים דאמל"נ הוי כמצלה"ד יוכל לשנות וליתן לעני אחר א"כ עכ"פ מהני התרה:

ועוד יש לדון בזה עפמ"ש בתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סוסי' ע' בהא דהוכיחו מהר"ם ומרדכי דבהקדש ל"ש אסמכתא מנדרו של יעקב אם יהיה אלהים עמדי וגו' והרי הא דאסמכתא לא קניא היינו היכא דהיה יכול להקנותו בלא תנאי אמרינן דלא סמ"ד אבל אם א"א בלא תנאי ודאי דאסמכתא קני א"כ אי נימא דבנודר בעת צרה ל"מ התרה ודוקא בנודר בתנאי כמ"ש הרלב"ח ס"י נ' א"כ דלמא לכך נדר בתנאי שיהא חמור ולא יועיל התרה ובע"כ דסובר דגם בנדר בעת צרה מהני תנאי והסוברים דל"מ התרה ס"ל דבהקדש שייך אסמכתא ע"ש א"כ בנ"ד ממ"נ מהני התרה דהא נימוק להסוברים דל"מ התרה שוב י"ל דהוי אסמכתא:

וכן מ"ש רו"מ מדברי רדב"ז ופת"ש סי' רנ"ח דאין להתיר נדר כזה הנה בנ"ד שמתירין לצורך מלוה יותר גדולה אין חשש ובפרט כשיש ספק בעיקר הנדר מבואר בתשובת עבוה"ג סי' י' הנ"ל דמותר להתירו אפי' לכתחלה וגם בתשו' ר"ב אשכנזי סי' מבואר היפוך דברי רדב"ז ועיין תשובת ב"ש יו"ד ח"ב סוף סימן ק"ו מ"ש בזה כנלפע"ד בעיקר השאלה:

ומעתה לפ"ז בנ"ד יוכלו הבעל ואשתו להתיר להם בפני ג' ובפרט דכיון דהנדר לעניים שאינם מבוררים דלא קנו כמש"ל בשם מהרי"ט ומ"א אלא דיש לחוש שמא יש ברירה ולהחמיר אם כן כיון דהיכא נמי ספק אם גם בעני מיוחד אסור לשנות ולשי' כמ"פ מותר לשנות א"כ י"ל דהוי ס"ס ושרי אלא די"ל דבדשיל"מ אין להתיר בס"ס א"כ עכ"פ ע"י התרה ודאי דשרי ואין חשש מדין נדר בעת צרה או מכח דברי הרדב"ז שהרי אם נחוש שאין לו התרה שוב מותר בלא התרה מכח ס"ס ועמג"א סי' כ"ה סק"ג בשם מהרמ"ל דהיכא דהיה כבור שעושה מלוה ונודע לו שעי"ז מתבטל ממלוה יותר גדולה הוי נדרי שגגות וכהא דסימן רל"ב ס"י ואף דהמג"א כיים דצריך התרה מ"מ מועיל התרה לכ"ע:

והנה עוד העיר רו"מ במה שהנדר היה שלא מדעת בעלה והביא מתשו' הרא"ש שהובא בש"ך חו"מ סוף סי' ל"ו דבנו"כ בתוך הבית גם בנדרה לצדקה מהני אלא דאם הבעל מוחה פטור א"כ בנ"ד ששתק הבעל בתחלה חל הנדר באמת שכ"ה להדיא בתשו' הרא"ש שם שכיים וז"ל ואם השכירה מלמד אם ידע הבעל ושתק ודאי ניחא לי' במה שעשתה אבל אם מוחה לאלתר אין בדבריה ומעשיה כלום עכ"ל ובתחלת התשו' נשאל באשה הנו"כ בתוך הבית ונדרה ליתן צדקה או השכירה מלמד וכו' הרי שהשיב על שני השאלות ומבואר דאם שתק ולא מיחה לאלתר מעשיה קיימים ודוקא במיחה לאלתר אין בדבריה כלום וכ"ה בש"ך סי' רמ"ח סקי"ב בשם הפרישה ומ"ש הב"ש סי' ל"א בשם מהר"ם מינץ סי' ז' דאשה הנו"כ ונדרה לצדקה בעלה חייב לשלם ורו"מ הבין דגם בדבר מרובה בדיעבד חל הנדר הנה בתשו' הרא"ש שם מפורש להיפוך דגם בדבר מועט שמקבלין מנשים ה"מ בסתמא אבל במיחה בפירוש גזל הוא ויוכל בכל עת לסלקה מלהיות אפוטרופסית וכבר תמה בתשו' חיים שאל ח"ב סימן ס"ט על הב"ש שלא הרגיש שהוא נגד תשו' הרא"ש אלא שכתב שאין הספר רמ"מ בידו והמעיין בתשו' מהרמ"מ ימצא דמיירי בנדרה קודם נישואין ואחר כך נשאת דכבר חל עלי' הנדר מקודם וע"ז כתב דאשה הנו"כ כיון דמכרה קיים ה"נ מה שנדרה צריכה עתה לקיים בחיי בעלה דנהי דיכול למחות מכאן ולהבא מ"מ מה שנדרה כבר ועשתה קודם לכן נראה שהוא חייב לקיים וכו' ומזה מבואר שלא ידע מתשובת הרא"ש הנ"ל אלא שכיים דלכייע לקרובי' אין ביד הבעל למחות בדבר נכון לפי עשרה ע"ש ובתשו' ח"ש שם השיג גם עמ"ש מהרמ"מ דגם מה שנדרה קודם נישואין חייב לשלם והביא מתשו' בית יעקב וגם הוא האריך בזה ע"ש וגם בתשו' מהר"י אסאד חא"ע סימן מ"ג השיג ע"ד מהרמ"מ הנ"ל מתשו' הרא"ש הנ"ל וע"ש סי' מ"ד וסי' מ"ה עוד בזה ועכ"פ היכא דשתק ולא מיחה לאלתר הרי מבואר בתשובת הרא"ש עצמו דמעשיה קיימים (ועמש"ל סימן מ"ו):

ומ"ש רו"מ דבנותן לנדן בנו הו"ל כלוקח לעצמו והרי אפי' בהעשיר והעני אסור ליקח הצדקה לעצמו ואפילו בנדר בהיותו עני כדאיתא בגיטין (י"ב) דכתיב לא תלקט לעני להזהיר לעני על שלו ובאמת שבמרדכי פ"א דב"ב סי' תפ"ט אי' וז"ל וגדולה מזו נ"ל אפי' בחייו אם הודיעו כבר לקהל שהוא נודר כו"כ לתת ביד גבאי לעניים בעשיר ושוב העני אפי' הוא גופי' לא מצי לעכובי לעצמו ודמיא האי מלתא להא דאמרינן בערכין ובפ' הגוזל קמא אחוזתו מה ת"ל וכו' והרי הוא ת"י תהא שלי וכו' יוצאה מת"י ומתחלקת לכל אחיו וכו' ה"נ כיון שאמר בפני הקהל אני נודר לתת להגבאים כך וכך לעניי העיר וכו' הוה ליה כאלו מטו ליד הגבאי וכו' דאטו משום דעני הוא לא יקיים נדרו ועוד הא אמרי' לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו ולא מצי למימר בשל אחרים אני זוכה בשלי לא כ"ש וה"נ אמרי' בפ"ק דב"מ השוכר את הפועל וכו' לא ילקט בנו אחריו וה"ה לעני שמפרים מ"ע דלא מצי לעכב לעצמו כי בזה לא יצא ידי נתינה כ"ש בנידון זה וכו' עכ"ל ומבואר דדוקא באמר לקהל ליתן ליד גבאי דינא הכי אבל בנודר בפ"ע יוכל ליתן לקרובו כמ"ש בס לעיל להדיא כן ואם הוא עצמו העני עדיף טפי ורשאי לעכב לעצמו ובפרט לשי' מהרי"ט ח"א סי' פ"ה דבעשיר ואח"כ נעשה עני מותר לו ליקח המ"ע לעצמו ונכ"ש בנדר לצדקה ובפרט בנותן נדן לבנו כשאין ידו משגת ליתן לו דין בנו הגדול כשאר קרוביו ורשאי ליתן לו ואינו דומה ללוקח לעצמו כדמוכח בנדרים (ל"ט ע"א) בשנכסי חולה אסורין על המבקר דלא אדריה מן חיותי' ובר"ן שם דמשמע כן הוא ודוקא בחלה הוא אבל חלה בנו שואלו בשוק וע"ש בר"ן בד"ה מיתיבי וכו' דלגבי ברי' ל"ה שתם כמפורש דל"ה בכלל חיותי' ע"ש ובט"ז יו"ד סימן רכ"א סקכ"ה דאינו בכלל הנאת אביו כלל ובקידושין (ל"ב ע"א) אב ובנו פודין זל"ז מעש"ם ומאכילין זל"ז מעשר עני ופירש"י דאע"ג דחביב עליו ואם לא היה בידו מ"ע הזה היה נותן לו מזונות משלו אפ"ה שרי ע"ש ובבכורות (ל"ה ע"ב) דבנו ובתו מעידין דאא"ת ולא לו אבל אשתו כגופו ובתוס' כתובות (כ"ב ע"א) ד"ה והיה וכו' דלפדות ביותר מדמיהן לעצמו ולאשתו דכגופו שרי אבל בתו לאו כגופו ע"ש וביומא (כ"ב ע"ב) התם איפרעו מגופיה במעשה דילד ואמנון וכו' ופריך התם נמי לא איפרעו מגופי' וכו' נלטרע וכו' ומוכח דמיתת בניו וגטרס לא מקרי עונש גופו וא"כ ה"נ כיון שהוא עני ואין בידו לנדן לבנו ונותן לו ממעות צדקה שפיר דמי דלא גרע ממעשר עני דנותן לו וכמש"ל. ובכ"ז אין להקל רק ע"י התרה בפני ג' וכמש"ל:

ובזה ראיתי שהביא רו"מ דברי רש"י ב"מ (ט' ע"ב) בהא דמי שלקט את הפאה ואמר ה"ז לפלוני עני דלר"א זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון ומפרש טעמא דר"א בעשיר לעני דלר"א אמרי' מיגו דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני ומיגו דזכי לנפשיה ורבנן ס"ל דלא אמרינן תרי מיגו אבל מעני לעני ד"ה זכה ופירש"י דבאדם בעלמא איירי שאינו בעל השדה דאי בבעל השדה אפי' עני מוזהר שלא ללקט פאה שלו והקשה הר"ש בפ"ד דפאה מ"ט מהירושלמי פ"ה דפאה מ"ב ר"א בשם ר' יוחנן בהא דשבלת של לקט שנתערבה בגדים מעשר שבלת א' ונותן לו אר"א וכי היאך העני זה מחליף דבר שאב"ר מחלפה שיטתי' דר"א תמן הוא אומר זכה לו וכו' כשיטתן השיבם וכו' ומבואר דבעל השדה גופי' יוכל לזכות בשביל העני ודלא כרש"י וגם כבר תמהו ע"ד רש"י דהא התם אמרי' מיגו דא"ב מפקיר אם כן אין השדה שלו ובתוי"ט ומהרמ"ש תי' דכיון שכבר חל חיוב הפאה ברשותו גם כשיפקיר ויזכה בהפאה עביד איסורא והביאו מרש"י תמורה (ו') ובכ"ז לא הונח קו' הר"ש מהירושלמי דא"כ אמאי לר"א יוכל לזכות עבור העני וראיתי ביד יוסף שתי' דהירושלמי סובר כדעת ר"ת בגיטין (י"א) דטעמיה דר"א משום דסובר דתופס לבע"ח במקום שחל"א קנה ולא משום מיגו והוא תמוה מנ"ל לרש"י להמציא ד"ז ובפרט דר"י גופיה אית ליה בגיטין התם דלא קנה ומנ"ל לומר דר"א הינו סובר כן לדעת ר"י גופיה:

ונראה דהנה הפליתי כי' ס"א סק"ה הביא ראי' דבעה"ב העושר ממל"מ וצריך ליטול לקט שכחה ופאה דפליגי ר"א ורבנן אם חייב לשלם כשיבא לביתו דלכ"ע אינו חייב לצ"ש אלא ממדת חסידות דאל"כ היך אמר ר"א מי שלקט פאה ואמר ה"ז לפלוני עני דלר"א זכה מיגו דמפקיר נכסיה והא לכשיחזור ויזכה בנכסיו יתחייב לשלם לצ"ש ובע"כ דפטור גם לצ"ש ע"ש:

אך לפמ"ש התוס' בחולין (ק"ל ע"ב) ד"ה תנא וכו' דגם בגיבנת דאין לו תובעין דהייב לצ"ש היינו במזיק מת"כ שלקחן באיסור אבל הכא שהיה עני בשעה שעה ולקחן בהיתר לכ"ע פטור לצ"ש ע"ש ובאמת שגם בגיבנא דטעמא דמזיק מת"כ פטור דכתיב זה היינו במת"כ דכתיב וזה יהיה משפט הכהנים אבל בלקט שו"פ ל"ש טעם זה וכל הפטור רק משום דאין לו תובעים ומהראוי להתחייב לצ"ש אלא משום דלקחן בהיתר פטור א"כ היכא כשהוא עני באמת אבל בעשיר אלא שיפקיר נכסיו להיות עני וגורם להפקיע זכות השפי

דודאי

דודאי אסור כן לכתחלה כמ"ש השעה"מ פ"א מלולב דדמי למפקיע מחיוב חלה ע"י אפיי' פחות מכשיעור דאסור כדאי' בפסחים (מ"ח) ורמב"ם פ"ו מביכורים הט"ז א"כ שוב חייב לשלם לני"ש והדק"ל וע' בא"ס ז כ"ק (רנ"ו) בשם המאירי דכ"ז שאינו מקיים לני"ש פסול לעדות וא"כ אין זה מיגו כלל :

אולם נראה דהא התוס' בגיטין (מ') הקשו דכיון דקונמות מפקיעין מידי שעבוד כל אחד יפקיע חובו ע"י קונם ותי' דאלמוה רבנן לשיעבודא דבע"ח א"כ התינח בחוב שמגיע ע"פ דינא אבל היכא שהחוב רק לני"ש פשי' דיוכל להפקיעו ע"י קונם ותדע דאפי' בחוב שהוא רק מדרבנן גם למ"ד דאין קונם מפקיע מודה כמ"ש הר"ן פ"ה דכתובות א"כ שעיר יוכל לחזור ולזכות בנכסיו ולהדיר העניים בקונם חוץ ממה שיתחייב ליתן להם מן הדין וויפטר מלני"ש והנה התוס' שם כתבו דטעמא דקונמות מפקיעין משום דב"ח מכאן ולהבא גוכה וחל הקונם מקודם וקה"ג לא פקע בכדי ע"ש:

והנה בירושלמי פ"ג דקידושין והובא גם בר"ן שם ובר"ן דנדרים (כ"ט) בסוגיא דב"פ דלר' אבהו בשם ר' יוחנן גם קדה"ג פקע בכדי וע"ע בר"ן פ"ה דכתובות ע"ש א"כ לשיטתו א"א לפרש טעמי' דר"א משום מיגו דא"ב מפקיר נכסי' דא"כ הדק"ל הרי לר"א יחויב לשלם לני"ש וליכא מיגו דלדידיה אין קינמות מפקיעין מידי שיעבוד כלל ובע"כ דסובר דלר"א הופס לבע"ח במקום שחל"א קנה ולכן מפרשי שפיר ר"א בשם ר"י לשיטתם דגם בשדה שלו קנה אבל רש"י מפרש הכא אליבא דהש"ס דילן דקיי"ל (ובפרט לשי' הרשב"א שהובא בר"ן נדרים שם דעולא מודה לב"פ דעד שיקלו פדאן חוזרות וקודשות פשי' דא"ם) דקונמות כקה"ג דמי וקה"ג לא פקע בכדי ושפיר יש לפרש טעמא דמגו וי"ל דגם טעמא דרש"י דכיון שכבר נתחייב בפאה גם אם מפקירו וחוזר וזוכה בו חייב בעשה דתעזוב הוא משום דמלות עניים לא פקע בכדי דדמי להקדש וכדקיי"ל דאמל"ג גם בשל עניים כהקדש דמי אבל לר"י דסובר דאפי' קה"ג פקע בכדי מכ"ש דמלות עניים פקע בכדי וא"ש ודו"ק:

ומ"ש רו"מ ליישב קו' הר"ש דהירושלמי לשי' דסובר דלב"ה גם פירות שנגמרו מלאכתן למעשר בהפקירן פטורין ממעשר כמ"ש הר"ש פ"ג ממע"ש מ"ו לכן סובר דגם בשדה שלו זוכה לעני אבל לדידן דלא קיי"ל הכי כמ"ש התוס' בב"מ (כ"א ע"ב) שפיר כתב רש"י דכיון דכבר בא לידי חיוב גם כשיפקיר הוא מוזהר אני תמה שהרי דעת ב"ש אינו כן וס"ל דחייב במעשר והרי ר"א מתלמידי ב"ש לשי' הירושלמי גופיה כמ"ש התוס' שבת (ק"ל ע"ב) ד"ה דר"א וכו' דלשי' הירושלמי הא דר"א שמותי היינו מפני שהוא מתלמידי ב"ש א"כ מי דחקו להירושלמי לומר דר"א לשיטתם דרבנן אמר כן הרי עדיף טפי לומר דר"א לשיטתו שפיר הקשה היאך העני מחליף וכו' כיון דהוא סובר כב"ש דלאחר שנגמרו למעשר אין הפקר פוטר:

ובסגנון זה נ"ל ליישב דברי רש"י בצ"א דהא כל טעמו הוא משום דתעזוב יתירה כתיב לאשמועינן דגם אחר שהפקירו אסור לזכות בו כמ"ש התוי"ט וגודע דב"ש כברי הפקר לעניים הפקר ומבואר בתוס' ב"ק (כ"ח סוע"א) ד"ה זה וזה וכו' דדרשי' תעזוב דיש עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים א"כ לשיטתם ליכא קרא להפקר דאסור לבע"ב לזכות בהפאה והרי לשי' הירושלמי ר"א היינו ב"ש לכן מפרש דלשיטתם דרבנן השיב כן אבל רש"י הרי מפרש בכל מקום בנדה ((ז')) ושבת (ק"ל) דשמותי היינו שברכוהו וע' תשו' ח"ס חא"ח סי' קמ"ח וחו"מ סי' ר"ה שכ"ה ג"כ דעת התוס' בכמ"ק לכן פי' כפי הש"ס דילן דמוזהר על שלו מתעזוב יתירה:

וי"ל עוד לפמ"ש הר"ש כפ"ו דפאה דר"י ור"ל פליגי בטעמא דב"ש דלר"י ילפי מתעזוב ולר"ל מקרא דהשמטנה ונטשתה ומביק בירושלמי דליסנא מסייע לר"ל א"כ ר"י לשי' אזיל ורש"י כתב לדידן דקיי"ל כדעת ר"ל ור' אבין וכר"ש שם מסיק דסוגית הש"ס דילן הוא כר"ל ע"ש וע' נו"ב מ"ק א"ע סי' נ"ט ותבין ומה שהקשה ע"ד המרדכי דכל דיני אסמכתא דרבנן ובאיסורא לא תקנו איך יפרנס הש"ס בסנהדרין (כ"ה) דמוקמי' למתני' כר"י משום ר"ט דאמר אין א' מהם נזיר והרי התם הוי לענין איסור ואפ"ה אמרי' דנפום דהוי אסמכתא אינו נזיר לק"מ דודאי לר"ט דיליף לה מקרא דכי יפליא ומינה יליף למינמר מינה למק"א כמ"ש התוס' שם הוי מדאורייתא וגלי קרא לענין איסור נזיר אבל לדידן דלא קיי"ל כר"ט ורק מסברא היכא דלא סמ"ד אמרי' דלא גמר ומקני הוא רק מדרבנן ובאיסורא לא תקנו. ובזה מיושב מה שהקשה להסוברים דבהקדש דאמל"ג כמסלה"ד תיקשי מהא דנזיר דאינו נזיר והרי גם התם שייך אמל"ג כמ"ש רש"י תוס' בילה (כ') ולפמ"ש א"ש דלר"ט דיליף מקרא דכי יפליא הרי גלי קרא דלא נימא בזה אמל"ג במקום ספק מכא"כ לדידן :

ומ"ש רו"מ מדברי הגמ"ר ב"מ פא"נ סי' תמ"ב אני מגאתי ד"ז בתשו' מהר"ס ב"ב החדשות סי' תע"ה אבל בסי' רי"ב שם כתב להיפוך ומלאתי בתשו' מבי"ט ח"ב סי' קנ"ו וח"ג סי' קי"ז שהביא דברי הגמ"ר הנ"ל וע"ש מ"ש בזה ובעיקר הקושיא שהקשו מהר"ס והגמ"ר בהא דהילני המלכה שנדרה בנזיר אם ישוב בנה מן המלחמה דמוכח דגם באסמכתא חל הנזירות ובע"כ משום דנזירות כהקדש דאמל"ג כמסלה"ד והא בסנהדרין (כ"ה) אמרי' בהא דשנים יושבים וא' עובר ואמר אחד מהם זה נזיר וזה אומר אינו נזיר וחזר ואמר האחד אם זה נזיר הריני נזיר והשני אמר אם אינו נזיר הריני נזיר ואמר ר"י משום ר"ט אין אחד מהם נזיר שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה הרי דאסמכתא בנזירות א"נ ונ"ל ליישב דהנה הח"ס סי' רי"ב הקשה דאף דבקרבן י"ל אמל"ג כמסלה"ד מ"מ בנזירות ל"ש לומר כיון שהוא רק מניעת שתיית יין ואחר שחל הנזירות מתחייב בקרבן לכן אמרי' דאין הנזירות חל באסמכתא על הספק וממילא פטור מקרבן ע"ש:

ואולם יש לדון בזה דהנה התוס' בנזיר (י"א ע"א) ד"ה דהוי מתנה וכו' הקשו איך מהני תנאי בנזירות הרי כל דיני תנאי מב"ג וב"ר ילפינן ובעינן שיהיה אפשר לקיים ע"י שליח דומיא דב"ג וב"ר ונזירות א"א לקיים ע"י שליח ותי' דמ"מ אחרים יכולים להביא הקרבן תחתיו ונחשב כאלו הכל מתקיים ע"י שליח ע"ש והנה אם היינו אומרים דאין תנאי בנזירות הי' התנאי בטל ומעשה קיים בכל אופן וגם אם לא יתקיים התנאי היה חל הנזירות וא"כ לא היה אופן אסמכתא בנזירות כלל כיון שכל התנאים בטלים לולא הקרבן והרי בקרבן שייך לומר אמל"ג כמסלה"ד לכן אמרי' שפיר דליכא דין אסמכתא בנזירות:

אולם במל"מ פ"ו מאישות העלה דבתנאי לשעבר א"ל שיהיה בו משפטי התנאים דלא ילפי' מב"ג וב"ר אלא תנאי דלהבא א"כ בכה"ג מסכ"ל אסמכתא גם מבלעדי הקרבן וזהו דלא כשעה"מ פי"א ממכירה שרלה לחדש דבלשעבר ל"ש אסמכתא וכבר השיג עליו הגאון כ"ד דייטש והובא בהגהות הג' מלביב ואם כן א"ש דבנזירות דהילני המלכה וכדומה שהיה בתנאי דלהבא א"כ היה ראוי שיתבטל התנאי והמעשה קיים כיון דא"א לקיים ע"י שליח אלא דכיון דהקרבן אפשר בשליחות לכן התנאי קיים ומעתה אין בזה דין אסמכתא שהרי ממ"נ מלד הנזירות עצמו הרי התנאי בטל ומעשה קיים בכל ענין ול"ה אסמכתא אלא דע"י הקרבן התנאי מתקיים והרי בהקרבן אמל"ג כמסלה"ד דמי וגם אסמכתא קניא בזה כיון דכל ענין האסמכתא בגוף הנזירות אינו מתהוה אלא ע"י הקרבן ובקרבן שייך לומר אמל"ג אבל בהא דר"י משום ר"ט בשנים יושבים וכו' שהתנאי הוא על לשעבר אם זה נזיר או לא שפיר מהני התנאי גם מבלעדי חיוב הקרבן לכן הוי אסמכתא דבגוף הנזירות הא ל"ש לומר אמל"ג כמסלה"ד והנזירות בטל וממילא פטור מהקרבן וכמ"ש הח"ס הנ"ל ודו"ק כי הוא עלה נכונה בס"ד:

ואולם שהגמ"ר לשי' אזיל שהעלה בכתובות סי' ר"ל דבנזיר כיון דהוי דיבור ודיבור מהני תנאי אף דא"א על ידי שליח ולא בעינן דומיא דב"ג וב"ר ע"ש לכן הקשה שפיר אבל דעת התוס' בנזיר נראה דס"ל דכיון שהנזיר נקרא קדוש הוי דיבור דאתעביד ביה מעשה לכן בעינן דיני תנאי ושפיר הקשו וע' בפ"י והפלאה כתובות (ג"ו) מ"ש בזה וע"ע בתשובת ח"ס יו"ד סי' ר"כ בזה:

ומה שהקשה בש"ס דב"ק (ע"ו ע"א) דפריך אהא דגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר דפטור דבשלמא אטביחה לא מחייב דכי טבח דהקדש קא טבח לא דמרי' קא טבח אלא אהקדש ליחייב מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים וכו' והקשה לפמ"ש התוס' בד"ה אלא אהקדש דהקושיא אליבא דר' יוחנן ולמאי דאי' בירושלמי פ"ג דקידושין ה"א אמר ר"ב אר"י ה"ז עולה לאחר ל' יום ה"ז הקדש מיד אלא שעייר גיזה ועבודה כל ל' יום ולקמן (ע"ח ע"ב) מבואר דבמכר חוץ מל' יום חוץ ממלאכתה בעי ר"י אם הוי שיור דלא ליהוי בכלל מכרו כולו ונחד הנא חוץ מגיזותי' פטור א"כ ליטני דמיירי בהקדש לאחר למ"ד יום דל"ה מכרו כולו משום דשייר גיזה ועבודה ואפ"ה לאו דמרי' טבח כיון דכולו של הקדש ואם כי יפה הקשה אבל בפשי' י"ל דהש"ס ס"ל כדעת ר' אבהו בשם ר"י בירושלמי שם דס"ל דאינו קדוש מיד ואני הקשיתי למאי דאי' בתמורה (י"א ב') דלר"מ ור"י באמר רגלה של זו עולה הרגל קדוש ולא שאר הבהמה ור"י ור"ש פליגי התם א"כ כיון דס"ל להש"ס דריבא להו ר"ש הוא

ליטני

לפני דמיירי בכה״ג שהקדיש אבר א׳ והיינו חייב על הטביחה דבעי׳ וטבחו כולו וגם על ההקדש פטור דבעי׳ ומכרו כולו ואף שא״כ מכר האבר מ״מ כיון דלא מכר כולו בפ״א פטור כמ״ש המקנה קידושין (נ״ב) ברש״י ד״ה כי ואף דלרבי בברייתא דלקמן (ע״ח ע״ב) דוקא דבר המעכב בשחיטה מעכב ובדבר שהנשמה תלויה בה הרי מודים ר״מ ור״י דפשטה קדושה בכולה אבל י״ל דהאיתא כת״ק דברייתא שם דבכל אבר הוי שיור והיה נ״ל ליישב דהא בתמורה שם מבואר דלר״ש פשטה קדושה בכולה בכל ענין א״כ אם איירי בכה״ג אמאי פליג ר״ש רק בקדשים שי״ל אחריות הרי לר״ש לשיטתו בכל ענין חייב על ההקדש אפי׳ באין להם אחריות אבל אכתי תיקשי דהא מפכח״ל בגנב שגנב עם שותף והקדיש א׳ חלקו ולא השני דחליה קדוש כדהיתא בזבחים (י״ב ע״ב) וטבח לדעת חבירו ופטור על הטביחה כיון דחליה קדוש קדושת דמים ולאו דמריה קא טבח וגם על ההקדש פטור דל״ה מכרו כולו כיון דחליה קדוש קדושת דמים ולאו דמריה קטבח וגם על ההקדש פטור דל״ה מכרו כולו כיון דחליה היינו קדוש ולכאורה י״ל דהא לר״ש שחיטה שא״ר לא שמה שחיטה ור״י גופיה מוקי לה בבוחט תמימים בפנים ולא מוקי כר״ל דבעי לאוקמי בתמימין כדאיתא לקמן (ע״ז ב׳) א״כ אי מיירי בכה״ג הרי לר״י לבי׳ אפי׳ בלקח חצי׳ קדושה ואינה קריבה דב״ח נדחין ואיך יתכן ע״ז פלוגתא דר״ש דאמר דקדשים שיש להם אחריות חייב אבל ז״א דר״ש לשי׳ ביומא (ס״ג) דב״ח אין נדחין שפיר מפכח״ל בחזר א״כ והקדיש חברו חלקו וא״כ טבח א׳ לדעת חבירו דעל ההקדש כל אחד פטור דלא מכר אלא חציה ועל הטביחה חייב ולדעת ת״ק פטור אטביחה אף דלדידיה שחיטה שא״ר שמה שחיטה מ״מ לאו דמריה טבח וכן על ההקדש פטור דכל אחד מכר בהקדשו רק חציה ויש לדון וליישב וקצרתי מאפס פנאי:

ומה שהקשה ע״ד הירושלמי דב״ק שם בהא דפריך ר״ל אדון פודה כלכלה מיד גזבר ממתני׳ דגנב והקדיש דלפי אקומות דש״ס דילן (דף ס״ח) אליבא דר״ל אין הוכחה י״ל דהירושלמי לא ס״ל כש״ס דילן בדעת ר״ל וכבר כתבו התוס׳ בכתובות (ק״ב א׳) בסוף ד״ה אליבא דב״ג וכו׳ דבכמה דוכתי פליגי הירושלמי אגמרא דילן גם בדעת אמורא א׳. ויותר אין פנאי להאריך:

סימן לג

להרב הגדול וכו׳ מו״ה **בן ציון אליוועשטייז** נ״י
מו״ץ דק׳ טשענסטאחאוו ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע״ד שאלתו באחד שנשא בתולה והפעם הראשון ראתה בהולים ואחר שבעלה שנית גמר ביאתו ולא ראתה ובליל ב׳ מצאה הסדין מלוכלך ותוכו מראה אדום וראה שהמלע שתחת הסדין הי׳ אדום וניכר ע״י לחלוח מים על הסדין ונתאדם ג״כ ע״י המלע ובכ״ז פירש ממנה ואחר ספירה וטבילה מצאה בבקר בקומה ממטתה דם ופירש ואחר כך מצאה בל״ט תיכף סמוך אח״ת ושוב טבלה ומצאה ג״כ סמוך אח״ת ולא ידע לפרוש בל״ט והיא מרגשת כאב תמיד בתשמיש עכת״ד השאלה:

והנה מה שנסתפק אם יש לתלות ראיי׳ א׳ בהמלע האדום כיון דהוי סמוך לתשמיש והימור היה הרגשת שמש והוי סד״א והנה מלבד שדעת מהר״ס שכתבו׳ הרשב״א ובב״י סוסי׳ קפ״ז דרמ״ת היא רק מדרבנן ואף שהב״מ לא״ע סי׳ קי״ז העלה דהוי מה״ת וביאר דברי מהר״ס ורשב״א שגם הם מודים וגם רו״מ הביא מדברי פלתי וחוו״ד בזה אבל כבר השיג בתשו׳ בר״א סי׳ מ״ח על הסוברים דהוי מה״ת וע׳ בתשו׳ זית רענן ח״ב יו״ד סי׳ י״ט שבנה דיק על כל דברי החיו״ד סק״ג וקיים דברי הראשונים ועוד דגם אי הוי סד״א הרי כבר ה לה בכד״ע רסי׳ קפ״ג דגם בדאיכא סד״א היכא דאפשר למיתלי תלינן ואף שפקפק שם במשוך מ״מ בנ״ד אפי׳ אם הי׳ משוך יש להקל כיון דהעיקר דהוי רק מדרבנן וכמש״ל וגם בעיקר הדבר אם רמ״ת הוי מה״ת נ״ל כהי׳ ברורה שהרי מבואר ברשב״א ונימוק״י פ״ו דיבמות דהא דקיי״ל בווסתות כרשב״ג דג״פ בעינן משום דווסתות דרבנן והרי מבואר בת״ה להרשב״א ובב״י דברמ״ת בעינן ג״פ דבכלל ווסתות הוא וכ״ה דעת רש״י וש״פ ומוכח דרמ״ת דרבנן ובפרט לשיטת התוס׳ דברמ״ת גם רבי מודה א״כ שפי׳ דקיל משאר ווסת ועיין בירושלמי כופ״ו דיבמות דמבואר כרש״י ודלא כתוס׳ וכמ״ש הפ״מ שם ופליאה בעיני על הב״מ שרצה להעמיס בדעת רשב״א דסובר שהוא מה״ת והרי **הדבר** מפורש מדברי רשב״א הנ״ל דהוי מדרבנן וע׳ רמב״ן במלחמות כתובות פ׳ אלמנה ניזונת שכתב ג״כ דברמ״ת בעי׳ ג״פ דקיי״ל כרשב״ג ומבואר ג״כ כמ״ש ולכן הדבר ברור דאיסור רמ״ת רק מדרבנן:

ועוד נראה דגם להסוברים דרמ״ת הוי מה״ת מ״מ בנ״ד שלא פסק עוד הכאב ולער דאיכא רגל״ד שהוא לער בתולים אף דאין להקל כיון שכבר פסקה פ״א ולא ראתה מ״מ לכ״ע אינו אלא חומרא דרבנן דהא בכל מכה אף שנתרפאה תלינן בכתמים כל שיתגלע ויצא דם הרי שמזדמן שהמכה מתרפאת וחוזרת ומתגלעת אם כן ה״נ יש לתלות שנתרפאית ולכן לא ראתה דם פעם א׳ ואח״כ חזרה ונתגלעית וכיון דרמ״ת לא שכיח כמ״ש הב״י וכ״ה בחידושי הר״ן לנדה ס״ו א״כ יש לתלות נמי אפי׳ במלתא דל״ש כגון בהעיי׳ וכדומה אף דל״ש כמ״ש התוס׳ נדה (ס״ד) מ״מ בנ״ד שהכאב ולער התשמיש מוכיח י״ל דנתרפאת קצת ולכן לא ראתה דם פ״א ואחר כך נתגלעית המכה ואף דלדידן מחמירים אבל עכ״פ הוא רק חומרא דרבנן לכ״ע וע׳ בשו״ת באר עשק סי׳ מ״ע בבתולה שראתה בכ״פ הראשונים ואח״כ שמשה פ״א ולא ראתה ואח״כ בליל ב׳ חזרה וראתה והשיב דלפמ״ש הר״ן פרק ב׳ דשבועות דבעמדה או ישבה על גבי קרקע קשה למכה תלינן בדם בתולים אם כן נהי דקיי״ל בזה״ל ופורש מ״מ לענין רמ״ת תולין וה״נ בנ״ד שלפ״ד הבעל והאשה ל״ה בעילה שביניהם בכח כל כך כבעילה אחרונה וגם הרגישה יותר כאב יש להקל דידים מוכיחות שהוא דם בתולים ע״ש ומה שהאריך לפלפל בד׳ רי״ף ורמב״ם וב״י יעוין בשו״ת פרשת מרדכי היו״ד סי׳ י״ד ט״ו באורך בזה:

ומ״ש רו״מ נודברי החוו״ד סי׳ קפ״ז דאם שמשה בלא בדיקה כלל הינו מפסיק בינתים יעוין בתשו׳ ברכת יוסף חיו״ד סי׳ מ״ג ותשו׳ ר״מ שיק סי׳ קע״ט ותשו׳ ב״ש ח״ב סי׳ כ״ד כ״ז שהשיגו ע״ד החוו״ד בזה וע׳ בשו״ת דברי חיים ח״ב יו״ד סי׳ ע״ט להקל בשמשה בהיתר בינתים ע״ש באורך בזה. והנלע״ד כתבתי:

סימן לד

להרב הגאון וכו׳ מו״ה **שמואל ענגיל** נ״י
אבד״ק ראדמישלא.

מכתבו הגיעני וע״ד השאלה באיש אחד שנשכב לן חיים בלא זש״ק ואשתו זקוקה לחליצה ויש לו ב׳ אחים והגדול נשוי אשה והיננו דר עמה וכבר נתפשרו לגירושין ומעכב הגירושין בכדי שלא יכפוהו לחלוץ באמרו כי בעבור שיש לו אשה אין החיוב עליו לחלוץ והקטן משודך כבר עם בתולה ולד הכלה אין מניחים אותו לחלוץ ויש לחוש שאם יחלוץ יתפרד הקשר ועתה הספק למי מהם יש לכוף לחלוץ:

ובת״ר הביא מדברי הב״ש סוסי׳ קס״א דאם הגדול יש לו אשה חליצת קטן עדיף וכתב דטעמו משום דלביאת כמ״פ אינה ראויה ליבום להגדול משום חדר״ג ולשיטתם כל שא״ר ליבום א״ר לחליצה יש לחוש לזה ויחלוץ הקטן דבדיעבד כשר עכ״ד ובאמת שבדברי ריטב״א שרמז הב״ש לא נזכר טעם זה כמבואר בב״י סימן קס״ה וז״ל ומה שאמרת שיש לו אשה ובנים מ״מ אינו מאותן שכופין להוציא אלא דכל שיש יבם אחר שאין לו אשה בו המלוה יותר וכו משיאין עלה ומבקשים אע״פ שאינו גדול לדעת מורי הרא״ה אבל לכופו בכך לא מלינו וכו׳ עכ״ל. ומזה נראה דס״ל דמבקשין לקטן ולא לכופו ודלא כמ״ש בשו״ת שו״מ מה״ק ח״א סי׳ ס״ט לפרש דהך אבל לכופו בכך לא מלינו קאי על הגדול דבשביל שיש לו אשה ובנים אין לכופו לחלוץ ובנימוק״י פ״ב דיבמות במשנה דשנים שקדשו הביא בשם ריטב״א וז״ל מצוה בגדול לייבם אומר היה מורי הר״ב״ן שזהו כשהגדול הגון לה אבל אם אינו הגון ואחד מן האחרים הגון מצוה באחרים יותר ממנו ומיהו אם רצה הגדול לחלוץ חולץ למ״ד מצות חליצה קודם ליבום וכל שיש לגדול אשה אחרת בזמן הזה אין המצוה בגדול דקטטה ומריבה איכא בבית וכיבם שאינו הגון דמי לגבי הידך עכ״ל ומלשון זה נראה דדוקא ביבום מצוה באחרים יותר אבל אם רצה הגדול לחלוץ חולץ לנו״ד מצות חליצה קודמת וליכא מצוה כלל בקטן וגם דברי ריטב״א שבב״י נתפרשין כך ואפשר דהוא לא מיירי כלל מחדר״ג דס״ל דביבום ליכא חדר״ג או דמיירי במדינות שאין נוהגין בחדר״ג אבל עכ״פ מהריטב״א לא נשמע כלל דין חליצה דהוא מיירי ביבום ואיתי לי כי אחר שהעליתי כן בבונת הריטב״א בתשובה א׳ לק׳ דיגוב מצאתי בתשו׳ מים עמוקים להרא״ם סי׳ ל״ג ותשובת יהודה יעלה חאה״ע סי׳ ח׳ שהעלו כן ושאין לפסוק כהב״ש אלא חליצת גדול עדיף והביא ראי׳ מהגמ״ר דכתובות סי׳ רל״א

בדין

בדין בחור אחד שידך בתולה וקודם שכנסה נפלה לו יבמה אם יכול לכנוס המשודכת קודם שיחלוץ כי אביה מעכב עליו לכופו שיחלוץ לה והאריך בזה וסיים ואם באנו לכוף נכוף הגדול ולא הקטן וכו' ובע"כ מיירי שהגדול יש לו אשה דאל"כ איך ס"ד לאסור על הקטן מליסא משדכתו כיון שמצוה בגדול והוא פנוי ע"ש ובאמת שמדברי הגמ"ר אין סתירה להב"ש דהא בהגמ"ר מבואר דחרם השידוכין של האח הקטן וחה הזיקה דה"כ לא חזיא ליבום ע"י חרם הקהלות שיש בשידוכין ולכן גם לחליצה לא עדיף בקטן וממילא כופין להגדול כיון שבשניהם יש חרם אבל אם הקטן פנוי לגמרי י"ל כדעת הב"ש דהקטן עדיף אבל עכ"פ בנ"ד שפיר י"ל דגם הב"ש מודה כיון שגם הקטן משודך וכדמוכח מדברי הגמ"ר הנ"ל:

וראיתי בשו"ת רע"א מ"ת סי' מ"ב שהביא ג"כ דברי הב"ש וכתב שדבריו מרפסין איגרי דמה"ת נימא דמשום חדר"ג אינו עולה ליבום הרי אם עבר ונשאה קיים מצות יבום ולא פגע באיסור ערוה אלא שעבר על החרם אם כן דמי לנודרת הנאה בחיי בעלה מיבמה ואף דהב"ש סי' קס"ה מחלק דנדר אפשר בהתרה מה שאין כן חדר"ג אבל אין הכרח להילוקו אלא הטעם פשוט דכיון דראוי ליבום מצד עצמו אלא ארי' דשבועה רמי עלה לכן מקרי ראוי ליבום כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן רס"ג לחלק כן לענין חלוקת הכתובה דמשום חדר"ג אין פסול ביבום עצמה משא"כ מדינא דאבא שאול א"ר ליבום מצד גוף היבום והביא עוד ראיה לזה וסיים דגם הב"ש כונתו רק דיש צד מעליותא בקטן הפנוי אם רוצה בכך אבל בהיגו רוצה אם יכפוהו איכא חשש חלילה מעושה וכופים לגדול ובפרט דלפי' כמ"פ ליכא חדר"ג ביבמה ולכמ"פ לא תיקן אלא עד סוף אלף החמישי עכת"ד ומכ"ש בנ"ד שהקטן משודך פשיטא דאם אין הקטן רוצה כופין הגדול ובפרט לפמ"ש הנימוק"י בשם ריטב"א הנ"ל דטעמא דבים לו אשה אינו הגון לה משום קטטה א"כ בנ"ד אדרבא בקטן איכא קטטה ובגדול שנתפשר לגירושין ליכא משום קטטה וכמ"ש גם כת"ר בקונטרסו וראיתי בשו"ת ד"ח ח"ב א"ע סימן קע"ו שהעלה בנידון כזה ממש והחמיר מפני שיש דעות דאיכא חדר"ג ביבום אבל חרם דשידוכין ליכא שאין כותבין בתנאים חרם וגם הוי חרם בכתב וחרם הקהלות הוא דבר קל מאוד ולא יגרע עי"ז חיוב היבום וגם הוא אנוס שהקנו לו האשה מן השמים והרעים על מי שרלה להקל שיחלוץ הקטן יעו"ש ויש להפליא שלא הביא מדברי הגמ"ר הנ"ל דמוכח להיפוך והנך רואה שדעת הגאונים רע"א ומהר"י אסאד שלא כדברי הב"ש ומכ"ש בכה"ג ובאמת שסברת רע"א הנ"ל מבואר בפי' ס"ח סמ"ו אבל הרי דעת הרא"מ להתיר חדר"ג מטעם שא"ע ליבום ואנן לא נהגינן הכי:

והן אמת דבתשו' ח"ל סי' קע"ז העלה דהגמ"ר הנ"ל סובר דבארוסה איכא נמי חדר"ג משא"כ לסי' רמ"א סימן א' והשיג מזה ע"ד הרמ"א בסי' קנ"ט שהעתיק להלכה דאסור ליסא משדכתו אבל מלבד שבתשו' נא"ד סי' ל"א האריך לדחות דבריו ואף דבמ"ש הח"ל דזיקה מדרבנן לדקו דבריו ובתגס השיג עליו הנא"ד שם בכ"ה להדיא ברא"ש פ"ד דיבמות סי' כ"ג בפיסקא דגמ' דאמר שמואל וכו' והנא"ד הביא רק מהרא"ש שעל המשנה ודיקם להעמים כוגה אחרת בדבריו ובמח"כ לא עיין ברא"ש שם שעל הגמרא וגם ביאר דבריו כבר האריך בס' ישרי"ע ליבמות א' ושם י"ח מ"מ לדינא העיקר כדעת רמ"א וכמ"ש בשו"ת הרי"מ חא"ע סי' מ"א ובשו"ת ב"א חא"ע סי' קמ"ג באורך וע' השו' תפ"ל הא"ח סי' ד' וסי' ה' ועוד דהח"ל חולק רק להתיר ליסא משדכתו אבל להיפוך לבטל הקשר מהשידוכין בעבור הזיקה בודאי לא יעלה עה"ד וא"כ אסור לו ליבמה ושוב איכא נמי חשש דכל שאינו עולה וכו':

ומצותה אשובה ארלה דברי כהר"ה והנה העיר דלמאי דאיתא במנחות (ע"ב) דאם נקלר ביום כשר אינו דוחה שבת כיון דאפשר לקיים שניהם אף דחביבה מלוה בשעתה וה"נ אף דמלוה בגדול לכתחלה מקרי אפשר שיחלוץ הקטן והיכא דאפשר יש לחוש לשי' הסוברים דמשום חדר"ג מקרי א"ע ליבום ובאמת דהתוס' שם הקשו דהא לכתחלה אסור ותי' דמ"מ לא הוי דומיא דתמיד דהתם א"א בע"א כלל אפי' בדיעבד א"כ אין ראיה מזה דודאי אין זה בכלל אפשר אלא דהתם משום דבעינן דומיא דתמיד ובחידושי ביארתי כונת הש"ס וליישב קו' התוס' הנ"ל דנודע שיטת הרמב"ן גבי ההוא ינוקא דאשתפיך חמימי' דשרי למימהלי' אע"ג שילטרך א"כ לחלל שבת להחם חמין לרחילה מ"מ אין למלוה אלא שעתה ואין לנו לחוש למה שאחר כך יחלל כיון דבאותה שעה יהיה פ"נ דדוחה שבת וכיוו דאפי' לעשות מעשה אמרינן כן מכ"ש בשוה"ת וא"כ הכא דקליר רשות אסור קודם לעומר ולמלוה הרי מלותו בלילה א"כ ראוי לנו שלא יקליר בע"ש ביום ולכשתגיע הלילה הרי הוא דוחה שבת אולם באמת נראה דזה תלוי אם פ"נ דחויה או הותרה וזהו פלוגתת רז"ה ורמב"ן שאם הוא רק בגדר דחויה יש לנו לעשות באופן שלא יבא לידי כך כדאי' בפ"ק דיומא משא"כ אם הוא הותרה וכ"ה בשויע"ק או"ח סי' שכ"א וע"ש סימן שע"ז ונודע מ"ש הרמב"ן בתה"א דהיכא דא"א כלל באופן אחר ותמיד מלותו בכך אז הותרה וכמו יבום דאשת אח ועבודת ק"ל בשבת אבל בדאיכא שום מליאות בהיזה אופן בלא חילול שבת הוי רק דחוי' וע' מ"ש בשו"ת עט"ת תא"ח סי' ד' ולזה פריך הש"ס הכא דכיון דאפשר בנקלר בע"ש כגון שעברו וקלרו ביום במזיד או בשוגג או בטעות כהא דנתקשרו שמים בעבים וכסבורים שהיא לילה וחזרו ונתפזרו וזרחה החמה כהא דברכות (כ"ז ע"ב) וכשר בדיעבד וכיון שיש איזו מליאות בלא דיחוי שבת שוב הוי רק דחויה ומהראוי לקלור בע"ש אף שעדיין אינו זמן קלירה בכדי שלא ילטרכו לדחות שבת בקלירת הלילה כיון שהוא רק בגדר דחוי' ומיושב קו' התוס' [א"ה לענ"ד יש לדחות ולחלק דהרמב"ן לא קאמר רק היכא שקיום המלוה הבאה בביטול היסור אגודים תמיד יחד שאין מליאות לקיום מ"מ כי אם בביטול איסור המתנגדה בכה"ג מקרי היתר דמיד שנאמרה המלוה היא הותר בעשייתה איסור העומד לנגדה והיה כלא היה איסור בנוגע כזה וע"כ בכהן שמטמא למ"מ הוא מקרי היתר דא"א לקיים המלות עבה דמ"מ בלא ביטול הלאו דלא יטמא ולכך מקרי היתר וכן קרבנות ליבור שזמנם קבועים בשבת דכיון שאין מליאות לקיים הקרבת אותן קרבנות בזמנם בשבת כ"א ע"י מלאכות האסורים בשבת ואי לא עביד הא לא מקיים הא מיקרי הותרה אבל היכא שיש מליאות בקיום המלוה בלא ביטול איסור רק שלפעמים בא בדרך מקרה לורך ביטול איסור כדי לקיים אותו מלות עשה בכה"ג מקרי דחויה ולא הותרה וע"כ בפסח הבא בטומאה לי"ה רק דחוי' דאם העם לא היו טמאים היה באפשרי לקיים הפסח בלא דחיית הטומאה ולכך אף שנזדמן כעת הטומאה לא מקרי רק דחוי' אבל לומר כיון שאפשר לקיים המלוה בזה שיעבור מקודם על המלוה במזיד או בשוגג או בטעות לכך הוי דחוי' האם נוכל לומר דהתורה לא נותה לעשות המלוה רק באופן שיעבור מקודם על המלוה כמו במלות העומר שלא יוכלו לקיים המלוה רק באופן אם יקלרו בע"ש אך דברי האמו"ר שליט"א עולים יפה דהא באמת קלירת העומר בשבת הוא רק דחוי' לשי' הרמב"ן דהא אפשרי לקיים מלות התורה כשלא חל בשבת ואם נזדמן בדרך מקרה שחל בשבת ושי"ז יש לורך ביטול היסור כדי לקיים מלות קלירת העומר זה לא הוי רק דחוי' ואם היא רק דחוי' הלא כל מלאכה שאפשר לעשותה בע"ש אינו דוחה שבת ושפיר מהראוי לקלור בע"ש שלא לחלל את השבת אף שלכתחלה אסור לעשות כן ושפיר מיושב קו' התוס'] וא"כ ביבום דבשני האחים הוא בגדר הותרה שהרי אצל כל א' הוא אשת אחיו והותר משום מלות יבום אם כן אין ראיה משם לומר דהיכא דדיעבד כשר הוי בכלל אפשר בכך:

ואולם לשיטת רמב"ם שפסק כהירושלמי פ"ק דר"ה כמ"ש בתשו' ח"ל סימן קס"ו דאף דכשר דיעבד אם נקלר מע"ש מ"מ משום דחביבה מלוה בשעתה דוחה שבת ובאמת שגם הידור מלוה דוחה שבת כדאי' במנחות (ס"ד) אף שאינו מעכב ובירושלמי פרק ד' דיומא ה"ו בעא קומי ר"ז דבר שאינו מעכב דוחה א"ל עדי החדש הרי אין מעכבין (שאם לא בהו מקדשין הבית דין ע"פ קביעותן אלא שמלוה לקדש בעדי ראיי'. פ"מ) ודוחין דתנינן תמן וכו' ע"ש ולזה העירני ח"א ולכן ס"ל לרמב"ם דאף דאפשר מע"ש כיון דלכתחלה מלוה בלילה עכ"פ לא גרע מהידור מלוה דדחי שבת אבל אין מזה ראי' לנ"ד דהכא דבאפשר בע"א חייבי' שמא הלכה דהוי בכלל א"ע ליבום וגם דיעבד לא ילא בחליצה אם כן י"ל דמוטב לעבור על לכתחלה וכמ"ש כת"ר:

והנה לבחורה יש לדון דכיון שיש ספק אם החדר"ג שייך ביבום א"כ שוב הוי כודאי א"ע ליבום כדאיתא כה"ג בש"ס דכ"ב (פ"א ע"ב) דכיון דספוקי מספק"ל אי קנה קרקע או לא הוי בכלל א"ר לבילה ולכן בילה מעכבת בו וע' פ"ב דקידושין מ"ז ורע"ב שם דבאמר הראוי' לי לביאה הינה מקודשת דמספק אין שום א' ראויה וע"ש בש"ס דקידושין (נ"א א') אולם הנה בש"ס דפסחים (נ"ח ב') ורש"י ד"ה ופטורים מוכח להיפוך ובירושלמי פ"ח דפסחים ה"ב מבואר כדברי רש"י ועוד דמבואר בתשו' הר"ן הובא בב"י יו"ד סימן רכ"ח בדין נדר שלא יהא בשבת בעיר ובביהמ"ת נזכר ומבהם להתיר שכבר

הנדר מפני שיש ספק בדבר דלהשוברים דסד"א להחמיר מה"ת מקרי חל הנדר מבא"כ להשוברים דסד"א רק מדרבנן להחמיר וכיון דספק חדר"ג להקל כמ"ש בתשו' הרמב"ן שהובא בנו"ב מ"ת יו"ד סי' קמ"ו וכ"ה בד"מ א"ע סי' א' בשם רמ"פ אם כן שפיר מספק הוה בכלל עולה ליבום ועתוס' חולין (פ"ד סוע"ב) ד"ה תקיעת שופר וכו' והא טעמא דשופר בשבת משום שמא יעבירנו ד"א ברה"ר והא ל"ש ביו"ט וי"ל דשייך נמי ביו"ט דלא אשה הוא זה הטומטום אסור להוציא לצרכה דהא לא מיחייבא ואין להתיר מטעם הואיל והותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דהיינו דוקא היכא דאיכא צורך היום קצת אבל הכא ליכא צורך היום כלל כו' עכ"ל. והדבר יפלא דהא כיון דטומטום ספק זכר א"כ מספק מחויב בשופר דסד"א להחמיר א"כ זה עצמו הוא צורך קצת עכ"פ וצ"ל דכיון דלפי צד הספק דפטור אין בו צורך כלל וס"ל להתוס' דסד"א רק מדרבנן להחמיר ולא מקרי צורך הצת לכן אסור ומכ"ש היכא דספיקא לקולא:

ובפרט אם בדיעבד מהני היבום ולאי דמקרי עולה ליבום וכמ"ש המח"א הל' שלוחין סימן ט' דהיכא דבדיעבד אי עביד מהני מלי משוי שלית אף דאיסורא רבוע עלי' וכן מצאתי במהרי"ט בשניות חא"ע סי' מ"ג בד"ה וכבר היה מקום וכו' ע"ש וגדולה מזו מצינו בתוס' זבחים (ס"ט ע"א) ד"ה ואין דנין וכו' דכיון דאם עלה לא ירד הכשירו קרינן ביה וגם כת"ר הביא מתוס' פסחים (ה' א') ד"ה לו וכו' אבל מה שכתב מתוס' חולין (מ' ע"א) ד"ה חייב יש לפקפק דהתם יליף לה מקרא וגם בט"א חגיגה (ט') תמה על דברי תוס' ממשנה פרק א' דכריתות משנה ו' ועתשו' תפ"ל יו"ד סי' ח"י ועתוס' מנחות (מ"ח ב') ד"ה כבשי וכו' דלאם לא מקרי מתיר כיון דדיעבד אם הביאו קודם לשהה"ל כשר ועוד בכמ"ק [א"ה בהמ"ח עתוס' כתובות (למ"ד א') ד"ה א"ב וכו' כיון דלכתחלה לא ישא לא חשובה ראוי' לקיימה ע"ש] ועוד שהרי מצינו בכמה ספיקות דחוללת ולא מתייבמת וכהא דמהיום ולאחר מיתה גט והינו גט דמספק"ל אי תנאה הוי או חזרה וחוללת ולא מתייבמת כדאי' בגיטין (ע"ב) ועוד בכמה אופנים כדאי' בכל מס' יבמות ולא אמרי' דכיון דסד"א להחמיר אינו עולה ליבום וה"נ בנ"ד:

והנה השעה"מ פ"ו מיבום הביא דברי הרשב"א רפ"ק דיבמות שהוכיח דגם אם תנאו מעכב כיון דד"א גרס אין זה בכלל א"ע ליבום והביא ראיה מיבמה שנדרה הנאה וכו' דכופין אותו לחלוץ ולא אמרי' דא"ע ליבום א"ע לחליצה ותמה עליו דהתם הא ריבה הכתוב דכתיב יבמתו לחייבי ל"ת ועשה ולפמ"ש בהב"מ סימן קע"ד ולרבי דסובר דהזיד במעילה במיתה אין קידושין תופסין בנודרת כמו שאין תופסין בחייבי כריתות א"כ הרי מבואר ביבמות (כ') דלא דרשי' יבמתו בח"כ משום דלא תפסי בה קידושין משא"כ בח"ל דקידושין תופסין א"כ קאיית הרשב"א ממתני' דנודרת דלית בה מחלוקת והיך יפרנס רבי הך מתני' ובע"כ משום דד"א גרס לה וא"כ ה"נ לדידן דבזה לא פליגי רבי ורבנן וכמ"ש כה"ג ברא"ש פ"א דקידושין סוכי' כ"ה דאע"ג דלא קיי"ל כריבר"י דסובר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו מ"מ פריך ר"נ דבהך סברא לא פליגי רבנן עליה ע"ש ומאז נשאלתי ע"ד האב"מ מהתוס' פסחים (ל"ג) דדוקא באכילה ס"ל לרבי דבמיתה ולא בהנאה והשבתי עפ"י דברי התוס' סוכה (ל"ה א') ד"ה לפי ותוס' חולין (קל"ו א') ד"ה אי מה וכו' דבדליכא אכילה הנאתו היא אכילתו ע"ש:

אך לפ"ז קשה בגיטין (פ"ד ע"א) דמייתי ברייתא ה"ז גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני ה"ז לא תנשא ואם נשאת לא תצא ומפרש ר"נ ה"ז לא תנשא לו שמא יאמרו נשיהם נותנים במתנה ואם נשאת לו לא תצא דמשום גזירה לא מפקי' ופריך רבא הא לאחר תנשא והא בעיא לקיומי תנאה וכ"ת אפשר לה להנשא ותתגרש ומקיימה לתנאה הא אפי' לר"נ דאמר ייחן היום ואין חוששין שמא ייחן למחר התם בדידיה קיימא דא"ב מבריז נפשיה בשילותא ולא נאים אבל הכא אטו בדידה קיימא לאגרושי וכו' ולשי' האב"מ תיקשי דהא נודע שי' רש"י וריטב"א ונימוק"י יבמות (מ"ט) דבכל מקום דאין קידושין תופסין גם הקידושין הקודמין נפקעין וע' באב"מ סי' ח"י א"כ בידה לידור מקודם שתנשא לאחר בקונם שתיאסר לו אחר ל' יום וממילא יופקעו הקידושין אחר ל' יום ונהי דלגבי בעל א"א בזה שהבעל מיפר לה אבל הכא שתעשה כן קודם נישואין הרי אין הבעל מיפר בקודמין גם בכה"ג שחל אחר נישואין כמ"ש ביו"ד סי' רל"ד סל"ה וא"כ אפשר לה שתנשא לאחר באופן כזה וגם תקיים תנאה אחר שיגיע זמן הנדר ויופקעו הקידושין והו"ל לאוקמי הך ברייתא כרבי דאמר הזיד במעילה במיתה

אולם יש לדון עוד דגם לכ"ע משכח"ל בכה"ג שהרי התוס' בקידושין (כ"א) הקשו לרבא דאמר קשאמל"ב אינם קידושין א"כ אמאי קידושין תופסין בח"ל ותי' דהתם אין האיסור ע"י הקידושין וא"כ משכח"ל שתדור מבעלה זה כל זמן שיהיה בעלה לאחר ל' יום ויהיה האיסור ע"י הקידושין ויופקעו ממילא משום דהוי קשאמל"ב אך בזה יש לפקפק דלענין קשאמל"ב סגי בביאה א' ואינם נפקעין להלאה גם אם לא יהיו ראוים יותר לביאה אבל קושיא א' קשה והאפשר דכיון דבקידושין לזמן לא משכח"ל קנין הגוף וכאשה ליכא קנין דמים כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ט לא הוי בכלל נישואין כלל ול"ש למיגקט הא לאחר תנשא:

אולם בעיקר קושית השעה"מ נראה עפ"מ שביארתי הא דבר"ה (כ"ח) אר"י שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא דכיון דמעל נפיק לחולין והוא תמוה דלא יתקע היינו במזיד ואם כן אמאי אם תקע יצא ובתוס' נדחקו דלנדרין קתני ואם תקע בשוגג וביארתי דהא כבר הקשו בשעה"מ ושאר מחברים דנימא עדל"ת ונראה לפמ"ש בשבוע"י בקו"א לה"פ דטעמא דאין עדל"ת בלאו שי"ב כרת דכל טנין עדל"ת משום דבעושה לצורך מצוה הוי כשוגג ופטור באיסורי לאוין כמ"ש הר"ן בחי' לסנהדרין פ"ד אבל באיסורי כרת דגם בשוגג חייב חטאת לכן אין עדל"ת:

וא"כ לפ"ז בלאו דמעילה דגם בשוגג חייבה תורה ל"ש דין עדל"ת וברש"י ב"מ (כ"ז ב') ד"ה והלא מעל וכו' מבואר דגם בעושה במזיד והומר מותר הוי כשוגג לענין מעילה ונפק לחולין (וד"ז נעלם מהמקנה קידושין (כ"ג ע"ב) במחכת"ה) א"כ לפ"ז גם בתוקע בשופר של עולה במזיד בשביל קיום העשה דמיחשב כשוגג וכנ"ל משום דמכוון לצורך מצוה שפיר נפיק לחולין ולזה אמרו שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא כיון דמעל נפיק לחולין ובזה מיושב קו' הרשב"א בהא דנדרים חלין על המצוה דנימא עדל"ת ומ"ש לייחב דהוי עול"ת כבר תמהו עליו דהא ישנו בשאלה וע' שעה"מ פ"ג מנדרים (ובמקום אחר הבאתי מתשו' הרשב"א ח"ג סי' שמ"ג שהקשו לו זאת ותי' דהש"ס דתי כן רק לדיחויא בעלמא ועיקר טעמא משום דגדול השלום וד"ז נעלם מהאחרונים) ולפמ"ש ניחא דכיון דקיי"ל דיש מעילה בקונמות אם כן ל"ש דין עדל"ת בנדרים כלל כיון דגם בשוגג חייב וצ"ל דקושי' הרשב"א אליבא דר"ע דסובר אין מעילה בקונמות כדאי' בשבועות (כ"ב) והיך יהיו נדרים חלים לדידי' ולזה תי' דאין עשה דוחה לתו"ע דהא הף דישנן בשאלה אין העשה אלים ונדחית מפני העשה אחרת כמו הל"ת שנדחית מפני' מ"מ לר"ע דסבר בנזיר (מ"ח ב') דשני לאוין גם כן אין נדחין מפני העשה גם לתו"ע שישנן בשאלה אין נדחין דלא גרע משני לאוין ובפרט דהוא אמר כן בכה"ג שאין שוה בכל ונזיר שישנן בשאלה ואפ"ה אין נדחין וכיון דכל הקושי' לר"ע הרי לר"ע לשיטתו תי' שפיר דהוי לתו"ע:

ומעתה לפ"ז א"ש בהא דיבמה שנדרה הנאה דבזה א"ע ניבום דל"ש עדל"ת דלדידן הא קיימא לן דיש מעילה בקונמות ובפרט דהש"ס ביבמות שם מוקי להך מתני' כר"מ והוא סובר דיש מעילה בקונמות א"כ ל"ש בזה עדל"ת לכן גם בדיעבד ל"מ ודוקא בחייבי לאוין אע"ג דהיכא נמי עשה מהני בדיעבד כיון דהל"ת נדחית ונשאר רק העשה לשי' ריב"א שבתוס' חולין קמ"א ולכן בדיעבד מהני אולמי' דהאי עשה וכו' וכמ"ש הנו"ב בסופו לכן בדיעבד קנה ומיושב קושית שעה"מ:

והנה בהגמ"ר דב"ק בשם תשו' רש"י והובא ביו"ד סי' של"ד סכ"א בהג"ה מבואר דתקנת רגמ"ה לא היה על השוגגין א"כ כיון דבשוגג ליכא איסור שוב עולה ליבום דעדל"ת וגם אי נימא דאיכא לתו"ע הרי אינו שוה בכל דבמדינת ספרד ליכא תקנת רגמ"ה וגדולה מזו מבואר בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' ע"ו דגם היוצא ממדינה שנהגו בה חדר"ג למקום שנהגו להקל יש להתיר לישא אשה אחרת וחולק על הר"ן ורמ"א ע"ש א"כ יש היתר לאיסורו ועוד דהחרם אינו על הגברים כמ"ש בהלק"ט ובאה"ע סי' א' ושפיר העשה דוחה אלא דאפשר בחטיה ולכן אינו דוחה ועכ"פ בדיעבד עולה ליבום ושפיר מהני החליצה דהא אי נימא דגם החליצה ל"מ לא יהיה אפשר בהיתר ושוב יהיה מותר גם ביבום לכן שפיר הוי בכלל עולה ליבום. ובפרט מריבוי דיבמתו בודאי עולה ליבום:

ולפמ"ש הנימוק"י פ"ב דנדרים דבנדרים דהוי איסור חפצא ל"ש עדל"ת בלא"ה א"ש ובחדר"ג דהוי רק איסור גברא לשי' כמ"פ עשי' רל"ט ס"ג וש"ך סקט"ז יש להקל (וע' תוס' קידושין (ס"ד ע"ב) דגם היכא דאסור לכתחלה הוי מיגו ונאמי כיון דדיעבד מהני

מהני וע' בש"ס דזבחים (ע"ג ב') דכיון דאסור לכתחלה להקריב כו"ל דיחוי ואינו חוזר ונראה וע' תוס' חולין (ד ב') אי מקרי בר דמיש וע' תוס' פסחים (י"א) גבי אי אתה מביא וע"ש (ק"ח א') ד"ה נימא וע' בירושלמי שהובא באו"ח בפמ"ג מש"ז סי' תרפ"ח סק"ד אי היכא דלכתהלה אינו מחייב אי מקרי מחויב בדבר ומוציא י"ח והוי בעיא דלא איפשטא עש"ה וע' ברא"ש רפ"ד דכתובות סי' ג' דכיון דקידושין תופסין בדיעבד וגא מחמת זיקתן אסורים להנשא לכך אף דלכתחלה אסורים קרינן ביה לכשתכנאי לאחר יעו"ש וע' תוס' שבת (ע"ב א') דאע"ג דא"מ קדשים לביה"פ מ"מ כיון דאי עבר והתנה מה שעשה עשוי לא חשיבא הידיעה גורם כפרה ועתוס' זבחים (ל"ד) דכיון דאין ממעטין ביו"ט ל"ה בידו והוי דיחוי אף דאם מיעטן כשר ע"ש ועתוס' מנחות (ס"ח א') ד"ה קוצרים וכו' וע' תב"ש סי' א' סקי"ד דאי דיעבד מותר הוי בידו וע' בא"ע סי' י"ז סל"ה ובט"ז סקמ"ט מד' הרשב"א וב"י דאף דלכתהלה לא תנשא מ"מ גובה כתובה כיון דאם ניסת לא תלא קרינן בה לכשתנשאי כו' יעו"ש:

ובאופן אחר נראה ליישב דברי הרשב"א דגוד"ג סי' אבודרהם בשם רי"ן פלט דמצות יבום הוא רק על היבם ולא על היבמה ואני מצאתי כן בהינוך מצוה תקנ"ח תקל"ט וכבר הקשה הפ"י לכתובות (מ') דא"כ איך פריך ביבמות (כ') דלידחי עשה לל"ת בח"ל הרי בהאשה ליכא עשה כלל אולם בהויה"כ ליומא (פ"ו) תי' דכיון דא"א ליבם לקיים המ"ע בלא האשה אף שהיא אינה מצווית ע"ז שפיר דוחה עשה לל"ת וביאור הדבר לפמ"ש בתוס' חולין (ק"י) דגם מגברא לגברא אמרי' הואיל ואשתרי איסתרי ומכ"ש הכא דא"א לקיימה בלא האשה י"ל הואיל ואשתרי לגבי יבם אשתרי גם לגבי האשה:

והנה בתוס' זבחים (ל"ג) מבואר דהיכא דליכא איסור כלל לגבי הך דאשתרי לגבי' אינו בכלל הואיל ואשתרי וא"כ ביבמה שנדרה דכל האיסור רק על האשה ולא על היבם כלל א"כ שוב ליכא למימר עדל"ת דהא לגבי האשה ליכא עשה כלל אלא דנימא הואיל ואשתרי אשתרי והרי לגבי בעל ליכא איסור כלל ול"ש לומר הואיל ואשתרי ולכן הקשה הרשב"א שפיר דהא א"ע ליבום ולא דמי לא"ל דיבמתו ריבה דהתם עדל"ת אלא דאיכא נמי ל"ת לכן יבמתו ריבה משא"כ בנודרת:

וא"כ ההיגא בנודרת אבל גבי חדר"ג דהאיסור רק על הבעל ולא על האשה כמש"ל בשם הלק"ט א"כ שוב י"ל דמהני היבום משום דיבמתו ריבה דבזה שפיר י"ל עדל"ת כיון דליכא איסור רק על היבם ולכן מכל הלין טעמי הנני מסכים עם כתר"ה דכל המצוה על הגדול והוא מחויב לחלוץ וכבר הביא כת"ר גם מתשו' ח"ס א"ע סי' א' שנראה דלא כהדברי חיים ולכן כן עיקר כנ"ד שהחיוב רק על האח הגדול והנלע"ד כתבתי:

סימן לה

רב הגדול וכו' מו"ה פייבל הערץ נ"י מו"ץ דק' גלאגוב.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בדין אבנים ולבנים מהמרחץ הישן אם מותר להרס הכותלים וליקחם לחומת ביהמ"ד וכבר הביא מהשע"ת סי' פ"ד בשם פמ"א דבעשו שינוי בהמרחץ מותר לברך בו אך שחוכך מהא דאו"ח סימן קמ"ז דאין להשתמש לקודש מדבר שנשתמשו להדיוט ודעת החו"י סי' קס"א דע"י שינוי מותר וכ"כ הפמ"ג וח"ס או"ח סי' מ"ו אך דבנ"ד הוי שינוי החוזר לברייתו עכ"ד. והנה מכת ביזוי ואיסור מרחץ מבואר בתשו' פמ"א בס סימן פ"ז דמשום שינוי השם לבד מותר ומכ"ש ע"י שינוי מעשה והביא מרש"י סוכה (י"ד) דמעשה כל דהו מהני להוציא מידי טומאה ע"ש ובדין אם בנין מקרי שינוי החוזר תליא בפלוגתת רש"י ותוס' ב"ק (כ' ע"ב) ד"ה והוא שהניחה ע"פ ארובה וע"ש בא"ז בשם הרא"ש דבסתם בנין סותתין האבנים והוי שינוי גמור ועוד הביא בשם הר"ש דע"י חיבור לקרקע הוי שינוי גמור וע"ע ברש"י ותוס' מעילה (כ') וקרן אורה מה שתמה ע"ד א"ז הנ"ל ובקצה"ח סימן ש"ס סק"ג ביאר דעת רש"י דמשום שינוי השם מהני שפיר ולפ"ז ה"נ בנ"ד ועוד נראה לפמ"ש אתוס' שבת (כ"ח סוע"א) ד"ה אע"פ שחברו וכו' דהא דכפה שנתגתו לספר טהור מן המדרס אע"פ שלא עשה שום שינוי מעשה דכיון דנאסר בהנאה על ידי זה חשוב כשינוי מעשה וע"ש בפ"י דעיקר טעמא משום שינוי השם ועכ"פ בנ"ד דחל עליהם קדושת ביהמ"ד ואיכא שינוי מעשה ושינוי השם ושינוי מעשה זו שנעשה הקדש ואיס"ג ושינוי השם לכ"ע מיה' ואינו חוזל"ב. ועוד נראה דכיון דאם יבנוס לכותלי ביהמ"ד הרי אסור לחזור ולנתצם ולסתור הבנין דהגותן אבן עובר בלאו ואפי' כ"ש אסור כמ"ש בא"ח פ' ראה א"כ הוי מה"ט שינוי שאחל"ב כיון שע"י האיסור א"א שיחזרו לברייתן וכה"ג כ' הגאב"ד רפ"ג מכלים לענין כלי עץ העשוי לנחת דאם אין בהם במדה י"ל דמקב"ע ולא דמי לשלחן ומנורה שבמקדש דהתם כיון דאסור לטלטלם הוו עשוי לנהת ע"ש ואף בהט"א סוף חגיגה תמה עליו מת"ס דמגלה (כ"ו) וע' ח"ס יו"ד סוסי' שכ"ד ומנ"ח מצוה קס"א היינו דמהתם מוכח דגם בלא האיסור מיקרי עשוי לנחת אבל מ"מ מודים דהאיסור קובעם וכן מוכח בש"ע או"ח סימן ש"ע ס"ב ומג"א סק"ג דדברים שאינם ניטלים בשבת מחמת מוקצה עדיפי מכלים כבדים לענין שלא יאהלו הדרים בהחדרים עליו אם הניחם בהחדרים כיון שאסור לטלטלם ע"ש והכי נמי בזה:

והנה כמ"ש לעיל דע"י האיסור לבד מקרי שינוי מעשה יש להעיר מהא דסוכה (ל' ע"ב) דמבואר דגם למ"ד לולב לריך אגד הוי שינוי החל"ב והא הלולב נאסר בהנאה משום מוקצה אבל י"ל דבהאגד לבד הרי בהזמנה אינו נאסר ואי נימא דכשנוטל בו יאסר שוב הוי מהב"ע כיון דע"י המצוה נקנה לו כמ"ש התוס' שם ע"א גם י"ל דהתם המצוה אינה אוסרת אלא ביום נטילת לולב ולא הה"כ משא"כ הכא דנאסר עולמית:

ובדבר המקום בביהמ"ד שטען בן הבת שזקנו א"ל אזו ימים קודם מותו שיהיה שוה עם שאר היורשים לענ"ד אין כ"מ אם לשון זה מועיל כיון דליכא שום עד אינו נאמן להוציא מהיורשים גם בשבועה דאפי' בדאיכא עד אחד ל"מ כלל כמ"ש בתשובת שבו"י והובא גם בפת"ש רסי' רנ"ג ומכ"ש בדליכא שום עד דלכ"ע א"י להטיל שום ח' על היורשים כיון דהוא מודה שא"ל כן שלא בפניהם:

והן אמת דבתשו' גו"ר הספרדי ח"מ כלל ה' סימן י"ב פסק דיכול להטיל חרם על היורש אם אינו מאמין אבל הוא נמשך לדעת המבי"ט ושם סי' י"ג חולק עליו מהר"ש בן חביב ואף דבסי' ט"ו חזר המחבר והעמיד דבריו אבל מספק ודאי א"א לחייב. ובפרט בנ"ד שהלשון מסופק ויד בעל המתנה עה"ת (וע"ע בתשו' מהר"ם מינץ סי' ס"ו בדין לוהה בלא עדים ובתשובת בר"א ח"מ סי' ה'):

ובדבר מה שהקהל רוצים להוציא העז"נ ולעשות רצפה בגובה ע"ג עמודים לתוך אויר ביהמ"ד כבר רהו עיניו תבו' ד"ת ח"א סימן ד' שמתיר ורמזתי אליו בהגהיתי על או"ת שנדפסו בארץ הגר וגם בתשו' שו"מ מהד"ק ח"ב סי' כ"ב כ"ג מתיר בפשיטות וגם אי נימא דהוי הורדה כדעת חסל"א הנה בביהמ"ד שדינו כביהכ"נ של כפרים הרי ביד הפו"מ ועה"ע העוסקים בצרכי הקהל גם להחליף ולהוריד וגם אם היה כמו של כרכים בכה"ג בודאי כל העולם ישכימו דהוי ז"נ וזל"ח וכה"ג כ' בשו"מ שם ובפרט שילמת עי"ז טובה שיהיה חם יותר בחורף כמ"ש רו"מ וכבר רמז גם להח"ס סימן כ"ו דמוכח דיש להקל ביה:

ומ"ש רו"מ מהא דאויר עזרה שבועות (י"ז) ותוס' ומל"מ פי"א מפסולי המוקדשין שכ' שם תוס' מכות ומהרש"א ע' במנ"ח מלוה שס"ב מ"ש בזה. והנה עוד כ"ל דגבי דגגין ועליות לא נתקדשו משום דמפסיק הגג מ"מ היכא דכבר נתקדש האויר גם אם יעשו גג בינתים לא פקע קדושה הקודמת א"כ אף שהנשים יתפללו שם לא מקרי הורדה כלל דאטו מקודם עמדו אנשים באויר בגובה והתפללו הלא רק קדושה של מטה פרחה גם באויר ואין הורדה עתה כלל שגם עתה אין מחילה של ברזל מפסקת ודוקא שלא נתקדש בתחלה לא ס"ל כריב"ל בפסחים (פ"ה) שם משא"כ אם כבר נתקדש בקדושתו קאי ועתה נוסף שגם באויר הזה יתפללו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה. ולכן יפה הורה רו"מ:

סימן לו

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יהודא ליבעצקי נ"י רב דק' פאריז בפראנקרייך ולהשו"ב המופלג בהורה וכו' מו"ה אליעזר ריכטער נ"י שו"ב דשם.

מכתבם הגיעני וע"ד השאלה שנמצא סירכא על האונא העליונה הימנית וכ..שך ב' אגבשות להלן ממקום אחיזתה בריאה נכנסה הסירכא תחת קרום הריאה שהי' שם נקב ונמשך תוך הסירכא תחת הקרומים ג"כ לערך ב' אגבשות והוצרך ויצא דרך נקב שבצד ב'

ר' ממעל להריאה ונסרכה לשומן הלב והסירכא נמשך היוצא תחת הקרוס לא היתה דביקה שם רק היתה רפוי' כמו חוט במחט ובמקום אחיזתה בריאה בתחלתה טרם כניסתה תחת הקרוס עברה מהריאה במיעוך קל מאוד ונשארה הסירכא שתחת הקרומים אחר שחתך קצה השני מהשומן רפויה שם עד שנמשכת אצל זה לצד זה כחוט במחט כמלא שאצל הסירכא עצמה ליכא חשש אלא מפני שנכנסה תחת קרוס הריאה יש ספק אם ניקבו ב' הקרומים ונכנסה הסירכא תחתיהם והשו"ב בדק במקום הנקבים ולא בנפיחה והריאה במקום ההוא שלם ויפה בלא שום שינוי או רושם. עכת"ד השאלה:

הנה לא ביאר השו"ב היטב אם שלף והוציא חוט הסירכא לגמרי מתחת הקרומים וגם פתח הקרוס שהיה סוכך ע"ג הסירכא ורואה שמתחתיו שלם ויפה ובדק אחר פתיחת הקרוס שאינו מבצבץ דאז יש לסמוך על מה שאינו מבצבץ להיות הוכחה שלא ניקבו הקרומים אבל אם לא הוציא כלל הסירכא מתחת הקרומים אלא שבדק ברוק ע"ג מקום הנקבים שמשני הצדדים ולא בצבץ דבזה א"א לסמוך כלל על מה שאינו מבצבץ דאפשר שבאמצע המשוך הנ"ל ניקב באיזו מקום אלא שהקרוס שע"ג הסירכא למעלה והחוט של סירכא עצמה סותם בם שלא יבצבץ ובפרט אם לא היה יכול להוציא הסירכא משם לגמרי רק בנמשך אצל זה לצד זה יש לחוש שנדבקה הסירכא באיזו מקום ע"י איזו חוט לגוף הריאה ולכן א"י לבלפה משם לגמרי ולכן אינו מבצבץ וליכא שום הוכחה ממה שלא בצבץ ואין שום צד להקל ודמי לסירכא שלא עברה במיעוך דל"מ בדיקת רוק:

וגם בדיקת ראייה ליכא ואולי יש שם שינוי וכיוון שקרוס מתמת מכה תחת הקרוס ולכן כפי הנראה שהוציא לגמרי הסירכא וגם פתח הקרוס שסיה סוכך ע"ג הסירכא ואח"כ בדק שהיא שלם ויפה ולא בצבץ ולכן נידד לסמוך על הספיקות שבעלה דשמא ניקב רק קרוס אחד או שהנקבים זה שלא כנגד זה או שהוא נקב מתולדה. אבל זה דוקא אם לא נדבקה שם הסירכא במשך ההוא בשום דביקות חוץ סירכא לגוף הריאה דאם נדבקה שם ונעברה ע"י מיעוך הרי הוי תרל"ר דלא גרע מקמט או נגלד דבלירוף סירכא הוי תרל"ר ובע"כ דבנ"ד לא היה להסירכא שום דביקות במשך ההוא שנכנסה תחת הקרומים. אך דבכ"ז יש לפקפק במ"ש לתלות שהוא נקב מתולדה דהא אי נימא דהקרומים הסוככים ע"ג הסירכא הם מגוף הריאה הרי לריך שיכנס הרוח לשם דהל"כ יש לחוש על המקום ההוא משום אטום ואין זה דומה למ"ש בדע"ת סימן ל"ו סקנ"ד דשאני התם דהכי רביתייהו והולין שסופו להתפשט ויתמלא בבשר משא"כ בנ"ד וא"כ א"א להקל בנ"ד כיון שנראה מענינו שהוא נקב בתולדה. אבל י"ל דאין למעלה רק קרוס העליון לבד ולכן אין הרוח נכנס לשם ונשאר רק ספק אחד:

ומ"ש עוד השו"ב בשם מטו"ד דכשאינו מבצבץ איכא ב' רובי לדקו דברי הרב נ"י דליתא דבנ"ד מקרי רוב אחד שלא ניקבה הריאה וזהו נ"כ רובא דבהמות כשרות הן ומ"ש השו"ב לייסב עפ"ד הר"ן דיש נקבים הראוים להעלות סרכא ואינם טרפה מעולם וה"נ י"ל דרוב בהמות כשרות היינו שבנקב כזה מהנקבים הכשרים וכמ"ש בה"ג הדג"מ סי' מ"ט מה יענה למה דפסק הט"ז סי' ל"ט דבמקום שהבדיקה חיובית אה"נ בבדיקה נפיחה והכי התם איכא גמי ב' רובי וע' מה שכתבתי בדע"ת סי' ל"ט סקי"ט:

אבל מ"ש הרה"צ נ"י לדחות ד' השו"ב במ"ש לתלות בנקב מתולדה דבריאה גם נקב מתולדה טרפה לא אדע מהו דזכו אם הרוח יולא דרך שם אבל בנ"ד שהעורות שלמים מסביב ואינו מבצבץ י"ל דכשר וכבר רמז השו"ב למ"ש בדע"ת סי' ל"ו סקמ"ו בהורך בזה. אבל כבר כתבתי לעיל דיש לפקפק בד"ז משום חשש אטום זולת אם נאמר שאין למעלה אלא קרוס העליון של הריאה או שהוא קרוס זר וקרומי הריאה שלמים מתחת מסך הנחת הסרכא שנכנס תוך הקרומים. ולדינא באם שינאה הסרכא ממקום הנחתה באופן שניכר שלא הי' לה שום דביקות בריאה שם ופתח הקרוס הסוכך על גבי הסירכא ורואה שהריאה שלם ויפה ובדק היטב ואינו מבצבץ ואין ניכר שום כיוון בעור אלא העור חלק בלא שום שינוי נראה דיש להקל בהפ"מ אם יש לתלות שהיה למעלה רק קרוס זר הסוכך ע"ג הסרכא או שהוא קרוס העליון לבד אבל אם יש ב' קרומים הסוככים ע"ג מקום ההוא אין בידי להכיר אם אין הרוח נכנס לשם מחשש אטום:

והנה חזר השואל וכתב לי עמ"ש לסמוך על הבדיקה דכיון שאינו מבצבץ ודאי לא ניקב כ"א עור העליון כמו בריאה דאושבא שסומכין על הבדיקה במקום ידוע כמ"ש הל"ש סימן ל"ו סקכ"ד וגם בנגלד קרוס העליון ואני כתבתי דדוקא אם אין להחוט שום דביקות בריאה ופתח הקרוס הסוכך ע"ג הסרכא ורואה שהריאה שלם ויפה ואינו מבצבץ ואין שם כיוון בעור הריאה כנ"ל ופ"ז כתב השואל דבדיקה זו א"א כלל מפני דקות הנקב והחוט וגם תמה הלא אם היינו מגלין כמה נקבי נגלד על הריאה היינו סומכין על הבדיקה ומה מזיק לנו חוט הסירכא ההולכת תחת הקרוס וכי קוץ או מחט הוא ואפי' במחט נידד הל"ש סי' ל"ו סק"ד דנשי' קצת פוסקים אין לחוש לטריפה ומכ"ש בחוט של סרכא:

ואני תמה על תמיהתו דהא כל סרכא מתהוה על ידי נקב במקום דביקותה בריאה ובכל ריעותא נריך בדיקה א"כ בכל נגלד ודאי סגי בדיקה במקום הנגלד ואם אינו מבצבץ שם בודאי אין שם נקב כי מי יסתום הנקב הפתוח אבל הכא שנתהוה שינוי והסירכא נכנסת בין קרוס לקרוס והקרוס העליון מונח שם וגם בהוציא החוט כפי שכתב רו"מ כעת הלא עכ"פ נריך ראיית העין אם הקרוס התחתון שלם שם כי מה שאינו מבצבץ בנפיחה י"ל שהוא מפני שמונח הקרוס העליון ע"ג מקום הנקב וסותם שלא יבצבץ הרוח שם:

ומ"ש דיש לתלות שהוא נקב בתולדה דלשי' הט"ז סי' מ"ג ול"ל כשר ואני כתבתי דהא איכא חשש אטום ותמה ע"ז דבין ב' הקרומים א"ל שיבא הרוח שהם דבוקים זב"ז הלא כתבתי לעיל בעצמי בזה"ל אבל י"ל דאין למעלה רק קרוס העליון לבד ולכן אין הרוח נכנס לשם והיינו כי מתחלה דמיתי דכוונת רו"מ במ"ש שהוא נקב מתולדה היינו דלמעלה ע"ג הסרכא הם ב' קרומי הריאה ובין העורות והבשר יש נקב בתולדה כמו שלפעמים יש נקב בבשר הריאה מעל"ע לכן כתבתי שצריך שיבא הרוח להקרומים דאל"כ יש חשש אטום ולזה סיימתי די"ל דלמעלה רק קרוס אחד והנקב בתולדה הם בין ב' הקרומים של הריאה א"כ ליכא חשש אטום:

ומ"ש עמ"ש בתשובתי הנ"ל בהא דכ' רו"מ דכשאינו מבצבץ איכא ב' רובי והסביר הדבר עפ"ד הר"ן ותמהתי ע"ז מהט"ז סי' ל"ט ורו"מ השיב ע"ז ולא הבנתי דבריו כלל דודאי גם בכל מקום שהבדיקה חיובית אם אנו רואים שאינו מבצבץ נימא דרוב בהמות כשרים ורוב נקבים מבצבצים:

והנה הביא מה שהשיגו עליו מדברי התב"ש סי' ל"ט סקט"ז בדברי הר"ן הנ"ל דלא בכל מקום יש נקבים כשרים ורו"מ הביא מדברי הרא"פ סי' ל"ט סקל"ז שכתב כעין ד' רו"מ ואף שכתב דהוי ס"ס להיפורא היינו משום שהי' שם נקב ממש משא"כ בנ"ד שהוא רק ספק אם יש נקב ולשי' כמ"פ בדאיכא ס"ס א"ל לבירורי כלל וגם הביא מהתב"ש סי' ל"ו סקכ"ב דבנקבים דשכיחי היינו עם סרכות וכיון דאין סרכא מהנקב איתרע לה מיעוטא דשכיח וה"נ בנ"ד שאין סרכות יוצאות מהנקבים והחוט של סרכא שנכנס לשם אינו סרוך ודבוק שם אלא נמשך ויוצא ואף דהרא"פ הנ"ל מיירי בין האונות מ"מ גם במילר החזה י"ל כן:

והנה כפי הלעת השאלה מאז הרי היה נסרך לשומן הלב ולא היה ע"ג האונא במילר החזה אך גם אם הוא במילר החזה הרי לדידן גם בנקב במילר החזה והדופן סכיך וסריך אין מכשירין אם כן איזה ס"ס יש כאן ומ"ש רו"מ מדברי הל"ש סי' ל"ו סקע"ו דבאינו ודאי נקב יש לצרף להקל במילר החזה כיון שהמנהג רק מצד חומרא אבל בנ"ד אין כאן כמה צדדים להקל כיון שיש ריעותא גדולה לפנינו והבדיקה מעכבת וא"א לבדוק כיון שאין המקום מגולה לפנינו ועור העליון של הריאה הופך ומסכך ע"ג השטח ההוא ואולי מעכב הבלבון ובפרט כיון דכל סברת הר"ן רק אליבא דרש"י וגם בדעת רש"י יש טעמים אחרים דלא כהר"ן א"א לבנות יסוד ע"ז בכה"ג דנ"ד:

ומ"ש רו"מ עפ"ד התב"ש סימן ל"ו סקכ"ב דנקבים דשכיחי היינו גם סרכות והאי כיון דל"ל סרכא איתרע לה מיעוטא דשכיח וה"נ בנ"ד אין לו דמיון כלל דהכא הרי עור שחוץ לפניך שהרי יש נקב וחוט של סרכא נמשך בו ותורז מלד זה ללד שני ואולי הסרכא נדבקה בהיזה חוט לנקב שבפנים ונתלפה משם ונשאר נקב מבפנים תחת העור החופף עליו וא"א לבדוק היטב וגם בלא הסרכא הרי גם נגלד לריך בדיקה אף שאין עליו סרכא ומכ"ש בנ"ד שיש נקב לפנינו. ומ"ש רו"מ דבדאיכא ס"ס א"ל לברר ולבדוק כלל הנה בנ"ד שאין הספקות שקולים אין זה בגדר ס"ס כלל ועמ"ש בדע"ת סי' נ"ג לגדר בזה ובנ"ד לכ"ע אין להקל:

והנה כעת בא לפניו שאלה שבדה שור אחד ובאונא עליונה מלא סרכא

שרכא עוברת מעל"ע היינו בנקב מלד גבה נגד קמא לערך אלבע סמוך לשיפולי ואחר נפיחה ראו כי המקום הסמוך לשיפולי הוא בשר הריאה ועולה בנפיחה ובדק המקום בפושרין ולא בלבן ומפני דקות הנקב לא היה באפשר לבדוק אם סביב הנקב יש קרום הריאה שלם ויפה וכיון שאין כאן לד רק לסמוך ע"ד הט"ז וא"ל להתיר בנקב מתולדה לא רצה להקל ולענ"ד גם לשיטת הט"ז וא"ל אין מקום להתיר בזה דדוקא אם רואה קרום שלם ויפה סביבות הנקב תולין שהוא נקב מתולדה כמ"ש בדע"ת סימן מ"ג סק"ד מהתוס' נדה (כ"ד ע"א) וגם מהכ"ל שהבאתי שם מוכח כן אבל כל זמן שא"א לברר חוששין בנקב דשכיח שנעשה אח"כ ולא מתולדה :

ומזה ששאל בדין ע"א אומר בשרכא שלכס"ד שעבר במיעוך והשני מכחישו דמבואר באחרונים להטריף דבחז"א עומדת וע"ז הקשה דיהא האחד שאומר שעברה במיעוך נאמן במיגו שהיה אומר שהיה כסדרן והביא מהמש"ז סימן ל"ט סקכ"ב שחקר בכה"ג לענין הע"א שאומר שלכס"ד דיהא נאמן במיגו דהיה נוקב נקב פתוח וסיים דבע"א מכחישו א"י במיגו ורו"מ תמה דבכ"ב (ל"ד ע"א) ברשב"ס ותוס' מוכח דבאינו מחייב שבועה מהני מיגו במקום ע"א וה"נ בזה והנה מ"ש מהא דכ"ב ל"ד נדקו דבריו ובדבר זה טעה גם הב"ש בא"ע סי' מ"ב סק"ו בהשיגו על הב"ח וכן בסי' מ"ה סקי"א וכבר תפסו עליו הח"ל סי' קט"ו ושאר אחרונים וכ"ה בט"ז א"ע שם סי' ז' סק"ה ותומים כללי מיגו סימן פ"ג אבל בגוף קושיתו י"ל לפמ"ש בתוי"ט כתובות (כ"ב סוע"ב) בהא דע"א אומר נתגרשה וכו' דיהא זה נאמן מיגו דא"כ שתיק ותי' דשמא רוצה לפסלה מכהונה וה"נ י"ל דכיון דיש אנשים שנזהרים משרכא במיעוך ואין נזהרין מכסדרן שמא רוצה להעיד במיעוך שלא יכשירוה אלא להאוכלים משרכא. והנלע"ד כתבתי ·

סימן לז

להרב הגאון וכו' מו"ה חיים ארי' הלוי הורוויץ נ"י
אבד"ק קראקא .

מכתבו מגלה טפח הגיעני וע"ד שאלתו בראובן כהן בחור שנשא אשה בת כ"א שנים בחזקת בתולה ואחר בעילה א' אמר שלבו נוקפו שמלא פ"פ ושאל את אשתו אם מלאה דם ואמרה שלא מלאה ואח"כ בבעילה שני' אמרה ג"כ על שאלתו שלא מלאה דם וגם שאלה לאמה וחפשו ולא מלאו והבעל לא משמש ולא העמיד שושבינין ועיקר שניכתו רק ע"פ דברי האשה ותיכף א"ל דע שאני כהן אולי נבעלת לאחר והשיבה שלא נבעלה לשום אדם אבל לא מלאה דם ושוב הו"ל ושת נדות וטבלה ובא עליה עוד הפעם או פעמים ולא נמלא דם והיה לבו הולך וסוער ושאלו לרופא מומחה ואמר שלא יהיה לה עוד דם בתולים ויוכל להיות שאבדתן ע"י קפילה ואח"כ פירש ממנה הבעל ובא לפני ב"ד וטען טענת פ"פ וכששאלוהו אם בעל בנחת לא ידע להשיב בבירור· כי אמר שאינו ·בקי בזה וגם טען טענת הדם עפ"י דברי האשה והאשה טוענת נקייה אני מכל ביאה ובתולה הייתי ושהי"ל לער בביאה א' ומפני הבושה לא ספרה לבעלה עד שעת ביאה שניה וחפשו שנית ומלאו בכתונת טפת דם פחות מכגרים ואמרה כי מה שאמרה בראשונה שלא מלאה כלום מפני שסברה שדם מועט כזה לא נחשב למאומה והאשה מוחזקת בכשרות וצניעות ועיר קראקא רובה עכו"ם אבל בחלק עיר קאזמירז ששם דירת אבי האשה היה מכבר רק שכונת ישראלים וגם עתה רובא דרובא רק יהודים ובבית הזה דרים קרובי' עם נשותיהם כמו אביה וגיסה וגם ב' עכו"ם וגם יש שם בית מזיגה והאשה היתה עומדת בבית המזיגה למכור והקונים רובם הם עכו"ם אבל כמעט תמיד היה עם א' מקרובי' ולא נתייחדה כלל עם הקונים.
עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך למעניתו ופלפל בחכמה ור"ד דלפמ"ש החמ"ח סי' ס"ח סק"ח וב"ש סקי"ג דבזה"ז שמקדשין תחת החופה ובתוך ז' בועל ב"מ והיא מתייחדת בינתים עם שום אדם אם לא נמלא בתולים ודאי זינתה קודם נישואין ותולין במאוי ולא נאסרה גם לבעלה כהן וכ"ה בב"י סי' ו' וכ"ה בירושלמי ור"ן פ"א דכתובות ודשה בחופה לית לן בהאלן כנסייא:

הנה בתב"מ רסי' קכ"ז הוכיח מהא דתקנו שתהא בתולה נשאת ליום הרביעי ולפמ"ש התוס' בגיטין (י"ז) לחד טעמא משום דחיישי' שמא תזנה מוכח דגם כשמקדשין תחת החופה חיישינן שמא תזנה אחר החופה קודם שיבעול והביא ראיה מתוס' סו"פ המדיר והוא משום דבזמן הש"ס לא היה שמירה מעולה ע"ש אבל לפ"ז ל"ע מאן מפיס לנו להקל בזה"ז כיון דהכל תלוי לפי הזמן והשמירה המעולה ואולם יש לי לדון לפמ"ש הר"מ בפיה"מ פ"ב דגיטין בטעמא דר"ש דמכשיר בנכתב ביום ונחתם בלילה משום דזנות ביומו לא שכיח כלל כמ"ש בשעה"מ פ"א מגירושין הכ"ד וא"כ כיון דבשעה"ז לפי' כמ"פ שברשי' קכ"ז שמכי' אדר"ש ל"ל ג"כ דלא שכיח כלל א"כ כשבעל ביומו אין לחוש כלל דגם לר"י דאמר דחיישי' שמא יחפה וא"ל דזנות שכיח מ"מ בכה"ג לכ"ע לא שכיח ויעיין בתשו' הריב"ש סי' שפ"ה בשם ה"ר חסדאי שהחליט דבזמן מועט לא שכיח זנות והריב"ש תמה עליו מהא דנכתב ביום וכבר ביאר האב"מ רסי' קס"ט דלק"מ ופלא שלא הזכירו מדברי רמב"ם כלל ועכ"פ מבואר שם דגם במשך כמה ימים הוי בכלל זמן מועט ע"ש ועכ"פ חזי לאצטרופי לסברת הב"י וחמ"ח הנ"ל:

ובעיקר דברי התוס' שכתבו לחד תי' דדוקא בעדים והתראה לא שכיח אמרתי לבאר בזה מה שהקשו המחברים בהא דפליגי ר"י ור"ל בטעמא דזמן בגיטין דלר"י שמא יחפה ולר"ל משום פירות ומפרש דהא דר"ל לא אמר כר"י דזנות ל"ש והקשו איך נחלקו במציאות אם שכיח או לא שכיח וע' ברמב"ן רפ"ג דחולין שהקשה שם כעין זה וביארתי דהא טעמא דבעדים והתראה ל"ש משום דכיון דיודעת שתתחייב עי"ז מיתה מי פתי יסור הנה לזנות אבל אם לא היו מתקנים זמן וכל בעל יוכל לחפות עלי' בגט שא"ב זמן ולא תחויב מיתה הי' זנות שכיח שהרי תבטח בבעלה שילילנה ממיתה ולכן גם ר"י מודה לדברי ר"ל דהשתא זנות ל"ש אלא דסובר שאם לא היו מתקנים זמן אז היה זנות שכיח ועפ"ז אמרתי עוד דנהי דזנות בעדים ל"ש היינו שיהיו שם ב' עדים יחד והיא תראה אותם בזה ל"ש שתזנה אבל בעדות מיוחדת שזה רואה מחלון זה והשני מחלון אחר והיא לא ראתה אותם כלל שפיר שכיח שתזנה ומכ"ש היכא שתזנה ב"פ ובכל פעם יש רק ע"א דהוי ג"כ עדות מיוחדת שפיר י"ל דשכיח זנות כזה ובזה אמרתי ליישב דברי רש"י ריש כתובות שפירש שתקנו משום שע"י הקול יבואו עדים ויעידו שזנתה והקשו התוס' דא"כ איך דייק אביי ממתני' דהאומר פ"פ מלאתי נאמן הרי התם יעידו העדים ולא מטעם נאמנות הבעל ונראה דהא התוס' הקשו בהא דתקנו בתולה נשאת וכו' הרי זנות ל"ש והי' דדוקא בעדים ל"ש וכבר נתבאר דבעדות מיוחדת שכיח אבל נודע שי' מהרא"ן שסון דבעדות זנות ל"מ עדות מיוחדת וע' נו"ב מה"ק א"ע סי' ע"ב:

והנה כאס"ז ופ"י הקשו בהא דפריך אר"א והא הוה ס"ס דהא קיי"ל דבס"ט ברה"י אפי' אתה מרבה ספיקות טמא ומסוטה ילפי' לה ותי' הפ"י דשא"ה דהיכא רגל"ד שקינא לה ונסתרה משא"כ הכא דליכא רגל"ד ע"ש. ומעתה לפ"ז י"ל דברי רש"י הנ"ל דהא התוס' הקשו אמאי תקנו בתולה נשאת האיכא ס"ס והירושלמי דמשום לא פלוג כבר העיר הפמ"ג במש"ז יו"ד סי' פ"ח דלא מגינו ל"פ ברוב אמו מיעוט ולכן פירש"י דהף דלא שכיח שיבואו עדים שנים שראו כאחד מעשה הזנות מ"מ יש לחוש שיבואו עדים שראו בעדות מיוחדת ואף שאין נאמנים לאסרה מ"מ עכ"פ לא גרע מרגל"ד כדאית' בסנהדרין (פ"א ב') ורש"י ד"ה בעדות מיוחדת וכו' ע"ש וביב יתי' נאמן הבעל לאסרה ול"מ הס"ס להתירה כיון דאיכא רגל"ד א"כ הרי דמי לס"ט ברה"י דגם בס"ס טמא (דאף שראו העדים מרחוק לא נעשה עי"ז רה"ר כמ"ש הראב"ד פ"ט מנזירות וע' מל"מ פט"ז מבאה"ט) וא"כ התינח לפי האמת דבעל נאמן אבל אי נימא דאין הבעל נאמן שוב אין לחוש לשמא יבואו עדים בעדות מיוחדת שהרי אין נאמנים לאסרה ובזמן ב' עדים ביחד שראו הזנות כאחד הרי לא שכיח וב־יר דייה אביי ממתניתין כר"א דנאמנת ומיושב קושית התוס':

ובזה מיושב קו' התוס' בהא דאמר אי למיתב כתובה וכו' דהא ליכא ס"ס והיגה מפסדת כתובה ולפמ"ש א"ש דלענין כתובה הרי גם עדות מיוחדת כשר א"כ שפיר י"ל דהקנו משום שמא יבואו עדים שיעידו בעדות מיוחדת שזינתה ותפסיד כתובתה ובזה מיושב קו' מהרש"א ומהרמ"ש בתוס' ד"ה נאמן וכו' ובהפלאה ע"ד רש"י שכתב דלר"א רק לאסרה נאמן ולא להפסידה כתובתה שהוא נגד הש"ס דהא מדקאמר אי למיתב כתובה וכו' מוכח דנאמן יותר להפסידה מלאסרה כמ"ש התוס' ולפמ"ש א"ש דאי מיירי למיתב כתובה באמת אינו מטעם נאמנותו אלא מפני העדים שיעידו עליה שזינתה דבממון מהני גם עדות מיוחדת ורש"י לשיטתו אזיל בפירושו במתני' והתוס' לשיטתם הוכיחו שפיר דלגבי כתובה נאמן טפי מלאסרה וא"ש ודו"ק כי נתמד הוא בס"ד :

אך דרו"מ הביא בשם הב"מ דשאני היה נראה דבכה"ג דמכחשת לגמרי בעינן שיהיו תרי רובי כהא דסוסי' ו' באמת והנה לענ"ד יש לדון בזה עפמ"ש הרא"ש בפ"ק דכתובות בהא דאינה נאמנת להכחיש ולומר בתולה הייתי במיגו דנאנסתי דאין זה מיגו דלא בעיא למיפסל נפשה מכהונה א"נ לא אמרי' מגו לאפוקי ממונא וכבר כ' מהרש"א בסוגי' דפ"פ להוכיח מהש"ס בסוגי' דראוה מדברת וכו' דגם באיסורא מהני מיגו וא"כ ה"נ יש לה מיגו דאי בעיא אמרה לכשר נבעלתי וכשרה לכהונה לאחר שנשאת דעכ"פ לא תלא וא"ל דאינה רוצית להפסיד כתובתה דנכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה ז"א דהא בנ"ד חזר ובעל אותה כמ"פ אם כן הרי גובית כתובתה דידע ומחיל וא"כ כשבאתה לפני ב"ד שפיר נאמנת במיגו וא"ל דכיון שהכחישה בתחלה לפני הבעל לגמרי כבר נאסרה עליו דבתחלה הרי ל"ה לה מיגו דלכשר נבעלתי דא"כ היתה מפסדת כתובתה ז"א דהא בבעילה ראשונה כבר ידע שלא מצאה דם והוא לה שאלה או אם לא נבעלה לאחר עד לאחר ביאה ב' וא"כ אחר בעילה ב' כבר היה לה מיגו וג"ה מפסדת כתובה כיון שכבר חזר ובעל אחר שידע שלא מצאה דם וגם היה נראה לו שמלא פ"פ ואולם י"ל דהוי כמיגו במקום עדים דהשתא שמכחשת ואומרת שלא מצאה דם ואעפ"כ בתולה היא הרי אנן סהדי דמשקרת:

אך י"ל דהנה כבר הקשה הב"ש סימן ס"ח סק"ג סתירה בדברי הרא"ש וטור בדין בוגרת שכתב גבי ראתה דם דאפי' בוגרת שכלו בתוליה וכו' וסותר למ"ש באה"ע דבוגרת יש לה טענת דמים ובדברי הרא"ש י"ל כמ"ש המעיו"ט דבנדה לשי' הרי"ף קאי וכן כמלא כמ"פ בדברי הרא"ש אבל בדברי הטור קשה ובמק"א דנתי לייסב שמלאתי בשו"ת שערי תשובה להגאונים סי' קס"ח בשם רה"ג דטעמא דאיסור דם בתולים מפני דכשנבעלת ביאה ראשונה מרעדת ומתחלחלת ופורסת נדה כדאמרי' במגלה ותתחלחל המלכה שפירסה נדה עכ"ד. ור"ל שע"י הצער מתחלחלת ודמי לביעתותא דנדה (דף ע"א) ועתוס' סוטה (כ' ע"ב) ובזה נראה כונת הירושלמי פ"ב דברכות ה"ו בסופה כלה אכורה לביתה כל ז' וכו' מ"ט דר"א א"א שלא יצא דם נדה עם דם בתולים ונהי די"ל דהכונה שע"פ רוב הוי כן כמ"ש כה"ג בתוס' נדה (ה' ע"ב) וכנ"ד מ"מ סותר להא דירושלמי פ"ד דנדה וש"ס דילן (דף ס"ה) דם נדה מהמקור בתולים מהצדדים ולשי' הגאון ניחא ובזה מיושב קושי' הרשב"א והרא"ש אמאי אין תולין בדם המכה של נער בתולים והרשב"א תי' דתולין בדשמואל וכבר תמה בסד"ט דהא דשמואל לא שכיח ולפמ"ש א"ש דהכא המכה עצמה גורמת החלחול וביעתותא הגורם דם נדה ובזה א"ש דברי הטור שכתב אפי' בוגרת שכלו בתולי' ותמה הב"י מאי אפילו ולפמ"ש א"ש דהא בוגרת פ"פ ואין לה צער והוי כד"א דיש להקל דהיינו גורם חלחול קמ"ל דאפ"ה אסור וא"כ אין סתירה למ"ש באה"ע ומיושב קו' הב"ש:

אבל באמת קשה בעיני שיחלוק הטור על הרא"ש שכ' בנדה דהין הטעם כלל מחשש שמא יתערב דם נדה וצ"ל דס"ל להטור דלכ"ע מזדמן לפעמים שאין לבוגרת דם בתולים ובדאיכא הוכחה שלא מצאה דם הוי סד"א להקל ותולין שהיא מהמיעוט הואיל ואשתני אשתני כדאי' בבכורות (מ"ב) ולכן קמ"ל דאין חוששין למיעוט ואם כן לפי מה שכתב הפמ"ג במש"ז סי' ל"ו ס"ק כ"ב דמהני מיגו במקום רוב שוב יש לדון בנידון דידן דשפיר נאמנת במיגו אך בשו"ת גבעת פנחס סימן נ"ג תוכך בדין מיגו במקום רוב וע"ע בשו"ת בר"א חא"ע סי' י"ג אות י"א מ"ש בזה גם יש לפקפק לפמ"ש התוס' בכתובות (ט' סוע"ב) ד"ה לא דקא טעין דאינה מודה ברגון שנבעלה מאחר וכו' אך דבנ"ד יש לדון להקל כיון דנחלקו הפוסקים אם בוגרת יש לה דמים אף דסתם בש"ע להחמיר היינו מספק ותדע שהרי הרשב"א הביא חד גי' בירושלמי כן והיכא דתלוי בחילוף גירסאות אין לילך אחר רוב פוסקים כמ"ש הפר"ת ביו"ד סי' כ"כ סק"ה וא"כ בשלמא באיסור תורה יש להחמיר אבל בדאיכא חד רובא דמדאורייתא שריא ורק מדרבנן בעי' תרי רובי ביוחסין א"כ הוי סד"ר ולהקל וא"ל דהא לשי' הפוסקים הנ"ל איכא חשש משום שמלא פ"פ דז"א דבנ"ד שלא בא לב"ד עד אחר כמה בעילות הרי קיי"ל דאין טענהו טענה כמ"ש באה"ע סוסי' ס"ח והוא מהירושלמי וכמה ראשונים והאשה אומרת עתה שהרגישה צער בביאה ראשונה ואמהלאתה בפיה שהיתה בושה מתחלה לומר כן ומבואר ביו"ד סי' קפ"ה דאמתלאת הבושה הוי אמתלא טובה (ובפרט בנ"ד שהוא בחור בודאי אין חשש וכמ"ש רו"מ אך דיש לפקפק לפו"ש בהפלאה בקו"א אות ט' בשם הרא"ה דגם בבחור נאמן לאסרה לכ"ע

ע"ש ומ"מ בנ"ד שלא אמר דבר ברור ואינו יודע אם בעל בנחת בודאי אין לחוש מטעם פ"פ):

ועוד יש לי לדון דכיון דהבעל לא ראה אלא ששמע ממנה שלא מצאה דם ומאמין לה ושאחד"א וכיון דכל האיסור רק מדרבנן הרי כבר העליתי בחיבורי דע"ת סימן א' ס"ק ס"ח דבדרבנן לא אמרינן שאחד"א להוציא אשה מבעלה והבאתי מדברי בדה"ב להרא"ה שער ב' ופמ"ג יו"ד סי' ק"י סקס"ב וגם מהנימוק"י יבמות והוכחתי בכ"ה דעת הרא"ש סופ"ב דיבמות וסלקתי הסתירות דאף דגם בדרבנן אמרינן שאחד"א כמ"ש השבו"י להוכיח מתוס' גיטין ואני הבאתי עוד ראיות מ"מ לגבי הוצאת אשה מבעלה לא אמרי' כן וא"כ ה"נ בנ"ד וכבר הביא רו"מ בשם ההפלאה בקו"א אות ה' דלגבי שאחד"א לא בעינן תרי רובא ולפמ"ש הדבר נכון בטעמו וכבר כ' בהפלאה שם אות י' דבזה"ז דלא נהגו בשושבינין ומשמום גם טענת דמים אינה טענה מבוררת וגידד להקל מכח חזקת אשה בודקת ומזנה גם בדאיכא רוב פסולים והניח בצ"ע וכבר ביאר בשו"ת תפ"ל להגאון מגלוגא חא"ע בדיני פסולי כהונה סי' ו' דהא דנאמנת בברי נגד רוב פסולים משום דחזקת בודקת ומזנה מסייע לה ואני בחיבורי דע"ת סימן א' סקל"ד העלתי דבדבר התלוי ברצון האדם דהיינו כשזינתה מרצונה לכ"ע נאמנת נגד הרוב דאם לא נתרצית לזנות רק עם זה ליכא רוב להיפוך וכמ"ש כה"ג הפוסקים דרוב במנהג שתלוי בדעת ורצון האדם אינו רוב והבאתי עוד מכמ"ק בזה וכיון דאונס לא שכיח ואין לחוש רק לרצון לכן ל"מ הרוב ובתשו' להרב דק' באטשעטשא במאלדווי הארכתי בפלפול רב בענין זה לייסב קו' רמ"א בתשובה סי' י"ט ע"ד רמב"ם בכמה אופנים ע"ד החידוד והכמ"ל:

והנה רו"מ הביא ד' האב"מ סוסי' ו' שהעלה עפ"ד הרד"ך שבד"מ ורמ"א סי' ז' דבנשאת בפרהסיא הו"ל כאמרה טהורה אני וה"נ הו"ל כאמרה תחלה לכשר נבעלתי. ולענ"ד ל"ע דשא"ה בשבוי' דאם אמרה טהורה אני נאמנת והב"ד היו מתירים לה לכן שפיר מהני אבל בנ"ד הרי גם באומרת לכשר נבעלה אסורה להנשא לכתחלה לדידן לכהן דבעינן תרי רובי ולא היינו מאמינים לה וא"כ במה איפוא נוכל לסמוך על נישואיה לומר שהיא עתה חוזרת ומגדת ואינה נאמנת לאסור ואף דמבואר בתוס' סוטה (כ"א ע"ב) ד"ה אביי אמר וכו' דהמוכר עצמו אף דעבר על לכתחלה לא מקרי רשע ודוקא בחוטא ולא לו נקרא רשע בדבר האסור רק לכתחלה ע"ש (ובתשובת חוט השני סי' ל"ד חקר בדין עבר על לכתחלה אם נעשה חשוד באותו דבר גם לחמור ולדברי תוס' הנ"ל יש חילוק בין אם עבר לעצמו או בשביל אחר) אבל מ"מ הרי עכ"פ כיון שגם אם היתה אומרת כן לא היו דברי' מתקבלי' ולא היו מתירין לה להנשא א"כ איך יבא לומר דהויא כחוזרת ומגדת:

ומ"ש כת"ר עוד דבנ"ד איכא ב' חזקות חזקת כשרות לכהונה וחזקת אשה בודקת ומזנה והרי חזקות עדיפי מרובא דפסולין ואני מוסיף דבנ"ד איכא חזקת כשרות דרוב ישראל כשרים וכיון שנשאת לכהן בודאי לא נבעלה מפסול ומלאתי בכנה"ג סימן ו' בהגה"ט אות ל"ה שהביא בשם משפטי שמואל דהיכא דמהני תרי רובי ה"ה תרי חזקות להיתר וא"כ בנ"ד דעכ"פ חד רובא איכא פשיטא דיש לצרף ב' חזקות אך דלכאורה תיקשי לפ"ז דלעולם איכא ב' חזקות הללו ולמה לי תרי רובי אבל נראה דהתם בדחזינן שנתעברה וכיון דאונס לא שכיח איתרע חזקת לדיקות שלה שהרי זינתה בהיותה פנוי' ולשי' פ"מ שהובא בתומים סי' ל"ד גם בדאיתרע ע"י איסור דרבנן יצאה מחז"כ וע' בשו"ת ב"ה חיו"ד סימן ב' מ"ש בזה ואי נימא דלא כהפ"מ י"ל דבזה"ז שאין הפנויות טובלות דאיכא איסור תורה בודאי יצאה מחז"כ וא"ל תרי רובי ובפרט בנ"ד דאדרבא מסייע לה חזקת לדיקות להאמין לדבריה שלא נבעלה כלל וכבר כתבתי דעכ"פ מיעוט בוגרות אין להם דם וד"ז ידוע גם בטבע וכבר באו לפני כמה מעשיות כאלו בבתולות לנועות וכשרות שנשאו בהיותן בשני גדלות כבנות עשרים ולא נמצא דם ובע"כ דמיעוט איכא וא"כ אין להוציאה מחז"כ בכה"ג דליכא חשש איסור דשב"ע אלא לכהונה וחששא דרבנן בעלמא:

והנה כת"ר הביא קושית הישוע"י בהא דנאמן לומר פ"פ מצאתי הרי משועבד לה בזה"ז דאיכא חדר"ג והיאך נאמן לומר שראה שזינתה וכת"ר צידד דהיכא דמקדשין מקודם וא"כ נושאין י"ל דהכא אין השיעבוד מתחיל כלל דהחופה היתה בטעות ובארוסה יכול לגרש בע"כ ויש לפקפק דכיון דאמרי' דאשעבד"ז ולכן אפילו נמצאת בעולה דאין לה אפי' מנה אפ"ה צריכה גט כמו ח"ל ולא הכיר בה כמ"ש באהע"ז סי' קט"ז וע' בתשו' נו"ב מ"ת א"ע סי' כ' באורך בזה וע"ש סי'

ש' עוד בזה וע"ע בתשו' תפ"ל חא"ע לדיני פסולי קהל סימן ג' בהמלצ התשו' מ"ש ע"ד מהרי"ט סי' ט"ו בזה:

ויש לדון בזה ממ"ש בפסקי מהרא"י סימן קל"ח בדין קידושי מומר שלא הכירה בו האשה ורצה גדול אחד לחדש דהוי קידושי טעות והוא דחה דשמא היה דעתו לחזור לדת האמת וסברת וקבלה ע"ש ומוכח דבדליכא הך טעמא הוי קידושי טעות ומזה היה נראה כמו שלידד הנו"ב סי' פ' שם דלגבי האשה שאין בידה להתגרש הוי קידושי טעות ולפ"ז י"ל דבזה"ז דאיכא חדר"ג גם לגבי האיש י"ל כן ובנ"ד דבלא"ה אסורה לו מחשש זונה לכהונה י"ל דלכ"ע לא אמרי' אאעבב"ז כמ"ש הב"ש סי' קמ"ח וע' במל"מ פ"י מגירושין בשם רדב"ז וראיתי בשו"ת משאת משה חא"ע סי' כ"א שנחלקו גדולים בדין בעל ביוה"כ אי שייך חזקה דאאעבב"ז ובמק"א הבאתי מתשו' דרכי נועם חא"ע סי' ל"א וגא"י א"ע סי' ז' ומד' הרשב"א גיטין (דף פ"א ודף ע"ט) בשם ירושלמי ותוס' יבמות (פ"ה ע"ב) ד"ה ולרמב"א גם הבאתי משו"ת נחלת שבעה סימן י"ט בזה ואכמ"ל אך דבנ"ד כבר העלה בהפלאה בקו"א לסי' ס"ז דכיון דהחשש רק מספק י"ל דדעתו שאם תהי' מותרת לו גמר ומקדשה בביאה כדי שלא תהיה בעילתו בעילת זנות ודאי ע"ש ונדחו דברי כת"ר:

ובעיקר קו' הישיעו"ק הנ"ל בהא דנאמן לומר פ"פ מצאתי דהא משועבד לה מחדר"ג הנה בשו"ת משיב כהלכה חא"ע סי' ב' הקשה גם ע"ד הש"ס לשי' הסוברים דבזווג ראשון אסור לגרשה אלא מרצונה וע' בטור רסי' קי"ט א"כ אמאי נאמן לומר פ"פ מצאתי לאסרה עליה הרי קיי"ל דביה"ז שיש חדר"ג אין הבעל נאמן לומר שזינתה מפני שמשועבד לה ואין בידו להפקיע שעבודה ע"י שאחד"א דאלמוה רבנן לשיעבודה גם נגד קונמות וה"נ בזה כיון דאסור לו לגרשה הרי משועבד לה ואמאי נאמן וקושיתו תסוב לפמ"ש רש"י בד"ה אבל הכא אימא מתוך שפנוי היה והינו בקי וכו' הרי דמיירי בזווג א' וע"ש בתוס"ז ותבין [וחוץ לדרכנו י"ל דהפוסקים הנ"ל ס"ל דכל דין פ"פ מצאתי ל"ש אלא בנשוי ולא בבחור ע' אה"ע סימן ס"ח מהא דלקמן (דף י') א"כ מיירי בזווג שני] אולם הנכון כמ"ש בישועת יעקב דלפמ"ש התוס' כתובות (ס"ג) דהיכא דמפסדת כתובתה ל"ש לומר דעג"ב ה"כ בבעל אין לחוש בכה"ג שמא עג"ב כיון דצריך לשלם הכתובה ונאמן נגד שעבודה:

ובזה אמרתי ליישב דברי רש"י בהא דהר"א דנאמן לאסרה ופירש"י דלהפסיד כתובתה אינו נאמן ותמהו המפורשים אמאי לא פי' כהתוס' דכ"ש להפסידה כתובתה ועוד הקשה בהפלאה מהא דלקמן (ל"ו ע"א) דהחרשת והשוטה אין להם טענת בתולים ולשי' רש"י כיון דלהפסידה כתובתה אינו נאמן גם בעלמא רק לאסרה נאמן א"כ בחרשת כיון שאינה טוענת ברי הרי בלא"ה אסורה לו כמ"ש הרא"ש בסוגיין ובפרט בשוטה דאין לה נישואין אפי' מדרבנן אלא דמיירי שכתב לה כתובה כמ"ש הרשב"א א"כ אין נ"מ אלא לענין כתובה והרי לענין הכתובה אינו נאמן גם בעלמא ולפמ"ש י"ל דרש"י הוצרך לפרש דלענין כתובה אינו נאמן ליישב קו' משיב כהלכה הנ"ל אמאי נאמן כיון דמשועבד לה וצ"ל כתי' הישועי"ק דכיון דמשלם לה כתובה נאמן א"כ התינח אם אינו נאמן להפסיד כתובתה אבל אי נימא דנאמן גם להפסיד כתובתה שוב הדק"ל דלא יהא נאמן כלל נגד שעבודה והנה הר"ן פ"ה דכתובות הביא בשם ירושלמי פ' המדיר דלמ"ד מזונות אשה מדרבנן קונם מפקיע משעבוד דלא אלמוה רבנן לשעבודה רק בשעבוד של תורה וא"כ מיושב קו' הפלאה מהא דחרשת ושוטה דהתם כיון דליכא רק נישואין דרבנן וכל שעבודה הוא רק מדרבנן א"כ שוב היה ראוי לומר דנאמן גם להפסיד כתובתה ואפ"ה נאמן לאסרה עליו שהרי כל שיעבודו מדרבנן ולא אלמוה לשעבודה ושפיר יש נ"מ דגבי חרשת ושוטה אין להם טענת בתולים דבעלמא בכה"ג נאמן לאסרה ולהפסיד כתובתה. וא"ש ודו"ק היטב:

והנה לענין חשש שאחד"א עלה בלבי לדון בזה דנודע דבהא דשאחד"א איכא ב' טעמים והיינו משום הודאה ומשום קונם והיכא דהוי נגד שיעבוד ל"מ הודאה אבל מ"מ י"ל דמשום קונם מהני דקונמות מפקיען משיעבוד וע' בשעה"מ פ"ט מאישות והנ כן התינח בדאיכא איסור תורה כגון בזמן הש"ס שהיו מקדשין מקודם דאיכא חשש זנות באירוסין אבל בזה"ז דליכא אלא חשש כהונה וליכא רוב כשרים אף דבעינן הרי רובי הרי הוי רק איסור דרבנן א"כ גם נהי דשאחד"א דהוי משום קונם לא חמור מגוף האיסור כמ"ש כה"ג הט"ז בחו"מ סי' ת"ר והרי מבואר בתשו' פ"מ ח"ב סי' י"ח דהקדש דרבנן אינו מפקיע מידי שיעבוד וע' מל"מ פי"ב מאישות הכ"ג שוב י"ל דהינו נאמ ולא אל שאחד"א כלל אך דיש לדון דהא כל השיעבוד ע"י חר"ג הוי נ"כ רק מדרבנן א"כ לגבי שיעבוד דרבנן מהני הקדש דרבנן כמ"ש כה"ג הרשב"ן שהובא ברמ"א א"ע סוסי' מ"ב ובמק"א הבאתי מירושלמי פ"ז דיבמות ה"ג ודבריהם עוקרין את דבריהם וע' תשו' נט"ש סי' ס"ג בהמלצ התשו' מ"ש בזה מהתוי"ט פ"ז דנדה מ"ג וגם הביא סתירה מגיטין (ס"ד) ופ"י שם ואני הבאתי מיבמות (כ"ח) ותתייבם כיון דמדאורייתא רמיא קמי' פגע באחות זקוקתו וכו' והרי זיקה רק דרבנן כמ"ש רש"י שם ובע"כ דאין כל האיסורין דרבנן שוים וכמ"ש התב"ש סי' ט"ו סק"א וע' כה"ג בתוס' פסחים (י"ד ע"ב) ד"ה התם פסול וכו' ובפרט גבי חדר"ג הרי לשי' כמ"פ הוי דאורייתא או עכ"פ מדברי קבלה דכד"ת דמי כנודע י"ל כדברינו דאין קונם דרבנן יכול להפקיע השיעבוד. ועוד אני אומר דיש לדון בזה עפמ"ש מהרי"ט בשניות חא"ע סוסי' מ"ג דנהי דלא התגלגל לומר שוגג הייתי מ"מ הרי האמע"ר ולא נפסל ע"פ עצמו והכן טענינן דשוגג היה ע"ש ואף דהבר"א חיו"ד סי' ג' פקפק עליו מהגינוק"י פז"ב בעובדא דהנהו קבורא' אבל אני בהי' דע"ת סי' ב' הבאתי מהרשב"א ור"ן בשבועות פכ"ה בהא דתשוד על השבועה אחד שבועת העדות והקשו היכי מצבח"ל הך דינא הרי יכולים לומר שכחנו ואי דלא אמרו כן הא האמע"ר ואי' דמיירי בזמן קרוב דא"א לשכוח ע"ש ומבואר דגם בלא אמרו כן אנן טענינן להו כדי שלא יהיו רשעים והולין בשכחה וה"נ בנ"ד הרי זונה אסורה לכהן וכבר דחו כולם דברי, הרא"מ בתוס' נדרים (צ"א) וע' תשו' א"ל סי' ק"נ וח"ס א"ע סי' ק"נ א"כ בכדי שלא תהי' רשעה להנשא לכהן יש לנו לטעון שאם נבעלה למי בודאי נבעלה רק לכשר ואינה אומרת כן מפני הבושה והא דבשוסי' ו' באלמת שאינה טוענת תנא ולא טעינן לה היינו משום דאיכן דמעוברת ואיתרע חזקתה בבירור וכבר כתב החמ"ח סי' י"ז ובתשו' בר"א חא"ע סי' י"ג דבילא מחז"כ אדם מצ"ל אבל בנ"ד שלא נתברר לנו אלא ע"י דבריה שאמרה שלא מצאה דם י"ל דהאמע"ר ואינה נאמנת וגם אם נחוש לדבריה טענינן לה שנבעלה לכשר ועיין במהרי"ט שם דגם בהתגלגל באופן אחר ולא אמר שוגג הייתי טענינן ליה שלפי דבריהם התגלגל באופן אחר ע"ש (וע' מ"ש בהי' דע"ת סימן ב' סק"י):

אך מ"ש כת"ר דהקרובים שהם לפנינו אין לצרף דאין להחזיקם ברשעים הוא תמוה דגם בכל מיעוט פסולים קרובים הרי הם לפנינו וידועים לנו ובתשו' נו"ב מ"ת חא"ע סי' כ"ח מפירש כזה להחמיר וגם הח"ס ובר"א נמשכו אחריו אך בנ"ד כפי הנראה אף שהי' באותו בית גיסה וגם עכו"ם מ"מ איגם דרים באותו חדר רק בחדרים בפ"ע א"כ כיון דכל הרחוב רובן יהודים אין לחוש לזה ורק נגד אביה שדר עמה באותו חדר כבר צידד הבר"א סימן ע"ו להקל:

וז"ז גם מ"ש רו"מ לצרף שנמצא דם פחות מכגרים ומבואר בירושלמי פ"א דכתובות דלפעמים דם בתולים נמצא רק כחרדל ורמז להס"ט סי' ק"ל ס"ק ס"ז גם י"ל דחיפהו ש"ז והיה דם יותר הוא נכון ולכן בצירוף כל הטעמים הנני מסכים הולך על דברי רו"מ להתיר האשה לבעלה הכהן. והנלפע"ד כתבתי:

סימן לח

להרב הגאון וכו' מו"ה צבי יחזקאל מיכלזאהן נ"י
אבד"ק פלונסק ברוסיא.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בדבר הנאמן במטבחים ומנקר שהי' בקהלתכם ובעת שנתקבל שילם לנאמן שעבר שבים רו"כ עבור זכותו ונהגו לו הקהל כתב בחת"י שבאם יעבירו אותו ממקומו או כשימות מחויבים המה לשלם לו או ליורשיו הסך הנ"ל שנתן לנאמן הקדום ובשנה העבר שהל"ח הנאמן וקבלו הקהל להם נאמן חדש ולא א"ל שמחויב ליתן שבים רו"כ ועתה בכלות שנה באו יורשי הנאמן הנפטר ותבעו מהקהל הסך הנ"ל והקהל רוצים שיתן זאת הנאמן שנתקבל מחדש לאשר הוא ירש מקומו ואם לאו יקבלו להם נאמן אחר שיתן זאת והנאמן טוען כי אחרי שלא התנו עמו בעת קבלה ע"ז אינו מחויב בזה עכת"ד השאלה:

הנה בדין אם קבלוהו בסתם תלוי בשני דעות שבהו"מ סי' ס' אי הוי הקבלה לעולם ובהומים הכריע דגבי עני דהוי כנדר הוי גם בסתם לעולם אך דהיכא דאיננו אלא שכר פעולה אם כי בקצה"ח סי' רס"ד סק"ד כתב בפשי' דגם בזה אמירה לעני הוי כנדר והביא ראיה מתשו' מיי' יכ"ה במקנה קידושין (נ"ט) אבל בשו"ת בית שלמה

חו"מ סי' י"ו חלק עליו ודחה ראייתו והביא ראיה מהא דהשוכר את האומנין והטעו זא"ז אין לזע"ז אלא תרעומות ושם פועל עני הוא ומוכח דבכה"ג שאינו מוותר כלום אינו בגדר נדר ואם כן שוב הוי סד"ד והקהל מוחזקים:

אך דיש לדון מכח המנהג כשמקבלים ש"ץ או שו"ב אין מעבירים אותו מאומנתו כל זמן שלא פשע כמ"ש הח"ס חאו"ח סי' ר"ה ר"ו וכן פסק בתשו' נחלה ליהושע סי' כ"ט דאין להקהל לסלק משרת הקהל כל זמן שלא קלקל דדוקא בקלקל והפסיד הוי שאלה וטבחא מוהרה ועומד משא"כ בלא קלקל ועוד דאיכא חשדא שיאמרו שנמצא בו פסול ודמי להא דגיטין (נ"ט) דמערבין בבית ישן מפני החשד ע"ש וכיון שלא התנו עמו בשעה שקבלוהו נלע"ד שאינו מחויב ליתן הסך הנ"ל:

ובעיקר הדבר אם כתם לעולם משמע ראיתי בשו"ת ב"ש שם סי' י"ג שהשיג מהא דב"מ (נ"ו ע"ב) בהא דבעי ר"ז שכירות יש לו אונאה או אין לו וכו' מי כתי' ממכר סתמא כתי' והאי נמי ביומי' מכירה הוא ומבואר דהיכא דלא כתיב לעולם גם ממכר ליומא משמע ותי' דודאי גם ליומי' הוי בכלל ממכר אבל לא יתכן לומר דמשמע רק ליומי' וחפש למצוא סמוכין לסברא זו ובאמת שסברא כזו מפורש בתוס' קידושין (י"ג סוע"ב) ד"ה חדא וכו' דבמקום שמדבר מכל אדם הוי יבם בכלל אחר אבל הכא דבעי למימר דמותרת ליבם דוקא אם כן הוי יבם אחר דוקא עכ"ל וכה"ג ממש מבואר ברפ"י ב"ק (מ"א ע"א) ד"ה היכא וד"ה אבל ובחי' הר"ן לחולין (י' ע"א) ע"ש:

ובדין אם בשכירות פועל שייך דין אמל"ג כמסלה"ד שהבאתי בשם שו"ת ב"ש שהולך ע"ד קלה"ת יש לי לדון שהרי יסוד סברתו דכיון שמבטיח לו שכירות פעולתו אינו מוותר לנגדו כלום ורמז בתוס' קידושין (כ"ט ע"א) ד"ה משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה כתבו סברא כזו והוא שהקשו תפ"ל משום דאמל"ג כמסלה"ד ותי' בתחלה דכיון שהיה בטעות שלא ידע שישתנה השער ל"ה כמסלה"ד והא דב"ב (קל"ג) מיירי בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא וכו' א"נ י"ל דהתם כששם אותה פחות משווי' מתכוון לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמל"ג וכו' אבל הכא לא נתכוון לוותר כלל שכך היתה שוה באותה שעה ע"ש ואני מצאתי בירושלמי שם הלכה ו' בסוגיא דמפורש טעמא דמשכו במאתים משום דאמל"ג כמסלה"ד אך די"ל דהש"ס דילן בע"כ דלא ס"ל כן וקיי"ל כש"ס דילן ולפ"ז י"ל דבנ"ד גם לפי טעם א' שכתבו התוס' מפני שהי' בטעות שלא ידע שישתנה השער ה"נ בנ"ד לא ידעו הקהל שיבואו היורשים ויתבעו הסך שהבטיחו להם ולכן יוכלו לשנות עכשיו ממה שהבטיחו לזה ובפרט לפי טעם ב' שכתבו משום שלא נתכוון לוותר ודאי דלא שייך בזה אמל"ג וכן הוא בריטב"א שם שדחה תי' א' שכתב בשם תוס' דטעמא דדוקא בדאיכא כזידא להקדש הגרי' דאל"ג וכו' וכתב דהנכון דמדינא קיילא דמים שהמוכר או הלוקח קונה דמים עם הגזבר לא תיבעי אמל"ג ולא נחית להכי וכו' ע"ש:

ויש ליון לפי דמבואר ביו"ד סימן רכ"ז דזבינא מליעלא הוי הנאה ללוקח ולמוכר אף שקונה אותו בשוויו ומבואר בט"ז חו"מ סוסי' ע"ב דלאו דוקא לענין נדרים אלא גם לענין ש"ש מיחשב הנאה ועוש"ה א"כ נראה לומר דהיכא די' משום אמל"ג ודוקא בזבינא דרמי על אפי' דהוי רק הנאת מוכר ל"ש במכירה משום אמל"ג ועפ"ז יש לדון גם בשכירות פועל דמבואר בט"ז יו"ד סוף סי' רכ"א דהמודר הנאה מחבירו אסור ליתן לו לעשות מלאכה בשכר דמקרי הנאה מה שהניח אחרים ושכרו ורמז לסי' ק"ם סכ"ג ושם רמז הט"ז להא דח"מ סימן ש"ו דהאומנין ש"ש הן בההוא הנאה שנותן לו ליטול שכר ע"ש הרי דמקרי טובה לפועל ויש לתמוה בהא דכתב הרשב"ץ והובא בב"י סימן רכ"א וש"ך סק"מ דפועל יכול לחזור בו אע"פ שקבל חרס דהא דאין מתירין אלא בפניו דוקא מחמת טובה והב"י השיג דגם לר"ת בעה"ב עושה טובה לפועל שנותן לו מלאכה שירויח פרנסתו ולא הביאו מש"ס ופוסקים הנ"ל דהאומנים ש"ש הן בההוא הנאה וכו' ובע"כ דכונת הרשב"ץ כמ"ש הש"ך שם ומצאתי בתשו' מהר"ם ב"ב הישנות סימן ע"ב בדין מלמד שנתן ת"כ ללמוד עם בן בעה"ב ע' פסח דאין להתיר שבועתו מפני שבעה"ב עשה לו טובה שהשכירו וכי האומנין ש"ש הן ואי משום מצוה דשלום ביתו איכא כנגדו מצוה ד"ת ע"ש הרי שהבינו כולם דהא דהאומנים ש"ש הן מפני שבעה"ב עשה להם טובה אך דיש לתמוה דבש"ס דב"מ (פ' ע"ב) נשמי מתני' דכל האומנים ש"ש אפילו תימא כר"מ בההוא הנאה דשביק כ"ע ואגיר לדידיה הו"ל ש"ש ופריך אי הכי שוכר נמי וכו' א"ל בההוא הנאה דתפיש ליה אאגרי ע"ש הרי דדחי לטעמא דאגיר לדידיה אולם י"ל דהיינו לר"מ דס"ל שוכר ש"ח אבל לדידן דקיי"ל כר"י דשוכר ש"ש שפיר י"ל הך טעמא אבל ברש"י שם ד"ה ר"י אומר ל"מ כן והן אמת דהסמ"ע רסי' ש"ו העלה דבשכיר יום ליכא הך הנאה דשביק כ"ע אבל הש"ך חולק עליו וס"ל דאין חילוק. ולפ"ז י"ל דבשכירות פועל שייך ג"כ דין אמל"ג כמסלה"ד כיון דעושה לו טובה:

אך די"ל לפמ"ש הט"ז סוף סי' ק"ם דל"ש בזה משום ריבית מפני שאינו מתחסר כלום וע' מח"א הל' ריבית סימן ע' א"כ אין בזה וויתור כלל כיון שהוא אינו חסר כלל א"כ לשי' ש"ס דילן ולשיטת התוס' ל"ש בזה דין אמל"ג ע"פ ב' התירוצים וכמ"ש אך דמ"מ מגד המנהג נראה דהדין כמ"ש. והנלע"ד כתבתי:

סימן לט

להרב הגאוה"ג וכו' מו"ה יהושע העליר נ"י מו"ץ דק' סטריא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באיש אחד ושמו רנה"ק ולו ב' בנים ומת אחד בחייו והניח אלמנה וששה יתומים והבן החי היה חייב לאיש אחד ת' רו"כ ותבעו בדא"ה והתנפל לפני אביו וערב בעדו בטראטע ולא שילם את החוב ועשה הנושה אינטאבילאציאן על חומת רנה"ק הנ"ל ואח"ז הגיע זמן נישואי אחד מהיתומים ונתן לו רנה"ק ג"כ ווערקשיל ע"ס ב' מאות רו"כ ועשו ג"כ טאבילאציאן על החומה וזה כשנה מת רנה"ק ועת שהיה הרעש בקיץ העבר מחשש החולי' ר"ל יצאה גזירת השלטונים לבנות ביהכ"ס וקרפף וכדומה ולוה האח החי בעסקא שני מאות רו"כ ועשה הכל ועתה הנושה בא לקחת ולאסור יש חדר א' בצד הבית אשר האלמנה דרה שם אשר האח החי משכירו בכל עת לצרכי מסים וכדומה ברצון האח החי לכנוס להחדר הנ"ל ולהשכיר חלק הבית שהוא דר בו עד עתה בכדי לשלם החוב של עסקא הנ"ל שלוה לצרכי בנין ביהכ"ס וקרפף הנ"ל והאלמנה והאפוטרופוס של יתומים שנעשה בדא"ה מוחים לאשר יש יתומים קטנים ואין נזקקים להם וגם. כי רנה"ק לא נתן הסך ת' רו"כ רק בערבות ולא במתנה ויבקשו שינכה ההוצאה מן החוב שיש טאבילאציע על החומה על ידי הלוואת האח החי שערב אביהם בעדו וגם לא יניחוהו להשכיר החדר שנהג עד עתה להשכיר מידו. עכת"ד הטענות:

הנה מקודם יש לבאר אם נזקקים לגבות הוצאת הבנין שעשה ע"פ פקודת דא"ה מיתומים קטנים והנה רו"מ כ' דכיון שהאפוטרופס והאלמנה מודים נזקקין לגבות כמ"ש בבאה"ט סי' ק"י סקט"ז מהטור"מ סי' רל"ה וס"ע סי' ל"ו ובאמת שכ"ה בסמ"ע שם סקכ"ד ולענ"ד גם באין מודים נזקקין בכה"ג כיון שירד ברשות ובנה הוי הבנין בחזקתו עד שישלמו לו חלקם וגדולה מזו מבואר בתשו' רדב"ז ח"א סי' קמ"ו באמצע התשו' דאם יש הכחשה אם היה יורד ברשות אפי' יחיד עם יחיד שיורד מקרי מוחזק ולא בעל הקרקע שהרי לא על הקרקע הם דנים אלא על השבח של הקרקע והרי השבח בחזקת מי שהוציא ההוצאות וחבירו נקרא מוציא ע"ש ומכ"ש בנ"ד שידוע שעשה ברשות בגזירת דא"ה וכל מה שבנה והשביח הוא בחזקת האח החי והם באים להוציא מידו ונאמן בשבועה ומצינו בירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ג דגם גבי פרקמטיא אפי' אין עדים נאמן המוכר להוציא בשבועה ובש"ך שם העלה דמקבלין עדים לאחר מיתה בכה"ג שהעדים מעידים שהסחורה שלו ודלא כהב"י ורמ"א שם ע"ש ואף די"ל דשא"ה שהחוב בא על ידי מורישם משא"כ הכא שנעשה החוב על היתומים עצמן וכה"ג כתבו התוס' בערכין (כ"ב ע"ב) סוד"ה אר"א דאף דהיכא דליכא דררא דממונא מקבלין עדות גם על יתומים קטנים מ"מ מדררא דממונא הבאה מחמת יתומים עצמן כי נמי ידעי' בבירור שלא התפיסו לררי אין נזקקין ליתומים והוכיחו כן מש"ס דב"ק (ל"ט) ע"ש אבל מ"מ בנ"ד שהבנין שהשביח הוא בחזקתו והוא המוחזק אם כן לכ"ע נזקקין ועוד דאי נימא דאין ב"ד נזקקין הוא יגבה לעצמו כדין יורד ברשות כמ"ש הרמב"ן וריב"ש שבב"י ח"מ סימן שצ"ה דכל זמן שאין ב"ד מסלקין אותו גם בנכסי רעובים דינו כיורד ברשות ע"ש ומכ"ש בנ"ד דירד ברשות כיון שהיתה גזירת המלכות ומכח מדינה אך דמ"מ אינו כמוחזק רק על הבנין שהשביח ובנה כמובן. אלא דמ"מ רשות בידו ע"פ דתה"ק להבטיח החוב על הבנין הזה ולהעלות גם בטאבילאציאן ומדינא חייב האפוטרופוס להסכים בזה וכמ"ש כה"ג בתשו' רדב"ז

ח"א

ח"א סי' קע"ו בשם תשו' הרמב"ם והובא בשע"מ רסי' נ"ג וה"נ בזה ומכ"ש כשמודים בזה פשיטא דנזקקין ומחויבים לשלם חלקם:

ומעתה נשובה נחקורה במה שטוענים האפוטרופוס ויתומים הגדולים כי השתדלותו שיש על החומה מהחוב ת' ר"כ שחתם האב היה רק בערבות ולא נתן במתנה וממילא אין מגיע לו חוב ההוצאה ורו"מ הביא מתשו' שא"י ופמ"א שהביא בפת"ש סי' רפ"ו דמסתמא תולין שבמתנה נתן ודוקא בפדהו משביה בהכרח לא אמרי' שבמתנה נתן והאריך בזה והמעיין בפמ"א שם ימצא דגם אם האב חי וטוען שלא נתן במתנה כיון שהיה הבן מוחזק בבכורה אין האב נאמן לומר שנתן לו בעד חלק בכורה במיגו שהיה נותן במתנה לשאר בנים דהוי מיגו במקום חזקה כדמוכח בב"ב (קכ"ז) ע"ש הרי דכיון שבא להפקיע חלק בכורה שמוחזק בו תלינן שבמתנה נתן לו ואין האב נאמן ובשע"מ סי' ע"ע שרמז בפת"ש שם פלפל בדברי רשב"א ור"ן כתובות פרק שני דייני גזירות שסותרים לדבריהם בפ"ק דקידושין ובדברי מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' מ"ג ומל"מ פ"ג מאישות והעלה דבטוען ברי שנתנו לו במתנה מהני ואם היורשים באים לתבוע בטענת ספק תולי שמא במתנה נתן ע"ש באורך שהעלה דאין חילוק בין אב לאחר וע"ע בקצה"ח סי' שפ"ג סק"ע ובאה"מ סי' כ"ז סק"ע בזה וע' בנימוקי רפ"ד דנדרים בשם רשב"א וריטב"א בזה ולענ"ד מוכח כן מש"ס דכתובות (ע"ט א') לא שביק איניש נפשיה ויהיב וכו' אפי' במקום ברתה וכו' ובתשו' רדב"ז ח"ג סי' תרע"ו העלה ג"כ דכל המהנה חבירו בסתם לא אמרי' שבמתנה נתן לו והביא ג"כ מדברי רשב"א ור"ן הנ"ל אבל מ"מ כשזה טוען בפירוש שנתנו לו במתנה י"ל דמודה שנאמן והנה בהא דכתובות הנ"ל י"ל דדוקא התם שנותן כל נכסיו משא"כ בנ"ד אבל במל"מ רפ"ד מעבדים ה"א העלה דגם באחותו דס"ל לשמואל דיהיב מתנה (והביא מהרא"ש פ"ק דב"מ וע' בש"ך ח"מ סי' קמ"ו וסי' שנ"ו ובמקנה בקו"א לסי' כ' ס"ב ובב"מ שם בזה) היינו כשהדין ברור וא"א לטעות בו ואיכא הוכחה שנתן במתנה משא"כ אם אינו ברור ואפשר דטעה אין לתלות שנתן מתנה גם לאחותו ע"ש וה"נ בנ"ד אלא דמ"מ בטוען כן י"ל דנאמן וכמ"ש ועתוס' קידושין (כ"ד ע"א) בשם ירושלמי הנע עלמך מתנה ניחום שמא תגנוב ותאמר מתנה נתנו לי ומשני מתנה יש לה קול אבל התם הכונה שלא תעיז פני' לטעון כן אבל מ"מ בטוענת כן נאמנת כמ"ש הה"מ פכ"ב מאישות הלכה ל' בשם הראשונים להדיא כן ע"ש וגם בעיקר הדבר אם מתנה יש לה קול נלע"ע מהא דח"מ סי' קט"ז ס"א בהגה שני' בשם הה"מ בשם ר"ח ורשב"א דמתנה אין לה קול בלא שטר ויש לחלק וקצרתי ועכ"פ לדינא בנ"ד שאין היתומים יכולים לטעון ברי והאח החי טוען ברי שבמתנה נתן לו אם ישבע ע"ז נראה שהדין עמו ולא לבד מטעם שהאריך רו"מ עפ"ד הגא"ד סי' ס"א שהביא בפת"ש סי' ק"ח סק"ה וסי' ק"ל סק"ב טוענים ליתומים טענת יש לי בידך כנגדו שהרי לא החליט שם בזה אך דבנ"ד לפמש"ל להוכיח מהרדב"ז דהאח הוי מוחזק בחוב ההוצאה בנ"ה א"כ פשיטא דאין טוענים ליתומים להוציא מידו כמ"ש הש"ך סי' ק"ח בשם מהרי"ט וש"פ ועוד שהרי מבואר במח"א הל' נזקי ממון סוסי' ג' שהוכיח מדברי רי"ו שבב"י יו"ד סי' רנ"ג דביתומים הבאים להוציא אמרינן שמא במתנה נתן דכל זמן שאין הנותן תובע תולין במתנה ע"ש וא"כ יכול לומר קים לי ולכן עכ"פ כשטוען ברי וישבע על זה בודאי יוכל לגבות ההוצאה שעשה:

ומעתה אין נ"מ ביתר הפרטים שהאריך רו"מ אך לפמ"ש בחיבורי משפט שלום סימן קע"ח ס"ג בשם הוע"ר דגם היורד ברשות א"ל השני לשלם לו מביתו רק מן הקרקע שבנה ויכול לסלקו בקרקע וכ"ה בתשו' מהר"ח א"ז סימן רכ"ז שפסק ג"כ דיכול לסלקו בקרקע ולומר לו שב בבית עד שתקבל הוצאתך א"כ לכאורה בנ"ד אין לו זכות לגבות רק מן השבח אבל י"ל דבנ"ד הוי כהשביח כל הבית שכל הדרים צריכים להשתמש בביהכ"ס ובחצר ויוכל לגבות מהכנסות דמי הדירות כפי ערך מעט מעט ובפרט בנ"ד שהממונים לקחו קנסות ומשכנות כרים וכסתות וכדומה והיה מכת מדינה ולא דמי לאונס של יחיד וגם הרי לא הוציא הוצאות חנם שהרי בנה והשביח פשיטא דמחוייבים לשלם לו מעט מעט מהכנסת הדירות כנלע"ד [ובעיקר ד' רדב"ז דהבונה נקרא מוחזק העירוני מד' כמ"ע וט"ז סי' קנ"ז ס"ח וב"ח וקצה"ח שם סק"ע ויש לדון בזה מד' הט"ז והגהת ח"ל סי' ק"ג ס"ט ולפמ"ש הח"ל שם לדקו דברי רדב"ז ע"ש ודו"ק וע' בב"י חו"מ סי' ק"מ בשם תשו' הרשב"א וע' תשו' בו"מ מה"ק ח"ב סי' ק"ב וט"ע בב"י סי' שע"ה בשם תשובת ריב"ש דמוכח דלא כרדב"ז וכמ"ל].

וז"ז מ"ש לפקפק עמ"ש בחיבורי בוסי' קע"ח הגה מנגד שהוכחתי שם כן מתשו' מבי"ט אף גם מצאתי את"ז בתשו' לחם רב סי' ס"א דדין שורע חוב של חבירו ל"ש היכא דנוגע גם להפורע דהוי כשותף ע"ש וזהו כדברי ובנ"ד אין נ"מ כיון שהשבח והבנין עומד בעין:

ומ"ש אם יש הוכחה מהא דלא פקד קודם מותו יעוין בב"י ח"מ סימן ק"ז מחודש ז' בשם רשב"א בדין ראובן שמת ונמצא בפנקסו וכו' וא"ת ואם פרע מפ"מ לא צוה וכו' דלמא מה"מ אנכי' וגדולה מזו אמרו בס"פ המוכר את הבית וכו' ע"ש ובתשובת מהרי"ט בנגיות חח"מ סימן קכ"ד מדברי רמב"ם הל' מעשר וירושלמי יבמות אומר אשתלויי אשתלי וע"ש מ"ש לחלק בזה בין ממון לאיסור:

ומ"ש לתמוה עמ"ש בשו"ת שבדע"ת סי' ס"ז בענין דיהוי בטומאה מהא דסוכה (י"ב ע"א) דפריך והיאך יין קרוש הבא מבניר ומוכיח מזה דדבר המקב"ט מסככין בו והא כיון דקרש פקע טומאה מיניה והאריך מתוס' מנחות (ל"א) ופסחים (י"ד) להוכיח כן ובאמת שהדבר מפורש בר"ש פ"ג דטהרות שם להדיא דיין קרוש דמי למים שהגלידו אבל קושייתו לק"מ דהש"ס שם דייק משיקרא דדבר המקבל טומאה אין מסככין דכתיב מגרנך ומיקבך בפסולת הכתוב מדבר ופריך אימא גורן ויקב עצמו ויהיה מוכח דמסככין בדבר המקב"ט שהרי גרן עצמו אוכל ומקב"ט וגם יקב משקה (וגם למ"ד טומאת משקין גם לקב"ט רק מדרבנן מ"מ מוכח כן מגורן) וע"ז דחה דהא יקב כתיב כאן וא"א לסכך בו ובע"כ דהכונה דבר הבא מן היקב דהיינו הפסולת ואם כן גם מגרנך מתפרש כן דהיינו פסולת גורן ושפיר אין מסככין בדבר המקב"ט וע"ז פריך ר"י והימא יין קרוש וא"כ מתפרש הכתוב ביקב עצמו וא"כ גם בגורן עצמו מסככין והוא דבר המקב"ט דכל אוכל מקב"ט ואין הדיוק מיקב אלא דממילא גורן דומיא דיקב ומוכח מגורן דמסככין בדבר המקבל טומאה וז"ב ופשוט:

סימן מ

להרב הה"ג וכו' מו"ה שמעון צבי וויינער נ"י
אבד"ק קריפשש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן שהחזיק כמה שנים בחזקת אורהנדא של כפר ועתה בלח שמעון את לוי לשכור הראנדע בתוך שאר אורהנדעס שישכור ונתן לו הקאפליע מהכפר הנ"ל ואחר שישכרהו ימכרנו לו ואחר כך שכר לוי הראנדע ולקח הקאנטראקט על שם עצמו ומסר לשמעון רק כת"י שבכר העסק עבורו ועתה בא ראובן ותובע חזקתו ושמעון טען כי זה כמה שנים שישב הוא בתוך כפר וקרובו הי"ל החזקה משם והשכיר החזקה לחותנו של ראובן באופן שיתן לו איזה סכום בכל שנה ואחר שלא קיים לו התנאה ונתן קרובו לו כת"י שמרשהו לשכור לו העסק כיון שבא ליד ראובן מחותנו שלא כדין וראובן טוען דגם אם אמת כדבריו מ"מ כבר יצא משם זה יותר משש שנים ונתייאש מהעסק והוא בעצמו כבר שכר העסק והחזיק בו ג"ש גם טען שמעון כי ראובן א"ל זה איזה חדשים שהוא מוחל לו שישכור אותו לשנה וראובן מכחישו בזה עכתו"ד טענותיהם:

והנה בראשית יש"ר כת"ר לעורר בגוף הקנין דלוי לא נתכוון לזכות לעצמו ושמעון לא זכה בהעסק דאין שליחות לעכו"ם כמ"ש הרוס' ב"מ (ע"א) ואף שנתן שמעון מעות הלא בשכירות רהנדע ל"מ בלא קאנטראקט והרי נכתב על שם לוי והביא מהגו"ב מ"ת הא"ח סי' כ"ע דמישראל לישראל ל"מ דד"מ והביא ראיה מחו"מ סי' ס"ו ס"ד בהג"ה והעיר רו"מ דלפמ"ש בנה"מ בחידושים סקט"ז נדחה ראייתו ובאמת שכבר השיג בתשו' ב"ש הו"מ סי' נ"א על הגו"ב דגם בלא דד"מ מהני המכירה משום סיטומתא וגם בדבר שא"ב ממש מהני המכירה גם לאחרים כדמוכח מהט"ז או"ח סימן קנ"ג סקי"א ועמ"ש במשפט שלום סימן קל"ד וסימן ר"א בזה ועת לקצר כיון דבנ"ד לא נפקא מיניה כל כך רק לענין ה[illegible]זק ויבואר להלן:

ובדבר הטענה שיצא משם כמה [illegible]ם ולא תבע חזקתו ורו"מ הביא מהא דחו"מ סוף סי' קנ"ו ס' דעות בעקר דירתו וא"כ תלוי אם החזקות כקרקע או כמטלטלי ולענ"ד בלא"ה כפי התקנה שבמדינתינו שהובא בתשובת מ"ב ובמשפט שלום בקונ' תק"ע לסימן רל"ז אות ה' דאם יצא הישראל חצי שנה אבד חזקתו וכל הקנת רגמ"ה היה עד מלאת שנה וע"ש אות ז' בזה א"כ אבד חזקתו בנ"ד ואף שטען

דבנ"ד

לבנ"ד השכיר לאותן ראובן שיתן איזו סכום ולא נתן מ"מ הרי גם אחר שמכר ראובן בעצמו העסק לא תבעו לדין וכל ישראל בחז"כ וליית דינא ומ"ש רו"מ דשמא גם לאותנו יש חלק בזה אין לנו לטעון עבורו וגם על הספק הו"ל להזמין את ראובן לדין ומדלא תבעו אבד חזקתו ואף שהי"ל עסק אחר עכ"פ היה בידו לתבוע דמי שיווי החזקה ובתשו' מהרמ"ל סימן ס"ב פסק בפשיטות דבחזקת אורענדע מהני יאוש שו"ר בתשו' כ"ש חו"מ סי' ק"ג שרמז רו"מ במכתבו שהביא ג"כ דברי המ"ב דבמדינתינו התקנה כפי הנ"ל ומש"ש מהא דחזקת חתן עם חמיו כבר נתבאר דבלא נתברר כן איכא הוכחה דמחל אך דיש לפקפק דדוקא בילא הישראל ונשאר פנוי חצי שנה אבד החזקה אבל בנ"ד הרי השכירו לאותן ראובן לשלם לו דמי החזקה ולא שילם א"כ אכתי לא אבד החזקה מצד התקנה ואי משום יאוש הרי מבואר ברבי' נ"ח דאפי' שהה כמה שנים ולא תבע אין אומרים מחל לו וכ"ה בתשו' הריב"ש סוסי' ת"ד וגדולה מזו מבואר בתשו' שמש לדקה חח"מ סי' ז' ובהג"ה שם דאפילו מיורשים יכולים להוציא בכה"ג ולא טענינן להו שמחל מדלא תבע ע"ש וש"ס ערוך בב"ק (כ"ז ע"א) הניח לו גחלת על בגדו ונשרף אע"ג שהיה בידו לסלקה ולא סלקה חייב לשלם דסבור אתבענו לדין ויפרע לי והן אמת שאם היה יושב בהעסק ובא אחר ושכרו והראשון יצא מהעסק ולא תבעו נראה דדינו כמחילה וראיה מש"ס דב"ק (קי"א ע"א) תניא אמר רבי לדברי ר"י אם קיים אשם יחזיר אלא כסף והא ר"י יחזיר כסף אלא אשם אית ליה הב"ע כגון דנפק מסמרתו דיהויריב ולא תבעו והא קמ"ל דאחולי אחילו גבייהו ע"ש הרי דבכה"ג שיצא ממשמרתו ולא תבע את שלו הויא מחילה ובשו"ת ב"ש חאו"ח סוסי' י"ג נסתפק בזה ולענ"ד נראה כמ"ש אבל בנ"ד הרי השכיר מקודם לאותן ראובן ולא ישב בעצמו בהעסק אלא דע"י שלא שילם אותן ראובן הסך שהבטיח לו הרשה לקרובו בכת"י לשכור ולא עלתה בידו א"כ אף שראובן חזר ושכר בעצמו העסק וזה לא תבעו ליכא הוכחה שנתייאש מקודם ולכן אם יברר שמעון בשבועה שקרובו שהחזיק מקודם בהעסק מכר לו ושהשכיר זכותו לאותן ראובן רק באופן שיתן לו דמי חזקה בכל שנה ולא נתן אין עליו טענה ויפה כ' רו"מ שהשוכר מקרי מוחזק ובפרט בנ"ד שההכחשה אם החזיק המחזיק השני כלל לכ"ע אם יבורר שהחזיק קרובו של שמעון בהעסק מקודם אלא שיש הכחשה אם זכה בה ראובן אחר כך כדין פשיטא דשמעון שסכר כעת העסק הוא המוחזק כיון דלפי טענתו לא החזיק ראובן מעולם כדין וכדמוכח במהרי"ט בשניות סי' ל' ועמ"ש בקת"ע אות ט' בזה:

וגם כדבר טענה ב' אם ישבע שמחל לו בפירוש אי אפשר להוציא מידו כיון שהמל"מ פסק כן וכמ"ש במשפט שלום בקת"ע דיני חזקה אות כ"ד והמוחזק יכול לומר קים לי:

ומה ששאל בדין ההוספה שנתן על כמה עסקים יחד איך יש לחשבם ולפ"ד השוכר אין שאר העסקים שוים יותר וכל ההוספה נתן על עסק זה ונראה מובא בשם תשו' הר הכרמל סי' ל' דאם נעשה ב' שטרות השטרות מחלקין ואין מתמלא מאחד על חבירו ואין הספר ת"י והנה בתשו' הה"כ שם נשאל בעיר שיש בה אורענדא שמחזיקין אותה מוכרי י"ש דבש ושכר בסך מ"ז אלפים ועוד יש בעיר הנ"ל בית שמבשלין בו שכר ומי דבש ובעד זה נותנים המוכרים שכר ומי דבש ע"ז אלפים ומקודם נהגו שהשכיר כל עסק לבד ועתה מחזיקין המוזגים הנ"ל הכל בשותפות ונותנים להשר ס"ג אלף ועשו ביניהם קצבה כמה יתן כל אחד מכל מדה ואח"ז נעשה הוספה על העסק ליתן בכל שנה להשר ונפל מחלוקת בין מוזגי י"ש ובין מוזגי שכר ומי דבש בעלי הי"ש אומרים שיתחלק ההוספה לפי ערך הריוח שמרויחים בשכר ומי דבש יותר מבי"ש ובעלי שכר ומ"ד אמרו כי לנגד זה יש אחריות חימון בשכר ומ"ד וגם אינו נמכר הרבה כמו י"ש והשיב דודאי ענין אורענדע הוא מדד"מ שהארץ שייכה למלך או להשר ואינו רוצה שידורו בארצו או שלא יעסקו במחיות רק באופן בכו"כ ולכאורה נראה שגובים לפי ריוח הממון וכיון שמוזגי שכר ומ"ד מרויחים יותר ראוי שישלמו הם יותר אבל יפה טענו בעלי שכר ומ"ד דכיון דל"ש כ"כ קונים מגיע להם ריוח יותר וכדקיי"ל בח"מ סי' רל"א דבביצים מותר להשתכר עד כפל מה"פ יכן חשש חימון מצינו בב"מ (ע"ג) אבל אין דינם כשותפים כהא דסי' ע"ב ס"ה דאין פורעי המס חייבים זל"ז כלום אבל י"ל דשא"ה דהמס קצוב על כל יחיד ול"ש בזה שיתוף אבל בנ"ד דהשר מטיל מס כללי ומוכרחים ליתן סך כזה א"כ יש ריוח והפסד ע"י השותפות כי יש בתים שמוכרים בהם הרבה מצד שיש להם מערופיא עם עכו"ם או מצד דיוזהן ויש שמוכרין רק מעט ועל ידי הרבה פדיון מתגרע שער הקנינה מכל מדה וע"י מיעוט פדיון מתעלה ואם כן אחד מרויח ע"י חבירו או נפסד ולכן נקראים שותפין ולענין מוכרי י"ש עם מוכרי שכר ומ"ד תלוי בזה דאם יש שני מחזיקים לכל עסק מחזיק מיוחד ויש להם ב' שטרות של שכירות הוי חדא עסקא ותרי שטרי דהשטרות מתחלקין ואין מתמלאין מאחד על חבירו ולא מפסדת וא"כ ההוספה כפי ערך הריוח ואם יש להם מחזיק א' כל עסק מבועבד לחבירו וממלאת מזו לזו ואז ההוספה מתחלקת לאמצע ואין הולכין אחר דין השר עכ"ד בקצרה ואין דבריו מובנים אצלי דאם יש להם ב' שטרות ונקצב בכל שטר דמי העסק איך כ' דההוספה כפי ערך הריוח הא בכה"ג ישלמו מכל עסק כפי ערך שנקצב בשטר שלו ואם יש לשניהם מחזיק א' אדרבא ראוי לעשות החלוקה כפי ערך ריוח ואם נאמר כמ"ש לעיל דלעומת זה יש למוכרי דבש ושכר חשש היזק חימון וגם נמכר לאחדים א"כ שניהם שוים ול"ע ובנ"ד ששכר כמה עסקים לכאורה יש לשער ההוספה לפי ערך הממון וכהא דפ"ב דמע"ש מ"א נפל להוכו דבש ותבלין השבח לפי חשבון וע"ש ברע"ב אבל י"ל דשא"ה דשניהם השביחו אבל בנ"ד י"ל דעסק זה שוה יותר מעסק השני:

אך לפמ"ש בתשו' הרא"ש כלל י"ג ובמח"א הל' אונאה סימן כ"ד דבשכירת זביחה ל"ש אונאה דמשתנית לפי הזמן ע"ש וה"כ בזה זולת אם אפשר לברר על ידי בקיאים שיווי כל עסק אז יעשו החלוקה כפי ערך השיווי ואם לא יהיה בירור יחלקוה לפי ממון וכמש"ל כן נראה לפע"ד:

ומה ששאל בדין אם הבן יוכל להטיל מש"פ על אביו בב"ד מאליו הדבר מבואר בתשו' הר הכרמל סי' ל"ו שפסק בפשי' דאסור להטיל מש"פ על אביו אלא אודועי מודעינן ליה כדעת אביי בש"ס שם ע"ש ומ"מ ע"י הרשאה לאחר נראה פשוט דמותר כדין משביע באחרור שכתב בתשו' הגאונים והובא בט"ז דמותר:

סימן מא

להרב הגאון וכו' מו"ה יצחק תאומים נ"י
אבד"ק קריסניפאלי.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדין יבמה שזקוקה ליבם חרש מקטנותו שאינו שומע ואינו מדבר ואין אח אלא הוא וכבר נשא אשה ויש לו בנים ועוסק במלאכת תפירה ומדברים עמו ברמיזה אלא שמתפלל בלשון עלג וקטוע וכן כשעולה לתורה מברך בה"ת ומבינים התיבות שאומר בשיבוש בלשון קטוע והינו שומע כשמדברים אליו זולת כשמדברים אליו בקול רם וצעקה ואם קורין אותו בשמו קריין ליה ועני ודעתו קלושה ומ"מ מבין להשיב ברמיזה על כל מה ששואלים ממנו ברמז משיב ג"כ ברמיזותיו והאשה ילדה והיננה רוצה להתייבם לו וגם הרי יש לו אשה ובנים ועתה נשאל כתר"ה אם יוכל לחלוץ יבמתו:

והנה רו"מ האריך למעניתו דאי מטעם דאינו באמר ואמרה הרי בנידון דידן יוכל לקרות מתוך הספר ויוכל לומר לא חפצתי לקחתה בגמגום לשון ובכה"ג כבר העלה מהרי"ט חא"ע סימן כ"ז דהוי בכלל ראוי לבילה וגם באומר בשיבוש זהו אמירתו אלא דיש לעיין לשי' רמב"ם וב"ש סי' קס"ט סקמ"ד דחרש וחרשת אין חליצתן כלום ואפי' בעע"ג ל"מ לפי שאינם בני דעת א"כ ה"נ יש לחוש שאינו בן כונה לחליצה:

והנה בעיקר דברי רמב"ם זה כמה שנים כתבתי בתשובה להרב אבד"ק בורשטין דיש לדון וליישב הא דבש"ס נקט לפי שאינו באמר ואמרה דכבר נודע מה שנסתפק הח"ל סימן א' בענין כונת החליצה אם היא כונת מצוה או כונת קנין ולידד לומר דהוי רק כונת קנין ובדאיכא דעת"מ מהראוי שיועיל ע"ש ועקצה"ח סי' רס"ע שתמה דא"כ אמאי בעינן כונת שניהם הרי בדאיכא דא"מ א"ל כונת הזוכה ואולם הנה ביבמות (קי"ח) מבואר דמספק"ל במוכה גט לאשתו במקום יבם אי אמרי' דניחא ליה ליבם וזכין לאדם שלב"פ או דלמא זמנין רחמא ליה והוי לה חוב א"כ כיון דהא דבדעת"מ מהני בלא כונה משום דין זכיה דזכין שלב"פ ולכן בעכו"ם ל"מ כמ"ש בקצה"ח שם לכן גם בחליצה דלמא הו"ל חוב להאשה ול"מ דעת"מ מספק והו"ל ח"פ ולכן צריך שיכוונו שניהם והיינו כמ"ש מהרי"ט דא"ל כונה גמורה אלא שידעו מהות ענין החליצה שמתירה לעלמא וגם אי בעינן כונה גמורה סגי בכונת החלוץ לבד בזה כיון דאיכא דעת"מ ואולם בחרשת דאינה באמר ואמרה וממילא החליצה פסולה ולא תהיה ניתרת לעלמא

בחליצה

בחלילה זו אם כן פשיטא . וי"ל חובה לבד בחליצה זו דתיפסל ליבם ואחין וגם לא תהא מותרת לעלמא א"כ שוב אין החליצה כלום כיפני שאינה בעלת דעת ול"מ בזה מה דאיכא דעא"מ כיון דהוי חוב ברור ולכן אין בהחליצה כלום ולכן רק לבתר דאיכא טעמא דהש"ס לפי שאינן באמר ואמרה פסק הרמב"ם דאינה כלום לפי שאינן בני דעה והתינח בחרשת אבל בחרש א"ל לטעם הש"ס דסגי בטעמא שאינו בן דעת והא דמפרש בש"ס טעמא דאינו באמר ואמרה היינו משום דקתני גבי חרשת דהוי מהני משום דאיכא דעא"מ וא"ש :

ובעיקר ענין הכונה יעוין בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן כ"ו שהאריך בזה וסיים שלדעתו סגי שידע שעוסק בחליצה המתרת וכדעת מהרי"ט וא"ל בזה כונת מצוה ולא כונת קנין ע"ש וע' ח"ס אה"ע ח"ב סי' ל' בארוך וע' בפ"י גיטין (ס"ה א') בתוס' ד"ה וכנגדן וכו' שהעלה דתליא בפלוגתא דאמוראי ובקצה"ח שם העתיק לשון הרמב"ן יבמות ק"ז שכתב דמה"ט מהני אחרים אעפ"י גם בחליצה לפי שא"ל בזה רק כונה קליפתא ע"ש ואני מצאתי בירושלמי פ"ג דיבמות ה"א פלוגתא דאמוראי אם חליצה קנין שהיתה קנויה לו מקודם או רק פיטור שמתירה לעלמא ומסיק דהוי רק פיטור וע"ש בשיו"ק מ"ש ע"ד הרשב"א בזה וזה סתירה לדעת הח"ל דאין כאן קנין כלל וע' בתשו' מהר"י אסאד חא"ע סי' קמ"ב וסי' קמ"ח בארוך בענין כונת החליצה והאריך להוכיח דבעי' כונה גמורה כהח"ל ע"ש [א"ה בהמ"ח ע' בשו"ת שמש לדקה חאו"ח סי' כ"ט אריכות גדול בד' הח"ל בזה] והנה הב"מ סימן קס"ט הביא מלשון רמב"ם שכתב שיתכוונו לשמן ומוכח דבעינן כונת מצוה :

אולם הנה בירושלמי פסחים פע"פ ה"ג מבואר דטעמא דכפאו ואכל מצה יצא משום דבעי היסבה וזה מעיד על הכונה דחזקה שכיון ע"ש וזה נראה דעת רמב"ם פ"ו מחו"מ ה"ג ובחנם נתקשו הפוסקים בדבריו א"כ לפ"ז י"ל דה"נ במעשה החליצה שהוא גלוי ליבם כמ"ש התוס' ביבמות (ס"א ע"א) ד"ה כ"נ וקי"א ב' ד"ה לאחר וכו' שהוא מתבייש בב"ד שחרוק בפניו ע"ש וע' תוי"ט פ"ה דנדה מ"ט נ"כ בזה אם כן המעשה מעידה על הכונה כשעושה כן בפני ב"ד ואף דהה"מ וכ"מ בפ"ו מחו"מ כתבו טעם אחר י"ל דהכא מודים דהאי היסבה שהיה דרכן לאכול תמיד בהיסבה משא"כ בנ"ד ולכן הגם שכתב הב"ש דלשי' הרמב"ם ל"מ אחרים אעפ"ג מ"מ אם היבמה בעלת דעת והיבם חרש י"ל דמודה דהמעשה עלמה מעידה על הכונה אם עושה כן בפני ב"ד ואף דשוטה אין לו בושת מ"מ בחרש שיש לו בשת כדאי' בב"ק (פ"ו ע"ב) ובח"מ סי' א"כ סל"ז י"ל כמ"ש ובזה י"ל דברי הרמב"ם הנ"ל די"ל דמעשה החליצה מעיד על הכונה ולכן גם בחרש שאינו בר דעת מעשיו מעידים על הכונה ובחולין (י"ב) אי' דגם בקטן אם מעשיו מעידים על מחשבתו מהני אולם כיון דאינו באמר ואמרה א"כ שוב ליכא הוכחה שמכוון למצוה שהרי אינו מקיים המצוה כלל ושוב ל"מ כלום מפני שאינם בני דעה וא"כ טעמו של רמב"ם עם טעם הש"ס משולבים וא"ש :

עוד יש לי לדון בזה דהא דבעינן כונה של מצוה היינו משום דסתמא לאו לחליצה קיימא דיבום קודם אבל למ"ד דמצות חליצה קודם ודאי סגי בכונה קליפתא א"כ השתא דאיכא חדר"ג ומחמירין גם ביבום בים לו אשה ובניס א"כ בודאי סתמא לחליצה קיימא ולכ"ע לא בעינן כונת מצוה וגם הרמב"ן מודה דמהני אחרים אעפ"ג וע' בישועו"ק סי' קס"ע סקכ"א מ"ש בביאור ד' רש"י יבמות (ק"ד ע"ב) ד"ה החרש וכו' ותבין :

אולם בנ"ד שהוא בכלל מדבר בלשון עלג עכ"פ כיון שמבינים דבריו אלא דיש לחוש שאינו שומע וכת"ר חשש לדעת רמב"ן וריטב"א דגרסי בירושלמי דגם במדבר ואינו שומע ל"מ חליצתו הנה לענ"ד הרי הרמב"ן עצמו הסכים דמהני אעפ"ג גם בחרש גמור דבני בכונה קליפא א"כ פשיטא דעכ"פ בחרש המדבר ואינו שומע דלכ"ע מהני באעפ"ג וע' בב"י א"ע סי' ק"כ ופר"ח שם סק"ה דלענין גט המדבר ואינו שומע דינו כחרש ולא סמכי' אכללא דהרי הן כפקחין וכו' וע' נו"ב מ"ק חא"ע רסי' כ"ג וע"ש בסי' כ"ד והגהת הג' מלבוב שם וע' בשדי חמד מערכת ח' כלל ל' ל"א ק"ג ק"ו ק"ז וע"ש בסי' ט' בשם שו"ת דברי חכמים אך דבהמת מבואר בפר"ח סי' קכ"א סק"ו בשם תשו' הרא"ש דחרש ששומע כשמדברים עמו בקול רם אינו בכלל חרש והפר"ח העלה דגם באינו שומע אפי' בקול רם זולת ע"י אנוגרות וכיוצא לא מקרי חרש ע"ש וכ"ה בתשו' שבו"י ח"ג סי' ל"ג והובא גם בגנ"ת או"ח סי' תרפ"ט ע"ש וכ"ה בבה"ט סי' תקפ"ט סק"א בשם הלק"ט וא"כ כפי שכתב רו"מ דאם קורין אותו בשמו הוא עונה וכן כשמדברים אליו בקול רם א"כ הרי הוא בכלל שומע וגם מדבר ואין שום חשש. וע"ש בגוף תשו' הרא"ש כלל פ"ה די"ג דגם אם אין דעתו מיושבת עליו כ"כ אלא שנו"נ יפה ומבין כשמדברים עמו בקול רם וע"ז פסק שאין דינו כחרש ע"ש וע' תשו' נ"ב סימן נ"ג בג"ל בב"כ כפשי' מסברא ולא הביא שום ראיה :

וז"ז מ"ש כת"ר להוכיח מהא דחולין (ל"א) דאטבלה חבירה דמהני כונת האחר מצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סי' ל"ה שהביא ראי' זו ושם סי' קמ"ג העתיק תשו' ר"י ע"ז והוא השיג עליו והחזיק בדעתו יעו"ש וע' תשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' קנ"ו שהאריך בדברי הרי"ף ורשב"א והעיר ג"כ בזה ועוד בכמ"ד שהעיר רו"מ וגם הוא לא ידע מד' מהר"ח א"ז הנ"ל ואחרי שדעת התוס' דמהני אחרים אעפ"ג וכ"ה דעת הרמב"ן ובהה"מ פ"ד מיבום הי"ג הביא כן בשם רמב"ן ורשב"א וסכ"כ דעת הרי"ף דחרש וחרשת דמיין לאלם ואלמית וכל טעמא משום שאינו באמר ואמרה וכ"ה בא"ז הל' חליצה סי' תרס"ט אות ט' א"כ בנ"ד נם אם נחוש שהוא מדבר ואינו שומע הרי לשי' רוב הפוסקים דינו כפקח וגם אם נחוש לדעת רמב"ן וריטב"א מ"מ בצירוף אעפ"ג שהרמב"ן עצמו מיקל גם בחרש גמור פשיטא דעכ"פ בחרש כזה יש להקל ומה גם דבנ"ד הוא ג"כ בכלל שומע לכן אם דעת כת"ר מסכמת להקל גם אני אצטרף עמו להתיר האשה מכבלי העיגון ולהתירה בחליצה. ושוב מצאתי בשו"ת ר"מ שיק חא"ע סי' קמ"ו בארוך בנידון כזה להקל וע"ש סי' ע"ט עוד בזה :

סימן מב

להשו"ב המופלג בתורה מו"ה אליעזר דיכטער נ"י
שו"ב בפאריז בארץ צרפת

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בעובדא אשר קרה שם בשני שוחטים ראובן ושמעון שעמדו על שור א' וראובן שחט את השור והלך לו ושמעון בדק הריאה בדיקת פנים וחוץ והכשירו וחתם אותו בחתימתו ואח"כ בא ראובן וראה את הריאה תלויה בכותל ובדק אותה ג"כ ולפי דברי שמעון הניח שם גם ראובן חתימתו (ביום א' תבא) ונמכר השור במקולין ונאכל בחזקת כשר ובמוצ"ש ב' שבועות בא ראובן והכריז ברבים שמצא אחר בדיקת שמעון סרכא מהוורדא לבומן הלב ושמעון מכחישו וראובן אומר כי הוא לא חתם השור ושומרי המקולין אמרו שהיו שם ב' חתימות והודה ראובן שלא הודיע מקודם שמצא סרכא עד אחר שנמכר כבר הבשר ועברו כמה ימים ביניהם ובפקודת הרה"ג דרייפוס נ"י אשר פקד עליו לדרוש ממני שאלה זו.

עכת"ד השאלה:

הנה הדבר ברור ופשוט דאין ראובן נאמן כלל מלבד דכל בהמה בחזה"ת משום דרוב בהמות כשרות וכמ"ש בסימן ל"ט סט"ז וסי"ז שרמז רו"מ אף גם הכא שכבר יצא בהיתר ונמכר ונאכל הבשר דקיי"ל בסי' י"ח סי"ג דתלינן אפי' בשכחה וכדומה משום דהוחזק בהיתר ועמ"ש בחיבורי דע"ת שם סקכ"ו מכמ"ק בזה ואפילו היכא שהיה בידו אינו נאמן רק היכא שאמר כן בפעם ראשון שמצאו כמ"ש ביו"ד סימן קכ"ז ס"א דבלא אמר בפעם ראשון ואינו עתה בידו אינו נאמן אפי' באומר חבירו אינו יודע ומכ"ש בנ"ד ששתק עד אחר שנמכר הבשר ומבואר בתשו' הר"ן סימן מ"ג דאחר נתינת הגט אם הבעל מוציא לעז שביטל השליחות אין בדבריו כלום דכבר הוחזקה בהיתר ואפי' זמן אין נותנים לו לברר דבריו ואף דהתם הוי דבר שבערוה מ"מ הרי בכל דבר שהוחזק בהיתר נ"כ אין נא"נ לאסרו וע"ש בסי' קכ"ז ס"ג וש"ך סקכ"ג ועוד דבנ"ד שידע שיומכר הבשר ויאכלוהו אם ידע שהיא טרפה מה זה שתיקה להכשיל הרבים וכבר כתבו התוס' בשבועות (דף ל' ע"ב) ד"ה אבל וכו' דכששותקין איסור על ידו לא מקרי שוא"ת וכו' ע"ש והקולר תלוי בצוארו שהרי מבואר בגל"מ פ"א מכלאים ה"ו ופמ"ג או"ח סי' תמ"ג בא"א סק"ה דגם בלא אמירה ומעשה כל שיש בידו למנוע ולא מנע עובר בלאו לפני עור לא תתן מכשול וכן מוכח בש"ס דב"מ (דף ל' ע"ב) גבי הלין תורא דגנבין ארמאי וכו' ס"ל כר' חדקא וכו' וקשבכו משום לפ"ע וע"ש ברש"י ד"ה ומגנחין וכו' וד"ה משום לפ"ע ובמק"א כתבתי ליישב ד' הכ"מ ואכמ"ל כי הדבר פשוט דמי שהדבר מוטל עליו והעולם סומכין עליו לכ"ע עובר על לפ"ע וכעושה מעשה בידים דמי וא"כ אינו נאמן לעשות א"ע רשע ועמ"ש בדע"ת סי' א' כהכ"ו עד סוף סקכ"ט וסי' ב' סקכ"ט

ולכן ראוי לקנות את ראובן כפי ראות עיני ב"ד ולהעבירו עד שיקבל דברי חברות וכדומה ואין שום חשש להאמינו בדבריו ולהוציא לעז על השו"ב מ' שמעון והאוכלים מהבשר וע' בתשו' אמרי אש יו"ד סי' מ"ח דגם מי שהוא משרת אצל בעה"ב ורואה שנותן יין ליהודים ושתק ואחר זמן אמר שהוא יי"נ ונהיירא או לומר שלא יפסיד פרנסתו אינו נאמן דהאמע"ר אפי' באנוסים מחמת ממון ע"ש וע' בראש אפרים סימן ל"ט ס"ק קע"ו באורך מכמ"ק וע"ש ס"ק קע"ז קע"ח והדברים פשוטים וא"צ לאריכות. והנלע"ד כתבתי:

סימן מג

הרב הגדול וכו' מו"ה ארי' ליב בערינפע..
אבד"ק דאלישטשוק.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות כי זה כששים שנה קנו הקהל מקום לביה"ק אצל ביה"ק הישן והקיפוהו חומת אבנים והוא קטן מהיד ולא עלתה בידם ל..ות יותר כי הערלים לא רצו למכור וזה איזה שנים השיגה ידם לקנות עוד מקום רחב ואין לשם דרך משום צד זולת מתוך ביה"ק הקדום וסתרו מקצת כותל מערבית של ביה"ק הישן והקיפו מקום החדש ונודע להם כי אצל הכותל ממש היו קברות מילדים שלא העמידו להם מצבות ולא נודע מקומם ובהכרח לעשות שם הדרך לביה"ק החדש ועתה נסתפקו אם מותר לעשות כן ואם רשאים לסתור כותל מערבית מהישן ולבנות מהאבנים חומה למקום הנוסף. עכה"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך לפלפל בפלוגתת ה"ר ישעיה והרא"ש שהובא בשו"ע רסי' שס"ד אם הקרקע שחפרו מהקבר וחזרו ונתנוהו לתוכו אם אסור בהנאה כדין תלוש ולבסוף חברו והביא מהח"ס סוסי' שכ"ז וסי' של"ה ובו"ת ח"ש סי' ח' והנה מ"ש בביאור ד' הט"ז שהביא מהרשב"ס דלדרוך לפי שעה מותר ע"ד הג"א דלכאורה הוא תמוה דהא הג"א אזיל לשיטת הר"י דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש ומיירי בעפר שחופרין וחוזרין וממלאין אבל הרשב"ס הא מיירי בכוכין שהעפר לא ניזוז ממקומו כלל ולכן הנלה דאין כונת הג"א משום איה"נ אלא משום כבוד המת והביא משו"ת ב"ש ח"ב סי' רי"ט אולם המעיין בא"ז הל' אבילות סי' תכ"ג ימצא שהביא גם כן שמצא בתשו' פ"א נמצאת מצבת מת שבורה ותקנו אחרת תחתיה ורצו למכור הראשונה ולא הניח ר"י דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה מהא דאמר בנגמר הדין הוסיף דימוס א' וכו' ולפ"ז אסור להשען על מצבה מיהו איני מבין דהתם מיירי בגוף הקבר כדתניא נפש שבנאו וכו' דהיינו שהוסיף בגוף הקבר וכו' אסור בהנאה אי משום הזמנה אי כגון דרמא ביה מת אבל הכא בהאי מצבה מה צורך בה למת והא נמי דפרישית דבקבר שלנו אסור משום שיש בו תפיסת יד"א איני יודע שמא דוקא בהסרה ואילן בקרקע דלאו מחובר הוא אבל עפר ע"ג עפר דמחובר גמור הוא דלמא שרי אע"ג דהיתה בו תפיסת יד"א וג"מ להזהיר בגידי ביה"ק שלא כנגד הארון וצ"ע גבי אבני הר שנדלדלו דפריך מה להר בכן מחובר משמע אבל אבן שנדלדל אסור ודוקא תלוש אבל אם הוי מחובר מותר הואיל ול"ה ביה תפיסת יד"א משמע אבל אם הוה בו תפיסת יד"א הוה אסור אע"ג שחזר וחברה ואע"ג דהוה אבן ע"ג אבן דומיא דעפר ע"ג עפר ובמגלה פ' בה"ע וכו' ת"ר ביה"ק אין נוהגין בו ק"ר ואין מרעין בהן בהמה וכו' מפני כבוד של מתים וכו' אם כן ההיא דקאמר שורפן במקומן משום איסורא מסייע לסברתינו לאסור ביה"ק שלנו ותניא בתוספתא דכלאים פ"ב ישראל שקיים כלאים בתוך שדהו אין הכהנים נכנסין בתוכה ורואין אותה כאילו של ביה"ק ופי' כי כתב עסקי' שלא היה מניח כלאים בשדה לולי שיש שם קברים והכל אסור בהנאה וכו' ומסתמא בשדה קוברין מעין קברות שלנו ומשמע לאיסור וא"כ לפמ"ש אסור לדרוך ע"ג ביה"ק שלנו משום דאסור בהנאה ושמא היינו דקאמר בפ"ג דברכות מדלגין היינו ע"ג ארונות וכו' שלא רצו לדרוך ע"ג משום איסורא מיהו י"מ מדלגין נמהרין ורצין עכ"ל ומבואר דס"ל דגם הנך דינים דסי' שס"ח הם מטעמא דאיסור הנאה ועכ"פ הא דאסור לדרוך ע"ג ביה"ק בודאי הוא מטעם איסור הנאה שהרי הוכיח מקודם דכיון שיש בו תפיסת יד"א אסור וסיים דלפ"ז אסור לדרוך ע"ג ביה"ק וע' בב"י ריש סי' שס"ח שהביא בשם הר"ן שכתב ג"כ דטעמא דאין מלקטין בהם עשבים משום דאסירי בהנאה וכ' הב"י דל"ל דמיירי בקבר בנין וגם דש"פ בתנו דהתם בכל גווני אסור משום כבוד מתים מ"מ דעת הא"ז דגם התם משום איה"נ הוא (וע"ש בב"י בשם מרדכי שכ' דמיירי בקרקע שלא חפרו ואפ"ה אסור משום כבוד מתים דאל"כ בלא"ה אסור בהנאה ומוכח דס"ל כדעת ר' ישעיה הנ"ל):

ויש לתמוה עמ"ש בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' נ"ו במ"ש בדין ישיבה על המצבה בשם א"ז שתמה על הר"י דא"כ יהא אסור לדרוך על ביה"ק וסיים וז"ל ואם יסופק מה בין הנאת ישיבה להנאת דמים וכו' נאמר כי אין זה לקבר הוכן ומה קבר גופיה אפי' של בנין מותר לדרוך עליו שאין זה דרך הנאתו אף האבן כן ומה קבר אסור בהנאת דמים אף האבן כן וכו' עכ"ל והרי הא"ז לא כ"כ דרך תמי' ואדרבא צידד לקיים דברי הר"י וסיים לאסור באמת לדרוך על ביה"ק:

עכ"פ בביה"ק של רבים כבר האריך הש"ג סוף פ"ו דסנהדרין להוכיח בדעת רמב"ם וש"פ דהוקצו לכך וי"ב איה"נ כדין ביהכ"נ והעלה כן גם בדעת הרא"ש ע"ש באורך וגם בתשובת רמ"ע שם הביא דבריו להלכה ולכן בכל מה שהאריך רו"מ להוכיח דלא קיי"ל כר' ישעי' איני רואה בזה צד להקל בכ"ד שהוא ביה"ק של רבים ובפרט שכבר העיד רש"ל דמנהג לאסור לישב על הקבר כמ"ש הט"ז בשמו וכן הוא בב"ח סי' שס"ד דנוהגים איסור לדרוך על הקברות כ"ש לישב או להשען ואין להקל ודברי הט"ז שהוכיח מרשב"ס דלפי שעה מותר צע"ג:

אך דמ"מ נראה לקיים דעת הט"ז דבהליכה דרך אקראי לכ"ע ליכא איסור מהא דהי' בעירובין (נ"א א') דלרבנן אין מערבין לכהן בביה"ק משום דס"ל דאהל זרוק לא שמיה אהל ולר"י מערבין מפני שיכול לילך בשידה תיבה ומגדל ולכ"ע לישראל שרי ובתר הכי מפרש טעמיי' דרבנן להסור גם בקבר יחיד ובישראל משום דהסור לקנות בית באיה"נ והכא נהנה דמיסתרי עי"ז לילך חוץ לתחום כמ"ש רש"י שם ומבואר ברש"י ד"ה א"ה וכו' דמעיקרא מיירי בביה"ק של רבים ובמג"א רסי' ת"ט ביאר דכל סוגיא זו מיירי בקבר של בנין ואם כן תיקשי דבביה"ק של רבים בלא"ה א"א גם לישראל לבא לשם לאכול עירובו משום דאסור לדרוך על ביה"ק וגם הכהן א"י לילך גם בשידה תיבה ומגדל משום איסור דריכה בביה"ק ובשלמא בקבר יחיד יכול לעמוד על שפתו כמ"ש רש"י שם משא"כ בביה"ק של רבים ובפרט לשי' הש"ג והליכה זו איננה לצורך ביה"ק כלל ומוכח דבאקראי בעלמא שרי או דבכל גוונא שרי לדרוך ע"ג הקבר דהוי שלכדה"נ כמ"ש הרמ"ע הנ"ל וזהו ראיה ברורה לענ"ד ושוב נ"ל ראי' מש"ס דע"ז (ס"ב ע"ב) גבי ההוא דאגר ארבי' לסתם יינא ויהבי ליה חיטי באגריה וא"ל ר"ח זיל קלינהו וקברינהו בי קברי וכו' דלמא מזבלי בהו וכו' ובתוס' ד"ה ליקלינהו הקשו אמאי לא פריך ליקלינהו ולבדרינהו בי קברי דהתם ל"ש אתי לזבולי ותי' דהאי בקבר בנין אבל בי קברי קרקע עולם שרי וקשה דאכתי ליבדרינהו בביה"ק של רבים ומוכח דגם התם מותר בהנאה ומזה מוכח דלא כהש"ג הנ"ל [ועמש"ל סי' ס"ג]:

וכה ראיתי שהביא רו"מ בשם יד אליהו שהוכיח להתיר ההליכה מהא דמדלגין ע"ג ארונות ותמהני שהרי הא"ז הביא מזה ואדרבא הוכיח מזה לאסור אלא שדחה הראיה וכמש"ל בשמו:

והנה רו"מ הביא משו"ת רע"א שהובא בפת"ש דאם יש עפר הרבה למעלה יותר מצורך כיסוי המת י"ל דמותר בהנאה ולענ"ד ראיה להיפוך מירושלמי פ"ב דכלאים ה"ח והובא גם בר"ש שם משנה י' בהא דתנן כל שהוא בתוך בית רובע עולה במדת בית רובע אכילת הגפן והקבר וכו' ואמר ר"ב ל"ש אלא אכילת הגפן הא גפן עצמה לא למה נ"מ שהיא אסורה בהנאה ופריך והרי קבר אסור בהנאה ומשני אין איסורו ניכר ע"ש ובע"כ דמיירי בקבר בנין דאל"כ הא אינו אסור בהנאה ופריך שפיר דאי מיירי בקבר [קרקע] עולם שאינו אסור מה קמ"ל במתני' ולשי' רע"א מה פריך התם הרי התם שפיר יוכל להוסיף עוד עפר למעלה ויהיה מותר בהנאה ולכן שפיר עולה לבית רובע ואפ"ה קמ"ל במתני' רבותא אע"ג דהשתא אסור בהנאה מ"מ עולה לב"ר ובע"כ דבכל גווני אסור:

ומ"ש רו"מ מדברי רסד"ס סי' ר' דכל איה"נ מקבר הוא רק מדרבנן כבר כתב בשו"ת רע"א סי' מ"ה שנעלם ממנו דברי רש"י סנהדרין (מ"ז ע"ב) ובאמת שכ"ה בב"י סוסי' שס"ד ד"ה וקבר המזיק לרבים וכו' והביא מדברי רש"י הנ"ל וכ"ה בכ"מ פ"ח מטו"מ ה"ה וע"ש בכ"מ דמבואר דגם הא דאין נוהגים בהם ק"ר ואין מרעין וכו' הוא משום איה"נ וכל מקום דמספקי' בביה"ק דינו כביה"ק (ומוכח שם דאסור מה"ת) וזהו דלא כמ"ש רו"מ דבמקום שאין קבר ידוע אלא מספק ליכא איסור - ומדברי הכ"מ מוכח להיפוך [א"ה בהמ"ח בדין איה"נ בקבר

בקבר

בקבר אי הוי מה"ת או מדרבנן עיין רש"י עירובין (ל"א א') ד"ה אסור וילע"ע מהא דאי' בש"ס דחולין (קכ"ב ע"א) ד"ת עור אדם טהור ומפ"מ אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם בעור או"א שטוחין לחמור הרי מבואר דעור אדם מותר בהנאה מה"ת ולמה יגרע הקבר שיהי' חמור מן העור של המת ועתוס' סנהדרין (מ"ח) ועתוס' זבחים (ע"א) ועמל"מ פי"ד מאבל וע' ברדב"ז ח"א סי' רס"ב ביאור ד' הש"ס דחולין] ובכ"ז כפי שכתב רו"מ שיעשו כיפה של אבנים ע"ג מקום ההוא ויהי' אויר חלל טפח תחת הכיפה במקום המסופק בביה"ק דבר פשוט להקל דהא בשדה תיבה ומגדל מפורש בעירובין שם להקל לילך ע"ג ביה"ק וגם יפה כ' רו"מ מהא דסי' רפ"ב בט"ז סק"ד וש"ך סק"ח דאפילו בס"ת שרי בכה"ג :

ולכאורה עלה בלבי דבקברות של ילדים בלא"ה ליכא משום כבוד מתים היכא דליכא משום איה"נ דהא מבואר במגלה (כ"ד א') דקטן לאו בר כבוד הוא בחיים וה"ג במותו אבל יש לפקפק כמובן. וזו"ז מ"ש בדין סתירת החומה ולבנות להלאה והביא מהח"ס סי' של"ה וחלק שני סי' ט' ובכ"ד שטושה מזה חומת ביה"ק החדש לכ"ע שרי הדברים פשוטים ולית דין צריך בושש ויה"ר שיקויים בלע המות לנצח ונזכה לראות בנחמת ציון בב"א :

סימן מד

הרב וכו' מו"ה משה דוד נ"י חתן הגאבד"ק שאטמאר בארץ הגר מו"ץ דשם.

מכתבו מגלה טפה הגיעני וע"ד שאלתו היות בעירו המעינות עמוקים מאוד בתחתיות הקרקע עד שצריכים יותר משלשים שליבות עד מקור המעין ולכן רוצים לחפור ב' בארות א' גדולה ורחבה וא' קצרה ועמוקה שלא יהיה מימיה מרודדין ומן הבאר הגדולה יומשכו מים בקנים חלולים בלי בית קיבול מונחים בעומק הקרקע ומתפשטין אל תוך באר השניה הקטנה ע"י קיטור דאמפף שיבא מההבערה שיבערו תחת כלי הקיטור ועי"ז יודחקו המים בהצינורות החלולים וילכו לתוך באר הקטנה וירדו מים מרובים עד שיתמלא כל הבאר ועוד יבנו ע"פ הבאר בנין של אבנים ועפר מסביב כפלים ושלש כשיעור מקוה שקורין (רעזארוואטער) ואחרי שיתמלא הבאר והמים יבואו עוד מהצינורות ואין להם מקום להתפשט עי"ז יעלו לתוך הבנין רעסערוואר הנ"ל ומשם יעשו חור מתחתיו ויומשכו משם להלאה ע"י קנים חלולים בגויס מאבנים ועפר אל תוך עוקה אשר יחפרו ויעשוה לצורך מקוה לטבול בה והעיד שבעיר אונגוואר נעשה מקוה כעין זו בהסכמת בעל אמרי אש ז"ל אלא דשם היו שואבים מבאר האחת להשניה ע"י פלומפ שהוא ספק כלי והובא הציור בס' לי"ש בסופו וטעמו דגם אי נימא דגרמת הקיטור הוא ע"י אדם דפסול מה"ת מ"מ כבר נזרעו ונטהרו בהבאר השניה ואי משום דמ"מ איכא חששא דנטל סאה ונתן סאה דלשיטת רמב"ם פסול ברובו ובש"ך ס"ק ס"ג הביא כן גם בשם ראב"ד ורשב"ן ושאין ראוי להכניס ראש בין המחלוקת ז"א דבמעין לי"ש ד"ז כמ"ש הדג"מ :

הנה בגוף דברי הדג"מ לכאורה יש לעיין שהרי התשב"ץ לא הביא כלל דברי הרמב"ם אלא חשש לדעת הראב"ד והראב"ד פוסל בזה מדינא ולא משום מ"ע א"כ גם במעין יאסר אבל באמת ז"א להמעיין בספר בעה"נ להראב"ד ימצא דמודה דבמעין כשר בכה"ג אלא דס"ל דשאני הכשרא דמעין מהכשר דמקוה ע"ש וסו"ד בסוף מכתבו דמר שהעיר גם כן בזה ובאמת שגם לשי' הראב"ד אין כאן איסור תורה וכמ"ש רו"מ וכבר קדמו בנח"א שבס' האשכול הל' מקוואות סי' נ"א להוכיח כן ודלא כמ"ש בני"ט דלהראב"ד פסול מה"ת ומ"ש בני"ט שגם הרשב"א בתשו' סי' תתי"ח ס"ל כראב"ד הנה ז"ל הרשב"א שם ואפשר אפי' רבו השאובין על אותן שאינן שאובין אלא שאין הראב"ד מודה בשרבו השאובין עכ"ל הרי שלא החליט הדין והביא רק שאין הראב"ד מודה בזה ובס' האשכול שם ובהשגת רז"ה דחו ד' הראב"ד הנ"ל ומבואר באשכול שם ג"כ בשם י"א דהא דמים שאובין אסור בלא נשתייר רובו הוא רק משום מ"ע דנראה שבוטל רוב הכשרים ואתו לטהר אפי' שאוב כולו וזהו כמ"ש הב"י בדעת רמב"ם וא"כ צדקו דברי הדג"מ דבמעין ליכא משום מ"ע :

אולם מ"ש רו"מ דבנ"ד דהמים נמשכין דרך הצינורות לבאר השני' וליכא משום מ"ע וכמ"ש הב"י לשי' רמב"ם דבהא דמקוה עליונה שי"ב מ"ס כשרים ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו לתחתונה ליכא משום מ"ע כיון דלא ניטלו ביד וה"נ בזה הנה זה לא יספיק לשי' הראב"ד דס"ל דמדינא פסול מדרבנן עכ"פ בכל גווני פסול וכדמוכח בבעה"נ שם דגם דרך המשכה פסול בדליכא רוב מים בידי שמים אך לפמ"ש בנח"א שבאשכול שם דבכה"ג מדעת ראב"ד יחידאה ושאובה שהמשיכוה אפי' כולה אינו אלא מדרבנן כמ"ש התשב"ץ שם (וע' בד"ח בפתיחה אות ה' בזה באורך להשיג ע"ד האמרי אש בזה) א"כ אין לחוש לדעת יחיד אבל הנה בהגמ"ר דקידושין סי' תק"ס מוכח דס"ל דשאובה שהמשיכוה כולה הוי מה"ת ובישו"ק סי' ר"א סקט"ו הוכיח כן מדברי רש"י חולין (פ"ד ע"א) ד"ה זוחלין ועיין שם בראש יוסף בזה וע"ש בישועות יעקב בתשו' שבסופו' הנ"ל שכתב בפשי' דבדרך המשכה גם לשי' רמב"ם וראב"ד שרי וליתא וכמ"ש :

ומ"ש רו"מ להעמיס בדברי הראב"ד כדעת פלתי סוסי' נ"ט דהא דחוזר וניעור הוא רק מדרבנן הנה מדברי תוס' בכורות (נ"ו ע"ב) שהקשו לרב ולאבוה דשמואל ולשמואל דס"ל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי במה מטהרין מלורעים ומקדשין מי חטאת בע"פ והיך נטהרו מיכאל ואלצפן והביאו פיר"ת דמהדין קמא קמא בטל אלא משום מ"ע החמירו א"כ י"ל דבימי משה לא גזור ודחו פי' זה דהא חוזר וניעור והוכיחו דטעמא משום דמחוברין לים הגדול ע"ש ואי הא דחו"נ הוא רק מדרבנן הא שפיר י"ל כטעם זה אלא דבימי משה לא גזור וכמ"ש התוס' בתחלה לענין טעמא דגזרו משום מ"ע ובע"כ דס"ל דהא דחו"נ מדאורייתא אך דיש לקיים בזה פי' ר"ת דס"ל כהפלתי וא"כ ד"ז מחלוקת הראשונים ז"ל והנה הר"ש פ"ח דפרה הקשה דכיון דכל המים בולעי דפרת ניגהו כדאי' בבכורות א"כ איך משכח"ל טבילה במעין בזוחלין בכל הגנה הרי המים באים מפרת שרבו בו הנוטפין על הזוחלין ולפמ"ש התוס' דבאמת קק"ב אלא דאסור משום מ"ע א"כ התינח בפרת ונהרות דאיכא מ"ע אבל במעינות שהמים באים דרך הקרקע ליכא משום מ"ע דלא ניכר כלל אם באין מבולעי דפרת לכן שרי לטבול בהם. אך לפמ"ש התוס' דחוזר וניעור גם אי נימא דלשי' ר"ת הוא רק מדרבנן אכתי תיקשי דמדרבנן יאסרו כל המעינות בזוחלין מה"ט :

אולם ארווחנא בזה ליישב מה שהקשו הפוסקים בהא דאמר שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והא גם במחלה על מחלה אסור דזוחלין פסולין מדאורייתא ולפמ"ש א"ש דמה"ת הא קמא קמא בטל אלא דפסול משום מ"ע או דחוזר וניעור מדרבנן א"כ התינח בדאיכא רוב נוטפין אבל בספק דמצ"מ שרי אלא דאכתי תיקשי לשיטת ר"ת כיון דהא דשמא ירבו הוי רק ספיקא אמאי נחוש לכד"ר ומזה הוכיח בתשו' מהרי"ק דזוחלין פסול מה"ת מדחששו לספיקא ולשיטת ר"ת סדק"ל ויש לי בזה אריכות דברים במק"א ואכמ"ל בפלפולים :

ומ"ש רו"מ בשם תשו' הש"מ סי' מ"ה שדחה דעת רמב"ם וראב"ד והוכיח מש"ס דזבחים (כ"ב ע"א) דאר"ל כל המשלים למקוה וכו' לרביעית אינו משלים וכו' למעוטי נתן סאה ונטל סאה וכו' עד רובו ובע"כ דמיירי במ"פ דשאובין כשר לרביעית יעוין בס' קרן אורה לזבחים שם שהעיר ג"כ בזה והביא מרמב"ם פי"א דמקוואות שכתב דיגא דלרביעית דנט"י אינו משלים אם נתערבו מים הפסולים לנט"י וא"כ מתפרש הכי סוגיא דזבחים בפשיטות ע"ש (וע' בגל"ח לבילה (י"ז ע"ב) ברש"י ד"ה ובוין וכו' שהוכיח מהמשנה שם כדעת רמב"ם וראב"ד אך לפמ"ש בתשו' ח"ס חאו"ח סי' קנ"ב באמצע התשו' ביטול קו' מהרמ"ש שם נדחה ראייתו ע"ש ותבין) :

ובעיקר תמיהת אחרונים הנ"ל ע"ד רמב"ם וראב"ד מש"ס דזבחים הנ"ל יש לי לדון דרך פלפול דה"ה בשו"ת שיב כהלכה סי' ט"ז ביאר דעת רמב"ם וראב"ד דס"ל דהשקה שנפסקה מתבטל היתר ההשקה ולכן כשמתמעטים המים של מ"ס שבמקוה מתבטל היתר ההשקה אלא דמ"מ בטל ברוב ולכן רק עד רובו מותר אבל בדאיכא רוב שאובין חוזר וניעור האיסור ע"ש באורך והנה הריטב"א בע"ז (ע"ג) הביא בשם הרמב"ן שהקשה בהא דאמרינן דחו"נ דהא בקדשים קיי"ל בדם שנפל לתוך מים דהואיל ואידחי אידחי ותי' דדוקא בקדשים יש דיחוי אבל באיסורים אין דיחוי ע"ש :

והנה במנחות (כ"ד ע"ב) מבואר דר"י ור"ל פליגי בזה אם יש דיחוי באיסורים או אין דיחוי ולר"ל יש דיחוי באיסורים וא"כ לשי' לא אמרי' חוזר וניעור אלא די"ל דדוקא מב"מ אבל במבב"מ י"ל דמודה דחוזר וניעור דהוי כניכר האיסור דל"מ ביטול ואין דיחוי באיסורים גם לר"ל בכה"ג דהוא מיירי רק כשהיה בו כשיעור ונמק וחזר ונתוסף מאח"כ במבב"מ דניכר ולכ"ע ל"מ ביטול ומעתה לפ"ז מיושבים דברי הפוסקים הנ"ל דהתם בזבחים מרי' דהאי מימרא הוא ר"ל

ר"ל

ר"ל ולשיטתו ליכא איסור ברוב שאובים דהא ס"ל דיש דיחוי באיסורים ובמב"מ היינו חוזר וניעור משא"כ במי פירות דהוי מבשא"מ ולכן מייתי הך מימרא רק במ"פ. אבל לדידן דקיי"ל אין דיחוי באיסורים וגם במב"מ חוזר וניעור לכן ס"ל דנתערבו המים שאובין עד רובו חוזר וניעור ופסול וא"ש ודו"ק. ועכ"פ לדינא יפה כ' רו"מ דבנ"ד שגם הבאר השניה הוא מעין אין חשש כלל מהא דנפל סאה ונתן סאה בין לרמב"ם ובין לראב"ד:

ומ"ש עוד חשש מכח דעת אוסרים שבש"ך סקמ"א בדין הלכו המים שבמעין למקום חסר הנה בשו"ת כתב סופר סי' נ"ט ושו"ת משיב כהלכה יו"ד סי' ע"ז ושו"ת ב"ש ח"ב סי' ס"ג האריכו למעניתם והוכיחו בהוכחות רבות דדוקא במעין כ' דינא הכי משא"כ כשיש בה מ"ס אף שרבו השאובין והלכו למק"א כשר גם לכתחלה וגם בתשובת מהר"י אסאד סי' ר"ע העיר קצת בזה ובאמת כי מ"ש הש"ך סקמ"א דמשמע שיש אוסרים המעין בתשו' הרא"ש כלל ל"א ימצא שהשיב לר' מנלת שהוא היה האוסר והרא"ש דחה דבריו וחשב אותו לטועה וע' בתשובת משיב כהלכה הנ"ל פלפול עצום בביאור דברי הרא"ש וביאר דגם לשי' רי"ו שנסתפק בדין נפסק ההשקה היינו היכא דההכשר רק ע"י השקה כשפ"ה משא"כ בנ"ד שנתערבו המים ממש ונתטהרו בהשקה גמורה בהערובות לכ"ע אפי' לכתחלה שרי לכל הפוסקים ע"ש ולכן כפי שכתב רו"מ שבבאר השניה ליכא ספיקא שבודאי יהיה שם תמיד מ"ס יש להתיר בפשיטות וגם אי הוי ספק בקול יש להתיר אם א"א לברר הספק כנודע:

והנה בגוף דין ההשקה שהביאו בשם רי"ו שנסתפקו המפורשים בחזר ונפסק אם נשאר בהכשרו לעולם הנה מצאתי בר"ש פ"ח דמקואות מ"א בסופה וז"ל ומשיקה למקוה כשר להכשירה לטבילה אע"פ שזה נכנס אע"פ שעכו"ם נכנס ויוצא לא חיישינן שמא הפסיק ההשקה דאימת ישראל עליו וטהורה ע"ש ושם פ"ו מ"ח וז"ל ולכך נקט הרחוק מן הקרוב דלא חיישי' שמא בא אדם והפסיק השקתו דלא עלתה לו טבילה וכו' ע"ש הרי דבהפסק ל"מ ההשקה ואין בידי ספר גי"ט אולי הרגיש בזה ושוב ראיתי בשו"ת משיב כהלכה שהעיר בזה ודחה דשמא מרחוק גם בשעת השקה א"י לראות אולי הפסיקוה אבל מהא דפ"ח לא הרגיש שם:

ומ"ש בענין העלאת המים ע"י הקיטור אי מקרי הוייתו ע"י אדם כיון דהוי רק גרמת אדם וכבר האריכו בזה בספר דרוש וחידוש לרע"א בכתבים שבסופו בענין מקוה שעשו ע"י אוהר ווערק להגביה המים ע"י גלגלת ואחר שפוסק הנענוע אז המים נגבהים למעלה ונשפכים לסילון ומשם למקום החפירה והשיב דאי משום דהוי הווי' בדבר המקב"ט הרי הרא"ש מתיר בממשיך ממעין ועוד דאין המים נופלים להדיא לתוך המקוה אלא עוברים ע"ג הסילון שאינו מקב"ט ואי משום הווי' ע"י אדם כיון דעושה רק הנענוע ואחר כך נגבהים ממילא הו"ל גרמא וכ"ה בתשו' ז"י סי' י"ג וסיים דמה טוב שיעברו המים אחר יציאתם מהצינור ג"ט ע"ג קרקע ובתשו' ר"מ שיק סי' קל"ו בדין גלגל המסבב על ידי קיטור ומוליך עמו מים והאריך בכמה ראיות דבכה"ג לא הוי הווי' ע"י אדם וכבר רמז רו"מ לדבריהם בקיצור ואני מצאתי בנח"א שבאשכול סי' נ"ג שהאריך בענין הפומפע בפלפול רב להוכיח דגרמא בעלמא ע"י דחיקת האויר אין בו משום תפיסת יד אדם והעיד בשם הגאונים בעלי גי"ת ור"ש ליגאטו ופ"מ ועוד כמה גאונים שהסכימו בהיתרא ודחה דברי הגי"ט בענין זה:

ומה שהאריך שם בביאור ענין הפלומפ וכתב שהגדולים לא ידעו מזה יעוין בתוי"ט פ"ג דיומא משנה י' בשם כף נחת שרמז לזה וכתב שזאת התחבולה מפורסמת ובאמת שמדברי כף נחת ותוי"ט הנ"ל נ"ל להוכיח דס"ל דהפלומפ אין בו תפיסת יד אדם וגם אין הפסק בין המים הנמשכים למעלה ע"י הקנה החלול דהנה בזבחים (כ"ב ע"א) אר"ל מי מקוה כשרים למי כיור למימרא דלא מים חיים ניהו והתניא וכו' וק"ו למי כיור לאו דמים חיים ניהו וכו' תנאי היא וכו' וקשה לפי פי' כף נחת דהא דבן קטין עשה מוכני לכיור היינו מעשה הפלומפ א"כ איך ס"ד דבעינן מים חיים הרי נפסקין מן המעין ומבואר ברש"י זבחים (כ"ה ע"ב) ד"ה מים שבתוכה וכו' דכיון שהגיעו מים כנגד אוירה הרי הן כמונחין בתוכה ופסק לה חיותייהו ואנן מים חיים אל כלי בעינן וכו' ע"ש ובמק"א העירותי מזה ע"ד מהרי"ק וש"ך סימן ר"א סק"ל והכ"מ וגם כבר הוכיח בנח"א שבאשכול שם דבכל מקום דבעינן מים חיים מדין מעין פוסל תפיסת יד אדם ע"ש ובע"כ דבכה"ג דהוי רק גרמת אדם שרי וגם ל"ה כנפסק מהמעין אך כיון שהתוי"ט דחה פירושו מטעם אחר אין לבנות יסוד ע"ז ואם אמנם לא אדע מהות הקיטור הנעשה כעת אצליכם אם הוא ג"כ ע"י דרוק ווערק ופאנטיעל הדוחק את האויר מרחוק כעין מעשה הפלומפ ואם אולי יש איזו שינוים שיהי' עי"ז הבדל בענין הגרמא וכח האדם ולא יהי' שייך סברות של הנח"א שם בכ"ז יש לצרף דעת המחברים דס"ל דגרמא שרי:

והנה בגוף הדבר באם המים מתחממין ע"י הקיטור ועי"ז עולים למעלה עלה בלבי לדון עוד דאין פוסל בהם תפיסת יד אדם ולא חשש שאובין והוא עפמ"ש הראב"ד בס' בעה"נ שער א' בהא דאמרו אגפי מידבא בשם ר"י לאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה דאף דהוייתו ביד"א מ"מ לכשיתפשר השלג מאליו אחרינא הוא ובתשו' ח"ס יו"ד סי' ר' ובפרט בסי' רי"ג התיר מה"ט להפשיר השלג ע"י ותחין או עשין ברזל מלובנים משום דפנ"ח באו לכאן ע"ש ולפמ"ש הר"ש בפי"ד דנגעים מ"א בשם ת"כ דמים פוסרין יש להם שם לווי ובר"ש פ"ו דמכשירין מ"ד דכל שיש לו שום לווי אינו מכשיר לקב"ט כלל דל"ה בכלל משקה סתם א"כ י"ל דגם אם בהיותן חמין נתהוו ע"י אדם מ"מ כשחזרו ונצטננו פנ"ח באו לכאן וכשרים:

אולם אחר העיון נראה דליתא דשאני שלג דאינו מקב"ט ואין בו דין שאובין כמ"ש הח"ס שם באריכות לכן גם כשנתפשרו אין פוסל בהם מה שנתהוו ע"י אדם בהיותן שלג משא"כ בנ"ד שנעשו שאובין לפסול המקוה גם בעודן חמין דאטו נימא דבחמין ליכא דין שאובין א"כ גם כשנצטננו לא נתכשרו וגם י"ל דזה ל"ה בכלל פנ"ח אף דבעודן פוסרין הי"ל שם לווי וכמ"ש כה"ג הרשב"א הובא בב"י יו"ד סי' קכ"ו דשמרי יין אע"ג דאית להו שם לווי הוי מב"מ עם היין גם למ"ד דאזלי' בתר שמא ויש לדון בזה מדברי הרא"ש ב"ק פ' הגוזל עצים סימן א' ותה"ד סי' רל"ה וחמ"ח א"ע סי' ק"כ סק"ד ופר"ח שם ואכמ"ל:

ואולם זאת אגיד שיש להוסיף סניף בענין עשיית הקיטור שיהיה ע"י עכו"ם דהנה בשו"ת אמרי אש סי' פ"ו העיר דלפמ"ש המעיו"ט הל' מקואות סוף סי' ב' אות ל"ג דההבדל בין אדם לבהמה משום דאדם מקב"ט משא"כ בהמה א"כ י"ל דעכו"ם דאינו מקב"ט אלא דחז"ל גזרו שיהיו כזבים א"כ ליכא איסור דהוייתו על ידי אדם בעכו"ם ובזה י"ל הא דלגיון העובר ממל"מ וכן בהמה העוברת ממל"מ והרא"ש פי' דהכל ע"י בהמה והוא דחוק וע' בט"ז סקכ"ח ולפמ"ש י"ל דהיינו עכו"ם ואף שדחה שם שמדברי ש"פ נראה דגם בעכו"ם הוי הוייתו ע"י אדם ע"ש אבל הנה בש"ס דזבחים (כ"ה ע"ב) תנן התם נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלי קנים ואגוזים כשרה זה הכלל דבר המקב"ט פסולים דבר שאינו מקב"ט כשרים מנה"מ וכו' יהיה טהור הווייתן ע"י טהרה תהא הרי דגם ידו או רגלו היינו משום דמקב"ט וע"ע בר"מ ור"ש פ"ו דפרה מ"ד וכר"ש ורא"ש ורע"ב ותוי"ט פ"ה דמקואות מ"ה בהא דסומך אפי' מקל ואפי' זב וזבה ובאשכול הל' מקואות סי' ס' דמפורש דכל טעמא דע"י אדם משום דראוי לקב"ט וזהו כדברי מעיו"ט שכ"כ מסברתו וא"כ יש יסוד גדול לומר דע"י עכו"ם שרי מדאורייתא אלא דכיון דגזרו עליהם שיהיו כזבים י"ל דמדרבנן אסור וי"ל דתליא במה שנחלקו הפרישה והב"ח שבש"ך סקע"ו אם בדבר המקב"ט מדרבנן גזרו משום הוייתו ע"י טומאה אבל י"ל דבזה שגזרו עליהם שיהיו כזבים לכ"ע חמור כדאורייתא ועכ"פ יצאנו בזה מחשש איסור תורה אם יעשו ע"י עכו"ם וע' בס' בית אל ח"ב חדר ב' אות ע' שהעיר בסברת הא"א בקיצור ולא הביא מכל הנ"ל אבל מדין שאובין ודאי דגם ע"י עכו"ם מיפסל כדמוכח בתוס' פ"ו דמקואות בעובדא דבאו גוים וזלפוה ובש"ע סימן ר"א ס"ד:

ובעיקר חשש גרמת אדם יעוין באשכול סוסי' נ"ב בביאור משנה דהמניח קנקנים וכו' שביאר היטב דכל שאינו תפיסת יד אדם ממש אלא גרמא בעלמא שרי ע"ש היטב וע"ע בס' ד"ח סוף"ז דמקואות ע"ד הש"ך ס"ק קכ"ג:

אך דבנ"ד כיון דהמים מתטהרים בהשקה בבאר השניה בודאי אין חשש וגם להרשב"א דס"ל דבהווייתו ע"י אדם ל"מ השקה ומוקי למתני' דמביא סילון או חרס במחובר לקרקע וע' בתוי"ט ותוס"ח פ"ו דמקואות מ"ה היינו אם גם בשעת השקה איכא עוד דבר המקב"ט משא"כ בנ"ד שכבר נפסק כח האדם בבואם לבאר השניה בודאי שרי וכמ"ש באשכול סי' נ"ב דאל"כ איך קיי"ל דממלא בכתף ושופך לעליון עד שירד לתחתון ובשו"ת ב"ש ח"ב סי' מ"ז לא עמד ע"ז וכבר ראיתי לגני שהשיג עליו בזה וגם מבואר בשו"ת שבסו"ם מג"י סימן ד' דהעיקר

כדעה

כדעת א' שבש"ע פמ"ע דהבקה מהני אבל הב"ח מחמיר כדעת ב' וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סי' מ"ו וסי' פ"ד ובפרט בנ"ד שעושים המשכה כשיעור אחר שהמים יוצאים מן הבאר השניה בודאי יש להקל ועיין בט"ז סקכ"ח ובנח"א בבאשכול סי' נ"ג האריך בראיות דהמשכה מבטל הפיכת יד אדם אבי' בכולה ובכ"ה דעת רוב הראשונים ע"ש ולכן באם יסכימו כבוד חותנו הגאב"ד נ"י וגם רו"מ להתיר באופן זה גם אני אצטרף עמהם. והנלע"ד כתבתי (ועמש"ל סי' קמ"ז):

סימן מה

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יהודה בנימין לויפער נ"י
ראב"ד דק' סקאלי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה אחת גבירה שנתנה לאחותה הנשואה לאיש נכבד והיה עשיר ואחר כך ירד מנכסיו והגיע בנו לפרק נישואין ואין לאל ידו ואם כי אביו הוא עשיר אבל אינו ורוצה גם יש לו אשה אחרת ועי"ז נכמרו רחמי אחות אשתו הנ"ל ונתנה לזה ת"ק רו"כ בלא ידיעת בעלה ולקחה זאת בהלואה מבנה ובעת מתה הגבירה הנ"ל ונודע הדבר לבעלה הגביר והזמין לדין את גיסו ואחותו הנ"ל וטוען ברי ע"פ קרוב א' אשר רק בהלואה נתנה להם הסך הנ"ל ואפי' אם נתנה במתנה אין לה רשות ליתן מתנה בסך רב כזה וכהא דסי' פ"ו ס"ב בהגה ולא היה בגדר צדקה כי כדיין הי"ל עוד יותר מן ר' זוז וגם הלא נתנו נדן ומלבושים והוצאת נישואין יותר מאלף רו"כ וגם בהורת צדקה אין לקבל מנשים סך רב כזה וגזל הוא בידם ואינו מאמין כלל שלקחה זה בהלוואה אלא בביתו לקחה ועשתה קנויה וגם רוצה לבא בהרשאת בנו לתבוע סך הנ"ל והנתבע טוען הוא ואשתו שלקחה סך זה מבנה בהלוואה ונתנתם להם במתנה. עכת"ד טענותיהם:

והנה מ"ש רו"מ מדברי ר"מ מינץ וב"ש סימן ל"א סקי"ג מאז תמהתי עליהם שלא הביאו מתשו' הרא"ש כלל י"ג דין י"א והובא גם בש"ך חו"מ סי' ל"ו סק"ט שכ' וז"ל ששאלתם אשה הנו"נ בתוך הבית ונדרה ליתן לצדקה או הבכירה מלמד ובעלה מוחה בידה נחלקו רבותינו בד"ז יש גדולים שאמרו שמכרה מכר ומקחה מקח וכן נו"נ משום הקה"ש ור"מ ז"ל לא היה פוסק כן וכו' וע"ש בש"ך מ"ש בזה ובתשו' הרא"ש כיים ועל צדקה שנדרה וכו' היכא שהבעל מוחה פשיטא שאין לה ליתן וכו' אם הניחה ליטא וליתן אינה אלא אפוטרופוס בעלמא ויכול לסלקה בכל עת שירצה וע' בטיו"ד סי' רמ"ח ורמ"א שם ס"ה וגם בתשו' מיי' לספר קנין סי' י"ט מכל התשובה מוכח דאין בנדרה ממש במה שנדרה מנכסי בעלה וכ"ה להדיא בתשובת מיימוני להל' אישות סימן ל"ה דאם נדרה לצדקה א"ל לפרוע ואולי מיירי בהוגה נו"נ וע"ע בד"מ א"ע סימן ל"ה אות ב' שהביא בשם' מתשובת מיי' הנ"ל ומצאתי בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ס"ט שהאריך מאוד בענין זה ובאמצע התשובה דחה דברי רמ"מ וב"ש ה"ל ומסיק על פי דעת רוב הפוסקים דגם בנושא ונותנת א"ל לשלם מה שנדרה לצדקה והביא גם כן מתשובת הרא"ש הנ"ל וגם הוא לא הביא מתשובת מיימוני הנ"ל אבל המעיין בתשובת רמ"מ שם ימצא דמיירי בנדרה קודם נישואין דנהי דהבעל יכול למחות להבא מ"מ מה שעשתה כבר קיים דמחויב לבטל ממנה עונש נדרים דבעין נדרים בגים מתים וא"כ ה"נ בנ"ד שכבר נתנה המעות קודם שמיתה ובילקה מהאפוטרופסת שפיר מעשיה קיימים כמו במכרה ונתנה קודם שמיתה הבעל דמעשי' קיימים וכמ"ש בתשו' רמ"מ שם להדיא ד"ה דומה לזה ועוד שהרי מבואר בתשו' רמ"מ שם דיש לכוף לבעל לסייע לנדן קרוביו וקרובי אשתו וע' בב"ש א"ע סי' ע"א שהביא בשם רש"ך דיש לכוף לסייע לנדן קרוביו אבל בתשובת רמ"מ שם מבואר דגם לנדן קרובי אשתו כופין וסיים שם. עוד דאם האשה רוצה ליתן לקרוביה דבר נכון לפי עושרה אין בעלה יכול למחות בזה מפני שמשיאה ש"ר בין שכינותי':

ואני מצאתי בנחלת שבעה סי' י"ז אות ז' שהביא ד"ז בשם תשו' מהר"ש ב"ב סימן קכ"ח דאין ביד הבעל למחות ביד אשתו מליתן לקרוביה דבר הגון לפי עושרה כדרך נשים העשירות דאנ"כ משיאה ש"ר ע"ש וזהו כדברי רמ"מ הנ"ל וע' במח"א הל' צדקה סי' א' בדין תפס עני קרוב מנכסי עשיר וע"ש בהל' זכי' ומתנה סי' א' באמצע התשו' מבואר למ"ש בעצמו בהל' צדקה ע"ש ותבין א"כ בנ"ד שהם גבירים י"ל דגם סך ת"ק רו"כ לא היה בידו למחות ומכ"ש אם כבר נתנה דמתנתה קיימת מטעם הנ"ל ועיין שו"מ מה"ק ח"ג סימן קנ"ה ב' תשובות בענין זה (ועמש"ל סי' ל"ג באמצע התשובה כ"ה):

עוד יש לי לדון בזה דהנה בשו"ת טעו"ד מ"ג סימן קפ"א השיב השואל דבזה"ז שכותבין בהתנאים וישלמו בנכסיהן בשום יש רשות להנשים ליתן לצדקה והוא דחה דבריו בשתי ידים דלשון זה הוא שופרא דשטרא ולשון ברכה לבד ולא דרך תנאי ועוד דאפשר דקאי על נכסי מלוג שלה ע"ש ואני מצאתי בתשו' מהרי"ק שרש כ"ז וז"ל וכל זמן שלא יביא ראי' שהיא מורדת ל"מ בא"י לתפוס נדונית' וכו' אלא אפי' מה שהכניס הוא א"י לתפוס וכו' וכ"ש בהיות התנאים שביניהם שישלטו שוה בשוה בנכסים ולא יבריחו זמ"ז וכו' וכ"ש שהתנאי הוא לקיים מ"ש בתורה דהיינו שיהיו הנכסים עומדים בחזקת שניהם למען שנס היא תזון ותפרנס מהם דודאי תנאו קיים וכו' עכ"ל הרי דס"ל למהרי"ק דאם כתבו בהתנאים לשון זה קאי התנאי גם על נכסיו והוא תנאי גמור אם כן יש מקום גדול לדברי השואל ואפשר שבזמן הש"ס וש"ע לא נהגו לכתוב כן משא"כ בזה"ז ואף שאין בידינו לחדש ד"ז אבל עכ"פ יש לקיים דברי רמ"מ הנ"ל דבעשירה גדולה ונדרה לפי ערך עושרה ובפרט שכבר קיימה דבריה ונתנה דודאי מעשיה קיימין ואין להוציא מיד המוחזק דבזה לכ"ע מועיל תנאי דישלטו בנכסיהון שוה בשוה:

וא"כ בנ"ד שיד המקבל או משאלתו אף שנתן לנדן והוצאה אלף רו"כ הרי הכל לפי ערך הכבוד והבושה וכהא דעני בן טובים דכתובות ס"ז ויו"ד סי' ר"נ וכמ"ש רו"מ לכן יפה דן ויפה הורה שאין להוציא מיד המקבל:

ומ"ש עוד דגם אם אינו בגדר צדקה מ"מ כיון שנתנה מצוה דלהוצאה ניתן דמי להוציאה גזלן דפטור המקבל והביא דברי הבעה"מ ורא"ה ונימוק"י פ' הגוזל ומאכיל ומח"א הל' גזילה סי' ז' וחוו"ד סי' קע"ז סקכ"ז ועיין עוד בסמ"ע חו"מ סי' ע"ב סקל"א באורך בזה שתמה ע"ד נה"ך סי' קע"ז שלא הביא מדברי רשב"א וריטב"א בזביא גם רו"מ וע"ע בא"ז בבא קמא ר"פ הגוזל ומאכיל בשם כמה ראשונים ובשם המאירי בזה ובנ"ד י"ל עוד דהמקבל הרי סובר שלוותה מן בנה הסך הנ"ל ונתנה לו במתנה א"כ פשי' שאין לבעלה ע"מ ולא נודע למקבל שהוא גנוב שהרי הבן ודאי לא יוכל לתבוע כיון שהלוה לה ולהוצאה ניתן ואפי' אם הותו מעות בעין נתנה לו שהמקבל יוכל לומר קים לי כהנמוק"י וע' בב"ש סי' ל"א סק"י וא"כ גם הבעל לא יוכל להבוע דשמא לוותה המעות מבנה ולא לקחה משל בעלה כלום ולאו בע"ד דידיה הוא והמע"ה ולכן אם יקב"ח שנתנה לו במתנה הדבר ברור שאין עליו יותר טו"מ. והנלע"ד כתבתי:

סימן מו

להרב הגדול וכו' מו"ה שרגא פייבל הערץ נ"י
אבד"ק סטאבניץ וכעת ראבד"ק גלאגוב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה חולנית שאין לה ולבעלה רק בן אחד וזה עשר שנים שלא ילדה והרופאים אמרו כי סיבת מחלתה מפני שנתהפך רחמה למטה ושלא תלד עוד רק אם תשים טבעת של עצם בהרחם לא עמוק הרבה רק בערך אגודל מהתחלת ביה"ם והזהירה שתחזיקנו שנה חדשים בלא שום הפסק ועתה שאלה אם נוהגת לספור ז' נקיים ולטבול בהיות הטבעת בתוך הרחם:

והנה רו"מ הביא מדברי הגו"ב מ"ק סי' ס"ו ומ"ת סי' קל"ה וח"ס סי' קל"ב קל"ג שלא התירו רק אם הוא בעומק עד שאין השמש מגיע לשם והח"ס מיקל בספק אם מגיע לשם אבל בנ"ד אין להתיר ורו"מ פתח במהרה דכיון דהיא אינה מקפדת אלא דרוב נשים מקפידות א"כ אף שהיא אינה מקפדת חוצץ כמ"ש בסי' קל"ח סמ"ג גבי אספלנית וכו' ובש"ך סקי"ד דכיון דנשים הבריאות מקפידות חוצץ א"כ בזה"ז שנתפרסם רפואה זו והרבה נשים עושים כן א"כ י"ל דדמי לקלב ומו"ב שאין מקפידין בהדם דאינו חוצץ מפני שרוב בעלי אומניות הללו אינם מקפידות א"כ הכא נמי י"ל דרוב נשים בעלי מיחוש אינן מקפידות ודמי למ"ש הס"ט סקי"ט גבי קליעות שערות דכיון דהנשים הללו אינן מקפידות אינו חוצץ ובסקמ"ד ליזד מזה גם לענין טבעת מהודק אלא שהחמיר מפני שאינו ידוע לכל ובזמן הזה דבר זה ידוע ושכיח הרבה א"כ יש להקל עכ"ד:

והנה אם כי יש מקום לסברתו אבל קשה לסמוך ע"ז במה שכל האחרונים לא דברו מזה וגם בימי האחרונים כבר נתחדשה רפואה זו ומי מבלנו יערב לנגדם. וגם מ"ש מהא דסוכה (ד' ע"ב)

והי'

וחי כריינ"י שם דבביטול לזמן ז"י י"ל דלא בטלה דעתו הרי בנ"ד הוא לששה חדשים וגם אין הנושאים שוים כמובן:

וגם מ"ש רו"מ דיש לסמוך ע"ד הרמב"ם שהובא בב"י ריש סי' זה שפסק דהכל תלוי בקפידא דידה ולא ברוב נשים וכיון דלענין ביה"ס במיעוט שאינו מקפיד לכ"ע הוא רק מדרבנן ולא דמי למיעוט שאינו מקפיד בעלמא דלשי' רש"י הוי מה"ת כמ"ש הח"ס סי' קנ"ג א"כ יש לסמוך ע"ד יחיד שהוא הרמב"ם ובצירוף שי' הסוברים דהא דבעי' בביה"ס שיהא ראוי לבי"מ הוא רק לטהרות. הרי כללא הוא בידי כל המחברים שכל דעה שלא הובא בש"ע אין לצרף לספק וה"נ בזה אבל בתשו' ר"ע איגר סימן ס' באמצע התשובה בענין פלוגתא דרבי ורבנן אם במקום סכנה מיקרי אינה מקפדת כתב דבדרבנן ובביה"ס דהוי תרי דרבנן כדאי הוא היחיד לסמוך עליו בשעה"ד ע"ש וצ"ע לסמוך ע"ז. ובתשו' א' להרבנים דק' שדה לבן בנידון כעין זה הבאתי בזה מכמ"ק ולפמ"ש הסד"ט סק"ה גם הרמב"ם מודה דלהחמיר אזלי' בתר רובא דעלמא וכיון שהדבר מסופק בדעת רמב"ם איך נכל להקל נגד רוב הפוסקים:

אבל הנה מצאתי בס' פחד יצחק אות א' אשה רואה דם וכו' ששאל הגאון אבי עד שר שלום בעל אמונת חכמים מהגאון המחבר באשה שיש לה חולי נפילת הרחם וממנו יוצא ליחה אדומה והרופאים צוו לעשות לה טבעת וכו' וז"ל והנני נוטה מאוד מאוד להתיר לה לטבול עם הטבעת ברחם ולזה נוטה מאוד גם הרב פוגלי וטעמי הוא שאע"כ בבי"ת ירדי יקרא ביה"ס וכו' וביה"ס צריך שיהא ראוי לבא בהם המים אע"פ שא"צ שיבואו מן הסברא נראה לחלק בין הקמטים ותוך הפה וכו' לתוך הרחם שהרי קטנה בתולה רחמה סתום לגמרי ויכולה לטבול כמ"ש מעשה היה והטבילוה קודם לאמה ולכן תוך הרחם נראה שא"צ שיבואו בהם המים עכ"ד והפח"י השיב כי הוא מוסכם מהרופאים וכו' ועל כולם הנסיון כי ברצותינו להכניס בתוך הרחם טבעות וכו' למען לא תפול עוד הרחם היא מקבלת אותם ברצונה הגמור וכו' יען כי אינה מעכבת ההילוך וכו' והתשמיש וההריון והלידה ע"כ הדרן לכללן דכל שאינו מקפיד אינו חוצץ והביא מדברי שב"י ח"ב סימן ע"ה והשיב עליו במ"ש לחלק בין שבירת קשרי הרחם לנפילתה למטה מרפיונה וסיים ועוד נוסף דלא יסק אדעתא אפי' להנך דס"ל דלא כרש"י לחלק בין בית הקמטים וביה"ס לקרוא ביה"ס פנימית הרחם ופי הטבעת לעילא בחותו מקום שמשימים הטבעת דה"כ אלד"ם והפסת מרובה וכו' ועדיין היו צריכים למודעי לידע עד איזה מקום נקרא ביה"ס ומעולם לא יצא מידי ספק לכן אם תסכימו להטבילה מבלי הסרת הטבעת יצאו מכל הספיקות וגם בעל פני משה וחביריו יהיו עמכם ואח"ז חזר וכתב בעל אמ"ח שנעשה מעשה כן להתיר וכי יש לדון עוד מדין רטי' ע"ג המכה והפח"י חזר ודחה דלא דמי לרטי' דהתם צריך להסירה יום ביומו משא"כ בטבעת עכת"ד הרי בהצלו הגדולים הנ"ל דבית הרחם א"צ שיהיה ראוי לבי"מ כלל כיון דלמעלה בעומק בודאי איטו בכלל זה ושוב היו צריכים להגביל איזו מקום הוי ביה"ס ולכן העיקר שכל המקום א"צ לבי"מ ושאינו מעכב התשמיש וההריון ולידה והן [illegible] הביא בשם רב אחד שהעיר בזה והוא דחה ראיותיו ובפת"ש הביא בתירה מהרמ"א סמ"ג וגם בשו"ת שערי צדק י"ד סי' קמ"א העיר בראיה זו ואף דהש"ך שם כתב דאינו מעכב דיעבד היינו דלא תייסי' לכך דלמא עלרה אבל אם נודע שהי' כן י"ל דגם דיעבד מעכב ואני מצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סימן קי"ז וז"ל כתב לי ר"ע שראה בלפנת פפנ"ז בשם הרא"ן האשה שטבלה ולא הטילה מים תחלה לא עלתה לה טבילה דבעי רבנן בנדה (מ"ג) זבה שנעקרו מ"ר וירדה וטבלה מהו ולא איפשיט ור"א לחומרא וכתבתי לו תמי' אני אם יצא מפי הגאון מעולם דאותה בעיא הוא לטהרות ומשום מעיינות הזב וכו' אבל לבעל אפי' אם אחר טבילתה נגעה במעיינות הזב אינה נאסרת לבעלה ולא משום שצריכה לעצור עצמה ולא יהיה אותו מקום ראוי לבי"מ מידי דהוה אקמצי שפתי' דסופ"ח דמקוואות לזה אין ראיה כ"ש מתה כעיא דלאו בהכי איירי עכ"ל ומבואר שדעת הרא"ן לפסול אפי' דיעבד והר"ח שנחלק עליו היינו דמשם אין ראיה לזה אבל מ"מ ס"ל ג"כ דדמי לקמצה שפתי' אך דמ"מ י"ל דודאי מקור מ"ר הוא פתוח לעולם ובעי' שיהא ראוי לבי"מ אבל הרחם שסתום בבתולה י"ל דלעולם א"צ שיהיה ראוי לבי"מ וכיון שדעת הפמ"א שהובא בס"ט סקי"ט דגם גבי חולנית י"ל דכיון שאינה מקפדת וגם שאר נשים שיש להם חולי כזו אינם מקפידות אינו חוצץ א"כ ה"נ בנ"ד:

ומ"ש הס"ט דא"כ גם ברטי' שע"ג מכה וכו' נימא כן י"ל דשא"ה דאפשר להסירן לפי שעה משא"כ בנ"ד שמוזהרת מהרופאים שלא להסיר אפי' רגע ולכן בשעה"ד כזה יוכל לסמוך על הגאונים הנ"ל ולהקל בצירוף לדדי היתר שכתב רו"מ:

וכה ראיתי בשו"ת בש"ר סי' קנ"ו בכסד"ה שהאריך לדחות כל דברי הז"י ואחר שחקר מרופא מומחה נודע לו שהוא עשוי מתחת לפרוזדור שהוא מלא קמטים והחולי הוא שהקמטים מתפשטים ונופלים לביה"ח והוא תחוב בתוכו בכל מרחקיו ומרחיבו בכל שטחו ומפסיק וחולק בתוך הבית ובגד א' א"י להכניס ולבדוק כלל גם חוך ושפת אותו העיגול מבית ומבחוץ א"א לבדוק ולכן הטלה שאין לה בדיקה להפסיק בטהרה ע"ש ולכן יחקור מהאשה ואם תאמר שיכולה לבדוק מכל צד יוכל להקל. והנלע"ד כתבתי:

סימן מז

להרב הגדול וכו' מו"ה גרשון שטיין נ"י
אבד"ק וואסקיוויטץ גליל באקיווינא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שהיה לו פרה מבכרת ומכר את הולד לעכו"ם בכסף ותק"כ ואח"כ ילדה בכור והדבר מבואר ביו"ד סי' שכ"ו ס"ו דאם הקנה לעכו"ם חלק בולד לא קנה דהוי דשלב"ל והביא דברי הדגמ"ר וגו"כ מ"ת סי' קנ"ב שנידד דדוקא באמר בפירוש שאין מוכר לו חלק באם לא מהני אבל בסתמא נעשה כאומר לו קנה בהמה לוולדותיה וכהא דפסקי מהרא"י והג"ה שוסי' הנ"ל וביאר טעמו משום דבעל הבהמה מסתמא רוצה להפקיע קדושת בכורה והביא גם מהח"ס סימן שי"ב שנמשך אחריו בזה ורו"מ תמה עליהם מתוס' ורא"ש בכורות ג' שמשם מקור הדין בעובדא דר"מ בר רחל דהוי מקנה אודנייהו לעכו"ם ואמרינן שם דאתיא לתקלה דמזי איניש אחרינא ואזיל ועביד ופי' משום דאזני העובר א"א להקנות משום דהוי דשלב"ל ור"מ הוה מקנה פרה לעוברה ומהני כדקל לפירותיו ואינש אחרינא חזי וסבור שהקנה רק אזני העובר ואתי לידי תקלה אבל כשמקנה אזני בהמה שרי וליכא חשש תקלה ואי נימא כהגו"ב דבסתמא שרי מאי חששא איכא דמסתמא הרוצה לא יטעה לומר להתנות בפירוש שאינו מקנה פרה לעוברה אלא ימכור בסתמא ונעשה כאומר ובע"כ דגם בסתמא אסור ועוד דלשיטתם דגם בנותן בהמה לגדל ולדות הטעם משום דמכוון להפקיע מבכורה והרי בפסקי מהרא"י סי' ק"ל לא איירי כלל בנתן אדעתא להפקיע מבכורה אלא לפי תומו לצורך מסחרו מסר הבהמות להעכו"ם לטפל בהם והישראל רצה שיקח העכו"ם מעות בעד הטיפול והעכו"ם רצה דוקא בולדות והישראל בטח מפני שהעכו"ם הוא בע"ח שלו יקח מעות ולזה לאביו למכרם והעגל ולא מכר הרי דאדרבא היה סבור שיתחייבו בבכורה ולכן נוה למכרם ואפ"ה פסק מהרא"י דאמרי' נעשה כאומר וכו' וגם הביא מפסקי מהרא"י סימן ר"ל דמפורש דס"ל דהמקבל בהמה לטפל בה בשכר שהולדות יהיו שלו מחויב ליתן לו הולדות עצמן ומבואר דאין הטעם משום דמכוון להפקיע הבכורה אלא גם במקבל ישראל דינא הכי ונעשה כאומר קנה פרה לולדותיה ומדמה לה לאריס שירד לקרקע לחלק בפירות דקנה הפירות אע"ג דהוי דשלב"ל ולא דמי לשוכר חבירו לעשות לו מלאכה בעד חפץ דיכול ליתן לו דמי חפץ בשכרו כמ"ש הרא"ש וברמ"א חו"מ סי' של"ב והאריך בביאור דברי הט"ז סוסי' ש"כ שיש קיצור לשון בדבריו וצ"ל דהא דלא סמך מהרא"י בסימן ק"ל על ד"ז אלא בצירוף נדדים אחרים ובסי' ר"ל כ"כ לסברא פשוטה משום דהסי' ר"ל מיירי שהוסכם כן משניהם מרצונם שיקח הוולדות בשכרו אבל בסי' ק"ל שהישראל רצה רק ליתן מעות אלא שהעכו"ם לא [illegible] רק באופן שיקח הוולדות אך שהישראל היה בטוח בדעתו שהעכו"ם יסכים לדבריו לכן היה רפיא בידי' ד"ז ולא סמך להקל אלא בצירוף נדדים אחרים ואם היה המדובר כן ברצון שניהם יש להקל בזה גם בלא שאר לדדי היתר אבל במוכר העובר לי"ם לומר דנעשה כאומר וא"כ אין להקל בנ"ד כלל עכת"ד:

והנה כל דבריו ברורים אמת ויציב ומצאתי בתשובת מהר"ס מינץ סנ"ל שהיה בימי תה"ד ומהרי"ו ובסי' ל"ד שאל מה"ר איסרלין בעל תה"ד בעובדא בפרה חולבת קודם עיבורה ואח"כ נתעברה ומכר הולד לעכו"ם במעות לבד וילדה זכר ולדדו בעלי הישיבה להתיר דיעבד דשמא חלב פוטר ושמא מעות קונה ואפי' לר"י י"ל דבולד דאין לו מה למשוך מועיל מעות כדאיתא במרדכי פ' הזהב ומהרמ"מ אין דעתו להקל דהלכה דאין חלב פוטר והא"ז יחיד לגבי ש"פ ובעי' משיכה ומעות ובסי' ל"ה השיב לו בעל תה"ד שלא מלאו לבו להקל ונטעם

חולבת וגם בקנין הכסף הרי ש"פ פסקו דבעינן משיכה ועוד דכיון שהקנה הולד משמע שלא הקנה הבהמה לעוברה א"כ אין הקנין כלום דהוי דשלב"ל לפיר"י בבהג"א פ' מי שמת ואצ"נ דלפי' רשב"ם מהני מי יכנים ראשו לפלוגתא דרבוותא וכ"ש דרובן האוסרים והא"ז בסי' ל"ה הנכפל האריך מהרמ"ת והעלה דעיקר הקנין הוא משיכה לרוב פוסקים ולא כסף ורק לחומרא בעי' נמי כסף. ומ"ש הא"ז דבאין לו מה למשוך מהני כסף לבד ובנ"ד משיכת האם ל"מ לולד דעובר לאו ירך אמו לר"ת הרי הר"י פסק דעובר ירך אמו לבד מטרפות כמ"ש התוס' והרא"ש פ"ה דב"ק וכ"פ באגודה וכ"כ דעת הסמ"ג וא"כ אפשר במשיכת האם וגם תמה על הא"ז הא אא"מ דשלב"ל ואיך מהני הקנין לגבי ולד וכבר שאל מהר"א כ"ץ ממהרי"ו והרא"כ תי' דהא"ז מיירי דוקא סמוך ללידה ואז הוי כמונח בדיקולא כי נגמר הולד לגמרי ומהרי"ו דחה חילוק זה מש"ס דב"ב (קמ"א ב') דפריך לר"ה מהא דאם ילדה אשתו זכר וכו' והו"ל לשנויי דמיירי סמוך ללידה ותי' דהא"ז מיירי כשאמר לכשתלד וס"ל דבכה"ג מהני הקנין והרמ"ת דחה גם תי' זה דהא"ז סתמא קאמר דקנה בכל ענין ולכן העלה דאף דאא"מ דשלב"ל היינו דמלי למיהדר וליכא מש"פ אבל מ"מ מחוסר אמנה וכל כמה דלא הדר בי' המקח קיים ופי' רשב"ם בב"ב דהא דאא"מ דבר שלא בא לעולם משום דלא גמר ומקנה ולגבי בנו דגמר ומקנה קנה וא"כ י"ל דגבי בכורה גמר ומקנה כדי שיפטר מן הבכורה וכמ"ש כה"ג בתוס' בע"ז דגם בקונה בכרוטה מהני אע"ג דבזה יותר כפלים דאגן סהדי שהישראל גמר ומקנה וה"נ בדשלב"ל ואף דיש לחוש שמא הגוי חזר בו י"ל דמה"ט דקדק הא"ז בלשונו וכתב מותר לישראל לקבל מעות וכו' ולמכור לו העיבר וכו' וחוזר וקונהו מן הגוי כשיולד וכו' ור"ל דכיון שהעכו"ם יודע שיחזור הישראל ויקנהו ויתן לו ריוח לכן גמר וקני כדי שירויח וכיון דאגן סהדי דשניהם אינם חוזרים לכן המקח קיים אף דהוי דשלב"ל זה נראה בדעת הא"ז וכיון דש"פ כתבו גם בדין מכרת דבלא הקנה אלא אוזן העובר הוי דשלב"ל וס"ל דגבי עכו"ם דפיהם דיבר שוא ליכא משום הימנותא וכדאי' ברפ"ב דבכורות דבעכו"ם דלא קיימי בדיבורן ל"ל בה ולכן ל"מ. קנין בדשלב"ל והא"ז גופיה הרגיש שדבריו הם נגד דברי התוס' לכן א"ז. להקל בזה כלל וגם לא מקרי דיעבד כיון דאפשר ברעיי' עד שיסתאב והאריך בזה ומסיק וז"ל ומעתה האי דידן דרשתי ותקרתי היטב איך היה מכירת הולד והמכירה היתה סתמא בולד ולא הזכיר האם כלל וגם לא אמר לכשתלד וגם היה זמן רב קודם הלידה ומעתה אומר אני דהוי ספק בכור בין לתי' מהרא"כ דהא"ז מיירי בנגמר ההריון וכו' ובין למהרי"ו דמתרץ דהא"ז מיירי באמר לכשתלד ואף בזה יש דעות וכן יש דעות ה עובר ירך אמו וכו' וכיון דאית לי' תקנתא ברעיי' לא נכנים עצמינו יכו יתפל בו עד שיפול בו מום וכו' עכה"ד הרי מפורש היפוך דעת הג"ב וגם בספק אסור ובעל תה"ד עצמו הסכים לאסור גם בצירוף קולא דחולבת ומכ"ש בלא צירוף קולא הנ"ל וע"ש בסי' ל"ו עוד בזה:

ובעיקר הדבר שנחלקו בדעת הא"ז במה שנתקשו מהא דאא"מ דשלב"ל הנה בא"ז הל' בכורות סימן ת"פ כ' וז"ל מיהו לדברי ר"ת דפסק כר"י וכו' ולעכו"ם במשיכה וכו' אם הקנה העובר לעכו"ם וקיבל דמיו לא קנה העכו"ם ולא פרעה קדושת בכור אלא צריך להקנות גוף האם עצמה וכו' שימשוך העכו"ם את האם וכו' ובענין זה יועיל אפי' הקנה לו קודם שהיתה מעוברת דא"ל פרה לעוברה אני מוכר לך וכו' וכ"ע לא ידעו וכו' אלא יאמרו אזי עוברי אני מוכר לך ויהיו סבירים שחל הקנין אפי' הקנה לו קודם העיבור וכו' ואיתו קנין וכו' דהוה דשלב"ל וכו' ואתו לידי תקלה וכו' הלכך לדברי ר"ת אין מקנין העיבר וכו' מיהו לענין הלכה למעשה נראה בעיני וכו' דשרי לן להקנות לעכו"ם בין בו בין באמו וכו' היכא דל"ל למימשך קני בכסף וכו' ה"נ כשמקנה לו העובר הואיל והעובר לאו בר משיכה הוא מעות קונות ואע"ג דאפשר לקנותו בחליפין וכו' ואעפ"כ מעות קונות הלכך היכא דהוכר העובר מקני אזן העיבר אפי' לר"ת וכו' עכ"ל הרי מפ"ש דדוקא קודם העיבור הוה דשלב"ל משא"כ משהוכר העיבר וס"ל כדעת רמב"ם שבאה"ע סי' מ' וס"ל דגם לגבי קנין מהני ויעיין במזבח כפרה לבכורות (נ') בשם תוס' הלוניות דמפירש כפי' הא"ז דהתם רק משום קודם העיבור דאז הוה דבר שלא בא לעולם משא"כ כשהוכר עוברה ואף שדעת כמה אחרונים דהרמב"ם לא כ"כ אלא בזקדם הנך רואה שדעת הא"ז ותוס' אינו כן:

וביש אני לעצמי יש לי לדון בדבר חדש דגם להסוברים דעובר ירך אמו עולה יפה דינו של הא"ז דהא מבואר ־־־י תו"נ

כוסי' ק"ל בשם רשב"ן כפי מה שביאר הב"מ א"ע סי' נ' ס"ז דגבי קנין כסף גם אם לא חל בשעת נתינה מ"מ אם אח"כ יוכל הקנין לחול כל זמן שלא החזיר לו המעות שפיר מועיל הקנין ועמ"ע סי' קנ"א סק"ט דמפורש כה"ג וע' בתוס' ב"ק (קי"ב ע"א) ד"ה אע"פ וכו' (ואף שהב"מ כתב דלריך רילוי בשעה שיוכל לחול נראה דבנ"ד שפיר י"ל כסברת מהרמ"ת דכיון שעשה להפקיע בכורה וכל עיקר הקנין שיהיה הולד לכשיוולד של עכו"ם לכ"ע הוי כנתרלה בפירוש):

והנה בש"ס דערכין (ז' ע"א) מבואר דיושבה על המשבר כיון שנעקר הולד אף שעדיין לא ילא כלל גופא אחרינא הוא ועתוס' נדה (מ"ד) ומג"א סי' ש"ל סק"י ומהר"ש שם ותוס' ע"ז (כ"ו ע"א) ד"ה סבר וא"כ בשעה שנעקר הולד לכ"ע עובר לאו ירך אמו הוא ובאותה שעה שפיר חל קנין הכסף שביד מוכר דבאותה שעה א"א במשיכה כיון דלאו ירך אמו הוא ומהני הכסף לבד וגם י"ל דבאותה שעה לכ"ע לא הוי דשלב"ל דכמונח בדיקולא דמיא כיון שכבר יש לו חיות בפ"ע וכגופא אחרינא דמי (ועתוס' חולין (ס"ח ע"א) ד"ה אדם מבהמה וכו' דביליאת ראשו חוץ לרחם לא הוי כילוד) והרי בתוס' נדה שם מדמי נעקר הולד לנהרגה האם ומבואר בקצה"ח סי' ר"ע סק"ג דבנכחטה האם הוי בא לעולם דכמונח בקופסא וה"נ בזה אך דלפ"ז הוקשי ג"כ כקושי' מהרי"ו על תי' מהרא"כ שהבאתי לעיל מהא דב"ב (קמ"א ב') דהו"ל לשנויי דמיירי כשיושבה על המשבר או שכבר מתה האם ובע"כ דגם בכה"ג הוי דשלב"ל ועכ"פ לפי' הא"ז דל"ה דשלב"ל אלא דלהסוברים דעובר ירך אמו נדחה טעמו דהא אפשר במשיכת האם ועפ"ז יתכנו דברינו אלה לקיים טעמו גם להסוברים דעובר ירך אמו והוא דבר חדש ונכון כש"ד:

ולפמ"ש מהרמ"ת בטעמו של הא"ז משום דאגן סהדי דגמר ומקני ואף דהעכו"ם אינו מכוון למיקני כיון דאדעתא שיחזור הישראל ויקנהו קעביד גם העכו"ם גמר ומקני י"ל בזה דלא תיקשי מתוס' ורא"ש שכתבו דאם הקנה רק אזן העובר לא קנה די"ל דהתם מיירי במקנה להעכו"ם לחלוטין ולכן אף די"ל דלגבי המוכר הישראל אמרי' דגמר ומקני מ"מ העכו"ם לא גמר וקני:

וראיתי בשו"ת גא"י חיו"ד סי' נ"ח שכתב מדעתא דנפשי' בטעם הא"ז משום דאגן סהדי דגמר ומקני להפקיע איסור בכורה ומה"ט המזכה לבנו עובר קני ובסי' נ"ט הוסיף לחזק דבריו דגם בדשלב"ל עיקר טעמא דלא קנה משום דלא גמר ומקני והביא מהחמ"ח א"ע סוסי' מ' וכ"ש סימן קי"ד סק"ח שכתבו כה"ג דהיכא דאיכא אומדנא דגמר ומקני גם בדשלב"ל קנה אלא דדוקא במכוון גם לטובת עצמו שיהיה לו זכות בהעובר אחר שיחזור ויקנהו מהעכו"ם מהני ולכן דקדק הה"ג"ח בשם א"ז וכתב וחוזר וקונהו מן הנכרי ובזה תי' הא דהתוס' בכורות (ג') כתבו דבמקנה האזן מהעובר הוי דשלב"ל דהתם בעובדא דר"מ הוה יהיב להו לכהן אלא שהיה מקנה לעכו"ם דלא ליתי לידי תקלה לאחרים א"כ ליכא אומדנא כ"כ במכוון בלב שלם והאריך לייסב גם דברי הש"ע סי' ש"כ ע"ש באורך ולא ידע מדברי הרמ"ת הנ"ל ומ"מ לדינא א"א לסמוך ע"ז כמ"ש הרמ"ת עצמו ואף בהגוא"י נדחק לייסב שלא יהיה כתירה מהתוס' ורא"ש בכ"ז קשה לסמוך ע"ז דלא הו"ל לסתום אלא לפרש:

וגם מ"ש רו"מ מהא דבסטימותא קני גם דשלב"ל כבר האריכתי בזה במשפט שלום סימן ר"ת וכה ראיתי בשו"ת ב"ש ח"ב סי' קנ"ה קנ"ו וסי' קפ"ו קפ"ח וכתבו' שו"מ מ"ת סי' ק"א שהאריכו בד"ז ואין פנאי לעמוד על דבריהם הארוכים:

וזאת אגיד מה שעלה עוד בלבי לקיים סברת מהרמ"ת וגוא"י וגו"ב סכ' דאגן סהדי דגמר ומקני ולכן מהני גם בדשלב"ל כיון דרוצה להפקיע מבכורה והמהרמ"ת וגוא"י פקפקו דמ"מ הנכרי לא גמר וקני והנה בגוף הדבר אם הוא דאא"מ דשלב"ל הטעם משום דלא גמר ומקני מצאתי כן בהא"ז ב"ב (קמ"ב) בשם תוספי הרא"ש וכ"ה בנימוקי"י ב"מ פא"ב והובא גם בשו"ת הרא"ם מרגליות סי' ל"ז ושכ"ה בתשו' מהר"י באסן ור"א מיגרין סי' י"ח י"ט ולפמ"ש הרשב"א פ"ב דגיטין ונימוקי"י פח"ה בדע"מ א"ל כונת קונה אך בקצה"ח סי' רה"ע דבעכו"ם ל"ש ד"ז כיון דאין זכיה לעכו"ם אבל בתי' ח"ס לע"ז (דף ע"א) דחה דברי קצה"ח והעלה דגם בעכו"ם מהני ואמי מצאתי במזבח כפרה לבכורות (ג') בשם רגמ"ה ובדרישה יו"ד סי' ש"כ מפורש היפוך ד' קצה"ח וע"ע בשו"ת ברכת יוסף סי' ט"ז אות ה' מ"ש בזה הנל וב.י רגמ"ה ל"ע דזכיה ודאי דל"מ בעכו"ם והנמ"ל:

9

אולם

אולם יש עי נדון שד' לפמ"ש הריב"ש סימן ש"ח בהא דמכירת בכורהש"ג עשו ליעקב משום דקודם מ"ת גם בדשלב"ל קנה [ח"ה בהמ"ח ע' בזה בקלה"ח סי' רע"ח סוף סקי"ג ובסי' ר"ע וסימן של"ב סק"ו] ובאמת שכ"ה בדד"מ אלא דלגבי ישראל אמרי' דלא גמר ומקני אבל כיון דלגבי ישראל אמרי' דבנד"ד גמר ומקנה להפקיע מבכורה ולגבי עכו"ס הרי מדיניהם גם דשלב"ל קנה אם כן ממנ"פ מועיל הקנין בין מלד ישראל המוכר ובין מלד העכו"ס הקונה וג"ז נכון והנה לפמ"ש בנה"מ רסי' ר"ע ובשויע"ק יו"ד סי' ש"כ דבמוכר העובר בעודו במעי אמו מהני הקנין יש לדון ג"כ בנ"ד להקל אבל גם דבריהם צ"ע מהתוס' והרא"ש בכורות הנ"ל וכה ראיתי בשו"ת אמונת שמואל סימן מ"ד דאין להקל במכירת העובר ואין לסמוך למעשה ע"ד הא"ז ע"ש:

והנה מ"ש רו"מ מדברי האחרונים אם קנין סטימותא מהני מה"ת או רק מדרבנן הנה מלאתי בתשובת רדב"ז ח"א סימן תק"ג שכתב דבכל תקנת ממון כל שנהגו כבר בזה ועד"ז נו"כ בני אדם שוב הו"ל ד"ת ממש דלא גרע מסטימותא ע"ש ומפורש דס"ל דסטימותא תועיל מה"ת ולעומת זה בתשובת רמ"א סי' פ"ז מפורש דסטימותא רק מדרבנן קונה והאחרונים לא הביאו מזה זולת בשו"ת בנין ציון החדשות סי' ע"ו הביא מתשובת רמ"א ולא מתשובת רדב"ז הנ"ל:

ומ"ש רו"מ דקנין סטימותא הינו אלא כהתחייבות שחל רק על גופו ולא קנין בגוף הדבר כ"ש מהרי"ט בשניות חח"מ סי' כ"ג א"כ ל"מ להפקיע קדושת בכור ואף דתיכף כשנולד חל השיעבוד על הולד מ"מ הרי כשנולד קדים קדושת בכור וחייל כמ"ש בקלה"ח סימן ר"ט סק"ו הנה מלבד דבקלה"ח שם סיים דלהסוברים כרבה דמכאן ולהבא קדים שפיר חייל הקנין עם יליאת מיעוטו טרם יליאת רובו דמלי חייל או קדושת בכור וא"כ ה"נ חל ביליאת מיעוטו חיוב הסטימותא ושיעבודו על מיעוט העובר שילא מקודם שיגיע חלות קדושת הבכור וגם גוף הדבר שכתב בשם מהרי"ט לענין משעבד בדשלב"ל דאע"ג דמהני מ"מ אין השיעבוד חל על דבר המשתעבד אלא על גופו מלבד דבמהרי"ט שם לא נזכר מזה אלא גבי שכירות דהוי כחוב עליו כתב וז"ל ולא שנאמר שהי"ל קנין בגוף הדבר שנדר לו דלא מלי לסלוקי לי' בזוזי דלא יהא אותו שליחות שעשה לו אלא כמעות ממש וכו' מ"מ מעות אינם קונות ומש"ה פריך וכו' הא מחוסר משיכה וכו' ושמא דאפי' חיוב אין עליו וכו' והואיל וטלה אין כאן שעבוד אין כאן וכו' עכ"ל וע' במל"מ פ"ד מאי"מ הי"ג שרמז לדברי מהרי"ט הללו והשיג עליו מהרא"ש בע"ז שם וע' בחי' ח"ס לע"ז שהביא מהריטב"א שם שכתב כמהרי"ט אבל היינו בדמי שכירות דמלי לסלוקי ליה בזוזי או בשלב"ל ואינו בעולם כלל וע' מהרי"ט שם סי' ס"ט וסימן פ"א אבל בקנין סטימותא דמחויב ליתן גוף החפץ שמכר לו שהרי מכר עובר זה דוקא אלא שהוא במעי אמו ולסי' כמ"פ מיחשב דשלב"ל ולפמש"ל כל טעמא דדשלב"ל הוא רק משום דלא גמר ומקני וכיון דסטימותא מועיל בדשלב"ל מפני שכן המנהג א"כ גמר ומקני ושפיר חל הקנין על גוף הולד במעי אמו כיון שהוא בעולם וידוע לנו מקומו אלא דלענין קנין דינו כדשלב"ל ולא סמ"ד להקנות י"ל דגם מהרי"ט מודה דהוי קנין גמור וע' בתשו' הרא"ש כלל י"ג דין כ' דגם בחכירות דהוי דשלב"ל קונה מדין סטימותא ול"מ סילוק עד שיחזור ויקנה ע"ש ומוכח דהוי קנין גמור ולא התחייבות לבד וע' תשו' אמונת שמואל סי' מ"ד שלידד ג"כ להקל בקנין כסף לבד בדיעבד משום דמנהג בדיניהם לקנות והוי סטימותא אלא דהתם מיירי בדבר שבא לעולם ולענין מכירת עובר החמיר באמת יעוש"ה:

סוף דבר אחרי כל הלדדים הנ"ל אין להקל אלא לענין הטלת מום ע"י עכו"ס. ומ"ש רו"מ בדין סד"א וסד"ר-שנזדמנו יחד כבר נתבארו הדברים בחיבורי משפט שלום סימן קל"ח ויותר מזה הארכתי בתשו' ואכמ"ל:

סימן מח

להרב הגדול וכו' מו"ה נתן העבינשטרייט נ"י מו"ץ דק' פרעמישלא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדבר הס"ת שנתן אחד ממחו"ק זה יותר משש שנים לביהמ"ד של הקהל ובגמר כתיבת הס"ת ביקש מהגבאים דשם שיקבלוהו לשם וקיימו וקבלו הספר תורה בשירה ובזמרה בכתר וגבל בקהל עם ואח"ז נתאספו אל המשתה אשר עשה כנהוג ובתוך אחד השיחים אמר הנותן להגבאי דע שאינני נותן הס"ת לחלוטין במתנה וענהו הגבאי אם אין אתה נותן לחלוטין תתן שכירות להביהמ"ד סך כ"ה רו"כ לכל שנה שיעמוד שם ושתק הנותן ועתה באו גבאים מקיבוץ יחידים דשם שבבית א' הגבירים ומכתב האיש הנותן בידו שרלונו ליקח הס"ת מהביהמ"ד וליתנו לבית קיבוץ יחידים הנ"ל והנותן דר כעת בווינן זה איזה שנים והגבאים מהביהמ"ד השיבו שאין רלונם בזה כי לא על חנם שנחו עמו ואם יעקש נגדם אזי תובעים סך כ"ה רו"כ לכל שנה כפי שא"ל הגבאי או (והגם שהגבאי הזה כבר שבק לן חיים בכל זה עשו גב"ע בב"ד על זה) אבל הם אינם מוחלים בשום אופן וטוענים שהס"ת שייך להם. עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא מתשו' רדב"ז ח"ב סי' תרמ"ד בעובדא שהתנדב אחד כלים לשמש לא"י ולהקדישם בתנאי שיוכל להוליאם מהמקום שיעמידום שם לביהכ"נ אחרת ונשאל אם יוכל השליח להקדישם לב"ה שבירושלים שיש שם תקנה שלא להשתמש רק בכלים שהם הקדש מוחלט ולידד בתחלה שאין זה בכלל התקנה כיון דמ"מ אינם של חול אין רשות לבה"כ לעשות בהם כרלונו ועוד שהרי כשיבא בעל הבית ולהוליאם להוליכם לביהכ"נ שבעיר אחרת אומרים לו בית דין מעלין בקדש ולא מורידים וקדושת ירושלים עדיפא מקדושת שאר א"י ועוד שכבר החזיקו בהם בשימוש כמ"פ ללורך ב"ה בירושלים ועפ"ז לידד כת"ר דגם בנ"ד א"א להורידו דקדושת רבים עדיפא מקדושת יחידים כדמוכח בא"ח סי' קנ"ג סי"א דדוקא להשאיל ליחיד שרי ולא למכור וא"ל דשא"ה שהוא הקדש ממש משא"כ הכא דהס"ת שלו ורשות בידו למכרו לקלת פוסקים דמותר למכור ס"ת של יחיד דז"א דבהקדישו לקרות ברבים אין היתר למכרו כמ"ש המג"א שם סקכ"ג ולפמ"ש בפת"ש סימן ע"ר בשם יד הקטנה דכותב ס"ת לעלמו לכ"ע אסור למכרו א"כ פשיטא דאין להורידו מקדושה עכת"ד:

והנה מ"ש דהוה הורדה מקדושה וראייתו מהא דדוקא להשאיל ליחיד שרי יש לפקפק דדוקא ליחיד אסור למכרו אבל לרבים גם אם הם מועטים במספר מהקהל שבביהמ"ד בכ"ז מקרי רבים ולא מקרי הורדה מקדושה אבל יש להביא ראי' מש"ס דמגלה (כ"ז ב') בהא דאין מוכרין של רבים ליחיד מפני שמורידן מקדושתן דברי ר"מ א"ל א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה ומפרש הש"ס דטעמי' דר"מ דמעיר גדולה לקטנה השתא נמי קדישא משא"כ ביחיד שא"א קדושה בפחות מעשרה ורבנן הי איכא למיחש כה"ג נמי איכא למיחש משום ברוב עם הדרת מלך ע"ש הרי דגם בכה"ג מקרי הורדה. אבל באמת נראה דהיכא דהתנה בתחלת נתינתו לב"ה שיוכל להוליאו וליקח לעלמו ליכא בזה משום הורדה מקדושה וראיה לזה מתשו' שא"י שהובא בש"ך יו"ד סימן רנ"ט סק"ו דגבי ס"ת שמנהג העולם להניח בב"ה ומ"מ שם בעלים עליו אין ראי' ממה שהניח לשם הס"ת כי בזה"ז עיקר כתיבת הס"ת להניח לקרות בו ברבים וקדושתו גדול ואין כל מקום ראוי להניח בו הס"ת ולכן אין ראיה ממה שהניחו בב"ה שהקדישו לעולם ולכן כשירלה חוזר ולוקחו והביא ראיה מתשו' מהרי"ק שרש ע' והמעיין שם ימלא שכתב וז"ל שאם נתברר שזה הס"ת הוחזק וכו' לאביו של זה וכו' שאינכם יכולים להחזיק בו שהרי הדבר ידוע דל"ש חזקה בס"ת העשוי מתחלתו ע"מ כן שיקראו בו הרבים ושיהיה תמיד מונח בב"ה עד יום פקוד אותו הבעלים וכן פסקתי כבר וכו' עכ"ל הרי מפורש דבנכתב הדעתא שיקראו בו זמן רב ברבים לא החזיקו בו הקהל וביד בעלים להוליאו משם וליקחנו לעלמו ואינו בכלל הורדה מקדושה כיון שהתנה בפירוש וכמבואר בא"ח סימן מ"ב ס"ג וע"ש בט"ז סק"א ומג"א סק"ו ואפילו בגוף הקדושה להשתמש בו חול מהני תנאי כמ"ש בתשו' ל"ל סימן פ"א ומש"ז שם ומכ"ש למעט בקדושתו וע' תשו' עבוה"ג סי' ס"ה ותשו' בר"א חאו"ח סי' ז' וסי' ח' בכ"ז וא"כ כיון שהעיד המג"א דבזה"ז המנהג גם בכלי קודש שאינו הקדש לחלוטין שכל הנותן ע"ד המנהג הוא נותן ומכ"ש בס"ת א"כ הוי כהתנה בפירוש כמ"ש הט"ז רסי' מ"ב דלב בית דין מתנה וכבר כתב הרמ"א ביו"ד סימן קס"ט סי"ח בהג"ה דהואיל והמנהג כן הוה כהתנה בפירוש וכ"ה בהו"ח סי' רע"ט ובחו"מ רסי' ס"ז ועוד בכמ"ק א"כ ה"נ הוי כהתנה בפירוש שאין נותנו לחלוטין ושרי להוליאו ואינו בכלל הורדה מקדושה ודברי רדב"ז לע"ג שהם נגד דברי מהרי"ק וש"פ הנ"ל ואולי י"ל דהתם שאין בידו ליקחם לעלמו כלל ואין לו זכות בהם אלא להוליאם לב"ה אחר אז י"ל דאסור להורידו וגם החזיקו בו בב"ה שבירושלים משא"כ בנידון דידן שהרשות בידו ליקחנו לביתו וללמוד בו שזהו עיקר מלות כתיבת ס"ת כמ"ש

הב"י סוסי' ע"ל בביאור דברי הרא"ש א"כ לא נפיק מרשותו ולא זכו בו בב"ה של הקהל כלל:

יראיתי בתשובת כתו"נ סי' מ"ע שהאריך בענין המחלוקת בין משפחת הראובנים ובין משפחת השמעונים בההעתקות בב"ה וסיים וז"ל ולענין חפצי קודש שהשמעונים רוצים ליקח חלקם ולהוליכם לב"ה אחרת ולהניחם בקדושתם רק שיהיה להם טוה"נ וא"כ לא דברו נכונה כמש"ל בשם מהרי"ק (ושם לעיל הביא ממהרי"ק שאין אדם מורים טה"נ וכו' שהובא בחו"מ סי' רע"ו) ולא נעלם מעיני מ"ש הרא"ש בתשו' סי' נ"ג שחולק ע"ד מהרי"ק אלא שלא הזכיר ממהרי"ק וס"ל דאומד הדעת הוא של המקדישים שיהיו הכלי קודש בב"ה שהוא מתפלל בו הוא ובנו כדי שישגיחו עליהם ע"ש מ"מ בנ"ד גם הרא"ש מודה שאין לשמעונים זכות להוציא חפצי קודש מב"ה של הראובנים כי יותר יש אומד הדעת המורישים שלא יוציאום משם אפי' אם מנהג המקום קבוע הוא מי שנותן כלי קודש או חפצי קודש אח"כ הוא מוציא לב"ה אחרת או עושה בהם כרצונו פשוט הוא שיכולים השמעונים ליקח חלקם ורמז לתשו' מהרי"ק שרש קס"א ע"ש וכיון שהעידו השא"י וש"ך ומג"א דגבי ס"ת בודאי כן הוא שיוכל ליקחנו לעצמו ושם בעלים על הס"ת א"כ בודאי יוכל ג"כ להוציאו משם וליתנו לאיזה מקום שירצה:

ומ"ש רו"מ מדברי הת"ח שאינו יוצא מצות כתבו לכם בנותן הס"ת לקהל והביא מפו"ת אחרונים שחולקים עליו ומהם בשו"ת נפש חיה ודברי יוסף הנה אמת שיש חולקים ע"ז וכן ראיתי בספר תורת נתנאל מהגאון בעל ק"נ פ' יתרו שדחה ראיות הת"ח ושהעולם אין נוהגים כהת"ח בזה אבל לעומת זה מצאתי בחידושי מהר"ל מפראג על טוי"ד סי' ע"ר שכ' בפשיטות דאותן שכותבין להם ס"ת ומקדישים אותו לב"ה לא יצאו י"ח אלא יתנוהו לב"ה ותשאר ברשותו וכן מצאתי בתשובת מהרש"ך ח"ב סימן א' ובתשובת נוו"ר הספרדי חח"מ כלל ג' סימן י"ז שפסקו כהת"ח וזה כמה שנים כתבתי במ"ש הפת"ש בשם בני יונה דגם באבדה או נשרפה קרוב לומר שיצא י"ח ובמחכת"ה נעלם ממנו דברי הרמב"ן שהובא בב"י יו"ד סימן ש"מ דמפורש להיפוך יעו"ש וימצא מפורש כן:

ועכ"פ הרי לפנינו ארי' דבי עילאה מהר"ל מפראג ושאר גדולי האחרונים שהסכימו עם הת"ח וגם אי הוי ספיקא לא מחית איניש נפשי' לספיקא להפקיע ממנו מצות כתיבת ס"ת אחר שזכה בה ובאמת אין נ"מ בזה דגבי ס"ת כבר העידו השא"י וש"ך דלכ"ע המנהג שהוא של בעלים:

ומ"ש רו"מ דגם לפי המנהג היינו היכא שצריך למעות למכרו לצורך מצוה משא"כ להשאילו לאחר בזה ליכא מנהג אינו מובן דכיון דעכ"פ המנהג שאינו מקדישו להב"ה ולא נפיק מרשות בעלים והוי כהתנה בפירוש ע"ז א"כ בידו לעשות בו כאדם העושה בשלו. ומ"ש בשם הד"ח אין הספר בידי. ומ"ש רו"מ לדון מכח אומדנא יעוין בתשו' ח"ל סי' קל"ה בשם תשו' הרא"ש דא"א בקיאין באומדנא להוציא מהמוחזק אלא באומדנא שבש"ס או שהיא ברורה וליכא למיתלי מידי בשום מלתא אחריתי ע"ש וכ"ה בתשו' דבר שמואל סימן ס"ו ובנ"ד שיש עדים ורואהו בעל הס"ת מוחזק וא"א לבטל חזקתו:

אולם במה שא"ל הגבאי שאינו רוצה להחזיק הס"ת רק נגד שכירות כ"ה רו"כ לשנה והוא שתק נראה דבכה"ג שתיקה כהודאה ואף דקיי"ל דבהבטיח שכר יותר מהראוי י"ל משטה הייתי ואפילו לא טען טענינן ליה כמ"ש בחו"מ סוסי' רס"ד מ"מ הרי היכא שהשיבע תפוס א"י לומר משטה כמ"ש בסי' פ"א ס"ד דאף שיש עדים שהוא ממונו של נתבע וגם ראוהו בידו אפ"ה א"י לומר משטה וה"נ הרי הקהל מוחזקים בהס"ת ועוד שהרי לשי' כמ"פ גם בכה"ג הוי בכלל אמל"ג וכבר העלה בקצה"ח סי' רס"ד דבהבטיח לעני יותר מכדי שכרו א"י לחזור בו וה"נ לצורך ביהמ"ד וע' באה"ז לב"מ בכוני' דא"כ בשם הר"ן דשתיקה ל"ה הודאה וודאית אלא מספק ולכן מהני תפיסה ולפ"ז היה מקום לפקפק בנ"ד כיון שאין לקהל דין מוחזקין ממש שהרי ידוע בעדים שהס"ת של פלוני והניחו שם אבל אין כל הענינים שוים שהרי בכמה דוכתי מהני שתיקה אפי' להתחייב והכל לפי הענין ובפרט בנ"ד דאיכא משום אמל"ג ומבואר בב"י חו"מ סוסי' רי"ב בשי' רמב"ם דגם בשתיקה איכא משום נדר ע"ש וא"כ מסתבר דבנ"ד גמר והסכים לדברי הגבאי ולכן א"י להוציא הס"ת מידם אא"כ יתן תשלומין לכל שנה כפי שהתנה עמו הגבאי בתחלה והנלע"ד כתבתי:

שוב חזר השואל וכתב אלי במה שכתבתי דהיכא שהתנה בתחלה ונשאר ברשות בעלים ל"ש דין הורדה מקדושה וה"נ כיון דהמנהג כן הוי כאלו הותנה וע"ז תמה השואל דנהי דהמנהג ליקח הס"ת למקום שמתפלל בו אבל לא ליקח למנין אחר ולק"מ דכיון דע"י המנהג גם בסתמא הוי כהתנה שיוכל ליקחנו לעצמו לביתו א"כ לא זכה בו ההקדש של ביהמ"ד כיון דבידו להפקיע זכותם וליקחנו לעצמו ואין בזה משום הורדה מקדושתו כלל מטעם הנ"ל וכיון שאין בו זכות לביהמ"ד שוב יוכל להפקיע זכותם גם ליקחנו למק"א וכמ"ש כה"ג בתשובת רדב"ז ח"א סי' ס"ח דמה"ג אל קונם הנאת תשמישך וכו' משום דבידו להפקיע שיעבודה ע"י גירושין לכן גם בקונם חל ואין שיעבודה אלים ע"ש וה"נ בזה הרי לא זכו בו לביהמ"ד כלל וממילא בידו לעשות בו כאדם העושה בשלו וע' בר"ן פ' אע"פ דאין הבעל יכול להקדיש מע"י אשתו כיון דבידה לומר א"נ וא"ע וע' ח"ס יו"ד סימן רכ"ה (ויש לעיין מהירושלמי רפ"ז דכתובות ה"א מכיון שהוא עתיד לגרשה וכו' כמי שאין בו חוב וכו' ודחי לה ומשני בע"א הרי דלא ס"ל סברא זו למסקנא) ועוד שהרי אם יקחנו לביתו אין בידם למחות בידו ואם אח"כ יתנהו לאחרים מביתו לא יעלה עה"ד שיוכלו לחזור ולמחות בידו כיון שכבר פקע זכותם א"כ אפוכי מטרתא למ"ל וכה"ג מבואר ברא"ש פ"א דב"ק סי' ג' וז"ל שכל דבר שאדם יכול לעשות רואין אותו כאלו הוא כבר עשוי כדאמרי' פ' בתרא דכתובות (ק"ט ע"ב) מי שהבדה וכו' עכ"ל:

ויש להביא עוד ראיה מהא דכתובות (ס"ט ע"ב) המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן בעלי עלי דלר"מ מצוה לקיים דברי המת לקנות לה שדה ר"י אומר וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה הרי היא מכורה מעכשיו ופירש"י וכי מה תועלת לו לקנות אפי' אין כאן מעות אלא כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה הרי היא מכורה הלכך שומעין לה עכ"ל וקיי"ל כר"י וה"נ בנ"ד כיון שבידו ליקחנו לעצמו ואחר שיקחנו לעצמו דכבר פקע זכותם הרי בידו לעשות בו מה שירצה א"כ גם מעכשיו שומעין לו ואין סתירה לזה מהרדב"ז שהביא כת"ר דשאני התם שלא היה בידו ליקחנו לעצמו וכמ"ש לעיל משא"כ בנ"ד:

ומ"ש רו"מ דאין להוסיף על המנהג אין זה בכלל הוספה דהיינו הך ותדא תליא באידך וכמ"ש ועוד דאדרבא הא עדיפא דהא יש לו זכות ליקחנו לביתו שלא לקרות בו כלל מכ"ש ליתן למנין אחר לקרות בו בקהל ואין זה הוספה וכה"ג כתב הר"ן פ"ז דשבועות בהא דשניהם חשודים בפסק ר"ת דמפסיד פלגא והקשה הרמב"ן דא"כ היכא אר"נ דהא דרו"ש דמת לוה בחיי מלוה הבו דלא לוסיף עלה והא איהו נמי מוסיף עלה בשניהם חשודים ותי' הר"ן דכי אר"נ הבו דלא לוסיף ה"מ כגון פוגם שטרו וכו' אבל תובע חשוד זה מפני שנשבע הוא שא"י לישבע ורואי שיפסיד יותר מדרב ושמואל ומפוגם שטרו ולא מוסיף מיקרי ע"ש וה"נ בנ"ד:

ולכן נלפע"ד כיון שהמנהג שאינו שייך לביהכ"נ ורשאי ליקחנו לעצמו לביתו ה"ה ליתנו בדרך שאלה למנין אחר קטן מזה וא"צ הסכמת הגבאים לזה דממילא הוא כן אף שנתן בסתם לביהמ"ד הזה ואין בזה משום בזיון והורדה דגם בסתמא הוי כהתנה בפירוש וכמ"ש:

ומ"ש כהר"ה דבשעה שבאו לדין לא היו עדים של ראה ובעלי ביהמ"ד מוחזקים גם לפ"ז אין להם דין מוחזקים כיון דעכ"פ המנהג רשאי בעל הס"ת ליקחנו לעצמו א"כ גם לענין אומדנא אם רשאי ליתנו למנין אחר נקרא הוא המוחזק דבעלי ביהמ"ד יש להם רק דין שוכר ושואל ואין גוף הס"ת שלהם אלא של בעל הס"ת וקיי"ל דהמשכיר נקרא מוחזק לגבי שוכר ועוד דהא כיון דלענין שיקחהו לעצמו מהני המנהג וכשיקחהו לביתו יהי' הוא המוחזק ושוב לא יועיל האומדנא ויהיה בידו ליתנו לאיזה מקום שירצה א"כ גם עתה בידו ליתנו למקום אחר מטעמא דכתיבנא לעילא:

סימן מט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה **אלטר זאב הורוויץ** נ"י אבד"ק סטריזוב ולהדיינים הרבנים ר' יוסף מרדכי ור' **אלטר עזרא** נ"י.

מכתבם הגיעני וע"ד שאלתם באיש א' שנדר בעת חולי אשתו ליתן חמשה מאות רו"כ עבור בנין ביהכ"נ בעיר פריסטיק כשיגמרו הבנין והתפלאות והנודר הנ"ל יש לו בעירכם קרוב דהיינו אחי אמו שהוא עני מדוכא מאוד ויש לו בת הבאה בשנים יותר מבת שלשים וביתו ריקם ואין בידו לפורעה אפילו שוה פרוטה להשיאה והם בני טובים ומשפחתו מלעיזים עליו מדוע לא יתן המעות הזה לצרכי נישואי הבתולה הנ"ל שהוא מצוה יותר גדולה וגם הנודר מתחרט ע"ז

וכא

הבא לבא"ל אם מותר לו לשנות נדרו למצוה זו ומעכת"ה לדרו ע"פ המבואר בא"ח סי' קנ"ג ס"ו דמוכרין ביהכ"נ לצרכי נשואי יתומים ובמג"א כתב דה"ה יתומות והביאו בשם האחרונים דלאו דוקא יתומות אלא ה"ה עניות ולא הביאו מי הם האחרונים שכ"כ ומלבד זה י"ל דהתם היינו אם בה"ע שנדרו עבורם כולם מסכימים אבל ביחיד שנדר לרבים י"ל דאין בידו לשנות בלא דעתם והסכמתם :

והנה גוף הדין מקירו בש"ס דערכין (ו') האומר סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה וכו' ובתוס' הביאו בשם ר"ב דמותר לשנותה ממש למצוה אחרת ויכול לעשות ממנו מצוה אחרת והר"מ מאוירא דחה פי' זה ופי' דהיינו ללותה אבל לשנותה אסור וברא"ש פ"א דב"ב סימן כ"ט תמה על ר"ת דמפרש דרשאין בה"ע לשנותן לכל מה שירצו דהיינו אפי' לדבר הרשות דא"כ היכי קאמר דעד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותה והא אמרינן בפ"ק זו לצדקה וא"א לחזור בו ותי' דה"ק דמותר לשנותה ללות פ"מ לפרוע משבאת ליד גבאי אסור לשנותה לדבר הרשות אפי' ללות ולפרוע אבל למצוה אחרת מותר אפי' לא יפרענה ובשם ר"י הלוי דדוקא למצוה אחרת לצורך עניים אבל שלא לצורך עניים אסור והאה דישראל שהתנדב מנורה וכו' שא"ה שע"ד הציבור נדר דב"ה עצמו יכולים למוכרה והרא"ש חולק עליו ופוסק כר"ת ע"ש ובטור וש"ע יו"ד ריש סי' רנ"ט נראה דס"ל כהפוסקים דלא שרי אלא ללותו ולפרוע ולא לשנות ממש ובתשו' מבי"ט ח"ב בשניות סי' ע"ו הביא כל השיטות בענין זה וסיים דאם השינוי הוא שהצדקה הראשונה תתבטל במצוה האחרת כמו ליתנה לב"ה או לס"ת או לת"ת אפי' שתהיה האחרת גדולה מן הצדקה שנדר עליה לא יוכל לבטל דברו ממה שנדר דכתיב בפיך זו לצדקה ואם השינוי הוא בצדקה והכל לעניים בין אכילה או מלבוש או נישואין אף ע"פ שהמזון קודם למלבוש אם רואין שהמזון לא יחסר להם והמלבוש יחסר להם אם לא יעשו מותר לשנות אפי' בלא פדיון אבל במצוה בא"נה לעניים א"י לשנות עכת"ד :

ולפ"ז י"ל דה"ה להיפוך אם נדר לביהכ"נ א"י לשנות ליתנה לעניים ועי' תשו' גבעת פנחס סי' ס"ה באורך בענין זה שהעלה ג"כ בדעת הש"ע דדוקא ללות מותר ולא לשנות וסכ"ה דעת רמב"ם ורשב"א ור"י ור"ן ע"ש ועי' תשו' רשד"ם יו"ד סי' קס"ט דבכל שינוי בצדקה הוי איסור תורה ושד"א להחמיר אבל י"ל דהיינו בשינוי בצדקה של עניים משא"כ ממעות ביהכ"נ לצדקה ליכא איסור תורה לשנות אבל מ"מ י"ל דאסור לשנות ובפרט לפמ"ש הרדב"ז ח"ד סי' קל"ד דאף דקודם שבא ליד גבאי יכול לשנות מ"מ אם אמר אתן לפלוני עני כיון דהמל"ג כמסלה"ד א"י לשנות דזכה אותו עני בזה א"כ ה"נ י"ל דזכו בני העיר הבונים הביהכ"נ וא"א לשנות ועי' מח"א הלכות צדקה סימן ז' ובקלה"ח סימן רי"ב סק"ד בזה :

ואני מצאתי בא"ז ב"ק (ל"ו) בשם הר"מ משרקסטה דא"י לשנות מעני לעני אבל בפסקי ר"מ רקנטי סוסי' נ"ג מפורש דמותר לשנות מעני לעני ועי' ח"ם יו"ד סי' רל"ז שהביא השואל ראיה מגיטין (ל') דא"י לשנות מעני לעני והח"ם דחה דבריו אבל לפמ"ש התוס' בחולין (קל"א ע"א) ד"ה יש בו ע"ה לדקו דברי השואל ע"ש והבין ועכ"פ גם הח"ם שם העלה כרדב"ז דא"י לשנות מעני לעני :

ומצאתי בב"י סוסי' רנ"ט בשם הגמ"ר דכתובות ראובן נדר בעת צרה מעות ובגדים לעניים ושאל אם מותר למכור הבגדים ויחלק המעות שע"ז יספיק לרוב עניים והשיב דיחיד יכול לשנות צדקה שלו לדבר מצוה כמו שה"ע בצדקות של בה"ע ע"ש א"כ לשיטת ר"ת דבה"ע יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות ה"נ יוכל היחיד לשנות ועיין תשו' שער אפרים סי' ס"ו שהרחיב הדיבור בענין זה וכתב דלשיטת ר"ת הסכימו רוב בנין ורוב מנין של הראשונים והביא מפסקי רקנטי סי' תפ"ב בשם הרי"ף דמוכח דגם הרי"ף סובר כן ודלא כמ"ש הב"י בדעת הרי"ף וסכ"ה בתשובת מהר"ם גלאנטי סי' ע"ו וע"ש שהאריך לדחות שי' רי"ן מג"ש והביא ראי' מתשו' מהרש"ך ח"ב סי' ל"ח בנידון שרצו הגבאים לשנות מעות הקדש עניי צפת לצורך נישואי בת בעל אחותו של המקדיש בשאלוניקי שיש שינוי ממקום למקום וגם מהקדש עניי א"י לצורך הכנסת כלה בח"ל וגם הרש"ח הסכים עמו לדינא אלא שמחולקים בטעמים לפי שי"ל שעניי א"י קודמים והביא גם מתשו' מהרי"ט ח"א סי' ס"ג דכל שלא יצאו המעות מרשות הנותן לכ"ע מותר לשנות למצוה אחרת כשם שאם הוא עצמו בחיים היה יכול לשנותה ובתשו' מהר"ם גלאנטי סי' ע"ו בדין הקדיש נכסים שיהי' הקרן וריוח לעיר פלוני ות"ת אחר מותו וכל ימי חייו יהיה הריוח לת"ת שבעירו ואח"ז התחיל בנו העני לעסוק בתורה ופסק דכל זמן שלא באו המעות ליד גבאי יכול לשנותו לדבר מצוה אפי' מחמורה לקלה ומכ"ש מת"ת לת"ת ובנו קודם ועיקר טעמו לפי שהכריע דהעיקר כר"ת ורא"ש ע"פ וגם בתשו' הר"א מזרחי סי' כ"נ האריך להוכיח דהעיקר כשי' ר"ת וכייעתו ועוד העלה בתשו' מהרש"ך ושעא"פ שם דכל זמן שהמעות ביד המקדיש אין ספק שאם שיה רואה בדוחק וצער קרובו היה בוחר שיתנו לו ולכ"ע אזלי' בתר אומדנא (וע' יו"ד סי' רנ"א ס"ו בהג"ה ואחרונים ותשו' ר"י מברונא סי' קל"ה ור"מ מלובלין סי' ק"ח ותשו' כדב"ז ח"ד סי' תקמ"ו ושו"ת ב"ש ח"ב סי' קי"ב ושו"מ מה"ק ח"א סי' ט') וא"כ ה"נ בנ"ד שהבתולה הנ"ל היא קרובתו י"ל דאיכא אומדנא דמוכח ושפיר יוכל לשנות. וכה ראיתי בא"ח הנדפס בגליון ש"ע או"ח סימן קנ"ג אות כ' שהביא בשם תשובת מהר"י כאשן באחד שנדר להשיא יתומה אחת ויש לו קרובה עניה ואביה הלך למדה"י והוא עני וצומא דקיים את נדרו בנישואי עניה זו וא"כ י"ל דבנ"ד אף שאביה הוא בביתו מ"מ כיון שהוא עני ביותר עד שהגיעה הבתולה לשלשים שנה ואין בידו להשיאה א"כ הרי היא כאלו אביה במדה"י ונחשבת כיתומה ועכ"פ י"ל דמותר לשנות מעות ביהכ"נ לזה ותדע שהרי מבואר בב"י סי' רנ"ב בשם רמב"ם דאנשי העיר שגבו מעות לבנין ב"ה דמשנין לכל דבר מצוה ולאו דוקא פדיון שבוים אלא ה"ה לשאר צדקה וכ"ה בט"ז שם סק"א וע' בב"י סוסי' רמ"ט בשם מהרי"ק דמותר להשיא בתולות עניות ממעות צדקה שביד הגבאי דאין לך צדקה גדולה מזו והביא עוד בשם מהרי"ק דביהכ"נ עדיף ממצות צדקה ודוקא ליתן לחולים עניים עדיף וכ"ה בש"ע שם ומ"מ הרי נתבאר דבה"ע יכולים לשנות מעות ב"ה לצורך צדקה וא"כ ה"ה הנודר עצמו קודם שבא ליד גבאי וכמש"ל בשם הגמ"ר וב"י סי' רנ"ט ובפרט שהיא קרובתו ומוטלת עליו יותר ממצות בנין ביהכ"נ ואיכא אומדנא וכמש"ל ולכן מכל הלין טעמי הנני מסכים הולך להתיר לשנות המעות לצרכי הנישואין הנ"ל. ובכ"ז לדעתי למען השלום שיתן חלק חמישית לצרכי בנין בית הכנסת ויתן ד' חלקים לגבי נישואין הנ"ל. והנלע"ד כתבתי :

סימן נ

להרב החריף ובקי מ"ה שמואל דוד זאוולאראוו נ"י
בק' ווארשא וכעת בעיר אסטראלענקי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שבשלו בקדרה חולבת מח.ב חיה תוך מעל"ע חלב שחוטה ותחבו בה כף בשר ונשפך וספק אם היה ס' אי יש לאסור כדין סד"א או י"ל דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא מדאורייתא וגם אם בספק כזה יש להקל בדרבנן והביא מדברי הט"ז וש"ך סימן צ"ח בדין בשר עוף בחלב ונשפך :

והנה בגוף דברי הט"ז וש"ך כבר כתבתי בתשוב' לק' סקאלוט דבתשו' בשמים ראש סי' קמ"ד (שרמז הפת"ש) הביא בשם הר"א להחמיר בזה אבל חביריו חלקו עליו והוא הסכים עם המקילים אך בכבד"ה שם הציר דהא אפשר לברר ע"י קפילא אם נרגיש בו טעם בשר ואם הקפילא אינו טועם טעם בשר פשיטא דכשר בכה"ג :

ומ"ש בדין נ"ט בנ"ט כבר ראו עיניו דברי תו' רע"א שהביא בעצמו לענין מב"מ אי שייך בי' נ"ט בנ"ט ושם מבואר ג"כ דבכה"ג הוי נ"ט בנ"ט דהיתרא דמותר מה"ת והן אמת דבתשו' טטו"ד מ"ג סי' קפ"א ושו"מ ת"ת ח"ג סוסי' קל"א החמירו בזה אבל כבר דחיתי דבריהם בתשו' לק' פיטשאיוב והעלתי כדעת רע"א דבכה"ג הוי רק איסור דרבנן :

ומ"ש רו"מ מדברי החוו"ד סימן צ"ה סק"ד שהעלה דהא דאסור בגללו דוקא בגללו בו בשר אבל אם נתבשל בו בשר אינו אוסר לחלב של אח"כ דהוי ג"כ ג' נ"ט והביא בשם תשו' נפש חיה סימן ל"ז שהבין בדעת הח"ד דס"ל באוכל ואח"כ בכלי הוי נ"ט בנ"ט ויפה תמה רו"מ עליו שהרי בח"ד סק"א הביא בעצמו ד' הש"ד וע' בהגהת א"ב שעל הח"ד והדבר פשוט בכונת הח"ד דלענין ההבדל שבין נתבשלו לגללו שפיר מצטרף גם טעם א' מהבשר למים כמ"ש רו"מ :

והנה הגם שבפרישה בד"ה ובעה"ת וכו' ואוסר בגללו וכו' מבואר היפוך דברי הח"ד וז"ל אבל כשמבשל בו תחלה בשר אף שהיה בו מים מ"מ כיון שנותן גוף הבשר במים הרי המים הוא כבשר והן נבלעין בהקדרה וז"ש רבינו בסוסי' זה ונאסרה היורה ממנוטות הבשר

כבשר הנגיעה שנוגע בה וכו' ולא אמרינן שנכנס תחלה במים עכ"ל ובב"י שם בד"ה והיכא דאחד מהן אב"י וכו' הביא בשם הסע"ד וז"ל קערות שאכלו בהן רוטב של בשר רותח היום וכו' וגם המחבת מותר לבשל בה חלב עוד משום דיש בה ג' נ"ט בר נ"ט מן הבשר בקערה ומשם במים ומשם במחבת וכו' וכן הוא במרדכי וסה"ת והובא גם בהג"א פכ"ה סי' כ"ט לשון זה ממש ומפורש דטעם המרק בקערה הוי טעם א' ודינו כבשר ממש וסיים שכן הדין אם הוא אפכא קערה חולבת כ"י וכו' ע"ש ולא קחשיב לשני טעמים טעם הבשר במרק ומן המרק לקערה וגם מזה מוכח דלא כהח"ד וגם במ"ש בבדה"ב בבב"י שם דלכלוך מרק בשר אינו כממש תמה עליו בכנה"ג אות מ"ח דמרק הוי כבשר ממש וע' במרדכי פכ"ה סי' תש"י דמוכח ג"כ דרוטב כבשר וע"ע בהגהת י"ש לסימן פ"ט ס"ג מ"ש בדין רוטב וע' בחכ"א כלל מ"ד דין ט' וכלל מ"ו דין ז' בשם או"ה דרוטב כבשר ואין לשער בו כפי המדומע וע' בחמודי דניאל הל' בב"ח סי' מ"א וע' בפרי תואר סי' ל"ב סוסק"ז שכ' בפשי' דרוטב הוי רק בלוע מבשר ועתוס' חולין (נ"ז ע"א) ד"ה שאני וכו' במ"ש דרוטב כציר ובמק"א האריכתי בזה אבל לענין נ"ט בנ"ט היכא דבשלו הבשר עצמו ברוטב דאפשר שנגע הבשר עצמו בכלי ונבלע בו בלא אמצעות רוטב י"ל דגם המקילין לענין לשער כפי המדומע מודו דלא הוי ב' נ"ט:

ומ"ש הח"ד ראיה מתוס' זבחים (נ"ו) שכתבו דממעט באכילה משום דבישול חשוב ג' נ"ט ואכתי קשה דהא ממעט באכילת ברוטב שאין בו רק ב' נ"ט ובע"כ דגם בכה"ג מיחשב ג' נ"ט ע' שו"מ מ"נ ח"א סי' פ"ג שהשיג עליו מדברי הכ"מ פ"ו מפסהמ"ק דבממעט מקלת לא הוי ממעט באכילתן ובאמת שהשעה"מ תמה על זה מרש"י בכורות (ס"א) וע' בלל"ח פסחים (י"ג) מ"ש בזה אך לפמ"ש בתשו' ח"ס יו"ד סי' קי"ד לדקו דברי הח"ד ע"ש ותבין אבל מ"מ י"ל דכמה שלא יוכל לאכול המים שנבלע בהם הטעם לא מיקרי ממעט באכילה וכ"ש בספר לב ארי' לחולין (קי"ב ע"א) שדחה ג"כ ד' הח"ד (והשואל כ' לי דגם בהגהת רש"ל על הסמ"ק מפורש דלא כהח"ד הנ"ל):

ואף דבתשו' רדב"ז ח"ה סי' ש"א קנ"א כתב כסברת הח"ד וכמ"ש רו"מ בשם תשו' ב"ש סי' קס"ז והגה שם התם מיירי בגבינה שבישל במים שאין המים נהפכין לטעם גבינה ממש משא"כ ברוטב של בשר דנחשב כבשר וע"ע בשו"ת טוו"ד מ"ג סימן ק"ע מ"ש בזה:

ומ"ש רו"מ מהא דהטעמים מתערבים יחד או דנגעו הכלים זב"ז כדעת רמ"א סימן נ"ה ס"ג. וחקר אם דעת הש"ע מצטרף לס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן להקל הנה בס' מ"כ בס' התערובות ח"א פי"א הוכיח דהעיקר כדעה א' ופסק כן ונהי דלא קיי"ל כן מ"מ עכ"פ מצטרף לס"ס וכמ"ש בחכ"א כלל מ"ח דין י"א דבצירוף ליגת לילה יש להקל וע' במהרי"ל הל' או"ה דף ג' ע"ד וז"ל ושוב בישלו דגים בכלי חולבת ולא שמו בהן חמאה ולקטו הזוהמא בכף בשר ספק ב"י והתיר הכל עכ"ל ומוכח דאם היה ודאי ב"י היה סובר כדעת האוסרים אלא משום ספק התיר בכה"ג (אך ממה שהתיר גם הכף מוכח דלא ס"ל כחומרת רמ"א לאסור הכלי שאב"י) וע' בספר זכרון אברהם על הפמ"ג סי' נ"ד מש"ז סק"ז שצידד דבדרבנן יש להקל כדעת המחבר אלא שלא רצה להקל למעשה ע"ש וע' במש"ז או"ח סי' תס"ז סקי"ז דמבואר דיש לצרף בכה"ג דעת המחבר לס"ס וע' בל"ש הל' תולעים ס"ק קל"א שפסק ג"כ כן:

ומ"ש רו"מ לדון בזה עפ"ד הרשב"א סי' נ"ג שנקלש הטעם של חלב חיה הבלוע בקדרה ע"י הבישול של חלב שחוטה הנה מלבד דל"ש זאת רק בכלי שטף ולא בכ"ח כמ"ש הט"ז שם וגם בנה"ך שם מבואר כן ורו"מ כ' בשם נה"ך להיפוך ולא אדע מהו דאדרבא כתב להדיא דאפשר דסה"ת מיירי בכ"ח והרשב"א בע"כ מיירי בשל מתכת ואף שכ' עוד תירוצים היינו אי נימא דסה"ת מיירי ג"כ במתכות אפ"ה י"ל דמיירי שלא הוחמו בכל הקדרה או שלא העלו רתיחה וגם בב"י וב"ח ופרישה כתבו דבכ"ח גם הרשב"א מודה ולחד תי' שבב"י נ"מ סברל"י אלא בבישל בה מים ולא בחלב ואף שלתי' א' שבב"י שאינו בדין שיהא האיסור של חלב בבשר גורם ההיתר י"ל דבכ"ד שהוא חלב שחוטה ולענין של תורה ל"ש לומר כן אבל מ"מ לפי תי' ב' של הב"י גם בכ"ד י"ל דלא נקלש ויש לתמוה על הח"ד שכתב בפשיטות דגם בחלב בדאיכא ס' י"ל כן ולא הזכיר כלל מדברי הב"י וד"מ וע"ע בדרישה רסי' נ"ד מ"ש בזה אבל בתשו' נא"ב סי' נ"ח מבואר כדעת הח"ד וע' בתשו' רע"א סי' פ"ג פ"ד מ"ש בזה ובגוף דברי הרשב"א

מצאתי בריטב"א לע"ז (דף ע"ו) שהביא בשם הרא"ה שכתב נמי כדברי הרשב"א והוא חולק עליו:

אבל לענ"ד גם לשיטת הרשב"א אין להקל רק במה שנתבשל אחר שעירו ממנו התבשיל ירקות ובישלו בקדרה זו דבזה אמרינן דנקלש הטעם שבקדרה ע"י שפלט לתוך המים אבל אם החנו כף לאותו תבשיל עצמו אף שכבר שהה הרבה מ"מ הרי קיי"ל דהבליעה שבקדרה מקושר עם התבשיל שבתוכו כל זמן שהוא בתוכו א"כ נאסר הכף מבליעה שבקדרה בצירוף טעם החלב חיה שנפלט לתוך החלב שחוטה שבתוכו ואין זה טעם קלוש מפני שהוא עוד בתקפו על ידי התקשרותו עם מה שנפלט ממנו להתבשיל שבתוכו:

והנה במ"ש הט"ז סי' נ"ד סק"ג בשם הגש"ד בהא דאם יש ס' בתבשיל הכף אסור ול"א דהוי כהגעלה משום דבעי' שיעלה רתיחה ועוד דאתו למיטעי יעוי"ש במש"ז דגם בהעלה רתיחה ונשפך אין להקל בזה לומר דהוי סד"ר משום דמדאורייתא הוי הגעלה ע"ש א"כ גם בנ"ד פשי' דאין להקל אבל בספר זכרון אברהם ליו"ד השיג עליו בזה וע' שו"ת שו"מ מ"ת ח"ד סי' קפ"ט שהתיר בנידון כעין זה ולא הזכיר כלל מדברי הפמ"ג והני מצאתי בברכ"י לאו"ח סי' תמ"ז אות כ"ד שכתב וז"ל כתב ר"ג דמעשה בא לפניו באשה שהניחה הקדרה בכף א' שלא הוגעלה ולא הרגישה בפעם א' ובפעם ב' הרגישה והתיר לה התבשיל השני מפני שהכף הוגעלה בתבשיל ראשון וכמ"ש כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו נראה לדעת שהדבר האוסר במשהו אפי' שהוא פגום אוסר וכ"ה בבית מועד הביאו מהר"א אזולאי בהגהותיו עכ"ל ובש"ג פ"ה דע"ז במתני' דהלוקח כלי תשמיש מן הגוי וכו' כתב בשם הרמב"ן דבדאיכא ציר ורוטב של בשר אין כח במים להפליט וכתב ע"ז וז"ל והיינו נמי דכתבו הפוסקים בשם ר"ב דכף שתחבוהו בקדרה של בשר והיתה של חלב ב"י דאפילו יש ס' כנגדה הכף אסור ולא אמרי' שתחיבתה של כף בקדרה הויא כהגעלה ונראה דה"ט דכיון שיש שם ד"א עם המים בקדרה כבר פסק כח המים ואינו מפליט הטעם שהיה בה קודם ורלאיתי טעם אחר דלא חשיב תחיבת הכף הגעלה דלמא אתי למיטעי ויכשירו נמי היכא דלא נתחב כולה ועוד להגעילה צריך ודאי רתיחה והכא בתחיבה זו ליכא ודאי רתיחה בקדרה וכו' עכ"ל:

והנה טעם א' של הש"ג הוא רק אליבא דהרמב"ן דס"ל דדוקא במים מגעילין ולא בשאר משקין ואנן לא קיי"ל הכי כמ"ש בא"ח סי' תנ"ב ולשני טעמים האחרונים שהם כמ"ש גם בהגש"ד וט"ז הנ"ל הוא רק חומרא מספק ואם ידוע שהיה התבשיל מרתיח מדינא מיחשב כהגעלה אלא דאסור דלמא אתי למיטעי בזה י"ל דבנשפך הוי סד"ר ולהקל ובפרט בצירוף דברי ר"ג ובית מועד הנ"ל שסמך להקל בזה למעשה אבל מ"מ נ"ע לדינא מטעם שכתב המש"ז דכיון דגזרו דלמא אתי למיטעי י"ל דגם בספק אין להקל וכה"ג אי' בחולין (כ' ע"ב) איפכא מסתברא למ"ד ישל"פ מה"ת היכא למימר דהכי אגמרי' דאין עיקור ואפי' למ"ד כבהמה לענין עיקור לא ליהוי כבהמה אלא למ"ד אשל"פ מה"ת אלא מד"ס מהיכא גמירי לה מבהמה כולה מלאה כבהמה וברש"י חולין (ט"ו ע"א) ד"ה ר"י וכו' דאם כן דקנסא דריבא אטו מזיד הוא אמאי מבתרי הוא לאורתא הא קתני גבי מזיד לא יאכל עולמית וכו' וע' בש"ך יו"ד סי' י' סוף סקי"א דהכא כיון דאב"י אסור משום גזירה אטו ב"י א"כ בכל גווני אסור לכתחלה כי היכי דלא אתי למישרי ב"י ע"ש ובאמת שמצינו כה"ג בגבינות עכו"ם דמיחשב כאיסור ודאי כיון שנאסר מספק כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס דין י"ז י"ח בשם או"ה וע' שעה"מ פ"א מיו"ט ופי"ט מאי"ב ה"ג ובמרה"פ על הירושלמי פ"ג דתרומות ה"נ ופ"ג דדמאי ה"ד ותשו' נטע שעשועים סימן פ"ב באמצע התשו' ולכן קשה להקל למעשה מטעם זה לבד:

ואף דמבואר בט"ז יו"ד סימן ס"ד סקי"ב דמשום טעמא דדלמא אתי למיטעי אין להחמיר אלא לכתחלה ולא לאסור בדיעבד וע"ש סי' י"ג סק"ד אבל במג"א סי' פ"ט סק"ג מבואר דבדבר המצוי לטעות גם בדיעבד אסור ע"ש:

ומ"ש רו"מ מדברי הח"ד ריש סי' נ"ה שהעלה דבשעת ניפול ל"ש דין נ"ט בנ"ט כבר הביא בפת"ש בשם תשובת ב"א שחולק על הח"ד וכן מצאתי בשו"ת ספר יהושע בפו"כ סי' ע"ז שדחה דברי הח"ד והביא מדברי הש"ך סימן נ"ה סק"י וגם מהתוס' פסחים (ל') ד"ה דלמא אתי למיכליה וכו' והגם שיש לדחות ראייתו דהתם מתו בזמן קודם שנתנו בו הלחם ואם לא היה בעין שפיר הוי נ"ט בנ"ט וע"ע בח"ד סי' נ"ז אבל מ"מ מ"ש ראיה מהרשב"א הוא נכון וגם בס'

חקת הפסח סי' נ"ב סק"א הגם שדחה ראיות הפמ"י מ"מ הוכיח גם הוא בכמה ראיות דלא כהח"ד ע"ש וגם רו"מ הביא מבו"ת שם אריה חו"מ בהוספות סי' י' שחולק ג"כ על הח"ד וכ"ה בהגהת מהרש"ק ולכן אין להחמיר בזה וכ"כ מהמש"ז סימן ל"ה סק"ב כמ"ש בדעת הרשב"א שם וגם מהש"ך סי' קכ"ב סק"ב ואם כי לא הספיק הזמן עתה לעיין בזה מ"מ כדאי הם רוב האחרונים הנ"ל לסמוך עליהם. והנלע"ד כתבתי:

שוב חזר השואל וכתב אלי דמ"ש לעיל בשם ככד"ה דאפשר לברר ע"י קפילא דבפמ"ג במש"ז סימן ל"ח סוף סק"ג כ' להיפוך, השבתי לו דהנה הפמ"ג עצמו בשעה"ת ח"ג פ"ג החזיק בדברי פר"ח דנהי דלהקל לא סמכי' אקפילא מ"מ להחמיר י"ל דסמכי' ואף שתמה לבסוף מד' הש"ך סי' ק"ט סק"ח בשם מהרא"י דשוים במראה וחלוקין בטעמן בטל מה"ת הנה לפמ"ש הח"ד סי' ק"א סק"ז וסי' ק"ב סק"ג וסי' ק"ז סק"א דגבי ביטול ברוב א"צ לברר לק"מ ואף דבשו"ת כ"ש חיו"ד ח"ב סי' קנ"ז השיג על הח"ד מ"מ י"ל דעכ"פ הוא רק חומרא מדרבנן ועמ"ש בחיבורי גי"ד בפתיחה לסי' ל"ט אות א' ואינו בכלל ניכר האיסור שיאסר מדאורייתא וע' פלתי סי' ס"ט סקי"א וסקי"ד שכ' בפשי' כהפר"ח אבל יעוין בבית מאיר ליו"ד סי' ק"ב וסוסי' ק"ה שדחה דברי הפר"ח וגם בחמ"ד הל' תערובות סי' כ' האריך להשיג ע"ד הפר"ח וא"כ יש לגדר בזה להקל:

סימן נא

לבני הרב הג' וכו' מו"ה יצחק הכהן נ"י אבד"ק חאצעסר.

מכתבך הגיעני ובדבר שאלתך בראובן ושמעון שהיה ביניהם טו"ת ותבע ר' את ש' בסך גדול וסמכו א"ע בקגא"ס על פשרנים ופשרו שיתן שמעון לראובן סך ב' אלפים רו"כ ויען כי לא היה לשמעון מעות מזומן פסקו הפשרנים היות שיש לשמעון ב' רפתים של שורים א' של שורים גדולים והב' של קטנים ופסקו כי הברירה ביד ראובן עד כלות שלשים יום אם שיקח פ' שורים גדולים או מאה קטנים ונתנו להם פס"ד ע"ז וביום כ"ט ול' התחילו למות מן השורים הגדולים ובגזרת המלך המיתו כל השורים הגדולים ונשארו רק הקטנים וטוען שמעון שכבר בירר ראובן לעצמו השורים הגדולים ושלך מתו וראובן טוען כי לא בירר עדיין כלום והוא רוצה בקטנים ושלו נשארו עכת"ד:

וע"ז הבאת דברי הח"ל סי' ק"ט בדין מי שיש לו פסק על חבירו שיש לו רשות לברור א' מב' חדרים של לוי ועתה נפל א' מהם ולוי טוען כבר בררת וזה מכחישו והעלה הח"ל דל"מ למ"ד דאין נאמן לומר פרעתי נגד פס"ד בכ"ד ג"כ כן וגם למ"ד דנאמן ה"מ במטלטלין דלאו בני שטרא אבל בקרקע הו"ל לכתוב שטר שכבר בירר פלוני בית זה ועוד מאן לימא לן דבדיבור בעלמא מהני מה שבירר דלמא בעינן קנין עכ"ד שם וא"כ בנ"ד דמטלטלין נינהו תליא בפלוגתא הנ"ל י נאמן לומר פרעתי ואי סגי בדיבור בעלמא עכת"ד:

והנה בחיבורי לחו"מ סוף סי' ר"ז העירותי בחקירה זו אי מהני ברירה בדיבור אבל נעלם ממני אז דברי הח"ל הנ"ל ואחר שאת ספרי לאור צייני בגליון דברי הח"ל הנ"ל ואולם בקצה"ח סוסי' ע"ט סקי"ג השיג ע"ד הח"ל דבכה"ג דהפס"ד נאמר רק על הברירה לא קפיד להניחו בידו ולכ"ע י"ל דנאמן אף דבאמת מוקמינן לקרקע בחזקה ראשונה דהי"ל ברירה לברור וזה שטוען שכבר בירר עליו הראיה ותפיסה ל"מ בקרקע עכ"ד ולפ"ז בנ"ד דהוי מטלטלין דמהני תפיסה י"ל דמודה דנאמן שמעון לומר שכבר בירר ואולם מצאתי בשו"ת מהר"י מברונא סי' קכ"ח בדין פשר שנפסק שיאמר אחד מהבע"ד הן או לאו קודם חצי תמוז ופסק דאפי' אמר אלף פעמים הן ולאו מצי לחזור ואפי' ביומא בתרא מצי הדר ביה ואפי' אפילו גורל אין הגורל קנין כלל וצריך שיהיה בקגא"ס וכסי' ק"ל בתשו' מהר"י ריפרק פקפק בדבריו והנה במ"ש דאין הגורל קנין יעוין בחו"מ סימן קע"ג ס"ב והנה שם דהליא בפלוגתא ואף דמיירי התם בקרקע הנה ברשב"ם ב"ב (ק"ו ע"ב) מבואר דגורל מהני גם במטלטלי ע"ש בהגהת רשב"ס וע' שב"י ח"ג סי' קס"ב שפסק ג"כ דגורל אינו קונה וגם לשיטת הש"ע דוקא גורל דוגמא דא"י אבל מי שיעלה ראשון יברור כו' ל"מ בלא קנין ע"ש ובדין הברירה מבואר דעת מהרי"ב דל"מ בדיבור בלא קנין ובסוף דברי קצה"ח יש לי לדון דהקרקע לא היה עדיין בח' לוקח ומוקמינן לה בחזק"ק ועמ"ש בחיבורי רסי' ר"ז בשם מהרשד"ם ח"מ סי' רס"ב וסי' רל"ב ומל"מ פע"ו מטוען מדברי תשובת הרשב"א כמי שמכר כרם כו' ועוד מכמה דוכתי ואכ"מ:

אך דיש לדון בזה גם לשי' מהר"י מרופרק שפקפק בדברי מהרי"ב הנ"ל דהא הרשב"א בתשו' חת"א סי' פ"ב הקשה בהא דשדה משדי אני מוכר ושור בשורי נפל מראהו הא קיי"ל דאין ברירה ותי' דהיכא דא"ל לשברת ברירה למפרע וסגי אם יחול מכאן ולהבא לכ"ע יש ברירה וענה"מ סי' ס"א שכיון לזה מסברא וע' בשו"ת ב"א חיו"ד סי' ע"א וחא"ח סי' מ"ה וע' רשב"א ב"ק (ס"ט) וע' תשובת ריב"ש סי' רכ"ח שהביא ד"ז בשם התוס' ובתשו' לק' בוטשעטשי הארכתי בזה ומעתה לפ"ז בנ"ד שהיה כל הענין רק ע"י פשרנים שסמכו עליהם בקאג"ס וא"כ אי נימא דחל אח"כ לכשיברור שוב הדרא סודרא למריה וכמ"ש בח"מ סי' קל"ה ובע"כ צ"ל דחל למפרע דהוברר הדבר שאותן השורים נקנו לו למפרע א"כ שוב י"ל דאין ברירה ואפי' אם בירר יכול לחזור ואולם לפמ"ש בגיטין (כ"ה) דהא דאין ברירה בדאורייתא הוי משום ספיקא וכדבריו מבואר בבעה"ע אות א' חלוקת קרקעות ועמ"ש בחיבורי סי' ק"ל ס"ח א"כ בנ"ד א"א להוציא מיד המוחזק ולפמ"ש שם בשם היש"ש יש לדון גם בזה וקצרתי:

אבן עוד נראה לי דבלא"ה המקח בטל דהא התוס' בכתובות (מ"ז) ובב"ק (ק"י) הקשו בקנה פרה ומתה דנימא דהמקח בטל דאדעתא דהכי לא קנה ותי' דהוי אומדנא התלוי בדעת שניהם דהמוכר לא יסכים לזה ולכן ל"מ אומדנא בזה לבטל המקח ע"ש וענה"מ סי' ר"ל ובמ"ש בחיבורי שם בשם תשובת נט"ש בזה ומעתה לפ"ז בנ"ד דכפי הפס"ד היה הברירה רק ביד ראובן ולא היה תלוי עוד בדעת שמעון כלל א"כ שוב כיון דמתו תוך הזמן גם אם כבר בירר מקודם מ"מ שוב בטל המקח דנימא בזה אומדנא דאדעתא דהכי לא בירר שורים אלו ובזה ל"ש תי' התוס' דהוי אומדנא התלוי בדעת שניהם כיון דבנ"ד לא היה הדבר תלוי כלל בדעת שמעון רק בדעת ראובן לבד. ובפרט בנ"ד שתפס את"כ ראובן משל שמעון נגד דמי חובו אף שתפס בעדים מ"מ יוכל לומר קים לי בכהאי גוונא ונאמן גם בלא שבועה מכל הלין טעמי דכתיבנא:

ובדין אם היה הברירה ביד שמעון עד יום פלוני ליתן לראובן מאיזה רפת שירצה הוא ומתו כל הגדולים טרם הגיע הזמן ושמעון אומר כעת הברירה שנותן לראובן אלו שכבר נאבדו בודאי הדין עם ראובן דברירה ל"ש רק בשניהם לפנינו אבל לא כשאחד אינו בעולם וצריך ליתן אותם הקיימים וראיה לזה מדברי התו"ח לב"מ (ס"ט) בהא דא"ל או מותר שליש או ריש עגלא וכ' וז"ל פי' הברירה תהא בידי וקמ"ל דאם לא מצא מותר שליש צריך למיתב לי' ריש עגלא דל"ש ברירה רק היכא דאיתנייהו תרווייהו עכ"ל ומבואר דאף דאם א"ל רק מותר שליש וליכא מותר כלל יצא ריקן לרב אפ"ה בא"ל או זה או זה צריך ליתן לו ריש עגלא ובטלה הברירה וה"כ בנ"ד וע' בחו"מ סי' ר' סי"א דגם בלקח חפץ ע"מ שבאם ייטב בעיניו ונאנס קודם שגי"ד שאינו חפץ בו חייב וע"ש בסמ"ע מחלוקת רמב"ם ורא"ש וי"ל הטעם ג"כ כנ"ל ודו"ק. והנלע"ד כתבתי

סימן נב

להרב הגאון וכו' מו"ה אברהם יואל אבעלסאהן נ"י רב בק"ק ארעס ברוסיא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדבר הצוואה מר' יעקב ליבש היילפרין מבארדיטשיב שכתב בה כי אחר שיתנו לנכדיו וכו' ולאשתו וכו' ולקרוביו כפי הלעטיל הנרשם וכו' מכל הנשאר מעות מזומן הקדשתי לעצמי לתיקון נשמתי סך עשרה פ' מכל המעות שישאר אחר מותי ולחלקם לצדקה כאשר אבאר ואם אמנם כי א"א שיתקבץ כל המעות במעט זמן לכן אצוה לבניי הנ"ל שלא ימתינו מלחלק לצדקה עד שיתקבץ וכו' כי מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה לכן בכל עת שיתקבץ סך ג' אלף רו"כ תיכף יעשרו ג' מאות רו"כ ויחלקו לצדקה כפי הלעטיל והנשאר יחלקו ב' בניי וכו' ונכדי בני בני וכו' יעשו בכל ג' אלפים רו"כ וכה יעשו החלוקה וכו' לעניי א"י וכו' לא"ת דפה וכו' לביקור חולים וכו' לחבורה יתומים וכו' ליולדות עניות וכו' עניים לעניים וכו' להכנסת אורחים וכו' גם אני מצוה לבניי הנ"ל שיחלקו לפני מטתי וכו' וחלילה לא' מיורשיי ליתן כתף סוררת לאיזה פרט וכו' וכל הנ"ל אני מצוה בדעה צלולה ככל האמנים הבריאים וכו' ואני מקנה לכל אחד ממקבלי המתנה במתנת בריא מעכשיו והנני

מבקש

מבקש מכל מקומות המשפטים שיתנו הוקף ועוז להלוואה הזאת וכל הנ"ל נעשה בהוהיו"נו ע"ד תקחו"ל וע"ז באתי עה"ח וכו׳ טכ"ל הלוואה ועתה ברצון בניו להעניק איזו סך לקרובים ר"ש באם שיהי׳ מותר לגכות מעט מחלק כל חבורה וחבורה כפי ערך וליתן מזה לקרובים הנ"ל לטובת בניו ובנותיו העניים וכת"ר רמז לתשו׳ רמ"א סימן מ"ח דא"ל לקיים צוואתו כלל ובפרט שצוה ליתן אחר מותו ואז נעשה חפשי מן המצות ויש לחלק בין אמר שמתחייב הוא בעצמו ובין אמר שיתנו יורשיו ועכ"פ יש להתיר לשנות מצדקה לצדקה:

והנה בחו"מ סוף סי׳ רנ"ב כתב הרמ"א בשם ריטב"א ונ"י דמי שנדר או נשבע ליתן לפלוני ומת דיורשיו פטורין ובסמ"ע סק"ח וז"ל שם כייס בטעמו כיון שלא נתן גם לא צוה להיורשים ליתן ובש"ך הייס דאף דלא השלים לשם כך כיון דצוה ליורשיו ליתן אמרי׳ בי׳ מלקדה"מ וכ"כ ריטב"א ונ"י עכ"ל וכבר העירו בנה"מ וגאון צבי שם שהרי דעת ר"ת וש"פ דגם היכא דצוה ליורשים אם לא הושלם לשם כך ליכא משום מצוה לקדה"מ וחולקים על רא"ה וריטב"א בזה וגדולה מזו מבואר בתשו׳ הריב"ש סי׳ ר"ז דגם לשי׳ רמב"ן וריטב"א היינו רק בשכ"מ בלבד שדבריו ככומ"ס דמי אבל בבריא גם בדרך ציווי ליכא משום מלקדה"מ אם לא הושלם לשם כך והינו אלא כמהתל ומפליג בדברים וא"כ ה"נ בנ"ד ואף דבנ"ד בריא המצוה מחמת מיתה הוא מ"מ לשיטת כמ"פ דינו כבריא ובזה מיושב הא דגניבא יוצא בקולר הוה כי נפיק אמר הבו ת׳ זוזי לר"א וכו׳ ובתוס׳ ב"ב (קמ"ט בוע"א) הוכיחו מזה דליכא מלקד"ה בלא הושלם ע"ש והרי התם היה בלשון ציווי והפ"ה ל"מ ובע"כ דלשיטת הרמב"ן היינו טעמא משום דהתם היה בבריא אך לפמ"ש מהרי"ט ח"א סימן כ"ב להסתפק דבלא צוה ליורשים אלא לאחרים גם הרמב"ן מודה אין ראיה משם:

גם לא נתבאר אם נעשית הצוואה בפני היורשים ואם לא נעשית בפניהם אף שנכתבה בכתב י"ל דגם הרמב"ן מודה ובתשובת רע"א סימן ק"נ נסתפק בזה אבל הדבר מבואר בתשו׳ רמ"א סימן מ"ח דאם לא היה היורש אצל הצוואה גם הרמב"ן מודה דליכא משום מלקדה"מ אולם בתשו׳ א׳ תמהתי על תשו׳ רמ"א מדברי הרמב"ן ור"ן פ"ק דגיטין שהקשו בהא דאיסר גיורא לימא מלקדה"מ ותי׳ דלא אמרי׳ כן אלא ביורשיו ואם איתא הרי בלא"ה לק"מ דהתם הרי לא רצה רבא לבא אליו אם כן אפי׳ ביורש ליכא בכה"ג מלקדה"מ ובע"כ דליתא והעליתי דגם כונת ריטב"א הוא רק שיהי׳ בפני היורשים ר"ל בידיעתם והסכמתם ששמעו וקבלו או שתקו וכמ"ש הרשד"ס חו"מ סימן קכ"ז דבלשון חכמים מתפרש בפניו בידיעתו ורצונו כמ"ש בפי׳ הרא"ש לנדרים ס"ה ולכן בעובדא דרבא שלא רצה בצוואתו ולא קיבלה עליו לא הועילה משא"כ היכא שנתרצו לקיימה:

והנה במהרי"ט הביא ראיה דשלא בפני יורשים ל"מ כלל מהא דבני רוכל שהיתה חולה ואמרה תנתן כבינתי לבתי וקיימו דברי׳ והביאו רבנן ראיה מזה דמתנת שכ"מ א"צ קנין דלא כר"א ובתוס׳ הוכיחו מזה דדוקא בהושלם לשם כך דאל"כ הא י"ל דהתם משום מלקדה"מ קיימו דברי׳ ולשי׳ הרמב"ן הדק"ל דהא התם הי׳ בדרך ציווי ובע"כ משום דלא היה בפני היורשים ל"מ:

אך לפמש"ל בשם ריב"ש דדוקא בשכ"מ דדבריו ככומ"ס מהני הציווי גם בלא הושלם לכך משא"כ בבריא כיון דלעולם צריך קנין אינו אלא כמפליג בדברים א"כ בבני רוכל הרי באו חכמים שם לדחות ולהביא סתירה לדברי ר"א דאמר אחד בריא וא׳ מסוכן וכו׳ וס"ל דגם שכ"מ דינו כבריא ואין דבריו ככומ"ס וצריך קנין לכן שפיר הוכיחו מהא דבני רוכל שקיימו חכמים דברי׳ דדברי שכ"מ ככומ"ס וא"צ קנין דאי נימא דצריך קנין א"כ דינו כבריא ול"ש לומר כלל מלקדה"מ בלא הושלם לכך מאי אמרת הרי י"ל דשא"ה שהי׳ דרך ציווי ז"א דלהס"ד דשכ"מ דינו כבריא א"כ כמו דבבריא מודה הרמב"ן דל"מ הציווי לבד בלא הושלם לכך ה"נ בשכ"מ לדעת ר"א ובעכצ"ל דליתא לדברי ר"א אלא דבשכ"מ א"צ קנין ושפיר הועיל משום מצוה לקדה"מ:

ובזה מיושב קושי׳ רשב"ם שם בהא דאמן של בני רוכל דאם הי׳ כבינתה מקצת נכסי׳ א"כ גם לדידן הא צריך קנין ובהגהת ח"ש שם הוכיח מלישנא דמתני׳ שהי׳ רק במקצת נכסי׳ וא"כ קשה ולפמ"ש ניחא דלבתר שהוכיחו חכמים דגבי שכ"מ דבריו ככומ"ס א"כ גם במקצת שפיר הועיל משום מלקדה"מ בדרך ציווי ונסתייע בזה שי׳ הרמב"ן ודו"ק כי חריף היא:

והנה בעיקרא דדינא דנד"ד אין נ"מ בכ"ז דכבר כתב בתשו׳

מהרשד"ס חיו"ד סי ר"ג דכל פלוגתת הפוסקים בלא הושלם לשם כך אי שייך מלדה"מ היינו רק לענין אם כופין לקיים אבל לב"צ מצוה איכא גם בלא השלים לכך וגם בלא היה דרך ציווי ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד אלא שיש לי לתמוה דא"כ איך יפרנס עובדא דאיסר גיורא שלא קיים רבא דבריו אטו רבא לא קיים המצוה ח"ו ובע"כ דגם מצוה ליכא והנה בתשו׳ רע"א סי׳ ס"ח חקר אם הבן מחויב לקיים צוואת אביו מדין כיבוד ונסתפק אם הוי הממון של בן כיון דיורש את אביו וע"ש בפת"ש סי׳ רנ"ב אבל הנה בכתובות (פ"ו ב׳) נדר ושבועה אין לי עליך וכו׳ יורשיו משביעין וכו׳ אין לי ולא ליורשי וכו׳ א"י להשביעה לא הוא ולא יורשיו וכו׳ ובר"ן שם משום דיורש כרעי׳ דאבוה הוא והו"ל כאלו הנכסים ברשותו של לוה עצמו בשעת גובייגא וכו׳ ובריטב"א ואס"ז שם דהזהות כי היכי למלוה עדיין לא באו הנכסים לרשותם של אלו ועל נכסיו כתב נאמנות אבל הגאונים וכו׳ דבשלמא יורש כרעי׳ דאבוה והוי כאלו הנכסים ברשות לוה עצמו וגם בא"ס"ז ב"ק (ק"ח ע"ב) בשם ר"י ד"ה האומר וכו׳ מפורש כן וברש"י חולין (כ"ה ע"ב) ד"ה וכשחייבין במע"ב וכו׳ ופטורין מן הקלבון וכו׳ שממון אביהם בחזקתו עומד והאב השוקל על בניו וכו׳ ע"ש:

ובפרט לפמ"ש בתשו׳ רע"א שם לנדד דלסרב שלא לקיים צוואתו הוי בכלל מוראו הרי מוכח בש"ס דב"מ (ס"ב) דגם משל בן חייב לקיים וכופין לקיים כמ"ש בתשו׳ מהר"ס מינק סגל סי׳ ל"ב וגם מבואר בר"ן פ"ק דקידושין דלצער אביו חייב לאבד כל ממון שבעולם וגם הארכתי בתשו׳ דיש לדמות ממון הירושה למניעת הריות דגם משל בן חייב לקיים לשי׳ ריטב"א ור"ן פ"ק דקידושין והארכתי מכמה מקומות בזה והכמ"ל:

וראיתי בתשו׳ רד"ך בית כ"ו חדר ה׳ שהעלה דגם בנדר לצדקה והקדש אפי׳ לשי׳ הרי"ף פ"ד דב"ק דס"ל דאמל"צ כמסלה"ד מ"מ בשכ"מ שנתן ממונו לצדקה לאחר מיתה לא חל הנדר כלל דלאחר שמת אין הממון שלו ונעשה תיכף של יורשים וראי׳ מב"ק (ק"ד ע"ב) התקבלתי דר"א לאו כלום הוא אלא שחז"ל תקנו דדברי שכ"מ ככומ"ס שלא תטרוף דעתו והיכא דלא תקנו אין חילוק בין הדיוט לצדקה והקדש ע"ש ובמרדכי פ׳ מי שמת סי׳ הרכ"ד מפורש ג"כ דכיון שאמר שיתנו אחר מיתה והוא נעשה חפשי אז מן המצות אין הציווי חל כלל ובתשו׳ רמ"א סי׳ מ"ז הובא תשו׳ הב"י דגם במתנת בריא חלה הצדקה שצוה ליתן לאחר מותו לעניים כמה שהי׳ ברשותו גם בלא קנין וגם בלא היה שם הגבאי ובסי׳ מ"ח חולק עליו הרמ"א חדא דכיון שנעשה לצדקה ולהדיוט הואיל ובטל לגבי הדיוט בטל גם לגבי הצדקה וכד"ז יש עיון מתשו׳ מהרמ"פ שהובא במל"מ פי"א ממכירה וע׳ בסע"מ חו"מ סי׳ ר"ז (ומ"ש בהג"ה שם עמ"ש הרמ"א מתשו׳ הרשב"א בא׳ שנשתעבד שאם יצחוק יתן למלך כו"כ ולהקדש כו"כ שלא נמצא ברשב"א ע"ע בב"י וד"מ יו"ד סי׳ רנ"ח ובב"י סי׳ כ"ד בשם רשב"א) ועוד השיג הרמ"א מדברי מרדכי ב"ב הנ"ל דאין החיוב של הנדר חל לאח"מ כמש"ל ואם אמר תנו אין כאן לשון נדר כלל והעניים לא זכו בו כלל ואם היו המעות בהלוואה דאינו ברשותו בוודאי א"י להקדישן דלהגולה ניתנה ובסוף התשו׳ הסכים עמו הרמ"פ והנה בקצה"ח סי׳ ר"ל סק"ג השיג בכמה דברים על תשו׳ רמ"א הנ"ל ועיקר דבריו דבצדקה היכא שיעבוד נכסים ובקצה"ח סי׳ כ"ו הביא מד׳ רה"ג ור"ן פ"ד דכתובות אם בנודר לצדקה כופין ובאמת שבבעה"מ ומלחמות פ"ד דב"ק נחלקו ג"כ בזה ובמרדכי פ׳ הזהב ובב"י חו"מ סי׳ רנ"ג מחודש י"ח מבואר ג"כ דכופין וע"ע בריטב"א לר"ה (דף ו׳) בזה וע׳ ח"ס יו"ד סי׳ רמ"ב אות ד׳ מ"ש בזה וע"ע בתשו׳ ב"א יו"ד סי׳ כ"ה ותשובת מהר"ס מרוטינבורג האחרונים יו"ד סי׳ י"ח מ"ש ע"ד הרמ"א שם:

ובמ"ש הרמ"א דמעות הלוואה אינו ברשותו עמ"ש בחיבורי להו"מ סוסי׳ רי"א בדין הלואה בעסקא והבאתי ראי׳ מתוס׳ ב"ק (דף ע׳ ע"א) ד"ה אמטלטלין וכו׳ במ"ש דיש לדחוק דמסיק בעסקא וכו׳ דמוכח דעסקא דינה כפקדון וע"ש בש"ס (דף ק"ד ע"ב) דמוכח דגם חלק המלוה נקנה בכה"ג והבאתי שם מתשו׳ רדב"ז ומח"א ותשו׳ רשב"א ח"א סי׳ אלף ל"ז וקצה"ח סי׳ ס"ו סקל"ה:

ולפ"ז בנ"ד דמסתמא הי׳ בעסקא שפיר י"ל דחל ההקדש אלא דמטעמא אחרינא של הרמ"א שם יש לבטלו אולם הנה בתשו׳ רמ"א סי׳ נ"ה אות ה׳ הי׳ בעצמו סתירת דברי ר"מ ומרדכי דדוקא היכא שהוציא הממון מת"י דהמתנה מתחלת מהיום אלא שקבע זמן לאח"מ אז בבריאת המלוה לאח"מ צריך קנין אבל במלוה לגמרי לאח"מ גם בבריאת א"צ קנין ע"ש וע׳ בד"מ סי׳ רנ"ז בשם מהרמ"פ

שהיל

שחילק בע״א וגם בתשו׳ מהרי״ל סי׳ ע״ה חולק בע״א בדעת ר״מ ומרדכי ובעקרי הד״ט חאו״ח סי׳ כ״א גמלא תשו׳ ארוכה והעלה דכתב דבריו בשטר ומלוה לאח״מ לדעת שו״ת מהרי״ט לקמן סי׳ ל״ב והורת אמת סי׳ קנ״א דלפי׳ רי״ף ורמב״ם ור״ת יוהר״ס ור״ן גם צוואת בריא א״צ קנין וגם ב״א בא השטר ליד המקבל אלא אחר מיתת המקבל קנה ואני בתשו׳ א׳ בניתי דיק על דבריו והבאתי מדברי כמה ראשונים להיפוך וגם בשו״ת בגדי כהונה חח״מ סי׳ ב העלה דאין להוציא ממון מיד היורשים:

אך דבנ״ד הרי בלא״ה מחויבים לקיים משום מצות כיבוד כמש״ל ובפרט שכתב הקדשתי לעצמי לתיקון נשמתי וכו׳ והיה בדרך ציווי לבניו וגם כתב שהקנה לכל א׳ במתנת בריא מנכסיו ושנעשה אוהיו״מ לדחז״ל וא״כ ממה שהי׳ בפקדון או עסקא אלה הצוואה:

ואף שלא היו עניים ידועים מ״מ כיון שהקדיש לצורך חבורות י״ל שהקנה להגבאים של כל חברה ואף שבחיבורי לחו״מ סי׳ רי״ב העליתי דבכה״ג יוכלו לשנות מכח אומדנא הנה בנ״ד שחילק איזו סך לקרוביו ג״כ קשה להקל מטעם זה וגם במה שהיו רק הלוואות בלא עסקא שאין שום קנין חל ע״ז מ״מ הרי כבר נתבאר דמשום מצות כיבוד מחויבים בזה א״כ כיון שאין בידינו שום אומדנא מוכחת לשנות הצדקות אין בידי להתיר לשנות מצדקה לצדקה זולת אם לא נודע להנפטר מגודל דחקות של קרובו זה י״ל אומדנא שגם היא הי׳ דעתו נוחה לשנות וכיון שדעת כמ״פ דמותר לשנות מעני לעני וכיון שהמעות ביד בניו כרעי׳ דאבוה הוי כמו שהוא בידו דבידם לשנות ממה שהי׳ בהלוואות בלא עסקא דלא חל הקנין אבל במה שחל הקנין אין בידם לשנות והנלע״ד כתבתי:

שוב חזר השואל וכתב בדבר אשר כתבתי לעיל דבעסקא הוי ברשותו והעיר להסתפק אם דוקא בעסקא גמורה שנותן לשותפות או גם בהלוואה עלה״ע די״ל דכיון שפסקו האחרונים דבעסקא שבזה״ז אין הפועל חוזר בו א״כ דינו כהלוואה וגם היך הדין בפלגא דמלוה והנה אמת שהש״ך בח״מ סי׳ ל״ט סק״ז כתב בפשי׳ דפלגא מלוה דינו כשאר מלוה אבל כבר השיג עליו בהגהת אבן העוזר בנדפס בכאה״ע סי׳ מ״ז והוכיח מהש״ס ופוסקים דגם פ״מ אין ב״ח גובה דהוי ברשותי׳ של נותן וכן השיגו עליו בתומים וקצה״ח ונה״מ שם וכן מצאתי בחמ״ח א״ע סי׳ ק״ב סק״ו שפסק כן בפשי׳ והנה לענין שמיטה מבואר בסי׳ ס״ז ס״ג דפ״מ משמטת והוא ממרדכי בשם מהר״ם ומצאתי בתשו׳ הרשב״א ח״א סי׳ אלף ל״ז דמפורש ג״כ כן ובתומים שם סק״ו הביא בשם רדב״ז ח״א סי׳ רי״ד שפסק להיפוך דכיון שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו ברשותו קאי והחזיק בדעתו ובזה מצא סיוע להלוואות הנעשות עלה״ע ע״ש ומזה מבואר דס״ל דגם בה״ע שבזה״ז דינא כעסקא שבזמן הש״ס והנה בעיקר הדין של פ״מ מבואר בתשו׳ מיימוני דלענין קידושין ומכר דינה כמלוה ובקצה״ח שם סק״ב השיג ע״ז והוכיח מד׳ רש״י קידושין (מ״ז) דגם הפ״מ דינה כפקדון גם לענין קידושין ומכר וסכ״כ ד׳ רמב״ם וע״ש סי׳ ס״ו סקל״ה ואני מצאתי בתשו׳ רדב״ז עצמו ח״ג סי׳ תקס״ד שפסק בעצמו לענין ירושת הבעל דפ״מ הוי ראוי ואין הבעל יורש ומצאתי בהגהות מח״א על רדב״ז שנדפס במח״א בסופו על סי׳ רי״ד שתמה עליו שנעלם ממנו דברי מהר״ם וגם העיר מדברי רש״י קידושין (מ״ז) הנ״ל שהביא הקצה״ח ואני מצאתי בתשו׳ מהר״ח א״ז סוסי׳ ל״ט שהביא בשם אביו הא״ז דמי שהלוה לחבירו מעות בחצי ריוח אין שביעית משמטתו דברשות מרי׳ קיימא אלא שזה חייב באונסי׳ ושכ״פ ר״ח ואלפסי ז״ל וסיים דאע״ג דפלגא מלוה הוא למו״מ ניתנה ולא להוצאה שהקרן לעולם בחזקת מרי׳ דעסקא קאי ע״ש:

והנה לענין ראוי יעויין בנה״מ סי׳ רע״ח בשם דברי ריבות ובפת״ש שם בשם כמה שו״ת בענין זה וזה כמה שנים מצאתי בכתבי הגאון אבד״ק ביעשאטש ז״ל שבאו לידי שהביא מפיהמ״ש להר״מ ורע״ב פ״י דכתובות מ״ג גבי כתובות בנין דכרין שאם הניח עסקא ביד אחרים הוי ראוי אבל אני מצאתי בקונ׳ לא הביט און ביעקב שבשו״ת שבי״ ח״ג שהעיר בעצמו בזה ותי׳ דהתם מיירי בחוב בע״פ דבזה לכ״ע הוי ראוי והביא עוד בשם רב א׳ שהי׳ דלענין כתובת ב״ד הכל ראוי חוץ מקרקעי ע״ש ולפי הי׳ הראשון אם החוב בע״פ לכ״ע הוי ראוי והנה בתשו׳ הר הכרמל חח״מ סי׳ כ״ה העלה דבשטר עסקא איננו בכלל אא״פ תו״ז כמ״ש בתשו׳ ראנ״ח וכתב הטעם דבעסקא כיון דלאו להוצאה ניתנה יכול לומר פייסיך לקבל תו״ז וסיים וז״ל ואם באנו לומר דכ״ז שייך באם באמת הי׳ מכנים המעון שמקבל בעסקא לעסקא אבל אנו רואים שטובים רק ליופי הערמת ריוח אבל מוציא הממון לצרכו א״כ שוב נכלל בהלואה ממש ז״א כי אם עושה כן באמת הריוח שמקבל זה הנותן מהמקבל הוא ריבית גמור כמ״ש ביו״ד סי׳ קע״ז ס״ל דגם החצי של מלוה צריך שיהא קיים וכו׳ מזה איני יודע בה״ע דידן שהמקבל נוטל ופורע חובותיו וכו׳ ואסור אא״כ נתנו בעסקא ממש ואז צריך להיות לעולם בעין ושפיר שייך בזה לומר חלקנו תו״ז ונתפייסת בכך וליכא חזקה וכו׳ ומזה אמרתי ג״כ בראובן שלוה מאחיו מנה ונתן לו משכון וכו׳ ובא חותן הלוה וביררו בעדים שמשכון זה שלו ובא ליד חתנו בשאלה וכו׳ ואמרתי מאחר דעשה המלוה עמו ה״ע א״כ עיקר סמיכתו על העסקא ולא על המשכון ולכן אף דבמשכון עשו הקה״ש כמ״ש בחו״מ סי׳ ס׳ אבל במשכון על חוב עסקא לא עשו הקה״ש והוכיח כן מהאה״ז בב״מ וכו׳ ע״ש בארוך והנה בדין פרעון או״ז ע׳ אורים סי׳ ע״ח סק״ח ובתשו׳ ח״ס חח״מ סי׳ קמ״ד מ״ש בזה אבל עכ״פ דעת הה״כ דגם בזה״ז הוי דין העסקא כבזמן הש״ס וכבר הבאתי גם דעת התומים סי׳ ס״ז כן אבל בשע״מ לחו״מ סי׳ ק״ד סק״ח מבואר דבשטרי עסקא שבזה״ז דלא נהגו להקפיד אם יוציאם הלוה לצרכו אין סמיכת הנותן על העסקא ול״ש טעם הריף והרא״ש שכתבו דאין הב״ח זוכה מחלק פ״מ ולכן כל הב״ח נוטלים בשוה אלא שנסתפק מכח התקנה שהובא בב״ח וב״ש א״ע סי׳ ל״ו ומסיק דבפלגא פקדון גם בעסקא שבזה״ז חולקין לפי ממון יעוש״ה הרי שדעתו דבזה״ז חלק הפלגא מלוה ניתן להוצאה וא״כ אינו ברשותו ובשו״ת אמרי אש יו״ד סי׳ כ״ו העלה בדין אם עיכב מעות חבירו הנעשה עלה״ע יוהר מן הזמן אם צריך ליתן הריות דהט״ז סי׳ קע״ז סקל״א מיירי בעסקא דהוי פ״מ ופ״פ לכן גם אחר הזמן הפקדון עוד בידו כמוקדם אבל העסקא הרגילה בינינו שתהי׳ בתחלה פקדון עד שירוית הסך הנקצב ביניהם ואח״כ יהי׳ באחריות המקבל כשאר מלוה לזמן ידוע א״כ אחר שהרויח הסך המדובר נעשה מלוה ביד לוה עד סוף הזמן ולא יוכל לשוב להיות פקדון כמ״ש הש״ך סי׳ קע״ז סקמ״א בשם רש״ל ע״ש והיינו אם נדבר ביניהם העסקא לשנה:

וא״כ בכה״ג בודאי הוי מלוה אחר שהרויח פעם א׳ הסך הנקצב ופשיטא דהוי כשאר מלוה שאינו ברשותו להקנותו וה״כ בכל עסקא שמסופקים בה אם כבר הרויח המקבל הסך המדובר או לא שוב הוי קנין מרופה כדאי׳ בב״ב (קמ״ב ע״א) גבי גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו ובנתה״מ דיני תפיסה אות י״ט תקע בה מסמורות דבכל מקום שיש ספק אם יש בהקנין ממש לא קנה כלל מה״ט וע״ש סי׳ קל״ד סק״ב עוד בזה ובספרו נחלת יעקב לב״מ כ״א וכ״ה בירושלמי פ״ד דיבמות ה״א בסופה וע״ש בפי״ק ובפ״מ ויש לדון בזה מדברי עליות הר״י והס״ז שם בפי׳ דכיון דלא ידעו אם היא מעוברת אמרי׳ בהם היו יודעין שכן הוא לא היו מחזיקין שהיו חושבין שמא אלד יורש וכיון שנמצאת מעוברת הוי קנין בטעות שע״ד כן ל״ה מחזיקין אבל אם החזיקו בפי׳ על הספק מהני ע״ש אבל היינו אם עכ״פ נתברר שהפילה אבל בנ״ד הרי גם עתה א״א להתברר אם הרויח המקבל אז כבר או לא וע״ע בס׳ דע״ק ליו״ד סי׳ י״ט והגה״ה ותשו׳ ב״ש חאו״ח סי׳ ל״ו והגה״ה וישועי״ק א״ח סי׳ תי״ג בזה ולכן נראה דבהלוואות עסקא שבזה״ז אין הקנין נתפס בו ועכ״פ יוכלו לשנות לצדקה אחרת כיון דלפי׳ כמ״פ יכולים לשנות מעני לעני:

ובדבר מה שהעירנו כת״ר ליישב דברי רש״י ב״ק (ו׳ כוע״ב) ד״ה שור רעהו וכו׳ ולא שור דהקדש וכו׳ ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכח״ל וכו׳ ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע ובבני״ח סי׳ ל״ט הקשה בני הרב ני׳ דהא כשהבהמה הולשת ואוכלת נעשה תלוש כמ״ש כה״ג בתוס׳ ב״ב (ע״ט) גבי עקר חוליא וכת״ר חקר בהא דמנחות (ע׳) דא״ל רבנן לאביי א״כ מלינו תרומה במחובר לקרקע ותנן לא מלינו וכו׳ כי תניא לענין חיובי מיתה וחומש דאי תליש ואכיל תלוש הוא ואי נחין ואכיל בטלה דעתו וכו׳ דתפ״ל דאין תרומה חלה במחובר כלל כמ״ש רש״י במעילה (י״ח ע״ב) ד״ה ובתלוש וכו׳:

והנה ד״ז דאינו חל התרומה במחובר מבואר גם ברש״י פסחים (ל״ג ע״א) בהא דהפריש חמץ תרומה ד״ה אינו קדיש ופריך מהא דאין תורמין מטמאה לטהורה ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה ומשני הכא לא הי״ל שעה״כ היכי דמי דאחמין במחובר ופרש״י דכל זמן חיבורו ל״ה ראוי לחול עליו שם תרומה דראשית דגנך כתיב משנדגן ודיגון לבון אסיפה והעמדה כרי הוא עכ״ל ובקידושין (ס״ב ע״א) אין תורמין מן התלוש על המחובר ופרש״י דבמחובר לא חל עליו שם תרומה ובתוס׳

שם

שם הקשו דגם בתלוש קודם מירוח לא הוה תרומה והי' דבתלוש בדיעבד הוי תרומה אבל במחובר גם בדיעבד ל"מ דכתיב ממנו כדרים בספרי ע"ש ובאמת שד"ז הוא משנה מפורשת פ"ב דביכורים מ"ד ויש בביכורים משא"כ בתרומה ובמעשר שהביכורים נקנים במחובר לקרקע וכו' ומפורש דבתרומה אינו כן ואולי זהו כונת הגמ' במנחות שם דתנן לא מלינו ובהגהת רי"ב לא ידע לציין מקומו כי לבון זה ממש אינו במשנה אבל המכוון מפורש במשנה הנ"ל ואביי מפרש לה לענין חיוב מיתה וחומש דוקא אבל התרומה חל במחובר ויש לומר דסבירא ליה דהתרומה מיתלי תלי ונדל בהדה כדאיתא כה"ג ביבמות (ק"ט ב') קידושי קטנה מיתלי תלי וכי גדלה גדלי בהדה ובתשובת מהרי"ק שרש ל"ב הוכיח דזהו מדאורייתא ולשי' הרי"ף הוי ספיקא אי הלכתא הכי והביא מדברי כמ"פ בענין זה ע"ש ובנזיר (ע"ז ע"ב) בנזר והוא בביה"ק לר"י מיתלא תלי כיון דמשכחת טהרה חיילא להבאת קרבן וה"נ בשעת תלישה חלה לחיוב מיתה וחומש והא דאמר ואי גחין ואכיל וכו' אף דבשעת אכילה הלש לה בשינוי ממחובר וחל החיוב כדאמר מעיקרא דאי תליש ואכיל תלוש הוא וא"כ ה"נ בזה הול"ל כן ולמ"ל הא דבטלה דעתו וכן שאלני נכדי החריף כמר יוסף הכהן שיחי' ומה שרלה לתרץ דכיון שבא לתוך פיו נמאס והינו שו"פ יש לדחות דשלא בפניו חזיא כדאי' בחולין (ע"א א') ועתוס' כתובות (ל':) ד"ה לא והשבתי לו דמשכח"ל כמ"ש התוס' בכתובות (ל"א א') ד"ה דאי בעי וכו' דה"פ אי בעי גחין ואכיל וכו' יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו וכו' ע"ש וכשהוא כבר בבית בליעתו א"א שיחול התרומה עליו:

ובג"פ דין תרומה במחובר מצאתי בירושלמי פ"ט דתרומות ה"א הדא אמרה שהקדושה של תרומה חלה עליה כשהוא מחובר והביא שלים וכו' ואולי ס"ל כאביי דמתני' קאי רק לענין חיוב מיתה וחומש. ועכ"פ מוכח מהמקומות שהבאתי דלדידן אין התרומה חל במחובר כלל אבל בהקדש חל שפיר במחובר דקרא כתיב כי יקדיש שדהו ובמנחות (ק"א ע"ב) היכי דמי דלא הי"ל שעה"כ דאקדשינהו במחובר וליפרקינהו וכו' אך דכיון דכל דין מעילה ילפי' מתרומה וכיון דבתרומה לא חל במחובר ה"נ בהקדש ליכא מעילה במחובר ומה שהקשה בני הרב נ"י דמ"מ חייב במעילה כשתלש הבהמה נראה לפי מה דאי' בב"ק (קט"ו ע"ב) הרי שהי' טוען כדי יין וכו' וראה שהן מתשברות לא יאמר ה"ז תרומה וכו' על פירות שבביתי לא אמר כלום וכו' כיון דלאיבוד אזלי א"כ ה"נ כיון דבתרומה לא משכחת לה כה"ג דכיון דבמחובר לא חל גם בשעה שהבהמ' תולשת בפיה והוכלת' והולכת לאיבוד לא חלה התרומה א"כ ה"ה בהקדש ליכא מעילה בכה"ג:

סימן נג

להרב הגאון מו"ה משה מישל שמיאל שפירא נ"י אבד"ק ראגאיוע במ"ינה ליטא בעהמח"ס הארת השמש.

מכתבו הגיעני וע"ד השאלה באחד שקנה קמח לפסח בעיר הסמוכה כעשר פרסאות והוליכם ע"י עגלונים עכו"ם מכפר סמוך כשסה ווערסט ויען כי הגשם היה רב הוכרחו להתעכב בבית מקורה ביום ועש"ק ופנה היום הקדיש היהודי הקונה שנסע עמהם והלך לעיר והעכו"ם העמידו שמנה העגלות בגורן א' בכפר שלהם ועמדו שם עד יום ב' בבקר וכחצות היום באו העירה והשקים היו תפורים מבחוץ כנהוג והקונה אמר שהחבישה ואזירה של השקים בעגלות היו הכל כפי שהניחם כי השקים היו כרוכים במחצלאות ולמעלה בתבן ולמעלה בכיסויי בגדים של הגויים ולמעלה חבושים בחבלים הדק היטב החבילה לעגלה קשורים בחוזק ולא הי' שום חותם על השקים זולת שאמר שהכיר שהתפירות עם העניבות בסוף הי' כענין שתפר אותם וגם קשורים כפי שקשרם בעת הנחת הקמח על העגלו"ת ויאו מערערים על הקמח ויש ממגדליו שאמרו שלא באו העגלות מכורכים כלל ולא קשורים רק השקים היו מונחים על העגלות עכת"ד השאלה:

והנה מה שהאריך כת"ר בדין הקמח אם צריך ב' חותמות אם יש בו איסור תורה והנה מכח חשש לתיתה בודאי הכל לפי המקום והזמן אך במ"ש הנ"ל סי' ל"ב והובא גם בח"י סי' תנ"ג דגם אם רק מיעוט מכבשין אסור משום דכל קבוע כמע"מ יש לדון לפמ"ש הה"מ פ"ב משבת ה"כ דאף שפירש לפנינו כיון שאין נ"מ בספק עד שפירש למק"א לא הוי קבוע א"כ כשקונים הקמח קודם הפסח קודם ז"א הרי עתה אין נ"מ בהאיסור וכשיגיע ז"א כבר פירש מהקביעות וכה"ג כתב המג"א סי' תל"ט סק"ג בהא דבכבר קטן הלינן שאכלו העכבר משום דהוי ס"ס והקשה המג"א הרי בשינן שיוודעו ב' הספיקות כאחד ותי' דכיון דלא חל איסור חמץ עד שעה ו' ובאותה שעה כבר נודעו ביחד ע"ש הרי בהידיעה קודם ז"א הו"ל כלא נודע ובפמ"ג בא"א סק"א העיר מדברי הה"מ בהא דהתיכה בפי עכבר דהול"ל דדוקא אחר ז"א איכא דין קבוע ובלבוש מבואר דגם קודם ז"א ונדחק בזה אבל מדברי מג"א הנ"ל נראה דס"ל דמיירי לאחז"א דקודם ז"א הו"ל כלא נודע כלל ובזה מיושבים דברי התוס' פסחים (ט' ע"ב) ד"ה היינו תשע חנויות והביאו פירש"י בהא דט' ציבורין של מלה ואחד חמץ ואתא עכבר ושקל וכו' היינו תשע חנויות ופירש"י דקיי"ל דכל קבוע כמע"מ והקשה ר"י היכי מייתי ראי' מט' חנויות דהוי סד"א והזלי' לחומרא והכא סד"ר הוא ותי' דמיירי שלא ביטל החמץ ותמהו הפ"י והא"ח דאכתי יבטלנו עכשיו ולפמ"ש א"ש דהכא הא בעכנ"ל דמיירי לאחז"א דאל"כ ל"ש דין קבוע כלל וא"כ הרי לאחז"א ל"מ ביטול:

אך גם אי נימא כדעת הלבוש י"ל דשא"ה דמיירי בזמן בדיקה ויש נ"מ לענין אם חייב לבדוק הבית בזמן בדיקה שתקנו חז"ל לבדוק לכן שפיר י"ל מדין קבוע אבל בקנה קמח קודם הפסח דבשעת קביעותו אין נ"מ כלל אלא לאחר שכבר פירש והגיע ז"א והו כבר פירש מן הרוב:

ובפרט בכה"ג דנד"ד שהישראל קנה קמח של פסח אלא שע"י סיבה נשאר ברשות העכו"ם והעכו"ם הביא הקמח לבית ישראל א"כ אף שהעכו"ם החליפו הרי פירש מהקביעות שלא בפנינו א"כ פשיטא די"ל דכל דפריש מרובא פריש וגם הנ"ל מודה בזה ולכן אם רק מיעוט לותהין אין חשש על הקמח:

אך באם שהרוב לותתין בודאי אסור מה"ת דכל דפריש וכו' דהלתותין בחזקת חמץ כמ"ש בהה"ד סי' קמ"ט ורו"מ הביא בשם ס' מגן האלף דכיון דבעי שימור מה"ת מחזיקן איסורא בלתותין כדין דגן שנטבע בנהר. וא"כ הכל לפי הזמן והמקום:

אבן עוד העיר כת"ר דבשנה הזאת שהי' שם גשמים הרבה בעת הקציר ורוב חטים יש בהם מלומחים הרבה יש להוש יותר בלתיתה דבמעט לתיתה יתחמצו הגרעינים אולם בעניי לא אדע מהו דהגרעינים שלמחו בלא"ה הם חמץ ואותן שלא למחו הרי שלטו בהם הגשמים ולא פעלו בהם לתלוחית ובמה איפוא נגולה עליהם חשש ע"י הלתיתה יותר מבשאר חטים והן אמת שראיתי בשו"ת ד"ח ח"ב חא"ח סי' ל"ט בדין חטים של שמורה שי"ב מלומחים עד שאין ס' לנגדם והעלה דאין להתיר ע"י ברירת המלומחים מהם עד שיהי' ס' דמ"מ אין זה בכלל שימור משעת קצירה כיון שהי' בהם חשש שנגמרו במי הגשמים אבל היינו לענין שמורים אבל מ"מ כשרים לשאר מצות וגם בגוף דבריו יש לפקפק ובשו"ת שם אחרי' בהוספות סי' י"א מבואר להיפוך דאדרבה בחטים שמורים יש להקל יותר להלות גם המלומחים מליחות החטים ע"ש ומדברי הסמ"ק שהובאו במס"ז סי' תנ"ג כוסק"ב מבואר דמותר לברר יפה המלומחים עד שיהא ס' נגד המלומחים ובכלבו העתיק נ"כ ד"ז ביתר ביאור דהיינו כהא דפסחים (ל"ג) דהאמיץ במחובר ע"ש א"כ פשיטא דאין חילוק בין חטים שמורים או לא כיון דאין החשש על אחר קצירה אלא על הזמן שהי' עוד במחובר אך באמת אם רוב החטים יש בהם למוחים הרבה שאין ס' לנגדם בלא"ה י"ל דאיכא איסור תורה דהא מבואר בתשו' ח"ס חא"ח סי' קכ"ט דחטים מלומחים בכשרים הוי מבטא"מ בטעם ואף דכתשו' בר"א חא"ח סי' ל"ו העלה בפשי' דהוי מב"מ וכ"ה בגס"א כלל קכ"ו אבל מצאתי בכתבי הגה"ל בעל דע"ק שכתב נ"כ דאינם שוים בטעמא ודוקא בשמא הויין מב"מ ולכן דינם כמבטא"מ וכן מצאתי במנ"י כלל ל"ט אות ט"ז שכ"כ בפשיטות בדעת הסמ"ק וסכ"ה בטע"ל (ובמה שפלפל שם בענין ביטול יבש ביבש קו"פ תמהני מתשו' רבב"א שבמג"א סוסי' תמ"ז כקמ"ה דהוי בכלל ניכר האיסור ואינו בטל כלל) וגם בשו"ת עט"ח חא"ח סי' ה' הוכיח כן קלת מתשו' הר"ן וא"כ בלא"ה איכא איסור תורה וצ' במס"ז סי' תמ"ה סק"ד די"ם של פסח צריך ב' חותמות דהוי מבטא"מ אבל בתשו' ט"ב מ"ח או"ח סי' ס"ו מבואר להיפוך דבשוים בשמא בעינן שיוי גמור בטעמא ע"ש ועפ"ז יש מקום לדון גם בנ"ד אבל מ"מ קשה להקל נגד דעת כל הגדולים הנ"ל ולכן באם רוב החטים י"ב הרבה מלומחים י"ל דהוי איסור תורה וצריך ב' חותמות ולכי מ"ש כתר"ה דכיון דרבים

שמה ריחים של קיטור וגם אין לותחין כלל אין כאן חשש של תורה ולפמ"ש גם בלא להיתר איכא בשנה זו חשש של תורה:

אך לפמ"ש רו"מ שהקמח הזה הי' טוב ויפה מאוד ולא הי' באפשר להחליפו שיהי' לו ריוח הרבה רק איזה ריוח מעט ובכה"ג אין לחוש לחילוף וכמ"ש כה"ג הר"ן וש"ך סי' קל"ו סק"ב א"כ ה"נ בנ"ד אך דמ"מ עכ"פ בעינן חותם א' דבלא חותם כלל גם בריוח מועט חיישי' כמ"ש הפר"ח סי' קי"ח סקל"ו להוכיח כן וכ"ה בבית מאיר שם אך דהתם מבואר דדוקא בדליכא טורח אבל במקום טורח לא טרח בשביל רייח מועט וא"כ בנ"ד אם היו קשורים ומהודקים היטב בהתבן ומחללאות ותבלים בחוזק וגם כיון שהי' המשקל מכוון והיו צריכים לחזור ולשקול השקים שפיר י"ל דבשביל חשש ריוח מועט אין לחוש לחילוף וע' תשו' מבי"ט ח"א סי' ר"ח באמצע התשו' בכ"ז:

ומ"ש רו"מ דהקשר הוי סימן כדמוכח בב"מ (כ"ג ע"ב) דבקשר שאין הכל רגילים בו הוי סימן וכ"ה באו"ה שער כ"ב די"א ודי"ב קשה בעיני לסמוך ע"ז דודאי העכו"ם עצמם עשו הקשרים כיון שהיו הרבה עגלות ואין דרך שיעשה הישראל הקונה בעצמו כל הקשרים ומ"ש בשם ס' רב טובך סי' נ"ט שהתיר בקדרה מכוסה ומחופה במטפחת מהודק ומקושר דלא גרע מחותם א' דלא גרע מסתימת מגופה מהודקת היטב שהתיר בתשו' עבוה"ג סי' ל"ח דהוי כחותם א' וה"נ בזה ורו"מ פקפק בדבריו והנה לא ראיתי ספר זה אבל בודאי אין לסמוך על דבריו חדא שהרי בתשו' שבו"י ח"א סוסי' ס"ג כתב ע"ד עה"ג שאין דבריו מוכרחים להקל נגד דעת האחרונים ושגם העה"ג עצמו לא הקיל אא"כ יש עוד צד להקל ע"ש ועוד שאם אמרו בכתם ייגס דקיל אפי' משאר איסור דרבנן יאמרו להקל במקום שיש חשש איסור של תורה וגם אין לדמות טרחא לטרחא ובודאי לפתוח הכיסוי של מטפחת שסביב הקדרה והקשר אינגו טרחא גדולה כ"כ וחלילה להקל אך בנ"ד באם ששקלו כל השקים והי' המשקל מכוון י"ל דהמשקל סימן כדאי' בש"ס דב"מ (כ"ג) ובחו"מ סי' רס"ב ואף דמבואר במהרי"ט ופר"ח סי' קי"ח סוסקל"א דאין להקל ע"פ המשקל גבי גבינות היינו משום שהדרך שנחסר מהמשקל בדרכים משא"כ בנ"ד אבל לא ביאר רו"מ במכתבו אם שקלו הקמח אבל י"ל דהעכו"ם מירתת עכ"פ שלא יתפס אם ישקלוהו וכה"ג מבואר בתשו' מהר"ם שיק יו"ד סי' פ"ג לענין מדה ולצ"ק וע' בתוס' ע"ז (דף ע' ע"ב) ד"ה לא מסרה וכו' אם מלאן הישראל כמו שהניחם מלאים כשרים דכוותי' והשתא גבי בגדים וכו' כמו שהניחם טהורים וכו' ע"ש וה"נ י"ל בנ"ד:

ומ"ש כת"ר מדברי הט"ז סי' קי"ח סק"ג שפסק כהב"ח דבדיעבד מהני מפתח במקום חותם והש"ך בנה"ך חולק עליו יעוין בתשו' הר המור סי' י"ג שהסכים להט"ז ודלא כהש"ך אבל בכי' י"ד פסק כהש"ך וגם בפרי תואר סק"ז פסק כהט"ז אבל בתשו' ח"ל סוסי' ל"ט פסק בפשי' דמפתח אינו כלום:

ומ"ש שהקונים אמרו שמכירים בטב"ע את הקמח הנה לפמ"ש הט"ז רסי' ס"ג סק"א דדוקא בדרבנן מהני טב"ע של כל אדם אבל בדאורייתא דוקא ת"ח נאמן בט"ע א"כ לפמש"ל דהכא איכא חשש של תורה שוב ל"מ ט"ע של מי שאינו ת"ח וע' בב"י א"ע סי' קל"ב בשם הראשונים דהיכא דיש לחוש שמא משקר משום הפסד שכרו או שלא יהי' עליו תרעומות אפי' מכירו בט"ע אינו נאמן אלא במגו וכ"ה בב"ש שם סקי"ג ומכ"ש בנ"ד שנוגע להפסד גדול ואף דמבואר בריטב"א ובדה"ב שבב"י א"ע סוסי' קנ"ג דבאיסורים כל א' נאמן ע"פ בט"ע בדבר שהוא שלו וברשותו ודוקא בזה שהוא ביד אחר אינו נאמן אלא ל"מ ע"ש וע' בנה"ך יו"ד רסי' ס"ג ובמס"ז שם בשם רמב"ן ורשב"א מ"מ הכי מהא דסי' קל"ב מבואר דבמה שנוגע להפסדו אינו נאמן ומכ"ש במקום הפסד רב כזה וגם יש לפקפק בגוף הט"ע של קמח אם יש להכירו וכמ"ש כת"ר בעצמו ולפמ"ש הבל"י סי' ס"ג בשם נ"ש אין ע"ה נאמן בט"ע כל דהו ולבי' שפ"ד שם בעי' שבעתן העין וכ"ה בנו"ב מ"ת א"ע סי' ס"ב וע' תשו' ר"מ שיק יו"ד סי' פ"ג ושבט מיהודה לחולין (דף ל"ה):

ומ"ש רו"מ די"ל בנ"ד דהעגלונים לא מרעו נפשייהו להחליף דומיא דאומן לא מרע נפשי' הנה בש"ך יו"ד סי' ס"ב סק"ד מבואר דדוקא בדבר שיכול לעמוד על הבירור וכ"ה במס"ז א"ח סוסי' רכ"ג בביאור יותר וא"כ מאן יימר דבנ"ד הוא כן וגם לפמ"ש בתשו' ח"ל סוסי' ל"ט יש לפקפק בהיתר זה ע"ש ותבין:

ומ"ש עוד דכיון שהקמח טוב ויפה מאוד אין לחוש לחילוף הנה במג"א סי' תקי"ז סק"ג מבואר כעין זה וע' בש"ך יו"ד סי' ר"א סקט"ז וסי' רע"א סק"ו ומצאתי בתשו' רדב"ז ח"ד סוסי' רנ"ט שפסק ג"כ בפשי' דבאינו נהנה בחליפין אין לחוש כלל:

ומ"ש רו"מ מדברי מהרי"ט ופר"ח הנה אני מצאתי בפסיקתא פ' פרה ילמדנו רבינו פרה אדומה וכו' אם מותר לישראל ליקח מן הגוים כך שנו רבותינו אין לוקחין וכו' דברי ר"א וחכ"א לוקחים ומ"ט של ר"א וכו' מפני שהגוים חשודים על העבירות להחטיא את ישראל וכו' ומייתי עובדות שעשו להכעיס להחטיאם ומ"מ דעת חכמים שאין לחוש לכך וע' בש"ס דע"ז (כ"ג ע"א) טעמים אחרים אבל מ"מ מהפסיקתא מוכח דפליגי בזה ר"א ורבנן אבל י"ל דהתם טעמא דרבנן משום שהיו מקובלים סימנים להכיר בפרה כמבואר בפסיקתא שם לכן לא חששו לזה וע' תשו' ח"ל סי' ל"ט שהאריך לדחות כל ראיות מהרי"ט בזה ופסק ג"כ דהיכא דאינו נהנה בחלופין אין לחוש לכך ע"ש, וע' בכר"ש לאו"ח סי' תנ"ג בשם תשובה מאהבה ח"א סי' ס' שהתיר קמח של פסח שהי' ביד עכו"ם בלא חותם ואין הספר ת"י לידע טעמו ונימוקו:

אולם באם האמת כדברי המערערים שלא היו העגלות מכורכים וקשורים מסביב קשה להקל לענ"ד שהרי הקונה אמר שהוליך אותם כרוכים וקשורים היטב וכיון שהוכחש מהעדים שהעידו שהובא הקמח בלא כריכה וקשירה א"כ יש הוכחה שהעגלונים נשתמשו בהקמח שהרי יש ריעותא לפנינו דומיא דחביות סתומות ונפתחו דסי' קכ"ט סי"א וסי"ב וסי' ק"ל ס"ח וה"נ הרי הוא הוליכם כרוכים וקשורים ופתחו העכו"ם הקשרים:

ובפרט לב' לילות הראשונים אין להקל בזה בשום אופן וע' בכנסי"ח סי' קמ"ה אות ב' והנלע"ד כתבתי:

ובדבר מ"ש בענין כלי זכוכית לפסח די"ל דהוי ס"ס שמא הלכה דאינו בולע ושמא פולט ע"י הגעלה יעוין בזל"א הספרדי אות פסח לסי' תנ"א ג"כ להקל בשעה"ד:

ובדין כלי בלעך גלויזירט שהעיד ששמע מהגאון מוהר"ש זאנוויל מוואהרשא שהי' בפאבריק ובחן שרוב המינים שעושין מהם הגלויז מועיל בהם הגעלה ומיעוט יש בתוך המינים הנ"ל שאין מועיל בהם הגעלה ולכן אינו מכשירם לפסח ע"י הגעלה כיון דחמב"פ במשהו ורו"מ לידד דשמא ע"י התערובות משתנה גם החרס הנה כיון שא"א לברר ד"ז כעלמים בבטן וכו' איך נבא להקל אבל שמעתי שאם מוכחים הכלי מבפנים ומבחוץ בשמן ונותנים הכלי לתוך האש הוא מתלבן היטב ואין בו חשש קלקול כלל ואני הבאתי סמוכין מדברי הר"ש פ"ח דשביעית מ"ח דע"י השמן והאש הכלי מתחסם אלא דשם מיירי בכ"ח אבל מ"ש רו"מ מהא דפי"א דכלים ברזל טמא וכו' אם רוב מן הטמא וכו' וכן מן החלזא ומן הגללים כבר ראיתי לגדול א' בתשו' שהעיר בזה וסיים בעצמו שאין לדמות דיני טומאה לדיני או"ה לענין בליעה אך דכיון דהגלויז הוא רק קליפה וכהם כלי יש ש' כנגד הקליפה א"כ בשאר איסורים הוי ככלי שדרכו להשתמש בשפע אבל לענין חמב"פ אין מזה מקום להקל זולת ע"י ליבון וכמ"ש:

סימן נד

להרב הגדול וכו' מו"ה יעקב שפירא נ"י אבד"ק מערצאל בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שבמדינתו חרבו הכרמים מפני התולעים שאכלו הגפנים עד שרשם ועתה זה כשנה ושנתים חכמי הנטיעה מצאו עצה לחפור בהקרקע ולהפכה ולנטוע מחדש גפנים ממדינות רחוקות וכי בגפנים הללו לא ישלטו התולעים וההוצאה רבה ורוב היהודים נתדלדלו מנכסיהם ולאשר כפי המצאה הנ"ל הגפנים מוציאים פירות תיכף בשנה ראשונה ובפרט בשני' אך שהגפנים אסורים משום ערלה ורבים מהיראים שאין רוצים להכשל ולהכשיל שואלים עצה להציל עכ"פ אפס קצה מממונם:

ומעכ"ה בצירוף עוד רבנים המציאו עצה לפי המבואר ביו"ד סי' רצ"ד סט"ו דמותר למכור פירות של ערלה לעכו"ם קודם חנטת הפירות והקנין חל על העצים לפירותיהם אך שאין העכו"ם רוצים לכנוס בספק היזק גדול שהרי הישראל לא יקנה מהם היין בחזרה דגם ערלה של עכו"ם אסורים ולכן המציאו שימכרו הנטיעות לעכו"ם על ג' שנים קודם חניטה והתשלומין יהי' כפי ערך החביתין של יין שיהיו מהנטיעות הנ"ל ובאופן זה ימצאו עכו"ם קונים

נפחות מדמי יין מזה .העכו"ם יעסקו בעבודת הכרם לעצמן במשך הג"ש כמ"ש בחו"מ סי' רי"ב ס"ד כעין זה וגם אם הישראל ילוה להעכו"ם. מעות יזקוף עליו במלוה וישלם לו בשעת גמר מכירת היינות וכדומה והאריך להוכיח דגם אם הקנייה לפי ערך הפירות שילמחו מותר למכור האילן לפירותיו והביא מדברי הכ"מ פכ"ג ממכירה ה"ד דאין הפרש בין מוכר אילן לפירותיו ובין המוכר פירות האילן:

והנה לענ"ד הגם דמהני מכירה כזו היינו רק מטעם ברירה שבסוף גידול הפירות מתברר למפרע כמה עולים דמי המכירה אם מעט ואם הרבה שהרי בשעת מכירה ליכא פיסוק דמים ול"מ שום מכירה בלא פיסוק דמים כמ"ש בח"מ סי' ר' אלא דהכא סופו להתברר אח"כ כמה יעלו דמי המקח והרי קיי"ל דבדאורייתא אין ברירה ואף דבכל המכירות מהני מכירה בכה"ג כבר ביאר הרשב"א בתשו' תתו"ת סי' פ"ב דגם במכר לו א' משדותיו בניסן בכסף או בשטר ובירר מקחו בכסלו שאם בא מלוה שהלוהו בתשרי לגבות משדה זו הי' גובה מהשדה מ"מ המכר קיים דהא לקיומו של גוף המכר א"צ לסברת ברירה דעכ"פ יחול בכסלו וכיון שגוף המכר מתקיים אין ההלואה שנעשית בינתים מגרע כח המכר וע' בשו"ת ב"א חאו"ח סי' נ"ה שביאר היטב דכונת רשב"א לקיים המכר משעה שנתברר המקח והמלוה שבא לגבות מקודם גובה ממנו באמת ע"ש היטב והן אמת דבנה"מ סי' ס"א סק"ג העלה דהיכא דאפשר שיחול הקנין כשיתברר מהני באמר מעכשיו גם למפרע דבכה"ג לכ"ע יש ברירה אבל בתשו' ריב"ש סי' רכ"ח בעובדא שנתן המלך חותמו שהב"ד יעשו ברירת שלשים אנשים והם בחרו בשנים מהם שיעשו הברירה והביא מתוס' ב"ק (ס"ע) דהיכא דאל"ל הוברר למפרע רק ביאה השנין משעת בירור ואילך לכ"ע י"ב וכיים וז"ל וה"נ בנ"ד אם אמרו בפירוש בהם מסכימים בברירת השלשים שיעשו השנים לאחר שיעשוה אז לא היינו לריכים לטעם ברירה אבל כיון שבשעה שהסכימו עליהם לא נתבררו עדיין ולא אמרו בפירוש שיחול הסכמתם לאחר שיעשוה השנים ומוכרחים לומר כשבוררים השנים הוברר הדבר למפרע שאלו הם שבררום הב"ד אנן קיי"ל דבכה"ג אין ברירה עכ"ל הרי מבואר שא"א שיחול למפרע וגם מבואר בכ"ש סי' קמ"א סקס"א בשם רשב"א דגם בכה"ג א"ב וע' תשו' ב"א חא"ע סי' ק"ו ויש להביא ראיה מהא דסופ"ב דמע"ש מי שהיו מקלת בניו טמאים ומקלתן טהורים מניח הסלע ואומר מה שהטהורים שותים סלע זו מחוללת עליו נמלא טהורים וטמאים שותים מכד א' ובכ"מ סופ"ח דמע"ש הביא מירושלמי שם ופי' דהחילול חל קודם שיתחילו לשתות בשעה שפירש היין מהכד לפיהם ואתיא מתני' ככ"ע ודלא כהראב"ד שכתב דאתיא כמ"ד יש ברירה אבל מעכשיו לא חל דזה תליא אם י"ב ע"ש ומבואר דאף דיכול לחול קודם שיתחילו לשתות מ"מ באומר מעכשיו לא חל לדידן דקיי"ל אין ברירה ומבואר כמ"ש וע"ש בתוי"ט וע"ש במרה"פ על הירושלמי שביאר דעת רמב"ם וראב"ד שמחולקים בדין תולה בדעת אחרים אם יש ברירה יעו"ש באורך ועכ"פ מבואר כמ"ש וע' בנה"מ סי' ש"א סק"ח שחידש דבממון לא בעינן ברירה חזקה ולכ"ע י"ב ודבריו הם נגד תשו' רשב"א וריב"ש הנ"ל ועכ"פ בנ"ד שאם לא יחול עד שעת גמר גידול הגפנים הרי יהי' אסור ליהא דמיהם וכל ההיתר רק באופן שיחול כן המקח למפרע בשעת מכירה קודם חניטה א"כ הרי בדאורייתא אין ברירה:

אך דבזה י"ל לפמ"ש במרה"פ על הירושלמי שם דהעיקר לדינא דגבי דמי העומד להתברר לבסוף לכ"ע יש ברירה וסכ"ה דעת הרמב"ם א"כ י"ל דבנ"ד מהני הקנין שפיר ובפרט דבנ"ד גוף המקח מתברר מיד שמוכר לו האילן לפירותיו אלא שתשלומי דמי המקח בפיסוק דמיו לא יתברר אלא בזמן גמר פירותיו ועומד להתברר לבסוף א"כ י"ל דלכ"ע יש ברירה ומהני גם למפרע:

אבן עוד יש לעיין בזה משום דרולה בקיומו של פירות ערלה ומבואר בתוס' ע"ז (ל"ב ע"א) ד"ה והא הכא וכו' דגם בחמב"פ ובכ"ח אסור ברולה בקיומו וגם לפי' ר"ת שם לא שרי אלא בדליכא האיסור בעין והן אמת שבתשו' רדב"ז ח"א כוסי' ק"מ כתב בפשיטות דדוקא ביי"נ אסור ברולה בקיומו ולא בשאר איה"נ אבל הוא נגד דברי תוס' וכ"ה בד"מ יו"ד סי' ל"ד וט"ז שם דגבי בכ"ח איכא איסור רוב"ק ובטוא"ח ומג"א סי' ת"כ סק"י ובקי"א מבואר כן גבי חמב"פ וא"כ ה"נ גבי ערלה אולם יש לדון לפמ"ש הח"ס בחידושיו לע"ז (ל"ב) להוכיח מהתוס' שם (ס"ג ב') ד"ה אין נודרין וכו' דדוקא גבי ע"ז וחמב"פ שמלוה לבערם מן העולם אסור אם רוב"ק משא"כ בשאר איה"נ ותמה מזה ע"ד תוס' (דף ל"ב) שכ"כ גם גבי בכ"ח וגם בב"מ ליו"ד סי' קל"ב ס"ו העלה כן ותמה ע"ד התוס' וד"מ ע"ש היטב וא"כ לפ"ז בערלה דמבואר בתשו' ח"ס סוסי' רפ"ו דליכא מלוה לשרפה ל"ש איסור רב"ק אך דבאמת דברי הח"ס לענ"ג שהרי מבואר בתוס' סוכה (ל"ה ע"א) ד"ה לפי ותוס' תמורה (ל"ג ע"ב) ד"ה הנשרפין ותוס' חולין (קט"ו ע"א) ד"ה פן תקדש וכר"ן פ"ב דפסחים בסוגיא דתנור שהסיקוהו בקליפי ערלה וכו' דערלה מלותו בשרפה ולכן אפרה מותר וע"ע בתוס' רפ"א דפסחים (דף ב' רע"א) שכתבו דערלה וכה"כ א"ל ביעור ול"ע וי"ל למעיין וקלרתי אבל בריטב"א סוכה (ל"ה) מבואר דערלה אין מלותו בשרפה אלא דממילא עומד לשרפה וזהו כדעת הח"ס ומלאתי בשו"ת לשון זהב סי' ז' שהעיר בזה שלא נזכר בש"ע דין שרפת ערלה והביא שגם בבית הלל ליו"ד ובאר יעקב או"ח סי' תמ"ב העירו בזה והניח ת"י וע"ע בב"מ לאה"ע סי' קכ"ד ס"א והגהת רב"פ שם שנחלקו בזה אך לפמ"ש בפ"י ברכות (ל"ו) להוכיח מש"ס בהא דזורק את האביונות דערלת ח"ל א"ל שרפה ואף דהוא כ"כ למ"ד דבח"ל הוי רק מהלכות מדינה כבר העלה בשו"ת מלוה רמ"ו והר"מ שיק מלוה רמ"ז דגם לדידן דהוי הלמ"מ מ"מ א"ל שרפה וכ"ה בכפ"ת שם (דף ל"ד ע"ב) ובפרט לשי' הש"ג שהובא במג"א סי' תרמ"ט סק"כ דערלת ח"ל מותר להאכילה למי שאינו מכיר בה ובמג"א שם כתב דפשטא דהלמודא נראה כדבריו א"כ מוכח דא"ל לשרפה וי"ל דגם הב"י שם מודה בזה ועלה בלבי דיש להוכיח משם ג"כ דלשי' הש"ג ערלת ח"ל מותר בהנאה דגם כשנותן לחבירו אפי' במתנה איכא טוה"נ כמ"ש התוס' בפסחים (כ"ב ע"ב) ד"ה ואמ"ה אבל כבר הוכיח בכפ"ת שם דגם ערלת ח"ל אסור בהנאה מש"ס דע"ז (כ"ב) גבי הנהו שתילי דערלה והובא ביו"ד סי' רל"ד סי"ד ע"ש ושם ס"ח בהג"ה דאסור ללקוט לעכו"ם פירות ערלה וכו' מפני שנהנה בהחזקת טובה אך לפ"ז גם אי נימא דליכא בזה איסור רב"ק הרי בנ"ד נהנה בקיומו בהנאה מחודשת שהרי ע"י שיש הרבה גפנים מקבל תשלומין יותר וכבר כתב במק"ח סי' ת"כ סק"ז דגם היכא דליכא איסור רב"ק מ"מ בנהנה בקיומו לכ"ע אסור בדאיכא הנאה מחודשת ע"ש וה"נ בנ"ד אי אפשר להקל:

ואולם נראה לפמ"ש הריטב"א בסופ"ק דע"ז ליישב הא דשתילי ערלה שהיו ישראל ועכו"ם שותפים דשרי וקשה דהא אסור להחליף פירות של ערלה וה"נ הוי כמחליף ותי' דכיון דפירות ערלה אסורים לישראל בהנאה לא נחית ישראל אדעתייהו כלל ומאי דיהיב לי' כנגדם משאר השנים הויא מתנה בעלמא וכהא דאמרו בירושלמי אמתני' דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת לפי שאינם דמי הערלה ע"ש וע' בר"ן סו"פ ב' דקידושין במתני' המקדש בערלה שביאר ד"ז היטב דבמכרן לישראל וידע לוקח שהם איה"נ או במכרן לעכו"ם המעות הלוהו הם בידו ומקדש בהן ולשי' ירושלמי המעות גזל הם בידו ומותר בהנאתן לפי שאינם דמי האיסור ואם ידע לוקח המעות הם מתנה בידו וע"ע בר"ן פ"ק דחולין בסוגיא דתמגן של ע"ע דלשי' הרמב"ן אם עבר והחליפן מותר שהם רק כגזל בידו ע"ש וגם לשי' הסוברים דגם בכהאי גוונא אסור מכל מקום בנ"ד שנתבאר למעלה דבכהאי גוונא יש ברירה ומתברר למפרע שהי' פיסוק דמי העלים לפירותיהם נסך כו"כ אם כן אין המעות דמי ערלה אלא דמי עלים ופירות קודם חנטה ואינו נהנה מפירות של ערלה כלל ואין זה אלא גרמת הנאה ובכהאי גוונא י"ל דלכ"ע שרי וכבר העלה הח"ס חיו"ד סי' ק"ל דגרמת הנאה שרי אלא דבעושה מעשה של מכירה ע"מ שיקבל מחירו וכדומה הרי ברלונו עושה כן ואסור לשי' החולקים על הרמב"ן ע"ש היטב וא"כ בנ"ד שהוא עושה גוף המכירה בזמן היתר ליקח מחיר ההיתר את מעותיו אלא שיתברר אח"כ בזמן גמר גידולן כמה מחירם לכ"ע מותר וכבר כתב בתשו' הרי"מ מבריסק סי' י"ד דרב"ק בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן ודוקא בעושה מעשה בזמן שכבר יש איסור אבל כשעושה הפעולה בזמן היתר אף דאח"כ כשיבא זמן האיסור ניכר שרב"ק לכ"ע שרי ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד וע' בשו"ת דברי חכמים סי' ק"י מ"ש בזה ולכן גם לענ"ד יש להתיר בזה להציל את אחב"י מגודל ההפסד אבל יען שהדבר נוגע לכלל המדינה אין רלוני לקבל עלי הוראה זו זולת באופן שימתיק סוד עם עוד איזה רבנים מובהקים שבמדינתכם המפורסמים בתורה ויראת ד' ואם גם הם יסכימו גם אני אלטרף עמהם ואז יפרסמו דרך ההיתר וגם מלוה לפרסם להזהיר הרבנים

שותנים הכשרים על היינות שיזהרו לבל יכשילו את אחב״י ביינות של ערלה. והנלע״ד כתבתי: (ועמש״ל בסי׳ שאח״ז עוד בזה)

סימן נה

להרב תמאות״ג וכו׳ מו״ה חיים צבי עהרענרייך נ״י אבר״ס סאר בארץ הגר.

מכתבו הגיעני ואשר בא לעורר על מ״ש בתשובה להרב אבד״ק טערנאל (לעיל סי׳ נ״ד) בדין עלי גפנים של ערלה ועוררתי וז״ל דל״מ משום דבדאורייתא אין ברירה והביא בשם הרב הנ״ל שהו׳ דכל ענין ברירה הוא משום ספק ולכן בדאורייתא לחומרא וכיון דספק ערלה בח״ל מותר שוב ראוי לומר דיש ברירה וכו״נו הביא מהים״ש דס״ל דהוי מעטם ודאי ובמגן אבות לחולין (י״ד) החזיק בדעת רש״ל והביא מהב״מ או״ח סי׳ תל״ה ושו״ת ד״ח תא״ע סי׳ ל״ד וקול ארי׳ תא״ח דהעיקר דהוי רק מטעם ספק אך דמ״מ הרי כאן אין הספק בדין ערלה דודאי הוי ערלה והספק רק אם הקנין חל למפרע שיקנה להעכו״ס ומה ענין לספק ערלה:

והשיג על גוף דברי דהכא דתליא בפיסוק דמים אי סמכא דעתי׳ מה ענין זה לדין ברירה והנה בגוף הדבר כבר כתבתי לעיל בעצמי דכיון דגוף הקנין עכשיו אינו אלא שפיסוק הדמים מתברר לבסוף אינו תלוי בדין ברירה ולכ״ע יש ברירה אלא שרו״מ הוסיף להסביר דכיון דתלוי בסמ״ד שפיר י״ל דסמ״ד גם בכה״ג ויפה כתב וגם השגתו ע״ד הרב מטערנא נכונה דודאי אין מזה ענין לספק ערלה:

ומ״ש רו״מ לפקפק בהיתר זה משום דהוי הערמה בדאורייתא הנה כד״ז הארכתי בכמה תשובות מכבר בדברי תב״ש ומק״ח בענין הערמה במכירת חמץ והבאתי מש״ס דבכורות (ל״א ע״ב) בהא דמבליע בעורו בחלבו וגידו בשל יתומים ובגדול אסור ופריך מהא דסוכה (ל״ט) מבליע דמי אתרוג ומשני התם לא מוכחא מלתא דדמיו מועטים וע״ש במזבח כפרה בשם תוספות דכל חידושו של רבא הוא דהוי רק מדרבנן ומוכח דלאביי הוא מה״ת ואפ״ה שרי והבאתי מירושלמי פ״ז דשביעית ה״א החנוני שהי׳ מבשל וכו׳ לא יהא מחשב וכו׳ אבל מחשב על היין וכו׳ וע״ש בפ״מ דמבליע בהמעות ובעירובין (כ״ז ע״ב) איתא נ״כ כה״ג ובירושלמי פ״ד דיבמות הי״ב גבי ר״ט שהערים וקידש בשני בצורת ש׳ נשים להאכילן תרומה ובירושלמי פ״ג דפסחים ה״ג לחד מ״ד מחלק בין של תורה לדרבנן ולחד מ״ד משום הפסד ממונו שרי הערמה ופלפלתי הרבה לייסב קו׳ המק״ח ושם העליתי דבדבר שרבים עושים כן יש להתיר. גם בדרך הערמה דכל האיסור בדאורייתא הוא רק משום חשדא וגבי דבר שרבים עושים כן ל״ש חשדא אף שכל א׳ עושהו בפ״ע ידלא כהח״ס חאו״ח ס׳ ס׳ וגם הרי נהגו לעשות שט״מ לשבת אף דהיכא משום שביתת בהמתו של תורה משום גודל הפסד ממון והכנ״ם עצמו כתב לחד טעמא דבחמן משום גודל ההפסד גמר ומקני והביא מתוס׳ שבת (י״ח) גבי גיגית דגמר ומקני וה״נ בזה:

ומ״ש דיש לחוש לתקלה שע״ז רבים יתירו לעצמן גם בלא מכירה הנה בתשו׳ ד״ח כתב ההיתר לעשות שט״מ לשבת משום דלא דברה תורה אלא כנגד יצה״ר שלא יתירו לעצמן באיסור וה״נ כפי שהגיע לפני הרב מטערנא מגודל ההפסד אם לא ימציאו לפניהם בדרך היתר לא יעמדו בנסיון ויתירו לעצמן באיסור ובכ״ז כתבתי בתשובתי הנ״ל שאין רצוני לקבל עלי הוראה זו זולת באופן שיגיע הדבר עוד לפני רבנים מובהקים שבמדינתכם המפורסמים בתוי״ר ואז יפרסמו דרך ההיתר וגם אני אצטרף עמהם ונכון לפרסמו בדפוס לבל יהי׳ ח״ו למכשול ולפוקה שיאמרו כבר התירו פרוצים גם בלא אופן המכירה ידת׳ (ועמש״ל בסי׳ שאח״ז עוד בזה)

סימן נו

להרב המופלג וכו׳ מו״ה פינחס זעליג הכהן נ״י שווארץ בהגאבד״ק ה׳ מאר בארץ הגר.

מכתבו הגיעני. וכדבר מה שהשבתי לגיסו הרב אבד״ק מאד (לעיל סי׳ נ״ה) בענין הכרמים וכעת שלח אלי העתק ממכתב הרב הגאון וכו׳ מו״ה אברהם יצחק גליק נ״י אבד״ק טאלטשווא שהשיג על דברי, והנה ראשית דבר הלא מראש כתבתי להרב מטערנא וגם לגיכו כי כל דברי נאמרו בתנאי אם יגיע הדבר גם לפני גדולי המדינה יראי ה׳ וגם הם יסכימו גם אני אצטרף עמהם ואם לאו נאמרו דברי רק לפלפולא וגם רק בעבור שהגיע לפני הרב מטערנא גודל ההיזק הנוגע לרבים אשר נדלדלו מנכסיהם עי״ז ורבים נכשלים ומכשילים רבים וע״ז השבתי תשובתי:

ועל עתה באתי במה שרמזתי לג״ס דבכורות (ל״א) דמבליע בעורו וכו׳ וע״ז השיג הגאון הנ״ל דשם הוה רק איד״ר לא אדע מהו כי אני הוכחתי שם מדברי אביי דנראה בש״ס שם להדיא דלא ידע מדברי רבא והוי סבירא ליה דאסור מן התורה שהרי רבא חידש ד״ז דרבנן גזרו לאח״ש וכו׳ ואפילו הכי הוי סבירא לי׳ דהיכא דלא מוכחא מלתא שרי בהערמה דהבלעה ותדע שהרי רמזתי שם להש״ס דעירובין (כ״ז) דמבואר להדיא דגם בשל תורה מותר בהבלעה ובע״כ כתי הש״ס דבלא מינכר שרי והיינו כדאי׳ בירושלמי ורמב״ס רפ״ח ממע״ש דדוקא בקונה ממי שאינו תגר ואינו מדקדק ואינו חושב שמכר אלא הבשר והיין מבליע וע״ש בכ״מ היטב בזה משא״כ בתגר שיודע שיווי הסחורה והיינו נמי מהך טעמא דלא מינכר ותדע שהרי מבואר במזבח כפרה לבכורות שם בד״ה אמר רבא מנא אמינא לה וז״ל אומר ר״י דלא מייתי ראיה אלא דמן התורה יכול למכנז אחר שחיטה ורבנן הוא דגזרי בהאי וממילא ידע דגבי יתומים אוקמוהו אדאורייתא תוס׳ חילונית עכ״ל הרי דזהו כל חידושו של רבא אבל אביי הוי סבר דהוי מה״ת ואפ״ה ס״ל דאי לא מינכר מלתא שרי להבליע ורבא הוסיף דבדרבנן בכל גווני שרי אבל גם הוא מודה דהיכא דלא מינכר שרי גם בשל תורה כדמוכח מהא דעירובין (כ״ז) אבל מ״ש הרה״ג לחלק דהתם כיון שגם הקונה ישראל מסתמא גמר ומקני במתנה משום דלא שביק היתרא וכו׳ אם כי יש מקום לחלק כן אבל יש לפקפק דהתם הא מיירי בחבירו ע״ה החשוד על השביעית ומאן יימר דגמר ומקני כיון דכל האיסור קל אצלו וחשוד לעבור עליו וגם הא מיירי שם בלא רצה הע״ה ליתן לו האתרוג במתנה אלא שע״י שמבליע לו במקח הלולב שנותן לו ניקר עי״ז נותן לו האתרוג במתנה והערמה גמורה היא שהרי מבלעדי זאת לא רצה הע״ה ליתנו לו במתנה:

ומ״ש דלא שביק היתרא וכו׳ לא אדע מהו אטו הע״ה עושה איסור כשמקבל מעות בעד האתרוג הרי כל האיסור רק על החבר שאין מוסרין דמי פירות לע״ה לפי שחשוד על השביעית ועובר החבר על לפ״ע ומאי לא שביק היתרא וכו׳ שייך הכא:

אבל בעיקר דברי תב״ש הנה גם בתשו׳ תשב״ץ ח״א סי׳ קל״ח בדין נדר הנאה מחבירו ורצה לקבל בהערמה ע״י הקהל הביא ג״כ מהש״ס דשבת ופסק דהערמה בשל תורה אסור וכן מצאתי בתשו׳ מיי׳ לספר קנין סי׳ ט״ו שכתב וז״ל ואני אומר אחרי שהוא משום ועבית היסר והטוב ה״ז קרוב למ״ע ואין להערים בה וכו׳ ע״ש ובטור חו״מ סוסי׳ ל״ט ובד״מ בשם תשו׳ ריב״ש בדין הערמה במתנה ובב״י או״ח סי׳ קנ״ג בדין מכירת ס״ת דבמתנה בהערמה אסור וכן מוכח בתשו׳ רדב״ז ח״ מוסי׳ רל״ג:

אבל מ״מ במקום הפסד ממון מלינו בירושלמי פ״ג דפסחים ה״ג בסופה דכדי לחוס על ממונם של ישראל התירו הערמה לחד מ״ד ומוכח שם דאינו מחלק בין דאורייתא לדרבנן ע״ש ותבין ולכן קידש ר״ט ש׳ נשים בשני רעבון להאכילם תרומה וביארתי בתשו׳ הנ״ל דעיקר איסור הערמה הוא משום מ״ע שיחשדוהו באיסור ובדאורייתא גם בח״ח אסור ולכן בדרבנן דלא גזרו בח״ח כמ״ש התוס׳ כתובות (ס׳) מותר בלגעה [א״ה בהמ״ח ע׳ מג״א סי׳ ש״א בזה וע׳ בר״ן סופ״ק דבילה ורז״ה סו״פ במה אשה וש״ג שהובא במג״א שם דס״ל דגם בדרבנן גזרי׳ בח״ח וע׳ ט״ז או״ח סי׳ רמ״ג בשם הרא״ם דס״ל כהתוס׳ וע׳ ש״ך יו״ד סי׳ ק״כ דס״ל כהר״ן וע׳ תשו׳ מהרי״א או״ח סי׳ נ״ו וע׳ ני״ר על הירושלמי סופ״ח דעירובין בזה וע׳ בכ״ם ליבמות פ״ז מרמב״ס ורא״כ״ד פי״א משגגות וע׳ פ״ת יו״ד סי׳ ב׳ סק״ד וע׳ חוו״ד יו״ד סי׳ קפ״ה סק״ב וע׳ תשו׳ רמ״א סי׳ ב׳ וע׳ שפ״ד יו״ד סי׳ ס״ו סקט״ז ועתוס׳ חולין מ״א בהא דאין שוחטין לגומא וכו׳] ובזה העליתי ליישב דברי תב״ש ממה שתמהו עליו מש״ס דגיטין (ס״ה) דפריך למ״ד קטן אינו זוכה לאחרים רק בדרבנן מהא דמעריכין על מע״ש כילד אומר לבנו וכו׳ ומשני הב״ע בעלין שאינו נקוב מדרבנן ומוכח דלהס״ד הוי ס״ל דמיירי בשל תורה ואפ״ה שרי בהערמה:

ולפמ״ש ניחא דכל טעמו של התב״ש דאסור משום מ״ע ואפי׳ בח״ח אסור ובש״ס דשבת (ס״ד) בהא דמייתי ברייתא דפיקק לה זוג בצוארה וכו׳ ופריך על רב ומשני תנאי היא וכו׳ ומבואר

שם לחד מ"ד דר' יוסי נא ס"ל כרב בפא דכל שאסרו מפני מ"ע אפי' בא"ח אסור ולפמ"ש התוס' בגיטין שם הך מתני' דמערימין אתיא כר' יוסי א"כ לשיטתו גם בדאורייתא מערימין במקום שאין רואין ודו"ק:

ועפ"ז יש לדון במה שנתפשט המנהג בשוכרי שדות וקוני כפרים שעושים שט"מ לשבת בדאורייתא בשביתת בהמות וכבר כתב בתשו' ד"ח ח"ב או"ח סי' כ"ע ל' ל"א דגם בדאורייתא מתירים הערמה ולפמ"ש י"ל דגם לשי' האוסרים הערמה בשל תורה כיון דרבים עושים כן ע"פ ב"ד ונתפרסם הדבר ליכא חשש מ"ע דברבים ליכא חשדא ואף דבתשו' ח"ס או"ח סי' ס' העלה דהיכא דכל אחד עושה בפ"ע גם ברבים איכא חשדא והביא ראיה מהא דפ"ד דפסחים גבי תודוס איש רומי דאלמלא תודוס גזרו עליו נידוי דמיחזי כקדשים בחוץ והא ברבים ליכא חשדא ובע"כ דבכה"ג אסור כבר כתב בתשו' כ"ס יו"ד סי' פ"ד לדחות ראייתו בטוב טעם ובפרט במ"ש דהתם אינו משום מ"ע אלא דעי"ז אתי למשרי קדשים בחוץ הוא נכון מאד וכה"ג אי' ברשב"ס כ"ב (פ"א ב') סוד"ה דלמא ועמ"ש בחיבורי דע"ת סי' ה' סק"א ובזה י"ל גם מ"ש הח"ס נהא דסוכה (כ"ג) גבי מודים מודים וכו' ואף שהכ"ס כתב דמ"מ אין לחדש היתר הנה הח"ס עצמו שם התיר בשעה"ד כשהדבר מפורסם ע"י הכרזה וכדומה ובפרט בדבר הנעשה ע"י ב"ד והדפסה י"ל דלכ"ע שרי וע' פסחים (ל"ו ע"א) גבי מנחת עומר דלותתין משום דציבור שאני ופירש"י דכל עסקים שלהם נעשה ע"פ ב"ד ובוריזין הוא הרי שההיתר בציבור רק משום דנעשה ע"פ ב"ד וה"נ אם לא יתירו רק בשט"מ הנעשה בפני ב"ד ליכא משום חשדא כיון שיתפרסם הדבר בהסכמת רבנים ויודפס אופן ההיתר וע' תשו' רמ"ן סי' י"ז שפסק ג"כ לענין בנין בתים שנשרפו ומקום הפ"מ דיש להקל משום דרבים לא חשידי אם שכל א' עושה בפ"ע ע"ש ואף דקשה להקל בבנין בתים מ"מ בכ"ד יש להקל:

ועוד נראה דגם התב"ש לא החמיר אלא למאי דס"ל התם דליכא הפ"מ אבל בכה"ג שהדבר נוגע לחיי נפשות רבות גם הוא מודה שהרי מבואר בפכ"ב דשבת מ"ד ותוי"ט שם דמשום כבוד הבריות לא חיישי' לחשדא ומכ"ש במקום הפ"מ כזה וזהו ג"כ טעמו של הירושלמי פ"ג דפסחים שרמזתי לעיל בהא דפריך מיחלפא שיטתי' דר' יהושע תמן הוא אומר (גבי או"ב שנפלה מן הבור ביו"ט בהערמה) מותר להערים והכא הוא אומר אסור (גבי חלה שלא יקרא שם) א"ר אדי כאן שבות וכאן חיוב חטאת (ר"ל איסור מלאכה של תורה ביו"ט) אר"י בי ר' בון כדי לחום על נכסיהון של ישראל הכא מה אית לך (פי' גבי או"ב כדי לחום על ממונו שלא ימות בבור מותר להערים והכא גבי חלה מאי אית לי' הפסד) הרי דהוא לא ס"ל לחלק בין שבות לאיסור תורה ואם היה הפסד ממון גבי חלה היה מתיר הערמה אלא משום דליכא הפסד אוסר ומוכח דמשום הפסד שרי הערמה ובפרט בכ"ד שלפי הגעת הרב מטערלאל נוגע אלל רבים לכל הוגס שמתדלדלים מכל נכסיהם אם לא יתירו להם והרי מבואר בר"ש ורע"ב פ"ז דכלאים מ"ו גבי אנס שורע הכרם וילא מלפניו דקולר במועד משום מ"ע שיתשדוהו כמקיים. כלאים ומבואר דדוקא עד שלים בשכר פועלים ולחד מ"ד עד שלים בנפנים יתן אבל יותר אינו מחויב לבזבז משום חשדא [א"ה בהמ"ח יש לפקפק דהתם החשד שיעבור בשוא"ת ע"כ א"ל לבזבז יותר משלים אבל כאן בכ"ד החשד שעובר בקו"ע ואאמו"ר שליט"א הראה לי שהמג"א או"ח סי' רמ"ו סק"ו מחולק בזה עם הבכ"ש ובריב"ש סי' שפ"ז מבואר דאין חילוק דלאו בשוא"ת חמור מעשה וע' ב"י או"ח סי' תרכ"ו בשם הראב"ד בזה] וה"נ לפמש"ל דכל איסור הערמה משום מ"ע א"כ אין חיוב לבזבז יותר משלים דמי הגפנים לכ"ע וע' שבת (קי"ז ע"ב) דמחלק משום דהתם גבי או"ב איכא לב"ח וכו' ומשמע דגם במקום הפסד אין להתיר הערמה ומ"מ בכ"ד שהוא הפסד גדול לרבים י"ל כמ"ש [א"ה בהמ"ח ע' בש"ס דחולין (מ"ט ע"ב) איסור דאורייתא ואת אמרת התורה חסה וכו' וע"ש שמוכח דבודאי איסור דרבנן ג"כ לא אמרי' התורה חסה וע' בזוהר הרקיע על המלות בהקדמה וע' שו"ת שו"מ ח"ב סי' ק"א במ"ק בזה ואילי ע"י הערמה גם הש"ס דילן מודה דאמרי' התורה חסה וכו']:

ומ"ש על מה שכתבתי דיש לחוש אם לא יתירו להם יעשו באיסור שכן הליע הרב מטערלאל לפני ופקפק הגאון הנ"ל דבכ"ד קרוב לודאי שיעשו רבים באיסור למכור אחר שיהי' בוסר הנה לא אדע מדוע נחוש לזה ואדרבא קיי"ל דח"קה לא שביק היתרא וכו' וכיון שיש דרך להתיר למכור קודם חנטה אמאי יעשו באיסור כיון שיש לפניהם דרך שיעשו בהיתר:

ומ"ש עוד דקיי"ל כרשב"ג פ"ה ממע"ש וכ"ק (ס"ט) דהלעיטהו לרשע וכו' במחכת"ה אין הבנה לדבריו כלל דדוקא אם הוא כבר רשע ועושה איסור לפנינו כהא דב"ק שם שהוא גוזל מה שאינו שלו אין לנו לתקן שלא יעשה עוד איסור ואמרי' בזה הלעיטהו וכו' וכ"ה להדיא בפיהמ"ש להר"מ שם אבל בכ"ד שבאים לשאול עלה להנלים מגודל ההיזק בודאי יש לנו לתקן שלא יבואו לידי איסור כדאי' כה"ג בשבת (קנ"ג ע"א) דשרו רבנן למיהב כיסי' לנכרי אף שהוא שלוחו לישאנו בשבת כמ"ש רש"י שם משום דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד א"ע על ממונו אי לא שרית לי' אתי לאתויי ד"א ברה"ר ובב"י וט"ז או"ח סי' רמ"ד סק"ו מבואר ג"כ להתיר משום פסידא איסור קל שלא יבא לכתוב בשבת ע"ש בט"ז היטב ועוד בכמ"ק מלינו כן ול"ש לומר בזה הלעיטהו וכו' ועוד דהכא הא יש לחוש שאם לא יתירו להם ע"י מכירה לעכו"ם ידרכו בעצמם הגפנים וימכרו יין ערלה לישראל ובכה"ג שיש חשש מכשול לרבים בודאי אין לנו לומר הלעיטהו וכו' כדאי' בירושלמי פ"ג דדמאי הל' ה' בהא דהנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה וכו' מפני שחשודה להחליף ור"י ס"ל דאין אנו אחראין לרמאין ובעי למימר דר"י ורשב"ג אמרו דבר א' ומסיק דרשב"ג לא יודה לר"י דאין דרך חבר להוציא מביתו דבר שאינו מתוקן ובמרה"פ שם ביאר דאף שאין אנו אחראין לרמאי והלעיטהו וכו' מ"מ בזה דפונדקית היא ויבואו גם אחרים לידי מכשול לריך לעשר אף מה שהוא נותן לה ובזה ביאר דברי רמב"ם פי"א ממעשר שפסק כת"ק דר"י ובפ"ט פסק כרשב"ג והיינו משום דהיכא דיש לחוש למכשול אחרים לא אמרי' הלעיטהו וכו' ע"ש והכין וה"נ בכ"ד:

וגם מ"ש הגאון נ"י להשיג עמ"ש דל"ש בזה משום רולה בקיומו מפני שעושהו בזמן היתר דמה בכך שעושה המו"מ קודם הגידול מ"מ הרי הוא נמשך על אחר גידול הענבים לא אדע מהו שהרי כתבתי שילוה מעות בשעת מקח להעכו"ם שישלם לו העכו"ם תיכף ויזקוף עליו החוב במלוה ומותר לעשות כן כדאי' בש"ס דע"ז (ע"א א') דא"ל רב להנהו סבויתא מוכרי יין כי כייליתו חמרא לנכרים שקלי זוזי מינייהו והדר כיילן להו ואי לא נקיטי בהדייהו זוזי אוזיפינהו והדר שקילי מנייהו כי היכא דתיהוי הלואה גבייהו וכו' וה"נ ישבו בכ"ד יוגמר כל הקנין והחיוב מיד אלא שיתברר לבסוף כמה יהי' החוב על העכו"ם לשלם את חובו אח"ז אבל כשיתברר יהי' מבורר הדבר למפרע שאם יהיו גפנים מועטים יופטר העכו"ם מלשלם חוב ההלואה ע"פ התנאי שנדבר ביניהם אבל עכ"פ ע"פ דינא נגמר כל הקנין והחיוב מיד ורק הבירור מתברר אח"כ ושפיר י"ל דל"ש בזה איסור רולה בקיומו כיון שהמקח נגמר ונעשה מיד קודם גידול הסמדר ובאותה שעה ליכא עדיין איסור:

ובכל זאת אינני אומר קבלו דעתי וכ"כ במכתבי הראשון כי רק באופן אם יסכימו גדולי רבני מדינתכם יראי ה' להיתר זה גם אני מצטרף עמהם ואם לאו בטלה דעתי ואינני תוקע א"ע לדבר הלכה ובפרט להקל בדבר הנוגע לרבים ורק מפני שהגיע לפני הרב מטערלאל גודל העניות ודלדול נכסים הנוגע לנפשות רבות המו מעי בקרבי כי התורה חסה על ממונם של ישראל וכתבתי הנלע"ד להלכה באופן אם יסכימו גדולי מדינתכם:

סימן נז

לרב המאוה"ג וכו' מו"ה חיים גאלד נ"י מו"ץ דק' קראקא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה מ' בלומא בת ר"ז הענוגה מבעלה זה י"ז שנים שנשבע בעלה מרדכי שטייגהויז לאמעריקא מתוך קטט שהי' ביניהם והניחה עם ילד קטן בן ב' שנים וישב בעיר דאלעסטעסקא רחוקה מאוד וגם אחותו דרה שם ובכפר סמוך למחו"ק דרים אמו של בעל ואחיו משה ובחוהמ"פ תרנ"ו בא משה לקראקא ושאל לנ"מ א' היות שהגיע מכתב מאחותו דברי שלום כדרכה ובתוך המכתב הי' מונח מכתב קטן לומר להילד בן מרדכי שיאמר קדיש כי אחיהם מת בי"ט אדר ונקבר ביום כ' אדר ולוהה להעלים מכתב זה מאמה ושאל אם לריך לנהוג אבילות והל"מ הנ"ל לא ידע שאין רשאים לומר קדיש קודם שנתברר היתר הענוגה ואמר הבן קדיש והאשה שפטה בדעתה שמותרת להנשא ואחר שנודע לרו"מ

נוב

לוס לה לחקור עוד על הדבר והשיבה עוד מכתב מגיסתה אחות בעלה הנ"ל שכתבה לאמה ולאחיה אחרי שנודע לאמה ממיתת בנה וביקשה ממנה להודיעה כד"ש מתהלוכות חליו ומשלום אשתו השני' שנשא שם בלא היתר והוליד בנים והשיבה מכתב ארוך כל ההלוכות חליו וכי נקבר בכבוד גדול והילדים נלקחו לעיר אחרת בווייזען הויז ואשתו עומדת להנשא וגם דברים הנוגעים לעצמה כתבה שם ולא הי' כתב ידה כי א"י לכתוב ורו"מ אמר לה אולי תוכל להשיג משם טודטענשיין וגם כתב תעודה מהח"ק כי שם לא נמצא שום רב ומורה והשתדלה אצל גיסתה אשת משה הנ"ל והיא כתבה לגיסתה אחות מרדכי הנ"ל שבאמעריקא ועתה בא מכתב משם ושלחה טודטענשיין בלשון ענגליש כי מאקס גאלדשטיין מאייראפא מת ובאיזו חולי מת ומקוים מהנאטאר בחותמו והעדים החתומים ע"ז שמותם כשמות יהודים וגם בהאגרת כתבה שהעד החתום הוא יהודי גם שלחה כתב תעודה משני אנשים הראשון כתב ישראל ובלשה"ק כי מרדכי גאלדשטיין מת ביום ד' י"ט אדר ונקבר ביום ה' כ' אדר והשני בלשון ענגליש כי מ' גאלדשטיין ששמו בביתו הי' שטייגהויז מת אבל לא נזכר שם עירו וגם הזמן אינו מכוון כי בהטודטענשיין כתוב שמת 5 מערץ שהי' ביום כ' אדר תרנ"ו והוא כתב ביום 20 מערץ ואחיו משה הגיד במסל"ת שהי' שם כ"פ אצל אחיו מרדכי באמעריקא ושינה שם שמו האשכנזי לשם גאלדשטיין עכת"ד השאלה:

הנה ראשית כל נחקור על מכתב אחותו שכתבה תחלה במסל"ת שמת ונקבר ושיאמר בנו קדיש ורו"מ הביא מדברי הב"ש סקי"ג בשם תשו' שעא"פ שהוכיח מהריב"ש דגם במסל"ת ל"מ גבי ה' נשים ואידך דבנ"ד איכא הוכחה שהרי העולם מקפידים שלא יאמר הבן קדיש בחיי אביו ובפרט אצל פשוטי העם ולא יתכן שתכתוב שיאמר הילד קדיש אם היה חי:

והנה לענ"ד דבר גדול דיבר והרי במהרי"ק שרש קכ"א בענין היתר עגונה שעכו"ם א' אמר בפני השופט שהרג יהודי ע"י שהבטיחו השופט שלא יזיק לו בשום דבר וכתב דזה עדיף ממסל"ת וגם בלא טעמא דאשה דייקא ולא משום עגונה נאמן שהרי אפי' בשביל חשש זלזול מעט מהימני ערכאות משום דלא מרעו נפשייהו ואפי' להתיר אשת איש לעלמא הי' לאו משום דלאו בני כריתות ניגהו הוי נמי עדוהן כדאי' דפ"ק דגיטין ומכ"ש בחשש שיזיק לו בנפשו ובט"ז יו"ד סי' שט"ז סק"ד למד מזה דגם לענין בכור גם היכא דמסל"ת אינו נאמן מ"מ היכא שמפסיד לעצמו באמירתו איזו ריוח ממון לכ"ע נאמן ע"ש באורך וה"נ בנ"ד והן אמת שמדברי מרדכי שהובא בב"י א"ח סי' תקי"ג בדין אמר במסל"ת שנולדה הביצה קודם יו"ט דנאמן ובשם תה"ד דדוקא בדרבנן והרי מבואר שם דיותר טובים אותן שנולדו מחדש וא"כ לפי' הט"ז הרי גם בשל תורה הי' ראוי להיות נאמן אך י"ל דהתם אין בזה ריוח ממון כלל ואין בזה קפידא וע' בא"ד ריש ביצה סי' של"ב שלמד מהא דלהשביח מקחו אינו נאמן דהיכא שאומר לגרע מקחו נאמן ע"ש היטב:

אבל בנ"ד שהעולם מקפידין וחוששין ד"ז לסכנה שיאמר הבן קדיש בחיי אביו פשיטא דנאמנת גם להסוברים דאין נאמנים במסל"ת ואף דביבמות קי"ח א' סד"א דתמות נפשי עם פלשתים קאמרה היינו לפי הס"ד ולא למסקנא ועוד דהתם בלא מסל"ת אבל במסל"ת שפיר נאמנת בכה"ג ואף שבתוס' יבמות ל"ד א' כתבו דגדולה שנאת שונאים מאהבת אוהבים מ"מ אהבת אם ואחות שאני וגם גוף הוכחת בעא"פ מהריב"ש כבר כ' בשו"ת ברכת יוסף אה"ע סי' ק"ב דגם לשיטתו יש לחלק בין נראה שיש לה נערא דגופא ובין שאר נשים מאותן שאין מעידות וכבר העיר בזה בהגהת מל"מ פי"ב מה"ג וע"ש בתשו' ברכ"י עוד שכתב לחלק בין מסל"ת בקיצור דברים או בלא ק"ד וזהו דלא כמ"ש הב"מ ושאר אחרונים:

וכה ראיתי בתשו' מהר"ם שיק חאה"ע סי' מ' שחידש דגם בדאיכא רגל"ד וגם שמסל"ת אין להאמין להנך ה' נשים שהרי אפי' בסוטה שיש רגל"ד שקינא לה ונסתרה אפ"ה מבואר בסוטה (ל"א ע"ב) דהנך ה' נשים אין נאמנות להפסיד כתובתה ומכ"ש בנ"ד דמה"ת אין עא"כ ורק חז"ל הקילו ובכה"ג הרי לא הקילו (וגם הביא ראי' דאפי' בדרבנן אינם נאמנות מהא דסופ"ב דגיטין דאין נאמנות לומר בפ"נ ולא הזכיר כלל מדברי מל"מ פי"ב מה"ג שצידד להיפוך) אבל נראה דזהו בדאיכא רגל"ד על גוף הדבר שמת בעלה אבל ליכא הוכחה בגוף עדותה דאפשר שמצד שנאה אמרה כן אבל היכא שיש לנו הוכחה בגוף עדותה שאינה מתכוונת מצד שנאה גם הכא מהני שפיר ועוד דהתם במעידה על הבעל עצמו ובאה להפסידה כתובתה

אבל בנ"ד הרי כתבה כן רק שיאמר הבן קדיש ומרוב רוחק הדרך אולי לא ידעה כלל אם אשתו עוגנה בחיים או אולי הרחיקה נדוד עד שלא יודע כלל ממכתב זה שכתבה לאחיה משה או אולי סברה שבעת שנסע מכאן גירש את אשתו כי הלא לקח שם אשה אחרת:

ועוד נראה דכיון שכתבה במכתב ב' לאמה כמה דברים מהתנהגות חליו ומצב הילדים שנולדו שם הרי מצינו ביבמות (נ"ח ע"א) בהא דאמר בן יאשיין וכו' מצאתי גר שנשא אשת אחיו מאמו וכו' על ספסל זה ישב ר"ע ואמר ב' דברים גר נושא וכו' ואמר ויהי דבר ה' וכו' שנית דברה עמו שכינה וכו' ומי מהימן וכו' ואם לאו אין שומעין לו וכו' ואב"א שא"ה דקאמר מעשה אחרינא בהדי' ופירש"י דניכרין דברי אמת שביחד קיבלן ומגו דמהימן וכו' ע"ש וה"נ בנ"ד שכתבה עוד כמה דברים אחרים מענין זה וגם כתבה זאת לאמה ויודעת בצערה באבילות בנה אין ספק שכל דברי' הם אמת. ועוד יש לדון בזה עפמ"ש התוס' קידושין (נ"ב ע"א) ד"ה ואפילו במקום שנעשית לה צרה דנהי נמי דלצרתה אינה נאמנת וכו' עכ"ל וברש"י ורא"ש כתבו בע"א אבל מלשון התוס' מוכח דבצירוף מעשה נאמנת וכעין מה דאי' בגיטין (ס"ז) דיבורא מקרי ואמר מעשה לא עביד וא"כ ה"נ שכתבה מכתב וגם שלחה מכתב תעודה מנאטער ועדים והוצרכה להוציא מעות ע"ז שפיר י"ל דנאמנת דהוי עדות במעשה:

וגם יש לצרף תעודת הנאטער והעדים שחתמו על התעודה האחרת והעיד א' ששינה שמו מכפי שהי' נקרא באייראפא ונתן התעודה לאחות בעלה אף שאין הכתב מקוים כבר העלה בשו"ת תפארת צבי חאה"ע סי' כ"ב דגם הה"מ לא החמיר דל"מ מסל"ת במכתב בהא דכתב עכו"ם שבסי' י"ז סי"א רק בעכו"ם שיש לתלות שכתב דרך שחוק אבל היכא שידוע שהמכתב הי' במתכוון לאיזה דבר לכ"ע יש להקל וה"נ בעדות הנאטער אך דבנ"ד לא הי' התעודה במסל"ת וע' תשו' גא"ב סי' כ"ז בדין עדות במכתב שאינו מקוים ותשו' עבוה"ג סי' פ"ו אך הרי הי' גם עדות ישראל ואף דהוי ע"א בקטטה כבר הביא רו"מ מדברי הב"ש ס"ק קמ"ג דאין לחוש שמא שכרה העד ועוד נראה דבנ"ד שכבר עברו י"ז שנים ובעלה כבר נשא אשה אחרת והוליד שם בנים בודאי אין לחוש שמא עכשיו שכרה עדים להכשילה כי באורך הזמן ומרחק המדינה גם שנאתה גם קנאתה כבר אבדה ויותר הי' לה לעשות זאת מקודם כמה שנים:

סוף דבר אחרי שיש הוכחות רבות וצירוף כמה אומדנות ובצירוף שמא כשנירשה בגט בע"כ אולי הי' גט כשר הנני מסכים עמו להתיר העגונה בלומא בת ר' זימל מכבלי העיגון ויושיבו ב"ד להתירה כדת של תורה [ובגוף דברי מהרי"ק וט"ז שהבאתי דבמקום שמפסיד לעצמו נאמן הנה בתשו' הרא"נח סי' ע"ה והובא בקו"ע שבסופי' י"ז סי' רפ"ד כתב שדברי מהרי"ק תמוהים ולא נמצאו בשום פוסק ושגם הוא כ"כ רק לסניף ובתשו' פ"י ח"ב חאה"ע סי' ס"א הביא בשם מהר"ל מפראג שכתב דמי שפוסק כמהרי"ק עתיד ליתן את הדין מ"מ הרי הביא מתשו' הב"י דיני מסל"ת סי' ז' וסי' ח' שסמך ע"ד מהרי"ק והפ"י כתב דכדאי הם לסמוך עליהם אפי' שלא בשעה"ד ואני מצאתי בתשו' רעד"ס חאה"ע סי' קס"ה שפסק ג"כ כן]:

סימן נח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה **אלעזר הלוי אייבשיטץ** נ"י
אבד"ק סטערדין ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שיש לה מיחוש גדול על הלב וכשהיתה מעוברת שפטוה הרופאים המומחים שמסוכנת והזהירוה שלא תתעבר עוד ואם לאו ימצא לה סכנת מות פתאומית והבעל שואל לפרוש ממנה לעולם אם מותרת לשמש במוך קודם תשמיש. ורו"מ האריך למעניתו לפלפל בביאור המחלוקת שבין רש"י ור"ת בסוגיא דיבמות (י"ב) וכתובות (ל"ט) והעלה לפי המבואר בשמ"ק כתובות (ל"ט) בשם הרמב"ן והרא"ה דהא דליכא איסורא משום דאיכא מצות עונה ותמה איך מותר לעבור באיסור חמור כזה משום מצות עונה ובזמן האסור ליכא מצות עונה כלל כדמוכח בפסחים (ע"ב) וגם הרי ביד האשה למחול ודמי להא דכתובות (מ') ולכן העלה דכיון דאיסור הוצ"ז הותר מכללו כמ"ש בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"ג מהא דיבמות (ע"ו) לכן אין לאסור רק במערה על הארץ לבטלה ולא במערה בחלל הרחם ולצורך מצות עונה וגם תמה מאי ר"ת איך לדעת חכמים תשמש כדרכה ותכמים א"ע לסכ"נ ואין סומכין

סומכין על זה וכן העלה דע"פ רוב מעוברת וקטנה אינה מתעברת ועתוס' סוטה (כ"ו) ורק חשש מיעוטא איכא ור"מ לשיטתו דחייש למיעוטא ורבנן סמכי ארובא ואמרי מן השמים ירחמו ואף דא"ה בז"ג אחה"ר כדאי' ביומא (פ"ד ע"ב) היינו ברובא דכל דפריש וכו' דהוי רק ספק כמ"ש הרא"ש והס"ז ב"מ (ו') משא"כ ברוב גמיר שבטבע גם בפ"נ סמכינן ארובא ועוד דביומא שם משום דאתחזיק ישראל באותה חצר והקביעות נשאר במקומו לכן א"ה בפ"נ אחה"ר ועוד דהתם הי' סכנה ודאית והספק אם הוא ישראל וחייבים להציל לכן א"ה בפ"נ אחה"ר אבל היכא דהספק בגוף הסכנה סמכי' ארובא א"כ דוקא התם שע"פ רוב אין חשש סכ"נ לכן לשי' רש"י אסור אבל בנ"ד שיש סכ"נ עפ"ד הרופאים ורוב נשים מתעברות לכ"ע יש להקל בזמן עונה עכת"ד:

והנה בגוף הדבר שחידש בטעמא דר"מ ורבנן כבר קדמו בשו"ת מהר"ם שיק חח"מ סי' כ"ד אך במ"ש רו"מ אם יש לסמוך בסכ"נ על רוב יעוין במג"א או"ח סי' ד' סק"י ובא"א שם סק"ב ובמג"א סי' קע"ג ומצאתי בתשו' אבקת רוכל להב"י סי' רי"ג בשם רוב ז דאפי' ס"ס ל"מ בסכנה ע"ש ובתוס' פסחים (קט"ו ע"ב) בד"ה קצו וכו' שמואל היכי אכיל מרור בפסח וכ"ת דבדק וכו' ושמא ערוב ירקות אין בהם קפא וסמך שמואל ארובא ומשום סכנה דקפא חיישי' למיעוטא וצריך חרוסת עכ"ל הרי דבכל רוב וגם במקום שיש ספק בגוף הסכנה ולא אתחזיק שם אפ"ה חיישי' למיעוטא ואף די"ל דה"נ באפשר לתקן החשש סכנה ע"י חרוסת שפיר חיישי' דא"כ אי מותר לשמש במוך יהא חיוב בזה גם לרבנן כיון דבדאפשר לתקן חיישי' למיעוט דסכנה ולא אמרו מן השמים ירחמו:

וגם מ"ש רו"מ דכל לנורך שרי והביא מס"כ דיבמות (מ"ב ע"א) לא ישא אדם מעוברת חבירו וכו' ה"נ אי למ"ד במוך במוך וכו יתמה רו"מ מה ראי' בשלמא בהנך ג' נשים שכבר נשאן ומחויב לקייב מצות עונה מש"ה מותר לשמש במוך אבל הכא שעדיין לא נשאה ואמאי יתירו לו לשמש במוך ובע"כ דכיון שהוא לצורך לא מקרי כלל השחתת זרע ומה שאסרו חכמים לשמש במוך הוא רק משום דסמכי' ארובא דלא יתעברו כלל:

והנה בגוף הדבר מצאתי בספר חסידים סי' תל"ט שחילק באמת דהא דג' נשים משמשות במוך היינו לפי שכבר לקחה אבל אסור ליקח קטנה והוא מעכב את המצוה ע"ש ולפי דבריו הקושי' במקומו בש"ס דיבמות הנ"ל מה פריך וה"נ אי למ"ד במוך הרי כאן קאי לצנין לכתחלה אבל באמת לק"מ דה"נ פריך אהא דתניא בברייתא דלא נשא יוניא אמאי יונית ישמש במוך משום חשש סכנה שמא תעשה עוברה סנדל וז"פ:

ובגוף הדין שהביא רו"מ בשם הגהות הגאון ר"ב אשכנזי על תשו' רע"א שהביא מהרש"ם יבמות פ"א סי' ח' להתיר גם ק"ת כבר הביא בהגהת יד אפרים שבשם ע"ג בהגהות לא"ע לסי' כ"ה וע"ש מ"ש מכמ"ק בזה ומצאתי בתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקנ"ו שהאריך ג"כ בד"ז והעלה לאסור בשאר נשים אבל בג' נשים אם יראות שמא אין להם זכות ראוי לשמש במוך יצ"י שנותנות מוך באותו מקום בשעת תשמיש כדי שלא תתעברנה כיון דאיכא פ"נ ע"ש ומכ"ש בכה"ג דנ"ד דאיכא חששא טפי דרוב נשים מתעברות וכמ"ש רו"מ וגם יפה כתב רו"מ שהר"ת סמך על מה שמקנחות אח"כ במוך לפי שהיו אז הנשים בקיאות בכך משא"ו. בזה"ז כמ"ש הב"י ואחרונים ביו"ד סי' קצ"ו י"ל דר"ת מודה דהוי גם ק"ת וכה ראיתי בס' ישרי"ע ליבמות (י"ב) שתמה ע"ד יש"ש שסותר למ"ש בדרישה לא"ח סי' תר"ו בשם מורו רש"ל להחמיר אבל היינו בשאר נשים אבל במקום פ"נ כדאי הם רש"ל והרדב"ו לסמוך עליהם ובפרט לפ"מ ששמעתי שבזה"ז נותנים הרופאים לנשים כאלה כמין כיסוי של גומיע דק ונקרא בלשונם פעסאר שמכסין בו פי האם והוא המקור מסביב שלא יקלוט הזרע וא"כ התשמיש כמו בשאר נשים אלא דכמו דבמעוברת סגור פי המקור כן ה"נ בזה ואינו דומה כלל למשמשת במוך דהוי כמשליך זרעו על המוך משא"כ בנ"ד ויש לפרש דכ"ע מודו להקל במקום סכנה:

אבל מ"ש רו"מ להתיר רק בזמן טבילה וליל עונה לא אכחד כי לענ"ד י"ל להיפוך דבזמן טבילה וסמוך לווסתה דרוב נשים מתעברות לא ישמש כלל דדמי למאבד הזרע בידים וכמ"ש בא"ח סי' תר"ו הנ"ל דבזמנים אלו אסור להפליט ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה אבל בשאר זמני עונה דע"פ רוב אינם מתעברות י"ל דליכא חשש משחית זרע כיון דגם ב"א"ה אינם מתעברות ומ"מ לענין סכ"נ חיישי' למיעוטא וכמש"ל בשם התוס' פסחים (קט"ו) כפין זה ממש וע"ע בשו"ת כתב סופר א"ע סי' כ"ו שהאריך הרבה בענין זה והביא ג"כ מהאס"ז בשם רא"ה דעיקר האיסור בשביל מצות עונה ופסק ג"כ להקל במקום סכ"נ ואין לחוש לחשש השחתת הזרע וע"ע בתשו' מהר"י אסא"ד חיו"ד סי' רכ"ב ולכן הגם שהח"ס יו"ד ורע"א מחמירים וכ"ה בתשו' אמרי אש יו"ד סי' ס"ח ובנין ציון ח"א סי' קל"ז וכש' נדרי זריזין בכינוי נדרים לסי' רט"ז דחה דברי תשו' ח"ס שהביא הפת"ש סי' כ"ג אבל הם לא ידעו מדברי רדב"ז ויש"ש הנ"ל וכה ראיתי בשד"ח מע"ר אישות סי' א' אות ל"ב שהביא מתשו' נ"ל החדש א"ע סי' פ"ט שהעיר ג"כ דדוקא בג' נשים שע"פ רוב אינן מתעברות אסורות משא"כ בנשים שרובן מתעברות ויש סכנה בדבר יש להקל כדעת יש"ש וגם הוא לא הביא מדברי רדב"ז שהבאתי (ובמק"א ביארתי הא דכתבו התוס' מגלה (י"ג ע"ב) דאסתר שימשה במוך ואם נפרש שמשה עם אחשורוש כן י"ל דזרע עכו"ם מותר להשחית אך לפמ"ש מהרש"א ששמשה עם מרדכי כן קשה ויש ראי' דלצורך שרי ואולי התם מיירי אחר תשמיש ועמ"ש ביער"ד בדרשות אה"ו דרוש ב' מ"ש בזה ואכמ"ל) אבל מ"ש רו"מ דיש להקל מחשש הרהורי עבירה של הבעל יעוין בספר חסידים סי' הנ"ט שרמזתי לעיל שדחה טעם זה ומ"מ כיון שהרדב"ז ויש"ש מקילים יותר עכ"פ כדאי הם לסמוך עליהם בכה"ג דנד"ד במקום שנוגע לפ"נ וכפי שעושים בזה"ז די"ל דלכ"ע שרי:

אנכי הנני לבאר במ"ש הכ"מ בא"ע רסי' כג להוכיח מדברי ס' חסידים דמ"ש בזהר דעון הוז"ל חמור מכל עבירות שבתורה לאו דוקא וע"ש בעלי ארזים מ"ש בזה דדוקא דומיא דער ואונן שהיו נשואיהן עמהם ובשאט נפש עשו כן בכה"ג חמור יותר אבל מהזוה"ק ל"כ כן אבל בנוע"מ פ' ויגש הוכיח מש"ס דקידושין י"ג א' וקשין עריות יותר מדור המבול והרי חטא דור המבול הי' בהוז"ל ומוכח דלא כהזהר וע"ע פיה"מ להר"מ פ"ז דסנהדרין מ"ד ואני מצאתי בזוהר רות אות י"ב וז"ל ואף דעביד עובדין בישין ואוליד בנין בישין בסטרא דמסאבא כד אוסיף זרעי' לארעא אבל בתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא כולא ימחל לי' עכ"ל ומזה מוכח דמ"ש בזוהר פ' ויחי דל"מ תשובה לחטא זה היינו בלא לימוד התורה וע' בר"ח פ"ב משער התשובה מהזוה"ק פ' נשא דבצירוף לימוד תורה מיקרי תשובה עילאה ע"ש ותבין:

סימן נט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יהושע העליר נ"י מו"ץ דק' פטרי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שקנה יין לפסח והשתמש בו בלילות של פסח בכוסות של זכוכית וכן כל ימי החג ואח"ז נודע לו שהוא יין של חמץ ונודע דבזה"ז מערבין שפירטום של יי"ש בהיין והורה רו"מ לאסור הכוסות מלהשתמש בהם לפסח על שנה הבע"ל כיון שעמד היין בהם כשיעור שיתן טעם ויתחיל להרתיח דמבואר בס' תפ"י שהוא שיעור ו' מינוטין וכאן עמד היין יותר מזה בסדר הגדה ולדידן קיי"ל דגם כלי זכוכית בולעים חמץ כדעת רמ"א סי' תנ"א סכ"ו ואף דבדיעבד מהני הגעלה אבל אין להתיר לכתחלה ורו"מ הביא מתשו' הש"מ סי' י"ז שחוכך לאסור כלים שבלעו משהו על שנה האחרת וגם בספר הנדפס מבעל אפיקי יהודה מחמיר בזה עפ"ד המג"א סק"ל דבכלי ל"ש ביטול ואף דבשו"ת ב"ש חאו"ח סי' נ"ג פסק להקל והביא מהמק"ח סי' תמ"ז סק"ה ובתשו' רע"א סי' כ"ו שהקילו ג"כ בזה מ"מ בנ"ד מאן יימר שהחמץ רק משהו בתוך היין עכת"ד:

והנה כיון שדעת הש"ך בשם תשו' רמ"א דבפיתרא מהני מצימת ישראל א"כ אם הי' בו טעם יי"ש הוו מרגישים בשתייתו ואף דהוי מלתא דלא רמיא י"ל דבהרבה אנשים שותין כמ"פ סמכי' גם במלתא דלא רמיא כמ"ש בדע"ת סי' ח"י סקט"ו שכ"ה בתשו' רמ"א סי' כ"ד וגם מדברי הב"י או"ח סי' תמ"ז בדין הותים שנתבשלו בכלי חמץ בשם מ"כ בשם ר"ת מוכח כן ע"ש ותבין:

ודרך פלפול יש להביא ראיה דבשנים גם במלתא דלא רמיא מהני מדברי התוס' זבחים (ב' ע"א) בהא דקתני כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ובתוס' ד"ה כל הזבחים וז"ל עבודה קמייתא נקט וה"ה קבלה והולכה וזריקה וכו' ויש להקשות דהא סתם מתני' ר"מ ובפרט דבש"ס מפרש פא

דנקט

דנקיט אלא שלא שנו וכו' דקמ"ל דאסור לשנויי בה וכדרבא וכו' איבע"א סברא משום דשני בה כל הני לישני בה וליזול ובטה"ק הקשה לפמ"ש הר"מ פח"י מפהמ"ק דהחושב בקדשים הוי כמטיל מום בקדשים ובתוס' מנחות (מ"ז ע"א) ד"ה עד וכו' דגם במחשבת שלא לשמה עוקר הקרבן ועושהו קרבן אחר א"כ הרי קיי"ל במטיל מום בבע"מ לחכמים בבכורות (ל"ג ע"ב) אינו עובר מה"ת א"כ מנ"ל לאסור לשנות אחר שכבר שחט שלי"ש ותי' דשתם מתני' ר"מ דס"ל התם דגם במטיל מום בבע"מ עובר ע"ש ושם (דף ז' ע"ב) ביאר בזה שינוי לשון הש"ס דנקט ההם בתחלה אב"א קרא ואיבע"א סברא וכאן נקט להיפוך ע"ש והנה בבכורות (ל"ה ע"ב) א"ל ר"פ לאביי לר"מ דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו וקאמר ר"מ החשוד לד"א חשוד לכל התורה כהנים ה"נ דלא דייני דינא משום דחשודים על הבכור והכתיב על פיהם יהי' כל ריב ובתוס' ד"ה כהני וכו' דה"ה דיכול להקשות היאך מותר לאכול משחיטתו והיאך כשרים כל הקרבנות וגם בלא בכור יכול להקשות לר"מ מטעם שנחשדו על השביעית ע"ש ומשני אימור דאמר ר"מ לחשבא לאחזוקינהו מי אמר ובש"י דדוקא במומר לד"א בודאי או חשוד לכה"ת משא"כ בחשדא בעלמא אינו מוחזק עי"ז לכה"ת ע"ש והנה הט"ז והש"ך ביו"ד ס' י"ב הביאו בשם רש"ל דהשוחט בנומא בשוק אף שא"ל בדיקה אחריו והשחיטה כשרה ואין מוליאים אותו מחז"כ מ"מ אם נמלא אח"כ הפיקורס נאסר שחיטתו למפרע כיון דעכ"פ גם מקודם אתייליד ריעותא ע"ש ומעתה לפ"ז בכהן שחשוד עכ"פ לשביעית ובכורות וממילא לר"מ חששא איכא לכל התורה א"כ אם עבר בלאו במזיד שוב לר"מ יש לאסור למפרע גם שחיטתו וקרבנותיו כיון דלר"מ גם מקודם יש בו ריעותא וחששא לכל התורה אלא שאין מוליאין אותו מחז"כ א"כ כשנתברר שהוא מומר לד"א דהוי השתא מומר לכה"ת שוב גם למפרע הכל אסור כדין מומר ואף דבקידושין (ס"ו ע"ב) יליף מקרא דגם בנמלא בע"מ או ב"ג וב"ח עבודתו כשרה למפרע דכתיב ופועל ידיו תרלה היינו בנמלא פסול של כהונה משא"כ בנודע שהי' מומר ואף שכתבו התוס' דגם לר"מ בפ"א לא הוה מומר ובפרט באותה שחיטה היינו בזר אבל בכהן שגם מקודם הי' חשוד לחששא בעלמא שוב איגל"מ שהיה מומר מעולם והנה במזבח חדש ריש זבחים מבואר דמתני' דכל הזבחים שנזבחו שלי"ש היינו במזיד דהא עקירה בטעות ל"ש עקירה ע"ש וא"כ בשלמא בשחיטה משכח"ל בזר דשחיטה בזר כשרה אבל איך כתבו התוס' דה"ה בשאר עבודות הרי בשאר עבודות אליבא דר"מ לא משכח"ל שיהי' העבודה כשרה כיון דאיגל"מ שדינו כמומר ובפרט לשי' הת"כ וקר"א שהובא במל"מ סופ"ה מכלי המקדש דכהן שלא עבד עשירית האיפה תחלה עבודתו פסולה ובאמת שהגר"א בהגהת ירושלמי פ"ז דשקלים פסק ג"כ דפסול שכ"ה גם בירושלמי פ"א דיומא ה"א דעשירית האיפה מעכב א"כ בקבלת הדם כשפיגל הרי איגל"מ שעבד עשה"א בפיסול וממילא נפסל גם קבלת הדם וי"ל דמשכח"ל באחרים עע"ג אך הרי האחרים לא החזיקוהו מקודם למומר א"כ כשזרק שלי"ש פסולה הקבלה והולכה כדין עבודת מומר שהרי הי' לגבי האחרים מלתא דלא רמיא עלייהו טרם שנודע להם שעושה איסור במזיד וכן עשירית האיפה שהקריב הי' פסול וגם הקבלה פסולה ובע"כ דבשנים לא אמרי' דמלתא דלא רמיא עלייהו לא מהימני וכמ"ש ודו"ק כי הוא ראי' נפלאה:

אך לדינא יפה הורה רו"מ כי הנה בזה"ז נודע שעושים יין גם מן ספירטוס ומשים טעמו בתחבולותיהם לטעם יין ממש א"כ א"א להכיר ע"פ טעימה לסתם ב"א ושפיר יש לחוש שהי' בו יי"ש הרבה עד שלא הי' ס' לנגד החמץ ונאסרו הכלים:

אך לפמ"ש בזכל"א הספרדי ח"א אות פ' לאו"ח סי' תנ"א דגם להאוסרים כלי זכוכית בפסח מ"מ מהני הגעלה ע"י עירוי ג' מעל"ע ע"ש הי' מקום להקל אבל מדברי המג"א נראה דאין להקל לכתחלה ע"י הגעלה:

ומה ששאל בדבר ששמע בשמי שהתרתי להגעיל חביות מיינות שנתערבין בהם ספירטוס אינו נכון הדבר שכתבתי כן בתשו' לאה"ן הגר דדוקא ביי"ש עלמו שהוא חזק מאוד פסק הלבוש להחמיר דל"מ הגעלה משא"כ ביין שאין בו רק תערובות יי"ש וכ"ה בשו"ת שע"ל סי' כ"ו שאין דינו כדבר חריף בדאיכא רוב יין אבל היכא דנעשה כולו מספירטוס לא התרתי:

ומה ששאל בדין נתערבו כלים הנ"ל בתוך כלים הרבה והביא מד' מג"א ומחה"ש סי' תמ"ז סק"מ ורמז לתשו' שו"מ רביעאה והיא בח"א סי' כ"ז וכ' בתשו' בר"א מיקל ביה ולא מנאתיו שם אבל זה כמה שנים כתבתי בגליון מדברי הא"ר סק"ג שהביא ג"כ ממהרי"ל דבכ"א דל"מ הגעלה בטל וגם בגוף ד' מהרי"ל מתוס' ב"מ (נ"ג) וע"ז (דף ע"ג) מוכח להיפוך והביא בשם שיוכנה"ג דאין להחמיר גם בפסח בכלי שבלע משהו שנתערב ברוב דבזה שפיר בטל ואפי' בבלוע מחמץ גמור ואכ"י יש להקל רק יסיר א' מהם ע"ש ומ"ש במחה"ש דהוי דשיל"מ עפ"ד הא"ל הרי בשפ"ד סוסי' ק"ג הביא מתשו' הרשב"א מפורש דלא כהא"ל וע' בשע"ת רסי' תנ"א בשם חיים שאל ג"כ בזה ובאמת שכ"ה גם בר"ן פכ"ה ותשו' רדב"ז ח"ב בוסי' תשל"ט כמ"ש בהגהות הא"ל מבעל שו"מ:

גם מ"ש המחה"ש משום דמדאורייתא יהי' מותר לאחה"פ ובזה לא יחזור לאיסורו בפסח דהוי נט"ל י"ל שיחזור לאיסורו ע"י דבר חריף דלשי' רוב הפוסקים מחליא לשבח מה"ת לכן יש לנדד להקל אך בכ"ד שנאסר ע"י יין הרי ביין לכ"ע מהני ישון יב"ח א"כ לדקו בזה דברי מחה"ש דהוי שפיר דשיל"מ להשהות יב"ח ואף דעיקר האיסור ע"י היי"ש שבתוכו מ"מ כיון דטעמו כיין נראה שדינו כיין אך לפ"ז אחר יב"ח שוב יש להתירם ממנ"פ ובפרט אם יעשה ג"כ עירוי ג"י מעל"ע וישהה יב"ח שפיר יש להקל:

ומה ששאל להאוסרים לונן בפסח אם נמלא חטה בקועה בכלי מים אם גם הכלי נאסר והביא מדברי הב"י סי' תמ"ז בד"ה כתב רבינו בסי' תנ"א וכו' שתמה ע"ד רה"ג שאסר היין שנכנס בעריבה של חרס בלונן דהא לונן אינו מבליע ולא מפליט והו"ל לתרץ דמיירי תוך הפסח ובע"כ דמכלי לכ"ע אינו מפליט ובד"מ אות י"ב הי' דמיירי בכבוש מעל"ע ויש לפקפק בהרי מבואר שם דבשעת הגהות עשו כן וזהו אינו בימי הפסח לכן ס"ל דנעשה קודם הפסח אבל באמת הדבר מפורש ברא"ש פ"ב דע"ז סי' כ' וז"ל שאלוני כמה ישהה היין בנוד ויאסר ודקדקתי מפירש"י וכו' שאין היין נאסר לאלתר וכו' וגם הדעת נוטה כן דלא מסתבר כלל למימר דמיד שנתן לתוכו היין יפלוט לתוכו יין הנבלע בדופן הכלי דדוקא ברתיחה ע"י אור קפליט לאלתר אבל לא בלונן ואף אם נדחק לומר שלאלתר נפלט לתוכו מעט התינח לרש"י דסתם יינם אוסר בכ"ש וכו' שלריך בישהה בתוכו מעל"ע וכו' עכ"ל הרי מבואר שנחשב בעיניו לדוחק לומר שמפליט אפי' משהו בלונן מיד והרי דעת הרא"ש דבפסח גם לונן אוסר כמ"ש הב"י סי' תס"ז ובע"כ דבכלי אינו פולט כלום ובאמת שהדבר מבואר גם במג"א סי' תמ"ז סק"ט וז"ל ואפשר לחלק דדוקא כשהחמץ בעין אסרי' בלונן אבל הכא שבא להפליט טעם הבלוע מהכלי אין אוסר בלונן ע"ש ואף שדחה הרא"י מהמרדכי מ"מ סברתו לא נדחית והן אמת די"ל ולחלק בין להפליט מכלי ובין להבליע בכלי כדקיי"ל דאין מליחה לכלים להפליט אבל להבליע מועיל אבל לאו כללא הוא דמבואר ברש"י חולין (ח' ע"ב) ד"ה והילכתא אפי' בלונן וברא"ש שם דקשה יותר לבלוע בסכין מלפלוט מהסכין וע' בט"ז יו"ד סי' י' סק"ו מ"ש בדעת השב"ה להיפוך אבל בש"ך סקי"ז מבואר ג"כ כמ"ש וע' בא"ד סי' ק"ה סקט"ו שכתב ג"כ דלהפליט מכלי יותר נוח מלהבליע ובתשו' אחת הארכתי בזה מכמ"ק וכיון שרבים מקילים בלונן בפסח נראה דגם להמחמירים הבו דלא לוסיף ואין לאסור הכלי וכמ"ש:

אבל מ"ש רו"מ ראי' מתוס' ע"ז (ל"ג ע"ב) ד"ה כסי וכו' שהתירו להדיח נ"פ כל הכלים אין ראי' דהתם הם דברי ר"ת והוא סובר דסתם יינם אינו אוסר במשהו:

ומה שהביא רו"מ בשם ח"א שתמה בהא דבילה (כ"א ע"ב) בהא דלרשב"י אין מזמנים נכרי בשבת משום שיורי כוסות וכו' דידהו איה"נ ניהו ופירש"י שיורי כוסות שסרה פתו ביין וע"ז הקשה לפמ"ש המרדכי שבש"ע סי' תס"ז בתרנגולת מבושלת שנמלא בה חטה מבוקעת דמותר למכרה לעכו"ם שאינו נותן יותר בגד החמץ וכן בחטים שנפל עליהם יי"נ א"כ ה"נ כשנותן הלחם לתרנגולים אינו נהנה יותר מפני שנשרו ביין י"ל בפשיטות דהכא נהנה מהיי"נ עלמו שאם הפת קשה אין התרנגולים אוכלים אותו וע"י שנשרה ביין הוא לח ואוכלים אותו גם היין עלמו נכנס במעיהם ונהנים ממנו:

ומ"ש בשם ח"א שתמה ע"ד הפ"י שהקשה בהא דפריך בפסחים (כ"ב ע"א) והרי דם וכו' ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בו והקשה הפ"י דהא י"ל דלעולם אסור בהנאה אלא דלזבל הוי שלכדה"כ ומשום פסידא דהקדש התירו וע"ז תמה לפמ"ש הריטב"א מכות (כ"א) בהא דהמבשל ניה"כ בחלב וכו' אפיק הבערה ועייל עני הקדש ולוקה משום לא תעשון כן וגו' והקשה דא"כ לילקי שם דגם משום מעילה ליחייב ותי' דכיון דאסור בהנאה משום בב"ח ליכא מעילה א"כ

מדנקט

מדנקט ומועלין בו ממילא דמותר בהנאה עכ"ד ורו"מ תי' דבהכי חייבי' רחמנא והביא מתוס' יומא (כ"ט) ולא אדע מהו דאדרבא הא קיי"ל דגם לפני כפרה ליכא משום מעילה וגם לשי' ר"ח כהן דמחייס י"ב מעילה ולכן המקיז דם קדשים מועלין י"ל דהיינו לפי האמת שדם מותר בהנאה וזה כמה שנים שנשאלתי מחתני הרב הגדול מוהר"ש באבד ' אבד"ק יאגוב למאי דדרים ביומא (דף ס') תלתא קראי בדם אד למעוטי מנותר וחד למעוטי ממעילה וכו' א"כ הו"ל למידק מזה מקראי דדם מותר בהנאה דאל"כ ל"ש מעילה לשי' ריטב"א הנ"ל אבל י"ל דאי נימא דשלכדה"כ מותר שפיר יתכן לחייב משום מעילה דהא ש"פ למכור לזבל שהוא שלכדה"כ וגדולה מזו הקשו התוס' פסחים (כ"ט) דנמעול משום דלאחר בישרף יהי' אפרו מותר והירושלם ל"ש הכא וכיון שהוא שו"פ איכא בי' משום מעילה והריטב"א לא כ"כ אלא בב"ח שאסור מדאורייתא גם שלכדה"כ והוא מהנקברין ואינו שו"פ לכן ליכא בי' משום מעילה וע' מעילה (דף י' ע"א) הכל מודים שאם נהנה מבשר ק"ק שנטמא וכו' דפטור פשיטא מאי קא מפסיד מ"ד דאית בי' מלות שרפה לכהנים וכו' ושם (דף ו' ע"ב) יולא מועלין בו וע"ש בתוספות ד"ה הכל מודים וכו' ותירוצם ל"ש לשי' רש"י בד"ה ובאימורי וכו' וע"ש ע"ב בתוס' ד"ה לא נהנין וכו' דכיון דאזיל לאיבוד ל"ש בהו מעילה וכו' ואכמ"ל:

אך לפ"ז יתעורר מה שנשאלתי מא"א בהא דחולין (פ"ט ע"ב) אלא קסבר אין בגידין בנ"ט ובמוקדשין איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא והקשה לפמ"ש הפלתי סי' ס"ה דאף שאין בגידין בנ"ט מ"מ הנאה איכא א"כ ליחייב במוקדשין משום מעילה ותירצתי עפ"ד ריטב"א הנ"ל דבאיה"נ ליכא מעילה והרי מבואר בפסחים ותוספות דלמ"ד אין בגידין בנ"ט גיה"נ אסור בהנאה וממילא ליכא מעילה ולפמ"ש הדק"ל דמ"מ י"ל דחזי למכרו שלכדה"כ ויש בו ש"פ ואולי כיון שא"ב בנ"ט ליכא ש"פ ליהנות שלכדה"כ וגם בלא"ה י"ל דמיירי בדאיכא כזית ואין בו שו"פ:

ומה שהקשה ע"ד הא"ח שכתב לדחות ראיית התוס' פסחים (ע"ד ע"א) ד"ה נתחך שהקשו בהא דלקמן (פ"ח) בחמשה שנתערבו עורות פסחיהן יצאו לבית השרפה וכו' נייתי כל חד וניתני אי דידי בע"מ וכו' ליהוי שלמים וכו' והא חזה ושוק דאסורים לזרים א"א לצלותן עם הפסח וצריך לחתכן ול"ה מקולס ותי' הא"ח שהכהן יאכל כולו והזר יאכל הכבד שפולטת ואינה בולעת והקשה רו"מ דהא ממעט באכילתן דשלמים נאכלים לזרים משא"כ הכא וכמ"ש כה"ג בתוס' יומא (כ"ט) בהא דלקמן (נ"ח) בפסח שנתערב בבכור אם חבורת כהנים יאכלו וכו' דהא דפריך והא אין מביאין קדשים לביה"פ היינו דממעט באכילתן דמותר פסח נאכל לזרים ואוכלו כבכור שאינו נאכל אלא לכהנים וה"נ בזה הרי ע"י חו"ש נאסר הפסח מלאכול לזרים מלבד הכבד והוי ממעט באכילתן והנה הגם דהיסור ממעט באכילתן הוא מה"ת כדמוכח מדברי הרמב"ד פ"ד מתמורה ובתוי"ט פ"ז דתמורה מ"ג שכתב דטעמא דאין משנים מקדושה קלה לחמורה משום דממעט באכילת קדשים ודלא כשעה"מ פ"ג מק"פ ורו"מ כתב מהרא"ד הל' ביהב"ח ולא נמלא שם והגם דמבואר בכסף משנה פ"ו מפהמ"ק דדוקא בכולו ולא במקצתו אבל כבר ביאר בצל"ח פסחים י"ג דדוקא במקצת שהוא מיעוט מהקרבן ולא ברובו וע"ע בצל"ח ביצה ט' ובתשו' ח"ס יו"ד סי' קי"ד באמצע התשו' מ"ש בזה אך בכ"ד הרי מב"מ בטל ברוב מה"ת ורק מדרבנן אסור א"כ פשיטא דממעט באכילתו רק מדרבנן ואין לנו לבטל מק"פ עבור איסור דרבנן כדאי' לקמן (ל"ב ע"א) וא"כ לק"מ:

סימן ס

להרב הגדול וכו' מו"ה יעקב יוסף הכהן ראבינאוויטץ נ"י אבד"ק קלאבוצק ברוסיא פולין.

קונטרסו הגיעני וע"ד השאלה בשו"ב שנתן כתב לחוכר קריפקע מהקהל כתב בשו"ם שלא ישחוט בלא קוויטל ועבר ע"ז והנה מעכת"ה האריך בדין שבועה בכתב והביא בשם הבב יעקב שהביא ראי' ממגלה (י"ח) הי' כותבה וכו' אם כיון לבו יצא ופריך היכי דמי וכו' ואי כתיבה כדיבור דמי שפיר יצא והח"ס יו"ד סי' ר"כ תי' עפ"ד התוס' בגיטין דהיכא דכתי' אמירה לא סגי בכתב וה"נ במגלה דכתי' אמר עם הספר לא סגי בכתיבה ורו"מ כ' לסכן בזה קו' הנ.פורסים ע"ד הירושלמי דדייק ממתני' דהי' כותבה דפורים מותר בעשיית מלאכה והקשו דכל איסור מלאכה הוא רק ביום ודלמא מיירי התם בלילה ותי' כת"ר דהא במעשה א"ל כונה רק בדיבור א"כ בשלמא ביום דכתי' אמי' עם הספר לא סגי בכתיבה לכן בעי כונה אבל בלילה י"ל דמהני כתיבה ולא בעי כונה עכת"ד וזה כביר כתבתי בהסכמתי לספר בית יצחק על מגלה לייבב קו' המפורשים הנ"ל בפשיטות עפמ"ש הפמ"ג או"ח סי' ס' להקשות לפמ"ש המג"א בשם רדב"ז דבדרבנן א"ל כונה ואמאי תנן במגלה אם כיון לבו יצא הרי מגלה הוי רק מדרבנן ותי' דד"ק כבל תורה דמי א"כ לפמ"ש הנו"ב דדוקא של יום הוי מד"ק אבל של לילה הוי רק מדרבנן א"כ הדק"ל אמאי קתני שם אם כיון לבו יצא וא"כ א"ש דברי הירושלמי:

אבל מ"ש רו"מ דבכתיבה דהוי מעשה א"ל כונה יש לפקפק לפמ"ש ר"ת בטעמא דעדות בכתב דביכול להעיד בפיו מהני משום דראוי לבילה וכן העלה התומים סי' ל"ו בטעמא דשבועה בכתב דמהני משום דראוי לבילה א"כ בלא כיון לבו דאי הוי באמירה לא יצא גם בכתב לא יצא ובזה י"ל קו' הח"ס סי' רכ"ז בהא דגיטין ל"ה דבניסת אין מדירין משום דמיפר לה בעל והקשה לפמ"ש הס"ך חו"מ סי' רכ"ה בשם רב"א דטעמא דמהני שאלה בנדר משום דאתי דיבור ומבטל דיבור א"כ נדירנה בכתב דהוי מעשה ול"מ הפרה ע"ש ולפמ"ש ניחא דכיון דכל תועלת הנדר בכתב משום דראוי לבילה א"כ מהני הפרה כמו בדיבור:

ודרך פלפול אמרתי לייבב קו' הח"ס הנ"ל דהנה בתשו' ב"א יו"ד סי' כ"ד חקר בנשבע שלא ישבע ועבר ונשבע דלא יחול השבועה דאעל"מ והעלה דלשי' מהריט"ץ כן הוא ובמק"א ביארתי דגם לשי' תוס' תמורה דבאיסור שבדה מלבו א"ע מהני היינו דלא אלים היסור שבדה מלבו לבטל מעשה אבל הכא דגם המעשה הוא רק שבועה שבדה מלבו לכ"ע אעל"מ ובפרט לשי' הגמ"ר בודאי כן הוא ועפ"ז הקשיתי בהא דאלמנה נודרת ליתומים הרי בתוספות שם הקשו דתאכל בפניו הככר שנדרה ממנו ותי' דאינה חוששת אלא באיסור שתעשה כל ימי' ולא במה שתעבור פ"א ולפ"ז ק' מה מועיל במה שנודרת הלא תוכל לישבע מקודם עד"ר שלא תדור וא"כ אם הדור לא יחול הנדר ואף שתעבור בשעת נדר הרי אינה חוששת לפ"א אולם לפמ"ש בשיו"ק פ"ה דפסחים דהא דאעל"מ דוקא בלאו שלוקין עליו ולא באיסור עשה או בלאו שא"ב מעשה [ומה דקשה ע"ז מהא דפריך בתמורה מתורם מרעה על היפה י"ל דלהס"ד הוי ס"ל שאין חילוק ולמסקנא דרבי קרא דתורם מהני י"ל דה"ה בכל מקום דליכא מלקות] א"כ גם בשבועה דהוי לאו שאב"מ א"ע מהני א"כ מיושב קו' הח"ס דנדירה בכתב דנודע דעת תשו' חו"י דבשב"כ לוקין עליו דהוי מעשה א"כ שוב יש לחוש שמא נשבעה שלא תדור ואם תעבור ותדור בכתב דאיכא מעשה שוב אעל"מ אך לפמ"ש בשעה"מ פ"א מק"פ בשם ריטב"א דר"ה סובר א"ע מהני א"כ הדק"ל:

אולם נראה לפמ"ש בשם תומים דשב"כ מהני משום דראוי לבילה ונודע מש"ם דחולין (פ"ג ע"ב) ורש"י דבמוקדשין דאסור להוסיף על הבנין אינו ראוי לבילה (ועמ"ש בדע"ת סי' א' סקל"א דבר נחמד בזה) א"כ א"ש דאם תדור בכתב יש לחוש שמא נשבעה שלא הדור בע"פ א"כ גם אם הדור בכתב לא יועיל כלל דכיון דאסורה לנדור בע"פ שוב א"ר לבילה ולא יחול הנדר בכתב כלל וא"ש:

ובסוגיא הנ"ל אמרתי דבר נחמד לייבב קו' הרי"מ בחידושיו לגיטין בהא דפריך על ר"ה וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם הרי בנזיר (דף כ"א:) איכא פלוגתא דאמוראי אם בעל מיגז גייז או מיעקר עקר א"כ דלמא סובר ר"ה דמיעקר עקר א"כ לפמ"ש הרמב"ן ושעה"מ דהכא א"א בפתח ולא בחרטה למפרע כיון שהנדר הי' בשביל סיבה לימול כתובתה אלא דבכה"ג סגי בחרטה דהשתא י חכם מתיר רק מכאן ולהבא א"כ בשלמא בלא ניסת י"ל דמדירין תאכל לפניו כקו' התוס' וא"כ לא יועיל התרת החכם למפרע כיון דהכא החכם רק מכאן ולהבא מתיר אבל בניסת אין בזה תועלת דכיון שהבעל מיעקר עקר גם בלא פתח א"כ גם כשתאכל לפניו לא תעשה איסור כיון דהבעל יפר לה ומיעקר עקר למפרע ומה פריך הש"ס, ונראה בהקדם לייבב קו' הרי"מ שם בהא דניסת אין מדירין והקשה התו"ג הא יכולים להדירה בתנאי אם לא תחזיר להיתומים מה שמקבלת מהכתובה עתה תגם תאסר בקונם ואם תחזיר לא יהי' נדר דבזה לא יוכל הבעל להפר דליכא עינוי נפש בבידה להחזיר ותי' דדלמא לפעמים לא יהי' בידה מעות להחזיר

ויפר

ע"ש נה וע"ז כתבתי ס"ל לפמ"ש הרמב"ן דחייבי' להפרת בעל או להתרת חכם דהא כיון שהנדר לתועלת היתומים א"י להתירו שלא בפניהם כקו' התוס' ותי' הרמב"ן דהכא שכבר גבתה כתובתה ונאסרו כל פירות שבעולם עליה אין כאן תועלת עוד ליתומים במה שלא יתירו לה הנדר דהא גם אם תחזיר לא יופקע נדרה לכן מתירים לה א"כ לפ"ז הדק"ל שידירוה באם לא תחזיר להם מה שמקבלת תיאסר ויהיה בזה תועלת ליתומים וא"א להתיר לה נדרה דגם אם לא יהיה לה מעות איכא תועלת אם לא יתירו נדרה דשמא תתעשר ויהי' לה עכ"ד ונראה דכבר נודע קו' שעה"מ והפלאה כתובות (ע"ד) אמאי מהני תנאי בנדרים הרי א"א לקיים המעשה ע"י שליח כמ"ש התוס' נזיר (י"א) ותי' בהגמ"ר דכתובות והפלאה שם דדוקא במעשה בעי' שיהי' אפשר ע"י שליח אבל בנדר דדיבור הוא אתי דיבור ומבטל דיבור וא"ל למשה"ת וכבר העליתי בחיבורי לחו"מ רסי' קפ"ב דכל נדר שאין לו התרה מקרי מעשה כיון שבדיבורו מתעביד מעשה ודמי לתמורה דמקרי מעשה משום דאין נשאלין עלי' והבאתי מתוס' ב"ק (ק') דמפורש סברא כזו וא"כ אם מדירין אותה באופן שלא יועיל התרה שוב מקרי מעשה א"כ הכא שלא יועיל התרת חכם משום דצריך לפרט הנדר או שמדירין עד"ר ולגבי בעל מהני הפרה אלא שידירוה ע"י תנאי שלא יוכל להפר א"כ הוה הנדר מעשה ושוב לא יחול התנאי כיון דא"א ע"י שליח ותנאי בטל ומעשה קיים וגם אם תחזיר המעות תיאסר בהפירות ושוב איכא עינוי נפש וגם ליכא תועלת ליתומים ושוב יועיל התרה לכן אין מדירים אותה בכה"ג וא"ל דא"כ נימא איפכא דאם יועיל התרה שוב הוה רק כל הנדר דיבור וא"ל מבה"ת וחל התנאי ול"ה ע"נ וא"י להפר אבל ז"א דהתרת חכם בלא"ה לא יועיל כיון שנעשה עד"ר או משום דצריך לפרט ורק הפרת בעל יועיל ושפיר מקרי הנדר מעשה כיון דבעל מיגז גייז וחל הנדר עכ"פ עד שעת הפרה ושפיר בעי' מהה"ת והתנאי בטל ושפיר הוי ע"נ לכן אין מדירין ואף דבנדרים (י"ט) מבואר דגם בנזיר שמשון מהני תנאי אף דל"מ התרה אך לפמ"ש בתשו' חו"י וכס"ד סי' ר"ד דהא דאין לנ"ש התרה רק מדרבנן א"ש ומעתה מיושב שפיר קו' הנ"ל בהא דפריך על ר"ה וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם וכו' דהי נימא דר"ה סבר מיעקר עקר א"כ הדק"ל אמאי בניסת אין מדירין הרי יוכלו להדירוה ע"י תנאי אם לא תחזיר מה שנוטלת ולא יהי' ע"נ ולא יוכל הבעל להפר כקו' הה"ג מאי אמרת הרי כיון שאין מועיל התרה הוי הנדר מעשה ובעי' מהה"ת ולא חל התנאי כלל כיון דא"א ע"י שליח והנאי בטל ושוב איכא ע"נ ז"א דנימא להיפוך דאם איכא ע"נ ומהני התרה שוב הוי רק דיבור ומהני תנאי ול"ה ע"נ וא"ל דמ"מ הוי מעשה כיון דהבעל מיפר רק מכאן ולהבא וכמש"ל דז"א דהי סובר ר"ה מיעקר עקר לא הוי מעשה כלל רק דיבור והיכי דגם בניסת אמאי אין מדירין ובע"כ דסובר מיגז גייז ופריך שפיר, ודו"ק כי חריף הוא:

ובעיקר דברי הח"ס שהביא רו"מ דהיכא דבעינן אמירה א"א בכתב הנה הרמב"ן פרשת יתרו בפסוק ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך שלח לו הדבר באגרת כתוב בה כן וכו' וכמוהו ויאמר חירם מלך צור בכתב וישלח אל שלמה והוא פסוק בד"ה (ב') ובמד"ר שם כן הוא דעת ר"א שאמר כן בכתב ור"י סובר שליח שלח לו והרמב"ן דחה דא"א שיהי' ע"י שליח ול"ע שלא הזכיר מהמד"ר כלל ועכ"פ מפורש דגם אמירה אפשר בכתב ונ"ל כונת תוס' בגיטין דר"י דמפרש ע"י שליח ס"ל דל"ש לשון אמירה בלשון תורה בכתב אבל בלשון ב"א יתכן גם אמירה בכתב וכבר נודע מ"ש הרשב"א בנדרים (כ"ה) דבד"ה איכא קראי דמשתעי בלשון ב"א וה"נ יתכן ויאמר בכתב:

אבל לדינא א"א להקל בשב"כ שהרי בהגהת מח"א על טור אה"ע (לדף קר"ט) הביא בשם הרשב"א שפסק להדיא דבכתב אני נשבע לעשות דבר פ' ה"ז שבועה כמוציא בפיו ובתשו' רשד"ם יו"ד סוסי' פ' הביא כן מתשו' הר"י הלוי ומי יבא אחריהם להקל נגדם:

והנה עוד חקר מעכ"ה בהא דכתב הכ"מ פי"ב מטו"א דהא דבעינן גבי הכשר ניחותא דבעלים משום דאא"א דשא"ש והגר"א חידש דבמעשה כיון דאדם אוסר דשא"ש ה"נ מקבל הכשר והעיר רו"מ דכיון דמסכח"ל בלא מעשה לא מקרי מעשה וחזר ודחה דבלא מעשה הרי לא יחול משום דאא"א דשא"ש אך לפ"ז תמה ע"ד המהרי"ט שכתב דהא דמהני שאלה בתרומה משום דמועיל במחשבה משא"כ במעשר דל"מ במחשבה ובע"כ כונתו דבתרומה כיון דמהני במחשבה גם בתורם במעשה מהני שאלה משא"כ במעשר דדוקא במעשה ונהנ"ג קשה דהאיכא כ"מ גם בתרומה בהמעשה שלא יועיל שאלה ושפיר מקרי מעשה לא אדע מהו דהא אי אמרי' דכיון דמסכח"ל גם בלא מעשה שיחול התרומה כל זמן שלא ישאל הרי גם בעושה מעשה כהפרשתי מועיל שאלה ושפיר אמרי' באמת דלא מקרי מעשה וגוד דהתם עכ"פ גוף ההפרשה חל גם בלא מעשה לכן לא מקרי מעשה ואף שיוכל לישאל עליו מ"מ כל זמן שאינו שואל עליו חלה התרומה אבל הכא הרי בלא המעשה אין ההכשר חל כלל:

ומזה שחידש בישוב ד' רמב"ס שהשמיט בדין טמא במוקדשין כדאמר ברי לי שתמה הנו"ב והעלה כת"ר עפ"ד הכ"מ הנ"ל דהתוס' הקשו במה הוכשר דדם קדשים אינו מכשיר ומ"ש דהעבירו בנהר הרי קק"ל ממון גבוה ול"מ הכשר לשי' קלה"ח כי' ת"ה ונ"ל דהש"ס אזיל לרבה בר עולא דס"ל כעולא אביו דאדם אוסר דשא"ש אבל לדידן שפיר פסק רמב"ס:

הנה גם אני דרכתי בסגנון זה ובענין אחר דהנה בחולין (קי"ח ע"ב) פליגי רב ור"י בדין אם יש יד להכשר ופליגי בקרא ובסברא דלרב מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו וגם סבר דהכשר לאו תחלת טומאה הוא ור"י ס"ל דנדרש גם לפני פניו והכשר תחלת טומאה ובב"מ (נ"ה) פליגי רב אחא ורבינא בדין פשיטה בבעלים ג"כ אם מקרא נדרש גם לפני פניו וקיי"ל בכל ההורה ר"א לחומרא ורבינא לקולא כדאי' בפסחים (ע"ד) א"כ סובר רב אחא כרב ואליבא דרב ל"ש לומר כסברת הכ"מ דא"י להכשיר שלא מדעת בעלים שהרי הכשר לאו תחלת טומאה הוא ובחולין שם פריך רב אחא ממתני' דהכל שוחטין והא מוקי לה בטמא במוקדשין א"כ לר"א לשיטתו שפיר י"ל שהוכשר בהעבירה בנהר ואף דקדשים אין לו בעלים חל ההכשר אבל לדידן שפיר פסק הרמב"ס דגם בלא אמר ברי לי לא הוכשר וא"ל שיאמר ברי לי:

ועפ"ד הכ"מ אמרתי ליישב הא דחולין ל"ג השוחט בחו"ע ולא יצא מהן דם כשרים ונאכלין בידים מסואבות ופריך טעמא דלא יצא דם הא יצא דם אין נאכלין בי"מ אמאי וכו' הכא בחולין שלקחן בכסף מעשר ודלא כר"מ וכו' ונשאלתי דבלא"ה לא אתי כר"מ דהא ס"ל דמע"ש ממון גבוה א"כ אינו מקבל הכשר לשי' קלה"ח ואמרתי דכל טעמא דרמב"ס משום דאא"א דשא"ש והרי ר"מ סובר ביבמות (פ"ג) דאדם אוסר דשא"ש וה"ה דמכשיר דשא"ש והרמב"ס וכ"מ קאי לדידן דקיי"ל דאא"א דשא"ש ועמ"ש בחיבורי גי"ד בקו"א שבסופו אות מ' קושיא נפלאה בש"ס דזבחים (ל"ד ע"ב) עפ"ד קלה"ח הנ"ל ולפמש"ל דרבינא סובר דהכשר תחלת טומאה תקשי עכי דהתם הא קאי אליבא דרבינא יעו"ש וימצא בביאור היטב:

ובזה שהעיר כת"ר דכיון דבהכתב כתב שאם יעבור יאסר שחיטתו כנבלה וטרפה אם מה ששחט בשל אחרים יהי' אסור דהא דאא"א דשא"ש הרי אומן קונה בשבח כלי ואף דבשחיטה מקלקל הרי לפמ"ש הכר"ו סי' י' בעוף ל"ה מקלקל א"כ יהיו העופות אסורים הנה אדרבה בכרתי סי' י' הוכיח דגם בעוף הוי מקלקל אלא שהביא בשם דמש"א דמסופק בזה אבל הכא הי נימא דמה"ט אסורה השחיטה א"כ ליכא שבח כלי כלל ולא קנה ושוב אינו אוסר ואף שהיקן מידי אמה"ח זהו רק קלא תיקון ודוקא בשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה חייב אבל בעלמא מקלקל הוא ולפמ"ש בעין זוכר מערכת ק' בשם ק"א דכל דין אומן קונה בש"כ הוא רק מדרבנן והרי במתפים ואומר שיהי' כנ"ט הוא רק חומרא דרבנן דהא הוי מתפים בדבר האסור וכל דין אקב"כ הוא רק ספיקא ובדרבנן להקל אבל בשו"ת ברכת יוסף יו"ד סי' ה' העיר לאסור גם מה ששחט בשל אחרים עפ"ד הרא"ה דאיהו לא שרי לה ואסורה באכילה וגם משום דנימא דאעל"מ ע"ש בזה:

[**ובגוף** דין אומן קבש"כ כתבתי במק"א להוכיח מהא דיו"ד סי' ק"כ סעי' י' וש"ך סקכ"א דהוה מדאורייתא]:

ובדבר מה שהביא סוגיא דשבועות (כ"ד) דפריך לרבא דסובר דגם באיסור שבועה חל בכולל ממתני' דיש אוכל וכו' ומייתי גם דברי ר"מ דאם הי' שבת והוליאו בפיו חייב אף משום שבת ותמהו המפרשים למ"ל לאתויי מדברי ר"מ הרי גם מדברי הת"ק לבד קשה ג"כ דליתני שבועה וכו' ופלפל בדבר נחמד ואשר אנכי אחזה בזה בישוב קו' המפורשים בהקדם ליישב קו' תוס' ד"ה יש אוכל בהא דפירש"י הכא דמוקדשין חל על חלב בכולל מגו דחל על אבשר שהוא נגד ש"ס דכריתות דמבואר שם דכיון דאקדשה מגו דאתוסף איה"נ אתוסף נמי איסור אכילה ונראה דהנה התוס' בד"ה

מיגו

מינו וכו' הקשו כהא דפריך ליחשוב שבועה דהא שקל על חמור לא חייל כולל וא"כ שבועה הוי קל על חמור ור"ל דשבועה בלאו ואלב בכרת ותי' דגם חלב קל משבועה שכן הותר מכללו אצל חיה והקשה במחנה לוי דהכתי מה פריך דלמא מוקי רבא הך מתני' כריה"ג דס"ל בפסחים (כ"ג) דחלב לא מקרי הותר מכללו דבבהמה מיהו לא איתהרי ותי' דהא מוקדשין דחל על חלב משום כולל והוי נמי קל על חמור דמעילה בלאו (וגם לרבי דס"ל הזיד במעילה במיתה מ"מ הרי גם מיתה בידי"ש קיל מכרת כדאי' בפסחים ל"ב) ומהראיי שלא יחול בכולל ובע"כ משום דחלב הותר מכללו ובע"כ דלא סבר כריה"ג ופריך שפיר ע"ש וא"כ מיושבים דברי רש"י דהכא בע"כ ס"ל להמקשן דטעמא דמוקדשין אינו משום מוסיף דהא מבואר בתוס' יבמות (ל"ג ע"ב) ד"ה אמר ר"י וכו' דבמוסיף חל גם בקל על חמור א"כ אי טעמא משום מוסיף הדק"ל מה פריך ליחשוב שבועה הרי י"ל דבקל על חמור לא חל בכולל וא"ל דגם חלב קיל שהותר מכללו דלמא ס"ל כריה"ג דחלב לא הותר מכללו ובע"כ דהמקשן הוה ס"ל דטעמא דמוקדשין הוא רק משום כולל דאיה"נ לא מקרי מוסיף וא"כ בע"כ דהך מתני' ס"ל דלא כריה"ג דאל"כ אמאי חל מוקדשים על חלב ולכן פריך שפיר, וא"ל דהא דאיה"נ לא מקרי מוסיף הרי עכ"פ הוי איסור חמור א"כ הכתי י"ל דמתני' כשר כריה"ג והא דמוקדשין חל בכולל משום דהוי חמור משום איה"נ ז"א די"ל דמוקדשין קל בשנים שהיא רק בלאו וגם יש לו היתר בשאלה קודם שנשחט וזרק כהלכתו כמ"ש התוס' בכריתות (י"ג:) וחלב לא קיל אלא בחדא שיותר בשגגה וגם הותר מכללו פריך שפיר ולכן הוכרח רש"י לפרש כאן דטעמא דמוקדשין חל אחלב הוא משום כולל אבל למסקנא שפיר מפרש הש"ס בכריתות דטעמא משום מוסיף:

אך דלכאורה יש לדון על תי' המחנה לוי הנ"ל שכתב דהוכחת המקשן דלא אתי כריה"ג מדחל מוקדשין אחלב לפמ"ש הב"י יו"ד סי' ס"ד בשם הרשב"א דהא דדרשי' כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו דבעינן דבר השוה בשלשתן למעוטי חלב אליי' דליכא למימר דאצטריך למעוטי חלב חיה די"ל דכיון שאיסור חלב נאמר בפ' הקרבנות דבר הלמד מענינו שלא אסרה תורה אלא חלב הקרב למזבח וחלב חי' אינו ראוי למזבח והביא בשם רמב"ם דכל שם חלב הד הוא מה שהוא המוטב כמ"ש ואכלו את חלב הארץ ואין לך דבר טוב כדבר העולה לגבוה ע"ש א"כ י"ל דמה"ט חל מוקדשין אחלב דאיך נימא שלא יחול ההקדש א"כ אינו ראוי להקרבה כמ"ש הב"י יו"ד סי' ר"ג דכל קרבן צריך שיחול עליו ההקדש קודם כניסתו לעזרה וכ"ה בת"כ ר"פ ויקרא (ועי' בקרן אורה לזבחים (ע') שהוכיח דת"ק דר"מ שהוא ר' יהודה היכא דאתחצ"א גם איסור לקברו בין רבעים גמורים ליכא) א"כ ליכא איסור חלב כלל ואיך נימא שאין ההקדש חל על איסור חלב אך י"ל למאי דאיתא בחולין (ע"ה) ותוס' שם (פ"ט) ד"ה בולדות וכו' דאיסור חלב לא חל עד חודש ט' בעובר א"כ משכח"ל הקדש היכא שהוקדש עובר בבטן אמו וא"ל דא"כ איך חל החלב על ההקדש י"ל דמשכח"ל בהקדישו שיחול ההקדש בהגיע חדש ט' ובאים בב"א החלב וההקדש וכיון דעכ"פ משכח"ל הקדש בחלב שוב י"ל דבעלמא אין מוקדשין חל על חלב ומ"מ איכא איסור חלב כיון דמינו ראוי להקרבה כמו דחלב חולין אסור אף שהיא אינו ראוי לגבוה אלא דכיון דבמינו ראוי לגבוה וה"נ בזה. אולם לפמ"ש הפ"י קידושין (כ"ב) וקצה"ת סי' ר"ע דלמ"ד אא"מ דשלב"ל ה"נ א"י להקדיש עובר א"כ לא משכח"ל בכה"ג ושוב י"ל דטעמא דמוקדשין חלב אחלב משום דאל"כ לא יהי' משכח"ל איסור חלב כלל ולעולם דהך תנא סובר כריה"ג דחלב לא הותר מכללו והדק"ל מה פריך וליחשוב שבועה הרי י"ל כקושי' התוס' דבקל על חמור לא חל בכולל וחלב לא הותר מכללו להכי מייתי מדברי ר"מ דסובר נ"כ כת"ק דחייב משום כל הנך אלא דמוסיף נמי שבת והרי ר"מ סובר דאדם מקנה דשלב"ל וכן אדם מקדיש עובר ושפיר משכח"ל הקדש בכה"ג בהקדיש העובר בהגיע חדש ט' ולשיטתו נ"ל דטעמא דמוקדשין חל אחלב משום כולל וס"ל דלא כריה"ג אלא גם חלב הותר מכללו ולכן פריך שפיר דליחשוב שבועה, וא"ש ודו"ק היטב:

ונחזור לענינו בגוף הנידון אין נ"מ באיסור השבועה דגם בגוף ההעלמה במעות המכס שיכה בו השיכר בשח הקנת הקהל כבר נתבאר בחיבורי דע"ת סי' ב' סק"מ דמשום איסור גנבה אין לו להיות שו"ב לרבים ומ"ש כת"ר מדברי הב"ח שתי' הא דנגנבו לו גדייו וכו' דלא היקשי לשי' רמב"ם דצריך לבדוק לו סכין משום דשאני דברים שבממון הנה דברי הב"ח הם בקו"א והביא בשם פרישה שתי' דדוקא במומר בפרהסיא או דדוקא אם עבר פעמים רבות והוא תי' דבכל שאר עבירות יש להחמיר לדעת רמב"ם משא"כ בגונב דבר מאכל כמ"ש לא יבוזו לגנב וגו' למלא נפשו כי ירעב דבזה אפי' מוחזק כמ"פ אין לו דין מומר אבל כ"ז בשיתם ליחיד אבל לרבים הרי מפורש בתשו' פאה"ד שהובא גם ביד אפרים סי' א' דבגונב בשר לא יהי' עוד שו"ב לרבים ועוד דהיכא דאיכא איסור מיגון שוב יש לחוש ג"כ שמצ"י שנתבד בשביל למלא נפשו ישביר ג"כ הטרפה למלא נפשו ובדע"ת שם הבאתי מבמ"ק דבשו"ב שהוחזק לגנב גם השותפים יכולים להעבירו ע"ש עוד בזה ובפרט בחתם ג"כ בכתב בהו"ש בדבר הנוגע לתקנת הקהל ע"ש סקמ"ז וסקמ"ח וע"ש סקנ"א בשם תשו' רי"ן ברה"ם:

ולכן לענ"ד יש להעבירו באם שנתברר שעבר כמ"פ ועכ"פ אין להעבירו אא"כ ילוה עמו אחד שיבדוק לו סכינו ושע"ב בבדיקת הריאה ובקבד"ח ע"פ ראות עיני ב"ד:

וביתר דברי פלפליו הנעימים לא הספיק כעת הזמן לעיין ולכתוב תו"ד והתו הבליהה:

סימן כא

להרב וכו' מו"ה יששכר שטאקהאמער נ"י מק' לעארדינא מארמאראש אינגארן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בעבת ה' שהגנו עניו עדות בדברים תגונים וקנסו אותו הקהל שלא יהי' לו רשות לשחוט ולמכור בשר משך ג' חדשים ואם ישביר ע"ז יאסר עולמית וקיבל עליו כן ואח"ז הגיעו במשך הזמן ימי התענית של השבו"ס ואז אין שוחטים שם כלל יען כי יהודים שם מעט ועברו כן ח' שבועות ואחר שעברו ג' חדשים מיום הקנס הלך השבת ושחט ומכר בשר ורבים מערערים כי ימי התענית אינם בכלל הזמן שלשה חדשים שקנסוהו דגם בלא"ה אין שוחטים ומוכרים אז ורו"מ האריך בזה לצדד לכאן ולכאן:

הנה ד"ז נלמד מדברי הס"ג כ"ק פ' הגוזל ומאכיל וז"ל נ"ע בקביעת זמן שקובעין ב"ד וכו' בהיות דבר הנראה לב"ד וכו' אם יום השבת ויו"ט בכלל הזמן ולפע"ד שגם יום שבת ויו"ט בכלל הם ועולה לספירת הזמן וכו' אבי' א"י לעשות ביום השבת אותו הדבר שקבעו עליו בב"ד הזמן אפ"ה נכלל בו וכו' וראי' יש מהאית דהכרות ד' שבתות דמורדת וכו' גבי נדה שמרדה וכו' דאלמא דאע"פ שבתוך ד' שבתות דהכרזה ארשו ימים שאין בידה לעשות הדבר שב"ד קבעו עליו הזמן אעפ"כ עולין לחשבון ה"נ ל"ש וכו' דודאי עולה ימי הנדות ליום ההכרזה עכ"ל וא"כ ה"נ בנ"ד גם ימים של תעניתם הם בכלל זמן ג' חדשים שקנסוהו:

סימן כב

להרב הגדול וכו' מו"ה שמעון טענין נ"י אבד"ק בעדלאר במדינת רומעניא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בביה"ק דקהלתם שנשאר עוד מקום פנוי הרבה תוך החומה בלא קברים יותר נוחים והממשלה גזרה לבלי להניח שם עוד מתים ונקנה מקום הפנוי בסוף הביה"ק מונחים שם ג' או ד' מתים שאבדו א"ע לדעת אף שע"פ דין המבואר ביו"ד סי' שמ"ה אין עליהם דין מאבד א"ע לדעת ועתה רוצים מטעם הממשלה ליתן להם מקום אחר לצורך ביה"ק ותמורתו יתנו הקהל להממשלה המקום הפנוי ולהכניס חומת ביה"ק לפנים סמוך להקברים או יבלו להקהל סך כמה אלפים פראנק שיקנו להם איזו מקום שירצו ועתה נשאל מעכת"ה אם מותר להקהל למכור או להחליף המקום פנוי לצורך כר נרחב לכל צרכיהם וגם מה יעשו עם המתים המונחים בקצה מקום פנוי הנ"ל אם לפנותם לתוך ביה"ק או להניחם שם עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך למעניתו בדברי הפוסקים בדין קרקע מולש אם נאסר בהנאה ולכ"ע שאר ביה"ק שלא הונחו בו עוד מתים נראה דהזמנה לאו מלתא היא אך שהביא מדברי רמב"ם שכתב דביה"ק אסור בהנאה והביא דברי הש"ג פ"ו דסנהדרין שחילק בין ביה"ק דרבים לבין יחיד והידש דביה"ק דרבים יש לו דין ביהכ"נ דרבים דהוקצה למתים ולכן כל המקום בכלל האיסור והביא גם

תדברי

מדברי הח"ס יו"ד סי' של"ה ואני מלאתי בתשו' רמ"ע מפאנו סי' כ"ו שהביאו שיטות הפוסקים בדין איה"כ של ביה"ק שהביא גם דעת הש"ג הנ"ל:

והנה לענ"ד במחכת"ה של הש"ג והנמשכים אחריו הנה בש"ס דעירובין (ל"א ע"א) בפלוגתא דר"י ורבנן אם מערבין לישראל בביה"ק ופריך אי הכי מ"ט דרבנן קסברי אסור לקנות בית באיה"כ ופירש"י ד"ה אי הכי וכו' בקבר יחידי נהי דאיפלגי במתני' בביה"ק וכו' ושם ד"ה אסור לקנות בית וכו' וכל השמישי בית אסורים בהנאה דנפקא לן בסנהדרין וכו' וגמר שם שם מעגלה ערופה וכו' ואפי' בישראל נמי אסרי רבנן וכו' ע"ש וכ"ה בריטב"א שם והרמב"ם פ"ו מעירובין פסק כרבנן שם וז"ל הנותן עירובו בביה"ק אינו עירוב לפי שביה"ק אסור בהנאה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם הרי קנוי' הרי נהנה בו וע"ש בב"י וב"ח ופרישה הי"ב כיה ומבואר במג"א רסי' ת"ט דהיינו בקבר של בנין אבל קרקע מותר וביאר כן דעת רמב"ם וכ"ה בא"ר וחו"ש שם וע"ש בפמ"ג וא"כ הרי מפורש דאין הבדל בין ביה"ק של רבים לשל יחיד דגם קבר יחיד אסור בהנאה בשל בנין ושל קרקע גם של רבים מותר והרמב"ם כתב שם סתם בית הקברות ור"ל של בנין וא"כ גם מ"ש בפי"ד מהלכות טומאת נ"כ כן וע"ש בביה"מ להר"מ ריש פרק בלוני דעירובין ותבין:

וכה ראיתי בהקובץ על הר"מ פ"ו מעירובין שהביא בשם שער הזקנים ויד דוד דלפמ"ש הב"ח ביו"ד סי' שס"ח דגם בביה"ק של קרקע וגם במקום הפנוי אסור בהנאה שי"ב קלות ראש באכילה ובדומה א"נ לפרש דברי רמב"ם דמיירי בקבר בנין והוא השיג שיהו רק איסור דרבנן ובמקום מצוה לא גזרו ואני תמה דהא התם כל ההנאה הוא קניית העירוב וזה אין בו משום ק"ר ובפיה"מ להר"מ כתב וז"ל ורבנן אמרו כי אדם רוצה שיבאר לו אותו דבר שערב לו לאכלו כשיצטרך לו ואפי' אחר קניית העירוב ולפיכך אינו מותר אלא להניחו בביה"ק לפי שהיא אסורה בהנאה ואין מותר לו להנגע שם דבר ואין שם מצוה כי המצוה הוא בשעת קניית העירוב וכו' עכ"ל הרי שלא כתב מפני שאסור לו לאכלו שם אלא ההנאה הוא ההנאה והיא אסורה והרי אין בזה שם ק"ר וכן מוכח בש"ס שם לאדיא דלא מפני שעת אכילה אסור אלא מפני המצוה דהא בעי לאוקמי דפליגי אם מערבין לדבר הרשות ולבסוף נוסיק דפליגי אי ניחא לי' דמינטרא וכו' הרי דעיקר הקפידא על ההנאה שיהא מונח במקום ההוא וכיון שנהנה אחר זמן עשיית המצוה לכן לא אמרי' בזה מלל"נ וע' בתב"מ א"ע סי' כ"ח ס"ק ס' וכ"ה להדיא ברש"י ד"ה אי הכי וכו' אבל הנא יכול לעמוד על ספתו ויביאנו אגלו ע"ש הרי שיכול לאכלו והא מפני דנעמא משום דאסור לקנות באיסורי הנאה הרי כמ"ש וז"ל בריטב"א שם וא"צ שאין לו הנאה במאי דקנה תמן ביתא למיזל לדבר מצוה הא קא מתהני כדמנח ריפתא דעירובא התם ומינטר התם דכי מצטריך לי' אכיל ליה עכ"ל הרי כמ"ש ולכן דברי מג"א מוכרחים בזה ומכאן מקור מוצא לדברי רמב"ם פי"ד מאבל שכתב בכתם דביה"ק אסור בהנאה וכו' אין ניאותין בהן ולא נוהגין בהן ק"ר עכ"ל הרי דנקט תרתי איה"נ ואיסור ק"ר והיינו בקבר של בנין היכא נמי איה"נ כמו שביאר בעצמו שם הל' י"ז ומה שדקדק הש"ג בהא דנקט לעיל סתם ביה"ק הרי גם בהל' עירובין נקט בסתם ושם מפורש בש"ס דגם קבר יחידי בכלל וכמש"ל בשם רש"י וריטב"א ופירושם מוכרח לכן נראה ברור כמ"ש [ועמש"ל סי' מ"ד בענין זה]:

וגם בעיקר הדבר שכתב הש"ג שזכו בהם המתים יעוין במח"א הל' זכי' סי' ל"א הוכיח מדברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרשב"א דאין זכי' למת ורק מצוה משום כבוד המת איכא ודלא כרש"י שם וע' בתשו' מהר"ח א"ז סי' ק"ס שהוכיח בכמה ראיות שאין זכי' למת ע"ש ואם התורה אסרה תשמישי המת בהנאה אפי' נימא דגם קרקע עולם אסור היינו כפי הצורך לתשמיש המת אבל לא יותר מכדי צרכם ואי משום שהקצוה להמתים שימושו הרי בודאי לא זכו בה עוד וע' בסנהדרין (מ"ח ע"א) אביי מתרץ לטעמי' דכ"ע הזמנה מלתא היא ת"ק סבר דחזי לי' תפיס לי' דלא חזי לי' לא תפיס לי' וע' בט"ז א"ח סי' תרע"ב דלרבא גם בעשה מעשה לא תפיס אלא מאי דחזי לי' ע"ש היטב וגם בגוף דינו של הש"ג כבר כתב בתשו' מהר"ם שיק חיו"ד סי' ל"ד דלשי' הר"ן במגלה דכל קדושת ביהכ"נ הוא רק מדרבנן שהטילו חז"ל עליו קדושה פשטי' דגם ביה"ק שנהגו רק למצותו מדרבנן ורק לשי' הרמב"ן שם קדושת ביהכ"נ דאורייתא דהוי כאכחושי מצוה ע"ש והרי גם לשי' הרמב"ן מבואר בר"ן שם דהא דמהני מכירת ז"ע במח"ה משום דכיון שאין רוצים הוי כעבר זמן מצותן דבכל תשמישי מצוה קיי"ל דזורקין לאחר מצותן והש"ג לא החמיר אלא בביה"ק של כרכים דא"א למכרן כיון דכ"ע שייכי בהו והרי מבואר בתשו' מבי"ט ומג"א סי' קנ"ג סקי"ב דבאין מתפללין בו גם של כרכים יוכלו למכור וכבר העיר רו"מ בזה אלא שדחה דבא"ה דבאין מתפללין בו שוב ל"ה ביהכ"נ אבל הכא הרי המתים קבורים באותה שדה והמעיין במבי"ט שם ימצא דמיירי רק במכירת חצי אמה מהביהכ"נ ושאר הביהכ"נ יעמד בקדושתו גם כשהוא שומם ע"ש וא"כ ה"נ בזה ועוד שהרי מבואר במג"א סקי"ב שם דבית החיים יכולים למכור ומוכח דגם בשל כרכים דאין למכור בביהכ"נ מ"מ בביה"ח שרי למכור אבל פיינתי בתשו' מבי"ט ח"ב סי' כ"ח שמשם מקור הדין ומיירי במוכרים לצורך קבורת מתים אחרים א"כ אין מזה ראי':

אבל יש לצרף דברי המ"ב שהובא במג"א סקט"ו דבנותן ביהכ"נ אחר גם של כרכים שרי א"כ ה"נ בזה ואף שהמג"א חולק עליו הנה בא"ר שם סקי"ח דחה דברי מג"א ופסק כהמ"ב וכ"פ בשו"ת מ"מ סי' נ"ה וע"ע בתשו' ד"ת חאו"ח סי' ע"ו ע"ז שכבר עשו גדולי הדור מעשה כדעת מ"ב וא"ר וגם לפמ"ש בתשו' מ"ב סי' ל"ג וא"ר סקע"ו דבזה"ז שיש מנהיגים ואם מקל ורצועה בכל עסקי הקהלה גם בשל כרכים יכולים למכור ובא"ר הביא בשם רהב"ן כדעת מ"ב ודלא כנ"ל וגם לפמ"ש בתשו' מהרמ"ל שבמג"א סקל"ז דאם אין הקנה לבנות באותו מקום ע"י הכומרים יש להקל למכור לצורך וריעה וגם כיון דכ"ע גרירי בתר המנהיגים ע"ש ובא"ר סקי"ח קיים דברי מהרמ"ל ודחה ד' מג"א שחולק עליו ע"ש וה"נ בנ"ד ובפרט דכיון דרצון הממשלה והשרים אדוני העיר בזה י"ל דכ"ע בתר דידהו גרירי דהנה בתשובת מ"ב סי' ל"ג שם הוכיח דכשבונה ביהכ"נ אחר יותר טוב ודאי דאמרי' דכ"ע ניחא להו וזכין להם שלב"פ והביא ראי' מבנין הורדוס דהביהמ"ק בודאי אדעתא דכ"ע נתקדש ועדיף מביהכ"נ של כרכים ואפ"ה הביא בבא בן בוטא עצה לסתור ע"מ לבנות וקשה דלמא יש א' בסוף העולם דלא ניחא לי' בכך ולחד תי' בש"ס גם בלא תיובתא הביא לו העצה ואין לומר דמלך כ"ע גרירי בתריה ז"א דמלך רשע הי' ולא הי' לי' דין מלך ועוד דבהמ"ק נבנה ע"פ הדיבור וע"פ הנביאים ואינו תלוי בדעת מלך ובע"כ כמ"ש ע"ש וא"כ בנ"ד בהנו בידי מלכי אוה"ע ושרי העיר וכחומר ביד היוצר אנחנו בידם א"כ בנ"ד שיאה הפקודה לבלי לקבור יותר במקום הפנוי ואין לאל יד הקהלה לקנות להם שדה אחרת ולבנות חומתה ואם יבנו בדוחק לא יהי' ההונן וכראוי לפי ערך כבוד המתים ואם ימכרו השדה יוכלו לקנות ולבנות עלהיו"ט וא"כ אמדינן דעת כל באי עולם דודאי ניחא להו בכך ואי נימא דגם בכה"ג א"י למכור בשל כרכים א"כ תיקשי הא דבבא בן בוטא כקושי' המ"ב ויהי' ההכרח לומר כהס"ד של המ"ב דמלך כ"ע גרירי בתרי' א"כ ה"נ בנ"ד הכל תלוי בדעת הממונים מצד המלוכה וא"כ ממ"נ יש להתיר בנ"ד להחליף או למכור המקום פנוי:

אולם בדבר המתים המונחים בקצה המקום פנוי קשה לענ"ד להתיר לפנותם וכבר הוכיח בתשו' פי"ל סי' ס"ג דגם בפלמות איכא משום חרדת הדין ואסור לפנותם ובנ"ד הרי אנו עושים בידים למכור המקום פנוי אדעתא דהכי ואין זה דומה לנידון הבי"ל שהובא בפת"ש סי' שס"ח שהביא רו"מ דהתם פסק הרב מוהר"א רק שא"ל להוציא הואאות לבטל רצון הממשלה שרוצה שם בהמותיו אבל כאן הרי אנחנו עושים גוף המעשה בידים לכן ימכרו אדעתא לסבב חומה קצרה סביב הקברים הנ"ל ואם ברבות הימים יראו שסותרים החומה ויהי' בזיון להמתים אז יהיה להם רשות לפנות הקברים ולקברם תוך חומת ביה"ק הגדולה, והנלע"ד כתבתי:

סימן סג

להרב הה"ג וכו' מו"ה דוב בער עליאש נ"י אבד"ק קאמניץ פאד' ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בהגט שהובא לפניו מעיר באלטימארע ממדינת אמעריקא ע"י הבי דואר לנוסחו ליד שליח שני והוא יתנהו להאשה וכתב שם הבעל אברהם בן מרדכי דמתקרי מאטי בלא אלף לבסוף ובדבר מ"ש דמתקרי הגם שבש"ג

ס"א אות מ' סקח"י ס"ג דיש לכתוב המכונה אבל בחא"ס סי' קי"ז פסק לכתוב דמתקרי אך מ"ם נמצא ביו"ד לבד הרי בט"ג ס"כ אות ה' סק"ח בשם הידיא פוסל גם בדיעבד אפי' בשעה"ד וכ"ה בתשו' כ"א סי' ק"כ בשם דוואבי וכש' א"ש הביא כן בשם תשו' יריעות האהל סי' ע"ז דו דהוי פסול גמור אך דבנ"ד הוא מקום עיגון ומרחק רב וזה כמה שנים שהדלה האשה להשיג הגט לכן לידד י"מ עפ"ד הרמ"א בוסי' קכ"ט דאם שינה באחד מדברים אלו בדיעבד כשר ומשמע בלבוש שם דגם בלא נכתב אפי' כפי מ"כ אפ"ה כשר בשינוי קל שהלשונות מתחלפים ולכן העלה דהט"ג מיירי רק בשם העלם והרמ"א מיירי כשנכתב שם העלם כהוגן רק הכינוי לא נכתב כהוגן ולא דמי למ"ש הג"פ סי' קכ"ח סק"ג וסי' קכ"ט סקמ"ט בשם בלמוה טרלנטה בשם מהרי"ט וכהרח"ש דהתם גם טרלנטה הוא שם העלם מבא"כ הכא וגם אולי במ"כ הלבון הוא כמו ביו"ד לבד לבסוף ובפרט דבנ"ד הוא רק שם אבי המגרש עכת"ד והנה בגוף דברי רמ"א בוסי' קכ"ט יעוין בג"פ סי' קכ"ה סקפ"ב וסוסי' קכ"ט ס"ק קמ"ב דאין להתיר אלא בידוע ומפורסם במ"כ שבמ"כ כותבים בשינוי וגם בזה אין הדבר מוכרע להקל וע"ש בתו"ג סוסי' קכ"ט מ"ש בזה ובתשובת מהרי"מ סי' ל"ד הביא ג"כ מדברי הג"פ והעלה עוד דדוקא אם גם האשה דרה תחלה במ"כ ונקבע כן אבל בלא דרה שם אלא שהבעל נסע לשם ושלח לה גט כפי שקורין אותה במ"כ ולא במ"ג הגט בטל שאין זה שמה כלל ע"ש אבל זהו בשינה שמה אבל בשמו יש להקל כשכתב כפי שהוא נקרא במ"כ אך דדוקא בידוע שבמ"כ נקרא כפי שכתב בגט אבל בנ"ד הרי יש ספק בדבר ועכ"פ אינו מפורסם כן במ"ג וא"כ א"א להקל:

אבל הנה כבר הארכתי בתשו' לק' ראווי והבאתי מדברי הב"ח סי' קכ"ב ס"ב ונחלת שבעה סי' מ"ה אות י"ז בשם רשד"ם ורלנ"ם דכל שא"א לטעות בשם אחר וניכר שנתכוון על אשה זו כגון בין נוסל לניסל או שול וסול או זוהי וזווי דיש להתיר בשעה"ד שהם רק חומרות וכן כל דבר שאינו מפורש בש"ס ונוהגין לפסול הם רק חומרות ע"ש אך המעיין ברשד"ס כי' מ"ז ורלנ"ם סי' ל' ימלא דמיירי באין נרגש שינוי במבטא וכ"ה ברלג"ח סי' לו אך הנה בתשו' נ"ל החדש סי' ר"ח בשם בעניא שכתב בענא לידד להקל לפי ששם הקודש נכתב כהוגן וזה אינו שינוי גמור רק דהוי כלא נכתב כלל א"כ גם אי נימא דדמי ללא נכתב הכינוי הרי בחסר הכינוי כשר ושם סי' קפ"ט הביא בשם הגהת זקינו הרב ז"ל דהרמ"א הנ"ל מיירי בנכתב שם העיקר כראוי והשינוי הוא בהכינוי וזהו כמ"ש רו"מ ובפרט בנ"ד שהוא בשם אביו הרי מבואר בט"ג ש"א אות נ' סוסקכ"ט דבשינויים קטנים בין אלף לה"א אף דבשמות שבתנ"ך יש להחמיר ה! בלא נשאת ואין להשגיח בזילותא דב"ד מ"מ בשם אביו יש להקל וע' תשו' הא"ש סי' י"ב בזה ואף דמיירי בדליכא שינוי במבטא מבא"כ בנ"ד אך הנה בשו"ת שו"מ תליתאה ח"א סי' ב"א בכתב גיטעלי בלא אלף בסוף פסק להכשיר בדיעבד ואף שכתב בתחלה לפי שנמלא במלבת אמה זקנתה שנקראת על שמה כן מ"מ הרי סיים דגם בלא"ה כשר ואף שראיתו מתשו' מהר"ס מינץ תמוה כמו שכתבתי לק' באר דאנן לא קיי"ל כהר"מ מינץ בזה כמ"ש באה"ע סוסי' קכ"ז וע' בש"ך ח"מ סי' מ"ג סק"ה והארכתי בזה מ"מ נראה דעכ"פ אינגו שינוי גמור כיון שהמנהג לכתוב כן בלא אלף בסוף בחתימות מכתבים א"כ הוי רק כלא כתבו דכשר בשם אביו ובפרט בהכינוי של האב וע' בחא"ש סי' ק"ג שהעלה להקל בשעה"ד בשינוי בשם העגא שנקראת העניא דהוי כלא כתבו כלל ובשם אביה כשר ע"ש וע' בפת"ש בקונטרוס השמות אות ד' בשם דרעזיל בשם ר"א מטיקטין אבל כבר נתבאר בתשובתו הנ"ל דהפת"ש טעה בזה ואכמ"ל וע' בשד"ח מע"ר גט סי' ל"ב אות ד' ולכן בשעה"ד הנני מסכים עם רו"מ ליתן הגט כיון שהוא רק כינוי של אביו, והנלענ"ד כתבתי:

סימן כד

הרב הגדול וכו' מו"ה ארי' ליב בערינפעלד נ"י
אבד"ק זאלישטשיק.

מכתבו הגיעני וע"ד השאלה ששאלני שבוע העבר ע"י טעללעגראם בבתולה שביום החופה (אחר שכבר הכינו כל צרכי הנישואין וגם הי' חשש ביטול כל השידוך אם יתעכבו הנישואין) נודע שהי' עלי' חשש קידושין בפני ע"א והשתדל שינרשנה המקדש הראשון והי' הספק אם יוכלו להתיר הקידושין השניים תוך נ"א השתנה והשבתי ע"י טעלעגראם להתיר ועתה הגיע לפני גופא דעובדא באריכות ותו"ד הם כפי הגב"ע שהעיד הבחור מו"ה מב"י שבא לבית ר"נ ביום ש"ק ר"ח סיון תרנ"ו ומצא את הבחור יוחנן בן ליפא והבתולה רחל בת יוסף והבחור הנ"ל אחז טבעת בידו והבתולה הושיטה לו אצבע יד ימין והוא הלבישה הטבעת ואמר הא"ל בטבעת זו כדמו"י והיא שתקה ויצאו הבחור והבתולה משם ועוד העיד ר' וואלף ליב בן שלמה שביום ש"ק הנ"ל הי' בביתו ה' יוחנן הנ"ל וה' רחל הנ"ל תפסה בידה טבעת ואמרה שלקחתי אצל האשה עטל במעמד בעלה ונתנה הטבעת לה' יוחנן הנ"ל וא"ל הראני נא איך חתן מקדש כלה ואז נתן הטבעת באצבעה ולא שמעתי אם אמר איזה דבר או לא והי' בעיני כמו דבר ליצנות והלכו משם שניהם ואח"ז ראיתי כמ"פ שבאה הבתולה לבית הבחור הנ"ל גם העיד שלא א"ל ה' יוחנן שיהי' עד בדבר ושאלו את הבתולה והשיבה כי אמת שרציתי ליקח הבחור יוחנן וגם בשעה שנתן הטבעת בידי הי' בדעתי יען שאבי מעכב בידי מלישאנו אזי יהיה נחלט עי"ז ואמרה שהטבעת לקחה מיד ה' עטיל אחותו של יוחנן ולא אמרתי לה כלום על מה וגם איני זוכרת אם אחר המעשה נשאר הטבעת בידי או השלכתיו מידי כי נבהלתי עכת"ד הגב"ע:

והנה רו"מ האריך לצדד שאין כאן קידושין כלל שהרי העד השני לא שמע שום אמירה כלל וגם אמרה לו הראני איך חתן מקדש כלה והיה בעיניו דרך ליצנות ורק מכח עד הראשון האריך כדברי הב"ח. דאם אמר המקדש לשחוק כוונתי דנאמן והנה בגוף דברי הב"ח עמ"ש בחיבורי דע"ת סי' ה' סקט"ז אבל בנ"ד כפי שכתב רו"מ כתבו בהגב"ע רק שהמקדש אמר פעם כה ופעם כה והי' נוטה שהי' דרך לחוק א"כ לא אמר שום דבר ברור ואין לסמוך ע"ז כלל:

אבל בגוף עדות של עד הראשון כיון שלפי דברי הבתולה לקחה הטבעת מגיסתה בסתם שלא לשם קידושין והוי מקדש בטבעת שאינו שלו וגם לפ"ד העד השני אמרה הבתולה קודם לכן שלקחתי מגיסתה ולא אמרה שנתנתו במתנה להמקדש רק נתנה לו להראות לה איך מקדשין וא"כ הוי ע"א בהכחשה דלכ"ע אינה מקודשת ובפרט דבנ"ד גם עד הראשון אינו אומר ברי שהטבעת של הבחור שהרי אינו יודע איך היה קודם בואו ומיד מי בא הטבעת ליד הבחור ואם הי' רק בדרך להראות לה איך מקדשין ויש סיוע לזה שהיה בשבת כמ"ש רו"מ מדברי הח"ס חא"ע סי' ק"ד ועמ"ש בדע"ת סי' ה' סק"ג בזה:

וגם יש לדון בזה דלכ"ע ליכא אפי' קידושין בעד א' בנ"ד לפמ"ש רש"י קידושין בטעמא דמקדש בע"א די"ל דהוי קידושין משום דהא הימני' ובנ"ד הרי היו ב' עדים ולא הימני' לע"א כלל וכן ראיתי בשו"ת שצ"ד סי' קמ"א כעין זה אבל מדברי הפוסקים בהא דנמלא א' קא"פ ל"נ כן ועכ"פ כיון שהוא ע"א בהכחשה שהרי לפ"ז הבתולה אין הטבעת שלה ולא הי' בידה ליתנו לו במתנה א"כ לפי דבריה אין בהקידושין ממש ולשי' רוב הפוסקים ע"א בהכחשה אינו כלום ובנ"ד שגם העד אינו מכחישה בזה שהרי הוא בא אח"כ להבית ולא ידע איך בא הטבעת ליד המקדש י"ל דלכ"ע אין חשש בקידושי ע"א וגם יש לצרף דברי הגו"ב מ"ת א"ע רסי' ע"ה שחידש דהיכא שלא הוזמן העד לכך לכ"ע אין חוששין לקידושי ע"א וכפי הנראה בנ"ד בא פתאום אל הבית ולא הוזמן להיות עד ואף דבתשו' יהודה יעלה א"ע סי' י"ח הוכיח להיפוך מהא דפריך רבא לר"נ ממתני' דהאומר לאשה קדשתיך והיא מכחשת וכו' וקשה תיקשי נמי לרנפשי' את"ל דבשניהם מודים חוששין מ"מ אמאי קתני שהיא מכחשת ליתני אפי' מודה ולא יחדתו לעד מותרת בקרוביו ע"ש אבל י"ל דכיון דקידושין בלא עדים אינו כלום א"כ היינו נמי בכלל היא מכחישתו כשאומרת שהי' בלא עדים וכשלא יחדתו לעדים הוי כמקדש בלא עדים:

ובפרט לפמ"ש רו"מ שהעד הנ"ל הוא ריק ופוחז ומוחזק למחלל שבת אף שלא נתברר בגב"ע מ"מ הרי הריקים והפוחזים פסולים לעדות מדרבנן ובתשו' רמ"א סי' י"ד סמך ע"ז לבטל הקידושין ואף דבשו"ת רע"א סי' ל"ט פקפק דלענין דאורייתא אין לסמוך ע"ז לפסול העד בכה"ג מ"מ הרי דעת הגו"ב סי' ע"ה דגם להסמ"ג הוי רק קידושין דרבנן א"כ לגבי דרבנן מהני פסול דרבנן וכמבואר בתשב"ץ וברמ"א א"ע סי' מ"ב ואף דקודם הכרזה לא מיפסל עדותו גם לגבי איסור קידושין כמ"ש בתשו' מהרשד"ם היו"ד סי' נ"ג וחא"ע סי' ל"ו וכ"ה בפרישה א"ע סי' קנ"ב וע' במל"מ פ"ד ממלוה ה"ד ובתשו'

בתשו' ב"י סי' י' וטבוה"ג סי' ס"ז וע' בברכ"י חו"מ סי' ל"ד בחורך בזה מ"מ י"ל דגבי ע"ה ריק ופוחז כיון דהוי בחזקת פסול עד שיוכשר א"ל הכרזה כמ"ש בשו"ת נה"כ שבסוס' בית מאיר סי' ח' ואף דבשו"ת אמרי אש חא"ע סי' ל"ו העלה דלהסמ"ג הוי קידושי תורה וגם העלה דגם בלא הזמנן לעד יש לחוש לקידושין מכל מקום חזי לאיצטרופי בנ"ד:

ולכן לא היתה צריכה גט כלל ואם רו"מ שעשה מה שעשה להשתדל שיגרשנה בגט אבל לענין חשש הבחנה הנה בתשו' רע"א מ"ת סי' פ' הובא עובדא בב' עדים שהעידו על פנוי' שנתקדשה והאשה מודית בקידושין ונמלא א' מהם קא"פ אם צריך ג"ח הבחנה ואחרי שהעלה דבמודית דינה כנתקדשה בע"א וצריכה גט מ"מ כיון דרוב הפוסקים ס"ל דמקדש בע"א אין חוששין לקידושין אף דאין להקל אלא במקום עיגון ודחק מ"מ לענין חשש הבחנה בדאיכא הפ"מ יש להקל ולסמוך שאין בהקידושין ממש ואף דעכ"פ הי' קול מ"מ לענין הבחנה דרבנן מבטלין קלא ועוד שהרי נתברר שהקול הי' על קידושין בע"א דהעיקר כדעת רוב הפוסקים שאין חוששין לקידושין ועוד שהרי דעת רי"ו דגם בנתגרשה ע"י קול א"צ הבחנה ושכ"ה בתוס' ובתשו' מקור ברוך סי' ד' לידד דגם ר"י והרא"ש לא חלקו על ר"ת אלא בנשואה ויצא הקול על גט הראשון ונתנו גט ב' אבל בקידושין לבד דמדינא א"צ ג"ח הבחנה אלא משום ל"פ קיל יותר ובפרט שהקול על תחלת הקידושין יש להקל ואף דלמעשה לא רצה להקל .ו"מ במקום הפ"מ יש להקל דא"צ ג"ח הבחנה ע"ש הרי שכבר יצאה הוראה מהגאון רע"א ז"ל להתיר בכה"ג במקום הפ"מ ואף דהוא איירי בנמלא קא"פ דיש דעות דבטל כל העדות מ"מ הרי הוא עלמו מסיק להלכה דצריכה גט וגם הוא איירי בהודית על הקידושין ובנ"ד הרי לפי דבריה אין הטבעת שלה ולא היה בידה ליתן להמקדש במתנה דגם להסוברים דבטבעת שאול מקודשת היינו בהשאיל לצורך קידושין משא"כ בנ"ד דבודאי לא השאילתו האשה למיעבד איסורא לקדש בשבת והעד השני העיד בפירוש שאמרה שלקחתו בסתם ולא הוכחש בזה וגם מדברי הבתולה נראה כדבריו ולכן נד"ד קיל טפי מנידון רע"א שהרי שם פסק דמדינא צריכה גט ומכ"ש בנ"ד ובפרט בצירוף שאר סניפים הנ"ל:

ואף דמבואר בתשו' הרמב"ן שהובא בב"י דבכל קול קידושין שהצרכנוה גט לחומרא בעלמא צריכה להמתין ג"ח מ"מ הרי דעת רי"ו אינו כן והגאון רע"א סמך בהפ"מ ע"ד רי"ו דודאי בדרבנן יש לסמוך בהפ"מ אפי' ע"ד יחיד וגם הביא מתשו' ר"מ אלשקר דאם הוחזק קול ואח"כ נמצאו העדים פסולים אין לחוש להקול כיון שנתברר שהיה שלא כדין וה"ל בנ"ד ועוד דהרי בב"י הביא מתשו' הרשב"א דהיכא דבאמת לא היתה צריכה גט אפי' נתן לה גט אין הגט פוסל שהרי לא נתגרשה אלא ממי שאינו אישה ואין חוששין מפני הרואים דהגט הספא בעלמא הוא ואינו מעכבה מלהנשא מיד שאין זה בכלל גזירת הבחנה ע"ש ואני מצאתי ד"ז בתשו' הרשב"א חלק ד' סי' ד"ש ביתר ביאור ע"ש וה"נ בנ"ד לכן אחרי שכתב בהטע"ג שהוא רק חשש קידושין בפני ע"א והוא הפ"מ ושעה"ד סמכתי על הוראת הגאון רע"א והתרתי לעשות הנישואין, והנלע"ד כתבתי:

סימן סה

להרב המאה"ג וכו' מו"ה יחיאל איכל ניימאן הכהן נ"י מו"ץ דק' עיר ישן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שבזמן שנחלה בנה ר"ל שלחה הס"ט ליד רו"מ שנודרת עבורו ח"י ר"כ ואח"ז כשנגברה המחלה שלח בעלה איש א' לרו"מ ואמר שמנדר כל הס"ט עבורו ומת הבן וכפי ד' הבעל נדר לצדקה שיחי' בריא (ער זאל גיזונד זיין) ולפי המבואר ביו"ד סי' ר"כ סע"ו בהג"ה בנדר בסתם חייב לקיים נדרו אפי' מת וכ"נ מלשון רש"י בב"ב (יו"ד):

והנה בגוף הדבר אם בכה"ג מקרי תנאי אלא שאינו כפול הדבר מבואר בתשו' נימוקי השייכים לס' הפלאה סי' ד' בדין א' שנדר עד"ר אם ישחוק בקוביא והשיב דאם שכח נדרו הו"ל נדרי שגגות והביא ראיה מפ"ד דנדרים וכו' וז"ל אע"ג דלא קתני בכיפא אם אוכל אם אשתה אלא שאיני אוכל ושאיני שותה מ"מ כך פתרונו שנודר על תנאי קונם דבר זה אם אוכל אם אשתה והאכילה והשתי' הם התנאי שע"י חל הנדר וקתני דהוי נדרי שגגות ומותר שלא חל התנאי וכו' ואין נראה לומר דאפי' לא חל נדרו ע"י ששחק בקוביא בשוגג מ"מ ע"י שלא עשה משתמא תנאי כפול וכו' והוי תנאו בטל ומעשה קיים וחל נדרו משעה שעשאו ואפי' לא שחק כי נראין הדברים שמועיל גי"ד כמו זבין ולא אילטריכי לי' זוזי וכו' וכמה דברים שא"צ תנאי ול"ה כדברים שבלב וכו' עכ"ל ומבואר דהכא בגי"ד לבד כגי וכשאמר שאיני אוכל וכו' פירושו כתנאי וכן מצאתי בתשו' מהר"ם ב"ב החדשות סי' תע"ה בדין נדר לצדקה אם ישחוק דגם דשחק פטור משום דהוי אסמכתא וגם בצדקה לא קנה וכיים וז"ל ואע"ג דגבי הילני המלכה דקאמרה הריני נזירה ז' שנים אם ישוב בני מן המלחמה לא חשוב אסמכתא לא דמי דהתם גמרה ואמרה כדי שיועיל זכותה לבנה כדאמרי' בנדר צדקה כדי שיחיו בניו עכ"ל הרי דס"ל דבלשון כדי שיחיו בניו דמי לאמר אם ישוב בני וכו' אלא דלא חשיב אסמכתא) אם שב מן המלחמה משום דגמר ומקני אבל אם לא הי' שב והמלחמה היתה פטורה דאל"כ הול"ל דשא"ה דגם אם לא שב חייבת ומעיקרא לק"מ דמה ענין זה לאסמכתא ובע"כ כמ"ש ועוד דמבואר במשנה פ"ג דנזיר ובא בנה וכו' והיתה נזירה וכו' ומוכח דדוקא משום שבא מן המלחמה ואי נימא דבנדר לדקה כדי שיחיו בניו אינו בנדר תנאי מה ראיה מייתי מהתם שא"ה שגמר ואמר בלא תנאי כלל וגם לפמ"ש התוס' דהתם אינו תוהה על הראשונות אבל עכ"פ מה ראיה מהתם לעובדא דהילני שאמרה בפירוש אם ישוב ובע"כ כמ"ש:

ולשי' התוס' נראה דמיירי דהתם כבר נתן הסלע לצדקה וע"ע בהגמ"ר פ"ד דב"מ דש הובא ג"כ תשו' הנ"ל ונקט בשביל שיחי' כלשון הש"ס אבל בתשו' הנ"ל נקט כדי שיחי' ואף שיש לפקפק קלת בזה מ"מ מדברי תשו' מיי' יש ראי' לזה וגם רו"מ בעלמו כתב שכ"נ מלשון הט"ז סי' ר"כ בקי"א אף שי"ל בזה מ"מ משמע כן:

ומ"ש רו"מ מדברי הב"י סי' רנ"ט בשם תשובת מהרי"ל תמה תמהתי דמלשון מהרי"ל נראה דבעינן תנאי כפול היפוך דברי רמ"א אבל הרי הרמ"א בעלמו רמז לדברי מהרי"ל וב"י ובע"כ דס"ל דלאו דוקא נקט מהרי"ל:

אך בגוף דברי הרמ"א מלאתי בתשו' מהר"י מברונא סי' רי"א דרפיא בידו ד"ז אם בכה"ג בעינן ת"כ ואני מלאתי בתס"ז כתובות כ"ו שהוכיח מהתוספות שם דגם בתנאי בינו לבין עלמו בעינן ת"כ וחזר ודחה הראי' ומלאתי בב"מ א"ע סי' ק"כ בשם הרמב"ן לב"ב דמפורש דתנאי שבינו לעלמו א"ל ת"כ אבל בירושלמי פ"ז דדמאי ה"ז רשב"ל אומר לריך להתנות ולומר אם טבל עלה בידי מעשר ואם מעשר עלה בידי הרי הוא עשוי ת"מ א"ר יונה לריך לכפול תנאו ולומר ואם לאו לא עשיתי כלום וגם ר"י דפליג ואמר א"ל לכפול מפורש שם טעמי' משום דמהני קריאת שם ת"מ גם על הספק ע"ש ומבואר דגם בתנאי שבינו לבין עלמו בעינן ת"כ ומלאתי בתשו' לחם רב סי' ע"ד שכתב ג"כ דלפמ"ש התוס' סו"פ שבועת העדות דהא דבעינן ת"כ משום דאית בי' ממונא א"כ באיסורא לבד א"ל ת"כ ואף דמהרא"ש ל"מ כן מ"מ בדאיכא אומדנא וגי"ד הרי גם בממון מהני ע"ש ובתשו' תוע"ר סי' כ"ט הביא ממהרי"ק שרש קפ"א דגם בנדרים בעינן דיני תנאי ולריך לחלק בין נודר לעלמו ובין נודר לחברו ע"ש עוד בזה ולפ"ז בנ"ד שיש בו ממון וגם מסרו הס"ט ליד רו"מ ללורך עניים י"ל דשפיר בעינן ת"כ:

ומ"ש רו"מ לענין היתר שאלה הנה בנדר בעת לרה בלא"ה אין להתיר אלא לנ"ג כמ"ש בסי' רכ"ח סמ"ה בהג"ה ואף דבפת"ש בשם רלב"ח דדוקא אם נדר בתנאי ובנ"ד ממ"נ יש להקל אבל לפמש"ל דבנ"ד גם בנדר בתנאי כיון של"ה ת"כ התנאי בטל יש לפקפק בזה אבל י"ל דבנ"ד כיון שמת החולה לא דמי לנודר בעת לרה שהרי לא נעשה לו הטובה ע"ש בש"ך בשם הב"ז:

אבל מ"ש רו"מ מדברי רדב"ז ופת"ש סי' רנ"ח הנה גם בלא"ה אין להתיר נדר של לדקה אלא מדוחק וע' תשובת מהר"מ מינץ סג"ל סי' ע"ג ותשו' ב"ש ח"ב סוסי' ק"ו ובפרט שכבר בא ליד רו"מ ואף שחזר והחזירו הרי בנ"ד ליכא מגו ואף שהתומים נסתפק אם דוקא גבאי אין ספיקו מוליא מידי ודאי של הסמ"ע והש"ך ואני מלאתי בתשו' רמ"א סי' מ"ז בתשו' הב"י בהוכיח מדברי רי"ו דכל אדם חשוב שבעיר דינו כגבאי אך שהרמ"א סי' מ"ח שם חולק על הב"י והוכיח מרש"י ב"ק להיפוך ואני מלאתי בירושלמי פ"ד דפאה ה"ל ה' והא מתניתא פליגא על הא דהראוי ליטול זכה דתנינן עישור שאני עתיד למוד נתון ל"ע וכו' ור"ט ראוי ליטול הוא פתר לה

קודם

קודם שהעשיר ואפי' תימר משהעשיר איפתר כשהי' פרנס ויד הפרנס כיד העני וכו' ומפורש כדעת הרמ"א:

אבל באם שהש"ע הכניסה עמה בשעת נישואין והיא לא ידעה מנדר של בעלה יש מקום להתיר נדר של בעלה אבל הסך ח"י ר"כ חייבים ליתן זולת אם הוא שעה"ד או יוכל להתיר ע"י שאלה:

ובדין טינרי במעים עמ"ש בדע"ת סי' מ"ו סוסקכ"ח ובהוספות להקו"א אות ל"ח מדברי יא"פ וגם מהשפ"ד סי' ק"י סקל"ז ומאז העירני ח"א מדברי מש"ז סי' ל"ז סק"ד שהביא רו"מ ולדינא יש להקל לענ"ד:

סימן סו

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה צבי פרענקל נ"י אבד"ק מאצא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שסכר משרי העיר לנקות האשפתות ולקבור בעלי חיים המתנבלים לכל השנה בסך גדול ולפעמים נזדמן ביום ש"ק שנתנבל ב"ח ולא רצה להתעסק בו עד אחר השבת וקנסיהו בסך גדול וגם התרו בו שיבטלו כל השכירות ויש לו סוסים ומשרתים ערלים ורו"מ הביא מדברי הנ"ל סי' ל"ה ופמ"ג בא"א סי' רמ"ו סק"ט שחולק על הנ"ל והביא מתשו' מהר"ס שיק א"ח סי' ק"ד שמחמיר גם במכירה ורו"מ לידד דבנ"ד שהמלאכה בשבת הוא רק באקראי י"ל דמודה להקל בכה"ג שהוא הפ"מ והוא עני וטפלי תלי בי' והנ"ל המחמיר הרי ביאר שם דליכא פסידא בדבר משא"כ בנ"ד וגם מ"ש הנ"ל דאסור למכור בהמה גסה לנכרי ובזה"ז לא התירו אלא משום פסידא הרי בנ"ד שהם סוסים הרי ב"ב מתיר שאין מיוחד אלא לרכיבה וחי נושא א"ע ואף שבזה"ז מיוחדים להולאות משאות י"ל עפמ"ש המג"א סי' ש"א סקנ"א דכיון שלא גזרו בימיהם אף שהטעם בטל בזה"ז אין לנו לגזור בעצמינו:

הנה מ"ש רו"מ דהנ"ל כתב בפירוש דיש להחמיר משום דליכא פסידא משא"כ בנ"ד המעיין בנ"ל ימצא דמתחלה כ"כ לפי טעמים הראשונים שכתב שם אבל אח"כ הוסיף טעמים לאסור משום דהרילב"א לא התיר אלא במוכר לגוי שהוא חוץ לביתו אבל לגוי השכור אצלו בביתו אסור ועוד דדוקא במוכר בהמתו על כל הזמן והבהמה ברשות הנכרי והמזונות על הגוי ואיכא פרסום וליכא מ"ע אבל כשמוכר על השבתות לבד והישראל הוא עם בהמותיו ומזונותיהם על הישראל ואיכא מ"ע וגם כיון שמוציאים העגלות והבהמות מרשות ישראל בשבת איכא מ"ע ע"ש עוד בזה אלא באופן שיפקירם בפני ג' הביא שם מדברי הב"י שלידד להתיר אפי' לכתחלה דבפני ג' איכא פרסום וליכא משום מ"ע אלא שכתב דאין לסמוך ע"ז לכתחלה ודעת הסמ"ק יחידאה היא וגם אין להתיר אלא במקום פסידא וכיון דבנ"ד הוא הפ"מ וכל פרנסתו תלוי' בזה יש להקל ע"י פרסום בפתקאות והדומה שעושה דרך מכירה או דרך שותפות או דרך הפקר ואף דבשו"ת ב"ש חיו"ד ח"ב סי' ס"ט כתב דגם להמקילים במכירת סוסים מ"מ אסור להוליך לביתו ומן ביתו דאיכא מ"ע היינו נ"כ לעשות לכתחלה כן אבל בנ"ד הוי כדיעבד וע' טטו"ד מ"ח סי' קס"ג ובתשובת מהרי"א ז"ל עגזיל בחידושי הלכה ואגדה דף נ"ט וכבר חקר במש"ז סי' רמ"ו אם משום איסור שביתת בהמתו חייב לבזבז כל ממונו. ואף דבשו"ת הריב"ש סי' שפ"ז מבואר דגם בשוא"ת חייב לבזבז ממונו וע' בשו"ת מהר"י אסאד חא"ח סי' ר"ב ושו"ת דברי חכמים סי' ל"ט אבל בעושה דרך מכירה או הפקר דליכא אלא משום מ"ע לבד הרי מבואר בר"ש ורע"ב פ"ז דכלאים מ"ו ותוס' סוכה (ל' ע"ב) ד"ה וקרקע וכו' דמשום חשש מ"ע שנראה דמקיים כלאים דינו כהידור מצוה שא"צ לבזבז אלא שליש ומכ"ש בנ"ד שעושים דרך פרסום בודאי יש להקל בהפ"מ כזה וגם יפה כ' רו"מ דבכה"ג שעושה רק איסור הוצאה בכרמלית הרי דעת מהרש"א פסחים ס"ו דבכרמלית ליכא מחמר ועמג"א בוסי' ש"ה ומחה"ש ובפ"י שבת נ"א:

ומ"ש רו"מ להמוה ע"ד הריב"ש סי' כ"ד שכתב בדעת רש"י ע"ז (ט"ו) דדוקא משום מחמר דבחטאת גזרו ולא משום איסור לאו דשביתת בהמתו דהא קיי"ל מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת הנה כדברי הריב"ש מבואר בר"ן פ"ק דע"ז אבל הרי מבואר ברש"י יבמות (קי"ט סוע"א) דדוקא בספק אין חילוק בין לאו לכרת ועמ"ש בזה בפתיחה לספרי גי"ד להל' טרפות אות ז' אבל במידי דאסור רק משום הרחקה שפיר י"ל דעבדו הרחקה לאיסור כרת ולא לאיסור לאו:

ומה שתמה ע"ד תוס' ע"ז (ט"ו ע"א) ד"ה ושמעה שהקשו תיפ"ל משום ש"ב דהא ש"ב הוי רק עשה וי"ל דלא גזרו משום עשה ורמז לדברי תוספות מנחות (ה' וס"א) הנה שם רק בתגה מהמובחר כתבו כן ולא בעשה גמורה ובמק"א הבאתי מהש"ס יומא (כ"ה ע"ב) משום מצוה ליקו ולגזור אבל מלינו בכמ"ק שגזרו גם משום עשה לבד ע' סוכה (י"ד ע"א) ורש"י גבי מחלוקת בנסרים וגם בסוכה (כ"ג ע"א) גזירה שמא תמות ושמא תברח ושם (כ"ו ע"א) גזירה שמא ירדם ובשבת (י"ד ע"א) ורש"י ד"ה מ"ט גזור כאדם שאוכל שיהא טמא משום דזימנין דאכיל וקעבר משום תשמרת תרומותי הבאתי ראי' מש"ס דבילה (ח' ע"ב) לשי' ריב"א שבתוס' חולין (קמ"א) דהל"ת נדחה ונשאר רק העשה והפ"ה גזיר שם ועוד מכמ"ק ופלפלתי הרבה בזה ואכמ"ל אבל גם בלא"ה הדבר פשוט דהתוס' בע"ז שם קאי לשי' רש"י שם שכתב דאיכא לאו בש"ב ואף שהתוס' בשבת (נ"א) ס"ל דהוי לאו כבר כתב מהרש"א פסחים כ"ז דשכיח בתוס' סתירה ע"ש:

אגב אכתוב בדין ניקוי הרחוב מהזבל שלידד המג"א סי' רמ"ד סק"ח להקל ע"י קבלנות מפני שלא נקרא על שם ישראל ואני מצאתי בתשובת ר"י הלוי סוסי' י' דגם בקבלנות ואפי' במקום שרגילים בקבלנות אסור ואף שהרחוב של עכו"ם מ"מ כיון שצריכים היהודים לפנות לפני בתיהם מיקרי מלאכה של ישראל ואסור יעוש"ה:

סימן סז

להרב הגאון וכו' מו"ה אברהם מנחם מיינדיל שטיינבורג נ"י אבד"ק סניאטין.

מכתבו מגלה טפה הגיעני ובדבר מה שנשאל מעכת"ה באיש א' שהי' טובע בנהר ובדרך נס ניצול ובצאתו קבל ע"ע בנדר שלא יכתוב לשון אשכנז קודם התפלה (אם כי פרנסתו הוא מזה) ויאמר תהלים וילמוד החק בכל יום קודם התפלה של שחרית ויתן חומש ממה שירויח בכל יום לעניים וכעת דחיקא לי' שעתא מאוד ומה שמרויח אינו מספיק לו כדי נרכו ואשתו חולנית ואיזה בני' נעדרו ממנו ר"ל ומתיירא לנפשו פן ח"ו נכשל בעון נדרים ובא עתה להתיר לו נדרו מנתינת חומש מדוחק פרנסתו וגם אמירת תהלים והחק קודם התפלה א"א לו לקיימו כי תפלה בציבור עדיף וא"א לו להמתין כ"כ בתפלתו ורוצה להתיר לו שיאמר התהלים והחק כל היום והעיקר אצלו להתיר הנתינת חומש אך דהרדב"ז סי' קל"ד הובא בהגהת רע"א ובפ"ת כתב לנדות החכם שמתיר נדר של צדקה דמפסיד לעניים ומעכת"ה לידד דבנ"ד גם בלא התרה יש להקל וכהא דסי' רל"ב סט"ז בשם תשו' הרא"ש בדין מי שנידר בתו ונדר נדוניא ונתקלקלו החובות דפטור דהוי אנוס ובח"ס סי' רכ"ח כ' דלא משום אונס התיר דעניות שכיח והו"ל לאתנויי רק דהוי כאנן סהדי וכמו שהתנה בכך בפירוש וכת"ר הביא מש"ס דנזיר (י"א ע"ב) דגם נבא האונס אח"כ הוי בכלל נדרי אונסין וא"צ התרה ובאס"ז שם בשם הרא"ש הקשה דלא דמי לנדרי אונסין דהתם אירע האונס קודם שחל הנדר אבל הכא חל הנדר קודם האונס ותי' דמיירי שאמר הריני נזיר לזמן ידוע שיתחיל או נזירותו וקודם שהגיע הזמן אירע האונס ע"ש וזה סותר לתשו' הרא"ש הנ"ל והאריך בפלפולו היקר ביישוב הדבר:

והנה לענ"ד בפשיטות לק"מ דגם בתשו' הרא"ש שהשביע ליתן מעות היינו בשעת נישואין כשיכניסנה בעלה כנהוג וקודם נישואין נתקלקלו החובות וא"כ לא הי' חלות השבועה רק אחר חלות האונס ודמי שפיר לנדרי אונסין וכדברי הרא"ש באס"ז נזיר הנ"ל וז"פ:

ובאמת דהמעיין בתשו' רשד"ם חיו"ד סי' ק"ד שממנו מקור ד' הח"ס שהביא כת"ר ימצא שהביא בשם הרמב"ן בתשו' שהקשה בהא דפותחין בנולד דשכיח דא"כ א"צ התרה דדמי לנדרי שגגות ותי' דשגגה ואונס היינו שהי' בשעת הנדר אבל אם אין בעיקר הנדר שגגה ואונס אף שאירע האונס אח"כ ל"מ כלל והוא נגד תשו' הרא"ש ונדחק ביישובו ובאמת שגם בתשו' ריב"ש סי' שפ"ז מבואר דדוקא אם הי' האונס בשעת מצוה אבל אם נתחדש אח"כ צריך לבזבז כל ממונו ולא יעבור על ל"ת:

אבל לפמ"ש אין סתירה כלל:

אבן עוד נראה דהנה הריטב"א ונימוק"י פ"ג דנדרים הקשו דהא דנדרי אונסים פטורים היינו בנדר בקו"ע ובשיהי' לו לעשות

אדעתו אונס שלא היה בדעתו בשעת נדר ואפי' רק הפסד ממון דלא אסיק אדעתי' ואפי' אונס דשכיח פטור כיון שאין חלות השבועה עד שעת מעשה וביני וביני ארעו אונס אין הנדר חל אבל בנדר או נשבע שלא לעשות הרי חלות שבועתו מעכשיו ואם בא לעבור במעשה בידים לא משתרי אלא היכא דשרינן בנבלה ושאר איסורי תורה ע"ש ולכאורה הוא נגד ש"ס דנזיר (י"א) הנ"ל דמוקי פלוגתא דר"ש ורבנן באמר יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי כו' שאיני יכול לחיות אלא ביין כו' דפליגי בנדרי אונסין והרי התם בנזיר הי' הנדר בשוא"ת וכשיעבור וישתה יין ויקבור מתים יעבור בקו"ע ואפ"ה במקום אונס פטור והוא תמי' גדולה לכאורה:

ואולם נראה דמטעם זה הוכרח הרא"ש שהובא באס"ז שם לפרש דמיירי באמר הריני נזיר לזמן ידוע שיתחיל אז נזירותו וקודם הגעת הזמן חל האונס והיינו דכיון דעיקר הטעם דבנדר בשוא"ת ל"מ אונס לפטרו הוא משום דבשוא"ת חל הנדר מיד וא"כ בכה"ג שנזר לזמן ידוע שוב כיון דאירע האונס קודם הגעת הזמן שפיר האונס פטרו ומעתה מיושב היטב סתירת דברי הרא"ש דבנידון תשו' הרא"ש גבי נדר לאשודכת דהי' הנדר לעשות בקו"ע בזה שפיר האונס פוטרו בכל גווני ודוקא בנזיר דהוי נדר להיות בשוא"ת בזה בעי' שיהא האונס קודם הגעת הזמן וז"ב ונכון:

ומדברי הריטב"א הנ"ל יש סתירה לדברי רמ"ס וח"ס הנ"ל שכ' דכיון דעניות שכיח לא מיפטר מטעם נדרי אונסין ובריטב"א מבואר דדוקא בגיטין ושאר מקומות ל"מ אונס דשכיח משא"כ בנדרים יעו"ש טעמו וגם מבואר מזה כדברי רדב"ז סי' רל"א שהביא בהגהות רע"א סי' רכ"ח סכ"ב שהביא כת"ר שפסק בנדר לגוס לזמן ונחלש דאין פיתחין בחולי דלא שכיח ותמה כת"ר מש"ס דנזיר הנ"ל ומד' ריטב"א הנ"ל מבואר דבכה"ג שהי' הנדר בשוא"ת כיון דחל מיד אינו בכלל נדרי אונסין:

ובעיקר הדין הנה הט"ז סי' רט"ו וכש"ך סי' ר"ד הביאו בשם מהר"ם מ"ן במי שנדר לתת מעשר מהריוח ומטה ידו ונתחרט וכו' דיכול לחזור בו דהוי דשלב"ל רק מ"מ מדין נדר חייב לקיים נדרו וכהא דח"מ סי' רי"ב ע"ש בט"ז ומבואר דס"ל דלא הוי בכלל נדרי אונסין ואולי י"ל דהתם רק במטה ידו קצת שלא הגיע לגדר אנוס משא"כ בכ"ד וי"ל עוד דדוקא בנתחייב ליתן דבר קצוב האונס פוטר משא"כ בנתחייב ליתן חלק ריוח הרי אם נתמעט הריוח גם החלק נתמעט ול"מ האונס לפטרו ול"ע אך לענ"ד כיון דקיי"ל ביו"ד סי' רמ"ז ס"ב דלעולם אין אדם מיעני מן הצדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום והוא מלשון הרמב"ם א"כ לא נוכל לדונו כדין אונס דבודאי לא מן הצדקה נתחסרת פרנסתו ומדוע איפוא יהי' נקרא אנוס עי"ז:

ומ"ש כת"ר מתשו' מהרי"ט ח"א סי' א' יעוין מש"ך סי' רל"ב סקכ"ב בשם מהר"ס גלאנטי בנידון של מהרי"ט ממש להיפוך מד' מהרי"ט ועוד נ"ל ראי' מתשו' הרא"ש שבטור א"ע סי' קי"ח דהובן חייט שנשבע ליתן למשון חצי ריוח ועתה אין בידו לפרנס אשתו וכו' ומוכח דס"ל דלא מיפטר מטעם אונס ע"ש ודו"ק וע"ע בב"י יו"ד סי' רל"ח שהביא ג"כ תשו' הרא"ש הנ"ל [וע' תשו' ר"ב אשכנזי סי' ל"ה דמבואר דלא כדעת ר"מ גלאנטי וש"ך סי' רל"ב סקכ"ב הנ"ל והעלה דעניות לא מיקרי אונס כיון דשכיח והו"ל לאתנויי והביא מהרדב"ז שפסק ג"כ כן והעירני ח"א מהירושלמי פ"ה דנזיר ה"ג]:

ואולם בדין אם להתיר לו שהביא כת"ר בשם רדב"ז דיש לנדות החכם המתיר נדר של צדקה מפני שמפסיד לעניים הנה מלבד שדברי רדב"ז גופי' לא הוכרו בשום פוסק הנה נראה דגם הרדב"ז לא קאמר רק היכא דבידו לקיים נדרו רק שמתחרט ובא לישאל דלפי' כמ"פ נדרי צדקה אין ניתרים אלא בפתח וע' במח"א הל' צדקה סי' ה' ובש"ך סי' רנ"ח סק"ד בשם ר"ב אשכנזי ובמק"א הבאתי מהמלחמות שהובא בש"ך חו"מ סי' רנ"ה סק"ו דמפורש דנדרי הקדש ניתרים בין בפתח בין בחרטה ועכ"פ כיון דבא לעבור במאמ נפש בזה ס"ל דאין להתיר לו וגדולה מזו מצאתי בא"ז הגדול בשו"ת שוכי' תשמ"ת דאם נשבע ליתן מנה לפלוני אין נשאלין עליו כיון דאפי' בלא שבועה י"ב משום מחוסרי אמנה ע"ש אבל היכא דבא לישאל מדוחק וכהא דסי' ר"ל בהג"ה וכהא דכ"ד ובפרט בשכבר נכשל דהוי דבר מצוה כמ"ש הרשב"א שהובא במל"מ לענין נדר עד"ר בודאי לא יעלה על הדעת לנדות את הנזקק להתיר לו וע' תשו' רב"ל אשכנזי סי' ט"ו ועבה"ג סי' י' דמבואר דלא כהרדב"ז הנ"ל [וע' שו"ת ר"מ מינץ סי' ע"ג דאם הנדר הי' על דבר אחר לקיימו רק שקיבל ע"ע קנס לצדקה א"כ מסתמא הי' דעתו לקיים הנדר ולא יתן לצדקה שוב בודאי מותר להתיר לו נדרו] וראיתי לכתר"ה בקונטרסו שצידד בזה עפ"ד הסוברים דנדר בלשון שבועה ל"מ כלל והמנס הנה הב"י סוסי' רנ"ט בבדה"ב בשם רי"ו כ' דבצדקה גם בנדר בלשון שבועה איכא עכ"פ משום בפיך זו צדקה וע' בתשובת ח"ס יו"ד סי' ר"כ באורך בזה והביא מתשו' הרא"ש ג"כ דלדבר מצוה מחויב לקיים ע"ש והיכא דהי' עד"ר גם בכה"ג מחויב לקיים וכדמוכח גם מתשו' הרמב"ן וע' נו"ב מ"ת יו"ד סי' קמ"ה:

ובדבר מה שמסופק השואל אם נדר עד"ר והביא כתר"ה דברי הפ"י בגיטין דהא דנדר עד"ר אין לו התרה הוא רק מדרבנן וא"כ י"ל דסד"ר להקל אך די"ל דאהחייק איסורא ובזה הציר לשי' הסוברים דדיעבד מהני התרה וכל האיסור רק לענין לכתחלה א"כ ליכא חז"א ליה עכת"ד הנה בגוף דברי הפ"י לכאורה יש להביא ראי' להיפוך מש"ס דיומא (י"ח) דמשביעין אותו על דעתם שלא יתן האם מבתון וקשה הרי כיון דגם באכלה כולה נשאלין א"כ יוכל לישאל אח"כ בפני ג' לדוקים ויעקר השבועה למפרע ומה הועילו בשבועתם ועוד דהיה בידו לישאל עוד קודם יו"כ אחר שהשביעוהו ובע"כ משום דהוי על דעתם ועד"ר אין לו התרה ואי נימא דהוי רק מדרבנן א"כ הרי לדוקי לא יחוש לזה כלל ובע"כ דהוי מדאורייתא. אך דיש לפקפק דהא כבר הקשה הח"ס חא"ח סי' קע"ו דהא לפ"ד הצדוקי הו"ל נשבע לבטל המצוה כיון דלפי דעתם צריך לתקן מבחון ותי' דהצדוקי' ס"ל דנשבע לבטל המצוה חלה השבועה כיון דלא ס"ל דרשת חז"ל דלהרע או להטיב למעט מצוה ע"ש וא"כ כיון דגם עד"ר היכא דהוי לדבר מצוה י"ל התרה א"כ אכתי תיקשי מה הועילו בתקנתם וי"ל דהתם טענוא משום דמסתמא ניחא לרבים במצוה אבל כאן הרי לדידן הוי איסורא ולא ניחא לן אך לפמ"ש בתשו' פ"י ח"א חא"ע סי' י"ב דהיכא דאיכא איסורא בדבר גם אם הרבים מוחים מהני התרה גם בעד"ר א"כ הדק"ל שהרי לפי דעת הצדוקי היכא איסורא לכנוס שלא נתינת האש מקודם אבל נראה דכיון דכל היתר נדרים ושבועות פורחים באויר כדאי' בחגיגה י' א"כ הצדוקי' לא ס"ל כלל דין היתר שבועה ונדר ולכן אין לחוש לזה כלל [ובתשו' אחת כתבתי דיש לפקפק בתי' זה והוכחתי מזה דעד"ר מה"ת ל"מ התרה והכמ"ל]:

ואולם יש להביא ראי' לשי' הפ"י מש"ס דב"ב (קכ"ז ע"ב) דפריך לרבנן יכיר למ"ל כו' אלו בעי למיתבא לי' במתנה מי לא יהיב לי' כו' וקשה הרי נ"מ בנשבע שלא ליתן לו ואי דבידו למיתשל הרי משכח"ל היכא דנשבע עד"ר דא"ל התרה ובע"כ דגם עד"ר הוי רק מדרבנן והתם דקאי אקרא של תורה פריך שפיר אך י"ל לשי' תוס' סוכה ל"ג דגם היכא דאסור למעט נ"מ הוי בידו י"ל כיון דגם בנשבע שלא ליתן מ"מ היכא דעבר ונתן אי עביד מהני לשי' תוס' פ"ק דתמורה שפיר הוי בידו ובמק"א השירותי מדברי תוס' זבחים (ל"ה ע"א) ד"ה מכניסו פחות מג' דגם למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה שאני בגד הואיל ויכול לחתכו ל"ה כנכנס כולו והוא תמוה דהא אסור לחתכו ובע"כ דמ"מ הוי בידו וכן נ"ל כה"ג בתוס' יבמות (כ') גבי ראוי להקמת זרע והכמ"ל אבל מתוס' זבחים (ל"ד) מוכח להיפוך:

ויש לדון בזה מהש"ס דשבועות (כ"ט) בהא דכשהשביע משה את ישראל א"ל דעו שלא על דעתיכם אני משביע אתכם אלא ע"ד המקום ועל דעתי כו' ומסיק כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו ופירש"י כי היכי דתהוי ע"ד אחרים ולא יוכלו הם להתירה דנדר עד"ר א"ל הפרה ע"ש וכ"ה בתשו' רשב"א ח"ד סוסי' רל"ד ומוכח דמדאורייתא א"ל התרה והן אמת דלפמ"ש התוס' שם דליכא למילף מהכא דין עד"ר די"ל דעת הקב"ה שאני א"כ אין ראי' אבל מלשון רש"י ורשב"א ל"מ כן ועוד דגם התוספות לא כתב רק כלפי מ"ש דאין לדייק מכאן דעד"ר היינו בשנים וכן מצאתי בחי' רשב"א שם שכ' דדעת הקב"ה שאני דהוי בצירוף בית דינו והוי שפיר שלשה והיינו דאנן קיי"ל דעד"ר בשלשה אבל עכ"פ הא דעד"ר א"ל התרה הוי מה"ת וע' בר"ן פ"ג דמ"ק שכ' שם דמשה הי' ב"ד עם הקב"ה דמשה רב גוברי' ועדיף מפמליא של מעלה דהא התורה נקראת על שמו וגם נ"ל ראי' ברורה מתשו' הרשב"א ורמב"ן שהובא בב"י יו"ד רכ"ח בדין מי שנשבע שלא ישחוק שום שחוק במצוה ונשתטה וחזר ונשתפה כו' ולידד שם די"ל דרוח רעה הוי חשש סכ"נ וכיים וז"ל ואפשר דמן הספק נשאלין לו אם יש בו דעת לישאל אם הוא לפצמים חלים דאפשר דאין זה אסור מדאורייתא כל שלא פרע הרבים כדעת

ר"ת

דם וא"כ משום ש"ב ככ"נ עכ"ל ומבואר דהיכא דפרט הרבים הוי מדאורייתא:

ומכל הלין מוכח דעד"ר הוי מדאורייתא וסברא הוא כיון דתלה על דעתם וגם במהרי"ק שרש נ"ב הקשה בהא דמכות (כ"ב) בהא דיש חורש כו' וליתני שבועה כו' מידי דאיתא בשאלה לא קתני וליתני בנשבע עד"ר ונדחק בישובו ומוכח דהוי מה"ת ולוקה עליו וזהו ראיה ברורה:

ודרך פלפול י"ל קו' המהרי"ק דנודע מהתוס' גיטין (ל"ג) שהקשו בכל נזיר הרי הוי הס' שמא ישאל ותי' מדלא שאל עד עתה חזקה שלא ישאל עוד ובתוס' מכות (ט"ו) מפורש היטב וא"כ בנשבע עד"ר דלפי' רשב"א ומל"מ פ"ו משבועות אחר שכבר עבר מהני שאלה דהוי ד"מ שוב הוי ה"ס ול"ש חזקה מדלא שאל שהרי עד עתה ל"ה יכול לישאל ושפיר מיושב קו' המהרי"ק ויש לדון מזה במ"ש התומים סי' ע"ג ע"ד תוס' גיטין הנ"ל ע"ש ותבין וקצרתי:

ומ"ש כת"ר מהא דלפי' הר"א דיעבד מותר יש לי לדון דכבר תמהו עליו מש"ס דגיטין דמשני בהא דנודר ועובד דגם לנ"ד א"ל לפרש ניהא דמיירי עד"ר והא דיעבד מותר ונראה ליישב בפשי' לפמ"ש הלח"מ פ"ד מיבום הל' י"ז דהיכא דאיכא ב' פסולים דלכתחלה גם דיעבד אסור ע"ש א"כ הרי בהא דנודר ועובד הוי הנדר לדבר איסור דאין להתיר לכתחלה לכ"ע רק דדיעבד מותר ולזה משני עד"ר ושוב איכא ב' איסורי לכתחלה וגם דיעבד אסור ובזה מיושב קו' התוס' מדוע לא משני לעיל בהא דנודרת ליתומים דפריך דלמא הולא להכס ושרי לה להס"ד דא"ל לפרט הנדר וא"ש. (אך יש להביא סתירה לזה מש"ס דיבמות (ק"ד) דעבד רבה ב"ח עובדא במוק וביהידי ובלילה ואמר שמואל כמה רב גוברי' דעביד כיחידאה נהי קיימא אי מוק סתמא תניא או לילה סתמא תניא כו' ובתוס' הקשו דהא נהי דדיעבד כשר מ"מ לכתחלה פסול ולהנ"ל הרי התם גם דיעבד יופסל כיון בעבה ב' פסולים לכתחלה ביחד ובע"כ דלאו כללא הוא) וא"כ נם בנ"ד כיון דבכלל הנדר שלא יכהוב שאר לבוגות קודם התפלה דבאמת אסור לעבות חפציו והוי נדר מלהא דאיסורא ואם יתירו מקלתו יהי' ניתר כולו שוב אין להתיר כלל וא"כ היכא תרתי וגם דיעבד אינו מותר אך י"ל לפי' תבו' רמב"ן ורשב"ן דבנדר ע"י סיבה א"ל פתח מעיקרא ושגי בחרטה דהשתא ובכה"ג אין שאר הנדר ניתר עשי' רכ"ע וע' בס' בני אהובה פכ"ד מאישות בהעלה דהתוס' לא ס"ל כהרמב"ן אבל אין דבריו מוכרחים למעיין אך לפמ"ש התו"ג בגיטין שם היכא דאינו עוקר מעיקרא גם הר"א מודה דבעד"ר גם דיעבד אינו מותר ושוב מצאתי בשו"ת רשב"ש סי' ק"ע דלפי' ר"ת ורשב"א דדיעבד מותר הוא משום דעד"ר רק דרבנן ע"ש וכבר הוכחתי מרשב"א גופי' להיפוך ובע"כ דכונת רשב"ה כמ"ש הש"ך סי' רכ"ח סקס"ט וגם דיעבד אסור:

אך בכ"ז יפה כ' כת"ר דבנ"ד דכבר עבר כמ"פ הוי לדבר מצוה כמ"ש הרשב"א ומל"מ ובכה"ג גם עד"ר י"ל התרה וגם כיון דלא פרט ע"ד פלוני לשי' כמ"פ לא הוי עד"ר ולכן יש להתיר לו שבועתו אבל בלא התרה אין בידי להקל והנלע"ד כתבתי:

סימן סח

להרב וכו' מו"ה **אליעזר גרינשטיין** נ"י דומו"ץ דק' דאלינא

מכתבו הגיעני ובדבר מה ששאל בדין אשה בת גדולים אשר זה כמה שנים מעת נשואי' מוצאת תמיד בבדיקה על העד ב' או ג' שערות קטנות מאוד ואדומות ולפעמים מועטים גם כמין נקודה קטנה מאוד כמו קורט א' או ב' ונלקטים מן העד ונשאר העד נקי ולפעמים נמצא אצל השערות וקרטין כמו מראה טהורה ועפ"פ רוב נמצאים כשערות וקרטין רק בלד העד וזה איזה שנים בדקו את השערות בפיטרין מעל"ע וגם ע"י מיעוך ברוק ע"י הלפורן ולא נימוחו אבל הקרטין א"א לבדוק כלל מרוב קטנותן כי נאבדים היכף במשמוש היד וכדומה והאשה יש לה וסת שוב ממנה דם נ"י כדרך נשים אך ההפלגה אינו קבוע אבל לפחות ט"ו ימים אחר שפוסק דם הוסת אינה רואה ולפעמים ביום י"ט כ' כ"ב אבל ע"י השערות וקרטין הנ"ל א"י לטהר א"ע כלל רק לפעמים אחר ד' או ה' חדשים והיא אינה מרגשת כאב כלל בשום מקום עכת"ד השאלה וכפי הנראה אינה מרגשת בעת מציאת הקרטין זולת דיש לחוש להרגשת עד:

הנה בד"ז הארוכו כל האחרונים ואם אמרתי אספרה כמו לנא לפלפל בכל דבריהם לא יספיק הזמן ולזאת רק על שרשי הדין אתהקה והנה הסד"ט סוסי' קפ"ח הביא בשם ת' ב"י דאיכא ס"ס שמא אינו אדום לגמרי ושמא לא נימוח והס"ט העיר דהא ספק שמא אינו אדום הוי כחסי"ד ונידד דהוי חסי"ד לכל העולם והולם הב"מ נהבובת שבסוף סי' קפ"ח דהה כפק זה כב' ידים דכיון דכבר נתמעט הבקיאות בימי הש"ס ואמרו מספק דמי לגבינות עכו"ם דלא מיחשב ספק כלל וע' בשו"ת ב"ש מ"ת סי' י"ז שהעיר בזה ג"כ ולא ראה דברי הב"מ אבל לענ"ד אף שהיו כמה חכמים שנמנעו מלראות דמים אבל לא נגזר בימי הש"ס לאסור דרך כלל כל הנוטה לאדום וכמה אמוראים לא החמירו עתוס' נדה (דף כ') ואין זה דומה לגבינות עכו"ם שהוסכם בימי הש"ס לאסרו מספק ואף דהפיסקים החמירו כמ"ש הרא"ש סופ"ב דנדה ובטוש"ע רסי' קפ"ח מ"מ הוי שפיר ספק וחזי להצטרף לס"ס והן אמת דבמ"ש הס"ט שם דטעמא משום דהוי חסי"ד לכל העולם יש לפקפק דהא דעת הב"ש בא"ע סוסי' קנ"ה דגם בכה"ג הוי כחסי"ד וכן מגלהתי בפ"י בחי' למכות (ד') דס"ל כן ואף דהס"ט סוסי' ק"ל ובחי' לנדה (נ"ב) דחה ראיית הב"ש אבל לשי' הסוברים דסד"ר כדאתחזיק איסורא נ"כ להקל נדחה תירוצו אבל י"ל דעכ"פ בדאתחזיק איסורא לכ"ע ל"מ כחסי"ד גם כשהוא לכל העולם אבל כבר הוכיח המהריט"א בתוד"ר סי' רכ"ב מש"ס דעירובין (מ"ה) דהוי שפיר ספק וגם אני הבאתי ראי' מתוס' חולין (נ"ז ע"ב) ד"ה אלא מעתה וכו' שכ' שם דבאלב שחוטה דרבנן אף דלא ידעי' כמה נפיק מיני' הוי כד"ר ונהי דאנו מחמירים משום א"כ כל א' ישער אבל עכ"פ מהתוס' מוכח דלא כהב"ש ובמק"א הבאתי מדברי הר"ש פ"ד דטהרות מ"י דמוכח דכחסי"ד עדיף עפי ולע"נ:

ועכ"פ לצרף לס"ס שפיר יש לסמוך על אא"ז המ"כ וגם הש"ך הסכים עמו בהפ"ת עכ"פ דשפיר יש לצרף גם ספק כזה ובפרט בנ"ד דהוי חסי"ד לכל העולם דפשטה הלכה כדעת הט"ז ודלא כהב"ש וגם מ"ש הס"ט בס דהוי ס"ס משם א' הנה כבר העלה הבינ"א שער הקבוע סי' נ"ג דדוקא בספק אונס דשני הספיקות הם רק משום שם אונס הוי מש"א משא"כ בכה"ג גם היכא דאין ספק מהיר יותר ע"ש היטב ואני מגלהתי בתשו' שער אפרים סי' ע"ט שנראה מדבריו בעליל כדעת הבינ"א וע' בב"ש א"ע סי' קנ"ה סקכ"ב שרמז שם לתשו' בע"ח הנ"ל ואם אמנם בתשו' מהר"ח א"ז סי' קי"ב נראה שהבין בפשי' ענין ס"ס מש"א וגם בתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"א וסי' כ"א מוכח דהיכא דהס"ס הוי רק הוכחה על הענין הוי כש"א וע' בתשו' רא"נ שהובא בקו"ע בבאה"ע כוסי' י"ז סי' רב"ע נראה נ"כ כן אבל שא"ה דהספיקות הם רק להעיד שבעלה מת אבל בנ"ד כל ספק הוא שם בפ"ע ובפרט לפמ"ש בתשו' ח"ס יו"ד סי' קמ"ב להחזיק בדעת פלתי דבדאיכא חזקת היתר מהני גם ס"ס מש"א א"כ ה"נ באשה שיש לה ח' טהרה וכבר הסכימו האחרונים דגם בימי ז"נ הוי ח' טהרה ודחו ד' נו"ב ע' תשו' נט"ש סי' כ"א ותשובת בר"א חיו"ד סי' נ"ח ותשו' ח"ס סי' קמ"ב ותשו' מא"נ סי' נ"ז ותשו' ארי' דב"ע סי' י' ובח"ד סי' קפ"ז והעלו כדעת הג' רח"כ ז"ל דשלא בשעת וסת איכא חזה"ג שלא תראה ואף שרואה קרטין לא יצתה בזה מחזה"ג שלא תראה דם נדה וע' בר"א הנ"ל שכ' משום דאין לנו כ"מ לדין על הקרטין מכח חזה"ג כיון דטהורים הם ועוד כ' טעמים אחרים ע"ש בדבריהם ועכ"פ אחר נ"י ראשונים של ז"נ בודאי איכא ח' טהרה וא"כ יש להקל בס"ס מש"א:

ומ"ש בשו"ת לה"ב שבסוס' ב"מ סי' י"ג לדחות ד' פלתי מכח ד' תוס' כתובות (ט') דהתם איכא נמי חזה"ת ואפ"ה י"ל דמש"א לא הוי ס"ס תמהני עליו שהרי התוס' שם אחר שהי' דשם אונס חד הוא הקשו באמת דנוקמי בחה"ת לבעלה ותי' דאונס י"ל קול א"כ בתחלה לא אסקי אדעתייהו טעם דחזה"ת או דבאמת זהו כונת קושיהם ואין סתירה כלל וע' ח"ס סי' קמ"ב שילדד בתחלה דגם קודם הפסקת טהרה היכא ח' טהרה משום דרוב נשים אין רואות דם אחר ש"י רק שפקפק מכח ד' רש"י ומשיק דאם דם מכתה משוגה מדם נדתה שפיר י"ל דאיכא ח' טהרה וע' תשו' ב"א סי' מ"ח באמלע התשו' בזה:

ומצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סי' קי"ב שהאריך בדין רמ"ת והדם משונה במראיתו מדם נדה והעלה להקל מכח ס"ס דשמא כיון שמשונה במראיתו אין זה ממראה ה' דמים כיון שא"א בקיאים במראה דמים וא"כ אפי' בא מן המקור טהור ושמא מן

הגלדים בו ואח"ז האריך להוכיח דרוב דמים טהורים וזהו כדעת הרז"ה שהביא הס"ע סוסי' קפ"ח שם אבל בכל זה מבואר בתשו' שם דגם אי נימא רוב דמים טמאים אפ"ה יש לצרף לס"ס וגם בספק שמא בן הגלדים לידד שם דאף דרוב דמים מן המקור מ"מ כיון שהדם משונה במראיתו י"ל דמן הגלדים בא והעיר שם די"ל דהוי רק ספק א' אם טהורה או לא ומ"מ מסיק דהוי ס"ס רק שכ' שם דאיכא נמי ספיקא שמא ראתה אחר תשמיש ע"ש באורך עכ"פ מבואר שם מכל התשובה שצירף ספק דשמא אינו ממראה ה' דמים וגם ספק מן הגלדים מכח סברת דם משונה וכבר הביאו הס"ט ושאר אחרונים סברא זו בשם הגאון מו"ה גבריאל דבקרטין כיון שהדם משונה מדרך ראי' ליכא רובא דמקור והרי לנו רב קדמון שהעלה כן:

וגם לענין שמא אינו ממראה ה' דמים ס"ל דכיון דמשונה שפיר יש לצרף הך ספיקא:

ועוד אני אומר דבר חדש דהנה בהפלאה כתובות (ט"ו) העלה דמוכח מכל הפוסקים דדין ט' חנויות דכל דפרים מרובא פריש תליא רק ברוב חנויות ואפי' בחנות א' יש בשר טרפה יותר אפ"ה הדין כן ע"ש ושי' בח"ד סי' ס"ג וסי' ק"י סק"ג שדבריו סתורים בזה וע' תשו' ח"ס יו"ד סי' ס"ג דס"ל ג"כ דאזלי' בתר רוב גברי או מקומות וכן מצאתי בתשו' כנסי"ח סי' כ"ד בפסק כן ומה שתמה מזה ע"ד התוס' חולין ס"ג ע' בנח"א שבספר האשכול הל' סימני בהמה חיה ועוף סי' כ"ב מ"ש ליישבו ומעתה לפ"ז יש לדון דנהי דהיכא דמספקינן בדם אם הוא בא מן המקור או מן הגלדים אמרי' דרוב דמים מן המקור היינו בסתם דם שאין לספק בו רק אם הוא מן המקור או מן הגלדים אבל בקרטין שהעיד הר"ן דבאים מן הכליות וגם לשי' הח"ל דמחמיר מ"מ עכ"פ מיעוטא איכא וע' תשו' ארי' דב"ע הנ"ל שהעיד בשם גדול א' שעשה שאלת רופא מומחה ואמר דהקרטין גדולים באים ע"י כאב בכליות והקרטין הקטנים באים בלא כאב כלל ע"ש וא"כ אפי' אי רק מיעוטא הוא מ"מ עכ"פ ב' מקומות ישנם לפנינו לתלות בהם דהיינו הכליות והגלדים וא"כ הרי הם רוב נגד המקור ואם כן אף דרוב דמים במקור מ"מ יש לנו לילך בתר רוב מקומות וכל דפריש מרובא פריש וגם לפמ"ש הצ"מ ליו"ד סי' ק"י להוכיח מתי' רשב"א חולין (צ"ד) דבכה"ג הוי כמחצה על מחצה אבל עכ"פ כיון דהוי ספק שקול שוב היכא ס"ס וכמש"ל (אבל דברי צ"מ שם צ"ע דכונת רשב"א הוא רק דהוי כרובא בפירש א"כ מחצה על מחצה בקבוע וגם בלא"ה אין ראי' משם דהרשב"א לא מיירי בים בשר יותר בחנות א' מבחבירו) ועוד דהא באמת איכא קורבא דעליי' ולדדים אלא דרוב וקרוב אזלי' בתר הרוב כדאי' בנדה (י"ז) אבל בנ"ד דע"י ריבוי מקומות נעשה ספק שקול שוב אזלי' בתר קרוב (וראיתי בשו"ת ב"א סי' מ"ח באמצע התשו' שהעיר לענין מכה במקור דהמכה ולדדים הוי כב' מקומות אבל לא הביא מכל הנ"ל וגם דבריו תמוהים דהא המכה הוא במקור עצמו והי' מקומו אבל עכ"פ גם הוא סובר דאזלי' בתר חנויות והביא ראי' מתשו' הר"ן ע"ש וכמ"ש שם מהא דקבוע כמע"מ ע' בש"ש במעתא ד' פ"א בזה ואני במק"א דנתי דתליא אי מקור מקומו טמא דאז יש כ"מ תיכף ונולד הספק בקביעות אבל אי מק"מ טהור א"כ כיון דאין כ"מ עד אחר שפירש דמי למ"ש הה"מ פ"ב משבת דבכה"ג לא מיחשב קבוע) והא דנופלת קליפות ושערות צריכה להטיל למים בנדה (כ"ב) היינו דכיון דאיכא לברורי מבררינן גם ברובא דאיתא קמן כמ"ש הרמב"ן ריש חולין אבל בנ"ד דליכא לברר בבדיקה שרי:

ועוד אני אומר דגם אי נימא דאזלי' בתר רוב בשר כדעת הבינ"א שער הקבוע סי' ט"ז וזה כבר הבאתי ראי' לדבריו מש"ס דב"ב (כ"ג ע"ב) בפלוגתא דר"י ורבנן אי אזלי' בתר רובא דאינבי או בתר רובא דזריעה וברשב"ם שם לכ"ע רובא דזריעה עדיף ע"ש ואחר זמן רב מצאתי בכופ"י ליו"ד סי' ס"ג שהעיר בזה וגם בס' מקמ"ת סי' ק"י אך לפמ"ש בתו"ח שם אין ראי' ע"ש ותבין וגם בפלוגתא אי בתר גברי או בתר משליכין שהביאו הח"ס ובינ"א העירותי מזה בדברי מג"א סי' ל"ב סקס"ה ובדברי תוס' יבמות (מ"ז א') ד"ה במוחזק וע' בהגהות רב"פ לא"ע סי' י"ז על הב"ש סקל"ח בזה שלא הביא מכל הנ"ל והכ"מ ואולם גם אי נימא כן מ"מ יש לדון בנ"ד עפ"מ שהעלה התו"ח לב"ב (כ"ג) להוכיח דהיכא דאיכא רגל"ד להקורבא כגון שהוא קרוב מאוד והוי קורבא דמוכח וכהא דדם נדה אי לאו דהרוב הוי ג"כ רובא דמוכח דדם המקור הרבה מאוד ודם העלייה מיעוטא דמיעוטא הוי אזלי' בתר קורבא והעלה עפ"ז דבדאיכא קורבא דמוכח והרובא לא מוכח אזלי' בתר קורבא וביאר שם דרובא דלא מוכח הוא אם הוא רק א' או ב' יותר ממחצה ורובא דמוכח הוא אם הוא הרבה מאוד יותר ממחצי ע"ש שחולק בזה על הס"ע יו"ד קכ"ט ואני מצאתי במה"פ על הירושלמי פ"ב דב"ב שהעלה מדעתא דנפשי' בדעת הרמב"ם כן וסיים דבדאיכא אומדנא דקורבא דמוכח אין הולכין אחר הרוב ע"ש באורך ומעתה לפ"ז בנ"ד גם אי נימא דאזלי' בתר רוב בשר מ"מ עכ"פ ליכא רובא דמוכח דדמי להיכא דהרוב הוא רק א' או ב' יותר מחצי' כיון דאיכא רוב חנויות כנגדו א"כ שוב קרוב עדיף:

וה"נ בנ"ד כיון דאיכא תרי מקומות דכליות ודעליי' ולדדים שוב אזלי' בתר קורבא:

ובפרט דאיכא נמי חזקת טהרה של האשה וכבר נסתפק הפמ"ג בא"ח סי' שכ"ה סק"ז די"ל דחזקה וקורבא עדיף מרובא ואם כי בשו"ת נע"ש סי' ס"ד הוכיח להיפוך וע' פלתי סי' ס"ג ושעה"מ פ"ב מיו"ט אבל בדאיכא רוב מקומות וחזקה וקורבא י"ל דכ"ע מודו דאזלי' בתרי' וע' נדה (ג' ע"א) התם נמי כיון דאיכא שרצים דגופיה ושרצים דעלמא כתר"ל דמי ומבטל החזמע"ק ע"ש אבל י"ל דהתם לשמאי א"ל ולדידן י"ל דא"ל לזה ע"ש ותבין:

אך דא עקא מה נעשה לאחותנו ביום הפסקת טהרה דהוי בחז"א ואף שכתבתי לעיל בשם הח"ס לצדד בזה כיון שהדם משונה בכ"ז קשה להקל אך יש לי לדון דכבר האריך בתשו' נו"ב מ"ק סי' מ"ו להוכיח דבדיקה א"ל בחורין וסדקין וסגי מדינא בקינוח בעלמא ונהי שלא רצה לסמוך על זה למעשה וגם הח"ד סימן קנ"ו סק"ד חולק עליו ויעוין בקונ' פתח הבית שבסוס' רא"פ סי' ע"ו מה שהשיג על הח"ד שם ועכ"פ חזי לאצטרופי בנ"ד דבאמת גם דעת האב"מ בשו"ת שבסופו סי' כ"ג דגם הפסקת קודם טהרה ליכא חז"א והוכיח כן מתי' הר"ן ע"ש וסיים דהעיקר כמ"ש הנ"ב סי' כ"ט דעיקר הפסקת טהרה ליתן דעתה להרגיש אם אין דם יוצא מהמקור וע' בח"ד ובתשו' ח"ס סי' קע"ז מ"ש בזה ועכ"פ בצירוף בדיקה ע"י קינוח י"ל דאזיל ל' חז"א וא"כ תוכל להפסיק יום א' בטהרה ע"י קינוח וגם תבדוק בבקר כן ובודאי לא תמצא הקרטין ובוב ביום שאחריו תפסוק שניה בבדיקה בחורין וסדקין ותספור ז"י נקיים וגם אם תמצא קרטין שוב מוקמי' בחזקת טהרה כנלע"ד נכון:

ואולם כ"ז היכא דלא בדקו כלל אי נימוחו אבל בנ"ד שבדקו השערות ולא נימוחו ובע"כ שיש לה איזו מכה באיזו מקום וכמ"ש הנו"ב מ"ת סי' נ"ט שהביא רו"מ א"כ נראה דלכ"ע יש להתיר גם הקרטין שלא נבדקו דהנה כבר הוכיח בתשו' ב"א סי' מ"ט מדברי הרשב"א בתי' לנדה וש"פ דכל קליפות ושער ועפר אינו מלוי שיהי' דם נקרש כזה ורובן בריות ניהו אלא משום דאיכא לברורי מבררינן ע"ש באורך וגם אי נימא דמיעוט המלוי שיהא דם וחיישי' גם היכא דליכא לברורי היינו היכא דלא הוחזק בפנינו מכה שמוציאה מין כזה אבל בנ"ד הרי מכתה מוכחת עלי' ודמי להא דסי' קפ"ז סעי' ה' דאם יש לה מכה שמוציאה דם דתולה במכתה ובפרט בנ"ד שהקרטין משונים מדם וכתה וטפי יש לתלות במכה שבכליות וכדומה וע' בפ"י כתובות (ט') בתוספות ד"ה האומר שביאר ד' ר"ח שם דהא דתלינן בדם בתולים אף שא"י אם מוציאה דם משום דדם בתולים הוי קורבא דמוכח כיון שבא בבעת תשמיש ולשי' מהרש"א שם הוא משום דדם נדה שלא בש"ו לא שכיח ע"ש וא"כ הרי אם דם מכתה משונה אין תולין במכתה כדאי' בש"ס דנדה (ס"ו) ובש"ע שם ומבואר דהשינוי הוי הוכחה ואומדנא ואף דהתם להחמיר הוא כבר כתבתי בשם תשובת מהר"ח א"ז שכ"כ גם לקולא א"כ בנ"ד שהדם משונה מדם וסתה איכא הוכחה להיפוך וכיון שידוע שיש לה מכה שמוציאה שערות תולין גם הקרטין דכבר הבאתי דברי הרשב"א דשערות ועפר תרוייהו שויס דרובן בריות ניהו וגם החוש מעיד שכמעט רוב הנשים המוצאות קרטין מוצאות גם שערות א"כ אין בזה שינוי כלל וגם דם וסתה לא שכיח שלא בש"ו וכמ"ש מהרש"א הנ"ל וגם הרי ע"פ הרוב נמצאים רק בלד העד וכבר כ' בתשו' ארי' דב"ע סי' י' דאם נמצא תמיד בצד העד הוי הוכחה דאינו מן המקור:

והנה רו"מ הביא דברי הנו"ב מ"ק סי' כ"ז דהיכא דלא יבורר כל הספיקות גם היכא דאיכא לברורי לא מבררינן וכבר דיבר מזה בישוע"י ואני הארכתי ב"ה בתשו' לק' בהשטעטשא במדינת מאלדווי ופלפלתי עפ"ז בכ"ה מקימות אבל הבאתי ג"כ דברי הר"ן פה"ט בדין ריאה הסמוכה לדופן דמפורש דלא כנו"ב וישוע"י וגם מדברי הרמ"א יו"ד סי' א' סעי' ב' מוכח להיפוך וגם מצאתי אח"כ בתשובת

ב"ש

כ"ש מ"ת סי' י"ז שהוכיח מהמלחמות פ"א דחולין להיפוך ואני הבאתי מדברי התוס' שבועות (מ"א ע"ב) ד"ה כל מלהא כו' ותשו' רע"א סי' פ"ט ועוד מכמ"ד ואכ"מ:

ומ"ש רו"מ מדברי הש"ך סוסי' קפ"א שהוכיח מהירושלמי כדעת הראב"ד ודלא כהרז"ה יעוין בתשו' ב"א חיו"ד סי' נ"ט שדחה ראיית הש"ך ואדרבא הוכיח מירושלמי כדעת הרז"ה:

וגם במה שהביא רו"מ מדברי הש"ך סקט"ז שדחה דברי רמ"א שמחלק בין שעת וסתה יעוין בתשו' מהר"י אסאד סי' רל"ו שהוכיח מתשובת הרא"ש כדעת הרמ"א וגם במ"ש רו"מ מהח"ס סי' קנ"ט וסימן קע"ו דגם בעפר אם לא נימוחו טהור ושכ"ה בנו"ב מ"ת סוף סימן קנ"ב יעוין בתשובת ב"א הנ"ל שהאריך גם כן להוכיח כן:

וגם במ"ש רו"מ מדברי סד"ט סוסי' ק"ל דאין דרך מקור להוציא פחות מטיפה א' ומשו"ת דברי חיים חיו"ד סי' ע"ב שפקפק בענין הקרטין ע"ד הס"ט דהא יותר מטפה א' שכיח וא"כ אם מוצאת כ' קרטין בטל היתר ורו"מ כ' די"ל דכמה קרטין באים מטיפה א' הנה מלבד שגוף דבריו לא נהירין אף גם כבר האריך בתשובת הר המור סי' כ"א לדחות ד' הס"ת והוכיח דהש"ס מיירי במראה טהור ולא בדם טמא וגם אדרבא לשי' הס"ט ק' מהש"ס (דף כ"ז) כמו שרמז הס"ט שם ובתשו' ב"ש סי' י"ז העיר על הס"ט בזה ולא ראה ד' הס"ט סוסי' ק"ל שרמז בעצמו לש"ס הנ"ל אבל גם בלא"ה הקרטין משונים במה שהם כמין עפר ולא שכיחי מן המקור וכמש"ל מדברי הרשב"א בחי' לנדה:

וגם אם כן הרבה היכא הוכחה הנ"ל:

וגם מ"ש האחרונים לצרף הספק שבאים בלא הרגשה ול"ש בזה חזקת דם בהרגשה והביאו בשם בי"ע וש"י דגם בראתה בצירוף מראה טהור תלינן ההרגשה בדם טהור ורבים הרעישו ע"ז ודחו ד"ז בב' ידים אבל יעוין בס' ערוך לנר לנדה (כ"ז ע"ב) שהאריך לקיים ד' בי"ע והוכיח מהש"ס כן וגם הוכיח מנדה (נ') ורש"י דהרגשה לא הוי רק במרגשת מעט צער כמו בהתחלת יציאת מ"ר וקיים שזהו עיקר גדול להקל בענין ההרגשה יעו"ש היטב ומ"ש רו"מ מדברי האחרונים שכתבו דדם שלא בהרגשה סותר מדאורייתא הנה אם כי כמה אחרונים חששו לזה והביאו מדברי רמב"ן בחי' לנדה ל"ז אבל יעוין בשו"ת משיבת נפש סוסי' ל' שהאריך בזה להוכיח דאם הפסיקה בטהרה פעם א' אפי' ראתה אח"כ שלא בהרגשה אינו סותר וגם עולה לז"נ ודחה הראי' מדברי רמב"ן די"ל דמיירי שלא הפסיקה עוד בטהרה ועוד כ' לדחות הראי' מהרמב"ן באופן אחר ובפרט שכן דעת הראב"ד ורז"ה ורמב"ס ור"ח ותוס' ורשב"א ורא"ש וש"פ ע"ש היטב ולכן גם ספק זה חזי לאצטרופי להקל בנ"ד. ומ"ש רו"מ דיש לנדד שלא תבדוק רק ביום א' ויום ז' דזהו רק חומרא דרבנן ובכה"ג אין להחמיר והביא מדברי נו"ב מ"ת סי' קכ"ט ותשו' דברי חיים סי' ע"ד ודברי סד"ט סי' קל"ו סקט"ו וישוע"י סוסי' קל"א והנה גם אני הוריתי כן כמ"פ בכיוצא בזה אבל מה נעשה אם ביום ז' תמצא הקרטין ויהיו תרי קולא ועסי' קצ"ט סעי' ז' ותבין ולפי דעתי אם תבדוק רק בקינוח בעלמא ולא תכניס העד בעומק לא תמצא הקרטין ולכן מהנכון לבדוק בהפסקת טהרה ויום א' בחורין וסדקין בעומק ושאר הבדיקות תבדוק רק בקינוח:

סוף דבר שכבר נתבאר כמה צדדים להקל בנ"ד ולכן באותן ט"ו ימים שיש לה וסת קבוע שלא לראות בהם נלע"ד שא"צ לבדוק כלל גם בהנגישה ויבא דבר לא רק בקינוח מבחוץ סגי ובפרט בנשים דשכיח בהו זיבת דבר לח במראה טהור כליחה וכדומה תולין במלוי וא"צ בדיקה כלל וגם בז' נקיים הפסוק בטה"ה יום א' בקינוח ואח"ז תפסיק ביום שאחריו בבדיקה בעומק וגם פעם א' ביום א' של ז"נ ולא תחשוב יום שבדקה בקינוח לצירוף ז"נ ושאר הימים תבדוק רק בקינוח וגם אם תמצא קרטין תוכל להקל בהם:

ואין לה להחמיר יותר אחרי כי טהורה היא ע"פ דעת תורה ואמנם בימים שיש בהם חשש וסת אין רצוני להקל אבל א"צ לבדוק רק בקינוח ולדעתי לא תמצא קרטין כלל בקינוח לבד ויעוין בשו"ת עטרת חכמים סי' י"ז שהעיד שבא לפניו כמ"פ עובדות כאלו שהיה נכלוך בפי הרחם וע"י רחיצה וקינוח נפסק הדבר ולכן הנכה גם בנ"ד כן ואם לא יועיל אזי יעשו כפי הנ"ל ויצאו דברינו בטהרה והנלע"ד כתבתי:

סימן סט

להרב הגדול וכו' מו"ה שמואל דוד פ"ם נ"י מו"ץ דק' הוסט בארץ הגר.

נשאלתי הגיעני ווי"ד שאלתו באחד שקבע דירתו בעיר שיש בה חבורה ולא הי' דעתו נוחה מהם וקיבל על עצמו עד"נ שלא לבא לאסיפה שלהם גם בשבת ויו"ט ואח"ז נזדמן אצל א' ממכיריו שעשה סעודה והלך הוא לשם ואח"כ באו אנשי החבורה לשם ונסתפק אם מותר לו להיות שם או מחויב לצאת וגם אם האיסור חל גם בהיותם בבית אחר שאינו בית הקבוע לאסיפה שלהם ורו"מ הביא מיו"ד סי' רי"ח וש"ך סק"א בשם מבי"ט דהולכין אחר כונת הנודר והנה לכאורה הי' נראה דאף שזה נדר להתרחק מהחבורה הנ"ל מ"מ בודאי לא קיבל עליו יותר מאיסור מנודה ונזיר דמבואר בסי' של"ד דאף שאסור ליסב בתוך ד"א אבל אי איהו קאי ואתי מנודה ויתיב לא מחייב להתרחק ומבואר בב"י שם דאם הוא בבית אחר א"צ להתרחק ממנו וע"ש בד"מ אות ז' בשם ריב"ש בדין ביהכ"נ ומכ"ש שא"צ לצאת משם והנה בתשובת מבי"ט בבניות ח"א סי' קס"ח בדין א' שהי"ל קטטה עם אחיו בעבור שרגיל בסעודות מרעים ולהשתכר ונשבע בנז"ש שבמקום שיש ב' אנשים אוכלים חוץ מביתו שלא יהי' הוא השלישי ופסק דגם אם ילך לדור בעיר אחרת וכן אם יצא חוץ לעיר לגן ופרדס בכלל האיסור ואפי' אם קדם הוא לאכול עם איש א' חוץ לביתו ואח"כ באו עוד אנשים וישבו לאכול גם חייב להסתלק מהסעודה שהרי הוא שלישי ואף שלא אמר רק שבמקום שיש ב' אנשים שלא יהי' הוא השלישי מ"מ הרי אחר שבאו שנים לשם הוא השלישי וגם אם יאכלו האחרים בשלחן בפ"ע שאינו בכלל הגדר מ"מ יפרוש א"ע משום לך אמרין לנזירא סחור וכו' שלא יבא לאכול יחד כיון שהוא בבית אחד ואפי' ליסב בהסיבה לשתות על פירות אבל אסור שעיקר הגדר מחשש שכרות, ומ"ש השואל דיש לילך אחר הכונה ולהתיר במדינה אחרת ליתא דדוקא בדאיכא ב' משמעות בלשונו נאמן לומר לזה נתכונתי אבל בנדר סתם חל האיסור על גופו בכל מקום ואינו נאמן לומר לא נתכונתי אלא בעירי עכת"ד ובש"ך יו"ד סוסי' רי"ח רמזו בקיצור ולא העתיק לשונו וגם הגיון שם במעות ומזה הי' נראה דגם בנ"ד גם כשבאו החבורה אח"כ יהי' בכלל האיסור אבל לענ"ד בנ"ד שקיבל ע"ע שלא יבא לאסיפה שלהם אין בכלל האיסור אלא שלא יבא הוא אליהם וכה"ג מצינו בש"ס דסוטה (י"א ע"א) שאמרו מצרים נדונים במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם וכו' והם אינם יודעים וכו' א"נ הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלים לתוכו וכה"א ומצרים נסים לקראתו וכ"ה בש"ר פ' בשלח פכ"ב ואף שמצינו בש"ס דב"מ (נ' ע"ב) חסמה מבחוץ מהו כדישו אמר רחמנא והא לאו בדישו הוא וכו' מבית אביך אתה למד יין ושכר אל תשת וגו' בבואכם הוא דאסור הא מיבאה ומיעל שרי ולהבדיל בין הקודש ובין החול כתיב אלא מה התם בשעת ביאה לא תהא שכרות ה"נ בשעת דישה לא תהא חסימה וע' בירושלמי פ"ט דתרומות ה"א בסופו שש"ל ר"ע את רשב"י ד"ז וע"ש במרה"פ מ"ש בזה הרי אף דכתי' אל תשת הכינה שלא יהי' שתוי וא"כ ה"נ י"ל שלא יבא לאסיפה שלהם היינו שלא יהא שם אבל י"ל דשא"ה דכתי' ולהבדיל בין הקדש וגו' לכן אין לחלק בין שהוי מקודם ובין שותה אח"כ וכן בחסימת שור דאיכא משום לב"ח שזהו טעם איסור חסימה כמ"ש בחינוך מצוה תקנ"ו או דדייק בלישנא דקרא כדאי' בירושלמי שם או כמ"ש בספרי ורש"י סו"פ תצא וע"ש ברא"ם ותבין וע"ע בחיבורי משפט שלום בתשובה שבסוסי' ר"ז שהבאתי מכמ"ק דדוקא בדאיכא הוכחה מפרשין כן וע' בתשו' הרשב"א ח"ד סי' רנ"ד במי שנשבע שיגשא עם פלונית ודקדק השואל דהכונה שישא ע"י אחרים משמע והשיב דודאי אין האיש נישא אלא נושא ומ"מ מצינו דחז"ל נקטו נשואין ב' אחיות וכן בכמ"ק ולא הקפידו בדקדוק הלשון אלא במקומות שיש בהם הפרש בין זל"ז כדאי' בכתובות (ב' ע"ב) נשאו לא קתני אלא נישאו וכן נקטו ההולך ליבמתו אף שהוא רק נהלך וע"ש עוד בזה ולכן בדאיכא נ"מ שפיר יש לפרש דלא יבא הוא דוקא כיון דליכא הוכחה שנתכוון לאסור בכל גווני והא דיו"ד סי' רי"ח ס"ב דבנשבע שלא ישתה יין גם השתוי כבר אסור הרי מבואר שם דטעמא משום דאזלינן בתר הכונה וגם בזה הולק הט"ז שם:

ומצאתי בתשו' מהרשד"ם יו"ד סי' קל"א שהביא בזה מה.וקם שמהר"י

שמהר"י מלובלין דעתו דאין להוסיף על הלשון ע"י אומד הדעת והרב"ל חולק עליו וגם דעת הה"ד סי' רפ"א נוטה לדעת מהר"י מלובלין ז"ל וגם בחח"מ סי' רכ"ח הביא כן גם בשם מהר"י בי רב אבל דעת ארד"ך בית ל"ב חי"ר נ' כדעת רשב"ן וע"ש עוד סי' רנ"ע מ"ש בזה וגם בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ז' חולק ע"ד הרשב"ן וע"ש סי' נ"ה מה שהשיב ע"ד מהר"י באשן באורך בזה וע' בתשו' נבוה"נ תי' נ' והשו' שער אפרים סי' ס"ז באורך בכ"ז ועכ"פ בנ"ד דליכא שום אומדנא והפוך הלשון יש להעיר לו בכה"ג להיות בבית האחר ויש להביא עוד סמוכין מתשו' הרא"ש כלל נ"ה דין ט' וז"ל ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובון ר"ל כל הבא ונכנס בתחלה בחכמה זו לא יוכל לנאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה וכו' עכ"ל הרי דמפרש לבון כל באיה שנכנס לה בתחלה ולא כשלמד כבר חכמת התורה והכי נמי יש לפרש שלא יבא אל האסיפה מתחלה אבל לא כשהוא בא לבית חבירו ואחר כך באו לשם בעלי האסיפה ואף דלשון הורה לחוד וכו' כבר כתבו התוספות יבמות (ע"א) ועוד בכמ"ק דהיכא שלא נמצא סתירה למדין גם מלשון תורה ללשון ב"א ועוד דאין זה נקרא אסיפה של החבורה כיון שהוא בבית שאינו שייך להם ונמצאים שם גם אנשים אחרים שאינם מהחבורה ולכן נלע"ד להקל בזה:

ובגוף דברי המשי"ט הנ"ל שפסק לאסור בסעודת מרעים גם בעיר אחרת נ"ל דאם אמר בשבועתו שלא יבא ולא יהי' עוד בסעודת מרעים גם המשי"ט מודה שאין האיסור אלא בעירו ולא בעיר אחרת וראי' לזה ממשנה פי"א דנגעים מ"ה הכהה בשני קורעו ושורף מה שקרע וצריך מטלית ופי' הרע"ב שצריך לשים טלאי אחיכת בגד במקום הקרע דכתי' ואם תראה עוד ואין עוד אלא מקומו מלמד שהוא תולה עליו מטלית וכ"ה בת"כ ומבואר דלשון עוד משמע במקומו וא"כ ה"נ דוקא במקומות שהי' רגיל להיות בסעודת מרעים אסור. אך די"ל דזה תלוי במחלוקת הרשב"ן וש"פ שהבאתי אם הולכין אחר הכונה להוסיף על הלשון וה"נ י"ל דכיון שקיבל עליו האיסור מחשש שכרות אסור גם בעיר אחרת ובמק"א כתבתי בדין שו"ב שהי' עליו ערעור וחתם באו"ש שלא ישחוט עוד בהמה גסה עד שנה ואם יעבור ע"ז יאסר לעולם ובהיותו בעיר אחרת שחט בהמה גסה ורצו לאסרו לעולם עי"ז והוריתי שלא עבר על שבועתו שלא ישחוט עוד במקומו משמע וכנ"ל:

סימן ע

להרב הנ"ל:

וע"ד שאלתו שחתכו בסכין תולבת אב"י לנון או בצלים והשליך לקדרת בשר ואין שם ס' והביא מדברי הב"מ סי' נ"ו שחידש דבתריתי אב"י ונ"ט בר נ"ט יש להקל גם בדבר חריף הנה מאז ראיתי דברי הב"מ תמהתי עליו במ"ש כן לשי' רמ"א שסברי ברמ"א סי' נ"ה ס"ב מדברי כמ"פ מפורש דגם באב"י ונ"ט בר נ"ט אסור בד"ח גם בדיעבד ומ"ש הב"מ עוד דסכין חלב רוב תשמישו בלונן יש לדון בזה לפמ"ש בתשובת רמ"ע מפאנו סי' נ"ו ובמק"ח סי' הנ"א סק"ה בטעמא דאזלי' בתר רוב תשמישו דהיינו רק אם אב"י מהשמנים חמין ואור וכיון דאיסורו רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו ושכ"ה בתשו' הרשב"א ח"א סי' שע"ב א"כ בדבר חריף שאסור מה"ת שוב אין להקל ע"י שרוב תשמישו בלונן ושו"ר בשו"ת ב"ש חאו"ח סי' נ"ה שכ"כ אולם יש לדון בזה דכבר נודע דעת פלתי סי' ק"ב ותשובת פמ"א ח"א סי' ס"ד בשם ח"א דכל איסור ד"ח אינו אלא דרבנן ובנוב"ז סי' נ"ו סק"א ושפ"ד סי' ק"ב סק"ח הוכיח מתשובת הרשב"א סי' תל"ז שהקשה בהא דגיעי חידוש דלא אסרה תורה אלא כלי ב"י והקשה שמא יבשלו בו ד"ח ומוכח דס"ל דהוי מה"ת אבל הנה בס' זכרון אברהם לסי' ק"ב נידד דלשי' תוס' דהטעם נעשה פגום בגוף הכלי ונעשה כנבלה מוסרחת וכל ד"ח אינו משביח בהכלי אלא כשיוצא משם לתוך התבשיל חריף א"כ הוי נ"ט בנ"ט ובכה"ג י"ל דאינו אלא מדרבנן ע"ש ובאמת דיש לפקפק בדבריו דאפשר שע"י הד"ח אין הטעם נקלט כלל והוה כטעם ראשון ואני מצאתי בריטב"א לע"ז (ל"ט ע"א) בד"ה התם ידוע מזוהם כו' וז"ל והיכא למידק דאם איתא דהכא משום איסור בלוע שאב"י הוא הרי שנפגם בעודו בלוע יצא מכלל

איסור וכי הדר ומחליא לי' אגב חורפא דחלתיתא מהי הוי ה"ז כמבשל נבילה סרוחה או מבשל עפר דביב אינו חוזר וניעור וכו' לכך פי' הרא"ה לדעת ר"י דהכא לאיסור בעין שע"פ הסכין חשבו וכו' עכ"ל וא"כ זה תלוי במחלוקת הרא"ה והר"ן שלהי ע"ז אם הטעם נפגם באב"י בתוך הכלי או לא ובבדה"ב בשער א' בית ד' הביא ראיה לסברתו דאל"כ יאסר מה"ת קדרה שאב"י משום דה"מ לכתחלה אבל נ"ע ממ"ש בעלמו בשער ד' דע"י פגימה לא מקרי מבטל לכתחלה וע' תשו' ח"ס יו"ד סי' ק"ד בשאלה דגם תוס' והרא"ש ס"ל כדעת הר"ן ע"ש וכן מצאתי במגה"ב בהשמטות (דף ק"ג ע"ב) ובפנים רזא פ' לו הי' קו' התוס' והר"ן בהא דכלי חרס של נותר טעון שבירה אף דנט"ל משום דבעינן למזבח וגם טעם פגום אוסר בו משום הקריבהו נא לפחתך ועוד תי' כדברי הר"ן ע"ש אבל הר"ן עלמו שם הביא דעת תו' להיפוך ועכ"פ י"ל לפ"ז דכיון דטעמא משום דחוזר וניעור והרי הפלתי כותי' נ"ט השלה דכל דין חו"כ אינו אלא מדרבנן א"כ לשי' הפוסקים הנ"ל כל ד"ח אינו אלא מדרבנן והן אמת שמדברי תוס' בכורות (כ"ז ע"א) שהקשו לרב והביא דשמואל דאין מים מטהרין ביוחלין אלא פרת ביומי תשרי איך כטהרו נשאל ואלגפן ותי' דדינא קמא קמא בטל אלא דמשום מ"מ אסור ובימי משה לא גזרו אך הקשו דהא חוזר וניער ע"ש ומוכח דזיא מה"ת דאל"כ אכתי י"ל דבימי משה ל"ג ובמק"א העירותי מהא דלרב מב"מ ל"ב אך לשי' הריטב"א שלהי ע"ז נ"ז רק מדרבנן לרב א"כ א"ש [ומדברי ריטב"א הנ"ל מבואר כדעת החוו"ד סי' ק"ג סק"א וכ"ה במשה"ב בהשמטות שם והאחרונים לא ידעו מזה] ועתוס' יבמות (פ"ב ע"ב) ד"ה אמר ר"י וכו' אבל אם אין ס' מן ההיתר לא דא"א להתבטל כיון שיש נ"ט לבסוף דהא טכ"ע מה"ת הוא וכו' ע"ש ונראה מזה ג"כ דהא דחו"כ הוא מה"ת ומ"מ י"ל דבכה"ג שכבר נפגם ונעשה היתר לכ"ע לא אמרי' חו"כ אלא מדרבנן וגם לשיטת הרשב"א והר"ן דלא נפגם בכלי אלא כשנפלט להמאכל מ"מ בכה"ג שכבר נעשה גם נ"ט בנ"ט י"ל דלכ"ע אין להתיר בד"ח אלא מדרבנן ובפרט שדעת פר"ח וכר"ו דלהשוברים דנגלו שרי יש להקל בד"ח בדאיכא עוד סניף ובשפ"ד סי' נ"ו סק"ב דחה דבריהם וע' בס' עבודת ישראל בחידושיו לחולין שנמשך לדעת פר"ח והגיה ד' דמ"א בל"ע ואני מצאתי בא"ר סי' תמ"ז סקכ"ד שכתב שבחיבורו ליו"ד הוכיח בראיות ברורות דלא כהרמ"א וביש להקל בנ"ט בר נ"ט דהיתרא ואב"י בדבר חריף וע"ש סקכ"א וסקל"א ובמחה"ש שם סקכ"א השלה בדעת מג"א דבכלי שבלע בלונן בכבוש ולב"י ונתנו בו חומץ ושהה כדי שירתיח יש להקל וע"ש בפמ"ג בא"א שם וא"כ עכ"פ בצירוף דרוב תשמישו בלונן יש להקל ובפרט בצירוף דברי השוברים דל"ה ד"ח אלא קורט של חלתית וע' בביג"א אות מ"ח שפסק גם כן להקל בזה באמר ד"ח אלא שלא הביא מכל הנ"ל:

ובעיקר פלוגתת הפוסקים אם לנון הוי ד"ח יש הביא ראיה מתוס' פ"ב דב"מ קרדום מבקיע בו את הצנים ובלבד שלא יבקע בו לנון ולא זית ובפי' המג"א מפני שהחריפות מקלקל הקרדום ע"ש אבל י"ל דמ"מ אין בהחריפות כח להשביח הפגום ומהתוספות הנ"ל משמע קצת דזהים גוף הפרי י"ב חריפות כדעת הש"ך סק"כ אבל י"ל וכבר הביא הבא"י מתוס' פסחים (ל"ו) ואני מצאתי בא"ר סי' תמ"ז סקל"ג בשם לדה לדרך דזית ל"ה ד"ח וע' סנהדרין (כ"ד ע"א) שמגרירין זל"ז כזית ובהגהת רי"ב שם וע' במעשה דריב"ל הנדפס בכלבו וש"ל ובסוף מדרש תמורה שבס אגדת בראשית ולמה מעלי זית לפי שהיו ימיהם מרורים כזית וזהו כדעת התוספות וע' טטו"ד תליתאה סי' ר' מ"ש בזה וע' פמ"ג או"ח סי' תמ"ז סק"כ דגם בהפ"מ אין להקל בשומים לומר שאינן ד"ח וע' בד"מ יו"ד סי' נ"ו אות ד' דקריי"ן חמור מלנון ודברי ש"ך סקי"ב נ"ע וע' בב"י סי' קכ"א בשם הרשב"א דאתרוג הוי ד"ח והוכיח כן מהש"ס סוף ע"ז ועמג"א סי' תמ"ז סקל"ג ודברי בכ"ש חולין קי"א נ"ע בזה וע' ב"ב (פ' י"א) ורשב"ס ד"ה חד וכו' דחרדל חד וגזר והוא מה שקורין גארשילע וע' בא"ח סי' תס"ד

ובדין באר"ש ע' פמ"א ח"א סוסי' ס"ד שכתב ואני אומר הבו דלא לוסיף וכל שיכולין לשתותו חי אינו ד"ח ובחידושי רז"ה הביא מהמג"א סי' תמ"ז סקל"א ופסק דבנתן לתוכו אפילו רק מעט מים יש להקל במקום הפסד ואם נתן רוב מים גם שלא בהפסד כלל נוסר׳

סימן עא

לגברי הרב הגדול וכו' מו"ה אברהם יקיר נ"י ראבינשטיין מספינקא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בבית שיש בו חדר גדול ובצד דרום יש בו פתח שנכנסים משם לחדר קטן שרחבו פחות מד"א וארכו יותר מד"א ויש בו כדי לרבע דע"ד אי חייב במזוזה והביא מחלוקת רמב"ם ורא"ש שביו"ד סי' רפ"ו סי"ג וש"ך סקכ"ג וגם הביא מד' הב"י שם וט"ז באו"ח סי' תרל"ד סק"ב שנחלקו בדעת למב"ם ולפי' הב"י גם בפחות מד"א רוחב מצרפין האורך לרוחב והביא בשם ח"א שתמה מש"ס דעירובין (פ"ח ב') ארוך וקטין היכא ביניהו וברש"י כגון שיבנה ח' אמות על ב' דהיכא קרקע כשיעור ד' מרובעות ויש מקום להבלע ששים וכו' ובין למר ובין למר ד"א דמתני' באורך וברוחב משמע וכו' עכ"ל ושם בגמ' מתני' קשיתי' מאי אריא דתני חצר שהיא פחותה ליתני חצר שאין בה ד"א על ד"א וברש"י ד"ה ד"א על ד"א גרס בברייתא אלמא מרובעות בעינן עכ"ל ומבואר דהיכא דנקט ד"א על ד"א מרובעות דוקא בעינן והגאון אבד"ק הרימלוב בתשו' לרו"מ דחה ראי' זו דשא"ה דגם בלישנא דמתני' א"א לפרש דליכא שיעורא לפותיא דא"כ אפי' רחבה משהו וליכא לאוקמי בה טעמא כמ"ש רש"י בד"ה דאריך וכו' ואמאי נקט בברייתא שאין בה דע"ד ובע"כ דבעינן מרובעות והוא הביא ראי' מעירובין (כ"ג ב') ואי אשמעינן הלכה כר"ע הו"א דאריך וקטין לא וכו' ומוכח דלישנא דר"ע דאמר ע' אמה ושירים על ע"ו מרובע משמע וכמ"ש רש"י בד"ה אריך וכו' דהא ר"ע מרובע בעי וג"י יש לדחות דשא"ה דגם ריב"ב נקט הגינה והקרפף שהן עא"ע"א אלא דבעי בלבד שיהא בהן שומירה וכו' ור"י פליג וס"ל דאפי' אין בה אלא בור ועלה אר"ע אפי' אין בה וכו' ובלבד שיהא בה עאו"ש הרי דכל הרבותא שיהא בה עאע"א והיינו מרובע אך לפמ"ש רש"י בד"ה ובלבד וכו' ולא יותר וכו' והיינו דא"א לומר דאתי למעט פחות ולכן נקט ובלבד וכו' היינו שלא יהי' יותר ואין מזה הוכחה דקמ"ל שיהי' מרובע ובאמת שהדבר מבואר יותר בר"ש פ"ח שבי' ט' והביא שם גם מהש"ס (דף כ"ג) הנ"ל ע"ש וי"ל דהרא"ש לשי' ביו"ד שם ואני מוסיף ראי' מהא דעירובין (כ"ב ע"א) אי הכי היינו דרשב"א היכא ביניהו ארוך וקטין וז"ל רש"י בד"ה אריך וכו' ולר"ש בעי מרובע כדאמרי' בהדיא ב"ס על ב"ס דהיינו ע' אמה ושירים על עאו"ש וכו' ומבואר כמ"ש אך לפמ"ש בתשו' ח"ס יו"ד סי' ר"פ דגם הב"י מודה דסתם דע"ד משמע מרובע אלא דהכא במזוזה דנקט אם יש בה דע"ד לשון יש בה משמע דהיינו אם יש בו כדי לרבע דע"ד א"כ אין ראי' מכאן להיפוך בש"ס דעירובין (כ"ה ל"ו) לא אריכא דאריכא וקטינא מ"ד ליתן לה פותיא אאורכה קמ"ל ושם ברש"י (כ"ג א') ד"ה ועושין אותן וכו' מרובעין וכו' ולא עגולין וכו' דתחומין מרובעין לאו דוקא שיהא אורכן כרוחבן וכו' מרובעין דקתני למעוטי עגולין וכו' עכ"ל ובש"ס דזבחים (ס"ב ב') בבש הי' לדרומה של מזבח אורך ל"ב על רוחב ע"ז וכו' רבוע כתיב (כאדם רובן) והא מיבע"ל דמרבע רבוע (שיהא מרובע ולא עגול) מי כתיב מרובע וכו' ומוכח דגם באריך ל"ב ורחב ע"ז שייך לשון מרובע למעט עגול ושם בסוף העמוד ואצטריך למכתב סביב ואצטריך למכתב רבוע וכו' ואי כתב רבוע הו"א דאריך וקטין כתב רחמנא סביב ופירש"י דאי כתב רבוע הוא ארוך וקטין ארכו יתר על רחבו וזוית יהא לו כתב סביב שיהא כל סביביו שוה ומבואר דמרובע גם אריך וקטין משמע ובלבד שיהא לו זוית וע"ש בתוס' ד"ה דאריך וכו':

ומ"ש הגאון מהרימליב מהא דבנגעים בעינן מרובע י"ל דהתם מדנקט כגרים מרובע מוכח דאין לצרף ארכו לרחבו כמ"ש הר"מ בפיה"מ פ"ג דאהלות שהבאתי בדע"ת סי' ל"ה סקכ"ה ושם הבאתי מהירושלמי דסנהדרין ומרה"פ שם בזה וע"ע עירובין (י"ב סוע"ב) כל שמרובעת מרובעת אין עגולה לא ה"ק אי ארכה יתר על רחבה הו"ל מבוי ומוכח דאפי' מבהו ארוך יותר היגה בכלל מרובעת והיינו משום דהיכא הוכחה דלא למעט עגולה אתי אבל בדאפשר לפרש דאתי רק למעט עגולה מפרשינן הכי וע' תשו' רלב"ח סי' ק"י באמצע התשו' ומג"א סי' שס"ו סק"י וסי' של"ח סק"ו ותש"ו ופמ"ג ומחה"ש שם דכולם ס"ל כדעת הב"י ודלא כהט"ז:

ומ"ש רו"מ מדברי חמ"ד שהובא בפת"ש ודברי יוסף אומן ועקרי הד"ט סי' ל"א דחדר קטן שאין בו דע"ד ופתוח לחדר גדול חייב במזוזה ככר נשאלתי בזה מהרב הה"ג מקריפשט בדיו בית שער שנפני הבית ופתוח לרחוב ובתשו"ת ק"ס סי' ק"ח העלה דפטור ממזוזה והביא דברי חמ"ד ופת"ש סק"ו שפסק דבית שער חייב והוא השיג דבש"ס מוכח דבית שער גרע מבית ועיקר הגזירה רק משום דנראה כבית ובאין בו דע"ד פטור לשי' החמ"ד ואיך נימא דבית שער חייב ולענ"ד לק"מ דהא בבתים פתוחים לתוכו חייב מה"ת כמ"ש הרי"ף אלא שהתוס' בשם ר"י כתבו דבאין בתים פתוחים חייב מדרבנן ובכה"ג שפיר י"ל דבפחות מדע"ד פטור דבכה"ג לא גזרו אבל היכא דבתים פתוחים לתוכו דחייב מה"ת כמ"ש השת הל' מזוזה דבכה"ג גם הר"י מודה דחייב מה"ת א"כ י"ל דכל חד כפי השמישו ובבית שער דחזי להשמישו בפחות מדע"ד חייב ומ"ש הק"ס דאי' מקובי' רי"ף ותוס' אינו ראי' כלל למעיין וגם בתשו' מהר"מ שיק סי' רפ"ז האריך בדין חדר קטן הסמוך לגדול והעלה דתליא בפלוגתא הרא"ש ומרדכי ב"ב שהובאו בח"מ סי' רי"ד ס"ב אם חדר חזי להשמיש גם בפחות מדע"ד והעלה שם ג"כ דבית שער חייב במזוזה גם בפחות מדע"ד כיון שפתוח לרה"ר והביא בשם הגאון ר"י עטלינגר דאם הבית קטן ארוך ויש בו לרבע דע"ד דלרמב"ם חייב יש לספק באיזו צד יש לקבוע המזוזה אם היכר ניר בבית הקטן והוא העלה דהש"ג מיירי ביש פתח לרה"ר דוקא והוי כבית שער דחייב בב' מזוזות והזלי' בתר היכר ניר כמ"ש הט"ז סי' רפ"ט סק"ד גבי חצר וה"נ בבית שער ויש לעשות המזוזה בפתח האמצעי שבין הגדול לקטן בימין הכניסה לחדר הקטן כשאין לו פתח לרה"ר ע"ש היטב ובשמ"ע סי' קע"א סק"ח שהביא בפשי' בשם מהר"ס וד"מ דחדר שמניחים בו חפצים ראוי לתשמישו גם בפחות מד"א וע' בתשובת מהרי"ל סי' ל"ד שבאל מהר"א בדין חדר פחות מדע"ד שיש לו פתח מהבית אם חייב במזוזה ומהרי"ל השיב וז"ל אבל כתבת דפתח הפתוח לבית לית בי' לא ד' ולא י' א"כ חור בעלמא הוא עכ"ל משמע דמשום שאין בהפתח לא רוחב ד' ולא גובה י' הוי חור אבל אם יש בו גובה י' גם בדליכא דע"ד בהחדר חייב במזוזה אבל בד' השואל לא נזכר כלל מן גובה י' וע"ש במהרי"ל שכתב אח"כ וז"ל אבל תמיהני אם לא יהא הוא פתחא זוטא לכל הפחות כדי לחוק ולהשלים דהיינו ברגלי' ג' רוחב ד' וגבוה י' באמצע דקיי"ל כר"מ דחוקקין להשלים עכ"ל הרי כמ"ש:

ומה שנסתפק אם חייב הפתח במזוזה לפי שהכותל בצד ימין משמש גם לביהכ"ס והבאת ראי' מהא דפ"ו דאהלות מ"ד כותל שבין ב' בתים והטומאה בתוכו בית הקרוב לטומאה טמא וכו' מחצה למחצה שניהם טמאים טומאה באחד בהם וכלים בכותל מחצי' וכלפי טומאה טמאין מחצי' וכלפי טהרה טהורין וכו' יעו"ש בכל המשנה דמוכח דנחשב מחצה לכאן ומחצה לכאן הוא נכון ואני מוסיף דבמשנה ג' שם כותל המשמש את הבית ידון מחצה למחצה וכו' יעו"ש בכל המשנה וע' פ"ב דכלים מ"ז דלריב"נ חולקים את עובי' של בית התבלין המשמש לטמא טמא ופי' הרע"ב דרמינן פלגא להאי גיסא וכו' ובתוי"ט שם רמז לכמה מקומות ורמז גם להמשנה דפ"ו דאהלות הנ"ל אבל שם לא קיי"ל כריב"נ ולפמ"ש הרע"ב רפ"ז דאהלות מ"א ותוי"ט פ"ו מ"ד דבדליכא סדק בכותל כל הכותל רשות בפ"ע הוא והרי בביהכ"ס דין הכותל כהביהכ"ס א"כ אין ללמוד משם ובמק"א כתבתי בדין כותל שיש בתוכו תיבה וספרים והדלת סגור מבפנים דמותר לעשות צרכיו בבית דהכותל רשות בפ"ע כיון שאין סדק פתוח והבאתי מדברי רע"ב ותוי"ט הנ"ל אבל עיקר בהלכה הרי מבואר בט"ז או"ח סי' פ"ג סק"א דאם אין המחיצה מיוחד לביהכ"ס וגם לצורך בית אין לה דין כותל ביהכ"ס לק"ש ותפלה ואם כן הכי נמי לענין מזוזה:

ומ"ש בשם הגאון מהרימיליב ראי' מש"ס דע"ז (מ"ז ע"א) הי' שלו ושל ע"ז נידון מחצה למחצה הנה בר"ן שם בשם ירושלמי מבואר הטעם משום דסתמא ע"ד כן נשתתפו ובירושלמי סוף ב"מ בכותל שבין ב' מחילות ונפרץ וכו' והיינו ג"כ דשותפים אדעתא דהכי בונים משא"כ בהדס א' לעצמו ובזה נדחה מה שעלה בלבי ראי' מהא דפ"ג דנגעים מ"ב אבן שבזוית וכו' נותן את שלו ומניח את של חבירו והובא גם בחולין (קכ"ח ע"ב) ולפמ"ש אין ראי' והנלע"ד כתבתי:

סימן עב

להרב המאוה"ג מו"ה קאפל צבי נ"י אבד"ק סאליצא במאלדוי:

מכתבו הגיעני וע"ד השאלה בדין אתרוגים המובאים מא"י על חג הסוכות ובכל תיבה יש לעטיל מהרבנים דשם שהופרש עליהם

עליהם תו"מ ואצל סוחר א' לא הי' נעשה על הכשר הנ"ל ופסק רו"מ דדינם כאתרוג של טבל וגם א"א להפריש מזע"ז דדלמא קצתן מעושרין וקצתן אינן מעושרין ויפריש מפטור על החיוב ולא דמי לדמאי דהתם ידוע מאיזו ע"ה לקח ורובן מעשרין אבל כאן ידוע שיש חשודים שאין מעשרין וה"ל כקבוע ואם אולי גדלו ישראל מנן עכו"ם דמבואר בתשו' כ"ב ומג"א סי' תרמ"ד סק"ד דהוי נמרח ביד ישראל וא"כ הרי א"א לתקן וגם א"א להפריש במחשבה כ"ש מכל אתרוג דא"כ דינו כחסר כ"ש והאריך בפלפול:

הנה לענ"ד יש לדון בזה כמה צדדים להקל והנה לכאורה עלה בלבי כיון דלשי' רמב"ם וש"ע רסי' של"א כל חיוב תו"מ של פירות א"י בזה"ז הוא רק מדרבנן ולשי' רש"י וכמ"פ כל תו"מ של פירות האילן חוץ מתירוש ויצהר הוא רק מדרבנן א"כ מדוע ניחוש מספק הרי הוא ספק דרבנן וא"ל דהוי דשיל"מ דהא בכ"ד אינו דשיל"מ דלא יוכל להפריש עליהם ממק"א ואם יפריש ממנו יפסיד המלוה ובמקום הפסד ל"ה דשיל"מ כנודע וע' בפמ"ג בפתיחה כוללת ח"א אות כ"ב שצידד דבדמאי ל"ה דשיל"מ אבל כבר השיגו עליו נוש"ם דמנחות (ל"א) ובמק"א הבאתי מהירושלמי פ"ג דחלה ה"ז דבטבל דרבנן לכ"ע בטל ברוב ולא פליגי ר"י ור"ל רק בטבל של תורה אבל במרה"פ פ"ה דמעשרות ה"א העלה דלהלכה אין לחלק בזה וא"כ גם בכ"ד לא בטל וכן אין להקל בספק וגם בלא"ה מבואר במל"מ פ"ז מתרומות הי"ז דגם בתרומה דרבנן ואפי' בהרי דרבנן אין להקל בספק ע"ש:

אך יש לדון דהא בפירות של א"י שיצאו לח"ל קיי"ל כר"ע דפטורים מתו"מ כמבואר בסי' של"א סי"ב ואף דהמל"מ פ"א מתרומות העלה דזה דוקא בלא נתמרחו בא"י אבל בנתמרחו בא"י והגיעו לידי חיוב לכ"ע חייבים ע"ש מלבד דבשמ"ח על החינוך מצוה רפ"ד השיג על המל"מ והעלה דלשי' הר"מ גם בכה"ג פטורים ע"ש באורך וכ"ה להדיא בב"ח יו"ד סי' של"א סעי' ל"ז בסופו בדעת הרמב"ם אף גם י"ל דדוקא היכא דנתמרח בא"י אדעתא שיהי' בא"י בזה אף שיצאו אח"כ לח"ל חייבים אבל אם מתחלה נתמרחו אדעתא להוציאם לח"ל י"ל דלכ"ע פטורים וכה"ג כתבו התוס' בערכין (ל"ד ע"א) ד"ה הן ומגרשיהן למסתריכהו קיימי וא"ת מה נ"מ אם נסתרו כיון שהיו מוקפות חומה מעיקרא דהתניא לעיל אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו וכו' א"כ כדר"א ושאני הכא כיון שהם ראויות שלא יהא להם חומה לא תועיל להם קדושת חומה שהי' קודם לכן וכו' ע"ש ואף די"ל דשא"ה דמעלמן עמדו מעיקרא ליסתר משא"כ בכ"ד הוא רק מצד שבדעתו להוציאן לח"ל אבל ז"א דמבואר בתה"ד שהובא במג"א סי' שנ"ח סק"ח דאין לחלק בזה ואדרבא במפרש דעתו עדיף מהיכא דעומד בסתמא לכך והרי גם בחלה קיי"ל דאם דעתו לחלק פטור מחלה וה"נ בדעתו להוציאו לח"ל ועתוס' פסחים (נ"ב ע"ב) ד"ה רב ספרא דלסחורה מוציאין מא"י לח"ל וגם לפי תי' ב' י"ל דבנטעו מתחלה אדעתא להוציאו לסחורה מותר וע' בתשובת ח"ס חלק ו' סי' ס"ג שהעלה כעין זה לחלק בדין לקוח דאם מתחלה מרחן בע"ב למכור פטור ואם מתחלה הי' דעתו לעצמו אפי' מכרן אח"כ חייב ובאמת שכבר קדמו בזה במרכבת המשנה פ"ב ממעשר והחזיקו על ידו בעה"ג לגיטין פ' הניזקין ע"ש ובפרט דכל דין אתרוג של טבל תליא בפלוגתא דלשי' הרמב"ן יוצאין באתרוג של טבל דדמי לתפוסת האחין ויש אתרוג לכל א' כמ"ש הר"ן בסוכה בשמו ונהי שהר"ן פקפק עליו וכ"ה דעת התוספות עכ"פ איכא כמה ספיקות להקל וא"ל דבכ"ד גם הרמב"ן מודה כיון דאין בידו לסלק את הכהן ולהפריש אחר וכמ"ש רו"מ ז"א דהא מבואר בתוספות יבמות (נ"ג ע"א) בד"ה מייתי כנתא דפירי וכו' ולא מסתבר לומר דלא חשיב הכא בידו לפי שהי' רחוק מהם דאין נראה לחלק בין קרוב ובין רחוק ע"ש וה"נ יכול לקנות בא"י אתרוג של טבל ולהפריש על החייבים שבאתרוגים אלו ובזה"ז יוכלו לעשות ע"י ט"ג במשך איזו שעות ועתוס' חולין (ו' ע"ב) בשם ירושלמי אם יש לאדם שאלה לו דבר שאינו מעושר (והנה לכאורה יש לפקפק במ"ש לעיל דל"ה דשיל"מ משום פסידא דמלוה אם יפריש ממנו דהא יהי' חסר ופסול לברך עליו ופסידא דמלוה הוי פסידא כמ"ש התוספות פסחים (י"א ע"א) ד"ה אבל לא גודשין וגם הוי הפסד גמור דאם אינו ראוי למצוה לא יהי' שוה כלום ולפמ"ש הא אפשר לברר ע"י ט"ג אם הם מעושרין ושפיר י"ל דהוי דשיל"מ אבל ז"א דג"ז הוצאה גדולה למדינה אחרת ושפיר ל"ה דשיל"מ וגם הרי בלא"ה דחיתי לעיל טעם זה):

סימן עג

לחתני הרב הגדול וכו' מו"ה שמעון באבד נ"י אבד"ק יאנוב.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד שבא לפניו ברי"ש שנשתתפו ליסע על השוק לקנות עורות וראובן נתן כל המעות שיתעסקו שניהם וכן קנו עורות ומכרו בהקפה והקונים נתנו וועקסלין ויש עוד מהקרן בהחובות ובפרט כל הריוח ואח"כ תפס שמעון וועקסיל א' ובעת רוצה ראובן לדחותו מהשותפות באמרו שהתנה עמו שבנו של ש' לא יקנה עורות רק סחורה אחרת וש' מכחיש שלא הי' דרך תנאי ובעת נודע לו אשר בן שמעון קנה ג"כ עורות בעיר הנ"ל ולכן רוצה ראובן לשלם לשמעון רק ש"ט גם טען ש' שראה ראובן מאז שבן שמעון קונה עורות ושתק ואח"כ עסק עוד ש' במכירת העורות וראובן שתק וא"כ מחל לו וראובן טוען כי מה ששתק הי' ע"י שהי"ל מורא שלא יפסידו מקח העורות וכדומה גם טען ראובן שישלים שמעון מקודם את הטראטע קודם הדין וש' ממאן בזה:

הנה במה דסיים אפתח וכבר הביא רו"מ דברי כד"ך וש"ך רסי' ע"ה דא"צ להשלים דאטרוחי ב"ד בכדי לא מטרחינן וכהא דב"מ (ק"י) ואולם הנה מהרא"י הנ"ל לא נשמע רק דאין להוציא מידו ליתן לשכנגדו אבל אם יש חשש שלא יציית דין י"ל דמודה דיש להשלים ביד שליש אבל המעיין בכד"ך שם ימצא מבואר דכתב דכמו דלא מטרחינן להוציא לשכנגדו כן א"צ להשלים מדלא חלקו בב"מ (ק"י) שם בין אם הלוה איש אמיד או לא והביא ראי' מרמב"ם פי"ח מאישות הי"ב שאין ביד האשה לעכב שיהיו המטלטלין מונחים ביד ב"ד שמא יאבדו ע"ש ואני תמה שהרי מבואר בהה"מ שם דהתם טעמא מפני שלא ייפו ולא אלמוה להקנתא כ"כ ויוכלו יתומים למכור אפי' לכתחלה ע"ש וצ"ל דגם אם הי' תנאי על המטלטלין מ"מ אין התנאי מיפה הכח יותר מכפי התקנה וכמ"ש כה"ג בתוס' כתובות (נ"ד ע"ב) ד"ה ולעוברת וכו' אבל הכתובה עצמה הואיל ואינה תלוי' בכתיבתו אין דעתו לכתובה אלא כמו שחייבוהו חכמים אם אינה איילונית וכו' ע"ש ויש להעיר בזה מהא דקיי"ל לישנא יתירה לשפויי אתי וע' נו"ב מ"ת אה"ע סי' ק' מכמ"ק בזה:

וגם בלא"ה יש לפקפק בראיית כד"ך דשא"ה דלא הגיע עוד זמן הפרעון וע' בחו"מ סי' ק"א סי"ג בהג"ה בשם תשו' הרשב"א כה"ג ושם מבואר דהיכא דיש חשש לב"ד שלא יוכל לגבות אח"כ יכול למחות וא"כ נראה דגם במזונות דינא הכי אם לא דנימא דבמזונות דהקנתא בעלמא הוא שאני וכמש"ל בשם הה"מ:

וראיתי בכד"ך שם שרמז עוד ראי' מהא דב"ב (ל"ד ע"ב) בההוא ארבא דמינצו עלה וכו' אתא חד לב"ד ואמר תפסוה ומסיק הלכתא דלא תפסינן וג"ז ל"ע דהא ברשב"ם שם מבואר דטעמא דמ"ד לא תפסינן משום דנפסיד עי"ז בעל ספינה וע"ש בתוס' ד"ה ר"ה וכו' דדלמא לא מייתי סהדי וכו' וע' סמ"ע סי' קל"ט סק"ז ג"כ בזה וא"כ אדרבא מוכח דבדליכא חשש הפסד עי"ז יש להשלים ביד ב"ד (ועמ"ש בחיבורי לחו"מ בסוסי' קפ"ד מדברי ריב"ש סי' נ"א וכנה"ג א"ע סי' נ"ג בשם ר"י הלוי ובע"ז וב"מ שם):

והנה רו"מ הביא מהא דח"מ סי' נ"ח ס"ז דאף דאין כותבין אדרכתא על מטלטלין מ"מ יהבינן להו ביד שליש אבל י"ל דשא"ה שנתברר לפנינו זכות הבע"ח דמה"ט כותבין לו אדרכתא על קרקעות אלא שהלוה בא בטענה בעלמא שיביא עדים לכן יש להניח עכ"פ ביד שליש משא"כ הכא דלא נודע לנו שום זכות לזה יותר משל השני:

אך בכ"ד שתפס טראטע אף דמהני תפיסה בשטרות כמ"ש הסמ"ע סי' מ"ד סק"י בשם רמב"ן ובב"י א"ע סי' נ"ו בשם רשב"א וע"ע חו"מ סי' ס"ד מ"מ אם בכ"ד הי' ראובן המקיף ונתנו לו הוועקסלין הרי קיי"ל דגם בשותפין צריך כומ"ס ובטראטען צריך זיר"ע א"כ עדיין לא תפס שמעון כלל וע' בשו"ת ב"א חחו"מ סי' ל' וגם לפמ"ש הש"ך סי' שי"ז סק"ח בשם ריטב"א דבתפס שלא ברשות כלל גם במלתא דעל"ג לא חיישי' לטרחא דב"ד יש לדון בכ"ד אבל לא נתברר לי ממכתבו איך הי' גופא דעובדא בכ"ד אבל לדינא כבר כתב בשו"ת טוטו"ד מ"ת קו"א סי' ל"ח ונדפס ביתר ביאור בהגהותיו ח"ש לחו"מ סי' ע"ה דבזה"ז שאין יד ב"ד תקיפה חייב להשלים זכיותיו ביד ב"ד קודם שירדו לדון וגם י"ל דבכ"ד אינו בגדר עבידא לגלויי כלל ולכן יפה פסק רו"מ שישלים ש' הטראטע מקודם ויעוין בתשובת

פ"א היטגות סי' ה' מ"ש בהא דב"ב (ל"ד) הנ"ל ויש לדון מדבריו נ"כ לנד"ד:

ובגוף הטענות כבר הביא רו"מ מהא דאה"ע סי' ל"ח ס"ד דאם התנה שיתן לו פ' תגרו הינו בכלל תנאי בא"א לקיימו ושאר דיני תנאי א"ל במטלטלין ולכן כפי טענות ראובן בטל השותפות אבל כבר כתבתי בחיבורי משפט שלום רסי' ר"ז דהא דלא בעינן א"כ מ"מ צריך שיהיה עכ"פ דרך תנאי שיתנה עמו כי רק על תנאי זה נכנס עמו לשותפות והא"ז מצאתי כן בתשו' רמ"א סי' כ"ב ויש לעיין בתשו' ב"ח סי' ל"ז שפסק בדין ר' שמכר לשמעון שורים ובשעת גמר המקח התנה עמו שלא יעשה בהם שותפות עם לוי ושלא יהא ללוי שום עסק והנאה מזה ועבר שמעון על התנאי ופסק דכיון שלא הי' ת"כ ומשה"ת התנאי בטל ומקח קיים ולא הזכיר כלל ממנהג שהזכירו האחרונים בזה ועכ"פ צריך שיהי' דרך תנאי גמור ומה שטען ש' שמחל לו בשתיקתו כבר הביא רו"מ מהא דקדשה ע"ת וכנסה סתם דלא אמרי' טענתא משום דאחולי אחיל וה"נ בזה וגם הביא מתשו' הרשב"א שבב"י סי' קע"ו מחודש מ"ד בהא דפשע ראובן שלא נכנס בחנות אלא בשבועות וכו' ואני מוסיף דבנ"ד שהי' רק שתיקה הרי מבואר בש"ך סי' פ"א סקי"ז בשם ר"מ רקאנטי דכל שיש סיבה לתלות שתיקתו לא אמרי' שתיקה כהודאה וה"נ לענין מחילה וגם במחילה גנ"ה הרי מבואר בתשו' גו"ר הספרדי חח"מ כלל ג' סי' מ"ו דבעינן הוכחה שהי' ברצון שלם וכל דליכא הוכחה ל"מ בלא קנין ובתשו' דרכי נועם ח"מ סי' ג' פסק דבעינן הוכחה שלא מחל בלב שלם ועתוס' ב"מ ל"ב ד"ה אי הכי וכו' דאין מתרלין בלב שלם וכו':

ובנ"ד אף שעסק ש' להלאה בעסק השותפות לא הוי קנין כיון דבעינן שיהי' גם נדעת ראובן דבכל קנין בעינן דעת מקנה וקונה ובנ"ד הרי טוען ר' ששתק מפני שהי' מפחד באמצע המכחר שלא יפסיד המקחים וכל המעות הי' שלו:

אך דבעיקר הדבר יש לפקפק דודאי אם היה ראובן הקונה סחורות בעצמו וקיבל את ש' לשותף אז י"ל דכיון שלא קיים התנאי בטל השותפות אבל בנ"ד שקנו שניהם וכיון דגם שמעון היה הקונה לכם שותפות שניהם ונקנה לשניהם הסחורה ועכו' קפ"ג ס"ב וש"ך והאחרונים שם בזה א"כ כיון דלא נתקיים התנאי הרי ביד שמעון לומר שישלם מחלה מעותיו ויקח הסחורה לעצמו וכיון שלא תבעו חלק מעותיו א"א להפקיע זכותו בחלק השותפות ועמ"ש בחיבורי לחו"מ סי' קע"ו סעי' מ"א כה"ג ולכן לענ"ד אין ביד ראובן לדחות את שמעון מהשותפות זולת אם יתבע ממנו חלק מעותיו בב"ד ולא יתן המעות אז יגבה הסחורה בב"ד בחובו כפי שער של עכשיו, והנלע"ד כתבתי:

סימן עד

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יחיאל מיכל הלוי אבד"ק ווארשין:

מכתבו הגיעני ונ"ד הדו"ד שבא לפניו בלירוף עוד ח"א בהיא א' שהשיא יתומה בת אחותו ופיזר עבורה ד' מאות ר"כ ובגדים והשיאה לבחור א' שהא סמוכה על שלחן אבי הבחור יען כי היא יתומה ואחר ערך שנה ומחצה אחר נישואין חזרה לבית דודה על ידי שנתהוה ריב בין הזוג ועתה טוען הבעל שאינו רוצה לדור עמה כי היא בעצמה ספרה לו ג"י אחר החופה כי עוד קודם נישואין היתה שופעת דמים וכתמים ועסקה ברפואות ואפיראציאן וגם עתה חולנית כי ימי טהרה שאחר ל"ט נמשך מעט מזעיר בערך ג"י או פחות או יותר ופ"א בא למכשול ביום ו' שאחר ל"ט שמצאה בבקר הא"ת סדינים מלוכלכים בדם ואמותה הוסיפה שמצאה כמ"פ כתמים על חלוקה שפשטה ויודעת שלא פרשה מבעלה אח"כ ואם אולי לא הי' במגיד עכ"פ מיעוט זהירות יש כאן והאשה טוענת כי ימי טהרתה נמשך ח' ימים ומה שאירע מכשול הי' בליל ח' וע"י שהיתה משוקעת בשינה שמכה על מה שבדקה בתחלת הלילה ובבקר מצאה כתמים ואולי יצאו הדמים אחר גמר תשמיש וגם מכחשת דברי חמותה הנ"ל כי זה הי' פ"א והי' רק מראה גע"ל ופ"א הי' המראה ע"י עשן התנור ואין רצונה להתגרש בשום אופן, עכת"ד הטענות:

והנה רו"מ צידד דגם לפ"ד הבעל אין זה מום וגם ידע במשך זמן רב כזה ונתפייס כדיו נשתמש במקח שי"ב מום כמ"ש בחו"מ סי' רל"ב ואה"ע סי' ל"ט וסי' קי"ז וגם הביא ראי' מדין רמ"ת דאם הי' ג"פ רצופים תצא בלא כתובה ומוכח דאם הי' פ"א בעילת היתר בינתים לא תצא בלא כתובה אף דלא נמשך ימי טוהר ככל הנשים ובפרט כיון דמכחשת הכל ובפרט נגד חמותה ודאי נאמנת ואם אולי הי' בשוגג ולכן אין לכופה להתגרש וגם עכ"פ צריך ליתן כתובה וכיון שהבעל טוען שאין לו כדי כתובה א"י לגרשה והדיין שכנגדו צידד דהוי מום גמור דאין אדם מתפייס בכזה ודמי לנכפית שבשו"ט' קי"ז דיכול לגרשה בע"כ ומה שדר עמה הי' רק מצד שהי"ל תקוה שתתרפא ובראותו כי תוחלתו נכזבה בידו לגרשה וגם יוכל לנכות דמי מזונותי' משך שנה ומחצה מנדוניא שהכניסה לו ואם ישבע הבעל שכדבריו כ"ה יופטר מכתובה וגם כיון שאין לו לשלם לה גם מעט הנשאר אחר ניכוי מזונות מחויבת לקבל גט וכשתשיג ידו ישלם לה עכת"ד:

הנה בגוף הדין אי הוי מום הפוסל בנשים הדבר פשוט דכיון שלא נזכר בכלל המומין בש"ס ופוסקים אין לחשבו מום ותדע שהרי גם בנכפה לידד ה"ר יואל דאין לחשבו למום לפי שלא נזכר בין המומין אלא דהריב"ש ורמב"י שהובאו בתשו' הרא"ש כלל מ"ב הוכיחו מדגתשב בכ"מ (דף פ') לשמפון בעבד ה"ה בנשים ומה שלא חשבוהו היינו משום דהוי כ"ש מאלר מומין ע"ש ומבואר דמה שלא נזכר בש"ס למום אין לחשבו למום והא דרמ"ת מבואר בהה"מ פכ"ה מאישות דטעמא דכיון דאיגה ראוי' לעמוד תחתיו כלל אין לך מום גדול מזה' משא"כ בנ"ד דגם לפ"ד הבעל עכ"פ ראויה לעמוד תחתיו ולשמש בימים הטהורים אם מעט ואם רב ובש"ס פ"ק דכתובו' כל אשה שדמי' מרובין בני' מרובין אבל מ"ש רו"מ ראי' מהא דאם הי' בעילת היתר בינתים יש לה כתובה י"ל דהתם משום דתלינן דאיהרע אח"כ מה שהוזרת ורואה מ"ת משא"כ בראתה ג"פ רצופין וע' בבנ"א פכ"ה מאישות מ"ש ע"ד הש"ע בזה לחלק בין יש לה וסת לאין לה וסת דבית לה וסת גם בראתה ג"פ רצופים יש לתלות שנולד עכשיו החולי ע"ש ועכ"פ בלא ראתה ג"פ רצופים ודאי דיש לתלות בזה אבל הדבר פשוט מטעמא דכתיבנא וע' נו"ב מ"ת א"ע סי' ק"ד בכ' בפשי' דגם אם ראויה רק פעם א' לחודש א"י לגרשה בע"כ בשביל מיעוט עונתו ע"ש באמצע התשו' וגם לפ"ד הדיין דנ"ז בכלל מומין מ"מ ודאי דכיון דדר עמה שנה ומחצה הרי רצה ונתפייס ומ"ש די"ל דהי' מלפה שתתרפא ליתא דא"כ בהא דהיתה מפתגת במטה ועברו ה' חדשים מהנישואין המבואר ברשב"ן שהובא בב"י א"ע סי' ל"ט דליכא טענת מומין משום דראה ונתפייס ע"ש נימא נ"כ דהי' מלפה שתתרפא שהרי ידוע דגם חולי זו מתרפא לפעמים וכן בנכפה אם ידע ונתרלה ליכא טענת מומין אף שמתרפא לפעמים ולכן הדבר פשוט דבנ"ד אין בטענות הבעל ממש ובפרט שהרי בנ"ד טוען שספרה לו ג"י אחר החופה שכבר השתדלה ברפואות קודם נישואין הרי ראה וידע אח"כ שלא הועיל לה ומדוע שתק ודר עמה עד עתה אבל גם אי יהיבנא להדיין הנ"ל טענותי' הרי עכ"פ אין להעלות על הדעת שיהי' הבעל נאמן בכל כה"ג בשבועה נגד שטר כתובתה ונדוניתה והאשה נאמנת בשבועה להכחישו וכמ"ש בסי' ס"ח סעי' ח' ובהה"מ ובהה"ג מבואר טעמא מפני שברצונו נתחייב לה ולאו כל כמיני' להפקיע חיובו וכר"ן בשוגי' דפ"פ מבואר בהא שהוגרכו להא דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה דמדינא כיון דתקנו כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אין הבעל נאמן לומר שהי' מקח טעות דא"כ מה הועילו בתקנתם וכל א' יטעון טענות כאלו אלא דמשום חזקה הנ"ל הבעל נאמן בעיקר כתובה משום קולי כתובה ולא בתוספות כתובה ע"ש עוד בזה:

אך בנ"ד כבר נתבאר שאין ביד הבעל שום זכות וטענה לגרשה בע"כ או להפקיע זכות כתובתה והנלע"ד כתבתי:

סימן עה

להרב הנ"ל.

ומה ששאל בדין אשה שחטפה תרנגולת מן השוק וכשבורה שהיא שלה ושחטה ומצאת בו שאלה ויען שנזדמן לה עכו"ם קונה לא שלחה לשאול מהרב כלל ומכרתו בדמי טרפה ואח"כ נודע לה שלא הי' העוף שלה אלא של חברתה ובעלת העוף מוחזקת בכל האשה הנ"ל כדי דמי העוף כשר ותובעת דמי עוף כשר דשמא אם היתה שואלת הי' כשר ולכאורה כיון דמוחזקת תוכל לומר מספק דשמא הי'

כשר

ומ"ש דרו"מ העיר מהא דכתובות (ל"ד ע"ב) הניח להן אביהן פרה שאולה כסבורין שהיא שלהן דמשלמין דמי פרה בזול משום די"ל אלו היו יודעין שאינה שלהם לא היו אוכלין בשר הרבה כ"כ וכ"ה בחו"מ סי' שמ"א וה"נ א"ל לשלם רק דמי טרפה עכ"ד אמנם לענ"ד צריכה לשלם דמי כשרה כיון דבעלת העוף מוחזקת ורא' מהתוס' ב"ק (כ"ז ע"ב) ד"ה ובמיאל אמר דהיכא דלא איבעי"ל לעיוני אנוס הוא ופטור והא דרבי קרא דאונס כרצון היינו באונס קרוב למזיד משא"כ באונס גמור והביאו נזהא דהניח להם פרה שאולה הנ"ל דמשלמים רק מה שנהנו ולא מה שהזיקו משום דאנוסים הם ע"ש הרי דכל טעמא דהתם משום דהיורשים אנוסים הם בטעות זה דלא הו"ל למידע ולשי' הרמב"ן במלחמות ר"פ המניח ורשב"א שם היכא דמזיק ממש גם באונס חייב ודלא כהתוס' ועמח"א הל' נזקי ממון סי' ה' וסי' ו' וא"כ בנ"ד דליכא אונס כלל דהו"ל לעיוני ולדקדק אם הוא עוף שלה ופשעה במה שמכרה לעכו"ם בזול טרם ששאלה מהרב שלא כדרך בנ"א פשי' דחייבת במה שהזיקה ומכרה בפחות מכדי שווי עוף כשר וכבר כתבו התוס' בב"ק (כ"ג ע"א) ד"ה וליחייב (ודף כ"ז) שם ד"ה אילי דיותר צריך אדם ליזהר שלא יזיק משלא יוזק ואיתא ביבמות (פט ע"א) התם שוגג קרוב למזיד דאיבעי"ל למיטעמי' ושם (נ"א ע"ב) איבעי"ל לאקרויי לגיטא וכו' איבעי"ל לאמהוני וכו' ומה"ט הויא כמזידה ובב"ק (ל"ב ע"ב) המזיק את אשתו בתה"מ וכו' איבעי"ל לעיוני וכו' וה"נ בנ"ד אם היתה מעיינת היטב וחוקרת על הדבר לא היתה טועה בשל אחרים שהיא שלה וחייבת לשלם דמי כל הנזק, וגדולה מזו מבואר בנה"מ סי' קכ"ו סק"ו בדין הי' מונח הפן של ראובן אצל שמעון וטעה ראובן וסבר שהוא של שמעון והודה לשמעון שהוא של ש' ואח"כ נתן ש' החפץ לעכו"ם במתנה דחייב ש' לשלם דמי שויו אף שהי' הטעות ע"י בעל החפץ עצמו ע"ש ומכ"ש בנ"ד שהיא טעתה מעצמה ואם אולי היתה מזידה בדבר ויעוין עוד בחו"מ סי' רל"ב סי"ג בדין טבח לוקח מוס בתקח קודם שנודע לו מום הראשון דאם עשה דבר שאין דרכו לעשותו חייב וכלמד מדין טבח ובנה"מ שם הקשה מהא דהניח להם אביהם פרה שאולה הנ"ל ותי' דהכא הי' אפשר לבדוק המום קודם שנשתמש בו ודמי לאונס דגנבה וחייב ומכ"ש בנ"ד ולכן נ"ל דחייבת בכל דמי העוף מספק כיון דהתובע מוחזק והנלע"ד כתבתי:

סימן עו

להרב הגדול וכו' מו"ה שמואל דוד פרידמאן מו"ץ דק' חוסט.

(ולהרב וכו' מו"ה יעקב יוסף האמער ראב"ד דק' סניאטין)

מכתבו הגיעני ומה ששאל בשנים שדנו בערכאות ונשבע א' בעש"ג ואח"כ באו לדיני ישראל ונתחייב הנ"ל שבועה אם נפטר במה שנשבע בדא"ה ורו"מ כ' לחלק בין ירדו לדין בדא"ה ברצון שניהם ובין אם תבעו לד"י ולא רצה ותבעו לדא"ה ע"י הכרח ובשם רב א' כ' די"ל דכיון דלא נשבע ע"ד ב"ד אולי ביטל בלבו ורו"מ פקפק עליו בזה והנה דין זה תלוי במחלוקת הרשב"א והרא"ש שהובא בשו' פ"ז סע"ז בנשבע על להבא אם נפטר בשבועה זו וה"נ בנ"ד באם שבעש"ג משביעין על להבא שיטעון האמת תליא בזה וע' בעט"ל בתשו' שבסופו לסי' פ"ז מ"ש בזה דרוב פוסקים ס"ל כדעה א' וכן עיקר ואני מצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סי' תקפ"ה שפסק בפשי' דגם בשבועה"ת שנשבעין עה"ס אם נשבע על להבא לא נפטר משבועה"ת וגם בתשו' רשד"ס חו"מ סי' קנ"ט המלויין בש"ך שם העלה דהעיקר כהרשב"א והעמים בדברי הרא"ש שאינו חולק כלל על הרשב"א אבל אני מצאתי בתשו' הרא"ש כלל ז' סי' ח' בדין אשה שקבלה עלי' בח' שלא להבריח משל בעלה כלום וכוב מלא ביתו סגור וחושדה ופסק דא"ל לקב"ח שלא הבריחה כיון שכבר קבלה עלי' מקודם שלא תבריח ואם ידוע שהבריחה הרי עברה על ח' הקדוש והיכא נאמנת עוד בקב"ח של עכשיו ופשוט דלשי' אי"ל דס"ל דגם בשבועה דלהבא נפטר כמ"ש בסי' ל"ד ס"ה בשמו ולפמ"ש הש"ך שם סק"ה דהלכה כדברי המכריע דבשבועה דלהבא אם עבר בשוא"ת אינו נפטר א"כ באם שמשביעין בעש"ג על העתיד שיטעון אמת אפשר שהכחיד תחת לשונו איזו דבר ולא הודה ועבר רק בשוא"ת א"כ פשי' דאינו נפטר בשבועה זו ומלבד זה מבואר בעט"ל שם מתשו' הרשב"א: דגם בנשבע על העבר בכל מה שאמר אמת אינו שבועת ב"ד שצריך לישבע שאינו חייב וז"ל הרשב"א סי' תתקס"ד ונ"מ אפילו

לדברי רש"י אינו דומה לזו דהתם השבועה שנשבעת וכו' אבל כאן אין השבועות דומות דשבועת הא' היתה שלא יטעון שקר ושבועת ב"ד הוא שפרע ואין אותה שבועה ראשונה פוטרתו מידי שבועה זו שאינו ענין אחד ממש עכ"ל ואח"ז הביא החילוק בין שבועה דלהבא שאינו נפטר בה אבל עכ"פ א' עולה גם בנשבע שמה שטען היה אמת כמ"ש בעט"ל שם והוכיח שם שטעם זה הוא עיקר לדינא וא"כ בנ"ד גם אם נשבע על מה שאמר קודם הוא אמת לא מהני ובפרט בזה"ז במדינתינו שהשבע"ד נחשב עד ונשבע כמו עד פסי' דל"מ להיפטר בזה ומלבד זה הנה יפה אמר הרב דכיון דלא נשבע ע"ד ב"ד אולי עשה איזו ערמה באיסור אלא שהוא חידש ד"ז מדעתו ולכן פקפק רו"מ עליו ובאמת הדבר מבואר בב"י סי' פ"ז מחודש ע"ו בשם מ"כ ובשם ר"ת ורי"ו ואף דהר"ן בגיטין הביא דברי ר"ת ורהייהו מש"ס דב"ק וכתב דלאו ראי' הוא הנה לא חלק עליו על הדין רק שדחה הראי' וכמ"ש כה"ג הב"י ביו"ד רסי' ל"א בדעת הרא"ש כן דאע"פ שכתב דראיית הר"ן אינה ראי' מ"מ לדינא ס"ל כוותי' וכ"ה בש"ך חו"מ סי' ע"ב סקל"ז דגם ר"י בתוס' לא פליג ארשב"א רק דאומר ר"י דאין ראייתו ראי' ע"ש וכ"ה בתשו' שעה"פ סי' ע' בדברי הרא"ש כתובות פ' הנושא שכ' דאין ראי' מהירושלמי דמ"מ ס"ל כן לדינא ע"ש וה"נ בנ"ד ועכ"פ לדינא הרי הב"י הביא ד"ז בפשיטות ומוכח דקיי"ל כן (וגדולה מזו מבואר ברשד"ס שם דאם נשבע ביחיד יוכל לחזור ולהשביעו במנין אך כמ"ש כן בשם הב"י לע"ג דבב"י בשם הפוסקים מוכח להיפוך) ולכן ברור דבנ"ד צריך לישבע שנית רק בהם שגם בדא"ה השביעוהו ע"ד השופט ל"ש טעם זה אבל מ"מ טעם הראשון שייך בזה, והנלע"ד כתבתי:

סימן עז

להרב הגדול וכו' מו"ה אשר זעליג אפטאוויצר נ"י אבד"ק אוזערנא.

מכתבו הגיעני ובדבר הדו"ד שבא לפניו בראובן שהי"ל אנטליר בנכסיו לשרתו בכל צרכי הבית וכל הוצאותיו הי' על פיו וכמ"פ לקח האנטלר בהקפה בחנויות בלא פקודת הבעה"ב אלא לפי שהי' מפורסם שהוא ממונה בביתו הקיפו לו והיו שולחים חשבונות ושלם הבע"ב ועתה הלך האנטלר מהבע"ב והחנונים תובעים חובותיהם והבעה"ב טוען שהאנטלר לקח זאת לעצמו ולא בהו לידו כלל והאנטלר מודה ג"כ בזה והחנונים טוענים כי ע"י שהי' רגיל לשלם עד עתה לכן הקיפו גם להלאה והי"ל להזהירם שלא יקיפו יותר. ור"מ הביא דברי רשד"ס שהובא בבאה"ט סי' קכ"ט שלידד דבאומר כל הנותן אינו מפסיד לא הוי ערבות ומכ"ש בזה:

הנה לא אדע מדוע הביא מבאה"ט ולא מהש"ך שם סק"ו שהביאו ובש"ך יו"ד סי' רל"ה מבואר להיפוך אבל בסמ"ע חו"מ שם סק"ב הביא מדברי הרשב"א והר"ן ורא"ש פ"ק דקידושין (דף י"ט) בהא דאומר אדם לבהו קטנה לאי וקבלי קידושיך וכו' דמפורש דבערב בעינן שיאמר הערב להמלוה ודלא כהש"ך ביו"ד הנ"ל:

וגם מ"ש מהא"ז (ב"ק ק"ד) דבשכירו ולקיטו י"ל דלא האמין לו לכל דבר וגם דין גי"ד דא"ע סי' ל"ה מהני רק לאותו דבר ולא לשאר דברים הנה כיולא בזה מבואר בס' האשכול הל' שחיטה סי' ג' בדין הוכיח סופו על תחלתו דמהני הגי"ד רק לאותה מעשה ולא למעשה אחרת ולכן דוקא בז"ק באותה שחיטה אמרי' כן ע"ש:

ומ"ש רו"מ מהא דיו"ד סי' שכח וקלה"ח סי' רמ"ג לחלק בין מידי דבעי שליחות ובין מידי דסגי בגי"ד ובזה ביאר לייכב הא דע"ז (כ"ג) דכיון דגלו דעתייהו דניחא להו בע"ז שליחותייהו קעבדו דבכה"ג דסגי בגי"ד מהני גם ע"י עכו"ם הנה כבר קדמוהו הברכ"י לאהע"ז סוסי' ה' ובשו"ת בש"ר סי' ש"פ דהתם מטעם גי"ד דניחא להו סגי דבאמת הא דאא"א דשא"ש הוא רק נגד רצונו משא"כ בדאיכא גי"ד דניחא לי' וע' בתשו' ח"ס תאו"ח סוסי' פ"ד מ"ש ג"כ בזה ויעוין בתשו' נאות דשא סוסי' ל"ט ותשו' בר"א חא"ע סי' ק"א מ"ש בזה אבל בכ"ז בנ"ד אינו דומה לכל הנ"ל דבשלמא היכא דלוה ליתן לפלוני לצורך אותו פלוני י"ל דגי"ד שרצונו להגנותו וכדומה אבל בנ"ד הרי עד עתה מה שלקח האנטלר בא ליד בעה"ב ולכן שילם להם אבל עתה שלא בא ליד בעה"ב והאנטלר לקח לעצמו הרי בכה"ג לא הי' מעולם גי"ד שרצונו לשלם להם וע' בב"ש אה"ע סי' ק"ב סק"ח לחלק בדין נו"ג בין בא ליד הבעל או לא:

ומ"ש רו"מ שהי"ל להזהירם שלא ליתן יותר הנה אם כי מצינו כה"ג בתוס' כתובות (ל"ד ע"ב) ד"ה מתה וכו' דהתם פשע האב שהי"ל לומר לבניו שאינה שלו הלכך מהיים פשע בה ונתחייב בה באותה שעה ונשתעבדו נכסיו ע"ש ובתוס' ב"מ (דף פ' ע"א) בד"ה ואי וכו' דהכא שניהם פשעו וכו' והי' לכל א' ליתן לב על חבירו ולהזהירו ואחרי שלא הזהירו גם הוא פשע ע"ש אבל היינו בשומר דחייב גם בגרמא אבל במי שאינו שומר לא אפשר לחייבו ע"י שגרם הפסד לחבירו בשוא"ת וכמ"ש הרמב"ן הובא בקצה"ח סי' ס"ו סקכ"א וכ"ה במאירי הובא באס"ז לב"ק נ"ו ואף דמבואר בריטב"א ואס"ז ב"מ ע"ג דהיכא דסמך עליו והימני' מתחייב גם בביטול כיסו כבר הארכתי בחיבורי לחו"מ סי' קע"ו להוכיח דלא קיי"ל כן רק היכא דנתחייב בפירוש בזה ואח"ז מצאתי במרה"פ על הירושלמי ב"מ פא"כ שפסק ג"כ כדברי ודחה ד' הריטב"א ויעוין בשו"ת פני יצחק הספרדי חחו"מ סי' כ"ג שהרחיב הדיבור והביא מכמה תשובות להוכיח דבשוא"ת ל"ש דד"ג ופטור ע"ש וגם מבואר בב"י חו"מ סי' רנ"ב במה שחלק על הרשב"ץ דאף שהתחילה לפרוע קצת א"א לחייבה על השאר ול"ה הודאה על הצוואה וכ"ה ברשד"ס חח"מ סי' רע"ג ומכ"ש בנ"ד ולכן לענ"ד אין מקום להייב את הבעה"ב לשלם החובות של האיטלר, והנלע"ד כתבתי:

סימן עח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה **אלטר שפירא** נ"י אבד"ק וויקנא בגליל בוקאווינא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בשן תותבת אם הוי חציצה לטבילה ורו"מ הביא דברי הבינ"א שער בית הנשים סי' י"ב שפסק דלא הוי חציצה ורו"מ תמה שהרי הנשים מוציאות אותם בכל עת לנקותם יפה מכל חלודה וכדומה ויש מוציאות אותם בכל יום ואמאי לא יהי' חציצה, הנה כד"ז כבר האריך בשו"ת אמרי אש סי' ע"ה ע"ו והביא מש"ס דשבת (ס"ד) והעלה לדינא דאם זמן רב עובר שא"ל להוציאו לנקותו וא"א לה להוציאו בעצמה בלא רופא אומן אזי הוי מיעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ וגם בשו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ז העלה כן והביא ג"כ מש"ס דשבת הנ"ל וגם בשו"ת משיבת נפש סי' ל"ב ומבואר מדברי כולם דאם דרכה להוציאו בכל עת בודאי חוצץ וכתשו' גידולי טהרה סי' כ"ב ותשו' מהר"י אסאד סי' רכ"ט הוסיפו דאם א"י להוציאו בלא אומן אינו חוצץ אפי' אם מוציאתו בכל זמן קרוב ע"י האומן אבל אם יכולה להוציאו בעצמה בלא"נער וכאב אסור לה לטבול עד שתוציאו ע"ש ובפרט כפי הנהוג בזה"ז שהם מוציאין אותם בכל עת לנקותם נראה דגם בדיעבד שכבר טבלה הוי חציצה וצריכה לחזור ולטבול ורק אם אינו דבוק בבשר שסביב השינים בחוזק והוא רפוי עד שראוי לביאת מים בתוכו יש לצדד אבל הוא כמעט מהנמנע להבחין ואין להקל, והנלע"ד כתבתי:

סימן עט

להרב הגדול וכו' מו"ה **יהודא** כ"ץ נ"י מו"ץ דק' סאניק.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שמה שהמציאו הרופאים באשה שיש לה נקבים בשינים שמטיפים איזו דבר שיש לו מראה השן לתוך הנקב ונעשה מחובר עם השן ולא ניכר מקומו ועי"ז מתרפאים השינים והוא כמראה השן וע"ז שאל אם הוא חוצץ בטבילה והביא מדברי בינ"א שפסק דחוצץ ובשו"ת שו"מ מ"ת ח"ג סי' ק"ח האריך להתיר ודבריו לא נהירין כלל אך י"ל דהתם מיירי במטיפין עופרת אבל בנ"ד הוי לנאותו דאינו הוצץ אף דמתחלה עושין לרפואה מ"מ אין חפצים להסירו אח"כ משום נוי שלא יהיו נראים הנקבים וכבר הוכיח הבינ"ה שם דלא כהב"ח דכל לנאותו אפי' הוא דבר ממש ולא חוצה אינו חוצץ עכת"ד. הנה לפענ"ד דבנ"ד דא"א להוציאו ולשלפו מתוך השן לכ"ע אינו חוצץ אף שהוא לרפואה (ומ"ש רו"מ דהוי לנאותו משום דאין חפצים להסירו אח"כ משום נוי ז"א דאם יסירו הטיפין יחזור הכאב ול"ה לנאותו) וראי' מהא דשבת (נ"ב ע"ב) וכל בעלי השיר וכו' ומובלן במקומן ופריך והאיכא חציצה אר"א כשריתכן ופירש"י שהכה בפטיש עד שנתפשטו ונתרחב הנקב סביב סביב ובתוס' ד"ה והאיכא חציצה וכו' ואור"י דל"ל שפעמים מסירין אותן ועושים מהן מלאכה בפ"ע שאם כל שעה היו קבועין בצואר בהמה

הי' הכל חשוב כמו אחד ולא הוי חציצה ע"ש הרי דדבר קבוע תמיד אין בו משום חציצה ועתוס' שבת (י"ז ע"א) ד"ה ועל שאר אדם וכו' דבא"א להוציא הדרבן אח"כ ישבר בית קיבולו לא חשיב בית קיבול ועוד ראי' מעירובין (ק"ד) בהא דבוזקין מלח ע"ג כבש אי דקמבטל לי' מוסיף אבנין אי דלא מבטל לי' הוי חציצה ומבואר דבמבטל לי' ליכא חציצה וע' שו"ת ג"פ סי' כ"ו שהעיר מזה לנידון אחר והביא מכמ"ק ועוד ראי' מתוס' יומא (מ"ד ע"ב) ד"ה בכל יום וכו' ופריך בירושלמי והינו חוצץ ומשני קיבעו במסמר וכו' שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה וה"נ בנ"ד וכה הראני חתני הרב הגדול וכו' מו"ה יעקב לנדא נ"י ראבד"ק טשארטקיב בס' מי נדה בדין הטיפו עופרת הנ"ל שכתב לחלק דאם הטפה שוה עם השן אינו חוצץ ואם בולט קצת יותר מן השן חוצץ אבל ראיותיו אינם מוכרחים וע' בנח"א שבאשכול הל' מקואות סי' ס"ה שחולק ג"כ ע"ד הבינ"א והעלה דגם לצורך רפואה אם יודע שלא יתרפא רק עי"ז ואין בדעתו ליטלו משם אינו חוצץ :

וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ז שצידד ג"כ להקל ומ"מ כיים דלכתחלה יש להחמיר ע"ש והנלע"ד כתבתי ואח"ז נשאלתי בזה גם מהרב המאוה"ג הצדיק מו"ה יצחק נ"י אבד"ק אלעסק והשבתי ג"כ כנ"ל.

סימן פ

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה **יוסף גאטטעסמאן** נ"י אבד"ק אולאשקאוויץ.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה א' שזה תיזו שנים נתנגפה בנופה ועי"ז מרגשת תמיד שהאם שלה מזזת והולכת בפנים אנה ואנה ונדמה לה פתיחת המקור כדרך הרגשת ישתה וכמ"פ בדקה מיד תוך שיעור ווסת המבואר בסי' ק"ן סכ"א ולא מצאה כלום ורו"מ הביא דברי תה"ד וש"ע דבהרגישה ולא מצאה כלום טמאה דמסתמא נאבד טיפה של חרדל וצידד דבנ"ד דמצוי אצלה תמיד ע"י חולשה לכ"ע יש להקל והוא תמוה דשמא החולשה באמת גורם שיפתח פי המקור בכל עת ומפליט טפה של חרדל ונאבד ואף דהאשה יש לה ווסת קבוע מ"מ אולי החולשה גורם להפליט בכל עת טפה א' ובשו"ו יוצא דם בשפע וכל אריכות דבריו בענין זה אין להם שרש כלל ולא דמי כלל להא דמצאה מראה טהור דתולין בו דהתם יש לפנינו דבר היתר לתלות בו ודמי למ"ש הרשב"א והר"ן בפ"ק דחולין דגם לשיטת הר"י דמחמיר בנולד ריעותא מחיים מ"מ בנפל זאב הב"מ יש להקל כיון דיש לפנינו דבר היתר לתלות בו בודאי וחשש של איסור הוא ספק אין ספק מוציא מידי ודאי ע"ש וה"נ בנ"ד כיון דיש מראה טהור לפנינו לתלות בו ההרגשה דם טהור יוצא מן המקור מדוע נחזיק עוד ריעותא לחוש שיצא גם טפת דם טמא משא"כ בדלא מצאה כלום וכן בנ"ד הרי אין לפנינו דבר היתר ברור לתלות בו דשמא החולשה גורם באמת פליטת טפת דם טמא בכל שעה:

ואולם יען כי בנ"ד מוצאת תמיד והוא מקום עיגון נראה דיש לסמוך עמ"ש בתפארת ישראל להקל בבדיקה תוך שיעור ווסת ואף דבתשו' ח"ס חיו"ד סי' קפ"ח פקפק על דבריו מלשון הרמ"א סי' קפ"ח דמוכח דגם בבדקה מיד דינא הכי וע' בח"ד מ"ש ג"כ בזה אבל כיון דהב"י והדב"ז חלקו על התה"ד ויעוין בסד"ט בארוך וגם כבר רמז בפת"ש לתשו' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ה' ועיינתי שם וראיתי שביאר דלא תיקשי מהא דא"א לפה"ק בלא דם דדוקא במקום ולד או בחתיכה גדולה או קטנה משא"כ בלא ולד ובלא שום חתיכה ובפרט בהרגשת פתיחת מקור לבד דלא דמי לפתיחת הקבר ממש ללידה וסיים דהמחמיר מפסיד בזה דלא נענש יהושע אלא על בבטול מפו"ר לילה א' והמיקל נשכר ואין חשש כלל ע"ש ואני מצאתי גם בשו"ת בגדי כהונה סי' ה' שהאריך לצדד להקל בדינו של תה"ד אך דהסד"ט הביא לשון רמב"ן נדה (דף י"ב) בשם ר"ח שהובא בתוס' דמוכח כתה"ד ומי יערב בלבו להקל נגד ד' ר"ח שכל דבריו דברי קבלה אבל מ"מ בבדיקה תוך שיעור ווסת י"ל דמודה להקל אלא דהתם יהי' לב הבעל נוקפו דשמא לא בדקה תוך שו"ו ותדע דהא במצאה מראה טהור מודה התה"ד דיש להקל וא"כ אמאי יהי' לבו נוקפו הרי שמא בדקה ומצאה מראה טהור ובע"כ דמ"מ יחוש לנפשו שמא אינו כו וה"נ י"ל לענין תוך שו"ו:

ואת פלא טפולס בנ"י שהבגים האשה תמיד מוך וכדומה בפנים וכשתרגיש תוליא תיכף ותבדוק ואם לא תמצא כלום יש להקל ולא עוד אלא שאם תבדוק כן ג"פ כסדר שוב גם אם לפעמים לא תזהר בזה יש להקל שהרי נתברר כי הרגשה שלה אינו כלום וכמ"ש כה"ג בסי' קנ"א לענין מוצאת כמי רגלים ואף דיש לחלק בזה מ"מ כדי שלא להוציא אשה מבעלה כדאי הם המקילים נגד התה"ד לסמוך עליהם בכה"ג:

ועוד יש לי להעיר בזה בדבר חדש דהנה כבר העגה הש"ש ש"ו פ"ז דברובא דליתא קמן אין כח"נ לנגד הרוב ולכאורה לפמ"ש מהרש"א וב"ש א"ע סי' ס"ח סק"ג דדם נדה שלא בשו"ו לא שכיח א"כ איך אשה נאמנת לומר שמצאה דם הרי הוי נגד הרוב ובפרט לפמ"ש הגאון רא"כ הובא בתשו' נו"ב ובחוו"ד סי' קפ"ז דהוי חזה"ג שלא תראה שלא בשו"ו א"כ הרי אין עא"נ נגד חזקה וא"ל דבעלים נאמנים על שלהם דז"א דהאשה היא שדה של בעל כמ"ש התוס' בכתובות (ב') וצ"ל כמ"ש החוו"ד סי' קפ"ה לענין שאחד"א דאף דהשה משועבדת לבעל מ"מ בטומאת נדה שמבטל הא"כ ומפקעת א"ע רק לפי שעה אין זה בכלל הפקעת שיעבוד ע"ש וא"כ ה"נ נאמנת מדין שאחד"א ולפ"ז הא דנאמנה לומר שרמ"ת היינו משום שהרי הדם לפנינו ויוכל להתברר והיכא דהעד אומר תא ואחוי לך נאמן כמ"ש התוס' בקידושין (ס"ו) וביו"ד סי' קכ"ז וא"כ בנ"ד שאומרת שמרגשת בפנים והוא מגוי תמיד עד שעי"ז לא תטהר לעולם י"ל דאינה נאמנת כלל וגם ל"ש בזה שאחד"א כיון דעי"ז מפקעת א"ע משיעבודו של בעל וזה כתבתי רק לסניף דרך פלפול והעיקר להקל מטעמא דכתיבנא למעלה, והנלע"ד כתבתי:

סימן פא

להרב הגדול וכו' מו"ה יהושע העללער נ"י אבר"ק באריש ובעת מו"ץ דק' סטרי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה אחת רכה בשנים אשר זה כמה בימי ספירתה הבדיקה עולה יפה ונקיה אולם מוצאת כתמים על חלוקה תמיד וא"א לה ליטהר ורו"מ נוה לה לעשות בדיקת מהרי"ו שברמ"א סי' קנ"א כמ"ש הנו"ב והובא בפת"ש שם והי' ראש המוך הכרוך נקי רק סמוך לכופו נמצאים טיפין אדומין והעיר רו"מ דגם בבדיקה זו ל"מ רק לגבי רמ"ת אבל מ"מ צריכה ז"נ ורמז לדברי חוו"ד סי' קפ"ז וסי' קנ"א והאב"מ בתשובותיו סי' כ"ג ואם תלבש בגדי צבעונין הרי הח"ס סי' ק"ס העלה דל"מ רק בבגד עליון ולא בכתונת הסמוך לבשרה וגם העיר דבנ"ד דמוחזקת בכך הוי כמעלים עין מאיסור ואף דמבואר בפמ"ג א"א תס"ז בא"א סק"ל בשם מהר"א ששיין דבריקוס מצוה מותר הרי הח"ס בש העיר עפ"ד מרדכי דראוי היה לאסור לישא נשים משחרב ביהמ"ק אלא דאין גוזרין גזירה על הציבור שא"י לעמוד בה ועכ"פ אין לעשות תקנה דלבעונין וא"כ ה"נ לענין העלמת עין והרי גם במקדש בדקו הריאה ועוד דבימי ליבון הויא בחזקת טומאה ול"מ ס"ס כמ"ש הנו"ב סי' מ"ה והביא דבריו מא"נ ותיו"ד סי' קפ"ז ובנ"ד דמיא לאשה שיש לה וסת עכת"ד:

הנה בגוף דין בדיקת המוך מצאתי בשו"ת מהר"י מברונא סי' רמ"ע ר"נ בשם מהר"י מולין דאין לסמוך ע"ז רק בחולי האדין וויגד אבל בלא חולי וכאב אין להקל כלל ע"י בדיקה זו אבל בסי' רנ"א כ' בשם הא"ז דאף דבבדיקת שפופרת א"א בקיאים בבדיקה מ"מ בבדיקת מוך גם אנו בקיאים ע"ש ומצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סי' ח' שנשאל בדין אשה שיש לה כתב וחולי במקום השתן אם מהני בדיקת מוך שתמצא במקום המקור בעת יציאת השתן וכשיצא או דם עם השתן והמוך יהי' נקי יתברר שאינו מן המקור והשיב ששאל להר"ש ופסק להחמיר ע"ש טעמו:

ומ"ש מדברי הח"ד והב"מ יעוין בשו"ת עט"ח סי' י"ד שדחה ג"כ דברי הנו"ב ובשו"ת הרי"מ סי' י' האריך ג"כ בזה ומ"מ בדרכנן פסק להקל וע"ע בשו"ת טה"א סי' ב' באורך ובשו"ת ד"ח ח"ב תיו"ד סי' ע"ה דחה ג"כ ד' הח"ד דהרמ"א נויירי להתיר אחר ג"פ בלא בדיקה אבל ע"י בדיקה י"ל דמותרת והא דנדה (נ') היינו כשהמוך מלוכלך אבל אם הוא נקי מהני כמבואר בתה"א להרשב"א דבדיקה זו טובה וכמ"פ עשה מעשה כהנו"ב ע"ש ולכן בנ"ד שמוצאת רק כתמים אף שאין להקל לגמרי מ"מ יש סניף לצרף ספק דשמא מן הצדדים כיון דאיכא הוכחה ורגל"ד:

אבל העיקר נ"ל דתלבש גם כתונת לבוע בשאר צבעונים שאין בהם לובן כלל:

ומ"ש רו"מ מדברי הח"ס הנה גם לפי טעמו של הח"ס הרי בתוש' כ"ב שם הקשו איך יעלה עה"ד לגזור שלא לישא נשים הא כתי' פו"ר ותי' בהותן שכבר קיימו פו"ר ומ"ש בתו"ח שם דבשוא"ת יכולים לעקור כבר השיג עליו בחו"ש סי' רפ"ב דכותר למ"ש בעצמו בר"פ כ"ג דאפי' תקנת נביאים א"א לעקור לבטלה לגמרי ומכ"ש מצוה של תורה וכמ"ש הט"ז בא"ח סי' תקפ"ח ע"ש וא"כ בנ"ד שהאשה עוד רכה בשנים ובעלה לא קיים פו"ר ל"ש טעם זה וגם לשי' מרדכי דאין לכוף בזה"ז על פו"ר מ"מ מודה דהוי מצוה אלא שאין לכוף ומה"ט מתירים ע"י ק"ר לישא אשה אחרת וכדומה משום ביטול פו"ר ועוד דכבר כ' הט"ז בא"ע סי' קי"ט דיש חשש הרהורי עבירה וגורם כמה מכשולות ובשו"ת דבר שמואל למהר"ש אבוהב ראיתי שכתב דבדורות הללו ראוי להקל בכל מה דאפשר לבל יכשל הבעל בהוז"ל שגורם בעוה"ר אריכות הגלות ועוד דהא דמבואר בש"ס דראוי הי' לגזור שלא לישא נשים המעיין בש"ס דב"ב שם יעמא דדוקא שלא לאכול בשר ולשתות יין הי' ראוי משחרב ביהמ"ק אבל בגזירה שלא לישא נשים הי' ראוי משפשטה מלכות וגזרה לבטל מילה שלא לכנוס לישוע הבן וזה היה זמן רב אחר החורבן וא"כ בפולמוס של אכפינוס לא היה נהוג לזה וא"כ גם לבעלה עשו תקנת לבעונים ונדחו ד' הח"ס בטעמו של הר"ש:

ובגוף דינו של הדג"מ וח"ס הנה מדברי ר"י שכתב דטעמא דבגדי לבעונין משום שאין האודם ניכר בהן א"כ גם לבעלה כן הוא וכן מצאתי בס' האשכול הל' נדה סי' מ"ב שהביא ד"ז דבכל מיני לבעונין שאינן לבן אם נמצא כתם טהור דלא גזרו אלא על בגד לבן ויש מי שחולק ובכתמין שומעין להקל עכ"ד ומבואר דאין לחלק בין בגד עליון לתחתון שהרי כ' דלא גזרו אלא בלבן ולשי' הח"ס הרי גם בלבוע גזרו בבגד תחתון ועוד שהרי באשכול שם רכי' ל' הוכיח מדהשמיטו בה"ג ובעל השאלתות והרי"ף דיני כתמים נראה דס"ל דל"ש דין כתמים רק בזמן שהיו נוהגים טהרות ומגו דגזרו לטהרות גזרו גם לבעלה משא"כ בזה"ז דליכא טהרות וע"ש בנת"א דבזה מיושב מה שתמהו הראב"ד ורמב"ן ור"ן נדה (נ"ח) מהא דאשה שבאה לפני ר"ע דבימיהם הי' עדיין טהרות וע"ש עוד שהסביר טעמם עפ"ד הנו"ב שהטעים הא דר"נ דל"ג על כתמים אלא בדבר המקב"ט ע"ש א"כ נהי דקיי"ל דגם בזה"ז איכא דין כתמים וכ"ה דעת האשכול עצמו היינו משום דכבר נגזר במנין אף שנתבטל הטעם מ"מ האסור אבל עכ"פ בלבעונין שלא גזרו לטהרות פשי' דמותרת לבעלה ובזה י"ל דהרמב"ן המחמיר בלבעונין לשי' אזיל דבדין העביר ז' סמנים דעת רמב"ן דלא התירו לבעלה והב"י הביא בשם רמב"ס ורשב"א והה"מ דיש להקל אלא דבזה"ז לא נודעו הסממנים ע"ש הרי דלא ס"ל כטעם זה ורמב"ם לשי' דניקל גם שם לבעלה כמו לטהרות:

ולפמש"ל דבפולמוס של אוכפיינוס לא היה עוד מקום נגזור לבטל פו"ר א"כ גם לבעלה הקילו בלבעונין א"כ כיון דבשעת גזירת כתמים לא גזרו בלבעונין שוב אין לגזור אח"כ כמ"ש כה"ג הב"י בא"ח סי' י"ג והובא במג"א סי' שא סקנ"ח ובסי' עט ואני מצאתי כדבריו במלחמות פ"א דמגלה גבי יום נקנור ע"ש והדבר ברור לענ"ד שאין לחוש כלל לחומרת הח"ס ובפרט בנ"ד שבדקה ע"י מוך ויצא נקי ברה"ש י"ל דגם הח"ס מודה להקל:

ומ"ש רו"מ דבימי ליבונה אינה בחזקת טהרה יעוין בשו"ת ב"א חיו"ד סוסי' מ"ח מ"ש לדחות ד' הח"ד וע' בשו"ת אמרי אש סי' ע"א שדחה ראיית נו"ב והעלה מש"ס נדה בסוגיא דבדקה בשני ונמצאת טהורה מוכח דבז"נ הויא בחזקת טהרה ושכ"ה בחי' רמב"ן ריש נדה שהובא בס"ט ע"ש ואני מצאתי בחי' הר"ן לנדה (ה') שהביא ג"כ ד' הרמב"ן שהכריע דבדיקת הפסק טהרה בעי' בחורין וסדקין להוציאה מחזקת טומאה אבל כל ז"נ היא בחזקת טהרה ואינה צריכה רק בדיקה בעלמא והן הן ד' רמב"ן וב"י סימן קנ"ו שהביא הח"ד בעצמו בסימן קפ"ז סק"ה ויעוין בתס"ז כ"ק (י"ה) בשם גליון במה שכתבו התוספות דבראתה יום ט"ו איכא ס"ס והקשה דהא הויא בחזקת טומאה כל י"ד והי' דס"ם מהני גם במקום חזקה ע"ש ומשמע דגם ביום ט"ו איכא חזקת טומאה ויש להלך דהתם לא פסקה עוד בטהרה ויעוין בתשו' פ"י חיו"ד סי' א'

אי שדעתו ג"כ להק, ופ' כתבו' נסע מעשועים סי' כ"א בבגה דיק ע"ד הנ"ב והוכיח כדעת רח"כ דהיכא חזה"ג שלא בשעת וסת וגם בימי ליבונה הויא בחזקת טהרה כדעת המג"ם ע"ש וכתבו' פ"י סי' ו' הביא שהסכימו עמו כמה גדולים וכ"ה בבינ"א שער בית הנשים אות י' והביא מכמ"פ כן וכמה רב גוברייהו לסמוך עליהם לטהר אשה לבעלה ולכן כן יעשה גם בנ"ד ותלבש גם הכתונת של לבשונין ויזהירנה שלא יהי' שום לובן בבגד דנודע שהחוו"ד מחמיר בצירוף מקום לבוע ולובן:

ומ"ש רו"מ דהוי מעלים מאיסור ליתא דבכה"ג לא גזרו חז"ל ע"ז וליכא איסור כלל וגם מבואר בתשו' בי"ע סי' פ"ד ושו"מ מ"ח ח"ב סי' ל"ב דבמקום שנוגע לעיגון האשה מותר להעלים עין ע"ש ויל"א דברינו בטהרה, (ונ"ל בסי' שאח"ז עוד בזה):

ומ"ש רו"מ להקשות עמ"ש בחיבורי לחו"מ סי' רל"ה בישוב קו' תוס' וקו' הישוע"י עפ"ד השעה"מ פ"ח ממנ"א והקשה רו"מ לפמ"ש הר"ן נדרים (י"ח) דנדר חל על שבועה ואין שבועה חל על נדר דבנדר איכא איסור חפצא וגברא אבל שבועה רק איסור גברא א"כ הרי בהך משנה תני יו"ט ומוקדשין והרי מוקדשים הוי איסור חפצא דנדר הוי כקרבן ע' בר"ן נדרים (י"א) ואין חל יו"ט על מוקדשי' אפי' בב"א כיון דמוקדשים חל על יו"ט אבל יו"ט אינו חל על מוקדשים לק"מ דהריטב"א שם הוכיח מירושלמי דשבועה חל על נדר כמו דנדר חל על שבועה וא"כ איסור יו"ט חל על מוקדשים ודברינו יסובו לשי' הריטב"א ועוד דהא לשי' הר"ן כל איסורי תורה הוי איסורי חפצא וא"כ יו"ט הוי ג"כ איסור חפצא ועכ"פ לשיטת הריטב"א א"ש בפשיטות:

ובזה שהקשה"ה דזבחים (ל"א ע"ב) דמשני אביי דלא כר' ירמי' והא דלאכול ולהקטיר סד"א כיון דבהאי כי אורחי' וכו' ומה יענה במתני' (דף סה ע"א) דאיתא ג"כ לשון כזה ושם בחטאת העוף ההקטרה לאו כי אורחי' ובעולת העוף לאו כי אורחיה כ"ל ליישב בפשי' לפמ"ש התוס' שם (כ"ח ע"א) ד"ה אמר שמואל וכו' דשמואל לא ס"ל כר' ירמי' דא"כ רישא ר"א ומציעתא רבנן וסיפא ר"א ע"ש א"כ י"ל דגם אביי נד מטעם זה מתירוץ של ר' ירמי' והתינח במתני' דהכא דקתני רישא עור של אליה אבל לקמן (דף ס"ה) גם לאביי מצינן שפיר לאוקמי כר"א ובאמת שכבר תמהו על משנה הנ"ל בספר מש"ח ושמ"ח מלוה קמ"ד דלמ"ל הא דאכילה והקטרה אין מצטרפין דבלא"ה בעולה הוי מחשב בדבר שאין דרכו לאכול ובחטאת דבר שאין דרכו להקטיר והוא כקושי' רו"מ אלא שלא הביאו מהש"ס (דף ל"א) ע"ש מ"ש בזה:

סימן פב

להרב החו"ף וכו' מו"ה דוב בעריל הלוי קיטעל נ"י בקינהיניטש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדין אם מותר לאשה ללבוש כתונת לבוע להגלל מחשש כתמים שרגילה למצוא והביא דברי דגמ"ר סי' ק"ל ס"י ובתשו' ח"ס סי' קס"א הקיל רק בבגד שעל הכתונת ולא בכתונת שעל בשרה ובחכ"א כלל קי"ג ד"ט כתב שתלוש על מטתה נראה דלא ס"ל כהח"ס אך רו"מ פקפק על גוף ההיתר דהא קיי"ל דאין עושים סד"ר לכתחלה וכיון דיש מחמירים בבגדים לבועים אלא דסד"ר להקל א"כ אין לעשות מעשה לכתחלה והביא מד' מג"א סי' י' סקי"א וט"ז סי' ע"א סק"ג ופר"ח וא"ת סי' פ"ג ופמ"ג יו"ד בדיני ט"ס במחודשים סק"ז ונו"ב מ"ק סי' מ"ג:

והנה בגוף דין סד"ר לכתחלה בא"ר סי' י' חולק בזה על המג"א וכתב דכיון דבספק לא גזרו חז"ל מותר לעשות כן לכתחלה וביאור דבריו דהא דעת רמב"ם דגם בדרבנן איכא לא תסור וביארו המחברים דהא דסד"ר להקל משום דכך התנו לכתחלה והם אמרו דבספיקא שרי א"כ אין כאן גזירה כלל ואמאי יאסר לכתחלה ובפרט שהרי דעת הראב"ד והא"ש שבסי' פ"ג דבספק בעיא מותר לכתחלה וה"נ בספק פלוגתא ובגוף המחלוקת בבגדי לבועים כבר הבאתי [לעיל סי' פ"ב] מד' האשכול שפסק ג"כ להקל והביא דעת המחמיר וסיים דבכתמים סימנין להקל שכבר ראה דעת המחמירים וחולק עליהם גם רו"מ הביא דברי שיו"ב סק"ד שדחה דברי רד"ק שהתיר בהערת דנ"מ ופסק ג"כ להקל ועוד נראה דכיון דבשעת לבישה עדיין ליכא כתמים מותר לעשות גם לכתחלה וראי' לזה מדברי הב"י סי' תל"ח שביאר דעת רמב"ם דבספק בעיא לענין בדיקה בזמן איסר

לבטל יבטלנו יהי' כד"ר להקל והא אין לעשות כד"ר לכתחלה ובפרט שנולד הספק בשל תורה קודם שבטלו והרי הרמב"ם עצמו ס"ל דאין לעשות סד"ר לכתחלה בספק בעיא כמ"ש הב"י סי' פ"ג וכצ"ל דכיון דהכהי זמן איתר חמץ וכל חיוב הבדיקה הוא רק לצורך הפסח אחו"א מותר לעשות כד"ר לכתחלה וה"נ בזה בלובשת קודם מציאת הכתם ולכשתמצא הכתם יהי' סד"ר ולהקל גם לכתחלה שרי וע' כה"ג בנדרים (מ"ו ע"ב) א"ר דלמא לכתחלה הוא דלא (דחליפין כגידולין דמי) והי עבד עבד וכו' ובר"ן פי' כלומר כשהוא בא להחליף איסור בהיתר לכתחלה בידים אסור והחליפין אסורים אבל זו כשזה שלוותה אע"פ שהבעל מתחייב אין זה חליפין איסור ממש הלכך יכולה היא ללות ולאכול ואע"פ שאח"כ נפרעין מן הבעל דיעבד הוא שנעשה חליפין למה שאכלה עכ"ל הרי דאף שהיא לווה ואוכלת אין זה בגדר עושה לכתחלה אף שאדעתא דהכי עושית שיגבו מהבעל וה"נ בנ"ד כשהיא לובשת לבעונין אין לה כתמים ואח"כ כשימצאו בו כתם תוכל להקל ואף דאסור להעלים עין מסד"ר ודוקא בזה שהוא רק חומרת גאונים שרי וע' בפ"ד או"ח סי' תס"ז סק"ל וכד"ט סי' קנ"ו סקט"ו בשם ביאורי מהרס"ל ומהרא"ש על הסמ"ג אבל היינו בספק שמא יש לפנינו האיסור משא"כ בנ"ד:

ובדין כתונת כבר ראו עיניו בהגהת א"ב שהעיר מהא דסי' קנ"ו דצריכה ללבוש חלוק לבן דמוכח דס"ל דלא כהח"ס ודוקא בימי ספירה צריכה ללבוש חלוק לבן משא"כ בשאר ימים וכיון שיש בזה גם חשש מניעת פו"ר באשה שרגילה בכתמים המיקל יש לו ע"מ שיסמוך והנלע"ד כתבתי:

סימן פג

להרב הה"ג וכו' מו"ה יחזקאל פרענקיל נ"י רב בהוסיאטין:

מכתבו מגלה עפה הגיעני ובדבר שאלתו בדאקטר אחד שבא לגרש אשתו ובשעת מילתו ניתן לו שם אבל אין מי שיקרא אותו בגדלותו בשם זה זולת בשם כינוי המשפחה מרגלית וחותם כן על כל כתבי הרפואה וכמעט אין מי שיודע את שמו העיקרי ורק אם יעלו להורה פעם א' בשנה וג"ז אינו בכל שנה קורים אותם בשמם העיקרי עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך מאוד בקונטרסו ולענ"ד בכל האריכות שכתב רו"מ לא ראיתי שום הכרח לומר דשם העריכה הוי נשתקע כיון דודאי בילדותו נקרא בשם העצם וגם עולה לס"ת בשם זה אף שהוא רק פ"א בשנה או שנתים מ"מ אין זה נשתקע דדוקא להצריך שמו בעינן ג"פ בתוך ל' יום אבל אם כבר הוחזק אלא שלא יהי' נשתקע שני אם נקרא בפרהסיא בתוך קהל ועדה גם פ"א בשנה וכדומה ובתשו' א' לק' רהוונא הבאתי מהא דקידושין (דף ע"ה) ואה"ע סי' ד' סכ"ב דלרמב"ם נשתקע היינו שלא יוודע כלל וגם הבאתי מדברי רש"י ע"ז (דף י') נשתקע הדבר שלא יצא ד"ז מפי אדם לעולם וללשון ב' שלא יצא ד"ז לחוץ ומדברי הר"ש פ"ב דכלים מ"ב בשם תוספתא בהא דמלחמיות ועד שנקבין גדולים בלוג וכו' נשתקעו הדברים וכו' ופי' הר"ש דבימי ר"ט לא נחלק אדם עליו וכבר נשתכחו דברי ריב"ז א"נ משום דלא סברו כוותי' ע"ש וכתבתי די"ל דהנך ב' פירושים אם היינו בידיעה או בדיבור ועכ"פ בנ"ד שנקרא כן ברבים לס"ת אפי' פ"א בשנה או שנתים ודאי דלא הוי נשתקע וגם הבאתי מהתוס' בכורות (נ' ע"א) ד"ה ור"י וכו' דאין לדמות אלא מה שהש"ס מדמה כהאות דבתולה אפי' מקצת בתולים וכו' ונשתיירו מקצתן כאלו נשתיירו כולן וכו' ע"ש טעמא הרי דאף דמתחלה מקצת בתולים איגם בכלל בתולה מ"מ אם הי' בתחלה כולן ונתמעטו אח"כ או אפי' מקצתן הוי בכלל כולן וה"נ לענין החזקת שם בעי' ג"פ בל' יום משא"כ בהוחזק אלא שנשתקע אח"כ סגי בההזקה כל דהו וזה איזו שנים הארכתי בתשו' לק' בהלהוב בענין החזקת שם ג"פ ובדברי המבי"ט שהביא רו"מ והבאתי דברי הבב יעקב שכתב דסגי בפרסום בעשרה והביא מב"ב (קמ"ב) והוא ש"ס המוכר גם ביבמות וכתובות וראיתי בתשו' רו"מ שהרב הגאבד"ק הרימליב כתב ד"ז אדנפשי' ולא ידע שכבר קדמו הב"י אבל בשו"ת חא"ע סי' קס"ז חולק עליו וכדברי רו"מ כהבנתו ע"ד הגאון הנ"ל ובתשו' א' להרב אבד"ק וואלאטשיסק הבאתי מתשו' ח"ס חלק ו' סי' מ"א שתמה בהא דבעינן שיתחזק שלשים יום והא בשינוי השם ע"י תולם סגי בפרסום קלא וע' בנ"ם סקנ"ג וביארתי דהטעם דבפחות מש

שמו מכוון הבעל לקלקלה ויחזור בו מלהקרא בשם זה והבאתי מתשו' צ"ל והשו' רח"כ חא"ע סי' נ"ט באמצע התשו' שכתבו כן והבאתי עוד מכמ"ק בענין זה אבל היכא דידעי' שלא יהי' שום שינוי וחזרה שני גם בפחות מל' יום וכן בשינוי שם ע"י חולה שעושה לטובת החולה שני בפחות מל"י וא"כ בנ"ד שהוא שם העריסה ולתורה נקרא תמיד כן חמג שהוא שמו ונמשך כן כמה שנים בודאי אין זה בגדר שם נשתקע כלל והנה בתשו' רדב"ז ח"א סי' תקל"א במי ששמו שמרי' ובפ"כ נקרא מחרז ואינו עולה לתורה אלא פ"א ביובל ולא נודע שם שמרי' אלא לחזן ופסק דפסול בנכתב שם שמרי' לבד אבל שא"ה דשם מחרז הוא ג"כ שם מצד אבל בנ"ד ששם מרגלית הוא שם משפחה לבד גם הוא מודה וע' תשובת ב"ש חא"ע סי' קי"ז באמצע התשובה בזה:

ועוד דאף דבשם לגבי שמקרא הירש בנקרא רק הירש הוי לגבי שם הנשתקע כמ"ש הט"ג בלק"ש סקל"ד היינו משום דשמא שמו נפתלי וכמ"ש הט"ג שם ובשם הירש הוא ג"כ שם איש וגם אם מיעוטא דמיעוטא קורין בשם לגבי הוי נשתקע לדעת הנו"ב מ"ק אה"ע סי' פ"ח וגא"ד כוסי' ז' אבל בנ"ד ששם מרגלית ידוע לכל שהוא רק שם משפחה וגם אביו ושאר אחיו ובניו נקראים כן והכל יודעים שיש לו שם העצם א"כ גם המיעוטא דמיעוטא שנקרא לתורה או שחותם לפעמים על וועקסיל או בערכאות גם בשם עצם כפי שנקרא בלשונם כמו מארין וכדומה זה המיעוט מחזיק לעצמו יותר מן הרוב כי הרוב בזה אינו כלום לפי שהכל יודעים שאינו רק שם משפחה ודמי לנ"ע האומרים לבו וא' אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה ולכן גם בנ"ד הרוב מתבטל אל המיעוט ולא הוי שם העצם כנשתקע וע' בט"ג ש"א אות ח' סוס"ק ח"י בשם ע"ג במה שנהגו בא"י בבני שנולד אחר מיתת אביו וקורין אותו על שמו הכל קוראים אותו חכם ואין יודעים כלל משם העצם אלא דכשמתגדל קורין אותו לס"ת בשם העצם אבל הכל קורין אותו בבית ובשדה רק בשם חכם דיש לכתוב אברהם המכונה חכם והט"ג פקפק לכתוב לכתחלה דמתקרי חכם לפי שהוא שם הקודש אבל בדיעבד אם כתב המכונה כשר כיון דידוע לכל שאינו שם עצם ע"ש ולא חילק בין אם נקרא לס"ת הרבה פעמים או רק פ"א בשנה ובפרט אי נימא דבעינן שיהי' צריך לעלות ג"פ תוך ל' יום לא הו"ל למיסתם אלא לפרש ולכן נראה דס"ל כמ"ש דבכה"ג אינו בכלל נשתקע והככים לכתוב שם העריסה והרי שם חכם ניכר הוא בין אביו ואחיו ובניו שאינם נקראים כן ואפ"ה לא הוי שם עצם ומכ"ש בשם משפחה שכל משפחתו קרוים כן ואין ניכר מי הוא המגרש ודאי דאם רק עולה לפעמים לס"ת אפי' ע"ל מיעוטא דמיעוטא הוא שמו וכן בחותם לפעמים בשם כינוי של שם הקדש ע"פ לשונם כמו מארין וגם ב"ב קורים אותו כן צריך לכתוב שם זה גם אם אינו עולה לס"ת בשום פעם. ומצאתי בשו"ת חיים שאל ח"א סוסי' ל"ט בשם מקור ברוך סי' ע' באשה ששמה שמחה ונקראת בפ"כ עוזילה על שם המשפחה לכתוב שמחה המכונה עוזילה ע"ש וע' ג"פ סי' קכ"ט סקכ"ח שכ' ג"כ על שם משפחה המכונה וע' שו"ת שערי צדק אה"ע סי' נ"ב בזה וע"ע בט"ג ש"א אות ג' סק"כ בשם גליני שכ' ג"כ דכל שידוע ששם הנקרא אינו רק כינוי לא הוי שם הראשון בכלל נשתקע ע"ש בשם עז"ג ותבין וע' ב"פ סי' קכ"ט סק"פ ומדברי המקור ברוך וחיים שאל מוכח דגם באשה דאינה עולה לס"ת כלל לא מיקרי נשתקע ומכ"ש בזה:

סוף דבר כי לענ"ד אם עולה לפעמים בשם משה יש לכתוב משה דמתקרי מרגלית או המכונה הורווין ואם נקרא מב"ב מארין אף דבעלמא ב"ב לחוד אינם בכלל פורתא היינו אם ע"פ רוב נקרא בשם עצם אחר אבל בנ"ד ששם מרגלית הוא רק שם משפחה ושם העצם נקרא ג"כ רק ע"ל המיעוט כשעולה לס"ת א"כ לגבי מיעוט זה חשוב גם מיעוט קריאת ב"ב שפיר ובפרט אם חותם כן לפעמים כנהוג שחותמים באות ראשון משם העצם ונקודה מן הצד לרמז שהוא ר"ת וכה"ג כתבו התו' ביומא (כ' ע"ב) ובזבחים (דף ו') בהא דפר של כ"ג אי אחיו מקופיא מתכפרים עושה תמורה ולא מיקרי שותפים והקשו מהא דהניח בהמה לשני בניו אין ממירין אף דיורש מכפר רק מקופיא ותי' דדוקא בפר של כ"ג דהוי של כ"ג מקיבעא לכן לא מיקרו אחי כהנים דמקופיא בעלמא שותפים לגבי כ"ג אבל התם דגם אחיו הוי רק מקופיא א"כ גם חלק מקופיא של אח השני מקרי שותפות ע"ש וה"נ לענין המיעוט של ב"ב י"ל דנגד מיעוט שעולה לס"ת גם קריאת ב"ב מיחשב שפיר קריאה וכן נמצא כה"ג בתשו' מהרי"ק שרש קס"ע סמוך לסופו בהא דפסחים (ט') בסוגיא דאין ספק מוציא מידי ודאי דאב"א ספק וספק הוא דאר"א מערים אדם וכו' והלא דבר פשוט הוא שאחד מעשרה או ממאה וכו' שהרי מתחלה בעי למימר דהוי ודאי טבל וכו' אלא דלאו טבל גמור הוא וגם קרוב הוא להיות מתוקן מדרת"ח דאמר חזקה על חבר וכו' ע"ש וטעמו כמ"ש בשו"ת רח"כ יו"ד סוסי' י"ט בשם איזה תשובה דגם בספק שאינו שקול אלא מיעוטו להקל מצטרף לספק שני שרובו להקל ע"ש הרי דלגבי מיעוט לאיסורא מהני מיעוט דהיתרא וה"נ בנ"ד לגבי מיעוט דס"ת מהני גם מיעוט קריאת ב"ב וע' בשו"ת אבני צדק להג' מדעע"ש חא"ע סי' ל"ב ל"ג בנידון כזה וע' בד"ת בעד שינוי השמות אות י"ז בסופו מ"ש בזה וע"ע בח"ס א"ע ח"ב סי' ל"ב בזה היטב ומצאתי בתוספ' פ"ב דעדיות כתב לשם משפחה פסול ואם הי' נקרא על שמו כשר וי"ל דהכוונה שנקרא בשם המשפחה ויש להעיר מדברי הב"י סי' קכ"ט בשם מהרי"ק בד"ה אם כתב שם דבמקום כתיבה לבד וכו' דהו ליכא למיחש ללעז שכבר יודעים שיש לו שם אחר זולת הכתוב וכו' ע"ש דמוכח דבכה"ג לא מקרי נשתקע ע"ש וראיתי בד"מ סי' קכ"ט אות י"ט דבשם משפחה א"צ לכתוב המכונה כי הוא חניך ולא כינוי והביא כן בשם כה"ג בשם כמה גדולים וא"כ א"צ בשם מרגלית אולי יש לכתוב והיינו מרגלית וע' שדי חמד מערכת גט סי' ז' אות י"ב י"ג י"ד אבל י"ל דהד"מ איירי רק בזמן הקדום שלא הי' נקרא בפ"כ בשם המשפחה לבד אבל בזה"ז מודה ולכן לענ"ד יש לכתוב משה המכונה מארין ודמתקרי מרגלית והנלענ"ד כתבתי:

סימן פד

להרב הגאון החסיד וכו' מו"ה מרדכי יהודא נ"י
אבד"ק אינטערדאם במדינת זיבענבירגען.

מכתבו הגיעני וע"ד הענונה אשת ר' אברהם הייזלער גר צדק מקהלתכם שנתגייר שם זה ערך ח' שנים ונשא אשה ושהה עמה כמה חדשים ואח"ז נסע לבקש פרנסתו וכמה שנים לא נודע מקומו וזה כשנה יצא קול שמת בישוב פעטראוואסעללע ורו"מ כתב להרב מאד"א עבור זה ובא משם גב"ע שהעיד ר"א ב"ר משה כי בהיותו שמה שמע מהנ"ל ששמו אב..ם הייזלער ודירתו באינטערדאם ושהוא גר צדק ובמשך הזמן נאבד ממנו התעודת מסע (רייזע פאס) וביקש מראב"מ הנ"ל שיכתוב להרב דשם וגם להאדונים מן הבעצעטרדע שישלחו לו פאס אחר וביני ובינו נמצא הפאס שנאבד והוא קרא אותו והי' התואר הכתוב בו כפי תואר האיש הנ"ל ועוד העיד ריב"א שהי' הגר אצלו שמנה ימים בביתו וא"ל ג"כ שהוא גר צדק מעיר אינטערדאם ועוד העיד ריב"פ מק' בעטלען כי הוא ראה את הגר אברהם מאינטערדאם בעיר ביקש שהי' דרכו להתעכב שם ב' או ג' שבועות וגם הי' בעיר בעטלען כמה פעמים בהיות ריב"פ דר שם והכיר אותו היטב ואח"ז מת בעיר אדא זה ששה שנים עכת"ד הגב"ע:

וגם שלחו את הפאס וגם את כתב המליצה שנתנו כת"ר להגר הנ"ל והוא כפי שנמסרה לידו:

והנה רו"מ פתח פיתחא דהיתרא דאף שהגר הנ"ל הגיד את שמו לפני תומו בעודו בחיים שלא ע"מ להתיר אשתו אפ"ה סמכי' עלה כדמוכח מעובדא דסיף יבמות (קכ"ב) דא"ל יישר כוחך ארי' וא"ל ששמו יוחנן בן יהונתן והביא מתשו' הרא"ש שבטור סוסי' קי"ח דמוכח דקיי"ל כעובדא זו ולא חיישי' שמא שיקר אף שלא נתכוון באמירתו להתיר את אשתו דהי נימא דהרא"ש איירי שאמר כן לפני מותו הו"ל להביא ראי' ממתני' (דף קכ"א ע"ב) מעשה בצלמון ובע"כ משום דהתם אמר כן בשעת מותו ואין ראי' משם להיכא דאמר כן בחייו לכן הביא מעובדא דר"ט ולידך דאדרבא בכה"ג עדיף טפי כיון שכבר הוחזק קודם שהי' נ"מ לאיסורא וכמ"ש כה"ג בהפלאה סופ"א דכתובות עכת"ד ואני מוסיף שכ"ה בתשו' מהרי"ק שרש קע"ב וז"ל כי הנלענ"ד דבר פשוט שמאחר שהעיד הרמב"א ששמע מג' או ד' בני ברית שהאחד שהמיר דתו ונלעע על ירכו הי' אומר שהוא בן הקדוש ר"י וא"כ שמע מהם שהי' מת דאיתתא שריא בלי שום פקפוק ואע"ג שהם לא היו מכירים אותו ולא יודעים שמו כ"א על פיו פשיטא דמהני ואפי' בפ"א שאמר ששמו כך די בכך וראי' ברורה מדגרסי' בשילהי יבמות וכו' שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן יהונתן וכו' והשיא ר"ט את אשתו הרי לך דאע"ג דלא הוחזק לו ששמו יוחנן בן יונתן כ"א בסיפור בעלמא באקראי כדאמר לו יפה כונת ואפ"ה השיאה.

הביא ר"ט אשה ה"כ ל"ש ומתוך ראי' זו שהבאתי הוכיח הרא"ש דלא בעי' שיכיר העד אותו שמעיד עליו שמת רק שידע שמו וסמך עליו הלכה למעשה ומאחר שהם א"ל א"כ שאותו המומר הגולע אלה ומת אין לך עדות גדול מזה וכו' ואם נפש אדם לומר הרי כתב הרמב"ם ז"ל וכו' משמע דבעינן שיזכיר שם עירו בעדותו וכו' גלפע"ד דהיינו דוקא היכא שאינו מזכיר שם אביו אז נ"ל יוסף שממקום פלוני וכו' גם עדות רמבי"ק פשיטא שעדות גמורה היא שהרי הי' מכירי מחיים גם ראהו מת והעיד שהי' שמו נתנאל גם שם אביו ידע ע"פ דודו וכו' ופשיטא דע"פ דודו מהני גם יכול להעיד עליו כדפשיט תלמודא פ' החולץ גבי ואשתמודעינהו דאחוה דמיתנא וכו' דהלכתא אפי' קרוב וכ' הרי"ף וכו' גילוי מילתא בעלמא דאפי' קרוב וכו' דלאו אמלתא דאיסור קא מסהדי וכו' ואע"ג דבההוא שעתא דמגלי מלתא דאחוהי דמיתנא הוא ככר אנו צריכין לעדותו שהרי הוא רוצה לחלוץ וכו' אפ"ה לא חשיב אלא גי"מ בעלמא כ"ש הכא שבשעה שא"ל וכו' שזה נתנאל הי' בן אחיו עדיין לא היינו צריכין לעדותו וכו' עכ"ל ואח"ז ביאר שם דאף דכמ"פ ס"ל דאין עא"ג ביבמה מ"מ הכא דהיבם מומר יש להקל ע"ש וכמ"ש בכ"ד דגבי היתר עגונה מהני בכה"ג ומפורש ג"כ סברת רו"מ דאדרבא מה שאמר קודם שהוצרכו למלתא דאיסורא מהני טפי וע' בתשו' מהר"מ מלובלין סי' כ"ו באמצע התשו' שהביא בקיצור ממהרי"ק הנ"ל לנידון דידי' שהתספאר המומר בחייו במדינת אטליא שאם הי' רוצה להרויח ממון היה בידו להתיר יבמה זקוקה לו בארץ פולין דאע"ג שלא נודע זה כ"א ע"פ דברי המומר אפ"ה נאמן והביא ראי' המהרי"ק הנ"ל ע"ש ובתשו' מהרשד"ס חא"ע סי' כ"ט באמצע התשו' הביא ג"כ מתשובת הרא"ש שבסימן קי"ח הנ"ל ואח"ז הביא ראיות דמדאורייתא לא חיישינן שמא שינה שמו דלא חציף איניש לשנות שמו דמלתא דעל"ג לא משקרי אינשי אלא דרבנן החמירו לכן אפי' אשה נאמנת כמ"ש הרמב"ם וב"י חו"מ סי' מ"ט ומה שחששו מדרבנן הוא משום דאיכא למיחש שמא שינה לאיזו תועלת ובמקום דליכא למיחש פשי' שהוא נאמן עד שאם אירע שאנו צריך לידע שמו וידענו אותו מפלוני שאמר שהגיד לו מפיו שמו ע"י סיפור דברים אין לספק בזה כלל דודאי כיון שלא היה שום חשש לומר דמשום הגלה שינה שמו אז ודאי יש לנו לסמוך וכו' דקושטא הוי מטעם דלא חציף איניש ומש"ה כתב מהרי"ק וכו' ע"ש וה"נ בכ"ד ולפענ"ד גם מד' הרמב"ם וש"ע סי' י"ז סי"ח מוכח כן שהרי מבואר שם בא א' ואמר לנו אמרו ב"ד או אנשים כשתלך למקום פ' אמור להם שמת יצחק בן מיכאל וכו' אשתו מותרת והנה בשלמא גבי אמרו ב"ד ניחא דמסתמא דקדקו בדבר לידע שמו כן אבל באמרו אנשים הרי ניחוש שמא סמכו על מה ששמעו מהמת בחייו בדרך אקראי שקרא א"ע בשם זה ואיך נסמוך ע"ז להתיר האשה ובע"כ דגם בכה"ג מהני שפיר דכיון שקרא א"ע בשם זה לא חציף איניש לשנות שמו וכמ"ש הפוסקים הנ"ל וע' בשו"ת הרי"מ חא"ע סי' י' וז"ל ע"ד העגונה הנדרים להתירה א' ע"י אמירתו בפני אנשים שהוא מאזערקאוו שיועיל חיפוש וכו' כיון דאמירתו דרך שיחה ג"כ מהני כמבואר בפוסקים מהא דיוחנן וכו' עכ"ל זהו ג"כ כמ"ש:

אך דלכאורה י"ל דבנ"ד יש לחוש שמא שאל הוא את הפאס והמליצה מן הגר ולפי שנכתב בפאס שם זה שינה ג"כ את שמו וקרא א"ע אברהם מאיגטערדאם וגם קרא א"ע גר צדק לפי שכן נכתב בכתב המליצה אבל נראה דכיון דבזמן שנאבד ממנו הפאס ביקש מראב"מ שיכתוב להרב וגם לשרי הבעהערדע שישלחו לו פאס אחר ואם איתא שאינגו זה הגר רק ששאל ממנו הפאס א"כ איך ערב לבו לבקש זאת מהרב ומבעהערדע דשאה הר' אברהם גר צדק הוא בביתו ויתגלה שקרו ויוכל לבא לעונש בפלילים על המעשה שעשה להשתמש בפאס של אחר ואפי' בעכו"ם לשי' מהרי"ק היכא דמסכן נפשו באיירהו נאמן ואף שהרלב"ח נחלק עליו כמ"ש בקו"ע סי' רפ"ד היינו בעכו"ם משא"כ בישראל י"ל דלכ"ע אין לחוש שמכזב באופן כזה וע' תשו' פ"י ח"ב סי' ס"א בשם מהר"ל מפראג שחולק ג"כ ע"ד מהרי"ק אבל הב"י בתשו' הביא לד' מהרי"ק וכן מצאתי במהרשד"ס א"ע סי' קס"ה שפסק כמהרי"ק וע"ע בט"ז יו"ד סימן שט"ז סק"ד שהעתיק לשון מהרי"ק הנ"ל והוכיח ג"כ דהיכא דמפסיד לעצמו גם עכו"ם נאמן ומכ"ש בנ"ד שאין לחוש לזה:

וגם בעיקר הדבר אם חיישי' לשאלה כבר נודע מחלוקת הראשונים בזה וכבר קבלם בפת"ש סי' י"ז סקל"ה ומאז הבאתי ראי' מדברי רש"י חולין (נ"ו ע"א) ד"ה פלגיא וכו' וכליו של הורג עכ"ל ומוכח דס"ל דל"ח לשאלה ואח"ז מצאתי בתשו' גא"ב סי' כ"א שהעיר בזה וע"ש מ"ש ע"ז וראיתי בתשו' פ"י ח"ב שוסי' נ"ג נדפס תביעה התוי"ט ופסק ג"כ להקל כדעת רבו מהר"ל מפראג ושגה מקודם אבאר אם חשש שאלה מה"ת או רק מדרבנן והנה בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תשל"ח כתב בפשי' דהא דבא"ה חיישי' לשאלה הוא רק משום חומרת א"א והביא דעת י"א דל"ח לשאלה כלל אפי' בסימנים שאינם מובהקים ביותר ואפי' למ"ד סי' דרבנן ותמה עליהם דבשלמא למ"ד סיד"א ניחא אבל למ"ד סיד"ר איך מתירים א"א בסיד"ר והי' דס"ל דאפקעינהו רבנן לקידושין ועבדו מעות מתנה אבל אין לסמוך ע"ז ואין להתיר בסימנים בכלים אם אין הסימנים מובהקים ביותר אבל באבידה ל"ח לשאלה וטעמא דאפי' באלו ויודע סימני הכלי מנין ידע שנאבד מבעליו שהוא בא ונותן סימן ומטעם זה לא חיישי' ג"כ למכירה אבל משום חומרת א"א נהי דסיד"א מ"מ חיישי' לשאלה משום חומרת א"א אבל בסימנים מובהקים ביותר גם באיסור א"א אין לחוש לשאלה דסימנים כאלו כעדים דמי ואין מכירים בסי' אלו אלא הבעלים הרגיל אצלו אבל מי ששואל אותם אינו מכיר בסי"נ כאלו עכת"ד אבל ברא"ש סופ"א דב"מ סי' נ' כתב וז"ל ואע"ג דמשמע פ' בתרא דיבמות דחיישי' לשאלה ה"מ לענין איסורא דאין מתירין א"א ע"י סי' בגדי המת דשמא השאיל כליו לאחר וכו' ואפילו אי חיישי' לשאלה מדאורייתא מ"מ יכולים לתקן לענין ממון שלא נהגם וכו' ותדע מדלא אייתי ביבמות מהני' דמצא פירות בכלי אלא פריך חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן משום דדרשי' לקמן בפ"ז מקרא להביא חמור בסי' אוכף עכ"ל הרי שהוכיח מדפריך הש"ס אקרא דסי' אוכף דניחוש לשאלה ובע"כ דהוי מה"ת אבל הנה בתוס' ב"מ (כ"ז ע"ב) ד"ה ת"ש חמור בסי' אוכף כתבו דברייתא הוא והדבר יפלא מדוע הוצרכו לזה ואמאי לא ניחא להו לומר דפריך מהא דהש"ס דריש לעיל הכי מיתורא דקרא וכמ"ש רש"י וכבר תמה בזה בתשו' פמ"א ח"ב סי' ל"ב והי' נראה דס"ל להתוס' כדעת רדב"ז הנ"ל דכל חשש שאלה הוא רק מדרבנן וא"כ אגופא דקרא לק"מ ולזה כתבו דברייתא היא שהביאה ד"ז להלכה וקשה ניחוש לשאלה וע' כה"ג בתשו' נו"ב סי' ל"ב אלא שלא ביאר כן דברי התוס':

אבל מד' תוס' יבמות (ק"כ ע"ב) ד"ה כליו וכו' נראה דמסופקים בזה וגם מדברי תוס' שהבאתי אין הכרח די"ל כמ"ש הפמ"א שם דמדנקט רבא עצמו לעיל בעדים דגופו וסימנים דגופו ובעדים דאוכף וסימנים דאוכף מוכח דמספק"ל אי סיד"א או סיד"ר ולכן ק"ל להתוס' מה פריך לכן פי' דברייתא הוא וע' תשובת אמרי אש סי' ק"י קי"א שהוכיח מתשו' ריב"ש סי' שע"ט דחשש שאלה מה"ת:

והנה הב"ש סקס"ט הביא דעת מהר"ל מפראג דאי סיד"ר ל"ח לשאלה והב"ש השיג עליו ובתשו' נו"ב מהד"ק סי' ל"ב הביא ראי' לשי' מהר"ל דהא בב"מ כ"ז דייק מהא דאע"פ שיש סי' בגופו וכליו דסיד"ר ומשני כליו דחיישי' לשאלה ופריך א"כ חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן ומשמע דאי הו"א סיד"ר וקרא דחמור בעידי אוכף ניחא והא אכתי היקשי היכי מהדרינן בעידי אוכף ניחוש לשאלה והאריך שם להוכיח דקושי' הש"ס סיבבת להוכיח דסיד"ר ע"ש וגם בתשו' נא"ב סי' ס"ד בתשו' הנ' מזהלקווא העיר בזה ולענ"ד אין ראי' דודאי י"ל מסברא דאי סיד"ר מסברא חיישי' לשאלה אבל היינו בדליכא היכחה מקרא להיפוך אבל בדאיכא הוכחה מקרא להיפוך בודאי לא חיישי' כמ"ש התוס' דאי סיד"א לא חיישי' לשאלה ומ"מ בדאיכא הוכחה מקרא להיפוך חיישי' כן ה"נ בזה וא"כ פריך הש"ס שפיר דבשלמא אי סיד"ר ומיירי בעידי אוכף י"ל דקמ"ל קרא דחמור דלא חיישי' לשאלה אבל אי סיד"א וטעמא דמתניתין דאע"פ שיש סי' וכו' משום דחיישינן לשאלה קשה מהא דחמור בסי' אוכף ולבתר דמשני דאוכף לא מושלי וליכא הוכחה מקרא דל"ח לשאלה מוקמי' אסברא דאי סיד"ר חיישי' לשאלה וז"פ, ועוד י"ל דודאי י"ל דגם אם ל"ח לשאלה היינו משום דרוב ב"א אינם משאילים בגדיהם אבל מיעוטא איכא ובעדות אשה דאיכא חזקת א"א אמרי' סמל"ח ואף דחזקה דאשה דייקא מגרע לחזקת א"א כמ"ש התוס' כתובות (כ"ב ע"ב) ד"ה הבא עלי' וכו' ככר כתבו התוס' ביבמות (קט"ו ע"א) ד"ה טעמא וכו' דהיכא דהעד אומר בדדמי ל"ש סברת דייקא ע"ש אבל באבדה דליכא חזקת ממון כמ"ש התוס' כתובות (ט"ו ע"ב) ד"ה להחזיר וכו' אין לחוש לשאלה אבל התינח אי סיד"ר אבל אי סיד"א בעכצ"ל דאי חיישינן לשאלה היינו דרוב משאילים דהא מבואר בבכורות (מ"ו ע"ב) דהא דבעינן פרוף עם החותם הוא רק מדרבנן ואי נימא דחשש שאלה רק משום דסמל"ח והו"ל פלגא מהרוב להקל בדרבנן כיון דהוי כד"ר וליכא חז"א דככר אזדא לה ע"י הרוב וא"כ אי סיד"א היכי אין קתני עלה במתני' דאע"פ שיש סי' בכלין

אין מעידין ואי סיד"א טעמא משום דחיישי' לשאלה וקרי בדרכנן אין לחוש לשאלה ובע"כ דרוב משאילים ופריך שפיר מהא דחמור בסימני אוכף אבל אי סיד"ר וטעמא דמתני' דאף ע"פ שיש סימנים משום דסיד"ר שפיר י"ל דדוקא בא"א חיישינן לשאלה אף דרוב אין משאילים מ"מ כמל"ח משא"כ באבדה:

ובזה נראה ליישב שינוי לשון הסוגיות מיבמות (ל"ב) דביבמות מבני כלים דחיישינן לשאלה פריך מידי מהא דחמור בסימן אוכף ומשני דהאוכף לא משאלי והדר פריך ממלאו קשור בכים וכו' ומשני דכים וכו' לא מושלי ואב"א כליו בחיורי וסומקי ובב"מ משני בתחלה אב"א בחיורי וסומקי והדר פריך ממלאו קשור וכו' והמהו הפו"ח ונו"ב דהך קושי' הו"ל למיפרך קודם דמשני כלישנא דאיב"א דהא להך לישנא אין הכרח מהמשנה כלל דחיישינן לשאלה ולפמ"ש י"ל דהא אי סיד"ר י"ל דדוקא בדאיכא חזקת א"א חיישינן לשאלה א"כ גם בהא דמלאו קשור וכו' דקיימא האשה בחזקת א"א גם אי סיד"ר ראוי לחוש לשאלה ולכן בב"מ לא סידר ב' הקושיות יחד לפי שאינם בגנון אחד דבקושית חמור בסי' אוכף רצה להוכיח דסיד"ר אבל ממלאו קשור גם אי סיד"ר קשה אבל ביבמות שלא הביא כלל בבעיא אי סיד"ר ומייתי בפשי' דברי רבא דסיד"א ומפרש טעמא דמתני' דחיישינן לשאלה ואם כן בע"כ ס"ל דרוב משאילים אם כן גם מאי דמקשה מחמור וכו' אינה להוכיח דסיד"ר אלא פריך אחששא דשאלה ושני הקושיות מחמור וממלאו קשור הם בגנון א' לכן סידר ב' הקושיות יחד ונדחה ראיית הנו"ב ושפיר י"ל כדעת הב"ש:

עוד הביא הנו"ב ראי' לדעת מהר"ל מהרמב"ם פי"ד מגזלה דשביק לשון אוכף דנקט בש"ס ונקט מרדעת ובע"כ דס"ל דלדידן דקיי"ל סיד"ר ולא חיישינן לשאלה אין חילוק בין אוכף למרדעת ע"ש היטב ולא העתקתי אריכות דבריו יען שהספר מצוי ואני תמה מאוד דלפמ"ש הנו"ב בעצמו סי' כ"ט וסי' ל"ב דהרמב"ם פוסק להלכה כמ"ד סימד"א ורק משום חומרא דא"א מחמירים לומר סיד"ר ולכן בד"מ יורדים לנחלה מד"ת אם כן לשי' מהר"ל דדין חיישי' לשאלה תליא אי סיד"א או סיד"ר אכתי תיקשי איך פסק רמב"ם דמחזירין בסי' מרדעת הרי בד"מ קיי"ל סיד"א וחיישינן לשאלה מה"ת וכה ראיתי בשו"ת שו"מ מה"ק ח"א סוסי' קפ"ג שתמה על הנו"ב מהא דסימן ר"כ ס"ז דאוכף נתון על המרדעת ובאה"ז מבואר דמסקנ שעושה תבורה אם כן המרדעת מסקב יותר אבל לפמ"ש בתשו' רח"כ א"ע סי' ל"ב להוכיח מנדה (י"ד) וב"ק (כ"ב) דהאוכף של עץ והמרדעת אינו של עץ אם כן האוכף מסקב ולא המרדעת (וע' בשו"ע א"ע סי' כ"ג ס"ו אסור לרכוב בלא אוכף פי' מרדעת והוא תמוה דאוכף ומרדעת אינם ענין א') (א"ה בהמ"א ע' בש"ס דשבת (נ"ג ע"א) חמור יוצא במרדעת וכו' ולא באוכף וכו' הרי דהם שני ענינים וע' בערוך אות א' אכפא חמור בסימני אוכף פי' אוכף של עצים נתון על המרדעת של חמור כדי למנוע חיכוך המשאוי על גבי החמור וכו' פי' שהאוכף העץ שהוא אחורי הסרג וכו' ומבואר כד' רח"כ הנ"ל וע' ברש"י שבת (נ"ג ע"א) ד"ה באוכף דאיהו נמי מהני לחממה שהוא סותר למ"ש רש"י בנדה (י"ד) וע' בירושלמי שבת פ"ה ה"ד יוצא החמור באוכף שלו בשביל לחממו וע"ש בק"ע מ"ש בזה ועל הט"ז (סי' ב"פ) ובמק"א כתבתי ליישב ד' רמב"ם דהא דין שאלה תליא בב' ליבני דהש"ס כמ"ש התוס' והיינו למ"ד סיד"א והרי הרמב"ם ס"ל להלכה דסיד"א ורק בא"א משום חומר כרת יש לחוש שמא סיד"ר כמש"ל ודעת רמב"ם בכל מקום לפסוק כאיב"א כמ"ש הה"מ פכ"ו ממלוה וב"י א"ע סי' ק"ב ומג"ע פ"ד מחובל ומזיק ותשו' רש"ל סי' ל"ה וכיון דלליבנא דאיב"א בחיורי וסומקי ל"ח לשאלה לכן פסק כן הרמב"ם באבדה ומחזירין בסי' מרדעת אבל בא"א דחיישינן שמא סיד"ר אם כן חיישינן לשאלה כמ"ש הב"ש:

והנה עוד הביא הנו"ב ראיה לשי' מהר"ל מהש"ס דב"מ שם דאמר רבא למ"ל דכתב שור חמור שה ושלמה צריכי דאי כתב שמלה הו"א בעדים דגופא וסי' דגופא אבל חמור בעדים דאוכף וסי' דאוכף לא מהדרינן וכו' והקשה הנו"ב למ"ל למינקט אי כתב שמלה הרי גם אי לא הוה כתב גם שמלה הוי סד"א כן כיון דליכא לימוד ע"ז ממילא אימעוט ומזה הוכיח דמסברא ל"ח לשאלה ודלא כהב"ש ע"ש באורך. וכ"ל ליישב דהנה הפ"י בכתובות (י"ב ב) הקשה למ"ד בו"ש ברי עדיף ובא"י אם נתחייבתי חייב אם כן למ"ל קרא לסימני אבידה הרי בעל הסי' טוען ברי שהוא מכירו בט"ע שהוא שלו והמוצא טוען שמא וגם למאן דאמר איא"כ פטור היינו משום חזקת ממון אבל המוצא אבדה אין לו ח"מ ומ"ש הפ"י ליישב משום דאיכא רובא דעלמא נגד ברי שלו יש לפקפק עפמ"ש הנו"ב מה"ק א"ע סי' מ"ג לדחות דברי השואל דלגבי הנטבע אין לנו לילך בתר רובא דעלמא שהרי גם הנטבע הוא מן הרוב ע"ש היטב אם כן ה"נ בזה דו"ק והבכא לבן העיקר כתי' כ' של הפ"י דדוקא היכא דאיכא חזקה דא"א תובע אא"כ יש לו אמרינן דברי עדיף אבל במציאה דהמוצא לא טרח בה מידי מורי הנותן סי' היתרא ללקחו ולא נחשב אצלו כגזל ע"ש וי"ל דאף דנו"מ גוזלו משל מי שהוא באמת בעל האבדה וי"ל שסובר בדעתו דכיון שלא נודע של מי הוא לעולם לא יבא בעל האבדה ולא יודע לו כלל ויתייאש ממנו וישאר בידו. אך לפ"ז יש להעיר בהא דפריך הש"ס בהא דחמור בסי' אוכף דניחוש לשאלה הרי בא"ז הקשה איך ס"ד דניחוש לשאלה אם כן איך מחזירין אבדה בסימנים ניחוש שמא זה איזו זמן השאיל בעל האבדה חפץ זה להתובע ועי"ז מכיר הסימנים ותי' דלזה לא חיישינן דאיך נודע לזה שתובע החפץ שנאבד חפץ זה מבעל האבדה שיאמר סימני החפץ שמא נאבד מאחר אבל בחמור בסי' אוכף תיקשי שמא השאיל התובע את האוכף לבעל החמור ודרך ב"א כשהמשאיל תובע אוכפו מהשואל אומר השואל שנאבד ממנו האוכף עם החמור של השואל ועי"ז נודע למשאיל שנאבד חמור של שואל לכן בא ונותן סי' ותובע גם החמור ע"ש ואם כן מה פריך דניחוש לשאלה הרי בזה שוב ידוע לתובע של מי הוא החמור ואם יקחנו הוי גזל גמור ושוב נימא בו"ש ברי עדיף ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וכקו' הפ"י אבל נראה דהא כל קו' הפ"י רק למ"ד איא"כ חייב אלא דגם לדידן דפטור מ"מ הקשה שפיר משום דאין להמוצא חזקת ממון כמש"ל ואם כן לפמ"ש התוס' ב"מ (כ"ז שם) בד"ה מה שמלה וכו' דדין יאוש ילפינן משמלה דדוקא דבר שי"ב סימן חייב להחזיר דעי"ז שיש לו בו סי' אינו מתיאש דגם אי סיד"ר שמא ימצא עדים על ידי שיאמר להם הסימן אבל דבר שא"ב סימן כלל מתייאש והוי של מוצא ע"ש אם כן לפי זה אי נימא דבחמור בסימן אוכף ניחוש לשאלה ולא יחויב להחזירו לו אם כן כיון שאין לו סימן בגוף החמור אלא באוכף הרי גם בעידי אוכף לא יחזירוהו כיון דחיישינן לשאלה אם כן שוב מתיאש בעל החמור והו"ל של מוצא א"כ שוב יש לו חזקת ממון ובכה"ג לא אמרינן בו"ש ברי עדיף כמש"ל ופריך שפיר ואם כן מיושב קו' הנו"ב בהא דאמר אי כתב שמלה דודאי אי ל"ה כתב שמלה ל"ה ידעינן אם יאוש קונה ושוב ליכא להמוצא חזקת ממון ובלא"ה מהדרינן חמור בסימן אוכף משום דבו"ש ברי עדיף אבל השתא דכתיב שמלה ומינה ילפינן דיאוש קונה כמ"ש התוס' והוה סד"א דניחוש לשאלה דליכא למימר בו"ש ברי עדיף כיון דאיכא להמוצא חזקת ממון ופריך שפיר. וא"ש ודו"ק היטב:

עוד יתכן לומר בזה דהנה בשו"ת אבני קדש סי' כ"א הקשה בהא דפריך דניחוש לשאלה הרי בתוס' רפ"ק דב"מ הקשו בהא דזה אומר כולה שלי וז"א חציה שלי דהא הוה ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי כדאיתא ביבמות (ל"ח) גבי ספק ויבם ותירוצם אינו מובן כמ"ש התומים סי' ק"ד סק"ז והחזיק בתי' האס"ז דהא זה שטוען חצי' שלי הומ"ל כולה שלי ובשביל שהודה לא יפסיד והפ"י תי' דהכא זה שאומר חצי' שלי מוחזק כמו האומר כולה שלי ואין להוציא מיד המוחזק מכח סברת ספק וודאי ע"ש ולפ"ז קשה דהכא כיון באומר סימן באוכף הוי האוכף בודאי שלו אם כן שוב ראוי לומר דגם החמור שלו מטעם ספק וודאי ובזה ל"ש ב' תירוצים הנ"ל ע"ש אך לפמש"ל דאי נימא דחיישינן לשאלה יקנה ביאוש להמוצא לק"מ דלהוציא מידו ל"מ סברת ספק וודאי וכמ"ש הפ"י הנ"ל ואם כן שפיר הוצרך להביא מהא דשמלה דמזה נשמע דיאוש קונה ומיושב קו' הנו"ב:

אבל הנה גוף הסברא שכתבתי דכיון שאין לו סי' בחמור מסתמא אין לו בו שום סימן ומתייאש מהחמור יש לדין דזה לא יתכן אלא אי סיד"א אבל אם סיד"ר ובא לגבות החמור בעדי אוכף שוב י"ל דלא נתיאש מהחמור שיש לו בו סימן ומה שלא אמר הסימן לפי שאינו מועיל ומ"מ אינו מתייאש משום שע"י הסימן יוכל למצוא אחר כך עדים כמש"ל בשם התוס' אם כן שוב ליכא להמוצא חזקת ממון ושוב ראוי לומר דבו"ש ברי עדיף או דאין ספק מוציא מידי וודאי ואין סברא לחוש לשאלה ולא אצטריך קרא דחמור וא"ל דמ"מ אצטריך להיכא דהתובע מודה ואומר שאין לו שום סימן בהחמור אבל ז"א די"ל כמ"ש האס"ז ריש ב"מ הנ"ל דכיון שהי' בידו שלא להודות שאין לו סימן ומפני שהודה לא יפסיד ולכן למ"ד סיד"ר אין לחוש לשאלה (שוב מצאתי בשו"ת ביעו"ק סי' י"ז סק"ט שכתב ג"כ כסברתי דאי ניחוש לשאלה יש להמוצא חזקת ממון והאריך ליישב דברי תשו'

ב"י

בי' בצירוף סברת בו"ש כרי עדיף אבל לא הזכיר מדברי הפ"י ולדבריו תיקשי למ"ל קרא דסימנים ולי נימא כהי' הפ"י נדחו דבריו שם ע"ש ותבין):

אך לפי דברינו י"ל גם דברי הב"י בכגון שלי וקורתי וסמכתי על המעיין והנה לפמש"ל בשם הרדב"ז דכל חשש שאלה הוא רק מדרבנן וגם לפמש"ל דלמ"ד סיד"ר כל חשש שאלה הוא רק משום סמ"ח והו"ל פלגא א"כ נראה דבדרבנן אין לחוש לשאלה וגם אי הוה חשש דאורייתא מ"מ הוי רק ספק ובדרבנן אין לחוש דכל החשש הוא רק חוקת א"א וכבר העלה כן בתשו' נו"ב מה"ק סי' מ"ג וע' בפת"ש סקל"ה מכמ"ק בזה וכן מצאתי בשו"ת כתע שעשועים סי' ס"ה שהעלה כן א"כ לפ"ז בנ"ד שכבר הבאתי בשם תשו' מהרשד"ם דמדאורייתא אין לחוש שמא שינה שמו א"כ ליכא אלא חשש דרבנן ושוב אין לחוש לשאלה וכיון שנמצאו אללו הפאם וכתב המגילה יש להקל ועוד דבנ"ד גבי העודת משע וכתב מגילה כבר הביא רו"מ מתשו' נו"ב מה"ק סי' נ"ג דזהו ממידי דלא מושלי אינשי וכן מצאתי בשו"ת אמרי אש סי' ק"י קי"א וע"ש פלפול עצום בענין זה ואף שיש לדון בזה מתשו' הב"י שהביא הב"ש שהעלה דאי סיד"ר גם בכלים דלא מושלי ואפי' בכי"מ אין להקל אבל כבר תמהו עליו דא"כ למ"ד סיד"ר איך יפרנס קרא דחמור דאפי' בעידי אוכף ניחוש לשאלה ואף דאוכף לא מושלי הרי להב"י גם בזה אסור והי' נ"ל לפמ"ש בתשו' גא"ב סי' ס"ד בתשו' הגאון אבד"ק זאלקווא דבפקדון שאסור להשאילו לאחר דמסתמא אין הבעלים רוצים שיהי' פקדונו ביד אחר גם הב"י מודה וכ"ה בשו"ת ב"ח החדשות סוסי' ס"ה בתשו' בן המ"ב ומ"ש שם מהא דלאו כ"ע דינא גמירי ועיין בתשו' נ"ל סי' ק"ו במ"ש מהש"ס דגיטין (כ"ט) דלק"מ וא"כ י"ל דקרא דחמור מיירי בכה"ג שהי' ביד תובע בפקדון והמפקיד מודה שאין החמור שלו אבל הדבר תמוה דגם בפקדון הא יש לחוש לנפילה ואף די"ל דלנפילה דיחיד ל"ח כמ"ש גדול א' בהגהת תשו' ב"ח החדשות שם מ"מ אטו גרע זה משאלה במידי דלא מושלי דחיישי' לשי' הב"י ועיינתי בתשו' ב"י וראיתי שדברי הגדולים הנ"ל תמוהים וח"ל לא ידעתי מי הכניסו להמרדכי בההוא עובדא לדחוק א"ע לאוקמי כלישנא דסי' גופו בארוך וגוץ הא אפי' להידך לישנא בההוא עובדא איתתא שריא דהא פקדון הוו הנך י' ליטרין ולא עביד איניש דמסר מה שמוסרין לו ביד אחרים וכו' כדתנן אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרים וא"כ כיון שמרת יהודית אומרת שמסרה לבעלה י' ליטרין להוליך לאחי' וחזקה שלא הוציאם מת"י זהו ודאי סי' מובהק דאורייתא ואין סי"מ גדול הימנו וכו' אבל הרי"ף ורא"ש כתבו מתני' סתמא דאע"פ שיש סי' בגופו ובכליו ולא הזכירו שמעידין על סי' מובהק וכן שום א' מהפוסקים לא הזכירו דמעידין עליו אם מכירין כיסו וטבעתו וארנקי שלו וכו' ומשמע דס"ל כתי' א' שבתוס' דמעיקרא כי בעי לאתויי מברייתא דמצאו קשור דסיד"א הוי ס"ד דאדם אחר מצאו וכי אמר רבא דכ"ע סיד"ר מיירי שמצאו בעצמו ומכיר הכיס בט"ע ונאמן בשיני וכו' וא"כ גבי מה דליכא מיגו אין מעידין אפי' על כיס וארנקי וכ"ת א"כ מאי האי דכתב הרא"ש בתשו' שבטור א"ע סי' קי"ח ואותם שמצאו רגלי והכירו בתי שוקים שלו סי' מלבושים לא הוי סי' דלפעמים אדם משאיל וכו' ומשמע דסי' כלים דל"ה סימן משום דחיישי' לשאלה וא"כ בכיס וארנקי דליכא למיחש לשאלה הוי סימן מובהק נ"ל דלרבותא נקט דאפי' למ"ד סיד"א מודה דבכה"ג ל"ה סימן אבל כיון דמכפק"ל אי סיד"ר אפי' בכלים דליכא למיחש לשאלה ל"ה סימן כמ"ש ומ"מ הדין שכתב המרדכי אמת ולא מטעמי' אלא כמ"ש הרמב"ם וכו' וגה לי אמרו יהודי נושא י' גמלים ומה לי מוליך י' ליטרין וכו' עכ"ל תשובת ב"י ומבואר דגם בפקדון למ"ד סיד"ר לא הוי סי"מ וא"כ נדק"ל דא"כ חמור בעידי אוכף אמאי מהני:

ודרך פלפול י"ל לפמש"ל בשם הא"ג שהקשה אהא דפריך ניחוש לשאלה דהא אין ספק מוציא מידי ודאי וכתבתי דהמוצא קנהו ביאוש ואיכא חזקת ממון וא"א להוציא מידו אך דזהו אם סיד"א אבל אי סיד"ר י"ל דלא נהייאש כמש"ל אך דאם התובע מודה שאין לו סי' שפיר נהייאש אך דא"כ איכא מיגו להתובע דאי בעי שתק והרי הב"י מודה בדאיכא מיגו א"כ א"ש קרא דחמור בעידי אוכף:

עוי"ל עפמש"ל בשם הפ"י לתמוה מהא דבו"ש כרי עדיף ותי' דאיכא רובא דעלמא להיפוך ולפ"ז באוכף דרובא לא מושלי א"כ איכא הד רובא לגבי רובא דעלמא ושוב י"ל בו"ש כרי עדיף (ומהא דמצאו קשור הרי מיירי במצאו בעצמו ויש לו מיגו כמ"ש הב"י שם וע' תפארת צבי סי' ב'):

אבל בכ"ז כבר דחו דברי הב"י בתשו' המנ"ש שבתשו' גא"ב סי' כ"א ותשו' ב"ח סי' פ"ז ומהרח"ש בקו"ע בשו"ת סי' כ"א ובש"ס להקלה"ח ס"ו פכ"ב והעלו להקל וע' הפ"ל סי' י"א שהעלה דבדבר דלא מושלי כלל גם הב"י מודה וע"ע בנו"ב מ"ת א"ע סי' ס"ו ותשו' פ"י ח"ב סי' נ' נ"א נ"ב ועכ"פ בדרבנן י"ל דגם הב"י מודה דאין לחוש בכה"ג לשאלה וא"כ בנ"ד לכ"ע יש להקל:

והנה עוד העיר רו"מ דאף שזה שמו מ"מ שמא יש עוד א' ששמו כשמו וגם הי' גר וע"ז הביא מהא דיבמות (קט"ו) בשובדא דיצחק ריש גלותא ובאמת שד"ז תלוי בשאלי רברבי כמ"ש בש"ע סי' י"ז סי"ח אך דבנ"ד שלא הוחזק שם אחר כזה בעיר אינגערדאם ובפרט שהוזכר גם שם הכינוי דלבי' כמ"פ עדיף משם אביו כמ"ש בשו"ת כנסי"ח סי' נ"ג בשם תשו' הרא"מ סי' ע"ו ורשד"ם סי' ל"ה ודרכי נועם סי' ח' והוא הביא ראיות לזה וע"ש בכנה"ג הגה"ט אות רמ"ב וגם הי' גר נדק דלא שכיח כ"כ בזה"ז ובצירוף שנמצא אצלו כתב המגילה הניכרת לכתר"ה שנתן לו בכת"י לכן מכל הלין טעמי הנני מסכים בעניי עם מעכת"ה להתיר האשה מכבלי העיגון ולהתירה להנשא כדת של תורה ויען שמבואר בתשו' ב"ח החדשות סוסי' ס"ד כי מי שמתיר עגונה אחת בזה"ז כאלו בנה אחת מחורבות ירושלים העליונה להציל בחינה אחת מן אשת חיל וכ"ה בנח"ק על איכה בשם הרה"ק ר"א חיון לכן נדחקתי לגמור התשו' היום ביום הצום על חורבן בית תפארתנו והנלע"ד כתבתי:

סימן פה

להרב הה"ג וכו' מו"ה מרדכי דוד אינגיזר נ"י
אבד"ק זמיגראד.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שאבכך א' מקארמשין הי"ל אשה מזמיגראד וגירש את אשתו בפני מעכת"ה ובד"ל ושמו משה בן טוביה כי כן נקרא אביו בפ"כ טוביה וחתם טובי' ברשימה אחר היו"ד אך לס"ת נקרא טוביהו בלי נווי שלו ובלא טעם רק שכן דרך הנקדנים וסידר גט בשם משה בן טובי' ובכ"ז לחומרא סידר עוד גט בשם בן טוביהו דמתקרי טוביה והגם דהמגרש שמע שנסדר עוד גט אעפ"כ בשעת נתינת גט ראשון נתן הגט לחלוטין ואח"ז אמרו שיש ליזו פקפוק בגט ונסדר גט ב' כמ"ש בנו"ב ובשעת נתינת גט ב' כשאמר והרי את מותרת לכל אדם אמר בחטיפה ע"מ שלא תנשא עד עשר שנים והמגרש כבר נשא אשה וירצה לנערה או ירצה ממון ורו"מ לידד להתירה ובפרט דאם ירצו לגרש שנית ילטרך לקדשה שנית ולגרשה כמ"ש בסי' קמ"ג ובנ"ד הרי כבר נשא אשה ויעבור בחדר"ג עכת"ד:

הנה לענ"ד כיון דבלא כתב שם אביה כשר אלא דשינוי פוסל וא"כ בכתב שם שנקרא בפ"כ דגם בשם עצמו כשר בדיעבד מכ"ש בשם אביה ולא יעלה עה"ד לחוש בכה"ג דהוי שינוי מה שלא הזכיר שם שעולה לס"ת דגם בנקרא בשני שמות ביחד לידד בתשו' מהרא"ח סי' י"א דהוי כלא כתב השם ולא כשינוי וע' בשו"ת נט"ש סי' ע"ב וסי' פ"ג והארכתי בתשו' אחת מכבר אבל בכה"ג דנד"ד לכ"ע הוי רק כלא כתב שם שעולה לס"ת והרי גם בלא כתב כלל כשר מכ"ש בכתב שם שנקרא בפ"כ וא"כ אף שנכתב גט ב' לחומרא מ"מ כבר נתגרשה בגט הקדום והתנאי שהתנה ע"מ שלא תנשא אינו כלום כדמוכח בפ"ד דפרה מ"ב הזה משבית שביעית וחזר והזה שביעית פסולה משביעית שמינית וחזר והזה שמינית כשר ופי' הר"מ וז"ל אמנם אם הזה מטבילה שביעית ב' הזאות שביעית ושמינית היא כשרה לפי שכבר נשלמו ז' הזאות כמלותה וכל מה שיבא אחר זה לא יפסידה וכו' עכ"ל ומלינו כה"ג בזבחים (ל"ו סוע"ב) דבחטאת כיון דבמתנה אחת כיפר גם בנתן שני' חוץ לזמנה כיפר כיון דכבר עשה דבר המעכב בכפרה אף דלכתחלה לריך ד' מתנות מ"מ כשר וה"נ בנ"ד אינו פוסל ועמ"ש בהסכמתי לספר מחה"ש על הל' גיטין שנדפס מחדש אות ו' בהעתק תשובתי לוואלאטשיסק שהבאתי עוד מכמ"ק בענין זה ולכאורה י"ל דבנ"ד שאמר המגרש בלווי להסופר ועדים שיכתוב אפי' מאה גיטין עד שיהי' אחד כשר לדעת הרב וכיון שדעת הרב הי' לסדר עוד גט א"כ לא הוכשרו הגירושין בגט ראשון דהוי כשינוי בשליחות וע' כה"ג בב"מ סי' ק"ל ובפת"ש סי' קל"ג בשם כמה מחברים ובתשו' הג"ג

הבל זו

שבאתי משמ"ק השותרים בענין זה אם היתה כשר בדיעבד משמע ולא אעתיק מה שכבר נדפס בשמי ואי נימא דמשמע גם לכתחלה י"ל דבנ"ד לא נגמרו עוד הגירושין בגט ראשון אפי' בדיעבד אבל ז"א דבנ"ד היה הגט הראשון כשר גם לכתחלה ורק מצד חומרא סידר גט שני וכמ"ש רו"מ במכתבו ועוד דגם בלא"ה בודאי הי' בדעת רו"מ שיגמור גט א' כל מה שבכוחו לפעול בהגירושין דאל"כ איכא חשש ברירה לדעת הנו"ב ואחרונים וגם כתבתי בקין העבר בתשו' להרב אבד"ק בעגדיר במדינת בעסראביע לדחות ד' האחרונים שכתבו דהוי כשינוי בשליחות דכיון דתולה בדעת הרב מה שהוא כשר בדיעבד או מדאורייתא לדעת הרב גם בתנאו של הבעל וצווי שלו לסופר אינו מגרע כח הגט והבאתי מתוס' כתובות (כ"ד ע"ב) בד"ה ולעוברת על דת וכו' במ"ש דאין דעתו לכתובה אלא כמו שחייבוהו חכמים וכו' ע"ש וה"נ בזה ועוד הארכתי בזה וא"כ"מ ובפרט די"ל דבנ"ד שנתן כבר את הגט הקדוש עפ"ד הרב לכ"ע אין חשש ולכן נלע"ד להתירה וא"צ להשתדל גט אחר, והנלע"ד כתבתי:

סימן פו

להרב וכו' מו"ה משה קאסטען בראהן נ"י בהרב המו"ץ סוויוניצא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן ושמעון שבניס שיש להם בתים עומדים פניהם לרחוב העיר זא"ז ובין הבתים לאורך הבתים יש ביניהם מבוא מפולשת באורך ורחבה ג' אמות ע"פ כל האורך בערך מ"ה אמות ומצד השני מפולשת למגרש העיר אחורי הבתים עד הנהר ובקצה המפולש לרה"ר הוא פנוי ויכולים ללכת שם אולם בקצה השני מלא אשפה וזבל וגם אחר כלות הבתים עד הנהר מבוא יהיד בערך אמה עד הנהר וראובן יש לו פתח לר"ה וגם למקום המבוא ושמעון אין לו רק פתח לר"ה וחלונות אל המבוא הנ"ל ועתה פתח שפתח לשם וראובן מעכב בידו ורו"מ כ' שנידון כזה מבואר בשו"ת חסל"א חח"מ סי' כ"ה ופסק דיוכל לעכב עליו והנה הרב הנ"ל כ' שם דגם במפולש לסימטא אסור לפתוח שום פתח כמ"ש הנימוק"י ובמח"כ נעלם ממנו ד' הסמ"ע סי' קס"ב סקי"א דלפי' הרא"ש וסייעתו גם במפולש לסימטא דינו כרה"ר וקיי"ל כוותי' ע"ש וגם מ"ש הרב הנ"ל בטעמא משום דעי"ז שיפתח פתח לשם יזכה בד"א שלפני הפתח יש לדון דבנ"ד ל"ש כלל ד"ז עפמ"ש בתשו' הרא"ש שבטור"מ סי' קנ"ד סכ"ד וסכ"ה דמבואר דאי ליכא בחצר שיעור ד"א הרי הוא כאלו הכותל דבוק ממש לחלון ולפתח ויוכל זה לבנות גם סמוך לו ממש ע"ש א"כ בנ"ד שכל רוחב המבוא ג' אמות לא יזכה זה במה שפותח פתח כלום אך דבנ"ד הוי כמבוי שאינו מפולש כיון שהזבל ואשפה מונח בצד השני על כל רוחב המבוא וא"א לילך דרך שם וד"ז מבואר ברש"י עירובין (ו' ע"א) ד"ה מכלל וכו' כגון שפרוצה למקום מטונף וכו' ואין דרך רבים מצויים וכו' וכ"ה במג"א סי' שס"ה סק"ד וא"כ איכא טענת ריבוי נכנסים:

ואולם הנה דעת הרשב"א בתשו' דבמבוי ליכא טענת ריבוי הדרך כלל רק בחצר וע' בב"י סימן קס"א ורמ"א סוסי' קס"ב ובט"ז שם ולפ"ז נראה דמבוא כזו שפתוחה לרה"ר עכ"פ לא עדיפא ממבוי ולא דמי לחצר וא"כ הפותח פתח יוכל לטעון קים לי דהוא המוחזק ועושה בשלו וגם המבוא הוא בשותפות שניהם ועסמ"ע סי' קנ"ג סקל"ב ונה"מ סקי"ד ומבואר בהורך בתשו' שמש לדקה חח"מ סי' י"ד מתשו' הרב מוהר"פ סי' קל"ב בענין זה והבין וע"ש סי' ל"ד וסי' ל"ו ותשו' פרח מט"א ח"א סי' מ"ח ולכן גם החסל"א לא קאתי עלה מטעם ריבוי הנכנסין אלא משום ה"יזיק בד"א נגד פתחו וכבר נתבאר דבנ"ד ל"ש טעם זה כיון שכל רוחב המבוא רק ג' אמות ולכן לענ"ד אין בידו של ראובן לעכב בידו ובפרט שגם הוא וב"ב בידם לכנוס לשם דרך צד הפתוח לרה"ר והמבוא הוא של שניהם, והנלע"ד כתבתי:

סימן פז

להרב וכו' מו"ה יצחק חאראק נ"י מו"ץ דק' ולאויץ.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שנאבד ממנו כיסו בבית פראלג ולאטריע דשכיחי רוב עכו"ם וחושד את בעל הפראלג ואשתו ורוצה שישבעו שניהם וכבר כ' רו"מ דפשוט דא"י להשביע מספק ורק להטיל ח' אך דבזה"ז נהגו שיטי' הקב"ח לנוכח ובעל הפראלג איש נכבד ויר"ש ובעל האבדה הוא עני ונסתפק אם מחויב בעל האבדה לקב"ח שאינו מטיל עליו ק"ח חנם:

והנה הדבר פשוט דכל הקב"ח שאינו משביע חנם הוא רק תקנת הגאונים הבו דלא לוסיף וכמ"ש בירושלמי פ"ב דשביעית ה"ב אין מחדשין ואין מוסיפין על הגזירה ופוק חזי מה עמא דבר שאין מטילין ק"ח רק על המשביע ולא על המטיל קב"ח או תק"כ אך בכה"ג שהנחשד עשיר ויר"ש והחושד איש עני כבר כ' בתשו' מיימוני וב"י ח"מ סי' ע"ה מחודש י"ב דגם בחייב שבועה בדליכא דררא דממונא אין להשביע בכה"ג ומכ"ש בק"ח לנוכח שאינו מדינא רק מצד מנהג בעלמא דיש להטיל רק ח"ס והרי מבואר במהרי"ט בשניות ח"מ סי' פ"ד דמי שלא נשבע מעולם אפילו באמת ונתחייב שבועה וא"ר לישבע דלא מקרי מסרב ואין מנדין אותו ומכ"ש בנ"ד דהוי רק מנהג בעלמא וכבר כ' במהרשד"ס חח"מ סי' ל' דמי שתובע בהרשאה שהוא רק מתקנת גאונים אם אין הנתבע רוצה לירד לדין אין לכופו כיון שאינו מדינא ומכ"ש במנהג שאינו מוזכר בש"ע ורק נתהוה בזמן האחרונים:

וגם בעיקר הדבר בנ"ד נ"ע אם חייב להחזיר כלל כיון דבמקום זה שכיחי רוב עכו"ס וכמ"ש רו"מ מתשובת נ"ל סי' פ"ט דבודאי נתייאש אף שראינו שמבקש תיכף האבדה אך דבס' תרומת הכרי חולק עליו אך שנהגו בזה"ז לכוף להחזיר גם במקום יאוש כמ"ש הש"ך בסי' רנ"ט וע"ש בקצה"ח סק"ג ועכ"פ סגי בהטלת ח"ס בנ"ד והנלע"ד כתבתי:

סימן פח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אברהם יעקב איסרליש נ"י אבד"ק טורקא.

מכתבו מגלה טפח הגיעני וע"ד שאלתו בעסק כיש שנתהוה בגליל שם בער"ח תמוז העבר בכפר סיקאטין שנפל שטף מים ונהרסו כמה בתים ובתוכם בית א' מישראל ושמו ר' אברהם יוסף שהוא ואשתו ישבו על תנור האופים ובנו ר' מאיר עלה לעליי' וע"י גודל שטף המים שנתגדל הנהר ההולך משם לנהר דינעסטיר באו גם עלים גדולים והרסו כל הבית ונפלו כולם לתוך המים והאשה אחזה בענף השט ע"פ המים ובאו ערלים והוציאוה וראתה איך שבעלה ובנה שטים ע"פ המים וביום דר"ח בבקר פגעו ערלים את בנם הבחור משה שבא מכפר אחר והלך לבית אביו ולא ידע את הנעשה וא"ל שמצאו את אביו הנטבע אצל הנהר שבכפר הנ"ל והלך תיכף לשם ומצאו מונח מת אצל שפת הנהר חוץ למים והכירו בפרצוף פניו והכיר כל מלבושיו הלייבול וד' כנפות עם הציצית וגם מצא בכיס של הבגד מונחים המפתחות של הריחים שלו שמחזיק בכפר הנ"ל ומקפיד מלהניחם במקים שאינו משומר והביא את אביו הנ"ל לעירו ובשעת טהרה הכירוהו כל המתעסקים והי' פרצוף פניו שלם בלא חבלה כלל אך מאחוריו הי' על הראש בגובה חבלה ופצע א':

ואולם האברך ר' מאיר לא נמצא שם בהנהר שבכפר אבל סמוך לעיר ישן נמצאו כמה נטבעים אצל דנעסטיר ביום אדר"ח הנ"ל והקול נשמע בעיר טורקא שגם הר' מאיר בתוכם ולאשר הוא הי' חתן ר' אשר מקהלתכם ושם אשתו סרח נסע ר' אשר הנ"ל תיכף לשם ובתו הנ"ל אמרה לו סימן בבעלה ששני שינים האמצעים מלמעלה התחתון בולטים לחוץ יותר משאר שינים יען כי בשר השינים חסר שם גם על האגודל שביד שמאלו נחתך לו קצת מהצפורן ומעור ובשר בצד של כף היד ע"י חטיבת עץ בגרזן ונשאר רושם קמט ונלקת וגם מראה שחור במקום ההוא:

גם אמרו שאר אנשים שראו על בשרו בהיותו במרחץ מקום קבילת שערות בגומא הנקרא מאזעל ובשנסע לעיר ישן תיכף הכיר את חתנו בטב"ע וגם בדקו עדים על הסימנים ונמצאו ב' הסימנים הראשונים אבל סי' ג' מצאו רושם גומות משערות אבל שערות לא היה ואם אולי נפלו השערות ע"י הכאות רבות שהי' בגופו והי' על פניו חבלה מועטת אבל בשאר מקומות שבגופו הי' הרבה חבלות וגם העיד ע"א ר"ש שראה את הנפטר בעת שמצאוהו סמוך לעיר ישן והכירו שהוא מכפר סיקאטין אך שמו נשכח מלבו, עוד העיד ר"ח שהכירו היטב שהוא בן אברהם יוסף מכפר הנ"ל אבל

אבל שמו לא נודע לו יען כי גם בן השני דומה לאחיו בפרצופו וגדלו אבל יודע בגופו שיש לר' מאיר קלא חטוטרת מגבו הויכע פליילע שקורין פוקילדיג ואם יבדקו וימצאו כן אז ידעו כי הוא ה' מאיר וכן הי' עוד העיד רש"ע מציר ישן כי הוא מצא את הנפטרים במקום שספרו לו הערלים מונחים אצל שפת הנהר דנעסטיר ועל הזכר הנ"ל נמצא מונח הוועסטייל על פניו וכפי הנראה הערלים פשטו ממנו הבגד הנ"ל והניחו זאת לכסות פניו להשמר מעופות המנקרים כי גם בענפי אילנות כיסוהו ובמלבוש ד' כנפות הי' לבוש בו וגם האשה סרח אמרה סימנים בלייבלידעקל שהוא מן וועל לייג נוטה לשחור והוועסטיל הן הוזגלייג בשטראחין שחורים וכן הי' וגם הכירה בט"ע את הבגדים הנ"ל עכת"ד הגב"ע:

והנה רו"מ פתח בהלכת האשה סרח אשת ר"מ וכו' דעדות ר"ש אינו כלום והולם עדות ר"ת שהעיד שמכיר בט"ע שהוא בן רא"י אלא שלא הבחין בינו ובין אחיו והרי אחיו בחיים וכהא דשני יצחק בן מיכאל דכי' י"ז סי"ח דכשהשני קיים מהני עדותו ואין לחוש דשמא כמו שלא הבחין לידע בין אח לאחיו אולי טעה לגמרי דאין זה סברא עכ"ד ולענ"ד אם המכירים ב' האחים יאמרו שאין צורת פניהם שוה לגמרי גם מבלעדי סימן החטוטרת א"כ זהו לאות שלא הכירו יפה ואין לסמוך על עדותו שהרי כל ההכרה ע"י ט"ע הוא מפני שאין אדם א' דומה לחבירו וכדאי' בסנהדרין ל"ז ומבואר בתשו' נו"ב מה"ק חא"ע סי' ס"ה דהוי רק ע"פ רוב אבל מזדמן א' מכמה אלפים הדומה לחבירו וכמעשה דשתי אחיות וצ"ל דהוי מיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי כלל ולכן אין לחוש לזה וע' בשו"ת לה"ב סי' ט' שחילק בין הבעל שטעה משא"כ עדים מדקדקים יותר ואני תמה על כל המחברים שלא הביאו מירושלמי פט"ו דיבמות ה"ד בסופה אפי' אתון א"ל לית אתנו וכו' ולית כמן ב"כ דמיי לר"א וכו' וע"ש עובדא דאתי קמיה דרב וכו' ע"ש דק"ע ותבין ובזה נדחה ג"כ מה שי"ל דדוקא בשתי אחיות יתכן שיהיו דומות זל"ז ולא באנשים זרים ומהירושלמי הנ"ל מוכח דאין חילוק ועכ"פ לכ"ע יש אנשים שדומין קצת זל"ז אלא שיש קצת הפרש להמכיר ויודע ומתבונן היטב ולכן מהני הט"ע להעיד ולהתיר אשתו וא"כ אם בנ"ד טעה בין דמות ב' האחים בע"כ שלא דקדק יפה להכיר בט"ע א"כ שוב יש לחוש גם לאחר אך שאם הם דומים זל"ז בפרצופן אפשר דאין זה יוצא מגדר הרוב כיון דעכ"פ יש הפרש בתואר גופם שהאחד יש לו קלא חטוטרת אבל אם נודע לנו שאין פרצופן דומה ממש זל"ז למכירים ויודעים א"כ יש לפקפק על כל העדות דודאי יש אנשים שדומין קצת זל"ז אלא שיש קצת הפרש ביניהם וכמ"ש והרי זה העד לא ידע ולא התבונן היטב בדבר אך דמ"מ יפה כ' רו"מ דלשי' ר"ת שבשי' י"ז סכ"ה דאם גופו שלם וניכר בטב"ע גם בחסר הפרצוף יכולים להכירו א"כ ה"נ בנ"ד דלשי' ר"ת ודאי דס"ל דאין חשש בנ"א דומין זל"ז גם בלא פ"פ:

אך דגם בלא"ה יש לפקפק בנ"ד ולחוש שמא אמר בדדמי כיון ששמע הטביעה ורו"מ ליה דבנ"ד שגם אבי האשה הכירו היטב והיכא ב' עדים אלא שהאחד כשר וא' פסול ויש דיעות דגם בעדים פסולים לא אמרי' בשנים דאמרו בדדמי וגם יש דיעות דשמע הטביעה לא דמי לראה והיכא ס"ס והנה בדין ב' עדים הארכתי זה איזו שבועות בתשו' להרב אבד"ק סואליווע באונגרין ופלפלתי מכת"ק בענין זה והבאתי מתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"א דמפורש דגם בב' עדים כשרים אם שהה בלאתו מן המים ל"מ עדותן לפי שאינו ניכר לשום אדם ובנ"ד שהה הרבה חוץ למים וכמ"ש רו"מ וגם נמצא חבלה בפניו:

אך הלא איכא בנ"ד סימנים דשינים בולטים ואף דמבואר ברמ"א סי' י"ז סק"ד דשינים גדולים לא הוי סי"מ היינו משום דדמי לארוך וננס כיון שברוב ב"א גדולים שינים הללו קצת כמ"ש בפסקי מהרא"י ושם משא"כ בנ"ד שאין דרכן של שינים החתוגים להיות בולטין יותר מפני חסרון הבשר וע' תשו' ח"ס ופת"ש ס"ק ק"י ובפרט סי' ב' של רושם קמט באגודל שמאלי ומראה שחור ע"י האפר שהניח לרפא מכתו הוי בודאי סי"מ ואף שהאחרונים נחלקו בדין רושם שבגופו המבואר ברמ"א כבר הכריע הט"ז דבצירוף למלום מקום הוי סי"מ ואני מצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סי' רי"א שפסק דבמכת חרב בצלמום מקום הוי סי"מ כמו נקב בגד אות פלוני ע"ש היטב וע' בקו"ע סי' קכ"ד שכ' דאהיכא בראשו הוי סי"מ משמע דגם בלא למלום מקום והרדב"ז לא ס"ל כן וע"ש סי' ש"י בשם מהרמ"ל בזה:

וראיתי בתשובת גא"ב סי' כ"ה נדפס תשובת הרב רי"א שהעלה דבמקום גלוי הוי רושם סי"מ והורא ברושם על כתפו

דעת הר"ן שבב"י דלא הוי סי"מ גם העלה דצלקת מחמת חולי לא הוי סי"מ משא"כ ע"י נשיכת כלב וכדומה ע"ש ולפ"ז בנ"ד האי סי"מ אלא דלפמ"ש שם עוד לחלק בין רושם גדול לקטן יש לפקפק בנ"ד אבל הרי הביא שם בשם מהר"י מולין ורמ"פ דקלקול לפורן הוי סי"מ ובשם ר"מ אלשיך סי' קי"ע דכויה הוי סי"מ וא"כ ה"נ בנ"ד דגם אי נימא דצלקת אינו סימן מ"מ שיהי' במראה שחור אינו שכיח ובפרט בצלמום מקום דגם בגומא ויבלת ד' הרד"ך דהוי סי"מ והארכתי בתשו' הנ"ל ובנ"ד לכ"ע הוי רי"מ כמ"ש בתשו' בנ"י והובא בשו"ת רח"כ סי' ל"א וע' נו"ב מ"ת סי' כ"א שכ' בפשי' דלפורן הנשחת הוי סימן אמצעי וע' בפת"ש ס"ק ק"ג ולא הביא מדברי רמ"פ ור"י מולין וגא"ב הנ"ל ובפרט בצירוף ב' הסימנים יחד וגם מקום הגומות של השערות מצטרף ואף שנשרו השערות אין זה מגרע דאפשר שנשרו עוד מחיים סמוך למיתתו במשך איזו זמן או שנשרו אחר טביעה וכבר נודע ד' כמ"פ דס"ל דגם ב' סי' בינונים מובהקים בהצטרפם יחד מקרי סי"מ:

אלא דאכתי יש לפקפק לפמ"ש בתשו' פ"י חא"ע סי' ח' דבשהה ג"י ביבשה או ששהה קצת אחר שהועלה מן המים דלהסוברים דודאי נתפח ונשתנה מיגרע גרע אי היכא נמי טב"ע בהדי סימנים דהפי' סי"מ ל"מ בזה דאדרבא היכא הוכחה שאינו זה והביא שם ראי' מהתוס' בהקשה הב"ש סקפ"ג ע"ד הטור ודמ"א סכ"ו ועוד ראיות ע"ש אבל מלבד דכל האחרונים לא ס"ל כן כדמוכח מהט"ז סקל"ז וב"ש סקפ"ג וסקפ"ז וכן מצאתי במהרי"ט בשגיות חא"ע סי' ל"ה מפורש להיפוך וכ"ה בתשו' נו"ב מה"ק סי' נ"א וע' בשו"ת ב"ש חא"ע סי' ל"ב שהעלה דהפ"י לא החמיר רק בסימנים שאפשר שנשתנו לאח"מ ע"ש א"כ בנ"ד שאמרה בצלמום מקום הרי המקום לא נשתנה כמ"ש הט"ז סקכ"ט כה"ג להשיג על המ"ב ולקיים ד' רד"ך ואף דהתם רבים מחמירים היינו משום דשומא מצויה משא"כ בסי"מ אלא דבאנו לחוש לשינוי לאח"מ שוב לכ"ע יש לסמוך על המקום בצלמום ועוד דדוקא אי נימא דחשש איתפח הוי דאורייתא והוי דבר ברור יתכן לומר דמה"ט גם סי"מ לא מהני שהרי יש כנגדו הוכחה להיפוך אבל לשי' הסוברים דכל חשש איתפח רק חששא דרבנן הרי סי"מ הוא הוכחה ברורה מדאורייתא ואיך נימא דאתי כפן ומוציא מידי ודאי וכבר העלה הנו"ב מ"ק סי' מ"מ ושי' נ' ושי' נ"ב דחשש נתפח הוא רק מדרבנן ואף דגם בזה יש לפקפק עפ"ד מהרי"ט סי' ל"ה שכ' דאשתהי במים גרע מג"י ביבשה והוי דאורייתא וע' נו"ב סי' כ"ט וסי' ל"ב דס"ל בעצמו דחשש נתפח דאורייתא מ"מ הרי לעומת זה דעתם דלא כהפ"י וס"ל דגם באשתהי מהני סי"מ ועוד דהא בהכירו יפה גם בטב"ע דעת מרדכי להתיר וכר"ת וכמ"ש הט"ז סקל"ט א"כ עכ"פ חזי לאצטרופי שלא להכחיש הסי"מ:

ולא אכחד כי במ"ש בשו"ת ב"ש הנ"ל דהפ"י לא החמיר רק בסי' המשתנים לאח"מ המעיין בתשו' פ"י שם ימצא דליתא שהרי כ' וז"ל דהטעם דלא סמך הר"ן וכו' והרב ס"ל דכי שהה שעה בעלותו מן המים ודאי תפח וכו' א"כ אין לסמוך שוב אפי' אם מובהקים כיון שודאי תפח וצורת מימו"ן נסתר עליו ודאי אין זה מימון כיון שהפח היתה צורות מימון כבהנית א"ו אדם אחר הוא ובשתנית צורתו לצורת מימון וכיוצא בזה כ' הריב"ש סי' שע"ז וכו' ולענ"ד פשוט דלמ"ד שודאי נתפח אם ידעי' דלא חזייה בשעתי' דאין לסמוך אפי' אסימן מובהק דאכן שהדי שאינו אותו האיש דאע"ג דסי"מ הוי כעדים היינו משום דלא שכיח שיהיו ב' ב"א שוים בסימן זה ומ"מ לא אמרי' דאין שום אדם בעולם שיהי' לו סי' כזה דאפשר דאתרמי אדם אחר וכו' ע"ש הרי דעיקר טעמו משום דהיכא הוכחה להיפך חיישי' שמא איתרמי עוד אדם שיש לו סימן כזה אבל כבר נתבאר שדעת כמה אחרונים דלא כהפ"י וגם הפ"י עצמו לא כ"כ רק לשי' הסוברים דודאי נתפח ולא קיי"ל כן:

ומצאתה נפנה נסימני הבגדים שהכירה האשה את הלייבלידעקיל שהוא מן וועל לייג נוטה לשחור והוועסטיל מן הוזינגלייג ושטראחין שחורים והנה אף דאחורי וכו' לי' ל"ה סימן מ"מ כיון דאמרה מאיזו מין סחורה הוא הוי סימן ובפרט על הוועסטיל הוי סי' גמור וגם הרי הכירתן בטב"ע ולשי' כמה פוסקי' בידע מהטביעה ולא ראה לא חיישי' בדדמי אלא דרו"מ פקפק כיון שלא הי' לבוש עם הוועסטיל דמי להא דכ' הב"ש סקס"ט דבמצא סמוך לו אינו סי' ויש ללמד דדוקא בנמצא מונח שמור די"ל דסי' מונח שם מקודם לכן אין לסמוך משא"כ בכא

שהי' מכוסה פניו בו וע' תשו' ח"ס שרמז הפת"ש סוסק"ה בזה ויותר נראה דכיון דהיא אמרה על ב' הבגדים יחד סימנים והי' לבוש באחד א"כ מסתמא גם השני הי' לבוש בו והוא בגד שלו וכה"ג מצינו בש"ס דב"ב (כ"ד ע"ב) גבי הנהו זיקי דחמרא דאשתכחן ומסיק דברברבי דלא שכיח שיפלו מעוברי דרכים שרי אבל בזוטרי אימור מעוברי דרכים נפיל ואי איכא רברבי בהדייהו אימור באבורוי הוי מנחי וברשב"ם שם דכיון דרברבי אינן מעוברי דרכים תלינן גם בזוטרי להקל ע"ש וה"נ בזה ובמק"א העירותי בזה ממשנה פ"ד דטהרות מ"ה על ס"ק מ"ר אדם שהן כנגד מ"ר בהמה ופי' הרע"ב דרבותא קמ"ל דלא אמרי' מהני דבהמה הני נמי דבהמה וי"ל דשא"ה דשכיח שיוליך אדם בהמה ויטילו שניהם מ"ר משא"כ הכא וע' בשו"ת רע"א סוסי' ק"י שביאר דבממונא מהני גם במונח בסמוך דלא גרע מסי' אמצעי משא"כ באיסורא דל"מ רק סי"מ ועפ"ז לידד דאי איכא נמי סי' אמצעי בגוף בזה גם להב"ש מהני גם במונח סמוך ובזה ביאר ליישב דברי הב"ש ממה שתמה עליו השואל מהא דחו"מ סי' רס"ב שהביא הב"ש שם ע"ש א"כ גם בנ"ד יש להקל דאיכא עכ"פ סי' אמצעי בגוף ובפרט דבתשו' רח"כ סי' ל' וסי' ל"ג הוכיח בראיות דאין לחוש לחומרת הב"ש וכנ"י בזה וגם הביא מתשו' רשד"ם וכנ"י סי' כ"ד שבאשה הכירו א' מן ההרוגים משיאין אף אשת השני ע"ש (ובמק"א הבאתי מתשו' בש"ר שפקפק בזה להחמיר) וה"נ י"ל בנ"ד שהי' לבוש בארבע כנפות אלא דיש לפקפק דכיון דניחוש שהסי' על ד' כנפות אין כדאי לסמוך עליו א"כ ליכא נמי הוכחה מזה על בגד הוועסטיל דשמא גם הד' כנפות אינו של בעלה ועל הטב"ע לחוד אין לסמוך דשמא אמרה בדדמי אבל כבר כתבתי דבנ"ד אינו דומה לחיורי וסומקי שהרי אמרה נ"כ מאיזו מין הוא ובפרט בצירוף הוועסטיל שהי' מונח על פניו וע' תשו' ב"א חא"ע סי' ל"ח וסי' מ' בשם הג' ר"ל מקראקא דגם בנמצאו בגדיו סמוך אליו יש להקל והסכים עמו הט"ז וגם מתשו' פ"י ח"ב סי' כ"ג מוכח דלא ס"ל כהב"ש וע' בשו"ת ב"ש חא"ע סי' מ"ג והג"ה שם בזה:

אך דאכתי לא הונח בסי' בגדים מחשש שאלה ומ"ש רו"מ לצרף דבגד ד' כנפות לא עבידי להשאיל כמ"ש קצת אחרונים הנה בנ"ד שנטבע במים כבר כ' הגו"ב מ"ת סי' ס"א דבכה"ג גם בכלים דלא עבידי דמושלי יש לחוש שמא הפשיט והשליך מעליו להקל מעליו המשאוי והגו"ב כ' שזהו דבר חדש ואני מצאתיו בכנה"ג הגב"י אות שמ"ע והפת"ש סק"ה הביא ד' הגו"ב לבד ומ"ש בפת"ש דמ"מ איכא חזקה דכל מה שת"י האדם הוא שלו כמ"ש הגו"ב מ"ק כבר כתבתי בתשו' לק' בענדר דלפמ"ש הח"ס חא"ע סי' פ' דחזקה זו איננה חזקה ברורה אלא שא"א להוציא מידו בלא בירור ע"ש נדחה טעם זה וכ"ה בשו"ת הרי"מ חא"ע תק"ע סי' ב' ע"ש באורך והבאתי מתשו' מהרי"ט ח"א סי' קל"ח דנראה דלא כהח"ס וגם משו"ת הפ"ל חא"ע סי' י"א בזה ואכמ"ל יען כי בנ"ד נ"ל דיש לסמוך עמ"ש בתשו' ב"ח סי' פ"ז דבזמן מועט יום או יומים לכ"ע אין לחוש לשאלה (וע' בשו"ת ב"ש א"ע סי' ל"ז והג"ה שם בשם כמה שו"ת שחלקו ע"ד הב"ח) גם י"ל דבבגד וועסטיל שאינו מכביד כלל על האדם ל"ש כלל סברת הגו"ב וכבר כ' הגו"ב בעצמו שם דמה"ט בכל בגדיו רחוק הדבר שיזדמנו אח"כ כל הבגדים יחד וימצאם איש אחר:

והעיקר מה שנראה לי לצרף בזה כי לענ"ד אף דנפל למשאל"ם ולא שהו עליו עד שת"כ לא יצאה מחז"א דאורייתא מ"מ בנ"ד נגד ר"מ שהי' בעליי' לכ"ע ליכא רק איסור דרבנן דכיון שנהרס הבנין ונפל ממקום גבוה ונטבע במים לכ"ע רובן למיתה וע' בפת"ש ס"ק קל"ג שהביא עובדא שהי' בימי הגאון מהר"ח מוואלאזין ומ"ש שם מתוס' יבמות (קכ"א) דגם תרי רובי ל"מ בעגונה כבר קדמו בתשו' בי"ע וישוע"י וכמה אחרונים והארכתי בזה בתשו' להרב אבד"ק ברצאליב ואכמ"ל כי בנ"ד לא באתי אלא לצרף דעכ"פ ליכא רק איסור דרבנן א"כ אין נ"מ בחקירה זו דבכה"ג שנפל ממקום גבוה בין הקורות ונטבע במים נ"ל דכ"ע מודו דרובן למיתה וחד רובא מיהו איכא וגם נגד הרא"י יש לצרף ד"ז ואף דהאשה ניצולה הוא רק דרך נס היוצא מגדר הרוב ובפרט לגבי ר"מ שנפל ממקום גבוה ודאי די"ל כן ולכן מדאורייתא יש להקל אלא דמדרבנן איכא חששא דניצוצא ובדרבנן בודאי יש לסמוך על ההיתרים הנ"ל כנודע:

ומעתה תשובה אראה הגב"ע בדבר רא"י והנה מ"ש רו"מ דכיון שנמצא שלם על שפת הנהר יש לתלות שמת ביבשה אחר שעלה מן המים כמש"כ נעלם ממנו תשו' הריב"ש סי' שע"ז וז"ל וגם א"ל שכיון שאין העכו"ם מעיד שטבע אלא שראהו מת על שפת הים נאמר שאחר שיצא מן הים נהרג או מת דהא בר"פ האשה שלום אמרי' דבמלחמה כי אמרה מת על מטתו מהימנא ואפ"ה קתני מתני' דבמת סתמא לא מהימנא וכו' ועוד לא יהא אלא ספק כל היכא דאיכא למיחש חיישי' וגדולה מזו אמרו בירושלמי במגוייד שאין מעידין עליו אא"כ נודע שלא נשחט בסכין מלובנת הא בספק חוששין שמא בסכין מלובנת נשחט ואין מעידין עליו וכו' עכ"ל וע"ש סי' שע"ח עוד בזה ומבואר דאין לתלות בכה"ג שמת ביבשה אך דיש לדון לפמ"ש הריב"ש סי' שע"ט דמהא דהירושלמי דאין מעידין במגוייד מספק מוכח דהוי מה"ת ע"ש א"כ מוכח דדוקא באיסור תורה חיישי' מספיקא אבל בנ"ד לפמש"ל דיצאה מחז"א של תורה ובפרט דע"י בגדיו שהכירום ובתוכם ד' כנפות ומפתחות ריחים דלא עבידי דמושלי גם אם נחמיר בזה בודאי הוא רק חשש דרבנן כמ"ש הגו"ב מ"ת סי' מ"ו וגדולה מזו מבואר בתשו' רדב"ז ח"ב סי' תשל"ח דכל חשש שאלה הוא רק מדרבנן וגם מדברי הרא"ש פ"א דב"מ סי' כ' שכתב דאפי' אי חיישי' לשאלה מדאורייתא וכו' נראה דמסופק בזה אך מתשו' הריב"ש סי' שצ"ט מוכח דלכל הנך שינויי דמשני למתני' דאין מעידין אלא על פ"פ וכו' הוי מדאורייתא א"כ מוכח דאע"פ שיש סימנים בכליו הוי נמי איסור תורה דחיישי' לשאלה אבל מ"מ בנ"ד דאיכא נמי כלים דלא מושלי י"ל דלכ"ע הוי רק מדרבנן כמ"ש הגו"ב הנ"ל א"כ גם מהריב"ש מודה דתולין מספק להקל גם יש לצרף דכיון דכמה אנשים הכירוהו היטב בשעת טהרה ובשנים לא אמרי' בדדמי לסי' כמ"פ אך לפמש"ל בשם תשו' הרמב"ן אין הטעם משום בדדמי אלא דבשהה אינו ניכר לשום אדם אבל בתשובה הנ"ל העליתי דג"ז תלוי במחלוקת הפוסקים והרשב"א לשי' אזיל אבל נראה דגם לשיטתו הוי רק חששא דרבנן ולפי' כמ"פ בדרבנן לא חיישי' לשאלה וגם אפשר דהערלים שאמרו להבחור משה במסל"ת שאביו מוטל מת על שפת הנהר ראוהו מיד בצאתו מן המים או שהם הוציאוהו מתוך המים וגם כבר הבאתי מתשו' ב"ח דבזמן מועט יום או יומים לכ"ע אין לחוש לשאלה ולכן הנני מסכים עם רו"מ להתיר העגונות ובאופן שיסכים עמנו עוד רב א' והנלע"ד כתבתי:

סימן פט

להרב המאוה"ג ופו' מו"ה יחיאל איכל הכהן נ"י
והרב וכו' מו"ה נחמיה ארי' דומו"ץ דק"ק עיר ישן.

מכתבם הגיעני וע"ד שאלתם בראובן שתבע את ש' בדא"ה איזו חוב וערכו זה כנגד זה זמן רב ור' נשבע וזכה שם וגם אחר שעשה ש' רעקורז הפסיד זכותו וראובן מכר ביתו ע"פ ליציטאציאן בצירוף בע"ח אחרים יהודים ועתה תובע ש' את ראובן לד"ת וטען ר' כי הי"ל לתבעו תיכף לד"ת ולא הו"ל לגרום לו הוצאות רבות במשך זמן רב וגם הטיל עליו שבועה בדא"ה ולכן אינו מחויב עתה לדון עמו בד"ת והביא בשם רב א' שראה איזו תשובה דאם לא הזמין הנתבע את התובע אחר טערמין ראשון לדין יוכל התובע לגמור הדין ולגבות הוצאות ופראצענט בדא"ה ושכן פוסקים בקצת ב"ד ורו"מ תמהו ע"ז דגם בתבע בתחלה בדא"ה ונתחייב יש ב' דיעות ובתומים האריך שם בזה ובנ"ד ל"ש כל הטעמים שכ' התומים שם עכת"ד:

והנה בעניי לא מצאתי ד"ז מפורש ולא אדע באיזו תשובה כ"כ אבל מסברא נ"ל דכיון דלחד טעמא אם קיבל עליו דין המלך וכבר נגמר הדין מהני כמ"ש הרמ"א סי' כ"ב וגם בתומים הסכים שם אם כבר גבה והוא מוחזק א"כ נהי דבנ"ד לא התחיל הנתבע לילך בדא"ה ורק להציל א"ע השתדל שם דבזה א"צ רשות ב"ד כמ"ש בשו"ת כנסי"ח סי' ל"ז דאפי' התראה א"צ בזה מ"מ בנ"ד שעשה הנתבע כמה הוצאות והטיל שבועה בדא"ה על התובע ודאי שהי' בדעתו לדון בדיני דא"ה דאל"כ היה אסור להטיל על חבירו שבועת חנם והי"ל להזמינו אז לד"ת מקודם וכבר כ' המל"מ פ"א מכלאים דאפי' ברואה את חבירו מרכיב כלאים ושותק עובר בלפ"ע ועפמ"ג או"ח סי' תמ"ד בא"א סק"ה ומכ"ש במסייע וגורם לדבר ואף דהר"ן בספ"ק דע"ז גבי איסור שותפות עכו"ם כ' דאין הישראל עושה כלום אלא העכו"ם נשבע מעצמו בעכו"ם דליכא משום מסייע לידי ע"ע אא"כ הוא עושה בידים להכשילו וע' בש"ך ודג"מ יו"ד סי' קנ"א בזה משא"כ בישראל ובמק"א כתבתי בדברי הש"ס ב"מ (נ' ע"ב) גבי

פלין

הלין תורי וכו' וקעברי משום לפ"ע וכו' וביארתי דשא"ה דעושין כן לטובת הישראל גם י"ל דלמסקנת הש"ס שם היינו כן ורק שלא לפשוט הבעיא קאמר הכי ואכ"מ ועכ"פ כנ"ד ודאי דהו"ל שלא להשביעו אלא להזמינו לב"ד קודם שישבע (ואם כי יש לפקפק בזה מ"מ יש לקיים בזה הדין שמשמע רו"מ) ובע"כ דכבר החליט בלבו להשתדל בדיני דא"ה וכיון שכבר נגמר הדין שנשבע התובע וכבר מכר הבית אין לחייב את הראובן לירד עמו לד"ת שהרי גם הנתבע כבר נתרצה בזה ושניהם קבלו ע"ע דד"מ:

אלא דבנ"ד שטוען ר' שא"ל כמ"פ שילך עמו לעמק השוה והשיב שיהי' לו פנאי לזה אחר שישבה הוצאות ואז ידין בד"ת א"כ ג"ד שלא קיבל עוד עליו דד"מ בהחלט ובזה גם בדיעבד הדין בטל ואם יכחיש ש' ד"ז יטענו כל א' לטובת וזכות חבירו דמבואר דינו דהמע"ה כמ"ש בשו"ת פרח מ"א ח"א סי' ס"ה וגא"ד סי' מ"ו ועה"מ סי' פ"ח סק"ד בזה ואני מצאתי דב"ז בירושלמי פ"ג דיבמות הי"ד דהוי בעיא דלא איפשטא וא"כ המע"ה וע"ש בשו"ק וע"ע בקצה"ח ונה"מ בסי' ר"פ סק"ג:

אבל לענין הריבית שפסקו שם ודאי אסור לו ליקח ריבית כמ"ש בזה בתשו' אחרת, וכן מה שפוסקין בדא"ה בעד ביטול היום ודאי הוא שלא כדין:

ומ"ש רו"מ שמשמע בשם היטיע"ק דבטראטע כיון שנתן בתחלה אדעתא לדון בדיניהם לא הפסיד תובע רק הוצאה ראשונה משא"כ מה שהוציא אח"כ לצורך גביי' וכדומה חייב הנתבע לשלם דהו"ל להזמינו לד"ת וגם בזה תמה רו"מ דהא אפי' בכתב בשטר לדון בדא"ה ל"מ כלל:

ולכאורה עלה בלבי לפמ"ש בקה"י למהריט"א בלב"א סי' רס"ח בשם תשו' לח"ר סי' נ"א דבמדינות אלו גם הרא"ש מודה דמהני התנאי א"כ ה"נ בנ"ד אבל עיינתי בתשו' לח"ר ואין ראי' כלל לנ"ד וכבר כ' בתומים שם דגם בעשה שטר בדא"ה ל"מ כלל אבל מצאתי בכתבי הגה"ק אבד"ק ביטשאטש ז"ל דבמה שהנתבע מודה שחייב ואין עליו התדיינות כלל מדינא א"ל רשות ב"ד כי כעת אין כח ב"ד יפה ורק מדת חסידות להודיע לב"ד והם יתנו לו תיכף רשות לגבות חובו בעש"ג שכ"ד ועפ"ז אני מהג כשאני רואה שהנתבע מודה על חובו אלא שהשמיט מלשלם והתובע תבע בדא"ה בכח טראטע אני עושה פשר גם בלא רצון הנדדים להחזיר הוצאות כפי ראות העין והגם שדברי הגה"ק הנ"ל אין להם ראי' בפוסקים אבל לפי שבעוה"ר נחשב כהיתר לתבוע בדא"ה ואין הב"ד נותנים כתבי סירובים כדאי הוא הגה"ק לסמוך על סברתו וגם נ"ל סמוכין לדבריו ממ"ש בכנה"ג בשם רש"ך דאם כבר עמדו לדין דפני ב"ד וחייבו את הנתבע לשלם וא"ר לשלם יוכל לתבעו בדא"ה להציל את שלו גם בלא רשות ב"ד וכ"ה בבל"י בסופו בקו"א לספרי עט"ל וא"כ היכא דהלוה מודה לא גרע הודאתו מפסק של ב"ד דא"ל רשות ב"ד (שוב כ' לי א"א בשם ספר אמרי בינה מהג' ר"מ אויערבויך שהעלה דלענין הוצאה שתובע הנתבע שגרם לו התובע בדא"ה אין לפסוק רק הוצאה א' אבל מה שהוציא התובע בדא"ה בלא רשות ב"ד א"ל הנתבע לשלם כלום גם הוצאה ב' וג' וצ"ע) ועמש"ל בסי' שאח"ז עוד בזה:

והנה הבאתי לעיל מתשו' כנסי"ח בענין מסרב ויען כי אין הספר מצוי ויש בו עוד דברים נחוצים בענין דיני מסרב אעתיק תו"ד בקיצור ומה שיש לי להעיר בזה והנה תו"ד שם בנידון הר"מ שהי"ל בת נשואה להר"י ומתה בתו ואחר מותה הניח ר"י כל אשר לו בבית חותנו ר"מ ונסע למק"א וכשחזר לבית חמיו סגר חמיו הדלת בעדו ולא הניחו לכנוס עד שישלם לו בעד שכירות ביתו שהי' דר בו ר"י כמה שנים והלך ר"י לשר העיר וכפהו לר"מ לפתוח הבית ואח"כ נתן ר"מ שוחד ב' מאות ר"ט להשר להעביר חתנו מירושת אשתו במשפט ערכאות וחזר ונתן ר"י ג' מאות ר"ט שיפסוק השר לדון בדיני ישראל וכן הי' ועתה תבע ר"י מר"מ שיחזיר לו הוצאה ש' ר"ט שנתן שוחד ור"מ טען שר"י התחיל תחלה לילך בערכאות והשיב דעיקר ההסגר שסגר בעד תביעת דמי שכירות הנה דמי שכירות רשאי למשכן בעצמו כמ"ש בסי' ל"ז אבל בפרישה סי' ד' מבואר דמ"מ צריך לילך תחלה לדין וגם אי נימא דרשות בידו לסגור הפתח בעדו אעפ"כ כיון שרצה חתנו להציל את"ע ממה שעשה ר"מ דין לעצמו אין עליו דין מסור כיון שהציל את שלו כמ"ש בסי' שפ"ח ס"ה דיעה א' ובתשו' מהרמ"ל סי' כ"ו פסק כדיעה זו ודלא כי"ח וגם לפי' הי"ח היינו רק בגרם לחבירו הפסד עי"ז אבל בלא גרם לו הפסד ובפרט דיוכל לומר קים לי כהפרישה שהבאתי דגם בזה אינו רשאי למשכן בלא רשות ב"ד אבל מה שהשתדל ר"מ להעביר חתנו מהירושה בור"י שלא כדין עשה וחייב לשלם לר"י כל הוצאות שעשה להעמיד הדת על תלו ולא דמי להא דסי' י"ד וסי' כ"ו דהתם הלך התובע בערכאות לגבות חובו בזה צריך רשות ב"ד אבל לבטל מה שעשה השני בדא"ה שלא כדין פשיטא שא"ל רשות ב"ד ולא התראה כלל והביא מהמרדכי סוף ב"ק וב"י חו"מ סי' שפ"ח בשם מהרי"ק ובב"י סי' כ"ו אבל מ"מ כיון שיש ב' דיעות בסי' שפ"ח ס"ז אם עשו תקנה נגזל במסור שישבע ויטול ולשי' הרי"ף ורמב"ם צריך דוקא עדים משום דנשאר בחזקו ועוד דגם ברודף אם יכול להציל באחד מאבריו אינו רשאי להרגו וה"נ במסור ובנ"ד אולי הי' ביד ר"י לבטל הדבר בהוצאה מעוטה לכן אם ר"י מוחזק בחוב שחייב לו ישבע בנק"ח כמה הוציא בהכרח גמור ויחזיק כמה שבידו ואם לא תפס יבלעו תמימים ביניהם ע"פ ראות בקיאים ואם יש לו עדים כשרים כמה הוציא בהכרח יגבה הכל מר"מ עכת"ד:

והנה מ"ש דאם ר"י מוחזק ישבע ויטול היינו אם מברר בעדים בהוציא אלא שלא נודע כמה אבל בלא נתברר בהוציא לכ"ע אינו נאמן גם בשבועה כמ"ש בד"מ וש"ך סי' שפ"ח וכ"ה בהשב"ן ח"ב סי' קט"ו וע' בש"ך סוסי' י"ד סקט"ז ובשע"מ שם סק"ד וע"ש מתשובת רדב"ז ח"א סי' קע"י בזה ועכ"י בפ"ח שם שהביא רמ"א דעת י"א דל"מ הפיסה בכה"ג אבל כבר פסק רמ"א בתשו' סי' פ"ו דאין להוציא מיד המוחזק וע' בב"ח סי' ל"ד סי"ב בשם מרדכי הארוך בשם ר"י דהמזיק אף שדעתו לשלם מקרי רשע לכן א"י לישבע וליפטר אלא דינו כחשוד על השבועה ע"ש ולפ"ז יש לעיין במסרב אם נאמן בשבועה וע' יש"ש פ"י דב"ק סי' מ"ט ותשו' רש"ל סי' י"א שכתב דההולך בדא"ה אפי' שיקל רק לגיית ד"י צריך ראיות להכשירו לעדות וכ"ה בתשו' אבן השהם סי' כ"ט אבל בתשו' רדב"ז ח"א סי' קע"ב מבואר דכיון שהוא סיבר שבלו הוא נוטל כבר לעדות אפי' נתברר אח"כ שהי' שלא כדין אבל אם התרו בו ב"ד שלא יתבע בדא"ה ועבר ותבע פסול לעדות ולשבועה ע"ש ובתשו' תשב"ן ח"ב סי' ר"ל פסק בשבי' דהתובע בדא"ה קודם שהלך בד"י פסיל לעדות אבל איירי אם דיניהם אינם כד"י ואז השמות בהוציא גזל בידו ואם קידש בהם אשה אינה מקודשת אבל אם דיניהם כדינינו אינו כן ע"ש ותבין וגם בתשו' תורת חיים למהרש"ח ח"ב סי' ט"ז פסק כן ומיירי שם נ"כ בכה"ג ולפ"ז אם סירב בכה"ג אין ליתן לו שבועה ואולי בזה"ז דשכיחי מסרבים אפשר דאין לפסלו לשבועה כמ"ש כה"ג בתשו' רמ"א סי' י"ג לענין המוסרים בזה"ז וע' בפת"ש א"ע סי' מ"ב סקי"ח וחו"מ סי' ל"ד סובקל"א:

ומ"ש הכנסי"ח דלהציל א"ע רשאי לעשות בדא"ה בלא רשות ב"ד יעוין בתשו' נא"ד סי' נ"ב שהעלה דאם א' מהבע"ד סירב והלכו הבע"ד שכנגדו בעש"ג בלא רשות ב"ד אף שאין המסרב צריך לשלם להם ההוצאות מכל מקום גם הם אין צריכים לשלם להמסרב בעד הוצאות שעשה ע"ש באורך מכמ"ק בזה וע"ש סימן נא דבמה שיש הוכחה ע"פ הבנת ב"ד שהי' מוכרח להוציא הוצאות הוי כעדים וע"ש עוד כמה פרטי הלכות בענין זה וע' בים"ש בבא קמא סוף פרק החובל סימן ס"ה דלפיכך נהגו לכתוב בשטרות שיוכל לתבעו בדא"ה דנ"מ כשהלוה אינו רוצה לציית ד"ת ואין כח בידו לכופו יש לו רשות לתבעו בדא"ה בלא רשות ב"ד דלא הוי כמתנה עמש"ב דלפניהם ולא וכו' והיינו כשכנגדו ציית ד"ת ומה"ת א"ל רשות ב"ד רק תקנה הוא ומהני התנאי לעקור התקנה והוכיח כן מתשו' הרא"ש ע"ש ומתשו' הרא"ש כלל ח"י סי' ז' נראה דמהני התנאי דאם הלוה דוחהו ואינו מזומן לילך עמו לד"ת א"ל המלוה לטרוח ולהוציא הוצאות לכ פו ע"י דייני ישראל וע' בפת"ש סי' י"ד סקי"ג בשם רע"א מדברי הים"ש שם דגם היכא דא"ל רשות ב"ד מ"מ א"ל לשלם הוצאותיו כיון שעשה בלא רשות ב"ד ע"ש ולפ"ז יש לפקפק במ"ש לעיל מדברי הגאון דע"ק ומדברי כנה"ג בשם הש"ך דא"ל רב"ד במה שהנתבע מודה או שכבר פסקו הב"ד ולכן צריך לשלם הוצאותיו ולפמ"ש י"ל דאף דמותר לתבוע בדא"ה בלא רב"ד מ"מ אולי א"ל לשלם הוצאותיו אבל הנה בים"ש מבואר הטעם משום דהוי גרמא ובס' ער"ש סי' כ"ו העלה דזה דוקא בזמנם שלא הי' שכיח לילך בדא"ה אבל בזה"ז דשכיחי מובא י"ל דגם גרמא חייב כמ"ש בסי' שפ"ו ס"ג ואם שיכול ליטול רשות מב"ד מ"מ הרי אם לא יוכל לברר

לברר

יגיד חובו נפני ב"ד הרי לא יוכלו לפסוק כמ"ש בנה"מ ע"ש ולפ"ז אם יש בידו שט"ח גרע טפי וא"צ לשלם לו הוצאות:

אבל נראה דזהו אם עדיין לא זכה בדא"ה אבל אם כבר זכה בדינו ושם פסקו לו הוצאות הרי דינם דין שהרי שניהם סמכו א"ע על דיניהם וגם הנתבע אדעתא דהכי נכנס אם לגזה אם להגזה דאל"כ הו"ל להזמין מיד כששינו תביעה הראשונה שבדא"ה לב"ד ישראל והו"ל כמשחק בקוביא דגמר ומקני בדיבור בעלמא כמ"ש בשו"ת ברכת יוסף חח"מ סי' כ"ג ול"ש לומר בזה אעל"מ דלא יתוקן האיסור דכבר נתייקרו הפילוגים וגם אין כאן אלא עשה ולשי' הפ"י סוף גיטין בכה"ג א"ע מהני ומה שהקשו עליו מש"ס פ"ק דתמורה עמ"ש בזה במשפט שלום סוסי' ר"ח אך דקודם שנגמר הדין יכול לחזור בו כמו במשחק בקוביא וע"ש מתשו' מהרי"ק שרש קפ"ז בשם ר"פ דכשכתב בשטר לדון א"ע בדא"ה י"ל דדמ"ד ולא נמצא שם אבל מצאתיו בשרש קל"ז שהאריך בדין שופק שלשון השטר שמדינא יד בעהש"ט עה"ת אם יש לדון כן בשטר של ערכאות לפי שבדיניהם אינו כן והשיב דבזה ל"א דדמ"ד והביא בשם הר"ש מקינון דגם אם שיעבד א"ע בשטר להשפט בפניהם ל"מ כלל ואף שהביא בשם י"א דכיון דני"ד שרוצה לדון בפניהם מהני וכ"ה בתוס' ר"י בר פרץ דאם ב"א נאסרים לחבריהם בחותם מלכות ואח"כ רוצה חבירו לתבעו בד"ת מאותה תביעה אין נזקקין לו כיון שהניח ד"י ובחר להאסר לדון בדא"ה ודדמ"ד אבל היינו כיון שהיה יכול לעשות שטר בד"י ני"ד שרוצה לדון בדא"ה אבל במה שגזרה לעשות בדא"ה כגון בדבר השייך למלך וכדומה ל"ש טעם זה וגם א' נראה דהריב"פ ס"ל בכל גווני כן כל הפוסקים חולקים עליו וגם הביא מתשו' הרא"ש דאפי' כתב בשט"ח בין בד"י בין בדא"ה צריך לתבעו בד"י ומהטוה"מ דאפי' הלוה נותן רשות למלוה לתבעו בדא"ה אסור ע"ש א"כ מוכח דלא ס"ל כדעת ריב"פ וע"ע בב"י חו"מ סי' כ"ו ס"ז מ"ש בזה ומ"מ כיון שהרמ"א סי' כ"ב ס"ב פסק בפשי' דאם כבר דנו לפני עכו"ם א"י לחזור בו ואף דהש"ך חולק ופסק דבקבלו קנין לדון בדא"ה סתם גם דיעבד ל"מ אבל בתשו' שב"ן ח"ג סוסי' מ"ח כ' וז"ל וכל טענות אלו לזכות בני שמעון הי' מן הדין לקיימם אלו באו מתחלה בד"י אבל כיון שהלכו תחלה לדון בדא"ה ויצאו חייבים ה"ז כאלו קבלו עליהם לדון בהותו דין ומחלו זכותם והרי מה שדנו בדא"ה קיים עכ"ל ובהומים סי' כ"ו לא ידע מזה וא"כ י"ל דגם בנ"ד כיון שהנתבע אחר שהשיג תביעה ראשונה לא הזמינו לד"ת גם הוא נתרצה וקיבל עליו דד"מ וחייב לשלם שאר ההוצאות כפי דד"מ וכן אם נתן להמלוה וגראטע לתוקף דא"ה ואין לו שום טו"ת ועיכב התשלומין כיון דעכ"פ מוכר לתבעו בלא רשות ב"ד מדינא כמש"ל בשם הדע"ק שיב חייב לשלם ההוצאות מפני חיוב שקיבל עליו בהוועקסיל ודוקא אם יש לו טו"ת לנגדו דאז היה צריך לתבעו בד"י אז א"צ לשלם הוצאה ראשונה משא"כ במודה לו ועיכב התשלומין שלא כדת דא"ל מדינא לתבעו בד"י כיון שאין כח להב"ד לכופו שוב מועיל השט"ח שיוכל לתבוע ההוצאה ולכן אני נוהג לפשר גם שלא ברצון שיעג"ד בפביעת וועקסיל בדא"ה אם הנתבע אין לו שום טו"מ ועיכב הפרעון שלא כדת, והנלע"ד כתבתי:

סימן צ

להרב וכו' מו"ה ראובן ראזנער נ"י מו"ץ דק' זאבנא:

מכתבו הגיעני ונ"ד הדו"ד בר"ל שהי"ל חוב וועקסיל על ר"ד ע"ס ב' מאות וגם מלוה ע"פ סך חמשים ר"כ ומת זה ט' שנים והניח בית חומה וחנות עם סחורה ור"ל הדע מעותיו מהאלמנה הנו"כ והיורשים ולא פרעו ותבעם ר"ל בדא"ה ונמשך כמה שנים ור"ל נשבע על טענותיו בדא"ה ועתה יצא המשפט למכור הבית בעד חובו ב' מאות וחמשים ר"כ עג"ל ועסקא והוצאות עד שעלה לסך ת"ק ר"כ וסך ב' מאות מידיר שמגיע לו וע"ש חמשים טוענים בספק שא"י מזה ועתה תבעוהו לד"ת מכח החמשים ר"כ ומכח עסקא והוצאות באמרם שהי' שלא ברשות ב"ד ור"ל טוען שתבעם לפני הרה"ג המנוח ז"ל אב"ד דשם ונתן לו רשות ב"ד לתבוע בדא"ה וטוען שנעשה החיוב עלה"ע וכבר תפס מאה וארבעים ר"כ ע"י השכרת דירות בכח דא"ה עכת"ד השאלה:

והנה מ"ש שבד"ל דק' לאנו ודאמבריוואת נוהגים לדון דבלא רשות ב"ד מפסיד התובע הוצאה ראשונה ולא יותר דכיון שהנתבע

לא תבע את התובע לד"ת מוכח שנתרצה לדיניהם הנה כבר נשאלתי בזה [ע' לעיל סי' ל'] מהכ"ד דק' עיר ישן וכתבו ששמעו כן מרב א' שראה באיזו שו"ת כן והם פקפקו ע"ז ע"ש מ"ש בזה:

אולם בדין הריבית באם שנעשה עלה"ע היום שטוענים ליורשים שמא לא הרויחו אבל כבר כתב בעצ"ל סי' קע"ז שלא דמוציאין מיתומים כיון שלא נשבעו שלא הרויחו ואף דבתשו' ח"ס חו"מ סי' קל"ו ותשו' בגדי ישע פסקו להיפוך אבל בנ"ד שהם גדולים כל זמן שלא ישבעו מחויבים לשלם דמסתמא הרויחו עי"ז במסחרם ובכתבי הגה"ק אבד"ק בוטשאטש ז"ל מצאתי שהיתה תקנת מור"ם שכל העסקים משועבדים להריוח של העסקא אבל בלא נעשה עלה"ע הנה מ"ש רו"מ בשם יא"פ סי' קס"ט בשם בה"י דמשום תקה"ש דנים ריוח הרי בשב"י שם הביאו ופסק לדינא דבלא פסידא דשוקא אין לפסוק כן וגם מצאתי בשו"ת זית רענן ח"ב יו"ד סי' י"ז שהביא בשם הג' מהר"ח מלובטשין שלא נתפשטה תקנה זו במדינתנו וגם הוא הסכים עמו שאין לפסוק כן בזה"ז ואף דבשו"ת שו"ת מ"ת ח"ד סי' קכ"ג בדין החליף אצל חבירו מעות והבטיח ליתן לו תיכף מעות תמורתם ולא נתן ותבעו לד"ת וסירב ותבעו בדא"ה ונתחייב ליתן ששה פ' והביא מסי' רל"ב דבתבעו פקדונו חייב ליתן הריוח וה"ג בזה אבל במחב"ת דבריו תמוהים דדוקא בהריוח חייב ליתן אבל איך נחייבו בסתם ליתן ששה פ' ועוד דדוקא בפקדון שגוף המעות הם של מפקיד משא"כ התם הרי בכבר אל רק חיוב פרעון במעות שאינו מסוים וע"ע במח"א הל' ריבית סי' מ"א בדין עיכב פקדונו ועכ"פ גם לשיטת שו"מ בהלואה גמורה בודאי אסור וז"ל הב"ח חו"מ סוסי' ל"ח ומשמע מכאן דאע"פ דראובן קבע זמן לשמעון לפרעו ועבר הזמן אינו מחויב לשלם לו כל מה שהי' שמעון מרויח במעות אלו אם הי' פורע לו בזמנו דדוקא בעדים זוממין וכו' אבל בעלמא הוי אגר נטר מ"מ עבירה היא בידו ובכלל גזל וכו' עכ"ל וכבר כתב בתשו' אבקת רוכל להב"י סי' ו' דלגבי ריבית דהוי שלתא דאיסורא לא אמרי' דדמ"ד וא"כ בנ"ד שהיה הלואה אסור ליקח הריבית רק באופן אם נעשה עלה"ע ומחויב לישבע לו להב"ח ע"ז כנהוג כיון שהוא נתגלגל הריבית:

וגו"ז מ"ש רו"מ במה שכבר תפס דמי שכירות אין נ"מ בזה שאם לא הי"ל רשות לתבעו בדא"ה הרי תפיסה ע"י עכו"ם לא מקרי תפיסה כמ"ש רש"ל וש"ך סי' א' וע"ש בהו"ת בדין דיעבד ותשו' נו"ב מ"ת חו"מ סי' ל' ובתק"כ להש"ך סי' ל"ז וסי' קי"ד ובשו"ת פני יצחק הספרדי סי' כ"ב האריך והעלה דגם דיעבד ל"מ תפיסה בערכאות רק היכא דליכא עדים ואית ליה מיגו נאמן ע"ש ואני מצאתי בב"י אה"ע סי' ל"ו בשם הרשב"א גבי אלמנה שגבתה בערכאות דמוכח דבדיעבד מהני תפיסה בערכאות וע"ע רשב"א חו"מ סי' קמ"ה ותשו' אבן השהם סי' נ"ט בזה:

ואולם בנ"ד כבר כתבתי שהי"ל רשות לתבוע בדא"ה כיון שגם הסך ב' מאות שהודו לו לא רצו לפרוע ודינו כעושה ברשות ב"ד, והנלע"ד כתבתי:

סימן צא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה ישראל זעמלמאן נ"י מו"ץ ד באלטע. ברוסיא.

מכתבו הגיעני ונ"ד שאלתו בגט שסידר עבור איש א' ואחר הגט הרחיקה האשה נדוד והם שניהם עניים וא"א ליתן גט אחר ואח"ז ראו בהגט שנכתב במקום דיתיהוויין דיהיהוויין דהיינו ה' במקום התי"ו ורו"מ הביא מדברי נו"ב מ"ת א"ע סי' הי"ג ופת"ש סי' קכ"ו סקי"ט ומ"מ לידד שאין זה מן התורף ויש להקל בשעה"ד:

ולענ"ד גם בלא"ה יש להקל דהנה מצינו ברש"י פ' שמות בפסוק היליכי את הילד הי שליכי והוא מש"ס דסוטה (י"ב סוע"ב) היליכי הא שליכי וברש"י ד"ה היליכי וכו' הרי לך שלך ומבואר דתיבת הי מתפרש כמו הא בא"ף והוא כמו הרי וע' יומא (מ"ד ע"א) ורש"י ד"ה הא וכו' שכתב ג"כ דתיבת הא הוא כמו הרי א"כ אין זה מפסיד כונת הגט דהכונה די שהוא כמו אשר הי ר"ל הרי, הוויין רשאה, וכאלו כתיב אשר הרי תהי' רשאה ושלטאה וגם אם נפרש כמו הא לכם זרע שבפרשת ויגש ופרש"י כמו הנה וכמו גם אני הא דרכך בראש נתתי שהובא ברש"י שם א"כ הכוונה אשר

אשר הנה תהא רשאה ושלטאה נ"כ הוא הולך אל מטרת כוונת הגט ולכן אין בזה חשש כלל:

ובדין כתב תיבת וכדו בוו"ן בסופו כבר הביא בנ"פ סי' קכ"ו סקמ"ו בשם מהריב"ל להכשיר כיון שהוא בטופס ובשם מהרי"ס לפסול ולפענ"ד לפמ"ש בתשו' מהרא"ן ששון סי' ל' דהיכא שמפסיד הכונה גם בטופס פסול וכ"ה בשו"ת עט"ח א"ע סי' י"ט והרי מבואר ברש"י עירובין (כ"ג ע"ב) ד"ה וכדו הות וכו' וכדו משמע עכשיו ובעיא למימר וכדן הות וכו' עכ"ל ומבואר דתיבת וכדן לא עכשיו משמע א"כ הוי שינוי המפסיד המכוון ופסול:

הנלע"ד כתבתי.

סימן צב

להרב הה"ג וכו' מו"ה דוד צבי ביימעל נ"י אבד"ק מעדיוש במדינת זיבענבערג.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שהקונים של יין כשר מוכרחים להגעיל החביות הבלועים מיי"נ וגם מן יי"ש ומגודל החביות שמחזיקין כל א' לערך ז' מאות ליטער א"א למלאותם ג"פ בעירוי במקום הכרמים שאין מלוי שם מים וגם כי נודע שהעכו"ם נתנו בתוכם יי"נ מבושל כשהוא חם ויש"ב ובלעו ע"י כבוש וברותח ואם יכשירום כפי המבואר ביו"ד סי' קל"ה סט"ו בהג"ה ליתן אבנים קטנים מלובנים במשפך ולשפוך לתוך החבית מים רותחין אחרי כי החביות גדולים וא"א לשפוך מים הרבה וגם צריך לגלגל החביות שיגיעו המים בכל מקום ומלטננים המים אשר עולים לכל היותר חמשים ליטער וגם פחות מזה ומבואר בב"י סי' קל"ה בשם הרשב"א דבכה"ג לא מקרי הגעלה וכ"ה בש"ג פ"ב דע"ז גבי נודות הגויים וכו' ולכן המליא כת"ר להגעיל ע"י דאמפף שמושכין מן יורה גדולה (דאמפף קעסיל) המחזיק יותר מן ב' אלף ליטער מים רותחין שנעשה לצורך הריחים ומוליכין הזיעה בקנים של נחשת לתוך החבית וכותמין החבית במגופה וברזא והקנה עם הזיעה נכנס לתוך החבית דרך פה הברזא וכשנצבר הזיעה בהחבית שמתחמם החבית בכדי שהיס"ב עד שמשליך ברב כחו את המגופה מהחבית למרחוק וכפי ד' האומן נגעל בזה החבית עלהיו"ט וכיון שהזיעה נמשכת מיורה גדולה שיש בה יותר משיעור ס' נגד הבלוע בהחבית מתגעל החבית כדת ואולם הגאון אבד"ק פרעשבורג נ"י לא הסכים ע"ז שהרי בשאר משקין נחלקו הראשונים ומכ"ש בדאמפף שאינו אלא ריחות המים ולא מים ממש וכללא הוא דכבולעו כך פולטו ומנין לחדש שיועיל הגעלה כזו וכיון שאין נוהגין להגעיל אלא כלים שאב"י א"ל ס' בהמים נגד הבלוע וגם קודם פסח הוי נ"ט בר נ"ט עכת"ד וכת"ר תמה מה ענין נט"ל לענין יין ויי"ש שאין נפגמין ע"י שהיית מעל"ע כמ"ש ביו"ד סי' קל"ז ס"א בהג"ה וכן בי"ש וכן טעמא דנ"ט בנ"ט ל"ש בדבר חריף:

הנה לא אכחד כי כמעט לא יאומן כי יסופר על הג' מפ"ב שיטעה בדבר פשוט כזה ולכאורה עלה בלבי לדון בזה עפמ"ש בשו"ת שבו"י ח"ג סי' ע"ג להקשות ע"ד הסוברים דביי"נ אינו נעשה לפגם במעל"ע מהא דכתבו התוס' בפסחים (מ"ד ע"ב) בהא דר"ע יליף מג"כ דטכ"ע דאורייתא ורבנן ג"כ חידוש הוא דלא אסרה תורה שאב"י והקשו התוס' איך יליף ר"ע לגבי נזיר דטכ"ע הרי י"ל דנזיר דקיל איסורו שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו קיל טפי ותי' דבגודין הי' ג"כ כלים שבלועים רק מיין ואסור לנזיר ואפ"ה לותה תורה להגעיל וכ"ה בתוס' נזיר (ל"ז ע"ב) ולכאורה לפ"ז איך משני הש"ס דג"כ חידוש הוא דאב"י שרי הא ביין ליכא פגם כלל ובע"כ דהתם שנבלע ע"י רתיחת אור כדכתי' כל דבר אשר יבא באש וגו' לכ"ע היין נפגם במעל"ע ודוקא בנבלע היין עלמו בלא בישול אינו נפגם ע"ש א"כ לפ"ז י"ל דבנ"ד שכתב רו"מ שהעכו"ם נתנו בתוכם יין רותח קלקלתו היינו תקנתו ונפגם במעל"ע והן אמת שראיית שבו"י לכאורה תמוה שהרי לותה תורה להגעיל גם שאר כלי בישול הנפגמים במעל"ע והוי שפיר חידוש וכן ראיתי בישו"ע"ק סי' קל"ז שהעיר מעלמו בקו' שבו"י ותי' כמ"ש אבל יש לקיים ראיית השבו"י דדלמא לותה הורה להגעיל כל הכלים מחשש שמא בישל בה עכו"ס יין ויהי' אסור לנזיר וזה איזה שנים נשאלתי מח"א מק' באהרדיטשוב ברוסיא לפמ"ש הר"ן פ"ג דע"ז בהא דאסרו יינם משום בנותיהם דתפ"ל דאסור משום שמא נתנסך לע"ז ותי' דיי"נ ממש מיעוטא הוא ולא חיישינן ועוד דאם איתא דנסכי' העכו"ם לא [illegible] מזבין לי' לישראל א"כ קשה עמ"ש התוס' דמדהגעילו כלי יין ש"מ דגם גבי נזיר טכ"ע מה"ת דלמא הגעילו משום שמא נתנסך יין ור"ע הא חיים למיעוטא מדאורייתא כדאי' בסופ"ק דמכות והכא ל"ש תי' הרמב"ן דל"ה מזבין לישראל שהרי כבשום במלחמה והירלתי שהרי הרמב"ן פ' מטות הקשה אמאי לא נלטוו להגעיל כלי סיחון ועוג במלחמה הקודמת ותי' דמלחמת סו"ע היה מלחמות ז' אומות שבא"י ואפי' כתלי דחזירי איסתרי להו לכן א"צ להגעיל משא"כ במלחמת מדין ע"ש והנה הרמב"ן פ' ואתחנן העלה דיי"נ יש בו משום תקרובות ע"ז גם במלחמת מלוה אסור והוכיח כן מקראי ע"ש וע' תשו' רדב"ז חלק ששי סי' שני אלפים ר"ה מ"ש בזה א"כ אם איתא שכל הגעלת כלי היין הי' משום חשש יי"נ שוב הדק"ל אמאי לא נלטוו גם להגעילם במלחמות סו"ע ובע"כ דאין לחוש בזה למיעוט דכל דין תקרובות ע"ז הוא רק בעשה כמ"ש הבעה"מ רפ"ה מאיסות וכבר כ' בהגהת מל"מ פ"א מיו"ט דבאיסור עשה לכ"ע לא חייבי' למיעוטא או דהוי רק מיעוטא דמיעוטא ולכ"ע אין לחוש עכת"ד בתשובתי שם וא"כ התינח מחשש יין שנתנסך אבל מ"מ י"ל שהגעילו כל הכלים בשביל חשש נזירות ובעכל"ל כדעת שבו"י דבנתחמם היין נפגם במעל"ע אך דמ"מ אין מזה תרופה בנ"ד דהא גם בלונן ע"י כבוש מעל"ע נאסרו הכלים ועוד דלפמ"ש השב יעקב לחלק בין כלי מתכות לשל חרס דבמתכות היין נפגם במעל"ע ולא בחרס ועץ ובאמת יש סמוכין לזה ממ"ש דתענית (ז') ונדרים (נ') בעובדא דריב"ח והעירני לזה ח"א ועכ"פ לפ"ז מיושב בפשי' קושי' השבו"י דהתם הא הגעילו כלי מתכות כמפורש בתורה ושפיר הוי חידוש שחדשה תורה ואין ראיה לחדש דבנתבשל נפגם ובנ"ד שהם כלי עץ שפיר אין שין נפגם:

ומזה שפקפק הרה"ג מפ"ב בהגעלת הזיעה מדברי הרמב"ן דאין מגעילין בשאר משקין מלבד מה שיפה השיב כת"ר דהגן קיי"ל דבדיעבד מהני כמ"ש בסי' תנ"ב וע"ע תשו' ח"ס או"ח סי' ק"ח בשם בשר יעקב ובמחנה אפרים הל' מ"א בתשו' בן המהבר מ"ש בזה וע' בב"י יו"ד סי' ל"ג בדין אם חלב מקלים הטעם כמים וע"ש בח"ד ובתשובת גא"ב סי' ל"ח בתשו' הב"ח מבואר דגם חלב מקלים וגם מ"ש רו"מ דריהא דסוף ע"ז (דף ע"ה א') דחולטן במי זתים מוכח דמהני הגעלה בשאר משקין או דגם ביין שרי אב"י א"כ א"א למינקט ב' חומרי דסתרי אהדדי:

אבל חוץ לזה הרי מבואר בתשו' הריב"ש סי' רנ"ה בדין זיעת יי"נ העובר דרך הסמפונות והאדוס נבתנה למים בטעמו וריחו וממשו וכתב וז"ל ומ"ש שאין כאן עלמות היין אלא הזיעה שלו זהו בזיעה היולאת מחמת הלחות שלא ע"י חום וכו' אבל הזיעה היולאת מן המשקין החמין הרי הוא כמשקין עלמן כדתנן בפ"ב דמכשירין מרחץ טמאה זיעתה טמאה וטהורה בכי יתן הבריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה והכן נמי התם בפ"ה האשה שהיו ידי' טהורות ומגיסה בקדרה טמאה אם הזיעו ידי' טמאות היו ידי' טמאות ומגיסה בקדרה טהורה אם הזיעו ידי' הקדרה טמאה רי"א אם נטפו וקיי"ל כת"ק ומיהו הכא אפי' לר"י דהאיכא נטיפה ורוב מים וכבר הביא זה הרמב"ם פ"י מטו"א וכתב כל העולה מן החמין משקין הוא חשוב וכן בחולין (ק"ט ע"ב) בברייתא דט"ח שנפלה כל חתיכת בשר תני התם אמר רבי נראין דר"י בבלא נער ולא כסה אלמא דכל שכסה הקדרה הרי הוא כאלו נער אותה וזה מפני הבל העולה מן הקדרה וכשהיא מכוסה ההבל מתפשט בכל החתיכות והטעם מתערב בכולן כמו אם נער אותה ובלל את כולן בתוך הרוטב ובנידון זה נ"כ המים היולאין מן היין כיין עלמו הן ואסורים בהנאה וכו' עכ"ל ובתשו' רדב"ז ח"א סי' ר"י בדין כוסוסו שנהגוהו ע"פ קדרה של בשר לקלוט הבל הקדרה ובעודו רותח נתגוהו בתוך קערה חולבת אם מותר לאכלו עם בשר והשיב דגם הסוברים בדגים שעלו בקערה [של בשר] דמותר לאכלן בחלב מודו בנתבשלו וה"נ הוי כנתבשל עם הבשר דאף שהי' מונח ע"פ הקדרה מ"מ מה שקבל מן הבשר לא מקרי טעם אלא ממשו שכל זיעה היולא ע"י בישול הוי כעיקרו של דבר והביא ראי' מתשו' הריב"ש הנ"ל ע"ש ודברי ריב"ש הובאו להלכה ביו"ד סוסי' קכ"ג אלא שלא הובאו ראיותיו ורו"מ הביא מדנפסי' הראי' מרמב"ם פ"ז מטו"א ה"ב וכבר קדמו הריב"ש ובחנם טרח להביא מתשו' הרמ"ד מטיקטין שנדפס בתחלת הרי"ף דיבמות דזיעה היולא מהמשקה כמשקין שבד"ז נחלקו רבים כמבואר בפ"י בקו"א לקידושין בדין חדש ונקרן אורה לנדרים

(נ"ב) ועוד בכמה אחרונים שהרי דברי ריב"ש ברור מללו שאינו דומה זיעה היוצאת על ידי לחות לזיעה שעל ידי חום ומבואר בריב"ש שמדמה דין איסור לטומאה והכשר וכ"ה בתשו' הרא"ש כלל כ' סי' כ"ו והביא ג"כ ממשניות הנ"ל וכ"ה בר"ש סופ"ה דמכשירין בשם תוספתא דדין טומאה ויין נסך שוים לענין זה ומה שנחשב משקה בטומאה הוי משקה לענין יין נסך ובתשו' תשב"ץ ח"ג סי' כ"ג למד דיני חימון בזיעה מדין הכשר לטומאה והביא ג"כ מדין זיעת בתים הנ"ל :

אך דלכאורה יש לומר דדוקא לענין איסור נחשב משקה וזיעת מים כמים וכן לענין להבליע כהא דחולין (ק"ט) שהביא הריב"ש אבל מנ"ל שטבעו להפליט כמים גמורים אולם דבר זה יש ללמוד מדברי או"ה ורמ"א יו"ד סי' צ"ב ס"ז דטפה הנופלת על הכיסוי דינה כנפלה על גבי קדרה נגד הרוטב אם התחילה הקדרה להרתיח שהזיעה עולה תמיד ומגיע להכיסוי הרי שמפליט תיכף הטפה שנפלה על גבי הכיסוי ונכנס לקדרה. ואף דהרש"ל וט"ז השיגו על זה היינו מפני שהבינו דטעמא משום שהרוטב מגעת למעלה עד הכיסוי אבל מתשו' ריב"ש הנ"ל מוכח דטעמא מפני הזיעה שהיא כמשקה עצמה וזהו שדקדק הרמ"א וכתב שהזיעה עולה תמיד וכו' ובזה סרה תלונת הט"ז שכתב דהוי סד"א ואם כן מוכח שהזיעה מפליט גם כן וכ"ה בפר"ח ומש"ז רסי' צ"ד דזיעה מפליט דכ"פ ואף דיש לומר דמכל מקום אינו מפליט הכל שיועיל כהגעלה במים אבל כבר הוכיח בתשובה בשמח"א פי"א ממ"א שרמזתי לעיל מדברי הרשב"א דאם הטבע להפליט מקלתו מסתמא אמרינן דמפליט הכל בכלי עץ ומתכות ע"ש וה"נ בזה:

אבל מכל מקום למעשה יש לפקפק בזה שהגם שדעת ריב"ש כן מכל מקום במשה"ב להרשב"א בית ד' ש"א חולק בד"ז על הרא"ה שכתב שם בבדה"ב בכיסה שההבל בקדרה שהיא מים גורם שיתפשט הטעם. והשיג הרשב"א וז"ל העיד משמו של רש"י מה שאינו ואין הטעם מפני ההבל אלא וכו' מים רותחין שבקדרה מבעבעין ונפלטין לחוץ ולולא שמגלין אותה ישפוך כל הרוטב עכ"ל וכ"ה בא"ז פנ"ה סי' נ"ב וע"ש בהג"א ואף שהרמ"א בדין כיסוי הנ"ל סמך להקל מכח הזיעה יש לומר משום דדין נפל שלא כנגד הרוטב חומרא בעלמא ומותר בהפ"מ ול"ש לכן סבירא ליה להקל וכבר השיג בחידושי רז"ה בהגהות ליו"ד מטעם זה ע"ד הט"ז שכתב דהוי סד"א ופסק כהרמ"א וע"ש במש"ז וס' יד"י סקנ"א אבל בנ"ד קשה להקל בזיעה לבד כיון שדעת הרשב"א וא"ז דאין הזיעה לבד מפליט כמים ואף דלענין טומאה ואיסור דינה כמים מכל מקום לענין טבעו שיפליט איננו כמים ממש ואם תמצא לומר שמפליט אינו מפליט הכל ותדע שהרי לשי' רמב"ן הנ"ל שאין להגעיל בשאר משקין מודה שמפליט קצת אלא שאינו מפליט הכל כמ"ש בבאר יעקב לאו"ח סי' תנ"ב ותשו' ח"ס האו"ח סי' ק"ח אלא דהרשב"א אינו סובר כן אם כן בנ"ד הרי הרשב"א עצמו סובר דזיעה איננו מפליט וכ"ה דעת הא"ז ומי יערב לבו לנגדם להקל:

וכה ראיתי בח"ד סי' צ"ב סקכ"ה במ"ש ליישב קושיות הפר"ח דנהי שהזיעה מפליט מכל מקום התם הרי מיירי בכ"ח שאין הרוטב יכול להוציא מה שבלוע בתוכו אלא דכל זמן שהרוטב בתוכו הטעם הבלוע בקדרה מקושר עם הרוטב ולענין זה בעינן דוקא רוטב ולא זיעה ע"ש ולפ"ז היה מקום לומר דבנ"ד גם הרשב"א וא"ז מודים דהזיעה מפליט מכלי עץ-ואף דבש"ך כ"ו שם כ' דהזיעה העולה להקדרה הלוננת דינה כעירוי דהקדרה מקרי תתאה מכל מקום יש לומר דבנ"ד שהחום מעיד שכל החבית נעשית רותחת שהיס"ב גם הוא מודה. ולכאורה היה נראה שלפ"ד הח"ד גם בדין מחבת שתחת הקדרה שבש"ע ס"ח אם הקדרה העליונה לוננת אינו מפליט מהקדרה אלא כ"ק וא"צ ס' במחבת והחלב אלא נגד הקליפה אבל ז"א שהרי סיים בעצמו דכיון שהזיעה מסבבת כל הקדרה הוי כגולו ברוטב ובסי' צ"ג בדין כיסוי לונן וקדרה רותחת דשניהם אסורים מוכח היפוך דברי הח"ד דאל"כ הרי א"צ ס' רק נגד קליפת הכיסוי ומסתמא יש ס' בקדרה נגד קליפת הכיסוי דשתם כלי י"ב ס' נגד כל קליפתו ומכ"ש נגד קליפת הכיסוי ומ"ש הח"ד שהקדרה העליונה מקרי תתאה יש לפקפק על פי דבריו בסי' צ"א סקי"ג וסי' צ"ב סקכ"ד ומצאתי בפרי תואר סי' צ"ב סקט"ז בדין מחבת חלב שתחת הקדרה הנ"ל שכתב דגם המחבת אסורה אם היתה רחבה כל כך כשיעור שתזיע הקדרה מההבל ותחזור ותפול הזיעה להמחבת אבל אם האש הסובב מסביב גובר ומייבש הזיעה לבל תפול למחבת שרי וכו' ע"ש. ובשו"ת בית יעקב סימן נ"ז כתב בפשיטות דמלשון הרא"ש וש"ע משמע דדוקא הקדרה והבשר נאסרין ולא המחבת שלמטה והוא משום דאיסורא מטומאה לא ילפינן אבל בשו"ת פרי הארץ סימן י"ד דחה דבריו ופלפל בראיית הרא"ש והעלה דמכל מקום אין המחבת נאסרת משום שהקדרה מפסקת בין הבשר להמחבת והחלב ואין הזיעה פועלת לחזור ולהפליט בליעה של בשר לתוך החלב וביאר שם מה שנסתפק הרא"ש בדין אם הקדרה רותחת דלכאורה דבר זה מוכח בפ"ה דמכשירין מ"י ומה נסתפק ונ"ל דשא"ה לענין נילוק ששני הכלים הם זה נגד זה ושניהם חמין אין כח באחד לגבור על חברו דכל אחד דוחה את חברו אבל כאן דהאלפס נתונה על האש תחת הקדרה וההבל עולה לקדרה וההבל הקדרה אינה נגד המחבת לכן מסופק בזה עכת"ד. והנה מ"ש מהא דאיסורא מטומאה לא ילפינן כבר הבאתי מהריב"ש ותשב"ן דליתא והבאתי שכ"ה בר"ש בשם תוספות וכ"ה בתשו' הרא"ש עצמו שם ע"ש. וכבר כתב הב"ש באה"ע סוף סימן ו' דבדאיכא סברא ילפינן זה מזה וביאר בזה דברי או"ה בהא דאין מחזיקים איסור ממל"מ ע"ש וע' בקה"י תוד"ר אות א' סימן כ' שהביא מכמ"ק דמוכח כן וכ"ה בשו"ת מים רבים חיו"ד סימן ו' וע"ע במרה"פ על הירושלמי פ"א דערלה ה"ג ופ"ג ה"א ובשדי חמד כללים אות א' סימן ר"ט רי"א מ"ש בזה ולכן נראה עיקר כדעת הפר"ת דגם המחבת נאסרת אם חוזר וגוטף הזיעה ומ"ש הפה"א הנ"ל מהא דסופ"ה דמכשירין כבר קדמו הב"י בהו"ח סי' תנ"א וע' בשו"ת ב"ש חיו"ד סי' קס"א בהורך בזה ולפמש"ל הדבר תלוי במחלוקת הראשונים אם זיעה מפליט :

ונחזור לענינינו דלא מיבעיא לשיטת הסוברים דזיעה אינו מפליט פשיטא דא"א לסמוך לענין הגעלה ע"י זיעה וגם להסוברים דזיעה מפליט יש לומר דהיינו להחמיר חיישינן אבל מנא ליה לסמוך להקל על ידי זיעה והרי אפילו בשל תורה מלינו לחלק בין להחמיר ובין להקל כמ"ש התוספו' ביבמות (י"א ע"א) ד"ה לרת סוטה דאף דלגבי סוטה עשה הכתוב ספק כודאי היינו להחמיר ולא להקל ובכריתות (י' ע"א) בהא דאר"י ולד שני כמאן דליתא דמי דילמא חומרא הוא דאית ליה אבל הכא קולא היא וע' פסחים (כ"ו ע"א) לענין דשא"מ לר"י כה"ג וע' פ"ד דערכין מ"ד כן אם עשה וכו' וכ"ה בתוי"ש שבת (ד') ואף שבתוס' חולין (י' ע"ב) ד"ה אלא ותוס' פסחים (ס"ב) מבואר דבדאורייתא ל"ש לחלק בין להחמיר ובין להקל מכל מקום הרי י"ל דעכ"פ מדרבנן יש להחמיר וכה ראיתי בשו"ת ב"ש סוף סימן קס"א שכתב בפשיטות דהכשר על ידי זיעה ל"מ היכא דנבלע ע"י ממש דכבכ"פ ולא העיר מכל הנ"ל ולכן נראה שמתחלה ישפוך מים לתוך החבית ואחר זה יכנים לתוכו הזיעה דאמפף עד שירתיחו המים ויעלו וירדו ברתיחתו בכל החבית ובזה יהיה הגעלה ע"י מים רותחין עצמן ובזה אין לחוש למ"ש הרש"ל וט"ז סימן צ"ב הנ"ל דהא ברתיחה זו נוגעין המים עצמן בכל סביבות דופני החבית בבירור בלא ספק ואם יגעו רק פעם אחת סגי ול"ש בזה החשש שכתבו שם כמובן ואף דבשו"ת שו"מ תליתאה ח"ג סימן קכ"ה העלה להחמיר שלא להגעיל כ"ר ממש שנתבשל בתוכו אלא האש על ידי רתיחת המים שעל ידי הזיעה דאמפף הנמשך מהיורה על ידי קנים ופלפל בדברי הר"ן פ' כירה בהא דמוליאר הגרוף ושיו"ק שעל הירושלמי שם ע"ש וכ"ה בתשו' יד מאיר סי' א' אבל מלבד שאין דבריהם מוכרחים נגד החוש שמעיד כי יותר ויותר יש כח האש בהזיעה הנ"ל וע' ח"ס יו"ד סי' מ"ה שהנסיון מעיד יותר מאלף ראיות אף גם בנ"ד שהבליעה איננו רק ע"י כבוש מצל"ע וכדומה לכ"ע מועיל הגעלה זו (וע' בשד"ח אסיפת דינים מערכת ה' אות כ"ד שהעלה דלגבי חמץ שיש דעות דמיקרי היתרא בלע וכן להגעיל מבשר לחלב יש להקל להגעיל בהאמבטי כזו אבל לגבי היסור נבלה וטרפה ל"מ בכה"ג ע"ש בזה ולענין יי"נ בזה"ז נראה להקל) :

ולענין שיעור המים הנה לענין בליעת היין נסך סגי בשטה

פעמים כשיעור יין במים וא"א לסמוך על שיעור המים שבהיורה שהרי רק הזיעה מלרפתן וכבר נתבאר שאין לסמוך על הזיעה בלבד וגם הרי קיי"ל דנילוק אינו חיבור לאיסורין כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן ק"נ דאין ללמוד מטומאה לד"ז וכיון דהתם חבית אין בתוכו אלא ששה פעמים נגד דופנו כדמוכח בב"מ (דף מ') א"כ בעינן שיהיה החבית מלא במים כיון דביין ל"ש דין אב"י ומ"מ בודאי הכל לפי עובי הדפנות ואורך ורוחב ואם יש לברר שיעורו בע"א כן יקום (אבל שמעתי שא"א להכנים דאמפף אם הכלי מלא מים ועמש"ל בסימן פא"ז):

ולענין חשש הי"ש הנה שמבואר במג"א סימן תנ"א סקל"ט בשם הלבוש דל"מ הגעלה כלל זולת על ידי בישול מים באפר כמ"ש הט"ז שם וע' בשו"ת אבני צדק סימן ס"ד ושערי צדק סוף סימן כ"ו ושימן קל"ב בזה שהחמירו ג"כ כן אבל היינו כשנתנו בתוכו י"ש לבד אבל אם רק בתערובות שבתוך היין כתבתי בתשובה אחת למדינתכם דיש להתיר על ידי הגעלה שכבר נתבטל חריפות הי"ש ולא אדע בכ"ד גופא דעובדא היכי הוי. ועוד נראה דכל חומרת הלבוש הוא רק להשתמש בהכלי הנגעלת גם תוך הפסח דהוי במשהו אבל אם רק להשתמש בה קודם פסח גם לצורך הפסח שרי כיון דקיי"ל דאינו חוזר וניעור בלא בלא וכן מצאתי בת"ח לע"ז (דף ל"ג) שכתב לאסור גם על ידי הגעלה בכלים של שכר משום שהרית נרגש בו ואף על גב דמזיגא שרי מ"מ בפסח דבמשהו אין להקל ע"ש וה"נ י"ל לענין כלי י"ש ובפרט לפמ"ש בתשובות שו"מ מ"ה ח"ד סימן י"ב בשם הגה"ל מביטשאטש די"ש בזה"ז אין בו אלא חלק אחד משלשים חמץ ובשם הפ"ל הביא שהוא אחד מכ"ד והוא כתב שהוא אחד מט"ז ואם נעשה מקאקוריזים שמעתי שיש בו הבואה בכדי אכילת פרס א"כ יש בתוך הכלי ס' נגד החמץ תמיד באם שהי"ש מן תפוחי אדמה וממילא כשמוליאין היין משם קודם פסח פשי' דיש להתירו גם לצורך פסח ועכ"פ על ידי הגעלה בודאי יש להקל וגם יש לצרף טעימת ישראלים דלפי' הש"ך סימן ל"ח גם בזה"ז יש לסמוך ע"ז. והנלע"ד כתבתי:

סימן צג

להרב הנ"ל.

מכתבו הגיעני ובדבר אשר חזר על הראשונות והקשה על מה שהבאתי מש"ס דנדרים דיין אינו מתקיים בכלי מתכות והקשה דהא אתשורוש נשתכח כמ"ש והשקות בכלי זהב לק"מ דודאי אין כונת הגמ' במה שעומד בכלי מתכות לפי שעה רק בעומד היין זמן רב להתיישן אז אם עומד בכלי מתכות מתקלקל ועכ"פ אינו מתקיים כמו בכ"ח והתם שנתן להשקות בסעודה בכלי זהב זהו כבודו של מלך:

ומ"ש בענין מיעוטא דמיעוטא מהו הנה במרדכי חולין פ' הזרוע סימן תשל"ז מבואר דדוקא אם הם ב' ענינים הוו מעדמ"ע משא"כ בענין אחד אפילו הוא רק אחד מאלף אינו נקרא מעדמ"ע וכ"ה גם בריטב"א סופ"ק דכתובות בסוגיא דארוס וארוסתו אבל בתוס' מנחות (ס"ד ע"א) בוד"ה ר"י וכו מוכח דדבר שאינו שכיח כלל מקרי מעדמ"ע וכן נראה מתוס' זבחים (ע"ב ב') ד"ה נתערבו וכו' שהביאו מתרי רובי דיוחסין שהם ב' ענינים לענין ב' תערובות וע"ש בקרן אורה שהעיר בזה מסברא ולא הביא מכל הנ"ל וגם במהרש"א חולין (י"א ע"א) מוכח דלא ס"ל כהמרדכי הנ"ל ע"ש ותבין וכדבריו מבואר ברא"ש שם סוף סימן ע"ז ותוס' בכורות (כ' ע"ב) ד"ה חלב ומבואר בלדעתם דבר שאינו מצוי כלל כמו אחד מאלף וכדומה הוא נקרא מעדמ"ע ומסברא י"ל כי מיעוט שהם הוא אם הרוב כפל לכל היותר וכשיש כפל כפלים כמוהו נקרא מדמ"ע. (שוב העירני הרב השואל די"ל דדוקא לר"מ בעינן ב' ענינים שיהיו נקראים מיעוטא דמיעוטא אבל לדידן דל"ח למיעוטא אלא במצוי הרבה א"כ כל שאינו מצוי מיקרי מדמ"ע ויפה כתב). ובדבר ההשערה במה שבחבית נגד החבית כי מ"ש בתשובתי למלא החבית מים לא יסכים האומן שיוכל לסבב ח"ו שכ"ג ידע כת"ר כי עוד טרם בוא מכתבו הנחתי במכתב ההעתק שנשאר בידי כי נודע לי שהוא בלתי אפשרי. ומ"ש כת"ר דהזיעה שבהקנים הולך בשוה ואינו דומה לנילוק שהוא מלמעלה למטה הנה גם בזה אין לדבר לא חיבור כמ"ש הח"ד סימן ל"א סק"ו בשם פסקי מהרא"י ואד דברש"י ע"ז (ע"ה ב') ד"ה לא מפסיק מידי מבואר דהמשקה מחברן ועתו"ס זבחים (ק"ה ע"ב) ד"ה חיבור וכו' ופי' הר"מ פ"ב דטהרות מ"א ור"ש פ"ח דטהרות מ"ח אבל בפסקי מהרא"י שם מבואר דבטומאה ויי"נ דתליא במגע גם נילוק חיבור משא"כ באיסורין דתליא בטעמא ולכן אין ראיה ממ"ש התוס' בשירובין (מ"ה ב') ד"ה ליקני שביתה וכו' דאף דהעבים שותים מאוקן מים שלמעלה מיו"ד כיון שכל המים מחוברין יחד חשובין כאלו מונחים בארץ וכו' ע"ש דבאלי איסורין דתליא בטעמא ולא אכחד דהמעיין בפסקי מהרא"י ימלא דמיירי בנילוק ולא בקילוח שהולך בשוה אבל ממ"ש שם דבטהרה מהני השקה וכו' מוכח כדעת הח"ד (אבל י"ל דדוקא במה שהוא חוץ לכלי אבל מה שבתוך הכלי בודאי הכל מחובר ולזה העירני הרב השואל) ועוד דבנ"ד שכל כח הזיעה הולך מהיורה לתוך החבית בתוקף ואיננו חוזר ונמשך מהחבית להיורה נראה דלכ"ע אין חיבור להזיעה להמים שבתוך היורה לשיעור ס' כי הבליעה הנפלטת מהחבית לתוך הזיעה שבתוך החבית לא יחזור עוד להיורה דרך הזיעה שבהקנים א"כ אין לצרף המים שבהיורה לענין שיעור ס' וכדומה נגד הפליטה ואם חוזר ונבלע בהחבית חוזר ואוסר לפי ערך המדומע:

ומ"ש עמ"ש ראי' מב"מ (דף מ') דהתם כלי יש ששה פעמים בתוכו נגד הכלי הנה בהגהת פרישה סימן קל"ה מבואר דאין לך כלי שאין בתוכו ששה פעמים נגד הבלוע בכלי וע"ש בפרישה סוף סימן ק"נ והגהת מהרל"ח שם דלכ"ע יש כפל ומכופל במה שבתוך אלל הקדרה נגד דופני הקדרה ולפמ"ש התב"ש בבכ"ש לברכות (ע') לשון כפול ומכופל היינו ששה פעמים. ובכ"ז כיון שהוא שעה"ד יש לצרף שי' המהה"ש סימן תנ"א סק"מ בביאור ד' מרדכי ומג"א שם דהתם חבית יש בתוכה שלשים נגד הכלי וגם מהפמ"ג או"ת הנהגת או"ה כדר ב' אות ה' נראה כן ובשו"ת יד יוסף סימן ס"ג סמך ע"ז ובכ"ה בס' נ"א ע"ש ובלירוף שהבית מלא זיעה ובלירוף הזיעה עם המים יש בודאי ששה פעמים נגד הבלוע לכן אם עכ"פ יהיה בערך שליש מים בהחבית וימלאנה זיעה דאמפף יוכל להקל נגד חשש יי"נ דרבנן. ומכח י"ש של חמץ כפי שכתב כת"ר במכתבו הגלוי דבי"ש העשוי מן קאקורון יש בו בכא"פ נראה דאחר הגעלה באפילו אם חוזר ונבלע כבר הוא מעט מזעיר כפי המדומע אם יחזרו ויגעילוהו יהיה ששים נגד חלק החמץ יש להתיר על ידי ב' הגעלות כעין שכתבו בתוס' חולין (דף ק') ולהוליא היין משם קודם פסח ואף דלשי' מהה"ש שהבאתי א"ל ב' הגעלות מ"מ לענין חשש המן מסתפינא להקל רק בכה"ג. זו"ז מ"ש רו"מ ראי' דזיעה מקרי משקה מדכתיב ואד יעלה מן הארץ והשקה וכו' והרי הר"ש פ"ו דמכשירין בשם תוספתא יליף לז' משקין מקראי שקראן משקה. אינו מובן דהתם עלה אד ונעשו עננים ובתוכם מים ואז השקה את האדמה ואף שעדיין לא המטיר היינו ע"פ כל האדמה משא"כ במקום יצירת האדם הגלה התהום כמ"ש ברש"י וברא"ש שם ע"ש. והנלע"ד כתבתי:

סימן צד

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב שמשון הלוי העליר נ"י אבד"ק בווינאב.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלה ביתומים ואלמנה שהיתומים רולים לסלקה ממזונות בכתובתה כפי תקנת האחרונים שבב"מ ופ"ת אה"ע סימן ל"ג ונסתפק רו"מ יען כי בעלה הנפטר היה בעל שני וגם בעלה הראשון מת וא"כ נעשית כעת קטלניה וא"א לה להנשא א"כ י"ל לפמ"ש הב"ש בשם ריב"ש דג' חדשים ראשונים א"א לסלקה וכתב הב"ש דה"ה בכ"מ דא"י להנשא מחמתו א"א לסלקה וא"כ י"ל דה"נ בזה או דנימא כיון דרק משום דמזלה או מעין גורם אין זה בכלל א"י להנשא מחמתו:

הנה לענ"ד הדין ברור דשפיר יכולים לסלקה דבזה ל"ש בכלל א"י להנשא מחמתו כיון דהוי רק משום מזל או מעין דידה וכמ"ש רו"מ וראי' לזה מהרא"ש רפ"ד דכתובות סימן ג' במה שהלק שם על דברי הר"מ מורבינא בדין קטלנית מבעל ב' אי יש לה כתובה וכתב הרא"ש דיש לה כתובה דדוקא בשנשאת בב' זימני הו"ל חזקה משא"כ בממונא בעי' ג' זימני ואף שכתב לה לכשתנשא לאחר כיון דקידושין תופסין בה ואינה נאסרת על ידי זיקתו לא

דמית

דמיא ליבם ע"ש היטב וה"נ בנ"ד וגדולה מזו מוכח בריטב"א יבמות ס"ה דגם במעוברת אי מניקה הינה בכלל נאסרת מחמתו והכי אחר גרם לה וי"ל דכונת הב"ש גם כן רק היכא דאסורה להנשא מחמתו כגון שנעשה במשא"ם וכדומה אז א"א לשלקה ממיגות והא דבנ"ח הרמב"ים אין משלקין י"ל דהדבי הבחנה הוי מחמתו דהוי כדי להבחין אם הוא זרעו או לא אבל מעוברת ומינקת הוי רק לטובת הולד וגם אי נימא דמעוברת ומינקת הוי בכלל א"י להנשא מחמתיה מ"מ בקטלנית דהוי רק משום סכנת בעל השליטי ובפרט דהוי רק בב"פ דלגבי ממונא ל"ה חזקה וכמ"ש הרא"ש הנ"ל א"כ פשי' דאין זו בכלל א"י להנשא מחמתיה:

והנלע"ד כתבתי.

סימן צה

להרב הנ"ל. ולהמופלג החריף מ' מרדכי געלמאן נ"י מק' טארנירדא.

מכתבו הגיעני ועל דבר השאלה בדין אלמון ואלמנה שנתפשרו והשוו בדיבור לבד לעשות נישואין ביניהם על יום פ' והאשה התחילה לספור ז"נ היכף אי עולים הז"נ כיון שהיה בלא התקשרות תק"כ ותנאים ובפ"ת הביא בשם חמ"ד דז"נ אלו ל"מ כלל ובע"כ דהיינו משום דלא סמכה דעת האשה ע"ז ורו"מ האריך לחלוק עליו:

הנה בגוף הדין לענ"ד י"ל דגם בתנאים ל"ש סמ"ד גמור דהא מצינו בכתובות (ח' ע"ה) רבינא איעסק לאבא כו' ובריך משעת אירוסין אמר קים לי בגווייהו דלא הדרי בהו לא אסהייע מלתא והדרי בהו ע"ש הרי דגם אחר אירוסין שייך חזרה ומ"ש רו"מ דגם בלא שום התקשרות סמ"ד האשה משום דבאריס ישראל לא יעשו עולה וכהא דקידושין (מ"ה) לענ"ד אין מזה ראיה כלל דודאי אנן לדידן מוקמינן לכל אדם בחז"כ וכדאשכחן גם בפסחים (נ"א) בהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים וכמ"ד אבל מ"מ היכא דתליא בסמ"ד ל"מ בכה"ג והדע דהא בקרקע ל"ק בכסף בלא שטר משום דלא סמ"ד אף דשא"י ל"י עולה ולשי' כמ"פ איכא גם מש"פ ובפרט דלפמ"ש הרש"ל הובא בט"ז יו"ד סימן קס"ט סקי"ג היכא דהוי שטה"ד ל"ש כלל הא דשא"י ל"ע ועי' בחו"מ סוף סימן ר"ד בתרי הדעי ועמ"ש בחיבורי מש"ם בשם הח"ס ויש להעיר מהנימוק"י ר"פ הזיאל שכתב דלענין שאלה בבעלים אף דלא התחיל במלאכה ויכול לחזור מ"מ כיון דשארית ישראל לי"ע שני ופטור ע"ש ומ"מ לענין סמ"ד י"ל כמ"ש:

וגם מ"ש לו"מ מדברי הט"ז בדין לא סלקה הנדן דכבר נתבטל קשר התנאים ואפ"ה הוי מהני הז"נ י"ל דהתם בב"ד תליא מלתא וכמ"ש המח"א הנ"ל נדרים סימן ל"ע יעו"ש ותבין ואמנם פשטות לשון הש"ס יבמות (ל"ז) דאודועי הוי מודעי להו משמע כדברי רו"מ דשני בדיבור בעלמא וכבר דחו הרשב"א והר"ן ד הרא"ה דסובר דדוקא אחר קידושין בעינן ז"נ משא ד' הש"ס הנ"ג ואף שיש לדחוק וליישב מ"מ האמת יורה דרכו וגם יפה לנו ללמוד משתיקתן של הראשונים שלא הזכירו ד"ז כלל וגם האחרונים בעלי הש"ע לא הוו שתקי מלהשמיענו חידוש דין כזה וכש"נ כתב הב"י בחו"מ סימן ק"ד לדחות ד' מהר"ס בדין אם אין שאר בע"ח לפנינו וע' ברי"ף פ"י דיבמות ועוד בכמה דוכתי ולכן עכ"פ בנעשה תק"כ וכ"פ בודאי יש להקל דנפי להו ד"ג לידע הדין אם כבר הייב בקנס או לא ושפיר סמכי דעתייהו דלא הדר וגם בכה"ג דנ"ד אם כי אין להקל לכתחלה מכל מקום בדיעבד בכבר הורה רו"מ להקל אין מקום לערער אחריו והעירוני מהא דאה"ע סימן ל"ג בתמ"ח סקי"ח מ"ש בשם ב"ח ומ"ש עליו בזה ע"ש ותבין וגם העירוני מד' הגו"ב מ"ת חיו"ד סי' קע"ו שכתב דשידוכין לדידן הוי כקידושין בזמן הש"ס אם כן כיון דכל הפוסקים דחו דברי הרא"ה דס"ל דבעינן קידושין אם כן ה"נ א"ל שידוכין לדידן ומנהגי בשאלות ותשובות גא"י חא"ע סי' י"ב שפסק בפשי' דגם בלא שום קנין מהני ספירת ז"נ כדמוכח מפשטות לשון הש"ס ע"ש אבל בספר מי נדה בקו"א לסי' קל"ב דחה ד' הגא"י הנ"ל מכמה טעמים ופסק דבעינן תנאים או עכ"פ משהתחילו להכין סעודת נישואין ועי"ש במ"כ שהוכיח ג"כ דל"מ בזה סברת שארית ישראל לא יעשו עולה המבואר בקידושין (מ"ה) וא"ע סי' ל"ז דמכל מקום לא סמ"ד. ובדקיי"ל במקדש במלוה דלא סמ"ד שמא ימחול והא דיבמות ל"ז י"ל דמודעי להו על ידי קנין או דלגבי הכנן דלא מהני במילייהו סמ"ד וכדאיתא בכתובות (ס') שאני בי ר"נ דלא הדרי בהו ועוד דהתם שהיה דרכם ליבא אצל אב יחירו בהם לא ימלאו אבה אחרת היכף עד אחר ז"נ אחרים וכיון שנהגו בכך סמ"ד והאריך עוד בזה וגם ראיתי בגליון שם מח"א שהשכים כן למעשה ודלא כהגא"י הנ"ל אך בהתחילו לעשיק בסעודה י"ל חזקה א"א טורח ומפסיד ומהני ז"נ ושוב אח"ז מצאתי בכתבי הגה"ק אבד"ק ביטשאטש ז"ל שפסק גם כן דהימוד הוא רק אחר קשר שידוך על ידי תק"כ ושטר כנהוג ולא על ידי הסכמה מרחוק על ידי שדכנים גם בהגבילו זמן נישואין ואין עוד שום פקפוק בדבר אפ"ה לא מהני וקשה להקל לכתחלה בזה אם לא כמ"ש לעיל בהתחילו לעסוק בסעודה. והנלע"ד כתבתי:

סימן צו

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה דוב בריניער נ"י מו"צ דק' באטשעטשא במאלדוי.

מכתבו הגיעני ובדבר השאלה מק' מיהאלען שנתנו אנשי הביהמ"ד לאומן לעשות מנורה חדשה להעמיד על העמוד נגד הש"ץ והגבאי מחסרון ידיעתו לוה להאומן לעשות על פרק אחד מפרקי המנורה שיהיה מנוכך שם יקו"ק הקדוש וכן עשה ואח"ז נתעוררו איזה אנשים שיש בזה חשש כמבואר בס' סור מרע מהרה"ק מזידיטשוב והוספות הגה"ק מדינוב זצ"ל ושלחו השאלה אל כבוד חותנו הרה"ל נ"י והשיב מד' הש"ע ביו"ד רע"ו סי"ג דכלי שהיה כתוב עליו שם קולן ואף שהפ"ת הביא בשם פמ"א שחולק וס"ל דדוקא בידות דהוי דרך בזיון ולא בכלי שתיה מ"מ לא רצה הפמ"א לסמוך על זה וגם נראה דהבזיון הוא מה שכתב השם שלא במקום הראוי לו בלא צירוף שום פסוק או תחנה ובקשה ולכן גם בכלים הוי בזיון ועוד דגם להפמ"א דבכלים ל"ה בזיון וכן במנורה כדאיתא בש"ס דשבת (מ"ד) וסוכה (כ"ט) מ"מ בנ"ד שהוא במנורה לפני העמוד ומשתחוין לפניה יש בזה חשש בהקותיהם שנראה כמשתחוים לפני אותיות אלו וגרע מהיכא דכתב כל הפסוק שויתי וגו' שבייך השם מענין הפסוק מה שאין כן כשכותב השם לבדו. עכת"ד:

הנה מה שכתב שהפמ"א לא רצה לסמוך על זה המעיין בגוף התשובה ימצא דקאי בכלי שתיה ולידד להקל והביא מהטור יו"ד קמ"א דכלי שתיה הוי בזיון והוא הוכיח להיפוך וסיים אלא שלא מלאני לבי לחלוק על הרמב"ם והטור והביא מבו"ת מטה יוסף ח"א או"ח סימן ד' באחד שריקם על טליתו פ' ציצית ופסק דמותר לברך עליו אף על פי שכתובים בו שמות כי א"א לבא לבזיון כי אין נכנסים בט"נ לביהכ"ס ע"ש ובאמת שדין ריקום פסוקים בטלית מבואר ביו"ד סי' רפ"ג ס"ד והוא מתשובות הרמב"ם כמו שכתב הט"ז וש"ך שם וכל טעמו רק משום דנכנסים לביהכ"ס ויבא לידי בזיון ועי' במג"א סימן מ"ה סק"ב בזה ועי' בבאה"ט ושע"ת או"ח סימן כ"ד סק"ד בשם רדב"ז ולקה"ק ושו"ת גו"ר דבטלית גדול שלנו שרי בדיעבד לפי שאין בו חשש בזיון ומבואר דבכה"ג שאין בו חשש בזיון גם הרמב"ם גופיה מודה וא"כ במנורה שבבית הכנסת לכ"ע אין בו חשש בזיון השם. ועי' בשע"ת או"ח סימן א' סק"ג בשם מהר"ז לוקאבר ותב"ש ז"ל במה שעושים מנורות של קלף וכותבים שויתי עם השם דיש חשש בזיון כשיהיה נאבד וסיים דבמנורה שבבית הכנסת אין חשש ואני בגליון תמהתי מדוע לא הזכיר דברי הט"ז יו"ד סימן רפ"ג ודברי הפ"י גיטין (ו' ע"ב) דיש חשש דאין כותבין מגלה לתינוק להתלמד בו ועי' במג"א סימן מ' סק"א שכתב בשם מהרי"ע דמותר לכתוב פסוקים ולאלות בכותל אבל כבר השיג עליו במחה"ש דהמעיין בגוף התשובה ימצא להיפוך שפקפק על זה מהא דאין כותבין מגלה לתינוק וע"ש בפלפל בדברי הרי"ף בפסק דכותבין מגלה לתינוק והפוסקים תמהו עליו ע"ש [א"ה בהמ"ח ע' בק"נ שעל הרא"ש פ"ב דמגלה אות ע"ז בשם רא"בן שכל האיסור הוא רק בפרשה אבל ב' או ג' פסוקים שרי ע"ש וע' בהגהות האמו"ר שליט"א על ספר ארחות חיים בהשמטות לסימן א' בזה] ולפענ"ד דהרי"ף למד זה מהש"ס דיבמות (ק"ו ע"ב) מר זוטרא משרטט וכתב לכולה פרשה מתקיף לה מר בר"א והא לא ניתן לכתוב והלכתא כמר זוטרא וברש"י ונימוק"י שם נתקנו

לייסב מהא דאין כותבין מגלה כו' ע"ש וי"ל דהרי"ף לא ס"ל כחילוקים ולכן העתיק ביבמות שם כלשון הש"ס וס"ל דהש"ס פסק כמ"ד כותבין ועכ"פ גם לפמ"ש רש"י ונימוק"י שם דאם אינו כותב לשם פרשה רק לשם ספירת דברים כשטר חלילה כיון דהוי מלוה שרי ע"ש וה"נ אם כותב לשם זכרון תורת שמים וכדומה דהוי גם כן מלוה שרי ואינו בכלל כותב מגלה לתינוק ויש לתמוה על המחברים שלא הביאו מזה ביו"ד שם ובפרט על מהרי"ט שם וגם בלא"ה כבר כתב הש"ך בסימן רפ"ג שם דהמנהג לרקום פסוקים על מפות של ס"ת ואין חוששין לאיסור זה ע"ש בסק"ג וסק"ו בשם העט"ז ואני מצאתי בתוספתא פ"ג דידים והובא בר"ש שם משנה ה' הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו אף על פי שאינו רשאי וכו' ואולי אתיא כת"ק דר"י ולא קיי"ל כן ובפרט לפמ"ש הב"י דבזה"ז קיל טפי אם כן אין ראיה. ועי' במג"א סימן תרל"ח סק"ט דאותן שחוקקין פסוק כי בסוכות כו' על הדלעת לא יפה עושין כמו שכתוב ביו"ד סימן רפ"ג וצריך לחלק בין הא דסימן מ' סק"א בשם מהרי"ט הנ"ל שלא יסתרו דברי מג"א זל"ז:

והנה המהרי"ט שם בשניות או"ח סי' ג' תמה על מה שהחמיר רמב"ם ברקימת פסוקים על הטלית דהא בריקום לית ביה קדושה כלל כדאיתא בגיטין (כ') גבי עבד שילא בכתב שעל גבי כיפה דלא יצא לחירות ובפרש"י דמה שרוקמים במחט אינו כתב כלל לפי שאינו כתב וקבוע אלא מוטל על הבגד כו' ע"ש וכיון שאינו כתב א"כ קדושה כלל ע"ש ולפי דבריו גם בחקיקת אותיות אין חשש כדאי' בגיטין שם דחקיקה ל"ה כתב אבל באמת נעלם ממנו דברי הא"ח שהובא בב"י בבדה"ב סי' רע"ו דאפילו אותיות השם מצוירות במשי ע"י תפירה אסור למחוק ועי' בתשו' כת"ס סי' כ"ו שהוכיח מזה דגם שם הנכתב ע"י ח"ת אסור למחוק וע"ש מ"ש בשם שב יעקב בשם הג' רא"ב במה שהשיג על הרמ"ע מתשו' רמב"ם הנ"ל והכת"ס השיג עליהם ותמהני שלא הביא ד' מהרי"ט הנ"ל והמעיין בתשו' רמ"ע סי' ל"ו שרמז הכת"ס שם בקיצור דשם שנכתב בח"ת אסור למחקו ובגוף התשו' שם למד ד"ז מהא דהיה כתוב שם על ידות הכלים יגוד ויגנז ולא שאני לן התם בין ח"ת לחק ירכות אלמא כל שצורת אותיות השם מוכיחין עליו ונעשית בכוונה שהוא שם אסור למחקו ע"ש ובאמת דברמב"ם פ"ו מיסוה"ת ה"ו מפורש דאפילו היה השם חקוק על כלי מתכות או כלי זכוכית והתיכו לוקה ע"ש והרי חקיקה ל"ה כתב כמפורש בש"ס דגיטין (כ') הנ"ל ומבואר דלא כמהרי"ט ושאר מחברים הנ"ל ותמהני על מהרי"ט שנעלם ממנו ד"ז וגם על הרמ"ע שהוכיח מסתימת לשון הברייתא הוא לפלא על שלא הביא מהנ"ל ועי' בשו"ת ב"א חיו"ד סי' ס"א מ"ש בזה שרמז שם לד' רמב"ם ולא ראה ד' מהרי"ט הנ"ל ודוחק לומר דרמב"ם מיירי בחק ירכות דמבואר בגיטין שם דהוי כתב דלא הי"ל לסתום אלא לפרש:

וראיתי בשו"ת מהרי"א חיו"ד סי' רל"ג שהאריך בדין גביע כסף שחקוק עליו שם יקו"ק וצידד שם דכיון דאסור לעשות כן לכתוב שם על כלים כמ"ש רמ"א בסי' רע"ו מוקמינן להאומן בחז"כ דבודאי לא נתכוון לקדשו ובכה"ג אין בו קדושה ומותר למחקו כמ"ש הט"ז סי' רע"ו סק"ב בשם הגמיי' ובב"י שם בבדה"ב בשם רשב"ץ וסמ"ג והא דנמצא כתוב על ידות הכלים קולן מקום השם היינו בנכתב לשם קדושת השם כמ"ש בס' סדר משנה על הרמב"ם פ"ו מיסוה"ת להדיא אך דהפר"ח על הרמב"ם שם כתב דגם בלא נתכוון אסור למחקו ולשי' הש"ך לצורך תיקון שרי ועפ"ז העלה דיש לגנזו לקבעו במסמרים בדלתי אה"ק בתוכו וכדומה אבל לא לגנזו בקרקע יעו"ש באורך בזה, והנה מה שכתב בדין לא נתכוון לקדשו הארכתי בתשו' לק' פמארין בדברי המח"א ה' ס"ת ומהרשד"ם יו"ד סימן קפ"ו ופמ"ג או"ח סימן קנ"ג ומחה"ש סי' של"ד ותשו' רדב"ז ח"א סי' ע"ז ובדברי הר"ן נדרים י"ד ויען כי בנ"ד לא נתבאר אם נתכוון האומן לקדש השם קצרתי בזה. ואמנם מה שכתב רו"מ בשם חותנו הה"ל נ"י דבשם לבד בלא שאר תיבות איכא בזיון טפי דבריו נכונים שהרי כל האחרונים כתבו גבי קדירת השם דדוקא בצירוף שאר תיבות יש לצדד להקל ולא בהשם לבדו ועי' ח"ס סוסי' רס"ד מדברי רש"י ערכין (ו') בזה ועי' עט"ח סי' כ' ושאר שו"ת אחרונים וה"נ בזה ובזה נדחה ראיית הפמ"א מריקום פסוקים על טלית דבא"ה דשאני בצירוף שאר תיבות וגם יש חשש איה"נ אי נימא דנתהדש השם ואף דמלל"ג

הרי מבואר בר"ן נדרים (ע"ו) דבכה"ג מל"ג אך לפמ"ש הח"ס חלק ו' סי' ה' יש לפקפק בזה וגם חשש מ"ע ושאר חששות בכתב רו"מ. ולענין הגניזה כבר הבאתי בשם תשובות מהרי"א שכתב כה"ג ולכן כן יעשו כפי שכתב רו"מ לקבעו במסמרים לדלתי אה"ק בפנים. ובזה אזדא ליה חשש הורדה מקדושה וחשש מחיקה וכדומה ויותר אין פנאי לעיין בזה:

שוב הראה לי ת"ח בשו"ת ח"ס בליקוטיו חלק ו' סי' ה' בדין מצבה שכתוב בה שם קדוש והרב הביא ממ"ש במ"ס פ"ה שם שכתוב על האבן ישמט ויגנז ומה"ט צוה שלא לעמידו על הקבר ולא שמעו לקולו ונשבר האבן והח"ס השיב ברוך המקום שלא שיהה לעלבונו של ת"ח שמרדו בו ולא שמעו לקולו אבל לדינא העיר מד' רמב"ם בריקום פסוקים בטלית והט"ז העיר בפרכת וכלי קדש כמ"ש הש"ך סוסי' רפ"ג ואם איתא הא אסור בהנאה ומסתימת לשון הפוסקים משמע דגם אם יש שמות בפסוקים שרי והמס' סופרים פ"ה הנ"ל מיירי בכתוב שם קודש לבד בלא חיבור דברים כלל ובכה"ג גנאי הוא לשם קודש וכמ"ש האחרונים בדין קדירת שמות שלא יקדור השם לבדו מה"ט ובכה"ג ודאי טעון גניזה משא"כ כשכותב פסוק או שבח וכדומה חיבור דברים וביניהם שם קודש אין לאסור היכא שלא יכנום למקום בזיון ואין חשש כלל עכ"ד ומבואר כדברינו הנ"ל:

סימן צז

לש"ב הרב החריף וכו' מו"ה צבי הכהן פרידפעלד ז"ל מטארנופאל.

מכתבו הגיעני ובדבר הס"ת שנמצא בו טעותים ולקח מגיה א' והגיהו ומצא גם כן טעותים ואחר שקראו בו חזר ומצאו טעות אחד ונסתפקו אם צריך לחזור ולהגיה ורו"מ הביא מדברי הפמ"ג סי' קמ"ג בא"א סק"ט שצידד דאם הגיה ס"ת ומצא אחריו טעות א' או ב' אי נימא הך סברא שיקרא ויצטרך להגיהו מחדש או דמחזקינן ליה בכשר ופעם א"ב שגגה ובאר מוגה ורו"מ צידד דבנ"ד שמצא בה כמה טעיות בעת שהגהתו יש הוכחה דמשגה הוא:

הנה אי משום חשד הי חשוד לשקר או משגה הוא לענ"ד דמי לטבח שהוציא טרפה מת"י המבואר בסי' קי"ט וש"ך סקל"ג דהכל לפ"מ שהוא אדם שאם הוא ירא"ש אין לחשדו במזיד ובפרט בענין אומנות ההג"ה י"ל דלא מרע אומנותו בדבר העשוי להגלות בעת הקריאה בס"ת ובכה"ג אפילו עכו"ם נאמן כדאיתא ביו"ד סי' קי"ד ס"ה בהג"ה ובמג"א סי' כ' סק"א ובתשובות נו"ב מ"ת תאו"ח סוסי' ע"ב ועי' ת"ל סי' ל"ט וח"ס או"ח סי' קל"ה ובשו"ת הפ"ל חאו"ח סי' י"ט וגם בפמ"ג או"ח סי' רנ"ג במש"ז סקי"ח מסיק דבדבר העשוי להגלות אומן לא מרע אומנותיה יעו"ש מ"ש מדברי הש"ך יו"ד סי' ס"ב ומזה נראה דבסי' קמ"ג בע"כ דלא מיירי באומן העשוי להגיה תמיד אבל באומן אין לדונו כמזיד וכמ"ש:

אך דגם אי ניחוש לשגגה יש לדון דנהי דקיי"ל דדוקא בג' זימני הוי חזקה ועי' בט"ז סי' ק' ובמהרי"ט בשניות חיו"ד סי' ט"ו אבל הכא דהס"ת אתחזיק בכמה טעיות אלא שהגיהו הוהו א"כ י"ל דבכה"ג כיון דנתברר שלא הגיהו יפה שוב יש לחוש דקאי בחזקתו הראשונה שהוחזק בטעותים רבים וכה"ג כתב הב"י ביו"ד סי' קפ"ז בד"ה ומ"ש אם חזרה וראתה דמ"ת אפילו פ"א כו' דהכוונה דנהי דרמ"ת לא הוי רק בג"פ מ"מ הכא דהוחזקה להיות רמ"ת אף על פי שהיה נראה לנו שנתרפאת על ידי תרגת דם שהפילה כיון שחזרה וראתה אפילו פ"א אמרינן שלא נתרפאת וחזרה לחזקתה הראשונה ע"ש ועי' בש"ע שם סעיף ט' ועי' כה"ג ביו"ד סי' קי"ט ס"ו בחשוד על ב' דברים וחזר בו ויצא מחשד הנ"ל וא"כ נחשד על אחד מהם אפילו הקל שבשניהם חוששין שמא חזר לסורו גם על איסור שני ע"ש. אך דלפ"ז בבדקו פירות מתולעים ונמצא אחר כך אפילו תולע אחד נבא לאסור התבשיל דנימא דנתברר דהאשה אינה בודקת יפה ומעשים בכ"י שאין מורים כן והנה מדברי המג"א סימן תס"ה סק"ה גבי דישה מוכח דגם בכה"ג שיש בתבואה הרבה גרעינין ונידוש ונמצא אחר כך פחות מג' גרעינין אין להחזיק יותר וצידד שם דגם בג' ל"ה חזקה דדמי

נאשי

לאתי מעלמא לפי שדרכו להיות נידש הכל אבל בזה פקפקו עלי. האחרונים אבל בפחות מג' לית מאן דפליג ומוכח דגם בכה"ג שהיה מוחזק בכך מקודם כיון שיצא מחזקתו כבר והוחזק לפנינו ביתר שוב אין להחזיק ריעותא בפחות מג' וזהו כעין מ"ש התבי"ש סימן י"ח שקכ"ט מהא דכתובות (כ"ד) ורש"י שם וצריך לחלק בין הא דיו"ד קפ"ז הנ"ל ואולי כוונת המג"א רק מכח ס"ס שמא לא נשאר ושמא לא נתחמן ע"ש במג"א ותבין וא"כ לפ"ז ה"ה בס"ת דלשיטת כמ"פ מברכין על ס"ת פסול ובפרט אם ספר אחד כבר קורין בו וא"כ בכל ספר איכא כמה ספיקות שמא אין יותר פסול כלל ושמא ספר זה כשר ושמא קורין בס"ת כשר ולכן מה"ט נראה דאין להחזיק ריעותא יותר. זולת מ"ש רו"מ שהמגיה הזה כבר נולדו בו ריעותות מכבר ואנכי מבחוץ והדבר תלוי כפי ראות עיני המורה. ולכאורה יש לומר דנהי דבש"ס אין להוציא ס"ת אחרת כמ"ש במש"ז א"ח סימן קמ"ג מ"מ יש לומר דאין להוציאה לכתחלה דאין עושין ס"ס לכתחלה אך לפמ"ש במש"ז סימן כ"ז סק"ג אין חשש ועי' ארי' דב"ע חאו"ח סימן ו' באמצע התשו' מ"ש מד' מל"מ ושעה"מ ה' מקוואות ועי' בכנה"ג א"ע סימן ס"ח וכיון דאיכא טרחא והוצאה להגיה שנית יש להקל. והנלע"ד כתבתי:

סימן צח

להרב הה"ג וכו' מו"ה שמעון צבי וויינר נ"י
אבד"ק קריפטש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במי ששכר שענק מחבירו ונתחייב שלא למכור לערלים מהכפר בפעם אחד יותר מן א' ליטער י"ש ונעשה בחיוב קנס שאם ימכור לערל א' בפ"א יותר מזה יותלט הקאפליע ונעשה באויו"מ איך יש לבער אם בא ערל עם ב' כלים וכל אחד מחזיק רק פחות מן ליטער א' אם יוכל ליתן לו או שיוכל עכ"פ ליתן לו ליטער אחד ויחזור לביתו ויבוא ליקח ליטר ב':

נראה פשוט דאם הערל בא ליקח בפעם אחד שיעור ליטער אפילו בכמה כלים הוא בכלל האיסור ואם בתחלה בא ליקח פחות וחזר ונמלך בדעתו ליקח עוד ליטער אחד יוכל ליתן לו וראיה מדברי הא"ז שהובא ברמ"א יו"ד סימן רנ"ג ס"א במי שהולך בדרך ונוסע מעיר לעיר לקבץ נדבות ונתנו לו שיעור ר' זוז דכל מה שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו מקרי פעם אחד אבל בנמלך אחר כך ליסע להלאה אסור ע"ש וה"נ בזה ועי' פ"ב דמעשרות מ"ג המעלה פירות מגליל ליהודה וכו' אוכל עד שמגיע למקום שהוא הולך וכו' ובירושלמי סופ"ג דסוטה ה"ת היה גונב ומוציא כמ"פ בלילה דאם נודע לבעלים בינתים מיחשב כשתי גניבות ואם לאו הוי כגניבה אחד אבל אין לו ענין לכאן ועמ"ש במשפט שלום סימן ר"ז סי"ז בשם תשו' שב יעקב ועתו"ס יבמות (ל"ח ע"א) ד"ה על וכו' דכל אותו יום נחשב לגבוהה. א' אבל בנ"ד נראה כמ"ש:

סימן צט

למחו' הרב הה"ג וכו' מו"ה אהרן ווייס נ"י אבד"ק
בנעדיקאוויץ בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד השאלה בדין האלמנה שנשתדכה תוך כד"ח למיתת בעלה עם רמ"ל לאשר השדכן הוא בנדר ת"ח ואמר שיודע בבירור ושמע מרב א' שיתירו לה להנשא תוך כד"ח ועתה אינו רוצה בשום אופן להמתין עד כלות הזמן והן האשה עשירה גדולה וחלושה בטבע והניקה בנה הראשון בדוחק גדול ונגמל בן שנה ובנה השני הניקה בצירוף מינקת אחרת ורק מעט לפרקים כדי שלא תתעבר וכן בילד השלישי וכעת מת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולאשר יושבת בכפר ולא מצאה מינקת והוכרחה להניק ב' שבועות ואחר כך נתנה למינקת אחרת והיא שמטה הדד לגמרי ולאשר בעלה הניח עזבון גדול ושדות הרבה עם שותפים ונתגלה שגזלו וחמסו מחלקה הרבה ובא לערכאות ולאשר יש לה גם חנות ובית מזיגה לא תוכל לעסוק במלחמתה נגד השותפים בדא"ה ונגרם עי"ז היזק כמה אלפים גם לחלק היתומים ורמ"ל הנ"ל הוא איש נבון וחכם וראוי ללחום לנגדם ומי יודע אם תמצא עוד איש כזה אם יתפרד בין הדבקים. עכתו"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא מהתוס' סוטה (כ"ו) שהביאו בשם ירו' דדריש לקרא דאל תסג וכו' ובשדי יתומים אל תבא דקאי אמעוברת ומניקה והב"מ בתשו' אה"ע סימן ה' ביאר דדמי לאל דמרחיקים ממצודת הדג דבש"ס פ"ב דב"ב דשאני דגים דיהבו סייארא ופירש"י דהו"ל כמטי לידיה וחבירו מזיקו וה"נ זכה התינוק ביניקת אמו כיון שאם לא תנשא בודאי תבא היניקה לידו והוי כגזל והנה זה כמה שנים בתשו' למדינת מאלדווי הבאתי שמוכן לזה ע"ד פלפול מדברי רמב"ם וכנו"ב שכתבו טעמא דלא ישא מעוברת משום דחשה ותמהו כולם שהוא נגד הש"ס דיבמות (מ"ב) דדחי להך טעמא דא"כ דידיה נמי ואי דחיים עליה של חבירו נמי חיים עליה ומסיק דטעמא משום דסתם מעוברת למניקה דלמא איעברה ואיעכר חלבה וכו' ולהנ"ל נראה דהנה בסו"ת ב"ח החדשות סימן כ"ח העיר בהא דפריך אטעמא דדחשה דידיה נמי והא יש לומר דלגבי חבירו אינו נזהר כ"כ לשמרו ובלא מתכוון יהרג משא"כ בשלו י"ל דכיון דהוי מלתא דלא שכיחא לא גזרו והנה בטעמא דהתוס' סוטה הנ"ל בשם ירושלמי יש להעיר דהא בש"ס דב"ב (קמ"ב) מבואר דקיי"ל דהמזכה לעובר לא קנה משום דעובר אין לו זכי' רק במזכה לבני משום דדעתו ש"א קרובה אבל בנו מהני משום דמסתמא גמר ומקני באופן המועיל ועי' בח"מ סימן ר"י וא"כ בזה דלא עשה האב שום זכיה רק דהוי ירושה הבאה מאליה ותליא בפלוגתא דר"י ורבנן ביבמות ס"ז וכן אמת דלפי' תוס' ב"ב שם גם בירושה מהני אבל ברמב"ם פ"ח מתרומות הל' ד' ובמ"פ הכ"מ שם בישוב השגת הראב"ד מוכח דלדידן בירושה מאליה לא זכה העובר כלל והסוגיא דיבמות אזיל לשמואל דס"ל המזכה לעובר קני דס"ל דעובר אית ליה זכי' יעוש"ה ותבין. וא"כ כיון דלדידן אין לעובר כח לזכות כלל והרי בש"ס פ"ב דב"ב ובחו"מ סימן קנ"ה מבואר דאם עשה בהיתר ואחר כך בנה חבירו בצדו אין על המזיק להרחיק וא"כ אמאי אסור לישא מעוברת הרי אף דמעוברת להניק קיימא הרי כל זמן שאינה מניקה אין לעובר זכיה ויוכל זה לישא ויופקע ממילא שיעבוד של העיבור כשיולד. ואולם נראה על פי המבואר בש"ס דכתובות (ע"ח ע"ב) ברש"י בהא דנפלו לה נכסים משנתארסה דלב"ה לא תמכור לכתחלה וכ' רש"י דאם בא לוקח לב"ד לימלך אמרינן ליה לא תיזבון ובמל"מ פ"ו מזכיה ביאר דבריו דאין הבעל יכול למחות וגם עליה אין איסור רק דב"ד אומרים ללוקח למה תתן מעותיך במקום זה שהבעל מקפיד הלא יש בידך לקנות במק"א ע"ש וא"כ גם בזה האיסור על הבעל שלא ישא את זאת להפקיע זכות הולד כשיולד דהא יוכל לישא אחרת. ובזה יש לומר מה שדקדק הנו"ב בתשובותיו דביבמות נקט לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו כו' משמע דהאיסור על הבעל ובכתובות (ס') נקט מינקת שמת בעלה לא תנשא כו' משמע דהאיסור על האשה והוא דקדוק עצום ולפמ"ש ניחא דביבמות דנקט גם מעוברת והרי עובר אין לו זכיה להכי נקט האיסור על הבעל אבל בכתובות דמיירי רק במינקת שכבר זכה העובר בשיעבודו גם האשה אסורה להפקיע שיעבודו אך דלפ"ז יש לתמוה בהא דמבואר שם ביבמות דגבי מעוברת אם כנס יוציא הרי בכתובות מבואר שם דאם מכרה בדיעבד המקח קיים וע"ש (דף פ"א) בהא דפריך אביי על ר"י דאמר דאי זבין לאו זבינא. וה"נ בזה אמאי יוציא. ואולם הדבר נכון דהא כבר כ' דיש בזה חשש דחשה רק דהוי מלתא דל"ש ול"ג בה רבנן וכבר נודע מ"ש השעה"מ בפ"ד מהל' יו"ט בשם הליכות אלי דהא דלא גזרו משום מלתא דל"ש היינו דל"ג בל"ש אטו שכיח או בשכיח אטו ל"ש אבל במלתא דל"ש אטו ל"ש שפיר גזרו ונודע מ"ש התוס' בחולין (כ"ט) דדבר שאסור לכתחלה היכא דעשה דיעבד הוי מלתא דל"ש ועמ"ש בחיבורי לחו"מ סימן רל"ה מכמה דוכתי בזה וא"כ א"ש דכאן דלכתחלה אסור משום שיעבוד הולד וא"כ גם בעבר ונשא כיון דעכ"פ הוי מלתא דל"ש שוב יש לגזור משום מלתא דל"ש משום חשש דחשה ולכן אם כנס יוציא וא"כ מיושבים דברי רמב"ם שכ' שפיר טעם דחשה דגם לפי המסקנא בשכל"ל הטעם דדחשה וכמ"ש אבל התינח לדידן דקיי"ל דעובר אין לו זכיה אבל בש"ס שם הרי מריה דשמעתא שם הוא שמואל דמפרש בתחלת הסוגיא טעמא דהבחנה והוא סובר בב"ב דעובר יש לו זכיה וגם בירושה מאליה קנה לדידיה וכמש"ל בשם הכ"מ וגם אביי משני הכא דאשה בושה לבא לב"ד והוא סובר ג"כ בב"ב שם דירושה הבאה מאליה עובר זוכה וא"כ לדידיה א"ל לטעם דדחשה כלל ולכן קאמר הש"ס יהיר אלא סתם מעוברת למניקה

קיימא

קיימא וזכה העובר בשיעבוד וגם בלא טעם דחשה חסור ואפילו בדיעבד אם כנס יוציא. ודו"ק כי הוא כפתור ופרח בס"ד והארכתי בזה בפלפולים ואין כעת להאריך:

ומ"ש רו"מ דדוקא כל זמן שיונק איכא טעמא דהירושלמי משא"כ בנמלתו כבר ופקע שיעבוד הילד הוא מלתא דמסתבר וזה איזו ירחים הגיע לפני רב א' ד"ז ואני השבתי לו דלא יתכן ד"ז אלא היכא שידוע שגמלתו ממילא שלא אדעתא דהכי להנשא תוך כד"ח אבל בעשתה בכונה ובפרט אם גמלתו אדעתא להנשא לאיש הזה הרי כבר השיג גבולו ולא יחרוך רמיה לידו דא"כ כל א' יעשה כן ומה הועילו חז"ל בתקנתם כדפריך הש"ס כה"ג בגיטין (י"ז) גבי הא דתקנו זמן וע' בט"ז ח"מ סימן פ"ז סכ"ז שהביא מכמ"ק כעין זה. והנה רו"מ חידש עוד דלטעם הש"ס משום דאשה בושה לבא לב"ד א"כ בנ"ד שהילד יש לו בעזבון כמה אלפים ר"כ ת"י המו' והיא אפטרופסת שלו בתוקף ערכאות ונכתב שם על שם הילד א"כ א"ל לבא לב"ד אבל לפמ"ש הב"ש סקל"ז בחד טעמא דגבי אלמנה גם היכא דאינה מחויבת להניק הויא בכלל גזירת מינקת והיינו משום דלא פלוג א"כ ה"נ בזה ואף שלדעת תוס' ורא"ש אין לגזור גמלתו אטו לא גמלתו הרי בשאלתות פ' וירא מפורש דהא דאסור בנמלתו היינו משום דגזרי' אטו לא גמלתו והובא בהגהת רב"ל א"כ ה"נ בזה ובפרט לפמ"ש הר"ן פ' אע"פ דכמו דגזרו בהבחנה גם בדלא מיעברא משום לא פלוג ה"נ במינקת ודוקא בדדי ריש גלותא דקלא אית להו התירו ולא באינש דעלמא אפילו בנשבעה המינקת להניקו ע"ש א"כ ה"נ בנ"ד אסור משום לא פלוג וכן מוכח מתשו' הרא"ש שהובא בב"י בשם הר"מ שכתב דלית הלכתא כר"נ דשרי לבי ר"נ מדמסיק תלמודא הלכתא מת מותרת גמלתו אסורה אלמא דס"ל לתלמודא דאין שום לד היתר דאי הוי שום לד היתר לישמעינן הא וכ"ש מת ע"ש ובמרדכי בשם ר"י הזקן דאין להתיר ע"י שתתן המינקת ערבון גדול דלאו כ"ע ידעי ויבואו להתיר גם בלא ערבון וגם ברא"ש מבואר דגם בנשבעה עד"ר אסור דאתי למיחלף ולמישרי גם בלא נשבעה וגם בהא דגמלתו כתב דחיישינן שמא תמהר לגמלו כדי שתנשא וכ"ה בתוס' ומבואר דאסרו גם דיעבד מה"ט שאם נתיר נ"ז תתבטל התקנה וע' נו"ב מ"ת אה"ע סימן ל"ז שביאר דכל שכבר התחילה להניק הוי בכלל הגזירה אף שגמלתו ויש להולד פרנסה מאבי האשה שהיה מחויב ע"פ דר"מ לזון את הולד ושלא התיר בנו"ב מ"ק סימן י"ד בבת קלינים רק בלירוף שלא הניקה כלל ע"ש וה"נ בזה:

ומ"ש רו"מ עפ"ד השב"י סימן ל"ה להקל אם הוא לטובת יתומים כבר באו אחריו בשו"ת נטע שעשועים סימן כ"ה וסימן כ"ו ובשו"ת מהרא"ם מרגליות סימן כ"ה ודחו ד' השבו"י בבי' ידים ומבואר בתשו' מהרא"ם הנ"ל דגם אם כבר גמלהו ואחר ע"ו חודש ולירוף הועלת יתומים אין להקל ע"ש ובעיקר ראיית השב"י מהר"י מינץ משחרור עבד כבר העיר הנט"ש דלפמ"ש הר"ן דאיסור שחרור עבד משום לא תתנם ובדאיכא לורך מצוה ליכא עבירה כלל א"כ אין ראיה אלא שכבר תמהו ע"ז המג"א סימן ל' ושאר אחרונים שהוא נגד ש"ס דברכות דפריך דהא מהב"ע ומשני מצוה דרבים שאני ולשיטת הר"ן מה פריך וזה לא כביר בתשו' לק' רדאמסק בפולין דרוסיא כתבתי ליישב עפמ"ש הטע"ח למס' ר"ה בטעמא דהר"ן דבעושה גם לטובת עלמו הוי דשא"מ אלא שדחה דהא הוי פ"ר אבל י"ל לפמ"ש הכ"מ פ"ט מעבדים דכל איסור זה מדרבנן וקרא אסמכתא וכבר העלה הת"ס יו"ד סימן ק"מ דבשאר איסורי דרבנן גם המג"א מודה דבדרבנן ברי פ"ר א"כ א"ש. והנה בתוס' בילה (ל"ג ע"א) בשם רב"י כתבו דרב יהודה סובר דשא"מ אסור לכן בברכות דמליה דשמעתא הוא רב יהודה פריך שפיר והא מהב"ע הוא דלשיטתו ליכא למימר כסברת הר"ן ובזה מיושב סתירת הסוגיות דבגיטין (ל"ח) דאזיל לשמואל דס"ל דשא"מ מותר לק"מ ובזה מיושב ד' רמב"ם שהשמיט תי' דמצוה דרבים ואכמ"ל בפלפולים. ועכ"פ לשיטה זו ודאי דאין ראיה משחרור עבד לגבי איסור תקנת מינקת:

אך בכ"ז המעיין בתשו' תפארת לבי דיני מינקת סימן ו' ימלא דהיכא דהדבר לטובת אותו יתום עלמו וליכא סכ"נ יש ללרף להקל בלירוף לדדים אחרים וכפי הנעת רו"מ כן הוא נ"כ בנ"ד והגם שבסימן ז' שם החמיר גם בזה מ"מ לפמ"ש המג"א סימן תמ"ז סק"ה בשם תה"ד דאין להחמיר משום לא פלוג כמו בגוף האיסור ובנ"ד שהילד עשיר גדול ואמו אפטרופסות ליכא אלא משום לא פלוג וגם נתנה למינקת וגם גמלתו כבר ואחר י"ח חודש:

ויש לדון עוד דנטעמא דהירושלמי משום השגת גבולו ובודאי אין זה נזק ממש רק גרמא וכבר כ' מהרי"ט ח"א סימן נ"ה דאם מתכוון לטובת חבירו ולא להזיקו גם בד"ש פטור ע"ש ובאמת שהדבר מבואר בתוס' ב"ק (כ"ו ע"א) ד"ה כיבויי כסיתיה וכו' דאפי' במתכוון לטובה שלא ימהר לשרוף ויוכל להציל בעה"ב בתוך כך מ"מ בד"ש חייב דאיבע"ל לאודוהורי לאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך עכ"ל וא"כ הכא שלא יבא לשום הפסד להיתום ולא גרם לו הפסד כיון שכבר נגמל ויש לו הון רב למשמושי בילים ואדרבא יוגרם לו טובה להציל העזבון מגזל השותפים פשיטא דאין כאן שום הש"ג ואף שהבעל אינו מתכוון רק לטובת עלמו מ"מ הרי נומילא יוגרם טובתו ויפה כ' רו"מ שיוכל הילד לומר לא ניחא לי בתקנת חז"ל ואם הוא קטן אנן טעינן ליה והרי בכל תקנתא מינו דפריך הש"ס וכי מתקני רבנן מלתא דאתו בה לידי פסידא כדאיתא בב"מ (ק"י ע"א) ובב"ב (ל"ה ע"ב) ועוד בכמ"ק וה"נ לטובת הילד תקנו ולא לרעהו. וע' שדי חמד מע"ר איבות סימן ג' אות כ"ה שהביא דברי תשו' מים חיים סימן י"ד בנידון כזה ממש להתיר וכבר רמז רו"מ לתשו' מ"ת ואינו בידו ואף שכתבתי לעיל דיש לחוש שמא גמלוהו בעבור זה שוב נתייבבתי דזה שייך רק היכא דהאשה עלמה הניקתו אבל בנ"ד שהמינקת האחרת גמלהו למה היה לה לגמלו עבור נישואי האלמנה ולכן יוכלו להאמין לה אם האמר שלא גמלה הילד במכוון עבור הנישואין ולכן אם יסכים עוד רב א' מובהק להתירה אחר י"ח חודש גם אני אלטרף עם רומע"כ:

וז"ז מ"ש רו"מ דבש"ס לא נזכר הלכה רק לאסור בנמלתו משום דהלכה כר"מ בגזירותיו ולא בנתנה בנה למניקה דהתם רק משום טעמא דדלמא הדרא בה אסור הנה מהתוס' ד"ה ואמר ר"נ וכו' ור"ן שם מפורש דס"ל דגם נתנה בנה למניקה בכלל הגזירה וכ"נ מדברי כל הפוסקים. והנלע"ד כתבתי:

סימן ק

אודות הדו"ד שבא לפני בראובן שהשכיר חנות לשמעון על ג"ש למקח ב' מאות ר"כ לשנה והשוכר החזיק בו מיני סחורות של בגדים ואחר ב' שנים ביטל השוכר מסחרו והכניס בו קמח והמשכיר מיחה בו שעי"ז יתרבו העכברים בביתו ובאו לדין ואמרתי שהדבר מבואר בירושלמי פ"ד דשבת ה"א הכן תבן וכו' כל דבר שמרחיקין מן הכותל אסור לטמון בו וכו' התיב ר"ח והתני המשכיר בית לחבירו לא ישכנו אולר של תבואה ליידא מילא לא מפני המוך (ודאי מפני המוך שבתבואה מקלקלת הכותל מפני החום והכא אמרת דטומנין בפירות. ק"ע) אר"ח מפני העכברים (מפני שמרגיל העכברים בביה) אר"פ אם מפני העכברים ניתני אפילו אולר של כל דבר הוי יאות קס ר"ח דתחת כל האולרין דרך עכברים לבא ואטו ימחה בידו מלעשות שום אולר בתמיה ושפיר הקשה ר"ח וע"ש גם בפ"מ בזה א"כ מבואר שאין זה טענה כיון שהשכיר לו סתם והו"ל להתנות עמו איזה סחורה יחזיק שם ג"כ אם שאלו איזה סחורה יחזיק שם וא"ל שיחזיק סחורת בגדים בודאי אין לו רשות לשנות כיון שיש קפידא בזה:

עוד טען שמעון שסכר גם בית דירה בתחלת ג"ש הנ"ל על שנה אחת בסך מאה ר"כ והבטיח לו ראובן באמונתו ובתק"כ שכל זמן שיחזיק החנות ישכיר לו גם הדירה הנ"ל בלא הוספה אלא שלא רלה לעשות הקנין והשטר רק על שנה אחת ובכלות שנה א' התגלגל ש' נגד ר' ופיחת לו על שנה ב' והשכיר בסך פ' ר"כ ובהגיע שנה ג' חזר המשכיר שיתן לו להלאה מאה ר"כ והוא לא רלה ופ"א נתווכחו בזה בבית ראובן ואמר ר' לשמעון לך לשלום ונשאר בשתיקה והשוכר סבר שכבר הסכים ר' לדעת ש' וביני ביני עבר תחלת השנה והמשכיר תובע מאה ר"כ וטען השוכר שכבר החזיק בבית כפי שא"ל לך לשלום וזהו הסכמה וגם הרי הבטיחו שלא יקח הוספה והמשכיר טוען כי רק כפי מקח ראשון של ב' מאות ר"כ הבטיחו שלא יקח הוספה וכיון שאחר כך פיחת מבגירוהו אין זה הוספה מה שיקח כמקדם ומה שא"ל לך לשלום היה דיחוי בעלמא שלא ילטרו בדברים ולא להסכים בפחות מכפי ברלה אללו. והנה בדבר ההבטחה שלא יקח הוספה לכאורה היה נראה דתליא בפלוגתא דתנאי ביבמות (כ' ע"א) את מספר ימיך אמלא אלו בני דורות (שפוסקין לו בשעת לידתו) זכה משלימים לו לא זכה פוחתין לו דברי ר"ע וחכ"א זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו א"ל לר"ע הרי

הוא

הוא לומר והוספתי על ימיך ט"ו שנה א"ל משלו הוסיפו לו (אלא שמתחלה רצו לפחות לו) אבל בגחלה כשנולד נפסק לו כל הותו תוספת. רש"י) ובתוס' שם ד"ה משלו כתבו דהא דקרי ליה תוס' לפי מה שנגזר כבר לפחות על ידי יתון ע"ש ומוכח דגם בכה"ג שנותנים לו רק כפי שנפסק בתחלה מקרי תוספה מפני שבאמצע כבר נגזר שיפחתו לו ולדעת חכמים ז"ל דס"ל דבכה"ג לא מיקרי תוספה כיון שגם מתחלה נפסקו לו שנים אלו וה"נ בנ"ד אבל נראה דבנ"ד אין זה בכלל הבטחתו כיון שהבטחה היה בעת שנילם לו ב' מאות ר"כ לשנה א"כ בודאי לא נתכוון רק שלא יוסיף מסך זה וכיון שהשוכר שינה לפחות מזה בשנה ב' הרבות למשכיר להשיב שבוהו כמקדם :

ובדבר מה שא"ל לך לשלום לכאורה יש ללמוד ד"ז מה"א דסנהדרין (ע"ר ב') בהא דבעו מר"א ב"נ מצווה על קדה"ש הו לא ואמרי בי רב כתיב לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני בית רימון להשתחוות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי וכתיב ויאמר לו לך לשלום וברש"י ד"ה לדבר הזה מאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד ע"ז א"ל לאלישע לדבר הזה יסלח ה' שאני אנוס בדבר שאדוני נשען על ידי וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו עכ"ל הרי שזה לשון הודאה ובירושלמי פ"ג דברכות ה"א בהא דר"י שאל לר"י מהו לגאת לח"ל לכבוד אמו וא"ל אם גמרת לגאת שבא בשלום ומשיק דאין לך רשות גדול מזה שהסכים להתיר לו וכ"ה בפ"ו דשביעית ה"א אך יש לומר דשא"ה דהוי מלתא דאיסורא וכשא"ל לך או בא בשלום הוי כהסכמה והודאה דאל"כ הו"ל למחות בו ולאסור עליו אבל הכא בנ"ד יש לומר שרצה לדחותו מעליו לכן א"ל כן ומצאתי בתשו' מהר"ם אלשיך סימן ט' בעובדא שנגמר מקח חזקה בין רו"ש אלא שלא יכלו הקונה והמוכר להתפשר כמה ישלם כ"א מהם שכירות לבאקיף מהחלק שיש לכל אחד בהחורבה וא"ל הקונה להמוכר כיון שאין אנו מתפשרים לך לשלום עשה מה שתרצה ולוי טען שכבר נתבטלה הקנייה שהיה בין רו"ש כיון שלא נתפשרו בסך דמי השכירות וא"ל למוכר לך לשלום ושמעון השיב שאף שא"ל לך לשלום לא פטרו מהקנין ושבועה שביניהם רק היה בדעתו לדחותו מעליו עד שיתפשרו גם לענין השכירות והשיב הר"מ אלשיך דאין המקח מתבטל בדיבור ומכ"ש שהדעת נוטה שאמר כן כדי שיודה לו בסך השכירות עשה הוראת הסילוק וגם שלא רמז לו בפירוש באמרו כיון שאין אנו מתפשרים לך לשלום כלומר כי בזה אני חפץ ע"ש עוד בזה אבל אין מזה ראיה לנ"ד דשא"ה שאמר בפירוש כיון שאין אנו מתפשרים לך לשלום עשה מה שתרצה לכן היה נראה כסילוק וביטול המקח אלא דאפשר שבא רק לדחותו ולאיים עליו משא"כ בנ"ד ומ"מ לדינא נראה דבנ"ד כיון שהמשכיר מוחזק בהקרקע והמע"ה א"א לחייבו בלשון שאינו ברור לפחות מכפי שמקח ברצה המשכיר. והנלפע"ד כתבתי :

סימן קא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב מנחם רובין נ"י
אבד"ק טאבט.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד באפטרופס שמינהו אבי היתומה ואביו ואבי היתומה נתן הנדן לידו וכעת טוען האפטרופס שנתן ליד אם היתומה הנדן ואמה הודית אלא שירדה מנכסי' ואין לה לשלם והנה בדין אפטרופס שפשע כבר הביא כת"ר ד' הש"ך סימן ר"ל ובאמת שבאה"ז לב"ק (ל"ע) הביא גם בשם ר"א מגירמיזא ור"א יקר דס"ל כהר"ח ובפנ"י גיטין (נ"ב) האריך ליישב שיטת הרמב"ן מקו' הרשב"א והש"ך ע"ש אך בתשו' רדב"ז ח"ב סי' תרס"א פסק בפשי' דמינהו אביהם חייב לשלם בפשיעה ע"ש ומכל מקום קשה להוציא מהמוחזק ועי' בנ"פ בכללים כלל ב' שהביא ד' ריב"ל שרמז אליו הש"ך סימן ר"ל וכתב שדברי מהריב"ל סותרים זא"ז וע"ש בשם כנה"ג בזה אולם בנ"ד יפה הביא רו"מ מדברי נה"מ סימן ש"א בשם שב יעקב דהוי כשומר שמסר לשומר דמיקרי מזיק ואני מצאתי בתשו' רשד"ם חיו"ד סוף סימן קל"ז בדין נתן האיזור כסף לאחי היתומה והביא מחלוקת הפוסקים בדין פשיעה ודעתו נוטה לחייב (וזה סותר למ"ש בחחו"מ סי' ש"ד שרמז הש"ך) וסיים וז"ל גם אני אומר שאפשר שאפילו הר"ח כהן יודה בנ"ד שחייב ראובן דע"כ לא פטר הר"ח לאפטרופס אלא כשפושע בשמירה וכו'

אבל זה שהזיק בידים ומסר האיזור ביד מי שהי"ל שייכות נו בהא ודאי לדעתי כ"ע מודים שהאפטרופס חייב עכ"ל ומזה נראה דלא ס"ל כהשב יעקב דבכל שומר שמסר לשומר הוי מזיק אלא דוקא כיש לו שייכות בדבר ועכ"פ בנ"ד שיש להאשה גם כן שייכות הוי מזיק וחייב :

אבל מ"ש רו"מ דכיון שמחויב הבן נקבל החפטרופסת בפקודת אביו ל"ש טעמא דמימנע ולא עביד ליהא שהרי מבואר בתשו' מהר"ם מלובלין סימן קל"ו בדין שיקש מבנו שיתן ספר חלילה לאחיו בהגם דאין בזה משום מצות כיבוד כיון שאינו נוגע לגופו של אביו אלא שרוצה בתקנת בנו הקטן אינו בכלל מצוה והביא ראיה מתשו' מהרי"ק שרש תס"ד ע"ש ועי' בד"מ יו"ד סוף סימן ר"מ שרמז לדברי מהרי ק הנ"ל וכדבריו מבואר גם בתשו' שב"י ח"א סימן קס"ח וע"ש עוד ח"ב סימן ל"ה בסוף התשו' בזה אך בתשו' א' הבאתי מתשו' הריב"ש סימן קכ"ז באמצע התשו' והשב"ין ח"ב סימן כ"ג דמוכח להיפוך וגם בספר חסידים מן סימן תקס"א עד תקס"ד מוכח לסיפור ולפ"ז יש לקיים סברת רו"מ ולכן הדין ברור שהאפטרופס חייב לשלם להיתומה חלקה :

וע"ד היתומה השניה שנתן האפטרופס ג"כ חלקה לאמה לנדן עבורה וכן השלישה מעותיה בבאנק נגד ב' שליבות ויען שלא היה ביד היתומה להוציא המעות מפני שהיה שליטית א' ביד אמה נתנה בטר שליטית שלה ג"כ ליד אמה ואח"ז הוציאה אמה המעות ולקחה לעצמה ועתה תובעת היתומה מעותיה מהאפטרופס הנה לשיטת הז"י שהובא בפת"ש לחו"מ סימן ע' היה מקום לומר שלא נפטר עוד האפטרופס אבל בתשו' רח"כ חו"מ סימן ט' מבואר דהוה כבא ליד המפודך א"כ ה"נ בזה א"א לחייב את האפטרופס והיכי דהפסדה אנפשה במה שהחזירה ש"ש שלה ליד אמה והגם שהיה שליטית א' ביד אמה היה יכול האפטרופס לכופה בב"ד או בדא"ה להחזיר השליטית ולא כן עשה וגדולה מזו מלינו ברש"י ותוס' עירובין (ס"ז רע"א) דכי שכח בן פנימית ליכא למימר הכי דליבטל לבני פנימית ותיחוד דשא והשמש דלא מלי למימר להקוני שתפתיך ולא לעוותי שהרי תחלת העיוות על ידי בן פנימי בא ע"ש ומכ"ש בנ"ד שסוף וגמר העיוות בא על ידי המשודכים עצמן ובפרט אי נימא דבפשיעה פטור אלא במזיק חייב א"כ בנ"ד עכ"פ אינו כמזיק ולכן האפטרופס פטור. והנלע"ד כתבתי :

סימן קב

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יחיאל מיכל נ"י מו"ץ
דק' שרה לבן ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאגתו מעיר טארשטשא באחד שמכר הברייאהויז לפסח לעכו"ם כנהוג ובתוך הפסח קנה היהודי המוכר הנ"ל שמרים מעכו"ם ונתנם להעכו"ם הקונה שלו והעמיד בהם שכר ואחה"פ חזר היהודי וקנה הכל מהעכו"ם כנהוג ועתה בא ושאל מהו דין השכר והנה השאלה יסוב על ב' אופנים שבאם העכו"ם הקונה את החמץ נתן מעות פדיון שלו להישראל שיקנה השמרים יש לדון דכיון דא"ש לעכו"ם הוי חמץ של ישראל כדעת הריב"ש ורמ"א סימן ת"נ ס"ו ורו"מ הביא מהמח"א הל' שלוחין ונה"מ סימן קפ"ב דאם המעות של עכו"ם אף דא"ש לעכו"ם מעשה קוף בעלמא עביד הישראל דהכסף הוא קונה והנה בד"ז כבר הארכתי בחיבורי משפט שלום לחו"מ סוף סימן קפ"ח והבאתי מדברי מח"א הנ"ל ומד' מהרי"ט"א בתוד"ר סימן קי"ט שבעלה שד"ז תלוי במחלוקת הראשונים והבאתי גם מדברי הריב"ש הנ"ל ומתשו' פ"י ח"ב יו"ד סימן כ"ז שכ' בפשי' כדברי מח"א והוכיח כן מהריב"ש סוף סימן ש"ה וז"ל הריב"ש שם אלא דהכא לא נריכת כלל להך טעמא דהתם בגמרא הוא שסבר לוה אותן הכותי מהישראל והרי הן של הכותי לגמרי וכשבא לתתן לישראל אחר בשליחות הישראל הראשון מדינא כיון שאין שליחות לעכו"ם היה מותר לפי שאין הכותי נעשה שלוחו של ישראל וכו' אלא משום דיש שליחות לעכו"ם לתומנית וכו' אבל בנידון זה שמעותיו של ישראל מופקדים ביד כותי להלוותן לישראל בריבית אף על פי שמיד הכותי מקבלן הישראל הלוה הוי ר"ק דאף על גב דא"ש לעכו"ם מכל מקום אינו זוכה במעותיו של ישראל המופקדים אצלו וכו' עכ"ל ומזה הוכיח הפ"י שם דהשליח מעשה קוף בעלמא עביד ע"ש והעירותי שם שזה סותר לדברי ריב"ש

עלמו סימן ת"א שממנו מקור ד' רמ"א סימן ת"ג וכתבתי דיש לומר דאם באותן מצות עלמו שנתן העכו"ם לידו קנה יש לומר דגם הריב"ש ורמ"א מודים דקנה העכו"ם ודוקא אם נתן מצות אחר שהחליף במצות העכו"ם אסור אבל מסתימת ד' ריב"ש ורמ"א ל"נ כן וכעת נראה דיש לדון דתליא אם השליח מותר להחליף ולהשתמש במצות המשלח דלפמ"ש הב"ש באה"ע סימן ל"ה סקכ"א דבדליכא קפידא שרי להחליף וע"ש במקנה בקו"א ובהגהת ש"ל ובשו"ת ב"א חו"מ סימן מ"ט ובמק"א הבאתי מדברי הרשב"ן שהובא בב"י חו"מ סוף סימן רל"ז דמפורש דמותר להשתמש בהן וע' בנה"מ סי' קפ"ג סק"ד ובסימן קכ"א סק"י במ"ש מדברי הב"י יו"ד סימן קס"ט ותומים סימן קכ"ה בשם רשב"א ובזל"א תו"מ אות ש' בשם רשב"ש סימן של"ה בזה ואי נימא דמותר השליח להשתמש בהם א"כ ה"ש לעכו"ס ול"ש לומר דמעשה קוף עביד ובחיבורי שם הבאתי מש"ס דעירובין (מ"ע ע"א) ורש"י ותוס' וגם מתשו' רדב"ז ור"מ אלשיך דמפורש דלא כהמח"א ונה"מ הנ"ל וגם בפמ"ג או"ח סי' ש"ז במש"ז סק"ד מוכח כן וא"כ אין מקום להקל בנ"ד מטעם זה:

אולם הנה הריב"ש שם סיים וז"ל ואף אם נאמר שהישראל אין דעתו לזכות בו לעצמו כיון שיש איסור בדבר מכל מקום גם הכותי ל"ק אותו והרי הוא עדיין ברשות כותי ראשון והו"ל כחמצו של כותי ברשות ישראל שקיבל עליו אחריות שהרי אם נאבד או נאנס בידו של ישראל אין אחריותו על הכותי הראשון שהרי כבר קיבל מעותיו וכו' עכ"ל והנה אף שמלשון ריב"ש נראה שהולך בסברא זו אם נאמר דכיון שאין הישראל מכוון לזכות לעצמו אינו קונהו הנה מלאתי להרא"ה בבדה"ב שער ז' וז"ל ויש כאן מקום עיון לפי דברינו שלא הותרה פת עכו"ם פלטר אלא מידו ישראל שלא נכרי לקנות לו פת מפלטר וא"ש לעכו"ם והנכרי הקונה לא זכה בו בשביל ישראל המשלח וכיון שכן ישראל זה לא זכה בו מיד פלטר האמר שהוא אסור ונראה דכיון שאין דעתו של שליח זה לזכות לעצמו וכיון שכן א"א לזכות נמלא ישראל מידו של פלטר הוא זוכה דמידו חשבינן ליה כל זמן שאין יד אחר זוכה באמצע עכ"ל ומבואר דפשיטא ליה כסברת ריב"ש הנ"ל לכן אם הישראל קיבל השמרים מקודם לידו או לרשותו ואחר כך מסרם להעכו"ם קונה החמץ יש לאסור מטעם אחריות וכמ"ש גם רו"מ שהאחרונים בב"מ ומק"ח והרב בקו"א שבש"ע חולקים על הח"י סימן ת"מ ואני מוסיף שכ"ה גם בתשו' רע"א סימן כ"ג באמצע התשו' ואף שלידד להתיר בהגאה מכל מקום סיים דאין להקל גם בהנאה וגם מהריט"א בהוד"ר סי' קל"ט דחה ד' הח"י בשתי ידים וכ"ה בתשו' ב"א חאו"ח סוף סימן ל"ז אבל אם העכו"ם הקונה קיבלם בעלמו יש להקל בזה:

ומ"ש רו"מ דאם הישראל התחייב א"ע נגד הקונה בשט"מ שעושים על כל השנה לצורך שבת להעמיד שמרים וכדומה בהתחייבו' ומקבל שכירות עבור זה א"כ דינו כפועל די"ש לעכו"ם לפי' המח"א הנה כבר הבאתי בחיבורי סימן קפ"א בשם מהריט"א ושפ"י בדחו דברי מח"א ואח"ז בהגהות שבשו"ת ד"ש הבאתי גם מדברי מרדכי והג"א פה"כ שהובאו בד"מ יו"ד סימן קס"ט ורמ"א ס"ט שם דמפורש דלא כהמח"א וגם ראיה מהא דילפינן דין שליחות מפסח והא י"ל דהתם שלמו שכר פעולה להשוחט ובפועל ידו כיד בעה"ב ובע"כ דאין חילוק וגם מ"ש רו"מ דמכח ההתחייבות לבד זכה בו העכו"ם כבר כתבתי בחיבורי סימן ר"ע בשם פמ"א וגה"מ דהתחייבות לא חל. אא"כ בי' הלדדים נתחייבו ומי יודע אם העכו"ם נתחייב בשטר המועיל וגם דבלא"ה כפי הנראה העכו"ם שקנה החמץ לפסח וחזר הישראל וקנהו ממנו אחה"פ אינגו הקונה לכל השנה ואם כן אין שום לד היתר:

אך בעיקר דין השכר יש ללדד כמ"ש רו"מ עפ"ד הט"ז סימן תמ"ב שהעלה דהשמרים בשכר אין להם דין דבר המעמיד ורק לאסור מלד שהשמרים יורדים למטה והם בעין וזה לא כביר האר כתי בזה בתשו' לק' רעדים להסיר תלונת המק"ח ושיש כ"ס בעט"ז במ"ש בשם תוס' ול"ל תורת חיים לע"ז (ל"ד) ושכ"ה בתשו' פ"י ח"ב חאו"ח סימן י"ב והבאתי בשם הא"ז ח"א בשו"ת סי' תשע"ט ותשו' מהר"ס ב"ב החדשות סימן קס"ה קס"ו שפסקו דשמרים אין אוסרים ומתבטלים בששים וגם הבאתי עוד כמה מקילים ומה שיש בעין מהשמרים היורדים למטה אין חשש שהרי אין שותים השמרים ונשפכין לחוץ ולכן כיון שבנ"ד יש לדדי קולא דהישראל לא קנה לעלמו וגם משום האחריות הרי גם הפ"י פסחים (ל"א) פסק כדעת הח"י לכן באם שקנה השמרים במעות שנתן לו העכו"ם הקונה יש להתיר השכר. אבל בקנה במעות עלמו אין להקל כלל זולת על ידי פדיון והשלכת הנאה ומכל מקום יש ללדד דבכסף הוי ס"ד אם קונה ובחשטעה"פ יש להקל מספק כיון דהעכו"ם קבלם מכם וכבר העלה בתשו' ב"א חאו"ח סימן מ"א דבזה גם אם הספק בשל תורה ונתגלגל לדרבנן יש להקל ומכל מקום לריך עיון ועי' שו"ת שב"י מכה סימן ע"ו בארוך בזה שפסק גם כן להתיר בהנאה ע"י פדיון:

ומ"ש רו"מ דכיון דבפסח לא היה נ"מ בהתערובות שהיה כולו אסור א"כ לאחה"פ בטל דהוי כבא לעולם על ידי התערובות הוא תמיה שכבר העלו כל האחרונים דדוקא היכא דבתחלה היה הכל מותר ואחר כך נולד האיסור בתערובות מהני ביטול גם בדברים חשובים אבל אם היה בתחלה כולו איסור וההיתר נולד בהתערובות ל"מ ביטול כלל אם כן ה"נ בנ"ד וגם בלא"ה לענין דבר המעמיד דהוי כאלו הוא בעין כמ"ש הח"י סימן תמ"ב סוף סי' קמ"ז ל"ש כלל סברא זו אך בעיקר ד' הח"י יעוין בא"ר שם שלידד להקל אחה"פ בעבר והשהה ומ"ש בשם ראבי' וס' המרכל יעו"ש בפמ"ג בא"א סק"ע דהראבי' סובר דבר המעמיד אסור מה"ת משא"כ לדידן ועי' שו' נטע שעשועים סימן ח"י בארוך בזה:

ומ"ש בשם ח"א בדין קיום מ"ע בח"ש מש"ס זבחים ל"ז כבר קדמו בתשו' ח"ס חאו"ח סימן מ"ט. והנלע"ד כתבתי:

סימן קג

להרב הגדול וכו' מו"ה לוי מאנטנער נ"י ראבד"ק ליטאוויסק ובעת מו"ץ דק' בעלז.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שנתן לעכו"ם פרה לזונה במרעה וכדומה ויהיו שניהם שותפים בהריוח והיזק והיתה שוה אז י"ג ר"כ וכעת עלה שויה ערך ארבעים ר"כ וכששיש בהשוק בעיר רלה העכו"ם למכרה בסך ל"ז ר"כ ופייסו השותף שימכרנה לו בעד ל"ו ר"כ וחלי והשכים העכו"ם וא"ל שא"ל ליתן מעות כי העכו"ם חייב להישראל הרבה ויוחשב בנכיון החוב ואחר איזו שעה א"ל העכו"ם שלריך להוללת ביתו חלי ר"כ ונתן לו וא"ל שכשיבא לביתו יבואו לחשבון והישראל ידע שהפרה מעוברת וביום ב' ילדה הפרה עגל זכר וכשבאו לחשבון מגיע להישראל עוד יותר מהעכו"ם גם אחר ניכוי דמי הפרה עכת"ד השאלה:

והנה מה שהאריך רו"מ בדין אם מלוה קונה כבר האר כתי בתשו' והם אתי מתשו' כתר כהונה סימן ע' שהאריך ביישוב שיטת רמב"ם ובסימן ח' הביא ד' תשו' מ"ב דמעכו"ם לישראל בעי' כסף גמור והוא כתב דגם בחוב מחמת מכר והגאת מחילת מלוה ל"מ מעכו"ם לישראל מה"ע והוכיח שכן הוא גם ד' הש"ך סוף סי' ש"כ שפסק דאם הישראל היה חייב לעכו"ם וא"ל פרתי קנויה לך דפסי' דל"ה כנתינת מעות ולא חש לדעת רמב"ם ולא ביאר דדוקא בחוב שלא על ידי מכר ובע"כ כמ"ש ע"ש ובשו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן קי"ב העלה דהוי ס"ס וגם דישראל מעכו"ם אינו קונה משכון לכן גם לרמב"ם לא קנה ואבל היינו בלא נתן כסף כלל אבל בנ"ד שנתן גם מעט כסף לכ"ע קנה. והנה הרב השואל כתיר בתשו' הנ"ל מדברי הר"ן פ"ג דקידושין דבנתן קלת מעות בעי' הוכחה שנתכוון לשם קנין התם מיירי שנתן שטר דהשטר פלמו קונה והוא קנין בפ"ע לכן ס"ל דיש לומר דנתן המעות לשם פרעון ולא לשם קנין כלל אבל היכא דנתן קלת מעות מדוע נימא דנתכוון לקנות בהמלוה ולא בהפרוטה בעין וא"ל הוכחה כלל ותדע דהא מבואר בתשו' ב"ח סימן קמ"ט דהיכא דקנה וזקף ע"ע דמי המקח במלוה בע"פ בלא שטר דל"ה ככסף וכ"ה בסמ"ע סימן קנ"ה ס"ק פ"א ועמ"ש בחיבורי רסי' ק"ל בזה ואם כן היכא דנתן קלת מעות וזקף עליו השאר במלוה בע"פ בלא שטר אמאי מהני נימא גם כן שדעתו לקנות גם במה שזקף ע"ע במלוה ובע"כ דעיקר הקנין במה שנותן לו וה"נ בזה. עוד העיר לדחות ד' שע"מ סימן קל"ט במ"ש מהא דמקדש במלוה ופרוטה דבאגי באבה דכל קידושין הם אינם בתורת שוי רק בפרוטה ולכן דעתה אפרוטה משא"כ במכר ורמז לד' ט"ז וסמ"ע רסי' ק"ל הנה בתשו' רשב"א סי' אלף רל"ג מבואר דגם התם בקידושין דעתה רק בתגאי שתפא המלוה מחולה ועי' אב"מ סימן כ"ח סקל"ז וכש קה"י לפג' מליסא שם ואם כן גם

במכר

במכר יש לומר כן דהוי שפיר שיווי כל המקח וגם בעיקר דברי סמ"ע וט"ז הנ"ל מלאתי בריטב"א ונימוקי יוסף בבא בתרא (מ"ח ע"ב) ואס"ז בשם רשב"א וב"י חו"מ סימן ר"ה דמפורש דגם באשה הוי דמי שיווי ומה שהעיר מדברי המקנה קידושין (ו') דגבי עכו"ם דפל"ד לכ"ע מלוה ל"ק הנה בשו"ת טור האבן סימן ה' לידד דמישראל לעכו"ם כיון דהפקעה (בעכו"ם הקדמונים) שרי בלא חוה"ש לכן של"ד וע' בפ"י פסחים (ל"א) שכתב גם כן כהמקנה וגם בזה יעוין בתשו' ח"ס יו"ד סימן שע"ז שכתב בפשי' דהיכא דאינו יכול להפקיע החוב הנכסים משועבדים מה"ת אבל להיפוך מעכו"ם לישראל נראה דכיון דמישראל ש"ד מכל שכן מעכו"ם לישראל וכדקיימא לן בניזקין והונאה וכמ"ד וע' תומים סימן ע"ב סקנ"ד בדין מלוה בעין שכיד עכו"ם דהוי כפקדון ולא אמרינן דלהוצאה ניתנה:

ומה שהביא רו"מ מדברי מהריט"א פ"ב דבכורות שהעיר שיועיל כסף בנכרי מטעם ספק ספיקא והעיר דהעכו"ם יש לו חזקת ממון והביא מדברי הרשב"א סוף פרק קמא דכתובות דעכו"ם אין לו חז"מ (והיינו העכו"ם הקדמונים) מאז דחיתי דבריו דהרשב"א לא כ"כ אלא בניזקין דכתיב ראה ויתר גוים לכן לית ליה חז"מ מה שאין כן בשאר ממון ועקלה"ח סוף סימן ע"ב שכ"כ להדיא דדוקא בניזקין ראה ויתר גוים ואני מלאתי בנימוקי יוסף פ"ד דבבא קמא שכ"כ להדיא אך בנ"ד יש לומר דהעכו"ם אין לו חזקת ממון עפמ"ש הרשב"א קידושין מ"ז בשם ירושלמי דגם במלוה דלא קנה מכל מקום המוכר אינו יכול לחזור בו אלא הקונה אם כן שוב אין להעכו"ם שום חזקת ממון כיון שמלדו בודאי אינו יכול לחזור בו ובתשו' כתבתי ליישב בזה קו' קלה"ח סימן של"ב בסוגיא דע"ז (ס"ג ע"א) בהא דמשני הא דהבעלי בטלה זה אסור משום אתנן בזונה נכרית וכו'. והקשה דהא קיימא לן ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והוה ליה מלוה ומהאי טעמא אומן המקדש אשה בשכרו אינה מקודשת אם כן הרי מלוה אינו קונה כלל ומסתמא במכוש אחרון ליכא שו"פ ואמרתי למאי דמבואר בש"ס דעירובין (דף ס"ב ע"ב) דנכרי נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון ומהאי טעמא בוכרין מהנכרי אפילו בפחות משוה פרוטה דמיחשב ממון לגבי ב"נ אם כן הקונה בפחות משוה פרוטה מב"נ מהראוי שיקנה אלא דגבי ב"נ שקנה מהישראל לא מיחשב ממון אם כן לפי מה שכתבתי לעיל דגם במלוה דלא קנה מכל מקום אין המוכר יכול לחזור בו אם כן הכא ממה נפשך קנה דלגבי זונה נכרית הרי גם אם במכוש אחרון שוה פחות משוה פרוטה מיחשב לגבה ממון ואף דמכל מקום לגבי הישראל לא מיחשב ממון הרי מצד הישראל המוכר גם מלוה קונה ואינו יכול לחזור בו אם כן שוב מצד שניהם המוכר והקונה שפיר קנתה הטלה ועוד האלכתי בזה בפלפול רב ואין כאן מקומו להאריך [ובעיקר דברי קלה"ח סוף סימן ע"ב שהבאתי לעיל הנה בנה"מ חולק עליו ובמש"כ חיזק דבריו ושניהם לא הביאו דברי נימוקי יוסף שהבאתי וע' גיטין מ"ה ע"א שלא להו כן תעשה וכו' וע"ע במח"א הל' שומרים סוף סימן ל"ג ובסמ"ע סימן ש"א סקי"ב ובע"מ סוף סימן ש"א וע' רש"י ע"ז ע"ו א' בד"ה שאלה] ובגוף דין מלוה ע' בתשו' ר"מ מינץ סימן ה' שפסק בפשיטות דבסתמא במוכר בעד מלוה לא הוי בהנאת מחילה ולא קנה כלום ואף דבתשו' מהר"י מברונא סימן רמ"ד העלה דבשהם הוי כפירש ואמר במחילת החוב וגם בסוף סימן רנ"ז כ' כן היינו ליישב דברי רמב"ם אבל מד' ש"פ שדחו דברי רמב"ם מוכח דלא סבירא ליה כן וע"ע בשו"ת גא"י חיו"ד סוף סימן ע' בזה. אך דבנ"ד נתן לו אחר כך עוד חלי ר"כ ורו"מ כתב שלא נתכוון לשום קנין ובעכו"ם ל"מ דעת אחרת מקנה כמו שכתב בקלה"ח סימן רה"ע אבל הנה הח"ס חלק שם בחי' לע"ז (דף ע"א) דחה דברי קלה"ח וכתב שדבריו אין להם שחר דהא דזכייה מטעם שליחות היינו כשמזכה לו על ידי אחר והאחר נעשה כשלוחו מה שאין כן בזה (ויש לי תמיה בפי' רגמ"ה שהובא במזבח כפרה בכורות (ג') בהא דרב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור אפילו שלא בפניו כגון על ידי בנו ובהו הגדולים וקנו ליה נגוי זכיה גמורה וכו' ול"ע דהא אין זכיה לעכו"ם) וע"ש מ"ש ביישוב סתירת דברי ראב"ד שהביא בקלה"ח ולחלק ילא בין מתנה למכר וזהו כמ"ש בנה"מ סימן ר' ולענ"ד יש לדון למאי דאיתא בירושלמי פ"ח דשביעית ה"א בשופה המוכר מוכר נעלים והלוקח לוקח להוכלין וכו' אם כשנתן לו מעות ואחר כך משך דמי עלים כתן לו ואם משך ואחר כך נתן מעות דמי אוכלין נתן לו ובפ"מ פי' דכשקונה במעות תליא בדעת מוכר דלעלים מכר ואם קונה במשיכה תליא בדעת לוקח ע"ש וה"נ יש לומר דכשקונה במעות מהני גם בלא כונת לוקח כיון דאיכא דע"מ שהוא דעת מוכר מה שאין כן כשקנה במשיכה בלא כונה ויש לחלק קצת ול"ע אך דבנ"ד יש לדון לפמש"ל מהירושלמי ורשב"א דגם במלוה אין המוכר יכול לחזור בו אפילו במש"פ רק הקונה יכול לחזור בו אם כן כיון שקנה מקודם במלוה אף שחזר ונתן מעות אחר כך בלא כונה גם בדאיכא דעת עכו"ם המוכר שלקח המעות לשם קנין ל"מ כלל כיון דהוא כבר סילק כוחו על ידי המלוה ואין לו מה לחזור ולהקנות. אולם גם בגוף דברי הירושלמי כבר כתב הרשב"א שם דיש להתיישב בדבר ובשעה"מ פ"ה מאישות הוכיח מהוספות ב"מ (ע"ז ע"ב) להיפוך וע' בשי"ק ומרה"פ על הירושלמי פ"ב דקידושין ה"ה שביארו דמיירי במלוה מחמת מכר ואם כן נדחה ראיית הרשב"א ובכ"ז בנ"ד מסתבר ששניהם לא נתכוונו בנתינת הסך חלי ר"כ לשם קנין כיון דסברו שכבר נקנה הפרה מקודם על ידי המלוה והוי כעודר בנכסי הגר וקסבר שהם שלו ואם כן יש מקום להקל דמלוה לא קנה:

והנה רו"מ העיר עוד לשיטת המקנה בקו"א סימן ל' ס"ג ובקידושין (ח' ע"ב) דלחומרא אמרינן דחלר שותפין קונה כיון דמספ"ל אם יש ברירה או לא ולשיטת תוי"ט פרק ח' דפסחים הא דבשל תורה א"ב הוא רק חומרא דרבנן אם כן בנ"ד נקנה בחלר להישראל דהוברר דבאותה שעה הוא שלו כיון ששניהם היו שותפים בהעמדת הפרה שם ובאמת שלא הוצרך לדברי התוס' יו"ט דגם בלאו הכי הא דבדאורייתא א"ב הוא רק להחמיר ולא להקל כמו שכתב הב"ש סימן קל"א ופ"י גיטין (כ"ה) ובמלה"ר אות ב' הביא כן בשם העיטור שכן כתוב להדיא אך דבנ"ד שגוף החלר של העכו"ם ולישראל אין לו אלא חלי זכות פירות של שימוש בחלר לכ"ע ל"ש לומר דהוברר דבאותה שעה הוא שלו וכמו שכתב כה"ג ברש"י ותוספות ב"ק (ל' ע"א) בהא דאיש ואשה שמכרו בנ"נ ע"ש והבין וע' מהריט"א פרק ב' דבכורות אות כ"ב בשופו שיש לפקפק בדבריו עפ"ד רש"י ותוספות הנ"ל ואין כאן מקומו ועוד דלשיטת כמ"פ אין חלר קונה לעכו"ם משום דחלר מטעם שליחות אם כן ה"ה מעכו"ם לישראל ומ"ש המק"ח סימן תמ"ת ובקלה"ח לסתור דיעה זו מש"ס דע"ז (ע"א) יעוין בתשו' פ"י ח"ב סימן ה' שתירץ לנכון ואם כן בלירוף כל דיעות הנ"ל נראה להתיר להטיל בו מום על ידי עכו"ם ויתירוהו בב"ד של ג'. והנלע"ד כתבתי:

סימן קד

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אפרים אויערבויך נ"י אבד"ק הארחוב ברוסיא.

מכתבו הגיעני קודם ר"ה ויען כי אין דרכי להשיב בימים הללו התמהמהתי עד היום וכעת אשיב בקלרה ע"ד שאלתו באחד שהיתה אשתו חולה מסוכנת ויש לו בתולה שכבר הגיעה לפרק נישואין ואביה הביא סחורה על בגדים ללרכי נישואין והבתולה נדרה באם תתרפא אמה כל הסחורה יהיו הקדש לעניים וגם כל מלבושי אמה יהיו גם כן להקדש. ורו"מ האריך אם ביד הבתולה להקדישם והביא מהא דערכין (כ"ד) אחד המקדיש וכו' אין לו בכסות אשתו ובניו וכו' בסגדלין חדשים וכו' ורש"י שם ומש"ס דב"ק (ק"ב) והג"א שם שאינו יכול למכור בגדי אשתו שקנה לה וגם מחו"מ סי' ל"ז סכ"ה וסמ"ע סקנ"ט והביא מכתובות (נ"ד ע"א) אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה וה"נ יש לומר דלא הקנה אדעתא להקדישן ויהיה מוכרח לעשות לה אחרים והביא מהקלה"ח סקי"ג שם וביאר הו"מ עוד דבנ"ד תליא בהטעמים דאי נימא משום דשליחותייהו קעביד לא זכה האב כלל ול"ש לומר דאדעתא דהכי לא אקני לה אבל אי נימא דטעמא משום דעשו שאינו זוכה כזוכה אם כן מתחלה זכה האב ואח"כ

יבו

זכו הס וכיון דקיימא כן דבאלמנה שמין מה שעליה כמו שכתוב נאה"ע סי' נ"ע ס"א ודלא כהג"א ב"ק בשם מהרי"א אם כן יש לומר דאדעתא דהכי לא אקני עכת"ד:

והנה בשו"ת דברי ריבות סימן א"ע נשאל בראובן שהי"ל בת ושידכה עם בחור אחד ואחר זה רצה לבטל הקשר ובתו נתקדשה להמשודך שלא ברצון אביה וכבר הזמין אביה כלים ותפלים שהזמין לנדוניתה ואיננו רוצה לתת לה והביא מש"ס דערכין הנ"ל והעלה דכנ"ו דבע"ח אינו גובה מכלי שבת ויו"ט כן לא זכתה בבגדים מכובדים ועוד דכל טעמא משום דנעשה כמי שהקנה להם כנ"ו שכתב הרמב"ן וסה"ת ורי"ו שהובאו בב"י סימן ל"ז סמ"ה בסופו דנהי דלהס"ד טעמא משום שליחותא מכל מקום למסקנא טעמא כדמוקי ר' אבא ומעיקרא זכה בהן הבעל מיד מוכר והוא הקנה לאשתו ובניו וכיון דהלכתא כר"י דאמר לא אמרינן מי הודיעו לבעל חטים שיקנה חיטיו לבעל המעות שמעינן מינה דבעל זוכה מיד המוכר והם הזוכים מידיו וכן הוא בנימוק"י פרק המקבל דמהאי טעמא אם כתב לבע"ח דאקני והקנה לו מטלטלין אגב קרקע שיעבודו קודם א"כ אומדן הדעת דאדעתא דהכי שתנשא בלא דעתו לא הקנה לה. והביא מתשו' הריב"ש סימן קכ"ט שפסק דגם בפסק לבתו וקנה לה תכשיטין מכל מקום אם מת יוכל הבן לעכב מליתן לה כל זמן שלא נתנס לה אפילו אם נשאת מקודם ע"ש. ומצאתי בכנה"ג חו"מ סי' ס' הגב"י אות כ"ג שרמז לתשו' מהר"י אדרבי בקיצור. והביא מתשו' רא"ח כת"י דאין ב"ח גובה מבגדי נדוניא שיחד האב לבתו וע"ש מתשו' מבי"ט ח"ג סימן ג' ומ"ש עליו אבל מכל מקום יש לומר דמודה דהאב זוכה מקודם ומידו זוכים בניו אם כן שפיר י"ל דאדעתא דהכי לא הקנה:

והנה מ"ש הד"ר מהא דבגדי שבת ויו"ט ב"ח אינו [גובה] מהם הנה בחו"מ סי' ל"ז שם הובא פלוגתא בזה א"כ הוי כד"ד ואי נימא דב"ח גובה מהן י"ל דבכ"ד הקדש בטל מקלהו בטל כולו ואף דהוי ספיקא דדינא הרי כבר העלה הש"ך סימן רנ"ט סקי"ד דבכל ספיקא בממון עניים אזלינן לקולא דהמוציא מחברו עליו הראיה ובמק"א הבאתי מהנימוק"י ב"ב פמ"ש בבעיא דהקדיש כל נכסיו ואס"ז ב"ב קמ"ח בשם הר"ן וע' תשו' ח"ס יו"ד סימן ר"מ וחו"מ סימן קע"ג וסימן ר"ה ועוד מכמ"ק. ועכ"פ לדינא יש להקל בכ"ד שא"ל ליתן הבגדים וע' תשו' הרא"ש כלל ל"ב דין ו' בענין מותר שבוי דעל ידי אומדנא לא זכתה כלל דלא נתן אלא לצורך פדיונה וה"נ בכ"ד לא נתן אלא לצורך נישואין:

והנה עוד העיר כת"ר דכיון דהקדישה גם בגדי אמה וע"ז בודאי אין הנדר חל אם כן יש לומר דהותר כולו והביא מש"עה"מ פי"ב מנדרים ה"י דתליא בפלוגתת ר"ן וריטב"א ע"ש ואני מצאתי בתשו' רדב"ז ח"ד סימן רע"ח שהביא בפשיטות דעת ריטב"א שהובא בשעה"מ דבכה"ג חל מקצת שאפשר להול ולענ"ד ראיה לזה מירושלמי פ"ב דשקלים ה"ג המפרים שקלו ושבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קידש המפרים ב' ונמצא שאינו חייב אלא אחד אותו השני חולין לר"ב בשם ר"א והאיבעא דר"י מותרו נדבה וע' רמב"ם וראב"ד פ"ג מהלכות שקלים הי"ג שפסקו דהשני חולין וע"ש בהגהת הגר"א על הירושלמי ובשי"ק ומרה"פ שם ורפ"ה דנזיר ע"ש היטב. וקשה דאם השני חולין אם כן נימא דהקדש שבטל מקלתו בטל כולו ויצטרך להפריש שנית ובע"כ דבכה"ג ל"ש ד"ז וע"ע ירושלמי פ"ה דברכות ה"ב וגה"ש שם בזה ואין דבריו מוכרחים ובמקום אחר פלפלתי מירושלמי פ"ה דשבועות ה"ג שהעיר גדול אחד וביארתי דאין ראיה דהתם קאי לר"ש דבעי שבועה לכל אחד כמ"ש הפ"מ שם לכן כיון דאמר רק שבועה שאוכל נבלה ופת חטין ושעורים ובנבלה לא חל וממילא לא חל כלל וע"ש בפ"מ שרמז למ"ש שם פ"ג ה"ד ולכן אין להקל מטעם זה ובפרט אם לא היה הכל בדיבור אחד וע' ירוש' פ"ג דנזיר ה"ב דבאומר הריני נזיר ונזיר ל"ש לומר דבהותר אחד הותר הכל וע' תוספות שבועות (כ"ז ע"ב) סוד"ה הכי השתא וע' במ"ש בשם ריב"מ וקושיתו הוא קושית הירושלמי שם ועמח"א הל' נדרים סי' י"ז. והנלע"ד כתבתי:

סימן קה

לטחו' הרב המאוה"ג וכו' מו"ה פישל פעלדמאן נ"י מביטשקאוו מ' אונגרין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במה שנודע לו בעת ניקוי החביות במדינת אטליא שהאומן טרם שהאמן עבה גיבול מקמח ומים בקערה ומשח בהעיסה כל סביבי השולייס בתוך חרולי החבית והאמר שזה דרכס תמיד בזה כי על ידי זה נקל להם לכוון השוליים בהחבית ועל פי זה עלה בלבו חשש על היינות העומדים בתוך החביות גם בתוך הפסח והביא מדברי תה"ד שהובא בסימן תמ"ז ס"ה בהג"ה דאם נעשה ב' חדשים קודם פסח דברי ובתה"ד ולבוש מבואר דמיירי שנהגו לדבק השוליים אלא שנסתפק אולי הם מיירי בטוח העיסה מבחוץ או בין הנסרים אבל בכ"ד שנותן הבלק סביב הנסרים גם בצד פנים וקרוב שיפלו פירורים לתוך היין ואם כן לריך לסנן היינות קו"פ וכהא דפת שנפל ליין המבואר בסימן תמ"ז ס"ד שם וגם לריכים להוריק היינות מן החביות קו"כ ואף שבכ"ד הוי רק ספק מכל מקום הולין במלוי שהעיסה מהדבק גם בצד פנים של הנסרים וכפי דברי האומן שהמנהג שם לעשות כן בכל החביות אפילו בחדשים ומשתמא מכינים לזה בלק הרבה ואפשר שנעשה חמץ גמור שהכניסו פניו וחשש זה ראוי לחוש לכל החביות על ידי אמירת האומן במסל"ת וגם הביא ראיה מש"ס דע"ז (ל"ט ע"ב) גבי מלה סלקונדרית וכו' זקן אחד היה בשכונתינו שהחליק פניה בשומן חזיר הרי שחששו על ידי זה לכל המלח שבעולם עכת"ד:

הנה במה דמסיים אפתח במ"ש ראיה מש"ס דע"ז לענ"ד אינו ראיה כלל דהא ברש"י ורא"ש ור"ן שם כתבו טעמא דאיסור המלח משום קרבי דגים המבואר בש"ס שם ועובדא דר"ח בן גמליאל מייתי הש"ס רק להוסיף שאירע שהחליק פניה בשומן חזיר וגם לפי' הר"מ ורע"ב שם היא אסור משום שומן חזיר ושומן דגים שהיו רגילים בזה ע"ש אם כן אין ראיה מזה להחזיק איסור מפני שרואים באחד שעושה כן דהתם בצירוף חשש שומן דגים שהיו רגילים בזה אסור וג"ל ראיה להיפוך דאין להחזיק מטעם זה איסור לכולן מדברי המרדכי סופ"ד דע"ז בשם תשובת מהר"ט ב"ב וז"ל ומ"ש כיון שעשו הגנבים ברזא לאחד מן שחבית וכו' כ"ש דחיישינן שמא משכו יין מן הברזות נראה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן במלתא דאי לא הוה משתכח ריעותא בחד מינייהו הוה ברי כי משכחינן ריעותא בחד מינייהו לא אמרינן כי היכי דהאי אסור אחריני נמי אסירי כדאמרינן בפנ"ה וכי מפני שוטה זה וכו' ואפילו לאידך ליבנא וכו' שאני התם דהתחזיק איסור דאורייתא אבל הכא ספק דרבנן להקל דסתם יינם דרבנן ועוד אפילו בספק איסור דאורייתא לא הוה חייבינן אי לא איכוון לנטוריה אלא לאותה בהמה טרפה והו לא וכו' ע"ש היטב בכל דבריו וימלא דאין להחזיק ריעותא על שאר החביות שלא ראינו בהם ריעותא:

ובדין עכו"ם מסל"ת אם נאמן להחמיר עמ"ש בדע"ת סימן ע"ז סקט"ז מכמ"ק בזה דבדאיכא חזקה אינו נאמן לשיטת רוב הפוסקים יעו"ש והכי נמי בזה ובפרט דאפשר שעושים כן דרך חליטה ברותחין כדרך שעושים כורכי. ספרים ועמג"א סי' תנ"ד סק"ד ובחק יעקב שם וע"ש סימן תס"ה במג"א סק"ב ובח"י סימן תס"ז סק"ז ואני מצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סימן רמ"ב שכתב לחד טעמא וז"ל ועוד דבדיעבד מגין לנו להחמיר בחליטה ועוד דלענין תערובות תבשיל ודאי יש להקל עכ"ד ואף דבנ"ד מסתמא עושים רק על ידי עירוי דספק מבשל מכל מקום איכא עוד ספיקא לצרף לספיקות שכתב רו"מ דשמא אינו נכנס לפנים ושמא אינו מתפרר לתוך היין. ומ"ש רו"מ דבתקנה כוללת יש לחוש גם למיעוט כמו שכתבו הראשונים ורמז להדג"מ סימן ע"ו וגם לתשו' בש"ר סימן קנ"ט ואשני לדק סימן כ"א ושאר מקומות היינו היכא דהקנו חז"ל והם אמרו מה שא"כ בעלמא והרי בחולין (ו' פ"א) גבי יין של כותים שמלאו להם דמות יונה ולר"מ דחייש למיעוטא גזר עליהם ולא לדידן עד חורם של ר"א ור"א שגזרו ועשאום נכרים גמורין ע"ש אך לפמ"ש הר"ן רפ"ג דע"ז בשם

הרמב"י

הרמב"ן והר"ן עצמו שם אין ראיה משם אבל גם בלאו הכי יש
לומר דכיון דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ואין לאסור רק המקום
שהוחזק בו האיסור אם כן יש לומר דבשאר מקומות אפשר דגם
מיעוט ליכא והא דמתקנים משום המיעוט היינו היכא דידוע שיש
מיעוט מעורב ואין ידוע מקומו מה שאין כן בדליכא מיעוט ברור
שהרי המיעוט שלפנינו ידוע וניכר ולא נכנס בכלל הספק כלל
לכולי עלמא אין לחוש להמיעוט. והדע שהרי אפילו לדידן דאזלינן
בתר רובא בעינן דוקא שיהיה רוב מבורר ולא בספק אם יש
רוב כמו שכתב הפ"י בקידושין (ע"ג) ובש"ג סופ"ב דב"ב ובחי'
רע"א ליו"ד סימן ק"ה ס"ט ומכל שכן דאין לחוש למיעוט שאינו
ברור ובנ"ד גם בכלים של אומן זה אינו ברור שעושה כן תמיד
ושמא עושה תמיד רק בקמח ומים שמערב בשעת מלאכה ואינו
אלא נוקשה כמו שכתב רו"מ בעצמו או באופן אחר וכמו שכתב
המרדכי הנ"ל דגם באותו אדם אין להחזיק יותר ריעותא :

והנה מ"ש רו"מ מדברי הנו"ב מ"ק יו"ד סימן ל"ד מאז שמעתי
לתמוה עליו מהא דסיים הרמ"א סימן קי"ד דאם ידוע
שמקלת עכו"ם נותנים בו יין וכו' אסור ליקח בשהיהם דכל קבוע
כמע"מ דמי הך בנ"ד שגם המיעוט אינו ברור כמש"ל בודאי יש
להקל וכמו שכתב להדיא סברא זו בתשו' רמ"א סימן נ"ד לענין
השמן ויש להביא עוד ראיה מתוספות קידושין (ל"ו ע"ב) ד"ה
כל מגוה וכו' איך אנו נהנים מן הכרמים שהנכרים מבריכין וכו'
ואף על פי שאין אנו יודעים ודאי שמבריכין כולם הוה ליה ליזל
אחר הרוב וכו' ע"ש. וקשה הא תיפוק ליה גם בלא רובא אם
רק מקצתן מבריכין הוה ליה לחוש לכולם ובע"כ דאם רק מקצתן
מבריכין אין לנו להחזיק ריעותא על כולן אבל ל"ע דהיכא דידוע
שמקצתן מבריכין הרי כל קבוע כמע"מ דמי ול"ל דכיון דמקצתן
שהם ידועים וניכרים אינן בכלל התערובות כלל והרמ"א איירי
בידוע שמקצתן מערבין ולא נודע איזה מהם מערבין וזהו כמ"ש.
וע' תשו' הרשב"א ח"ד סימן פ"ח וסימן ק' שנראה מדבריו דדוקא
בשל עכו"ם חיישינן אפילו אם רק מקצתן עושים בדרך האסור
ע"ש ותבין. וע' במרדכי פ"ב דע"ז בדין לחם שמתקנים בשמרי
יין בכליר וכו' דמשמע גם כן היפוך דברי רמ"א ול"ע אולם
בהחביות שנעשו על פי האומן שעשה טיחה בהבנק ל"ע אם יש
להתיר היין בלא סינון ויש לצדד דכיון דהנעילוס ברותחין ושפכו
הרותחין מהם אם כן אם היה שם בעין בודאי יצא עם המים
הרותחין וכמו שכתב כה"ג הט"ז סוף סימן קל"ח גבי כיבוס לענין
החרצנים ומה שלא יצא מפני שהוא דבוק בדופן הוא נתייבש
ונעשה נוקשה כדברי תה"ד ובפרט שמסתבר דגם בנידון המרדכי
שהובא בתה"ד א"א לנמלם בשעת דיבוק הנסרים שלא יכנוס מעט
בפנים ואפילו הכי לא חשבו הפוסקים והכי נמי בנ"ד ואין לחלק
בין טיחה לטיחה. כנלע"ד אם יסכימו הגדולים (ושוב כ' לי בשם
גדול אחד שהסכים להתיר בזה) :

סימן קו

להרבנים המאוה"ג וכו' מו"ה **יחיאל איכל הכהן** ומו"ה
נחמי' ארי' נ"י דומ"ץ דק"ק עיר ישן.

מכתבם הגיעני וע"ד שאלתם באשה ששחטה מקודש ט'
אווזות והפשיטה השומן ומלחה כדין על פסח וביום
ג' שחטה עוד כ"ג אווזות והפשיטה השומן ומלחה יותר מהלין
בפעם אחת והדיחתן וחזרה ומלחה הנותרים והדיחתן ואחר כך
חתכה כל השומן והתיכה השומן בששה קדרות ועלו למשקל כ"א
ליטער ומכרתן לכמה בע"ב ואחר כך נמצא אצל אחד מהקונים
האווזות ריאה מקולקלת והיתה ודאי טרפה ועתה באו לשאול על
כל השומן. והנה מה שנסתפקו אם שומן הנקרש דינו כלח בלח
או כיבש ביבש הדבר פשוט דדינו כלח בלח שהרי מבואר בב"י
סימן ק"ט בשם הרשב"א דטעם ביטול ברוב לפי שכל אחד עומד
בעצמו והאוכל כל אחד בפני עצמו וכו' כשהאוכל האחד אני אומר
זהו של היתר וכו' ע"ש ושם בד"ה ואם בישל וכו' הביא בשם
תה"א דבדברים הנבללים שאי אפשר להפריד החתיכות לריך ס'
וכו' אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל חתיכה בפני עצמו וכו'
ע"ש ומבואר דשומן שניתך ונבלל הכל יחד דינו כלח בלח וגם
להרא"ש דסובר דטעמא דביטול ברוב אינו מטעם ספק מ"מ יש
לומר דמודה בזה וע' מש"ז סימן ל"ט סוף ס"ק י"ב שכתב בפשי'
דשומן שנקרש דינו כלח בלח ואף דהתם מיירי לענין חנ"נ מ"מ
זיל בתר טעמא שכתב משום דנבלל יפה והכא נמי בנ"ד ומ"ש
רו"מ ראיה מהא דסי' קט"ו בקוס בחמאה אינו ראיה דיש לומר
דהתם איכא כמה ספיקות ולכן סגי ברוב ואולי גם איכא ס' נגד
המיעוט אבל בנ"ד שעומד בכלים פשיטא דדינם כיבש ביבש גם
אם השומן לא נקרש **כמו** שכתוב במשבצות זהב סי' פ"א סק"ד דגם
בכלים של חלב בטלים ברוב דהוי כיבש ביבש וע"ע בשפ"ד סי'
ק"א סק"ב ותמ"ד הל' תערובות סימן ה' אלא דבנ"ד הא השומן
הוי חהר"ל ולא בטילי מדרבנן עכ"פ ולכן אין נפקא מינה בכל
הפלפול אם תולין שבשעת ידיעת הספק כבר נקרש או לא. וגם
הדבר פשוט דמשעה שנודע להקונה הספק גם קודם הוראת המו"ץ
מיחשב כנודע והי מהני הביטול ברוב מה"ת גם כשהוא בידי כמה
אנשים עמ"ש בחיבורי גי"ד בדע"ת סימן ל"א סק"י י"א י"ב י"ג
י"ד באורך וגם יעו"ש סוף סי' כ"ה ס"ק ס"ט ע' ע"א מה שיש
לצדד קולא לענין השומן ובכל זה אי אפשר להקל למעשה דמכל
מקום מדרבנן לא בטל וכמו שכתבתי לעיל אלא דמכל מקום כיון
דמדאורייתא נתבטל גם קודם שנודע כדעת המנ"י ובש"ע הרב
התניא בבו"ת בבסופו סימן י"ח הוכיח דהעיקר כהמנ"י בזה וגם
בבו"ת אמרי אש חלק יו"ד סימן ל"ח הוכיח כן אם כן כיון
שנתבשל בכמה קדרות שפיר יש לומר דכל אחד תולה האיסור
בשל חברו וכמו שכתבתי בדע"ת שם בשם הגו"ר ובמקום הפסד
גדול כנד"ד יש לסמוך על המקילים ובפרט דבנ"ד לא בשלו עם
מים ויש לומר דגם הש"ך מודה כמו שכתב רו"מ דלא שייך הכא
טעמו של השפ"ד וזה כמה שנים הבאתי ראיה להש"ך מהא דיומא
כ"ה לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות וכו' גזירה משום
חטאת שמתו בעליה ופירש"י שמא מת אחד מאותן שנתמו מעות
בשופר ונמצא המעות מעורבות עם הכשרות ומי חיישינן וכו'
ובשעה"מ הלכות מקואות כלל ו' הקשה הא מדאורייתא בטלי
ברובא דהא דמטבע לא בטיל הוא רק מדרבנן אם כן אין להוש
שמא מת דהוי ספק דרבנן והוכיח מזה דהיכא דנולד הספק בשל
תורה אלא שנתגלגל לדרבנן לא מיחשב לספק דרבנן ואזלינן
להחמיר ע"ש ועמל"מ פ"ז ממעילה הלכה ו' בזה ולפי מה שכתבו
האחרונים דבלא נודע הספק עד שנתגלגל לדרבנן יש להקל
הדק"ל וא"ל דהתם לר"י דס"ל מב"מ לא בטל וכמו שכתב בשו"ת
ב"א חיו"ד סימן ע' דז"א דמבואר בתוספות יבמות (פ"ב) ובזבחים
ועוד בכמ"ק דביבש ביבש גם ר"י מודה דבטל ובע"כ דכל זמן
שלא נודע גם מה"ת לא בטל ולכן גזרינן שפיר אלא דלפי זה
תיקשי ע"ד האחרונים הנ"ל איך יפרנסו ש"ס דיומא הנ"ל ואפשר
דכיון שזהו ענין הנוהג תמיד בהקונים ואי אפשר שלא יזדמן
לפעמים במשך שנים רבות שלא ימות אחד ולכן גזרו גם משום
ספק בדרבנן וכמו שכתבו האחרונים דבכה"ג חיישינן גם למיעוטא
בדאורייתא וע' בדג"מ סימן ע"ו והכי נמי חיישינן לסד"ר בכה"ג.
והנלפע"ד כתבתי :

סימן קז

להרב הגדול וכו' מו"ה **אשר הורוויץ** נ"י אבד"ק ריטוניב.

מכתבו הגיעני ובדבר מה ששאל בדין דיין שיש לו קרחה
קטנה באמצע ראשו אם רשאי להיות דיין בחליצה
כיון דיש להחמיר שלא יהיה בעל מום וברמב"ם פ"ח מבימ"ק
מבואר דקרח פסול לעבודה ותליא בתרי לישני בבכורות (מ"ג
ע"ב) אם בקרח באמצע ויש לו שער לפניו ולאחריו פסול. והנה
מ"ש דבחליצה דהוי רק חומרא דרבנן יש להקל בספק מום כ"ה
בתשו' רע"א מהד"ת סימן ס"ד ואני מוסיף דלפמ"ש הח"ס דהוי
רק גזירה בדייני חליצה אטו דייני גט אם כן לפי מה שכתב
רש"ל בח"ש יבמות כ"ח בתוספות ד"ה ולימא וכו' דאין הסברא
נותנת לגזור בעבור זה מאחר דרב שרי אפילו לכתחלה ואף דר"י
אוסר מכל מקום אין סברא וכו' כי לא מצינו שום גזירה אלא
בעבור שאסור בודאי לדברי הכל ול"ע עכ"ל וכ"ה במג"א סימן
רפ"ו

רפ"ו כוסק"א דכיון דאיכא חד מ"ד דיחיד פטור מתפלת מוסף מותר לאכול ואין לגזור שמא ישכח וכ"ה בפר"ת סימן כ"ז הובא בדע"ת שם סקמ"ע ועמ"ש בדע"ת סימן י' סק"י דלאו כללא הוא [ובמק"א ישבתי בזה קו' התוס' מגלה (ד') אמאי ל"ג בתקיעה דמולאי יום כפור שמא יעבירנו ולפמ"ש י"ל כיון דאיכא דיעות דאין עו"ה ליו"כ] אבל היינו בגזירת חז"ל וכהא דאסור להעלות בשר עוף בחלב אף דלריה"ג מותר מבא"כ בעלמא ובפרט בגזירת אחרונים שהוא נגד הש"ס וכמו שכתב רו"מ בשם הנו"ב וכ"ה בתשובות רע"א שם ונדחק ליישב והודה שהוא רק חומרא בעלמא וכן מצאתי בשי"ק על הירושלמי פי"ב הי"ב ד"ה פרע וכו' יעו"ש בסוה"ד שהוכיח כן א"כ בכה"ג דתליא בתרי ליסני וכן יש תנא בגמ' דמכשיר קרח מדינא ורק משום מ"ע פסול א"כ פשיטא דאין לגזור גזירה בכה"ג ויש להקל בפשיטות:

ובהיותי בזה עלה בלבי דלשי' הרמ"מ דבע"מ פסול בחליצה יש לחדש פרפרת א' בהא דיבמות (ק"ה סוף ע"ב) בהא דתנן מעשה שחלץ בינו לבינה בבית האסורין ובא מעשה לפני ר"ע והכשיר ואיבעיא להו מעשה שחלצו וכו' אחראי ובא מעשה לפני ר"ע בבית האסורין או דלמא מעשה שחלצו וכו' בביה"א והר"י בביה"א היה מעשה ולביה"א בא מעשה ובים"ש שם תמה מאי כ"מ בהך בעיא ולפמ"ש י"ל דהא בבכורות (נ"ח א') מבואר דר"ע היה קרח וע' תוס' שבת (ק"נ ע"א) ולזה בעי אם היה מעשה אחראי אלא שבא מעשה לפני ר"ע א"כ מהא דקתני שחלצו בינו לבינה אפשר דהוי בינו לבינה ממש או דלמא בביה"א היה מעשה לפני ר"ע והוא היה יחיד מומחה ואפילו הכי קחשיב לה להלילה בינו לבינה והוא משום דר"ע היה פסול להיות דיין בחליצה לפי שהוא בע"מ ונשמע ממתני' דבע"מ פסול לחליצה ושפיר יש נ"מ בהך בעיא [וע' ירושלמי פ"ב דקידושין ה"ד בשופה אשה קרחת ושיעה של שער מקפת מאזן לאזן וכו' שאינו מום וכו' דבר שהוא נוי בזה ובזה וכו'] והנה בתוס' בכורות (נ"ח שם) הביאו בשם ירושלמי דראב"ע היה קרח וכ"ה ברמב"ן יבמות (ע"ח ב') בשם ירושלמי קידושין (ולפנינו לא נמצא בירושלמי שם) ולכאורה לפ"ז איך נתמנה לנשיא כיון שהיה בע"מ ובירושלמי ריש חגיגה מבואר דאין למנות זקן אא"כ ראוי לכל הדברים והא לא היה ראוי לחליצה אבל י"ל שהיה קרח והי"ל שערות לאחריו ולא לפניו באופן דלא מיחשב מום בכהן וע' רמב"ן פ' תזריע עוד בענין הקרחה ע"ש בפרשת נתק:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קח

להרב הה"ג וכו' מו"ה שמואל יוסף גלערנטער נ"י אבד"ק קיטוב.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בעסק סידור גיטין בעירו שמעולם סדרו בה גיטין מימי הגה"ק מוהר"מ זצ"ל וכתבו קוטב דמתקריא קוטא דיתבא על נהר טסערמאש ועל מי מעינות ועל מי בארות, ואחר זה היה שם הרב הזקן ר' משה אילק ופקפק בזה יען שמעין אחד כוזב והוי כשינוי בנהר דיש פוסלים והגיע הדבר לפני הגאון מוהרי"ש נ"ז ז"ל אבד"ק לבוב והשיב להשמיט מי מעינות ובארות ולכתוב רק שם הנהר ומאז כתבו כן בהגיטין יותר מעשר שנים ואחר כך נדפס שו"ת דברי חיים ושם ח"ב א"ע סימן ק"ה השיב להרב הנ"ל לכתוב על מי מעינות ובארות דעכ"פ יש שם בארות שנכללו גם כן במעינות ואינו שקר עכ"פ במ"ש מי מעינות והא דמוסיף בארות ל"ה כשינוי די"ל דהכונה שיושבת על מי מעינות היינו בארות ועוד הוסיף לפרש מי בארות שעל רוב מעינות יש בארות ועל אחד אין באר על פיו וגם משתמא במקום שהמעין הולך נפתחים עוד מעינות עכת"ד וגם בסימן ק"ו הסכים לכתוב מעינות מפני שבעת ריבוי גשמים נפתחים ורו"מ שאל להגאבד"ק סטאניסלאוו ז"ל והסכים לכתוב מעינות ולא בארות וכן הסכים הגאון מהרי"א אטינגא ז"ל אבד"ק לבוב מטעם דכיון שדרכו לחזור להיות הולך וזוחל מעצמו שפיר יש לכתבו בגט גם בשעה שמכזב ובפרט שיש בארות דנכלל במעינות ורו"מ פקפק על זה מדברי הג"פ דאין לכתוב שם נהר המכזב גם בעת שזוחל וגם במה שכותבין דמתקריא קוטא פקפק כי בלבושה נהדרא בקמץ כזה קאמי ולכן נמנע זה ע"ו שנה מלסדר שם גיטין ועתה לאשר רבני הגליל באים לשם לסדר גטין חזר ונמלך אולי יש להתיר לסדר גטין ונתייעץ איזהו דרך הנכון בזה:

והנה מה שכתב הד"ח דכיון דבארות נכללו במעינות אינו שקר ואף שכותב גם בארות י"ל דמעינות היינו בארות והוסיף לפרש מי בארות שעל רוב מעינות יש בארות לע"ג שהרי בש"ס דשבועות (כ"ג ע"א) בהא דשתיה בכלל אכילה פריך מהא דשבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים ומשיק לשלם כדקתני ובא"ה כיון שאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא הוא ע"ש וה"נ אף דבארות בכלל מעינות היינו כשלא הזכיר אחר כך בפירוש גם בארות אבל כשכתב בפירוש גם בארות גלי דעתיה דמעינות הם מעינות ממש ולא בארות וכה"ג מלינו גם בזבחים (י"א ע"ב) דאף דבין הערבים היינו בין שני ערבים מ"מ בתמיד דכתיב נמי בבקר מכלל דבה"ע בה"ע ממש וגם אם נכתוב מי מעינות מי בארות בלא וא"ו בינתים מ"מ משמע תרי מילי וכמו שכתוב כה"ג בתוס' מנחות (ק"ג ע"ב) ד"ה א"ה ר"ש פוטר וכו' אף על גב דמשמע תרי דיבורי מדקאמר תמורת עולה תמורת שלמים ולא קאמר תמורת עולה ושלמים וכו' ע"ש אך די"ל דשא"ה דא"א לומר דתמורת שלמים הוא פירוש לתמורת עולה משא"כ הכא ובפרט אם יכתבו מי מעינות בארות ולא יכתבו שנית תיבת מי בינתים אז י"ל דהוו אחד כיון שלא כתב מעינות ובארות וכמו שכתוב כה"ג בתוס' חולין (ק"ב ע"ב) ד"ה לר"י וכו' דכיון דכתיב בשדה טרפה ולא כתב וטרפה ליכא אלא חד לאו ולא לקי אלא חדא משא"כ גבי נא ומבושל ע"ש אבל מ"מ אין ראיה משם לומר דתיבת בארות יהיה פירוש למעינות אבל יש להביא ראיה מתוס' כתובות (ל' ע"א) בד"ה הכל ביד"ש וכו' וי"מ דלגים פחים חדא מלתא הוא כלומר לגים שהם פחים לאדם וכו' וה"נ י"ל מעינות שהם בארות ולכן היה נראה דיש לכתוב דיתבא על מי מעינות בארות בלא וא"ו:

אך דיש לעיין כיון שכבר נהגו במשך עשר שנים לסדר גטין בלא כתיבת מעינות ובארות אם כן איכא חשש לעז וא"ל דגם אם לא יכתבום איכא לעז על הגטין שנכתבו מכמה שנים ערם בוא הרב ר' משה אילק ז"א חדא שהרי מדברי פר"ח או"ח סי' תל"ו אות י"ב בשם תשובות הרא"ש מוכח דהיכא דאינו עושה עתה מעשה אלא בשו"ת ליכא למיחש ללעז ובתשובות אבני צדק להגאבד"ק דעעש חא"ע סימן קי"ג האריך לבאר דין ע"ש ואם כן אם לא נכתבו המעינות ובארות ליכא כ"כ חשש לעז משא"כ להיפוך ובאמת גם במה שהנהיג רו"מ שלא לסדר גטין איכא בזה גם כן חשש לעז כמ"ש הנו"ב מ"ת חא"ע סוף סימן קי"ח וכן הסכים בתשובות אבני צדק שם וע"ש שהעלה דגם בדבר הכשר דיעבד לשי' רש"י איכא חשש לעז אך בתשובות ב"ח סימן ל' שיובא לקמן כתב בפשי' דהיכא דדיעבד כשר ליכא משום לעז ול"ע ויען כי אם יכתבו כמקדם על מי מעינות ועל מי בארות יש חשש ביטוי ואין היתר רק לכתוב בלא וא"ו בינתים כמש"ל אם כן גם בזה לא יהיה כפי גטין הישנים שנסדרו מכבר אם כן טפי עדיף להשמיט סימן של מעינות ובארות ולסמוך על שם הנהר כיון דגם בשם העיר איכא דמתקרי ויש שני סימנים דסגי בזה כמ"ש רו"מ בשם הנו"ב מה"ק ויסדר כפי שנהגו זה כמה שנים עפ"ד הגאון מהרי"ש ז"ל וע' תשובות ב"ח הישנות סימן ל' בעיר טיקטין שכתבו כמה שנים טיקטין ואחר זה סידר אחד גט וכתב טיקטין דמתקריא טיקאטשין יען שנקראת בין הגוים טיקאטשין וכן כיהבין במכתבים ופסק דכשר ומהיום והלאה יכתבו שניהם שלא להוציא לעז על גט זה שהמסדר לא ידע אם לא כתבו עד עתה שני השמות ועשה יפה לפי דעתו ע"ש:

ובדבר שם דמתקריא קוטא ע' תשובות ד"ח ח"ב א"ע סימן קי"ד שהוכיח גם כן דבשם עיירות יוכלו לסמוך על וא"ו במקום קמץ ע"ש באורך וכיון שנהגו כן מכמה שנים אין לשנות:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קט

הנה נשלח אלי ס' נפש אדם שחיבר המו"ן דק' זגארש נ"י על הח"א וגם אני הסכמתי עליו בראותי אפס קצהו וראיתי בכלל ז סקי"ז שהשיג על דברי שבדע"ת סימן כ"ד סק"ו בלשון מדברת גדולות ובאשר עיינתי ראיתי כי כל רוח דעת אין בקרבו וקאל...

וקורא אני עליו גם כלא דע"ת נפש לא טוב וראשית תמה על שהבאתי מלשון הפוסקים דמשמע דס"ל דדוקא היכא שהצואר מכוסה והוא מוליך ומביא הסכין תחת הכיסוי וכתב שלא ידע מה חידש בזה הרי התב"ש עצמו מביא אלו הפוסקים דבסקי"ג הביא ד' בה"ג ובסקט"ו הביא בשם הראב"ן שכתב גם כן הך טעמא אלא דמלשון ש"פ ל"מ כן אלא שלא יתכסה הסכין אם כן מדוע לא הביא הדע"ת דברי ש"פ עכת"ד. והנה עשה א"ע כאלו לא ידע כי התב"ש הביא רק ד' בה"ג ואני הבאתי שכ"ה גם בספר האשכול וז"ל האשכול דסימן י"ב החליד הסכין וכו' דקמ"ל מ"ד שחיטה שאינה מפורעת פסול דדמי לחלדה עכ"ל וביותר מבואר בספר הפרדס לרש"י וכלבו בשם הר"פ בעל התוס' דטעמא דחלדה מפני שאין השחיטה מפורעת וכו' (ויען שלא העתקתי ד' האשכול באורך אוסיף להעתיק לשונו כי אחר שהעתיק ד' בה"ג בסי' י"ב הביא הבעיא דהחליד במיעוט סימנים וביאר דה"פ ששחט רוב הסימן הראשון בבהמה ואחר כך החליד הסכין תחת מיעוט הנשאר ושחט כדרכו מי אמרינן את"ל תחת העור ל"ה חלדה דלא חשוב כבשר הסימנים מיעוט סימן חשוב דשייך ביה תורת שחיטה וכששחט תחתיו הוי חלדה או דלמא את"ל תחת העור הוי חלדה משום דמכסה לסכין ולא בטיל אבל מיעוט סימן שנשאר כיון שחתך רובו כחתוך לגמרי דמי דאי בעי לא שחט ליה כלל וכמאן דמגליא לסכין דמי וליכא חלדה וסלקא בתיקו עכ"ל וע"ש סוף סימן ד' הביא ד' הגאונים דהלכה כרב לגבי שמואל דלא בעינן שחיטה מפורעת ול"ל כמ"ש בדע"ת שם דהכא כ"ע מודו) ועכ"פ מדברי רש"י והאשכול ור"פ בעל התוס' וכלבו מפורש מדבריהם דכל האיסור מפני שאין השחיטה גלויה מוכח להקל ואינגו משמעות לבד אלא כמעט מפורש והתב"ש לא הביאם רק הביא מהראב"ן לבדו והוא יחיד ולכן כתבתי שמלשון הפוסקים משמע דקפדי רק על גילוי הסכין אבל כיון שארבעה אני יודע שכ"כ להדיא וגם הראב"ן ס"ל כן ומדברי ש"פ אין סתירה די"ל דכונתם גם כן רק לאסור אם כל הסכין מכוסה עד שלא נראה הולכה והבאה ולא נמצא בשום ראשון מפורש לצייר חלדה אם דבוק רק לסכין אם כן אין לנו לדחות דברים מפורשים בשביל משמעות שאינו מוכרח כמ"ש בדע"ת סימן י"ז סק"ט בשם תה"ד ובי"י או"ח סימן ק"ם דכללא הוא בדברי הפוסקים וגם לשון הרמב"ם שכתב תחלה שפירש מטלית על הסכין ועל הצואר וסיים הואיל ואין הסכין גלוי מי דוחקני לומר שיש סתירה בדיוקים אם יש לפרש ברווחא דודאי עיקר הקפידא בגילוי הסכין לראות ההולכה וההבאה שהוא השחיטה אלא דאם אין הצואר מכוסה כלל במקום השחיטה והכיסוי רק למעלה על הסכין הרי נראה מתחתיו תוך הסכין בתחתיתו ששוחט בהולכה והבאה אבל אם המטלית פרוס על כל הסכין עד שמכסה גם תחתיתו במקום החוד אז פסול וממילא א"א אא"כ מגיע הכיסוי גם למקום הצואר במקום שחיטה ולכן נקט בתחלה על הסכין ועל הצואר וסיים הואיל ואין הסכין גלוי ר"ל שאין מגולה מהסכין במקום שחיטה כלום וגם לשי' ראב"ן ורש"י ור"פ וכלבו הוא כן ותדע שבאשכול בעצמו כתב גם כן טעמא דשחיטה שאינה מפורעת וחלדה חדא נינהו ואפילו הכי כתב אחר כך דבעינן שיהיה הסכין מגולה ומלבד זה גם אם יש סתירה בדיוקים הרי דעת הח"ל סימן ס"א דדיוקא דרישא עיקר ועמ"ש בדע"ת סימן נ"ה סק"ב באורך בזה אבל א"ל לזה כי האמת שאין סתירה בדיוק לשון הרמב"ם כלל לפי דברינו:

ומ"ש הנ"א דגם הפוסקים הנ"ל מודים תשובתו בלדו שהרי התב"ש עצמו הודה שלשון הראב"ן מוכח כן וגם כיון שכתבו טעם הדין משום דהשחיטה אינה מפורעת הרי לפ"ד התב"ש הביאו בזה לידי מכשול להתיר בגוונא דל"ש טעם זה ולא הי"ל לכתוב אלא לפרש ובע"כ דס"ל כן לאמת ואדרבא גם ש"פ מודים לזה דהא דכתבו שיהא הסכין מגולה היינו שיהיה עכ"פ מקום החוד ששוחט בהוה"ב מגולה ששם הוא עיקר שחיטת הסכין שיהיה נראה הולכתו והבאתו אבל אין קפידא במה שמונח על עוביו שבצד השני והוא הולך ובא ביחד עם הסכין דהוי שחיטה מפורעת. ואתה תחזה כי מה שכתב הנ"א ומאוד התפלא על הדע"ת היאך מלאו לבו לדחות ד' רבינו התב"ש מכח לשון הפוסקים שהתב"ש עצמו מביאם הם דברים בדוים כי רבינו התב"ש לא היה לפניו הספרים הקדמונים שהבאתי ולא הביאם. וגם בהבנת ד' בה"ג ורמב"ם שהביא גם התב"ש ניתן רשות לכל תלמיד לפרש דבריהם

כיפוך דעתו ז"ל במקום שנראה פירושו דחוק וכבר הבאתי בדע"ת סימן ל"ה סק"י בשם רבד"ס שכתב בזה"ל לפי שהקב"ה חותמו אמת לריך לקיים האמת במה שהוא אמת אפילו לקולא ע"ש עכ"ל. ומ"ש הנ"א דכונת תב"ש דלא הו"ל לרמב"ם למינקט סכין כלל כיון שאין תלוי בסכין ליתא דודאי תלוי בסכין בהולכתו והבאתו אלא דממילא א"א שיהיה כל הסכין גם בחודו מכוסה אא"כ מגיע המטלית עד הצואר במקום החתך וגם הצואר מכוסה. ומ"ש עוד דגם את"ל שאין מדבריו הכרע יש לחוש לחומרא כבר כתבתי דאם אין הכרע יש ללמוד מדברי הפוסקים המפורשים ולפרש ד' רמב"ם הסתומים ג"כ כן. ומ"ש עמ"ש בדע"ת ראיה מדכתב הרמ"א שלא יניח אלבע על הסכין משום דרסה ולא נקט גם חשש חלדה מוכח דליכא בזה חשש חלדה והד"ק תי' דגם חלדה איכא אלא דקמ"ל דה"ה דרסה ועוד דנ"מ בשוחט שלא במקום אלבע ובדע"ת כתבתי וז"ל ולע"ד ל"ע דא"כ דיעבד אמאי מותר וכבר הבאתי ד' תב"ש בשם רא"מ וסמ"ג דגם שלא במקום שחיטה אסור עכ"ל וע"ז הטיח דברים שלא כדת ומה אעשה שלא הבין שיחתי כלל ולא סגי דלא גמיר ולא הבין הפשט בדברי מימחא נמי מחי ובאמת דהכונה כלפי ב' תירוצים שכתב הד"ק ועל מ"ש דלאו דוקא נקט דרסה וה"ה חלדה ע"ז כתבתי דא"כ דיעבד אמאי מותר דמטעם חלדה במקום שחיטה גם דיעבד אסור ועל תי' ב' שכתב דנ"מ שלא במקום שחיטה דליכא משום חלדה ע"ז תמהתי דגם שלא במקום שחיטה אסור לכתחלה וכיון דהרמ"א נקט טעמא דדרסה רק על לכתחלה ה"נ הול"ל טעמא דחלדה על לכתחלה (ובפרט אי נימא כדעת הלח"מ שהבאתי בפתיחה אות ל"ו דבדאיכא ב' איסורי לכתחלה גם דיעבד אסור א"כ ה"נ בזה אבל יעו"ש דלאו כללא הוא). ומ"ש עוד בשם הד"ק דנפקא מיניה באוחז באלבע גם למטה מהחוד הנה גם הד"ק עצמו פקפק דגם בפנימה ומטלית לא הותר בכה"ג אלא בשעה"ד וכאן באלבע גם בשעה"ד אין להקל אלא שסיים די"ל דמ"מ קטן קלא החשש של חלדה מחשש דרסה והוא דוחק דעכ"פ הי"ל למינקט תרתי טעמי ואני כתבתי דמלשון הרמ"א דנקט רק שלא יניח אלבע על הסכין דהכונה רק על גביו ולא מן הלד משמע דאין חשש רק מגביו דאם אוחז גם מן הלד ליכא חשש דרסה באוחז מסביב שלא במקום שחיטה דאל"כ גם באוחז הקתא מסביב יהיה חשש דרסה והד"ק בעצמו כתב אחר כך דבכה"ג ליכא חשש דרסה דהו"ל כקתא וזהו שכתבתי דמן הלד ליכא חשש והדק"ל אמאי לא נקט נמי טעמא דחלדה ולענ"ד זהו רבותא יותר להשמיענו דבכה"ג איכא משום חלדה שלא נמלא מפורש בפוסקים רק התב"ש המליא כן ובע"כ דבכה"ג ל"ה חלדה וכמו שכתבתי בדע"ת:

ומ"ש עמ"ש בדע"ת וגם בלא"ה נראה דחומרת הסמ"ג בשם הרא"מ אין לחוש וכו' שנראה מהדע"ת שהבין דחומרת התב"ש לענין מטלית ב"ג הסכין הוא דוקא לשי' הרמב"ם וכו' גם בזה לא הבין הפשט בדע"ת דהכונה שחדשתי כלפי מה שכתבתי למעלה דגם שלא במקום שחיטה יאסר אי נימא דאיכא בכה"ג חשש חלדה לזה כתבתי דכיון דלהפוסקים החולקים על הרמב"ם דוקא בקשור לצואר איכא חלדה אם כן באינו קשור להסכין גם לשי' התב"ש מהראוי להקל דתרי חומרי לא מחמירין. וגם מה שכתבתי אחר זה בדע"ת על הראיה מתוס' זבחים די"ל דהתוס' ס"ל דדוקא בקשור איכא חלדה והנימים המונחים על הסכין ואינם דבוקים וקשורים בחוזק אין בהן משום חלדה אבל להרמב"ם י"ל דגם בכה"ג שייך חלדה ולכן גם במטלית הכרוך על הסכין אף שאינו דבוק בחוזק על הסכין על ידי קשר וכדומה י"ל דאסור כדעת התב"ש זהו כונת הדברים הכתובים בדע"ת. ועתה מה לו איפוא כי יזעק אחרי וטעות טעות יקרא ותולה בוקי סריקי בדע"ת מחפלו להשיג מחסרון הבנת הפשט. ומה שכתב הנ"א דכריכה דמי לקשירה כבר נתבאר בדע"ת סק"ז בשם פר"ת ומעיו"ט דדוקא בכרוך בחוזק שא"א להעבירו משם בקל וזהו רחוק שיהיה כן בסכין שגם בכורך מטלית כיון ששטח הסכין שוה ברחבו בנקל להעבירו בקיעות היד מקלה לקלה ואם יהיה כן כרוך בחוזק שא"א להעבירו באמת דינו כקשור לשי' תב"ש. אבל במה שכתבתי בדע"ת להקל בדין מטלית כרוך שלד הגב כרוך להלאה ממה שתחתיו בלד החוד מובן לכל שגם בהיות המטלית כרוך בחוזק מ"מ החלק הנמשך בלד הגב להלאה על שטח הסכין יותר ממה שתחתיו א"א שיהיה דבוק בחוזק במקום הנמשך יותר מלד

גבו ובודאי נקל להסירו בקינות בעלמא עד שיהיה רק כלפי מקום הכרוך מסביב גם בצד החוד במקום הפנים. וכל הכרכורים שכתבתי להקל בים דבוק איזו דבר למעלה בגב הסכין הוא רק כלפי מה שהחמיר הד"ק סקי"א אם טפות דם או מים נקרשים בגב הסכין ובד ז התגללו לפני כמה שו"ב שהוא דבר הנמנע אצלם ליזהר בזה כלל בעת הקור והקרח ולשי' הד"ק יש בזה איסור וכל העולם אין נזהרים בזה לכן כתבתי מה שנ"ל להקל בכה"ג וכן בדין נוצה תלושה או שער תלוש הנופל ונדבק למעלה על גב הסכין בשעת שחיטה ומזדמן כמ"פ ונקל לקנחם אשר בודאי להסוברים דדוקא קשור אין זה בכלל איסור ורק לשי' רמב"ם יש חשש וע"ז ישבו דברי בלכהן ולענין חלודה שהוא מיעוטו ובטל לסכין כמו שכתב הד"ק בעצמו שהוא כאבן ובטלן פשיטא דיש להקל. וכתבתי פרט אחד לדוגמא וממנו יוקש על השאר אשר ראיתי ובמעתי כי כל אשר לו סכפיר וקשקשת ימצא להשיג מחסרון דעת ומיעוט העיון והמעיין בצדק ישפוט מישרים ועלינו יערה רוח הבורא ויראנו בתורתו נפלאות:

סימן קי

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה גרשון אברהם גאלדבערגער נ"י אבד"ק בערצעל בארץ הגר.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו על מנין לוה"ג באווזא שכתבתי בחיבורי גי"ד סימן כ"ו סק"ד שיש י"א מצד חוץ וחמשה בצד פנים ורו"מ בדק בצד חוץ ומצא רק גיד אחד רחב בתחלתו ואחר כך להלאה מתפצל לשנים והשני יש גיד רחב שמובלעים בתוכו שני גידין ואפשר להוציאם במחט ומהראוי לחשוב גיד זה לשלשה כיון שגם אחר שמוציאין מתוכו שני גידין הנ"ל נשאר הגיד עצמו רחב ואמנם שזה הגיד להלאה הרבה כשמובלע בבשר מתפצל לשנים ואולי מה"ט נחשב זה לשנים וגם לחשוב הגידין המובלעין בו לצרף למנין ובזה עולה מספר י"א גידין בצד חוץ אבל בצד פנימי בדק ומצא רק ד' גידין אלא שיש שם שני גידין דקין מאד ואינן לבנות כשאר הגידין וקשה לצרכן למנין לה"ג ועוד דא"כ יש ששה בצד פנים ועוד שבצד חוץ יש גם כן גיד דק מאוד כמו הללו ואם כן יהיה יותר שני גידין ממספר ט"ז גידין. עכת"ד:

הנה ידידי גם אני בדקתי בהרבה אווזות ויש שם בצד פנימי גיד אחד אשר להלאה כשמובלע בבשר מתפצל גם כן לשנים והיה נ"ל לחשבו לשנים או שהמספר הוא לאשר יש שם בצד השוק גיד אחד רחב אשר בשרשו סמוך לארכובה מתחיל שרש אחד בצד חוץ ושרש אחד בצד פנים וי"ל שזה נחשב לשנים היינו אחד לצד חוץ ואחד לצד פנים ולכן נשלם המספר ט"ז גידין וגם הגיד שבתוכו מובלעין שנים נ"ל כדברי רו"מ לחשבו לשלשה גידין ויהיה איך שיהיה אין לחשוב כלל הגידין הדקין מאוד ואינן לבנים כשאר גידין שהרי כתבו המחברים בטעמא דבקיאין באווזות מפני שהגוה"נ עבים קצת וניכרין לעין הרואה ואם גם הם בכלל גוה"נ הרי קשה להכירם ולבדקם ובע"כ שהם אינן נחשבים למנין ט"ז גידין אלא הגידין שניכרים הם נחשבים למספר ט"ז ובע"כ דהמספר נשלם בצירוף כפי שנתבאר ואם כה ואם כה כיון שלא נמלאו יותר גידין לבנים אם אותן הגידין שלמים יש להקל באווזא בהפ"מ ואין לחוש יותר דבודאי הן הן מנין ט"ז גידין וההשלמה כפי אחד מאופנים שנתבארו. והנלע"ד כתבתי:

סימן קיא

להר"ב המאוה"ג וכו' מו"ה שמואל באהאאווסקע נ"י אבד"ק טאהאנטשא ברוסיא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו על מה שנהגו בכלים שנסדקו שסותמים הסדק בחלב או דם מעורב בסיד ורו"מ צדיך במה שטבע הסיד לייבש החלב והדם ונעשה מקשה אחת כאבן והביא מכמ"ד בזה:

הנה בדין חלב כבר נזכר ד"ז בריב"ש ורמ"א בסימן קכ"א להתיר דהיין בורח מן החלב ואינו בולע וע' במג"ז רס"י ס"ד דלאו דוקא יין ה"ה כל המשקים וגם מבואר שם טעמא דאיכא ס' ומבואר בריב"ש סי' שמ"ט דגם להסוברים דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת מותר בכה"ג שהרי אין כונתו לבטל אלא לסתום הסדק ואם כן בנ"ד בחלב משני הטעמים מותר וגם בדם מותר מטעם שני:

ומ"ש רו"מ דלפעמים אין שם ס' הנה כיון דעכ"פ נפגם הדם על ידי הסיד הרי גם בפוגם קצת שני ברוב כמו שכתבתי רס"י ק"ג וא"ל שיהיה ס' וכיון דליכא בזה משום אין מבטלין לכתחלה כמפורש בריב"ש ורמ"א א"כ אין חשש:

ומ"ש בדין דבר הפוגם מעיקרא אם מותר לכתחלה לפגום בו איסור המושבח הנה בתשובות ח"ל סימן ק"א באמצע התשובה בדין האפר כתב וז"ל דא"כ הגעלה למ"ל יבטלו בהם דברים הפוגמים דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחלה כיון שכל עיקרו פוגם ואין כאן לא טעם ולא ממשו אין ספק דמדאורייתא שרי לפגמו שהרי אינו נהנה לא מטעמו ולא מממשו שהרי אין הטעם הנפלט מדופני הכלים ניכר בתבשיל כלל וכו' עכ"ל אבל הנה בב"י סוף סימן קל"ד בשם הרשב"א בדין עכו"ם שמשימין שק פלפלין ונגבל בקנקני היין והשיב וז"ל בודאי אם היין נ"ש לפגם בתבלין התבלין מותרים אבל אם היין פוגם את התבלין הרי התבלין אסורין באכילה וכו' וכיון שאסורין באכילה אסור ליתן מהן בתבשיל דאף על פי שיין שבהם נט"ל בתבשיל אפ"ה לכתחלה אסור דודאי אין נותנין לכתחלה חומץ לתוך גריסין וכיוצא בהן וכו' עכ"ל הרי מבואר דאסור ליתן חומץ לגריסין אף שפוגם בהן ול"ל דכיון דהחומץ בעצמו מושבח בטעמו אלא שפוגם בגריסין לכן אסור לכתחלה אבל לפגום טעם המושבח שיהא פגום לכל דבר לגמרי מותר גם לכתחלה (שו"ר ביא"פ סי' ל"ט שהביא ג"כ מדברי הח"ל ולא העיר מדברי הרשב"א כלל) וע' בט"ז סי' קל"ז סק"ז בהא דמותר ליתן מים בכלים של יי"נ דגם בשוהים מעל"ע מותר כיון דהיין פוגם במים ואף דנט"ל לכתחלה אסור מ"מ כיון דנבלע רק בגוון שרי בכתם יינם דרבנן אבל ביי"נ ממש אסור ע"ש ומבואר גם כן כמ"ש ועפ"ז יש לדון לפמ"ש הח"ד סימן ע' בשם או"ה דדם המתערב בכבישה במים רק דרבנן וגם ח"ש על ידי תערובות רק דרבנן כמ"ש מהרש"א פסחים מ"ד וכ"ה בר"ש פ"ב דע"י ובעיטור ח"ב הל' בב"ח דף ו' וע' בשו"ת דרך חיים חלק ב' יו"ד סימן כ"ד שהשיג על דברי הח"ד סימן ק"ד בזה ובמחכת"ה לא ידע מדברי הר"ש והעיטור בדברו בעלמא מש"ס דחולין שהביא שם [א"ה בהמ"ח ע' בזה בפמ"ג בפתיחה לתערובות וע' ח"ס יו"ד סימן פ"ה והג' אמ"ב על החוו"ד סימן ק"ט וע' דע"ת סימן מ"א סק"ט בזה] א"כ הוי תרי דרבנן ודמי לכתם יינם הנ"ל דשרי בנט"ל אפילו לכתחלה וה"נ אין בהטיחה אלא ח"ש וכבר כתבתי דבחלב בלא"ה שרי וגם חלב חי דרבנן כמ"ש המג"ז סימן ס"ד אך אפשר דבנ"ד טושים כן בחלב מבושל אבל מטעם ראשון של התב"ש ורמ"א מותר בחלב גם בלא טעמא דביטול ובפרט אם הוא חלב פגום:

ומ"ש בשם עמודי אש קונ' או"ה סימן י"ג בדין לצוחית זכוכית שנהגו דכשנסדק מהפין אותן בשלחופית של מי רגלים למלאותו והביא מד' זכל"א יו"ד אות נ' נאד של וכו' דאין נכון לעשות כן דאף על גב דבשר ביין נטלפ"ג מ"מ לכתחלה אסור והמחבר השיג עליו מדברי המנ"י כלל פ"ה סקע"ג דהא דנטלפ"ג אסור לכתחלה דוקא כשקיבל תחלה טעם מושבח אבל בפגום מעיקרא מותר אפילו לכתחלה ורו"מ השיג עליו מדברי מג"ז סי' ק"ג סק"ז שחולק על המנ"י דזה לא מקרי פגום מעיקרא כיון שבעצמותו הוא לשבח אלא שפוגם בשמן ודבש אלא שלידד כדעת זכל"א דס"ל דכיס השתן פגום מעיקרא וגם ס"ל דאיכא ס' והמעיין שם ימצא דליתא דעיקר טעמו משום דבשר פוגם ביין אלא דאסיר לכתחלה שמא ישתה היין עם מאכל שלא יהיה השלחופית פוגם בו ולכן כתב דאם יהיו נזהרין שלא לשתות היין רק עם בשר וגם כיס השתן יהיה מבשר כשר מותר גם לכתחלה וע' בזכל"א שם אות ט' טעם לפגם שהעלה שם בעלמו דהא דנטלפ"ג אסור לכתחלה היינו דוקא בקבלה טעם מושבח אבל בבלע מעיקרו טעם פגום שרי אפילו לכתחלה אלא דהתם מיירי בקדרה שבושלו בה מים לשתיה אבל לא לעשות כן לכתחלה אבל כבר הוכחתי מתשובות הרשב"א דבכה"ג אסור ובו"ר שרו"מ הביא מהש"ך סוף סימן קל"ד אבל שם לא נזכר הא דחומץ לגריסין אסור לכתחלה אך בעיקר

הדבר כבר כתבתי בתשובות [ע' לקמן סימן קי"ד] להתיר מטעם דליכא ס' ואין מכוון לבטל. אבל מ"ש רו"מ מדברי פמ"ג סוף סימן קי"ג בשם ריב"ש דדבר הפוגם אסור לכתחלה לא נמצא בריב"ש שם:

סימן קיב

לה"ר החו"ב וכו' מו"ה יצחק צבי ראטה נ"י מו"צ דק' מאשציסק.

מכתבו הגיעני ועיד שאלתו במה שנהגו עתה הפאבריקאנטען היהודים להוליך דגים מלוחים בתוך חביות של זכוכית שקורין ראשליך ועליהם כרוך סביב פיהם עור יבש מן בלאזען ובודאי יש בתוכם גם של טרפות ונבלות והגם שהם יבשים ורבו המקילין כמו שכתב הפמ"ג סוף סימן פ"ז מכמ"ק בזה מ"מ יש לחוש אולי יקברום טרם שנתייבשו היטב ועל כל פנים לכתחלה יש לאסור:

הנה בגוף דין עור הקיבה שנתייבש שכתב הש"ך סוף סימן פ"ז סקל"ג דאין להקל לכתחלה מצאתי בתשובות רדב"ז ח"א סוף סימן תקנ"ב שהביא בשם תשובות הרמב"ם להקל גם לכתחלה אלא שיש מחמירים וכתב דיש לחוש לדעת המחמירים לכתחלה וגם בחלק ד' סימן ע"ד הביא מתשובות רמב"ם הנ"ל והאריך בענין זה ומצאתי באו"ה כלל י"א דין ה' בשם רוקח וריב"ק ור"א דגם בשר שנתייבש בדמו לא מליחו דבר שבלע איסור ונתייבש דבטל איסורו וגם בנת אמרינן שהיא לחה כל יב"ח וכן אוסרו מו"ה ענשכין ז"ל בדיעבד ע"ש וע' בשו"ת מים רבים סי' כ"ב שפסק גם כן כדעת כנה"ג דגם שנתייבש אוסר בכבוש מעל"ע ולכן פסק דבהעמיד גבינות בקיבה שקנה בחנות של עכו"ם אף שיש ספק שמא אין העור מנו"ט אין להקל חדא דבחנות עכו"ם הכל בחזקת נו"ט ועוד דאף שיש גם כן ספק שמא נתנו לתוכו אחר שנתייבש לא הוה ס"ס דהוי כס"ס בשני גופים וגם לא הוי ספק דככנ"ה ועוד דגם בנתנו לתוכו אחר שנתייבש אסור כמש"ל עכת"ד ואם כן לפי"ז היה נראה לאסור בנ"ד אך דבאמת יש ס' במה שבחבית וליכא רק חשש איסור דאין מבטלין לכתחלה וכבר כתב בתשובות רע"א סי' ר"ז דכיון דהוי עכ"פ ספק שמא אין כאן איסור כלל דשמא נתנו לתוכו אחר שנתייבש ליכא איסור מבטל לכתחלה ואף שיש לפקפק בזה לפמ"ש בשפ"ד סי' ל"ט סק"ז ובאו"ח במשב"ז סי' תמ"ה סק"ד ובא"א סי' תס"ז סק"ד מ"מ י"ל כדברי רע"א דבנ"ד איכא נמי ספק שמא איכא נו"ט וע' בפר"ת סי' ל"ט סוסק"ה מ"ש בזה דלכ"ע ליכא איסור תורה בספק איסור ובדיעבד גם מדרבנן מותר ע"ש ועוד והוא העיקר דבנ"ד אין מכוונים לבטל ובתשובות רע"א ביאר שם דגם הנ"ל שבמג"א סימן תמ"ז מודה בזה להקל וגם יעוין בנ"ל לבטל פמ"ג שבסימן ל"ז מכמ"ק בזה ואף דבאפשר בענין אחר גם באין מתכוין לבטל אסור כמ"ש הט"ז סימן קל"ז סק"ד וע' במש"ז סימן ל"ט סק"ז מ"מ כבר כתב הט"ז סוף סימן קל"ח דגם במקום טורח יש להקל ובנ"ד שיש עוד ספיקות אם יש כאן איסור ולפי דברי האומנים יש בהם נ"ג לעשות כן וכבר נתפשט המנהג בכל המקומות לענ"ד אין למחות בידם:

סימן קיג

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה חיים פריעד נ"י אבד"ק סאיא, סט. פעטאר בארץ הגר.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלהו בבכור שנולד ביד ישראל וכבר בא ליד כהן ונפל בו מום בגרימת אוזן על ידי תתך ויען שהיה ביד כהן א"א להתיר גם אם היה מום מובהק ושוב אחר איזה זמן בא עכו"ם משרת ישראל אל הדיר של הכהן ושבר את רגל הבכור מארכובה ולמטה ונתברר כי אדונו הישראל גרם זאת בדברו עם המשרת מכח הבכור שמזיק ואוכל וא"ל הישראל באם ישברו רגלו וכשר לשחטו והמשרת פחד מלעשות שמא יתפסהו הכהן ויענשהו והבטיח לו הישראל שלא יענש מאומה ואדרבא הכהן יחזיק לו טובה ולכן עשהו עכת"ד השאלה:

הנה מה שהאריך רו"מ בענין מום של גרימת האוזן ומקום התגוך או השחום היכן הוא והביא מש"ע התניא בסוף הל' פסח ותשובות הס"מ סימן נ"ז שהחמירו בזה הרבה דלא נחשב כחוס רק מקום העב שבתחתית האוזן ממש סמוך לנקב הפתוח לעלם הגלגלת ממש ובתפא"י על משניות פ"ו דבכורות המה דאם כן הוי מום שבסתר ורו"מ לידד בכונת פסקי מהרא"י סימן רמ"ד דכל מקום הקשה במשמוש היד באוזן הוא השחום וגם הביא בשם ספר שבילי דוד שהקיל בזה אלא שלא הביא דברי האחרונים הנ"ל. והנה גם בשו"ת ב"ש האו"ח סוף סימן ס"ח כתב גם כן דמלשון פסקי מהרא"י ותשובות מהרי"ל נראה יותר להקל וזה כמה שנים הארכתי בזה בתשובה להרב אבד"ק ראזינטוב ולהרב אבד"ק פראהבוזנא וכתבתי ראיה מלשון המשנה דנקט נפגמה אזנו מן החסחוס דהול"ל מהחסחוס ומדנקט מן מוכח דחסחוס לאו דוקא אלא כל הסמוך ודומה לחסחוס דמי לחסחוס והבאתי ראיה לדקדוק לשון זה מש"ס דבכורות (ז' סוף ע"א) בהא דמיר של חמור וכו' דפשיט לה מדתנן שיוצא מן הטמא טמא מטמא לא קאמר אלא מן הטמא והכי נמי מיגא דטמא ניגהו ופירש"י מטמא הוה משמע מגופא דטמא מן הטמא משמע מינו של טמא אף דדמי לחלב עכ"ל וה"נ מדנקט מן החסחוס ש"מ דכל מקום הקשה ודומה לחסחוס בכלל ובסיפא דמתני' נקט אבל לא מהעור וגם לפי גי' שברש"י מן העור וכ"ה לקמן (ל"ז ע"ב) מלבד דבתשובות ח"ל סימן ס"א הוכית דדוקא דרישא עיקר וגם לפי דעת הרא"ש שבט"ז יו"ד רס"י כ"ה דהיכא דהדיוקים סתרי להדדי מחמירין הרי י"ל דגם בסיפא קמ"ל דכל מקום שהוא רך הוא בכלל עור ובזה ביארתי לשון רש"י במשנה שם ואכמ"ל וגם הבאתי ראיה מהא דפ"ו דבכורות (דף מ' ע"ב) אוזן הגדי שהיתה כפולה בזמן שהוא עלם א' מום ופירש"י שאין להם אלא תנוך א' שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה ה"ז מום ואם אינם עלם א' שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום וכ"ה ברע"ב שם הרי שהתנוכים הם למעלה בתחתית האוזן ממש וגם בס' בית דוד על משניות רפ"ו השיג על התוי"ט והעלה דכל מקום הקשה שבאוזן ואינו עור ממש דין חסחוס יש לו ע"ש ומ"מ כתבתי דיש להחמיר לדונו כספק בכור אך דיש להקל להטיל בו מום על ידי עכו"ם כיון דהוי עכ"פ מום עובר כמ"ש רש"י דמן העור הדר בריא וכ"ה במהריט"א ועכ"פ מה"ת מותר להטיל בו מום קבוע כמו שכתוב ביו"ד סימן ש"ג ובדרבנן יש לסמוך על דברי המקילין אך דבנ"ד אין נ"מ בכ"ז כיון שנעשה בידי כהן:

אולם בדבר המום האחר שהטיל המשרת העכו"ם בפקודת הישראל לטובת הכהן בודאי אין שום צד קולא להתיר להכהן שנעשה המום בשבילו כמ"ש רו"מ מתשו' מהרי"א יו"ד סי' שמ"ג ושד"מ מפסקי מהרא"י סי' קס"ט ועוד כמה שו"ת ויפה השיג ע"ד הל"ש בחידושי דינים אות רכ"ו שלידד דגם לשי' השפ"ד אפשר דגם לדידיה שרי אף שגוה להעכו"ם לעשות מום. ומה שהאריך רו"מ בדין אם להתיר לאחרים והביא דברי התב"ש סי' ע"ז ושפ"ד סי' ל"ט ול"ש בחי' דינים ומ"ש בכונת דברי הל"ש שכתב דבנעשה המום על ידי אחרים גם התב"ש מודה דבעכל"ל דמיירי שנעשה המום על ידי עכו"ם דאל"כ הרי האחרים עשו איסור הדבר פשוט שכן הוא ומ"ש רו"מ דלפ"ז לשי' הסוברים דכל איסור הטלת מום בזה"ז הוא רק מדרבנן ובתשו' כ"ס סי' קנ"ח הוכיח שכן עיקר א"כ יש להקל א"כ אפילו בעשה המום בעצמו הוי רק מדרבנן ואפ"ה ס"ל להש"ך ופמ"ג דאסור לשחוט לכתחלה ומוכח דס"ל דגם בדרבנן קנסו לאחרים שלא ישחטו ומנ"ל להקל על ידי עכו"ם הדבר פשוט דס"ל להל"ש בדעת הש"ך רס"י ש"ג סק"א דס"ל דילפינן לה מקרא והוי מה"ת וע' תשובות ב"א יו"ד סימן ע"ה באורך בזה וע' תשובות רדב"ז ח"ה ללשונות הרמב"ם סימן ק"י בזה:

ומה שהקשה רו"מ עמ"ש בתשובתי שבדע"ת סי' ש"ז להתיר ליתן לכהן אחר במתנה באופן שאין בה טוה"נ והא אכתי איכא חששא דאם נתיר ליתן לאחרים לשחטו אהני מעשיו הרעים ליפטר מטורח הטיפול שזהו עיקר הטעם דכהנים חשודים מפני שטיפול והטורח הנה אני בניתי יסודי עפ"ד מהריט"א וכ"ס שכתבו דכל האיסור משום החזקת טוה"נ והיינו דאף שרוצה ליפטר מטורח הטיפול אבל לא ירצה להפסיד ממונו עבור זה לגמרי דאל"כ הרי בידו להכניסו לכיפה עד שימות או באופן אחר וכע"כ שאין דרכו

להפסיד ממונו דמ"מ עומד ומצפה שמא יפול בו מום ויהיה מותר אבל חשוד להטיל בו מום באמרו שיתירוהו לו ע"ז אבל אם ילטרך ליתנו לאחר בחנם באופן שלא יהי' גם החזקת טוה"נ לא שויעלו לו מעשיו ואי משום שיופטר מן הטורח בשביל כך לא יעשה המום שהרי בידו כמו כן להמיתו בענין אחר:

ומ"ש עמ"ש בתשו' שם שילוה הכהן המקבל לעכו"ם להטיל בו מום אחר דלמ"ל ד"ז כיון שכבר יש בו מום אלא שיש לחוש שמא עשהו הכהן או בגרמתו א"כ מה יועיל בו מום שני הדבר פשוט דגבי מום ראשון דלשיטת כמ"פ אסור מן התורה יש דיעות דאסור גם לאחרים לכן הסכמתי עם השואל שילוה גם הכהן השני להטיל בו מום על ידי עכו"ם דמטיל מום בבע"מ לכ"ע רק איסור דרבנן ובדיעבד יהיה תרי דרבנן וכוב יש לסמוך ע"ד המקילים. ובנ"ד שהעליתי לעיל דע"פ מום ראשון שנעשה בידי הכהן לרימת האוזן לשיטת רוב הפוסקים הוי מום אלא דכיון שנפל ביד כהן אסור אם כן כשחזר ועשה המסרת העכו"ם בו מום הוי כמטיל מום בבע"מ דהוי רק דרבנן ועל ידי העכו"ם הוי תרי דרבנן אם כן שפיר יש להתיר שיתנהו לכהן אחר או לישראל אחר וכמ"ש רו"מ. והנלע"ד כתבתי:

סימן קיד

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה מנחם מענדל מייזלש מו"ץ דק' זלאטשוב ז"ל.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה זקנה באה בימים שזה כמה שנים חדל להיות לה אורח כנשים וזה ב' שנים שנעקרה האם שלה וירדה למטה והיה קשה לה ההילוך והרופאים עשו לה טבעת ועל ידי כובד ההילוך הכירה הטבעת וזה איזה חדשים התחיל לזוב ממנה ליחות לבנות ולפעמים מעורב דם בהליחות וגם חלוקה וסדיניה מלוכלכים תמיד בדם וכששוכבת אינה רואית דם ובודקת ומוצאת נקי ושאלה לג' רופאים א' יהודי וב' אינם יהודים ושלשתן אמרו כי מסיבת נפילת האם שהיא למטה שולט בה האויר ועי"ז נעשו בה בקעים ובועות ומהם יוצא הליחה והדם וגם אחותה ראתה בעיניה פלע וחבורה באותו מקום כי לפרקים האם בולטת לחוץ עכת"ד השאלה:

הנה רו"מ פתח בהיתרה עפ"ד הר"ש שהובא ברא"ש ובש"ע סי' קפ"ח ורמז לדברי נו"ב מה"ק סימן נ"ח דהיכא דירד כל המקור למטה אין שום היתר ובתשו' ד"ח ח"ב יו"ד סימן ס"ג פסק להיפוך ובאמת שהד"ח לא הזכיר כלל מדברי הנו"ב אבל הלא הנ"ב אידם ד"ז ע"פ פירושו בדברי הר"ש וכבר בא אחריו בתשו' ח"ס סי' קע"א ובפרט בסימן קע"ג וקיים דעת הדב"ש ומע"ל ופליתי דכשהמקור נפל למטה לגמרי היינו דינו של הר"ש והסיר תלונות הנו"ב אבל בנ"ד גם הנו"ב עלמו מיקל כמבואר שם מה"ק סוף סימן נ"ה להקל בזקינה גם במכה שא"י אם מוליא דם וגם הביא שם עדות הרופא דאם יולא ליחה א"א בלא מכה וכמ"ש גם בתשו' פ"י סימן א' וסד"ט סימן קפ"ז סקי"ד וה"נ בנ"ד ובפרט בנו"ב מ"ת סימן קי"ד ביאר היטב דבאשה זקינה ממ"נ יש להקל ע"ש היטב וגם בתשו' השיב משה סימן ל"ט פסק בפשיטות דבמינקת מסולקת דמים יש להקל גם לשיטת הנו"ב ובפרט בדאיכא נמי ליחה דודאי יש שם פלע והבורה ודחה שם דברי נו"ב והוכיח דגם במכה שבמקור יש להקל ע"ש וכ"ה בשו"ת תורת נתנאל סימן א' וע"ש טימן ב' ג' אך בנ"ד א"ל לזה דכיון שהעידו הרופאים שראו שיש פלע וחבורה כבר העליתי בתשו' דבכה"ג שהרופאים שבזה"ז יש להם המראה שקורין מוטרשפיגעל ורואים בעיניהם הוי מלתא דעל"ג ולכ"ע נאמנים כמ"ש בשו"ת שם אריה חא"ע סימן י"ב ורו"מ רמז שכ"ה גם בתשו' ד"ח ח"ב יו"ד סימן ע"ז ועוד דכבר כתב הרדב"ז סימן ת"י והובא בח"ס סימן קע"ה דבדאיכא רגל"ד לכ"ע הרופא נאמן ובנ"ד שגם ליחה יולא משם הרי איכא רגל"ד ועוד דהא בנ"ד הם כתמים דרבנן שרואה בלי הרגשה הרי בשו"ת רח"כ בסופו בקונטרס שאלת חכם בשם רב א' דברואה בלא הרגשה הרופא נאמן ע"ש ובפרט בנ"ד שגם אחותה ראתה הפלע וחבורה וכבר הביא רו"מ מדברי לה"ב שבשו"ס ב"מ דבזקינה יש להקל גם בספק אם המכה מוליאה דם ועי' תשו' ר"מ שיק סימן קפ"ח שהביא כן גם בשם תשו' גא"ב סימן כ"ח דאפילו במניקה יש להקל וע"ש שליגד דברואת בלי הרגשה גם הש"ך מודה דגם לענין ז"נ יש להקל ואף שסיים בל"ע הנה לא ראה דברי תשו' פ"י סימן א' ושער אפרים סימן ע"ו וכהר כהונה סימן מ"ו ובב"מ ליו"ד וגט"ש סימן כ"א בשם שב יעקב סימן מ שכולם פה א' חלקו על הש"ך ופסקו דא"ל ז"נ אם כן על כל פנים בלא הרגשה פשי' דיש להקל וע' בס' האשכול הלי נדה סימן מ"ג ובנח"א שם שגם דעת רדב"ז כדעת ב"ח דלא כש"ך ע"ש עוד בזה ועל כל פנים בזקינה בודאי יש להקל דהיכא חזה"ת וגם חזה"ג שלא תראה ובתרי חזקות לכ"ע מוקמי' בכד"א בחזה"ת כמ"ש בפתיחה לחיבורי ני"ד אות ט"ז ולכן הנני מסכים עם כת"ר להתיר האשה הנ"ל לבעלה:

ומ"ש רו"מ מדברי שב יעקב דבליחה מרובה תולין ההרגשה בליחות והקשה עליו מהא דראתה חי' ועוף נזקקין והמדה ורואתה טמאה והיא שהרגיש שבב"י סימן קפ"ג והא לפמ"ש הר"ן בחי' שהובא בש"ע רסי' קל"ב דדם חימוד טהור אלא דחיישינן דאגב חימוד מהעוררים גם דמים של נדה ולשיטת הש"י הרי בכה"ג אינו הרגשה ולק"מ דהש"י לא כ"כ אלא בליחות מרובות ובהוכן מעט דם וכתב דתולין ההרגשה ברוב אבל בחימוד אפשר שמתעורר עמו דם נדה הרבה והוי שפיר הרגשה ועוד דהתם טבע החימוד לעורר הדם נדה בהרגשה ואם כן אין לתלות ההרגשה בדם חימוד כיון שדרכו וטבעו בכך ותדע שהרי הר"ן עלמו סובר כדעת הש"י כמ"ש הש"ע רסי' קי"ל וע' בשו"ת ברכת יוסף סימן מ"ג מ"ש ליישב דברי הר"ן מקושית הש"ע שם וגם בלא"ה הרי הא דראתה חי' ועוף נזקקין אינו בש"ס אלא הב"י פי' כן והוא ס"ל כדעת הרשב"א דגם דם חימוד טמא אלא להראות חכמתו אמר כן וכמ"ש הר"ן שם בהחלה וכן נ"ל בדעת תוס' נדה (מ"ה ע"א) ד"ה האי דם נדה וכו' אם כן דרכה לראות מחמת חימוד בעילה אם כן אחר נ' יש להסתפק בדם נדה וכו' ע"ש ומוכח דדם חימוד טמא אבל יש לומר דהכונה שנא ד"נ עם הדם חימוד. והנלפע"ד כתבתי:

סימן קטו

להרב הה"ג וכו' מו"ה יעקב ווייצמאהן נ"י אבר"ק גריידינג ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד שבא לפניו באחד שנתקשר עם חותנו ליקח אחות אשתו הנעדרת בת"כ לכך בלא תנאים והתחייב א"ע אבי הכלה לשלוח לו הנדן למקומו ק' דיניווין וכפי דברי החתן היה תנאי כפול עם חותנו למהר לשלחו אליו לום המוגבל וכשעבר המועד ולא שלח השתדך עם בתולה אחרת יתומה בתנאים ושלקו לו הנדן לידו ואח"ז שלח חותנו הקדוש הנדן ולא קבלו וחותנו מכחיש שלא היה המדובר דרך תנאי ולא ידע כי השטה דוחקתו והכלה הבניה טוענת כי מתחלה לא נודע לה הדבר ואחר כך כשנודע לה הבטיח החתן לפיים הכלה הראשונה ועי"ז הכינה בגדים וכל לרכי נישואין ותבא להפסד גדול בההבטלת הקשר כי הבגדים יופסדו ובפרט שאר הולאות והחתן מרולה עתה ליסא את אחות אשתו לטובת הילדים ומאז היה סיבר כי ע"י שלא שלחו המעות בזמנו מבתמא אין הכלה חפלה בו ועתה ניחא בדעתו עכת"ד טענותיהם ורו"מ האריך למעניהו דלפמ"ש הנ"ש סימן א' בשם התקנות קדמונים דה"ח היה על התבומת יד והקנין רק עבור הנדן וכאן לא היה בדעתם לכתוב תנאים אם כן הקשר הראשון בתקפו ולא חל התקשרות השני כמ"ש בתשו' מהרמ"פ סימן ע"ד לענין אם נשבע שלא ישא אשה בלא הסכמת אמו ואח"ז נתן התק"כ לישא אשה ואמו מיחתה בדבר ופסק שאין התק"כ השני חל שיהיה חיוב לקיימה אלא עבר על שבועת שוא וה"נ בנ"ד עכ"ד:

הנה בגוף תקנת הקדמונים בענין תבומת יד שמבואר בתשובת מהר"ם ב"ב בסופו שיש חרם קדמונים על תבומת יד בלא קב"ח לקיים התבומת יד אך יש להתיר בשלשים וכולם לריך טעם מבורר להתיר הנה הב"ח ביו"ד סימן רל"ו פי' דתבומת יד היינו שקבלו בקנא"ס אבל בשו"ת הס"מ חיו"ד סימן מ"ת דחה דבריו והעלה דהיינו התק"כ שעושים קודם כתיבת התנאים אבל כבר נודע דעת הט"ז וב"ש סימן נ' דבזה"ז גם בשהם כשעושים ר"פ היה כהתנה ע"מ שנכתבו תנאים ויוכל לחזור כל זמן שלא כתבו ובפרט בלא כתבו גם ר"פ פשי' דדינא הכי ויוכל לחזור קודם כתיבת הר"פ והתנאים ואף שאם שיה מסלק הנדן הוי כנגמר כמ"ש הב"ש שם אבל

אבל כל זמן שלא סילק הוי כלא נגמר הדבר ואף דבשו"ת כ"ש אחרון חא"ע סימן י"ב חולק ע"ד הט"ז וב"ש והביא מתשו' ב"ח סימן י' להיפוך אבל הם איירי בכתבו ר"פ בקנא"ס וחלי נדן קנס משא"כ בנ"ד וגם בתשו' ר"ע איגר מ"ת סימן ע"ה פסק דאין לחייב קנס מצד העובר נגד הט"ז וב"ש ע"ש ומכ"ש בנ"ד שלא כתבו ר"פ כלל יש לומר דלכ"ע כן הוא ומצד התק"כ עצמו לדעתי אין כאן ענין שבועה שאינו מקבל ע"ע בשעת ת"כ שום דבר רק באומרים זל"ז מז"ט ומברכים זא"ז שיהיה בשעה מוצלחת כנהוג ובשו"ת אבני לדק מדעעם סימן כ"ד מחמיר מצד התק"כ ואולי איירי כשעשו הק"כ בפ"מ בדיבור בפירוש על שישאו זא"ז. וגם מ"ש רו"מ דיש לומר דההתקשרות השני אינו חל דאעל"מ כבר נודע דעת התוס' דבאיסור שבדה מלבו א"ע מהני ובתשו' פמ"א ח"א סימן ל"ד העלה דהיכא דבלוקח לא עביד איסור אין המעשה מתבטל וה"נ בנ"ד וע' תשו' ח"ס חח"מ סימן ד' וסימן כ"ז וסימן ק"ד ועוד דבנ"ד הרי לא היה התק"כ הראשון שלא ישתדך עם אחרת דנימא שהתקשרות השני יתבטל משום דאעל"מ שהרי אפילו בארוסה לא החרים רגמ"ה שלא ישא אחרת והנם שיש בזה לדון עפ"ד הח"ל ושב"י ושאר אחרונים אבל היינו בארוסה אבל במשודכת ודאי דליכא משום חדר"ג וגם לא עבר על התק"כ שהרי לא היה התק"כ הראשון בפירוש שלא ישא אחרת ואף דממילא משתמע מכל מקום לא יהכן לבטלו משום דאעל"מ וראיתי בשו"ת אמרי נועם סימן ה' בעובדא שנתקשר בשידוכין באוהיו"מ וחזר ונשתדך עם אחרת ופסק דאף דהב"ד כופין אותו לקיים שידוך הראשון מכל מקום חייב לשלם הקנס להשניה ואף שהוא אנוס על ידי ב"ד מכל מקום הרי ידע מקודם שכבר בא בקשר אחר והו"ל לאתנויי עם השניה ואף אם נימא שהי' בדעתו שהראשונה תמחול לו מכל מקום מחויב לפייסה אפי' בתרקבי דדינרי ואף דבגיטין (ל') חשבינן ד"ז לאונס כבר כתב בתשו' מהר"י באסן סימן כ"ט דדוקא היכא שהתנאי היה לפייס את פלוני שיעשה דבר פ' לכן יש לומר שלא אמר אלא שיעשה מה שראוי לעשות ולא לתת תרקבי דדינרי אבל בהתנה ע"מ שיהיה דבר פ' כל זמן שלא יהיה אפילו מצד אונס שצריך לתת תרקבי דדינרי מכל נוקוס כיון שלא היה במציאות אותו דבר שהתנה עליו בטל המעשה שהרי לא נתקיים תנאו ולכן בנ"ד שהקנס היה אם לא ישאנה כל זמן שאינו נושאה אפילו מצד אונס שצריך ליתן תקרבי דדינרי חייב בקנס וגם משום בושת אף שאין כונתו לבייש כבר כתב בשו"ת עבוה"ג סימן ע"ד דכשמכוון להנאת עצמו ועי"ז מגיע לה בושת חייב וכ"ה במקנה בקו"א ובשו"ת גבעת פנחס סימן ע"ד והביא ראיה מאונס ומפתה דחייב בבושת אף שנתכוון להנאתו וה"נ בנ"ד על שעת ההתקשרות מחויב בבשת אך אם המשודכת השניה ידעה בעת התקשרות מזה יש לומר דאינו חייב משום בשת אבל גם בזה ל"ע דאפשר כיון שהשלים לה מעות שכרה שישלם לה בעד הבשת אם לא יפייס את הראשונה אבל ל"ע בזה ומכל מקום העלה שם דמכח א' הקדמונים אין להוש שאין א' השני חל כיון שכבר חל בההתקשרות הראשון דבההתקשרות הראשון חל הא' לישאנה ולא יוכל לישא אחרת אבל בקנס מחויב ע"ש באורך וכדבריו מבואר בתשו' נו"ב מ"ת חיו"ד סימן קמ"ח דחייב בקנס ובשת אלא שבטעם הדבר לא נתכוונו לד"א אבל היינו היכא שההתקשרות הראשון היה כדין אבל בנ"ד שלא היה רק תק"כ ולא נדבר בפירוש שלא יעשו תנאים יש לומר דלא חל עדיין הא' ואת"ל בחל מכל מקום חייב בקנס נגד השניה:

אבל מ"ש דבנ"ד שהראשונה אחות אשתו אינו חייב בקנס ד"ז הבאתי בשו"ת שבסוף חיבורי דע"ת סימן ח"י בהגהות לספרי משפט שלום לסימן ר"ז שראיתי בכת"י מהדע"ק שיש ע"ז הקנת ארלות אבל היינו אם נתהוה אחר ההתקשרות אבל בנ"ד שידע מזה ונתקשר עם ההרת פשיטא דבכה"ג לא תקנו ואפילו אם הוא ספק בתקנה מוקמי' אדינא דחייב בקנס. ומ"ש רו"מ מדברי הרשד"ס א"ע סימן כ"ג בשידך בתו לשמעון ואח"כ מתה אחותה ורצה להשיאה לחתנו הראשון ופסק דחייב בקנס ובשת מלבד דמפורש בכתבי הדע"ק הנ"ל דדוקא אם נשארו יתומים לגדלם תקנו כן לטובת היתומים ועוד דכיון שהוא רק תקנ"א אפשר דבימי הרשד"ס או במדינתו לא תקנו כן משא"כ לדידן. וגם יפה כתב רו"מ דבנ"ד שהחתן טוען שהיה התק"כ הראשון בתנאי שאם לא ישלח הנדן לזמנו בטל הקשר א"כ הודאת בע"ד כק' עדים. וכן עלה בלבי בתחלת קריאתי גוף שאלתו והדבר פשוט ומה שכרכר רו"מ נגד זה אינו נכון כלל:

ומ"ש רו"מ בשם רב א' דכיון דבהתנאים של השניה לא נכתב קנס יש לומר דאינו חייב בקנס כלל ורו"מ השיג דגם בלא נכתב כנכתב דמי הנה ד"ז מפורש בחמ"ח סימן נ"ג סקכ"ב לענין עידור וקטע דבדבר שהמנהג כן גם בלא נכתב בתנאים כנכתב דמי ואף דהב"ש כתב בסק"כ דדוקא בידע מהמנהג והוא כדברי הש"ך חו"מ סוף סימן מ"ב אבל הנה בתשו' חס"ח סימן נ"ה האריך לדחות דברי הש"ך והעלה דבתקנת שו"ס גב הוא מודה כיון שהמנהג מפורסם וע' בפת"ש א"ע סימן נ"ג סקי"ג וה"נ בתקנת קנס וע' בתשו' עבוה"ג סימן ע"ד שעמד על חקירה זו לענין הקנס ולידד דגם בלא נכתב כנכתב דמי ואף שכ' אחר כך שאין הדבר פשוט כ"כ אפשר רק במדינתו כפי שכ' שם שבמדינתו אין המנהג לחייב ח"כ קנס כמו במדינות פולין רק כפי שקלבו ביניהם בזה יש לומר שאם לא כתבו לא אפיק אדעתיה ע"ש היטב משא"כ במדינתינו וכה"ג כתב הב"ש בא"ע סימן ק' סק"ב לחלק בין זמן הרמב"ם דלא נתפשט התקנה ובין זה"ז דגם בלא ידע אמרינן דכנכתב דמי כיון שנתפשטה התקנה ע"ש סוף דבר כי לפענ"ד מדינא חייב בהקנס להמשודכת השניה:

ובדבר הוצאת המלבושים שעשתה ללא צורך ויגרעו מערכם עד שתצטרך לניצואין אחרים או גם לבנותם ורו"מ העיר דהוי רק גרמא ורמז לזה דכתובות (נ"ז ע"ב) למחר מימרדא ונפקא ונפלת עלואי ופירש"י ונמצאת צריך להכשיטין אחרים ורמז לדברי הט"ז א"ע סימן כ' וחו"מ סוף סימן ל"ט וכמ"ע בענין שכר הסופר ותשו' רע"א סימן קל"ד שהובא בפת"ש סימן ר"ט סקי"א עכ"ד והנה כבר הארכתי בענין זה בחיבורי לחו"מ סימן ר"ד ובהגהות שנדפסו בשו"ת שבסוף חיבורי דע"ת בשו"ת סי' ח"י והבאתי מכמ"ק בזה ואח"ז מצאתי בתשו' מהרשד"ס חא"ע סימן ל"ב באמצע התשו' שביאר דעת הרמב"ם דאף על גב דבעלמא הגורם פטור מכל מקום הכא אמדינן דעת הבריות שהוא כמוכרח במעשה ההוצאה כי גדול כבוד הבריות וכיון שהמנהג בעיר בהוצאות הללו אדעתא דהכי נחתי והו"ל כמזיק ממש והיכא שאינו בא אלא להחזיק בידו גם הראב"ד מודה ע"ש ועפ"ז לדקו דברי רע"א דגם הראב"ד לא נחלק אלא בדבר שלא היה מדובר בפירוש לעשותו אלא שהמנהג בזה אבל בכה"ג שנכתב בהתנאים לעשות בגדים לפי כבודה אם כן היתה מחויבת ואנוסה בכך לכ"ע חייב מדד"ג וגם אי נימא דלא כדעת רע"א וגם היכא שלוה לעשותו פטור היינו היכא שאינו מחויב בכך משא"כ בנ"ד לכ"ע הוי ברור היזקא וחייב לשלם וע' תשו' הריב"ש סוף סימן ה' שפסק בפשיטות כדעת רמב"ם וכבר העיר בזה המל"מ פ"ו מזכיה הכ"ד ובנ"ד נראה דגם הראב"ד מודה:

ומ"ש רו"מ דגם אחר שילא פסק הפשר לא נתרלית הכלה השני' למחול וחשש רו"מ לסדר הקידושין עם הראשונה ע"פ א' הקהלות והביא מדברי הט"ז יו"ד סוף סימן רל"ו והדרי כמ"ע סימן רמ"ה והשו' בי"ע סוף סימן קי"א דבניתן הקנס אין לחוש על א' הקהלות. הנה בתשו' מהרי"ו שם כתב להוכיח דלא נתקבל הקנת הקדמונים בזה ולכן אין מדקדקין בכך וע' בהגהת רב"פ על הנו"ב סימן ס"ח בזה ובנ"ד שלא נכתב בהתנאים שהקנס לא יפטור יש לומר דלכ"ע בנותן הקנס פטור וכיון שנעשה פשר בקנא"ס בעסקי ממון אין לחוש יותר ועוד דהא דאין להתיר א' והק"כ בנעשה ע"ד חבירו היינו בנוגע לטובת חבירו אבל בנ"ד שנעשה פשר ואין בידה לתבוע ממון יותר שוב אינו נוגע לטובתה ויוכל להתיר גם בלא דעתה וכה"ג מבואר בתשו' מהרי"ט ח"א סימן א'. אבל בדליכא לד היתר כגון שיודעים שנתקשר החתן עם אחרת ולא בא עמה לעמק השוה בודאי אסור לסדר לו חופה וקידושין דהא בידו למחות והוי כמסייע ידי ע"ע:

ומה שנסתפק בקנה בקנין כסף לבד וקודם שקבל עליו מש"פ חזר ומכרו לאחר אם נקנה המקח להשני הנה בד"ז כבר הארכתי בחיבורי משפט שלום סימן ר"ד והבאתי מתשו' ר"מ אלשיך סימן י' דס"ל דגם קודם שקיבל מש"פ אין לו זכות בגוף המקח ורק לטוהא דמש"פ וביארתי דתליא בב' דיעות שבש"ע עפמ"ש בתשו' נו"ב מה"ק יו"ד סימן ס"ט ע"ש ותבין והבאתי מהגל"ח פסה"ס (ל"א) שביאר בדעת רמב"ם שאין זה קנין אלא כל דהו לפטור מבכורה לבד ע"ש ותבין ואחר לאת חיבורי מצאתי בשו' הר הכרמל סימן ל"ו שהעלה דכל זמן שלא קבל מש"פ הוי קנין גמור והביא מהש"ס דב"מ פ' הזהב גבי עובדא דשומשמי ורי"ף שם וגם (מדף ע"ד) ע"ש באורך ואני הבאתי ראיה לדבריו מהרמב"ם סוף פ"ט דהרומות

פ"י

פ"י שפסק, דכהן שמכר פרה לישראל בכסף לבד ולא משך אסורה לאכול תרומה דמד"ת מעות קונות ונשאלתי דהא לשיטת הר"מ סופ"א שם דתרומה בזה"ז דרבנן אם כן הרי הם אמרו דכסף אינו קונה ואמאי לא תאכל תרומה ולשיטת הה"כ ניחא דלא הפקיעו חז"ל הקנין אלא לאחר שקבל מש"פ וכל זמן שלא קבל המש"פ הקנין קיים. וגם העליתי שד"ז תלוי בפלוגתת רש"י והרא"ש דהא בש"ס דעירובין (פ"א סוע"א) דנתן מעות לחנוני לא זכו מעותיו משום דלא משך וברש"י כתב טעמא משום דלא סמ"ד והוי שלא מדעתו והרא"ש תמה דבלא"ה אין כסף קונה ולפמ"ש הרי התם לא חזר בו חנוני וכל זמן שלא קבל מש"פ הכסף קונה ובע"כ דלהרא"ש לא קנה כלל ודעת רש"י דקנה כל זמן שלא קבל מש"פ לכן הוצרך לפרש משום דלא סמ"ד והוה שלא מדעתו. ומצאתי בתשו' הרשב"א ח"ה סימן רכ"ו במי שקנה פירות במעות ולא משך והמוכר אינו רוצה לחזור בו והלוקח אסרו בנדר אם הנדר חל והשיב דכל זמן שלא משך לא קנה ואינם של לוקח ואינו יכול לאסור דשא"ם והביא ראיה מהא דעירובין (פ"א) הנ"ל דנתן מעות לחנוני דכיון שלא משך לא זכה בהעירוב ע"ש הרי מפורש דגם בכה"ג לא קנה.
והנלפענ"ד כתבתי:

סימן קטז

להרב וכו' מו"ה דוד שפערבר נ"י חתן אבד"ק רוספאליאנא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שמתפרנס מכמה שנים מן שכר מלמדות ועתה תש כחו וברצונו ליסע לא"י ואשתו מעכבת מיראתה פן ישאר בלא מזון ומחי' והגם אשר מוכר ביתו בעד ה"ק ר"כ וגם הבטיחו לו הממונים ליתן לו פתקא שלו בלא מגרעת וגם קרוביו העשירים יבטיחו לשלוח לו בכ"ז מתיירא שלא יספיק והוא טוען כי לפי שמרגיש תשות כחו גם בהיותו בח"ל ישאר בלא מזון והנה רו"מ הביא מהא דאה"ע סימן ע"ה וד' הדרישה שם ומתשו' מע"ל שהביא בפת"ש סק"ו ודברי הב"ח ס"ו שם דס"ל דטענת חסרון מזונות שייך רק באיש ולא באשה ודברי הח"ס אה"ע סימן קל"ב וגם ממחלוקת תה"ד וריב"ש שבהג"ה שם ס"א והעלה דכיון דהבעל טוען שמרגיש תשות כחו מלעסוק בהמלמדות ויגרע ממנו פרנסתו בהיותו בח"ל יותר מבא"י הדין עמו עכת"ד:

הנה בגוף הדבר שדחה המע"ל דעת רח"כ שבתוס' עמש"ל סימן י"ח מכמ"ק דבכה"ג ודאי דאין בידו לכופה ואם אינה רוצית ליסע עמו אין לו רשות לעגנה ולבטל חיובים שבכתובה לנגדה שלא כדת כל זמן שיוכל להתפרנס בח"ל וכשיחלש כחו ולא יוכל לעסוק בהמלמדות אז יסע לא"י וגם היא תהיה מחויבת ליסע עמו אז ואף שמרגיש כי סופו לבא לידי תשות כח במשך איזו זמן כיון שכבר הגיע לידי זקנה כבר כתב הר"ן פ"ג דשבועות דבנשבע שלא יאכל אף שסופו שיסתכן באיזו ימים מכל מקום אסור לו לאכול עד שיסתכן וה"נ בזה כל זמן שיכול להתפרנס כאן ובא"י יצטרך ליהנות משל אחרים א"י לכופה ואין לו רשות לבטל חיובין נגד אשתו:

ובגוף מחלוקת התה"ד וריב"ש בדין אם א"י להתפרנס ורוצה להוליכה למקום פרנסה מצאתי בתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"ז שפסק כהריב"ש ושגם להתה"ד דוקא מעיר לעיר שיוצא בה אבל לא מארץ לארץ ע"ש אבל בתשו' רשד"ם חאה"ע סוף סימן קנ"ה העלה דגם הריב"ש ל"ק אלא על הספק שמא ימצא בעיר אחרת פרנסה אבל על הודאי גם הוא מודה ואינו חולק כלל על התה"ד ואת"ל שהריב"ש חולק הגם שא"י לכופה אבל גם בידו לילך למק"א ולהניחה וא"א לכוף לבעל וגם מבואר שם דס"ל דלשיטת תה"ד גם למקום רחוק ומלכות אחרת יכול לכופה ע"ש עוד בזה ובתשו' לחם רב סימן כ"ה העלה ג"כ כחילוק הרשד"ם ועכ"פ פטור משכ"ו וגם התיר לישא אשה אחרת אם גם אחר התראת ב"ד לא תרצה לילך עמו למקום פרנסה ומצאתי בתשו' פאה"ד להרמב"ם סימן קכ"ה בדין א' שעל ידי חובות העכו"ם שעליו רצה לצאת למדינה אחרת אולי ירפא מצרתו והשיב שא"י להוליכה אלא מכרך לכרך כמוהו או מעיר לעיר ע"ש אבל היינו גם כן על הספק משא"כ בדבר ברור.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קיז

להרב הגדול וכו' מו"ה יחזקאל בנעט נ"י אבד"ק סיגעט ווארהאל בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באיש אחד שנשא אשה ביום כ"ז טבת תרנ"ח וביום ג' לחתונתה בש"ק נסעה משם וגנבה כסף הנדוניא וקלא דלא פסיק שנסעה אל חשוקה מקדם לעיר פעסט וגם שלחה לשם ע"ג שנסעה אליו וגם ישבה שם זמן מה עם הנ"ל כדרך איש ואשתו אך שא"א לברר ד"ז על ידי עדים כשרים רק על ידי קרובי האשה שגילתה להם להיכן נוסעת וכפי ד' הבעל נתרצית להתגרש ושלח לה גט על ידי שליח ולא ידע מקומה כי לא נודע עקבותיה להלאה וכבר עברו יב"ח מזמן מרידתה ועתה בא לבקש התרה לישא אחרת וכת"ר האריך למעניתו:

הנה מ"ש בדין אם צריכה התראה לענין זנות והביא מהנו"ב מ"ק סימן ל"ב ואני מצאתי בתשו' הרשב"א ח"ד סימן ע"ט אחד שכתב דבמורדת ואינה מקיימת צריכה התראה כיים וז"ל ולא אמרו שא"צ התראה אלא ליוצאה משום ש"ר ודבר מבוער שביעורה התראה עכ"ל הרי מפורש דבביעור א"צ התראה ומ"ש השב"י והובא בפת"ש סימן קע"ו סקי"א בשם תשו' הרשב"א סימן תק"ם דבמשמשתו נדה בעי התראה הנה בסימן תק"ם לא נמצא ד"ז ומ"ש בסימן תקנ"ז גבי אמר לה שלא תסתתר עם איש פ' ונסתרה אחר כמה אמתלאות והתראות דאסורה וכ"ש שנמצאת כריכה בין שניה יש לומר דמשנה שהיה כך היה וע' תשו' ח"ס חחו"מ בהשמטות סימן ר"ג וגם הוא לא הביא מתשו' הרשב"א שהבאתי:

ומ"ש רו"מ מדברי עבוה"ג סימן ל"ז דבביעור של זנות מותר לישא אחרת בלא היתר ק"ר הנה בשבו"י ח"א סי' ק"כ פסק בפשיטות דגם בהרחיקה נדוד איזו שנים וזינתה וילדה ממזר אפילו הכי אין להתיר לישא אחרת בלא ק"ר וכ"ה בתשו' בר"ה א"ע סימן פ"ט וסימן ל"ד וע"ע תשו' מהר"י אסאד א"ע סוף סי' ל"ז וסימן ל"ח אבל גם בתשו' רע"א מ"ת סימן פ"ב הסכים לדעת עה"ג דהיכא דמדינא צריכה גט ואסורה לבעלה א"צ ק"ר וכן פסק בתשו' מראה יחזקאל סי' ל"ח וע"ש בתשו' רע"א שהסכים דבמורדת א"צ הסכמת ק"ר וע"ש מ"ש בשם רשד"ם דדוקא בגוונא דהוי מלתא דלא שכיחא יש להקל במורדת ע"ש ולפ"ז בנ"ד מטעמא דמורדת לבד יש להקל דודאי הוי מלתא דלא שכיחא שביום ג' אחר הנישואין תברח ותגנוב הנדוניא ותשוב לבית חשוקה ובזה יש להבין מה שבתשו' אבן השוהם מסימן א' עד סימן ה' בשוודאת שתיכף אחר נישואין ברחה לבית אביה וכל הגדולים וברא"ם הגאון ר' נפתלי אבד"ק פוזין לא רצו להסכים להתיר לישא אחרת רק בהסכמת ק' רבנן היינו משום דמורדת שכיחי משא"כ בגוונא דנ"ד וכבר הביא רו"מ מדברי הח"ס אה"ע ח"א סימן א' דאף שדעתו דגם בעג"ד אין להתיר לישא אחרת בלא ק"ר מכל מקום במזנה והולכת יש לזכות לה הגט ובפרט בנ"ד שגילתה דעתה שרוצה בגט הגם שאין ע"ז עדים מכל מקום כיון שהוציא הבעל הוצאות לשלוח הגט על ידי שליח לידה רו"מ דנאמן ונראה לי להביא סמוכין מתשו' מהרי"ק שרש פ"ו שהחזיק בהקידושין משום שפיזר מעות שיגרשנה בגט והביא מהא דכתובות (ל"ו) דנשבית ופדאה ומעיד בה ישאנה דלא שדי איניש זוזי בכדי ע"ש וה"נ בנ"ד:

ומ"ש שכל הנב"ע רק מפי קרובי האשה הנה לענ"ד לא מיבעיא להסוברים דעא"נ נגד חדר"ג משום דהוי רק מדרבנן פשיטא דהקרובים נאמנים וגם להסוברים דאין עא"נ בזה מכל מקום בנ"ד שהיא מורדת עכ"פ בבירור טוב לכ"ע נאמנים לענין הזנות ועוד נראה דכיון דבמ"א ורגל"ד בודאי יש להקל וכמ"ש כה"ג בתכ"ש סי' ב' ובתשו' נו"ב מה"ק א"ע סימן כ"ד שעלה דגם בדבר שבערוה ואתחזיק איסורא עא"נ בדאיכא רגל"ד ע"ש והרי דרך בעלי המשפחה לחפות על קרוביהם כמ"ש בת"כ ורש"י סו"פ קדושים וכ"ה בש"ס שבועות (ל"ט סוף ע"א) וכיון שהם אומרים כפי האמת וגורמים ביוש לעצמן איכא רגל"ד ונאמנים שפיר נגד חדר"ג. סוף דבר באם יבורר בנב"ע כפי הצעת שאלתו הנני מסכים עם כת"ר להתיר להבעל שישא אחרת אחר שיזכה לה גט על ידי שליח ויחזור ויקחהו ויתנהו לו בתורת שליח להולכה באופן שיסכים עמנו עוד רב אחד
מובהק

מובהק בתורה ויראה בלי צירוף ק"ר בצירוף מה שבנ"ד נראה שמתחלה נכנסה אדעתא להטעותו ולגנוב ממנו מעותיו וגם כבר נתגלית להתגרש וכמש"ל. והנלע"ד כתבתי:

סימן קיח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה ישראל נ"י אבד"ק הארארניצא בארץ רוסיא.

מכתבו הגיעני ועו"ד השאלה בהעגונה מ' ריזל אשת מרדכי בן יעקב רוטינבערג שהיה אגענט מבוחר א' מעיר ווארשא ונסע למרחקים למכור סחורותיו וכמ"פ בא לביתו לעיר ראהטשיב לאשתו וילדיו ובשנת תרנ"ג עבר עליו רוח אחרת לגרש אשתו הנ"ל והיא לא רצתה ואמר לה שאם לא תקבל גט אזי יאבד א"ע לדעת וכן אמר בפני כמה אנשים ובפני אביו ואמו וסיפר להם שהוא דבר השטות ובקיץ הנ"ל בא מכתב מאתו לאביו שבדרך נסיעתו בק' ארלאוו נגנבו מאתו תפלים ומעות והפאס שלו ועשה אצל שרי הפאליציע פאבליקאציע על אבדת הפאס ונתן להם וואלענטיא וקיבל לידו קאפיע זאוואלעניא מהשרים הנ"ל וגם מהפאליציא מק' ארלאוו כתבו להפראווע מראהטשיב אשר מרדכי בן יעקב רוט"ב נאבד לו הפאס ודרשו מהפראווע להודיע להם באיזה יום נמסר לו הפאס משם נסע לק' ווארשאוו ומשם כתב מכתב לאביו ואמו תדעו שבעת שיגיע לכם מכתב הזה ע"י הפאסט לא יהיה עוד בעולם כי הוא ממית א"ע ומבקש מהם שירחמו על ילדיו וכשהשיגו המכתב פחדו מאד ושלחו את אחיו לק' זוועהיל והלכו לרב הממשלה היהודי ושלח ט"ג לרב הממשלה דק' ווארשאוו להודיעו מה חדשות נשמע שם והשיב כי הכל שלום לנכון רק ביום י"ג מאי שהוא יום ו' העבר המית א"ע יהודי א' שמו מרדכי בן יעקב רוטנבערג מעיר ראהטשיב ואז אמר אביו קדיש כל השנה ואח"ז דרשה האשה העגונה מרב הממשלה דק' ווארשאוו מעטריקע על מיתת בעלה ושלח לה מעטריקל לייגנום שנכתב אצלו שביום הנ"ל נקבר מרדכי וכו' שהמית א"ע על ידי פוסטילעט וגם נכתב אצלו שכפי שניתן לו רשיון מהפאליציע לקבור את איש הנ"ל כתב לו שר הפאליציע שמו ושם אביו ושם כינויו ושם עירו וגם כתבו ותחתמו ב' קברנים יהודים שלא הי"ל שום סימן רק שערות ראשו נכוהבו כפי שהם ועוד כתב הרב כי הדעקימענטין של ההרוג נמצאו אצל הבופט ואחר שעברו ב' שנים דרשו מן שרי הפאליציע להודיע כדר מציאת ההרוג ושלמו ש"ע להכותב והשיבו כי ביום י"ג מייא תרנ"ג בא משרת א' ערל מהסטאנציע פ' והודיע להם כי ביום י"ב הנ"ל בא איש א' שאינו ידוע וניכר להם בשעה ד' אחר חצות ושאלתיו על פאס וא"ל שיתן אחר שינוח מעט והאורח סגר הדלת מחדרו והיום בבקר דרך החלון ראיתיו מת וקראתיו ואין קול ואין עונה והלכו שרי הפאליצייע ושברו הדלת ומצאוהו הרוג ע"י פאסטילעט לתוך פיו ומצאו מכתב כתוב שלא יחייבו שום אדם במיתתו כי הוא המית א"ע ומצאו אצלו הזאוואלעניע איך בנאן בעיר ארלאוו זאוואלעניע על תפליו והפאס שנגנב וקיבל קאפיע ונכתב בהקאפיע שמו ושם אביו וכינויו ושם עירו ועוד כתבו שאחר חקירה ודרישה נודע שיש הרבה יודעים את האיש וגם נודע לאנשי הכוד אשר ביום י"ב מייא בשעה ג' היה ההרוג באכסניא אחרת שהיה עומד תמיד בה והעיד המשרת שנתן לו מרדכי רוט"ב הנ"ל ב' תיבות סחורות להוביל להקאנטאר מהבאהן ומשקלם כו"כ ושלחם לווארשא וקיבל קוויטאנציע ונתנה לו ונטל תפלים שלו ונסע מהסטאנציע הנ"ל ושלחו הפאליצייע להקאנטאר מהבאהן ומצאו כן כדברי המשרת ושם האיש בווארשא שנשלח לו הסחורה נכתב בר"ת ולא נודע אם ידיעת הפאליצייע הי' על ידי אנשים ערלים המכירים אותו או רק על ידי הקאפיע שמצאו אצלו עכת"ד השאלה וזה שמה שנים האשה צרורה ועגונה והנה הרב הגאון רמ"ד נ"י מראסטאפין יצא ראשונה להתירה באופן שיסכים עוד גדול א' וכת"ר הטעמים עלי להצטרף בזה:

הנה לכאורה היה נראה לצדד דכיון שאמר תחלה בפני אביו ואמו ועוד רבים והוסיף לשלוח מכתב לאביו ואמו שידעו שביום ביאת מכתבו אליהם כבר יהיה מת על ידי שיהרוג א"ע וכן נמצא איש כזה יש לתלות בו שהוא הוא דאף דעביד איגש דגזים ולא עביד מכל מקום הרי מבואר בתוס' זבחים (דף י' ע"א) ובתוס' חולין (ל"ט ע"א) ד"ה ר"ל דבשוחט בהמה לזרוק דמה לע"ז דגם לר"ל דאמר מותרת מכל מקום נהרג וא"ל דלמא מימלך ולא עביד כדאמרי' גבי משית שאמר אלך ואעבוד פטור דמימלך ולא עביד הכא ודאי לא מימלך כיון דעביד מעשה ששחט ע"מ לזרוק וכו' עכ"ל הרי מבואר דבעביד מעשה לא מימלך א"כ ה"נ כיון שעשה מעשה וכתב מכתב לאביו ואמו וביקש מהם שירחמו על ילדיו שפיר סמכי' דלא מימלך אבל הנה זה כמה שנים נשאלתי מרב א' שלפי דברי התוס' תיקשי בהא דחולין (פ"א ע"א) דאין מלקות באו"ב דקדשים כיון דכל כמה דלא זריק דם לא מיסתרי בשר מעידנא דשחיט הו"ל ה"ב והא התם נמי דשחיט ע"מ לזרוק מסתמא יזרוק גם כן ולא הוי ה"ס והיה נראה לי דדוקא גבי ע"ז דיצרא דע"ז ומינות כיון דאביק ביה לא מיהדר כדאי' בע"ז (ל"ב ע"ב) גבי ישראל ההולך לתרפוה דבחזרה אסור דכיון דאביק ביה מיהדר הדר ואזיל וע' תשו' פמ"א ח"א סימן מ"א מ"ש בזה לכן אמרינן דבעביד מעשה לא מימלך משא"כ בשוחט או"ב דקדשים ולפ"ז גם בנ"ד ליכא הוכחה שזה הוא דדלמא מימלך ולא עביד וליכא למימר דהוכיח סופו על תחלתו שזה הוא שהרי בשבועות (מ"ו ע"א) בההוא דאמר איזול איקטול דיקלא דפלניא אע"ג דאשתכח דקטיל אמרינן דגזים ולא עביד ותולין שאדם אחר קטל הדקל ולא אמרינן דאין ספק מוציא מידי ודאי ואין לומר דהפוקי ממונא שאני שאין הולכין בממון אחר הרוב דז"א דהא לגבי איסור א"א החמירו לחוש למיעוטא כמו בממון כמ"ש התוס' בב"מ (כ' ע"ב) ד"ה איסורא וכו' [וע' בשו"ת עבה"ג סימן מ"ח שהביא בשם נימוקי מהר"ם דאף על גב דגזים איגש ולא עביד ה"מ בצנעה אבל בפרהסיא ובנ"ד גזים ועביד ואף דבנ"ד לא היה בב"ד י"ל דכפני אביו ואמו דמי לבפני ב"ד]:

והנה הגאון רמ"ד נ"י לצדד על פי תשו' מהרי"ו סימן ע"ט אחר שדחה סברת השואל לומר דאין ספק מוציא מידי ודאי מכל מקום העלה לצרף סימן דכלים אף דחיישינן לשאלה מ"מ כיון שהוא היה ודאי על דרך זה תלינן שהוא הנהרג וה"נ יש לומר דאף דגזים איגש ולא עביד היינו דתולין שחזר בו אחר כך מדיבורו כמ"ש ברמב"ם וחו"מ סימן ל' דאמרינן שנכנס לגזול ולא גזל אם כן י"ל דדמיא לספק ודאי וכיון דאיכא נמי סימן של הקאפיע שנמצא אצלו תולין שזהו הנהרג ודמי להין מלוויות עכת"ד. ואני בתשו' א' פלפלתי עפ"ז בהא דיבמות (קט"ו) בעובדא דגברא דהוי בהילולי ואיתלי נורא בי גנני וכו' חזו גברא חרוכא וכו' וסבר רחב"א למימר היינו עשינו עלינו בית וכו' ואמר רבא מי דמי וכו' ועוד גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא וכו' ובריטב"א שם מבואר שהיה ניכר הפסתא שהוא מבעלה וברשב"א שם (דף קכ"א) גבי מעשה בעסיא וכו' מפורש גם כן וכתב דגם לרבא דוקא משום דאמרה חזו גברא מיקל ע"ש ולשיטת רוב הפוסקים קיימא לן כרחב"א ולהחמיר גם באמרה חזו גברא ועי' בב"ש סימן י"ז ס"ק ק"ס במ"ש ע"ד רמ"ה מהא דסעי' ל"ב ולא ראה דברי רשב"א שם ע"ש ותבין ולכאורה מזה סתירה לסברת מהרי"ו הנ"ל דהתם נמי נימא דאין ספק מוציא מידי ודאי וצ"ל דהתם שיירות מצויות הוו וגם מהרי"ו מודה אבל הכי כיון שנמצא פסתא דידא של בעלה אף שיש לחוש שמא אתייליד מומא ומשום כיסופא ערק מ"מ לא גרע מסימני כלים דאיכא לחוש לשאלה ואפילו הכי מצרפינן להא דספק וודאי אבל לדעת רמ"ה וריי"ו שבר"מ שם אות ל"ט ותשו' ח"ס חא"ע ח"א סימן כ"ז דדוקא בדהי' שם עוד א' חוץ מבעלה ואותו פס יד אינו מגוף החרוך אז חיישינן דלמא בעלה ערק לעלמא אבל אם פס היד הוא מהאיש החרוך אין לחוש שמא זהו אחר ובעלה ערק וכיון שאמרה חזו גברא מותרת לעלמא ע"ש אם כן יש לומר כדעת מהרי"ו ואף דהתם בעינן אמירתה חזו גברא יש לומר דהיינו מפני שהיתה שם וראתה בעלה בתחלה יש לומר דחיישינן בדדמי ול"ש אשה דייקא ומינסבא ואיכא חזקת א"א כמ"ש בתשו' ב"א חא"ע סימן י"א בהא דאהלי נורא דלא תלינן בקורבא דמוכח משום דאיכא חזקת א"א וליכא למימר דחזקה אשה דייקא ומינסבא מגרע חזקת א"א דהכא שהיתה אצל האש חיישינן באומרת בדדמי ע"ש ולכן רק בצירוף אמירתה חזו גברא יש להקל משא"כ בעלמא חזקה אשה דייקא מגרע חזקת א"א ואף דבתשו' נו"ב מה"ק חא"ע סימן מ"ג ביאר ד' התוס' דחזקת אשה דייקא מגרע רק קצת חזקת א"א אבל מ"מ נשארה החזקה וע"ש סי' ל"ח באמצע התשו' וסוף סימן כ"ז בהג"ה ובתנינא חא"ע סוף סימן ס' עוד בזה מכל מקום יש לומר דעל כל פנים כיון דאיתרע קצת חזקת א"א שפיר יש להקל בכה"ג. ועכ"פ

סגבג

מדברי רשב"א וריטב"א יש סתירה לדעת מהרי"ו ומדברי רמ"ה ורי"ו אין סתירה אבל ג"כ אין ראיה לדבריו:

ומ"ש הגאון רמ"ד נ"י ראיה לסברת מהרי"ו מהא דיבמות (קט"ו ע"ב) גבי גברא דאפקיד שומשמי וכו' סבר ר"ח למימר היינו ב' ת"ח שנטבעה ספינתם ונמצאו וקאמרו סימנים ולא אמרינן הנך אזלי לעלמא והני אחריני נינהו וא"ל רבא מי דמי התם קאמרו סימנים ולשיטת ריטב"א שם סימן דמנין הוי סימן אמצעי ואפילו הכי הוי ס"ל דבצירוף סברא שלא לומר דהני אחריני נינהו הוה מהני וגם רבא יש לומר דלא פליג על דינו של ר"ח דבצירוף סי"א מהני לא אדע מהו דהא ר"ח הביא ראיה מעובדא דבני ת"ח ובתוס' ד"ה וקאמרי וכו' כתבו דלמ"ד סימנים לאו דאורייתא בע"כ איירי בסי' מובהקים אם כן מוכח דל"מ שום צירוף בזה ואם כן כיון שדחה רבא ראיית ר"ח דשאני התם דקאמרי סימנים היינו דוקא בסי' מובהקים והוא היפוך דעת מהרי"ו ובפרט לדעת ריטב"א הרי הוכחתי לעיל דהרשב"א וריטב"א בודאי חולקים ע"ד מהרי"ו וע"ע בש"ש להקצה"ח ש"ז פי"ע מ"ש ע"ד מהרי"ו ומדבריו יש לדון לכאן וקצרתי. אבל גוף הדבר שהחליט הג' נ"י דלגבי הקאפיע איכא חשש שאלה לענ"ד לדקו דברי הרב אבד"ק ברעזדיב שהרי על ידי הקאפיע יוכלו להוציא את החפצים מיד הפאליציי אם ימצאום מהגנב אם כן אף שהוא יוכל ליקח משם עוד קאפיע אבל איך ישאילה לאחר דלמא האחר יגבה עי"ז החפצים הנגנבים מהפאליציי אם יחזירם הגנב שהרי לשם כך עשה הזאוואלאניע ולקח עבור זה את הקאפיע ואם ניחוש שמא נזדמן לו יודעו ומכירו שהוא איש נאמן ובטוח זה דמי לשאלה דיחיד דאין לחוש לכך. ומ"ש מדברי חוט השני סימן נ"ו בשם גדול א' שהביא מפסקי מהרא"י סימן קס"א שאין להוסיף על מה שנאמר בש"ס שהם מידי דלא מושלי הנה דעת כל האחרונים אינו כן כמ"ש בפת"ש סקל"ה בשם כמה אחרונים ואני מצאתי בקה"י חלק מדות חכמים סימן ס"ג שכתב בשם תשו' פני משה שפסק ג"כ להקל בפנקס שיש בו חשבונותיו ובתשו' חוט השני סימן ע"ד בתשו' הגאון מהר"ש אבד"ק כ"פ העלה להתיר בכתב קיבון וביאר דאף שהמהרא"י כתב שאין להוסיף על הנאמר בש"ס מכל מקום מה שעדיף יותר מהנך שבש"ס יש להקל ואף שבעל חוה"ש בהג"ה פקפק דבכתב קיבון יש לחוש שמא רצה לשלוח לביתו וכו'. ורמז למ"ש בסימן נ"ו הנ"ל אבל בנ"ד ל"ש ד"ז ומסתברא שזהו עדיף מהנך מילי המוזכרים בש"ס וגדולה מזו מבואר בר"ן שבועות פכ"ה בהא דאמרו בש"ס דהנו דלא לוסיף אדרב ושמואל דמ"מ גם בתובע חשוד דינא הכי שאין זה בכלל הוספה דהיינו הך ע"ש ומכ"ש הכא שלא אמרו בגמ' דהנו דלא לוסיף והסברא נותנת דעדיף מכים ואדנקי המוזכרים בש"ס דהתם רק משום דלא נסמכא מלתא לא עבידי דמושלי והכא שהיה סוחר עובר ממל"מ והיה נחוץ לו הקאפיע בכל שעה ובכתב זה היה לו תקוה להשיב לו החפצים הגנובים ואם יתנה לאחר יוכל השני לגבותם לעצמו עי"ז איכא קפידא טפי ליתנה לאחר ודמי לטבעת דחיים משום דמזייף כדאיתא בש"ס ורש"י ב"מ (כ"ז ע"ב) וה"נ בנ"ד וא"כ היינו הך והוא בכלל מה שנאמר בש"ס ואינו בכלל הוספה על הנאמר בש"ס כמש"ל בשם הר"ן. אך שלא נתבאר אם העיד על מציאת הקאפיע אצלו המשרת יהודי או רק משרי הפאליציע נודע ד"ז אבל לענ"ד כיון שהשרים הודיעו להרב דממשלה מעצמן לצורך קבורתו ולכתוב המאורע בהמעטריקע בשמו ושם אביו וכינויו א"כ אם לא הי"ל ידיעה מפי אנשים המכירים אותו רק על ידי הקאפיע שמצאו אצלו זהו בעצמו הוכחה שמצאוה אצלו וגם כיון שהמשרת נואכשניא שעומד בה תמיד אמר כי ביום הקדוש היה שם מרדכי רוט"ב ושלח על ידו סחורות לעיר ווארשא ע"י הבאהן והקוויטאנציע היה בשמו הנ"ל וגם אם לא נזכר בה שם אביו רק שם כינויו הרי שם המשפחה מהני שפיר כמ"ש הב"ש סקנ"ח בשם רשד"ם ובתשו' ב"י דיני מבאל"ס סימן ב' פסק דעדיף משם אביו אם כן איכא הוכחה ורגל"ד שזה הוא ההרוג שהרי בעלה היה אגענט מן סוחר מווארשא ואיך נחוש לשאלה שהשאיל הקאפיע גם כן לאיש שהוא גם כן אגענט מסוחר מווארשא שהרי ד"ז דומה לשאלה דיחיד וכבר פסקו האחרונים דבכה"ג לכ"ע אין לחוש לשאלה. וגם אין לחוש שמא בהאכסניא האחרת היה בעלה ואח"ז נזדמן שהיה בעיר הנ"ל עוד אחד ששאל הקאפיע מבעלה ונזדמן שהרג א"ע באכסניא אחרת בהאזה העיר שגם זהו דבר שאינו מצוי וטפי יש לתלות שזהו בעלה שהיה מקודם בהאכסניא שרגיל להיות בה:

ובענין נאמנות ערכאות הארכתי בתשו' לק' מעדינא"א והעליתי דגם מה שהם שואלים מהמשרתים וכדומה הוא בכלל מסל"ת כיון שאין להם נ"מ לגבי דיני ישראל והבאתי ראיות מדברי הר"ן בחידושיו לנדה ל"ג ומתשו' מהר"ת א"ז סימן ע"ו והארכתי בזה לדחות מ"ש בשו"ת ד"ת ח"ב א"ע סימן נ"ה להחמיר בזה ועמ"ש בתשו' ח"ס א"ע ח"ב סימן קל"א קל"ב והכמ"ל ועל כל פנים במה שהודיעו הקלה לרב הממשלה לצורך קבורה והמעטריקא בזה בודאי יש להקל והרב הנ"ל הודיע גם כן במשלית להרב השני מה שאירע בעירו בימים שעברו ובצירוף האומדנא שנאבד זכרו זה כמה וגם מה שביקש מאביו לרחם על ילדיו ונזדמן באותן הימים ומאותה העיר ממש שנהרג שם איש כזה ובצירוף שאר טעמים שכתב הגאון ר' מרדכי דוב נ"י הנני מסכים להתיר את העגונה ויושיבו ב"ד של ג' ויתירוה להנשא. והנלענ"ד כתבתי:

סימן קיט

להרב וכו' מו"ה מרדכי יעקב בוימעהל נ"י
מו"ץ דק' ליסקא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שקנה פרה מעוברת בכת ב' שנים מישראל וילדה אצלו זכר ואמר שהישראל המוכר א"ל שהוא מכרה כדינא לעכו"ם קודם שמכרה לו ורו"מ שלח אותו למקום המוכר והרב דשם כתב שהמוכר לא היה בביתו אבל אשתו אמרה שהיא מכרה הפרה במעמד בעלה לערלית בכסף אדרא"ן ותק"כ:

הנה מה שהאריך רו"מ בענין נאמנות האשה בהמכירה כיון דאתחזיק איסורא ועתה אינו בידה לענ"ד לפמ"ש בתשו' מיי' להלכות אישות סימן ג' דהיכא דלפי דברי העד לא אתחזיק האיסור כלל לכ"ע נאמן ועי' בש"ס ש"ו פ"ג ובתשו' מהרי"ט ח"ה סימן כ"ב בשם תשו' הרא"ש ומ"ש עליו ובשו"ת נט"ש סימן ב' מ"ש בזה אם כן ה"נ הרי במעי אמו הולד חולין וכשהעד אומר שמכר הבהמה בהיותה מעוברת הרי מעולם לא אתחזיק קדושת בכור כלל ואי משום שבעדות זה מוציאתו מחזקת מרא קמא הרי בין כך וב"כ יצא מחמ"ק שכבר נמכר לישראל הקונה ואין נ"מ בהעדות שמעידה שנמכר מקודם להעכו"ם נגד חמ"ק וכה"ג כתבו התוס' בב"ב (פ"א ע"ב) ד"ה אלא מעבר וכו' דהכא אין שכהן מוחזק יותר מן הלוי ושל ישראל ממ"נ אינס דאם בכורים הם דכהן הם ואם לאו וכו' והוי דלוי וכו' ע"ש וע"ש ברשב"ם לעיל (מ"ג סוף ע"ב) ועתוס' ב"מ (דף כ') וביד יוסף שם בזה יה"נ בזה ובפרט שהרי אם לא נמכר להעכו"ם צריך ליתן הבכור לכהן וב"כ וב"כ אינו של ישראל ראובן ולא של השני אבל יש לומר דבנ"ד הרי הוא ספק בכור וא"ל ליתן לכהן כמ"ש רשי' שע"ז. ומ"ש רו"מ דלענין ממון היינו להוציא הפרה מיד הישראל הקונה עכשיו וליתנה להעכו"ם שמכרתה לו אינה נאמנת אם כן גם לענין היתר הבכור אינה נאמנת דהא זה תלוי בזה כדאמרינן בשוגיא דהק"כ דאם ת"כ מוציאין מידו הוי ודאי ממון ישראל וחייב למשר והכא גרע טפי שהרי כל הספק תלוי בהממון של מי הוא ועוד שאף אם האמת במכרה הפרה לעכו"ם הרי כיון שחזר ומכר הפרה לישראל הרי נתייאש העכו"ם ובתפס ברשות מהני יאוש כדי כמ"ש בסמ"ע סימן ס"ו ובפרט דהכא איכא נמי שינוי רשות עכה"ד. הנה לענ"ד כיון דהישראל השני מאמין לדבריו אין נ"מ לענין ממון והנה כבר כתבתי בקו"א שבחיבורי לחו"מ סימן ר"ט ס"ה בדין מכר בהמותיו קודם פסח לעכו"ם להאכילן חמץ בהרפת כנהוג ובחהמ"פ מכרן לישראל דבודאי מכר לו רק זכות מערופיא שיש להמוכר כמ"ש הט"ז סימן רמ"ו וסימן המ"ח בשם מ"ב והבאתי מהנימוק"י ב"ב פי"ג בשם כריטב"א בהא דהכותב נכסיו לבניו מהיום ולאח"מ דגוף מהיום לבניו ופירות לאח"מ ומכרן האב לאחר דאם ידע הלוקח שאין לו בהן אלא פירות או אם אמר לו בשעת מכירה זכות שבשדה זו אני מוכר לך אין כאן מקח טעות ואינו חייב באחריותו וכו' ע"ש אך דבנ"ד לא ידע הישראל השני מהמכירה לעכו"ם משום בכורה כלל אבל מכל מקום יש לומר דכל הקנין בטעות שאם היה יודע שהבהמה מבכרת לא היה קונה וע' בתשו' ב"ח סימן קנ"ח ואף דהתם שאני שהיה גי"ד מקודם משא"כ בנ"ד יש לומר דהוי דברים שבלב מ"מ יש לומר דשא"ה שקנה בחזרה מהעכו"ם ליכא משום מום במקח משא"כ

נושא"כ בישראל מישראל הוי שפיר מום במקח שהרי הוי דבר שרוב העולם מקפידים בו ובדבר שי"ב אומדנא דמוכח גם דברים שבלב הוי דברים כמ"ש מהרי"ט וקצה"ח סימן י"ב אך לכאורה יש להביא סתירה לזה מפלוגתא דאמוראי בלוקח מישראל אי חיישינן למכרת כדאיתא בבכורות (כ"א ע"ב) הרי בלא"ה מחויב להודיע אם יש בו מום אבל ז"א דלהך מ"ד דסובר דאף על גב דאיכא איסורא לא מודע ליה ולא חייש למכשול חבירו אם כן מכ"ש דלא חייש להמום שהרי יאכלנו הקונה באיסור ובפרט לפמ"ש הש"ך סוף סימן שע"ז דטעמא משום דהמוכר סביר דלשחיטה קני לה וכ"ה בפרישה שם אם כן ליכא מום כלל ובפרט דמפורש בש"ס טעמים דמ"ד דהוי ספק משום דדלמא לשחיטה קנה ואם כן אם בנ"ד היה ידוע שהישראל קונה אותה לאליבה יש להקל וגם יש לומר דבנ"ד גם בכתמא לא הוי סבר המוכר דלשחיטה קונה שהרי הקונה מאמין לו שכבר מכרה להעכו"ם ולא נתכוון למכור להישראל רק זכות מערופי' שיש לו בה דמסתמא אחזוקי בנגלנותא אפילו דעכו"ם לא מחזקינן ואף שהקונה הישראל לא ידע מזה היינו שבאם לא יחזור המוכר לערות ולהזור לקנותה מהעכו"ם כנהוג יוכל הקונה לבטל המקח אבל מכל מקום דעת המוכר מחזקינן דנתכוון להקנות לזה זכות מערופיא שלו והיה בטוח בלבו שיחזור ויקנה הבהמה מהעכו"ם הקונה כנהוג אם כן בע"כ דמכירתו היה אדעתא שיחזיקנה הישראל הקונה עד אחר שתלד ואז יחזור לקנותה מהעכו"ם ואם העכו"ם לא ירצה לחזור ולמכרה אזי יהיה בידו לחזור וליקחנה מהישראל הקונה אבל אם מכרה לו אדעתא שישחטנה מיד הרי יהיה גוזל מהעכו"ם ממש כיון שלא יהיה אפשר בחזרה:

ומ"ש רו"מ דהעכו"ם נתייאש מלבד מ"ש רו"מ דיש נומר שנא נתייאש מפני שידע שהישראל יחזור לקנותה ממנו כנהוג בכל בכור וגם יש לומר שזה לא רצה לקנותה ויש להוסיף עוד דמסתמא לא ידע העכו"ם מיד בשעת מכירה לישראל ויאוש שלמ"ד ל"ה יאוש וגם אם אחר כך נודע לו ונתייאש הרי הישראל היה סבור שהוא שלו משעת קנין והוי כעודר בנכסי הגר וקסבר שהן שלו דלא קנה ואף דחצרו קונה שלא מדעתו כבר כתבו התוס' בב"ב (נ"ד ע"א) ד"ה אדעתא וכו' דביודע שהוא בחצרו ואינו מכוון לקנות לא קנה ואף דכתבו' מהר"ם מינץ סימן פ"ב הסיב כונת התוס' דדוקא כשיודע שהוא בחצרו ושאינו שלו ואינו מכוון לקנותו מפני שאינו חביב בעיניו אז אמרינן דהוי כמכוון שלא לקנותו משא"כ בסובר שהוא שלו ואם היה יודע שאינו שלו היה מתכוון לקנותו שפיר קנה לו חצרו ע"ש אבל מלבד שדעת שאר אחרונים אינו כן וע' במח"א הל' קנין משיכה סימן ד' וסי' ה' ובעבוה"ג סימן ק"ב ועוד דבנ"ד ג"כ י"ל דהוי כמכוון שלא לקנות משום טיפול הבכור:

אבל בגוף הקנין דכסף ותק"כ שהוא קנין סטימותא כבר פסק בתשו' כת"ס סימן ל' כדעת הפמ"א להתיר בכור בקנין כזה וסיים וז"ל מכל הלין אני אומר בטח שבכור זה אין בו קדושה וחולין הוא כפי כל האחרונים שסטימתא הנהוגה בינינו שפיר מהני וביותר לפ"ד הפמ"א שהוא עמוד נכון להשען עליו אפילו שלא בשעה"ד והוא הביא דברי כל האחרונים עכ"ל וע"ש דהעיקר כרוב הפוסקים דכסף קונה ושכן העלה בתשו' מהרמ"ז רוט"ב ובסוף התשו' סיים וז"ל ולכן אין סוס בית מיחוש וכל מורה בעל נפש יהא סמוך לבו נכון ובטוח בכגון זה להתיר בכורות עכ"ל. וכן שמעתי מהגאון רי"ש אבד"ק לבוב ז"ל שיש לסמוך ע"ז בלא פקפוק והגם שבשו"ת ד"ח ח"ב החמיר בזה מכל מקום עכ"פ יש להתיר ע"י הטלת מום ע"י עכו"ם וגם בנ"ד אף שחזר ומכר לישראל יש להקל בכה"ג מכל הלין טעמי ובצירוף הטעמים שכתב רו"מ. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכ

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אפרים סטאניסלאבסקע נ"י אבר"ק מיאסקיבווקא, ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בגט שכ"מ שנשתכן מאד ולא הי"ל בנים והי"ל את איש רע בליעל ואשתו אשת נעורים אללה עליו בבכיות שיגרשנה בג"פ ולא רצה ואח"ז באה אשה בלילה לפני רו"מ בבכיות לדבר על לב בעלה ליתן לה גט וכן עשה ושידר גט בלילה בשם יודל שהוא קלה"ש יען שהקפיד שלא לקרותו גם לתורה יהודא מפני שאביו היה שמו יהודה ליב ואח"ז בבקר שידר גט ב' וכתב שמו אידל שכ"ה בשו"ת נ"ל החדש סימן רל"א ואח"ז נודע אחר שהשכ"מ של"ת שאחד מקרובי האשה שילם להסופר שכר הגט וחושש רו"מ עפ"ד התו"ג סימן ק"כ סק"ו ופת"ש סוף סה"ב דבכה"ג הגט פסול ונחרד רו"מ מאד שלא תשאר האשה זקוקה לחליצה:

הנה בחנם חרד כל החרדה והגט כשר מטעמים שאבאר והנה מ"ש רו"מ לנדד עפ"ד הרא"ש שבא"ע סימן כ"ח סי"ט דהשואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה דמקודשת דאנן סהדי דגמר ומקני כבר קדמו בשו"ת חא"ס להג' מהרש"ק סימן ל"ד באמצע התשובה וחולק מטעם זה על התו"ג ואף דלפמ"ש שם לייתב הא דהוצרכו רבנן לאקנויי לבעל היכא דהאשה נותנת שכר סופר משום דהאשה מתגרשת שלא ברצונה דטב למיתב וכו' ומוכרחת לכך ואינה מכוונת בלבה להקנות לבעל לולא תקנת חז"ל אם כן לפ"ז דוקא היכא דקרובי הבעל משלמים מהני משא"כ היכא דמשלמים קרובי האשה די"ל דגם הם עושים שלא ברצון לבם אבל מלבד שהרש"י קל"ג פסק בפשיטות דלית מאן דחש לחומרת התו"ג ובין בשילם אבי הבעל ובין בשילם אבי האשה יש להקל ע"ש וגם גוף סברתו דגבי אשה אינו ברצונה זה ל"ש בנ"ד שבכתה ועשתה השתדלות שיגרשנה כדי שלא תהא זקוקה ליבם ומה גם שבזה"ז הרי מקבלים עליהם בחרם שאם יעמוד מחליו יחזור וישאנה א"כ בלא"ה ליכא האי חששא וגם גוף ראייתו מהא דהוצרכו לתקנת חז"ל י"ל משום דההיא לא ידעה לאקנויי בכה"ג שחוזר ונותן לה וד"ז תלוי באשלי רברבי למעיין בתוס' ורשב"א ור"ן (לדף כ"א) אם למסקנת הש"ס הוא משום הפקר ב"ד או משום דבאמת האשה מקנית לבעל וגם י"ל דלכתחלה אין לסמוך אהא דבסהמא מכוון להקנות וסתם נשי לאו דינא גמירי אבל גם בגוף הדבר יש לפקפק ע"פ דברי הט"ז באו"ח סימן י"ד סק"ו ומג"א סימן תרכ"ח סק"ג ומחה"ש ויד אפרים שם דהיכא דבעינן שיהיה שלו ממש ל"מ הך סברא א"כ קשה להקל בגט דבעינן שיהיה וכתב ונתן משלו וגם מ"ש בחא"ס שם דבקנין העיקר הוא סמיכת הדעת והמעשה רק להעיד על מה שבלבו כבר דחיתי ד"ז בחיבורי לחו"מ סימן קל"ד והבאתי סתירה מהרמב"ם פ"ה ממכירה הי"ג ובכ"מ פי"א ה"ז ע"ש בזה אבל הנה בשו"ת ספר יהושע סימן ל"ה האריך והעלה דכיון שהסופר מקנה לבעל הנייר ודיו וכלי הכתיבה והבעל עושהו שליח לכתבו והוא מקבל עליו כן אין חשש במה שאחר משלם שכר הסופר דהוי כפורע חובו של חבירו כיון שמשלמים לו אחר הכתיבה כנהוג ע"ש היטב וכן הראיתו בשד"ח מערכת גט סימן ט"ו אות ד' שהביא בשם נ"ל החדש דשקיל וטרי בד"ז הרבה ופסק דגם אם אבי האשה שילם שכר הגט יש להקל ע"ש ובפרט בנ"ד שהסופר הקנה לבעל הגט גם אחר כתיבתו כפי שכתב רו"מ וגם הקרוב היה עומד שם פשיטא דיש להקל דהוי כנתן הוא במתנה חלקו כמ"ש כה"ג בתוס' כתובות (ק"ח סוע"ב) ד"ה הפוסק וכו' אבל גדולה הואיל ובמעמדה התנה הרי הוא כמו שהיא עצמה התנית עכ"ל וע"ע כה"ג בב"י חו"מ סוף סימן רי"ב ביסוד שיטת רמב"ם וסוף סימן של"ג בשם תשו' הרמב"ן ובתשו' מהר"ח א"ז סוף סי' כ"ב וסימן כ"ג. ולכן הגט כשר בנד"ד ובפרט במקום עיגון. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכא

להרב הגאון וכו' מו"ה שמעון סופר נ"י אבד"ק ערלוי בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שאפה מלת מלוה והלש הוא מחלל ש"ק בפרהסיא אבל לא במלאכות החמורות המפורסמות להמון עם והביא מיו"ד סימן רס"ד דמומר לחלל שבת דינו כגוי ולדעת הרשב"א פסול במלה ע"י לישת גוי וישראל עע"ג אך בנ"ד אמר בפירוש לשם מלת מלוה:

הנה גוף הדבר לא ביאר אם הלש הראשון בתוך החגן היה איש כזה ואם כן הוא הרי המגלגלים המלות כל א' לש עיסה שבידו שנית להעריכה יפה ולהיות ראויה למלה א"כ בכה"ג י"ל דלכ"ע כשר כהא דכתבו הרא"ש והטור ביו"ד רסי' רע"א לענין עיבוד של עכו"ם דסגי כשיחזור וימתח ויתן עליו סיד ובמג"א

סימן ל"ג סק"ד ודג"מ ותשו' רע"א סימן ע' ובנ"ד שצריך עוד להעריכה לכ"ע מהני ליסת המגלגלים לשמה להכשיר העיסה ואם זה שלש באגן היה ישראל כשר והמעריך ומגלגל המלה היה מחלל ש"ק פשיטא דכשר בכשר גילום לשמה ולכאורה היה נראה עוד לפמ"ש בחיבורי דע"ת סימן ב' בשם הת"ח עירובין (ס"ט) וא"ר או"ח סימן שפ"ה דגם במחלל ש"ק בפרהסיא אם בפני אדם גדול הישראל הוא נשמר מלחלל אינו בכלל מחלל בפרהסיא א"כ גם בנ"ד יש לומר כן אבל הדבר פשוט דדוקא בנתברר כן שמשמר השבת בפני אדם גדול ומי יודע אם בנ"ד כן הוא אבל גם בלאו הכי כיון שבנ"ד אמר בפירוש שעושה לשם מלת מצוה אין חשש וגם כיון שאינו מחלל בדברים חמורים המפורסמים לכל יש לומר דדמי להא דחו"מ סימן ל"ד סכ"ד וגדולה מזו כתב הב"י בא"ע סימן מ"ד בשם העיטור דלא מקרי מחלל שבת אלא בעבודת קרקע וכ"ה בתשב"ץ ח"ג סימן מ"ג מ"ז וחידושי רע"א ליו"ד סי' ב' ואף דלא קיימא לן כן מכל מקום הרי מבואר בב"י שם סימן מ"ב בשם מ"כ דאם לא נתברר שמחלל שבת בשל תורה וספק שמא רק בדרבנן לא נפסל לעדות ומכל שכן שלא נעשה מומר בפרהסיא דאפילו אם חילל שבת בשל תורה שמא היה בשגגה ואומר מותר וכדומה או שסבור שהעבירה הרואים אין יודעים שהוא אסור מה"ת ולא מקרי פרהסיא וראיתי בשו"ת בנין ציון החדשות סימן כ"ג דבזה"ז שמתפללים בשבת ומודים בבורא עולם ומלים בניהם ונוהגים בגיטין וקידושין שהם עיקרי הדת יש להקל שלא יהא מגעם עושה יי"נ ע"ש וה"נ בנ"ד וע"ש דדוקא במבורר שיודע דיני שבת ומעיז פניו לחלל בפני עשרה דינו כמומר גמור ומגעו יי"נ ע"ש. וע' ברשב"א הובא בב"י יו"ד סי' קי"ט ובא"ז הל' שחיטה סוף סימן שס"ז בשם בה"ג ובאשכול הל' שחיטה סי' ב' ושע"ת לר"י שער ג' אות קמ"ב ותשב"ץ ח"ג סימן סי"ב וגה"ך סימן קכ"ג סקכ"א וע' בברכ"י יו"ד סימן קכ"ד דהמחלל שבת קודם בפרהסיא עושה יין נסך במגעו ולפי הנ"ל לאו כללא הוא. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכב

להרב הה"ג וכו' מו"ה שלום נ"י רב בק"ק פרעלוקא ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שעשו מקוה חדשה ממי גשמים מקוה בלד מקוה כמו שכתוב בתשו' ח"ס ולאשר עומדים במרחץ בחדר הזיעה מתקבץ מים ששופכין המזיעים עליהם ונבלעים בכותלים ומנטפים דרך הכותלים להמקואות ויש לחוש שנוטף שיעור ג' לוגין הפוסל במקוה קודם שמתקבץ מי גשמים כשיעור מ"ם ורו"מ צידד להתיר עפמ"ש הש"ך סי' ר"א סקל"ו בשם הראב"ד והב"ח דהמשכה בלא כונה אינה פוסלת אפילו בכולה אך שחזר ופקפק דאף דהאנשים שופכים בלא כונה שינטף למקוה מכל מקום הרי הוי פסיק רישא ואף דלא ניחא ליה הרי בשאר איסורים גם פ"ר דלא ניחא ליה אסור עכ"ד:

הנה לכאורה היה נראה לצדד דמה בכך דהוי פ"ר מכל מקום הרי נמשכו בלא בכונה ואטו יש איסור בהמעשה עצמה דנימא דפ"ר אסור כמו במלאכת שבת וכדומה הרי כאן גוף המעשה אין בה איסור אלא שהמקוה נפסלת בכך וכיון דבלא מתכוון אינה נפסלת אם כן הכי נמי בזה ותדע דהא ר"ש מכשיר בכל שאובין בלא כונה כדאיתא בפ"ב דמקואות מ"ו ונראה מדברי הר"ש בשם תוספ' דגם בפסיק רישיה שרי אבל מדברי הרא"ש פ"ד דמכשירין מ"א מבואר דגם לענין הכשר מסקין היכא דא"א בלא אלו המים בשעת עשיית מלאכתו הוי כאלו אחשביניהו מידי דהוי אמלאכת שבת דכל פ"ר הוי כמתכוון ע"ש ול"ל דהתוספות ור"ש הנ"ל היינו נמי בדלא הוי פ"ר אבל בגוף דברי הש"ך הנ"ל כבר כתבתי בתשו' לארץ הגר דבמחכת"ה של הש"ך לא העתיק דברי הב"ח כהוגן שהרי מבואר בב"ח שלא כ"כ רק לשי' הראב"ד והוכיח שם דהרא"ש והטור לא ס"ל כן שהעיקר לדינא כדעתם ובזה ישבתי דברי הרא"ש שבשעיף מ"ז שלא הקיל מטעם זה דהרא"ש לשיטתו אזיל וגם הבאתי מלשון בעה"כ להראב"ד בשער המים דמפורש דדוקא בבאו המים מאליהם אף שהלכו דרך כלי כשר בכה"ג שהומשכו אבל היכא שהמים נשפכו ביד"א ונפשו שאובין אף שנמשכו אחר כך בלא כונה לא הוכשרו ולכן בהא דשמ"ז גם לשיטת הראב"ד אין להקל מטעם זה והארכתי בזה ולכן בנ"ד אין שום צד להקל מהך טעמא. וגם מ"ש דכיון דהארבעה כלים אין מצטרפין מלבד שאי אפשר להבחין אולי מכלי אחד נשפכין ג' לוגין והם נבלעים בהכותלים ונוטפין למקוה וגם כיון דהוי פ"ר יש לומר דהוי כמכוון לרבות כהש"ל וגם כבר הביא רו"מ מהח"ס סימן ר"א דמה דלא ניחא ליה מצד הדין אינו בכלל לא ניחא ליה:

והנה מה שחשש רו"מ גם אם יהיה גשם שוטף ויתמלא שיעור מ"ם להמקוה קודם שיזלו מהכותלים שיעור ג' לוגין דמכל מקום יש לחוש לדעת הרמב"ם דסבירא ליה דמים טמאים אפילו קורטב פוסל המקוה ובנ"ד הזיעה מתהוה מתמלית מים טמאים או דיש להקל כדעת ש"פ שבש"ך סקנ"ט הנה לענ"ד יש לומר דגם לדעת רמב"ם יש להקל בנ"ד עפמ"ש בתשו' תשב"ץ ח"ג סימן כ"ג בביאור משנה דפ"ה דמכשירין בהא דזיעת הבורות וכו' שאין מכשירין דגם אם הזיעה על ידי רטיבות מים כיון שנבלע בכותלים יצא לו מתורת מים לענין הכשר ע"ש א"כ הכי נמי פקע טומאת המים על ידי זה ואף דבהג"ה מבנו הר"ש כתב דנפלו מים על לדדי המנורה אף שפיה שהוא בעפר יש להם דין מים והביא ראיה מהא דבריכה שבבית והבית מזיע מחמתה דטמאה אבל לענ"ד התם אין הזיעה על ידי רטיבות הנבלע בכותל אלא שהוא המים עולה למעלה ועל ידי זה הבית מזיעה אבל בנבלעו המים בעפר מטוהרים מטומאתם כדעת הרשב"ן ואם כן בנ"ד גם לדעת רמב"ם יש להקל ואין הזיעה פוסל בפחות משיעור שלשה לוגין ולכן אם יוכלו למלא המקוה בשטף מי גשמים קודם שינטפו להוכה ג' לוגין מהמים הנבלעים בכותלי המקוה יש להקל בפשיטות. אבל בדא"א בכך אין בידי להקל רק שישפכו חלב מקודם להמקוה חלק עשירית מן מ' סאה ולפי דעת הר"מ ש"ק סימן קל"ט להחמיר בשיעור מקוה שיהיה י"ג איימער ורביע ווידעל ותלי והוא חמשה מאות ושלשים ושנים מהם והיא שבעה מאות ותשעים ושמנה ליטער כזה 798 ליטער א"כ חלק עשירית עולה ערך שמונים ליטר חלב וכבר עלתה הבחינה לפני בחלק עשירית חלב כל המים משתנים מראיהם ונוטים לחלב אם כן בכה"ג יש להקל דכל זמן שלא יגיע להמקוה שיעור מ' סאה לא יופסלו בשאובין וכבר העלה בשו"ת חסל"א סימן ס"ה דא"ל בשינוי מראה שיהיה דומה ממש ליין או לחלב ושני במבונה ממראה מים לכן יש להקל כפי שכתבתי:

שוב כתב לי הרב הנ"ל כי לא כן נופא דעובדא אלא על ידי ששופכים מים בתנור של האבנים המלובנים שמהם נעשה הזיעה וההבל בבית המרחץ ועל ידי זה נדבק גם בכותלי המקוה הליחות ונוזל להמקוה וכן על ידי עשיית האמבטאות של מים חמין ועל פי זה חזר החשש לשיטת הרמב"ם דפוסל במים טמאים בפחות מג' לוגין. ומ"ש אם יש לחוש לדעת רמב"ם הנה גם בחשש של תורה קיימא לן דהלכה כרבים נגד יחיד ועתוס' תמורה י"ב ובש"ג פ"ד דב"ב דמוכח גם כן דלא ס"ל כהרמב"ם בזה דאם לא כן הרי גם בפחות מג"ל נפסל המקוה בזה"ז ומכל שכן בנ"ד שהוא רק חשש דרבנן כמו שכתוב בס' פתח הבית פ"א דמקואות דמדאורייתא הרי רביעית מים דחזי להטביל בו ליגורות מקרי שיעור מקוה ואינו מקבל טומאה אלא דרבנן בטלוהו וע"ש בסוף הפרק עוד בזה שכתב ג"כ כן אם כן פשיטא דאין לחוש לדעת יחיד וערש"י פסחים (י"ז ע"ב) ד"ה בקרקע וכו' דמפורש כן וגם בגוף הדבר יש לעיין דלפמ"ש הכ"מ פ"ב מטו"א הכ"ו אם מי הגשמים שבאו בתחלה הם נקוים ועומדים אמרינן דקמא קמא בטל ודוקא אם המים המכונסים נגרים ועומדים מתמצאת מן המים טמאים ולשיטת הראב"ד בשם דוקא אם הוחזקו גם כן במי שפיכות ונשפח זכרם מתטמאים ע"ש וע' בתי"ט פ"ב דמכשירין מ"ג מ"ש בזה ומה שרמז להרמב"ם פ"ט הט"ז לא אדע מהו ואולי הוא טעות סופר ול"ל פ"ה ה"ט ביש מזה סתירה לחילוק הכ"מ ובעכל"ל כסברת הראב"ד דכל שאין במי גשמים מ' סאה אין מי השפיכות מתבטלים דגם המי גשמים שם שפיכות עליהם ונשכח זכרן לכן פסק הרמב"ם דמקוה שאין בה מ' סאה ונפלו לתוכן מים טמאים אפילו פחות מג' לוגין הכל פסול דגם המים הקדמים

שם מי שפיכות עליהם ונשכח זכרן ואם כן לפ"ז בנ"ד כשעושין הלינור בשעת הגשמים שירדו למקוה אפילו אם ביני וביני קודם שתתמלא עם מ"ס יפלו לתוכה נטפי הזיעה מכל מקום בכה"ג שעושה לשם כך ומי הגשמים הולכין וזוחלין להמקוה בודאי ל"ש לומר שמים הקודמים נשכח זכרם וגם הרמב"ם מודה שאין המקוה נפסל בכך:

ועוד יש לדון בזה דהנה הרמב"ם רפט"ו מטו"א פסק דמים שבקרקע אינם מתטמאים אלא לרצון ומדברי הרמב"ם פי"ב מטו"א ה"ב וה"ג נראה דלא שני בתלישת המשקה ברצון אלא בעינן שיגעו באוכלין לרצון ואף דהראב"ד שם כתב דשני במה שתלשה בתחלה ברצון ובכ"מ הטעמים גם בדעת רמב"ם כן מכל מקום במרכבת המשנה שם העלה בדעת רמב"ם דלא כהראב"ד ואף דמשקין טמאים מטמאים אפילו שלא ברצון היינו משום דהכשרו וטומאתו באים כאחד אם כן דוקא היכא דמטמא שלא לרצון אבל במים שבקרקע שאין מתטמאין אלא לרצון ולא תליא בהכשר שהרי המים מוכשרים הם ואפילו הכי אין מתטמאין אלא לרצון ואם כן יש להבין מ"ש הר"מ סוף פ"ה דמקואות דמקוה שאין בה מ' סאה ונפלו לתוכה פחות מג' לוגין מים טמאים נפסלת ובע"כ משום דהמים טמאים מטמאין המים שבמקוה והא אין מתטמאין אלא לרצון וצ"ל דניחא ליה לבעל המקוה שיפלו לתוכה מים עד שתתמלא כשיעור ואף דהשתא דמתטמאין לא ניחא ליה כבר כתבו התוספ' פסחים (כ"ו) גבי עלה עליה זכר ועוד בכ"ד דבכה"ג כיון דאם יהיה כשר ניחא ליה לכן פוסל (ובזה יש לומר טעמו של הרמב"ם שסיים דאם המקוה מ' סאה חסר קורטב ונפלו לתוכה פחות מג"ל מים אם חזר ונפל לתוכו קורטב מי גשמים כשר ותמה הב"י ע"ש ומ"ש ליישב הוא דחוק מאד. ומה לי חסר קורטב ומה לי חסר סאה כיון שבכך השוו מדותיהם דחסר קורטב פסול כדאיתא בר"ה (י"ג) ולפמ"ש יש לומר דכיון דחסר רק קורטב הרי לא לרצון שיפלו בתוכה יותר מהקורטב כי הוא ללא יועיל ואם כן אין המים טמאים מטמאים המקוה ואף שיש בתוכן קורטב מים שהוא לרצון הרי מתבטל הקורטב הזה בשאר המים הנופלים עמו בנפילתן יחד וכיון דרובו שלא לרצון אינם מטמאין המים שבקרקע כלל ולכן כשחזר ונפל קורטב מי גשמים חוזר להכשרו אך דמכל מקום לא הונח בזה דאם כן אם נפל רק קורטב מים טמאים יפסלו המקוה והי"ל להרמב"ם לחלק בכך וגם יש סיוע ממשנה פ"ז דמקואות מ"ב אלו פוסלין ולא מעלין המים בין טמאים וכו' מקוה שי"ב מ' סאה חסר קורטב ונפל קורטב מהם לתוכו לא העלהו ופסלו בג' לוגין ומבואר דגם במים טמאים לא נפסל בקורטב) ועכ"פ בנידן דידן שממשיכין מתחלה מי גשמים בשטף שיש מהם הרבה די והותר כשיעור מ' סאה אלא שאי אפשר שיומשכו ברגע אחד דרך הלינור אבל הם יורדים בשפע בלא הפסק ובודאי אין בזה רצון שיפלו לתוכה טיפות הזיעה המתהוה על גבי הכותלים שאינם מים נקיים כלל ונמאסים והם נופלים שלא לרצון אם כן הרי שלא לרצון אין המים שבקרקע מתטמאין לשיטת הרמב"ם עצמו כיון שנפילתם להמקוה שלא לרצון ואין זה בכלל כל שתחלתו לרצון כמ"ש לעיל בשם מרכהמ"ש בשיטת רמב"ם וגם הרמב"ם מודה דהמקוה כשרה וכיון שכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם יש לסמוך על הסברות שהעליתי ולומר דבנ"ד גם הרמב"ם מודה. אולם במה שכתבתי למעלה מדברי פה"ב דמה"ת רביעית אינו מקב"ט הגם שכ"ה בראב"ד רפט"ו מטו"א אבל יש לפקפק בנ"ד דהא נפלו נטפי הזיעה קודם שנפל רביעית מי גשמים להמקוה:

ובעיקר הדבר שכתבו הרא"ש ריש הלכות מקואות והר"ן בשבועות בשם ר"ת ותוי"ט פ"ב דמקואות מ"ה דאם נפלו ג' לוגין שאובין למקוה בתחלה פוסל מה"ת היינו רק למ"ד דכולו שאוב פסול מה"ת אבל למ"ד דכולו שאוב רק מדרבנן פשיטא דגם זה רק מדרבנן וע' בס' האשכול סימן כ' שהביא גם כן שיטה זו וכתב עלה שד"ז לא שמענו מרבותינו ולא נמצא בתלמוד ע"ש וגם מדברי הש"ג פ"ד דב"ב בסוגיא דלגור וכו' מוכח להקל ע"ש ותבין. ועפ"ז נראה דאם מכשירין המקוה בחלב אויין אף דלשיטת הראב"ד שינוי מראה פוסל רק מדרבנן ובמק"א העליתי שכ"ה גם דעת רש"י במכות (ג') אם כן יש לומר דל"מ להכשיר פסול של תורה מכל מקום הרי דעת הרמב"ן ורשב"א ונימוקי יוסף יבמות (פ"ב) נראה דסבירא ליה דשינוי מראה פוסל מה"ת וכ"ה דעת המבי"ט בק"ס והלבוש אם כן הוי ספק ספיקא להכשיר גם בנפסלה בשאובין בתחלה:

והנה מ"ש רו"מ דגם לשיטת רמ"א סמ"ד דאם המשיך תחלה מים פסולים ל"מ מה שהביא אחר כך רוב מים כשרים דבלא כונה יש לומר דמודה להקל והביא ראיה מהא דסמ"ז שכתבו הט"ז וש"ך דכיון שנתוסף יותר נטהר ברבים והמשכה. והקשה דהא אכתי קודם שנתמלא מ' סאה מהמעין נבלעו שאובין והוי כהמשיך תחלה ובע"כ דבלא כונה אינו פוסל אבל יש לפקפק דשאני הכא דבליריף שהוא מעין אין לחוש לזה אבל מכל מקום נראה ראיה לדברי רו"מ מהא דפ"ב דמקואות מ"ז המניח קנקנים בראש הגג לנגבן וכו' דלר"י ב"כ וב"כ ישבר ובתוי"ט שם תמה על הרמב"ם שפסק כר"י והא אין המשכה כשרה אלא אחר רוב כשרים והניח בצ"ע ובתוס"ח שם תירץ משום דהכא לא נתכוון לכך ואף דיש לחלק בין בלא כונה דהתם ובין שלא במתכוון דהכא מכל מקום עכ"פ מוכח דאף דבכל שאובין גם שלא בכונה פוסל לדידן דלא קיימא לן כר"ש בפ"ד מ"ו שם ודברי הרע"ב שם בד"ה לנגבן וכו' שכתב דכיון דלא נתכוון לא נעשו שאובין סותרים למ"ש בעצמו אחר כך דהתם משום דהמשיכוה כשר ולא דמי להא דמ"ט שם דאין כל הכוונות שוות ועכ"פ מוכח דגם להרמב"ם דבעינן המשכה אחר שכבר היו רוב כשרים מכל מקום בלא כונה בכל גווני כשר וה"נ יש לומר בנ"ד:

ומה שכתב רו"מ שבזכרונו שראה בחרונים דפ"ר בדרבנן גם בשאר איסורים שרי הנה כ"ה בתשו' ח"ס חיו"ד סימן ק"מ והוכיח מדברי הרא"ש שבמג"א סימן שי"ד והמג"א כתב דנקט הכי משום שאר איסורים ומוכח דבשאר איסורים לכ"ע שרי אבל אני בהגהותי לאו"ח שנדפסו באונגרין כתבתי דלפמ"ש במחה"ש שם בכונת מג"א נדחה ראייתו וגם הבאתי מהתוספות מ"ק (דף ד' ע"ב) ד"ה מפני וכו' דמוכח להיפוך וע"ש ביד דוד והבאתי מהט"ז יו"ד סימן קמ"ב סקי"ד דמוכח כדעת הח"ס אבל בעיקר הדבר שהבאתי בתשו' הקודמת מדברי הרא"ש רפ"ד דמכשירין דבמה שהוא פס"ר מקרי מכוון שמתי אל לבי דיש סתירה לזה מתוספתא שבר"ש פ"א דמכשירין מ"ד על הא דנהלכו על המרעיד את האילן וכו' ונפלו מבד לבד ומים נופלין על הפירות דב"ה סברי כיון דלא מכוון להשיר מים אין כאן מחשבה וב"ש סברי כיון דאי אפשר זה בלא זה מחשבה הוא והרי הן בכי יתן ע"ש הרי דבסברא זו פליגי ב"ש וב"ה ואנן קיימא לן כב"ה דבכה"ג לא מקרי מחשבה ובעכל"ל דדוקא בבוחה לשתות בפיו ובספמו שבשעת שתייתו אי אפשר בענין אחר הוי כמכוון אבל התם שאחר רעידתו נופלים מן הבד השני על הפירות לא מקרי מכוון אף דהוי פס"ר אם כן בנ"ד שהשופך מים להעלות הזיעה למעלה במקום שמזיעין בגובה אלא שהזיעה נופלת גם על הכתלים ואחר כך נוזל הזיעה להמקוה שפיר הוי בלא כוונה ועוד נראה לפמ"ש הרא"ש פ"א דמכשירין מ"ג במשנה דנרעיד וכו' סוכה ענף אינו בכי יתן אף אם היו תחתיו פירות תלושין כיון שלא נפלו המים מן הענף שהרעיד על פירות בלי הפסק הואיל ונפלו מן השני שלא ברצון הבעלים וב"ש סברי דמיקרי ברצון הואיל והרעידה הראשונה להוציא משקין וכו' עכ"ל. ומבואר דלב"ה בכה"ג יש הפסק בינתים ולא נפלו מהמקום שהוא מרעיד להפיל שם מקרי שלא לרצון אף שתחלתו על ענף הראשון היה ברצון אם כן הכא נמי בנ"ד שהזיעה עולה למעלה על התקרה כנראה בחוש והוא מתכוון רק שיעלה למעלה אלא שחוזר ונופל על הכותלים אם כן מקרי שלא לרצון אם כן לשיטת הרמב"ם עצמו דמים שבקרקע אינם מתטמאים אלא לרצון אין חשש בנ"ד וגם יש לדון בזה עפמ"ש רש"י זבחים (ל"א ע"ב) בד"ה הא ר"ש וכו' ואם תאמר פס"ר הוא אפשר דמזלף ליה בטיפין דקות מאד הילכך א"כ מכבה בטיפין גסות דשא"מ הוא ע"ש וכ"ה בש"ג שבת פר"ח האורג ומוכח דאף על גב דהשתא פ"ר הוא מכל מקום כיון דאפשר לעשות המעשה באופן שלא יהיה פ"ר מקרי דשא"מ גם כשעושה באופן שהוא פ"ר [א"ה בהמ"ח כ"ה בתי' הרשב"א שבת פר"ח האורג ובמה"ש ביארתי בזה דברי הירושלמי פ"ו דתרומות

התמוהים בהא דאיתא שם דמותר להדליק נר חנוכה בשמן שרפה ודוקא היכא דלית ליה שמן אחר אבל אי אית ליה שמן אחר אסור והוא תמוה כנודע ולפי הנ"ל א"ש דהא כ"כ המפורשים הטעם דמותר באם לית ליה שמן אחר משום דמצל"נ ולכאורה הא יש לו הנאה"נ דנהנה מפרוטה דר"י וע' תוספות שבועות (מ"ד) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכ"כ האחרונים דגם במצוה דרבנן איכא הנאת פרוטה דר"י אבל יש לומר דהוי דשא"מ ומוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו כדאיתא בשבת (כ"ט) רק הא הוי פסיק רישיה ובכה"ג אסור אף באינו מכוון אבל אפשר להדליק בשעה שאין שם עני וכמ"ש התוספו' שבועות הנ"ל דיוכל להיות שיתקע בשעה שאין שם עני ע"ש ואם כן אפי' מדליק בשעה שיש שם עני הוי דשא"מ ול"ה פס"ר דהא אפשר בהיתר וכנ"ל וזהו היכא דלית ליה שמן אחר אם כן אינו מתכוון רק לקיום המצוה והוי שפיר דשא"מ ומותר אבל אם יש לו שמן אחר והוא מתכוון להדליק דוקא בשמן שרפה ובזה הוי דבר מתכוון ושפיר אסור] אם כן הכי נמי בנ"ד כשיעשו על גבי המקוה הקרה באופן שלא יגיע לכותלי המקוה שום זיעה הרי לא יפול מהזיעה לשם אם כן שוב גם עכשיו הוי דשא"מ ובצירוף כפי שכתב כת"ר בעשו סילונות מאבנים וצימענד סביב כותלי המקוה שיזל הזיעה מן הכותלים להם ולא למקוה אף שאינו מועיל לגמרי אבל עכ"פ היכא הוכחה וגי"ד דלא ניחא להו בכך ולכ"ע מהני בכה"ג שיותשר כשלא לרצון:

ומה ששאל אם מים זוחלים מטהרים השאובין והביא בשם תשו' ב"ש ח"ב סימן ע"ו שחולק בזה על הח"ס ודעתו להקל אבל לא כן הוא דשם הביא רק דעת הח"ס דמי גשמים זוחלין מקב"ע ועל זה חולק עליו אבל להכשיר השאובין מבואר בב"ש סימן פ"ו שהדבר ברור שאין מכשירין והביא כן בשם מהרי"ט סימן י"ח שכ"כ להדיא וע' בשו"ת ר"מ שיק יו"ד סימן קל"ח שהאריך להוכיח שד"ז הוא מחלוקת הראשונים ובמהרי"ק שרש קנ"ו מפורש להחמיר וסיים שאין להקל בזה וע"ע בנח"א שבאשכול סוף סימן כ"ג שהעיר בקצת ראיות של הר"מ שיק אבל לא ביאר יפה. אך באם הזחילה לא תהיה ניכרת לעין הרואה אף שיבורר שבמשך איזה שעות מתמעטים המים אינו בכלל זוחלין כנודע. וכבר ביארתי דיש להקל על ידי החלב גם אחר שיופסלו בהשאובין במיעוטן וגם נתבאר שאין לחוש בזה מכח שיטת רמב"ם דבמים טמאים פוסל גם בפחות מג"ל. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכג

להרב הה"ג וכו' מו"ה משה מישל שמואל שפירא נ"י אבד"ק ראגאווא. ברוסיא.

מכתבו הגיעני ומה שחקר במה שעושים הרופאים חוקני מזון דרך המעים ויכולים לחיות בהם גם כמה שבועות אם הוא בכלל איסור אכילה ביו"כ כיון שהם בכלל הנאת מעים והביא מדברי הח"ס או"ח סימן קכ"ז וכ"ס סימן קי"א ולצדד דדוקא דרך אכילה בפיו חייב משום הנאת מעיו ולשיטת השאג"א סימן ע"ה ע"ו גם בשלכד"א אבל לא בנכנס דרך מעיו מלמטה:

הנה גם לעד"נ כדבריו וטעמא אמינא עפמ"ש בחולין (ע"א ב') כלום עושה עיכול למטה אלא על ידי מעלה וכו' ופרש"י שאם לא יכנס דרך פיו לא יתעכל במעים לעולם ע"ש א"כ הרי כל חיות האדם מתהוה על ידי עיכול המאכל ומתחלק ממנו להכבד וממנו מתהוה דם וכן ממנו נמשך בכח המחלק לכל אבר השייך לו ובפרט אל הלב והגידין אבל במכניסין דרך מטה שאינו מתעכל לעולם הרי אין נמשך ממנו התהוות הדם וכל חיות האברים ואין זה בגדר אכילה כלל וליכא למגזר ביה אטו דרך אכילתן. ומ"ש הרמב"ם פ"ו מה"ש דהנשבע שלא יאכל ז' ימים הוי בכלל שבועת שוא היינו משום דאף דמשכח"ל שיחיה על ידי חוקנים הנ"ל יותר מן ז' ימים בלא אכילה מכל מקום מתהוה בו מחלת חסרון מרוצת הדמים וכדומה והא דאיתא בירושלמי פ"ב דנדרים דהנשבע שלא יאכל ג' ימים וכו' שהובא בכ"מ שם וכתב שלהרמב"ם הנ"ל גי' אחרת הנה בילקוט מגלת אסתר וכי אפשר לצום ג' ימים ולא ימותו הרי כגי' הירושלמי ואי אפשר לגרוס שם ז"י שהרי קאי עמ"ש וצומו עלי שלשת ימים וגו' ונ"ל דאף שיש יחידים שיכולים להתענות יותר מן ג' ימים מכל מקום רוב העולם אי אפשר לסבול תענית כזה ובפרט האנשים הרכים ועדינים וחלושי המזג מתים מזה ולכן מקרי גם כן שבועת שוא דאזלינן בתר רובא דעלמא ותדע שהרי ידוע כי רבים התענו משבת לשבת וחיו ובע"כ דכונת הילקוט רק על רוב בנ"א. ועכ"פ כיון דליכא עיכול כלל במאכל הנכנס דרך מטה אין בו גדר אכילה אשר עליו יחיה האדם וגם כיון שאין הדם ניזון מזה בלא עיכול הרי הדם הוא הנפש וביו"כ כתיב הנפש אשר לא תעונה. והן אמת דלפי מ"ש התוס' בסוטה (ל' ע"א) ד"ה שליש וכו' דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וכו' אם כן אמאי השותה ביו"כ חייב אבל יש לומר דבמשקה דרכו בכך ולכן חייב אבל באמת דברי התוספ' תמוהים ומבואר בר"ש פ"ט דפרה מ"ה דמשקה מתעכל במעל"ע ודבריו מוכרחים שם מן המשנה ונ"ל דכונת תוס' רק דקודם מעל"ע אין משקה מתעכל אבל בנ"ד שאינו מתעכל לעולם אין זה בגדר מאכל רק כמונח בקופסא וכמו שהם נכנסים כן הם יוצאים ומזה יש לדון במ"ש בשו"ת הלק"ט ח"ב סימן רפ"ב עד סימן רפ"ה שלצדד דבשתיית מים כיון שאין זנים כלל ליכא חיוב כרת ביוה"כ ובשער הזקנים תמה עליו ולפמ"ש יש לומר דכיון דמבואר בבכורות (ז' כוע"א) גבי מ"ר של כוכים ונמלים דמיא טול ומיא נפיק לא דמי לאכילה ושתיה דשאר משקים אבל מ"מ כיון שנכנסים דרך הפה יש לומר דמקרי שתיה אבל בנ"ד לכ"ע אין בגדר אכילה ושתיה כלל ומכל מקום בודאי אין לסנף חולה הצריך לאכול ביוה"כ אפילו רק פחות מכשיעור ולזונו בחוקני מזון דכבר כתבתי שחיותו של אדם מן הדם כי הדם הוא הנפש ובכה"ג שאינו מתעכל הוא בכלל עינוי נפש ויוכל לבא לידי סכ"נ:

ומ"ש מדברי האחרונים בדין אכל לצורך פ"נ אם הותר לו אחר כך לאכול בו ביום גם שלא לצורך פ"נ כבר כתבתי בפתיחת חיבורי גי"ד אות מ"א מדברי הרשב"א קידושין (כ"א) דמפורש ד"ז דאסור לו לאכול אח"כ. ומ"ש להסביר דברי הגש"ר על פי דעת הרמב"ן כבר זכיתי בזה בהגהותי על האו"ח שנדפסו בארץ הגר:

סימן קכד

להרב הה"ג וכו' מו"ה דוב בער עליאש נ"י אבד"ק קאמיניטץ ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שנחלה בגרונו עד שלא יכול לאכול כלל והרופאים בקיעוו עשו לו ניתוח ועשו נקב בחלקת צוארו ודרך שם יאכילוהו בשפופרת ושאל איך יתנהג ביוה"כ הבע"ל וכפי ציור השאלה אין המאכל נוגע בחיך כלל כי נכנס למטה מהחיך לגרונו והאיש חלש והרופאים יאמרו שיאכל וישתה הרבה לחזק גופו ויש תקוה כי אחר איזו זמן תסור מחלתו ויאכל ככל אדם:

הנה מ"ש מפלוגתא דכופג"ה אי אזלינן בתר הנאת גרונו או בתר הנאת מעיו הנה בתשו' ח"ס או"ח סי' קכ"ז העלה דגבי יו"כ דשיעורו בכותבת תליא רק בהנאת מעיו וכבר הבאתי בהגהותי לאו"ח שנדפסו בארץ הגר בשם כמה מחברים שתמהו עליו מהא דשבועות (י"ג) דחנקתיה אומצא וכו' וגם מהא דיש אוכל וכו' ובתוס' כתבו דבשבת בליעתו הנאתו ומוכח דבאותה שעה מתחייב גם משום יו"כ דאם לא כן אין האיסורים בב"א וע' בתשו' כ"ס סימן קי"ז ודברי חיים סימן ל"ג והארכתי בזה בתשו' להגאון אבד"ק מיר ואכמ"ל אבל מכל מקום אין הכרח מזה לחייב משום הנאת מעיו לבד ובנ"ד שאינו מרגיש שום טעם אין בזה הנאת גרונו כמבואר ברש"י חולין שם דהנאת גרונו היא בחיך אשר יטעם אוכל אבל מדברי הירושלמי פ"ג דשבועות ה"ג שהביא המל"מ פי"ד ממ"א הי"ב שרמז רו"מ מוכח דגם בכרך בעלין חייב ומוכח דבהנאת מעיו לחוד חייב אבל במה"פ של הירושלמי שם דחה דברי המל"מ די"ל דהכונה שכרך בעלין ומ"מ נוגע המאכל בגרונו:

וגם

והנה בש"ס דסוטה (י"ח ע"א) בעי רבא השקה בשיב מהו בשפופרת מהו דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך ובתוס' כתבו דאין לפשוט מהא דכרכן בשיב אף ידי מלה לא יצא דהתם מפסיק השיב בין המלה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק מיבעי"ל ע"ש והתם בנתן את השפופרת לתוך פיו אבל בנ"ד שנותנים השפופרת לתוך הגרון למטה מן החיך בודאי הוא שלא כדרך שתיה וכבר העלה בשו"ת בנין ציון סימן ל"ה דשלכד"א ביו"כ פטור אבל אסור ועי' בירושלמי פ"ו דנזיר ה"א בהא דמייתי פלוגתא דר"י ור"ל בדין חלקו לכזית מבחוץ בשאר איסורים ומשיק דחייב דדרך אכילה הוא ומוכח דאם לא היה דרך אכילה בכך היה פטור ומוכח דבכל גווני שאין דרך אכילה בכך פטור בכל האיסורים ואם כן כיון דגם ביו"כ פטור שלכד"א אם כן גם בנ"ד פטור ולכן באם אפשר שיאכילוהו בפחות פחות מכשיעור בודאי נכון לעשות כן ואם לאו יאכילוהו כפי מנהגם. ומ"ש לדרוש ברופאים הנה בכל המקומות הרופאים הם קלי הדעת אבל מכל מקום לא יהא אלא ספק פקוח נפש יש להקל. ובפרט בנ"ד דהוי שלכד"א ולדעת כמה מחברים הוי רק מדרבנן גם ביוה"כ. ועי' בשו"ת הלק"ט ח"א סימן ל"ה בדין שואף איסור דרך נחיריו דהוי שלכד"א דכל שפינה בעשייתם לא עשה כלום והביא ראיה מאכל חלי זית והקיאו וחזר ואכלו דחייב כדאיתא בחולין (ק"ג) ולמ"ל חזר ואכלו הרי בהקאה עבר בגרון אלא ודאי דבעבר שלא כד"א אינו כלום ע"ש אך דהכא לענין יוה"כ וכבר כתבתי דאין חילוק ועי' באה"ט יו"ד סוף סי' פ"ד. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכה

להרב המאוה"ג הצדיק וכו' מו"ה יצחק אבד"ק אלעסק נ"י.

מכתבו הגיעני ועו"ד שאלתו בעסק השו"ב דקהלתכם שהחזיקו בכפרים זה קרוב לשבעים שנה בחזקת אבותיהם בכתב קבלה מאנשי הכפרים וקאתם קנו מהשו"ב דשם בכסף מלא מפיהם ומפי כתבם ששלח אלי ההעתקות וגם ראיתי כתבי הרבנים והצדיקים שבדור הקדוש שאסרו איסר לבל ישיגו גבולם ועתה בהתחדש חק הקולטו"ס בנימוסי קיר"ה ונלוו כפרים הנ"ל להקהל מעיר הסמוכה יבקשו הקהל דשם לדחות חזקת השו"ב הנ"ל ולספח הזביחה להשו"ב מעירם ועל ידי זה יקופח לגמרי חיותם של השו"ב מאלעסק כי הוא עולה למחצה הכנסתם ופרנסתם המוחזקת להם. עכת"ד השאלה:

הנה כבר נשאלתי בזה מעיר גלאגוב ודאמבריווא ועוד מכמ"ק והשבתי דלפמ"ש הש"ך בחו"מ סימן ע"ג להוכיח דבדבר שנוגע בין אדם לחבירו לא אמרינן דדמ"ד אם כן ה"נ אין להשיג גבול השו"ב שהחזיקו כבר בהכפרים ואפילו בדבר שאינו מבורר בדתה"ק שדעת הראב"ד דיש ללמוד מדיני אוה"ע ומנהגיהם והובא בב"י סימן ע"ג ובסמ"ע וש"ך סקל"ו וכן הוא בש"ג פ"ד דסנהדרין בשם בעה"ת ובתשו' רשד"ם יו"ד סימן ק"א מכל מקום להו מילתא דפשיטא הוא שהרי בסימן קל"ב ס"ג הביא בש"ע ב' דיעות בדין ב' שערבו לאחד והמעיין בב"י ימצא דתליא אם יש ללמוד ממנהגיהם בכה"ג שאין הדין מבואר אצלינו ובנ"ד שהדין והמנהג פשוט כמ"ש בחיבורי דע"ת סימן א' ועי"ש בסוף סימן הנ"ל תשו' גדולים וצדיקים איך החמירו בזה לקרוא המשיג גבול בשם רשע וכופר ושאפילו בדיעבד שחיטתו אסורה פשיטא שכן הוא ומצאתי בב"י חו"מ סימן שס"ט מחודש ד' שהעתיק תשובת ר' יעקב ישראל בדין מלוה על המשכון שבסימן ע"ג והביא כמה דיעות דלא אמרינן דדמ"ד אלא בקרקע וי"א דדוקא במה שהיא תועלת המלך אלא שהרשב"א והר"ן דחו דיעה זו ובנ"ד פשיטא דל"ש דדמ"ד וכו' ועוד שאין בשררה מכרחת שימכור המשכנות אלא נותנת לו רשות וכל שאינו מכרית אינו דדמ"ד וכו' וכן כתב הנימוק"י בשם ר"י וכן נראה מדברי הרמב"ן והה"מ פכ"ז ממלוה עכ"ד ובד"מ שם אות ג' העתיק גם כן דברי נימוק"י וכתב שלא נראה כן מהמרדכי פח"ה שכתב דד"מ לענין חזקת חלונות והוא תמוה דשאני התם שבא מכח עכו"ם לכן דינו כעכו"ם ולזה העירני ח"א וגם לפ"ד הד"מ הרי סיים שהר"י מיירי בדבר שאינו מדיני המלוכה אלא שחקק המשפטים בערכאות ואם כן ה"נ שאינו אלא בחוקי הפאליציי הרי גם הד"מ מודה דהיכא שאינם מכריחים לדון כן אלא נותנים רשות אין בזה דדמ"ד נגד דיננו וא"כ ה"נ הרי אין הכרח בדא"ה להעביר חזקת הזביחה מן השו"ב שהחזיקו בזה וגם רשות בידם להעמיד שו"ב מעיר אחרת שישחוט שם אם כן פשיטא דאסור להשיג גבולם ועי' בתשו' מהרשד"ם חו"מ סימן רכ"ד שהסכימו עמו מהר"י טאיטאצאק והר"א ירושלמי ור"ש הלוי דלא אמרינן דדמ"ד בדבר שבין איש לרעהו ולכן התקנה והחזקה קיימת והעובר נקרא רשע וגזלן ע"ש באורך ועי' בשו"ת שמש לדקה חחו"מ קונ' פני הכרובים סימן י"ב שהעתיק לשון בעה"ת ועוד כמ"פ דבמה שאין המלך מכריח לדון כן לא אמרינן דדמ"ד כיון שיש רשות מדד"מ [שלא] לנהוג כן וע"ש סי' י"ג ובפרט בסימן י"ד שביאר היטב דבר זה והביא בשם מהריב"ל ובנו שמואל ומהרי"ט ופרח מט"א דהעובר ע"ז מחלל התורה ועתיד ליתן את הדין והביא מתשו' הרמ"ע סימן מ"ג בשם מהרי"ו ור"מ רקנטי דגבי דברים שנוגעים רק לצרכי צבור ולגרמייהו עבדי לכ"ע לא אמרינן דדמ"ד ובתשו' שאר עשק סימן ד' דבמה דלא איכפת להשרים אם יעשו אם לא יעשו ליכא משום דד"מ ובתשו' מהריב"ל ח"ג סימן ק"י הביא כל חילוקי דיעות וסיים דכיון דיש סברא לחלק הבו דלא לוסיף וכ"ה בתשו' לחם רב סימן קכ"ז ומשיק דבכל ספק ומחלוקת פוסקים בזה יש לפסוק כדין הוה"ק ע"ש באורך וכ"ה בתשו' שב"י ח"ב סימן קע"ו:

והנה ראיתי בשו"ת טטו"ד תליתאה סימן ס"א שכתב דהא דמבואר בפוסקים דכל השייכים לבית החיים שייכים להם בכל דבר מכל מקום בזה"ז דיש דד"מ למי שייכים הכפרים במש הכל תלוי בדד"מ כפי המש ובחיבורי דע"ת סימן א' שקפ"ה שהבאתי שמוכין מש"ס דיבמות (י"ז ע"א) כסף גלגלתא להיכא יהבית א"ל לפום נהרא א"ל אם כן מפום נהרא את ומרש"י נזיר (ז' ע"א) ד"ה וליהוי וכו' מכל מקום לענין חזקת השו"ב שכבר החזיקו בדבר כתבתי שם דגם הטטו"ד מודה ועי' תשו' שו"מ תליתאה ח"א סימן רל"ב שפסק גם כן כדברינו. וכבר נתבאר בטעמים נכונים וברורים בעזה"י שכן עיקר בדעת תורה ודעת נוטה ואם אולי ח"ו השו"מ לא יאבו להטות אוזן קשבת חלילה להשו"ב דשם להציל את עצמו בממון חבריהם דאפילו במקום אונס ממון אסור כנודע. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכו

להרב וכו' מו"ה דוב בער קימעל נ"י מקנעהניטש.

מכתבו הגיעני ועו"ד שאלתו במה שנהגו סוחרי יהודים שמוכרים הנהר לצוד בו שקלים שקורין ראקעש ומוכרים ליידים עכו"ם ומשלמים מכל שאק איזה סכום אם מותר גם ליהודים להשכיר א"ע לצוד ולהוליך להבאהן ולשמע אוזן שמע שגם פה"ק נהגו להקל ולא מחיתי בידם הנה פה"ק מוכרים את הנהר לצוד דגים אלא שיש בנהר ג"כ ראקעש ואם כן יש לדמות דבר זה למ"ש הט"ז סוף סימן קי"ז ללמד היתר על אותן שמוכרין כפרים ובכלל זה היזירים שבחאר והישראל מגדלן וכתב דעיקר כונתם לשכור שאר דברים והוה ליה כנזדמנו ולא ניחא להו דליקני איסורא ועדיין הם של השר ואף דהש"ך סק"ט פסק דגם בנזדמנו צריך למכור הטמא והטהור יחדיו הרי דעת הב"י אינו כן ובפר"ח דחה דברי הש"ך וקיים דברי הב"י ואף שהפר"ח סק"ח כתב דדוקא לצוד שרי ולא לקנות יחד הרי בפר"ת סק"ה פסק להקל וכ"ה בל"ל סימן ס' ונו"ב מ"ת סוף סימן ס"ב ועוד יש לדון בזה לפי המבואר בחו"מ סימן רע"ג סי"ב ובלח"מ פ"א מזכיה וש"ע הרב בקו"א מהל' הפקר והשגת גבול דשל עכו"ם שאינו מלך הנהרות הם הפקר ולא זכה בהם כלל מדינא וא"כ במוכר לעכו"ם אינו רבאי ליקח מעות בעד השקלים כלל ודמי למ"ש הרמב"ן בהובא בר"ן פ"ק דחולין בסוגיא דמפני שהם מחליפין ורפ"ה דע"ז בשם הירושלמי בהא דמכרן וקידש בדמיהן וכו' ובמל"מ פ"ה מאיסות ה"ז ופט"ז ממכירה ועי' תשו' ב"ש ח"ב סימן קפ"א ותשו' נא"ד בסופו ועי' בהה"ע סוף סי' כ"ח וגם בשוכר יעכו"ם לצודן אין שליחות לעכו"ם וגם על ידי פועל רבים חולקים על המח"א וש"ל דא"ש לעכו"ם וגם יש דיעות דגם לחומרא אין שליחות ולביטת

כנ"פ רק גרבית יש לעיין [א"ה בהמ"ח ע' תוספתא תרומות כופ"א מעשה בפיגא בישראל אחד שאמר לגוי תרום לי גרני והרמה וחזרה תרומה לגורן ובא מעשה לפני ר"ג ואמר הואיל והגוי תרם אינה תרומה ומבואר דאף לאומרא א"ש לעכו"ם דאם לא כן הרי הגורן מדומע גם מבואר בתוספתא שם כותי שתרם של חברו ושל ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה ומבואר דגם מעכו"ם לעכו"ם א"ש דהא גוי שתרם תרומתו תרומה כדאי' בקידושין (מ"א) וכמ"ד ואם עשה שליח לחברו הרי מבואר דאינו תרומה ותוספתא זו נעלמה מעין כל ובחיבורי על התוספתות הארכתי בזה ואכ"מ] ולא זכו בהם כלל ואין זה דרך סחורה דדוקא בקונה וזוכה בהן ותוזר ומוכר מקרי סחורה בדבר האסור מה שאין כן בזה אך דבזה יש לומר דהכלים שלדין בהם שהם של ישראל זוכין להישראל מדין חצרו אבל יש לומר דכיון דאסור לזכות שוב אין חצרו זוכה לו כדאיתא כה"ג בב"מ ק"ב וגם שמעתי כי השקלים הנ"ל מזיקין להדגים אם כן מותרים למכרם לעכו"ם להציל א"ע מן ההפסד אבל למכרם לישראל כדי להרויח בהם ודאי דהקונים אסורים לקנות וגם המוכר עובר בלפ"ע ואף שהט"ז סק"ב לידד להקל גם להאחר שיקנה מזה ולמכור לאחר כיון שנזדמנו למוכר מכל מקום בתשו' ח"ס סימן ק"ח ותשובת מהרי"א יו"ד סימן קמ"ח דחו דבריו אך בתשו' משיבת נפש סי' ל"ט חזר וקיים דברי הט"ז ועמ"ש בדע"ת סימן ס' סק"ז ומ"מ עכ"פ יש להם ע"מ שיסמוכו אך אם הנהר עיקרו רק שקלים ורמשים ומיעוטו דגים אין בו שום היתר כמובן:

ובדין פועל זה זמן רב דתיתי דברי תשו' ב"ש סימן קל"ב שכתב ראיה מרמב"ם פ"ו משמטה ה"ג לאסור והבאתי מהא דע"ז (ס"ב ע"ב) והתוספות ד"ה חמרין וכו' דמוכח דדוקא בחמרין דמי לסחורה מה שאין כן בפועל אם כן בפועל שכיר יום יש להקל ובפרט לשיטת הרמב"ן ור"ן וריטב"א שם דדוקא בפירות עבירה אסור פשיטא דיש להקל וגם בשו"ת ב"א החדשות דף ט"ו ע"ב וט"ז ע"א מבואר דמותר להיות פועל ולהשכיר עגלות להוליך דגים טמאים ול"ש לגזור שמא יבא לאכלו רק בשלהם ולא בשל אחרים ורמז לתוס' ורשב"א סוף פרק הנזקין וחולין (ז') אבל דוקא היכא דנזדמנו ואין הסוחר עובר אבל היכא דהסוחר עובר אסור לסייע ידי ע"ע וגם כתב שם דבפועל עני יש לסמוך ע"ד רש"י סנהדרין (כ"ו) גבי אגיסטין אני בתוכה וכו' דבעכל"ל דס"ל דבשכר ליכא משום מסייע ידי ע"ע כמו שכתבו התוספות סוף פרק הנזקין דיש לומר כן אלא שכתבו דדוחק לומר כן ורש"י ס"ל כן ובשעה"ד יש לסמוך על זה ע"ש ואם כן בנ"ד אם הנהר רובו דגים אין למחות ביד הבע"ג עניים להשכיר א"ע להוליך השקלים להבאהן. ובפרט להסוברים דאיסור סחורה רק מדרבנן. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכז

להרב הגדול וכו' מו"ה **חנוך העניך עהרענטרייא הכהן** נ"י אבד"ק מינכען עיר הממלכה במדינת בייערן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו אם אסור ליטע אילנות לפני ביהכ"נ ועכ"פ אם כבר נטעו קודם שנבנה הביהכ"נ ואחר כך בנוהו אם צריך לעקור ולקצוץ האילנות ורו"מ הביא נוהמג"א סימן קנ"ד והגהות רע"א שם ור"מ שיק או"ח סי' ע"ח וסימן ע"ט ותשו' בנין ציון סימן ט' ופת"ש רסי' קנ"א וגם הביא ראיה לזה מיהושע כ"ד כ"ו ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש ד' ופירש"י שהיתה האלה שטמן שם יעקב שלל שכם וביאר דקשיא לרש"י איך היה רשאי להיות אלה במקום המקדש ולכן פירש שהיתה שם מכבר מימי יעקב ומוכח להקל. עכת"ד:

הנה בגוף השאלה כבר הארכתי בתשו' לרב אחד מעיר קאליש במדינת פולין גדול דרוסיא והעליתי גם כן להתיר וגם לדעת האוסרים נראה דאם נטוע מקודם שרי שהרי בכל מקום שכתוב בתורה לא תעשה כן אין העשוי מקודם בכלל כהא דלא תזרע שדך כלאים נחלקו ר"ע וחכמים בדין מקיים כלאים ולד"ן ליכא לאו במקיים וגם לר"ע מליבנא דקרא דריש לאיסורא וכן לא תעשה לך פסל אילטריך קרא לרבות העשוי לך וביבמות (ס"א) אירס אלמנה ואחר כך נתמנה להיות כ"ג יכנס ואף דהתם דריש לה מדכתיב יקח אשה הרי מבואר שם דהיינו משום דהוי כד"א דדוקא בקיחה דנישואין ואם כבר נשא אלמנה קודם מינויו כשיטא דאינו בכלל אלמנה לא יקח כיון שנשא בהיתר קודם שנעשה כ"ג וע' תשו' שער אפרים סימן ס"ז בהמלצ התשו' שביאר דבר זה היטב והביא גם מהש"ס דע"ז (מ"ד) דאף דכתיב לא ידבק בידך מאומה וגו' אם באה היא בגבולו שהמרחץ נבנה מקודם מותר לרחוץ בו וע"ש עוד מכמ"ק בזה ואם כן ה"נ דכתיב בקרא לא תטע לך וגו' אצל מזבח אין האילן שניטע מקודם בכלל ואף דבב"מ (ל' ע"ב) יין ושכר אל תשת וגו' בבואכם בבואכם הוא דאסור הא מיקמי ומיעל שרי ולהבדיל בין וגו' אמר רחמנא אלא מה התם בשעת ביאה לא תהא שכרות ה"נ בשעת ביאה לא תהא חבימה אם כן מוכח דגם היכא דכתיב לא תחבוש הכוגה שלא יהא חבוש וכן אל תשת שלא תהא שתוי אבל נראה דדוקא היכא דאיכא הוכחה לזה כהא דמייתי מהא דכתיב ולהבדיל בין הקדש גו' כתיב וגם בהא דחבימה איכא הוכחה לזה כדאיתא בירושלמי פ"ט דתרומות ה"ה בסופה ר"ע שאל את רשב"י מיבדיקיניה כיה חסם מבחוץ והכנים מבפנים א"ל בבואכם אל אהל מועד מבואכם אל אהל מועד אר"ז לא תחבוס שור בדישו לא הדוש בשור חבוש ופי' הפ"מ דמדכתיב בדישו ולא כתיב בדיש נפיק לה ונראה דר"ז בא לייבב איך נוכל ללמוד מבבואכם הרי יש לומר דבהני הכא דאיכא הוכחה לכך דהא בעינן שיוכל להבדיל בין קדש לחול אבל בחבימה ליכא קרא ולזה מפרש דה"נ איכא הוכחה מגופא דקרא והא דר"ש למד מבבואכם יש לומר דר"ש לשיטתו דדריש טעמא דקרא כדאיתא בב"מ (קט"ו א') וגם ר"ע דרש עד"ק כדמוכח בר"ה (ע"ז א') מפ"מ אמרה תורה הביאו עומר וכו' שהה"ל וכו' ניסוך המים וכו' וכה"ג כתב המג"י בתורה"ם ליו"ד סימן קנ"ג סק"ד להוכיח מהא דאר"מ מפ"מ אמרה תורה נדה טמאה שבעה דדרש עד"ק ע"ש ולכן השיב ר"ש לר"ע דכמו דגבי שתוי מבוש דבעינן להבדיל אסור גם בשתוי מקודם ה"נ בחבימה שהוא כדי שלא תצטער הבהמה במלאכתה גם בחבם קודם אסור אבל היכא דליכא הוכחה כל העשוי מקודם שרי והכא נמי בנ"ד (ועמש"ל סימן ע' עוד בזה):

ומ"ש רו"מ ראיה מיהושע כ"ד אם כי יפה העיר אבל אם בא רש"י לייסב קו' הנ"ל היה די לומר שהיתה שם מקודם שהוקם האהל מועד שם ולמ"ל לפרש שהיתה עוד מימי יעקב ובע"כ דהלימוד מדכתיב האלה בה"א הידיעה ובע"כ שהיא האלה הכתובה בתורה מימי יעקב ואם כדברי כת"ר יש לומר דרש"י סובר דדוקא אם נוטע האילן בזמן שלא היה עדיין איסור נטיעת אילן במקדש כלל שהוא קודם מ"ת אבל אחר שנאסר גם בנוטע האילן קודם בנין אהל מועד אסור. אבל גם זה אינו נראה דהמעיין במקרא ביהושע י"ט כ"א ועוד בכמ"ק ימצא מבואר כי האהל והארון היה בשילה ויען כי שכם היתה עיר קטנה סמוכה לשילה ובשכם היה המקום ראוי לאסיפת העם נאספו שמה לכבוד משכן שילה כמ"ש המפרש (המכונה בשם רש"י) לדה"י ב' קפיטל י' פסוק ט"ו ע"ש ואז בעת כריתת ברית הביאו הארון משילה לשכם הסמוכה למען לכרות הברית לפני האלקים כמ"ש במל"ד יהושע כ"ד שם פסוק א' ושם היתה נטועה האלה ונודע כי איסור הנטיעה היה רק בקביעות כמש"ל ושם לא הועמד הארון אלא לפי שעה ולא היה שם אהל מועד כלל לכן לא היה שם חשש איסור נטיעת האילן כלל ואם כן אין משם ראיה אבל מכל מקום להלכה כבר כתבתי הנלע"ד אבל במקום שהעכו"ם נוהגים בזה בבתי תפלותיהם כבר כתבתי דאיכא משום בחקותיהם וגו' ומ"מ אם אין האילנות נטועים כפי שנוטעים בבתי תפלותיהם באיז. שינוי יש להקל כמ"ש כה"ג ביו"ד סי' קמ"ח. והנלע"ד כתבתי:

סימן קכח

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה **יעקב שמשון העליר** נ"י אבד"ק בוונאב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בעסק המרחץ שבכר יחיד מהקהל ובליל

ובליל ש"ק מזיעים שם עכו"ם והוא מחזיק ערל המקבל מהם מעות ושופך מים ע"ג האבנים להעלות הזיעה ובעל המרחץ אומר שאם יבטל זאת יהיה לו הפסד גדול וכמעט זהו עיקר ריוח שלו. והנה מ"ש רו"מ דכיון דשכירות לא קניא הוי של רבים וקיי"ל דרבים לא חשידי לענ"ד אינו כן דטעמא דרבים לא חשידי בעיני הבריות משום דמשתמא לא יעשו איסור אבל יחיד חשוד א"כ בנ"ד דלפי דעת העולם ורואות עיניהם הוא שייך ליחיד בשכירות אף אם לדינא לא קניא מכל מקום המרחץ מסור לידו והוא לבדו המתעסק בו ואין להקהל עסק בזה והוא חשוד לעשות איסור ושפיר איכא חשדא שהרי העולם לפי ידיעתם ורואות עיניהם יחשדוהו:

ומ"ש ע"ד מחה"ש רסי' רמ"ד שנעלם ממנו ד' תוס' כתובות (ה' ב"ב) ד"ה את"ל. לא אדע מהו דכל דבא"מ שאינו מכוון למלאכה אינו מטעם מלאכת מחשבת שהרי גם בשאר איסורים מותר אם אינו פס"ר אבל במכוון לעשות מלאכה אלא שאינו מכוון לתכליתה זהו משאצל"ג שלא הותר רק במלאכת שבת משום דבעינן מלאכת מחשבת ע' מג"א סימן רע"ח בשם הכ"מ משא"כ בשאר מלאכות אסור ועתוס' חגיגה (דף י ע"ב) ד"ה מלאכת מחשבת וכו' ובכפ"ת סוכה ל"ג ע"ב באורך בביאור ענין זה:

אבל בעיקר השאלה גם אם הוא בקבלנות ורבים דלא חשידי הנה לא הותר קבלנות אלא היכא שאין המלאכה מיוחדת לעשותה בשבת דוקא והרשות בידו לעשותה אימת שירצה אבל בנ"ד במיוחד רק בליל שבת וגם הוא בבית ישראל והישראל נהנה משכר שבת לבד בכל גווני אסור ועמג"א סימן רמ"ג סק"ב וסימן רמ"ד סק"א וע' סי' רנ"ב ס"ב וסימן רע"ו ובתוספת שבת בפתיחתו לסימן רמ"ג בביאור היטב ובתשו' ח"ס סימן קי"ג מבואר דלא נמצא היתר להשכיר מרחץ לנכרי בשום פרסום בעולם. ואם באנו לדון מהא דמכס בסוף סימן רמ"ד להתיר משום פסידא הנה מי יודע אם זהו הפסד רב וגם הרי שם אינו עובר רק בקבלת מעות משא"כ בכיבוי אף דהוי משאצל"ג מכל מקום חמור טפי משאר איסורי דרבנן כמ"ש התוס' בשבת (קל"ה ע"א) ד"ה מפני ובמג"א סימן של"ד סק"ל בשם הר"ן וגם ליכא בזה חשש שמא יכתוב וע"ש סימן רמ"ד במג"א סקי"ז וסקי"ח והכא ל"ש טעמא דהוי כמציל מידם שאם לא יניחם לכנוס שם כלל לא יקחו ולא יהנו משלו בחנם:

אך לפמ"ש רו"מ שהוא הפסד גדול בעירכם נראה להקל רק באופן כי העכו"ם השומר לא ישפוך מים ע"ג האבנים רק העכו"ם המזיעים ישפכו להם בעצמם והוא לא יעשה כלום רק מה שיקבל המעות ובכל ע"ש יפקיר הבלן את האבנים וזכות שכירתו על כמה שעות ליהודים ולהערל השומר וההפקר יהיה בפני ג' וגם ישית צעטיל על פתח המרחץ בכל ע"ש לעת ערב כי הפקיר לישראל ולא לנכרים חוץ מעבור הערל השומר שיהיה גם עבורו הפקר ובירושלמי פ"ו דפאה ה"א פליגי ר"י ור"ל אם הפקר לישראל לבד הפקר וסובר ר"י דהוי הפקר ור"ל ס"ל דלא הוי הפקר ובתשו' נו"ב מה"ק א"ע סימן כ"ט חקר אם הלכה בזה כר"י לגבי ר"ל ואני מצאתי בתוספתא פ"ג דפאה דמפורש דהוי הפקר ובפרט דכיון דמפקיר גם לנכרי השומר הרי כבר העלה בתשו' נו"ב מ"ת יו"ד סימן קנ"ד דגם בהפקיר אדעתא דאחד מקרי הפקר אם כן מקרי גם הפקר לנכרי והעכו"ם השומר כשלוקח מעות זוכה בו מן ההפקר ואם אחר כך העכו"ם נותן במוצאי שבת להישראל מתנה בעלמא יהיב ליה וכיון שהדבר מפורסם על ידי תליית הפתקא וליכא מ"ע יש להקל בהפסד כזה ואף שהבאתי לעיל מתשו' ח"ס דלא מצינו להתיר שכירות מרחץ על ידי שום פרסום בעולם יש לומר דהיינו אם הבלן עושה מלאכה משא"כ בנ"ד וגם הא דכתב הרמב"ם בפיה"מ סופ"ק דע"ז דאיכא במרחץ חשש חה"ש שילכו העכו"ם הרוחצים למק"א ויאמרו רחצנו במרחץ יהודי יש לומר דבנ"ד הרי כפי העולם במק"א מפורסם שהמרחץ של קהל ורבים לא חשידי וגם בלילה לא שכיחי שיבואו עכו"ם מעיר אחרת ויש לומר דבכה"ג ליכא הך חששא. ומ"מ אין רצוני להורות להקל ולא נאמרו דברי למעשה אבל כתבתי חוו"ד ורו"מ הטוב בעיניו יעשה:

סימן כט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה מיכאל מיריינא נ"י
מו"ץ דק' קאפאריד ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בגט בשידר הרב מסניטקיב בשם מיגליא בלא יו"ד אחר הלד"י שכל האחרונים החמירו בזה והוא מקום עיגון גדול וממש אין תרופה למכתה אם יפסלו הגט [וע"ל סימן ס"ד]:

והנה מ"ש בשם זכר יהודה שהביא ראיה משם דואג הנזכר בשמואל (כ"ב) דויג כפי הנראה ראייתו ממ"ש רש"י שנשתנה שמו ומוכח דנקרא שינוי אבל אינו ראיה דודאי בלה"ק בכל השמות נקראו על שם המאורע כמ"ש בב"ר פל"ז לכן כיון ששם דואג הוא מלשון דאגה ושם דויג הוא מלשון הלד דגים כמ"ש בישעיה (יט) ואנו הדייגים לכן הוי שינוי אבל בלשון לעז שאין הבדל בין אם נדגש היו"ד בשם מיגליא או לא שפיר יש לומר דלא מקרי שינוי ובזה נדחה מ"ש רו"מ מהא דסוטה (מ"ב ע"ב) חד אמר ערפה שמה ות"א הרפה שמה שהרי דרש שם כל שם לרמז ענין אחד וכן חד אמר שובך שמו ות"א שופך שמו היינו גם כן משום דדרים לכל שם בפ"ע וכן בהא דכתובות שפוחא שמה דבירושלמי פ"א דנדרים ה"ב וע"ש בק"ע דכל לשון יש לו פירוש בפ"ע אבל בהא דרש"י מנחות (כ"ז ע"ב) משופש משובש וכן בתוי"ט פ"ו דפאה מ"א הבקר הפקר שאין הבדל בפירושו יתכן דכל אותיות המתחלפין לא מקרי שינוי ובהגהותי על הירושלמי פ"ב דמעשרות ה"ד בהא דמייתי שם מימרא דר"א אמר התריגו לבהמין והפ"מ נדחק מאד ואני ביארתי שהוא מאמר המובא בש"ס דילן עירובין (כ"ג ב') ר"א כי הוי משתעי בלשון חכמה הוי אמר אתריגו לפחמין והוא עפמ"ש התוס' שם ד"ה דמשופל משביע יותר מתי ושם מיירי בדין דהשבע"ב יוכל להאכיל לפועלים דבר המשביע לז"א ר"א בלשון חכמה שלא ישימו הפועלים להחם הגחלים ולבשל המאכל כדי שישבעו הפועלים והבאתי מתוי"ט פ"ו דפאה הנ"ל דכל אותיות שהם ממוצא א' מתחלפין וכ"ה ברא"ש חולין פא"ט סוף סימן כ"ז והשגת הראב"ד פי"ד מטו"מ ה"ז ובירושלמי פ"ד דמע"ש ה"ו בישון פישון ובפ"ה דמע"ש ה"ג לא מתמנעין רבנן דרשי בין ה' לחי"ת וע' בתוי"ט רפ"א דמ"ק והגהת ב"ש וז"ש התריגו לבהמין והוא מלשון אתריגו לפחמין והוא דבר אמת לאמתו בס"ד וע' הגהת הגר"א לעירובין שם שהגיה דל"ל כמ"ש בירושלמי ולענ"ד הכל אחד:

ומ"ש רו"מ מדברי תשו' מהראנ"ח סימן ל' בענין שם זויי שרמז הע"ג בס"כ ז' אות ב' בשם ע"כ והעיר דהא יש הפרש גדול במבטא ובאמת שהראנ"ח בעצמו העיר בזה ודעתו לפסול בדאיכא הרגש במבטא אלא דשם חקר ודרש ונודע לו שלפי מנהג הקריאה אין שינוי במבטא:

הנה זה איזו שנים העירותי מזה עמ"ש בנחלת שבעה סי' מ"ה סקנ"ט בד"ה כדת משה וישראל ושם אות י"ז הביא מדברי מהראנ"ח ורשד"ם דכל שאין לזה כונה אחרת וכ"ע ידעי שזאת היא אשתו של זה כשר ותמהתי שהרי הראנ"ח הביא מתשו' הרא"ם דהיכא דיש שינוי בהמבטא אין להקל ויש להעיר מהא דיבמות (ט"ז ע"א) אין מקבלים גרים מן הקרתויים מאי לאו היינו קרדויים קרתויים לחוד וקרדויים לחוד הרי דכיון שהתי"ו והדלי"ת משונים במבטא לא ניחא ליה לומר שהם מקום אחד וע' שבת (קי"א א') בילאתה דמישן ועי' בתוס' יומא (י' ע"א) רשן זו אקטיספון כ"ה גי' הקונטרוס ופירשו דמה"ט אין זו קטיפון דפ"ק דגיטין ועתוס' גיטין (ו') ובמהרש"א ומהר"ם שהגיהו בל"ע מ"ש בגליון בשם גי' רש"י וכפי הנראה כונת הגליון כמ"ש התוס' הנ"ל וגרס בגיטין קטיספון בלא אל"ף ואין להאריך כי יש לפקפק ולדחות הראיות הללו אבל כבר האריך הנ"ש סימן קכ"ח סק"ג והביא בשם מהר"י טייטלייק בנהר ארעא שכתבו אדרא ופסק דדל"ת וטי"ת אין בו קפידא כ"כ וכן בזיי"ן וסמ"ך ובשם תשו' ב"י הביא שהחמיר בזה והעלה דדוקא לכתחלה והביא עוד מכמה תשובות בענינים אלו ובכה"ג דנ"ד נראה משם דהוי שינוי גמור. ומכל מקום לפמ"ש הב"ח סימן קכ"ב ס"ב דכל מה שאינו מפורש בתלמוד שהוא פסול אף על פי שנוהגין לפסול הוא לחומרא לפי שמסתפקים שמא יגיע לידי פסול אף על פי שמן הדין אין כאן ספק וכשר אפילו מדרבנן אלא שאנו מחמירים ע"ש ועפ"ז העלה הנ"ש סימן מ"ה הנ"ל אות ט"ז י"ז דבמקום עיגון גדול שא"א לתקן בע"א יש להקל בכל כה"ג והנה גם בתשו' מהר"א ששון הנ"ל הרי ביאר דדוקא היכא שיש הרגש שינוי גדול במבטא מיחשב שינוי מפני תקנת הרואים אבל בשם גרשון אם לא היה נכתב ג"כ בתורה גרשום הוכיח מהתה"ד דכשר מפני שאין הרגש שינוי בהמבטא גדול כ"כ ואף דבשם זוויי תוכך דיש הבדל גדול בין יו"ד דגושה לרפויה מלבד דבזה התשובה חזר והביא דמוס

ראיה מהש"ס דשבת נקט אהוריי דרבי ובב"מ נקט אהרריה ונראה דאין קפידא ע"ש ונראה מזה דגם בלאו הא שהאל ואמרו לו שאין מנהג הקריאה אלא בלשון רפויה יש להקל בזה בשעה"ד ובפרט לפמ"ש רו"מ שחקר ודרש מכמה אנשים ורובם אמרו שצריך לכתוב מינלא א"כ לא יטעו הרואים כלל ויפה הביא מתשו' רדב"ז ח"א סימן קפ"ב שכ' דאם מפני היודי"ן היתרות פוק חזי כמה ב"א דלא בקיאי בחסרות ויתרות וה"נ יש לומר בנ"ד כיון דלא שכיח במ"כ שם מינלא בלא יו"ד כלל ומכל מקום רובם כותבים והותמים בלא יו"ד א"כ ליכא חשש לעז ודמי לנידון הרא"ש שנודע לו שקורין היו"ד רפויה והתיר מה"ט בשעה"ד וה"נ בנ"ד ובפרט שהרי בתשו' הח"ס סימן קי"ג הגם שפסק ג"כ כדעת הט"ז דבחיסר היו"ד פסול מכל מקום הביא בשם הגאון מלבוב בשם רוסיא שכתב רוצא שפסק להקל ובס סימן ק"ג הביא שרב א' שמע דהגאון מלבוב והגאון מקרעמוניץ התירו בזה והגם שהוא השיג עליהם מ"מ הרי סיים בסוף התשובה דבמקום עיגון גמור יש להקל בזה היכא דכתבו שם אביה בצירוף ע"מ ע"ש ובפרט אם בנ"ד היא בת יחידה לאביה בודאי יש להקל ועי' בג"פ סי' קכ"ט סק"א בשם מהרמ"פ סי' ל"ה והבן.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קל

להרב וכו' מו"ה יהודה ליב קליינקאפ נ"י מו"ץ
דק' סטושין.

מכתבו הגיעני וע"ד האשה העגונה מ' לאה אשר היה לה בעל ושמו בעריל ונולד בכפר וואדאווסקי וואלע וגם אמו ואחיו ישבו שם וזה איזה שנים קבע דירתו בעיר סטוטשין עם ז' הנ"ל ונודע בעיר שהיה אומן במלאכת סנדלר אלא שלא עסק בהאומנות שם ואח"ז ברח משם לעיר לאנדאן ולקח עמו שתי ילדות שהי"ל מאשתו הראשונה ועתה בא לפני ב"ד בלילה א' מעיר מעליץ ושמו ליבוש פלאנציר והעיד כי עוד קודם פסח תרנ"ז היה בלאנדין ונכנס לבית א' ממעליץ והוא בן ר' דוד ומצא שם איש א' שהיה שם עמו יחד כמה ימים ואח"ז נחלה האיש ואמר לו כי רצונו להודיע לאשתו ואמר כי שמו בעריל והוא מן וואדאווסקי וואלע ושם אשתו לאה וא"ל גם שם אמו אבל נשכח מלבו ואחר ב' ימים של"ח וראה אותו גם אחר מיתתו וראה איך שהניחוהו על הארץ והכירו היטב כי הוא זה וגם העיד שראה אותו עוסק במלאכת סנדלר עכת"ד ואחר איזו ימים באה אמה של העגונה והביאה מכתב וחתום עליו ר' שמואל אחיו של בעריל הנ"ל מאמו ולא מאביו ולא רצה לבא בעצמו לב"ד רק שלח המכתב בידה ואמרה שהוא כת"י של שמואל הנ"ל ושם כתב שזה איזה שנים בא אליו מכתב מלונדן מן בן ר' דוד הנ"ל כי בעריל מת והניח ב' ילדות שיבא לשם ויקחם לכאן שלא יטמעו בין העכו"ם ואחר שנסע ר' ליבוש לביתו נודע לרו"מ כי אמה נתנה איזה סך להעד בעד העדות ושאל את אמה והודית שא"ל העד כי בעד גוף העדות אינו מבקש כלום רק בעד היזק וש"ע והוצאות שנוסע מביתו נתנה לו ד' ר"כ עכת"ד השאלה:

הנה בנ"ד הזכיר שמו ושם אשתו דדמי לשם אביו כמ"ש רו"מ בשם הח"ס סימן ע"א וגם שם עירו ואף שקודם בריחה היה דר בסטוטשין הרי נולד בכפר וואדאווסקי וואלע והיה דר שם קודם וגם אמו ואחיו דרו שם ועי' בגיטין (מ"ד ב') כילד אמר פ' עבדי מכרתיהו לפלוני אנטיכי לא יצא ופירש"י אנטיכי משמע שנולד באנטוכיא אף על פי שאינו דר שם אבל באמר לאנטוכי שבאנטוכיא יצא דמשמע שדר שם וע"ש בהא דמחלק בין אית ליה ביתא בא"י או אושפיזא ובנ"ד שנולד שם וגם היה דר שם יתכן שפיר שקרא א"ע על שם מקום לידתו ומשפחתו וכבר כתב הריב"ש דגם בכהא הדרה בעיר פ' יתכן לפרש שהיתה דרה והובא בב"ש סימן קכ"ח ובנ"ד הרי לא שאל על מקום דירתו רק שאל אותו מי הוא והשיב עד איז פון וואדאווסקי וואלע אם כן דמי לאמר אנטיכי דהכונה שנולד שם ומפני שהי"ל שם משפחה יכירו אותו יותר וגם מה שראהו עוסק במנעלים ונודע שהיה אומן לזה שפיר מצטרף לסימן ועי' תשו' גאוני בתראי סוף סימן כ"ה דאומנות המלאכה הוי סימן גמור כמ"ש הרמב"ם בתשו' שבב"י סימן י"ז והביא עוד כמה ראיות ואף דהתם דוקא בלא כותה שם אחר במלאכה זאת היינו לענין לחשבו לסי' מובהק לסמוך ע"ז לבד אבל על כל פנים חזי לאצטרופי לחשש כשם אביו ועי' תשו' בעל הפרים סימן ק"א שכתב דס"ה חתן פלוני נחשב כשם אביו:

ובדבר המכתב מאחי הורגו הדבר פשוט שהוא נאמן שהרי גבי ה' נשים מבואר בש"ג דהזכרים נאמנים ועי' בתשובה מהרי"ט סימן ל"א ובתשו' ח"ל סוף סימן ל"ה הביא ראיה לזה מהש"ס דב"ב (קמ"ג ב') וסיים דפשיטא דנאמן וא"כ גם המכתב של ר' שמואל מסייע להיתר וגם איכא הוכחה הידיעה שהי"ל עמו ב' ילדות. ומכח הקטע כבר ביאר ידי"נ הגאבד"ק ראדימושלא נ"י דאף שברח כיון שלא המיר ליכא חשש וכן מבואר בתשו' רח"כ אה"ע סימן כ"ט וסימן ל' ע"ש שהביא השואל והגאון רח"כ מכמ"ק בזה ובפרט בנ"ד שבא גם המכתב מן בן ר' דוד לר' שמואל אחי הורגו:

ובדבר מה שנטל העד שכר כפי שלקח רק שכר נסיעתו לשם אין חשש כלל וגם בגוף הדין יעוין בתשו' פ"י ח"ב סימן ס"ג בשם הגאון מוהר"א בן המ"ב שהעיד בשם התוי"ט והגאבד"ק פוזנא ביריד לובלין שכולם הסכימו להתיר נוגע בעדות אשה ובעל פ"י בסימן ס"ד חולק עליהם ואני הארכתי בזה בתשו' ופלפלתי מכמה מקומות בזה והבאתי בשם ספר המכריע לר"י מטראני סימן מ"ד שפסק להדיא דבמלתא דעל"ג גם נוגע והחזיק איסורא נאמן ועי' תשו' עבוה"ג סימן פ"ו וסימן פ"ח וראיתי בשו"ת אבני קודש סימן כ"ב שהעלה דמעיד שראה בעצמו שמת כיון שהיה בידו לומר ששמע מאחד שראה שמת דלא הוי מלתא דעל"ג שהרי יוכל להכחישו כמ"ש הנו"ב שפיר נאמן גם בנוגע ע"ש והגם שיש לפקפק לפמ"ש הפוסקים סימן ע' דלא אמרינן מגו דפרעתיך בפני פלוני ופ' והלכו למדה"י דיהיה נראה כמשקר דהרוצה לשקר ירחיק עדותו ע"ש וה"נ בזה אבל יש לחלק דהתם שהעדים הלכו למדה"י יהיה נראה כמשקר אבל הכא שהוא היה במדה"י אם היה מגיד ששמע שם מאחד שראה שמת בעלה לא יהיה נראה כמשקר לכן שפיר נאמן במיגו וא"ל דהוי מגו במקום חזקת א"א דז"א דגם בכה"ג מהני מיגו כמ"ש הנו"ב חאה"ע סימן ל"ז והביא ראיה מש"ס דגיטין ע"ש וכן מצאתי במהרש"א ב"מ (כ"ז ב') ד"ה מצא גט וכו' וגם מהתוס' יבמות (קט"ז ב) ד"ה באותה שעה מוכח כן:

ועוד נראה דבנ"ד שהעיד שהיה בבית בן ר' דוד מסטוטשין ושם היה האיש בעריל ומת שם אם כן אדרבא אם נטל שכר היה מתיירא יותר שיחקרו על עדותו על ידי מכתב לבן ר' דוד הנ"ל אם אמת העיד וכה"ג כתב בתשו' מיימוני והובא בב"י סימן י"ז ובתשו' ל"ל סימן מ"ב וז"ל למה לא יוחשב מבל"ת אי משום דקאמר וכו' הרי אמר ואני הייתי לוקח ליטרא מכם ומביא בעגלה בלי וקא חיישינן משום שהזכיר ממון בעדותו אדרבא כ"ש דאלים שהדותיה טפי מדאמר פ' מת או נהרג כתמא דלא עביד לאגלויי כולי האי וכו' ע"ש וה"נ בנ"ד הוי מלתא דעבידא לגלויי טפי מבאמר עדות מיתת הבעל ולכן הדבר פשוט דבנ"ד נאמן העד:

ומ"ש ידי"נ הגאבד"ק ראדימושלא נ"י לענין צירוף המכתב מבן הורגו שהניח ב' ילדים מהא דהוי חצי דבר והביא מדברי תשו' ב"ע סימן ד' הנה זה כמה שנים מצאתי בתשו' תומת ישרים סימן ע"א שכתב בפשי' דגם בעדות אשה בעי' דבר שלם ולא חצי דבר והאריך בדברי הריב"ש סימן תק"ל שהביא הב"ע וביאר דעדות מיתה ועדות שהיא אשת פ' לא הוי ח"ד דזה שהיא אשתו הוא רק גי"מ בעלמא ע"ש והגם שמצאתי אח"ז בתשו' נטע שעשועים סימן ע"ג בשם דרכי נועם סימן י"א להקל ורמז שמלא בתורת ישרים להיפוך אך שדברי הד"נ מסתברים יותר ומכל מקום לא כחליט נגד התומי"ש אך בנ"ד אין זה כלל בכלל ח"ד דגם בדברי העד הראשון שני כמש"ל. ובדבר מה שקבלו העדות בלילה מ"ש רו"מ דהא קבלוהו מהני לענ"ד ז"א דלגבי מלתא דאיסורא ל"מ קבלה כמ"ש בהה"ד סימן רכ"ז דמה"ט גבי חליצה ל"מ קבלוהו ורמז אליו הב"ש בא"ע רסי' קס"ט ואף דביביע"ק א"ע שם כתב שמדברי הרא"ש כמ"ח מוכח להיפוך והק"נ שם כתב שבתוס' נדה מ"ש כתבו ג"כ כהרא"ש ומודים לדבריהם ביבמות שם אבל הרי בחליצה בלילה לכ"ע פסול ומוכח דל"מ בזה קבלוהו אך יש לומר דבא"ס דהוי דין מבא"כ במלתא דאיסורא אבל הרי עדות אשה א"ל דו"ח משום דאיכא כתובה וכד"מ דמיא לכן הנכון לעשות כמ"ש רו"מ שיעיד א' מהדיינים לפני ב"ד אחר:

סוף דבר דכיון שבנ"ד ידוע שברח ללאנדין ואיכא כמה הוכחות שזהו בעלה ועדות העד והמכתב יושיבו ב"ד ויתירוהו. אבל תמי' לי מדוע לא בחנו לשלוח מכתב לבן ר' דוד בעל האכסניא ולשאלו אם אמת המכתב ששלח לר' שמואל ועכ"פ להלכה מותרת להנשא. והנלע"ד כתבתי:

סימן קלא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב דוב לערניר נ"י אבד"ק קיטאיראד ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באיש אחד עני שהביא חבית יין גפן מחזיק ט"ו הין כשר על חג הפסח ולחוסר ידיעתו שפך לתוכו שלשה קרועטקוס יין שרף חמץ ויש בהיין יותר משיעור ס' נגד הי"ש אך דלפמ"ש המג"א סימן תמ"ב דאם עיקרו בא לתקן אינו בטל בס' דהוי כדבר המעמיד ובמש"ז סימן תנ"א סקכ"ז די"ש הוי עביד לטעמא וכ"ה בבאה"ט סימן תמ"ב סקי"א בשם הג"ש אולם רו"מ לידד דכיון דהי"ש נעשה גם ממינים שאינם חמוצים כמו פ"פ וקטנית וכדומה וחלק המתהוה מתבואה חמוצה הוא רק לשליש ולרביע מתערובות שאר המינים א"כ הוי זוו"ג:

הנה מ"ש רו"מ מדברי תשו' פ"י חאו"ח סימן ח' דגם י"ש בטל בס' או גם בפחות מס' ליתא דהוא איירי כשנתערב י"ש במים או בשאר משקים הפוגמים טעם הי"ש אבל בנתן הי"ש לתוך יין כדי לחזק טעם היין שידוע שעושים כן כעת ולפעמים גם כשעושים היין בחבית של י"ש הוא מתחזק ומשביח בטעמו מנ"ל לומר דאינו נרגש גם ביותר משיעור ס' ככל מלתא דעבידא לטעמי' ועי' בבית מאיר לאו"ח סימן תמ"ב ס"ה שהאריך בזה אם דבר המעמיד נקרא טכ"ע מדאורייתא והביא מכמ"ק בזה וכבר האריך גם הח"י שם סקט"ז אם דבר המעמיד הוא כמו דאיתא בעיניה ועי' בתשו' נטע שעשועים סימן י"ח שהאריך בזה וגם בתשו' אמרי אש חאו"ח סימן כ"ט ל' ותשו' ח"ס חאו"ח סימן ק"ו באמצע התשו' ובמק"א הבאתי מש"ס דע"ז (ל"ה ע"א) כיון דאוקימי' קא מוקים ליה כמאן דאיתא לאיסורא בעינא דמי ואכמ"ל דבנ"ד לדקו דברי רו"מ דכיון דאיכא נמי בהי"ש מינים שאינם חמוצים יש לומר דהוי זו"ג דקודם הפסח לא אמרינן חנ"נ וכמ"ש במחה"ש סימן תנ"א סק"מ בישוב דברי מרדכי שהובא במג"א שם ועי' תשו' ח"ס או"ח סימן ק"כ שהחזיק בדברי מחה"ש הנ"ל ואף דבפסח גם זו"ג אסור כמ"ש המג"א סימן תמ"ה סק"ה וכ"ה בירושלמי פ"ב דערלה ועי' בש"ע הרב בקו"א אות ו' שלידד להקל בהפ"מ ול"ע אך בנ"ד שנתבטל קודם פסח וקיימא לן דבלא בלא א"ח וניעור יש להקל אבל יש לפקפק בזה דבדבר המעמיד שהטעם נרגש בפסח יש לומר דגם בזו"ג חוזר וניעור אך יש לומר דיטעמנו ישראל ואם לא ירגישו טעם הי"ש הרי לשיטת הש"ך סימן צ"ח סק"ה סמכינן אטעימת ישראל ואף שהשב"ש לחולין (צ"ז) הוכיח מהרמ"א סימן מ"ב להיפוך יעו"ש בפמ"ג סימן מ"ב דלק"מ והן אמת דלכתחלה אין לסמוך על טעימה בזה"ז כמ"ש בסימני הת"ח כלל ס"א אבל מכל מקום על טעימת ישראל אומן ובקי בטעמים של יינות כדרך הסוחרים יש להקל גם בזה"ז והרי הפלתי וחנ"ש שעל הלבוש פסקו כדעת הש"ך ואף שהשו"ד סימן צ"ח מחמיר בזה הנה במקום הפסד ובדרבנן יש להקל ועי' בס' יד"י סימן צ"ו סק"ז וסימן צ"ח סק"ה ועי' תשו' הרשב"א ח"א סימן תנ"ו שנראה מדבריו דדוקא בדרבנן יש לסמוך אטעימת ישראל דלאו קפילא אבל בתה"א בית ד' (דף ס"ח ע"א) מוכח דגם בשל תורה יש להקל ועי' שו"ת ר"מ שיק יו"ד רסי' קט"ז שלא הביא מזה ועי' בשו"ת אמרי אש חאו"ח סימן כ"ג דאין לסמוך אטעימת ישראל קו"פ דשמא בדליכא ס' אלא דמקילין בטעימה לכ"ע חוזר וניעור אבל הייני בדליכא ס' אבל בדאיכא ס' אלא דאיכא חשש עביד לטעמא ומעמיד וגם הוי זוו"ג לכ"ע יש להקל בטעימה דלשיטת רוב הפוסקים כל איסור מעמיד ועבידא לטעמא אינו אלא מדרבנן ועוד דבנ"ד שאר המינים שבהי"ש הם רוב נגד חלק התבואה א"כ הרי מה"ת מב"מ בטל ברוב לכן יש להקל:

ובדבר מה שביטל איסור לכתחלה כפי שכתב רו"מ היה אומר מותר ובשוגג מותר בדיעבד ואפילו אם נאמר דקשה להאמין לו כי הוא דבר הידוע לכל מכל מקום כיון שדעת הט"ז סימן תמ"ז דקודם פסח דהוי בזמן היתר מותר לבטל לכתחלה ועי' תשו' רע"א סימן צ"ח דגם לבטל בידים מותר לשיטת הט"ז א"כ אף שרבו החולקים מכל מקום יש להקל בדיעבד כמ"ש כה"ג המג"א סימן שכ"ג סקי"א ועי"ש בפמ"ג א"א דבכל מקום שיש פלוגתא דינא הכי ועי' סימן רמ"ד ס"ג ובט"ז ומג"א שם אך יש לפקפק דבנ"ד דעת הט"ז יחידית ולשיטת כמה אחרונים גם לשיטת הט"ז מותר רק להוסיף ומכל מקום י"ל דגם בנ"ד הוי רק להוסיף לפמש"ל דבהי"ש גופיה יש רוב היתר וסברת הט"ז הוא דעת מרדכי שבט"ז סי' תרכ"ו ועכ"פ כיון שהוא אומר שהיה שוגג יש להקל בכה"ג. והנלע"ד כתבתי:

סימן קלב

להרב הגדול וכו' מו"ה ישראל יוסף גלאט נ"י מו"ץ דק' בערטש.

מכתבו הגיעני וע"ד השאלה באשה שנשלח לה גט ממדינת אמעריקא עוד בחדש שבט תרנ"ח על ידי הבי דואר מהב"ד דשם להב"ד דקהלתכם שהמגרש מינה שם שליח בפני ב"ד והשליח דשם מינה שליח ב' על ידי הרשאות כנהוג וכעת שבא הגט לא רצתה האשה לקבל הגט והמרה להב"ד שיכתבו לשם שאינה רוצית לקבל הגט רק באופן שיעשה לה הבעל טאבילאציאן בהבית שיש לו פה על שם הילד וכן כתבו לשם והב"ד דשם שלחו אחריו והשיב שצריך להתייעץ ועד היום נשארה תשובתו מעל וכעת נתרציה האשה לקבל הגט בלא אופן הנ"ל אבל בהרשאה השנית שנשלח מהשליח ראשון לשליח שני נכתב בה שהגט שנעשה עליו פב"פ שליח להולכה וכו' נכתב ונחתם וכו' בחמשי בשבת ובאמת שהגט והרשאה הראשונה נכתבו ברביעי בשבת אך ההרשאה השניה נכתבה בחמישי בשבת גם יש ריעותא שהשליח השני שמו משה אהרן אלא שבפ"כ נקרא רק משה ובהרשאה נכתב רק משה וגם בלא שם אביו כ"א משה בוכמאן שהוא שם כינוי המשפחה אלא שנכתב שהוא גיסו של המגרש והוא כן ועוד ריעותא כי הגם שבתחלה נתרצה השליח דפה להיות שליח אבל במשך הזמן חזר בו ולא רצה בזה עד שאחר כמה הפצרות חזר ונתרצה וגם הנה סיפר השליח משה שאחר ביאת הגט א"ל האשה שיכתוב לבעלה שאם ישלח לה שיפסקארטע תסע לאמעריקא לדור עמו כאשר רצה הבעל בזה קודם שליחת הגט והיא לא רצתה אז יען כי הבעל יצא לתרבות רעה וכתב כן לבעלה ולא השיב שום תשובה והאשה מכחישתו שלא א"ל כן מעולם עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך למעניתו וראשית דבר בדבר מה שנשתהה זמן רב וביני לביני נו"כ עמו אודות הטאבילאציע וכפי ד' השליח נו"כ גם בהתווכחות שלום יש לחוש שמא ביטל הבעל בינתים את הגט ואף דבעלמא קיימא לן דאין לחוש לכך כמ"ש באה"ע סי' קמ"א סעיף ס"ח היינו בהדס שמוחזק בכשרות משא"כ בנ"ד אבל הביא מתשו' גא"ב ופמ"א ברמז הפת"ש סימן קמ"א סקנ"ו ותשובה ש"י ברמז הפת"ש סימן קנ"ד סקי"ח דאין חשש בזה בדיעבד במקום עיגון ואני מלאתי בס' דברי אמת בענין גיטין סימן כ' שהביא בשם תשו' מהרי"ו סימן קכ"ו וסימן ק"ל דאין תקנה למומר שישלח גט לאשתו דחיישינן שמא יבטלנו והא דפסק רמב"ם דאין לחוש שמא ביטל במא היינו בישראל כשר משא"כ במומר וגם המהרח"ש סימן כ"ז כתב שנראה מהתוס' והרא"ש בתשו' כלל מ"ה סימן י"ב דכל שלא חל הגט מעכשיו יש לחוש שמא ביטל אבל כיון שמקבל הבעל עליו בחרם שלא יבטל אין לחוש לכך במקום עיגון בישראל כשר משא"כ במומר אבל בפסקו שם מוכח דלא חשש לכך גם במומר רק בגט שהוא על תנאי ולא בגט מוחלט והביא מדברי הרשב"א בחידושיו ותשו' הר"ן שבב"י סימן קל"ד והביא מדברי מהרי"ק שרש קמ"א וב"י סימן ק"מ בשם הה"ד סימן רל"ז ובכה"ג סימן מ"ב והא"ז הביא מתשו' רד"ך בית פ"ג ומשפטי שמואל שנעשה מעשה ע"פ גדולי הדור שלא לחוש לביטול הגט וכ"פ התומת ישרים סימן קל"ו וכ"כ מתשו' הרא"מ ח"א סימן כ"ח והביא מתשו' הרא"מ סימן ה' דמי שלוה לסופר ולעדים לכתוב ולחתום אפילו נתייחד עם האשה בינתים לא חיישינן שמא פייס וביטל הגט אף שלוה לכתבו אחר ג"פ ורמז שם להמבי"ט ח"ב סימן קנ"ה וג"פ סימן ק"כ

ס"ק

ס"ק קכ"ו ועוד לכמ"ק יעו"ש הרי דבמקום עיגון אין לחוש בכה"ג גם במומר ומכ"ש בנ"ד שלא נתברר עליו שמחלל שבת בפרהסיא ומרוע נחשדהו שעבר על מה שמקבל עליו בח' שלא יבטל וגם יש הוכחות שהרי לא רצה בכל דרכי האשה שכתבו אליו שיעשה טאבילאגיע או שישלח לה שיפסקארטע ולא חשש להשיב כלל מוכח שעומד בדעתו הראשונה ובדאיכא הוכחות הרי מבואר בתשו' פמ"א דלכ"ע אין לחוש שמא חזר בו ועי' תשו' ב"ח סימן ק"ב. וע"ע בשד"ח מערכת גט סימן כ"א אות ג' מ"ש בזה וגם יפה הביא רו"מ מתשו' הר"ן סימן מ"ג שהובא בב"י סימן קל"ד ודברי הפ"י ר"פ השולח דאין לחוש שמא ביטל א"כ יש רגל"ד:

ובדבר הספק השני לאשר בבוא הגט לא רצתה האשה לקבל הגט רק באופן שיעשה הטאבילאגיע והביא רו"מ מדברי כנה"ג סימן קמ"א הגה"ט אות קע"ב בשם הר"מ מינך סימן י"ז דעכשיו שיש חדר"ג שלא לגרש בע"כ אם קודם גמר הגט חוזרה בה האשה ואינה רוצית להתגרש אין ראוי לגרש עוד בגט זה ורו"מ לידד דבנ"ד שלא אמרה בהחלט שלא הקבלהו אלא שרצתה שיעשה טאבילאגיע דדמי לנ"ד בגיטא כהא דסימן קמ"א סעיף ס"ד בשם תשו' הרא"ש. והנה בגוף דברי כנה"ג עיינתי בתשו' מהרמ"מ שם וכל דבריו שם סובבים בעובדא שהאשה אמרה שלא תקבל הגט קודם כתיבה וחתימה ושלחה שליח שלא לכתוב הגט ולא נכתב אז רק ב' שורות בהגט ואחר כך גמרו כתיבתו וחתימתו וע"ז כתב דבכה"ג אם אירע בבעל שביטל הגט קודם גמר כתיבתו שהגט בטל ואפילו אחר כתיבה אם ביטל שאינו רוצה ליתן גט הגט בטל אלא שזה תלוי בחילוקי גירסאות דר"פ השולח אם גם שלא בפני הסופר ועדים יוכל לבטל והכא הרי שלחה קודם גמר כתיבתו שלא לכתבו וסיים וז"ל לכך לבי אומר דבכה"ג באשה איכא קצת גמגום לכתוב וליתן הגט לכתחלה בכה"ג אף על גב דפשיטא דהאשה א"י לבטל הגט שהגט אינו שלה דדוקא הבעל יכול לבטלו שהגט הוא שלו ונכתב בשליחותו ובצוויו ולכך יש לו כח לבטל הגט אבל האשה א"י לבטל דבר שאינו שלה מכל מקום מה שיש כח בידה לבטל בטלה ויש כח בידה למאן שלא לגרשה בע"כ וא"כ כיון דעמדה וצווחה קודם גמר הגט שלא רצתה לקבל וצוותה לבעלה שלא לכתבו א"כ מאי שייך לכתוב הגט כיון שעתה אין שעת הכשר ליתן לה ואיכא קצת נגד הדעת כי מפורש בתקנת ר"ג שאם גירשה בע"כ דלא הוה גט ובטל אפילו בדיעבד וקבה להכניס ראשי בזה וכו' הזהר בדים וכו' וכן קשה הדבר לעשות מעשה לכתחלה לעקור קידושין דאורייתא ולהתירה לעלמא עכ"ל הרי מבואר שכל פקפוקו אינו בשביל שבידה לבטל הגט אלא דעל כל פנים בידה למחות שלא יכתבוהו ונראה דר"ל לפי שר"ג החרים גם על הסופר והעדים וגם לא נכתב לשם גירושין כיון שאסור לגרש בו לכן החמיר רק במיחתה קודם גמר כתיבתו כעובדא דהתם שהיה כתוב מקודם רק ב' שורות וז"ש גם בכנה"ג בשמו אם קודם גמר הגט וכו' ר"ל קודם גמר כתיבתו ומ"ש אם נכתב הגט רצה לומר שהתחילו לכתבו ברצונה וקודם גמר כתיבתו חזרה בה אבל בנ"ד שכבר נכתב ונחתם כהוגן אף שאחר כך חזרה בה הרי אין בידה לבטל הגט כמ"ש מהרמ"מ בעצמו. וגם בגוף דברי מהרמ"מ יעוין בתשו' ד"ח ח"ב אה"ע סימן פ"ד ותשו' כתב סופר אה"ע סימן ל' וסימן ל"ב דגם גבי בעל לא מיקרי ביטול וגם אני הארכתי בזה בתשו' לסרה"ג אבד"ק נאווימינסק ברוסיא ודלא כהרמ"מ:

ובדבר חשש השלישי שלא כתבו שם אביו של השליח הדבר פשוט דשם כינוי המשפחה דמי לשם אביו לענין היתר עגונה כמ"ש הח"ס אה"ע ח"א סימן מ"ה ובתשו' כ"ס סימן כ"ג ובפרט בנ"ד שכתב שהוא גיסו הרי מבואר בתשו' שער אפרים סי' י"א דחתן פלוני דמי לשם אביו וע' בקו"ע סימן ק"ב ק"ה ש"ל בש"ו הי"ח וה"נ לא בעינן אלא שלא יטעו באחר וידעו מי הוא והרי ידענו היטב מי הוא והשטר כשר:

ובדבר חשש הרביעי שחזר בו השליח השני בינתים מלהיות שליח ורו"מ כתב דאין להקל אא"כ יחזור השליח הראשון ויעשנו שליח כדעת הט"ז סימן קמ"א סק"ב וסקמ"ד והביא מדברי האחרונים שהובאו בפת"ש סימן קנ"ד סקמ"ג ורמז שראה מביאים דברי תשו' פ"י ח"ב סימן פ"ה להקל אבל רו"מ הביא מדברי רש"י גיטין (ס"ג ע"א) ד"ה אלא וכו' דמפורש כדעת הט"ז וכפי הנראה לא ראה דברי תשו' פ"י בעצמו שהביא בעצמו דברי רש"י והאריך בביאור דבריו ואדרבא הוכיח משם להקל אלא דוקא התם שמתחלה לא קבלו השליח אדעתא דהכי ולא קיבל הגט בשליחותו של בעל הו"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע לכן ל"מ וע"ש שהביא מתשו' ריב"ש סימן תע"ב ולבוש הטור והש"ג ע"ד הלבוש בזה ע"ש היטב אבל בנ"ד שעדיין הגט ביד ב"ד וליכא בזה משום טלי גיטך כמ"ש הפוסקים א"כ שפיר מהני שליחותו אך דמ"מ קשה להקל נגד הט"ז וגם בתשו' מהרי"ט בבניות התו"מ סימן פ"ה באמצע התשו' בד"ה ועוד מאחר שכתב המורשה וכו' מוכח כן ורו"מ הביא גם בשם תשו' ב"א סימן פ' שהחמיר בזה אבל על כל פנים אם יחזור שליח ראשון ויעשהו לזה או לאחר שליח אין חשש ואף דהמל"מ ויה"מ חששו שמא נתבטל כח שליח ראשון כמ"ש הפת"ש סימן קמ"א ס"ק מ"ב בשם כבר הביא בשם הו"ג שהשיג עליו כמ"ש רו"מ ואני מצאתי במכתב מאליהו שער ז' סוף סימן כ"ה שפסק בפשיטות דבידו לבטל את שליחות של שני ולא פסק כחו ע"ש וזהו כדעת הו"ג וגם יפה כתב רו"מ דבנ"ד שעדיין לא בא הגט כלל ליד שליח ב' יש לומר דגם הנ"מ שהביא בפת"ש מודה דלא פסק כח שליח ראשון:

ומ"ש רו"מ מד' שו"מ תליתאה ח"א סימן קפ"ד דאם אין הגט ביד שליח ראשון לא מצי משוי שליח דהו"ל מילי הנה שלא בלבי להקנות המקום והכלי שמונח בו הגט על ידי אחר להשליח הראשון ויוכל לעשות שליח אחר אבל יותר נכון לשלוח הגט בחזרה להב"ד דשם ויעשה שליח אחר ולמה לנו לגבב קולות במקום דאפשר לתקן אבל באם א"א לתקן כן אזי יעשו כפי שכתבתי ואף שהוא רחוק מכאן הרי מבואר בתוס' יבמות (ל"ג ע"א) ד"ה מייתי וכו' דאין לחלק בין קרוב ובין רחוק לענין שיהיה נחשב בידו לעשותו וא"כ ה"נ בידו לבא לכאן ויקחהו ובצירוף מ"ש רו"מ מהתוס' ב"ב (ע"ז) ואה"ז שם דבצירוף שטר הרשאה ל"ה מילי וגם גוף דברי שו"מ צ"ע דכל זמן שלא בא הגט ליד שליח אחר לא יצא מרשותו דאל"כ הו"ל כטלי גיטך עג"ק אבל המעיין בנ"פ סימן ק"כ סקנ"ג ובשויע"ק סי' קמ"א סקי"ט ופת"ש סקמ"ה ימצא שדברי שו"מ נכונים:

ובדבר החשש התמישי שנכתב בההרשאה זמן כתיבת הגט שלא כהוגן ולפמ"ש בסימן קמ"א ס"ל יש לחוש על מסדרי הגט שהם ע"ה ורו"מ רמז לכמה שו"ת שהובאו בפת"ש סקכ"ח והביא מתשו' עבוה"ג סימן ל"ח דבטעות דמוכח תלינן בטי"ס וגם הביא מתשו' ב"א חאה"ע סימן קכ"ג קכ"ד בדין הרשאה שנכתב בן שמעון ובגט נכתב בן ראובן והכשיר מב' טעמים והב"א הוכיח דהעיקר בטעם ב' משום דתלינן בט"ס ולכן הכשיר גם בנידון שלו הלא דהוא מיירי כשהשליח לפנינו ומעיד שכפי הנכתב בהגט כן האמת אבל בנ"ד שאין השליח שראה כתיבת הגט לפנינו והשליח השני נתמנה רק בכח ההרשאה ל"ש היתר זה ובפרט לפמ"ש בתשו' מהרי"ל סימן ל"ח שהובא בב"א שם וביאר הב"א דהחשש שמא נכתבה ההרשאה על גט אחר וגם אי נימא דבנ"ד שבאו יחד הגט וההרשאה הראשונה והשניה קשורים ודבוקים אין לחוש. שמא הוא מגט אחר כמ"ש בשו"ת אמונת שמואל סי' י' ומהרמ"ל סי' כ"ה מ"מ עדיין לא נודע היכן הטעות אולי הרשאה זו בלא ע"ס והגט והרשאה ראשונה נכתבו בטעות והוי גט מוקדם ופסול אף שבא ממדה"י לשיטת תוס' ורא"ש שהובאו בב"ש וע"ש בתו"ג ועוד האריך בזה:

והנה מ"ש הח"ס ומהרמ"ל דהיכא דקשורים יחד מכהמא שניהם שוים מענין א' ועסק א' יש להביא ראיה לזה מהש"ס דב"ב (כ"ד ב') ואי איכא רברבי בהדייהו אימור באברורי הוו מנחי ופירש"י דאף הקטנים מותרים דכולהו משל ישראל הן ובמק"א הטירותי בזה מהא דפ"ד דטהרות מ"ה על ספק מ"ר אדם וכו' וע"ש ברע"ב וגם הטירותי מהא דפ"ד דמעשר שני מ"ט ורע"ב ופ"ח דשקלים מ"ג ור"מ ורע"ב בד"ה נמצאת וכו' וע' תוס' גיטין (כ"א ע"א) ד"ה כיסין וכו' מהא דבילה דף (י') ע"ש מ"ש בזה. אבל מ"ש רו"מ דיש לחוש שמא היה הטעות בהגט והרשאה ראשונה הנה לענ"ד נראה דיש לתלות טפי שטעות במיעוט ולא ברוב וכמ"ש כה"ג בירושלמי פ"ד דתענית ה"ב וכמס סופרים פ"ו אר"ל ג' ספרים נמצאו בעזרה וכו' באחד מצאו מעון ובשנים מעונה קיימו שנים ובטלו האחד וכו' וע"ש עוד כמה דברים וע' תשו' הרשב"א שהובא גם בתשו' רדב"ז ח"ד סימן א' קע"ב יעו"ש באמצע התשובה ג"כ בזה וה"נ בנ"ד יש לנו להחזיק ולקיים את הרוב ולתלות הטעות בהמיעוט:

ובגוף

ובגוף הדבר בודאי אין לסמוך להקל ליתן הגט על פי הרשאה של שליח שני כמבואר בתשו׳ מהרמ״פ סי׳ ד ועי׳ בכנה״ג סימן קמ״א הגה״ט אות כ ה נ״ו נ״ח מדברי כמה מחברים בענין זה ועי׳ שד״ח סימן כ״ד אבל לפסול את הב״ד ע״ז גם להלאה כבר שעלה בתשו׳ פ״י ח״א א״ע סימן ב׳ דדוקא בנידון הריב״ש שנראה שטעו בדין יש להחמיר משא״כ היכא דיש לתלות בט״ס ובפרט בזה״ז שיש לפנינו סדרי גיטין פשיטא שאין להחמיר בכל כה״ג יעו״ש באורך ועי׳ תשו׳ ח״ס אה״ע ח״ב סימן מ״ח וסי׳ נ״ד ובתשו׳ הלק״ט בסוף הספר בקונטרס לגיטין סימן נ״א מפורש דבטעות בהרשאה ובפרט בדאיכא למיתלי בט״ס יש להתיר ליתן הגט ושכן עשו מעשה להקל ועי״ע בתשו׳ נא״ד סוף סימן ל״ג ובתשו׳ ברכת יוסף א״ע סימן נ״א ונחלת אבות סימן י״ג ותח״ש סימן ק״ה באמצע התשובה וימלא דבכה״ג דכ״ד אין להחמיר ובפרט במקום עיגון וגם בלא״ה נראה דבמקום עיגון אין חשש כלל דהא מבואר ביו״ד סימן רמ״ב סי״ד בהג״ה להקל במקום עיגון גם אם המסדר אינו מוסמך ובתשו׳ רד״ך בית כ״א מבואר דגם במסדר ע״ה רק בדאפשר בגט אחר מה טוב ומוכח דאינו פסול בדיעבד וע״ש בד״מ אות י״ד בשם תשובת מהרי״ו להחמיר בזה והיינו שלא במקום עיגון ועי״ע בב״י א״ע סוף סימן ק״כ בשם תשובת הריב״ש ותשובת הרא״ש בזה וגם מדברי הט״ז א״ע סימן קכ״ט סקכ״ט מוכח דבדליכא ריעותא בגט אין לפסלו בשביל שסדר איש פשוט שא״י בטיב גיטין ע״ש ותבין ובפרט בנ״ד שאין לנו להחזיק בע״ה בשביל טעות שבהרשאה שני׳. והנלע״ד כתבתי (ועמש״ל סוף סימן קמ״א):

סימן קלג

להרב הגאון וכו׳ מו״ה שמעון סופר נ״י אבד״ק ערלוי בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע״ד שאלתו באשה מעוברת בכבר הוכר עוברה ומצאה על הכתונת מראה ערמין (קאסטאניען ברוין) וליחות הרבה לבן וירוק ועל הליחות נמצא שערה קטנה כאורך שעורה והוא נראה מראה אדום והאשה לא בדקה ולא קנחה בגופה עם הכתונת אלא שהרגישה שם לחות והשגיחה על הכתונת ומצאה זאת ודרכה שגם בעת ווסתה מרגשת רק זיבת דבר לח ולא פתיחת פהמ״ק ולא שאר סימנים בגופה ועכשיו לא הרגישה מלפני בפי אותו מקום אלא מאחריה והבודק בדק השערה במיעוך בצפורן ולא נתמעך ושכח לבדוק ברוק על הצפורן ונמצא שערה א׳ או ב׳ ולא נבדקו עכת״ד השאלה וכת״ר לא גילה דעתו מטעם הכמוס עמדו:

הנה על הבדיקה אין לסמוך כלום כיון שלא בדקו ברוק כמבואר בש״ס דנדה (כ״ב) וכ״ה בס׳ מי נדה מ״ת בקו״א לסימן קפ״ח דבלא רוק אין זה בדיקה כלל אבל הנה בס׳ שו״ט להג׳ מהרש״ק ז״ל סימן קפ״ז תשובה ח׳ ליכד להקל בדם שיוצא עם שלאם לבן דבדם נדה בעינן שיגע בבשרה ולכן אם הוציאה דם בשפופרת טהור א״כ ה״נ יש לומר שהליחה נגע בבשרה והדם שבתוכו הוי כדם בשפופרת וע״ש ח״ב סימן ל׳ דלא דמי לדם שבמכה בש״ס דנדה (ט״ז) דהתם מב״מ אינו חוצץ משא״כ ליחה ודם וראיתי לרב א׳ בספרו שהשיג עליו דהא דבר לח אינו חוצץ אבל נעלם ממנו ש״ס דזבחים (ע״ח ע״ב) ורש״י ותוס׳ דרוק עב הוא וחוצץ גם בלח ומכ״ש ליחה ובזה יש לומר הא דשחט חיה ועליה בהמה דלא יכסה והקשו הא דם לח הוא ואינו חוצץ וכן בבהמה למטה ועליה חיה דמבואר בחולין (פ״ג ב׳) דמיחשב כליכא עפר תחתיו והא לח אינו חוצץ ולפמ״ש יש לומר דדם סמיך כדאיתא בשבת (ע״ז) לכן גם בלח חוצץ אבל בפסחים (ס״ה) מוכח דדם לח אינו חוצץ וביומא (נ״ח) גבי בעיא דהניח שיב במזרק מוכח לחד ליבנא דדם קליש ע״ש ברש״י אך לפמ״ש הש״ך סימן קל״ח סק״כ יש לחלק בין דם חי למבושל ועל כל פנים ליחה בודאי עב הוא וחוצץ אך דיש לפקפק מנ״ל להקל שמא נגע הדם בבשר ומאין נדע שהוקף בליחה מסביב ביציאתו מן הגוף אך היכא שנמצא בלא הרגשה כלל דהוי רק מדרבנן יש לצרף קולא הנ״ל ובפרט בנ״ד שהרגישה קצת מאחוריה ולא מלפניה גם בלא״ה יש להקל ובפרט דאיכא הוכחה שלא נימוח בצפורן אף שאין זה בדיקה המועלת מכל מקום קצת רגל״ד שאינו דם:

ומה שנסתפק בדין עבודה בבכור שאמרה תורה לא תעבוד מהו בכלל עבודה אי דמי לפרה אדומה הנה בירושלמי פ״ו דפסחים ה״א תמן תנינן רכב עליה נשען עליה וכו׳ אבל קושרה במוסרה וכו׳ הדא ילפה מן ההוא וההוא ילפה מן הדא וכו׳ ובק״ע פי׳ דפרה יליף מפסח ופסח ילפה מפרה ומה שנחשב עבודה בפרה נחשב עבודה בקדשים ע״ש הרי הדבר מפורש ועתו״ס פסחים (ס״ו ע״ב) ד״ה והא קעביד עבודה בקדשים שרמזו להירושלמי בקיצור אבל לא העתיקו בשלימות וכה ראיתי בס׳ מנ״ח שעל החינוך מצוה תפ״ד שכ״כ מסברא ולא הביא דברי ירושלמי ועי׳ תשובת ח״ס סי׳ ש״ה שנראה מדבריו שאין ללמוד זמ״ז ולא הזכיר מדברי הירושלמי:

והנה במ״ש למעלה דליחה עב הוא וגם בלח חוצץ והבאתי מהא דזבחים העירני נכדי החריף כמר יוסף הכהן נ״י מהא דפ״ט דמקואות מ״ד לפלוף שבעין וכו׳ ובר״ש בשם תוספתא הדם והדיו והדבש וכו׳ לחין אין חוצצין וברע״ב שם דלפלוף שבעין היינו לואת העין וכר״מ הליחה שבעין ואפ״ה אינו חוצץ בלח ואמאי ברוק וליחה אחרת גם בלח חוצץ ולא הסכים הזמן עתה לעיין בזה. והנלע״ד כתבתי:

סימן קלד

להרב וכו׳ מו״ה שלום גוטמאן נ״י דומו״ץ דק׳ יאס במאלדוי.

מכתבו הגיעני וע״ד השאלה בדין נמצא טרפות ודאי בעוף ונתערב בעופות אחרים ולא נודע עד אחר שהסירו הנוצות מעליהן. הנה גוף הדין מבואר בשפ״ד סי׳ ק״א סק״ח בשם הפר״ת דהוי כדין חהר״ל כיון שלא נודע מקודם ע״ש ואני מצאתי בתשובת פ״י ח״ב חא״ח סוף סימן י״ב בדין חטה שנמצא במלח בנאפית קו״פ שתירץ השואל שלא נתבטל קו״פ כיון שלא נודע והוא דחה דבריו דהשתא כשנודע חל הביטול למפרע ואח״ז הוסיף טעם ב׳ משום דהשתא אינו נו״ט בלונן ע״ש ומוכח דגם בנו״ט מהני הביטול למפרע אבל לדינא לדקו דברי הפר״ת ושפ״ד וכ״ה להדיא בתשובת רדב״ז ח״א סימן רס״ז וע״ש בשפ״ד סוף סימן ק״ט דאף שלא הופשט מהשומן והשומן אינו ר״ל אפילו הכי אין להקל כמ״ש בשו״ת ר״מ זיסקינד וחזר בו ממ״ש בסימן ק״א ללמד בזה ועי׳ בשו״ת ב״ש תיו״ד סימן קכ״ו שפסק גם כן להחמיר בזה וגם פסק דאין להתיר העור משום דמחוסר הפשה ובפרט בנמלתו יחד בודאי יש לאסור ע״ש בזה:

אבל מ״ש רו״מ ראיה מדברי הרא״ש פג״ה סימן ל״ו שהעלה דחתיכה חיה מקרי ר״ל וראיה משבה דברים דמקדשין דפ״ב דערלה הלפי תרדין וכו׳ ובחיין איירי דתרדין וכו׳ אין דרך לבשלן שלמין אלא מחתכין אותן לחתיכות דקות ואז בטילי אלא ע״כ בחיין איירי ולא חזי השתא לאכילה ואפילו הכי לא בטלי משום חשיבותן ה״ה נמי חהר״ל וכו׳ ע״ש הרי דאף דלצורך אכילה מחתכין אותן לחתיכות ומבשלין ואז לא הוי דבר חשוב אפילו הכי לא בטילי השתא א״כ ה״נ בשומן אף שמתיכין וחותכין לחתיכות קטנות ואז לא מקרי ר״ל מכל מקום עכשיו הוי חהר״ל כבר קדמו החוו״ד סק״ו בזה וע״ש מ״ש לייסבו וכה ראיתי בס׳ יד״י בנדמ״ח לסימן ק״א שהשיג עליו שהרי הרא״ש למד מזה לדין חהר״ל והוא תי׳ דפא״ה דגם אחר כך מכבדין בחתיכות שדרכן למנותן משא״כ בנ״ד וגם דבריו תמוהים דהא הרא״ש כתב להדיא דהנך דפ״ב דערלה אין מבשלין אא״כ חותכין לחתיכות דקות ואז בטל חשיבותן ודמי ממש לנד״ד אך לדינא יש לקיים דברי רש״ל וד״ת דהרא״ש לשיטתו דמחמיר גם בהכרת נוצות אבל לדידן יש לומר דכיון דעור האווזא מפשיטין ומתיכין דמי להכרת נוצות וגם יפה כתב היד״י שם דרובו עומד להתכה ושומן הניתך אינו ר״ל רק מעט הגריווען הנשארים והוא המיעוט מהשומן ולא יתכן להחשיבו להעור לחהר״ל מפני מיעוטו הנעשה גריווען וגם הם אין דינם כחהר״ל מפני שאין דרך לכבד באחד אלא בהרבה מהם ועי׳ תשו׳ ח״ס סימן ל״א שתמה באמת על ראית הרא״ש כסברת הח״ד דשאני דבר שבמנין מדין חהר״ל ע״ש ועי״ע במ״כ ספר התערובות ח״ג פ״א ותשו׳ שבו״י ח״ג סימן ס״ח מ״ש בזה ולשיטת שבו״י יש להקל בהפ״מ דחתיכה חיה לא מקרי חהר״ל והוא נגד האחרונים. ומ״ש רו״מ בשם

ספר עבודת הלוי לחלק דבמבטא"מ גם דבר שבמנין בטל אינו ת"י ולא אדע ראיותיו לכן אקצר בזה:

ומ"ש רו"מ דאי נימא דעורות האווזים אין להם דין תהר"ל ובטלים איך נימא דבשר האווזא לא בטל דהוי ההר"ל והשומן יתבטל הנה כבר האריך בשו"ת נא:ת דשא סימן כ"ג בכמה ראיות דאין חשש להתיר מה שאר"ל ולאסור מאי שהוא תהר"ל ע"ש באורך ואני מצאתי בספר האשכול הל' תערובות סימן ל"ג דמפורש גם כן כן וע' באס"ז ב"ב (קנ"ג) מ"ש בשם הראב"ד ובכ"מ פ"ז מתרומות הט"ז בסופה. והנלע"ד כתבתי·

סימן קלד

להרב המאה"ג וכו' מו"ה יהושע העליר נ"י
מו"צ דק' סטרי.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו במקוה שרצו לייסד מחדש שמקודם עשו מעין ואחר כך בנו כותל להפסיק ובאמצע הכותל הניחו נקב לבנות שמה על ידי לימענט ולהכנים וועגטיעל של נחשת עם שרויף שעל ידי זה ידחקו המים ויבואו מן המעין לחפירה גדולה עד מלאת מ"ס ובהוועגטיעל נעשה השרויף עם ברזא לסתום שלא יזחלו המים מן החפירה לתוך המעין כי מקודם יבא שיעור מ"ס מהמעין ואחר כך ימלאו מים מן היורה עד כי ירבו המים וילכו למקוה הבנוי מלמעלה וירבו השאובין על הכשרים ובכל יום ישאבו ע"י פלומפ המים וימלאו מחדש מן הקעסיל:

הנה מ"ש רו"מ מכח חשש דנתן ונטל שאה דלשי' הראב"ד בבעה"כ נראה דגם בהמשכה פסול כמ"ש בספר דברי אמת קונטרוס ג' בשמו הנה כבר הארכתי בזה בכמה תשובות והבאתי מדברי הנח"א שבספר האשכול הל' מקוואות סימן נ"א שהוכיח דגם להראב"ד הוא רק חשש דרבנן דלא כמ"ש בס' גי"ע דלהראב"ד פסול מה"ת וגם מבואר בבעה"כ דבמעין מודה דכשר דשאני הכשר מעין ממקוה וכיון דבשאובין שהמשיכוה כולה לשי' רוב הפוסקים הוא רק מדרבנן כמ"ש התשב"ץ ח"ג סי' י"ב וע' שו"ת ל"ל החדש סימן קמ"ג שכ"ה גם דעת הרמב"ן ובמהרי"ט יו"ד סימן י"ז העלה דבשאובה שהמשיכה כולה אם יש עוד ספק יש להקל אם כן אין לחוש בזה לדעת הראב"ד שהוא יחיד בד"ז כמ"ש הנח"א שם ועיקר טעם הרמב"ם ההוסר רק משום מ"ע כמ"ש הב"י וכן מצאתי באשכול שם דזהו טעם האוסר אלא שהוא חולק עליו גם בזה ופסק להתיר וא"כ בנ"ד שהם מי מעין שהרי הלכו למקום ריקן ע' ב"ש סק"ל ות"ס סימן ר"ט ואף דהש"ך סקמ"א הביא בשם י"א דבהלכו למקום אחר עם השאובין אין לו דין מעין כבר כתבו האחרונים דזה דוקא במעין כ"ש משא"כ בשיעור מ"ס אף שרבו השאובין והלכו למקום אחר יש לו דין מעין לכ"ע כמ"ש בשו"ת כ"ס סימן ל"ט ומשיב כהלכה סימן ע"ז ושו"ת ב"ש ח"ב סימן ס"ג א"כ ליכא חשש בזה אם השאובין באים בהמשכה למקום המקוה שטובלין בה. אך דבאמת נלע"ד דהא דבמעין ליכא חשש מ"ע היינו רק במעין במקום נביעתו וגם בזה העירותי במק"א מדברי הירושלמי פ"ג דיומא הל' ה' בסופה שלא יאמרו כ"ג טובל בשאובין ביום הכפורים והרי התם היה מעין וע' תוס' בכורות נ"ה ובא"ז ח"א בשו"ת סימן תשע"ט אך לפמ"ש בפ"מ ומרה"פ שם דהתם דוקא כשכל המים שאובין אין ראיה ועכ"פ י"ל דבהלכו המים למק"א אף שעדיין יש לו דין מעין מ"מ חשש מראית עין איכא ואם כן בנ"ד יש לחוש לדעת רמב"ם להחמיר בנתן ונטל שאה בדליכא שעה"ד זולת דכיון שבאים למקוה בהמשכה יש לסמוך על המקילין כמו שכתב הישועות יעקב בתשו' שבסוף סימן כ"א ומכל מקום צריך עיון.

ומ"ש דיש לחוש על הוועגטיעל לשי' הנו"ב דקבעו ולבסוף חקקו ל"מ בשל תורה גם בזה הארכתי בתשו' ודחיתי הראיה שהביאו מהירושלמי פר"ע דהש"ס בבלי סוף חגיגה וירושלמי שם נחלקו בזה דהא לרבנן דר"א מזבח נחשת מטמא אי לאו דליפויו בטל אף שהמזבח מחובר בקרקע ונעשה לכך ובע"כ משום דהוי בשל תורה ובירושלמי מפרש טעמא משום דהכתוב קראו מיטלטל דס"ל דהחיבור מהני גם בשל תורה ואם כן הש"ס דב"ב והירושלמי לשי' אזלי ואכמ"ל וגם מ"ש האחרונים דבנעשה לשמש עם הקרקע לכ"ע מהני הוכחתי מהש"ס דחגיגה להיפוך וגם הב"מ סי' קל"ח העלה דגם בכה"ג ל"מ החיבור לקרקע אך לפמ"ש הח"ס דהיכא דלורהו מוכחת עליו שעשוי לשמש עם הקרקע שפיר יש להקל בנ"ד כי צורת הוועגטיעל מוכיח עליו שנעשה לכך:

ומ"ש רו"מ מתשו' ד"ח דכותל אין דינו כמחובר כבר השגתי עליו בתשו' לראווני ברוסיא והבאתי ראיה מש"ס שבת (פ"א ע"א) דבחפי פותחת חיברן לדלת הוי כמחובר לקרקע וכ"ה בר"ש פי"ב דכלים מ"ג ופי' הר"מ פ"כ דכלים מ"ד וכ"ה בתוספתא פ"ב דעדיות וע"ש ריש פ"ג וכ"ה בתשו' הרשב"א ח"ג סי' רכ"ח וכ"ה בתשו' פמ"א ח"ב סימן ק"ד אך אם החיבור רק על ידי שרויף לא מקרי חיבור כמ"ש בשו"ת ר"מ שיק סימן ר"ד בשם גי"ע וע' תשו' כ"ס סימן ל"ז בזה אבל קביעות במסמרים הוי חיבור כדאיתא בירושלמי פי"ב דשבת ה"א ור"ש פ"ז דכלים מ"ב וע"ש בפי' הר"מ ורע"ב ועוד בכמ"ק ודלא כהכ"ס סימן ל"ח שנסתפק בזה. אך דבנ"ד גם מבלעדי החיבור אין על הוועגטיעל שם כלי ואינו מקב"ט כלל כמ"ש בתשו' ח"ס סימן רי"ח ותשובות מהרי"א סימן ר"ז ובס סימן רי"ב ביאר להדיא דהוועגטיעל אין לו שם כלי כפ"ע ואין חשש במה שמוגע הזחילה עי"ז ואין זה בכלל הוייתו ע"י דבר המקב"ט כלל:

ומ"ש מדברי הרא"ה וריטב"א דל"מ השקה למעין זה איזה שנים כתב לי רב א' מק' וואסלאי דהמעין בלשון הש"ז שהובא בח"ס רש"י ר"ט ימלא דהוא סובר דמעין אינו מטהר אלא בזוחלין לכן הוי מבטא"מ משא"כ לדידן דמעין מטהר באשבורן ובזוחלין וגם שם מיירי שהמעין זוחל וכיון שהשאובין אם יזחלו לא יטהרו ל"ה חיבור אבל במעין עומד באשבורן ולדידן פשי' דהוי מב"מ ולדקו דבריו ובפרט שהרי מדברי הר"ש פ"ג דמקוואות מ"ג ורא"ש הלכות מקוואות סי' י"ב ואשכול סי' נ"ח מבואר דלא ס"ל כהרא"ה ועמש"ל מדברי תוס' מכות (ד') ואשכול דמוכח גם כן דלא כהרא"ה:

ומ"ש מדברי תשובות ברכ"י סי' נ"א לייסב דברי רש"י מכות (ד') דהשקה ל"מ אלא מן הלד ולא באמצע הנה בספר האשכול הל' מקוואות סימן נ"ח הביא בשם ר"מ הדרשן דהתם בחבית שנפלה לים הגדול דקוו וקיימי המים לפי שהם מלוחים וכבדים ביותר ואין מים אחרים מתערבים עמהם בנקל לכן ל"מ השקה דהוי מבטא"מ וניכר האיסור אבל במי מקוה ונהרות שהם מים כמוהם ואין ניכר האיסור בתערובתו שפיר מהני השקה וזהו כונת הש"ס שם דמחלק בין ים הגדול לשאר נהרות וע"ש בנח"א מ"ש בדעת רמב"ם בזה דס"ל ג"כ כן ע"ש (ומזה מוכח גם כן דלא כהרא"ה שהובא לעיל שהרי אנן קיי"ל דכל הימים מטהרין בזוחלין והול"ל דמה"ט ל"מ השקה וכן מוכח מהתוס' שהקשו ע"ד רש"י דהאיכא השקה אך לפמש"ל דגם הרא"ה מחמיר רק במי המעין זוחלין ולא בעומדים במקום א' י"ל בזה ולכן עכ"פ כשהמעין עומד שפיר יש להקל וכמש"ל):

ומ"ש רו"מ מדברי שו"ת בי"ל סי' ל' דהיכא דצריך להוציאו לפרקים לצורך תיקון לא מקרי חיבור לקרקע והביא ראיה מפי"ב דכלים דארון של נרשות ר"ל מטמא הרי שרגיש בעלמו דאדרבא רבנן פליגי על ר"ל וקיי"ל כרבנן וגם אין לו דמיון כלל דהתם לא משום חיבור לקרקע הוא אלא משום דהוי כלי העשוי לנחת לכן אם לפעמים מטלטלין לא מקרי עשוי לנחת משא"כ במחובר לקרקע ממש ונראה להביא ראיה מהא דפ"י דשביעית בפלוגתא דצוורת דבורים דלר"א הרי הוא כקרקע וכותבים עליה פרוזבל ואינה מקב"ט במקומה והרודה ממנה בשבת חייב ולרבנן אינה כקרקע ואין כותבין פרוזבל ומקב"ט במקומה והרודה בשבת פטור ובירושלמי שם מבואר דבמחוברת בטיט כ"ע מודו דדינה כקרקע כי פליגי במונחת בקרקע וכ"ה בר"ש סופ"ג דעוקלין בשם תוספתא וכ"ה בפי' הרע"ב שם וגם בשביעית שם ומזה מבואר גם כן שדעת הירושלמי דגם בשל תורה מהני חקקו ולבסוף קבעו במחובר בטיט וברשב"ם (ב"ב ס"ה ע"ב) ד"ה כוורת פי' דמחוברת בקרקע בטיט והוא נגד הירושלמי וצ"ל דלפי השיד דטעמא משום דכקרקע דמי כתב כן ולא למסקנא כמ"ש התוס' שם ועכ"פ מבואר מהירושלמי דבמחובר בטיט גם בשל תורה כטומאה ושבת דינה כקרקע וע"ש ברשב"ם (ס"ו ע"א) ד"ה ואינה

מקב"ט

מקב"ט דאם נפלה משם מקבל הדבש טומאה להכי נקט במקומה והרי התם מיירי שאין המקום של בעל הכוורת וקמ"ל שכותבין עליו פרוזבול כמ"ש בתוס' יו"ט וע"ש בפי' הרא"ש (ומ"ש הרא"ש דגם בנפלה ממקומה אינה מקב"ט אלא מדרבנן היינו למשקנא דגם באינה מחוברת דינה כיער לר"א) דהמקום אינו שאול לו כלל כדמוכח בש"ס דגיטין ודומיא דהכי נקט דאינה מקב"ט לר"א ובמחובר בטיט לכ"ע הוא כן לפי' ירושלמי וא"כ שוב ליטלה משם ואפ"ה כל זמן שמחוברת דינה כקרקע וע' תוס' עירובין (ל"א ב') ד"ה וכהן דכיון דאי לא קדים עומד לתלישה לא מקרי מחובר בתלוש ולבסוף חברו וכ"ה בתוס' ב"מ (נ"ד) אבל היינו בעומד ליתלש מיד משא"כ הכא, ועוד דהכא גם מה שלפרקים מוליאין אותו היא אדעתא לחזור ולחברו לקרקע וגם בעודו תלוש דינו כמחבר כמ"ש הרמב"ם רפ"ט מהל' כלים ובתוס' יו"ט פי"א דכלים מ"ב ע"ש ותבין. ומה שהקשה רו"מ בהא דגל שנתלש ונפל על ראשו דיכול להטביל מחטין וצינורות דהא עומד באויר וצ"מ טבילה כמ"ש הר"מ פ"ט דמקואות יעוין ברש"י חולין ל"א ע"ב בד"ה נגזור ראשין וכו' ותנינא י"ט ע"א ורמב"ם שם הי"ח וימלא דקל"מ, ומה שהקשה בהא דיומא (מ"ח ע"א) דבעי חישב בחפינת קטרת מהו ילפי מלא מלא ממנחה וכו' והא בזבחים (מ"ד ע"א) יליף בכלל ופרט וכלל דדוקא בדאית ליה מתירין פוסל ובתוס' נזיר (ל"ה ע"ב) ד"ה איכא וכו' מבואר דכלל ופרט עדיף מגז"ש ולפי' תוס' מנחות (כ"ה ע"א) ד"ה הא וכו' מבואר דגם פסול ליכא וא"כ קשה קו' תוס' יומא שם ע"ב ד"ה חישב וכו' ותירוצם לא א"ש לפי' תוס' מנחות הנ"ל, הנה לענ"ד לק"מ דהא דכלל ופרט עדיף מגז"ש היינו היכא דהכלל מיותר ואתי לאשמועי' דלא נילוף הגז"ש אבל בדאיכא להשוות הגז"ש והכלל ופרט פשיטא די"ל כן וס"כ הא י"ל דהגז"ש אתי לפסלו והכלל ופרט קמ"ל שאינו חייב לכן בעי שפיר דשמא פסול וכתירוץ התוס' ביומא שם והא דכתבו התוס' במנחות דגם פסול ליכא היינו בדליכא גז"ש להיפוך אין לחלק בין חיוב משום פיגול ובין לפסול ותדע שהרי התוס' ביומא שם (ו' ע"ב) ד"ה הא אינו נושא וכו' כתבו בעצמם דאפילו פסול ליכא דדוקא בשלמים מודה ר"ש משום דאיכא ק"ו משא"כ היכא דליכא ק"ו וזה סותר למ"ש בעצמם (דף מ"ח) הנ"ל ובעכצ"ל כמ"ש דבקטרת דאיכא גז"ש דמי להתם דאיכא ק"ו וע"ע בתוס' זבחים (כ"ג ע"ב) ד"ה הא וכו' ועמל"מ פח"י מפהמ"ק ה"ז מ"ש בזה. והנלענ"ד כתבתי:

סימן קלה

להרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם וכו' מו"ה אברהם שליט"א מק' סאבטשאב ברוסיא פולין.

הנה כבוד הד"ג חזר והשיב על מ"ש לו (לעיל סימן י"ד) ואבא על סדר דבריו והנה במה שכתבתי לו דאין ראיה מהא דנידמת חוללת בשיניה ודחיתי ראייתו ועל זה השיב דראייתו מהפוסקים שהעתיקו דין נידמת דחוללת בשיניה שיש בזה טירחא גדולה והו"ל לאשמועינן דמהני על ידי שליחות וג"ז אינו מוכרח דהפוסקים נקטו עיקר דינא דהש"ס ועוד דלפמ"ש במכתבי הקדוש דגם כשים מהויבות במ"ע דחליצה אם כן י"ל דמצוה בה יותר מבשלוחה אבל י"ל דהג"ה בשני תירוצי התוס' בחולין (כ' ע"א) ד"ה לא למעוטי וכו' שהביאו ראיה דשן עדיף משמאל לענין מליקה כדאשכחן לענין חליצה דנידמת חוללת בשיניה ובירושלמי משמע דחליצה בעי ימין ושמא אין כ"כ ראיה דדלמא ליכא עכובא בימין וה"ה אם חלצה בשמאל כשרה ע"ש ואם כן אי נימא דגם לכתחלה כשר בשיניה שפיר י"ל דמצוה בה יותר מבשלוחה אבל אם רק בדיעבד כשר א"כ ליכא למימר בזה דמצוה בה יותר מבשלוחה כיון דשיא עצמה אינה יכולה לקיים כפי חיוב המצוה לכתחלה והשליח יקיים חליצה בימין:

ומ"ש כת"ר ששמע שנמצא בדרשה נדפסת [והוא בס' אהבת יהונתן עה"ת פ' ויחי] נידמת חוללת בפיה ופי' על ידי שליח שמעשה בדיבורה אבל הרי לפנינו הגי' חוללת בשיניה ואני מוסיף שהרי בש"ס דילן ובירושלמי דייק דחוללת בשיניה מ"ט מידי וחלצה ביד כתיב ואי הכונה בפיה שמעשה שליח א"כ איך דייק לה מדלא כתיב וחלצה ביד. והן אמת די"ל לפמ"ש הרשב"א ובהה"ע סי' קמ"א ס"א בהג"ה דאם אמרה לקבל הגט מיד בעלה אין לקבלו מיד שלוחו אבל באמרה לקבל מבעלה תוכל לקבלו מיד שלוחו א"כ ש"מ דידו אתי למעט שלוחו וא"כ י"ל דדייק מדלא כתיב וחלצה ביד דהוי ממעט שלוחה ש"מ דחוללת בפיה ר"ל ע"י שלוחה ועמ"ש בחיבורי לחו"מ סימן ר"ז ס"א בשם הקה"י בזה ולפמ"ש שם דהיכא דמוכח יתורא דליטנא שאני והבאתי מדברי הרשב"א ושמ"ע סי' ל"ט שקמ"ה יש לדון גם בנ"ד דאי הוי כתיב ביד הוי אתי למעט שלוחה ומ"מ כיון דבש"ס בבלי וירושלמי וכל הפוסקים גרסי בשיניה וגם כבר הבאתי מהתוס' חולין דמפורש כן וכ"ה בא"ז הל' חליצה סי' תרע"א באורך א"כ בודאי אין לסמוך על הדרשה הנאמרת בדרך דרוש והגדה וכבר אמרו בירושלמי פ"ב דפאה אין למדין מן האגדות והמדרשות ולדקו מאד דברי הד"ג נ"י. וע' סנהדרין מ"ט ע"א לדבר אתו בשלי וכו' על עסקי שלי ופירש"י מלשון של נעלך שאלי גידמת במה חוללת התחיל בוחה לפניו ומראהו כך חוללת בשיניה ושלף חרבו והרגו ע"ש הרי מפורש כמ"ש. ומ"ש על דברי הפ"י שהבאתי דבדבר שאינו מפורש בתורה אלא מסברא לא אמרינן אין היקש למחצה ועל זה תמה הדר"ג על דברי הפ"י מהא דילפינן פסח דורות מפסח מצרים דאינו בא אלא מן החולין כדאי' ביבמות (מ"ו) ומנחות (פ"ב) ור"א ור"ע פליגי רק אם דנים אפשר מא"א והרי גם בפ"מ לא נאמר בפירוש אלא מסברא. לענ"ד לק"מ דשא"ה דהיתא היקשא מפורש ועבדת בחדש הזה שיהיו כל העבודות שוות רק במה דממעט קרא בפירוש כדאיתא בפסחים (צ"ו) אינם שוות אבל הכא נהי דהותקש אשה לאיש דבעינן שיהיה איש ולא קטן וקטנה אבל מנ"ל דגם בשאר דברים איתקש ואף דאין היקש למחצה בזה שפיר י"ל כסברת הפ"י ועוד דהתם כיון שבמצרים לא היה עוד מעשר כלל שהרי לא נצטוו עוד על המעשר עד אחר שנתנה תורה הו"ל ככתוב בפירוש וע' תוס' זבחים ט' ע"ב בד"ה איתיביה וכו' דגם בהיקש דזאת התורה תורה. אחת לכל החטאות אליבא דר"ש לא איתקש אלא במידי דכתיבא בהדיא בחטאת גופא אבל שינוי קודש לא כתיב בהדיא ע"ש והכא י"ל גם לרבנן כן. ומה שהקשה מהא דמנחות (ז' סוף ע"ב) ושם (ח' רע"א) בדין חביתי כ"ג דלר"י אינה קדושה לחצאין ולר"א מתוך שקרבה לחצאין קדושה לחצאין ופריך ליגמר מדם והקשו בתוס' הרי בדם ליכא מתוך ובשאר מנחות מודה ר"א דלא קדשי לחצאין כיון דלא קרבין לחצאין ותירץ דאפילו ליכא מתוך בשאר מנחות מכל מקום כיון דקדשי חביתין לחצאין מאיזה טעם שיהיה ילפינן שאר מנחות מינייהו ומבואר דלא כהפני יהושע הנה מלבד דהפני יהושע בעצמו שם הביא מהתוספות דלא סבירא ליה כן ואם כן י"ל דהוא יסבור כתירוץ ב' של התוס' שם. אבל גם אי נימא דלא כהפ"י היינו בדבר שאינו נגד כלל שבתורה אבל הכא בכל התורה מהני שליחות מלבד בדברים פרטיים שמיעטה התורה בפירוש כגון סמיכה ויבמה ועגלה ערופה כמ"ש התוס' בערכין (ב' ע"א) ד"ה קרבנו אם כן זהו חידוש שחדשה תורה אם כן אף דבחליצה באיש ל"מ שליחות הוא רק משום דבדבר שבגופו ואתיא ממילא ל"ש שליחות כלל כמו בתפלין וכדומה אם כן אמאי נימא דההיקש דאשה לאיש אתי להוציא מן הכלל ממה שבכל התורה בדבר שאינו בגופו ולא אתי ממילא דמהני ביה שליחות ובכל חידוש קיי"ל דהבו דלא לוסיף. וגדולה מזו מלינו בזבחים (ל"א ע"ב) בהא דמזלף יין ע"ג האישים דלר"י דסובר דשא"מ אסור אף על גב דגלי התם קרא דאשה ריח ניחוח עקרינן למשמעותיה דקרא למדרשיה נחת רוח הוא לפני כאישים שלא יהא נגד הכלל שבכל התורה וע' ברש"י בזה וע' בתוס' כתובות (מ"ה ע"א) ד"ה תנאי היא וכו' דלא מפלוג לעיל בין אשתני גופא לאשתני דינא אלא לרבא דאמר מיש"ר חידוש הוא וכו' אם כן יש לנו להעמיד בפחות שנוכל דהיינו לא אשתני גופא וכו' ע"ש ובר"ן נדרים (ס"ז ע"ב) ד"ה אימא וכו' דלהכי בלחוד הוא דאוקמה ברשותא דאבוה ולא למידי אחרינא וכו' אין לך לזכות באבוה אלא בפחות שבשיעורין וכו' ע"ש וה"נ בזה מהראוי לומר דלא קאי על זה ההיקש דאשה לאיש והרי מלינו בתוס' יבמות (ל"ט א) ד"ה מתי וכו' דאף על גב דבכל דוכתא הוקשו עבדים לקרקעות הכא יש לחשבם כמטלטלי דלא כמ"ד עלויה ע"ש הרי דבדאיכא סברא לחלק לא אמרינן אהלמ"ח וה"נ בנ"ד:

ומ"ש בדין קריאה דלא מהני ביה שליחות כמו דקק"ש דודאי האומר לחבירו שיקרא קר"ש עבורו דל"מ משום דהוי

גם כן כמלוה שבגופו חמהני שהרי מבואר בירושלמי דברכות ובר"ן סופ"ג דר"ה כל הברכות מוליא רבים י"ח חוץ מבהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך ובק"ש דכתיב ושננתם שיהא כאו"א משנן בפיו ובתפלה שיהא כל אחד מבקש רחמים אם כן אין משם ראיה וע' במט"א דיני קדיש אות ט' באורך בענין זה מכמ"ק וגם הוא לא הזכיר מהירושלמי ור"ן הנ"ל ועמג"א סי' תפ"ד סק"ג וסי' תפ"ט סק"ב ומחה"ש שם ובטור וב"י סי' קפ"ו ובט"ז שם אבל מ"מ לדינא נדקו דברי מעכ"ת דהא בביכורים שליח אינו קורא לפי שא"י לומר האדמה אשר נתת לי אם כן ה"נ א"י לומר לא אבה יבמי ולזה העירני הגאון מו"ה יואב יהושע נ"י אבד"ק קונגק במכתבו:

אבל מ"מ הרי ברשב"ם ב"ב (פ"א סוף ע"ב) מבואר דגם על ידי שליח הבעלים קורים בביתם ואין חילוק בין אם קרוב בירושלים או רחוק וגם לפי' תוס' שם (פ"ב א') ד"ה עד וכו' דאין הבעלים קורין הרי מבואר באה"ז שם בשם רמב"ן ורשב"א הטעם לפי שא"י לומר הנה הבאתי שהרי הם לא הביאו אבל הכא הרי היבמה תוכל לומר בפני בית דין שבביתה מקודם מאן יבמי להקים וגו' וכשיודיעו ב"ד למקום היבם מזה יאמר הוא לא חפצתי לקחתה והשליח יעשה הרקיקה ואמירת ככה יעשה דזה יוכל גם השליח לומר כמובן:

ומ"ש עמ"ס מדברי התוס' יבמות (פ"ו) דהיכא דא"א להקים בכל דבר ל"ש לומר אין היקש למחלה דאין משם ראיה דשא"ה דבתרומה איסור זרות היינו שאינו כהן ובמעשר הרי לוי אוכל אלא דנראה ללמוד דמי שאינו לא כהן ולא לוי לא יאכל על זה כתבו דכיון שא"א להשוות לגמרי לאסור על מי שאינו כהן שהרי לוי אוכל לכן לא מקשינן מסא"כ בנ"ד והביא גם מתוס' קידושין (מ"ד ע"א) ד"ה לוות דאף על גב דר"ל לא מקים לענין קטנה מ"מ יש להשוותם בכל מה שנוכל להשוות. אם כי סברתו נכונה אבל לפמש"ל דטעמא דקריאה ל"מ על ידי שליח הוא משום שא"י לומר מאן יבמי וגו' אם כן הרי למאן דס"ל דאין דנים אפשר מא א ים נהיקש אם כן ה"נ בנ"ד וכן רקיקה דל"מ על ידי שליח לכמ"ל משום דבעינן שירא הרוק יולא מפי היבמה והוי מידי דממילא גם כן אין ראיה מזה לחליצת האשה דכבר כתבתי דכיון דבכל התורה שש"א כמותו אין ללמוד בהיקשא כיון דאיכא סברא לחלק וכבר הבאתי מהתוס' יבמות (ל"ע) לענין עבדים דהוקשו לקרקעות כה"ג ותדע שהרי בביכורים שליח מביא ואינו קורא ולא ילפינן בהיקשא הבאה מקריאה אף על גב דאדם דן היקש מעצמו ובע"כ מטעמא דכתיבנא:

ומ"ש עמ"ס על טעם ג' דככה ממעט רק במה שהוא מעשה באיש א"כ לא אימעיט מזה שליחות של האשה ותמה כת"ר שהרי כתיב יעשה לאיש שהאשה תעשה מעשה באיש וע"י שליח הרי אין האשה עושה המעשה באיש אני תמה על תמיהתו אטו כתיב ככה תעשה היבמה באיש הרי כתיב ככה יעשה בליר"י וקמ"ן שהוא לשון מתפעל שיהא נעשה מעשה ומשמע גם אם יהיה נעשה על ידי אחרים כמ"ש רש"י פי' בא יעשה בליר"י משמע על ידי אחרים וע' זבחים (ס"ד ב') מי כתיב ימלה ימלה כתיב וברש"י קידושין (י"ד ב') ד"ה מכרוהו דכי ימכר ע"י אחרים משמע וע' רש"י כתובות (ס"ט ב') גבי אבלים ינחם ובב"ק (ז') ישלם ישולם ובתוס' סנהדרין (ע"ו ב') ד"ה אימא ועוד בכמ"ק עלמו מספר ומזה הטעם נראה עוד טעם דאין ללמוד חליצת האשה מקריאה ורקיקה או מחליצת האיש מהיקשא דהכא גלי קרא דככה יעשה דמהני בדיעבד גם על ידי שליח דאל"כ הול"ל ככה תעשה היבמה לאיש ואף שהיבמה בעלמה אומרת כן מכל מקום אם היה דבר זה מעכב שהיבמה עלמה תעשה כן הול"ל כן ללמדנו דככה בא לעכב גם ד"ז:

ומ"ש עמ"ס ראיה דאי נימא דשליחות הוי כידיעה בלא ראייה אם כן למה חייב לשמאי הזקן בלא הרוג הנפש הא בד"כ ל"מ ידיעה בלא ראייה וכת"ר הביא מתוס' שבועות (ל"ד ע"א) ד"ה דאי וכו' דאין חילוק בין ד"מ לד"נ הנה הרשב"א חולק ע"ד תוס' שם וע' בב"ש א"ע סי' מ"ב סקי"ב ותומים סוף סימן ל' וגם בהגמ"ר דקידושין סי' תקס"ד וע' תשו' מהרי"ק שרש קכ"ט באורך שהעלה דגם בד"מ ל"מ שום אומדנא בעולם ואין לחלק בין אומדנא לאומדנא אא"כ המעשה ברור אלא שמסופקים בדעת הנותן יעו"ש היטב וע' תשו' רדב"ז ח"א סי' ה' וסי' המ"ח וסי' ר"ב וה"ב סי' הרש"ח ותשו' ל"ל סי' ע"ט וגם לפי' תוס' הרי לפי הס"ד דהש"ס בסנהדרין הוי ס"ל לחלק בין ד"מ לד"נ ואיך יפרנס הש"ס פלוגתא דשמאי ורבנן וע"כ לא נחלקו רבנן על שמאי אלא משום דב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין או מטעם דרבא דקרא ע"ש והרי בלא"ה ל"מ על ידי שליח משום דהוי כידיעה בלא ראיה, ומה שכתב כת"ר דבאומדנא חזקה כזו לכ"ע מהני גם בד"נ אף אני אומר דבכה"ג מיחשב כראייה לענין חליצה. וגם כבר הביא כת"ר בשם הרה"ג מבארארלק נ"י שהשיג על זה לדעת הפוסקים דשליחות קידושין א"ל עדים אם כן אף ידיעה אין כאן שהבעל קדשה:

ומ"ש כת"ר עמ"ש בתשובתי דראוי לקיים הקריאה ורקיקה אחר החליצה ולידד כת"ר דאף שאין הסדר מעכב מ"מ י"ל דקריאת מאן יבמי אחר חליצה לאו כלום הוא הנה גם לפ"ז הרי כבר נתבאר דהיבמה יכולה לומר מאן יבמי בפני בית דין בבעירה קודם חליצה כמו בביכורים דלפי' רשב"ם הבעלים יכולים לקרות בביתם וגם לפי' תוס' וש"פ בם מודו הכא א"כ הרי הקריאה ורקיקה שאחר חליצה בודאי יוכל להיות אחר זמן, ומ"ש כת"ר דהאמירת ככה יעשה אם אין עסוקין עוד בהותו ענין אין לו משמעות כלל אינו מוכרח די"ל דגם אחר זמן יוכלו לחזור ולעסוק בהותו ענין ולפרש שעל ידי בלא רלה לייבמה רוקקת בפניו והומרת מאמר ככה יעשה וגם בלא"ה הרי כבר הביא כת"ר מחידושי רמ"ה לסנהדרין דלנוסחי דילן דגרסינן אי אקדים פ' והלין לית לן בה ה"פ אי קדים והלין מקמי קריאה קמייתא לית לן בה אך לפירושי לרפת גרסינן אי אקדים רקיקה לחליצה ל"ל בה ומסתייע מדמייתי תנ"ה בין שהקדים וכו' ולנוסחי דילן ל"ק דכיון דבהקדים רקיקה לחליצה כשר ה"ה בכולהו וסיים בל"ע ובחידושי הר"ן מפרש אי אקדים רקיקה לחליצה הנה גם מדברי הר"ן אין הכרח די"ל דה"ה בכולהו וזהו שהניח רמ"ה בל"ע י"ל דהיינו אם גם לפירושי לרפת י"ל כן ולנוסחא דידן בודאי כן הוא אם כן אין ספק מוליא מידי ודאי כמ"ש כה"ג הב"ש באהע"ז סי' ק"ח סק"ד ובש"ס שלפנינו (ק"ו ע"ב) אריי מלות חליצה קורא וקורא וחוללת ורוקקת וקוראה מאי קמ"ל מתני' היא הא קמ"ל מלוה הכי ואי אפיך לי"ל בה הרי דנקט נמי הקריאה שקודם חליצה ובכולהו אי אפיך ל"ל בה ודמייתי תנ"ה בין שהקדים חליצה לרקיקה וכו' היינו כמ"ש הרמ"ה דה"ה בכולהו וגי' זו היא גם בא"ז הל' חליצה סי' תר"ע ותדע שהרי הרי"ף השמיט ברייתא דבין שהקדים וכו' והעתיק רק מימרא דר"י דקוראה וקורא וכו' וסיים דאי אפיך לית לן בה וכ"ה בטיבור אות גט חליצה וכ"כ להדיא בקילור פסקי הרא"ש אות י"ט וז"ל וקוראה מאן יבמי וקורא לא חפלתי וחוללת ורוקקת וקוראת וכו' ואם שינה אין הסדר מעכב עכ"ל ומבואר שדעת הרי"ף וטיבור וקילור פסקי הרא"ש כדעת רמ"ה וכ"כ דעת הא"ז ולכאורה היה כ"ל קלת ראיה דקריאה דקודם חליצה אם קרא אחר כך אינו כלום מהא דיבמות (ק"ה ע"א) ולרבי עקיבא מאי שנא רקיקה דפסלה לעלמא ומאי שנא קריאה דאיתא בין בתחלה בין בסוף לא מיחלפא ליה ופירש רש"י דא"כ אמרינן דתתייבם לא מיחלפי לאינשי בחליצה דליכא למימר הך בתר חליצה אתייבם דאמרי הך קרייה דמקמי חליצה הואי אבל רקיקה דליתא אלא בתר חליצה מיחלפא לאינשי ואמרי מדרקקה ודאי חללה בריכא ואפילו הכי הדרא ומתייבמת ע"ש ואם בדיעבד מהני כל הקריאה אחר חליצה אכתי אתי לאחלופי כהא דסוכה (מ"ח ע"ב) אלא שהיו מבחירין בשלמא דיין משחיר אלא דמים אמאי משחיר כיון דבעירה של יין לתוך של מים יולא של מים אתי לאחלופי דפעמים היו מחליפין הרי דדבר הכשר דיעבד מוזדמן לפעמים כן וה"נ בזה אבל באמת לק"מ דודאי דבר האסור לכתחלה לא שכיח שיזדמן כדאיתא בגיטין (ס"ז ע"א) ובפרט בדבר הנעשה בבית דין הרי בית דין זריזין כדאיתא בפסחים (ל"ו) ועוד דכיון דעכ"פ איכא למיתלי שנעשה כהוגן לא אתי לאחלופי ולכן לענ"ד גם בקריאה דקודם חליצה אין הסדר מעכב ומלאתי בבו"ת מהר"י מברונא (שהיה בימי מהרי"ו והובא כמ"פ בפוסקים) סי' ל' דמפורש דגם בקריאה דקודם חליצה אין הסדר מעכב ומוהר לקרות אחר חליצה ורק למלוה מהמובחר יחלוק שנית ע"ש באורך ובסימן ל"ג עוד בזה:

אבל מ"ש כת"ר ראיה מהא דפסק הרי"ף סופמ"ח דאם אינה יכולה לומר לא אבה יבמי בב"א היא בכלל א"ר לבילה וכו'

והרי בידה ללמוד והיכא שבידו עדיפא ממחוסר זמן ובע"כ דגם בכה"ג שראוי לאחר זמן אינו בכלל ראוי לבילה יפה כתב ואחרי שבכל פרט יש עיקולי ופשורי ובפרט שכבר הבאתי בתשובתי מדברי הרשב"א בשם הר"י דמפורש דחליצה ל"מ על ידי שליח גם בהאשה וגם מדברי הספרי נראה כן להדיא ועוד מכמה הוכחות חלילה להקל בזה:

והנה הגיעני עוד מכתב בענין זה מהגאון אבד"ק קוגלק נ"י והביא גם כן ראיה דל"מ על ידי שליח מדברי הכ"מ פ"ב ממלכים ה"ג בהא דמלך אינו חולץ ולא חולצין לאשתו ומפרש רבינו שטעם שאינו חולץ משום בזיון דידיה וכיון שאינו חולץ אינו מייבם ואין מייבמין את אשתו לפי שהיא אסורה להם גם אין חולצין לה כיון שאפילו יחללו לה אסורה להנשא משום שגנאי הוא למלך שתהא אלמנתו חוללת מנעל עכ"ל. וקשה דמכל מקום תחלוץ על ידי שלוחה ולא יהיה לה גנאי ובע"כ דל"מ על ידי שליח והנה באמת דברי הכ"מ לע"ג שהרי ברמב"ם שם מפורש דטעמא שאין חולצין לאשתו הוא משום דאי אפשר לייבמה כך אין חולצין והוא משום דכל שאינו עולה ליבום א"ע לחליצה וכמ"ש גם הרמב"ם בדין המלך דהואיל ואינו חולץ אינו מייבם משום דס"ל דכל שאינו עולה לחליצה א"ע ליבום וכמ"ש בפיהמ"ש רפ"ב דסנהדרין וע"ש בתוי"ט ועתוס' יבמות (י' ע"ב) ד"ה איהו ושם (מ"ד ע"א) בד"ה וייבם ובב"ש רסי' קס"א (וע' תשובות ספר יהושע בפו"כ שבסופו מהא דחרש וחרשת שאינם חוללים ומ"מ מייבמים ונעלם ממנו דברי תוספות יבמות (מ"ד א') ד"ה כל שאינו עולה וכו') וכפי הנראה יש חסרון תיבות בכ"מ ומתחלה העתיק טעמו של רמב"ם והוסיף די"ל גם טעם דאין חולצין את אשתו כיון שאפילו יחללו לה אסורה להנשא ועוד משום דגנאי הוא למלך שתהא אלמנתו חוללת מנעל ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול או דר"ל שאם היתה מותרת להנשא לאחר משום עיגון דידה היינו מתירים לה לחלוץ ולא היינו חוששין על הגנאי אבל כיון שאסורה להנשא אנו חוששין להגנאי. ועכ"פ כיון שאסורה היבמה לחלוץ מטעם שאינו ראוי ליבום ורק לסניף הוסיף עוד טעם משום בזיון המלך אם כן היכא דאיהו ל"מ עביד שליח נמי לא מלי עביד ואין משם ראיה. ומכל מקום לדינא ח"ו להקל כמש"ל ועוד הרבה הגאון הנ"ל בראיות ואין עת האסף כיון שלדינא כן עיקר:

ובדבר מה שלדדתי בתשובתי לצרף מה שהיבם פוקר ומלעיג על מצות חליצה והבאתי מדברי הפר"ת סימן קי"ט דמי שאינו מאמין בדבר אחד מן התורה או דחז"ל דינו כמומר לכל התורה ושוה יי"ך במגעו וכעת שבתי וראיתי שדברי הפר"ת לע"ג וא"ו לצרף דבר זה גם לסניף וראיה מש"ס דכריתות (ז' ע"א) בהא דמוקי ר"י למתני' במבעט דאמר אין יוה"כ מכפר וכו' ור"ל סבר מבעט נמי מכפר עליה יוה"כ ובפלוגתא האומר לא יתכפר לי חטאתי אביי אמר אינה מכפרת רבא אמר מכפרת וכו' כי פליגי דאמר תיקרב ולא תכפר וכו' והדר ביה רבא כדתניא יכול יהא יו"כ מכפר על שאינן שבין וכו' מאי שאין שבין וכו' כי הא דעולא אר"י אכל חלב והפרים קרבן והמיר דתו וכו' גברא בר כפרה אלא וכו' שאין שבין דאמר לא תכפר עלי חטאתי וכו' ובתוס"ת שם כתבו דר"י ור"ל לא פליגי אלא ביה"כ שמכפר גם על המזיד אבל בחטאת גם ר"ל מודה וכן אביי ורבא לא פליגי אלא בחטאת ע"ש. וברמב"ם פ"ג משגגות ה"י מבואר דמבעט היינו שאינו מאמין בכפרהו והומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין ע"ש ואי נימא דהוי כמומר לכה"ת אם כן איך עלה בדעת רבא לומר דמכפר הרי כל קרבן של מומר פסול דאימעט מקרא כדאיתא בת"כ ובחולין (ה') ועוד מכמ"ק דבמומר לכה"ת כ"ע קרבנו פסול ובע"כ דלא נחשב כמומר לכה"ת:

והנה מעכ"ת הביא גם כן ראיה בשם הגאבד"ק קוגלק נ"י מש"ס דחולין (קל"ב ב') דכל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה ופירש"י שאומר בלבו דברי הבל הן ולא נוה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה בדה מלבו אין לו חלק בכהונה ואין לו חלק בקדשים ע"ש ומשמע דדוקא באינו מודה בעבודה אבל אם כופר במצוה אחרת שבתורה יש לו חלק בכהונה ואי חשוב כה"ג כמומר ואסור בפסח יאסר גם בבשר קדשים מהיקשא דזאת התורה כעין מה שכתבו התוס' יבמות (ע' ע"ב) בד"ה דפסח דאוגן דאסור בקדשים יליף מפסח בהיקשא הנ"ל ופסח גמר ממעשר. הנה לענ"ד יש לדחות דהנה בגל"ח פסחים (ע"ג א') הוכיח מהסוגיא שם דלא משני בפסח תיקן להוציא מידי אמ"ה משום דכל בן נכר לא יאכל בו מה שאין כן בבשר קדשים משני שפיר דתיקן מידי אמ"ה לב"כ כמ"ש רש"י שם ע"ש. ומבואר שדעת רש"י דבשר קדשים מומר אוכל בהם וא"כ לרש"י לשיטתו אין ראיה כלל ולשיטת התוס' הרי יש לומר דאינו מודה בעבודה היינו שחולק בדעתו ומכשיר הפסול או להיפוך כעין זקן ממרא אבל אינו מומר וכופר ואפילו הכי אין לו חלק וגם בלאו הכי אין הכרח גם לשיטת תוס' דאיתקש קדשים לפסח לענין אכילה דודאי לא איתקש בכל דבר שהרי הפסח אינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי וה"נ יש לומר דמומר מותר לאכול ועי' זבחים (צ"ט ע"ב) דגם הפסול לעבודה ואינו ראוי לחיטוי אוכל וע"ש בתוס' ד"ה אני חולק וכו' והגם דיש לדון עוד בזה מכל מקום עכ"פ אין ראיה להיפוך:

ועכ"פ אי אפשר לצרף דבר זה לסניף בנ"ד ולחשבו כמומר וגם יפה כתב כתר"ה דכיון שלא נתברר אם היה כן בעת מיתת אחיו יש לומר דהשתא איתרע וכד"ז כבר הארכתי בחיבורי דע"ת סימן א' סקכ"א וסקכ"ב. והנלע"ד כתבתי: (לא שלחתי תשובתי הנ"ל להגאון מסאלעטשוב יען כי אין נ"מ לדינא שגם אני הסכמתי בזה לאיסור):

סימן קלו

להרב וכו' מו"ה **מרדכי גולקי** נ"י מק"ק טאמאשפאלי. ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בחומץ חזק ששמוהו תוך כלי חלב וספק אם שהה כשיעור שיתחיל להרתיח ושמוהו לתוך תבשיל בילים ובשר ולא היה ס' נגד החומץ וחזרו וערבו התבשיל עם תבשיל אחר של בשר עד שהיה בהם ס' נגד החומץ מהו דין התבשיל ורו"מ כתב לאסור התבשיל בפשיטות שהרי ספק כבוש אסור וזה תמוה דבב"ח ספק כבוש מותר וגם בשאר איסורים בכבוש פחות ממעת לעת בדבר חריף ורק בכדי שיתחיל להרתיח דעת בית ישראל דהוי רק מדרבנן וע' בשפ"ד סי' פ"ג סקכ"ג וסימן ק"ד סק"ב ומש"ז סימן ק"ה סוף סעיף ק"א והגם שהמש"ז סיים שאין לרקל מכל מקום דעת הבל"י דהוי ספק איסור תורה ומלטרף לס"ס. אך דבאמת גם ספק כבוש בבב"ח אם נתבשל חזר לספק איסור תורה בבב"ח כמו שכתוב במש"ז סי' ק"ה סוף סעיף ק"ב. אך בשו"ת שם ארי' יו"ד סימן ס"ו לידד להקל דטעם היוצא על ידי כבוש הוי טעם קלוש ואינו חוזר ונאסר ע"ש וע' תשו' שו"מ מה"ק ח"ב סוף סימן קמ"ג ובלב אריה חולין (קי"א ע"א) ד"ה דם ולענ"ד בזה פליגי הי"מ ורש"י פסחים (כ"ה ע"א) ד"ה זאת אומרת וכו' תאמר בבב"ח שהי"ל שעה"כ ודו"ק ואף שאין להקל מכל מקום כבר כתבתי דיש לומר כבוש כדי שירתיח רק דרבנן בכל האיסורים וגם הרי דעת הש"ך סי' ס"ט סקס"ח דבכלי ל"ש שיעור כבוש גם בד"ח בכדי שיתחיל להרתיח וע' מג"א סימן תמ"ז סקט"ז וסקכ"ח ודג"מ שם בדין חומץ דיש להקל כהש"ך. אך מדברי הט"ז יו"ד סימן קכ"א סק"ו מוכח להיפוך ועכ"פ לשיטת הש"ך ודג"מ יש להקל ועוד דבנ"ד הרי היה בהחומץ נ"ט בר נ"ט דהיתרא ואף שהחומץ ד"ח הרי דעת הפמ"א דמשקה לא הוי דבר חריף מה"ת וע' מש"ז רסי' צ"ו שהשיג עליו אבל בשעה"ת ח"ג פ"ו העלה דהוי ספיקא דפלוגתא וע' שפ"ד סימן ק"ב סוף סעיף ק"ח ובזכרון אברהם בס העלה דבזה פליגי תוספות ורשב"א והגם שבשו"ת ש"ל מפקפק בזה אבל אין דבריו מוכרחים כלל ואין כאן מ"ל אם כן בנ"ד יש כמה צדדים להקל דשמא לא נכבש כשיעור שיתחיל להרתיח ושמא כהש"ך דאינו פולט מכלי ושמא אין החומץ דבר חריף שיפליט נ"ט בר נ"ט מה"ת והוי ספק ספיקא בדאורייתא וספק אחד בדרבנן וגם הרי דעת הרא"ה בבד"ה בית ג' שער ג' דדבר חריף א"י להפליט מגלי כלל ואף דבמשה"ב הולק וכן קיימא לן מכל מקום

חזי לאילטרופי וגם הרי דעת הפר"ח וכר"ו דלשיטת התוס' ורא"ש דנ"ט בר נ"ט בדבר חריף לא גרע מנתבשל דשרי וע' בספר עבודת ישראל בחי' לחולין גם כן בזה :

גם יש לדון דכיון דהחומץ נכנס בעודו היתר בהכלי הרי דעת כמ"פ דבהיתרא בלע לא אמרינן כבוש כמבושל כמו שכתב המג"א סימן תמ"ז וסימן תנ"א וע' בח"ד סימן ק"ה סק"ב ובמק"א הבאתי מדברי הר"ש פ"ט דשביעית מ"ה דדוקא בדרבנן יש להקל בהיתרא בלע ע"ש ותבין אם כן אי נימא כדעת בית ישראל דכבוש בדבר חריף בכדי שיתחיל להרתיח הוי רק מדרבנן שוב יש לומר דבהיתרא בלע לא אמרינן כבוש בכה"ג כלל וגם בלאו הכי הרי החומץ לא נ"כ וא"ל לשער אלא כפי המדומע ובתוך הכלי יש ה' או ו' פעמים נגד דופני הכלי אם כן אפשר שגם בתבשיל הראשון היה בו ס' נגד טעם החלב שנפלט מהכלי לתוך החומץ באם שכל הכלי היתה מלאה עם החומץ ונפלט להחומץ רק חלק ה' או חלק ו' אבל גם אם בבירור לא היה ס' יש כמה לדדים להקל וכמ"ש :

ומה שהאריך רו"מ בדין ספק איסור אם מבטלין לכתחלה דלהסוברים דכל איסור ביטול לכתחלה הוא רק מדרבנן מהראוי להקל יש לפקפק בו דהא קיימא לן דאין עושין סד"ר לכתחלה כמ"ש המג"א סימן ו' ועוד בכמ"ק וגם בספ"ד סי' ל"ט סק"ו יתב מדעתו כן. ומ"ש רו"מ מדברי פר"ת סימן ל"ט סוף סק"ה דספק איסור מותר לבטל ליתא דהפר"ת כתב גם רק דגם למ"ד דאסור לבטל מה"ת היינו בודאי איסור מה שאין כן בספק מותר מה"ת לבטל לכתחלה ובדיעבד גם במזיד יש לומר דגם רבנן לא גזרו אבל לבטל לכתחלה מודה דאסור מדרבנן עכ"פ וע' בשו"ת ספר יהושע בפו"כ סימן תל"ז שכתב בפשיטות להתיר להוסיף לכתחלה בספק איסור אבל דבריו ל"ע וכבר ראו עיניו דברי הספ"ד סימן ל"ט סק"ו ובא"א או"ח סימן תס"ז ודברי השד"ח מערכת א' אות ה' שהביא חולק ע"ד הפר"ת אבל במחכ"ת לא העתיק יפה דברי הפר"ת. ומ"ש רו"מ מדברי הנו"ב סי' מ"ה דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין מה"ת והעיר בזה לנ"ד ליתא דבנ"ד הרי הוא רק פליטת הכלי שנכנס להחומץ והחומץ היה היתר אלא שאח"ז נתערב בתבשיל בשר וא"ל ס' רק נגד טעם החלב וגם דוקא ביבש ביבש החמיר הנו"ב מה שא"כ בלח בלח ומה"ט לק"מ מה שתמה עליו מתשו' הרשב"א ח"א סימן רכ"ב שרמז בהגהת י"ש סימן ל"ט. אך לפמ"ש במקמ"ח סימן ל"ט ותשו' מהר"י אסאד חאו"ח סימן קל"ג וסימן ר"א דבאיה"נ לכ"ע אין מבטלין מה"ת [א"ה בהמ"ח ע' בישועת"ק או"ח סי' תרע"ד שכתב גם כן כן ע"ש] אם כן ה"נ בב"ח והן אמת שבתשו' רע"א סימן ר"ז העיר דלפמ"ש התוס' והרא"ש בנדה דהא דמהני ביטול בב"ח אף דהיתר בהיתר לא בטל משום דביותר משיעור ס' לא הוי דרך בישול אם כן אין זה בכלל מבטל לכתחלה דהא בשיש ס' לא אסרה תורה כלל ואין ההיתר מכח ביטול אבל מדברי תשו' רדב"ז ח"ג סימן תקמ"ז והש"ך סימן ל"ב מוכח להיפך ובמק"א הבאתי מדברי הלח"מ פט"ו ממ"א הכ"ו שרמז קלת לסברת רע"א ע"ש ותבין אבל לא כתב שיהא מותר לבטל לכתחלה בשל תורה :

ומה ששאל בדין שמות של חתן וחמיו שכתב החכ"א בשם ס"ח דדוקא במשולשים הנה בס"ח סימן תע"ז מיירי כשראובן נשא אשה ששמה רבקה ובנו נשא כן דדוקא במשולשים היינו כשאין אמו של הבן שמה רבקה אלא נשא אשה אחרת אחר מיתת אשתו ראשונה או שנשא עוד אחרת ובכה"ג דוקא במשולשים שהאב והבן ובן הבן נשאו נשים או שהאשה והבת ובת הבת לקחו ג' שמות לא ילליחו ולא מיירי כלל בחתן וחמיו או כלה וחמותה וד"ז לא ממני ילא אלא ממו"ר הגה"ק מוהר"ש אבד"ק בעלז זל"ל. והנלע"ד כתבתי :

סימן קלז

להרב וכו' מו"ה יהיאל מיכל פאגעל נ"י בק"ק ריזאווליא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שנבלו ב' בילים במחבת והוליאו שניהם בבת אחת ובשעת בישול כיסו המחבת בכיסוי ואח"ב הניחו הכיסוי על קדרת תבשיל של שבת בשעת בישול והסירו הכיסוי ואחר כך נמלא טפת דם בבילה אחת וגם הקדרות היו שנים ולא נודע על איזה משתיהן הניחו הכיסוי. עכת"ד השאלה :

הנה בגוף מחלוקת הש"ך סימן ס"ו בתערובות חד בחד ידע כי לפענ"ד לדקו דברי הש"ך מאד חדא דאף שנאמר שכל הבילה שי"ב דם פולטת כל פליטתה כשיעור הבילה בגדלה מ"מ הרי הפליטה ילאה דרך המים ונשאר מהפליטה הן בהמים והן בבילה השניה לפי ערך אם כן בהבילה השניה בודאי יש רוב נגד הבילה האסורה כיון שנתחלקה פליטה האסורה ונשאר ממנה גם בהמים אם כן לא נכנס להבילה הכשרה רק כפי ערך וממילא איכא רוב בהכשרה נגד פליטת האיסור וא"ל דכיון דהמים מבשא"מ ולריכים לומר סלק שא"מ כאלו אינו והוי נכנס כל הפליטה לבילה שניה דז"א דאף דלהלכה אמרינן סלק מכל מקום הרי זה דומה כאלו בא אליהו ואמר לנו שנכנס מפליטת בילה האסורה רק חליה וכדומה להבילה השניה הכשרה. וגם אין לומר דכשנכנס פליטת הבילה האסורה לתוך המים נ"נ כל המים ולריך לשער בבילה השניה נגד כל המים שנבלעו בה וליכא גם רוב דז"א דהא בלח בלח בהפ"מ לא אמרינן חנ"נ ובפרט בלא נודע אם כן הרי כאן ספק אם הדם במקום האוסר וכבר נודע דבכל מקום שמותר בהפ"מ בדאיכא עוד ספק מותר גם בלא הפ"מ כמ"ש הש"ך סוף סימן נ"ד והפמ"ג בכללי הוראה אות ו' וה"נ לא אמרינן דהמים נ"נ כלל אפילו בלא הפ"מ וממילא דהבילה השניה מותרת. ועוד שהרי מבואר בתה"א להרשב"א בכרסי' ק"ג ומש"ז שם דכל פליטה היולאה בע"כ היא מעט פחות נבלעת בהשני' מכפי כמות הבילה וממילא איכא תמיד רוב דהא קיימא לן דא"ל כפל וסגי במעט יותר דגם לדעת הרלנ"ח דוקא בדברים הנבללים בעינן כפל מה שאין כן בתערובות שכל אחד עומד בפני עלמו וע' בתשו' פ"י ח"ב שהובא בתשו' ב"א סימן ס"ה ובלל"ת פסחים (מ"ד ע"א) שפסקו גם כן דא"ל כפל וכ"ה במג"א סימן תנ"ה סקט"ו וע' תשו' ח"ס יו"ד סימן ל"ט וסימן ר"ט בדעת ריב"ש וטור יו"ד סימן ק"א בזה ולזה עוררני קלת ח"א מד' תה"א הנ"ל :

ולענין המים כבר לידד הפמ"ג דיש לומר דכיון דיש דיעות דדם בילים דרבנן גם הש"ך מודה דאמרינן סלק וגם שא"מ מותר ואף דהל"ש מחמיר הנה בשו"ת טעו"ד מהד"ק סי' ק"ב פסק כהפמ"ג (ובפרט לשיטת פלתי דאחר בישול לכ"ע דם בילים דרבנן ואף שביא"פ סימן ל"ב חולק עליו מכל מקום חזי לאילטרופי) ואני אמרתי ראיה דלא כהל"ש שהרי החלבון והלמון הם מבשא"מ כמ"ש הפמ"ג או"ח סוף סימן ט"ע וסימן תקי"ג בא"א סק"ג ואף שכתב שם דבטעמא בוים לפמ"ש בדע"ת סימן נ"ה סקס"ח בשם פר"ת ונו"ב אם אינם מב"מ בשמא בני בביטוי קלת בטעמא וה"נ בזה החוש מעיד שיש קלת שינוי בטעם וע"ע במש"ז סימן המ"ה סק"ד דגם אם רק קלת שינוי טעם הוי מבשא"מ אם כן תיקשי איך פסקו הפוסקים דבילה בטל ברוב לענין דם בילים הרי איכא גם שא"מ ובע"כ דאמרינן סלק. ואף דהוי תרתי דסתרי להתיר בין החלבון בין החלמון מכח סלק הנה מהתוס' חולין (ק' ע"ב) ד"ה הוא מין ומינו וכו' ובר"ן כופכ"ה מבואר דגם בכה"ג אמרינן סלק אם כן מוכח דגם שא"מ מותר ובע"כ דבלירוף י"א דדם בילים דרבנן יש להקל בזה. ועכ"פ בנ"ד שכיסו כלי אחת של בשר עם הכיסוי שכיסו המחבת בשעת בישול הבילים ולא נודע איזה קדרה כיסו בה אף דספק ב' בתערובות והש"ך בכללי ס"ס לא התיר בכה"ג אלא בהפ"מ וסעודת מלוה מכל מקום בנ"ד שיש כמה לדדים להקל לגמרי להתיר גם המים והמחבת אם כן מכל שכן שיש להתיר הגאלינש ועוד דגם האוסרים הרי טעמם משום דספק הראשון הוא בשל תורה אבל בנ"ד כמו שהתירו הרמ"א וש"ך בביטול ברוב משום דאיכא דיעה דדם בילים דרבנן ולא מקרי על ידי גלגול הכי נמי בזה יש לצרף ספק ב' שע"י תערובות שהרי גם שם ספק ב' על ידי תערובות וע' בספ"ד ריש דיני ס"ס ובמש"ז סי' נ"ז סקי"ד דיש ללדד בספק פלוגתא לצרף גם ספק ב' שעל ידי התערובות ואם בחוכך שם מדברי הבו"ל בכהני מהרא"י הנה בשו"ת תפארת

נבי

לבי חיו"ד סימן ס"ה באמצע התשו' העלה להקל. וא"כ הדבר ברור שהתבשיל של שבת יש להתיר בפשיטות:

זולת זה מ"ש דאם השילה האסורה בעין כיון שהשילה עצמה אסורה מסד"א גם התערובות אסור כבר הארכתי בתשו' וקצה נדפס בחיבורי משפט שלום סי' קל"ח דגם בכה"ג יש להתיר התערובות וע' בשעה"מ הל' מקואות כלל ו'. והנלע"ד כתבתי:

סימן קלח

להרב הה"ג וכו' מו"ה מרדכי פרענקל נ"י אבד"ק סאראקא-בבעסראביע רוסיא.

מכתבו הגיעני ועוד שאלתו בהגט ששלח איש א' מקהלתכם שזה כמה שנים עזב אשתו דבורה בת יעקב הכהן עגונה וגלמודה ועתה בהיות אחי האשה במדינת אמעריקא נודע לו כי הוא יושב רחוק כמה פרסאות מעיר נעוויארק וכו' לרו"מ שישלח לשם סידור השמות וההרשאות וכפי שחקר רו"מ מהאשה והראתה הכתובה וכתב שמו לבוש בן שמואל ושם הקודש לא נודע ובמכתבים שלו חתם לאוויש בשני וואוי"ן ויו"ד אחר האל"ף וכפי שהיה נקרא בפ"כ היה בקמ"ץ תחת הלמ"ד ובבי"ת רפויה ואחר טורח ועמל גדול בא גט על ידי רב אחד ושמו שבתי וחותם א"ע מו"ל בביהכ"נ שבת אחים וסידר עזיאל לבוש דמתקרי לבוש המכונה לאוויש ועל ההרשאה חתמו עידי הגט וכתבו בה ועדיו החתומים פלוני ופלוני היינו שמות עצמם והוה ליה לכתוב ועדיו החתומים הם חתומי מטה כמ"ש הפת"ש בסדר גט שני סק"ב בשם הג"מ ובשד"ח מערכת גט סימן כ"ה אות י"ד ורו"מ חשש מלבד סידור השמות שאינו עולה יפה שכתב על שם החתימה המכונה וגם במה שכתב בתחלה לבוש בלא אל"ף המורה על קמץ ואחר כך כתב לאוויש באלף ועל ידי זה יוכל הקורא לטעות ששם לבוש הנכתב מקודם נקרא בפת"ח ולא כמו המכונה ועוד דעכ"פ יש לחוש על המסדר שהוא ע"ה ושמא היה כמה חששות הפוסלין כמ"ש הרמ"א סימן קמ"א ס"ל בהג"ה:

והנה מכח השמות הנה מ"ש עזיאל בלא וא"ו אחר העין הנה שבלק"ש סמ"א פסק לכתוב בוא"ו כיון שהב"ש אות ע' והט"ג שם הביאוהו בלא וא"ו אין מקום לחוש במקום עיגון וגם מ"ש דמתקרי לבוש הנה שבט"ג ש"א אות ע' סק"ח הביא בשם ר"מ חריף שם לאבוש באל"ף הרי כתב שהמגרש היה חותם בלא אל"ף וגם בלק"ש הנ"ל העתיק בלא אל"ף ואף שבשו"ת ב"א סי' פ"ו ותא"ס סוף סימן כ"ג כתבו לכתוב המכונה אבל כיון שתיבת לבוש הוא מלה בלה"ק וכמו שכתוב בזכריה ויהושע היה לבוש בגדים וגו' יותר נכון לכתוב דמתקרי וראיתי בספר שם עולם שנדמ"ח שהעיר מדכתיב ה' מלך גאות לבש ואפשר נשתבש בהמבטא קלת לכנות לבוש וזה דוחק אבל לפמ"ש יותר נכון ובפרט בכ"ד שכפי הנראה נקרא לס"ת בשני השמות עזיאל לבוש בודאי יש לכתוב דמתקרי כמ"ש הט"ג בלק"ש סקל"ד בשם הת"ס בשם אליעזר ליפא ואף דבחא"ש סי' ק"ל וסי' קל"ו חולק גם בזה וס"ל לכתוב המכונה וע"ש סי' קנ"ז וסי' קע"א וסי' קע"ז וסי' ר"ו אבל מלבד שבד"ח שער התשובות חולק עליו ופסק כהט"ז וע' תשו' ברכי יוסף סימן ס"א וסימן ס"ז מ"ש בזה ובפרט בכ"ד שהוא תיבה בלשה"ק בודאי יש לכתוב דמתקרי וממילא דאין לכתוב באלף רק כמו שכתוב במקרא וגם בש"ס נמצא כן כמ"ש ע' יומא (ל"א ע"ב) כשהוא לבוש וכו' ועוד בכמ"ק ובשם לאוויש שכתב על פי חתימתו שלא נמצא כן בלשה"ק צריך לכתוב באל"ף על הוראת קמ"ץ. ומה שכתב המכונה על שם החתימה הנה שהט"ג אות ח' סוף סק"ג וסק"ד כתב דאין לכתוב המכונה ע"ש החתימה אבל בד"ח בהגהותיו על הט"ג שם השיג עליו דשפיר יתכן לכתוב המכונה ע"ש החתימה וזהו דלא כמ"ש בא"ה כלל ז' סק"ד וכבר ראו עיניו מ"ש בשד"ח מערכת גט סימן ו' אות ד' ובסימן ל"ה אות ב' ובפרט בכ"ד שבפ"כ נקרא גם כן כן ואין היכר בהמבטא בין בי"ת רפויה ובין ואוי"ן אם כן פשיטא דגם אם היה כותב דמתקרי אין חשש כלל כמו שכתב כה"ג הט"ג ש"א אות ח' סק"ד כה"ג וע' בד"ח ש"א אות ס' בשם נתנאל ובפ"כ סענדיר וחותם אלכסנדר דיש לכתוב המכונה אלכסנדר כמו שכתב הב"ש שם דכיון דנקרא סענדיר על ידי שמקצרין הלשון יתכן יותר לכתוב על שם החתימה המכונה ע"ש וזהו כעין דברינו ולכן מכח השמות הגט כשר במקום עיגון ואין לדון את המסדר לע"ה:

וגם בדבר ההרשאה כבר ראו עיניו כי תיבות החברים גם בסה"ג ממהר"פ ובש"ע סימן קמ"א ס"ל נחסרו תיבות אלו וכן מה שחתמו עדי הגט על ההרשאה וכתבו ועדיו החתומים בו וכו' אין קפידא אך דחושש להוכיח מזה שהמסדר ע"ה. הנה מצאתי בתשו' פ"י ח"א חאה"ע סוף סימן ב' שהביא גם כן דברי הריב"ש ורמ"א והעלה להכשיר הגט בהיה הוא הכותב להמסדר כל פרטי ההנהגות ובפרט כשהיה לפניו סה"ג שבש"ע שאין לחוש לטעות במלאת דלא שכיחא אף שהיה בו כמה טעותים שהם כשרים בדיעבד ודוקא היכא שיש טעותים בדקדוק הלשון דמוכח שהוא ע"ה וכדומה יש לחוש לטעיות אחרים מה שאין כן במה שיש לתלות בט"ס וכדומה וע' כה"ג בשו"ת ברכת יוסף חאה"ע סוף סימן כ"א וכבר רמז הפת"ש סקכ"ח להשו' פמ"א ח"ג סימן מ"ז ובגוף התשו' כתב וז"ל נראה ברור דהתם מיירי בניכר לכל שטעו בדבר משנה ובדבר שמפורסם לפסול אפילו במקום עיגון מה שאין כן כאן יש לומר שלא דקדקו בין יו"ד יתירה הנכתב בלביהו בין לדי"ק לבי"ת שבאות במקום חיר"ק וכן בווי"ן כתבו ע"פ הרא"ש וטור דיש להתיר אפילו לכתחלה ליתן אם הווי"ן כתובים באר היטב ונראו לכל שילאו מכלל יודי"ן וכן במ"ש שם האשה בשורה שביעית כי ד"ז לא נזכר אלא בסה"ג של ר"מ מקראקא שסדרו גיטין משונים. זה מן זה כנזכר ברמ"א סוף סי' קכ"ע עכ"ל והן אמת דבתשו' ד"ח ח"ב א"ע סימן פ"ע העיר דגם אם נראה שטעו רק בחומרת מנהג המסודר לכל נראה שהם הדיוטים וצריכים עדים ככל דשב"ע כיון שילאו מכלל סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי אבל אחר זה הביא דברי הרמב"ן ריש גיטין דאין לחוש למחובר ושאר דברים בגט רק לשמה וכ"ה בפ"י רפ"ק דגיטין אם כן כשרואין מהם רק טעות בדבר שהוא רק חומרא בעלמא מחזקינן להו לבקיאי בגט דבעי לשמה ולשאר פסולים לא חיישינן אך שכתב דזה דוקא אם שליח הראשון נותן הגט אבל היכא דשליח אחד עשה שליח ב' אם כן אם הב"ד שנמסר לפניהם פסולים אין כאן קיום וגם דמסתמא אינם בקיאים בהלכות עדות ואין קיומם נחשב לכלום ע"ש באורך וגם בסי' ל' חזר ופסק כן אולם באמת דבר זה תליא באשלי רברבי דכבר העלה מהרי"ט בשניות חח"מ סימן מ"ו דגב"ע שאין בה מו"מ יכולה להתקיים אפילו על ידי ג' הדיוטות ואפילו בדליכא חד דגמיר ואף שבקצה"ח סימן ע"ט סק"ז השיג עליו מדברי העיטור וש"ע סימן כ"ח סכ"א וסיים דעכ"פ בעינן חד דגמיר וע' בשו"ת עט"ח חח"מ סוף סי' א' מ"ש ליישב דברי מהרי"ט והביא מתשו' המיוחסות סי' קי"ב דמוכח להיפוך מדעת העיטור ומכל מקום סיים שאין לזוז מדברי הש"ע שסתם כדעת העיטור ואני מצאתי בכנה"ג לחו"מ סימן כ"ח בהגב"י אות קכ"ג שהביא גם כן בשם מהר"ח כאהן דלקבל עדות גרע מלכוף אדם לדון לפניהם והר"א די בוטון העלה דגם בעדות סגי בחד דגמיר וסביר לדעת הרא"ש ולשיטת הרי"ף ורמ"ה צריכים ג' דגמירי ושם אות קכ"ה הביא בשם בנו שמואל דגם הרי"ף מודה דבדיעבד סגי בחד דגמיר וסביר ולדעת הרא"ש בדיעבד מהני גביית עדות גם בפני ג' הדיוטות ממש והביא מתשו' רח"ש חלק א"ע סימן י"ח בביאור דברי הרא"ש וע' תומים סימן ג' סק"ב שכתב בפשיטות דעדות חמור מדין ולא הביא מכל הנ"ל ועכ"פ בדאיכא חד דגמיר וסביר יש לסמוך ע"ד המקילים בדיעבד אך בכ"ד שלא טעה בדברים מפורסמים ולא בדברים המעכבים בדיעבד והוא מקום עיגון כלע"ד דיש להתיר ליתן הגט ובלבד שיסכים עמנו עוד רב מובהק. והנלע"ד כתבתי:

(ועמש"ל סוף סימן קל"ד):

סימן

סימן קלט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יצחק צבי אטטעל נ"י מו"צ ד"ק סטראפקיב בארץ הגר.

מכתבו מגלה עפה הגיעני וע"ד שאלתו באחד שנשא גרושה ותיכף בבעילה ראשונה רמ"ת על הסדין וכתונת של הבעל ויען שלא ידעו חשש איסור רמ"ת ספרה ז' נקיים וטבלה וחזרה וראתה מ"ת עד ה' פעמים בל"ט ואחר זה דרשה ברופאים ועל ידי זה נודע הדבר והרופא עשה הבדיקה המבואר בתשו' א"ש שלקח גוממי העשוי כמדה הראויה לבדיקת נשים ועליו כרך מוכין וואטע ותחב בעומק ויצא נקי ומזה שפט שאין לה שום חולי והגם שאמרה שמרגשת כאב לא האמין לה ולפי דברי האשה ישבה עם בעלה הראשון ערך חצי שנה ולא אירע לה בשום פעם אחר הבעולים וכעת פסק ושהה ועוד לא הוכר עוברה אבל לפי דעתה נתעברה. עכת"ד השאלה:

והנה מ"ש רו"מ מדברי הש"ך סימן קפ"ז סקי"ד שהחמיר כדעת רש"י דבבעל ראשון ל"מ בדיקה הנה הגם שבשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן י"ב ביאר יפה כונת הש"ך ושכ"ה בביאור הש"ך על הטור מכל מקום הרי הש"ך עצמו סיים דכל האחרונים מקילים ובתשו' אמונת שמואל סימן כ"ז נשאל ממהר"ס זיסקינד בזה והשיב להתיר וגם בתשו' מהרמ"ז בעצמו העתיק תשובתו והגם שלא ירדו לעומק כונת הש"ך בכ"ז הנה בשו"ת אמרי אש חיו"ד סימן ס"ה ביאר כונת הש"ך בענין אחר ובכ"ז הביא מתשו' שב יעקב והגאון מאמשטרדם שעשו מעשה להקל בזה ודלא כהש"ך והוא העלה דהיכא דאתחזקה בביאות של היתר שדעת הר"א להקל ברמ"ת אף שבשה"ת חולק עליו ולא קי"ל כותיה מכל מקום לדעת רש"י ז"ל דמודה לסמוך על הבדיקה ומכל שכן באשה שיש לה וסת ע"ש ואף שבנ"ד העיר רו"מ דלא מקרי הוחזקה בביאות היתר כיון שבבעל זה לא הוחזקה בהיתר רק בבעלה הראשון ואפשר דאלבע של בעל השני גורם ד"ז. אבל מכל מקום הרי יש לה וסת וגם הרי לא בדקה קודם תשמיש וכבר כתבתי בתשו' מדברי האשכול הלכות נדה סימן מ"ח שהביא דעת י"א להתיר בלא בדקה ק"ת וזהו כדעת הפרישה וכ"ה בבעה"ב להראב"ד ודלא כהאחרונים שרצו להעמים כונה אחרת בדברי בעה"נ ואף שהאשכול חולק עליו מכל מקום הרי הח"ס סימן קס"ד העמים כן בדעת רש"י אם כן ממ"נ אליבא דרש"י יש להקל וגם עכ"פ חזי לאצטרופי להקל על ידי הבדיקה ועי' תשו' תשב"ץ ח"ד טור א' סימן מ"ט שפסקו הר"ש דוראן ועוד גדול אחד להתיר על ידי בדיקה גם לבעל ראשון אך דרו"מ פקפק בהיתר בדיקת הא"ש בנ"ד על פי דברי הנו"ב מ"ק סימן מ"ג ומ"ת סימן ל"ג שחידש דלבעל ראשון ל"מ בדיקה כשלא מצאה על הלדדים כלום דשמא אין כל האצבעות שוות וגם לשיטת הב"י דאין לחוש לזה להחמיר מ"מ בנ"ד שלא ראתה בהיותה עם בעלה הראשון איכא הוכחה לזה וגם הב"י מודה דיש לחוש לכך ויפה העיר בזה. והנה בגוף דברי הנו"ב כבר כתב בתשו' א"א שם דבתשו' מיימוני להל' א"ב סימן ג' מבואר כהב"י וז"ל ועתה נראה לי דאפילו בדקה עצמה על ידי שפופרת ולא מצאה דם כלל הוכל לשמש אחר כך דלמא נתרפאית שהרי על ידי הכנסת שפופרת רגילה לראות כמו על ידי אצבע דאם לא כן מה הועילו חכמים בבדיקה זו הלא שמא לא תמצא דם כלל א"ו על ידי השפופרת רואה תדיר כל זמן שלא נתרפאת ועל היתר זה ראוי לסמוך אפילו לבעל נפש וכו' עכ"ל ומבואר דגם שלא ראתה כלל מהני הבדיקה ובאמת שכבר הביא מזה הש"ך סקי"א ופסק גם כן כן אך שנראה מדבריו בדעת הפוסקים דגם שלא נמצא כלל תלינן שבא מן הלדדים ואחר כך הביא בעצמו מתשו' מיימוני הנ"ל דטעמא משום דתולין שנתרפאה וכבר האריך בזה הסד"ט סק"ו אך דמכל מקום בנ"ד שלא ראתה תחת בעלה הראשון יש לומר דלא תלינן להקל על ידי שפופרת אבל הנה בתשו' הנ"ל הבאתי מהספר חסידים סימן תתשכ"ג דנכ ברמ"ת לפעמים הוא רק מפני שבועל בכח ועלתו שיבעול בלא בכח ובהכנסת מקלת האבר ולא תראה עוד ע"ש ואף שאין לסמוך ע"ז ברמ"ת גמורה אבל בנ"ד שבדקה בשפופרת שוב יש לסמוך על עלת הס"ח הנ"ל ולנסות אולי לא תראה עוד על ידי שינוי באצבע. ועוד דלפמ"ש בתשו' ח"ס סימן קפ"א ליישב דברי הב"ח שכתב דגם בלא נמצא כלל תלינן שבא מן הלדדים והביא מרמב"ם כופ"ד דמפורש כהב"ח וביאר הדברים על נכון ואף שגם הסד"ט סוסק"ו הביא מדברי רמב"ם ונדחק בזה והוכיח מהראב"ד להיפוך הנה הח"ס שם ביאר ליישב כונת הראב"ד דלק"מ וגם השוה דברי התשו' מיימוני שלא יסתור לזה ותוכן דבריו דאדרבא כיון דאין האצבעות שוות תולין באיכוך בלדדים שעל ידי זה מתהוה הדם באצבע זה ולא באחר אם כן לפי זה גם בנ"ד ליכא הוכחה ממה שלא ראתה מבעל הראשון דאדרבא תולין בזה שאין האצבעות שוות ע"ש והבן. וכה ראיתי בשו"ת הרי"מ יו"ד סימן י"ב שהאריך לפקפק הרבה בענין בדיקת הא"ש ושגם הח"ס לא התיר אלא בצירוף שהרגישה כאב בשעת תשמיש. והנה גם לפי דבריו הרי בנ"ד מרגשת גם כן כאב לפי דבריה ומכחשת דברי הרופא שאמר רק בהשערה בעלמא ועוד דכל פקפוקו שם מפני שבדבר רך אי אפשר להכניס כל כך בעומק הראוי אבל בזה"ז שעושין מן גוממי והוא נכנס בעומק הראוי גם הוא מודה שהבדיקה מועלת:

והנה כפי ציור השאלה שנתעברה ויגיע זמן היכר העובר כבר הביא רו"מ דברי הנו"ב מ"ת סימן נ"ה שהתיר בזה כל זמן שתהיה מעוברת ומינקת והחוו"ד סק"ג חולק והנה כל טעמו של הח"ד משום דחיישינן שבא הדם מחמת תימוד ולזה אין השפופרת מועיל וכפי ציור השאלה שפסקה ראייתה על ידי שנתעברה ואם יבורר על ידי היכר הולד שנתעברה יוודע למפרע שנתעברה מעת שפסק ושהה והרי ג' חדשים הראשונים קשה תשמיש לאשה כדאי' בנדה (ל"א ב') ואפילו הכי רמ"ת אם כן איכא הוכחה שאין הדם שלה על ידי תימוד אם כן באשה זו שפיר יועיל היכר העיבור להתיר בכל זמן הנ"ל גם לשיטת הח"ד ועוד שהרי אומרת שהרגישה כאב ונער בכל תשמיש אם כן לא בא מחמת תימוד ובאמת שבאשכול סימן מ"ח פסק כהמחמירים דל"מ בדיקה בבעל ראשון דחיישינן שמא מחמת תיגויד השמש ראתה דם וכיון דבשפופרת ליכא תימוד אין להקל על ידי בדיקה אלא לבליעי משום דליכא הקנתא אחריתא לא חיישינן לתימוד ע"ש אם כן לשיטת המקילים דמהני בדיקה גם לבעל ראשון בע"כ ס"ל דגם שלא להוציאה מבעל ראשון לא תלינן בתימוד אלא דמכל מקום יש לחוש לחולי דממלאת ונופלת לשיטת הח"ד ומה"ט ס"ל דגם בימי עיבור יש לחוש אם כן בנ"ד שבדקה בהכנסת הגוממי שהוא בדיקת הא"ש ולא ראתה ליכא כמי הך חששא ובזה אין מקום לחוש מפני שראינו שבבעל ראשון לא ראתה ואיכא הוכחה שאין כל אצבעות שוות שהרי הח"ד עצמו כתב דנגד חשש חולי בממלאת ונופלת ליכא למיהלי בשינוי אצבעות כלל דבכל דבר שמכניסים למקור מחויב הדם לצאת משם ולכן לענ"ד גם הח"ד מודה בנ"ד להקל כל זמן העיבור והנקה:

אך שלא נתבאר במכתבו אם האשה עצמה הרגישה בעת בדיקת הרופא בהכנסת הגוממי שלא היה שום דם על המוך דהרופא ודאי שאינו נאמן ובאופן זה צריכה שתבדוק עוד הפעם כן ואז תהיה מותרת עכ"פ כל זמן עיבור והנקה וגם בלא"ה כבר האריך בשו"ת זית רענן ח"ב חיו"ד סימן י"ע ובנה דיק על כל דברי הח"ד וכתר ראיותיו והעלה דהעיקר כדעת הראשונים עיין שם היטב:

והנה רו"מ הביא דברי המנ"י שחידש דגם בראתה ג"פ מ"ת בליל טבילה מותרת לשמש בשאר הלילות והביא מדברי הח"ס סימן קפ"ג שהחזיק בדעתו אלא שסיים שמתשו' הרשב"א סימן תתל"ט ל"מ כן ורו"מ כתב דמ"ש הרשב"א ואם הורגלה לראות סמוך לטבילתה כל שעת תשמיש הראשון וכו' ר"ל תשמיש הראשון שבימשה ליל ב' אחר טבילה שהרי אסורה לשמש בשעת בל"ט אם כן אין שהירה משם אבל הנה באשכול שם כתב וז"ל ומינה היכא למילף אם ראתה לעתות קביעות בשעת תשמיש כגון בליל טבילתה ובינתים לא ראתה הפרוש פעם אחרת בל"ט ואם לא ראתה בו א"ל עוד לחוש לל"ט כדאמרינן גבי ווסתות ראתה

ליום

ליום מיוחד כגון בר"ח וכו' ואם שמשה ג"פ בל"ע וראתה מתשמיש זה ובינתים לא ראתה הוקבע ראייתה בתשמיש בל"ע ולא תשמש עוד בל"ע אבל בשאר הימים מותרת וה"נ תניא אם יש לה וסת תולה בוסתה כלומר אם רמ"ת בעונות קבועות תולה בוסתה ולא תשמש עוד בעונות אלו עכ"ל וע"ש בגה"א בביאור הדברים ועל כל פנים מבואר דדוקא בלא ראתה בינתים שמשה בינתים קודם שרמ"ת ג"פ אז תולה בוסתה בבל"ע אבל בשתמא אסורה בכל הלילות:

ובמ"ש רו"מ להוכיח כהמנ"י מהא דמותרת לבעל בי' בלא בדיקה ותלינן דלאו כל אצבעות שוות ואי נימא דטעמא דרמ"ת משום חימוד א"א לחלק בין אצבע לאצבע ולא בין כח לכח ובע"כ דתלינן כדי שלא להוציא אשה מבעלה דעיקר החשש שמא ע"י הדוחק בכח או אצבע העב שכיח שיבא הדם יותר באצבע זו מש"ה זכרו ותולין גם במלאה דלא שכיח א"כ ה"נ יש לתלות במעשה הטבילה ג"כ להקל במכ"ש ממה שתולין להחמיר יותר בל"ע. והנה מ"ש דלמ"ד חימוד אין לחלק בין אצבע לאצבע ליתא שהרי מבואר ביומא (כ"ט ע"א) למה נמשלה אסתר לאילה וכו' רחמה צר וחביבה וכו' וה"נ יש לומר דכל מה שהאצבע עב יותר יש חימוד גם לאשה. ועל כל פנים כיון שמדברי האשכול מוכח להחמיר א"א לסמוך ע"ד שמנ"י והן אמת שראיתי בדג"מ מהד"ק שפסק ג"כ כהמנ"י אבל גם הוא לא ידע מדברי האשכול שהוא רב קדמון. ולכן אין להקל בזה:

אולם מה שנתבאר לעיל להקל בימי עיבור והנקה בצירוף הבדיקה הדבר פשוט דאחר עבור זמן הנ"ל תחזור לאיסורה ואין להקל על פי בדיקת הא"ש שעשתה דכיון שהיתה כבר מסולקת דם בזמן ההוא כפי טבע הנשים שבזה"ז אף שאין סומכין ע"ז להקל וע' בשו"ת רע"א סימן קכ"ח באמצע התשו' מכל מקום יש לחוש עפ"ז להחמיר דשמא ע"י לא נמצא דם על המוך ולכן הצטרך אז לעשות שנית הבדיקה ובצירוף עלת הס"ח נוכל להקל:

והנלע"ד כתבתי:

סימן קמ

להמופלג החריף מו"ה זאב אבינדור פונק נ"י מטארנא.

מכתבו הגיעני וע"ד ששאל אם מותר לעשות ברחוב פולווער בשבת הנה בתשו' א' הארכתי בדין עשיית מי זאדע ביו"ט והעליתי דאסור גם על ידי עכו"ם דהוי כמוליד כהא דאו"ח סימן ש"כ ס"ט דאסור לרסק השלג והברד דהוי כמוליד והרי אפי' מוליד ריחא אסור ומכ"ש בזה והבאתי מפלוגתת רמב"ם וראב"ד שבסימן תק"ב בהא דאין מוציאין אש מעצים ואבנים ושגם הרמב"ם מודה דאיכא בזה משום מוליד ועוד מכמה טעמים העליתי שם לאסור וגם בנ"ד יש לומר דאיכא משום מוליד כח חדש ואף דהתם מתהוה מים או אש הנראה לעינים מכל מקום גם כח הרתיחה נראה לעינים ולא גרע ממוליד ריח דאסור. והן אמת דבשו"ת שערי צדק חא"ח סימן ל"ו כתב להקל אבל הנה מ"ש דבמאכל ליכא משום מכ"פ במחכ"ת נעלם ממנו דברי הירושלמי שבת פ"ז דמפורש דאיכא משום מכ"פ וגם מ"ש דלא דמי לשריית מלוחים ולא מקרי מתקן לא הרגיש מהחשש שכתבתי וגם בלא"ה יש לומר דמחזי כמבשל על ידי שמתהוה רתיחת המים ועל כל פנים איכא משום עובדא דחול וע' שבת (ע"ד ב') האי מאן דארתח כיפרא חייב משום מבשל מהו דתימא כיון דהדר ואקושי אימא לא קמ"ל הרי דאפילו בישול לפי שעה נקרי בישול והנה בשו"ת גו"ר הספרדי כלל ג' סימן י"ד התיר לרחוץ בבורית בשבת אף על גב שעושה רתיחה והוי כעושה בריה חדשה מכל מקום כיון שאינו אלא לשעה לא מיחשב נולד והביאו רו"מ אבל הנה בח"ל סימן ל"ב הוכיח מהא דעצ' בשמים מוללו ומריח והקשה הא מוליד ריח באצבעותיו ובע"כ דבבשר אדם ליכא נוליד ריח ובודאי אינו אלא לפי שעה ובע"כ דס"ל דאין חילוק וגם מהא דפ"ד דביצה אין מוציאין האש וכו' ובתוי"ט בשם רמב"ם שמחככין האבנים זב"ז והאש יוצא ובודאי גם אם אינו מדליק בו דבר אחר ונכבה מיד אסור ובע"כ דלא כגו"ר וגם בונה לפי שעה הוי בנין כמ"ש בירושלמי פ"ז דשבת. והנלע"ד כתבתי (ועמ"ש בהגהותי לאו"ח סימן הק"ט ויש לדון משם לכאן וקצרתי):

סימן קמא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יהושע חנליש נ"י אבר"ק פעלטשין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במחזיקי הרפת שקנו בהמה זקנה מן השוק וילדה זכר ולא נודע בבירור אם כבר ילדה ואח"ז שאלו משרתי הרפת מדוע אין לוקחים העגל מהרפת כי קשה עליהם טיפולו והשיב להם היהודי הממונה על הרפת (הנקרא שאפער) שאסור לשחטו אא"כ יחתכו את אזנו ואחר כך נמצא בו המום שחתכו אזנו ורו"מ צידד דאפשר שלא נתכוונו להתירו לטובת בעליו רק כדי להקל מעל עצמם הטיפול בו וגם הממונה לא נתכוון רק להשיב להם על שאלתם להקל טרחתם:

הנה לענ"ד אין בזה תועלת שהרי זהו החילוק בין דשא"מ ובין משאצל"ג דדשא"מ היינו שלא נתכוון לדבר זה כלל אבל אם מתכוון כד"ז אלא שאינו מכוון לתכליתה מקרי משאצל"ג וע' מג"א סימן רע"ח וה"נ בשלמא בלא נתכוון להיתר הבכור יש להתיר אבל הכא הרי נתכוונו שיהיה היתר על ידי מום זה לשחטו אלא שתכלית הדבר היה שעל ידי שיהיה ניתר לשחטו יוקל מהם הטרחא בטיפולם א"כ מקרי שפיר כונה:

וגם מ"ש דהממונה לא ידע אם יש איסור בזה ואומר מותר שוגג ולא קנסו שוגג אטו מזיד ג"ז ליתא חדא שהרי ידע שאסור לומר לעכו"ם לעשות דאל"כ היה מלוה בפירוש לעשות בו מום ובע"כ שידע גוף האיסור וא"כ מנ"ל דבכה"ג מקרי שוגג והרי מבואר בתשובת חו"י סימן מ"ח וכתר כהונה סימן כ"ה וח"ס סימן פ"ח דאומר מותר מספק לא מקרי שוגג דהוי פושע וכה"ג כתב בתה"ד סימן רע"ז לענין שוגג דמינקת בחדש העיבור דדוקא בלא ידע כלל שהיא מינקת או שהוא ע"ה שלא ידע הדין אבל מאן דידע דמינקת אסורה אלא שטועה בסברא דחדש העיבור שהוא חילוק הראוי להסתפק בו ודאי דלאו שוגג מקרי ע"ש וה"נ בנ"ד וגם בגוף הדבר אי נימא דלא קנסו בזה שוגג אטו מזיד לאו מלתא דפשיטא הוא שהרי בגיטין (מ"ד ע"א) גבי לורס אוזן בכור דקנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא הוא וברא"ש פ"ז דב"מ סימן ו' בשם הראב"ד דגבי מטיל מום בקדשים על ידי עכו"ם נמי אסור אף על גב דבעיא דלא איפשטא ולהקל מכל מקום משום חומרא דקדשים אסור אפילו בזה"ז ע"ש אם כן יש לומר דה"נ לענין שוגג וגם בלא"ה כבר כתב התב"ש סימן ל"ט סק"ז דלפעמים גם בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד וע"ע בפר"ת סימן ל"ט סק"ח מ"ש בזה:

אך בגוף הדין הנה בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' שמ"ג העלה דבספק בכור והוטל בו מום כיון דהטלת מום בבכור בזה"ז דרבנן הו"ל סד"ר ולהקל וגם להסוברים דהטלת מום בזה"ז דאורי' מכל מקום הקנס דיעבד הוא לכ"ע רק מדרבנן והביא ראיה מהא דבכורות (ל"ה א') דבעט בו מפני שרדפו דפליגי תרי ליסני דר"פ ופסקו הרמב"ם ורמב"ן כליסנא בתרא וכתב הרא"ש דטעמא משום דקנס דרבנן הוא וסד"ר להקל ע"ש ואם כן ה"נ בנ"ד. והן אמת דיש לתמוה עליו שלא הביא מדברי המל"מ פ"ד מבכורות שכתב בנידון כעין זה דכיון שנולד הספק בגוף הבכור שהוא סד"א ולהחמיר גם בהוטל בו מום אזלינן להחמיר ואין ראיה מהרא"ש הנ"ל דכל הפלוגתא דהרי ליסני בדרבנן וגם יש לתמוה שלא הביא מדברי תשובת שב"י ח"ב סימן ל"ב בדין בכור שנולד מבהמה חולבת ונהגו לרועה ושרטו והעלה דאף על גב דהוי רק ספק בכור מכל מקום אין להקל כיון שהספק בשל תורה ע"ש ומכל מקום לדינא הנה הבל"י ביו"ד סימן ש"ג חולק ע"ד השב"י והביא בשם שכנה"ג דאם אינו ברור שהישראל צוהו לעשות כן יש להקל ובנ"ד פשיטא שהעכו"ם לא נתכוונו לטובת הבעלים כיון שהסתירו הדבר ולא נודע מי מהם עשהו כמ"ש בשו"ת שערי צדק סימן קפ"א סברא זו אם כן לאו שליחותיה דבעלים קעבדי ויש להקל ואף שכתבתי לעיל דגם בנ"ד מקרי מתכוון להתיר מכל מקום יש לומר דבכה"ג שלא עשו לטובת בעלים לאו שליחותיה עבדי ולא גזרו בכה"ג וגם כבר כתבתי בחיבורי לחו"מ סימן קל"ח דכיון דיש דיעות דכל קדושת בכור בזה"ז שא"ר ליקרב הוא רק מדרבנן כמ"ש בד"מ סימן ש"ג בשם הגמ"ר והבאתי עוד מכמ"ק אם כן הרי כבר כתב הש"ך סימן ס"ו דכיון דאיכא

דאיכא דיעות דדם ביצים דרבנן אף דלא קיימא לן כן מכל מקום בנתערב ברוב אף דהוי ספק דאורייתא ונתגלגל לדרבנן יש להקל א"כ ה"נ בזה וגם הבאתי מהשע"מ הל' מקואות שהוכיח דבכה"ג לא מקרי נתגלגל לדרבנן כיון דהספק נולד על דאורייתא ודרבנן יחד והבאתי שם מכמ"ק בזה ולכן אף דלהטיל בו מום לכתחלה אין להקל גם בספק בכור מכל מקום נלענ"ד בכבר נעשה בו המום נראה להקל ולכן יתירו על ידי ג' את המום כמ"ש בש"ע וא"ל שיהיה כהן עמו כמ"ש ביו"ד סימן שי"ד סי"א כיון דבנ"ד א"ל שיתננו לכהן.

והנלענ"ד כתבתי:

סימן קמב

להרב וכו' מו"ה מנשה קאפלער נ"י מבריגעל.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שבשלו לצורך חשיב"ש בשר בהמה כשרה בלא מליחה ואחר שפינו התבשיל והדיחו הקדרה חזרו וחממו בה מים תוך מעל"ע ושכחו ושפכו מהמים לתוך תבשיל חלב עד שלא היה בהחלב שיעור ס' גם לפי ערך הדם ונסתפק אם החלב מותר בהנאה אי נימא דלענין בב"ח הרי הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא ואף שהטעמים אסורים משום דם הרי דם שבשלו דרבנן אם כן אפילו אם נאסר גם משום בב"ח מדרבנן הרי מותר בהנאה והביא מתשובת ב"ש או"ח סימן נ"ה ומתשובת טעו"ד תליתאה סימן קפ"א להיפוך מדברי תשובת ב"ש וגם הביא מתשו' שו"מ תליתאה ח"ג סימן קל"א ומהחמ"ד הל' בב"ח סימן ל"ב:

הנה מה שהביא רו"מ מהשפ"ד סימן ע"ו ס"ק כ"ג שדיבר מספק זה הנה לענ"ד הדבר ברור דהחלב מותר בהנאה משום דלגבי איסור בב"ח הוי נ"ט בנ"ט דהיתרא שהרי טעם הבשר נקלט על ידי הטעמים ואינו אסור אא"כ היה כבר אסור מקודם ומה שיש בזה איסור דם אפילו אי נימא דבתחלת בישול אסור הדם מן התורה מכל מקום הרי איסור בב"ח אינו אלא דרך בישול ולשיטת הריטב"א חולין (ק"ח) כל זמן שלא נתבשל כמאכ"ד ליכא איסור תורה ועי' בשו"ת ב"א יו"ד סימן ל' ובמק"א הבאתי מתוספתא פ"ג דמכות המבשל בב"ח ה"ז חייב וכו' כמה יתבשל ויהא חייב כדי שיהא נאכל משום בישול וכו' ע"ש ואם כן כיון דגם באכילה אינו אסור אלא דרך בישול בעינן דוקא בישול שנקרא בישול והוא כמאכ"ד אם כן איך נימא דעל ידי איסור הדם יחשב טעם הבשר לנ"ט דאיסורא דאורייתא על ידי הדם הרי בשעה שהדם אסור מן התורה לא היה נאסר הבשר מדאורייתא גם אם נתערב בחלב כיון שעדיין לא נתבשל כשיעור ואחר שיתבשל ויהיה אסור מן התורה בחלב הרי באותה שעה יהיה הדם מותר מן התורה וא"א לשני האיסורים שיהיו ברגע אחד איסורי תורה ביחד לכן בודאי מדאורייתא הוי נ"ט בנ"ט דהיתרא ומותר בהנאה:

אבל גם אם היה אסור מצד איסור אחר של תורה כיון שאיסור ב' מותר בהנאה ואין לנו נ"מ לדון על איסור אכילה כלל דבלא"ה אסור מדרבנן על כל פנים וכל הספק רק לענין הנאה איך יוחשב לגבי הנאה נ"ט בנ"ט דאיסורא ע"י איסור המותר בהנאה אפילו כשהוא בעין:

וגם בגוף השאלה יש לי לדון בדבר חדש ע"פ מ"ש בהגהת מג"א שבשה"א מש"ך סימן ל"ה בדעת רש"י דבליעה של קדשים המותר לכהנים אף דאסור לזרים מקרי נ"ט בנ"ט דהיתרא ודלא כהתוס' זבחים וחולין ועי' בשוע"ק סימן ל"ה סק"ג שהביא כן בשם הרשב"א ועי' תשובת בר"ז יו"ד סימן ל"ג ע"ש בזה א"כ לשיטת הסוברים דבמקום פ"נ הותרו כל האיסורים ולא דחויה אם כן הכא שבשלו הבשר לצורך חולה מקרי ממילא נ"ט דהיתרא אף דלכל העולם נאסר וכיון שטעם אחד נבלע בהיתר שוב כשיקלט אחר כך הוי נ"ט בנ"ט דהיתרא ויש לומר עוד דגם לשיטת התוס' בחולין דבכה"ג מקרי נ"ט דאיסורא יש לומר דמודו הכא דגם לכל העולם אם הם חולים יהיה מותר להם ולא דמי לבשר הנאכל לכהנים דאסור לזרים לעולם וגם להסוברים דפ"נ דחויה יש לומר דמ"מ כיון דעל כל פנים מותר להחולה לאכלו מתורת דחויה מקרי נ"ט דהיתרא כיון שנתבשל לצרכו והוא מותר לו לאכלו וגם יש לומר דבאמת דין דחויה או הותרה באיסורים לצורך פ"נ יש לומר דתליא בפלוגתא אחרת דאם האיסורים הם רק איסור גברא כדעת הריטב"א רפ"ב דנדרים וסייעתו אם כן כיון דבמקום פ"נ אין עליו איסור הוי הותרה אבל אם הם איסור חפצא כדעת כמ"פ הוי רק דחויה וע' ברא"ש פ' יה"כ בשם הר"מ במ"ש לחלק בין איסור שבת לאיסור נבילה דמוכח כסברא זו ולפ"ז באיסור דרבנן שכבר העלו האחרונים שהם רק איסורי גברא אם כן במקום פ"נ פשי' שהותרו א"כ בדם שבשלו לצורך חולה בודאי הוא נ"ט דהיתרא דאף שאסור מדרבנן מכל מקום הרי לצורך זה שמבשלים אותו הוא היתר גמור וגם לשי' הבי"ע דבתחלת בישול אסור מן התורה מלבד דבחי' הרשב"א חולין (קי"ב ע"א) גבי גללי דמילחא במ"ש בשם הרמב"ן דכיון דספיקא הוא אי מטא או לא הוי רק סד"ר מוכח להיפוך אף גם אי נימא כן מכל מקום יש לומר דליכא בזה איסור חפצא כיון שחוזר להיתרא בשעת בישול והוא אסור רק לשעתו והוי רק איסור גברא אבל א"צ לזה שהרי לשיטת רוב הפוסקים גם בתחלת בישול הוא רק מדרבנן ואני מצאתי בחו"ה כלל ו' דין י"ח מפורש דדם הנפלט דרך צלייה אפילו בתחלתו קודם שלים צלייתו אינו אלא מדרבנן ע"ש ובפרט אם בשלו הבשר במים בתחלה הרי דם שנתערב במים אם אין בו מראית דם אין חייבים עליו והוי רק איסור דרבנן ע' חולין (דף פ"ז) וע' בחו"ה שם דין כ' ובחוו"ד סימן ע' סק"ד ובמק"א הארכתי בזה וממילא גם בתחלת בישולו לא נאסר טעמו אלא מדרבנן וא"כ בנ"ד הוי נ"ט דהיתרא וכה ראיתי בשוע"ק סימן נ"ה שם שהביא ראיה לסברת הרשב"א דבכה"ג מקרי נ"ט דהיתרא מהא דילפינן טכ"ע מגי"כ וכתבו התוס' דהכלים היו בלועין מיין ולכן גם בנזיר טכ"ע והקשה איך מהני ההגעלה הרי המים נ"נ ובאיסו"ר נזיר דהמל"א הנ"נ מן התורה כמ"ש הרשב"א ובע"כ דכיון דלכל העולם הותר שוב גם להנזיר הוי נ"ט בנ"ט דהיתרא וכתב שהוא ראיה גדולה ואני תמה דהא לשיטת כמ"פ יין פוגם במים ולכ"ע מתבטל בששה חלקים אם כן שפיר היה אפשר להגעיל באופן המותר ואין כאן שום ראיה ומ"ש רו"מ מדברי הטעו"ד מ"ג סימן קפ"א דכיון שאין היכר אם הוא רק איסור דרבנן אסור בהנאה דלא דמי לבשר עוף יעויין בחי' רע"א סוף סימן נ"א דלשיטת הט"ז דבשר שור אינו מתבשל בקדרה שהעבירוה מן האור ורק נבלע בו אם נתחב בשר שור בחלב רותח אחר שהעבירוה מן האור מותר בהנאה ע"ש והתם בודאי ליכא היכר אם נתחב קודם שהעבירוהו מהאש או אחר כך ואפילו הכי שרי וגם בלא"ה מנין לנו להמציא חומרות שלא נזכרו בראשונים. והנלענ"ד כתבתי:

סימן קמג

להרב וכו' מו"ה אלכסנדר סנדר גדליהו טהארז נ"י
מסלופצא במדינת פרייסען בעהמח"ס עטרת חן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באומא שנסרכה לטרפש והיה שם בועה בטרפש במקום הסרכא ואחר בנפוח: האומא בנחת על ידי קליפת הסרכא נשאר עוד בשר בלוי על האומא בשטח רחב הרבה יותר מכנגד שטח הבועה ונקלף הקרום בנחת ונמצא שלם ויפה ולא בלבן בבדיקת פושרין אך שהיה שם נגלד קצת מכוון כנגד מקום בועה שבטרפש וגם במקום הנגלד לא בלבן עכת"ד השאלה:

והנה מ"ש רו"מ מדברי תב"ש סימן ל"ט סנ"ב שהחמיר בסרכא דבוקה נגד מכה ודברי האחרונים החולקים הנה בנ"ד לא באנו כלל לידי מדה זו שכפי שכתב רו"מ שהיה תחת הסרכא בשר בלוי ואם כן יצאה הסרכא מן הבשר בלוי ולא מגוף הריאה כמ"ש הבמ"ח סימן ל"ה סנ"ב והפמ"ג במש"ז והגהת לב"ש כתבו דאפילו בלא מיעוך כלל כשר וגם אם רק רוב הסרכא ושרשה יצאה מן הב"ב ומיעוטה מתפשטת חוץ להב"ב יש לומר דבכה"ג תולין ברובא דמוקמינן הבהמה בחזה"ת כיון דאיכא למיתלי שהסרכא יצאה מן הב"ב ולא מגוף הריאה ואולי בנ"ד רוב הסרכא ושרשה היה על גוף הריאה ולא נתבאר ד"ז היטב במכתבו אך מכל מקום יש להקל כדעת כל האחרונים ובדע"ת סקל"ז הבאתי ראיה מהתש"א דבכה"ג קיל טפי:

ובדבר מה שהיה נגלד תחת הסרכא והב"ב כבר ראו עיניו מ"ש בדע"ת סימן ל"ט ח"ק ע"ב וש"ם ס"ק ק"ש מכמ"ק בזה ואם בנ"ד היה הסרכא ע"ג ב"ב כפי שכתבתי למעלה הנה מצאתי בשלחן גבוה למהר"י מולכו סימן ל"ו סקי"ז מחודש א'

שפסק דבנמלא סרכא ע״ג מקום שנקלף אפילו במקום דלא נהגו בנפיחה יש להכיר בזה בנפיחה דתולין שהסרכא נתהוית ע״י לחות הקרום שנקלף אבל כפי הנראה מדבריו שם ובש״ת הבין דכונת הש״ע ורמ״א שיש קרוס הנקלף מהריאה ולא בנגלד והוא לפלא שהרי מפורש בש״ע דמיירי בנגלד ודבריו ל״ע לענ״ד:

אבל מ״ש רו״מ דבנ״ד הסרכא כשרה מדין הש״ס מלבד מ״ש השמ״ח סעיף ס״ה דלאו מלתא דפשיטא בנסרך לטרפש הרי בעינן שיהיה סרוך ושבוך ובנ״ד לא היה כן וגם להמקילין בסרכא לבד דוקא אם דבוק בחוזק כמ״ש השמ״ח סכ״ז ובנ״ד שעברה בקל בקליפה גרע טפי. ומכל מקום לדינא כיון דיש לתלות שע״י הבועה שבטרפש נגרם הנגלד והקרום שבריאה כמו דנורמת להיות למחים בריאה הנה שלא נתבאר בפוסקים לתלות נגלד שבריאה על ידי בועה שבנגדה בטרפש וע׳ שמ״ח סעיף ס״ג מכל מקום כיון שתולין בהסרכא שנתהוה מהמכה שבטרפש כן ה״נ הקרום וממילא יש לומר שנעשה הנגלד על ידי קליפת הסרכא והקרום נראה להקל בהפ״מ וצורך שבת וכמ״ש רו״מ.

והגלע״ד כתבתי

סימן קמד

להרב המופלג מו״ה זא״פ נ״י בבערלין
עיר ממלכת פרייסען.

מכתבו הגיעני וע״ד שאלתו אשר הליע בבקשת אנשים רבים לאשר עשה שם א׳ מקוה לטבילת נשים והכשירוה שני דר׳ הנקראים רבנים והמעשה כך היה שחפרו בור עמוק ומצאו בו מים והחופש (בוית מייסטר) אמר שהוא מעין וכמה בקיאים אמרו אשר לא כן הוא כי בעיר ברלין לא ימצא מעין זולת אחר חפירת ל״ה קלאפטיר ואחרי מצוא המים ניקו המים בכלים שאינם נקובים ובלי שפיכת עפר וחלב וכדומה ומן הבור ההוא עשו פלומפ להעלות המים אל המקוה והמים נשפכים ע״ג קרקע ונמשכים ג״ט טרם בואם להמקוה ואחר כך סתמו הצילוך והצינורות הם של מתכות עכת״ד השאלה:

הנה מקודם אבאר אם יש להבור דין מעין והנה בתשו׳ מהרי״ט בשניות חיו״ד סוף סימן י״ח האריך למצוא טעם לאותם גדולים שטרחו לנקות המקואות שמימיהם נובעים שתמה הרא״ש ז״ל דהא מעין אינו נפסל בשאובין ומהרי״ק ותה״ד תי׳ דס״ל דמעין אינו מטהר בכ״ש לאדם וכמו שאינו מטהר בכ״ש ה״נ נפסל בשלשה לוגין שאובין-כל זמן שאין בו מ״ס ומהרי״ט אידם שהגדולים חששו לכמה מקואות שהם מי תמציות כשחופרים בעומק ומי גשמים הנבלעים בקרקע מתמצים לתוך הגומא ועל פי רוב הם מלוחים מצפריות הארץ ורובם פוסקים מימיהם בימי הקיץ כשיבשה לחלוחית הארץ והנהו ודאי אין להם דין מעין אפילו בזמן שבוללים דהיינו דאמרינן בחגיגה דאף על גב דארעא חלחולי מחלחל בעינן שיהיה מ״ס במקום א׳ והר״י הביא ראיה מזה דמעין אינו מטהר בכ״ש דבמי גשמים ל״ש לומר דחלחולי מחלחל ובע״כ דמיירי במים נובעים ואפילו הכי בעינן מ״ס ונ״ל דמיירי במי תמציות שלא פסקו והמים מבעבעין ואין מטבילין בהם אדם וכלים בפחות ממ״ס ואף על גב שהמים בוללין ויוצאים אינו חיבור דרך אותה בגילה דלעירוב מקואות בעינן נקב כשפ״ה ואין המים הנבלעים בקרקע חיבור ותדע שהרי גם המעינות אין כולם שוים דתנן המים המכזבין פ״א בשבע שנים פסולים ולא מקרי מים חיים והיאך יכשירו כל מי בורות מים לא נאמנו ולכן לענין טהרת מקוה מי באר שאינה מושכת ומוציאה מים חיים אלא שהכותלים בוללין מעט מכאן ומעט מכאן אין להם דין מעין אלא דין מי תמציות ותניא בתוספתא החופר בלד הים בלד הנהר וכו׳ פסקו מלהיות מושכין הרי אלו כמי תמציות הרי שאף על פי שמתמלא מן הים ומן הנהר נקראים מי תמציות וצריך שיהיה בהם מ״ס אם לא כשיומשך מן המעין שהדבר נראה שהוא המעין עצמו לכך סובר אני להחמיר בבורות שרובן פוסקים בימי הקיץ וכו׳ עכת״ד ואני מצאתי בס׳ האשכול הל׳ מקואות סימן כ׳ שדחה ראיית הר״י כדברי מהרי״ט הנ״ל וע״ש בנח״א בשם גי״ט בזה והנה בשו״ת נטע שעשועים סימן כ״ג רמז לדברי מהרי״ט בקצרה ובתחלה ציד דמהרי״ט מיירי רק במי תמצית שפסקו ואח״ז דחה והוכיח דגם בלא פסקו אין מוציאין המים מתורת שאובין דאף דלגבי טהרת מים מהני רוב מכל מקום לענין שאובין בעינן שילאו מילואן ועוד ומסיק דמהרי״ט לא החמיר אלא בבור דלפעמים ע״י רוב החום יבש מקורו ויחרב המעין ויגרע נטפי מים משם לגמרי אבל אם בשום פעם אין המקור יבש גם מהרי״ט מודה וע״ע בהגהת י״ש מ״ש מדברי הכ״מ פ״ט דמקואות בזה וע׳ בשו״ת כ״ש ח״ב יו״ד סוף סימן כ״א שהעלה דלא כהנ״ש אלא דגם באין בהם מ״כ מטהרין השאובין כל זמן שלא פסקו התמציות ובאית שמהתוספות פסחים (י״ז ע״ב) ור״ש פ״ה דמקואות ובראי״ש הל׳ מקואות שפסקו כדעת ר״י דמעין בעי מ״ס לאדם מהא דארעא חלחולי מחלחל מוכח דס״ל דגם בכה״ג שבאין מן הנהר דינו כמעין והיינו משום דס״ל דנהר מכיפי׳ מתברך ודינו כמעין וגם מים הבאים מחפירה שבלד הנהר דינו כמעין לענין זה ודלא כהי׳ ב׳ של הכ״מ ובתשובה לק׳ באסכיא הבאתי מהירושלמי פ״א דמ״ק ה״א בהא דבעו מי תמלית שלא פסקו מה הן נשמעיניה מן הדא אלו הן מי תמציות וכו׳ ר״י בעי פרחה הכרית ולא פסקו למפרע הוא נעשה כמעין או מיכן ולהבא ובפ״מ נדחק בפירושו וראיתי לגדול אחד בתשובה שפירש דמיירי בנתברר אחר כך גם כשפסקו הגשמים ולא פסק הנביעה ובעי אם גם למפרע דינו כמעין שהרי נתברר שהנביעה מעלמו ולא על ידי הגשמים ואם כן לפ״ז נראה כדעת הנט״ש דהיכא דגם בימי עלירת גשמים הבור נובע אז משם והלאה בודאי דינו כמעין ולענין למפרע הוי בעיא דלא איפשטא. וע״ע בספר דברי חיים הל׳ מקואות סימן קי״ב מ״ש ע״ד מהרי״ט ונט״ש בזה ועל כל פנים מים העליונים הבאים מן גידי הנהר שתחת הקרקע לשיטת המחמירים בנהרות שאין דינם כמעין כשהנוטפין רבין על הזוחלין אם כן גם הנביעה הבאה מהנהר לחפירות שבלד הנהר אין דינם כמעין וכמש״ל בשם האשכול ולשיטת הסוברים דנהרות דינם כמעין אז יש לומר דבכה״ג שאין הבור מתייבש בשום פעם דינו כנהר דהוי כמעין ואם כן בודאי אין להקל לכתחלה לנקותה בכלים שאינם נקובים כמו שאין טובלין בנהרות אלא בשעה״ד משום דחיישינן שמא אין דינם כמעין ה״נ בזה וע׳ בתשובת מהר״י אסאד חיו״ד סימן רי״א שהאריך להוכיח דהמים הנובעין אצל נהרות מתחת הקרקע נפסלין בשאובין בפחות ממ״ס לכ״ע ולא מיבעיא לשיטת הב״ח שהובא בש״ך ס״ק קכ״ג דלענין מ״ס גם הימים אין דינם כמעין בודאי כן הוא וגם להט״ז וש״ך שם דוקא בימים ולא בנהרות דכמו שאין לטבול בהם בזחילתן ה״נ נפסלין בשאובין ע״ש באורך וזהו כדברינו ואף דבשיו״ב שבברכ״י אות י״א הביא בשם מהר״ם בן חביב וגו״ר להיפוך וכ״ה בנט״ש סימן כ״ג שם מכל מקום בודאי בלא שעה״ד אין להקל בזה ומכ״ש שאין לעשות לכתחלה מקוה כזו ואם כן במקום שאינו מעין גמור ונקראים מים העליונים הבאים מן הנהרות יש לנקותם בכלים נקובים ואם לאו אין לטבול בהם:

והנה בתשובה לק׳ באטמאר בארץ הגר הארכתי בדין העלאת מים ע״י קיטור וגם בדין הפלומפ [ועמ״ש לעיל סי׳ מ״ה] והנה בשו״ת הר המור סימן כ״ב האריך בדין עשיית מקוה על ידי פלומפ והעיר שיש בזה ג׳ חששות משום דהוייהו בטומאה וגם מפני שבאו המים על ידי תפיסת יד אדם וגם מפני שבאו על ידי כלי בית קיבול והעלה דמשום הוייתו בטומאה הרי קיימא לן דבסילונים של מתכות מהני חיבור לקרקע ובפרט בנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע וה״נ בזה וגם משום כלי קיבול אין חשש גבי פלומפ שאין בו בית קיבול כלל אך לענין חשש שהמים באים על ידי תפיסת אדם לשיטת הראב״ד יש להקל על ידי המשכה אפילו בכולו אך מדברי הב״י בהא דזילף בידיו שהביא מדברי הר״ש מוכח דלמאן דפוסל המשכה בכולה ה״נ לענין תפיסת יד אדם פסול והוא תמוה ולכן מסיק לעשות רוב ממ״ס ממי גשמים ולהשלים מיעוטו יש להקל על ידי פלומפ בהמשכה יעו״ש באורך והנה מה שתמה שם ע״ד הב״י כבר קדמו הט״ז סקכ״ח אבל הרי הביא שם מהרמב״ן ותה״א ורא״ש וטור דס״ל דבתפיסת י״א גם בהמשכה פסול אא״כ רוב המקוה בהכשר:

וגם מ״ש דגם אם הוי בית קיבול מהני חיבורו לקרקע הנה בשו״ת גי״ט סימן י״ד שדא ביה נרגא דכיון דהנחתו בקרקע בשביל שיפתמש בו האדם באמצעות הכלונס יש לומר דהוי בכלל כלי תשמיש.

וראיתי בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' פ"ו שהאריך גם כן בענין הפלומפין אם מותר להריק מים ע"י ולעשות מקוה ע"י המשכה והאריך בענין שאיבה שהמשיכוה כולה לדידן דפסולה אם איכא בזה איסור תורה או רק מדרבנן והביא מחי' הרמב"ן לב"ב (ס"ח) שכתב דהרי"ף דסובר דשאיבה שהמשיכוה כולה כשרה צ"ל דס"ל דאין בשאובין איסור תורה אם כן מוכח דאין סברא לומר שההמשכה התיר איסור תורה אבל שי' הר"ש שהובא בר"ן פ"ב דשבועות דס"ל שאיבה שהמשיכוה כולה כשרה אף דסובר דכולו שאובין פסול דאורייתא וע' בר"ש פ"ב דמקואות מ"ז בזה אבל מדברי הרא"ש בב"ק פ"ז ב' ובהלכות מקואות בשם הר"ש שדוחה הראיה מפסחים דהא דאמרינן בכלים טמאים היינו וכו' שהמשיכן וכו' מוכח דאם היו בכלים אף שהמשיכן פסולים מה"ת וכן נראה דעת הש"ך סקי"ז ולכן יש לחוש לשי' הסוברים דגם בהמשכה ברובה איכא איסור תורה והאריך בענין הפלומפין דאין החיבור לקרקע מועיל מקב"ט דאין הפלומפ משמש לקרקע אלא אדרבא הקרקע משמש לו וגם יש לפקפק אם חיבורו חיבור גמור אלא דמ"מ מהני לזה המשכה וגם העלה דאם תורת כלי עליו אף דהיינו מקב"ט על ידי חיבורו לקרקע ונעשה לשמש עם הקרקע מכל מקום כיון שיש בית קיבול המים הבאים לתוכו נפסלין משום שאובין שהרי הרשב"א והרא"ש כתבו רק בסילון של מתכות שהן פשוטי כלים ואין מקבלין בזה מהני החיבור לקרקע משא"כ ביש לו קיבול הרי קיי"ל דבשל תורה ל"מ קבעו ולבסוף חקקו דמ"מ שם כלי עליו ובפרט דגבי פלומפין הקביעות וחקיקה באים כאחד וי"ל דלכ"ע ל"מ עכת"ד:

והנה מ"ש דהיכא דחקיקתו וקביעותו באים כאחד לכ"ע ל"מ נעלם ממנו מ"ש בתשו' ח"ס סי' רי"ז להוכיח מתשו' הרשב"א דגם בכה"ג מהני אבל בגוף הדבר דל"מ החיבור לגבי איסור תורה כמ"ש הגו"ב כבר כתבתי בתשו' לק' קאמינקא מהוז קיעב ברוסיא שכן מפורש בתורי"ד לשבת (ע"ו) והביא גם כן מש"ס דב"ב (ס"ו) שהביא הגו"ב וכ"ה בפיה"מ להר"מ פ"ד דמקוואות מ"א והבאתי מתוספתא שלהי עוקצין דהמחובר בטיט הוי כקרקע לכל דבר ומוכח דגם בשל תורה מהני וגם כבר הביאו בשו"ת גי"ע סי' ו' והגהת י"ש ליו"ד מירושלמי פ"ט דשבת דגם בשל תורה מהני אבל אני הבאתי בתשו' הנ"ל ראי' מש"ס סוף חגיגה דלרבנן דר"א מזבח הנחשת מקב"ט אי נימא דליפויו לא בטל לגבי מזבח והרי המזבח מחובר לקרקע כמ"ש הרמב"ם פ"א מביהב"ח הי"ג ומקורו מש"ס דזבחים וגם נעשה מתחלה לכך לחברו בקרקע ואפילו הכי מקב"ט ובע"כ דבשל תורה ל"מ החיבור ובאמת בירושלמי שם מפרש טעמייהו דרבנן משום דהכתוב קראו למזבח דבר המטלטל ובפי"ק שם תמה דהא טעמא קאמרו מפני במלופה ולפמ"ש ניחא דהירושלמי לשי' אזיל דסובר דהחיבור מהני גם בשל תורה לכן הוצרך לטעם זה ואף דמבואר בפי"א דכלים מ"ב בנגר ומנעל ופותח וכו' ובפ"ח מ"ט גבי פורנא דמשום שנעשו לשמש עם הקרקע טהורים כבר ביאר הח"ס סי' רי"ח דדוקא היכא דצורתו מוכחת עליו שהוא עשוי רק לשמש עם הקרקע טהור משא"כ היכא דאין צורתו מוכחת עליו ולשי' הגו"ב מ"ת סי' ק"ט דוקא היכא דהקרקע מסייע בשימושו כהא דדלת ונגר משא"כ בדף של נחתומין יעו"ש ואם כן י"ל דגבי מזבח אף שמדינא צ"ל מחובר מ"מ גוף שימושו יוכל להיות בלא החיבור ואין גוף צורתו מוכחת עליו וכיון דזהו מחלוקת בבלי וירושלמי אם כן גבי הפלומפין שאין הקרקע מסייע לשימושו ואין צורתו מוכחת עליו שנעשה לחברו חיבור גמור עם הקרקע דגם בלא החיבור יעשה מלאכתו טוב גם כשיחברנו לקרקע אין החיבור מועיל כלום ובפרט לפמ"ש האמרי אש הנ"ל לחלק דדוקא לענין קב"ט מהני החיבור ולא להוציאו מדין כלי לענין שאובין אם יש לו ב"ק אם כן פשוט דאין להקל כלל:

אך דבאמת בפלומפ אין בו קיבול כלל אבל הנה בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קכ"ב ושו"ת ב"ש ח"ב סי' פ' פ"א כתבו דהפלומפ דמי לטוטרס דא"ח סי' קנ"ט ולפעמים צריכים לשפוך בו מים מעט שנעשה מלאכתו ולכן יש לחוש דמקרי בית קיבול ע"ש, ואף שבשו"ת שירי טהרה לסי' ר"א סי' כ"ג כתב בפשי' דלא מקרי בלי קיבול מכל מקום קשה להקל באיסור תורה ובפרט לעשות כן לכתחלה ומלבד זה הרי בשו"ת אמרי אש שם האריך עוד לענין גבי תפיסת יד אדם דלשי' הרשב"א והרא"ש כל שנעשה ביד"א פסול והרשב"א הביא כן גם בשם הראב"ד והעלה שהרשב"א הי"ל גי' אחרת בשעה"כ ומ"ש בשעה"כ בהג"ה דממתני' ל"מ כן זהו ש"ה לחכם א' ולא מהראב"ד וגם נראה דהעיקר כדעת הב"ח דאם עשה כן בכונה גם הראב"ד מודה דאפילו בהמשכה פסול והא דקתני במתניתין משיקו כשערה מיירי בפסול דרבנן דאל"כ הרי ל"מ השקה כשערה ואף שהב"ח עצמו לא ס"ל כן כדמוכח מדבריו שהובאו בש"ך ס"ק קי"ז מכל מקום אנן לדידן י"ל כן לקיים שי' הב"ח ולכן אין להקל על ידי פלומפ בכל הנענוע להעלות המים הם בכח האדם ולא דמי לשיבור קנקנים בשי' ר"א סמ"א וסמ"ב וסמ"ג שעושה רק גרמא והמים עצמן באים אחר כך שלא ביד"א משא"כ הכא וכ"ה וז"ל ולפ"ז יש הרתי חששי לעשות מקוה על ידי פלומפ אם מפני שאיבתן בכלי ואם מפני ביאת המים על ידי כח אדם שיפוך שבען מעתה מי ימלא לבו לעשות מקוה בתחלה הרחמן יצילנו משעה"ד כיוצא בו וכ"ש שלא בשעה"ד והרי הגאון בעל ז"י אוסר והביא שגם הגאון ר"ד אפטנהיים ובל"י אסרו ובכל קהלות קדושות טורחים וכו' ולא עלה על לב מן הגדולים להתיר על ידי פלומפין וכו' עכ"ל וגם בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סוף סימן רע"ו כתב על זה וז"ל כי גדול באחרונים בשו"ת גי"ע סי' י"ד האריך וסיים שיומא דפסקא בה"א לסמוך על היתרים אלו לעשות מקוה בתחלה בענין זה ואפילו בשעה"ד גדול לפי שיש כאן כמה מקומות של תורה שאין בידינו להכריע וכו' שכן אין להתיר כזאת. עכ"ל:

אך בגוף הדבר שהעלה בתשובות א"א הנ"ל דשאובה שהמשיכוה כולה פסול מה"ת ראיתי בספר ד"ח בפתיחתו למקואות שהביא מדברי מרדכי בשם רא"מ דהלמ"ת דמשיכה כשרה אף דסובר דשאובה פוסל מה"ת והביא ראיה לזה דהא כל פסול שאובה הלמ"ת רק מקרא דמה מעין ביד"ש ובת"כ מייתי עלה אי מה מעין שא"צ תפיסת י"א אף מקוה וכו' יצא המניח קנקנים וכו' ה"ל בור והך ברייתא אתיא לר"א וכן לר"י לכל חד כדאית ליה כמו שכתוב בתוס' יום טוב פ"ב מ"ז בשם הרא"ש וב"י והרי ר"א אינו מכשיר בקנקנים אלא אם כן רוב המקוה מי גשמים ובכה"ג ודאי דכשר מה"ת אפילו בשאובה גמורה ולמ"ל היקש דדומיא דבור הא בלא"ה כשר מה"ת ובע"כ צ"ל דקרא אסמכתא הוא וכן אליבא דר"י דסובר דלשי' הר"ש דשאובה שהמשיכה כולה כשרה וגם בכלים שבורים הוי המשכה בע"כ דס"ל דשאובה כולה רק מדרבנן דאל"כ מה מועיל המשכה לשי' הא"א הנ"ל וצ"ל גם כן דקרא אסמכתא בעלמא אם כן מנ"ל לאסור מן התורה עד כאן דבריו. ובאמת בהרע"ב שם לעיל כתב בעצמו דטעמא דמניח קנקנים משום שלא נעשו שאובין לפי שלא נתכוון לקבל המים וכן הוא בפי' הרא"ש שם וכן מצאתי בספר האשכול סוף סימן נ"ב שדחה פי' הראב"ן שהוא פי' הר"ש והעלה כפי' הרא"ש הנ"ל ור"א ור"י פליגי אם במקלט תפיסת יד אדם אסור יעש"ה ואם כן אין ראיה לנגד דברי הא"א הנ"ל:

אבל בתשו' חת"ס ח"ג ענין י"ב בסופו כ' בפשי' דשאובה שהמשיכוהו אינו אלא פסול דרבנן וע' בשו"ת בי"ש ח"ב סימן ס"ב מה שכתב בזה וע' בנח"א שבאשכול סוף סי' נ"א מה שכתב על דברי הגי"ע בזה וע' ביבוע"ק סי' ר"א סקט"ו שהביא מרש"י חולין (פ"ד) דמוכח דס"ל דשאובה ברובו והמשיכוה פסול מה"ת וע"ש מה שכתבתי בזה וע"ש סקכ"ח שהעלה דבדליכא רביעית מים כשרים במקוה בתחלה פסול מן התורה ועל כל פנים בכה"ג שכל המים באים על ידי פלומפ יש לחוש לאיסור תורה לשי' כמ"ש וכמש"ל [והנה כ' לי ח"א בשם צ"ל החדש סי' קס"ג שהביא בשם הרמב"ן דשאובה דרבנן שהמשיכוה אפילו כולה מדרבנן וכולי עלמא מודו והביא ממהרי"ט יו"ד י"ז שצידד להקל בשאובה שהמשיכוה כולה אם יש עוד ספק להקל והביא משעה"כ בהשגתו על הרי"ף בדין שאובה שהמשיכו כולה מהא דמעין שהעבירו ע"ג השוקת דמוכח דגם בשאובה דרבנן והמשיכו כולה פסול אך הרז"ה חולק עליו]:

ועוד יש לי לדון בדבר החדש ע"פ מה דאנהיר לן הלג"ח בפסחים בסוגיא דרהש"כ אות קנ"ו בסופו דגם להסוברים דכולו שאוב אפילו בכלים שמקב"ט הוא רק מדרבנן מכל מקום היכא דהמים עצמן נטמאו לכ"ע פסול מה"ת ע"ש והנה בד"ח סוס"ק ל"ו הביא בשם מהורי אם בהמה איך נשבח"ל שאובין הא נטמאו המים בשאיבתן דהא כולנו ע"מ והוכיח שם דגם מים טמאים

שנגפפו

שנשפכו לארץ לא נטהרו כמו שכתב הר"מ פט"ו מט"א ותירץ דכיון דמחוברים לקרקע אינם מיטמאים ע"ש ואם כן לפ"ז אחר שנשאבו בכלים שפיר מקב"ע מן האדם שהוא ט"מ ובכה"ג בכולו שאוב לכ"ע פוסל מן התורה ובזה י"ל הא דאיתא בתוספתא לגיון העובר ממל"מ וכן בהמה העוברת וכו' ולפי' הראב"ד היינו בהוליכן עם הקרקע דבכה"ג אפילו עשו כל המקוה בכך כשר דכיון שאינם שאובין גמורים מהני המשכה אבל בשאובין גמורים ל"מ בכולה והדבר יפלא מה בין זה לזה ולפמ"ש י"ל דהא דמהני ההמשכה בקרקע משום דבעודו מחובר אינו מקב"ע וכיון שהמים טהורים גם בשאובין בכולה מהני המשכה אף שהיא ביד"א כיון דפוסל רק מדרבנן אבל בשאובין גמורים שהיה כבר בתלוש שנטמאו המים ומן התורה פסול בכה"ג ל"מ המשכה להפקיע איסור תורה כיון דכשהמים טמאים פוסל מה"ת. ואם כן בנ"ד שנתלשו המים לתוך הפלומפ ואינם מחוברים לקרקע כיון דנילוק וקטפרס אינו חיבור ונטמאו המים אם כן לכ"ע בכולו שאוב ל"מ ההמשכה:

אך דלפ"ז י"ל דאם עושים הנענוע על ידי עכו"ם שאינו ט"מ מדאורייתא אלא שגזרו עליהם שיהיו כזבים כמו שכתב הר"מ פ"א מטו"מ אם כן ליכא איסור תורה בשאיב כולו לפי' כמ"פ ומהני שפיר ההמשכה לטהרן אבל י"ל לפמ"ש המל"מ פ"ז מתרומות בטמא שאכל תרומה טמאה מדרבנן כיון דרבנן טמאוה הויא מחוללת מן התורה אם כן הכי נמי י"ל דהיכא דהמים מדרבנן פסולה המקוה מן התורה וע' בשה"מ פ"ח מלולב בזה. וע"ש בד"ח שכתב עוד דאם שאב להניחן בקרקע אינם מקב"ט אבל ל"ע ומדברי רמב"ם פ"ב מטו"א ה"ח דאם שאב המים בכלי ונתנן בקרקע אינם מכשירין משמע דכל זמן שהם בכלי מכשירין אף שהאב אדעתא ליתנם בקרקע:

וכה ראיתי בנח"א שבאשכול סי' כ"ג שהאריך בדין הפלומפין ואחרי שהוכיח שאין בו קיבול כתב דגם אי נימא דתפיסתו ביד"א יש להתיר בהמשכה בצירוף אם על ידי נענוע חזק לא נפסק קילות המים ומחובר עם המים שבבאר אזי אמרינן נילוק חיבור והנה בד"ז יש אריכות בתשו' מהרי"ט בשניות תו"ד סי' י"ז וגט"ש ס' כ"ד וכתב סופר סי' ל"ו ור"מ שיק סי' ק"ל קל"ה והארכתי בענין זה בתשו' ופלפלתי הרבה בכל זה וגם הבאתי מירושלמי פ"ב דחגיגה ה"ו דמפורש דגם בדרבנן פליגי ר"י ורבנן וקיימא לן כרבנן דלא הוי חיבור ע"ש ותבין וע"ע בשו"ת דברי חיים חלק ב' יו"ד סי' פ"ח ואכמ"ל בזה יען כי כפי הנראה בנ"ד לא אסקו אדעתייהו לדקדק אחר זה כלל:

וגם מה שכתב הנח"א בספ"י דכולו בהמשכה אין בו אלא איסור דרבנן כבר נתבאר שגם בזה איכא עיקולי. ופישורי. וגם מה שכתב שאין בזה משום תפיסת יד"א דהוי רק גרמא קשה לסמוך על זה וכתבו' אמרי אש פשיטא ליה להיפוך ובפרט דבנ"ד יש חשש גם על המים שבבור אם יש להם דין מעין כלל ואם אין להם דין (מים) [מעין] הרי נפסלו בשאיבת כלים שאינם נקובים וע' בשו"ת דברי חיים חיו"ד סי' ל"א שכתב בספי' דהמעינות שנראה שהם מים עליונים אין להם דין מעין כלל וצריך להביא חול ועפר הרבה עד שיהיה יבש ושחור וגובע אז יוכשר ע"ש ואם כן בנ"ד שלא עשו כן איכא כמה ריעותות ואין להתיר באיסור כרת בצדדי קולי קולי שיש בכל צד כמה ריעותות. והנלע"ד כתבתי:

סימן קמה

להרב המופלג מו"ה מרדכי נ"י מברעזניצא ברוסיא.

כתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדבר המקוה הנעשה בקהלתכם ועוד בכמה קהלות בהסכמת גדולי הדור שבתחלה חפרו בקרקע עד מולא המעין ואחר כך העמידו דפנות של לבנים וצימענט מסביב עד שנתמלאה והיו ב' שיעורי מקוה בהוכה ואחר זה כיסו אותה בכיפה היטב ובדופן א' מהדפנות עשו ב' נקבים כמו סילונות עד למעלה מגמר מקוה עליונה והיינו שהמשיכו הדפנות בגובה למעלה ועשו שם גם כן מקוה ובצד מקוה העליונה עשו גיגית גדולה בנויה גם כן מלבנים וצימענט ובשולי הגיגית עשו נקב עם ברזא וימלאו הגיגית מים שהובאו בכלים נקובים מבאר על ידי צינורות של עץ ויפתחו הברזא ואז יזובו המים על ידי המשכה נ"ט על בנין לבנים וצימענט ויפלו לתוך חור צינור א' הנעשה בדופן כפי הנ"ל עד בואם לתוך מקוה התחתונה ומפני חוזק הקילות והמים אין להם מקום להתפשט בתוך מקוה התחתונה אזי יגביהו המים א"ע לתוך צינור ב' הנעשה בדופן המקוה הנ"ל עד בואם למקוה העליונה ובשולי מקוה העליונה נעשה נקב עם ברזא שקורין פעטצאל להוציא דרך שם המים לחוץ כשרוצים לנקותה והברזא הוא שקבעו בתוך עובי הדופן קנה (רעהר) של ברזל והוכו נעוץ מקל של ברזל וכלד פנימי מחובר להמקל עם עגול מברזל ושכיבו מחובר חתיכה של גומע ובלד חוץ של המקל נעשה שרויף וכשיהדקו מבחוץ היטב את השרויף יכסו הטס והגומע את פי הקנה שלא יזחלו המים ממקוה העליונה לחוץ וכשרוצים לנקותה ולהוציא המים אז ירפו השרויף מבחוץ ויזובו המים לחוץ אבל א"א להסיר הפעטצאל שהוא הקנה והמקל והטס והגומע בלתי אפשרי כי הם מחוברים לכותל המקוה ונעשו מתחלה לשם כך וזאת היא צורתה:

גיגית
מבוא המים
מקוה העליונה
ברזא
צינור
צינור בדופן
מקוה התחתונה

והנה רו"מ העיר בהתחשבות שיש במקוה זו וראשית כל כתב דמה שיש לחוש מדברי הנו"ב שמחמיר שלא לטבול בכלים שקבעו ולבסוף חקקו ועל זה הביא מדברי תשו' רשב"א וכמ"א דחיבור אבנים הרבה לא מקרי כלי ול"ל דאף דבפ"ה דפרה מ"ש ב' אבנים ועשאן בוקת אם חיברן עד שיכולים להנטל כאחת מקרי כלי היינו בב' אבנים אבל אבנים הרבה הוא דרך בנין ומדלא הזכיר רמ"א דהבעו ולבסוף חקקו נראה דגם בלא חברם בקרקע שרי, עכ"ד:

והנה ז"ל תשו' הרשב"א שאלת מקוה העשוי למעלה על הגג כהלכותיו אם הוא כשר הו לא תשו' אין הפרש בין בנעשה על הגג ובין שנעשה על גבי קרקע וכל שנעשה בבנין ואינו בכלים כשר אם היה כלי אבן אחת חקוקה בכל מקום פסולה והוא שחקקו ולבסוף קבעו משום דהו"ל כלים ואין טובלין בכלים דמעין ובור כתיב ואם אינו כולו אבן אחת אלא שנעשה בית כינוס מים בבנין אבנים כשר וכו' עכ"ל ולא הזכיר כלל אבנים הרבה וע' במל"מ פי"ב מט"ל ה"ו בד"ה הנן בפי"ג דנגעים וכו' והביא בשם קושית התוס' יו"ע ותירץ על פי דברי ר"מ מטראני דל"ש חיבור אלא גבי בגדים אבל גבי אבנים ל"ש חיבור והרי הוא כאלו אבני המוסגר הם בפ"ע ומש"ה תנן הולץ את האבנים וכו' יעו"ש אבל אין זה מוכרח די"ל כתי' ב' שכתב שם ובתשו' א' העליתי דאם האבנים מחוברים בלימענט שהלימענט יכול לעמוד בפ"ע גם הרשב"א מודה דמקרי כלי א' גם באבנים הרבה והוא מיירי במחוברים בטיט וגם בהא דסופ"ה דפרה עיקר החילוק בין מחוברים בטיט ובין סיד וגפסית כמ"ש בכ"מ בס ואין סברא לחלק בין שני אבנים ובין הרבה אבנים והדע שהרי נקט שם גם שני עריבות דודאי גם ג' עריבות דינם שוה לבנים וה"ה בזה ואני הבאתי שם ראיה מהא דפ"ה דכלים מ"י ומפ"ו דאהלות מ"ב דביכול הטיח לעמוד בפ"ע הוי כלי בפ"ע וע"ע בעירובין (כ"ה) ואו"ה סי' שנ"ח ס"ז ולפי לשון המשנה דסוף פ"ה דפרה הנ"ל מוכח דהליא אם יכולים להנטל כאחת אם כן בלימענט שהוא חזק מסיד וכולם נעשין כאבן אחת בודאי מקרי כלי ונבאר רק ההיתר משום דקבעו ולבסוף חקקו וקשה להקל בשל תורה והבאתי שם מתוס' רי"ד לשבת (ע"ז ב) דמפורש כדעת נו"ב וגם מלשון הר"מ בפיהמ"ש רפ"ד דמקואות מוכח כן ומ"ש הדג"מ וח"ס דבנעשה מתחלה לשם עם הקרקע לכ"ע יש להקל הנה הב"מ ליו"ד סי' קל"ח הוכיח דליתא ואני הארכתי שם להוכיח בזהו מחלוקת ש"ס בבלי וירושלמי סוף חגיגה ולהש"ס דילן ל"מ בשל תורה ובזה יש לדחות ראיית הי"ש וני"ע מירושלמי דשבת ואכמ"ל ולכן באם אין הברזא סמוך לתחתיתו מכל

פד שלא יהא ראוי לקבל כלל אין נכון להקל לכתחלה (ואח"ז הארכתי בתשו' להרב מו"ה דוב בער עליאש נ"י אבד"ק קאמינץ ברוסיא והעליתי להקל בשעה"ד בזה):

ומ"ש רו"מ מדברי הש"ך סקמ"א בשם רי"ו בדין הלכו המים שהשליכו לתוך המעין למקוה חסר דלא החמירו אלא במעין כ"ש והביא גם מהש"ך ס"ק קי"ב הנה כבר האריך בתשו' כ"ס יו"ד סימן ל"ט להוכיח דהך דינא דסקמ"א לא תליא בפלוגתא שבס"ק קי"ב וגם הוכיח דדוקא במעין כ"ש שהיה כשר רק לטבילת כלים ועל ידי ריבוי מים הוכשר לטבילת אדם לכן דוקא כשהם במקומם אבל כשנמשכו למק"א שלא היה שם מים כיון שנעקרו מהמעין אין להם חשיבות מעין עוד אבל בדאיכא במעין מ"ס גם כשנמשכו למק"א אין חשש כלל והשיג ע"ד הגו"ב מ"ת סימן מ"ה וקמ"א וגם ע"ד הח"ס סימן רי"ב וגם בתשובת ב"ש ח"ב סי' ס"ג השיג עליהם וע"ש סימן פ"ו עוד בזה וע"ע בתשובת משיב כהלכה יו"ד סימן ע"ז באורך בכ"ז ובתשובת מהר"י אסאד סימן ר"ט ואם כן אף שנפסק ההשקה אחר כך בנ"ד אין חשש כיון שהשאובים נתערבו דרך קילוח במים שבמקוה התחתונה טרם עלייתם למעלה דרך הצינור למקוה העליונה והמים הם מי מעין שי"ב מ"ס ויותר:

ומ"ש לענין חשש נטל סאה ונתן סאה שבש"ך ס"ק ס"ג ולידד דבמעין ל"ש חשש זה תמהני שלא הביא מהדג"מ שפסק כן להדיא וכ"ה בשו"ת ב"ש ח"ב סימן כ"ט וע"ע בשו"ת השיב משה סימן מ"ה כמה לדדי קולא בזה ובתשו' א' לק' שאטמאר הארכתי בפלפול גדול בדברי דג"מ והש"מ הנ"ל במה שיש לסתור ולבנות בזה ואכמ"ל ולפמ"ש בישוע"י סוף סימן ר"א בתשו' לקאמינקא דאם ישפכו החמין בכל פעם על ידי המשכה לכ"ע אין חשש נטל ונתן סאה אם כן אם אפשר לתקן כן יעשו באופן זה:

וגם בענין חשש הוייתו על ידי אדם שהביא רו"מ מדברי הט"ז סקמ"ז וסקע"ג הנה מסקע"ג אין שום דמיון לנ"ד דהתם נותן ידיו תוך המעין עצמו ומגיע המים משא"כ בנ"ד שנופך בידיו מים שאובין והם יורדין להמעין והמים חוזרין ועולים עי"ז וגם מ"ש מס"ק מ"ז כבר האריך בשו"ת אמרי אש סימן פ' להוכיח דאין להקל בהבאת כל המים על ידי היתר דנילוק חיבור והגם שבס' ד"ח דחה דבריו כבר הארכתי בתשו' לבערלין [לעיל סימן קמ"ג] לקיים דברי הא"א אבל בתשו' לק"ק שאטמאר הנ"ל (לעיל סימן מ"ה) הוכחתי בראיות דבכה"ג שנפסק יד האדם בשעה שהמים באים למקוה עליונה והמים מיטהרים בהשקה שמתערבין עם מי מקוה תחתונה אין חשש הוייתו ביד"א ואין עת להאריך אבל יעוין באשכול סימן כ"ב מהא דפ"ו דמקואות מ"ח דממלא בכתף ושופך לעליון עד שירדו לתחתון ובס' דרוש וחידוש לרע"א ובשו"ת ר"מ שיק סימן קל"ו ובס' נח"א שעל האשכול סימן כ"ג ותבין:

ומ"ש עוד שיש חשש במה שנעשו הדפנות והרצפה ממקוה העליונה מקאכלען שיש להם בית קיבול לצד חוץ וגם הפעטשאל נעשה מברזל וגם הגומע הוא מין הראוי למדרס (בציור המקוה שהגיע לפני לא נזכר מזה שהדפנות הם מקאכלען) והנה מה שהביא רו"מ מדברי הראב"ד פ"א דעדיות מי"א ותוי"ט פכ"ב דכלים מ"ד דהיכא דלא חזי עתה לתשמשו לשכיבה וישיבה בקביעות לחוד מטהרינן להו אף על גב דלא בנה עליהם ובזה תי' רו"מ כמה סתירות בענין זה ובנ"ד שנעשו לחבר עם הקרקע וחברו לקרקע ולא נעשו לקבלה ועומדים שלא בדרך קבלתם וגם הפעטשאל מחובר לקרקע והגומע הוא חו"ש ונעשה מתחלה לשם כך בטלו כל המחשבות עכת"ד. והנה במ"ש מדברי ראב"ד ותוי"ט תיתי לי שזה כמה שנים זכיתי בזה אבל דבריהם הם לענין חשש מדרס וגם גבי מקוה שעומדים בתוכה לא נתבטל המדרס לשיטת קצת פוסקים כמ"ש הט"ז וש"ך וסד"ט סימן קצ"ח וצריכים לצדדי קולא שכתבו הפוסקים שם [אך בנ"ד שהוא כ"ח יפה כ' רו"מ שאין מדרס בכ"ח כדאיתא בשבת פ"ד] ובפרט אם בצד חוץ יש בהם בית קיבול אף שהועמדו באופן שא"א לקבל שם כלל יש לומר דגם הראב"ד מודה להחמיר כיון שאם יחזרו ויעמידוה באופן שיהיה ראוי לקבל חזי למילתיה וכבר כתבתי לעיל מדברי הב"מ סימן קל"ח דגם בנעשה לשמש עם הקרקע אין החיבור לקרקע מבטלו אבל יעוין בשו"ת ב"ש ח"ב סי' פ"ה וסימן מ"ט בדין מקוה נקובה שהעמידוה בטיהוש ובשם הגאון מהרש"ק ז"ל הביא דכיון שמתחלה לא נעשה לקבלה אין חשש ובמק"א הבאתי ראיה מפי"ח דכלים מ"ג השידה והתיבה שנטלה א' מרגליהן דאף על גב שלא ניקבה מכל מקום כיון שאינן מקבלין כדרכן אא"כ מעמידן נוטין לצד אחד טהורים וה"נ בזה וגם מדברי שער המים להראב"ד סוף פ"ד בהג"ה אחר שהביא מהא דהמניח טבלא תחת הצינור וכו' סיים בהג"ה שם וז"ל למדנו מן הכלל הזה שאין המקוה נפסל בשאיבה עד שיהיו המים שאובין בכלי שיש בו בית קיבול וכו' עד שיהיה עשוי לקבלה וכו' ואפילו יהיה עשוי ב"ק לקבלת כל דבר עד שיהא מונח כדרך קבלתו ולמדנו זה מן הטבלא שאמרנו גל כל אלה דע שצריך שיהיה אותה בכונה כדי לקבל וכו' ומכל אלה למדנו שהקרדימון שלנו (פי' רעפים בלשון יוני) שמכסים בהם את הגגים אין עשוין לשאיבה כלל וכלל עכ"ל ומזה יש לדון גם לנ"ד להקל וכיון שבצד פנים אינו ראוי לקבל בו כלל בשעת פתיחת הברזא ומחובר לקרקע ולשיטת רוב הפוסקים כשנעשה מתחלה לכך מקילים א"כ ה"נ בזה אבל אינו דבר מוסכם כמו שהבין רו"מ:

ובדבר הברזא והגומע כבר הארכתי בזה בתשובה להרב מוהר"ש נ"י מויץ דק' ראווני במדינתכם [לעיל סימן ב'] ופלפלתי מכמ"ק בש"ס ופוסקים והעליתי שאם הגומע אינו כרוך רק סביב המקל ואינו ניפוי בראש המקל שיהיה ראוי לקבלה רק סביבו וגם המקל מחובר אף שהוא נע ונד בסיבוב לכא ולכא יש לומר דאינו בכלל מעמיד בדבר המקב"ט:

ובדבר חיבור המים על ידי הצינור שבגובה ע' בשו"ת שיר טהרה לסימן ר"א סימן א' ובשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן פ"ח אם החיבור שעל ידי נילוק מהני בזה וגם אני הארכתי בזה בתשו' ואין עת האסף פה כיון שאין על המים דין שאובין ולא משום הוייתו על ידי אדם כמש"ל אם כן גם בלא חיבור המקוה העליונה כשרה אבל אין עליה דין מעין ויש בהמקוה העליונה משום נטל סאה ונתן סאה לשיטת המחמירים שבש"ך סימן קס"ג:

והנה חזר השואל וכתב לי עמש"ל דהלימעטש נחשב ככלי וכתב שא"א ליטול כל האבנים כאחד והשבתי לו דהנה יסוד דברי בתשובה מכבר הוא דכיון דגם אם ינטלו האבנים מסביב וישאר הלימעטש לבדו לא יפול ויעמוד בפ"ע לכן שם כלי עליו ואם יקלפו האבנים מסביב יוכל הלימעטש כולו להנטל כאחד אבל רו"מ כתב ששאל לאומנים ואמרו להיפוך בד"ז לא אתווכח ובהשגחה הסיבה בעל המסובב כמובן ואנכי לא ידעתי:

ומ"ש בשם עזרת יהודא שתמה ע"ד הפוסקים המחמירים בקבעו ולבסוף חקקו מהירושלמי הלא כבר העירו בזה בשו"ת ני"ע ובהגהת י"ש וכבר רמזתי במכתבי שבתשובה הנ"ל ביארתי שאין ראיה מהירושלמי כי ד"ז באמת פלוגתא בין ש"ס בבלי וירושלמי סוף חגיגה והירושלמי לשיטתו אזיל:

ומ"ש עמ"ש במכתבי לענין הקאכלען שנעשה ממנו מקוה העליונה דלשיטת קצת פוסקים לא נתבטל ממנה חשש מדרס וע"ז תמה דהא בכ"ח ל"ש טומאת מדרס והנה בהעתק הנשאר בידי לא נזכר מזה לענין כ"ח רק כתבתי כלפי מ"ש רו"מ דלפ"ד הראב"ד והוי"ט נתבטלו כל הפקפוקים לזה כתבתי דעל כל פנים איכא חשש מדרס במקוה שעומדין בתוכה והיינו במקוה של עץ כמובן ואם המקוה הוא מפארצלאיין כפי שטובן בכמ"ק י"ל שדינו כזכוכית דלשיטת רמב"ם פ"א מכלים יש בו מדרס מדרבנן אך לפמ"ש בשאילת יעב"ץ אין בפארצלאיין דין זכוכית לטומאה וע' בפת"ש ויא"פ סימן ק"כ אבל גם בלא"ה הרי בנד"ד הוי הגומע כל המעמיד ומעכב שלא יזלו המים לחוץ ובתשובה הנ"ל [סימן ב'] ביארתי דהגומע אף על פי שאינו שווי וארוג ואין בו ג"ט מכל מקום יש לומר דחזי למדרס והבאתי מרש"י ותוס' שבת (כ"ז ע"ב) ומהרש"א והתוס' ומהרמ"ל שם (פ"ד ע"א) ורש"י זבחים (נ"ה) וא"ז הל' כלאים וס' משנה אחרונה פכ"ז דכלים מי"ב ועוד מכמ"ק ואם כן להסוברים דהכל הולך אחר המעמיד אם כן גם הקאכלין יש לו דין בגד ומטמא במדרס אך דלפמ"ש בתשובה שם להקל על ידי החיבור לקרקע לשיטת המקילים א"כ ה"נ בזה וכל מכתבי לרו"מ סובב רק לבאר שאין זה דבר מוסכם וגם בתשובה היה הסוברא שהמקל היה של עץ ובנ"ד חמור טפי שהוא של ברזל ומכל מקום

הרי

הרי רוב פוסקים מקילים בזה על ידי החיבור לקרקע ונעשה ע"מ לשמש בקרקע:

ומ"ש עמ"ש בתשובה דיכול להנטל כאחד יש חשש כלי גם להרשב"א ורו"מ תמה דהא גם בכלי שנקבו נקב המטהרו אם סתמו בסיד עם אבנים וצרורות הוי דרך בנין ומכ"ש בנ"ד לק"מ דהא התם אם סתמו בסיד וגפסים לבד פסול רק במעורב הסיד עם אבנים הוי דרך בנין ובנ"ד הרי גם אם יקחו האבנים יעמוד הגפסים לבדו כאבן והוי כסתמו בגפסים לבד דפסול דהוי ככלי של אבן א' כי הגפסים העומד מלפנים מן הכותל כקליפה וכלי בפ"ע הוא נידון ויותר אין פנאי להאריך ולהעתיק מ"ש בתשו' מכבר מרוב טרדותי:

והנה עוד חזר השואל וכתב בדין אם מים זוחלין יכולים לטהר שאובין והביא מדברי הדג"מ על הש"ך סק"פ שהעיר מהא דאין הנזחלים מערבים ורו"מ השיג עליו שהרי הש"ך סקנ"ה רמז בעצמו לשם וכוונתו דל"ק מגם דשם הגומא עליונה ותחתונה אין בהם מ"ס לכן אין הזוחלין מצרפן לשיעור מקוה דקטפרס אינו חיבור אבל לטהר השאובים שפיר יכולים לטהר וכן מוכח מהא דממלא בכתף דפ"ו מ"ח ומים שנתערבו בחצר דפ"ד מ"ד דמוכח דזוחלין מטהרין שאובין והטעם דאף דפסולין לטבילה עכ"ז עושין השאובין כמחובר כמ"ש בתה"ד וט"ז סק"ג עכ"ד. הנה אמת שבס' נח"א על האשכול סוף סימן נ"ג סקי"ב ביאר כן דעת הש"ך כמ"ש רו"מ אבל כתב שם בעצמו שמדברי ריטב"א שבבדה"ב שבב"י מוכח דגם בכה"ג אין הזוחלין מועילים לטהר השאובין אבל המעיין שם ימצא דאדרבא הביא בתחלה בשם התוס' דמתניתין דבור שהוא מלא שאובין והאמה נכנסת ויוצאה דלעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתיירו מן הראשונים ג' לוגין היינו במעין או אמה שאין בהם מ"ס אבל בדאיכא מ"ס כשרין בהשקה ומדכתבו מעין או אמה נראה דמיירי באמה של מי גשמים ואח"ז הביא מריטב"א בשם רא"ה שאין מטהר בהשקה אלא מינו אבל מעין המטהר בזוחלין אינו מטהר השאובין בהשקה והיינו משום דמעין יש לו דין אחר שמטהר בזוחלין לא הוי מינו אבל מי גשמים שדינם לטהר דוקא באשבורן יש לומר דגם אם הם זוחלין מכל מקום מטהרין בהשקה ותדע שהרי פייס שם דמתניתין דהאמה נכנסת וכו' היינו משום דהוא מעין ומוכח דאלו הוי מי גשמים כשר וע' ח"ס סימן ר"ט וסימן רי"א מ"ש מדברי שטמ"ק לבילה (י"ח) בשם ריטב"א בזה ובהגהת י"ש סנ"ב שכתב דבנקב כמ"ר מהני גם בזה ודבריו תמוהים שהרי תי' בזה מתניתין דהאמה נכנסת ויוצאה והא דכתב ביש של שלמה דכמ"ר מועיל היינו משום דבזה יצא מתורת כלי ולא נעשו שאובים כלל וכ"ה בס' שי"ט פ"ו מ"ה דמקואות אבל בגוף הדין הנה בתשו' מהרי"ט בשניות חיו"ד סימן ח"י הביא דברי הר"ש שהובא בש"ך סקנ"ה ותמה עליו דאיך אפשר דמתניתין מיירי במי גשמים הרי כיון שאין מטהרין בזוחלין איך אפשר שיכשירו על ידי חיבורן את השאובין והניחו בצ"ע וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סימן פ"ו שכתב דנראה ברור דבכה"ג ל"מ השקה והביא ממהרי"ט הנ"ל והוא הוסיף לתמוה דאיך אפשר לפרש מתניתין דפ"ו הנ"ל בנותן מ"ס שאובין עד שירדו לתחתון הרי נעשו מיד זוחלין ואין מטהרין השאובין ובשלמא להרא"ש דסובר דבנשאל למטה מ"ס שאין זוחלין טובלין בהם יש לומר דמיירי בכה"ג וכן לשיטתו בהל' מקואות סימן י"א דבטובל בעיקר המקוה שהוא באשבורן ולא דרך זחילתן א"ש אבל להר"ש גופיה דגם בכה"ג פסול קשה ורמז לאו"ח סימן קנ"ט ומג"א סקכ"ז דאפילו לנט"י פסולין בזוחלין ולכן הכריח דמיירי דיש בהגומא בכדי שיגיעו מ"ס שאובין לתוכן בעוד המים באשבורן ואחר כך שופך עוד מים שירדו להתחתון ע"ש ובזה היה נראה ליישב מ"ש התוס' ב"ב והרא"ש דהתם מיירי שמטיל בו יותר ממ"ס ובתוי"ט שם כתב דטעמא לפי שא"א לצמצם ולפמ"ש יש לומר דנתכוונו לסברת הרב ב"ש הנ"ל וראיתי בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סימן קל"ח שנשאל ג"כ בספק זה והעלה שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים והביא ממהרי"ק שרש קנ"ה באמצע התשו' דדוקא אם הזוחלין מועטין בטלים לגבי מי האשבורן מהני אבל עיינתי במהרי"ק שם וראיתי דמיירי לענין צירוף הזוחלין לשיעור המקוה ובכה"ג ודאי דל"מ וכמ"ש הנח"א וגם רו"מ לחלק בכך אם כן אין ראיה ממהרי"ק להיפוך אך שהביא גם מדברי הש"ך סקנ"ה שרמז לעיין בסעיף ס' ופי' דכוונתו להקשות על פי' הר"ש מהא דאין הנזחלין מערבין וה"נ אין מטהרין בהשקה ההו דלא כפי' הנח"א ורו"מ ומסתבר יותר כדבריו דאם כן הי"ל להש"ך נפרש החילוק דלא דמי נשם אך דמכל מקום לדינא לפמ"ש הנו"ב מ"ת סימן קל"ו ולפמ"ש הריב"ש סימן רל"ג דהטעם משום דהוי קטפרס ואינו חיבור אין סתירה משם כמ"ש הר"מ שיק בעצמו שם וע"ש שהביא גם כן ראיה מפ"ו דמקואות מ"ח דממלא בכתף עד שירדו לתחתונה וקשה הא המים נעשו זוחלין לשי' י"א שברמ"א ס"כ דאפילו נשארו מ"ס למטה נעשה הכל כזוחלין כיון שנתנועעו כל המים וה"נ בזה ובע"כ דגם זוחלין של מי גשמים מטהרין ודוחק לומר דמקואות היינו מעינות אך דמכל מקום יש לומר דזה תליא בשני דיעות שבסעיף כ' הנ"ל והביא בשם ס' לחם ושמלה שפסק ג"כ דבכה"ג אין מטהרין והוא הוסיף ראיה מדתנן בפ"א דמקואות שש מעלות במקוה ואמאי לא קתני עוד מעלה דמ"ס מי גשמים מטהרין שאובין אפילו זוחלין ובע"כ דאין מטהרין וסיים דלכל הפחות תליא במחלוקת הפוסקים ואין להקל עכת"ד. והנה מ"ש ראיה מדלא קתני לה במעלות יש לומר דהתם קחשיב רק מעלות שהם במקוה עצמה שנוגע רק לעצמה של מקוה ולא במה שיש לה מעלה להכשיר שאובין אחרים וגדולה מזו תיקשי לשיטת הרא"ה וריטב"א דמעין אינו מטהר שאובין בהשקה לפי שאינו מינו ודוקא מי גשמים מטהרין ואמאי לא קתני זה במעלות של מי גשמים ובע"כ דלא קחשיב כל הפרטים הנמצאים בזה וכה"ג מבואר ברע"ב פ"א דכלים מ"ד בהא דלמעלה מן המצורע עצם כשעורה וכו' דאף על גב דמצורע נמי חמור דמטמא כל אשר באהל משא"כ עצם כשעורה מכל מקום במעלה זו חמור עצם וכן כל הני למעלה למעלה דחשיב לא לכל מילי קאמר דהרבה יש מהן שיש חומרא בהקודם אלא לאותה מעלה שהוא מונה בלבד קאמר ע"ש וכ"ה בר"ש ותוי"ט שם מ"ג בד"ה למעלה מהן מורכב ויש להעיר קצת מתוס' זבחים (נ' ע"א) ד"ה הכותב וכו' דמשום דבאמר ללבלר וכו' יתר כמו כן לכן לא קתני בהך יתר על כן ע"ש. ויש לומר דאין כל מקומות שוים ולאו כללא הוא דלפעמים קתני בכה"ג ועי"ע בתוס' נדה (ע"א ב') ד"ה מטרה וכו' דמוכח גם כן היפוך דברי תוס' זבחים הנ"ל וגם בט"א לחגיגה (כ"ג סע"ב) הביא סתירה לתוס' זבחים הנ"ל ע"ש ולכן אין ראיית הר"מ שיק מכרעת:

אולם במ"ש הש"ך סקנ"ה בשם ר"ש ורא"ש דמתניתין דאמה נכנסת ויוצאת מיירי במי גשמים הנה בב"י אחר פלפולו עם הר"י טאיטאצק בד"ה וסמ"ג כתב וכו' הביא בשם הסמ"ג שהקשה בהא דפ"ג שהאמה נכנסת לו ויוצאת וכו' נ"ל שמה שאין הבור טהור שם על ידי השקת האמה לפי שאין מעין מטהר בכ"ש לטבילת אדם והואיל ואין מי האמה מרובין שם שיהיו ראוים לטבילת אדם אין מועלת השקתו להכשיר הבור עכ"ל הרי דס"ל דמיירי שהאמה הם מי מעין אלא דלפי שהם פחות ממ"ס אין מטהרין בהשקה (ושם בד"ה כתב המרדכי במס' שבועות וכו' ובמס' מקואות הכן בור שהוא מלא וכו' אלמא אף על פי שהוא מחובר לאמת המים הינם כשרים וכו' ומוכח דל"מ השקה כלל לשאובין או דמיירי שהם בכלי וע"ש בשם רוקח וצ"ע) והנה מ"ש רו"מ דכיון דהמים אין זוחלין מעצמן אלא על ידי ששופכין לתוכן שאובין ל"ה זוחלין כמ"ש הש"ך ס"ק ק"כ ליתא דדוקא על ידי טבילת אדם ל"ה זוחלין כיון דקודם טבילה ל"ה להם דין זוחלין משא"כ על ידי שפיכת שאובין לתוכו ובפרט דבתשובת תשב"ץ ח"ג סימן ל"ד מוכח דלא כהש"ך ועל כל פנים לדינא כיון שמדברי הר"ש ורא"ש מפורש להקל וגם מדברי רא"ה וריטב"א מוכח כן כמש"ל ומדברי ש"פ אין הוכחה ברורה להיפוך וכבר הבאתי בחיבורי דע"ת סימן י"ז סק"ט מדברי תה"ד וב"י או"ח סימן ק"ס דהיכא דמפורש להדיא בפוסק א' לאיסור אין לסתור דבר המפורש בשביל הוכחה שיש מדברי פוסק אחר להתיר ע"ש וה"נ בדמפורש להתיר בארבעה ראשונים ואף דבשל תורה קשה להקל מכל מקום היכא דכבר הומשכו השאובין בקרקע דהוי רק מדרבנן לשיטת רוב הפוסקים גם בהמשיכו כולה שפיר יש לסמוך ע"ז וע' בב"י בשם מרדכי פ"ב דשבועות בשם רא"מ דטעמא דהמשכה מתרת משום דהמים נתבטלו אגב קרקע וכאלו באו מתמלית הקרקע דמי ונתבטל מהם שם שאובין הרי דגם כשהמים זוחלין מיחשבו כמחובר וה"נ מטעם זה מהני השקה שיוחשב כזריעה גם בהיותן זוחלין. וע"ע בס' שי"ט פי"ל דמקואות מ"ז מ"ש בזה ומ"ש שם דהשקה אינו בתורת טבילה אלא מטעם זריעה והביא ראיה לדברי תה"ד מרש"י בכורות (כ"ג) ד"ה וטהור וכו' הנה כ"ה גם ברש"י ביצה (י"ז ע"ב) ד"ה וכוין שמשיקין וכו' והביא ראיה מפסחים (ל"ד) שהביא שם וברש"י נדה (י"ז ע"א) ד"ה נטהר מקלתו וכו'

וכו' הביא ראיה נ"כ מבהילי תרומה שנטמאו ושתלן טהרו מטומאה אך דיש להעיר לפמ"ש הר"ש פ"ב דע"י מ"א בשם התוספתא הומר במים שאין במשקין וכו' הומר במשקין שאין להם טהרה מטומאתן וכו' ופי' הר"ש דתניא בת"כ אותו אתה שובר ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן אבל במים מהני השקה לטהרן והקשה הא גם גבי אוכלין משכח"ל טהרה כגון חטים שנטמאו וזרען בקרקע והי' דכיון דאשרוש בקרקע כחיטי אהרוני השיבי ע"ש ואי גם במים מטעם זריעה הוא הדק"ל מ"ש מים מחטים וא"ל דמכל מקום במים בהם רק בהערובות ולא תליא בהשרשה אינם כמים אחרים ז"א שהרי נס"י למדה משתילי תרומה הרי דדמיין להדדי וצ"ע.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קמו

למחו' הרב המאוה ג וכו' מו"ה פייבל פעלדמאן נ"י מביטשקוף בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדין אשה שקשה לה לעשות בדיקת ז"נ בעד יבש כי כואב לה רק אם תלחלח העד מקודם במים נקל לה לבדוק יפה והעיר רו"מ דיש לחוש שמא ראתה ע"ד כחרדל ונימוק בלחלוחית המים וכהא דדם שנתבטל במים או כהא דע"ד כחרדל וחפהו ש"ז והביא מהא דסימן קל"ו דתרחץ ותלבש לבנים והו"ל להזהיר לקנח א"ע בפנים קודם בדיקה והביא בשם הג' רש"ק ז"ל דבאשה שהרגישה פהמ"ק אחר יציאה מהטבילה יש לתלות ההרגשה על ידי מי הטבילה שנכנסו בפנים ואדרבא אם נחמיר עליה לבדוק בעד יבש יש לחוש שלא תבדוק יפה ע"י הכאב או שמא יעוותנה כמ"ש הרשב"א בטעמא דאין לבדוק בבגד פשתן חדש שמא יעוותנה עכת"ד. והנה רואה אני דבריו טובים ונכוחים ואם באנו לחוש לזה יהיה אסור לבדוק אחר שהשתינה ועל פי רוב המקום לח מן השתן ברוב היום ויתלחלח העד בהכנסתו ובע"כ דאין לחוש לזה. אולם הוראת הג' רש"ק ז"ל לע"ג למעשה ובהרגישה פהמ"ק בודאי א"א להקל בזה כי אין המים נכנסין ברחילה בעומק כ"כ זולת בהרגישה זיבת דבר לח אולי יש להקל וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סימן ל"ו מ"ש בדין של החכ"א באשה שמלוי בה זיבת דבר לח ע"י ליחות לבנות ולענ"ד יש לקיים ד' החכ"א בהרגשת זיבת דבר לח שלא בשו"ו אבל לא בהרגשת פהמ"ק ואכמ"ל וע' שו"ת מהר"י אשכנזי הנדמ"ח סימן כ"ח.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קמז

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה מרדכי גראם נ"י אבד"ק אבערטין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בשם שמעלקא שחותם בעיי"ן כי לפענ"ד יפה כתב שיש לכתוב באל"ף וראיה ממ"ש בתשו' עבה"ג סימן מ"ב בשם מרקיל דאם המבטא בחטף סגול גם אם חותם בעיי"ן אין להשגיח על חתימתו וכו' וז"ל כי ודאי כשאנו מסופקים על שמו מהו וכו' בהא אזלינן בתר חתימתו אבל בכ"ד שהשם הוא אחד וכו' אפילו ברי לנו שאביו חותם א"ע בעין וכו' ואין משגיחין בחתימתו וכו' עכ"ל וה"נ שהמבטא כמו בחט"ף סגו"ל ונוטה לקמ"ץ וחיר"ק וסגו"ל ולכן כותבין לבסוף באל"ף אין להשגיח על חתימתו שהוא בלא כונה ומכל מקום מפני חומר איסור א"א ועדיין לא ניתן הגט דעתי נוטה שימתינו עוד ל' יום ויחתום ג"פ שמעלקא באל"ף ויפורסם ברבים חתימתו כי נודע מ"ש המבי"ט דגם בחתימה ג"פ סגי להחזיק חתימתו ובשו"ת ברכת יוסף חאה"ע סימן ס"ג אות כ"א הוכיח דגם בחותם ג"פ בשבוע א' והמתין עוד ל' יום שלא חתם באופן אחר סגי וע"ע בתשו' ר"מ זיסקינד סימן כ"ד ובג"פ סימן קכ"ט ס"ק י"ג וע"ע במבי"ט ח"א סימן ל"ט ובזה יצאנו מכל החשש ויוכל אחר כך לסדר הגט כדינא באל"ף בסוף:

ואם הדבר נחוץ וא"א לעכב יחתום על כל פנים ג"פ בפני עשרה ויש לצרף מ"ש בתשו' שב יעקב סימן ל"ג דפרסום בעשרה סגי וע' ח"ס חלק שני סימן מ"א ובשו"ת הא"ב סימן פ"ח וסימן קס"ז מ"ש ע"ד הש"י ובתשו' לק' באלתוב הארכתי לחזק ד' הש"י ועל כל פנים בנ"ד יש לסמוך ע"ז אם הדבר נחוץ. זולת זה מה שהביא רו"מ מדברי הט"ג ש"נ אות מ' סק"ט מענין קריאה נוטה לסגו"ל וגם בב"א אות כ' סק"ה אינו דומה לנ"ד כמ"ש רו"מ בעצמו. והנלע"ד כתבתי:

סימן קמח

למחו' הרב הגה"צ המקובל וכו' מו"ה יוסף מאיר ווייס נ"י שליט"א בסאפייקא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במצות שנדר להלביש ערומים אם יוכל לקנות מזה תפלין לעני שאין לו תפלין והביא כת"ר מתיקוני זהר תיקון כ"א היא במלתו לעורו דא מצוה דתפלין דאתמר בהון ויעש וגו' כתנות עור וילבישם הרי שנקראים מלבוש. ויפה העיר ואני מוסיף דהא בסוטה (י"ג ב') מה הקב"ה מלביש ערומים דכתיב ויעש וגו' כתנות עור וילבישם וכו' הרי שנקרא הלבשת ערומים אבל מלבד דבסוטה שם (י"ד ב) יבב"ר וילקוט מפרש לכתנות עור בע"א וגם בהקדמת ת"ז תיקונא ז' מבואר כדברי הב"ר גם הנה מצאתי בתשו' הרשב"א ח"ב סימן קפ"ג בדין בכ"מ שלוה ליתן לאלמנותו כל מלבושיה אם גם קישורי הראש בכלל והשיב וז"ל הלא תראה הלין בכלל שמנה בגדים וגבי תפלין אמר ביולא בהם בשבת דרך מלבוש הם אלא שאין הולכין במתנה ומכירה אלא אחר לשון בני אדם וכשבור אני שהאומר תנו לי כל מלבושי וכו' אין תפלין ולין בכלל שאין לשון ב"א לכלום בלשון מלבושים ולא בכלל בגדים וכו' עכ"ל וכמ"ש בענין הלין עמ"ש בהגהותי לאו"ח סימן הקכ"ט (שנדפסו בספר אורחות חיים) מתוס' נזיר (נ"ד ב') ותשו' רשב"א שבבדה"ב יו"ד סימן רכ"ח ועוד מכמ"ק ועל כל פנים מבואר דס"ל דבלשון ב"א אין תפלין בכלל מלבוש וע' רש"י זבחים (י"ט רע"ב) בד"ה שבש וכו' לאשמועינן דלאו בגד הוא עכ"ל. ויש לומר דהתם לענין בגכ"ה קאי ותפלין אינם מבגכ"ה אבל נראה ראיה מדברי השב"ס ב"ב (קנ"א א) ד"ה ס"ת מי מקרי נכסי כתפלין דמי או דלמא תפלין היינו טעמא דהוי מלבוש אבל ספר מלוה הוא ולא נכסי וכו' עכ"ל וכ"ה בנימוקי"י ומרדכי שם והתם לענין לשון ב"א קאי ומבואר דתפלין בכלל מלבוש ודלא כהרשב"א וגם נכר כתב הרי"ו והובא בבדה"ב וש"ך יו"ד רסימן רי"ז דאם אין רגילים לדבר בלשה"ק והוא נדר בלשה"ק הלך גם בנדרים אחר לשון תורה ע"ש א"כ יש לומר דה"נ בזה אבל י"ל דמלבושים קורין גם במדינתינו בלשה"ק והכל לפי המקום והזמן ועדיין לצ"ק בזה ועל כל פנים לדינא היה נראה דרשב"ס ונימוקי"י ומרדכי רבים הם נגד הרשב"א והלכה כרבים אבל יש לומר דודאי לפי לד הבעיא דנימא דס"ת לא דמי לתפלין הוה ס"ל דתפלין הם מלבוש ולכן ס"ת אינו בכלל נכסי אבל אי אמרינן דס"ת דמי לתפלין יש לומר דס"ל דגם תפלין אינם מלבוש בלשון ב"א ומה"ט ס"ת ותפלין שוים ושניהם נקראים נכסי וא"כ גם לשיטת רשב"ס וש"פ הג"ל ד"ז היא בעיא דלא איפשטא וא"כ בודאי יש להחמיר כהרשב"א ואין לקנות תפלין ממעות מלבוש ערומים זולת באם שקורין בלשון חול ולא בלשה"ק בשם מלבושים או יש להקל.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קמט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה צבי יצחק שאטין ז"ל ראבד"ק דק' דונאב.

מכתבו מגלה טפה הגיעני וע"ד שאלתו ביבמה א' שנפלה לפני ב' אחים א' מהם גדול בשנים וראוי לחלוץ אבל הוא נשוי והשני הוא פנוי אבל חסר לו איזו ימים לגדלותו שיהיה בן יג"ש ואם אולי לא יביא אז ב"ש והגדול הנשוי אינו רוצה לחלוץ מכמה טעמים שאמרו שיחלוץ הקטן כשיגיע לגדלותו ונסתפק אם יש לכוף להגדול לחלוץ תיכף לבלי ימתינו על הקטן עד שיגדיל והאריך רו"מ למעניתו ופלפל בחכמה והביא דברי הב"ש סימן קס"א סק"ז ומהש"ם דיבמות ל"ט ומהמג"א סימן כ"ה סק"ב והדו"י ח"א סימן ל"ד:

והנה בנוף דיט של הב"ש שנראה מפשטות דבריו דבכה"ג כופין להקטן הפנוי הרי רמז לדברי ריטב"א שבב"י סי' קס"ה ושם נשאל אם כופין ליבם שיחלוץ כשנשבע שלא לחלוץ והשיב דלמ"ד דחליצה מעושית שלא כדין פסולה ה"נ בזה אין כופין אלא באותם שכופין להוציא בנגע דנגע וחליצה שוים וכיים וז"ל ומה שאמרת שיש לו אשה ובנים מכל מקום אינו מאותם שכופין להוציא אלא דכל שיש יבם אחר שאין לו אשה בו המצוה יותר ובו משיאים עלה ומבקשים אף על פי שאינו גדול לדעת מורי הרא"ה אבל לכופו בכך לא מצינו וכו' עכ"ל ומזה נראה דמבקשין לקטן ולא לכופו וראיתי בשו"ת מהד"ק ח"א סימן ס"ע שכתב דסיום זה דאין לכופו קאי אדלעיל דבשביל שיש לו אשה ובנים אין לכופו לחלוץ אבל לשון ריטב"א לא נראה כן שהרי כתב רק דמשיאין עלה ומבקשין מהקטן שיחלוץ וגם איך יעלה עה"ד לכוף את הגדול בכה"ג ואי קאי בדליכא קטן ממנו כבר כתב זה לעיל ואיך נעמיד בדעת ריטב"א היפוך פשטות דבריו לחדש דין ולכנוס בחשש חליצה מעושית ומצאתי בנימוק"י פ"ב דיבמות במשנה דשנים שקדשו וכו' בשם רמב"ן וריטב"א דמוכח כמ"ש אלא דיש לומר דזהו לשיטת ריטב"א דאין כופין לחלוץ אלא באותן שכופין להוציא אבל לשיטת רש"י וסייעתו דכל שיש לה אמתלאה טובה כופין לחלוץ וליכא חשש חליצה מעושית אם כן הכי נמי בזה אבל ל"ע ויש לומר דגם להריטב"א היינו מדין הש"ס והוא רוצה לייבמה מה שאין כן בזה"ז דאי אפשר לייבם ויש לו אשה וע' בב"ש רסי' קס"ה ועכ"פ לכוף את הקטן בכה"ג ל"ע וגם מה שכתב רו"מ דכיון דכופין את הקטן הוי דבר ברור שיקויים המצוה מהמובחר יש לפקפק עפ"ד התוספות בגיטין (פ"ד ע"א) סוד"ה הכא בדידה קיימא וכו' כיון דמכל מקום יכול הבעל לדחותה לא בדידה קיימא לאגרושי ע"ש הרי דאף על גב דכופין בב"ד מכל מקום ל"ה בידה אלא דמכל מקום יש לקיים דברי רו"מ דעכ"פ שכיח טפי שיקויים כיון דב"ד כופין ובתוספות שם (מ"א ע"א) ד"ה ליבא וכו' כתבו בעלמא דאפשר לקיים שניהם על ידי כפייה בב"ד ע"ש:

והנה מ"ש רו"מ מדברי הא"ל לחלק בין זמן מרובה למועט ונראה מדברי תה"ד דג' או ד' ימים הוי זמן מועט תמהתי בחיבורי גי"ד בקו"א לסימן כ"ז מדברי התוספות מ"ק (י"ח ע"ב) ד"ה ואלו כותבין במועד משום דהוי דבר האבד שמא ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים ע"ש והרי גם ביום אחרון של חה"מ כותבין מה"ט וליכא אלא ב' ימים להמתין עד מוצאי יום טוב ובא"י רק יום א' של יו"ט אחרון ואפילו הכי חיישינן למיתה דמה"ט הוי דבר האבד ובזכרוני שראיתי בס' הע"ש על השאלות שהעיר בראיה זו ולא הביא דברי תה"ד ואחר זה מצאתי בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן קל"ה שהעיר בראיה זו וכן ראיתי להגאון בעל ברכת יוסף שהעיר בדברי תוס' קידושין (ל' ע"א) ד"ה לא צריכא ליומי וכו' שהקשו ע"ד שפי' שישלש ב' ימים למקרא וב' למשנה וב' לגמרא דאכתי מי ידע כמה חיי ותירץ דישלש בכל יום ואכתי הו"ל לפרושי דישלש יום אחד למקרא ויום אחד למשנה ויום אחד לגמרא ובע"כ דגם בכה"ג איכא חששא דמיתה וע' ביערות דבש ח"ב דרוש ג' מ"ש בזה:

ובזה אמרתי לבאר דברי המכילתא פ' בא שאין תלמוד לומר עד בקר מגיד שנשרף בט"ז ר"י אומר א"ל הרי הוא אומר וכל מלאכה לא תעשו וכו' ומה תלמוד לומר עד בקר בא"ס חל ט"ז בשבת שישרוף בי"ז וכו' והוא תמוה איך יעלה על הדעת דליו"ט א"ל קרא ולשבת צריך קרא וגם לייבב ש"ס דפסחים (פ"ג ע"א) העצמות והגידין והנותר ישרפו בט"ז חל ט"ז בשבת ישרפו בי"ז לפי שאין דוחין וכו' ובש"ס שם (ע"ב) מליין אסיפא דחל ט"ז בשבת ופריך ניתי עשה ולידחי ל"ת ומקשין העולם אמאי לא פריך כן ארישא דישרפו בט"ז אמאי לא ידחה יו"ט ועלל"ח ואמרתי דהנה הרשב"א בשבת (כ"ד) הקשה למ"ל קרא דאין ש"ק דוחה יו"ט הא בלא"ה אפשר לקיים שניהם בהיתר למחר ותי' דאין מעבירין על המצות וע"ע ברשב"א ביצה (ח') שביאר כן להדיא ולכאורה הרי ג"ז בכלל מהמובחר שלא יצטרך לדחות לא תעשה ומוטב להמתין למחר וכמ"ש הא"ל הנ"ל ונ"ל דשמא ימות ופתיגח בחל בשבת דצריך להמתין ב' ימים דהוי בכלל זמן מרובה אבל ביו"ט דימתין רק עד מחר וליכא חשש דשמא ימות הוי בכלל אפשר לקיים בהיתר ולא אתי עשה ודחי ללא תעשה ולכן לא פריך ארישא דנימא עדל"ת דהא אפשר להמתין למחר ויקיים העשה מהמובחר שלא יצטרכו לדחות ל"ת והוא רק זמן מועט אבל בסיפא דחל ט"ז בשבת דבשבת ודאי דאין העשה דוחה לא תעשה שי"ב סקילה וכל הקושיא רק על יו"ט כמ"ש רש"י להדיא ולכן בחל ט"ז בשבת פריך שפיר דישרוף בט"ו שהוא יו"ט משום עדל"ת דאי אפשר להמתין עד אחר שבת דשמא ימות ובזה א"ש גם כן דברי המכילתא דאין כונת ר"י דאצטריך קרא שלא ידחה שבת רק דבכה"ג דחל ט"ז בשבת הוי כד"א שידחה יו"ט וישרפו בט"ו כיון דיצטרך להמתין עד י"ז ולכן קמ"ל קרא דגם בכה"ג אינו דוחה יו"ט. ודו"ק:

ובגוף הדין אם יש להמתין שיקיים המצוה מהמובחר יש להביא ראיה מהתוספות תמורה (י"ח ע"א) ד"ה אפי' ממעריהו וכו' ור"י מפרש מדארגייהו אפילו הן דלות בשר דסד"א כיון שהם חשובי' כח א"ל להעלותם וכו' וקשה הא א"מ עה"מ ובע"כ משום דימתין עד שיבראו וישמנו בבשר דהוי בכלל הידור מצוה כדין כחושה ושמינה דדוחה שבת משום הידור מצוה והתם הוי זמן מרובה ואפילו הכי אי לאו הך קרא הוי סד"א דשרי להמתין ויש להביא עוד ראיה מהוספות יומא (ל"ד ע"ב) ד"ה רבי אומר וכו' דלמ"ד גמר שחרית מערבית יקריבום ערבית דערבית הוא עיקר המצוה ולכן בלא הי"ל נסכים אלא לאחד מהן ימתינו ולמ"ד דגמר של ערבית משחרית יקריבום שחרית הרי דליכא בזה משום א"מ עה"מ כמ"ש בק"י שם אלא די"ל דהתם באותו יום ובשל ליבור דליכא חשש מיתה לכ"ע שרי לעכב:

ובגוף דין דשהויי מצוה ע"ע בתשו' מהר"ס מטיקטין הנדפס בריף סוף גיטין ובתשו' ב"ח החדשות סימן ל"ה ותשו' פ"י ח"א אה"ע סימן ע"ו מה שפלפל בזה עם הגאון ר"ז סור ובתשו' פמ"א ח"ב סימן א' ועכ"פ בנ"ד יפה כתב רו"מ דא"א לכנוס בחשש חליצה מעושית ולכוף את הגדול דשמא לא ימות הקטן אבל מכל מקום ראוי לב"ד לומר לו שמהראוי שיתרצה לחלוץ דהמצוה מוטלת עליו שלא לשהות המצוה ובפרט לפמ"ש רו"מ במכתבו השני שנודע לו שכבר הגדיל הקטן והנה אם כבר הביא ב"ש בודאי המצוה על הקטן וגדולה מזו מבואר בשו"ת תועפות ראם סימן פ"ה דאפילו אם הקטן במדינה אחרת נריכין לשאול לקטן ואם הוא רוצה לחלוץ הוא קודם ע"ש. אך אם לא הביא ב' שערות אחר שנעשה בן י"ג שנים הרי יש ספק שמא לא יביא שערות כלל ואף דרוב מביאין מכל מקום הכא איתרע רובא דחזקה דרבא דרוב מביאין בני י"ג שנים והואיל ואשתני אשתני וכדאיתא בבכורות (מ"ב) ועתב"ש סימן כ"ט והאחרונים שם ואף דחוששין שמא נשרו היינו רק לחומרא מספיקא כדאיתא בנדה (מ"ו) וגם אם יביא ב"ש אולי יעברו עוד כמה שנים טרם יביא ב' שערות כיון דאשתני מחזקת שאר אנשים וגם לפמ"ש התוס' במ"ק (י"ח) הנ"ל דשמא ילכו למדה"י גם בנ"ד איכא הך חששא דהא גם לגבי ב"ד כתבו התוס' כן דודאי לא שכיח ואפילו הכי חיישינן לכך:

ומ"ש רו"מ דהכא דאיכא תרי יבמין אין לחוש למיתה הנה אכתי יש לחוש שמא תמות היבמה ויתבטל ממצות חליצה או שמא יארע אונס אחר שלא יוכל לחלוץ דהאיכא כמה גווני כהא דאלם ואלמת ושוטה וחרש וחרשת דאין חוללין והרי בחטאת לד' חיישינן שמא ימות או תקלה אחרת ולכן אסור לומר לה' חטאת אפילו בזמן מועט כמ"ש בזה"ק פ' ואתחנן וע' בנה"ק פ' בראשית מ"ש בזה ועכ"פ בזמן מרובה ודאי יש לחוש ובזה י"ל קו' הנ"ל סימן קכ"ז על התה"ד מהא דלמיתה דתרי לא חיישינן ואף דיש לדון דלמיתת האשה לא חיישינן דבכה"ג לא יחול חיוב המצוה כלל מכל מקום הרי גם בלאו הכי דעת המג"ש בתשו' הנ"ל דאפילו בשעה אחת אין להשהות המצוה וגם לחוש לעיגון אף דאיכא הידור מצוה לקיים המצוה בגדול וכדברי כמה מחברים אם כן עכ"פ בכה"ג דאיכא חשש זמן מרובה יש לחוש לזה:

ומה שכתב רו"מ משו"ת תפ"ל אה"ע סימן קי"א ושו"ת ד"ח ח"ב

ח"ב אבן עזר סימן קע"ו דאם הגדול יש לו אשה והקטן פנוי יש לחוש לדברי הרא"מ שבמרדכי דבזה"ז שיש חדר"ג הוי בכלל א"ר ליבום והוי חליצה פסולה דצריכה לחזור על כל האחין הנה אם כי דבר גדול דברו בזה הנה כיון דבסדר חליצה מבואר דנקטינן כש"פ החולקים ע"ז ולכן בזה"ז אין מתירים הא' כלל כמ"ש בש"ס ובאה"ג דקיימא לן דל"מ התרה ואפילו הכי אין חוזרת על כל האחין אם כן דוקא בדאיכא לפנינו קטן הראוי לחלוץ יש להחמיר בזה מה שאין כן בלא הביא שתי שערות אחר יב"ש נראה דאין לעגן האשה על הספק דהוי כשעה"ד ודיעבד וגם אין להעביר ולהחמיץ המצוה מספק ובפרט לפמ"ש בתשובות רע"א מה"ת סימן מ"ב ודאי אין לחוש לזה. ומכל מקום כל זה רק באופן לומר להגדול על פי מצות התורה אבל אין לכופו ואין לכנוס להשם חליצה מעושית וכמ"ש רו"מ אלא דרו"מ העלה דאין שום חיוב על הגדול ואדרבא מצוה לעכב החליצה ולענ"ד אינו נראה כן וכמ"ש וע"ע בתשו' רע"א מ"ת סימן מ"ב שפקפק הרבה בדברי הב"ש סוף סימן קס"א הנ"ל והעלה דאם שניהם אינם רוצים לחלוץ וצריך לכפייה לכ"ע כופין הגדול ע"ש עוד בזה ואחר זה מצאתי בשו"ת יהודה יעלה א"ע סימן א' שהביא חולקים ע"ד הב"ש וע"ש מ"ש בזה. והנלענ"ד כתבתי:

סימן קנ

להרב הגדול וכו' מו"ה לוי מאנטנער נ"י מו"ץ ד"ק ליטאוויסק יכעת מו"ץ ד"ק בעלז.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בבעל חנות אחד ששכח מלמכור החמץ עד אחר חצות של ערב פסח ואז מכר לעכו"ם וקיבל אדראן ונתן לו השט"מ שכתב לו מלמד אחד אף שהתרו בו איזו מופלגי תורה שלא ימכור ולא שאל מרו"מ כלל ובעיו"ט האחרון שלח רו"מ אחריו השליח ב"ד לקרותו ולא בא ועתה כבר עבר הפסח:

והנה רו"מ הביא דברי הפמ"ג בא"א סוף סימן תמ"ג ועוד בכמ"ק ודברי הנו"ב מ"ת סימן ס"ג וח"ס או"ח סימן קי"ד בדין מכר בערב פסח אחר חצות דלא עבר רק בעשה אם מותר בדיעבד וגם רמז לתשו' נט"ש סימן ז'. והנה בגוף הדבר שהביא המג"א דסי' תמ"ג בשם הה"מ דבע"פ אינו עובר בבל יראה אלא בעשה דתשביתו כבר הביא הח"י מרש"י ב"ק להיפוך והאחרונים האריכו בזה וע' תוי"ט פ"ה דפסחים מ"ד ובא"ר או"ח שם ובא"ת לפסחים (ס"ג) ומש"ש מרש"י פסחים (י"א ע"ב) ומהרש"א שם כבר קדמו הא"ר ואני מצאתי בירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד מה ראית לרבות לחייב שאר הזבחים בחה"מ ולהוציא י"ד אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני אותן בחה"מ שהוא בבל יראה ובל ימצא ומוציאן מארבע עשר שאינן בבל יראה ובל ימצא ואתיא כיי דאר"מ דר"מ אמר משש שעות ולמעלן מדבריהן וגם למאי דמשני ר' מנא דאתיא דר"ש לכ"ע היינו מטעמא אחרינא ומפורש דלמ"ד משש ולמעלה מדאורייתא עובר בבל יראה ובשי"ק תמה שם מזה ע"ד הראב"ד דליכא ב"י והניח בצ"ע ע"ש וכיון דמפורש בירושלמי דאיכא ב"י מי מסלנו יערב להקל:

אבל בגוף הדבר אי מהני מכירה בזמן איסורו מ"ש רו"מ דבדבר הטעון שרפה לכ"ע ליכא זכיה בא"ה"ג כבר קדמו הב"מ ליו"ד סימן רכ"א אבל לשיטת הנו"ב דבמשיכה קנהו הנכרי מאליו וכן אם היה עומד בלד חצרו דקונה מטעם חצר ולא ביאר רו"מ אם העכו"ם היה שם בחנות והשכיר לו החנות דאז יתכן לומר דקנה בתורת חצר ומשום יד ויעוין בשו"ת זכרון כהונה להגה"ק מו"ה איזק אבד"ק קארץ שהאריך בנידון כזה והעיד ששמע ממרן הגה"ק ר' בער ממעזריטש ששמע מהגאון מוהר"ב אבד"ק גלוגא להקל בזה ושכ"ה גם בתשו' יד אליהו והוא האריך בדין מכר בכסף לבד אין להתיר הוה"פ אבל אחה"פ יש להקל ע"ש וגם הם לא הביאו דברי הירושלמי הנ"ל ועוד דדוקא בנמצא החמץ לאחר הפסח דלא עבר בפסח. מה שאין כן בנ"ד שהיה מזיד וגם התרו בו מופלגי תורה שלא למכור וסמך על משענת קנה רצוץ המלמד החצוף לכ"ע אין שום צד להקל וע' בתשובות הרא"ש שהובא בד"מ א"ע סימן י"א ובכה"ג מקרי מזיד נמצא ויפה כתב רו"מ דבקנין אגב דרבנן כיון דכבר הגיע זמן איסור תורה ל"מ קנין דרבנן והביא דברי הלח"מ ומח"א (ועמש"ל סי' י' אות ד' בזה). וגם מ"ש דהוי קנין בהערמה הוא נכון ואני מוסיף קצת דהא דקנין בהערמה מועיל בדרבנן היינו רק בהערמה שאינה ניכרת באופן שאם היה העכו"ם משלם לו באותה שעה היה מועיל אבל הכא הרי היה אסור לו באותה שעה ליקח מעות דהוי חליפי חמץ והדראן שקיבל היה אסור לו לבי' כמ"פ ועמ"ש הח"ס סימן ק"ו ע"ד מג"א סוף סימן תמ"ג בזה ועכ"פ לכתחלה ודאי דאסור אם כן ניכר להדיא ההערמה שעושה רק להצילו לאחה"פ ובכה"ג גם בדרבנן ל"מ המכירה כלל היכא דמוכר בכסף וליכא משיכה או קנין חצר אבל מ"ש רו"מ דהביטול לא חל על דברים אלו כיון שהיה עתיד למכור יש לפקפק דדברים שבלב אין מבטלים מה שאמר בפירוש בפיו שמבטל הכל ובפרט לפמ"ש הגאון ר' יוזפא דמ"ש בנוסח הבטול דביערתיה היינו מה שמכר הוא בכלל ומכ"ש מה שעתיד למכור אבל לפי דעתי כיון ששכח למכור וסבר דמועיל אחר חצות ודאי שכח לבטל בבקר בזמנו החמץ ולא ביטל כלל אבל בגוף דין הערמה בדאורייתא יש עיקולי ופיתורי וגם אני הבאתי במק"א מכמ"ק בזה ועמ"ש ביו"ד סימן ס' סק"ז ברמז בעלמא:

והנה בדין קנין שהוא כספק פלוגתא לאורה כיון דהישראל מוחזק וי"ל קים לי ממילא הקנין בטל לגמרי והוי כמו ודאי אבל גם בזה האריכתי בתשו' והבאתי מהנחי"ע לב"מ (להג' מליסא) (דף ו') שהאריך בזה וגם מהריט"א בהוד"ר אות א' ושו"ת שיבת ציון סימן ע"ז באמצע התשו' ובשו"ת הרי"מ חאו"ח סימן ה' ושו"מ מ"ת ח"ב סימן ס"ג והעליתי להקל אחה"פ:

סוף דבר שאם היה העכו"ם אצל החנות דאיכא קנין חצר תליא רק בפלוגתת פוסקים אי מהני קנין בהערמה בשעת איסור הנאה הו דאיכא ב"י בע"פ כמש"ל יש להקל אחה"פ ומ"ש רו"מ דהוי סד"א וע"י גלגול נעשה דרבנן כבר ישב על מדוכה זו בשו"ת בית אפרים חאו"ח סימן מ"א וביאר דליתא דשאני הכא דמאליו עומד להיות איסור דרבנן אחה"פ וגם אין לקנוס משום דעכ"פ עבר על איסור ספק דאורייתא כיון דהספק תליא בפלוגתא כמ"ש הב"א שם וע"ש דמיירי גם כן שמכר בע"פ אחר חצות וע"ע בשו"ת משיבת נפש סימן ט' שליד גם כן בענין זה ואם כי אין להתיר גם בכה"ג למכור לישראל עפ"ד הירושלמי שהבאתי לעיל מכל מקום יש לסמוך ע"ד המקילים למכור לנכרים ובפרט כפי ששמעתי מכתב מהרב המו"ץ ד"ק מאשליבק שבעל החנות הוא חתן גיסו ושאל ממנו והוא התיר לו דברים שהן רק ספק חמץ אם כן היה שוגג תוה"פ ואף שאין לו רשות להורות באתרא דחבריה כפי שכתב לי ההגלוהו שבעל החנות השתיר הדבר בעיר ולא שאל מרו"מ מפני מחלוקת שבעיר אם כן עכ"פ בעל החנות לא פשע אז כ"כ וסמך עליו. ומכל מקום יש לקנסו ליתן שלים משווי החמוצים לעניי העיר והיינו ממה שהוא חמץ גמור בבירור. אבל אם לא היה העכו"ם בחנות דליכא קנין חצר בעכו"ם וקנין כסף לא מהני לאחז"א ומשום אנ"ק אין להקל בשל תורה יש לאסור החמץ:

ומכל מקום הנה החמוצים שבחנות המה על פי רוב דברים המחופים בבלילות של צוקר וכבר העלה בשו"ת פ"י דחיפויים הם רק נוקשה ואף דבשע"ת רסי' תמ"ב פקפק עליו מכל מקום אחר הפסח יש להקל וגם קארמעלקים ובאגבונים שנותנים לתוכן שפירטוס מעט מזעיר הוא מתבטל בתוכם והגם דלריחא וטעמא עבידא גם בזה רבים מקילים לאחה"פ וע' ח"ס סימן ק"ו והש"מ סימן ע"ו ושע"ת סימן תמ"ת סקי"א ובח"י סי' תמ"ב סקט"ז ובא"ר שם ובו"ת נט"ש סימן י"ח ואם כי אין להתיר לישראל מכל מקום למכרו לעכו"ם יש להקל וע' בתוי"ר ליו"ד סימן קי"ב בשם עדות ביהוסף וב"ד בזה והביא מתוספתא דמפורש כדעת מהרמ"ל שבמג"א סוף סימן תמ"ז אבל בנ"ד אינו דבר המעמיד אלא דעבידא לטעמא וע"ע בשו"ת מהר"ח א"ז סימן ע"ה ותשו' מהר"ס ב"ב החדשות סימן קס"ה קס"ו ובא"ז בשו"ת סימן תשע"ט ובמק"א הבאתי גם מדברי הר"ש פ"ה דמעשרות מ"ו בענין שמרים וכשיעיין בכל המקומות ימצא דברים נפלאים

שנפלטו

שנעלמו מהאחרונים שענין זה במחכת"ה. ופעריל גרויפין ידוע שבזה"ז אין מלאלחין השעורין כלל ובפרט ברחים של קיטור. ורק כראשכמאל הוא חמץ גמור או משקאות של חמץ וזהו אסור בלי ספק וצריך לבערם. וגם אם היה העכו"ם בחנות כפי שנתבאר לעיל יש לקנות ליתן לעניים שלים מזה כמש"ל. ומ"ש רו"מ לענין ספק דהוי כחסי"ד כבר ביאר בשו"ת משיבת נפש סימן י"ו, דהיכא דאי אפשר לברר אלא על ידי קפילא והומן ל"ה כחסי"ד וע"ש שהעלה דגם בדאיכא נו"ט בפחות מכא"פ יש להקל לאחר הפסח אלא דמכל מקום בספק במעשה ולא בפלוגתא יש לאסור מפני שעבר על סד"א תוך הפסח כמ"ש בשו"ת ב"א הנ"ל.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קנא

להרב וכו' מו"ה משה יעקב טירקלטויב נ"י והרב וכו' ר"ש לאנדא נ"י סוואלאווע בארץ הגר.

מכתבם הגיעני וע"ד שאלתם היות שקבלו להם שו"ב מופלג ויר"ש בכתב קאנסים כנהוג ושייכים לו הישובים מסביב כמאז ומקדם ושכרו מכל בהמה ועוף וזה זמן החל השו"ב ממיידאן לשחוט לבני הישובים השייכים להשו"ב שלכם ולאשר על ידי זה בידם לגנוב המכס מאקליז וגם מוזיל להם בשכר שחיטה לכן הם הולכים למיידאן ומביאים הבשר בלילה ומקפח על ידי זה פרנסתו ומענה בפיו דאם מביאים אליו לביתו ליכא איסור השגת גבול ורו"מ האריכו בזה בדברי הסמ"ע סוף סימן שפ"ו ומהא דתו"מ סימן רל"ז ויו"ד סימן רמ"ה סכ"ב וחו"מ סימן קנ"ו ס"ה ותשו' ח"ס סימן קע"ה:

והנה בדבר זה כבר נשאלתי זה איזו שנים מהרב אבד"ק אויפאלי והשבתי דדוקא בהא דמערופיא דנכסי עכו"ם הם כהפקר ומדינא ליכא איסור כלל ומה"ט לשיטת כמ"פ אין דינים מערופיא לכן היכא דהעכו"ם בא אל הישראל יש לו להקל מה שאין כן בישראל היכא דכבר זכה בשיעבוד הקהל וישובים שנתחייבו לו בכתב קאנסים אין שום חילוק בין אם הוא בא אצלם או הם באים אליו ודוקא במלמד שבסוף הזמן רשות הבעה"ב ליקח מלמד אחר אם הבעה"ב רוצה במלמד אחר ליכא איסור על המלמד מה שאין כן בשו"ב שמתקבל בשטר לכל ימי חייו כבר זכה בשיעבוד מכח סטימותא והתחייבות ובפרט ברבים שאין להם דין חזרה ואפילו המזיק שיעבודו חייב מכ"ש היכא דנשתרשי ליה ונהנה בזה הוי גזל גמור ועובר בלפ"ע ועמ"ש בחיבורי מש"ש סימן כל"ז ס"ב ובקת"ע אות ה' ואות ז'. ובדע"ת סי' א' סקנ"ג העליתי דהוי גזל של תורה כיון דכבר קבלוהו הקהל ונתחייבו בשכרו וע"ש עוד בכמ"ק בזה ועמ"ש בקו"א לחיבורי גילוי דעת לסימן א' סק"ה דאין רשאין להוליך למקום אחר לשחוט ע"ש בקו"א לה"ש אות י"ב והדבר ברור ופשוט וגם ספק גזל אסור כדאיתא בב"ק (ל"ט) מגעך מספק גזל וכן מוכח בהה"מ פ"ו מגנבה ורמז אליו הרמ"א בחו"מ סוף סימן שנ"ח והא דכתב התומים בקת"כ דספק גזל מותר ותירץ בזה קו' מהר"י באסן היינו באתי לידיה בהיתרא מה שאין כן לעשות מעשה מחויב לחקור על זה ולפרוש מכל ספק ועל זה נאמר ויראת מאלהיך (ובדין העלמת אקליז עמ"ש בדע"ת סימן ב' סקמ"ו אבל לא אדע אם בנ"ד שייך לישראל). ומ"ש רו"מ מהא דדרשו בש"ס דהיורד לאומנות חבירו דמי לבא אל אשת רעהו יעוין בשו"ת ב"א חחו"מ סימן כ"ו בשם תשו' מהר"ש ד"פ דהוי רק ממילי דחסידי וע"ש עוד מכמ"ק בזה. אך בנ"ד כבר כתבתי דהוי גזל מדינא ובכל גווני אסור. ואח"ז נשאלתי בנידון כזה מהרב וכו' מו"ה דוד זינגער נ"י אבד"ק פילזנא והשבתי גם כן כפי הנ"ל.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קנב

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה נפתלי נתן הירש הלוי נ"י אבד"ק הואש בסאלדווי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שבעירו אופין מצות על מאשינען והאופים הם הקונטרים ולשין עיסות גדולות יותר משיעור חלה ויאצרו המצות כמה שבועות באוצרם וקודם החג באין הבעה"ב וגם שכינות לקנות מצות ויען כי בכה"ג יש ערבוב מעיסה אחת אצל כמה בעלי בתים ואם האחד יפריש חלה יופטר גם מצות שביד חברו אם לא שיכוון בפירוש שלא לפטור כמ"ש המק"ח וא"א להודיע זאת לרבים וגם אין לסמוך ע"ד הט"ז סוף סימן שכ"ו דבנ"ד מזדמן שבשנה אחת קונה הבעל הבית אצל אופה זה ובשנה אחרת אצל אופה אחר ול"ש טעמו של הט"ז ובפרט דהב"ח מחמיר לגמרי ולכן הנהיג רו"מ שיפרישו האופה חלה מן כל המצות ופקפק אחד לנגדו שלא לשנות המנהג. עכת"ד:

הנה רואה אני דברי כת"ר נכונים וברורים דאם יזהירום שיכוונו שלא לפטור מלבד דגבי רבים ובדבר המסור לנשים אי אפשר ליזהר בזה כלל ועוד שהרי מבואר בט"ז או"ח סימן תרכ"א סק"ה דמה"ט לא הזכיר בש"ע דרך ג' לכוון שלא לצאת י"ח מקודם דקרוב שישכח ע"ש ומכ"ש בנ"ד ובהיתר של הט"ז סימן שכ"ו הרי הט"ז בעצמו סיים דדוקא אם רגילין ליקח בכל ערב שבת דדמי למכירי כהונה ולא באופן אחר אם כן בנ"ד שאין רגילים בכל שנה בזה גם הט"ז מודה דאסור וגם בגוף דמיונו של הט"ז להא דמכירי כהונה ל"ע דהא מבואר בתוספות ב"ב (קכ"ג ע"ב) ד"ה הכא וכו' דהא דבמכירי כהונה הוי כמוחזק משום דהוי מתנה מועטת ואסור לחזור בו ע"ש וזה ל"ש בנ"ד ובפרט לפמ"ש בתשו' מהרי"ל והובא בקצה"ח סימן רע"ח סקט"ו דבמ"כ אינו יכול לחזור בו כלל פשיטא דאין ראיה וע' במזבח כפרה לבכורות (מ"ח סוף ע"ב) בזה וע' בתשו' ח"ל סימן ע' שכתב גם כן בפשיטות דבמ"כ טעמא משום דשארית ישראל לא יעשו עולה ואסור לחזור בו וזה ל"ש בנ"ד שהרי בידו למכור למי שירצה ואולי ס"ל להט"ז דברגילים בכל ערב שבת אסור להאופה למכור לאחר שהנשים סומכות עליו ויש להביא סיוע להט"ז מש"ס דשבת (קמ"ח ע"ב) הב"ע בממנה אחרים על פסחו וכו' כיון דרגיל הללו כמאן דאימני ביה מעיקרא דמי וכו' ע"ש ועכ"פ בנ"ד לכ"ע אסור והמפקפק בזה אינו אלא טועה והמנהג שבטעות יש לבטלו. והנלע"ד כתבתי:

סימן קנג

להרב וכו' מוהרי"א נ"י מו"ץ ד"ק באקאווסק.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שנמצא הפסק דק באות מ"ם סתומה בתפלין בפסוק לדבר בם והסדק לא ניכר פרידתו רק כשפוכטין הגוויל כי הוא דק מאד והביא בשם קה"ס כלל ט' סק"י שהחמיר בזה על פי דיוקו מתשו' רלב"ח סימן א' ושאל חוו"ד בזה יען שלא נזכר דבר זה בשום פוסק והמעיין ברלב"ח שם ימצא דס"ל דאם נפרד היו"ד מן האל"ף כשר בדיעבד ורק מצד חומרא יש להחמיר לכתחלה ועל פי זה חידש הקה"ס דבאותיות מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין אם כן הוי מה"ת שלא יהא בו שום הפסק וסדק כלל שום פסול ול"מ תיקון דהוי שלכ"ס אבל המעיין בתשו' ריב"ש ומהרי"ק שהובאו בט"ז סימן ל"ב סק"ט ימצא דבלא תיקון פסול לגמרי ואפילו הכי מהני תיקון ול"ה שלכס"ד ובפמ"ג בפתיחה לסימן ל"ב מבואר דה"ה אם נפסק רגל של דל"ת מהני מהני תיקון והתם ודאי פסול ממש ולכן לענ"ד אין להחמיר כדעת קה"ס בזה.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קנד

להרב וכו' מו"ה אשר זעליג בהרב מו"ה שלום מוטערפעריל נ"י מו"ץ ד"ק באר ברוסיא

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במה שנהגו לעשות בהגליל וויבניק מן יי"ש וצוקר ואחר כך משנין המשקה מן הפירות ושופכין עליהם יין ואחר זמן נעשה מושבח ממקדם אך טעם היין משתנה קצת ונסתפקו אם לברך בפה"ג ורו"מ הביא מהא דסימן ר"ב וסימן רע"ב דיין קונדיטין מברכין עליו בפה"ג ומקדשין

ומקדשין עליו אף שנשתנה טעמו כמ"ש הב"י סימן רע"ב בשם רי"ו ומ"ש המג"א סק"ג דדוקא בשכר האנים שנתערב דאינו מפסיד טעמו אם הרוב יין מברכין בפה"ג מה שאין כן בשאר משקין היינו במפסיד טעם היין לגמרי מה שאין כן בנשתנה קלת. עכת"ד:

הנה מ"ש מדברי רי"ו וב"י סימן רע"ב דקונדיטין אפי' נשתנה טעמו היינו משום דנשתנה טעמו לשבח כדאיתא בש"ס דע"ז (ל' ע"א) שלש ייגות הן וכו' ר"ח מהני לעילויא חד חמר ופלפלין וכו' וברש"י ד"ה ר"ח מתני להו להנך שלש ייגות שינוי שלהן לשבח עכ"ל הרי דעל ידי הפלפלין משתנה לשבח וע' בר"ש פי"א דתרומות דדבש משביח טעם היין ועושים יין ינומלין גבי תרומה וע' תוספות ברכות (ל"ו ע"ב) ד"ה אין קוללין ולכאורה היה נראה דהיינו בשינוי קלת וכמ"ש הב"י סימן קס"ח בשם מהר"י פאסי בביאור לשון הרמב"ם דההבדל בין לשון שינוי להעברה שסינוי הוא שינוי מה אבל העברה הוא העברת כל הלורה מכל וכל ע"ש אבל יש לומר דדוקא התם דנקט נמי עברה לורת הפת לכן מ"ש נשתנה היינו קלת מה שאין כן בעלמא וכדאשכחן כה"ג בכריתות (ו' ע"ב) ההוא לאפוקי בהמה וכו' ופירש"י משום דכתיב בהמה בההוא עניגא לא סגי דלא קרי להו אדם ע"ש וה"נ בזה ועמ"ש בחיבורי גילוי דעת סימן ל"ה סקל"ד בזה. ואם כן בנ"ד שנשתנה גם כן טעמו לטוב פשיטא דמברכין בפה"ג. ומ"ש רו"מ מדברי מג"א רסי' ר"ב דבשאר משקין מפסיד טעם היין פשוט דלאו כללא הוא והיכא דרואין דאינו מפסיד שפיר מברכין בפה"ג וגדולה מזו מליגו בלשון הש"ס בנזיר (מ"ב ע"ב) רי"א לא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער ואיבע"ל מפני שהוא משרת הגן או דלמא מפני המשרת למאי נפקא מינה כגון דאיכא אדמה דלא משרה וכו' וע"ע כה"ג ברא"ש יבמות (פ"ח) ובק"נ אות י"ג בהא דניקב פסול מפני שהוא שותת דאי חזינן דאינו שותת כשר דהכוונה רק דמסתמא שותת ע"ש וע' תוספות נדה (מ"ה ע"א) ד"ה האי וכו' בשם תשו' רש"י דהא דאמר אתלודי לא מיתלד היינו רק על פי רוב וה"נ בנ"ד כיון שהחוש מעיד שמשביח טעמו איך יעלה עה"ד לשנות את ברכתו ובפרט שידוע שטעם י"ש משביח ביין ומדיחין כל החביות של יין עם י"ש כדי להשביח טעם היין ולכן חוששין על הייגות על פסח עד שיתברר הכשרן וגם לפסח מדיחין עם י"ש כשר לפסח ולכן הדבר ברור כדברי רו"מ דיש לברך בפה"ג וע' תשב"ץ ח"א סימן פ"ה פ"ו שיש לדין מדבריו שם לנ"ד דבשינוי טעם לא מיפסל לקידוש ומברכין עליו בפה"ג ע"ש. והנלע"ד כתבתי:

סימן קנה

להרב הנ"ל.

ומה ששאל בדין אם שכח למכור חבית יין כזה ונודע לו אחר הפסח וח"א רלה לאסור עפ"ד תשו' פ"י שהובא בשע"ת סימן תמ"ח סקי"א והיינו דגם בנ"ד טעם הי"ש עבידא לטעמא או דהוי מעמיד והנה נידון כזה מבואר בשו"ת משיבת נפש סימן י"א בדין יין שערבו בו אריק ועעה"פ והעלה דאם אין בו כזית בכא"פ או שעכ"פ יש ספק בדבר יש להתיר דהעיקר כהמג"א דא"ל ס' ע"ש ולא עלה בדעתו כלל מלד דעביד לטעמא ובאמת שכבר הארוך הח"י סימן תמ"ב סקט"ז להקל אלא שסיים שמדברי האחרונים נראה דהוי ככולו איסור וסיים להקל בהפ"מ על ידי השלכת הנאה ליה"מ אבל בא"ר שם השיג עליו דדוקא לכתחלה יש להחמיר מה שאין כן בבהה כבר ועפמ"ג בא"א שם סק"ט ויש לדון מהש"ס דע"ז (ל"ה ע"א) כיון דאוקמיה קא מוקים כמאן דאיתא לאיסורא בעינא אבל יש לומר דבחמץ שעבר עליו הפסח דמתירין גם בפחות משיעור ס' גם בעבידא לטעמא יש להקל וכמ"ש הח"י שם וע' בשו"ת נט"ש סימן י"ח באורך בזה ובתשו' מ"ס סימן ק"ו מה שכתב בשם הגאון בעל א"א ומ"ש עליו ולפמ"ש בשו"ת הש"מ סימן ט"ו יש להקל על ידי השלכת דמי הנאה ליה"מ אך בנ"ד נראה דגם טעם הפירות הוי קיוהא והוי זוז"ג ולכ"ע שרי כמ"ש המג"א סימן תמ"ב סק"ט ובפרט דגם הי"ש שלנו יש בו על פי רוב טעם קרטופלים וקאקוריזא וכדומה שא"ב חמץ כלל וכן ראיתי בכתבי הגה"ק הבד"ק ביטשאטש ז"ל שהשליט דאין בי"ש רק חלק אחד מבלבים מחמץ ואם כן פשוט להתיר היין גם בלא פדיון. והנלע"ד כתבתי:

סימן קנו

להרב וכו' מו"ה יחיאל איכל הכהן נייטאן נ"י מו"ץ ד"ס עיר ישן.

מכתבו הגיעני ועפ"ד השאלה שהיה כמה אותיות נפסקות בהס"ת וגם בשמות הקדושים ובפ' ואתחנן בפסוק וידעת כי ה' וגו' האל וגו' טעה במחשבתו ושבר שהוא חול ותיקן קו הדק מן היו"ד הנוגע בגג האל"ף וגם הרגל שתחת הגג וגם הוא"ו מהלמ"ד קו הדק ואח"ז נזכר שהוא שם הקדש. ונבהל ומיהר והעביר הקולמוס לשם קדושת השם ומנהגו לומר בתחלת הכתיבה לשם קדושת ס"ת והאזכרות לשם קדושת השם. עכת"ד השאלה:

הנה בדין אם לריך כונה בשמות מה"ת או רק מדרבנן כבר האריך בתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סימן רס"ט והשף מלא חפנים ראיות דלריך מה"ת וגם אני הארכתי בזה בתשו' להרב ד"ק ברעזוב ואחר זה הארכתי יותר בתשו' לק' קראקא אבל ודאי אם היה סבור שכותב תיבה של חול ודאי דלא מתקדש דהוי כנתכוון לכתוב יהודה ונרע מכתב שתמא כמ"ש המעיל לדקה להדיא ובתשו' רשד"ם חיו"ד סימן קפ"ו הנכפל ביאר דבר זה היטב ולכן אף דנכתב כתמא יש לסמוך בדיעבד על מה שאומר בתחלת הכתיבה שיכתוב האזכרות לשמן כנראה מהט"ז רסי' רע"ד וכ"ה בתוספות ע"ז (כ"ז ע"א) ד"ה וכי היכן וכו' ובתשו' מהרי"א שם חיזק הדבר ודחה דברי הא"ר שפקפק בזה ע"ש שהעיד שכן נהגו הסופרים ואני מלאתי כן גם בספר האשכול הל' ס"ת רסי' י"ג אבל מכל מקום בנ"ד שהיה סבור שהוא חול פשיטא דלא מהני התנאי הנ"ל אם כן אף שהעביר לשמה ל"מ כלל דהא הוי כתב על גבי כתב וגם אין ללרף דברי הפוסקים דדוקא בשמות יקו"ק לריך לקדשן דכבר האריך הברכי יוסף סימן רע"ו להוכיח בראיות ברורות להיפוך וגם בתשו' מהרי"א סימן ע"ר האריך להוכיח כן מכמ"ק בש"ס וראשונים ובאין ללרף דיעה זו לבוש ס"ם ע"ש וע"ע בלו"ר על הירושלמי פ"ב דתעניות ה"ב ובמ"ג או"ח סימן ל"ב סקי"ז:

ומ"ש רו"מ מדברי המאירי דבנפסק וא"ו לאחר כתיבה כשר הנה גם הא"ר סימן ל"ב הביא מדברי המאירי שבב"י שם ודחה דברי הט"ז וכ"ה בספר נהר שלום שם בשם תשו' בית דוד ובשכנה"ג בשם ב"ח אבל זהו בוא"ו בנפסק האורך אבל באל"ף שנפסק היו"ד מהגג גם הוא מודה כמבואר בתשו' ריב"ש שבט"ז שם סק"ט כיון שהם כשני אותיות (וע' בס' מלא"ר ח"ג בשו"ת לענין ו' קטועה באורך בענין זה) וכדמוכח גם מהש"ע שם סכ"ה דעכ"פ לריך לתקן וע"ש במס"ז סק"י ואם כן כיון שתיקן לשם חול לא מהני העברת קולמוס וכמ"ש גם בשו"ת ב"ש יו"ד ח"ב סימן קס"ה:

ומה שכתבתי במכתבי הקדוש דאם האות היה כשר היה מהני העברת קולמוס לשמה משום ממ"נ היינו בגוונא שלא נפסק לגמרי ונשאר שם עוד רושם דיו קו דק אף שהיה קלת נוטה ללובן שהוכהה מראיתו וכהא דהמג"א סקל"ח ומ"ש רו"מ בשם שו"ת סת"ס סימן ע"ז דאם העליון של"ש לכ"ע פסול ומבטל לכתב תחתון שנכתב לשמה דדוקא בשניהם שוים מלא מין את מינו וניעור מה שאין כן בשאינם שוים הנה אין בידי ס' הנ"ל ולכאורה יש לדון לפמ"ש הר"ן בנדרים (נ"ב) פליגי ר"י ורבנן במב"מ בהשוג אלא שזה איסור וזה היתר ולדעת ר"י הוי מב"מ ולרבנן הוי מבשא"מ והכי נמי בזה תלוי בפלוגתת ר"י ורבנן אבל יש לפקפק וקלרתי כיון דבנ"ד אין נ"מ בזה ונ"ל לקדור השם הזה עם עוד איזו תיבות שאחריו או לגנוז היריעה:

והנה מ"ש רו"מ בשם ספר יראים סימן ע"ז דטעמא דמהני היגוה דל"ח ול"ט משום דלא גרע משירי מלוה דכשר

הנה

הנה מחז"ל ראיתי דבריו תמהתי מש"ס דמנחות (ל"ה ע"ב) דמבואר דדוקא בשירי מלוה מהני גרדומין ולא בקדושה ועי' תוס' נדה (כ"ו ע"ב) ד"ה תחלתו וכו' במ"ש לענין טומאה דדמי לגרדומי ציצית אבל בקדושה אינו כן וגם דלפי דבריו היכא דמתחלה יש ספק בהאות לא יועיל קריאת תינוק ומהתוספות מנחות (כ"ט) וגיטין (פ"ה) ל"מ כן ועי' בו"מ מ"ת ח"ג סימן כ"ז בזה ותמהני שלא העיר מש"ס דמנחות הנ"ל. והנלע"ד כתבתי:

סימן קנז

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אפרים אויערבויך נ"י אבד"ק סעורישט גדול ובעת אבד"ק הארחוב. ברוסיא.

מכתבו הגיעני ובדבר העגונה רחל בת ר' חיים לבי הלוי ממעזריטש אשר בעלה שמואל דוד בן שלמה הרחיק נדוד להיות מלמד בכפר מילשין סמוך לטילינעשט במדינת בעסראביע והלך להעיר לרחוץ במרחץ ביום ה' ואחר שבת קודם מלאוהו מת בדרך העובר לטילינעשט וכפי שבא גביית עדות מהרב דשם מלאוהו אחר שבת שני יהודים מונח מת על הארץ נקרש מן הקור ושלג וכל פרצוף פניו קיימים וכל גופו שלם בלי רושם פצע וחבלה כלל ומלובש בכל בגדיו ומנעליו וטלית קטן ומכנסים וכתונת והעדים רש"מ בן יוסף והבחור פינחס בן יעקב שו"ב הכירוהו היטב בטביעת עין של גופו ובגדיו והיה מקום להתירה בפשיטות ואין להוש שמא כבר שהה ג' ימים שהרי דעת ר"ת בשהי"ש דאם כל גופו ופרצוף פניו שלימים גם אחר ג' ימים יש להקל והסכימו לזה האחרונים ומכ"ש דבספק יש להקל וגם היה קרוש מהקור ושלג שלדעת מ"ב וב"ש שקע"ת אין מניחו לתפוח ובשו"ת ב"א חא"ע סימן י"ד החזיק בהוראת המ"ב וגם כיון שהכירו כל בגדיו וגם הטלית קטן וכתונת שהושכם מהאחרונים דאין לחוש לשאלה בכה"ג אלא שיש חשש אחר לפי שבשעת קבורה שהיתה כמה ימים אחר שמלאוהו ועמדו שם שומרים בפקודת המלך מיום ב' עד יום ה' שלקחוהו לקבורה והרב צוה להקברנים לבדקו אם אולי יש בו איזו סימנים בגוף ואמרו שלא מצאו שום סימן (אלא שהעכברים נקרו עיניו וגם נשכו ראשי אצבעות ידיו) וידוע כי רש"ד הנ"ל בידו הימנית היו האצבעות עקומים קצת וגם בשני רגליו היו האצבעות מונחים ודבוקים זה על זה אם כן יש הוכחה שהוא אחר כמו שכתוב כה"ג בתשו' נו"ב מ"ק סימן ל"ו עכת"ד השאלה. ובאמת בכה"ג נמצא גם בתשו' מא"ב סימן פ"ח ותשו' ב"א סימן כ"ב וד"ת ח"ב א"ע סימן כ"ח וגוב"ש מ"ת סימן ל"ח וסימן מ"א והחמירו מאד בכי האי גוונא:

והנה רו"מ יצא ראשונה ופתח בהללה עפמ"ש בתשו' הר"ן סי' ל"ג דכל שהעדות מספיק אלא שילא ריעותא מסימן אחר שאינו הוא והסימן עשוי להשתנות אין חשש בדבר ותולין שנשתנה והביא ראיה מש"ס דכ"ב (קנ"ד) דמשום דסימנים דשערות עשוין להשתנות לאחר מיתה אין בדברי בני המשפחה כלום אף שהנכסים בחזקתן ולפמ"ש הנו"ב מ"ת סימן כ"ה דעקימות אצבעות עשוי להשתנות ולכן אינו סימן מובהק ובקו"ע סימן סי"ב בשם מהרמ"ל ברגלים עקומות והפוכות לא הוי סימן מובהק אם כן הכי נמי בנ"ד תלינן שנשתנה אח"מ ונפשט העקמימות עכת"ד. והנה אם כי הנו"ב כ"כ מסברא הנה בתשו' פ"י ח"א א"ע סימן ז' כתב דמטעם הסימן שהי"ל באגודל ברגלו שהיה עקום ומונח על גבי חבירו שלא כדרך העולם יש להתירה והביא מתשו' הרא"ש שכתב דשינוי באחד מאבריו הוי סימן מובהק ומהירין האשה עליו ואף שכתב אחר כך וז"ל ועוד אפילו אם לא היה סימן מובהק מכל מקום כיון דיש עוד סימנים אחרים וכו' ע"ש מכל מקום מבואר דס"ל לעיקר הדין דהוי סימן מובהק כדמוכח במרדכי ב"ב ר"פ מי שמת במש"ש ועוד אפילו אם תמצא לומר דכה"ג ליש למימר אח"מ דבר שלא בא לעולם וכו' ובחידושי א"ש שם דלשון ועוד אפילו אם תמצא לומר וכו' משמע דלא ס"ל כן לדינא ע"ש וכ"ה בב"ש א"ע סימן ל"ז סקכ"א והכי נמי בזה וע"ש בתשו' פ"י דדוקא בומא ושערות התלוין במראה עשוין להשתנות מה שאין כן שאר סימנים יעוש"ה ובע"כ דס"ל דעיקום אינו עשוי להשתנות דאם לא כן אינו בכלל סימן מובהק ועי' בב"ש סק"ע ובתשובות ב"ח החדשות סימן ס"ה בתשו' מוהר"א הוכיח דהכל תלוי אם עשוי להשתנות ואפילו סימן מובהק אינו מועיל אם עשוי להשתנות והביא ראיה מתשו' הרא"ש בשם א"ז ודחה דברי הב"ח ע"ש באורך וגם מ"ש רו"מ מדברי מהרמ"ל בדין רגלים עקומות המעיין בתשו' מהרמ"ל שם ימצא שהולך בזה ולאחר שלא מלאו לבו להקל כיון שנמצא כן בהרבה בני אדם ועי' תשו' לח"כ סימן ל"א בזה ובאמת שנעלם ממנו דברי הראב"ד שבאש"ז לב"מ (כ"ז ע"ב) דמפורש דאבר עקום הוי סימן מובהק ולא דמי לגומא והובא גם בתשו' נו"ב מ"ק א"ע סימן כ"א וכבר העיר בזה בתשו' נודב"ש מ"ת א"ע סימן מ"ב ואם כן אין לנו להקל ובפרט דגם מהרמ"ל חשש כן רק לחומרא ומנין לנו להקל וכה"ג הקשו התוספות בנדה (כ"ח א') ד"ה ומי מחזקינן וכו' ועי' בתשובות גא"ב סימן ס"ד בדין שפה עקומה שלא הביא גם כן מזה ואולי יש לומר דבעיקום קצת מודה הראב"ד ובזה א"ש דברי הרד"ך שהובא באחרונים ובזה מדויק לשון הראב"ד שכתב דכל ענינים הנולדים עם האדם כגון רגל עקומה וכו' אבל עיקום קצת מתהוה אחר כך וע"ש בתשו' פ"י סוף סימן ח' נראה שם דדוקא משום דהרגל עקום וגם עליו גבשושית סמך להקל ולא משום העיקום לבד וצ"ל גם כן דאין כל עיקום שוה:

והן אמת דבישויע"ק סקכ"ב דחה דברי הסוברים דטעמא דגומא משום דעשוי להשתנות והביא מירושלמי פט"ז דיבמות דכל הסימנים עשוים להשתנות אבל בתשו' א' להרב אבד"ק סוואליווע בארץ הגר הבאתי מש"ס דבכורות (כ"ח סוע"א) דלר"י בדוקין שבעין אסור מפני שמשתנין מלער מיתה אבל במומין שבגוף מותר שאין משתנין רמ"א דהכל אסור מפני שהן משתנין ופריך מומין שבגוף מי משתנין אלא מפני המשתנין ופירש"י כלומר מפני דוקין שבעין שמשתנין וכו' ע"ש ומבואר דשאר מומין בגוף אין משתנין וזהו כדברי הראב"ד ופ"י הנ"ל. ומכל מקום בנ"ד לפמ"ש רו"מ שהיה רק עיקום קצת יש לצדד להקל וצ"ע:

והנה מ"ש רו"מ לתמוה ע"ד הר"ן במ"ש ראיה מש"ס דב"ב דהא איסורא מממונא לא ילפינן ותלי לה בשני תירוצי התוספות ב"מ (כ' רע"ב) כבר קדמו בזה בשו"ת בגדי כהונה סי' ז' והעלה ג"כ דתלוי בשני תירוצי התוספות הנ"ל ובאמת דבתשו' הר"ן שם סיים וז"ל ואם כך אמרו בממון שהוא חמור לדבר זה שאין מוציאין אותו מחזקתו הראשונה אלא בראיה ברורה כל שכן בערוה שהיא קלה לדבר זה עכ"ל הרי מפורש דס"ל דאיסור קל בזה מממון ובאמת שכ"ה גם בנימוקי יוסף פט"ו דיבמות בסוגיא דחיישינן לתרי יצחק דקיימא לן כרבא דכנ"ה. והקשה דהא בפ' המדיר לא קיימא לן כוותיה ותירץ דלגבי ממונא להוציא ממון מחזקתו הוא דלא אמרינן הכי הא לגבי אשה משום עגונה אמרי' כנכ"ה ע"ש ועי' נו"ב מ"ק א"ע סימן ל"ו שביאר דעת נימוק"י דדוקא היכא דבאין להוציא ממון מחזקתו חמור מה שאין כן גבי אבדה ולכן מקילין בסימנים יותר בממון מלגבי איסורא ובאמת שבנימוקי יוסף גופיה מפורש כן דדוקא להוציא ממון מחזקתו חמור טפי ועי' בש"ס ס"ז פי"ז ופי"ח מ"ש מדברי הרמב"ן דמוכח דלא ס"ל כהנימוקי יוסף בזה וע"ש עוד מ"ש ע"ד הנו"ב בזה ובתשו' ב"ח הישנות סימן פ"א החזיק בפשיטות בדעת הנימוק"י הנ"ל ומצאתי בשו"ת ב"ח החדשות סימן ס"ה בתשו' מהר"א בן המ"ב ז"ל שכתב לענין חשש שאלה דיחיד דדוקא בממון לא חיישינן מה שאין כן באיסור אשת איש דאיסור מממון לא ילפינן וכמ"ש בתשו' מהרי"ו סימן ע"ע להוכיח כן מרמב"ם פ"ז מנחלות וטוח"מ סימן רפ"ד דלענין מש"ל"ס לא החמירו אלא באיסור אשת איש שהוא איסור כרת ולא לממון וטעמא משום דקיימא לן כהא דבכורות (מ"ו ע"ב) דבתחלת עדות החמירו באשה וכמ"ש בתשו' הרא"מ סימן ע"ו ע"ש ובהג"ה שם דחה על פי דברי הנימוק"י הנ"ל דהקילו לענין כנכ"ה באשה ולא בממון ע"ש וג"ל דהנימוקי יוסף ס"ל דהלכה כל"ב בבכורות שם וזהו כמ"ש רו"מ דשני תירוצי תוספות הנ"ל תלוים בהנך ב' ליבני דבכורות:

והנה בתשו' גא"ב סימן ו' בתשו' התוי"ט הוכיח מהמרדכי

סוף

סוף יבמות דקיימא לן דבתחלת עדות החמירו ובתשו' ריב"ש סימן שע"ח (שרמז הד"מ רסי' י"ז) כ' דהחכמים הצרפתים והאשכנזים ס"ל להקל בעדות אשה ולא כן המחברים שלנו וכו' התוי"ט גם כן דתלוי בהנך ב' לישני דבכורות הנ"ל ע"ש ושם סימן כ"א בתשובה המנ"ש הוכיח מהרא"ש וטור דקיימא לן כלשון ב' דבכורות וגם בתחלת עדות הקילו ובתשו' שבו"ע"ג סימן ע"א הביא מתשו' רמ"פ סימן ל"ו דהפוסקים נקטו לשון קמא לעיקר וע"ש שהשם לתי' א' שבתוס' ב"מ (כ') הנ"ל דאיסור א"א חמור מממון יעוש"ה ומצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סי' רל"ד כמה לדדי קולא בזה וכה ראיתי בשו"ת שבש"ע הרב מוהרש"ז ז"ל סימן כ"ט שהביא מהריב"ש הנ"ל והוכיח מזה דהר"ן רבו של ריב"ש הוא מהסוברים כלשון א' דבכורות ול"ע שלא הביא מתשו' הר"ן הנ"ל דמוכח דס"ל להקל אך לפמ"ש הרב שם א"ז לדחות הראיה מהר"ן יש לומר דס"ל להקל וע"ש שהאריך להוכיח דכיון דלכ"ע כל החומרא בתחלת עדות הוא רק חומרא מדרבנן כדמוכח בש"ס דבכורות שם אם כן כיון דאיכא ב' ליש]ני בזה הוי סד"ר ולהקל וכדעת הרא"ש בגיטין ובתשו' כלל נ"ה וכמ"ש גם מהרי"ו סוף סימן קס"א ואף דבתשו' מהריב"ל כתב דלית נגר דליפרקינהו להנך ראיות שהביאו ר"נ ור"ש שבמרדכי והוא האריך לדחות ראיותיהם וקיים ד' הרא"ש אבל ד' הרמב"ם הוא כל"ק דבכורות והביא גם מתוס' ב"מ (כ') הנ"ל יעו"ש באורך. והנה מ"ש דלכ"ע הוי רק חומרא דרבנן בתחלת עדות הנה בתשו' הריב"ש סי' שע"ט במ"ש להוכיח דהא דאין מעידין על המגויד הוא איסור דאורייתא סיים וז"ל וכן ההוא דאין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם אף על פי שיש סימן בגופו ובכליו גם כן מדאורייתא הוא ואפילו אם נשאת תצא וכו' עכ"ל ול"ל דס"ל דהא דבבכורות שם אי' דבתחלת עדות החמירו ר"ל שהעמידו על דין תורה ולא הקילו כמו בסוף עדות וע' בתשו' נודב"ש מ"ת סימן מ"ג שתמה על הריב"ש ופשוט דהריב"ש ס"ל כמ"ש אך דמבואר בריב"ש שם דהיינו בסי' גרועים למ"ד סיד"א אבל היכא דמעידים בט"ע וסי"מ דלכ"ע מהני מן התורה אלא דאיכא חשש אחר שהוא רק מדרבנן לכ"ע שוב יש לומר כדעת הרב התניא דכיון דתליא בב' ליש]ני סד"ר להקל ואם כן בנידון הר"ן דכל הריעותא מגד שסינה שמו וכן בכ"ד דכל החשש מגד שהעידו שלא ראו בו שום סימן ואנן ידעינן שהי"ל סימנים ויש לתלות שנשתנו לאח"מ וכהא דש"ס דב"ב אלא דנימא דמכל מקום איסור ממחון לא ילפינן אם כן הוי רק איסור דרבנן אם כן שוב יש לומר דסמכינן אליבנא בתרא דגם בתחלת עדות יש להקל (וע"ע בנודב"ש מ"ת סימן מ"ב שהביא עוד ראיות דהא דאין מעידין וכו' הוא רק חומרא דרבנן מירושלמי דגיטין יעו"ש באורך):

והנה בגוף השובת הר"ן שהביא רו"מ כבר סמכו עליו בעל ספ"י והב"מ בתשובה שבסוף הב"מ ח"א בענין ענוגה ובתשובת רמ"כ סוף סימן כ"ז ושו"ת ברכת יוסף חא"ע סימן כ"ד ותשובת הרי"מ בקת"ע סוף סימן א' וסוף סימן י"ד וע' בשו"ת אבני לדק להגאבד"ק סיגוט חא"ע סימן כ"ג מ"ש להסיר תלונת הבגכ"ה מתוס' ב"מ וגם מתשובת מהרי"ק וגם בשו"ת ה"ל להגאבד"ק דעעש חא"ע סוף סימן כ"א וסימן כ"ב וסימן ס' וסימן ס"ט ובשו"ת דברי חיים סימן מ"ז וע"ש מ"ש ליישב תמיהת הב"א חא"ע סימן ז' ובאמת שהב"א בעלמו העיר שם דהר"ן עיקר סמיכתו מפני שאמר בהתחלה שירחיק נדוד וישנה שמו והיינו משום דס"ל דאין דרך לשנות שמו בשממא וע"ש בב"א סימן כ"ו עוד בזה בהורך ובאמת שכ"ה בתשובת גא"ב סוף סימן כ"ז אבל בדבר שדרכו להשתנות שפיר תלינן להקל בכל גווני ועל כל פנים דברי הר"ן נמשכו אחריו כל האחרונים בפשיטות, ולכאורה עלה בלבי לפקפק בראיות הר"ן לפמ"ש הח"ל סימן ע"ג להוכיח מש"ס דחולין (מ"ט) דבכל מקום דנקט הש"ס ב' טעמים הוי העיקר רק כטעם א' ואין לסמוך על טעם ב' שהוא רק לסניף בעלמא ע"ש א"כ ה"נ איך נסמוך עמ"ש ר"ע ועוד סי' עשוין להשתנות שהוא רק לסניף בעלמא אך כבר כתבתי בחיבורי דע"ת בקו"א לסימן ד' להוכיח מש"ס דמכות (ח' ע"א) היינו דקא"ל ועוד וכו' ורש"י שם דהדר ביה מטעם א' ומוכח דהעיקר כטעם ב' ודלא כהח"ל ולכאורה יש להעיר מש"ס דב"מ (נ"ד ע"א) הכל מודים בשבת בהקדש שחילל חדא וכו' ועוד וכו' ומוכח דטעם א' עיקר דאל"כ תיקשי אמאי פליגי בהקדש אבל י"ל דהתם דוקא בדאיכא תרתי שבת והקדש וכ"ה בריטב"א ואם"ז שם פ"ש ועוד דהא בב"ב שם לבתר דדחי דנכנסים בחזקת לקוחות קיימי וכו' אי מבוס הא לא אירא הי"ק וכו' וכי תימרו זוזי שקל ליטול וליגזול סי' עשוין להשתנות לאח"מ הרי דעיקר טעמיה דר"ע משום טעם ב' שהרי טעם א' נדחה משום דשקיל זוזי:

ואולם במה שהוכיחו הפוסקים משם דסי' עשוין להשתנות יש לי לדון דודאי על פי רוב אין עשוין להשתנות אלא דמכל מקום לפעמים מזדמן שמשתנות והשם ר"ע לשיטתו דהיים למיעוטא מדאורייתא כדאיתא בש"ס סופ"ק דמכות ולכן א"ל הך טעמא כיון דלדידיה המיעוט משוי ליה כספק שקול מדאורייתא משא"כ לדידן יש לומר דאין לחוש לכך דאף דחיישינן גם למיעוט באיסור א"א היינו במיעוט המלוי כהא דמשאל"ם (וע' בשו"ת א"ל הנ"ל שפקפק עפ"ז בראיית הוס' ב"מ (כ') מהא דמשאל"ם) משא"כ בזה י"ל דהוא מיעוט שאינו מלוי וגם בלא"ה יש לומר דאין ראיה משם דגם לפמ"ש ההוס' בשם ר"ת דהתם בסי' דגומות מיירי מכל מקום יש לומר דכיון דעל ידי מיתה מתכוין כדאיתא בש"ס דסוכה (כ"ג) גבי עשיית דופן מבהמה לכן הכיווץ גורם שיהיו גומות משא"כ בשאר סימנים ויש לדון עפ"ז בנ"ד לענין עיקום אלבע היד למאי דאיתא בחולין (ל"ח) דפשטה ידה אינו אלא יליאת הנפש בלבד ובמד"ר קהלת בפסוק כאשר ילא מבטן אמו תני בשם ר"מ כשאדם בא לעולם ידיו קפוצות וכו' וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות וכו' ע"ש מאמר מוסרי א"כ יש לומר דמה"ט מתפשט גם עיקום קלת בעת יליאת הנפש ויש להביא קלת ראיה להיפך מש"ס דפסחים (ס"ח סוף ע"א) וסנהדרין (ל"א ב') בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחלאי אני ארפא ופירש"י שכדרך שהן מתים חיגרים וכו' כך הן חיים במומן ואחר כך מתרפאין וע' במהרש"א סנהדרין בח"א שם בזה דבחיגר ניכר הגם ביותר ונראה מזה שאין חיגר מתפשט במיתתו וע"ע בב"ר פ' ויגש בפסוק ואת יהודה שלח וכו' אבל יש לחלק בין עיקום גמור ובין עיקום קלת דנד"ד וכמש"ל להוכיח כן אבל חקרתי מהמתעסקים בקבורת מתים ואמרו שאין מזדמן התפשטות אבר שיש בו איזו עיקום:

והנה עוד יש לדון בזה ע"פ מ"ש בשו"ת א"ל חא"ע סי' ס"ב דגם אם נחוש לתי' א' של תוס' ב"מ מכל מקום בודאי הוי רק חששא דרבנן וכהא דמשאל"ם אם כן היכא דיש להתיר ע"פ שמו ושם אביו ונמלאו בו עוד סימנים אמלעים שהעלו האחרונים להקל בדרבנן לסמוך גם על סי"א אם כן בכה"ג שאפשר לתלות השנוי במיתה לכ"ע יש להקל כיון דהוכחת הר"ן קיימת להקל בכה"ג בממון וגהי דבאיסור א"א יש להחמיר בדרבנן הרי בדרבנן שוב סמכינן על סי"א יעו"ש א"כ כיון דבנ"ד הכירוהו ב' עדים בט"ע גמור ומדינא יש להקל מה"ט להוד וכבר העידו חז"ל בסנהדרין (ל"ז) שאין אדם דומה לחבירו ואף דבתשובת נו"ב מה"ק חלק א"ע סימן ס"ה העלה שהוא רק על פי רוב אבל לפעמים מזדמן שני ב"א שוים וכדמוכח ממעשה דשתי אחיות מכל מקום בודאי הוי רק מיעוטא דמיעוטא וגם יש לומר דוקא בשתי אחיות מזדמן כן שע"פ רוב פניהם דומין קלת וע' בשו"ת לה"ב שבשו"ם ב"מ סימן ט' מ"ש בזה ואני בתשובה א' להרב אבד"ק טורקא המהתי שלא הביאו מירושלמי פט"ו דיבמות ה"ד בסופה אפילו אתון א"ל לית אתון וכו' ולית כמן ב"כ דמיי לר"א וכו' ע"ש עובדא דאתי קמי דרב וע"ש בק"ע ומוכח דגם באנשים זרים נזדמן כן אבל ודאי הוא דבר זר ומיעוטא דמיעוטא שהרי אין לחוש לזה כלל גם באיסור א"א וסומכין על עדות הכרה בט"ע בלורת כל הפנים ואם כן אף דבנ"ד איכא חששא על ידי שהקברנים ל.) ראו העיקום באלבעותיו אי נימא דאפשר להשתנות הרי הוא רק חששא דרבנן להחמיר באיסור א"א אם כן שוב יש להקל על ידי היכר הבגדים דכבר העלה הגו"ב סי' מ"ג דבדרבנן אין לחוש לשאלה ואף שאני פקפקתי על דבריו בתשו' א' זה כמה שנים מכל מקום בנ"ד שהוא בכל בגדיו וגם הש"ק וכדומה לכ"ע יש להקל בדרבנן אם כן גם לפי תי' א' של תוס' דב"מ יש להקל בנ"ד אי נימא דהעיקום יוכל להשתנות:

אבל כבר כתבתי שהדבר מפוקפק אצלי אם יוכל העיקום להשתנות הגם שלדדתי בעיקום קלת מכל מקום ל"ע ואין הדבר ברור ולכן גם מ"ש רו"מ מתשו' ח"ס ח"א סימן ע"ג והובא גם בפת"ש ס"ק ל"ח להקל בכה"ג גבי בומא היינו משום דאפשר להסירה ע"י איתור ולכי יבשה מיפרך פריך כמש"ש מש"ס דעירובין משא"כ בנ"ד:

וגם

וגם מ"ש רו"מ דיש לתלות שעל ידי סילוק העכברים נתפשטו האגודלין מהעיקום הוא דבר רחוק וזר לתלות בזה כי העכברים הולכים ורצים בקלות ומעט הרגש בהילוכם ואין מקום לתלות שיתפשט העיקום עי"ז:

אך דמכל מקום אפשר להקל על פי מ"ש הגו"כ מ"ת סימן ס"ד בדין אם הקצבים לא ראו השומא בבטן דאם לא ידעו מדברי אחות כמת שיש לו שומא אלא שחפשו בגופו למצוא סימנים בשביל תקנת העגונה לא היה מלאה דרמיא עלייהו לחפש היטב כיון שמצאו כבר קצת סימנים אזי יש להתיר דיש לתלות שלא דקדקו היטב ולכן לא מצאוהו והנה הנם דבנ"ד לא מצאו שום סימנים ויש לומר דהי' רמיא עלייהו לחפש היטב ובפרט לפמ"ש הגו"כ בסוף התשובה שם בשם חכמי עירו שהיה מקום לתלות כי השערות כיסו השומא א"כ פשי' דבנ"ד אין לתלות להקל מכל מקום לעומת זה יש לומר דבנ"ד על ידי שהיה נקרש מהקור וקרח שכיח שיתכווץ ושיתעקמו איבריו קצת עי"ז לכן לא הרגישו לעשות מזה סימן לגופו ותלו שנתהוה על ידי הקרח והקור ועי' תשו' ח"ס ח"ב סימן קל"ב באמצע התשובה דלאחר מיתה שכיח שגרינא בהאברים ע"ש ובפרט דמסתמא הם ע"ה ואפשר שטעו וחשבו שאין זה בכלל סימנים כלל וכה"ג כתב בתשובת הריב"ש סימן תע"ו וז"ל ועיינתי בשטר העדיות שהעידו העדים האחרים ואיני רואה בהם מי שיכחיש עדותו של רש"ע לפי שכולם אומרים שהדברים שהיה שם בעל פה אינן נזכרים מהם ואין זו הכחשה ואף על פי שאומרים בעדותן שכל התנאים נכתבו ונחתמו אפשר שהם אינם מחשיבים לתנאי הדברים שנאמרו בעל פה כמו שבא זה בטענת הברורים וחושבים שזולת מה שנכתב ונחתם שהכל יהיו דברים בעלמא ולא תנאי קיים ויש לנו לומר כן כדי שלא נאמר שהם מכחישים זא"ז וכו' עכ"ל וע"ש מ"ש אחר כך עוד לחזק הדברים וה"נ בנ"ד כיון שהוכיח הח"ס דהיכא דניכר היטב בט"ע שזהו הנאבד אית לן למיתלי גם במלתא דלא שכיח והביא ראיה ממהרי"ק וכ"מ פי"ג מגירושין הכ"ד דאף שמצאוהו שנשתנה צורתו כיון שהכירו שם עירו יש לתלות שעל ידי נשיכת הנחש נשתנה צורתו וה"נ יש לתלות שלא בדקו יפה או שנפרך והוסר השומא וכן בנ"ד דיש גם כן לתלות שעל ידי שנקרשו אבריו כברו כי מה שנתעקמו קצת מהאצבעות נתהוה על ידי הקרישה וגם לא ידעו שיהיה נחשב זה לסימן בגופו ולא דקדקו אח"ז היטב ולכן אמרו שלא מצאו בו שום סימן ובפרט דכיון שמצאוהו נשוך בראשי אצבעות היד מהעכברים שישבו ועברו על כל גופו אולי טעו בזה שעי"ז נתהוה עיקום האצבעות ולא הוי רמיא עלייהו להשגיח ע"ז כלל גם כיון שעל ידי הכפור מסתמא היו המנעלים דבוקים בחוזק אל הרגלים ושלפום בחוזק כנהוג אפשר דעי"ז הוסרו האגודלים משאר האצבעות ונתפשטו וכן בשליפת בתי הידים (ערביל) מן הידים בחוזק אפשר שעי"ז נתפשט קצת העיקום של אצבע היד ותולין גם בדבר שאינו מצוי כיון שהכירוהו על ידי טב"ע בפ"פ שלם וכל בגדיו והוא בגדר הנמנע ועכ"פ דבר זר לחוש שנזדמן יוי אדם כזה בדרך הזה שהלך המלמד עליו:

עוד יש לצרף בזה עפ"י מ"ש בתשו' ב"י (ורמוז בקו"ע סי' קע"ח בקיצור) אחר שהביא דברי המרדכי סוף יבמות שהתירו אשה אחת על ידי שאמר הגוי מסל"ת שהרג יהודי א' שהוליך עשרה ליטרין וכו' וכ' הב"י לא ידעתי מי הכניסו בהך עובדא לדחוק עצמו לאוקי כליפנא דאריך וגוץ הא אפילו לאידך ליפנא איתתא שריא דהא פקדון הוו הנך י' ליטרין ולא עביד איניש שמוסר ונותן מה שנותנים לו ביד אחרים כדתנן פ"ג דגיטין וכו' והוי סי"מ גמור מדאורייתא ואין לך סימן גדול מזה וליכא למיחש שמא השאילן או הפקידן לאחר ואתתא שריא לכ"ע ע"ש ובתשובת ב"ח החדשות סימן ס"ה החזיק הגאון מהר"א בן המ"ב בד"ז והביא שהגאון ר"פ פקפק דלאו כ"ע ד"ג והוא השיב דגם סתם ב"א קפדי בכה"ג שלא לעבור ע"ד משלחו וסיים דכדאי הב"י לסמוך עליו אפילו שלא בשעה"ד ע"ש ועי' תשובת ל"ל סימן ק"ו בדין אין השואל רשאי להשאיל שהעיר גם כן מהא דלאו כ"ע ד"ג וביאר דזה דבר שתשב"ר יודעין כדאיתא בגיטין (כ"ט) ע"ש ואם כן בנ"ד שהנאבד היה בר אוריין וידוע לכל בן תורה שאין רשות למלמד לצאת בתוך הזמן וגדול עון ביטול ת"ת והוי דבר האבד כידוע אם כן בודאי זהו שנקרש בקור ומת דאל"כ לא היה הולך לטלטא וחז"כ מסייע וגם **יש לצרף סברת קורנא שלא נשמע בכל הגליל שם שיהיה נאבד איזו** איש ועי' בשו"ת ב"א חלק א"ע סימן י"ד בשם חור נעלם סי' נ"ו בשם הפ"י ובשו"ת עט"ח סימן ו' ותשובת נט"ש סימן ס"ר והארכתי בפרט זה בתשו' להרב אבד"ק ניזוב גם יש לצרף דברי המבי"ט הידועים דבנמצא באותו דרך שהלך בה תלינן דזהו שנאבד הוא הנמצא. ועי' בש"ש להקלה"ת ש"ז פי"ט מ"ש בזה:

ומכל הלין טעמי הנני מצטרף עם הגאון מו"ה דוד פרידמאן אבד"ק קארלין והגאון מו"ה צבי יהודה ברלין מוואלאזין להתיר האשה רחל בת רח"ל ממעזריטש מכבלי העיגון:
הנלע"ד כתבתי:

סימן קנח

להרב החריף וכו' מו"ה אליקום **נעציל הורוויץ** נ"י
בהה"ג מו"ה **יצחק** נ"י מראדזיווילישיק הסמוך לקאוונא.
בארץ רוסיא.

מכתבו הגיעני ונדבר מה שנסתפק אם מותר לקרות בתורה ולברך קודם עלות השחר בשעה"ד וכ' דלפי טעם דאי' בב"ק פ"ב שתיקן משה לקרות ביום ב' וה' שלא ילכו ג"י בלא תורה מסתבר דשרי אך דמכל מקום יש להסתפק בשוי"ט אם מותר וגהי דפי' הקרבנות י"ל דאין קורין בלילה אבל שאר פרשיות יש לומר דשרי עכ"ד:

הנה לכאורה היה נראה דאדרבא בחול יש לומר דאסור ובשוי"ט שרי דהנה בפרקי דר"א פמ"ו וברא"ש סופ"ד דר"ה מבואר דמרע"ה למד מקרא ביום ומשנה בלילה ע"ש וכ"ה בתנחומא פרשת תשא ומזה נראה כמ"ש הארי"י ז"ל והובא בבאה"ט סימן רל"ח דאין לקרות מקרא בלילה ובזל"א הספרדי ח"ג חאו"ח אות ל' ס"ק ס"ז בשם יוסף אומץ דגם באשמורת הבקר אין ללמוד רק בשוי"ט או ביום ו' שכבר מתנוצץ קדושת ש"ק ע"ש ולכן בחול יש לומר דאין לקרות בס"ת בעוד לילה משא"כ בשוי"ט מותר ועי' בעקרי הד"ט חאו"ח סימן כ"ב אות כ"ז בשם ככר לאדן בזה שאין מגלין דברי הארי"י אלא לצנועין אבל לפמש"ל יש לדבריו שרש בפוסקים:

אבל באמת נ"ל פשוט דקריאה בס"ת אין זמנו קבוע ביום וראי' מש"ס דמגלה (כ' ע"ב) כל היום כשר לקריאת מגלה ולקריאת הלל ולתקיעת שופר וכו' וקחשיב כמה דברים ומסיים זה הכלל דבר שמצותו ביום וכו' (כ"א א') פריך זה הכלל לאתויי מאי וקדחיק לאוקמי כר"י ובסידור בזיכין ואמאי לא מוקי בקריאת בתורה כדאית' שם (כ"ג ע"ב) אין פורסין וכו' ואין קורין בתורה וכו' ובע"כ דהכא אין מצותו קבוע ביום והוא רק ממדת חסידות שלא לקרות מקרא בלילה. והן אמת דיש להקשות לפמ"ש הרא"ש סוף יומא בשם ירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה והובא בפר"ח או"ח רסי' קכ"ח אם כן אמאי לא חשיב התם במתניתין גם הא דנ"כ מצותו ביום וכדקחשיב בדף (כ"ג) שם גם נ"כ והו"ל לאתויי בזה הכלל ומזה יש ראיה למ"ש בגה"ם על הירושלמי רפ"ד דתענית דהתם לא הוי טעמא משום דדמי לשירות בהא אלא משום דליכא חזרת תפלה בלילה ובנעילה שרי ליסא כפים בלילה ע"ש אם כן יש לומר דמה"ט לא קחשיב ליה דגוף המצוה דנ"כ איכא גם בלילה אם מתפללין בלילה בחזרת הש"ץ כגון בנעילה:

ובזה העירני ח"א להביא ראיה מדברי המג"א סימן רפ"ב סק"ו שכתב דנשים חייבות בשמיעת קה"ת ואם אי' דזמנו רק ביום אם כן הוי מעשהז"ג והשבתי לו דיש לומר דתליא בפלוגתת רש"י ותוס' ברכות (כ' ע"ב) ד"ה בתפלה וכו' אם גם במצוה דרבנן שהז"ג נשים פטורות אבל מדברי התוס' בר"ה (ל"ג א') ד"ה הא ר"י ברמז המג"א שם ויעו"ש בסוה"ד במש"ש דאין ראיה מזה לברך במ"ע שהז"ג דאפשר דחייבת בקה"ת אף דפטורה מת"ת וכן ממ"ש שם בתחלה דכיון דנשים פטורות מת"ת יש להוכיח מזה דאשה עולה למנין ז' דמותר לברך על מעשהז"ג. מבואר מכל דבריהם שם דעל כל פנים אין זה בכלל מצוה שהז"ג ואם פטורות לגמרי היינו משום דהוי בכלל ת"ת ולאחד תי' חייבות באמת ואין מצות קה"ת בכלל מצוה שהז"ג ומוכח כמ"ש דנוהג ביום ובלילה ע"ש ותבין ולכן **לדינא נראה דבשעה"ד וכדומה יש להקל בזה ובפרט בשוי"ט**

ולענין

(ולפנין פי הקרבנות ע' שע"ת או"ח סוף סימן א' וסימן מ"ח דקורא בתורה לכ"ע מותר בלילה ומכל מקום יש לומר דהכא חמור טפי ול"ע בזה) ובגוף דברי מג"א הנ"ל ע' בר"ן פ"ד דמגלה כהא דאשה וקטן עולין למנין דמפורש דלאו בת חיובא היא ע"ש.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קנט

להרב הנ"ל:

ומה ששאל אם מותר למחוק שמות של צירופי אותיות שבקמיעות וכגון שם מ"ב ושם ע"ב וכדומה והביא מכמיק בזה:

הנה מצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סימן ר"ז במה שנהגו לכתוב ג' יודין במקום השם דכיון דהוא עולה בגימטריא כמנין השם יקו"ק עם ד' אותיותיו אסור למחקו ואפילו אל"ף א' עם כתר בראשו נהי דאין לוקין עליו מכל מקום איסורא איכא למחקו אף שאין בו קדושת השם ממש ואינו מקדש לאחריו ע"ש היטב ועמ"ש בפי' אזולאי על ס' חסידים סימן תתקל"ה ושיו"ב סימן רע"ו שם ובתשו' מהרי"א היו"ד סימן ד"ש בשם ת"מ בזה ולעומת זה הנה מצאתי בתשובת מהרי"ל סימן קל"ב מפורש דגם אותיות של י"ב צירופי הוי"ה מותר למחוק וכ"ש כינוים והביא ראיה מהא דא"ה נמחק וידעת פנימיותו ובע"כ דאין לחוש אלא לשבע שמות הגלוים ולכן גם טעמים ונקודות של שבע שמות מותר למחוק עכ"ד הרי דס"ל דלא כהרדב"ז וכדאי המהרי"ל לסמוך עליו.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קס

להרב המאה"ג וכו' מו"ה נפתלי ראבין נ"י אבד"ק קאלווריא הסמוך לקראקא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו אם יש כח ביד הרב לפסול קידושין שסידר איזו מסדר בהשגת גבול של הרח"ש השייך להרב ורו"מ התרה בו שלא לסדר ולא שמע:

הנה המסדר הזה לא טוב עשה בעמיו ואין לא טוב אלא רע כדאיתא בשבת (ק"ג) כי ד"ז שייך להרב וגם יש בזה השגת גבול מדינא בזה"ז כמ"ש בתשו' ח"ס חיו"ד סימן ר"ל ועמ"ש בשו"ת שבסוף חיבורי דע"ת סימן י"ג דיש לומר דהוי איסור תורה וגם אי הוי גזל דרבנן מכל מקום אם תפש הנגזל לא מפקינן דאפי' היכא דחייב רק לצ"ש מהני תפיסה ואף דהרש"ל וש"ך סימן כ"ח כתבו דדוקא לענין קלב"מ מהני תפיסה מכל מקום הרי בתשו' מהר"ס מינץ סימן ק"א מבואר דאפילו היכא דחייב רק משום גרמא בניזקין מהני תפיסה ואני מצאתי כן בתשו' מהר"ח א"ז סימן רכ"ט ע"ש במ"ש בשם ספר המהלוטות ומ"ש עליו וע"ע במח"א הל' ריבית סוף סימן ע"ו בזה:

אבל מכל מקום אין הקידושין מתבטלין שהרי כל ברכות אינם מעכבות ובפרט דהחתן בעצמו יכול לברכם כמ"ש במהר"ס שיף גיטין (כ"ז) ואף דבתשו' פאה"ד ושיו"ב לאה"ע סימן ס"ב כתב דאין ראוי לעשות כן אבל בדיעבד ודאי מהני אם כן אפש מקום לבטל הקידושין בשביל שהמסדר עשה שלא כדין והשיג גבול הרב וע' בט"ז סימן קנ"ד בסדר הגט סק"ב כה"ג לענין הרב הנוטל שכר בגט וחלילה ויש לדון בזה דאם העדים ידעו מזה הוו כמסייעים לדבר עבירה אבל מכל מקום לא נפסלו עי"ז לעדות דלא משמע לאינשי איסורא בהכי וכדאיתא כה"ג בחו"מ רסי' ל"ד ועוד דבפעם ראשון ובאותן קידושין ודאי דלא נפסלו ולכן אין מקום לבטל הקידושין וכבר הארכתי בזה בתשו' להרב דק' אזיפאליא והעליתי ג"כ כן. ואף דבשו"ת שו"מ תליתאה ח"א סימן רל"ט כתב דהקידושין פסולים אבל דבריו תמוהים ואולי איירי שעשו שם תקנה לפסול הקידושין ועי' כנה"ג אבן עזר סוף סימן כ"ח.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קסא

להרב וכו' מו"ה עקיבא קראפניק נ"י מו"צ דק. ז'ארנגעראד, בארץ רוסיא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו באשה רכה בשנים שומרת ליבם כהן זה ה' שנים עד שהביא סי' גדלות ויש שו: אח בן ע' שנים ועוד אח בן ה' שנים וזה מקרוב יצא קדל"פ שהרשה לזונים מעלם א' מקרוביה ומפורסם שפסק ווסתה ונסעה לעיר כהרחקא לעסוק ברפואות ומסתמא להפיל העובר כי יש שם רופא מומחה לזה וגם העיד איש אחד שהי"ל בטן גדול קודם נסיעתה ומכבר היתה דיימא מערל אחד וטעם דשומרת יבם שזינתה אסורה לכהן ואם כן יש לחוש דהויא חלילה פסולה דצריכה לחזור על כל האחין. ורו"מ צידד דיי"ל דכיון דאין מוציאין אשה מבעלה על ידי קדל"פ לבד לכ"ע אם כן כיון דקיימא לן דיש זיקה גם בשני אחים כמ"ש בסי' קנ"ט אם כן דינה כארוסה ולא מפקינן לה מיבמה וגם הא דיבמה שזינתה אסורה לכהן הוא רק מספק אם קידושין תופסין ביבמה וגם הא דצריכה חיזור הוי רק ספק והוי ס"ס עכה"ד:

הנה מ"ש דהא דאסורה לכהן תליא אם קידושין תופסין ליתא דדוקא לשי' הראב"ד והטור דבח"ל צינה פסולה לכהן רק ביבמה אם כן תלוי אם קידושין תופסין ביבמה אבל לשי' רמב"ם הרי בכל ח"ל אסורה לכהן משום זונה ומכ"ש ביבמה ואם כן גם אם קידושין תופסין ביבמה אכתי לא גרע משאר ח"ל עכ"פ אם כן לדידיה ליכא שום ספק ביבמה ואם כן ליכא ס"ס שהרי ספק זה אינו שקול דשמא הלכה כרמב"ם ואת"ל כהראב"ד וטור דלמא אין ק"ת ביבמה וגם להטור אסורה וכה"ג ממש מבואר בתשו' רדב"ז ח"ד סי' רפ"ב לענין מילה בשבת ואף שמדברי כנה"ג שהובא בשפ"ד יו"ד סי' מ"ד סוף סק"ח נראה דגם בכה"ג הוי ס"ס הייט היכא דספק ראשון שקול דבכה"ג לשי' כמ"פ מצטרף ס' ב' שאינו שקול כמ"ש בחיבורי גי"ד ליו"ד סי' כ"ג אבל הכא דספק ראשון אינו שקול לכ"ע א"א לצרף ולעשות ס"ס ועוד דלפמ"ש הב"ח והחמ"ת וב"ש שם וכ"ה בפ"י כתובות (י"ג ע"א) דגם לדעת הטור פסולה לכהן אלא שאינו לוקה ע"ש אם כן ליכא ס"ס:

ואולם יש לי לדון דהנה בגוף דין הש"ע דסי' ו' כבר העיר בסי"ק על הירושלמי פ"ב דסוטה ס"ה דמהירושלמי שם מוכח להיפוך דשומרת יבם שזינתה מותרת גם לכהן אף דס"ל אין ק"ת וע"ש בתוס' (דף י"ח ע"ב) ד"ה אמרי וכו' שהביאו דברי ירושלמי הנ"ל ומבואר במהרש"א שם דגם לכהן מותרת דלא מיחייבא מלקות דרך זנות אלא בקידושין ע"ש ואני מצאתי בבה"ג הל' יבום מפורש דשומרת יבם שזנתה מותרת לכהן וגראה טעמו על פי הש"ס דיבמות (ע"ו ע"ב) דזר אללה מעיקרא בעינן ובשומרת יבם לאו זר מעיקרא הוא וכמה כרכר בשעה"מ פי"ח מאי"ב ה"ג ליישב דברי רמב"ם שלא יסיה נגד הש"ס הנ"ל ע"ש אם כן י"ל דבה"ג ס"ל כן להלכה וזהו גם כן דעת הירושלמי שהביאו התוס' הנ"ל ולפ"ז אדרבא שומרת יבם קיל משאר חייבי לאוין ודברי ירושלמי ובה"ג לא הביאו הב"י ואחרונים ואף שאין להקל כלל נגד הש"ע מ"מ אפשר דחזי לאצטרופי לס"ס בצירוף דברי הסוברים דח"פ א"ל לחזור על כל האחים:

אלא דבעיקר הס"ס יש לדון דהא נולד הספק בדאורייתא לענין דאסורה ליבם וכיון דהוחזק להחמיר שוב גם לענין חליצת שאר אחים א"א להקל אבל י"ל דבזה"ז דבלא"ה אין מייבמין לא הוי כנולד הספק בשל תורה וכמ"ש כה"ג המג"א סי' תל"ט סק"ג ועוד דהיכא נולד הספק לדאורייתא ודרבנן ובכה"ג מקילין לענין דרבנן וכמ"ש בשעה"מ הל' מקוואות אלא דלמעשה אני תוכך להקל עפ"ד בה"ג שלא הובאו בש"ע אך דבנ"ד יש לצרף דברי מהר"י מינץ לענין זונה מינקת שהביא רו"מ וע"ע בט"ז יו"ד רסי' של"ד שצירף גם כן ד"ז וגם י"ל דע"י קדל"פ לא מפקינן לה מיבם וכמ"ש רו"מ ואף דבנ"ד העידו שראו בטן גדול מ"מ י"ל אולי נתהוה ע"י נאלי ניפוח שלכה בטנה על ידי מים וכדומה ואפשר שום
גרס

גרס הקדנ"פ שלא עליה ולכן יש מקום להתירה על פי חלילת הפתח הגדול:

ויש לצרף עוד מ"ש בתשו' מהריב"ל ח"ג סי' כ"ג והובא בכנה"ג סי' ק"ע הגה"ט אות ח' דאם הוא בשעה"ד כגון שאחד מהיבמים אינו כהן א"צ לחזור על האחים עיי"ש. וגם בתשו' דברי ריבות סי' קס"ג הכריע כדעת המקילין וסיים דראוי לסמוך עליהם בשעה"ד ובסי' קס"ד העתיק תשו' מהר"י טאיטאצק שפסק גם כן דבשעה"ד יש להקל ורו"מ הביא בשם הק"נ על הרא"ש שכ"כ בדעת הרי"ף וכתב שלא מצא לו חבר והנך רואה כמה גדולי האחרונים מדורות הקודמים שהסכימו כן ובכ"ז ירא אנכי להקל למעשה זולת אם יסכימו עוד שני רבנים מובהקים ויראי ה' עם רו"מ אזי גם אני אצטרף עמהם. והנלע"ד כתבתי:

סימן קסב

להרב וכו' מו"ה צבי קאפיל דיקמאן נ"י מו"צ דק' באטישאן ולהגבירים ראשי הקהל דשם, בראמעניא.

מכתבם הגיעני ועל דבר שאלתם בדין העירובין במחו"ל על ידי דלתות המושל ומרכבת הברזל שנסגרים בלילה וכן כמ"פ ביום לעכב הסוחרים עם הסחורות ומשאות:

הנה מ"ש הרב בדין אם יש בזה"ז דין רה"ר כבר האריך הרחיב הדיבור בזה בשו"ת בית אפרים חאו"ח סי' כ"ו והוכיח דהעיקר כדעת המקילים וספר ומנה המון פוסקים ושכן המנהג וגם אני הארכתי בזה בתשו' להרב הגאבד"ק חירוב והבאתי מספר האשכול הל' ציצית סי' ל"א בשם תשובה לגאון ונח"א שם וגם מההגיה רבה"א סי' י"ט וגם ביארתי ליישב כמה סתירות מהש"ס והעליתי דעיקר כדעת הב"א שם דבעינן שיהיו הדרכים רחבים ט"ז אמה ומפולש משער לשער וגם ס"ר עוברים בכל יום גם העלה הב"א שם דדוקא עוברים ברגל בעינן ולא העוברים במרכבות ועגלות דבעינן דומיא דדגלי מדבר יעוש"ה באורך ולפמ"ש הבי"ע לעירובין (דף ו') דוקא בעיר בעינן ס"ר ולא בדרכים שבין עיר לעיר ומש"ע היו העגלות רה"ר תחתיהן וביניהן ע"ש. והבאתי גם מדברי ריטב"א עירובין (נ"ט) ודברי הא"ז הלכות עירובין סי' קנ"ט ועוד מכמה מקומות וע' חידושי הר"ן לשבת (ו') דמפורש להיפוך. ולכן גם בעיירות הגדולות אם אין הדרכים מפולשים משער לשער ורחבים ט"ז אמות וס"ר עוברים בכל יום אין להם דין רה"ר. ואם יש בהם כל הפרטים הנ"ל ודאי דיש להם דין רה"ר:

והנה בתשו' ח"ל סוף סימן ל"ז כתב שמצא בעבה"ק להרשב"א חידוש גדול שלא נמצא בשום פוסק שכתב דבפלטיא אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה תורת רה"ר עליה כנראה דעתו דדוקא במבואות המפולשות שהן מיוחדות לאנשי המבוי ההוא בלבד ואין יד כל אדם שוה בו הוא דמהני נע"ד בלילה ולא בפלטיא שיד כל אדם שוים בו דאפילו נע"ד ל"מ בו ונראה שזהו דעת ר"א שהביא בעה"מ ובאמת דיעה נכונה היא והכי דייק לישנא דגמרא דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא אלא שאני תמה שלא ראיתי לאחד מהפוסקים שהביא ד"ז ע"ש ולפ"ז בכרכים הגדולים יש לפקפק שלא יועיל גם דלתות נעולים בלילה. אבל הנה בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ז' באמצע התשו' הביא ד"ז והוכיח מהש"ס פ"ק דעירובין בסוגיא דכיצד מערבין רה"ר דדוקא במחילות ביד"ש או ג' מחילות שביד"א אין מועילים בעיירות גדולות ופלטיאות שבתוכן והן רה"ר לכל דבריהם כיון דניחא תשמישתא דרבים התם אבל במחילות שלימות ביד"א ודאי גם בפלטיא מהני ותמה מאוד על סברת רשב"א הנ"ל ועל אביו שמלאה חן בעיניו ע"ש. וגם בשו"ת ב"א שם הוכיח שדעת התוס' דלא כהרשב"א ודחה מה שכתב הח"ל דזהו דעת הר"ה שבשעה"מ והאריך בזה ולא ידע מדברי שאילת יעב"ץ הנ"ל:

ומ"ש הרב מדברי הח"ס האו"ח סי' ל' דגבי צוה"פ הנפתחת ונסגרת גם בשעה נעילתה אינו מועיל המעיין בח"ס ימצא שלא החליט ד"ז כמ"ש הרב בעצמו אלא שכתב דאפשר שאינו מועיל וראייתו מדברי הג"א פ"ק דעירובין בשם א"ז בהא דלה"פ מן הצד שכתב שלא יהא התוך בין שניהם ובתו"ש פי' דהיינו שלא יהיו משולבות בתוך קורה והיינו משום שאין דרך נעשות כן ומכ"ש כנ"ד שנעשית על ידי גלגלי ברזל וצירים עכת"ד:

והנה מ"ש התוס' וח"ס דטעמא משום שאין דרך לעשות על ידי שילוב וס"ל דגם בתוך המשקוף בהמזוזות ל"מ המעיין בא"ז עצמו שממנו מקור דברי הג"א ימצא דליתא וז"ל אר"ח לה"פ שעשה מן הצד שנתן הקנה בין שני הקנים מזל"ז באמצעיתו וכו' ואם נתן הקנה השלישי מן הצד בין שני קנים מזל"ז שלא על ראשיהם לא עשה ולא כלום עכ"ל. הרי שלא הזכיר לשון התוך אלא נתן מן הצד בין שני הקנים וכל פסולו מפני שהמשקוף מן הצד אבל לא על ידי השילוב שהרי אדרבא הדרך לשלב המשקוף עם המזוזות וגם בהג"א דנקט התוך היינו בגוונא שאין נכנס מן המשקוף כלום בתוך המזוזות אלא התוך בדוחק ביניהם והיינו מן הצד ולכן מה שלמד הח"ס מזה דגם בגוונא שסובב המשקוף ע"י גלגלי ברזל כיון שאין דרך לעשות כן בפתח אינו מועיל לע"ע דאין לנו להמציא חדשות שהרי אפילו אם הלוה"פ של גמי והוא מועיל אף שלפי ראות עינינו אין דרך לעשות כן ובע"כ דכיון דמונח ע"ג המזוזות מקרי לה"פ וה"נ בזה:

והנה מ"ש הרב ראיה דאפילו בתוך באמצעיתו מהני מהרמב"ם פי"ז דשבת שפסק דלה"פ כשר אפילו פחות מי"ט ובקנים ומזוזות מודה דבעינן י"ט כמ"ש בר"מ פט"ו מה"ש הי"ט ובע"כ דבולט מהמזוזות למעלה מן המשקוף ואפילו הכי מהני הנה עוד בשנת תר"כ כתבתי ראיה זו בתשו' להרב המו"ץ מדינוב שהביא לפני משו"ת ב"ש יו"ד סוף סימן קס"ז שהחמיר בזה והטעמים בדברי המק"ח דר"ל דגם אם הלחי עב יותר מן החבל כשר וכמ"ש במש"ז סוף סימן שס"ב ולא מיירי בגבוה יותר ממקום הנחת החבל ואני כתבתי ראיה הנ"ל מהרמב"ם ומצאתי בתשו' בר"א האו"ח סי' ט"ו שהעיר בדברי רמב"ם וביאר דעתו משום דאזיל לשי' שפירש דמן הצד היינו בקרן זוית אם כן כשר בכה"ג משא"כ לדידן אולם אני הבאתי מדברי הב"י סי' שס"ג ובכ"מ שביאר דגם רמב"ם מודה לדינא דמן הצד פסול והוכחתי מזה דבכה"ג שחוקק בהמזוזה שרי אבל מכל מקום אינו ראיה מוכרחת דאפשר דהרמב"ם מחלק בין היכא דנוגעים המזוזות במשקוף או לא כמ"ש הבר"א שם אות א' יעו"ש ותבין וע"ע בא"ב העוזר סי' שס"ג סכ"ו מ"ש בדעת רמב"ם ולפי דבריו בודאי אין ראיה. גם י"ל דהרמב"ם דמכשיר בלה"פ פחות מי"ט היינו כשהקרקע שם גבוה יותר עד שאין ממנה ללה"פ י"ט אבל מ"מ הלה"פ שוה עם המזוזות ומונח על המזוזות:

ומ"ש עוד הרב מוהר"ק ראיה מהא דכיפה בעירובין (י"א) לא הבנתי מנ"ל דמיירי שהעיגול מתחיל באמצע רגלי הכיפה והרגלים בולטים יותר למעלה דלמא מיירי שמתחיל ע"ג ראשי הרגלים והולך ומתעקם ואין הרגלים בולטים יותר למעלה. וע' בתשו' בר"א סי' ע"ז אות א' ואות ד' בזה ובמש"ז סימן שס"ג סקי"ט מ"ש בדברי הט"ז ותו"ש שם דמוכח כמ"ש. גם מ"ש מדברי ר"י שעל הרי"ף שכתב גבי קורה דכשנכנסת בחורי הכותל שבצפון ודרום וכל רוחב המבוי מפולש בזה בעינן שתהא רחבה טפח להכיר שלשם קביעות הושמה שם לא אדע מה ראיה דשא"ה בקורה דאינה משום מחיצה אלא משום היכרא לכן גם בנכנסת לחורי הכותל כשר משא"כ בלה"פ דהוי משום מחיצה י"ל דבעינן שתהא מונחת על גביהן של המזוזות שבצדדין אבל מ"מ מסברא נראה דאם המשקוף תקוע בתוך המזוזות כשר דגם בזה שייך סברת המק"ח דכיון דאיכא גובה י"ט מתחתיו ואין שיעור יותר להלחי כמאן דפסיק דמיא ובפרט די"ל דגם אם בזמן הש"ס לא היו הפתחים עשויין כן (וע' מלכים א' ז' פסוק ה' ורד"ק ומצ"ד שם דמשמע שגם שם עשו כן) מ"מ בזה"ז שנעשים בדרך זה וכמו שהמנהג לעשות חלון למעלה מן הפתח אם כן גם לה"פ כזה מהני ועדיין צ"ע בזה אם תלוי בשינוי המנהג אבל גם בזמן הש"ס נראה דמהני ובתשו' הנ"ל לק' דינוב הבאתי סיוע מלשון הריטב"א שכתב ע"ד רש"י (דף י"א) וז"ל דמן הצד היינו שהקנה שנותן ע"ג אינו ע"ג הקנים אלא מן הצד על פניהם או סמוך לראשן או באמצעיתן כה"ג לא הוי לה"פ ומ"ש רש"י באמצעיתן לאו דוקא דאם כן למ"ל לאוקמי מתניתו על גביהן נימא אפילו מן הצד וכשהוא סמוך לראשן א"ו כדפרשתי עכ"ל ומדנקט על פניהן משמע דבתוך לתוכן כשר אבל י"ל [illegible] לאחר כך או באמצעיתן (ומזה הבאתי

מזה

מזה ראיה דלא כהט"ז סוף סימן שס"ב ומצאתי בס' הקובץ על הרמב"ם שופט"ז משבת שרמז לדברי ריטב"א ומ"מ פסק כהט"ז. ועתה ראיתי שהרב ר"ק הרעיש נגד הט"ז עפ"ד ריטב"א הנ"ל וז"ל ספר האשכול סי' ס"ה ולה"פ שעשאה מן הצד וכו' ורבותינו פי' שלא נתן הקנה העליון מכוון על ראשי שני הלחיים אלא חברו בצדן ואין נראה קנה העליון כמשקוף אלא תחוב באמצע הקנים וראשיהם למעלה ממנו עכ"ל מזה משמע כהט"ז ומ"מ אין להוכיח מלשונו דגם בתחוב להוכן פסול די"ל דתחוב לאו דוקא שהרי לעיל כתב אלא חברו בצדן):

והן אמת שמדברי אהעו"ז סוף סימן שס"ב מוכח להחמיר בנידון הט"ג אבל אין דבריו מוכרחים כלל ונראה עוד ראיה לזה דהנה בתוס' עירובין (ב' ע"ב) ד"ה ואיבע"א ובפרט בתוס' זבחים (ס' ע"א) תמהו מהקושיא נפתח החלר מ"ם התנן אם יש לוה"פ א"ל למעט וחלר לה"פ הו"ל שהיו העמודים משני לדדיו וכלונסות ע"ג שהקלעים תלוין בהם ותי' דהוי לוה"פ מן הלד אבל בשהי"ם לר"ת סימן רפ"ו חולק על רש"י בזה והעלה דבמשכן שפיר הי"ל דין לוה"פ והרי במשכן הווין קבועים ותקועים בהעמודים (וכמ"ש רש"י פ' תרומה שהיה עושה קונדסין ארכן ששה טפחים וטבעת קבועה בו וכורך שפת הקלע סביביו ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקלי שבעמוד העשוי כמין וא"ו ראשו זקוף למעלה וראשו א' תקוע בעמוד וכו' ע"ש) ואפ"ה ס"ל לר"ת שאין זה בגדר לה"פ מן הלד ובע"כ משום שהיו תקועין בתוכן וגם לשי' התוס' הרי מבואר בתוס' זבחים דס"ל שהכלונסות היו על הווין שקבועין בעמודין מבחוץ ובכה"ג לכ"ע הוי מן הלד כיון שהיו חוץ לכותלים וכהא דנעץ שני יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ בעירובין (ח' סוף ע"ב) גם י"ל דשא"ה דהכלונסות עלמן ל"ה תקועין בעמודים רק הווין והכלונסות היו מונחים בלד העמודים על הווין משא"כ היכא דהקנה עלמו תקוע בעמודים ומונח בפנים בין עמוד לעמוד י"ל דלכ"ע מהני:

ומ"ש הרב ר"ק שנעלם מהפוסקים משנה דפ"ד דכלאים גדר מפסיק לכלאים גבוה י"ט ורחב ד"ט ועפ"ז בנה יסודו נבחר דברי הירושלמי בהא דנעץ ד' קונדסין ומתח זמורה דמיירי בזמורה רחבה ד"ט דברוחב ד"ט איכא פי תקרה דיורד וסותם והבין דרוחב ד"ט היינו בעובי הגדר אבל בר"ש ותוי"ע פ"ב דכלאים מ"ח מפורש דארבעה דגדר לאו בעובי גדר אלא ברוחב אף על פי שעביו כ"ש ודוקא בחריץ בעינן ד"ט משפתו אל שפתו ע"ש וגם מבואר שם דבנעשה לשם גדר כגי ברוחב כ"ש ואם כן בהא דנעץ ד' קונדסין ומתח זמורה היינו בגבוה עשרה מהקרקע עד הזמורה והזמורה ארוכה ד"ט ומונחת מקונדס לקונדס ויש רוחב בין קונדס לקונדס ד"ט אבל אין הזמורה רחבה בשטחה מלד חוץ לפנים אלא כ"ש וליכא בזה משום פ"ת יורד וסותם אלא מדין לה"פ קאתינן עלה ובזה נדחו תמיהותיו אשו יש נמי רחב ד"ט ולפמ"ש א"ל רק שיהיה ארוך ד"ט ומונח בין קונדס לקונדס ובפרט דבנעשה לשם גדר א"ל שיהיה רוחב ד"ט וכמ"ש וע' ערכין (י"ט רע"ב) דרוחב אינו עביו:

ובדין דלתות הננעלות ונפתחות הנה בש"ע סי' שס"ד ס"ב הובא שני דיעות ולשי' הי"א סגי בראויות לנעול וכבר הוכיח בתשו' בר"א סי' ע"ו דגם המחמירים מודו דבראויות לנעול סגי במבואות מפולשות לרה"ר ודוקא ברה"ר ממש מחמירים והביא מדברי מרדכי ר"פ הדר דמפורש דלדידן דסגי בלה"פ מהני גם כן בדלת ראוי לנעול וע"ש סי' י"ח שהוכיח דדלת ממש א"ל להיות למעלה משקוף והוכיח כן מלשון המלחמות פ"ב דעירובין ומהמרדכי וגם מהא דשבת (ט' ע"א) ותוס' ורשב"א שם ואם כן בדאיכא דלתות ממש סגי בראויות לנעול ומכ"ש היכא דננעלות ממש בלילה וגם ביום כמ"פ אבל בדליכא דלתות רק לוה"פ והוא עשוי לסגור ולפתוח בכל עת כדרך השראנקין אין לו דין לה"פ גם בשעה שהוא נעול כיון דעשוין לפתוח בכל עת ע"ש וגם בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' כ"ד הביא בשם דברי ב"ש על עירובין (כ"ב) וגם הוא הסכים עמו דבשראנקין שאינם בגדר מחילה ודלת ממש גם בנעול ל"מ כלל כיון שיכולים לעבור תחתיו על ידי שישוחו ואינה ננעלת בפני ב"א ואנן בעינן דומיא דדלתות ירושלים יעוש"ה בזה וע"ש עוד סי' ל' אך דלפמ"ש הרב השואל שם דהילוך על ידי הדחק מוליא מידי רה"ר וכמ"ש הרשב"א שהובא בב"י ומג"א סי' שס"ד והמחבר הוסיף שמוכין מדברי רש"י עירובין (ק"א ע"א) ד"ה חייבין וכו' כיון דדלתותיה ננעלות בלילה לאו רש"ר שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה וכיון דכרמלית היא וכו' ומבואר דמה"ט לא הוי רה"ר אלא כרמלית גם בשעה שהוא פתוח אלא שפקפק בזה די"ל דדמי לדלת אלמנה דהיינו דלת העשוי מלוח א' המבואר בסי' שי"ג ס"ד דאסור לנעול בשבת גם בשיש לו ציר וא"כ אינו ראוי לנעול בשבת ע"ש ובאמת לפמ"ש הב"ח ומג"א שקיח בעשוי לכניסה ויליאה הדיר שרי א"כ הוי שפיר ראוי לנעול בשבת. וגם מ"ש הרב הנ"ל דמ"מ הוי כרמלית לענ"ד לפמ"ש הב"י סימן שמ"ה דהיכא דדלתות ננעלות בלילה הוי מדינא רה"י אלא דכיון שדרים רבים ולא עירבו דינה ככרמלית כחלר של רבים שלא עירבו וכ"ה להדיא ברש"י עירובין שם אם כן במקום שמערבין ע"א הוי נמי רה"י וכיון דכל טעמיה דרש"י מפני שאינו דומה לדגלי מדבר שפתוח הדרך בכל שעה אם כן י"ל דה"נ בשראנקין דעכ"פ מעכב שלא יהיה הילוך אלא על ידי דחק שוב לא דמי לדגלי מדבר והוי רה"י אם ערבו בה כרבים ונגד העכו"ם מהני שכירות הרבות:

אלא דעיקר סברת הרב דבכה"ג הילוך על ידי דחק מוליא מידי רה"ר נ"ע מנ"ל דהא קיי"ל דהילוך על ידי דחק שמיה הילוך כדאיתא בשבת (ק' ע"א) והרשב"א לא כתב רק הדלת ננעל דלא מקרי רה"ר אלא המסור לכל משא"כ בנ"ד דגם בשעה שננעל אפשר לאדם לשוח ולעבור תחתיו ואף דעכ"פ לא דמי לדגלי מדבר דהתם היה הילוך נוח מ"מ אפשר דהוי בכלל מסור לכל כיון דאפשר לכל מי שירלה לכנוס לשם בכל שעה. שו"ר בספר בי"ע לעירובין (ו' ע"ב) שהעלה דהילוך דרך שחייה לא מהרי גם הילוך שעל ידי הדחה ופשה להחיר בכה"ג:

עוד יש לי לדון דכיון דלה"פ משום מחילה אם כן הרי מבואר בירושלמי פ"ז דשבת ה"ב מה בנין היה במשכן שהיו נוהגים קרשים ע"ג אדנים ולא לשעה היתה אר"י כיון שהיו תוקים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהוא לעולם אר"י בי רב מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה הדא אמרת בנין לשעה בנין ע"ש והובא ברשב"א שבת (ק"ב). ובתשו' ח"ס חאו"ח סי' ע"ב בדין הפארכאלין העלה דלהש"ס דילן הלכה דדוקא התם דהוי על פי הדיבור הוי קבוע לעולם אבל בנין לשעה אינו בנין ע"ש. ובזה יתיישבו דברי הפ"י בילה (י"ב ע"א) ושבת (ל"ה) בתי' קו' התוס' בהא דכל בונה ביו"ט יופטר משום מתוך בסותרה מגבן והוא תי' דבמגבן הוי בנין לשעה ול"ה בנין כלל ע"ש. והוא נגד ירושלמי הנ"ל דדייק דבנין לשעה הוי בנין ולפמ"ש ניחא ואם כן לפ"ז י"ל דה"נ לה"פ העשוי לסתור בכל שעה גם בשעה שהוא נעול לא מקרי מחילה כיון דהוי בנין לשעה ולא דמי לדלת שהוא עשוי לפתוח ולנעול אבל המשקוף שע"ג המזוזות אינו עשוי ליסתר בכל שעה:

ולכן נ"ל לדינא שאם המשקוף מונח קבוע גם בשעת פתיחת דלתות אף שהמשקוף תחוב בהעמודים שבלדדים ואינו מונח ע"ג העמודים יש להתיר לטלטל אף שהדלתות אינם סותמין כל השער ופתוחים סמוך לקרקע דלא גרע מלה"פ לבד דמהני בכה"ג. אבל אם המשקוף הוא רק כמו שראנק (וגם אם יש דלת אבל יש יותר מג"ט בין קנה לקנה) ונפתח וננעל בכל עת ובשעה שנפתח אין שם שום משקוף ולה"פ כלל אין מקום להתיר לטלטל שם גם בשעה שהוא ננעל:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קסג

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אברהם יעקב הלוי הורוויץ נ"י אבד"ק פראבוזנא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדין נמלא דם על חלוק הבעל בבקר אחר תשמיש אבל בשעת תשמיש שימש בעד ונזהר מנגיעת הכתונת מחמת לכלוך ש"ז והאשה מינקת תוך כד"ח ומסולקת דמים, והביא ד' הפמ"א שהביא הסד"ט סי' קפ"ז סק"ג וסי' ק"ל בקס"א דגבי איש לא גזרו על כתמים וגם הס"ט החזיק בדבריו אבל בס' לו"ש תמה ע"ז מהוספתא שופ"ו דנדה דבנמלא על חלוק בנה השוכב בלדה ס"ז טמאה מפני שמתהפכת ולא

ולא על בנה בלבד אמרו אלא על כל אדם אלא שדברו חכמים בהוה ובתוס' שלפנינו אי' נמלא על חמיה בנה יושב בלדה ה"ז ממלא מפני שמהפך ולא על בנה לבד וכו' וכפי הנראה הגי' בטל לו"ש יען כי אין לו הבנה כפי גי' שלפנינו וע"ז תמה רו"מ איך יתכן לפרש התוס' כן אטו ברשיעי עסקינן מה לה ולחמיה ולכל אדם ובפרט דביושב ל"ע מהש"ע סי' ק"ל סג"ב ולכן רלה להגיה ה"ז טהורה ומיירי בנתעסקו בכתמים או יש בהם מכה וכהא דתולה בבנה ובבעלה והביא מבו"ת ב"ש מ"ת סי' י' ובהג"ה רמז לקלא אחרונים שחלקו על הס"ט ואינם בידו והביא מהח"ס סי' קפ"ב בטעמא דכהם בדבר שאמקב"ט והאריך בזה עכת"ד:

הנה ודאי מהתוספתא א"א להוכיח כלום כיון שהיא משובשת לפנינו ולא נדע איך להגיה וגם מלינו בכמה מקומות דלא קיי"ל כתוספתא שלא הובא בש"ס כמ"ש הרא"ש פ"ב דחולין סי' ו' ופ"ח דיומא סי' ה' וע' רשב"ס ב"ב ס"ג א' ד"ה תני ובמ"מ פ"ו מגירושין ה"ז וכ"מ פ"א מתמורה הי"ז אך בש"ך חו"מ סי' פ"ג סקנ"ו כתב דהיכא דליכא סתירה קיי"ל כן וע' שנהגת ראשון לליון פ"ח דכלאים והועד לפני מרב א' שהיה אצל הגה"ל אבד"ק לאנז ז"ל ושמע מפיו הלכה למעשה אחר שראה ד' הלו"ש ודחה כהייתו ופסק להקל ונוה להורות כן ושחק על המחמיר:

והנה בשו"ת הר המור סי' י"ח ראה רק ד' הס"ט סי' קפ"ז ותמה מה סברא הוא לתלות שמא עבר בשוק ולאו אדעתיה באשה שדמיה מלוין ודוקא בכהם הבא בלא הרגשה מדלא ארגשה תלינן במליאות רחוק אבל כאן הרי יש לתלות בהרגשת שמש וקיים ד' הס"ט רק לענין רמ"ת אבל נעלם ממנו ד' הס"ט סי' ק"ל הנ"ל שנתן טעם על פי דברי תוס' נדה י"ד בשם ר"ת דבנמלא על שלו ולא נמלא על שלה איכא הוכחה דלא ילא מגופה ותלינן במאכולת אף דלא תלינן בעלמא וה"נ בנ"ד ואולם בב"מ סי' ק"ל סל"ט בתשו' לח"א פקפק גם כן על דברי הס"ט דבנמלא אחר תשמיש הרי י"ל דנגע הכתונת בלא כונה בהאבר ונתלכלך בדם ומ"ש הס"ט ראי' מהתוס' הרי בחידושי רמב"ן שם מבואר טעמא כיון שבדקה כשיעור ושת ומלאה טהורה והוא מלא לכן תלינן להקל ומשמע דבלא בדקה ליכא הוכחה כלל וזהו גם כן כונת התוס' ולכן החמיר שם בנמלא דם פחות מכגרים על האבר בבקר ע"ש. אבל בכה"ג דנ"ד ששימש בעד ונמלא נקי וגם נזהר שלא ליגע בכתונה שלא ילכלכנו בש"ז פשוט דגם הב"מ מודה דיש להקל דבזה איכא הוכחה ברורה מדלא נמלא כלום על עד שלו ושלה ורק על הכתונה ובפרט דהיא מינקת ובחזקת מסולקת דמים בודאי מעלמא אתי ולאו אדעתיה (שוב אחר זמן כ' לי ח"א די"ל דכל"ל בתוספתא נמלא על חמילה ובנדרים נ"ה ב' ורש"י דהיינו כמין יריעה ולכן דרכה להתהפך וטמאה אף שבנה יושב בלדה ואח"ז בא לידי שו"ת תמ"ש ובתו"ד סי' י"ג פסק גם כן להקל בכתם שיש לתלות שבא מעלמא ונדחק בביאור התוס' דמיירי שנודע שבא ממנה ולפמ"ש א"ל לזה). והנלפע"ד כתבתי:

סימן קסד

להרב וכו' מו"ה אליקום געציל הורוויץ נ"י מק"ק קארעליץ, בארץ רוסיא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו אם מותר למזוג יין חי בשבת וכן אם מותר למזוג הי"ש חזק במים בשבת והביא בשם ספר אמרי בינה שדעתו לאסור משום מכה בפטיש אולם בספר משנה ברורה לאו"ח סימן שכ"א סקט"ו פסק דמותר ליתן מים בחומץ להחליש החומץ ומ"ש הט"ז שם סק"ג דאסור ליתן משקה לתוך כלי שיש בו חומץ היינו באופן שעל ידי זה יהיה גם המשקה הוא חומץ דדמי לכובש כבשים כמ"ש הט"ז להדיא שם ורו"מ הביא בשם עקרי הד"ט מאו"ח סימן כ"ח אות כ' בשם מהר"י מברונא דמותר ליתן חומץ יין בתבשיל בשבת והביא סיוע דכיון דאפשר לשתותו חי ל"ה מתקן והביא מהרמ"א סימן שכ"א סי"ט דמותר להחליק האוכל הואיל ואפשר לאכלו בלא זה ובסי' סי"ט ס"י בהג"ה לענין סינון והאריך בזה:

הנה בגוף הדין לענ"ד הדבר פשוט ומבואר בש"ס דשבת קנ"ה א' דפליגי ר"ה ור"י בהא דמתירין פקיעי עמיר דלר"ה למטרח בהוכל טרחינן לבווי הוכל לא מבוינן ולר"י למאי דמפרש רבא טעמיה דר"י קסבר דשוי הוכלא מבוינן מטרח בהוכלא לא טרחינן והכי קיימא לן הרי הדרבא להיפוך דאם אינו ראוי לאכילה מקודם מותר לטרוח למבוי הוכל ואין בזה משום מתקן אבל אם ראוי גם בלא"ה לאכילה אלא דעדיף טפי על ידי טרחתו אין לטרוח בחנם ולשיטת ר"ת אין בהתרת פקיעים טרחא ושריא לכ"ע ומכ"ש דבמזיגת משקה דלכ"ע שרי וגם רש"י מודה ובש"ס דף כ' ע"ב בעי מהו לפלוע זתים בשבת ופירש"י ותוס' להכותם על הסלע למתק מרירותן ומיבעי"ל אם אסור משום בווי הוכלא ותיקוני אוכלא ובתי' הרשב"א תמה דתיקון אוכל כזה אמאי יאסר בשבת וע"ש בפ"י שביאר דלשיטת רש"י אסור משום דהו"ל כמוקלה ונולד וכהא דדף קנ"ה וש"ל דגם בהוכלי אדם אסור ולשיטת הרשב"א לא פליגי ר"ה ור"י רק בהוכלי בהמה ולא בהוכלי אדם דבזה לכ"ע שרי ע"ש ולדידן דקיימא לן כר"י גם לשיטת רש"י שרי וע' במחה"ש ע"ד מג"א סימן שכ"א סקי"א במה שהשיג מג"א ע"ד הע"ש ובמה שהי' קושית הע"ש והוכיח דבלא מלאכת טחינה בודאי מותר ע"ש ותבין ועל כל פנים בראוי לאכילה קלת גם הע"ש מודה דשרי וע"ש במג"א סק"ז ובמחה"ש ומ"ש שלא מלא בא"ר מ"ש התו"ש בשמו יעוין בא"ר סימן ש"ת סק"ע דמבואר כן והביא בשם תשובת פני משה סימן ב' שהתיר לקלבים שבחטו בע"פ שחל ביום ד' לשרות הבשר ביום ו' שהוא יו"ט לצורך חול ולא מקרי מתקן במה שיהיה ראוי לבישול כיון דגם בלא"ה חזי לאומלא וללי ע"ש הרי דאפילו בעושה לצורך חול שרי בכה"ג ולא מקרי תיקון:

ובעיקר הדבר שהביא רו"מ בשם א"ב לאסור משום מב"פ הנה בס' יד דוד לשבת ע"ד הביא בשם הון עשיר דגם במאכל איכא משום מב"פ והשיג עליו אבל במח"כ נעלם ממנו דברי רמ"א סי' ש"ח ס"ד ומג"א סקט"ז ופמ"ג בא"א שם דמפורש דחייב גם באוכל משום מב"פ וכ"ה בלבוש שם ומפורש שם דאם ראוי על ידי הדחק על כל פנים גם בלא הדחתו ליכא איסור כלל וע"ש בב"י בשם פרדס ומ"ש עליו ובמחה"ש שם דמפורש ג"כ כן:

ובאמת שלענ"ד ל"ע שלא הביאו מהירושלמי פ' כלל גדול ה"א גבי שום כד מיפרך רישא חייב משום דש וכו' גמר מלאכתן משום מכה בפטיש הרי מפורש דגם באוכל איכא משום מב"פ אבל הנה בב"י שם הביא בשם ספר יראים דלא דקיימא לן כהך ירושלמי בהא דאמר הדין דשחיק תומא חייב משום טוחן כד יהיב משקין משום לש דנראה הולך על תלמוד שלנו אם כן לשיטת היראים יש לומר דגם בהא דאמר דבגמר חייב משום מב"פ לא קיימא לן כוותיה ולשיטת בעה"ת וטור קיימא לן כהירושלמי וגם לשיטת ספר יראים יש לומר דתליא בפלוגתת ר"ת ור"י שבתוספות קידושין ט"ו א' ד"ה והידך וכו' אי אמרינן מדלית הלכתא כר"ת בהא דרכו מוסר לו ש"כ ה"נ אין הלכה בהא דאמר דמעניקים לו ובתוס' שבת נ"ה ב' ד"ה וש"מ וכו' כתבו בפשיטות דכיון דאיתותב בהא דאין מיתה בלא חטא ה"נ בהא דאין יסורין בל"ע ע"ש וזהו כדעת ר"ת:

אך גם אי קיימא לן כהירושלמי הנ"ל הרי קיימא לן דקולף והוכל מיד ושרי אם כן אמאי בסימן ש"ח ס"ד הנ"ל לא חלקו דלאכול מיד שרי ועפמ"ג סימן שכ"ד בא"א סק"ג דגם במיטרח אוכלא דאסור דוקא לאחר זמן הא לאלתר שרי אף בעופות כמו באדם ועל כל פנים מפורש מכל הנהו מקומות דבנ"ד דשרי לשתות על ידי הדחק לא הוי תיקון ואין שום לד לאסור:

ובעיקר הסברא שהביא רו"מ מהא דשבת קמ"ב ותוס' גיטין נ"א דהיכא דאפשר לאכול בלא תיקון מותר לתקן וליכא משום מתקן והביא מהשאג"א סימן נ"ו שהוכיח דלדיכא גם היכא דאפשר בתקנה ליתן לעכו"ם ולשאלו ממנו אסור כיון דמתחלה לא היה מתוקן וכמ"ש התוס' בחולין ז' הנה לענ"ד יש להוכיח כן מש"ס דבילה ט' רע"א דמסיק רבא דגם בחלת ח"ל דאוכל ואחר כך מפרים אפילו הכי אסור להפרים כיון דאם קרא שם אסורה לזרים וע"ש ברש"י ותוס' ד"ה גלגל וכו' דגם בח"ל מיחזי כמתקן

אף דבלא"ה יוכל לאכול יעו"ש ותבין ובע"כ משום דמתחלתו אינו מתוקן מיחזי כמתקן ולא דמי למ"ש הר"ן פ"ג דסוכה בביאור דברי הרי"ף במ"ש דכיון דלולב א"צ אגד אף דמלוה לאגדו מכל מקום שרי לאגוד ביו"ט וליכא משום מתקן כיון דבלא"ה כשר דשאני בהפרשת תרומה דמתהוה דבר חדש על ידי ההפרשה דנאסר לזרים משא"כ בשאר מקומות אין בזה משום מתקן וע' רש"י סוכה ל"ג ב' ותוס' יומא ל"ד בהא דאית ליה הושענא אחריתא לכן ממעטין וליכא משום מתקן:

ומ"ש מדברי סה"ח סימן שכ"ג דאיסור נתינת מתנה בשבת הוא רק מלד המקבל ובשו"ת משיב דבר ח"א סימן כ"ז כתב מסברא להיפוך הנה שניהם לא ראו דברי רמב"ם פ"ו מהל' מכירה הלכה ז' שכתב דהמוכר או הנותן בשבת או ביו"ט אף על פי שמכין אותו מעשיו קיימין הרי שמכין את המוכר או הנותן מכות מרדות וע' במקנה בקו"א לא"ע סימן מ"ה שכתב גם כן מסברא כדעת סה"ח וזה כמה שנים העירני ח"ז מרמב"ם הנ"ל:

והנלע"ד כתבתי

סימן קסה

להרב הה"ג וכו' מו"ה שמעון צבי וויגער נ"י אבד"ק קריפטש.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד בראובן שקנה משמעון פאסעסיר כל התבואה במקח מדובר ורק מה שילטרך על זריעה יעכב לעלמו ומנהגו לזרוע שדותיו מתבואתו וליתן להעכו"ם העובדים חלק שליש ועתה בא עם העכו"ם בהשוואה שהם יעבדו השדות בתבואות שלהם ויקחו עבור זה מחלה ועתה רולה המוכר לעכב לעלמו התבואה כפי ערך הזריעה ולמכרה למי שירלה והלוקח טוען שהכל שלו:

הנה לענ"ד הדין עם שמעון דכיון דבשעת מקח לא חל המקח על ערך הנחשב בכל שנה לזריעה כפי מנהגו אם כן אף שאחר כך נתהוה שנוי בהשואה עם העכו"ם לא אמרינן בכה"ג היגל"מ וכמ"ש הנימוק"י ר"פ החולץ דאפילו בחולץ למעוברת והפילה כיון דאפשר דבשעה שחלץ היה ולד גמור אלא שאחר כך גרם לה איזו סיבה להפיל לכן ל"ש חלילה ע"ש וה"נ בנ"ד וקיימא לן דאין ברירה כמ"ש כה"ג בנימוק"י פ"ג דב"ק בהא דהמפקיר נזקיו ובפרט בנ"ד שהוא מוחזק וגם יש לדון מהא דב"ב קמ"ב ורשב"ם בהא דגר שמת שבזבזו ישראל נכסיו ושמעו שיש לו בן או שאשתו מעוברת חייבים להחזיר החזירו כולן ואחר כך שמעו שמת הבן או שהפילה החזיק בשניה קנה בראשונה לא קנה משום דרפוי מרפיא בידייהו ופי' רשב"ם שלא כיוונו להחזיק לגמרי וע' מהרי"ט אלגזי פ"ב דבכורות אות כ"ב בסופו שכ' בפשיטות דזכיה מסופק.. ל"מ כלל ע"ש. וע' נה"מ סימן כ"ה בדיני תפיסה אות י"ט דכל שמסופק בשעת קנין לא קנה וע"ש סימן קל"ד סק"ב שכתב כה"ג וע"ע בספרו נחי"ע לב"מ כ"א ושו"ת רח"כ בהוספות לחלק אה"ע ועיין בירושלמי פ"ד דיבמות ה"א בשופה דמפורש דהיינו משום יאוש משום דמסופק אם יזכה וע"ש בפ"מ וה"נ בנ"ד לא קנה מתחלה כלל מה שראוי להשתייר לזריעה ואם כן אף שהמוכר השוה א"ע עם העובדים וא"צ לזרוע משלו לטובת עלמו עשה ולא קנה הלוקח:

גם יש נדמות קלת נ"ד נהא דחו"מ סימן שי"ח בעובדא דריחים דכשהעשיר וא"צ לטחון מחויב השוכר לשלם לו מעות כשאינו מפסיד וה"נ אף שאין לריך לזרוע שייך למוכר הריוח מה שהתבואה שוה יותר מכפי המקח ויש להעיר מהירושלמי פ"ב דמעשרות ה"ג בהא דתרומה טובלת דוקא בפירות שנגמרה מלאכתן ולא בפירות שלא נגמרה ובעי ראבון מהו שיטבול ומפרש דהשבעיח בתרס מתמרים ועתיד לדורסן דלא נגמרו ואחר כך נמלך להניחן כמות שהן אי למפרע נטבלו ורמב"ם פסק לחומרא וע"ש במרה"פ אבל בנ"ד בקנין שאני מטעמא דכתיבנא:

והנלע"ד כתבתי

סימן קסו

להרב וכו' מו"ה שבתי ליפשיטץ נ"י מו"ץ דק' יולניצא בארץ הגר.

מכתבו הגיעני ובדבר מה שעלה ונסתפק בדין נתבקעו החטים אם ר"ל שנתבקע החטה לארכה כנראה מלשון מג"א סימן תס"ז סק"י או דהכונה שנתבקע עד שהוליא לין וכהא דלמתו המבואר בסימן תנ"ג והביא מדברי הר"ן שדהה ד' הרא"ה במ"ש דבחטים שי"ב סדק כנתבקע דמי אם כן מוכח דדוקא בלמתו והמעין בתשובת הר"ן סימן כ"ט ימלא שכתב וז"ל ולענין שאר חטים שאינן מבוקעות נראה בעיני דמותרות וכו' אין ראוי להחזיק בו איסור וכו' וכ"ש שיש מי שאומר דבחטים נתבקעו ממש בעינן אף על פי שאינו מסכים לזה דאדרבא בע"ז דף ס"ה מוכח דחטי אגב לריהו כמבוקעות דמיין ומכל מקום מכל אלו הטענות שכתבתי שאין מבוקעות מותרות עד כאן לשונו. הרי דבתשובה החזיק בדעת הרא"ה ואפילו הכי התיר אותן שאינן מבוקעות דלא מחזקינן איסורא שהגיעו להם הגשמים והן קשות ולא נכתשו מראיהם ויפלא בעיני על הפוסקים שהביאו בפשיטות דברי הר"ן שחולק על הרא"ה ולא הזכירו שסותר א"ע מחידושיו לתשובה אבל מדברי תשובת הרשב"א סוף סימן תפ"ה מוכח דלא כהרא"ה בדין חטים שנפלו למים והוליאום ונגבום ונתערבו ברעים מרובים וכו' וסיים וז"ל דכל איסור ניכר ושהוא בעין אפילו דבר מועט בתוך היתר מרובה אפילו באלף לא בטל וכו' וכיון שכן חטים הללו הרי אפשר לבדקן דדלמא אית בהו גרגרין שנתבקעו דאסורין לכ"ע הלכך הו"ל חטים של איסור שנתערבו בשעורים שאין בטלים ברוב שא"מ עכ"ל הרי דס"ל דגם בחטים בעינן ביקוע ממש ולא סגי בסדק שיש בכל חטה ומ"ש דאסורין לכ"ע מבואר שם לעיל שהביא דעת מר עוקבא דאסר אפילו לא נתבקעו ממש לזה כתב דבנתבקעו אסורין לכ"ע ע"ש ותבין:

ובגוף דין נתבקעו נ"ל לפי המבואר בפסחים מ"ח סוף ע"ב ורש"י ורע"ב דכל עיסה המתחלת דרכה להיות בה סדקין הרבה אם כן ה"ה בחטה אם נראה בה סדק שלא כהרגל או שמתרחב הסדק שבכל חטה יותר מכדרכה ה"ז בכלל נתבקעה וה"ה בלמח בראשה ובאמת דברא"ש מבואר דגם בנתבקעה הוא רק קרוב להתחמץ ולא חמץ גמור אליבא דשמואל ואולי בלמחו מודה דהוי חמץ גמור:

ומ"ש בדין נתרככה החטה אי סגי במקלת חטה והביא משו"ת הס"מ סימן י"ח בדין חטה שלמחה בראשה דבעינן ס' נגד כל החטה הנה בנמלא חטה כזו בתבשיל בפסח אין נ"מ בחקירת ההס"מ דבנ"ד גם בנתרככה קלת יש לחוש על כל פנים במקום ההוא שמא כבר הגיעה לגדר ראוי להתבקע והוסי' במשהו ואולי כונתו לנמלא בע"פ דבטל בס' אי סגי בס' נגד מקום הריכוך אבל הרי במש"ז סימן תס"ז סק"י העלה דבפחות מששים גם בלא נתרככה יש לאסור ובפרט בתבשיל דמינת נייח מבואר גם בח"י שם סק"ז להחמיר גם בלא נתרכך ואין להקל רק בתבשיל רותח או בדאיכא ס' ע"ש ומזה יש לדון במ"ש בשו"ת תפ"ל חא"ח סימן כ"ב בנמלאו חטים בזפק שרמז בשע"ת סקל"ו ואכמ"ל:

והנלע"ד כתבתי

סימן קסז

להרב וכו' מו"ה אבנר ריינר מו"ץ דק' באלהוב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדו"ס שהיו שותפין בי"ש והמאגיזאן והמפתח ביד שמעון ונמכר קודם פסח לעכו"ם כנהוג ויען כי שמעון תפס משל ראובן הרבה נתקנס ראובן בליל א' ש"פ ומכר כמה ערלים עם עגלות ושברו הפתח והוריקו הי"ש והוליכושו למאגיזאן של ראובן המושכר גם כן לעכו"ם על פסח כנהוג ורו"מ לידד דלא קנה ראובן את הי"ש דאין שליחות לעכו"ם:

הנה יש לפקפק לשיטת המח"א דגבי פועל בשכר יש לעכו"ם ועמ"ש במשפט שלום סימן קפ"ח ובשו"ת שבסו"ס דע"ת

סימן

סימן ח"י בהגהות לסימן הנ"ל מ"ש בזה דרבים חולקים על המח"א אם כן לענין השעה"פ יש להקל ואף דלחומרא ישל"ע כבר הביא ביכוע"ק א"ע סימן ה' בשם הרא"ן דדוקא בריבית ולא בשאר דברים וגם יפה כתב רו"מ דלענין השעה"פ יש להקל בכה"ג:

אבל מ"ש רו"מ דאשלד"ע דב"נ מוזהר על גנבה וגזלה יש לפקפק דהשתא עכו"ם חשודים בזה ומוחזקים בגנבה וגזלה כדאיתא בסוכה ל' ובכה"ג דעת הרשב"ץ שהשג"ה חו"מ סוף סימן שפ"ח דכמוחזק לעבור ישלד"ע ואף דהש"ך חולק הנה בתשובת מיי' והלי רולא סימן י"ד מוכח כהרשב"ץ וע' בתשובה מהר"ח א"ז סי' כ"ה דמשופק קצת בזה ובתשובה לח"ר סימן ח' מחלק בזה בין עכו"ם לישראל דגבי ישראל אמרינן שמא יעשה תשובה ע"ש ועל כל פנים בנ"ד דעכו"ם הם יש לומר דישלד"ע ולשיטת כמ"פ דיעבד המעשה קיים וכתי' א' שבתוס' ב"מ י' וע' תשובת נו"ב מה"ק אהע"ע סי' ע"ו ע"ז ובשאר אחרונים ועוד דבנ"ד אולי היו העכו"ם שוגגים שלא ידעו אם נמכר לעכו"ם ושכרו שהוא של משלח ובכה"ג לשי' כמ"פ ישלד"ע:

וגם מ"ש רו"מ לדון בדבר החדש דבזה"ז עיקר עשיית הי"ש מתפוחי אדמה וקוקוריז והמאלץ הוא רק חלק עשרים והטעם שזה אם כן מב"מ בטל ברוב ולא מיתסר לאחה"פ לשיטת המג"א סוף סימן תמ"ז ואם נתבטל קו"פ ברוב מותר לשהותו כמ"ש המג"א רסי' תמ"ב והביא מהמש"ז תס"ז סק"א דגם י"ש של פסח עם של חמץ טעמו שוה והוי מב"מ ומכ"ש בנ"ד ובתנם נסתפק הח"ם חלק א"ח סימן קל"ג ואף דעיקר עשייתו כך ולא בטל כמ"ש הרשב"א ומג"א רסי' תמ"ב מכל מקום זהו רק חומרא דרבנן וגם הביא מהגו"ב מ"ת חיו"ד סימן נ"ו דרבים חולקים על הרשב"א וגם העיר מהא דדבר שבא לעולם ע"י"ת לא בטל עכת"ד והנה מ"ש דבא לעולם ע"י"ת והביא משפ"ד סימן י"ד דהרמב"ם חולק ע"ד מרדכי וכ"ה דעת הט"ז וש"ך שם ע"ע בשו"ת אריה דב"ע חא"ח סימן ו' שפלפל באורך בענין זה ובנ"ד שמקודם היה הכל היתר והאיסור נולד בתערובות גם דבר חשוב בטל כמ"ש הפליתי וכו"ב וחוו"ד סי' ק"ב ועמ"ש בדע"ת סימן י"ד בזה וגם מ"ש מהרשב"א ומג"א סי' תמ"ב ע"ע בתשובת ח"ל סימן ל"ט ובאמת שמדברי תוס' פסחים קי"ד סוף ע"א ד"ה אף על פי וכו' מבואר גם כן כהרשב"א וע"ע בש"ג פ"ב דע"ז בזה אך דבנ"ד שהוא לח בלח הרי לשיטת כמ"פ גם בלח בלח איכא דין כבוש וע' בדע"ת סימן ס' סק"ח אם כן נאסר הכל בפסח כמ"ש להדיא בחמד משה סימן תמ"ח. אלא דכיון דהוי הפסד גדול של ג' אלפים ר"כ יש לצרף דבנ"ד היה שוגג ואומר מותר כפי שכתב רו"מ ובתשובת כמ"א ח"ב סימן קס"ג העלה דבדרבנן כגון בביטל יש להקל בהשעה"פ בשוגג דבכה"ג לא קנסו שוגג אטו מזיד אם כן ה"נ בנ"ד דמדאורייתא בטל ברוב וליכא רק איד"ר וגם היה בליל א' ש"פ ואף דיו"ט ב' השוו לשל תורה דלא ליתי לזלזולי כמ"ש הפמ"ג בא"א רסי' תמ"ח מכל מקום בכה"ג שיש כמה צדדים וחזי לאצטרופא יש להקל בהפ"מ ומכל מקום ראוי לקנסו ליתן סך הגון לעניים למען ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות כזאת בשאט נפש. והנלע"ד כתבתי:

סימן קסח

להרב הה"ג בנש"ק וכו' מו"ה יעקב יוסף הכהן ראבינאוויטץ נ"י אבד"ק קלעצק ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדין ישראל א' שכתב למומר קודם פסח שישלח לו איזו חביות אריק על ידי באהן נגד נאכנאהמע ולא שלח לו שום מעות מקודם והמומר שלח לו הסחורה כפי מכתבו והישראל לא פדאו עד אחה"פ ומכר בהשט"מ שלו לעכו"ם גם את האריק הנ"ל ועתה אחה"פ פדאו והביאו לביתו ונסתפק רו"מ אם מועיל המכירה של הישראל לעכו"ם כיון שלא זכה בו מדינא כלל כיון שלא עשה שום קנין לא בכסף ולא במשיכה והעיר דיש לומר דמהני מכירת הישראל לטובת המומר כדין זכין לאדם שלב"פ אך דכל הקנינים שלנו הם כסף עם אג"ק או אודייתא וקנין אג"ק ואודייתא הם רק מדרבנן כמ"ש בקצה"ח סי' קל"ד ומק"ח סי' תמ"ח והא דמהני בחמץ משום דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי והכא הרי המומר לא ביטל החמץ כלל והאריך לפלפל אם הביטול של ישראל מועיל עבור המומר:

והנה בעיקר הדבר אם מועיל קנין דרבנן לשל תורה כבר העלה בשו"ת נטע שעשועים סימן ל' דהיכא דעשה הקנין דרבנן קודם שחל זמן האיסור של תורה לכ"ע מהני הקנין דרבנן ומקורו מדברי הלח"מ פ"ג דמכירה וגם בשו"ת טה"א סימן ח"י האריך להוכיח כן ולפ"ז שפיר מהני קנין אג"ק ואודייתא (ובמק"א הבאתי שמוכין לזה שמיושב בזה ד' הלבוש סימן ת"מ התמוהים) ובפרט בצירוף קנין כסף שזקף עליו המומר במלוה אלא דבעיקר המכירה שלא מדעת חבירו הגם דמבואר כן בתשובת פמ"א ופת"ש יו"ד סימן ש"כ כבר העירו רבים מדברי קצה"ח סימן רמ"ג שמה שפקפק בדברי הט"ז וע' בשו"ת נא"ד סימן ל"ט ותשובת בר"א חא"ע סימן ק"א ובשדי חמד חלק דברי חכמים סימן ק"ט מכמ"ק בזה לקיים ההיתר וע"ש גם בדין מכירה של הערמה בזה ואף דבנ"ד מכר להעכו"ם חמץ שלו ובאמת אינו שלו אלא של המומר מכל מקום הרי כיון ששלח המומר על פי מכתבו נתחייב הישראל באחריות כמ"ש בחו"מ סימן קכ"א ומקרי שלו דגבי חמץ גל"מ כמ"ד וגדולה מזו מבואר בירושלמי סוף פ"א דפסחים דלר"ש דס"ל גל"מ כמ"ד מותר להקיז דם בקדשים ול"ה כמטיל מום בקדשים כיון שהוא שלו הרי דגם להקל מקרי שלו לר"ש ואם כן הרי בחמץ גם לדידן גל"מ כממון דמי ומקרי שלו ואף דהשג"א סימן ע"ז פסק דל"מ ביטול והפקר בכה"ג מכל מקום יש לומר דמודה בנ"ד ועוד דאין להעכו"ם נ"מ של מי הוא ואם אינו קונה מידו בתורת מוכר את שלו מכל מקום זוכה מצד שהוא שלוחו של מומר וכיוצא בזה מבואר בתשובה הרא"ש שבטור"מ סוף סימן רנ"ו בגיורת שאמרה בצוואה נכסי לשמעון ועוד אמרה כך וכך יתן שמעון ליתומה פלונית ועתה טוען שמעון שכבר זכה בנכסים ואינו רוצה ליתן להיתומה והשיב וז"ל אין הדין עם שמעון מאחר שהיה אפטרופס של היתומה וכו' והיתה כוונתו לזכות לה במה שצוותה הגיורת כדי ליתן לה הרי כבר זכה לה אלא שעתה נודע לו שאין בצוואתה כלום וכו א"י לחזור וכו' וא"י לומר אני כוונתי לזכות לה במתנה שנתנה לה והיא אינה כלום ומן ההפקר לא כוונתי לזכות לה ונמצא שלא זכתה היתומה מעולם לאו מלתא היא שהרי מכל מקום כיון לזכות לה והשאיל לה כחו ורשותו שיזכה לה ואם לא תוכל לזכות מכח המתנה תזכה מכח הפקר עכ"ל וה"נ בנ"ד וגם במומר מהני זכיה כדמוכח באה"ע סי' ק"מ וש"ך חו"מ סימן קכ"ו סקל"ב וע' מג"א סימן קפ"ט ואבן העוזר שם ותשובת ח"ס ח"מ סימן קל"ד וע' תוי"ש יומא נ"ו דכותים גירי אריות בני ברית נינהו וה"ה מומר:

וגם בגוף הדבר אם קנין אג"ק הוא מדרבנן עמ"ש בחיבורי משפט שלום סימן ר"ב מדברי כמה ראשונים דהוי מן התורה ואח"ז מצאתי בגאון צבי לחו"מ סימן שס"ג שהוכיח גם מתוס' קידושין ה' ע"א ד"ה בכן פודין וכו' דהוי מן התורה והביא גם מתוס' שם ז' וסיים דגם בעכו"ם מהני אג"ק וכבר הבאתי בחיבורי שם בשם הח"ם שהוכיח כן מדברי מלחמות פ"ב דפסחים וביארתי שם דגם אג"ק של שליח מהני וכדעת המה"ח ע"ש באורך:

ועוד יש לי לדון דכיון דגם בדברים איכא משום מחוסר אמנה וכבר העלה בתשובת רח"כ חלק א"ח סימן י"ב להקל גבי חמץ במכירה בדברים מה"ט אלא שכבר תמהו עליו רבים מש"ס דבכורות י"ג סוף ע"ב דדוקא ישראל מישראל דקיימו בדיבורייהו אבל ישראל מעכו"ם דאינהו לא קיימו בדיבורייהו לא ע"ש וא"כ יש לומר דה"נ במומר אך דבכה"ג שכבר שלח לו על ידי מכתבו באמצעות הבאהן הלא המוכר א"י לחזור בו בדיניהם ואם כן בודאי על כל פנים איכא חיסור אמנה גם להישראל והנה כבר כתבתי בהסכמתי לס' אור לפארו מהא שחידש בקצה"ח סימן רס"ב בהא דביטול לאחז"א דמהראוי שיועיל כדין כלך אצל יפות דמבואר בעירובין ע"א א' דנותנים רשות משתחשך דלא הוי אקנויי רשותא בשבתא דגלי דעתיה דלמפרע ניחא ליה וכתבתי ליישב דכיון דלאחז"א ל"מ ביטול גם דיעבד משום שאינו ברשותו לא דמיא לכלך אצל יפות וכמ"ש כה"ג ברש"י ותוס' קידושין ע"ח ב' בנוסח דמודה ר' מאיר דבאומר נכסים שיבואו לידי בשעת גסיסה שלא אמר כלום אף דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ולא דמי להא דעירובין דקנין בשבת מועיל

מועיל דיעבד אלא דאסור לכתחלה ע"ש שביארתי יפה אם כן יש לומר דהשתא שפדאו ולקחו לביתו בוב איגל"מ שקנאו דליקו בהימנותיה משעה ששלחו על ידי כאהן ושפיר הועיל מכירתו להעכו"ם וע' בתשו' עה"א סימן ז' שהביא כמה ראיות דגם בקנה בלא פיסוק דמים דלא קנה מכל מקום כשגמר אחר כך פיסוק הדמים קנה למפרע משעה ראשונה ע"ש ובמהריט"א רפ"ב דבכורות לידד כה"ג לענין כסף ומשיכה דכשמשך קנה למפרע משעת נתינת הכסף ע"ש וה"נ י"ל בזה:

דין מה שהאריך לפלפל בדברי מהרי"ט שפסק דא"י להקדיש על ידי שליח והעלה לחלק דהיכא דמחויב כבר בדבר אז הוי כמעשה הנה בעיקר הסברא וליישב דברי מהרי"ט כבר קדמו בתשו' ח"ס יו"ד סימן שכ"א וע"ש עוד חא"ח סימן קט"ז אלא שלא הביא מדברי הכ"מ פ"ד דתרומות בשם רי"ק שהביא רו"נ אבל דברי הרי"ק הם נגד סוגיא דקידושין כמ"ש בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן מ"ט אות ב' דפריך מתרומה לקידושין ולענד"נ דמהרי"ט מיירי בהקדש דאיתא בשאלה לכן הוי רק דיבור כיון דאפשר לבטלו ולכן בתמורה דליתא בשאלה מקרי מעשה כדאיתא ברפ"ק דתמורה וכן העליתי במשפט שלום רסי' קפ"ב לחלק כן והבאתי סמוכין לסברא זו מתוספות ב"ק ק' ע"ש ולשיטת מהרי"ק שביו"ד סימן רכ"ח רבים שנדרו הוי כנדר עד"ר אם כן בהא דתמורה בציבור ושותפין ששלחו שליח להקדש שפיר מצו משוו שליח כיון דליתא בשאלה וגם בלא"ה הרי בתמורה אין נשאלין עליה והתם מיירי דשוו שליח להמיר ולכן הוי מעשה:

ובזה מיושב גם מה שהקשה מהא דפסחים פ"ח ב' האומר לעבדו לא ושחוט וכו' דמהתם ילפינן דין שליחות וכבר קדמו בס' מנ"ח מצוה ה' אות ז' ולפמ"ש א"ש דהתם בשחט זא"ח בשאלה דאם כן יהיה חשנב"ע ולחד מ"ד הוי דאורייתא לכן חל שפיר השליחות. והנלע"ד כתבתי:

סימן קסט

להרב המופלג בנש"ק וכו' מו"ה שלום נאטסמאן נ"י מו"ץ ד"ק יאס בראטעניא.

מכתבו הגיעני ומה שנסתפק באוכל תמרים וענבים שיש בהם ספק אם הם בכלל בוסר דמבואר בסימן ר"ב דיש לברך מספק בפה"א ובפרט הלימוקים בודאי הם מספק בכלל בוסר אם כן מה יעשה אם יקדים לברך על התמרים כמו שכתוב בסימן רי"א ס"ד יש ספק במה הענבים נגמרו וכבר יצא בברכת פה"ע ואיך יחזור ויברך מספק על הענבים ואם יברך מקודם על הענבים הרי מדינא צריך להקדים ברכת התמרים וגם באוכל תאנים וענבים כאלו יש ספק בזה כיון דלשיטת בה"ג פה"ע קודם לפה"א כמ"ש בסימן רי"א ס"ג בשם י"א. והנה בפמ"ג במש"ז סימן רי"א סק"ב כתב בפשיטות דבמקום ספק יוכל לכוון שלא להוציא את הספק אם כן הכי נמי בזה שפיר יוכל לברך על התמרים פה"ע ויכוון שלא להוציא הענבים שמסופקים בהם ושפיר יוכל לברך אחר כך עליהם בפה"א אבל דברי המש"ז תלוים בפלוגתא שדעת הפר"ח ביו"ד סימן י"ט הוא דמותר בכי האי גוונא אבל התב"ש שם סקי"ז כתב דהוא בכלל ברכה שא"צ והן אמת שמצאתי בתשו' ח"ל סימן כ"ב בשם תשו' רמ"ע סימן כ"ט דמפורש כדעת פר"ח אלא שחילק שם בין ברכה שנתקנה רק מפני הכבוד דבכה"ג אסור לכוון שלא לאת מה שאין כן בברכה שמחויבים בה מדינא אבל במג"א סוף סימן רע"ו הביא בשם ב"ש שהוכיח דכמ"פ לא ס"ל כהרמ"ע וגם בשו"ת אמרי אש הא"ח סימן ה' העלה כן ובספר שדי חמד מערכת ברכות סימן א' אות ד' הביא בשם ערך השלחן סימן ח' ובסימן קע"ד שדחה דבני השמ"ח ופסק דבכה"ג שטובה משום ספק אין חשש וזהו כדעת מש"ז הנ"ל וגם הוא לא הביא מכל המקומות הנ"ל וא"כ יש לעשות כדעת מש"ז הנ"ל:

עוד יש לדון בזה לפמ"ש המג"א סימן ר"ו סק"א דגם בבוסר אם בירך בפה"ע יצא בדיעבד אם כן יברך על התמרים פה"ע וממילא אין צריך לברך מספק על הענבים דכבר יצא דיעבד אך דגם בזה חלקו עליו הא"ר והשע"ז ומכל מקום בשע"ת בשם ברכ"י קיים דעת מג"א ולפמ"ש במחה"ש סימן ר"ה סק"ו בסופו בדין לביבות ומים דיקדים לברך על המים אף שברכת במ"מ קודם מכל מקום בכה"ג שיש ספק יקדים ברכת שהכל אם כן הכי נמי בנ"ד יוכל לברך על הענבים פה"א ואחר כך יאכל התמרים ואם כן יש לפנינו כל הדרכים הנ"ל וכל אחד מהם יש להם על מה שיסמוכו:

ובגוף דין קדימת התמרים לענבים מצאתי בתשו' פמ"א ח"ב סימן י' שהוכיח שאין זה חיוב אלא רשות ואם ירצה יקדים ברכת הענבים וכן בזתים ושעורים והביא ראיה מפ"ח דמנחות מ"ד וסיים שהדבר ברור ע"ש אך היינו בענבים גמורים שמברכים עליהם פה"ע מה שאין כן בוסר בודאי תמרים קודמים אך דמכל מקום בשפה נראה כמ"ש:

ובענין זה יש לי תמיה בירושלמי פ"ג דביכורים ה"א ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה בשעת הבאה פרי הא בשעת הפרשה אפילו בוסר וכו' ומוכח דבוסר אינו בכלל פה"א כלל ואיך יברכו עליו פה"א וצ"ע:

ובדין שחיטת עופות ביו"ט א' לצורך יו"ט ב' סמוך לערב חלי שעה בודאי אסור אפילו בצליית הכבד ובפרט שהם בוחטים כסדר גם סמוך ללילה ממש שאי אפשר עוד לצלות הכבד מבעוד יום אם כן פשיטא דאסור לבהוט לצורך יום ב'. והנלע"ד כתבתי:

סימן קע

להרב הנ"ל,

וע"ד הגט שסידרו לבעל ותבתו סדרים בעיר אחת ע"י שליח ונמסר הגט ליד השליח וכששלחו לקרות את האשה לקבל הגט מיד שליח חזרה בה ולא רצתה לקבל הגט ועברו כמה ימים וכבר ראו עיניו דברי הרמ"א סימן קכ"ז ס"ה דנהגו להחמיר וליתן אחר ואפילו על ידי שליח אין להקל בלא נמסר ביום הכתיבה. והנה הגם שהאריכו האחרונים לפקפק בדינו של הרמ"א והובאו גם בפת"ש לא"ע ומצאתי בשו"ת נאות דשא סימן ל"ג שהאריך גם כן להוכיח דלשיטת רוב הפוסקים יש להקל בזה מכל מקום כבר נודע שקיימו וקבלו עליהם מנהגים שהובאו ברמ"א וכל ב"י יוצאים ביד רמ"א ומי יערב לבו להקל וכבר כתבו האחרו .ם דהרמ"א מיירי באותה העיר וע' בשו"ת חידושי אנ"ש סימן י"ח שהעלה דגם בכתבו גט אחר אין להתיר על ידי שליח ליתן לה הגט באותה העיר אפילו אחר שהלך הבעל משם דדוקא בהבאה מעיר לעיר איה ליה קלא והוכיח כן מלשון הרא"ש וטור וש"ג וראיתי בשו"ת הכנכת שנדמ"ח ברוסיא סימן ל"ז אות ג' סק"ה בשם רב אחד שמדברי בר"א שהובא בפת"ש ובספר דברי אמת הלכות גיטין סימן כ"ט מוכח להיפוך ועכ"פ בלא גט אחר בודאי אין לפרוץ גדר המנהג שהביא הרמ"א ובפרט אם שניהם בעיר הרי מבואר בסימן קמ"א סנ"ה והאחרונים שהובאו בפת"ש שם דגם בהרשאה מקויימת אין להקל לכתחלה לגרש ע"י שליח כששניהם בעיר אחת אלא אם כן איכא שעה"ד שאי אפשר בענין אחר:

אבל מ"ש רו"מ לחוש מפני שהשליח קרוב וגם הסופר קרוב לעד אחד זהו רק חומרות בעלמא מצד זהירות שהרמ"א עצמו כתב רק דטוב לחוש לזה ולא להחמיר מדינא ועמ"ש בפתיחת ספרי דע"ת אות ל"ו מדברי הלח"מ דבדאיכא הרי לכתחלה נם דיעבד פסול וביארתי דלאו כללא הוא ועכ"פ מ"ש בשם המסדר דגם בלא נמסר הגט ליד האשה יוכל הבעל ליקח אשה הוא דבר מבהיל ומי שמע כזאת ופורץ גדר תקנת רגמ"ה ורא"ו נגפור בו בנזיפה וע' בשו"ת ב"א חא"ע סימן קט"ו בדין מסר הבעל עצמו הגט לידה דאם הבעל רוצה לגרשה בגית והאשה מעכבת מפני שרוצה להתרפס ברצי כסף אז יוכל הבעל ליקח אחרת ע"ש אבל בלא מסירת הגט לידה לא יעלה עה"ד וע"ז נאמר ופורץ גדר

ישבנו נחת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלינו יערה רוח הבורא:

ובדין אם העד א"י לחתום אם מותר לסופר לאחוז בידו ולחתום בה ע' בנ"פ סימן קכ"ג סק"ע ופת"ש סוף סי' ק"ל סק"י אבל בס' נדרי זריזין בשו"ת שבסופו בהשמטות סי' ב' וסימן ג' העלה להקל בדיעבד במקום עיגון דמהני מדין שליחות והנ"פ מיירי בקטן שאין לו דין שליחות והביא מדברי הג"א פ"ב דגיטין שרמז הב"ש סימן ק"ל סקכ"ט אי מהני שליחות בחתימת העדים ומדברי קלה"ת סימן מ"ה ע"ש באורך:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קעא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה שלמה מעהר נ"י אבד"ק בראיולא במדינת רומעניא.

מכתבו הגיעני ובדבר מה ששאל שבאה הפקודה מהממשלה לעשות דרך המלך באמצע ביה"ע אם לפנות העצמות או להניחם במקומם והביא משו"ת שיבת ציון סימן ס"ד שפסק שמצוה לפנותם משום דהוי בזיון במה שעובר דרך המלך עליהם ורו"מ חולק עליו דגבי פינוי עצמות איכא ניוול וגם חרדות הדין ואם יניחם במקומם יהיה רק בזיון למתים ואם כן מוטב לתפוס רעה אחת ולא ב' רעות ורמז לתשו' ש"ל הנ"ל סימן ס"ג:

הנה המעיין בגוף התשו' יראה שהביא שם דעת הנו"ב דבעצמות ליכא חרדות הדין גם מלבד זה הרי דעת הא"ז והג"א והמחבר בש"ע דאם יש חשש בזיון שמא יכנסו מים בקבר מותר לפנות ואף דבש"ע כתב גם טעם שמא יוציאום עכו"ם הרי נקט גם חשש דשמא יכנסו מים ומוכח מלשונם דכל חדא חששא בפ"ע הוא אם כן מוכח דהיכא דנוגע לבזיון המת עדיף לפנות וליכא חשש דחרדות הדין וכמו בלינת המת דמלבד איסור לאו של תורה איכא נמי כמה חששות הנוגעים רעה להמת וכמ"ש בזוה"ק ריש פרשת אמור ואפילו הכי מותר להלין לכבודו של מת ולכן לענ"ד צדקו דברי הש"ל וגם בשו"ת מהר"ש שיק חיו"ד סי' שי"ג פסק דאם רוצים לעשות מסילת הברזל על הקברות דיש לפנות העצמות אף שלא היה בידו שו"ת שי"ל מכל מקום כיון שיש חשש שיעברו כהנים דרך שם הוי זכות להמתים שיפנו אותם וכמו דמפנים מח"ל לא"י משום דמביאה לכפרה ה"נ בזה והביא מפ"ק דבילה מהא דמלינין המת כדי שלא יחללו עליו יו"ט והאריך שם בדין אהל זרוק והעלה שם דתליא במחלוקת הפוסקים שברמב"ם ומל"מ פי"א מטו"מ וריטב"א עירובין כ"ע וגם בתשו' שו"מ תליתאה ח"ב סימן מ"נ העיר מזה אלא שלא הביא מדברי הריטב"א הנ"ל וע' בפ"י סוכה כ"א שהעלה דמדאורייתא גם אהל זרוק חוצץ וע' בשו"ת רל"ה סימן י"ב מ"ש בזה באורך הולם הר"מ שיק כתב עוד להתיר לפנות משום דקפנדריא עלמא הוי גנאי בזיון ומכל שכן דרך הרבים ועוד דכיון דקיימא לן דדינא דמלכותא דינא לענין קרקעות גם במלך ישראל אמרו בב"ק ס' דפורץ לו דרך ואם כן יהיה מקום הדרך של מלכות ודמי להא דב"ב קי"ב דנמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ומבואר בח"ס יו"ד סימן של"ב וסימן של"ד דמשום שיהיה קבור בשלו רשאים לפנותם ומכל שכן אם יהיה שייך לגוי פשיטא דשרי וכמ"ש הח"צ סימן כ' עכ"ד ומכל שכן בנ"ד שעושים דרך המלך ובטל היתר מהא דאוהל זרוק ויעברו הכהנים דרך שם פשיטא דצריך לפנות וגם השו"מ נראה דמודה בזה:

ובה ראיתי בשו"ת רל"ה סימן י"ב שהביא בשם הגאון מקאוונא דבספק הוי ס"ט ברה"ר ותמהני שלא הביא מדברי תוס' כתובות כ"ח סוע"ב דגבי ביה"פ שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר בס"ט ברה"ר אף על גב דמדאורייתא טהור ומ"ש מדברי מל"מ פי"ט מאה"ט מהתוס' פ"ק דפסחים דבאדם אחד אין צריך לטבול בס"ט ברה"ר אף דאיכא מיא בנהרא יעוין בר"ש פ"ה דטהרות מ"א דמוכח להיפוך ע"ש ודו"ק. אך במה שרצה הר"ש לומר דר"ע ל"ל דין ס"ט. ברה"ר דטהור ל"ע מפסחים י"ט ב' דנזכר ר"ע במשנה ועלה קאמר מהא דס"ט ברה"ר טהור וע"ש בפ"י והן אמת דהר"ש שם העלה דדוקא באדם שיש לו תקנה בהזאה וטבילה ס"ל לר"ע דגם ס"ט ברה"ר טמא משא"כ בטהרות ובמק"א הבאתי שמוכין לזה מש"ס דפסחים ו' ע"ב דתניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קו"פ ל' יום רשב"ג אומר ב' שבתות מ"ט דת"ק שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פ"ש שנאמר ויעשו בני ישראל את הפסח וגו' וכתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו' ורשב"ג איידי דאיירי במילי דפסחא מסיק לכל מילי דפסחא מ"ט דרשב"ג שהרי משה עומד בר"ח ומזהיר על הפסח שנאמר החדש הזה וגו' בעשור לחדש וגו' ותמהו המחברים הרי גם לרבי שמעון בן גמליאל יש לומר דאין דורשין אלא לעשרה ימים ואיידי דדריש לבעשור לחדש מסיק לכל מילי דפסחא וגם לא יתכן שידרוש דיני פסח שני איידי דדרש דיני פסח ראשון ונראה דהנה הפי"פ פ' בהעלותך הקשה לר"ע דאמר מישאל ואלצפן נושאי נו"א היו ולמ"ד שרפת גופן ממש צ"ל דשלדן קיימת הוו כמו שכתבו התוספות בסוכה כ"ה וסנהדרין נ"ב ואם כן היה אפר ממש וכיון שהוציאו בחניתות וקיימא לן דאי אפשר לצמצם וכשנגע א' מהם את השלדא נתקלקל ואינו מטמא את השני וכיון דהעזרה יש לה דין רה"ר הוי ס"ט ברה"ר לגבי כל אחד ומהראוי היה שיהיו שניהם טהורים:

ומ"ש ליישב משום דבאו בב"א צ"ע מתוס' פסחים י' דזהו רק מדרבנן ונראה לפמ"ש הר"ש הנ"ל דלר"ע גם ס"ט ברה"ר טמא באדם שיש לו תקנה בטבילה והזאה ודוקא בטהרות שנטמאו שאין להם תקנה טהורים והיינו דאף דגם לדידן בדאיכא מים זיל טבול כדאיתא בע"ז ל"ז הוא רק חומרא ולר"ע הוא מדינא ויש לומר דר"ע ס"ל דדיסל"מ הוא מה"ת וע' בשו"ת שבאב"מ סימן י"א אם כן לר"ע לשיטתו שפיר היו טמאים:

ובזה יש ליישב קו' הריטב"א בהא דאמרו אנחנו טמאים למה נגרע ותמה דהא תשובתם בצדם לפי שהם טמאים ולפמ"ש יש לומר דהא מבואר בתוס' פסחים י"א א' ד"ה אבל לא גודשין דבגדישה ליכא פסידא וכו'. ואם תאמר אם כן מה פריך דלמא הכא שרי ר"י משום פסידא אבל גבי חמץ גזרינן. ויש לומר משום מצות ביעור יש להתיר כמו פסידא ע"ש א"כ זהו שאמרו האנשים אנחנו טמאים לנפש אדם אף שאנחנו שנים והוה ס"ט ברה"ר ובע"כ משום דאדם יש לו תקנה בהזאה וטבילה וליכא פסידא למה נגרע מהקריב וגו' והרי יש הפסד מצוה ודמי לטהרות דס"ט ברה"ר טהור משום פסידא ולזה הוצרך להודיעם דין פסח שני שעל ידי זה לא יפסידו כלום וז"ש רשב"ג איידי דאיירי במילי דפסחא להודיעם שפטורים מקרבן פסח של ראשון הוצרך להודיעם גם דין פסח שני שהרי אי לאו דינא דפ"ש היו מותרים להקריב פ"ר ולכן סבירא ליה לרשב"ג שתי שבתות דכשעמד בפ"ר והודיעם דין בעשור לחדש לא היה צריך לדרוש להם דין י"ד וט"ו של ניסן ודו"ק [א"ה יצחק בהמ"ח לענ"ד ליישב קו' הריטב"א הנ"ל דהנה במק"א כתבתי לבאר מאמר חז"ל בספרי זוטא הובא בילקוט בהעלותך הובא בעט"ח ח"ס בסוגיא דפסחים ל' וז"ל ויאמרו האנשים ההמה אליו מגיד שהיו ב"א כשרים וצדיקים וחרדים על המצות. רבי אומר א"צ הרי הוא אומר למה נגרע לבלתי הקריב נשמע שהיו חרדים על המצות ע"כ. וכבר דקדקו מנ"ל להוכיח מזה שהיו חרדים על המצות הלא אם לא יקריבו קרבן פסח יתחייבו כרת ומי שאינו רוצה בהכרת נפשו צדיק וחרד על המצות יקרא. ונראה דבש"ס דסוכה כ"ה איתא דז' שלהם היה בער"פ ובסמ"ג חשב לפי סדר עולם שער"פ חל אז בשבת וע' בשיו"ק סוף עירובין בזה ובפסחים ס"ה מבואר דהזאה אסור בשבת משום שמא יעבירנו ובתורי"ד שם ביאר דהיינו שמא יעבירנו המוזה ע"ש ולכאורה יש להבין הא אין שבות במקדש אך ז"א דהא כל הטעם דא"ש במקדש כתב הכ"מ משום דכהנים זריזין הם וע' רמב"ם פ"ב מבופר ואם כן כאן דהגזירה הוא שמא יעבירנו המוזה והוא אינו זריז ושפיר גזרו והנה ברש"י שבת כ' כתב וז"ל היינו טעמא דלא גזור משום דכהנים זריזין הם שכולם היו בני תורה וחרדים ונזכרים ולא אתי לאתויי משתחשך עכ"ל וע' בירושלמי מ"ק סופ"ג חברין זריזין הן ובק"ע שם ת"ח זריזין הם ע"ש ולפי זה א"ש דברי הספרי שהם שאלו למה נגרע הלא

תשובתם

תשובתם בלדו וכקו' הריטב"א ובע"כ צ"ל דהם שאלו לפי שהיה ז' שלהם בער"פ ושאלו למה נגרע הלא אפשר להזות עלינו אך הלא אז היה ער"פ בשבת ואסור להזות משום יעבירנו אך הלא כל הטעם הוא משום שמא יעבירנו המוזה דאם לא כן הלא א"ש במקדש והא דא"ש במקדש הוא משום דכהנים זריזין והיינו משום שהם בני תורה וחרדים ואם המוזה גם כן חרד על המצות צ"ש גם גביה שבות ולכן שפיר שאלו למה נגרע דאפשר להזות עלינו אף שהוא שבת ומזה הוכיח הספרי דהיו כשרים וחרדים ע המצות דאם לא כן קשה קו' הריטב"א הלא תשובתם בלדו. ולפי זה מובן מה שאמרו אנחנו טמאים כלומר אנחנו שאנו בני תורה וחרדים על המצות למה נגרע דאפשר להזות עלינו אבל אם היו אחרים טמאים שפיר אינם יכולים להקריב וזה שהשיב להם משה רבינו עליו השלום עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם דייקא דעל אחר אני יודע שבלתי אפשרי לו להקריב בטומאה דהא אסור להזות עליו וכנ"ל אבל אכתי לא הונח בהא דפסחים י"ע הנ"ל דמיירי גם באדם:

ובעיקר דברי הגאון הנ"ל יעוין בשעה"מ פ"י דמקואות כלל ה' מ"ש ע"ד המל"מ ויש לדון בזה מדבריו שם ואין כאן מקום להאריך וע"ע בצל"ח פסחים (דף י' ע"א) ושם בסוגיא דרחשה"כ אות קל"ז קל"ח מ"ש בזה וגם מ"ש שם דטעמא משום דהוה דשיל"מ כבר העיר בזה בשו"ת שבסוף סימן אב"מ סימן י"ה אלא דאי מש"ה גם בדרבנן יש להחמיר וזהו נגד דברי תוס' עירובין ל"ו ב' ד"ה במקוה וכו'. ע"ש ואכמ"ל:

ולכאורה יש לדון על טעם אחר של המהר"ם שיק מכח שיהיו שייכים למלך דאף שקונה הדרך מכל מקום יש לומר ד"א קנה עד התהום וגמלא שמקום הקבר נשאר בחזקת הבעלים הראשונים וע' במל"מ פ"א ממכירה שרמז לירושלמי פ"א דביכורים דתליא בפלוגתא דר"י ורבנן אבל המעיין בירושלמי שם ימצא דלהמסקנא כ"ע מודו דהקונה דרך קנה עד התהום וכן מצאתי בא"ז הגדול בשו"ת סימן תשס"ג דמבואר דגם במיצר שהחזיקו בו רבים זכו הרבים בגוף הקרקע ולא בדריסת הרגל לבד ודלא כמ"ש בשו"ת ד"ח ח"ב חו"מ סימן י"ג ובתשו' א' הבאתי דתליא בפלוגתת הראשונים שהובאו בא"ז ב"ב ק' ואכמ"ל ועכ"פ כה"ג בנ"ד שעושים דרך הרבים וחופרים שם ואם אולי יחפרו עד מקום העצמות פשיטא דלכ"ע יש לפנות העצמות וכן מצאתי בשו"ת ה"ס חיו"ד סימן קפ"ג שהעלה דבעצמות ליכא חרדת הדין ובסימן קפ"ד שם העלה דאם רוצים לבנות ולעשות דרך הרבים בפקודת המושל על גבי הביה"ק יש לפנות העצמות ולקברם במק"א לכן גם בנ"ד הדין ברור דיש לפנותם ולקברם במקום אחר. והנה לשיטת הג' מהר"ג שהובא בחו"י וח"ל סימן מ"ז דבקטנים ליכא חרדת הדין יש לומר דבנ"ד דבאים לפנות כל ביה"ק אם יתחילו לפנות של קטנים שוב ליכא חרדת הדין גם לגדולים שהרי רואים שמפנים גם של קטנים וע' ח"ל שם סימן נ' שחולק על הנ"ל ועכ"פ לדעת מהר"ג יש לומר כמ"ש:

ומה ששאל בדין המצבות שילאה הגזירה שלא לחזור ולהעמידם במקום שיפנו העצמות שם אם מותר ליהנות מהם והביא מדברי הט"ז או"ח סימן קנ"ד ובכ"ש מגלה כו' הנה בגוף הדין של הט"ז ובכ"ש יעוין בשו"ת תוע"ר חאו"ח סימן ג' שהאריך לדחות ראיות הבכ"ש גם בתשו' גא"י חאו"ח סימן כ"ח האריך לדחות ראיות הבכ"ש וסיים דהמיקל כהט"ז לא הפסיד אבל בכ"ז לדינא העלה כהבכ"ש והביא מהא דס"ת ותפילין שבלו במנחות ל"ב דאין עושים בהם מזוזה משום דמעלין בקודש ולא מורידין ונדחק שם לומר דמיירי שהיה להסופר פרשיות אחרות שהיו נכתבים קודם לתפילין הללו והיו ראוים לצרפם לאותם תפילין שבלו וראוים עוד לקדושה חמורה ע"ש. אבל אני מצאתי בתשו' הריב"ש והובא בב"י יו"ד סי' ר"פ בדין אם מותר ליקח מהגליונות של ס"ת שנקרעו בגזירות על ידי עכו"ם ולעשות מהם דבק לקרע של יריעה ופסק דאסור שאפילו לכתוב עליו מזוזה אסור משום דאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ומכ"ש לדבק בו הקרע שאינו משמש רק מעשה דבק בעלמא מאחורי הספר ע"ש ומבואר כדעת הבכ"ש גם מבואר בשו"ת דבר שמואל סימן שמ"ב דאיסור הנאות ממצבה הוי מדאורייתא וכל ספק פלוגתא בזה יש לפסוק להחמיר ע"ש אם כן נראה דבנ"ד שעושין המצבות בג"ז והשי"ת ירפא שבר עמו ויקוים בנו מקרא שכתוב בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וגו':

והנלע"ד כתבתי

סימן קעב

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה ישראל פרנס נ"י דומו"ץ ד"ק מארניפאל.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו שנפתח בעירו מבוי חדש שלדו אחד ישראל ולדו אחד עכו"ם ועכו"ם אין מניחין לקבוע עירוב בלדם בפ"א והלא אצל העכו"ם יש אילן גדול רחבו יותר מג' טפחים ונופו נוטה הרבה למבוי ואם נמדד מנופו נשאר פחות מעשר אמות ורו"מ הביא דברי המג"א סימן שמ"ה שכתב גבי עמוד עברה דלמטה הוי ר"ה והגר"א ז"ל שם ביאר שמ"ש הוא דכה"ג שעיקרו רחב שלמה אם למטה הוי רה"י:

הנה כל ראייתו הוא מתוספות שבת ק"א א' ד"ה ויש בקצר שכתב דכיון שיש בעובי הקצר ג' ולמעלה רחב ד' שייך ביה גוד אחית ובאמת שבתוספות שם צ"ט ב' ד"ה זרק דף הביאו מהא דעמוד בר"ה וכתבו דמדנקט זרק ונח על גבו חייב משמע דדוקא ע"ג אבל התחיו לא. ואם אולי כוונת הגאון דאם כן למה לי שיהיה בעובי הקצר ג' וכמו בטרסקל דאין חילוק בין אם הקנה שתחתיו עב ג' או לא. אבל באמת מבואר בתוס' עירובין צ"ג ב' ד"ה כמאן דקורה ועמוד לא דמי לטרסקל דליכא היכרא כל כך כמו בטרסקל כמ"ש המהרש"א שם שאין המחיצות ניכרות בו וכן הוא להדיא בריטב"א שם בשם הראב"ד ותוספות ולכן בעינן שיהיה בתחתיתו ג' אבל בטרסקל גם היכא שאין בקנה שתחתיו ג' דינו כמו בעמוד שיש בתחתיתו ג' וכיון דמבואר בתוס' שבת ק"א דטרסקל התחיו ר"ה אם כן הכי נמי בעמוד וע' בתוספות עירובין צ"ג ד"ה בהדר זקוף שכתב להדיא דגם היכא שיש גובה י' באותו זקיפה חשוב רה"י אף על גב דגדיים בוקעים אפילו הכי הוי תחתיו ר"ה ואף דס"ל להתוספות שבת ק"א הנ"ל דכיון שיש בעובי הקצר ג' ולמעלה רחב ד' לא שייך ביה בקיעת גדיים היינו היכא דלמעלה רחב רק ד' טפחים דהיינו ברחב רק טפח אחד יותר ממקום הקצר בתחתיו לכן לא שייך ביה בקיעת גדיים דבטפח אחד שתחתיו לא בקעי ביה גדיים אבל בנ"ד שהנוף נמשך הרבה למרחוק מגוף האילן פשיטא דשייך ביה בקיעת גדיים והוי תחתיו ר"ה ואף דמבואר בתוספות עירובין צ"ג ד"ה אי דאית ביה ארבעה דכיון דהאילן רה"י הוא כלכלה התלוי ביה חורי רה"י וכחורי רה"י אין לחוש אם גדיים בוקעים בו ע"ש אם כן יש לומר דבנ"ד אם האילן עצמו רחב ד' הוי הנוף חורי רה"י ואין לחוש אם גדיים בוקעים בו. מכל מקום נראה ברור דהיינו לענין שיהיה להנוף עצמו דין רה"י אבל מה שתחתיו לא הוי רה"י וראיה לזה מהא דמבואר בסימן שס"ג ס"ד בדין כשר קורה דצריך שיניחנה על כותלי המבוי אבל אם נעץ ב' יתדות אצל המבוי בחוץ אפילו בסמוך לו והניח עליהם פסולה ובסעיף ט"ו שם צריך שיניחנה כדי להתיר המבוי אבל אם לא נעשית לשם כך אפילו סמכו עליה מע"ש פסולה ע"ש ואם היתה נימא דהיתדות והקורה דינם כחורי רה"י וגם תחתם רה"י ויועיל מטעם גוד אחית ועכ"פ היכא דהניח הקורה על הכתלים ולא נעשית לשם כך אמאי פסולה כיון דדינם כחורי רה"י וכמו בכלכלה הנ"ל ובע"כ דדוקא בכלכלה שרחבה ד"ט או דדוקא בכלכלה לענין מקום הכלכלה עצמה יש לו דין רה"י אבל תחתיו יש לו דין ר"ה אם כן הכי נמי בנ"ד. ונראה פשוט דגם הגר"א ז"ל לא קאמר רק אם המקום שלמעלה רוחב ד' אבל בנ"ד שהנוף אינו רחב ד' גם אי נימא דדינם כחורי רה"י מכל מקום התחיו הוי ר"ה לכן אין שום לד קולא זולת אם יעמיד לחי בלד השני ויקשור חוט אל קלה הנוף השולט אל תוך הרחוב דבזה נוכל לחשוב את הנוף לצורת הפתח ואף שבולט מתוך האילן יש לומר דכיון שיולא מתוך האילן

שאין עלמו מה שבולט האילן למעלה מן הגוף כמאן דליתא :מ"ש המק"ח בסופו וזולת זה אין שום מקום להקל בנ"ד.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קעג

ב וכו' מו"ה משה שפירא מו"ץ ד"ק דאברמיל נ"י.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדבר שלקחו בילת טפת דם ונתנו לגבינה לגבלה בה ול"ה ס' בגבינה נגד הבילה ועשו מהגבינה לביבות ובשלום במחבת גדולה והיה שם ס' נגד הבילה והא ודאי כיון דאין בגבינה איסור מעלמו רק מהבילה מהני ביטול יבש בלח ולא דמי למ"ש הש"ך סימן ק"ט סק"ד ומש"ז סימן ל"ב סקט"ז וגם הגבינה לא נאסרה קודם ביטול בלונן אך דיש לומר דהוי איסור דבוק וע"ז כתב דדרבנן אין לחוש שמא הוליא אחד בפני עלמו וגם משום ממהר לבלוע הרי הח"ד כתב דדוקא בדבוק בתולדה ודלא כהפמ"ג או"ח בהנהגת או"ה סדר ג' אות ל"ח וכמדומה שכ"ה בכרו"פ ואינו זוכר מקומו וגם אפשר לסמוך בדרבנן מותר כמ"ש ביו"ע סוף סימן ל"ח בשם תשו' הרא"ש והכי נמי בזה דבשלו לכ"ע דם בילים דרבנן עכת"ד:

הנה במ"ש דדם בלים דרבנן הוא רק לחד דיעה ולא קיימא לן כן ומ"ש דבבשלו לכ"ע דרבנן נמשך אחר דברי הפמ"ג אבל יעוין ביא"פ סימן ל"ב שדחה דבריו וגם מ"ש דאפל"ם בדרבנן מותר תמוה דהא בכחל הוי רק איסור דרבנן ואפל"ם אסור וע' בט"ז סימן ק"ו ועוד מבואר כן בכמה דוכתי וע' נו"ב מ"ק יו"ד סימן כ' דדין אפל"ם הוי רק ספיקא וכן נראה מלשון תשו' הרמב"ן שבב"י סימן ק"ו אבל מכל מקום גם בדרבנן א"א להוליאו מחזקת איסור מספק כנודע ועוד דכל דתיקון כעין דאורייתא דאפילו אנ"כ קיימא לן דגם בדרבנן הוי כן ולא קיימא לן כהרמב"ם ועוד דמלשון הר"ן סופכ"ה נראה דהוי ודאי אך דמכל מקום אי נימא דבנ"ד לא הוי דבוק ודאי דמתפשט בכולה אם לא נבאר לבדו אבל כיון דלפמ"ש היא"פ הוי סד"א אם כן אסורה הגבינה וגם בח"ד סימן ל"ב בחידושים סק"י כתב בעלמו דגם היכא דלא הוי דבוק בתולדה התיכה עלמה נאסרה באיסורה באיסור תורה ובפרט דדרך ביטול לביבות שמסננין המים ונשארו לבדן רותחין ואם כן פשיטא דיש לחוש לזה אבל מ"ש בשם כרו"פ כן הוא בכרתי סימן ס"ו סק"ה אבל דבריו ל"ע שם:

אבל בעיקר השאלה הדבר פשוט נהתיר דכבר פסק הש"ך דבכל תערובות מקילין בבילים בספק אם היה הדם במקום האוסר ולא דמי לנולד בדאורייתא ונתגלגל לדרבנן כיון דיש דיעות דדם בילים גופיה דרבנן ואנן קיימא לן דגם בחלמון הוי ספק ודלא כהל"ש וכמ"ש בתשו' לק' שקאליט דודאי לא חזר בו הש"ך מיניה וביה והבאתי כן בשם תשו' באר עשק סי' מ"ה ושם אריה סימן י"ז וטעו"ד תליתאה סימן קי"א ואם כן הרי כל דין אנ"כ בשאר איסורים דרבנן ומכל שכן איסור דבוק דהוי רק חומרא בעלמא ואם כן כיון דספק אם הדם במקום האוסר שוב הוי סד"ר ולהקל ובחנם נדחק רו"מ ונלאה לדרך אחרת בזה.
והנלע"ד כתבתי:

סימן קעד

להרב וכו' מו"ה יחיאל פעפיר נ"י מו"ץ ד"ק אוויראן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במה שנתהוה בגלילותיכם שבתוך הווייגסיל נמלא בתוך הגרעינים זבובים קטנים ויש שהגרעינים מנוקבים ויש שהגרעינים שלמים אלא דכשפותחין נמלאים בתוכם והמנהג שכובשין הווייגסיל במשקה י"ש ועושים וויפניק לכל השנה ויש שאומרים שרובם כן וי"א שאדרבא רובם כשרים. ורו"מ האריך בזה:

הנה הדבר פשוט דגבי זבובים לכולי עלמא הוי מדברים המאוסים כמ"ש בש"ע סוף סימן ק"ד דקיימא לן כהרשב"א ורוקח המתירים וע"כ לא נחלקו הפוסקים שהובאו בש"ך סימן פ"ד סק"ל אלא בתולעים אם גם הם דומים לזבובים וגם בזה מלאתי בתשו' הרי"ף סימן ש"ה ובספר האשכול פנ"ה והל' תערובות רסי' ל"ה שהוכיח דתולע פוגם וגם בתפל"מ סימן פ"ד הוכיח מהב"י בשם א"ח בשם ר"פ ואגודה דתולע כזבוב ופוגם וגם בדליכא ס' שרי ע"ש וכן מלאתי בשו"ת שב יעקב סימן כ"ט דהעיקר כדעת הסוברים דתולע פוגם ע"ש אבל בנ"ד שהם זבובים ממש לכולי עלמא סגי ברוב נגד טעמם וא"ל ס' ואף דהש"ך סוף סימן ק"ז מחמיר בלא הפ"מ כבר כתב בשפ"ד שם דהעיקר כמקילין וכן המנהג ע"ש אם כן גם הווייגסיל עלמם שבה הזבוב שריא דודאי איכא בה רוב נגד טעם הזבוב (ומ"ש רו"מ דבכבוש ל"ש דין אפל"ס נעלם ממנו דברי המג"א סימן תמ"ז סקל"א ושפ"ד סימן ל"ו סק"ח וסימן ק"ה מש"ז סק"ב):

ולכאורה יש לומר דלפמ"ש הש"ך סוף סימן ק"ז דגם בזבוב בחלא ושיכרא לכולי עלמא אסור אם כן יש לומר דהוא הדין בי"ש דהוי דבר חריף וכ"ה בס' עלי לבונה סוף סימן ק"ז שם וכ"ה בחכ"א כלל נ"ד דין י"ד אבל בהג"ה שם חזר והביא מהמנ"י כלל נ"א דדבר הפוגם בעלמו גם ד"ח לא משוי ליה לשבח ובאמת שכבר הביא מזה במש"ז סימן ל"ו סוף סקי"ג וסיים דאין ללמוד מזה לשאר דברים אבל אני מלאתי במנ"י כלל כ"ב אות כ"ה שהביא מהרוקח ומהאגודה פ' השוכר את הפועלים וז"ל תולעת או זבוב שנפל בקדרה אף ע"ג דקיימא לן עכברא בשכרא משביח העכבר עולה על שלחן מלכים אבל זבוב אינו נו"ט עכ"ל מוכח מזה דזבוב גם בחלא ושיכרא אינו נו"ט ודלא כהש"ך הנ"ל וגם בב"י סוף סימן ק"ד הביא דברי מרדכי בשם רוקח כמ"ש וע' מש"ז סימן ק"ד סק"ו שתמה על מנהג העולם להקל והנך רואה שגם האגודה סובר כן וסמכו העולם עליהם אף שהרמ"א סוף סימן ק"ד הביא בפשיטות דברי רשב"א ור"ן לאסור ומכל מקום לענין חנ"כ יש להקל גם להרמ"א וכמ"ש כה"ג הט"ז סימן ס"ד סק"ח. גם מלאתי בשו"ת מהר"י מברונא סימן קנ"ו שפסק בתולע שנמלא תוך השרביט שלא נפתח שספק דלא הוי דבוק והכל מלטרף לס' כיון שאינו מחובר בגופו וע"ש בהג"ה וזאת נעלם מהאחרונים ואם כן הכי נמי בנ"ד ואחר זה מלאתי בדמש"א לחולין פא"ט סימן נ"ח שהעיד דהמנהג להקל בנמלא זבוב מת בתוך י"ש להוליאה ולשתות הי"ש והביא מגיטין (דף ל') יש מולא זבוב בקדרה ואוכלו ש"מ דאיסורא ליכא ע"ש ומבואר דס"ל דגם בדבר חריף שרי ואין חילוק כלל ולכן נראה להתיר הוויפניק וגם לכתחלה מותר לעשות הוויפניק ולא שייך בזה דין א"מ לכתחלה כיון דאינו מכוון להפליט טעם הזבובים המאוסים ופגומים דבכה"ג הוי כמוכח שאינו מכוון וכמו שכתוב גם בישו"ע א"ח רסי' תמ"ז ובתשו' א' פלפלתי על פי זה בסוגיא דפסחים ל' וע' עקרי הד"ט יו"ד סימן ט' בשם כמה שו"ת בזה. ועוד דבנ"ד אינו ברור שיש בהם הזבובים כיון שרבים אומרים שבדקו והיו רובם כשרים ובספק איסור מבטלין לכתחלה וכמ"ש הש"ך סימן פ"ד וסימן קט"ו ואף דמבואר בשפ"ד סימן ל"ט סק"ז דלאו כללא הוא ודוקא בדאיכא כמה לדדים להקל וע"ע בפמ"ג א"ח סימן תס"ז בא"א סק"ד בזה מכל מקום גם בנ"ד יש לומר דבכה"ג דאין כונתו לבטל ואדרבא דעתו קלה בזה בנא"ה שרי לבטל וע' בנ"ל לבטל פ"ת סימן פ"ד וסימן ל"ז ואני מלאתי בש"ך סימן קל"ב סקכ"א דמוכח גם כן דגם לכתחלה מותר בכה"ג וגדולה מזו מלאתי בשו"ת מהרי"ט להלן סי' כ"א דמותר ליקח מגוי חלב נקפא ולהעמיד בו דכל חשש חלב גוי משום חלב טמא והרי אינו נקפא ולא מקפא אחרים ואף שי"ב לחלוחי חלב הרי זה אינו נעמיד ובטל בס' ואף דא"מ לכתחלה הרי הוי רק ספק איסור ועוד דלא שייך דין אמא"ל רק בדבר שהוא חפץ בו ורולה להתירו אבל בנ"ד הרי אדרבא קץ בו ואינו חפץ ושרי עכ"ד ומכל שכן בנ"ד שהוא מדברים המאוסים ופוגמים ומלאתי בשו"ת פרי הארץ ח"ב סימן י"ג שהאריך בדין תותים שיש בגרעיניהם תולעים ויתושים דמותר למעכן ביד עד שיעשה משקה ולסנן והאריך בדין אמא"ל והעלה דכיון דהיתושים פגומים ובטלי

ובטלי ברוב ואינו מכוון לבטל הדרבא מסנן המשקה מהם ל"ש איסור זה והביא מתשו' מהרמ"ל שהביא הש"ך סי' פ"ד סקל"ג והשיג עליו במ"ש ראיה מהת"ה דהתם טעמו לפי שבורחים התולעים וספק אם יש איסור והביא מתשו' גו"ר חיו"ד סי' ח"י בדין פולין שמבשלין ומניחין בכף להשביח התבשיל ועל ידי ההגסה מתרסק האיסור דהוי אינו מכוון לבטל וסיים להתיר המשקה על ידי סינון אבל הירקות עצמן אין היתר לכתבן ולאכלן ע"ש ומכ"ש דיש להתיר בנ"ד על ידי סינון ואף דבתשו' מהרמ"ל שם כתב דאין הסינון היתר בטוח דיוכלו לבא לידי מכשול מ"מ בכה"ג דנ"ד דאפשר שאין הזבובים יוצאים מתוך הווייגשיל אל המשקה יש להקל ואף דהט"ז סי' קל"ז סק"ד כתב דהיכא דאפשר בענין אחר גם באינו מכוון אסור מ"מ בנ"ד אם באנו להוציא הגרעינים מקודם הוא טרחא גדולה ויזוב הרבה משקה מהווייגשיל לאיבוד הו"ל כא"א בע"א וכדמוכח מהט"ז בעצמו בו"ס קל"ח ס"ק י"ד ובמש"ז סי' ל"ט סק"ז וגם בב"ש אהע"ז סי' ס"ב סק"ד בשם ת"ה מבואר דבמקום טורח הוי כדיעבד וכ"ה עוד בכנ"ק ובפרט לענין היכא דאיכא לברורי דבטורח א"ל לברר וע' תשו' מהרלב"ח סי' קי"ב קי"ג ותבין ועוי"ל דמוקמינן בחזקת חי ודבר חי אינו פולט ואמרינן השתא ברגע זו מת קודם שיעור כבישה ולכן נ"ל להתיר הוויסניר ובלבד שיכריזו לסנן הוויסניק ולמכור הווייגשיל לעכו"ם וכן לבשל הווייגשיל עצמן בתבשיל אין מקום להתיר:

והנלפע"ד כתבתי.

סימן קעה

עוד להרב הנ"ל.

ומה ששאל בדין קידוש של יום אם צריך שיעור כוס וכתב בשם ש"ב הרב החסיד בגס"ק מו"ה בנימין וואלף ז"ל שהביא מהר"ן פע"פ שכתב דזוטר שיעוריה הנה ידעתי מאז ומקדם מזה והדבר פשוט אגלי דכונת הר"ן דהקידוש עצמו זוטר שיעוריה דבלילה מברכין בפה"ג וברכת קידוש מה שאין כן ביום זוטר שיעור הברכה דאי כונת הר"ן לענין שיעור הכוס אם כן הו"ל לפרש כמה שיעורו ביום וגם מנ"ל להר"ן ד"ז בלא ראיה מהש"ס [וגם הוא נגד דברי טוש"ע סי' רע"א סי"א וש"ע סי' רפ"ע וכמ"ש גם רו"מ] וע' בב"י יו"ד סי' רס"ה וט"ז שם סק"י בשם הרשב"א דבמקדש בעי מלא לוגמא אבל בכוס מילה כיון שאינו מדין הש"ס א"ל שיעור כזה ומוכח דקידוש היום ש"ב חיוב מדין הש"ס שיעורו כמלא לוגמיו כמו כל קידוש וע' במרדכי כופ"ג דעירובין בשם תשו' ריב"י ובחידושי אגשי שם שעל המרדכי יומא בשם ר"י דס"ל דגם בכוס מילה בעי מלא לוגמיו ומכ"ש בזה אבל העיד לפני ת"ח זקן שהיה בעצמו במעמד בפני הגה"ק אבד"ק ראפשיטץ זצ"ל שצוה לתלמידיו לקדש ביום על י"ש על צלוחית קטן כדרך שתייתו וא"ל שיעור כוס והגם שהיה לפניו יין על השלחן חמר שמכבדהו בי"ש כדי להורות הלכה לתלמידים וכן הועד לפני בשם הגאון החסיד אבד"ק קאמינקא זצ"ל שנהג כן תמיד והיינו עפ"ד הט"ז סי' ק"ל ומשום שכך דרך שתייתו ושביעת גרונו וע' בב"י א"ח סי' רע"א בשם ראבי"ה שקבלה בידו דסגי בקידוש בקימעא שיעור גרונו ושביב לוגמו אלא שחלקו עליו וכיון דשתיית י"ש נתפשט מאוד והוי חמר מדינה לשתות כמעט בפני כל סעודה צלוחית קטן וקשה לשתות יותר מפני חריפותו לכן שיעורו גם לענין קידוש בכך וכן הועד לפני בשם הרה"ק מלובלין זצ"ל וכדאי הם לסמוך עליהם בקידוש היום ודוקא ביין ושכר בעי' שיעור כוס:

ומה ששאל בדין קרה"ת אם כבר קראו בספר תורה אם מותר לחזור ולקרות עבור ד' או ה' אנשים כבר נשאלתי בזה מרב א' מבערגסאז במדינת הגר והעתיק לו תשובתי אליו על דבר שאלתו בדין רוב ציבור שלא שמעו קרה"ת אם מותרים לקרות עוד הפעם והביא מדברי משפטי שמואל שהביא המג"א סוף סימן ס"ט ודברי הח"א כלל ל"א דין י"א שהניח ד"ז בצ"ע די"ל דדוקא פריסת שמע כל יחיד מחויב בכך מה שאין כן קרה"ת י"ל דלא תקנו רק בשביל הציבור לא קראו ונסתפק רו"מ אם רוב הציבור דינם ככולם בזה:

והנה באמת מדברי משפטי שמואל כפי שכתב הפמ"ג בא"א שם דטעמו משום פגם ס"ת והיכא דהלכו לשם מותר לקרות עוד הפעם וגם מבואר בברכ"י שם דהך מלתא אינו מעיקר הדין והליא במנהגא ובמקום שנהגו לקרות עוד הפעם גם אם הראשונים ישנם עוד בביהכ"נ שרי וכ"ה בתשו' ט"ב מ"ת חא"ח סי' ע"ו והעתיק שם דברי המשפטי שמואל שכ"כ רק לייבב מנהג שנהגו שם שלא לקרות עוד הפעם וכי די"ל דחשבו מפני הנכנסים ויוצאים שלא יאמרו שהיה פגם בס"ת הראשון וגם משום שהללו פשעו ולא באו בזמן הראוי והוי כהולאה שלא לצורך וסיים בעצמו שכ"ז אני אומר לתת טעם למנהג שנהגו וע"ז כתב הגו"ב דבמקום שלא נהגו אין לחדש מנהג כזה ובפרט במקום שיש קביעות להתפלל כמה פעמים והעיד הגו"ב שבבית המדרש שלו נהגו לקרות כמ"פ ואין זה בכלל ברכה שא"ל דכיון שכל א' מהעולים מברך בפ"ע אינו מוליא אחרים בברכתו ע"ש עוד בזה ומבואר דלא כהח"א וע' כאשל אברהם הנדפס בגליון הש"ע רסי' תל"ד בזה:

והנה מ"ש דבזה"ז אינו מוליא רבים י"ח בברה"ת כדבריו מבואר במג"א סי' רפ"ד סק"ד וסי' הקפ"ה סק"ז אבל גם בזמן הש"ס מוכח דלא הוליא לאחרים וכמ"ש התוס' בסוכה ל"ב א' ד"ה כיון דבקה"ת מהני הנפת סודרין משום דלא דמי לתפלה שמוליא רבים י"ח וע' מג"א סי' קכ"ד סקי"ג בשם ב"ח ובאמת יש להוכיח כן מהא דמגלה כ"ד דקטן עולה למנין ז' ואינו יורד לפני התיבה ופרש"י משום דמוליא רבים י"ח ומוכח דבקה"ת אינו מוליאם ולל"ע בתוס' ר"ה ל"ג א' שהוכיחו מדין עולה למנין ז' דרבות יוכל להוליא גם מי שמחויב מדרבנן ול"ע דאם כן גם בתפלה יוליאם וע' בב"י א"ח סי' ק"מ בדין נשתתק ותמלא מחלוקת הראשונים בענין זה אי מוליא בברכת קרה"ת וע' בתשו' גו"ר הספרדי כלל ב' סי' כ"א ותשו' מאיר נתיבים סי' ל"ג שכתב בפשי' דקה"ת הש"ץ מוליא את הקהל י"ח ול"ע מכל הנ"ל וע' בש' תוי"ר ליו"ד סי' רפ"א שנעלם ממנו כל הנ"ל ועכ"פ הדבר ברור שאם יש מנין שלא שמעו קרה"ת גם אם הם מיעוט הקהל יכולים לקרות בתורה שנית ודלא כהח"א. וגם אם רוב מנין לא שמעו ודאי יש להקל לקרות שנית. שוב מלאתי בשו"ת מים רבים חאו"ח סי' מ"ח שהאריך בדין אם ליכא עשרה מתענים בתע"ה אם מותר לקרות בספר תורה פ' ויחל והשואל הביא מתשו' גו"ר א"ח כלל א' סי' מ"ט בפסק דאף על גב דליכא י' מתענים מותר להוליא ספר תורה ולקרות והוא חולק דברכות קרה"ת הוא להוליא הרבים י"ח וכיון שאין מתענים ואין מחוייבים בקריאת ספר תורה הוי ברכה לבטלה והביא מתשו' עבוה"ג סי' כ"ז והאריך בזה ובסי' מ"ט השיב המחבר דאין בה"ת להוליא הרבים י"ח ותדע שהרי הר"י נסתפק אם אמר ברה"ת וקראוהו לתורה שלא יצטרך לברך בה"ת א"ו דהברכה רק על הקורא ועמג"א סי' קל"ט סק"ה ולכן י"ל דהמתענה מברך לעצמו וגם הביא מאו"ח סי' תרס"ע דבש"ת קורין בפרשה א' כמ"פ וגם בשאר בווי"ט כשיש שמחה בביהכ"נ מרבים בקרואים לספר תורה וחוזרין וקורים ול"ה ברכה לבטלה וגם בכהן שאינו מתענה ד' הב"ח שאם טעו וקראוהו דיעלה ויברך וכ"פ בתשו' ד"ש סי' שכ"ד ע"ש עוד בזה. ומזה נראה דגם בדליכא רוב מנין ליכא חשש ברכה לבטלה וע"ש שהביא בשם האגודה דפסק שאפילו אין מתענים רק ג' יכול הש"ץ להתפלל עננו ולקרות ויחל אבל הב"ח סי' תקס"ו ושיוכנה"ג הוכיחו דלא קיי"ל כן ואם כן גם בנ"ד תליא בזה וי"ל דגם החולקים שם היינו משום דלגבי אין מתענים ליכא שום חיוב קריאת ספר תורה ביום זה מה שאין כן ביום קריאת ספר תורה רק שיש אנשים שכבר שמעו ועדיין ל"ע וע' בא"א לה"ק מביטשאטש סי' ס"ט שלידד להקל לקרות גם בשביל א' וכן המנהג ושוב תוכך בזה והניח בל"ע. שוב מלאתי בר"ן פ"ק דמגלה בזמנה קורין אותה ביחיד והביא בשם רז"ה לדחות דברי הרי"ף והוכיח ממה שלא מנו מקרא מגלה עם אותן שהם בעשרה במתני' דמגלה כ"ג אין פורסין על שמע וכו' ואין קורין בתורה וכו' ובע"כ משום דאינו מעכב בדיעבד והרמב"ן במלחמות דחה דכל אותם דחשב שם חובת ציבור ואין עונין אותם אא"כ העשרה או רובם מחויבים בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו וכו' ע"ש והרי במתני' נקט נמי ואין קורין בתורה ובע"כ דדינו שוה כמו בקדיש וברכו אך

לפ"ז

לפ"ז לשי' רש"י דגם בשביל יחיד אומר קדיש וברכו ה"נ בקריאת י"ל כן ודו"ק וי"ל דוקא בדאיכא ג' והם יעלו למנחה יש להקל:

ואולם גם אם תיזה יחידים לא שמעו הנה במהרי"ל הל' שבת [והובא גם בא"ר ושע"ת או"ח סי' רנ"ב] כתב וז"ל פעם א' איחר מהריס"ג"ל בשבת לבא לביהכ"נ עד שסיימו קה"ת וקידש א"ע והתפלל עם הציבור ואחר כך קרא הפרשה עכ"ל. ופשטות הלשון משמע דקרא בספר תורה כנהוג בברכה והיינו משום דהא בסי' רפ"ב ס"ב דעת הש"ע דמותר לחזור ולקרות ולברך מה שקרא השני ונהי דאנן קיי"ל כהרמ"א דאין לעשות כן רק בב"ת או בתחונה מ"מ אולי מהרי"ל סובר כדעה א' ועוד דעכ"פ אם יש אנשים כמנין העולים שלא שמעו טוב לכ"ע אין חשש אבל מ"מ צ"ע לדינא בזה באיש אחד לבד די"ל דמהרי"ל קרא הפרשה בלא ברכה או שקרא הפרשה בחומש אבל ביש רוב מנין שלא שמעו הדין פשוט כמ"ש וע' בשו"ת יד אליר סי' ג' שפסק גם כן דבשביל ששה או ז' שרי לקרות שנית אבל לא בשביל מיעוט מנין דאיכא משום ביטול מלאכה דמה"ט אין מוסיפין בחול וגם לא נתקן בה"ת אלא בציבור ע"ש היטב ועכ"פ בדאיכא רוב מנין כבר נתפשט המנהג להקל וכן עיקר:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קעו

להרב וכו' מ"ה נפתלי בער
אבד"ק ליטוויסק.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בבחור אחד שיש לו נקב למעלה מעטרה לצד הגוף למטה לצד הארץ והנקב שבעטרה שיש לכל אדם נסתם והשתן והזרע יוצאים גם כן דרך נקב החדש ואמר שמרגיש בעת מקרה לילה ר"ל שהזרע יורה כחץ ונתמלא זקן התחתון והוא כבר בן כ' וסיבת הענין הנ"ל נתהוה שאחר המילה בערך ד' שבועות שבמעט נתרפא כאב המילה לגמרי נצמח לו בועה על בשר העטרה ונרקב בשר שלמטה בעטרה וגם כל העטרה ונשאר רק דלדולי בשר מהעטרה והכאב הלך ממקום למקום והרופא נתן לו תחבושת אבל לא פגע בשום סכין כלל וחלה בזה שנה תמימה עד שנפתח נקב החדש ונסתם הישן ועתה רוצה ליבא אשה ולבא בקהל ורו"מ האריך בזה:

הנה מ"ש דהאחרונים הסכימו כהרמב"ם דעל ידי חולי הוי ביד"ש יעוין בכנה"ג א"ע שם הגה"ט אות ב' שהביא בשם מהריב"ל במי שניטלה ממנו בילה השמאלית על ידי חולי דאין משיאין אותו ישראלית רק אם עבר ונשא אין מוציאין הרי דאפילו בניטלה רק בילה שמאלית לא התיר לכתחלה גם על ידי חולי ובשו"ת ד"ח ח"ב א"ע סי' ל"א הביא בשמו דפ"ד על ידי חולי תלא וגם בחומת יברים סי' נ"ב פסק דאין להקל לכתחלה להביאו אשה גם יש לדון לפמ"ש הב"מ א"ע מדברי הר"מ הל' דיעות דרוב חלאים באים על ידי פשיעת האדם אם כן מהראוי לומר שכל חולי הוי כביד"א דהא גם ממזר מיחשב ביד"א בש"ס דילן דלא כהירושלמי אף על פי שילירהו ביד"ש כיון דהתחלתו בא מן האדם וה"נ בזה ואני מצאתי בירושלמי פי"ד דשבת ה"נ דמייתי מהא דש"ס דילן ב"מ ק"ז פלוגתא אם ל"ט מתים בעין הרע או בצינה וע' מד"ר פ' מצורע פט"ז אלא דבש"ס דילן אמר שמואל ברוח ובירושלמי מייתי דגם שמואל ס"ל כר"ח דבצינה וסיים שם ורבנן אמרי צ"ט מתים בפשיעה ואחד ביד"ש וזהו כדברי הר"מ הל' דיעות הנ"ל וכפי הנראה משם הוציא הרמב"ם דבריו ועל כל פנים בין אם נאמר שהוא בע"ה או בפשיעה או בצינה שהוא ג"כ פשיעת האדם כמ"ש התוס' בכתובות לי י"ל דהוי ביד"א וראיתי בתב"ש סי' ל"ו סקע"ה שהעיר מהא דרוב חלאים על ידי צנים פחים ורמז לדברי תוס' כתובות הנ"ל וביאר שדעת רמב"ם דדוקא על ידי מעשה בגוף האדם הוי ביד"א דומיא דממזר ור"ל דצנים פחים הוא רק מניעת מעשה שאין האדם עושה להגן מפניהם אבל לפמ"ש מדברי הירושלמי דהוי בפשיעה והוי בגוף האדם לפ"ד הר"מ עצמו וגם אם הוי בעה"ר הוי על ידי אדם כדאמרינן בש"ס וב"מ ל' דמיהלי קלי לבגד וה"נ באדם וע' בעקדה פרשת תזריע וכיון דהגרמא על ידי אדם אף שאחר כך נגמר ביד"ש הוי כביד"א וכן אמה שראיתי בתוס' ר"י החסיד לברכות כתב שהקשה בהא דקאמר דבני יוסף לא שלט בהם ע"ה דאם כן למה לא היו יותר מכל השבטים כיון דל"ט מתים בע"ה והירך דודאי אם לא היו מתים בע"ה היו מתים מחולי אחר ביד"ש אבל ע"ה רגיל לקפוץ על ב"א ולהזיקן ע"ש ואם כן כיון דגם בלא"ה היו מתים על ידי גזרת המקום י"ל דמה"ט הוי ביד"ש אבל מלבד שדברי הרמב"ם הל' דיעות הם נגד זה אף גם י"ל דהיינו אם מת על ידי זה אבל בחזר ותי י"ל דהחולי נגרם רק על ידי פשיעתו ועוד דגם לשי' ר"י החסיד אף דבלא"ה היה מת מחולי ביד"ש מ"מ השתא הוי ביד"א וגדולה מזו נסתפק הב"מ היכא דנחלה ביד"ש עד שעומד ליקלן וניטל אחר כך ביד"א אי הוי ביד"א וע' בשו"ת ד"ח חא"ע סי' ל"א שהביא בשם תשו' חומת יברים סי' נ"ב דמפורש דאם נחלה ביד"ש אפילו שלטו בו אחר כך מעשה רופא שחתכו בסכין מקרי ביד"ש והד"ח סיים דזה דוקא היכא דכבר נתקלקל בבירור ביד"ש מה שאין כן בנתמסמס דהוי רק ספק דא"א בקיאים א"א להקל ובפרט בשינוי מראה לבד גם הרמב"ם מודה ע"ש באורך ולענ"ד גוף דברי הב"מ צ"ע דאנן לא קיי"ל כר"מ גבי ענבים העומדים ליבצר כמ"ש הש"ך חו"מ סי' צ"ה:

ובתשו' א' הארכתי לבאר הא דידות הכלים והא דלפורן העומד לחתוך דיו"ד סי' קנ"ח דדוקא לענין חציצה אמרינן הכי ואכמ"ל ומכל שכן בנ"ד שלא שלט עדיין חולי ביד"ש אף שאם לא היה האדם פושע היה נחלה ביד"ש מכל מקום הרי עכשיו נחלה ביד"א לפנינו (יע' מהרש"א ח"א לב"ב ע"ז ב' בשם אמרי נועם דמילה הוי תולעה בידי שמים ולא בידי אדם ומהרש"א כתב שהוא דחוק):

אבל בכ"ז לדינא כיון שהאחרונים הכריעו כדעת רמב"ם להקל מי יבא אחריהם אפילו להחמיר אבל מ"ש רו"מ בשם הנו"ב דהמנהג כהרמב"ם לא מצאתיו שם אבל בכ"ז כיון שדעת הרא"מ וסמ"ג להקל לגמרי לענין לבא בקהל ורק לענין הולד אמרינן דממזר הוא וגם בתשובת הרא"ש שבבית יוסף הביא לבסוף דברי הסמ"ג וגם נסתפק שם בדין נקב סמוך לכיס אם מוליד ע"ש וגם הביא רו"מ דברי התוספות שבב"י דס"ל דדוקא נקב מפולש מעבר לעבר ולכן בודאי יש להקל אי נימא דהוי על ידי חולי גם לכתחלה:

אך דבנ"ד ספק אם אולי נתהוה על ידי גרמת המילה והנה כבר נודע מה שהאריכו האחרונים בדין ספק פ"ד אבל הנה בשו"ת ד"ח ח"ב א"ע סי' י"ח האריך להקל בספק אם נעשה בידי אדם דהוי כלא הוחל מעשה הטורף אבל שם היה מקום לתלות שנולד כן ממעי אמו מה שאין כן בנ"ד ובעיקר דין ספק פ"ד אם אמנם שלדדתי בתשו' א' להקל בכ"ז חלילה לסמוך על זה:

ואולם יש לצדד קצת דכיון דמצינו בש"ס פסחים א' ויומא י"א וכמ"ד דס"ל בפשיטות להלכה דשלוחי מצוה אינם נזוקים מסתמא היכא דלא שכיח היזקא ואם כן ראוי לנו לומר שלא ניזוק זה על ידי המילה דודאי פ"ד הוי מלתא דל"ש שיתהוה ע"י המילה:

אבל מ"ש רו"מ בשם שו"ת רמ"ל ח"ב וגם מ"ש רו"מ דבנ"ד שבמעט שנתרפא המילה ודאי יש לתלות שנתהוה מעצמו יש לפקפק בזה על פי דברי מהרי"ק שהובאו בב"י יו"ד סי' רס"ב בענין הקדחת ע"ש ותבין ועל כל פנים לדינא כלענ"ד דיש להקל בזה להתירו לבא בקהל באופן שיסכים עוד רב מובהק:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קעז

להרב וכו' מו"ה ברוך רייטלר נ"י
אבד"ק טארנורודא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן שנתן הרשאה להרב איזו ימים קודם פסח למכור חמצו וחתם א"ע על כתב ההרשאה ותוך החמצו היה נרשם בהלעטיל אלף ט' י"ש ואחר כך בערך ב' ימים קו"פ ערם שנמכר החמץ לעכו"ם בערב פסח ראובן

ראובן הי"ש הנ"ל לשמעון וקיבל מעות ותק"כ כנהוג ושמעון שכח מלמכור החמץ יען שהיה זמן קבלת הי"ש אחה"פ ועמד עדיין על אחריות ראובן ועבר עה"פ מה דינו של הי"ש והביא רו"מ דברי הפמ"ג חו"מ סימן קפ"ב סק"ד בשם תשובת מ"ח שפסק דאם לא ידע הקונה מיד השליח אם מכר המשלח בעצמו לאחר המקח קיים ורו"מ השיג עליו והדין עמו וגם אני זה כמה הנחתי דברי המ"ח בצ"ע ולא יתכונו דבריו רק היכא שהשליח מסר החפץ ליד הקונה דאז אין ביד מוכר להוציאו מידו רק אם יברר בעדים דהמע"ה משא"כ שיברר בעדים או שהחפץ עדיין ביד משלח ושליח פשיטא דשלוחו לא עדיף מאלו מכר בעצמו לאחד וחזר ומכרו לאחר דהראשון קנה גם בלא ידע השני מזה וכמ"ש הש"ך ח"מ סימן רנ"ב סוף סק"ו דאפילו היכא דקנהו ראשון במשנת ש"מ דרבנן דינא הכי אלא דבכה"ג דלא ידע השני אז הראשון צריך להחזיר לשני מעותיו משום תקה"ש ע"ש ומבואר שם דמוציאו מיד השני ומכ"ש בזה דודאי מה שמכר בעצמו מקודם עדיף מביטול השליחות [וכדמוכח בפסחים ל"ח ואה"ע סימן ל"ה ל"ו ל"ז שהביא גם רו"מ. ולא דמי להא דסימן קכ"ב דהתם דפרע ליה לזה מה הי"ל למיעבד הרי היה מוכרח לפרוע חובו ואנוס הוא משא"כ בנ"ד]:

ומ"ש רו"מ דכיון דהאחריות על המוכר אם כן יש לומר דלא ביטל במכירתו כלל ההרשאה הקודמת כדי שלא יעבור בפסח על ב"י הוא תמוה דמה בכך דאיכא אומדנא בדעתו מ"מ הרי עשה מעשה למכור החמץ לאחר וגלי דעתיה שנתבטל ההרשאה הקודמת היפוך האומדנא וגדולה מזו מצינו בש"ס דעירובין כ"ו א' דבעי לרבנן דאמרו המבטל רשות אסרו לא ביטל רשות ביתו היכא דאמר מבטלינא אי נימא דכיון דלא עביד איגש דמסלק נפשיה לגמרי מביה והדר גם באמר הכי לאו כל כמיניה ומסיק דכיון דגלי דעתי' גלי ומכ"ש בנ"ד דליכא אומדנא כלל דשמא חשב בלבו שהלוקח ימכרנו לעכו"ם או שהוא ימכרנו בעצמו בהסכמת לוקח או יחדש ההרשאה וכדומה:

אבל לענ"ד להתיר הי"ש בפשיטות על פי מה שכתוב בתשובת פמ"א ח"ב סוף סימן כ"ב דאם לא היה הבעה"ב בביתו ומכר איש אחר חמצו מהני משום דזכין לאדם שלא בפניו והביא מתוס' ב"ק ס"ט ב' דמחללין נטע רבעי ומע"ש של חבירו שלא מדעתו וגם מהא דיו"ד סימן שכ"ה ונדרים ל"ו וכמ"ד ואם כן אף שנתבטל ההרשאה מכל מקום מהני מכירת הרב לטובת מוכר ולוקח גם בלא ידיעתם ואף דבנ"ד היה בעל החמץ בביתו מכל מקום הרי השתא כשנודע לנו שלא מכרו בעצמו נתברר לנו שהיה לזכותו ומהני שפיר מכירתו של הרב גם אחר ביטול הרשאת משלח דגם בלא שליחות כלל מהני בכה"ג וגדולה מזו מבואר בס' רנו ליעקב למו"ק כ"ו בשם שו"ת נס"ח וחיים שאל ועל אורות בדין תפס בן שמעון עבור לוי והיה שם בע"ח אחרים ולבסוף נודע שבשעה שתפס כבר מת ש' והיה בידו לתפוס לעצמו ומיגו דזכי לנפשיה ופלפלו מהא דחו"מ סוף סימן רע"ה וש"ס מ"ק שם והעלה דכל זמן שלא חזר ותפסו אחר מהני התפיסה בכה"ג אף שלא נודע בשעת מעשה אי מצי לזכות לנפשו כיון דאיגלי"מ שהיה כן ע"ש ומכ"ש בנ"ד והרי הרב במכירתו היה בצעטיל מצוין הסך אלף ט' י"ב והמאגיזאן ואף שהיה נרשם בצעטיל על שמו של ראובן המשלח הרי כיון דחייב באחריות הוי באמת של משלח וכדאיתא בירושלמי סופ"ק דפסחים דלר"ש דגול"מ כממון דמי מותר להקיז דם בקדשים ולא הוי כמטיל מום בקדשים כיון שהוא שלו ואם כן חזינן דגם להקל נחשב כממונו ואם כן בחמץ דלכ"ע גול"מ כמ"ד הוי כשלו ועוד דגם אם כיתב לעכו"ם מי הוא בעל החמץ אין זה מעכב במכירה דאין שום נ"מ להעכו"ם הקונה של מי הוא החמץ לכן נ"ל להתיר הי"ש בפשיטות:

ובגוף דברי הפמ"א עקלה"ת סימן רמ"ג סק"ח וסימן שפ"ב סק"ב ותשובת בר"א א"ע סימן ק"א ותשובת גא"ד סימן ל"ט ובמק"א האלכתי. והנלע"ד כתבתי:

סימן קעח

להה"ב ההג"כ וכו' מו"ה יצחק פינטער נ"י
אבד"ק באקאווסק.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן ושמעון שכנים ולכל אחד בית בפני עצמו ובין הבתים מקום פנוי בערך ארבע אמות פחות מעט ובית ש' ארוך יותר מבית ר' ד"א ועתה ברצון ר' להעמיד לו בית הכסא בסוף ביתו במקצוע הסמוך למקום פנוי שבין ביתו ובין בית ש' שיהיה מכוסה וש' מוחה וע"ז הביא רו"מ מהא דסימן קנ"ה סל"ז דלהרמ"א בענין שאינו תדיר גם לכתחלה א"י לעכב עליו ובפ"ת בשם רע"א שדחה דברי הש"ך ופסק כהרמ"א וה"נ בזה ועוד דמבואר בבית דבזה"ז מדר"מ א"י למחות גם לכתחלה וכתב שיש א' החולק עליו דבזה"ז ליכא דר"מ וגם דהעיקר כהש"ך דלא כרע"א עכה"ד:

הנה בש"ע סל"ח פסק בפשיטות דגם בבית הכסא מכוסה יכול למחות לכתחלה והרמ"א לא הגיה עליו ונראה מזה דמודה להמחבר בזה אף דבסל"ז בענין שאינו תדיר חולק עליו אבל המעיין בבדה"ב שבב"י ימצא דשני הדינים שוים וצ"ל דהרמ"א סמך אדלעיל ובגוף הדין דסל"ז הנה בכנה"ג הגב"י אות מ"ג הביא בשם תשובת מהרש"ה שפסק כהמחבר והכנה"ג סיים דכן אנו דנים בכל יום ואני מצאתי בתשו' מבי"ט ח"א סימן ש"ה שפסק ג"כ כן ובתשו' פרח מט"א ח"א סימן מ"ח האריך לדחות ד' מהרא"י ופסק להלכה דיכול למחות לכתחלה גם בענין שאינו תדיר. אבל בעט"ל העיד שהמנהג פשוט כהרמ"א ופוק חזי מה עמא דבר ויש לומר דאין ראיה מחכמי הספרדים דגרירן תמיד בתר פסק הב"י אבל נוהגים כהרמ"א אבל העיקר נראה דגם לשיטת המחבר דבבית הכסא יכול למחות לכתחלה מכל מקום היינו אם על כל פנים לפעמים יצא ר"ר לשכנו אבל אם עושה בחפירה של כותלי אבנים סביב או של קרשים וגם מחיצות עבים טוחים בטיט משני הצדדים וגם סתום למעלה והפתח פתוח לתוך ביתו נראה דלכ"ע א"י למחות כלל וכמ"ש בתשובת מהרי"ט ח"א סימן ק"ח באמצע התשו' אחר שפסק דבביהכ"ס גם במכוסה יכול למחות לכתחלה סיים דהיינו אם מגיע לחבירו ר"ר אפילו אינו תדיר ואף על פי שהוא דבר מועט עד שירחיק או ירבה במחיצות עד שיסתלק הריח לגמרי מרשות חבירו ע"ש הרי דבכה"ג לכ"ע א"י למחות כלל אפילו לכתחלה וע' בס' קרבן תודה לשבת י"ז ב' בדין בורסקי דנהי דבזמן הש"ס היה צריך להרחיק היינו משום שהיו עושין מלאכתן בצואת כלבים והיה מגולה אבל בזה"ז שעושין במחילות טובות מכוסה סביב ואין מגיע ר"ר אין בידו למחות אפילו לכתחלה והביא שכן פסק גם בס' עמק הלכה ע"ש וה"נ בנ"ד:

ובפרט דהב"ח פסק בפשיטות דבזה"ז מדר"מ א"י למחות וגם בכנה"ג בהגה"ט אות ס"ב הביאו בפשיטות ונראה דאף דקיימא לן דנגד ד"ת לא אמרינן דדמ"ד וכמ"ש הש"ך בסימן ע"ג מכל מקום בזה דלהרמ"א גם לכתחלה א"י למחות ובדר"מ כופין לעשות ביהכ"ס הוקבע המנהג כהרמ"א ואין אחר המנהג כלום ואם כן גם בנ"ד כפי שכתב רו"מ שכופין אותו מדר"מ לעשות הביהכ"ס בודאי א"י למחות גם לכתחלה ובלבד שיעשה באופן שכתבתי ועיין בשו"ת מהר"ח א"ז סימן קנ"א שהעיר בדין חצר שותפין שא"י למחות בידו מלבנות ביהכ"ס דדמי לכביסה דבסוף פ"ה כ"ז ב' דאין דרכן של ב"א להתבזות ע"ג הנהר וה"נ אין דרכן של ב"א להתבזות לצרכיהן ברה"ר אלא שדחה דשאני הכא שמקלקל גוף הקרקע ע"ש ואם כן בנ"ד שעושה בתוך שלו ומסלק הריח יש לומר דעדיף מעשן שאינו תדיר מטעמא שאין דרכן של ב"א להתבזות בזה ולכ"ע א"י למחות ועכ"פ לדינא נראה דכשיעשה באופן שנתבאר לכ"ע א"י למחות. והנלע"ד כתבתי:

סימן קעט

להרב הה"ג וכו' מו"ה יחזקאל פרענקיל נ"י
רב בהוסיאטין בעהמח"ס דברי אברהם.

מכתבו מגלה טפח הגיעני וע"ד שאלתו בדין מי שקנה גינה מעכו"ם נטוע אילנות מורכבים כלאים אם מחויב הישראל לעקור האילנות שלא יהא כמקיים כלאים והביא דברי הח"ס חיו"ד סימן רפ"ח ובנה דיק על דבריו וגם ע"ד הכ"מ והאריך בזה ורוב דבריו העיר בשעה"מ שם ע"ד הכ"מ וגם ע"ד הח"ס כבר קדמו הגאבד"ק סקאלי בשו"ת ב"ש מהד"ב סימן קע"ו באורך מאד ובכמה דברים האמורים בשו"ת ב"ש הנ"ל קדמו בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סימן ש"ג וגם הביא דעת הבלבו דשוכר דמותר לקיים

נקים כלאים וכ"ה דעת הריטב"א קידושין ל"ט אך די"ל לומר דהריטב"א מודה דמדרבנן אסור אבל הכלבו מתיר לגמרי וע' מהרש"א סוטה מ"ג ב' דס"ל דליכא שום איסור במקיים כלאים כמ"ש בהגהת ק"ר שם ובלבוש מפורש דאסור מן התורה רק שאינו לאו מפורש והאריך שם ביישוב ד' הלבוש ע"ש באורך ועל כל פנים בדעת רמב"ם מבואר גם בהה"מ פ"א מהו"מ ומל"מ שם במה שהביאו מהתוספתא דמכות דמשייר חמץ ומקיים כלאים אינו לוקה לפי שא"ב מעשה ומוכח דעל כל פנים אסור מן התורה ובתוספתא דמכות מפורש דעובר בל"ת ואינו לוקה (וע' בהמ"פ על הירושלמי סוף פ"ג דמכות הי"א מ"ש בדעת רמב"ם בזה) והיכא דקנה הגינה דמי לקנה חמב"פ דלוקה דהקנייה הוי מעשה וע' בעקרי הד"ט חיו"ד סי' ל"ב אות י"ד שהביא בשם שו"ת דברי יוסף סי' י"ד שדחה דברי המקילים ופסק דהעיקר כהוראת הש"ע דאסור לקיים אילן המורכב:

ובדין אם ב"נ מוזהר בהרכבת אילן שהביא הש"ך סימן רל"ז סק"ג ובדג"מ שם זה כמה שנים מצאתי בהגמ"ר פ"ו דגיטין דמבואר גם כן דב"נ מוזהר בזה וע' בברכ"י שם באורך ובפרט דדין הרכבת אילן והרבעת בהמה שוים וגבי הרבעת בהמה מצאתי גם ברש"י ר"ה דף ד' א' ד"ה כלבתא וכו' וב"נ הוזהרו על כך וכו' ע"ש ובתשובת מהרי"א הנ"ל לא הביא מזה אבל הביא מבה"ג ובשאלתות דפסקו כן ושם הגי' דראב"י אמר כן ומשנהו קב ונקי וע' תשובת ב"א חא"ח סימן כ"ו גם כן בזה. וגם בדין ב"נ אם מוזהר באיסור מקיים כלאים האריך בתשו' מהרי"א שם והעלה להחמיר דגם אם אינו מוזהר מכל מקום כיון דהישראל מוזהר בזה לשיטות רוב הפוסקים מה"ע גופיה אסור לו למכור לעכו"ם אילן המורכב דאין לך מקיים כלאים גדול מזה והביא מהרא"ם בהלק"ט הל' כלאים דסובר דלוקה במקיים כלאים וגם בבאה"ג סוף סימן רל"ה רמז לזה ועל כל פנים איסורא איכא לכ"ע ואם כן במכירה עצמה הוי כמקיים כלאים ע"ש אבל דבריו צ"ע דכיון דבתוספתא הנ"ל מדמה לה ללאו דמשייר חמץ והרי בחמץ גם במוכר לעכו"ם בפסח למאן דמתיר בהנאה מקיים אביהו וכמו שהוכיח בשו"ת ב"א חלה או"ח סימן מ"א מהא דפסחים ל"ב ומהתוס' דף כ"א ועוד כמה מקומות ומדוע יהיה אסור בכלאים בכה"ג:

אבל בגוף הדבר אם ב"נ מוזהר בקיום כלאים לכאורה נראה דכיון דבכל שבע מצות ב"נ גם מה שאסור בהם מדרבנן ב"נ מוזהר בו כדאשכחן ביו"ד סימן כ"ה גבי אבר הפרוש דגם לב"נ אסור ודלא כהמל"מ פ"י ממלכים שנסתפק בזה ואם כן ה"נ בנ"ד אבל יש לומר דדוקא באותו איסור עצמו אבל קיום כלאים הוא איסור בפ"ע ואין ב"נ מוזהר בו וכדאשכחן בהא דע"ז תופסת דמי' דמבואר בתוס' ע"ז ס"ד א' ד"ה מסתברא וכו' משום דכתי' והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיי' ממנו כמוהו וביש'ראל נאמר ולא בב"נ וכו' ע"ש וגם בע"ז דברים שאין חיוב מיתה בישראל כניפוף וניבוק אין ב"נ מוזהר עליה ע' סנהדרין ס"ו וה"נ יש לומר בנ"ד אך לפי מ"ש הר"י בן מגש לב"ב נ"ד דאיסור מקיים כלאים בכלל גרע והביזרא דזורע הוי אם כן נראה דגם ב"נ מוזהר בזה:

ואולם בגוף הענין שהביא הכ"מ דברי הירושלמי רפ"ח דכלאים בהא דכלאי הכרם אסור מלזרוע ומלקיים וכו' כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים וכו' מה כר"ע דר"ע אומר המקיים עובר בל"ת אר"י הכל מודים שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל כשקיים על ידי מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה וכו' וביאר בזה דברי הרמב"ם וכבר תמה המל"מ מש"ס דע"ז ס"ד א' בהא דאין עודרין עם הנכרי בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעט התפלה שברוה הא מני ר"ע וכו' אי רבנן מאי אריא עוקרין אפילו קיומי נמי שפיר דמי דמפורש דלרבנן גם לכתחלה שרי:

וגם בלא"ה תמהו כולם ע"ד הירושלמי דלרבנן דלא דרשי דרשת ר"ע מנ"ל דאיכא איסורא כלל וע' בט"א למגלה י"ג באורך כ"ז וגם בגוף דברי רמב"ם ראיתי בתשובת רדב"ז ח"ה ללשונות הרמב"ם סימן ר' שביאר דעתו שכתב בה"ג שם ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו ואם קיימן אינו לוקה ובה"ו כ' דאסור להניח לעכו"ם שירכיב לו אילנות כלאים והרי בלא"ה אסור משום מקיים ומזה הוכיח דלהרמב"ם מותר לקיים הרכבת אילן ע"ש ולא ביאר שום טעם והוא תמוה דמ"ש זה מכלאי זרעים

ולכן נלע"ד לדון בדבר החדש דהנה בש"ס דשבת פ"ה א' חרחבי"א מאי דכתי' לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים גבול שגבלו ראשונים וכו' החורי וכו' שהיו בקיאין בישובה של ארץ וכו' וברש"י שם דמה"ט אסור ליטע סמוך למיצר להכחיש יניקת האחרת ובתוס' שם הקשו דאם כן הזורע כלאים ילקה ב' ובחולין פ"ב מוכח דבכלאים א' לוקה רק אחת ותי' דקרא איירי גם בהשגת גבול ממש והוי לאו הניתן לתשלומין לכן גם בכלאים אינו לוקה ועוד דהוי לאו שבכללות ע"ש ומבואר מדבריהם דאף דבקרא כתיב גבול רעך מכל מקום נלמד מזה גם בזורע כלאים בשלו דהוי בכלל השגת גבול ראשונים דאל"כ הו"ל להתוס' לתרץ דבחולין מיירי בכלאים בשלו:

והנה בהשגת גבול הרי מחויב בהשבה ועוד דקרקע אינה נגזלת ואם כן כיון דלאו זה דאינו לוקה משום דנכלל בו השגת גבול דניתן להשבון פשיטא דגם בכלאים מחויב להשיב גבול היניקה ואם כן מה"ע אסור לקיים כלאים גם לדידן משום דמשיג גבול ראשונים וזהו כונת הירושלמי דהכל מודים שהוא אסור אלא דאינו לוקה לדידן כמ"ש התוס' הנ"ל והא דסיים בירושלמי דבמעשה לוקה היינו כדסיים הירושלמי דהיינו במחפה דהוי זורע אבל במקיים לבד גם בעשה גדר אינו לוקה. ובזה מיושבים דברי רש"י בע"ז שם שכתב דגם לר"ע לא מיחייב רק בעשה גדר והמהו עליו שהוא נגד הירושלמי דגם לדידן חייב במעשה ולפמ"ש ניחא דלר"ע מחייב משום לאו דמקיים גופיה אם עשה גדר ולדידן דליכא רק משום השגת גבול אינו לוקה בעשה גדר גם כן רק במחפה דאיכא משום זורע (וע' בירושלמי פ"ד דכלאים ה"ד דמפרש רחב"א גופיה טעמא דמתניתין דהנוטע שתים כנגד שתים כו' משום דכתי' ארץ כנען לגבולותיה גבולות שבדו להם כנענים ואף דר"א בעי ילמדין מן הכנענים כבר כ' במרה"פ דהש"ס דילן סבר כרחב"א וכפי הנראה רחב"א לשיטתו אזיל ואם כן יש לומר דגם בירושלמי רפ"ח הנ"ל סבר הכי:

ומעתה לפ"ז א"ש הש"ס דע"ז הנ"ל דהתם הא מיירי בעודר עם הנכרי בשל נכרי ואם כן הרי בעכו"ם ל"ש לאו דהשגת גבול היכא דליכא משום גזל ול"מ לשיטת רמב"ם סוף פ"ט ממלכים דב"נ נלטוו על הדינים היינו רק להושיב דיינים פשיטא דהוי כן וגם לשיטת הרמב"ן שהביא הכ"מ שם דנלטוו בכל הדינים כישראל וכ"כ דעת רש"י בגיטין ט' ב' ד"ה חוץ וכ"ה דעת הרוקח סימן שס"ו (ומבואר שם דגם בעשיית מעקה ותיקון משקולת ולדקה ולקט שכחה ופאה חייבים ול"ל דהוי בכלל אביזריה דספ"ד וגזל וכה הראני בני הרב מו"ה לבי נ"י שהוא נגד הש"ס דיבמות מ"ז ומודיעין לו עון לקט שכו"פ וכ"ה ברש"י גיטין מ"ז א' ד"ה ולקטינהו ול"ע) מכל מקום הרי בהשגת גבול כתי' רעך וגם מבואר בספרי וטוש"ע חו"מ סימן שע"ו דדוקא בא"י איכא לאו זה משום דכתי' בארצך וגו' אשר תנחל וגו' וזה ל"ש בעכו"ם וגם הרי בב"נ לא ניתן להשבון ע' רש"י ותוס' עירובין ס"ב ואם כן בזורע כבר ל"ש זה וא"כ ברור דבעכו"ם ליכא גם בכלאים איסור זה (והא דירושלמי רפ"ח דכלאים הנ"ל היינו משום דמתניתין דהתם הא מיירי בא"י שהרי נקט גם כלאי זרעים דאינו נוהג בח"ל) ולכן קאמר הש"ס שפיר דלרבנן דר"ע ליכא איסור במקיים כלל וא"ש:

ולפ"ז נראה דבהרכבה אילן שידוע שאין ההרכבה מכחיש האילן אדרבא גורם הטבתו ושניהם נעשים אילן א' ויניקתם רק כשיעור אילן א' פשיטא דל"ש בזה השגת גבול ולכן מותר לקיימם מן התורה ולכן הוצרך רמב"ם להשמיענו דמכל מקום אסור להניח לעכו"ם להרכיב דאיכא איסור שבות כמ"ש הכ"מ שם ועוד דעכ"פ כ"מ בהרכבה בח"ל דליכא איסור במקיים וכמ"ש דמכל מקום אסור לומר לעכו"ם משום שבות ובזה נראה ליישב מה שהקשה ח"א הובא בשו"ת שו"מ בהא דיש חורש תלם א' ולוקה משום ח' לאוין דלפמ"ש רש"י בתמורה ד' דכהנים לקו בלאו הנל"ע אם כן ה"נ בלאו הניתן לתשלומין וכן בלאו שבכללות אם כן התם דמיירי בכהן לילקי נמי משום השגת גבול ולפמ"ש נראה דכמו בשל עכו"ם ל"ש ד"ז משום דרעך כתיב אם כן ה"נ בשביעית שהזרעים הפקר וגם דהקרקע אינו הפקר כמ"ש הר"ן בנדרים מ"ב א' וכ"ה בש"ס שם וכ"ה בנימוק"י פ' הזהב בשם הרשב"א בהא דהתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית דדוקא בשביעית דגוף הקרקע אינה הפקר משא"כ ביובל ע"ש מכל מקום הזרעים על כל פנים הם הפקר ול"ש השגת גבול רעהו וממילא דה"ה בשלו ל"ש לאו זה כיון דבקרא כתי' רעך

כו"ר

(שו"ר בט"א מגלה י"ג ב' שהוכיח גם כן בראיות דלרבנן דר"ע ליכא איסור כלל במקיים כלאים ע"ש בהורך בזה) וע"פ דברינו גם אי נימא דגם בהרכבה איכא משום השגת גבול מכל מקום על כל פנים דוקא בא"י עובר משא"כ בח"ל ואם כן מותר לקיים כלאי הרכבה וגם כה"ג בח"ל והא דמבואר בש"ע בשם דאסור לקיים היינו עפ"ד הרא"ש בהלק"ט דפסק כר"ע דלוקה גם כן ומכל מקום במכירה לעכו"ם גם בהערמה יש להקל כיון דלשיטת כמ"פ שרי לגמרי ולשיטת כמ"פ רק מדרבנן אסור ולשיטת כמ"פ הערמה גם בדאורייתא שרי ואני הארכתי בזה בכמה תשו' והבאתי מכמ"ק ובפרט מירושלמי פ"ד דיבמות הי"ב בסופה דר"ע הערים וקידש ש' נשים להאכילן תרומה בימי רעבון וגם הבאתי מירושלמי פ"ג דפסחים ה"ג וירושלמי פ"ז דשביעית ה"א וגם מש"ס דעירובין כ"ז דמבליע המעות וזהו הערמה בשל תורה וגם הבאתי מתשו' מיימוני לס' קנין סימן ע"ז דמבואר דאין להערים בשל תורה ומתשו' השב"ן ח"א סימן קל"ח ואכמ"ל:

אבל בגוף המכירה מלבד דאי נימא דב"נ מצוה בזה איכא משום לפ"ע אך בזה יפה כ' רו"מ דימכרו לעכו"ם שהוא לא ירכיב רק על ידי אחר והוי לפני דלפני אבל גם בלא"ה יש לדון בזה דהנה חתני הרב הגאבד"ק יאסוב מו"ה שמעון באבד כ"י העירני דלפמ"ש בטוח"מ סוף סימן רע"ג דשדה שי"ב כלאים הרי הוא הפקר מתקנת חז"ל והב"י תמה דב"ד מפקירין הנן אבל מעצמו אינו הפקר ובדרישה הוכיח כדעת הטור דממילא הוא הפקר וא"כ יש לומר דהשתא ליכא איסור במקיים כלל כיון דהוי הפקר ואני אמרתי דלפמ"ש הר"ן פ"ב דפסחים לענין דשיל"מ דאף דחמץ שעטה"פ אסור מדרבנן לא עשו חז"ל הקנסם רק להחמיר ולא להקל ע"ש וכן מצאתי ברש"י חולין י"ג א' ד"ה או דרבנן וכו' שלא אמרו חכמים דבריהם להקל מד"ת אלא להחמיר ולעשות סייג ע"ש וכ"ה בתוס' ב"ק ע"ט סוף ע"א ורש"י זבחים כ"ו א' ד"ה והתניא ועוד בכמ"ק ואם כן ה"כ חז"ל הפקירו לקנס ולא להקל עי"ז שלא יעבור באיסור תורה דמקיים כלאים:

ועפ"ז יש לדון דא"א למכור הכלאים כלל כיון דעל כל פנים אינו של הבעלים על ידי הפקר חז"ל אך דיש לומר דעכ"פ כשיעשה העכו"ם קנין חזקה יזכה מן הפקר ואם כן א"ל שטר וכסף כלל כדין זוכה מן ההפקר זולת כשימכור האילנות שאינם מורכבים כדי להרכיבם להלאה בזה צריך שטר אבל הדבר פשוט דשטר יהודי בני כשהתנה שיהיה מועיל וכמ"ש בחיבורי מש"ם לחו"מ סימן ק"ל וכן מצאתי בשו"ת תועפת ראם חחו"מ סימן י"ג דבדאיכא הוכחה שסומך על שטר יהודי סגי לכ"ע ע"ש באורך ובפרט בחזקה דקונה בלא שטר:

וכה ראיתי בתשו' רדב"ז הנ"ל שסיים דאי איכא שותפות גוי אפילו עומד ורואה שהגוי מרכיב כלאים שרי דשדך כתיב ע"ש וע' במחב"ר לאו"ח סימן רמ"ו שהביא בשם הרשב"א בשם' הבתים שסגר הדלת שלא ימעטו שותפות עכו"ם מקראי כה"ג רק במקום שדרשוהו חז"ל ומה שלא דקדקוהו הם לא נדקדק אנחנו ע"ש ואם כן ל"ע להקל בנ"ד בכה"ג. בו"ר דמלשון הדרישה סוף סימן רע"ג נראה דהתקנה של הפקר היה כדי שלא יעברו יוהר ול"ע כי הוא נגד כל הפוסקים:

אבל בעיקר ההרכבה כפי ששמעתי מאז רוב הרכבות אינם ממין בשא"מ ממש רק שלוקחים עד"מ מין תפוח טוב ומרכיבים בשל תפוח גרוע ובזה נראה דליכא איסור כלל ואף דבשו"ת נא"ד סימן י ב האריך להוכיח דגם בכה"ג אסור דלא גרע מאילן פירות באילן סרק דאסור והעלה דגם אילן סרק מוליא פירות הנה אני מצאתי בפיה מ להר"מ פי"ח דהלכות נ"ג בהא דתנן שדה שאבד בה קבר וכו' חוץ מאילן סרק שאינו עושה פירות וכו' וז"ל ואמרו חוץ מאילן סרק שא"ע פירות לא נכון מזה שיש אילן סרק עושה פירות לפי שהוא ביאר ואמר שהסיבה בהיתר נטיעת אילן סרק לפי שאינו עושה פירות ואין בו דבר בנהוס לו שמא יעמא עכ"ל הרי מפורש דאילן סרק אינו מוליא פירות כלל [א"ה בהמ"ח ע' ת"כ פ' בחקתי פ"א ועץ השדה יתן פריו ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות ת"ל ועץ השדה וגו' וע' רש"י פ' בחקתי שם וע' בהה"ח פ' בראשית עה"פ ותולא הארץ] והא דהתפוח וחזרד כלאים זב"ז היינו לפי שהחזרד אינו מין תפוח הראוי לאדם כלל ועמג"א סימן ר"ג סק"ב וכן מצאתי בא"ז הל כלאים סימן ר"ס שהביא גם כן דברי הירושלמי בהא דאין מרכיבין אילן סרק על אילן מאכל וכתב ע"ז דסרק היינו שאינו עושה פירות וכדאיתא במד"ר פ' שופטים רק עץ אשר תדע זה עץ מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק והא דפליגי בפ"ה דכלאים מ"ה איזהו אילן סרק היינו רק במבטל תחת נפנו ע"ש שביאר באורך וע' בשו"ת ב"א תא"ח סימן כ"ז שביאר היטב דברי הירושלמי פ"א דסוטה דסרק בעץ מאכל דוקא במבשא"מ אסור אבל במינו אף שהאחד אינו עושה פירות שרי להרכיבם זב"ז והוכיח מהירושלמי שם דס"ל דתאנה שחורה בלבנה שרי דהוי מין א' ע"ש וזהו מקורו של הרמ"א סימן רצ"ה ס"ו וע"ע בירושלמי פ"א דכלאים ה"ז ונה"ש שם דמפורש כן ויש להביא ראיה מהא דחולין קל"ו ע"ב דלב"ה תורמין מתאנים שחורות על לבנות אבל ל"ע מש"ס דכריתות י"ט ב' רי"א אפילו מתכוון ללקט וכו' תאנים שחורות וליקט לבנות וכו' ור"י פוטר וכו' ור"י כמי לא פטר אלא מן מינא למינא אבל בחד מינא אפילו ר"י מחייב וכו' ומוכח דשחורות ולבנות תרי מיני נינהו אבל בדף כ' ע"א מסיק דלר"י שחורות ולבנות חד מינא נינהו וע' תשו' פמ"א ח"א סימן ו' שהביא מפ"ב דתרומות מ"ד דשחורות ולבנות חד מינא ותמה מחולין קל"ו הנ"ל דלת"ק לא נחלקו ב"ה בד"ז והוי כשתם ואחר כך מחלוקת ותמה מזה על הרמב"ם וש"ע יו"ד סימן של"א סי"ג שפסקו כסתם משנה הנ"ל ולענ"ד י"ל כהא דכריתות כ' הנ"ל ופסקו כר"י ובפרט דגם מירושלמי דכלאים ודסוטה הנ"ל מוכח כן אבל יש להעיר מירושלמי פ"א דחלה בהא דסבר ריב"פ שמנחת העומר בא מכוסמין ושבולת שועל ושיפון ופריך אלו מן דאמר תאנים שחורות עלי שמא אינו מותר בלבנות אלא שחורות אמר לבנות לא אמר והכא שעורה אביב אמר שבולת שועל אביב לא אמר ומדפריך אלישנא דקרא מוכח דלא הוי טעמא משום דבלשון ב"א לבד יש חילוק וס"ל דגם בלשון תורה יש לחלק כן וכמ"ש התוס' ביבמות ע"א דבדליכא הוכחה למדין מלשון תורה ללשון ב"א וה"ה להיפוך ואם כן יש ראיה דשחורות ולבנות תרי מיני נינהו אבל יש לומר דשא"ה שאמר בפירוש שחורות אין לבנות בכלל וכהא דשור שחור ושור לבן דנזיר ל"א דודאי חד מינא נינהו ואפילו הכי אין לבן בכלל ועל כל פנים לדינא שחורות ולבנות ופירות גרועים שבאותו מין עם היפים שבהם לאו כלאים נינהו ואם כן בהרכבות כאלו יש להקל גם לכתחלה ואם ההרכבות גם במבשא"מ אז יש לעשות על ידי מכירה לעכו"ם שאינו מרכיב בעצמו וכמ"ש רו"מ וזאת ידע כי האילנות המורכבים שנתאחדו כבר כאחד עד שאין ההרכבה ניכרת בהם בלא"ה יש להקל כמ"ש בליקוטי ח"ס סימן כ"ה דבכה"ג לכ"ע ליכא איסור מקיים בכלאים וע"ש עוד בדיני הרכבה על ידי עכו"ם.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קפ

להרב המאה"ג וכו' מו"ה שמואל דוד הכהן נ"י

מו"ץ דק' חוסט. בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שלא היה לה ווסת קבוע ובני' הדסים לעיבורה אירע בבבקר אחר חשמיש שבלילה נמצא על כתונת שלה כמה כתמים ולא נודע אם היו גם מקודם והביא מתשו' מא"נ ול"ש שפסקו דא"ל כפרה כיון דאין חיוב לבדוק כתמים וגם הביא בשם על"ל בשם אב"א ותשו' ד"ח סימן כ"ח שהקילו בכעין זה ובפנ"א בשם תשו' רמ"פ סימן כ"ה בכה"ג בדין מינקת וכש' מ"נ בקו"א חולק על המא"נ דכיון שהיתה יכולה לבדוק ולא בדקה הויא שוגגת ולא אנוס והביא ראיה מהא דנשאת ע"פ עדים ובא בעלה דחייבת בקרבן וכן הקשה בתי' רז"ה ורו"מ תי' דשא"ה דעדי נשים א"ל דו"ח ומבואר בראב"ד ומכל מקום הטעם משום דדייקא ומינסבא ואם כן מה"ע חייבת משום דהו"ל לדקדק עכ"ד:

הנה, אם כי יפה כתב אבל מה יענה לכל הסוגיא דיבמות ל"א ב' דמייתי מהא דכתב לשם מלכות וכו' איבע"ל לאקרויי לגיטא ובפרט מהא דהכונס יבמתו וכו' וכל עריות שאמרו וכו' איבעי לה לאמהוני וכו' ועוד מכמ"ד דמוכח מכל הסוגיא דהיכא דאפשר בבדיקה אף דליכא חיובא לאמתוני אפילו הכי לא הוי אונס ואולי מכל מקום לענין קרבן מיחשב כאונס ולכאורה יש ראיה מרש"י נדה ע"ז ב' ד"ה זו מוכיחה קיים וכו' חטאת כפרשה עכ"ל. ויש לומר דשא"ס דתקנו בדיקה למסרות לכן הויא רק שוגג דהו"ל לראות

לראות את הצד משא"כ בזה"ז דליכא טהרות והנה במ"נ הביא שם עוד ראיה מפסחים ע"א שחטו ונמצא מום וגם בטרפה בגלוי חייב ומוכח דכיון דהיה יכול לבדוק הוי שוגג ולא אונס ורו"מ לא השיב ע"ז ולענ"ד יש לומר דהתם כיון דמדינא צריך ביקור מכל מום ואם היה מבקרו היה רואה טרפות שבגלוי לכן הוי בכלל שוגג ונראה לי ראיה מפורשת להקל מהא דפי"ב דפרה מ"ד המזה מחלון של רבים ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין פטור מקרבן מחלון של יחיד וכו' חייב ופי' הרמב"ם ורע"ב דכיון דס"ט ברה"ר טהור ואינו מחויב לחקור הוי אונס ולא שוגג ע"ש הרי מפורש דהיכא דאינו מחויב לבדוק הוי אנוס וזהו דלא כמ"ש הנו"ב מ"ת יו"ד סימן ל"ו לחלק בין נמצא טעות מעיקרא או לא דהא גם התם היה טעות מעיקרו ואפ"ה מקרי אונס:

שוב ראיתי בשו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן ס"ח שהביא השואל מהא דפסחים ע"א הנ"ל והוא הוכיח מיבמות נ"א הנ"ל דגם באנוסה דמתי הו"ל למיעבד ואפילו הכי חייבת בקרבן וגם בעשה על פי בית דין חייב היחיד קרבן והביא בשם המבי"ט בק"ש שהוכיח מהרמב"ם דדוקא היכא דטרוד במצוה הוי אנוס אבל בדבר רשות אף שא"ל לבדוק הוי רק רשות ע"ש והא דיו"ד קפ"ה טעמא משום דאסור לבדוק שלא יהא לבו נוקפו עכת"ד ולא הביא דברי הפמ"א וגם לא הביא ממשנה דפרה הנ"ל ובעכל"ל כמ"ש רו"מ דהתם שאני דהו"ל למידק טפי וגם לפי דבריו דדוקא במקום מצוה יש לומר דגם בבעילת אשה דמקיים עונה או שמחת אשתו הו"ל טרוד במצוה וגראיתא בפסחים ע"ב ואף דדוקא באיש משא"כ באשה כמו שכתב בהפלאה כתובות כ"א יש לומר דכיון דהאשה משועבדת לבעלה גם היא טרודה במצוה מקרי דאף דאשה אינה חייבת בפו"ר מכל מקום קעבדה מצוה כמ"ש במל"מ פ"ה מאישות בשם תשו' הר"ן ועוד דהיינו כל זמן שלא נשאת אבל אחר שנשאת הרי משועבדת לבעלה:

ועל כל פנים לדינא נראה כדעת המא"נ וכמ"ש ראיה ממשנה דפרה וע"ע בש"ג רפ"ב דשבועות בדין מינקת שמצאה דם שלא נודע בשעת תשמיש שפסק גם כן דא"ל כפרה וגם בתשובת מהרמ"ל סימן ב' מבואר כדעת מא"נ [שו"ר בשי"ע לסימן קפ"ה סימן ב' וסימן ז' א' שהחזיק בדעתו ודהא מהא דפי"ב דפרה דשא"ה דס"ט ברה"ר טהור והוא תמוה למעיין]:

ומ"ש רו"מ להקשות ע"ד הר"ן בחי' לסנהדרין פ"ד דבאיסור לאו בשוגג א"צ כפרה מהא דחו"מ סימן רל"ד ונזיר כ"ג באכל בשר חזיר דצריך כפרה וכ"מ מתוס' ב"ק כ"ה הנה כבר נשאלתי בזה מח"א מכבר ועלה בידינו דבאיסורי אכילה לכ"ע גם שוגג צריך כפרה וכהא דמתעסק בחלבים דחייב שכן נהנה וע' בכריתות כ"ה רע"ב דלר"א חייבים אשם תלוי על הנבלה ואנן לא קיימא לן כן (וע' ברמב"ן עה"ת וברא"ש ר"פ ויקרא שכ' גם כן כהר"ן הנ"ל) וע"ע בתוס' שבועות ג' סוף ע"א בד"ה מהן לחיוב וכו' יעו"ש בבוה"ד שכתבו גם כן דבשוגג עבד איסורא ועיין תוס' יבמות פ"ט רע"ב שכתבו דדוקא במזיד איכא נשיאת חטא לא"ה תרומה משא"כ בשוגג מזה נראה כדעת רמב"ן ור"ן הנ"ל ואח"ז מצאתי בשו"ת שע"ל חא"ח סימן ק"ח ק"ט שכתב ג"כ כן דבאיסורי אכילה לכ"ע גם שוגג צריך כפרה אלא שלא הביא ממקומות הנ"ל. והנלע"ד כתבתי:

סימן קפא

להרב המאה"ג וכו' מו"ה **משה יהודה אפטער** נ"י ראבד"ק טארנא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו אודות הכלים הצבועים הנקראים גלאזע געשיר ורו"מ שמע מאיזה סוחרים אשר רוב המלוי שהגלייז מבחוץ יקפוץ באיזו מקומות מהכלי ודרכם ליקח צבע שמעורב בו גם ספירטוס מי"ש ובזה יצבעו המקומות הנקלפים שלא יהא ניכר הפגם ולכן יש לחוש להשתמש בהם לפסח אך לפי דבריהם גם כשמתערב הספירטוס בהצבע נפסל מאכילת כלב ויש לומר דאף דאסור באכילה תוה"פ מכל מקום בטל ברוב כמ"ש הח"י סי' תמ"ב סקי"ט ואין זה בכלל מבטל לכתחלה דהא אינו מכוון לבטל אך דיש לחוש לפמ"ש החוו"ד סימן ק"ג דהיכא דלא נכרת גוף האיסור אלא שעירב בו דבר מר ולכדונה אם יחזור ויתקן אותו בתבשיל חוזר

לאיסורו אך שצידד להקל משום שכבר נתייבש כהא דיו"ד סימן ס"ט סעיף ט' בהג"ה דבשר יבש יש להתיר אף בכ"ר הרי שהדם שהוא לא כשנתייבש כאלו כלה ואבד מן העולם עכת"ד:

הנה במה דסיים אפשר במ"ש דנתייבש מותר כהא דסימן ס"ט הנה בש"ך סקמ"א מבואר דאין היתר אלא משום דאיכא ס' לנגדו וע' בפר"ת סוף סימן ק"ה שהביא מתוס' ורא"ש ע"ז ל"ג בענין הדם שנותנים בביבול המלח דאזיל לאיבוד והיינו בצירוף האש וע"ש בס' יד"י סימן ס"ט סקל"ט באורך ואני מצאתי ברוקח סי' תי"ח בשם הרא"מ שהתיר בבשר יבש אבל רבותינו אסרו דחוזר ומתלחלח ודמי לחרסו של זב דזבחים פ' התערובות וקנקנים של נכרים תוך יב"ח דאסורים ע"ש ומבואר מזה דא"א להתיר כלים שנבלעו בהם משקים מטעם יובש וכל טעם הרמ"א בע"כ רק משום דבכה"ג איכא ששים כיון שאין לחלוחית דם בעין ואם כן בנ"ד אין מקום להקל עי"ז והרי בפ"ע דכלים מ"ה בחרסים שבלעו משקין טמאים ונפלו לאויר תנור טמא שסוף משקין לצאת וע' בר"ש פ"ד דמכשירין מ"י וכפי' הרא"ש שם בזה ואין חילוק בין אם שהו איזה זמן או לא ואפילו בישן יב"ח לא התירו אלא ביי"נ כמ"ש בתשו' הרשב"א וגם כבר חלק הפמ"א ע"ד הח"ל והעלה דבכלים הטעם שמור לעולם ע"ש ולכן אין מזה שום צד להקל וגם אי נימא דבמלח מקילין מפני יובש הדם מכל מקום בכלי בודאי אין להתיר מטעם זה כדמוכח מכל המקומות הנ"ל וע' תשו' פמ"א ח"א סימן כ"ג שהביא כמה ראיות דהטעם בכלי אינו מתייבש ע"ש:

ומ"ש רו"מ מדברי החוו"ד סי' ק"ג והביא סמוכין נמ"ש דבנסרח בעצמו גם בחזר והושבח מותר הנה אני מצאתי מפורש כדבריו בריטב"א לע"ז ל"ט א' ומצאתי במשה"ב להרשב"א (דף ק"ג ב') בהשמטה שבסוף בית שני אחר שער ה' שביאר דבליעה שאב"י אינה כנבלה מסרחת דאם כן קדרות בפסח למה ישברו וכלים שאב"י למה מגעילין הרי גם גופו של חמן שיצא מתורת אוכל כגון שחרכו קודם זמנו או פת שעפשה ונפסלה מאכילת כלב אינם אסורים כלל אלא הבלע אינה כנבלה מסרחת אלא שפוגם קצת תערובתו ולכן אינו אוסרו וגבי חלתות אינו פוגם דחורפיה מחליא ליה לשבח ע"ש היטב ומבואר דס"ל דבחרכו קודם זמנו מותר גם באכילה גם כשהוא בעין ואולי י"ל דכונת הרשב"א דדומיא דבליעה שבקדרה שמתערב בתבשיל גם בגופו של איסור שחרכו קודם זמנו שרי אפילו באכילה ומזה מוכח כדברי הח"י שהביא רו"מ דבטל ברוב ובמה שפקפק רו"מ דמכל מקום אם אחר כך משביח אוסר לענ"ד אין להחזיק ריעותא דכל ספירטוס ומיני צבעים פוגמים בתבשילין ועוד שכבר כתב בשו"ת דברי חכמים שבשד"ת סימן ל"ג שהובחן בכמה נסיונות שהכלים הללו אין בולעים ופולטים כלל ככלי זכוכית ממש ואף שא"א להקל למעשה דגם בכלי זכוכית מחמירים לפסח וגם בשאר איסורים כיים שם דשמא יש פאבריקען שעושים באופן אחר מכל מקום על כל פנים כמה ספיקות יש בזה ומכל מקום מספיקא להקל ולדעתי יש להכריז להגעיל כלים כאלו קודם פסח ובצירוף הגעלה יש להתיר בכה"ג ובפרט שהוא רק חשש מבהו ונטלפ"ג ואותן כלים שהסוחר מביא מהפאבריק עצמה ויודע שלא נקלף מהן כלום ולא נמשחו בצבע אין צריך להגעילן.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קפב

להרב הנ"ל:

ובדבר מה ששמע מהסוחרים חשש על ענבים היבשים הנקראים ראזינקעס שדרכן ליקח שק ראזינקעס ותוחבין למים רותחין שיפלטו קצת טעם בהמים ומזה עושין יין המתוק ראסטער והסוחרים המבינים מכירים בהם איזהו מהם הושמו ברותחין והגם דיש לומר דסתם כלים אב"י וגם מסתמא יש לזה כלים מיוחדים כמ"ש ביו"ד סימן ל"ו גבי זנגביל אך שחוששים אולי משימים איזו דבר חמץ בהמים שעי"ז יפלוט טעם המתיקות עכת"ד שאלתו.

הנה אני שמעתי גם כן מסוחרי פה"ק זה איזה שנים כי יש נמוקים מן האיי ליזמעה והם בלא חשש שום שרייה וביטול

ויש גם מן האוי ליפרא ועליהם יש חשש שרייה הנ"ל ובכל שנה אני מפרסם על ידי פתקאות לא בדרך איסור אבל כל מי שרוצה להשמר מחשש חמץ לא יקחו אותם שמן האוי ליפרא ובעיקר הדין הנה אם באנו לחוש מחשש משהו הרי קי"ל דספק משהו לקולא ואחזוקי איסורא לא מחזקי' כמ"ש הד"מ ומג"א סימן תמ"ז סקכ"ו וגם הרי מבואר בש"ך יו"ד סימן פ"ג סקי"א דהיכא דאחזוקי איסורא לא מחזקי' אפילו בדאיכא לברורי לא מבררינן וע"ע בט"ז סימן קמ"א סק"ב דגם בדאיכא סד"א לא מחזקי' איסורא בדליכא חז"א ע"ש היטב ומכ"ש בחשש דרבנן ואם באנו לחוש שמא מערבין דבר חמץ עד שאין ס' כנגדו מלבד דגם בזה יש לומר דלא מחזקי' איסורא אף גם יש לומר דהא מבואר בב"י סימן תמ"ז וז"ל ומ"כ השיב ר"ת על כלים המחומצים שמבשלים בהם העכו"ם מי תותים אין לחוש אפילו אין להם כלים מתוקנים לכך חדא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד דהא טעמי להו כוליה שתא וליכא טעם חמץ עכ"ל וה"נ בנ"ד ואף שהד"מ אות ח' חולק ע"ז ורמז למ"ש שם אות ה' אבל גם שם הוא חומרא בעלמא וגם דוקא אם אין להם כלים מיוחדים אבל בנ"ד דמסתמא יש להם כלים מיוחדים וגם מסתמא אין המים חמין עד שהיס"ב דאם לא כן היה ניכר בהלימוקים שכבר נתבשלו ומסתמא הוא רק בכ"ש ואין יס"ב וכל החשש שמא מערבין בהמים איזו מין חומץ וכדומה וגם זה רק בכ"ש דאין להחמיר קודם פסח נראה דגם הד"מ מודה דבכה"ג לא מחזקינן איסורא וגם שסמכינן על מה שבכל השנה אין טועמים בהלימוקים והיין הנעשה מהם שום טעם חמץ ואפילו במלתא דלא רמיא סמכינן להקל בכה"ג כמו שכתוב בתשו' רמ"א סימן כ"ד לענין שמן זית ובשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ב באמצע התשובה כמך להקל בכה"ג והביא מתשו' הרשב"א שבב"י סימן תמ"ז לענין מי תותים (ואין זה מתשו' הרשב"א אלא בשם מ"כ כמש"ל) וגם בתשו' ספר יהושע סימן ס"א מבואר להקל בכה"ג וכ"ה בתשו' ח"ס יו"ד סימן קי"ז ולכן אין לחוש בזה רק לחשש משהו וכבר נתבאר דאין להחזיק איסור ועוד דגם אם היה חשש הרי אין אוכלים הלימוקים עצמן בפסח אלא ששותים היין ובלא בלא הרי קיימא לן דאינו חוזר וניעור ולכן מדינא יש ללמד להקל אבל מכל מקום יש להחמיר בהם ומלבד חשש חמץ יש לחוש שהיין המהוה מהם אין לו עוד דין יין כיון שכבר הוציאו מהלימוקים מעט טעם מתיקותן וכן אני נוהג לפרסם בעירי בפתקאות קודם פסח וגם כל השנה יש חשש שמא אין לו דין יין מטעם הנ"ל: והנלע"ד כתבתי

סימן קפג

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה אלעזר הלוי אייבשיץ נ"י
אבד"ק סטערדין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שבגלילותיכם נהגו לאכול שמן היוצא מגרעינין הנקראים ראפס או רזעפאק ובתחלה טוחנין הגרעינין בריחים שלהם ונעשין כקמח גס ועב ואחר כך נותנים הקמח לתוך כלי ברזל עגול ומסבבין הכלי עם הקמח על האש עד שהקמח נעשה רותח וקלי כמו קאווע קלוי ואחר כך נותנים הקמח תחת מכבש ברזל והשמן יוצא וקודם פסח מנקרין הריחים ושאר כלים וכמה רבנים מפקפקין שמדברי הד"מ ורמ"א סימן תנ"ג משמע שאין היתר רק להדליק שמן מקטניות אבל באכילה אסור ויען כי הוא שעה"ד ומניעת שמחת יו"ט כי עיקר מאכלם בכל הגליל רק השמן הזה כי בזמן הוא ביוקר גדול וכמה רבנים הנהיגו היתר לכן יצא רו"מ לחפש לדדי היתר דדוקא בדבר שעושין ממנו טיבול לאכילה או מעשה קדרה הוא בכלל גזירת קטניות דאתי לאחלופי אבל מין הראפס אינו עומד לשום מאכל ולא לשום טיבול רק לצורך השמן לכ"ע אינו בכלל הגזירה ומותר באכילה ואף דבתה"ד סימן קי"ג מבואר דגם שמן זרע שומשמין וקנבוס מותר להדלקה ומשמע דלאכילה אסור שם מיירי בנפל מים על הקטניות והזרעים מפני שלותתין אותם וכדומה בזה איכא גזירת קטניות וכ"ה בש"ע הרב סימן תנ"ג ס"ה דאפי' במיני קטניות לא נהגו אלא איסור אכילה אם נפלו עליהם מים שכיוצא בהם בחמשה מיני דגן אסור וכו' עכ"ל אבל בלא נפל עליהם מים דגם במיני דגן שרי ועוד האריך בזה:

הנה בגוף הדין כבר הבאתי בהגהותי לאו"ח סימן תנ"ג (שנדפסו לא כביר בארץ הגר בתוך ספר אר"ח) בשם שו"ת יוס"ד להגאון מהרש"ק ז"ל שבספר נדרי זריזין סי' א' בשם הגאון בעל ב"ש אהרן נהג לברור קו"פ כשמין ולטחון ולאפות מצות לפסח באמרו בגזירת קטניות ל"ש אלא בגוונא דאסור בחמשה מינים אבל מה דשרי בה' מינים לא יהא טפל חמור מן העיקר ובהקדמת שו"ת טוטו"ד מהד"ק הוסיף לחזק ההיתר והעיד שבק' ראווא נהגו כל החסידים בזה מטעם הנ"ל וגם הבאתי מהפמ"ג סימן תמ"ד בא"א סוף סק"ב דבע"פ מותר לאכול מצה של מיני קטניות ומוכח דס"ל גם כן כן ואולי ס"ל דגזירת קטניות אינו אלא בפסח ולא בע"פ אבל הוא דוחק לחלק כן וע"ע בתשו' ח"ס חאו"ח סימן קכ"א מ"ש בזה ובאמת שבתה"ד סימן קי"ג שהביא גם רו"מ מבואר דמיירי בנפל עליהם מים וקרוב לודאי שנתחמצו וכתב שם עוד וז"ל וכן דרש אחד מהגדולים דמותר לשתות חרדל שמערבין אותו בתירוש מבושל וכובשים בו ענבים ואף על גב דבסמ"ק אסר החרדל באכילה כמו שאר מיני קטניות וכה"ג שהוא מעורב וכבוש בתירוש ודאי נתחמץ דאי אפשר שלא נתערב בו מעט מים ואז מחמיצין לכ"ע ואפילו הכי התיר לשתות הואיל ואינו מן ה' מינים הבאים לידי חימוץ ולא חיישינן למ"ע וכו' או וכו' דלמא איערב בהנהו קטניות מה' מינים דכל הני חששות לא חיישינן אלא לאסור באכילה אבל לא לשתות וכו' עכ"ל. אבל יש לומר דהיינו שהתיר לשתותן גם אם ודאי נתחמץ אבל לאכלן הרי אסר הסמ"ק החרדל באכילה ומוכח דמיירי שלא נתחמץ בעודו בעין דאם כן למה לו להתה"ד לומר שנתחמץ בכבוש מפני שנתערב בו מעט מים הרי יש לחוש שמא כבר נתחמץ מקודם כשנפלו עליו מים ובפרט לדעת השל"ה שבמג"א סימן תמ"ב סק"ו דגם בנתגגב כבר יש חשש מים עם מ"פ דממהר להחמיץ:

אך דמכל מקום יש לומר דדוקא אם עכ"פ באו עליו מים ואם תמצא לומר דגם בלא באו עליו מים משום דשמא נתערבו בו משאר מינים ואתי לאחלופי אבל בכה"ג שעשו מזה שמן מן הלחלוחית היוצא על ידי כתישה הרי בטל בלא בלא קו"פ והרי בשו"ת באר יצחק סימן י"א העלה להקל לעשות י"ש מקטניות ובלבד שיברור יפה ויטחנם קו"פ ודלא כהגמ"א ע"ש ולכן הגם שבשו"ת ב"ש חיו"ד סימן קע"ז מחמיר בשמן הנעשה מהאגזיק כיון שעושין מן הזרע שבראשו והם גרעינים דלא גרע מזרע קנבוס שכתב בתשו' מהרי"ל סימן כ"ה דלשיטת הסמ"ק דחרדל אסור הכי נמי בזה מכל מקום יש לומר דהיינו בנעשה על ידי שרייה במים וכדומה אבל בכה"ג דנ"ד דגם אם היה נעשה מן ה' מינים כבר לא יהא טפל חמור מן העיקר וכה"ג כתבו התוספות בחולין (צ"ז א') ד"ה שאני חלב וכו' בשם הר"מ דכיון דשומן הגיד לא מיתסר אלא מדרבנן דגזרו ביה משום גיד כשאין הגיד אוסר גם בו לא החמירו וכו' ע"ש והכי נמי בנ"ד ובתוספות ע"ז ס"ו א' ד"ה מכלל וכו' דמכל מקום אין לאסור נטל"פ שלא יהא טפל חמור מן העיקר דבלא במינו אינו אסור אלא אטו מינו ע"ש ובתוספות עירובין ס"א ב' ד"ה ראב"י וכו' דכיון דלא גזרו בכותי אלא אטו נכרי להכי לא חמיר מעכו"ם ולא גזרו בחד ואף על גב דאיכא סברא להחמיר טפי בכותי מכל מקום שרי יעו"ש בסוה"ד וע"ע פ"ז דשביעית מ"ב דנראה דפליגי ר"מ ורבנן בהך סברא אבל הרי אנן קיימא לן כרבנן וע"ע ברש"י כתובות כ"ב ב' ד"ה כנגד ותוספות נזיר ל"ו ב' ד"ה וכזית ותוספות חולין מ' ע"א ד"ה הא דאמר ויש לדון בזה מהסוגיא דזבחים ס"ג א' ומנחות ט' ע"א ורא"ש פנ"ה סי' ל"ז ור"ש פ"ג דמע"ש מ"ו וש"ס יומא ג' סוע"ב וע' תשו' מיימוני לספר קנין רסי' י"ג ועוד מכמ"ק ואכמ"ל ומכל מקום במקום שנהגו איסור אין רצוני להתיר אבל במקום שנהגו להקל בזה יש להם ע"מ שיסמכו:

ומ"ש רו"מ מהא דסי' תס"ג בדין והיקת שנעשה משמן וקמח שכתב רמ"א רק משום דהוי מ"פ ומוכח דשמן מותר יש לומר דמיירי בשמן זית וכבר הבאתי בהגהותי בשם שאילת יעב"ץ להקל דלא כהדגמ"ר: והנלע"ד כתבתי.

סימן קפד

להרב וכו' מו"ה אליעזר מארדער נ"י מו"ץ ד"ק ניסקא הסמוך לרישא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במוזג יין שהי"ל יין במרתף בכמה חביות והיה לו מינקת (הייבער) של פסח של זכוכית והיה תלוי שם גם הייבער של זכוכית חמץ והשאילו לעכו"ם ג"י קו"פ והוליא עמו י"ש מחביות והחזירו וטעו ביום ב' ש"פ ושריקו בהמינקת של חמץ יין מכמה חביות ומסופקים אם היה המינקת יבש אבל זאת נודע שהיה תלוי שם כבר יותר מג"י:

הנה לענ"ד אין לחוש כלל שמא היה עדיין לח וראיה ממשנה פ"ד דמכשירין מ"ט הממלא בקילון עד ג' ימים טמאין וכו' ובר"ש ורא"ש ורע"ב פי' דלכולי עלמא בשהמא עד ג' ימים מתנגב הקילון מן המים הנמשכין דרך שם והביא מהתוספתא דגם ר"ע מודה בשתמא ע"ש וגם לפי' הר"מ שם יש לומר כן ע"ש ותבין ונודע דבקילון המונח בשוה לארכו אפילו של עץ וחרס קשה יותר להתנגב מכשהוא תלוי ופיו למטה ובפרט של זכוכית ואף דיש לומר דגבי הכשר דבעינן שיהא טופח על מנת להטפיח מתנגב בג' ימים מה שאין כן בנ"ד מכל מקום מלשון ניגוב משמע דמתנגב לגמרי והן אמת דמהרא"ד וכ"מ רפי"ג מטו"א ה"א משמע גם כן דהתם תליא רק בנגבו שלא יהיה על מנת להטפיח מכל מקום גם מסברא נראה דבנ"ד בג"י נגב לגמרי ובהגהותי על הא"ח שנדפסו בארץ הגר בסימן תס"ז אות ל"ו הבאתי מדברי הרא"ש פ"ב דע"ז סימן כ' שדעתו נוטה דאין כלי פולט בלונן בפחות ממעת לעת אפילו משהו ונחשב בעיניו לדוחק לומר שפולט משהו להלהר ע"ש ומכל שכן בנ"ד לענין זכוכית דמדינא גם בפסח שרי ורק מלד חומרא מחמירין בו א"כ פשיטא דאין להחמיר בלונן עכ"פ ולכן יוכל להתיר היין:

והנלע"ד כתבתי

סימן קפה

להרב וכו' מו"ה דוד שיף נ"י מו"ץ ד"ק זמיגראד.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שיש לו מלאכת פאבריק מן (רויסלעך) דגים קטנים מעובדים עם חומץ ומכר הכל כדין והפאבריק שלו במדינת פרייסען והי"ל גם על הבאהן רוסען ומכרם גם כן אבל הנאמן שלו היושב בהפאבריק שלח לאדם אחד חמשים חביות רוסען אשר בלוואתו שלוה לשלוח לו על ידי באהן נשלחו לו בלא שום אדראן אלא שעל ידי שלא נכתב האדרעשע כהוגן לא נלקחו מהבאהן וגם לא מכרם בהשטר מכירה ולכאורה החמץ של הישראל המוכר אף שהלוקח קבלם על אחריותו על ידי שלוה לשלוח לו והוי כהוליא על פיו מכל מקום לא זכה בשום קנין ורק האחריות היה על הקונה או על הפערוואלטונג מהבאהן אבל רו"מ לידד מפני שכתב בהשט"מ שאם נשאר איזו חמץ הכל במתנה להנכרי הקונה מעכשיו אגב קרקע והודיע זאת להנכרי עתה קודם שקנה מאתו בחזרה החמולים וגם הרי ביטל חמצו ועשה שטר מכירה וגם הוא משועבד להבאהן בתורת משכון עכת"ד שאלתו:

הנה מ"ש שנכתב בהשטר מכירה שהנשאר יהיה במתנה הס המוכר קרא נוסח השט"מ בפיו לפני הנכרי הקונה ואמר גם לשון המתנה בודאי יש להקל דגם לשיטת המק"ח דבשתם מוכר חמץ הוי כאין מינו ידוע מכל מקום בנ"ד הרי כבר נוכר לו ממין זה עלמו וגם דברי המק"ח תמוהים דהא באומר נכסי לפלוני קנה כמ"ש בח"מ סימן רי"ח סכ"ד וכ"ה בתשו' רע"א מ"ת סימן ז' וכ"פ בתשו' שו"מ מ"ת ח"ד סימן י' אלא שלא הביא ראיה הנ"ל וכ"ה בנוסח שט"מ מהגאון הקדוש ר"נ אדליר שהדפיס הח"ס מוכח דס"ל כן וגם מהפמ"ג סוף סימן תמ"ח מוכח כן. אבל אם לא קרא בפניו השט"מ בנוסח המתנה אין שום תועלת במה שנכתב כן בהשט"מ דבמטלטלין אין שטר קונה כלל גם בישראל גם למש"פ כמ"ש ברש"י ב"ק ע"ט ומכל שכן לנכרי דגם בקרקע אין שטר עושה קנין כמ"ש בתוספות קידושין י"ד אלא דאם הקונה שלוה לשלחם הוא ישראל כיון שהנאמן שלחם ע"פ לוואתו ושלימותו יש לומר דההגבהה ומשיכה שעשה הנאמן זכה הקונה בהחמץ דגם במשיכת מוכר עבור הלוקח דעת המבי"ט בתשו' דמהני וגם לשיטת השע"מ חו"מ סימן ר' החולק עליו ואני בתשו' להרב אבד"ק זאליסטשיק הארכתי הרבה בכמה ראיות אבל בנ"ד שהנאמן של השוחר עשה זאת יש לומר דלכ"ע מהני אבל באמת גם בזה יש עיקולי ופיסורי דכיון שהוא שלוחו של מוכר והאפטרופוס שלו וידו כידו לא יוכל להיות שלוחו של לוקח וע' בש"ך רסי' קפ"ה ובנה"מ שם ובקצה"ח סימן קכ"ה סק"ד ובמח"א הל' שלוחין סימן ד' ושו"ת פרשת מרדכי חחו"מ סימן ט' בהורך בכ"ז ובפרט אם היה הקונה עכו"ם הרי אין זכיה ושליחות לעכו"ם וגם יש לומר דהנאמן לא נתכוון לזכות ללורך הקונה וגם מסתמא לא הגביה בעצמו אלא על ידי שלוחים ואולי על ידי עכו"ם ולכן אין לסמוך על זה:

וגם מ"ש רו"מ שהיה כמשכון ביד הבאהן אין בזה שום לד סמיכה כמ"ש בשע"ת ע"ד שו"ת ארבעה טורי אבן וע"ע בתשו' שו"מ מהד"ק ח"ג סימן ר' מ"ש בזה. סוף דבר שבאם קרא השט"מ כולו בפני העכו"ם וגם ענין המתנה במה שנשאר ממנו יש להקל בפשיטות ואם לא קראו נראה דכיון דהחומץ אינו חמץ בעין אלא תערובות ובפרט הבליעה שנכנס בהדגים הרי גם בדבר המעמיד ולטעמא עבידא יש להתיר בהפ"מ על ידי השלכת הנאה כמ"ש בח"י סימן תמ"ב סקט"ז וע"ש בא"ר שדחה דברי הח"י ולדינא מסיק דבדיעבד שרי ע"ש ואף דבשו"ת נטע שעשועים סימן ח"י חולק על זה מכל מקום סיים לגדר להקל לענין חמץ שעבר עליו הפסח וכ"ה בשו"ת הש"מ סימן ט"ו וע' בשו"ת פרי תבואה סימן ל"ב כמה לדדי קולא וע' שו"ת בי"ל יו"ד ח"א סימן קל"ז ומ"ש מדברי הרא"ן שהביא בתשו' ח"ס חאו"ח סימן ק"ז ע"ע בתוי"ר יו"ד סימן קי"ב בשם תוספות דפסחים ו' ע"ב בזה ומכל מקום בנ"ד שהי"ש שנתהוה בו החומץ יש בו הרבה חלקים ממינים אחרים נראה להתיר על ידי השלכת הנאת דמי החמץ שבהחומץ וע' בשו"ת דברי חכמים סימן ק"ח ובהגהותי לאו"ח הבאתי מדברי כמה מחברים ועכ"פ אין בו יותר מחלק א' מט"ז חמץ ויוכל להקל כן למכרם לעכו"ם ובהשלכת חלק א' מט"ז מהחומץ שבו ואף שהמק"ח סוף סימן תמ"ז לידד להקל גם באכילה כבר העלה במגן האלף שם דבנתערב קו"פ במבשא"ת אין להתיר אלא בהנאה לכן כ"ל כנ"ל:

והנלע"ד כתבתי

סימן קפו

להרב וכו' מו"ה מרדכי טודרוס ראזענוואלד נ"י אבד"ק דובענקא מהוז לובלין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שיש לו באר נובע היטב סמוך לביתו ששאב ממנו מים בחג הפסח וביום ז' של פסח שאבו משם מים להתבשילין ללורך יו"ט ושכנו המים דרך בגד עב ואח"ז הלך אחד מבני ביתו לשאוב משם מים ומלא בהדלי חתיכת לחם תיכף בעלייתו מהבאר ורו"מ התיר התבשילין דלענין פירורין סמך ע"ד המקילין גם בתוה"פ על ידי סינון בבגד עב כמ"ש הרב בש"ע סימן תמ"ז ובקו"א לסימן תמ"ב להקל בשע"ד ונגד חשש כבוש מעל"ע סמך על שו"ת טטו"ד תליתאה סוף סימן רי"ד דבבאר שהמים נובעים כל שעה נוקררים המים ול"ש בהו כבוש עכת"ד:

הנה במה שהביא מהטטו"ד ראיתי בשד"ח מע"ר חו"מ סימן ד' אות ט"ו שהביא בשם ס' רוח חיים שהעיר בסברתו ודחה עפ"ד הט"ז סימן תס"ז סקי"ז דמיירי במים שבבאר וכתב דאם שהה מעל"ע לכ"ע אסור ולענ"ד מלבד דיש לומר דמ"ש הט"ז ונראה דאם שהה מעל"ע לא קאי על דין הבאר אלא בשהה במים שבכלי ותדע דאם לא כן למה ליה למימר דאפשר בהרוקח ס"ל כהרשב"א דלונן אוסר הרי יש לומר דהרוקח חשש

שמא

שמא היה כבוש מעל"ע אם היו מחזיקין שהיה בהבאר ובע"כ דליתא אבל יש לומר דסבירא ליה דספק כבוש מותר ולא מחזיקינן מזמן לזמן בצונן ודלא כהמג"א סקי"ט וכמ"ש בחידושי רז"ה להוכיח כן מהט"ז ביו"ד סימן ק"ה סק"ג ומסי' תס"ז סקי"ז הנ"ל דחולק על המג"א ע"ש וזהו כמ"ש וגם אם לא נימא כן מכל מקום הרי בט"ז יו"ד סימן קל"ה סקט"ו נחלק באמת עם הנה"ך בשם בדין כבוש לסירוגין אם כן יש לומר דהט"ז לשיטתו שם דמחמיר גם בכבוש לסירוגין לכן גם בבאר אסור מה שא"כ לשיטת נה"ך וכדבריו פסק המנ"י כלל כ"ד בשם חותנו וע' במש"ז דסי' ק"ה בזה אם כן גם בבאר יש להקל. ומ"ש עוד השד"ח שם שמדברי תשו' בנין עולם שהובא בפת"ש סימן תס"ז שכתב דבבאר יש לומר דאין מחזיקין בצונן מזמן לזמן מוכח דאיכא דין כבוש הנה לדעת הב"ע הרי בלאו הכי מותר משום דאין מחזיקין מזמן לזמן ובעיקר דין כבוש בסירוגין הנה גם בשו"ת מעיל צדקה סימן ל"ה פסק בפשיטות דאם נחלפו המים וגם בהוציאו כרגע וחזר והכניסו באותן מים עצמן יש להקל ע"ש וע' בעקרי הד"ט ליו"ד סימן ז' אות י"ט שהביא כן בשם הגו"א בשם קבלה מחכמי מגנצה וע"ש בשם ח"א קבלה ממהר"ם פרזבינגלאלי דגם בנעגע המים בינתים לא הוי כבוש והוא מפקפק ע"ז ועכ"פ בבאר שמים חדשים נובעים ומתערבים יש לומר כדעת מטו"ד וע"ע בזכל"א יו"ד אות כ' ושם ח"ג אות כ' בזה באורך. אבל מכל מקום קשה לסמוך ע"ד הט"ז בזה כיון דגם מים הראשונים מקודם המעת לעת עוד מעורבים שם דיש בהם שיעור כבישה אין לנו להמציא להקל על ידי שגם מים חדשים הנובעים מעורבים בהם והראוני בחמ"ד הלכות תערובות סוף סימן כ"א שנסתפק בדבר זה אך יש לצדד דכבר האריך בש"ם להקלה"ח ש"ג פ"ה דכיון דלא אמרי' כל הטומאות כשעת מציאתן אלא בתרומה וקדשים אין להחמיר בחשש משהו בחמץ מזמן לזמן ע"ש ובע"כ דטעמא משום דהכא ליכא חזדמע"ק שאין המים בחזקת בדוקים כמ"ש בפמ"ג ופתחי נדה והובא בהגהותי לאו"ת אם כן במים אף דגם במי גשמים יש לומר גם כן שהם בחזקת בדוקים כשירדו מהעבים דחטים בעבים אף שנזדמן כן כדאיתא במנחות ס"ט מכל מקום לא שכיח כלל אבל מעת שנפלו בארץ שמא היה שם חמץ בנהר או בבור וממל"מ כמו דאין מחזיקים להקל הכי נמי ל"מ חזה"ת ממקום למקום אבל בבאר הנובע הרי בגידי הנביעה שבמקום הבאר המים בדוקים שוב איכא חזדמע"ק להיתר ואין להחזיק מזמן לזמן ובזה יש לקיים הוראת תשו' בנין עולם שבפת"ש הנ"ל ולכן יש לקיים הוראת רו"מ ואין לערער עליו (ולפמ"ש הל"ש בחי' דינים סקע"ב דדוקא בדרבנן אין מחזיקים ממל"מ אבל בדאורייתא מחזיקים אם כן יש לומר דלהקל מחזיקים ממל"מ גם בדרבנן כמ"ש כה"ג הש"ך ביו"ד סימן ש"ג סק"ד וכ"ה בר"ן סופ"ב דכתובות ובכ"מ פי"ד מעדות ה"ג אם כן יש לומר דמהני שפיר חזקה דמעיקרא של מי גשמים ויש להקל גם מזמן לזמן ודו"ק ועתוס' חולין י"א סוע"ב בד"ה לר"מ וכו' אדרבא העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהיה חולין במעי אמו וכו' ע"ש אף שהוא כעין חזקה ממל"מ והעירני לזה ח"א ויש לחלק בין חזקה דדינא לחזה"י וע' בשעה"מ פ"ט מטו"מ ובו"ת אמרי אש חיו"ד סימן י"ב מהא דחולין ע"ז ב' ויבמות ל"א ובכורות מ"א וע"ש מ"ש בזה):

סימן קפז

להרב הה"ג וכו' מו"ה מנחם שלמה אבענד נ"י
אבד"ק נעמרוב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שגירש אשתו בשנת תרל"ח בשם יעקב כי כן היה נקרא בפ"כ ונשא אשה אחרת ואחר כמה חדשים כתב לרו"מ שנקרא להורה בשם יעקב יוסף וכוונה העלים שם זה לנקום בה את נקמתו במעות שנתן לה לקבל גט ורו"מ הרעים עליו עד שבא וגירשה שנית ועתה נזדמן לה שידוך ונשתדכה והחתן רוצה שתנשא לו מיד תוך ג"ח מן הגט השני ואם לאו יחזור בו מהשידוך ורו"מ צידד דכיון שכבר נשא אשה אחרת ובזה"ז יש חדר"ג גם החולקים על ר"ת שבתוס' גיטין ל' וש"ע א"ע סימן י"ג ס"ט מודים להקל והנה בגוף השאלה כבר האריך בשו"ת מאיר נתיבים סימן כ"ו באחד שמסר מודעה מקודם על הגט והעלים שם אחד בכוונה והעלה דשם שנקרא בכ"כ דינו כחניכה שהכל קורין בה דכשר בדיעבד וגם לכתחלה יש לצדד דכשר ובדבר המודעה הרי ביטל כל מודעי ואף שאומר שבכוונה העלים שם א' דברים שבלב אינן דברים וגם האמע"ר ואף שבט"ג בליקוטי שמות אות ג' לא רמז לדברי מא"ג והניחו בצ"ע וכפי הנראה כונתו להא דמבואר בסימן קכ"ו סכ"ב בלא כתב ווי"ן הארוכין דאם הבעל ערער ואמר שנתכוון לבטל פסול וע"ש כמו בשם עיטור ובנ"פ ס"ק ס"ה וע"ע כה"ג בתשו' שרא"מ ח"א סימן ס"ו ונו"ב מ"ת א"ע סימן ק"ט אבל הנה גם בתשו' רח"כ סוף סימן ס"ג מיקל בכה"ג משום דהאמע"ר ובתשו' חא"ש סימן ל"ד וסימן ר"א העלה דדוקא היכא דשינה בגוף הכתיבה וניכר לכל מהני הערעור מה שאין כן בהעלמת שם אחד וגם בתשו' שו"מ תליתאה ח"א סימן ע"ז העלה כן ותדע שהרי בכל שאר מקומות שמבואר בפוסקים דכשר בדיעבד כגון בלא כתב שם אביו וכדומה לא נזכר בשום מקום שיהא מועיל ערעור הבעל וע' בשו"ת ברכת יוסף חא"ע סימן ס"ג אות כ"ב כ"ג שהעלה דגם הט"ג שהניח דברי מא"ג בצ"ע היינו היכא שמסר מודעה מקודם אבל בלא מודעה לכ"ע יש להקל והביא מפסקי מהרא"י סימן רי"א דהיכא שנשבע שאין לו שם אחר לכ"ע כשר וגם היכא שהעלים שם אחד ואומר שהיה מוכרח להציל ממונו על ידי זה אין חשש ע"ש היטב ואם כן בנ"ד שנשא אשה אחרת ואיכא חדר"ג אין לחוש לערעורו כלל וגם העליתי בתשו' אחת להרב וכו' אבד"ק קאלביעל נ"י דלא מהני ערעור הבעל אלא בערער מיד אחר הגט אבל בעבר יום או יומים אחר שנתבטל אמהלאתו ושתק לכ"ע אין חשש והבאתי ראיה מש"ס דכתובות פ"ג ע"א מסתברא מלתא דר"י בעורר אבל בעומד מגופה של קרקע קנו מידו ופירש"י דבעומד יום או יומים ושתק ואחר כך ערער ל"מ דהשתא קהדר ביה ולמדיהו לטעון כן והבאתי מתשו' הרשב"א שבב"י חו"מ סימן סט"ז שהביא מהש"ס הנ"ל לנידון שלו וגם הבאתי מתשו' רשד"ם חו"מ סימן שכ"ג ושער אפרים סימן קל"ג שכתבו כה"ג ע"ש ואם כן כיון שנשא אשה אחרית קודם הערעור וגם אחר כך עברו כמה חדשים ושתק לכ"ע אין לחוש לערעורו ולכן לע"ד בחנם החמיר רו"מ שיגרשנה שנית ואם החמיר כן לצאת מחשש איסור תורה עכ"פ אין להחמיר בזה לענין חשש הבחנה דרבנן כיון דמדינא לא היו צריכים לגט שני כלל גם מחשש לעז וגם החולקים על ר"ת מודים בזה ויפה פסק רו"מ

סימן קפח

להרב הה"ג וכו' מו"ה שמעון צבי ווייגער נ"י
אבד"ק קריפמש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שרגילה בזיבת דבר לח לבן והרגישה בימי טהרתה ולא בדקה וגם היא נו"נ ונוסעת בדרך עם אנשים ואי אפשר לה לבדוק כלל אפילו בכהוגן ורו"מ הביא דברי החכ"א ופת"ש סימן ק"צ סוף ס"ק ק"ג שצידד להקל ובשו"ת ב"ש ח"ב סימן ל"ו חולק עליו וסיים דנשתקע הדבר ולא יהיה נאמר:

והנה מ"ש הב"ש מדברי הראב"ד בבעה"נ דרוב דמים באשה טמאים וגם לשיטת רז"ה הוי סד"א ולהחמיר לענ"ד ליתא דהא כל טעמו של החכ"א משום דבאשה זו שרגילה בזיבת דבר לח ובדקה כמ"פ ונמצאה טהורה אם כן הרי איכא באשה זו רובא להיפוך והרי מבואר במהרש"א פ"ק דכתובות ובב"ש א"ע סימן ס"ח סק"ג דהא דתלינן בבוגרת בדם בתולים משום דדם נדה שלא בשו"ו לא שכיח ובעכ"ל דהא דבהרגישה שלא בשו"ו ולא מצאה כלום טמאה משום דאין דרך אשה להרגיש שלא בשעת ווסתה אבל באשה זו שדרכה להרגיש זיבת דבר לח ויש לנו במה לתלות כמו דתולין בבוגרת בדם בתולים כן הכי נמי תולין בנ"ד בליחה לבנה שדרכה לצאת ומ"ש עוד בשו"ת ב"ש מהא דנדה נ"ז ע"ב דפריך לשמואל מהא דבמניעות והיסטות הלך אחר הרוב וע"ש ברש"י ותוספות והא הו"ל לאוקמי בהרגישה ולא בדקה דאם רוב פעמים רואית דם טהור טהורה ואם רוב טמא טמאה ג"כ לק"מ

לק"מ דהתם הא ברישא דברייתא דעל בשרה ועל חלוקה מפרש בש"ס דמיירי בלא הרגשה ואם כן גם סיפא מיירי דומיא דהכי בלא הרגשה לכן הוצרך הש"ס לשנויי דכיון דרוב ימים בהרגשה חיישינן שמא הרגשה ולאו אדעתה ולעולם מיירי בלא הרגשה ומצאתי בשו"ת תפארת צבי להגאבד"ק גלוגא וה"ה חיו"ד סימן ל"ט שהעלה דבאשה שרגילה לראות ליחה לבנה בשעת הרגשה דיש להקל גם בהרגישה ובדקה ולא מצאה כלום וגם התה"ד מודה בזה וכתב שם גם כן דכיון דעל פי רוב מוצאת ליחה לבנה וזיבת דם אינו מצוי שלא בשעת ווסתה תולין ברוב ע"ש וע' בתשו' ד"ח ח"א סימן ל"ד וח"ב סימן ס"ו שהעלה גם כן דאם בדקה כמ"פ היטב ונמצא מראה טהור דיש להקל וגם בשו"ת שע"ל להגאון מדעעש סימן קל"ח שפסק גם כן דאם בדקה ג' פעמים ונמצאת טהורה גם בתוך ספירת ז' נקיים יש להקל בכה"ג:

סימן קפט

להרב הנ"ל.

ומה שאל בדין אשה שלא היה אפשר לה לרחוץ פניה של מטה בהפסקת טהרה ולא רחצה ובדקה והתחילה לספור ז"נ והביא בשם ש"ע להקל בדיעבד וביוס"ד להגאבד"ק לבוב חולק עליו ומחמיר וביקש מעמדי להודיעהו חוו"ד והנה במי נדה שם כתב מסברא דכיון שהיתה נקיה בבדיקה מה איכפת לן במה שלא רחצה ואף דבג' ימים הראשונים אין תולין בכתם היינו כיון דיש שינוי שמצאה כתם שלא היה בתחלה אבל אם היא מלוכלכת כמו שהיתה ואין ריעותא לפנינו אין חשש ומ"ש הרמ"א דדי אם רחצה פניה שלמטה היינו לענין למנות לכתחלה ז' נקיים וא"ל לחזור וללבוש לבנים אבל בלא רחצה פניה שלמטה וכבר מנתה ז' נקיים סגי בבדיקה לבד עכ"ד:

והנה מ"ש דגם במלוכלכת אין חשש הנה בשו"ת ח"ש הנספח עם הר המור סימן ז' הביא בשם רב אחד שלידד דמ"ש הרמ"א דבעינן שיהא החלוק בדוק ונקי הוא לאפוקי אם אינה יודעת אם היא בדוק דאז אם תמצא כתם תטמא אבל ביודעת שאינו נקי אין חשש והוא דחה דהא מבואר ברוקח ומרדכי וב"י דתלבוש חלוק נקי כדי שיהא ניכר אם תראה עוד וגם בתוה"ש כתב שלא יהא הבגד צבוע מפני שלא יהא הדם ניכר לכן פסק שם דגם בשעה"ד אין להקל בכה"ג ואם כן הכי נמי בנמצא לכלוך דם בבשרה אבל בלא נמצא לכלוך בבשרה אלא שלא רחצה לדקו דברי המ"כ להקל. ומ"ש ביוס"ד דהרמ"א הכריע כדעת האגור להקל בשעה"ד ליתא דהתם מיירי לענין חלוק בדוק ונקי ולא נחלקו כלל לענין רחיצה ומ"ש ראיה מדברי המ"ד וש"ך סי' קנ"ט דגם בשו"ע צריכה לרחוץ בחמין שהוחמו מאתמול וכו' ליתא דהתם מבואר דמותרת לרחוץ בצונן אלא שהחמירו ע"ע שלפעמים ירחצו בחמין שהוחמו ביו"ט והיינו משום דהוי לכתחלה אבל אם כבר ספרה איזו ימים אין להחמיר לדחות טבילה בזמנה ובאמת שנעלם משניהם דברי הלבוש וד"ח שעל הרא"ש פ"י דנדה אות כ"ז דבדלא אפשר שאין לה מים כלל סגי גם בלא רחיצת מים כלל וכעת מצאתי בסד"ט סקי"ג שהביאו גם כן וכה הראני הרב וכו' בעהמח"ס משמ"ש כ"י גם ראיה מדברי הט"ז סוף סי' שפ"א דמוכח כן ולפמ"ש בסד"ט שם דיכולה לרחוץ במ"ר יש לעשות כן בלא נמצא מים ועכ"פ בדיעבד שהתחילה למנות ז"נ אפילו רק יום אחד א"צ להתחיל שנית כדעת הש"ע:

סימן קצ

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה שלום נאבעל נ"י
אבד"ק ברעזוב.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד שבא לפניו באחד ששידך את אחותו יתומה בהרשאת אמו עם בחור אחד ונתחייב לנדן עבורה חמש מאות כ"כ ואחיו סיפר להמחותן שהנדן יהיה מבית הנשאר בעזבון אביהם המנוח וימכרו הבית או ישכירוהו על כמה שנים ויקבלו שכר דירה מקודם והבית הוא בשותפות עם עוד איזו אנשים והם חכמים ומתנהגים עם היתומים שלא כדת ועל ידי זה לא יוכלו להשיג שום קונה או שוכר והעיקר יען כי הבית הוא בטאבילאציע על שם אבי אביהם וצריך הוצאות להשיג טאבילאציע על שמם ואז היה נקל להשיג קונה ולכן רוצים היתומים שיתן אבי החתן מאה ר"כ על הוצאת טאבילאציע ואז ישיגו קונה ויסלקו מזומן או שיכתבו ויחתמו חלק בית על הזוג בשווי חמשה מאות ר"כ עם עסקא ועוד איזו זמן מקודם רצתה אם הכלה לנתק הקשר יען כי נודע לה כי החתן אינו יכול ללמוד כפי שחשבה והמחותן אבי החתן כבר ידע אז את כל הנעשה מעסק הבית ועכ"ז עשה כל טצדקי על פי פקודת הרה"ל מס"ג שגזר אומר על היתומים ונתקיים אז השידוך בתקפו ובשלמותה מחדש מהחתן להכלה וכן מהכלה להחתן ואם כן יש לומר דידע ומחל ואבי החתן רוצה לנתק הקשר ורוצה רק במזומנים:

הנה כבר הביא רו"מ דברי שו"ת הר המור סימן ל"ו שהובא בחיבורי סימן ר"ז סע"ו וגם משו"ת חסל"א חו"מ סימן מ"ב דהחיוב לסלק במזומנים דוקא ולא בשוה כסף ומ"ש רו"מ דבשו"ת הר המור כתב לסניף שנותן לו רק לבטחון המעיין ימצא שכתב זה לענין אם היה תנאי מפורש בשוה כסף דמכל מקום אם נותן רק לבטחון לא מהני מה שאין כן בסתם ובפרט שנכתב בפירוש לסלק במזומנים וגם בשו"ת משיבת נפש להגאבד"ק פלאצק סימן ס"ד מבואר כן לדינא וכן פסקתי כמ"פ. ומ"ש דבנ"ד ידע ומחל הנה הגם דנתינת שבועות מחדש מהני שפיר להוכיח על ריצוי כמ"ש בתשו' עבוה"ג סימן ע"ד ובב"מ סימן כ' פקפק קצת אבל בנ"ד ליכא הוכחה כלל שנתרצה בזה דאולי היה סבור שיתפשרו עוד או שהאחים יקנו חלקה או ימצאו קונה אחר על חלקה וכל מחילה נגד חיוב שבשטר צריך שתהיה ברורה בלא ספק וכמ"ש הרשב"א והובא בב"י אהע"ז סימן ל"ג דמן הסתם כל ספק במחילה מוקמינן לשט"ח בחזקתו אף שבא להוציא ע"ש היטב והבן:

ואולם הנה בתשו' רלב"ח סימן קל"ד ובתשו' לחם רב סימן ר"ב מבואר דאם הנותן שוה כסף נותן גם ההוצאה הנחוץ לצורך מכירת השוה כסף נחשב כמזומן ומבואר שם דגם בנותן בשוה כסף גם התוספת הזה סגי ע"ש ואם כן הכי נמי בנ"ד אם יתנו לה בהבית גם דמי הוצאה הנחוצה בזה לפעול הטאבילאציע ובזה יהיה נקל למכירה אין להחתן רשות לנתק הקשר. וז"ז אין מקום לחייב המחותן בקיום הקשר רק באופן הנ"ל:
והנלע"ד כתבתי

סימן קצא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה שמואל דוד פרידמאן נ"י
מו"ץ ד"ק חוסט בארץ הגר.

מכתבו הגיעני זה איזו ימים ולאשר הקיפוני כמה טרדות לא הניחוני לעיין במכתבו וגם עתה באתי בקצרה ע"ד שאלתו בדגים שנמלחו בכלי בשר ב"י ושהה שם מעת לעת בצירו ואחר כך גללו הדגים בחמאה ות"א אסר הדגים משום דכבוש מעת לעת כמבושל והציר הוי ד"ח כמ"ש הש"ך רסי' ק"ה ומחליא לשבח והוי טעם ראשון של בשר בהדגים ואפילו בכלי בשר שאב"י יש לאסור בלא הפ"מ ורו"מ חולק עליו:

הנה מ"ש רו"מ דגם לשיטת המג"י החולק על הש"ך סי' ס"ט סקס"ח וס"ל דציר הוי ד"ח היינו במלוח הרבה כדי להתקיים לאורחא אמת שכ"ה במג"י שם להדיא ובש"ך סימן ל"ו סקט"ז חולק גם כן בענין המלח דדוקא במלוח הרבה הוי ד"ח וכ"ה במג"א סימן תנ"א סוף סק"כ וגם בעיקר מחלוקת הש"ך והדרישה כבר הביא הבינ"א דברי או"ה דמבואר כהש"ך אך דבנ"ד היה כבוש מעל"ע וע' בתשו' מהר"ם שיק סימן קל"ד ותשו' כת"ס סימן ע"ב דתלו לה בפלוגתת ראשונים:

אבל מ"ש רו"מ מהש"ך סימן ל"א סקט"ז בדין טהור ללול בגם מלבד מה שראיתי בס' יד"י שנדפס מחדש שהשיג בארוך
ע"ד

ע"ד הש"ך בזה אך גם הרי כבר העלה בח"ד סוף סימן ס"ט דהעיקר לדינא כטעם ב' שכתב השע"ד דהא דאין מליחה לכלים משום דאין המלח נכנס בחלקי העץ ולא משום דטהור מלוח וטמא תפל ע"ש ואם כן יש להאל בנ"ד דהוי גם כן נ"ט בנ"ט:

ומ"ש רו"מ דבנ"ד היה נ"ט בנ"ט מקודם שהרי נבלע הבשר על ידי רוטב וכמ"ש הח"ד רסי' צ"ה הנה זה כמה שנים כתבתי בגליון שבדרישה שם בד"ה ובעט"ת וכו' כתב וז"ל וזה שייך דוקא בטעם היוצא מן הקדרה וכו' אבל כשמבשל תחלה בו בשר אף שהיה בו מים מ"מ כיון שנמחה גוף הבשר במים הרי המים הוא כבשר והן נבלעין בקדרה וז"ש רבינו בסוף סימן זה וז"ל ונאסרה היורה מממשות הבשר מנגיעה שנוגע בה וכו' ולא אמרינן שנכנס תחלה במים עכ"ל ומפורש דלא כהח"ד וכ"ה בב"י בשם שע"ד בד"ה והיכא וכו' משום דיש בה ג' נ"ט בנ"ט מן הבשר לקדרה וכו' וע"ש דמיירי שאכלו בהם רוטב של בשר וגם אחר זה כתב דדוקא שאין מלוכלכת במרק וכו' ובבדה"ב השיג דדוקא בממשות בשר ולא במרק ע"ש וכפי הנראה נחלקו בסברת הח"ד [ואחר זמן רב נדפס ספר יד"י וראיתי בו בסי' צ"ד סקי"ט שהרגיש בזה והביא בשם כנה"ג שדחה דברי בדה"ב וכתב דרוטב הוי כבשר ממש וגם הביא בשם רש"ל באו"ש מפורש דלא כהח"ד ע"ש], וע"ע במרדכי פכ"ה סי' תש"ו דמבואר שם גם כן כלשון השע"ד הנ"ל שבב"י:

ומ"ש הח"ד ראיה מתוס' זבחים וכ"ה במהרמ"ש חולין שם יעוין בצ"א חולין קי"ב שהשיג על זה וגם דחה דברי הח"ד ואני בתשו' אחת הבאתי בזה מדברי הכ"מ פ"ו מפהמ"ק דמקלת ל"ש דין ממעט באכילתן והבאתי דברי הצל"ח פסחים י"ג ושעה"מ סופ"ו מפהמ"ק מרש"י בכורות ס"א ודברי הח"ס סי' קי"ד ופלפלתי הרבה בזה ואכ"מ ועל כל פנים לדינא ודאי אין להקל כהח"ד ובפרט בבשלו ד"ח דמבואר ברמ"א סי' צ"ה ס"ב דגם בכלי שבשלו בו בשר אסור ומוכח לסי' הח"ד דגם אחר שהיה ב' נ"ט קודם שבשלו הד"ח אפילו הכי מחליא לשבח ואם כן ממ"נ א"א לצרף ד"ז בנ"ד אי נימא דהגיר הוי חריף:

וגם מ"ש רו"מ בשם איזו מורים דיש לשער בכף שאכלו רוטב בשר כפי ערך המדומע ועפ"ז לידד גם בנ"ד הנה לפמש"ל דברוטב דינו כבשר נראה דה"נ בנ"ד וע' בהכ"א כלל מ"ו שהביא בשם או"ה דאין לשער ברוטב כפי המדומע וזה כמה שנים דאיתי דבריו וביארתי דברי או"ה בע"א ומצאתי אחר כך בחמ"ד הל' בב"ח סי' מ"א שביאר דברי או"ה כדברי והביא גם מד' מרדכי פכ"ה סי' תרל"ז וע"ש סי' תרל"ה. ומכל מקום נראה דבתוחב כף לרוטב י"ל דשמא נגע בבשר ולא רמיא אדעתיה גם י"ל דהשומן צף למעלה והשומן דינו כבשר עצמו כדאיתא בחולין ק"ח ב' מאי רוטב שומנא ופריך הוא עצמו יטעמנו עו"א וע"ש ברש"י דהיינו שומן שעל המרק ע"ש ולכן קשה להקל בזה (ועמש"ל סי' ר"ז באורך קצת בזה):

ומ"ש רו"מ מדברי פמ"ג באו"ח דסתם כלי יש שלשים בתוכו הנה גם במחה"ש סי' תנ"ו סק"ח מבואר כן ואני הבאתי בנוק"א ראיה מתוס' חולין ק' ע"ב במ"ש דלהר"א ניחא דגם ביורות גדולות י"ל שהגעילום ב"פ וע' פלתי סי' צ"ד סק"ט דמוכח מזה דעל כל פנים יש בתוך הכלי קרוב לערך ח' פעמים נגד הכלי וע' בשו"ת שו"מ מ"ק ח"ג סי' כ"ז מהא דב"מ מ' דמוכח דהכלי חלק ששית ועמש"ל סי' צ"ג בזה. אבל לומר שיש שלשים פעמים החוש מכחישו ואני בחנתי ונסיתי כמ"פ וראיתי דא"א להמציא בזה כלל תמידי והכל לפי עובי וגודל הקדרה ולפעמים היה רק ה' או ששה פעמים ולפעמים קצת יותר. הנה השבתי לו על כל פרטי הצדדים שצידד רו"מ בזה כאשר ביקש מעמדי ובגוף הדין לדקו דברי רו"מ להקל בנ"ד:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קצב

להרב החריף וכו' מו"ה יהודה ליבוש-מונק נ"י בווארשא.

מכתבו הגיעני ובדבר אשר שאל על השמטת הרמב"ם הא דאמר אביי בבבא קמא (ק"י) דמהדרנן במהניאן נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשים יכולים להוציא מידן שנאמר איש אשר יתן לכהן לו יהיה ואמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הו"א מהדר ליורשים מ"ט אדעתא דהכי לא יהיב ליה והרמב"ם השמיט ד"ז וגם בתוי"ט תמה ע"ד הרע"ב שכתב במתני' דטעמא משום דכבר זכה בו ולא ביאר משום דכסף מכפר מחצה:

הנה נראה דשפיר השמיט הרמב"ם ד"ז דלכאורה קשה לפמ"ש הרדב"ז ח"א סי' ר"ד ובכנה"ג ח"מ סי' ע"ו בהגב"י אות ח"י דבאומדנא דמוכח מהני להחזיק ממון ולא להוציא אם כן היך דייק דכסף מכפר מחצה משום דאל"כ האיכא אומדנא הרי כיון שנתן כבר הכסף לאנשי משמר י"ל דל"מ אומדנא להוציא אבל נראה דעיקר טעמו של הרדב"ז דאומדנא אינו דבר ברור אלא דעי"פ רוב הוא כן וכיון דקיי"ל דאין הולכין בממון אחה"ר לא מהני להוציא:

והנה הפ"י כתובות י"ב ע"ב העלה דמאן דסובר ברי ושמא ברי עדיף ובא"י אם הלויתני חייב בע"כ ס"ל דהולכין בממון אחה"ר ובב"ב קל"ה א' מבואר דאביי סובר דא"י אם הלויתני חייב ואם כן ס"ל דהולכין בממון אחה"ר אם כן שפיר דייק דכסף מכפר מחצה דאל"כ היהדר משום אומדנא דלשיטתו הא מהני אומדנא גם להוציא ממון אבל לדידן דקיי"ל דאין הולכין אחה"ר נדחה דיוקו של אביי ולכן השמיטו הרמב"ם ומיושבים דברי הרע"ב. ועוד נראה דהנה לכאורה קשה היך דייק דמכפר מחצה הרי י"ל דבאמת אינו מכפר והיכא אומדנא אלא דשאני הכא דגלי קרא דלכהן לו יהיה וקמ"ל דלא מהני הכא האומדנא וגזה"כ הוא. אולם נראה דהנה בהא דפריך אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק להולין דאדעתא דהכי לא הפרשה ומשני הלכתא גמירי לה הקשה הרהב"ד דנילוף מינה דלא אזלינן בשום מקום בתר אומדנא ותירץ דאין למידין ק"ו מהלכה והובא באה"ז ואם כן הכא אי נימא דגלי קרא שוב תיקשי דנגמור מינה וכה"ג כתב בנה"כ יו"ד סי' רכ"א ע"ד הט"ז שקמ"ל דל"ש לומר שאני הכא דגלי קרא דאם כן תיקשי נגמור מינה ובכ"ה סוגית הש"ס ע"ש וע' פסחים ע"ה א' גלי רחמנא גבי דתנור שנרפו אין זה כלי אם וילפינן מינה דבכל מקום דינא הכי ע"ש:

והנה בבכורות ע"ז א' מנין לחמשה חטאות מתות ת"ל ממשברים הפרשה עמא ופריך הא הלכתא גמירי לה ומשני דאיצטריך קרא ללאו ע"ש ולפ"ז הדק"ל דנילוף מינה דל"מ אומדנא וצ"ל דכסף אינו מכפר וקרא דלכהן לו יהיה קמ"ל דלא אזלינן התם בתר אומדנא ושוב אין קושיא דנילוף מינה דהאיכא בני כהונים גבי גזל הגר וגבי חטאות המתות ובני כהונים הבאים כאחד אין למדין ואם כן מוכח להיפוך מדעת אביי וצ"ל דאביי דדייק דמכפר מחצה היינו לפי הס"ד שלא ידע עוד מהא דחטאת שמתו בעליה דאיכא נמי אומדנא והוי קשיא ליה דאי קרא דלכהן גזה"כ תיקשי דנילוף מינה א"ו דהוא ס"ל דחטאת שמתו בעליה הוא רק הלכתא וליכא קרא לכן דייק שפיר אבל לפי האמת אין ראיה כלל ולכן השמיטוהו הרמב"ם והרע"ב:

עוד יש לדון דהנה כבר הקשיתי דלמא בכסף למשמר גזה"כ דלא ניזול בתר אומדנא אבל י"ל לפמ"ש בתוה"ש סימן קפ"ג דר"מ דאמר מפ"מ אמרה תורה נדה טמאה ז' וכו' בע"כ דס"ל דדרשינן טעמא דקרא ע"ש אם כן גם ר"ע דאמר בר"ה פ"ז מפ"מ אמרה תורה וכו' וכן בב"ק ס"ז ב' בע"כ דדריש טעמא דקרא ובספרי פ' נשא מבואר דהך דינא דמתני' ר"ע קאמר לה ולכן דייק אביי שפיר דכסף מכפר דאל"כ נימא אומדנא והרי דרשינן טד"ק אבל לדידן דלא דרשינן טד"ק שפיר השמיטו הרמב"ם ולפמ"ש הכ"מ פ"ד מעבו"ס ה"ד גם הרמב"ם ס"ל כן ונכנס שיש סתירות בזה בדעת רמב"ם מכל מקום יש לומר כן לפלפולא:

עוד יש לדון בזה דכבר הקשה בתשו' ח"ל סי' מ"א בהא דפריך גבי יבמה שנפלה לפני מו"ש דתיפוק לחליצה משום אומדנא דהא אין פותחין בנולד דלא שכיח וע"פ מ"ש לייבנו ובתשו' מש"ל סי' ד' ביאר דהקושיא על יבמה שנפלה לפני יבם שהיה כבר מו"ש בשעה שקדשה בעלה ע"ש ולפ"ז קשה בהא דדייק אביי ממתני' דמכפר מחצה וכן בהא דפריך אחטאת שמתו בעליה דהא א"פ בנולד וי"ל לפמש"ל דהך מתני' הוא דברי ר"ע ובכתובות ס"ג א'

אי בהא דאדריה כלבא שבוע לר"ש וא"ל ר"ע אדעתא דגברא רבא מי נדרת הקשו התוס' דהא א"פ בנולד ועי' בכ"מ פ"ו מה"ש הי"ב מ"ש בדעת רמב"ם ובברכת ראש לנזיר ל"ב וי"ל דר"ע ס"ל כדעת ר"א נדרים ס"ד ונחום המדי בנזיר ל"ב דפותחין בנולד ודייק לה מקרא דכי מתו כל האנשים ולכן דייק אביי שפיר דמכפר מחלה ולשיטתו פריך גם מחטאת שמתו בעליה. אבל לדידן פסקו רמב"ם ורע"ב שפיר דאינו מכפר מחלה:

ובזה אמינא ליישב מה שהקשיתי בהא דתמורה ט"ז ב' דאר"ל ד' חטאות מתות ניתנו ואחת רועה ובימי אבלו של מרע"ה שכחו איזהו רועה והלכו לחומרא דכולן מתות ולר"ג ד' רועות ואחת מתה נתנה להם ומספק כולן מתות וקשה לי דכבר הבאתי מבכורות ט"ז דיליף דחמשה חטאות מתות מקרא דממפריש הפרשה ופריך הא הלכתא גמירי לה ומשני אילטריך קרא והלכתא דאי מקרא הו"א לרעייה קמ"ל הלכתא דלמיתה ואי מהלכתא הו"א היכא דעבר ואכל איסורא איכא לאו ליכא קמ"ל קרא דבלאו וצ"ל דאף דמקרא לא נשמע על חמשה דדלמא רק א' או ב' מכל מקום פריך למ"ל הלכתא על כל החמשה דעל כל פנים א' או ב' נשמע מקרא ולפ"ז קשה הרי הש"ס פריך אחטאת שמתו בעליה דנימא אומדנא דאדעתא דהכי לא קידש ומשני הלכתא גמירי וכבר הבאתי בשם הראב"ד דהא דלא ילפינן מינה דל"מ אומדנא משום דאין דנים מהלכה וק' האיכא נמי קרא וצ"ל דהא ליכא אומדנא אלא בחטאת שמתו בעליה ושאבדו וכפרו בעליה דאירע אונס אבל בתמורת חטאת ועברה שנתה שהבעלים פשעו ליכא אומדנא אם כן י"ל דקרא בהנך דליכא אומדנא ורק ההלמ"מ על כולן ואין דנים מהלכה ולפ"ז קשה אמאי מספק"ל בתמורה על כולן איזו רועה הרי איכא למיפשט דבהנך דליכא אומדנא מתות דאי נימא דרועות תיקשי למ"ל בהו הלכתא הרי נשמעו מקרא ול"ש תירוץ הש"ס דאי מקרא הו"א דרועה כיון דגם לפי ההלמ"מ רועות אבל בהנך דמתו בעליה ואבדו וכפרו בעליה דאיכא בהו אומדנא ובעכל"ל דקרא לא מיירי בהו כיון דקיי"ל דבכ"מ אזלינן בתר אומדנא לזה צריך בהו ההלמ"מ גם אם רק רועות ואין דנים מהלמ"מ והו"ל למיפשט דחדא מהנך דמתו בעליה או אבדו או כפרו בעליה רועה, והיא קושיא נפלאה. אך לפמ"ש י"ל דהא בתמורה שם אזיל הסוגיא אליבא דר"ש ובנדרים ס"ד בהא דיליף ר"א דפותחין בנולד מקרא דכי מתו האנשים מייתי הש"ס מהא דאמר רשב"י דכ"מ שנאמר נצים ונצבים אינם אלא דתן ואבירם וקרא דכי מתו בירדו מנכסיהם אם כן לר"ש אין פותחין בנולד וליכא אומדנא בחטאת שמתו בעליה כלל ולכן שפיר מספק"ל בכל ה' חטאות איזהו מהן רועה וא"ל דאם כן דגם לפי ההלמ"מ רועה למ"ל קרא והלכתא כיון דכך נאמרה הלמ"מ דחדא רועה ואין מקום לתרץ בע"א בעכל"ל דקרא והלכתא לעבור בשניהם כמ"ש התוס' בב"מ ס"א ע"א כה"ג:

ועפ"ז אמרתי ליישב דברי רש"י שבועות י"א ב' בהא דאמר עולא אר"י תמידין שלא הוצרכו לציבור נפדין תמימים ופריך וכי קדושה שבהן להיכן הלכה ואמר רבה לב ב"ד מתנה וכו' איתביה אביי פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפרים אחרים וכו' כולם ימותו ד' ר' יהודה וכו' ואמאי לימא לב ב"ד מתנה ומשני אבודין קאמרת שאני אבודין דלא שכיחי. וברש"י ד"ה כולן וכו' דלא דמי לשעירי הרגלים וכו' וכבר עברה לה שנה וכו' והלכך ימותו כדין חטאת שכפרו בעליה שהלמ"מ ה' חטאות מתות וזו אחת מהן עכ"ל ויל"ד דהא מהלמ"מ רק ד' חטאות מתות ואחת רועה ולר"ג ד' רועות ואחת מתה אלא דמספק כולן מתות ואמאי כתב רש"י דהלמ"מ ה' חטאות מתות ולפמ"ש ניחא דהא מה דלא פשיט הש"ס דחדא מהנך דמתו או כפרו בעליה דשייך בהו אומדנא רועה הוא משום דאין פותחין בנולד דלא שכיח וליכא אומדנא בשום אחד מהן אבל להס"ד דהש"ס הכא דלא ידע דאבודין ל"ש אם כן ל"ה בכלל נולד אם כן איתא דהלמ"מ לא היה רק על ד' מתות ואחת רועה הדק"ל דתפשוט דהך דאבדה וכפרו בעליה היא רועה ואילטריך גם הלכתא דלא נילוף מינה לדעלמא דל"מ אומדנא וכמש"ל מה שאין כן בשאר חטאות אם אי' דרועה הדק"ל למ"ל הלכתא ואם כן תיקשי בהא דקתני הכא בפר ושעיר של יוה"כ שאבדו וכו' אמאי אר"י דימותו ולכן כתב רש"י דלהך ס"ד דהכא הוה סבר דלר"י ההלמ"מ על כל ה' חטאות שימותו וזו אחת מהן אבל למסקנת הש"ס דאבודין לא שכיחי שפיר י"ל דאחת רועה:

ובזה י"ל קושית התוספות שם י"א סוף ע"א בד"ה ושעיר וכו' בהא דפירש"י דלכך ימותו דלא חזו לשנה הבאה משום תרומה ישנה דהא ביומא ס"ה ב' פריך עלה התינח שעיר פר מאי איכא למימר ואי משום גזירה פר אטו שעיר אטו משום גזירה ימותו ומסיק דטעמא משום דחיישינן לתקלה והניחו בקושיא ויבואר ליישב דהנה התוס' ביומא שם ד"ה משום גזירה הקשו מזבחים ע"ג דפריך אמתני' דכל הזבחים וכו' נכבשינהו דניידי וכו' גזירה שמא יקח מהקבוע ומוכח דמשום גזירה ימותו ותירץ דהכא דגם שעיר הוי רק מלוה בעלמא משום חדש והבא וכו' לכן פריך משום גזירה ימותו ע"ש. ולפ"ז הא דאמר הש"ס שם ועוד דר"ט אר"א גופיה מלוה וכו' ב' הקושיות הם א' כמ"ש כה"ג בתוס' ב"מ ע' ע"א ועוד בכמ"ק והקשה בס' ק"י דהא בש"ס שם אמרוה רבנן קמי אביי גזירה משום חטאת שמתו בעליה דשמא ימות הכהן בשנה זו תינח פר שעיר מא"ל ואי גזירה אטו משום גזירה ימותו והא י"ל פר משום גזירת חטאת שמתו בעליה ושעיר משום דבעינן תרומה חדשה:

ואולם הנה בחיבורי דע"ה סי' כ"ז סקכ"ג הקשיתי בהא דמתני' בזבחים גזירה שמא יקח מהקבוע דלפמ"ש הרדב"ז ומ"א סי' שע"ג דבספק טרפה ל"ג שמא יקח מקבוע והבאתי שם סמוכין לזה אם כן תיקשי דהא במתני' דכל הזבחים קחשיב גם חטאות המתות והם רק מספק דהא מהלמ"מ אחת רועה ולר"ג ד' רועות אם כן הדק"ל דנכבשינהו דניידי ול"ש לגזור שמא יקח מקבוע כיון דהוי רק ספק מתה ואף די"ל לפמ"ש התוס' בזבחים ע"א שם דלא עבדינן תקנה ברעייה כיון דלאחר רעייה לא משתרי נמי אלא משום דכל דפריש וכו' אך לפמ"ש הפמ"א שם להוכיח לסתור סברא זו אם כן הדק"ל וצ"ל דהתם מיירי שכל ה' חטאות נתערבו באחרות שאחת מהן ודאי מתה לכ"ע ושפיר גזרינן שמא יקח מהקבוע:

ובזה ביארתי דברי רש"י בזבחים שם ואכמ"ל ואם כן לפ"ז בהא דיומא ס"ה הנ"ל גבי פר ושעיר של יוה"כ שאבדו וכו' פריך שפיר וכי משום גזירה ימותו דדיו אם ירעה כמ"ש רש"י שם דכיון דהתם רק חדא מהנך ה' חטאות והוי רק ספק אם מתה אם רועה אין לגזור שמא ימות הכהן לכן כיון דפריך אטו משום גזירה ימותו תיקשי גם על פר לכן הוצרך הש"ס לשנויי דטעמא משום תקלה ומיושב קו' הק"י:

ומעתה מיושבים דברי רש"י בשבועות דלהס"ד דהש"ס דהוי ס"ל דכל ה' חטאות מתות מהלמ"מ וכמש"ל כיון דלא ידע מהא דאבודין לא שכיחי אם כן שפיר נוכל לפרש דטעמא דפר משום חטאת שמתו בעליה ובשעיר משום תרומה חדשה כקושית הק"י הנ"ל כיון דחטאת שמתו בעליה הוי ודאי גזרינן שפיר שמא ימות אחד מהכהנים אבל למסקנא דאבודין לא שכיחי דההלמ"מ הוא רק על ד' מתות או רק על אחת מהן ויש מהן רועה שוב אין לגזור משום חטאת שמתו בעליה וקשה קושית הש"ס בפר אריאי ימותו וצ"ל משום תקלה ובזה מדויק לשון רש"י דאחר שכתב טעמא דתרומה ישנה הביא הא דחמש חטאות מתות מהלמ"מ והיינו משום תה"ט שפיר יש לגזור בפר משום חששא דמיתה וא"ל לטעמא דתקלה וא"ש ודו"ק כי הדברים נחמדים בס"ד ע"ד הפלפול:

סימן קצג

ב המאוה"ג וכו' מו"ה **שמואל דוד הכהן** נ"י
מו"ץ דק' חוסט, בארץ הגר.

מכתבו הגיעני ומה ששאל בדבר מעות ארץ הקדושה שנודרים לקופות עבור נשמת ר' מאיר בעל הנס ובאיזו מקומות נוהגים שמחלקים איזו חלק לעניי העיר או לצרכים אחרים והביא משו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ק"ב ומאמר מרדכי סי' ט"ו ורמ"ז סי' ע' וספר מגיני ארץ בשם כמה גדולים שהרעישו על זה:

ואולם הגאון המרכ"ל אבד"ק לבוב ז"ל הגיד לו ששמע בשם ח"א דשמא נתייסד מתחלה על פי דין וגם השואל בתבו מ"מ העיר מהא דכל הנודר על דעת המנהג נודר והגהמ"ת
הביא

הביא דברי מהרי"ק שרש קנ"ט (מ"ש שם שרש קס"א נמשך אחר דברי ב"י סי' רנ"ט ולפנינו הוא בשרש קנ"ט) דבכל ספק מוקמינן אדינא וא"א לבטל הדין על ידי שלא נתברר אם נעשה ע"פ ותיקון:

והנה בד"ז יעוין מ"ש בחיבורי לחו"מ קת"ע לסי' רל"א אות כ"ד מכמ"ק ובפרט בשם שו"ת אבן השהם דתלינן מסתמא שנעשה המנהג כדין אבל י"ל דהיינו בלא נעשה כנגד הדין ולכאורה יש להביא ראיה מתשו' הרי"ף ורמב"ן ורשב"א וריטב"א שהובאו בב"י חו"מ סוף סימן ק"ט דאף דמדין הש"ס נכסים הנמכרים טעונים הכרזה מכל מקום אם המנהג פשוט בעיר שלא להכריז תולין שכן הסכימו עליו הראשונים כראוי ומעמידין המנהג בחזקתו דסתמא דמלתא לא בטעות נהגו ע"ש הרי דגם נגד הדין תלינן במנהג פשוט שנעשה מסתמא ע"פ ותיקון:

ואולם הנה מצאתי בנימוק"י ב"ב פמ"ש בסוגיא דהאחין שירד א' לאומנות שכתב וז"ל אמר המחבר גבי הא דקיי"ל מנהג מבטל הלכה כתבו שהנכון שכל מנהג שהוא בתנאי בני העיר מבטל הלכה גמורה בכל תנאי שבממון שהוא קיים אבל מנהג שהוא כתם אינו מבטל דין גמור אלא בדבר שהוא רופף ואין דינו מחוור יפה הריטב"א ז"ל עכ"ל. ומשמע היפוך הנ"ל ועמג"א סוף סימן תר"ל אבל גם לשי' הרי"ף וש"פ הנ"ל היינו במנהג פשוט בעיר ונתפרסם לכל אנשי העיר בזה י"ל דמהני המנהג דהוי גם כן כתנאי בממון דכל הנודר על דעת המנהג הוא נודר וכהתנה מתחלה דמי וכדקיי"ל כה"ג באו"ח סי' רע"ע ס"ד בהג"ה ובחו"מ רסי' ס"ז לענין שמטה בזה"ז ובאה"ע סי' ע"ו בחמ"ח סקי"א ובי"ש סקי"ב וביו"ד סי' קס"ע סי"ח בהג"ה מה שאין כן בנ"ד מאן יימר שהכל יודעים ממנהג זה וגם אם יכריזו לפרסם בעיר מכל מקום כבר כתבו האחרונים דבכה"ג יש לחוש שמא אנשים ממק"א אורחים וכדומה נודרים לקופת א"י והם אין יודעים מהמנהג אך מ"מ קצת אחרונים דגם בלא"ה ל"מ הכרזה בזה דאיכא דלא שמע הגה אף שמצינו כן ביבמות ל"ו א' הנה במהרי"ט ח"א סי' ס"ו מבואר דבלא אפשר אין לחוש לכך וע"ש סוף סימן ק"ג במ"ש דדוקא בחליצה דהוי השתא וההכרזה לאחר כמה שנים חיישינן וכו' ויש להעיר על דבריו מהא דקידושין פ"א א' וללקי ולכרוז א"ל איכא דשמע בהא וכו' ואכ"מ וע' בב"מ אה"ע סי' קמ"ב ס"ו דדוקא בדרבנן גזרינן ולא באיסור תורה אבל אין מכ"ז דמיון לכאן דהכא החשש משום אורחים העוברים ושבים וכדומה ועוד נלע"ד דבלא"ה אין לסמוך על ההכרזה דגם אם יועיל ההכרזה לשעה מכל מקום הרי דורות הבאים אולי לא ידעו בזה וינדרו בסתם וגם אין לסמוך להקל על ידי שיעשו בכל פעם הכרזות וראי' מש"ס דעירובין ס"ד א' לענין ביטול רשות דפריך אם כן בטלת תורת עירוב דמערבי יאמרו עירוב מועיל במקום נכרי ואי דמכריזין אכרזתא לדרדקי ופירש"י וכי הכרזה זו מועיל לדורות הבאים שיראו אותן מטלטלין ולא שמעו בהכרזה ע"ש ואכתי הו"ל שיכריזו בכל פעם ובע"כ דיש לחוש לשכחה, ואין להביא ראיה מהגמ"ר שבב"י יו"ד סי' רנ"ט דבנעשה בתלאת הוי פרסום וליכא חשדא דהתם אינו אלא לשעתו מה שאין כן בנ"ד דהוי קבוע לדורות וככה"ג ל"מ הכרזה לסמוך עליה וכדמוכח בש"ס דעירובין הנ"ל והוא ראיה נכונה ולכן אין המנהג נכון וראוי לבטלו בכל האפשר ותיתי לי כי במקומות שהייתי לא הנחתי לנגוע גם באפס קצהו מהמעות הנ"ל וגם לאורחים מעניי אה"ק לא נתתי מזה בשום פעם. ואח"ז ראיתי בשו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' ע' ובשד"ח מערכת א"י סוף סימן ח' שפסקו גם כן דאין להשגיח על המנהג ויקחו הכל לעניי א"י אלא שאם יכריזו שלא ישלחו הכל לא"י מעתה והלאה בצירוף הסכמת הגבאים יכולים לשנות ע"ש וכבר נתבאר דאין לסמוך בזה על הכרזה:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קצד

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב יצחק הלוי
איש הורוויץ נ"י אבד"ק קאנטשוגא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו באחד שמכר חמצו בשטר וכתב בו שקיבל אדראן ובחול המועד פסח נזכר המוכר וגם שקונה א"ל שלא נתן לו האדראן ואחר הפסח בא לשאול על חמצו ורו"מ ליזד די"ל דמהני מכח אודייתא שהודה בשטר שקיבל מעות אך דתליא אם אודייתא מועיל לענין איסור ורמז למ"ש בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א סי' רי"ד בנידון כזה להחמיר:

הנה מ"ש שם דל"מ אודייתא בלא עדים הנה בנ"ד שחתם השטר בכת"י מהני כעדים וע' בב"מ א"ע סי' קל"ג ובו"ת כ"ס הנדפס מחדש חא"ח סי' ע"ב ע"ג בזה וע' במש"כ לסי' מ' מ"ש על דברי נה"מ בזה וגם מ"ש השו"מ שם מהא דל"מ באיסורא כבר הבאתי בחיבורי לחו"מ סי' ר"ב דברי שו"ת ספר יהושע ס"ס י"ג שליזד דבחמץ כיון דבהודאה עצמה ליכא איסור לכ"ע מהני ע"ש. וגם לפמ"ש הפ"י לב"מ מ"ו בישוב קושית דברי תוס' והסכים עמו בתשו' ח"ס חיו"ד סי' שי"ד יש לצדד בנ"ד ועוד נ"ל דדוקא היכא דבשעת הודאה חל כבר האיסור אז י"ל דל"מ הודאתו לאיסורא אבל בנ"ד שהודה קודם שחל זמן איסורו ובאותה שעה הועילה ההודאה ממילא מהני גם באיסורא וכה"ג מבואר בלח"מ פ"ב ממכירה ובתשו' נטע שעשועים סי' ל' דבכה"ג מהני לכ"ע גם קנין דרבנן לדאורייתא, אך בגוף ההודאה העלה המקי"ת סי' המ"ח דל"ה קנין אלא דנאמן אדם ע"ע ועמ"ש בחיבורי שם ואחר זה מצאתי בנה"מ סי' ס' סקי"ז שהעלה בעצמו דהוי קנין אבל מצאתי בתשו' הרשב"א חלק ד' סי' נ' שביאר הדבר היטב דהודאה רק בתורת נאמנות ול"ה קנין כלל וע"ש בהג"ה שרמז לח"ג סי' ס"ז גם כן בזה. וגם מצאתי בבעה"ת שער ב' אות ד' בשם ראב"ד דהודאה אינו קנין וכ"ה בנימוק"י ב"ב פמ"ש גבי איכר גיורא וע"ע בב"י אה"ע סי' קל"ד וט"ז סק"ד מדברי רשב"א פ' השולח ובברכ"י לחו"מ סי' מ' בזה שהעיר דהודאה ל"מ בבריא כלל לשי' כמ"פ וכן מצאתי בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' כ"ב שהשיג מזה על דברי אביו הח"צ אבל אני מצאתי בשו"ת אבקת רוכל להב"י סי' ק"ה שפסק דהודאה מהני גם בבריא וע' בשו"ת פני יצחק הספרדי סי' כ"ב דהודאה בכתב לכ"ע מהני גם בבריא כמ"ש בתשו' הרא"ש וטור וב"י סי' פ"א וסי' רנ"ג וכ"ה בתשו' באר מים חיים ח"א יו"ד סי' א' וגם בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ד פסק בפשי' דגם בריבית דאיסורא מהני הודאה אלא שלא הביא דברי הב"ח וט"ז כלל:

ועוד עלה בלבי לצדד דבנ"ד בלא"ה יש להקל דהא נכתב בו גם אג"ק ומסתמא דיבר כן עם העכו"ם שקרא לפניו השט"מ דאל"כ בלא"ה אינו מועיל ואם כן כיון שהשכיר לו המקום ושכירות קרקע נקנה בשטר לבד ואם כן בוב נקנה החמץ באג"ק אבל יש לפקפק דשטרי חמץ שטרי ראיה ניגהו כמ"ש בחיבורי לחו"מ סי' קנ"א ולכן אף דהוי כמוכר מפני רעהה דמהני שטר בלא דמים מכל מקום לא נקנה בשטר לבד. ובכל זאת אם עשה גם בתק"כ ומאהריטם כמנהג הסוחרים אף דאיננו קנין גמור מכל מקום מצאתי בכתבי הגה"ק מביטשאטש שפסק דבשכירות קרקע מהני קנין סטימותא ודוקא במכירת קרקע ל"מ בלא שטר ובפרט בנ"ד שהיה גם שטר ואודייתא יש להתיר החמץ לאחר הפסח:

והגלע"ד כתבתי.

סימן קצה

להרב וכו' המאוה"ג מו"ה נטע יעקב איידעלשטיין
אבד"ק משערנוליצא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו באיש אחד שנשתדך עם בן כפר רחוק והחו"כ לא היו שם ולא ראו זה את זה וגם אביו ואמו לא ראוה ועשו תק"כ ואחר זה בא אבי הכלה למקום החתן ונתן לו מתנה וכשבאו לעבות הנאים והחתן מוחה בפני כמה אנשים וגם אמר לאמו לאשר לא ראהו עוד פני הכלה ויען כי אביו מנהגו להטיל אימה בביתו נתייראו לומר לו וכתבו תנאים ועתה ראה החתן את הכלה ולא מצאה חן בעיניו יען כי היא קטנה מאוד בקומה וגם איננה יפת תואר והיא קלת מגונה ושלח אבי החתן התנאים לאבי הכלה בחזרה והשיב אבי הכלה שמקבל התנאים וגם לא יתבעו לדין תורה אבל אינו מוחל לו וכעת שאל אם יש לחוש בזה לח' הקדמונים ורו"מ הביא דברי החיים דאף דאם החתן אינו רוצה פטור אביו מקנס דהוי אונס מ"מ אין לו ליתן מן לבנו וכדומה אבל נ"מ לפסוק כן עכ"ד:

הגה

הנה כבר האריך בענין זה בשו"ת פני יצחק הספרדי חא"ע סימן י"ז ודחה דברי הח"ם והעלה דאין חיוב על האב בזה רק להשתדל בדברים שיתרצה הבן ע"ש אבל בנ"ד שבשעת כתיבת תנאים מיחה החתן לכ"ע אין לחייב את האב שלו ליתן נדן וכדמוכח בתשו' עפ"ג סימן ע"ד לחלק דאם מתחלה לא נתרצית פטור וכ"ה בטע"ל חו"מ סימן ר"ז סקכ"ח ובגוף דינו של הח"ם מצאתי בתשו' מבי"ט ח"א סימן פ"ה שנשאל בראובן שנשבע לשמעון בח' ושבועה בשעה שנשתדך עמו עם בתו ליתן לה נדוניא כו"כ וכשנודע לה לא רצתה בתו בהשידוכין והביא בשם ח"א דהאב פטור לגמרי ואין כאן ח' ושבועה כלל והמבי"ט העלה דחייב לפייסה בדברים בכל לבו ב' או ג' פעמים אבל אין חיוב עליו לכופה אפילו בדברים ע"ש ובש"ך יו"ד סימן רל"ו סק"ז רמז אליו ולא הביא דבריו בשלימות ע"ש וכ"ה בתשו' דרכי נועם ותשו' הו"כ סי' י"ד וע"ע בתשו' לח"ר סימן נ"ט ומבואר דלא כהח"ם הנ"ל ובנ"ד שלא ראו פני הכלה ואחר כך לא מצאה חן בעיניהם וגם היא קטנה בקומה שהוא אחד מהשבחים המנוים בשיר השירים זאת קומתך וכו' נראה דלכ"ע אין חיוב על האב כלל בד"ש אם יודעים בנפשם האמת כי רק מטעם זה ממאנים ואף דבד"א היה חייב לקב"ח וכדומה אבל כיון שאינו תובע אותם בדין אלא בחושש לד"ש כלפי שמיא גליא ואם יודע בנפשו כי באמת בלא ערמה מטעמים הנ"ל אין החתן מרוצה אין חשש כלל משום ח' הקדמונים. והנלע"ד כתבתי:

סימן קצו

להרב הגדול וכו' מ"ה אריה ליב נ"י
אבד"ק זאלישטשיק.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדין הפירות שקורין מאלינים שהעיד שראה בעיניו כי כשנוטעים שרש בקרקע מוציא בקיץ הראשון ענף ועדיין אין גדל עליו כלום עד שנה השניה גדלים על הענף מדאשתקד מאלינים ומהשרש יוצאים עוד ענפים חדשים ואין גדל בהם כלום ובשנה שלישית מתייבשים ענפים שגדלו עליהם בשנה ב' פירות והם גדלים על הענפים שיצאו בשנה שניה וכן בכל שנה ושנה ושאל מה דינם לענין הברכה ולענין ערלה כיון שהענפים חדשים בכל שנה והביא מיו"ד סימן רל"ד סי"ח ובנ"א כלל כ"א והביא מתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקל"א בדין הבדאנגאן שהאריך מאוד וגם הביא מהא דא"ח סי' ר"ג ס"ב והג"ה שם ומ"ש המג"א בשם הט"ז לא ידע מקומו עכת"ד:

הנה גוף דינו של רמ"א סימן ר"ג ס"ב המעיין בטור וב"י ימצא שיש ב' דיעות (ודברי הט"ז בדין מאלינום הוא בסי' ר"ד סק"ח) והרדב"ז האריך שם בדעות הללו והעלה כמה חילוקים בזה וזה כביר ראיתי בשו"ת מש"כ להגאבד"ק פלאצק סי' ו' שהביא ראיה לענין פירות שנה מעירובין כ"ח ב' דכשות הגדל בשנה מעברין בו והוי גמר פירי ונקרא פרי האדמה ע"ש ע"א בזה ובסוכה י"ג היזמי והיגי וכו' ע"ש ואני מצאתי בירושלמי פ"א דערלה ה"א בהא דבעי פירות אילן של סייג אם אסורין משום גזל ופריך אטו בעלים גופייהו ליכא משום גזל מה צריכא ליה כגון אילן תותייא דלא אית בהון ממש וכתב הפ"מ אילן שנה שמגדל פירות תותים דלית בהון ממש ולא חשיבי כלל ואם עשה אילן כזה לסייג בעי אם יש בפירותיה משום גזל דדלמא בעי להו שיתחזק הסייג על ידן ע"ש ומוכח שאינן בכלל פירי כלל עד שאין בהם משום גזל כלל לולא שצריך להן לסייג לחזקו בהם:

ואולם בדין המאלינים לכאורה היה נראה דגם הסוברים בפירות שנה לברך בפה"ע מודים בזה דיש לברך בפה"א וגם אין בהם משום ערלה דהנה מצאתי בברכ"י ליו"ד סי' רל"ד אות ד' שהביא בשם הר"מ אלשיך בדין הבדאנגאן שהאריך הרדב"ז הנ"ל וכתב הוא דאין בהם חשש ערלה כלל דכל אילן פירות דרכו להשביח בכל פעם יותר והבדאנגאן רק בשנה אחת פירותיו טובים ובשנה שניה מרים קצת ושנה שלישית מרים לגמרי ויותר אין גדלים בו פירות כלל ומה"ט הקילו בהם הב"י והאר"י ורח"ו ועוד כמה גדולי ישראל וקדושיהם לאכלם וא"כ חשש ערלה דהוי מין ירק ולא אילן ע"ש ומה"ט פסק בברכ"י או"ח רסי' ר"ג לברך עליהם בורא פרי האדמה:

ויש סמוכין לזה מדברי רמב"ן עה"ת פ' קדושים שכתב דכל האילנות עד נ"ש פירותיהן מועטים ובלא טעם וריח טוב ורובן רקובין ע"ש וי"ל דהא דיבמות קכ"ב פירות ערלה הן דלהשביח מקחו קאמר היינו כמ"ש הרמב"ן ורשב"א שם דשל ערלה ועזקה קאמר דעל ידי רוב עבודה נתרבו הפירות הו"ז שלא כדרכן וע' תשו' ח"ם חיו"ד סי' רפ"ה באמצע התשו' בשם באר שבע לסוטה מ"ש בזה ובחלק שני סימן ל"ו ע"ש ואם כן בנ"ד באילן מאלינום שגדל בו פירות בשנה שניה ליציאת הענף לבד ואחר זה הענף מתייבש בשנה שלישית וכן בכל ענף וענף אם כן איננו אילן אלא מין ירק ויש לברך רק בורא פרי האדמה ואין בו משום ערלה וכמו מין הבדאנגאן הנ"ל ורואה אני הדברים ק"ו דהכא אין גדל בהם כלל בשנה שלישית אבל יש לפקפק דהכא השרש על כל פנים נשאר קיים מה שאין כן בהבדאנגאן ולכן מסתבר לברך עליהם בורא פרי העץ וכן המנהג. שוב בדקתי בספרי הטבע בלשונם וראיתי כתוב כי אילן פירות הימבערין (והוא בלשון פולים מאלינע) בכל שנה עולין ענפים חדשים מן השרש ורבים מענפים הישנים מתייבשים והוא כמ"ש רו"מ אבל מלשון זה נראה כי רק רבים מענפים הישנים מתייבשים ולא כולם:

והנלע"ד כתבתי.

סימן קצז

להרב המופלג וכו' מו"ה משה קאסטענבראהן נ"י
בוויזניצא.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בשינים של רופאים שמושיבין לתוך פה אדם ושותין בהם חלב מכ"ר שיס"ב כפי שכריסו של תינוק נכוה ואחר זה שותין רוטב ואוכלים בשר תם שיס"ב:

הנה בגוף דין יס"ב הנה בהדרישה ומחה"ש או"ח סי' ש"ח סקל"ז הזהירו בזה דהוי כשיעור כריסו של תינוק נכוה וגם הבכ"ש החמיר בזה אבל מצאתי בחו"ה כלל ל"ד דהיינו כשיעור שיד אדם בינוני נכוה בו ומצאתי בחמ"ד הל' תערובות סי' מ"ה שהאריך בזה לפקפק בד' חו"ה אבל בספר זרע יעקב לשבת מ' החזיק בדעת חו"ה אם כן כששותין חלב איננו בגדר זה שיהיה הפה נכוה בו ועוד דמבואר בחמ"ד ה"ת סי' א' וסי' ל"ד דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע וכדמוכח מהא דניער וכיסה וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"א סי' רכ"ג ואם כן בשיעור שעובר דרך הפה אינו בולע כלל ואף דבפמ"ג בפתיחה לבב"ח ופר"ת סי' ל"ח סוף סק"ט ס"ל דגם בלא שהה כלל בולע כדאי הם הרדב"ז וחמ"ד לסמוך עליהם. ולכן נ"ל להקל בצירוף טעם הקודם אבל לענין פסח דגם בכ"ש מחמירים ולשי' כמ"פ גם בצונן יש להחמיר להדיחן על ידי עירוי ברותחין קודם פסח (וראיתי בשו"ת בי"ל ליו"ד סימן מ"ג אות י"ב שנשאל בזה ולא הביא מכל הנ"ל ע"ש מ"ש בזה):

והנלע"ד כתבתי.

סימן קצח

להרב המאה"ג וכו' מו"ה אברהם יהודה ליב הערמאן נ"י
אבד"ק באראדייאנקא ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בראובן שהחזיק בחנם בפתיחת ארון להוציא הס"ת יותר משלשים שנה ובשנה העבר נסע למרחקים על איזו ירחים ועמדו בניו ואחיו למצוה זו וערער אחיו שמעון באמרו שאין להם זכיה בזה והוא עדיף מינייהו ובבוא ראובן לביתו מיאן מלהסכים לבניו על חזקתו ואחר הפצרתם השיב שישאל פי מורים והקהל שותקים ואינם מתערבים בזה אם כה ואם כה עכ"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא בשם הרב ר"מ מו"ץ דק' אבוהאב דאין חזקה רק במצוה שהוא דרך שררה דומיא דכ"ג ומלך אבל במצות פתיחת ארון שנראה כעין עבדות שנותן הס"ת להש"ץ א"י להחזיק בה ולכן חבורה שהחזיקו לקבור מתים א"י למחות באחרים כמ"ש

סמג"א

המג"א סימן קנ"ג סקמ"א ורו"מ הביא מהמרדכי סוף פ"ד דמגלה במ"ש דאין ממש בטענות שמעון משמע דמי שזוכה במצות הוצאת ס"ת אין ליקח זכותו:

הנה לא הבנתי ראייתו שהרי הדרבא המרדכי כייס בם לענין יין הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה ול"ש ירושה במצות אבל יש לקיים דבריו דמכל מקום מוכח דבאינו נותן יותר לצדקה הראשון זוכה וכן אם היה החזן זוכה גם בהוצאת ספר תורה כגון שלא היה יכול אחר לקרות היה זוכה בה אבל יש לומר דסא"ה שהיה קורא בספר תורה ועביד קלא מאותה מצוה עצמה לכן היה ראוי שיעשה הכל וגם מ"ש רו"מ דבש"ס דיומא דדייק דש"מ דחולקין כבוד לתלמיד וכו' מוכח דגם מה שמושיט מקרי כבוד יש לפקפק דלמסקנא דכולה משום כבוד כ"ג שוב ליכא כבוד למוציא הספר תורה:

והנה מקור דברי מרדכי הם מהא"ז הל' תפלה סימן קט"ו וז"ל שאלתם שמשון מוחה ביד ראובן שקנה מהקהל להוציא הספר תורה וכו' (כמ"ש במרדכי) כ"ש החזן שעדיין לא זכה בספר תורה שיוכל אחר להוציאה מאה"ק ולתתה בידו כדי לקיים ברוב עם הדרת מלך והא דתנן בתמיד שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק ולא קתני והוליך המוליך דמשמע המקבל הוא המוליך אם כן משמע דהואיל וזכה בה אין אחר רשאי להוליך ולא חיישינן לרוב עם הדרת מלך שאני תמיד דרבים עסקי ביה ואיכא בלא"ה הדרת מלך וכו' ובפרק בא לו החזן נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת ורה"כ לסגן וסגן לכה"ג ופריך ש"מ חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג ה"פ נמי דשפיר עבדו שזה נוטל ונותן לזה ושוב נוטל ונותן לזה אבל מכל מקום היכי נוהגין כבוד בסגן בפני כ"ג ומשני דכולה משום כבוד דכ"ג הוא ואח"ז העיר דיש לומר דדוקא כשהחזן גדול בתורה מותר לאחר להושיט לו ספר תורה אבל אדם בינוני לא ומסיק דדוקא כשהוא יושב במקומו ומוליכין ספר תורה אצלו קפיד תלמודא אבל הכא שהחזן עומד לפני אה"ק ומצפה שיושיטו לו בכה"ג שייך לומר ברוב עם הדרת מלך ומצוה מהמובחר לעשות כן ועוד אפילו היתה זאת מצות חזן יש להניח לאחר להוציא כדי להרבות במצוה וראיה לדבר שהרי הגלילה היא של הרב הגדול בעיר דגדול שבכולן גולל אפילו הכי נהגו לקנות הגלילה אפילו בדאיכא הרב בבית הכנסת וכן יוכל לקנות ליקח המעילים ולהושיט ביד הגולל ואין הגולל יכול למחות בידו וכו' עכתו"ד וסיים בם גם כן דליכא ירושה במצות אלא מי שירבה בצדקה הוא הזוכה ע"ש ומבואר דכל ספיקו היה רק אם החזן שקורא בספר תורה כיון שעושה חלק ממצוה זו זוכה בכל מצות השייכים לזה או דעדיף להרבות עושי מצוה ומסיק דברוב עם הדרת מלך ומנ"ל לומר דאם עשה המצוה איזו פעמים שזוכה בה לעולם שלא יוכל אחר לזכות בכל המצוה:

אבל גם מ"ש הרב ר"מ מהמג"א בדין קבורת מתים הנה המג"א קיצר וציין למשפטי שמואל וגם לוה לעיין בתשובת רש"ך ושם חולק על המש"מ בזה ופסק שהדין עם הקודמים דיש בזה משום ד"ש יכה"א דמערבין בבית ישן ובתשו' גו"ר הספרדי כלל ג' סימן ח' הביא בשם ר"י אריפל שדחה ד' המש"מ בשתי ידים והגו"ר העלה דגם המש"מ רק לענין הקבורה שהאחרים רוצים לזכות משום דקבר יקברוניה לכן א"י למנעם מלהטפל בה אבל ההתמנות שייך לכ"ע להראשונים ועוד דהגוש"מ הביא בם מירושלמי דהוריות מעובדא דר"א וריב"פ ומהא דקרש שזכה בלפון וכו' ודחה דהתם כבר היו עושים כולם המצוה אלא שאלו היו ראשונים לאחרים וכבר זכו בקדימה אבל לדחות את האחרים לגמרי מהמצוה אינם יכולים ובשלמה אם הקהל בררו את אלו יש לומר דזכו בהם מסא"כ בנפרדו לעצמם א"י למחות באחרים ומוכח דבנתמנו מהקהל לכ"ע זכו ובפרט היכא דהוציאו מעות לזכות בהמצוה לכ"ע זכו עכ"ד ובאמת שכבר העלה בספר קרבן תודה לר"ה דמי שהחזיק לתקוע בר"ה כמה שנים דאם לא היה מלד שהסכימו עליו הקהל אלא שהחזיק מעלמו בכך מבלי שם על לב או שהיה מנהג מכמה שנים שהחזיקו אנשים בעלייה לספר תורה ונתנו סך קטן לצדקה ועתה באו אחרים ורוצים ליתן יותר דאין לראשון חזקה דהוי כחזקה שאין עמה טענה כיון שלא החזיקו על ידי בחירת הקהל בהם ע"ש אבל בתשו' רדב"ז ח"ד סימן י"א באשה שהחזיקה להדליק נרות בבית הכנסת והשיב דאף דבחזקות דעלמא כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה ואין מחזיקים בשל רבים מכל מקום הכא בחזקת מצוה שהחזיקה כמה שנים בפני הקהל רואים ולא מיחו בידה אין לך חזקה גדולה מזו והביא מהא דמערבין בבית ישן מפני ד"ש ואפילו רצה אחר ליתן מעות לא מסלקינן לה וע' מג"א סימן שפ"ו סק"א שרמז לדברי רדב"ז בקצרה ומצאתי בתשו' ר' יהודה הלוי סימן כ"א שהוכיח מהמרדכי פת"ה דדוקא כשהחזיק מיד הקהל שנתנו לו המצוה אם דרך קנייה או מתנה זכה בה ולא כשהקדים מעצמו למצוה זו אלא דמיירי בנתבטלה בינתים מידו בזה כ"ל דאינו הוזר לחזקתו בכה"ג אפילו אם היה אונס בדבר מבא"כ בזמן שמחזיק בה יש לומר דמודה לרדב"ז אבל היכא דהאחרים נותנים יותר מסיק שם דגם כשזכה מהקהל על ידי קנייה או מכירה אין למחות ביד האחרים והביא ראיה מתשו' הר"א וזקני רעגינשבורג שבספר חסידים סימן תשס"ד השכ"ה ע"ש וע"ע בשע"ת חו"מ סוף סימן קמ"ט בזה ועל כל פנים נתבאר דגם המש"מ מיירי רק כשהחזיקו מעצמן וס"ל כדעת הק"ת שהבאתי לעיל וגם בזה חולק עליו הרש"ך וגם דעת רדב"ז הנ"ל היפוך דבריו ואין חילוק בין מצוה למצוה ולכן מצות פתיחת ארון דמי לשאר מצות וכ"ז ברור. ומצאתי בשו"ת שמש לדקה חו"מ סימן ל"ו שהביא מכמ"ק בענין זה ופסק גם כן דליכא חזקה וכל א' יכול לזכות ע"ש היטב:

ובאמת שדעת הספר חסידים סי' השנ"ז דליכא ירושה במצות התפלה בימי הנוראים וע"ש בפי' הצולאי אבל הוא בעצמו משמע דיש לו חזקה ומצאתי בתשו' פאר הדור לרמב"ם סימן קכ"ה וז"ל שאלה במי שיש לו מנהג לעלות לספר תורה וכו' לו ולאבותיו ויהי היום ערערו יחידים שהם רוצים לעלות ואמרו בתורה לא יש חזקה וכו' תשובה אם האיש הלזה אשר רוצה לעלות במקומו גדול ממנו בחכמה ובמנין יהיה מה שאמרו כי חוקי התורה אינם כרצון איש להחזיק בדבר ההוא ואם הוא שוה אולי משום דרכי שלום המנם אם זה שרוצה לעלות פחות ממנו אז לא שעל כיוצא בזה נאמר מעלין בקודש ולא מורידין עכ"ל וד"ז נעלם מהמחברים ואולי מיירי גם כן בהחזיק מעצמו מבא"כ אם הקהל נתנו לו הרי מחלו לו וזכה בה ועל כל פנים לדינא אין לנו אלא מנהג שנהגו דמי שזכה במצוה על ידי הקהל החזיק בה וכמ"ש בשע"ת סי' קנ"ג ותקפ"א וגם בנו קודם לאחרים זולת אם החזיק מעצמו בזה תלוי בפלוגתא פוסקים שהבאתי ואין חילוק בין מצוה למצוה:

אבל בדבר שיש בו ברירה קיימא לן דאפילו החזיק מעצמו זכה בה כמ"ש הרמ"א ביו"ד סוף סימן רמ"ה בשם ריב"ש ובתשו' רנ"ת סימן כ"ז הוכיח כן רב א' מש"ס דב"ב י"ב וכ"ה בתשו' מבי"ט ח"ב בשניות סימן ח' ע"ש:

וכה ראיתי בס' כר"ש לא"ח שהביא מתענית כ"ח א' שהתנדבו עלים ותקנו נביאים שאפילו לשכה מלאה עלים יתנדבו אלו ומוכח דגם בהתנדבו מאליו בשעה שלא היו אחרים זכה ע"ש ויש לפקפק דהתם תקנו נביאים כן משום חיבוב עושי מצוה ואין אחר שקנתם כלום נמא"כ בעלמא יש לומר דליכא חזקה מדינא בזה שו"ר בתשו' א"א יו"ד סימן קט"ז שהעיר בזה וכ' דמשום שתקנו נביאים כן אבל בשהם יש לומר דאינו כן ושוב ראיתי בשו"ת אבני לדק או"ח סימן י"ב ובשו"ת שערי לדק הא"ח סימן ע' ובשו"ת ברכ"י סימן א' וסימן ב' תשו הרב מפיטרקוב בענין זה ואין פנאי לעמוד על דבריהם:

ומה שהאריך בדין אם יוכל למנות את בנו בחייו או דדוקא אחר מותו בנו קודם בתורת ירושה והביא מתשו' רשב"א במג"א סוף סימן כ"ג וחוט המשולש בתשו' תשב"ן טור א' סימן ז' אות ד' ובאמת שהמג"א קיצר בהעתקת ד' רשב"א ושם כ' וז"ל ועוד שאפילו לא היה האב יכול לעמוד בשימושו אם הבן ראוי לכך וכו' שורת הדין שיהא הוא קודם לכל אדם וכו' וכ"ש עכשיו שהאב קיים ומשמש בשימושו אלא שצריך עזר לקלות ימים שהדין נותן שיהא בנו קודם לכל אדם עכ"ל הרי שגם בחייו דינא הכי וכן מלאתי בשו"ת דברי ריבות סימן קע"ז ע"ש:

והנה מ"ש הרשב"א מלד מנהג עמ"ש בחיבורי להו"מ בקת"ע לסימן רל"ז אות ע"ז ובחיבורי דע"ת סימן א' סקפ"ג הבאתי ביאור יותר נכון ומצאתי כעין דברי בשו"ת דבר שמואל למהר"ם אבוהב סימן מ"ז ע"ש אבל באמת אין בזה כ"מ לנ"ד דאם האב ירצה למנות את בניו גם בלא"ה יוכל לעשותם שלוחים דאפילו בנושא למרחקים לא הוי בכלל איהו ל"מ עביד כמ"ש בשו"ת מהר"י מברונא סימן קע"ח כיון דאפשר בקבלה או על ידי שם ע"ש

וקרקעי

[והראני ח"א בפסקי נו"א יו"ד סימן רמ"ה סק"ג וז"ל רב המושכר מהעיר והולך לגור מהעיר יכול למנות אחר במקומו כרצונו ד"ר סימן קפ"ז ע"ש והם הם הדברים שכתבתי לעיל מתשו' דברי ריבות] אך דבנ"ד הרי אביהם לא מינה אותם כלל ואם כן מעלמם א"י להיות שלוחיו כיון שגם אחר הפלרתם בו לא הסכים עמהם והרשב"א ורשב"ן הנ"ל הרי הם מיירו גם כן כשהאב רוצה למנות את בנו ולכן לדינא אם האב ירצה למנותם במקומו הם קודמין לאחיו ואם לאו אין להם זכות יותר מאחרים דודאי אין להם זכות ירושה בחיים אלא דאם רוצה למנותם ברשות בידו.

והנלע"ד כתבתי:

סימן קצט

להרב המאה"ג וכו' מו"ה שמואל באהסאוווסקע נ"י
אבר"ק מאהאנטשא ברוסיא.

מכתבו הגיעני ועו"ד שאלתו באשה שטבלה ושמשה ואחר כך מלאה בתוך מקוה את העד שבדקה בו.

הנה זה כמה שנים נשאלתי בזה והשבתי דכיון שהעד של פשתן המים יוצאין מתוכו אפילו מבחוץ אינו חוצץ כמ"ש בתשובת מהרי"י ברונא סימן ק"ז דאשה שא"י לטבול יניחוה על סדין ויטבילוה דסדין אינו חוצץ וגם המ"ב וש"ך סימן קל"ח סקל"ו לא החמירו אלא לפי שמקב"ע אבל חציצה ליכא אם כן כיון דמבחוץ אינו חוצץ מכ"ש מבפנים דיש ספק שמא לא היה מהודק ולשיטת שב"י גם במיעוט המקפיד סד"ר להקל ומ"ש הפת"ש דהאחזיק איסורא יש לצרף לשיטת הריטב"א דכל דין ביה"ם דרבנן והוי תרי דרבנן במיעוט המקפיד ולשיטת ח"ד סוף סימן ק"י בדיני ס"ס סק"כ ותשו' רע"א סימן ס' דבתרי דרבנן גם באתחזיק איסורא סד"ר להקל ועל כל פנים לדינא הוריתי מאז שא"צ לטבול שנית כיון שכבר שמשה ועי' פ"ח דמקוואות מ"ד האשה ששמשה וטבלה ולא כבדה את הבית כאלו לא טבלה משום דשמא תפלוט ש"ז כמ"ש הרע"ב וכר"ש הביא מנדה מ"ב דמפורש כן אבל משום חציצה ליכא ודחה דברי י"מ שפי' משום חציצה ע"ש והוא משום דלא אינו חוצץ ואם כן ה"נ בנ"ד אין בזה משום חציצה ובר"ש נראה דטעמא דרפוי אינו חוצץ והביא ראיה מהטבילוה במטתה ע"ש וה"נ י"ל בנ"ד.

והנלע"ד כתבתי:

סימן ר

להרב המאה"ג וכו' מו"ה יוסף ג"י רב מו"ץ דק'
קנאושיע ברוסיא.

מכתבו הגיעני ועו"ד שאלתו היות שבעירו אין שום מעין וקשה למלאות מי גשמים ועשו מקוה מקרח וכפור כמבואר בש"ע סימן ר"א ס"ל ולאשר עמדו לנגדו דברי האשכול סימן כ"ה ונח"א שם שזהו גם כן דעת הראב"ד שאין להתיר מקוה משלג אם כולה או רובה משלג גם אחר שנפשר כיון דבשעת הבאתו לא היה ראוי לטבילה אך שהיה קשה להפשיר הקרח חוץ למקוה גם על ידי עשים מלובנים כפי עלת הח"ס סי' ר' וכו' רי"ג והסכים רב א' ליתן כאמוואהר לתוך המקוה:

הנה בגוף דין השלג והברד הביא בנח"א שם מדברי רש"י סוכה י"ט ב' בהא דטיט הנרוק יוכיח שמצטרף למ"ס והטובל בו לא עלתה לו טבילה ופירש"י דהכי תנן אלו מעלין וכו' השלג והברד והכפור וכו' וטיט הנרוק ומעלין היינו משלימין אבלומי אין בפ"ע לא ע"ש ומזה מוכח דגם שלג וכפור אין לטבול בהם אם כל המקוה מהם אבל הנה מלאתי ברש"י שבת קמ"ד ב' בהא דאר"פ דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה בשינוי מראה ופירש"י וז"ל והא דמיפסל משום דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה שאינו מים או שלג או ברד פוסל את המקוה בשנוי מראה עכ"ל הרי דשלג וברד עושין ממנו מקוה לכתחלה ובע"כ דדוקא בטיט הנרוק אין עושין ממנו כל המקוה. והא דנקט בפ"ז דמקוואות אלו מעלין היינו משום טיט הנרוק ושוב מלאתי בתשו' מהרי"א יו"ד סי' רי"ג שהעיר בזה והוכיח דמדנקט בש"ס רק טיט הנרוק מוכח דשלג כשר וגם בלא"ה כיון דהעידו אנשי מידבא בשמו של ר' ישמעאל

שא"ל לאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה ומוכח דגם לעשות כל המקוה כשר אלא דאליבא דת"ק ס"ל להראב"ד והאשכול דפסול אם כן הרי קיימא לן דמעשה רב וכיון שעשה ר"י מעשה קיימא לן כוותיה ועוד שהרי מבואר בזבחים כ"ב ע"א דיבחושין אדומים אפילו בעינייהו כמי דהא תניא רשב"ג אומר כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו ופירש"י בד"ה אפילו בעינייהו כמי אם כל המקוה נעשה מהן כשר ור"ל נקט לישנא דהשלמה עכ"ל ומבואר דקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל בהא אם כן הרי שלג ובפרט כפור דברייתן מן המים גם כן מטבילין בהם אפילו בעינייהו. ואי נימא דהת"ק דפ"ז דמקוואות לא ס"ל כן מכל מקום הרי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכתמא דהש"ס דפסק כוותיה ויש לומר עוד דגם הראב"ד והאשכול מיירי רק בשלג וברד וכפור הנופלים מן העבים שלא היו מים מקודם ועי' בשה"ב מאמר יו"ד פ"ו ופ"י ופי"א אבל בקרח של נהר שנתהוה כולו מן המים בודאי לא גרע מיבחושין האדומין דמטבילין בהם אפילו בעינייהו ועוי"ל דדין שלג הנ"ל תלוי בפלוגתת ר"א ור"י אם העננים שותים ממי אוקיינוס או לא דאם שותים ממי אוקיינוס הרי גם הם ברייתן מן המים כמובן ואכמ"ל. ועל כל פנים נראה דבקרח בודאי יש להקל גם בנעשה כל המקוה מזה:

ובדבר מה שהניחו הקרח ע"ג עשין של ברזל והסיקו מתחתן עד שנימוחו ונמשכו למקוה הנה דפשוטי כלי מתכות מקב"ע מכל מקום כיון שלא נמשכו מהעשין למקוה אלא דרך ג"ע קרקע יש להקל כמ"ש הרא"ש והובא בש"ע סימן מ"ח:

ובדבר מה שנעשה ביד"א כבר האריכתי בתשו' דאף שנעשה על ידי גרמת אדם גרמא בעלמא היא ומיקרי הוייתו בטהרה כמ"ש בנח"א סימן כ"ג ובתשו' ר"מ שיק סימן קל"ו וכ"ה באשכול סוף סימן כ"ב שם והארכתי בזה ובפרט דמיחוי השלג למים הרי כבר כתב הראב"ד דפנ"ת באו לכאן וכ"פ הח"ס שם ובס' סידרי טהרה להגאון מהרש"ק ז"ל סימן י"א חידש ד"ז מדעתו ולא ידע מדברי הראב"ד וח"ס הנ"ל ובפרט בנ"ד שהמשיכו המים ג"ע כבר העלה בנח"א סימן כ"ג שם דהמשכה מבטל חשש תפיסת יד אדם אפילו בכולה ושכ"ה דעת רוב הראשונים ע"ש. ולכן הגם שדחקו את הקרח אל העשין מכל מקום הוי רק גרמא וגם פנ"ת באו לכאן ולהסוברים דשלג כמות שהוא כשר בודאי מה שנימוח לא מקרי הוייתו ביד"א ומכח מה שהביאו הקרח כבר ביאר הח"ס שאין בזה חשש ועל כל פנים בצירוף ההמשכה יש להקל בפשיטות ולא ידאג ולא יפחד כלל. וגם בתשובת מהרי"א שם העלה דבהמשיך המים לכ"ע יש להקל.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רא

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה יחיאל איכל הכהן נ"י
מו"ץ דק' עיר ישן.

מכתבו הגיעני ועו"ד שאלתו באשה א' שהי"ל בית שנתן לה אביה בהיותה תחת בעלה ונכתב בטאבעלא על שמה ומפני שלא הי"ל זש"ק עם בעלה וחלית קודם מיתתה השתדל בעלה על ידי אנשים שתלוה שהבית יהיה שייך לבעלה כל ימי חייו ואחר מותו יהיה לצורך הקדש לת"ת וכשאמרו לה כן נתרצית ואמרה הן ולא יותר ויען שאמרו הבקיאים בדיניהם שאין זה מועיל עד שתאמר בפירוש בקשו מאתה שתאמר בפירוש וחזרה ואמרה שכל ימי חייו זאל ער שאלטען און וואלטען ויותר לא אמרה כלום והעדים מסופקים קצת אם היתה שפויה בדעתה בפעם ראשון שאמרה רק תיבת הן יען שאמרה אז עוד שהש"ע שיש לה בקופערט יתנו לפלוני ולא הי"ל שם שום ש"ט:

והנה עוד אמרה שבכל שנה יתנו ביום יא"ל שלה עשרה רו"כ לצדקה עבור נשמתה ואחר מותו יתנו כן משכר הבית עשרה ר"כ ביום יא"ל שלו וכן ביום יא"ל שלה והשאר יהיה שייך לצורך ת"ת ואחר מותה ברצון הבעל ליקח אשה בת בנים לקיים מצות פו"ר ונזדמן לפניו קרובת אשתו אבל אין רצונה להנשא לו רק באופן שיכתוב על שמה את הבית ומתחייב לה כן ונתעורר כן"מ

אולי

אולי אין בידו לשנות מצוואתה משום נדר דאף שאין בידה להקדיש כ"מ כמ"ש באה"ע סימן צ' מכל מקום הרי הכא היה הצוואה בהסכמת הבעל:

הנה מה שנסתפק רו"מ אולי אין בצוואתה ממש דשמא לא היתה שפוי בדעתה ומוקמינן נכסים בחזקת מ"ק והבעל יורשם. הנה בפר"ח א"ע סוף סימן קכ"א הביא בשם תשובות מהריב"ל דכל שכ"מ דבעלמא שלא נשתתק וצוה בצוואת שכ"מ כל דבריו קיימים דמספק הוא בחזקת מיושב בדעתו והפר"ח חולק והוכיח מרוב הפוסקים דאם לא בדקוהו אפילו פעם אחת הצוואה בטלה יעוש"ה ומכ"ש בנ"ד דאיכא קצת ריעותא במה שאמרה בדבר הש"ע שלא כהוגן גם מהריב"ל מודה שאין בצוואתה ממש:

אך רו"מ העיר עוד דגם מבלעדי צוואתה איכא חשש נדר מפני שהבעל עצמו אמר כן להאנשים שישתדלו אצל אשתו פ"ז והנה באמירתו זאת אין בו שום לשון של נדר שהרי לא קבל על עצמו שום דבר אלא לזה שישתדלו שהיא תאמר כן ואי נימא דמדינא אין באמירתה ממש ממילא גם דבריו והסכמתו אינם כלום שהרי מבואר בתשו' הריב"ש ורמ"א חו"מ רסי' רמ"א ס"א דראובן שאמר לשמעון בית לוי נתון לך אף על פי שלוי קיבל קנין לקיים דברי ראובן אינו כלום כיון שאין בדברי ראובן ממש שאין בידו ליתן דבר שאינו שלו ואם כן הכי נמי בנ"ד שהאשה לא היתה שפוי בדעתה ול"ה בדיבורה ממש ובתשו' הריב"ש שם סימן ר"ז מפורש דגם בצוואת שכיב מרע באשה לבטל זכות הבעל והבעל קיבל קנין לקיים דברי הצואה היכא שהצואה בטלה מעלמה גם קנין שלו בטל דהוי קנין בטעות מפני שהיה סבור שהצואה קיימת ולכן הקנין הוא ק"ד של הבל ע"ש והכי נמי בנ"ד ודוקא היכא דהעיכוב במתנתה מפני שיעבוד הבעל מהני הסכמתו מה שאין כן בנ"ד:

והנה היכא שהאשה שפויה בדעתה וצותה בפניו מתנת שכ"מ להפקיע זכות ירושתו שהביא רו"מ מדברי הב"י חו"מ סימן רי"ב בביאור דברי רמב"ם בדין אמר על דשלב"ל שיהיה לעניים דאם הבנים שתקו קבלו עליהם לקיים כדבריו. ואולם הב"ח שם ובתשו' ר"מ אלשיך סימן קי"ד כתבו שזה דוחק וגם ש"פ חלקו שם על הרמב"ם והנה בב"י א"ע סימן ק"ח הביא מתשו' הרא"ש כלל מ' סימן ב' לאה שנתנה במתנת שכיב מרע חצרה לרחל בתה ולא ערער ראובן בעלה כלום ומתה ובא בע"ח של ראובן לגבות חובו מחצר זה שראובן יורשו ואין כח במתנתה לבטל ירושתו והשיב שהדין עם הב"ח ובגוף התשו' מבואר דלא דמי להא דפ"כ גבי כתובת אשתו דלשמואל בשותקת אבדה כתובתה דהתם היינו מחילת שיעבוד בעלמא אבל גבי בעל דכלוקח הוא להוציא הנכסים מיד לוקח לא הפסיד בשתיקתו ועוד דהתם מקולי כתובה שנו כמ"ש רשב"ם שם ובב"ח דעלמא לא הפסיד בשתיקה הילכך בירושת בעלה קיימא ע"ש. ויש להפליא על הרמ"א וסמ"ע וב"ח וט"ז וש"ך בחו"מ סימן פ"א ס"ב שלא הביאו מתשו' הרא"ש הנ"ל שכתב כדברי הש"ך דדוקא מקולי כתובה שנו או במחילת שיעבוד בעלמא עכ"פ וע"ש בתומים סק"ע מ"ש לחלק בזה והביא מעשה שהיה לפניו ולפני זקנים. ומאז הבאתי בגליון שם מדברי הב"י סימן רי"ב שהביא רו"מ וכעת מצאתי בקצה"ח שם סימן פ"א סק"ו שהביא בשם המל"מ שהעיר מתשו' הרא"ש הנ"ל וחילק גם כן באופן דירושת הבעל לכ"ע לא פקעה בשתיקתו אך דיש לתמוה מהירושלמי פ"ח דב"ב ה"ז בסופה דמייתי שם דדייתיקי מבטלת דייתיקי וחוזר אף במתנהו כההיא אחתיה דר' חוניא כתבת נכסה לר"ח לרכה וזבנת לבעלה מן דדמכת אתא בעי מיעור עמיה א"ל ולמה לא תבעתונין בחייה א"ל לא בעית מעיקהה אף על פי כן אפיק ר"א ופי' הפ"מ שבתחלה נתנה נכסיה לר"ח אחיה ואח"כ הוצרכה להוצאה ומכרתו לבעלה ואחר מותה בא ר"ח לעורר על הבעל בשטר מתנה שלו וא"ל למה לא תבעת אותם בחייה והשיב שלא רצה לצערה בחייה ואפילו הכי אפיק ר"א מר"ח והעמידן בחזקת בעלה שהרי יכולה לחזור ממתנתה ע"ש ומוכח דאם לא היתה חוזרת ממתנתה כלל היו קיימים בחזקת ר"ח שהרי הירושלמי מייתי מינה ראיה דחוזר במתנתו וקשה הרי אין ביד האשה ליתן כ"מ שלה לאחר ובע"כ משום שהבעל שתק זכה בהם ומוכח דלא כתשו' הרא"ש הנ"ל וצ"ע (וע' בב"ש סימן צ"ב סקי"ח שאין ביד הבעל למחול חלק ירושתו אפילו בקנין וצ"ל דמ"מ אם נתנה לאחר קודם שהגיע זמן ירושתו בהסכמתו שפיר מהני):

ומ"ש רו"מ דבנ"ד אפשר דחישב בלבו גם אחר מותה נקיים הצוואה ועתה מתחרט ולשיטת רדב"ז ח"ד סימן קל"ד מנדין כמי שמוחזק לשאלה לפי שמפסיד העניים הנה זהו באמירה אבל במחשבה הרי פסק שם דאין כופין אותו וע' בפת"ש בשם דת אש וגם בתשו' מהר"י אסאד סוף סימן ש"א הסכים עמי ובכה"ג שיש נדרים להקל מבואר להדיא בתשו' עבוה"ג סימן י' דיש להתיר על ידי שאלה ובפרט בנ"ד שהוא לצורך מצוה ובפרט שאינכו לעניים מיוחדים והוא ממון שאין לו תובעים וע"ע בתשו' מהר"ם מינץ סימן ע"ג באורך בענין צדקה לעני א' מהני שאלה ובא"ז הגדול בשו"ת סימן תשמ"ח מבואר גם כן דבהבטיח לעני מיוחד אין נשאלין עליו וע' בחו"מ סימן קכ"ה ס"ה וסמ"ע שם וש"ך סימן קכ"ו סקכ"ט בזה ועכ"פ בכה"ג דנ"ד שהוא גם כן לצורך מצוה לכולי עלמא יש להקל ומה שיש לחוש שלא חל הנדר נ"ל דיש להתיר ב"פ היינו כעת וגם אחר שיגיע היא"צ. ומ"מ אם אפשר יתחייב א"ע ליתן בכל שנה על היא"צ איזה סך לטובת נשמתה לבל יקוים באביה ובה קללת יגיעם לריק והשומע יתברך:

והנלע"ד כתבתי

סימן רב

להרב וכו' מו"ה יאיר אמסטרדם נ"י מו"ץ ד"ק בישטינא. בארץ הגר

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באחד שנתערב לו בשר טרפה הכר"ל בין חתיכות כשרות יבש ביבש ובישל חתיכה אחת מהם בקדרה ונאכלה בשוגג ואחר כך נודע לו מהתערובות מהו דין חתיכות הנשארים והקדרה ורו"מ הביא מהא דסימן ק"י ס"ז וש"ך סקמ"ב דאם פירש למק"א ואחר כך נאכל דאין האחרים מותרים ודעת המ"כ ופר"ח דאם פירש קודם שנודע שרי וכ"פ בשפ"ד אך לשיטת הכו"פ שהובא במש"ז סק"ח בנתבשל בקדרה כיון דיש לדון על הקדרה ויש לנו נ"מ בהספק על אותה חתיכה שנאכלה כל התערובות אסור וכ"פ הח"ד ורו"מ העיר דלפמ"ש האחרונים בהא דבכל ספק מהראוי להעמיד הכלים בחזה"ת אלא דכיון דנולד הספק בחתיכה והאיסור נגרר ממנה על הכלי לכן כיון דהחתיכה אסורה גם הכלי אסורה וגם שלא יהא כחוכא ואטלולא לאסור החתיכה ולהתיר הכלי ואם כן אין האיסור של הכלי על ידי התערובות רק נמשך על ידי החתיכה שנאכלה ויש לפקפק בדבריו דהא כל האיסור של החתיכה גם כן אינו אלא על ידי ספק שנפל בתערובות ועל ידי זה נמשך האיסור על הקדרה אם כן אין הבדל בין אם יש לדון על הכלים או על המאכל ועוד דגם אם נוקמי הכלי בחזה"ת לתלות שבשלו בה ההיתר יש נ"מ על ידי זה לאסור שאר התערובות ויש נפקא מינה בהספק לדון עליו ואיך נבא להתיר שאר התערובות ע"י שבאנו לתלות שהאיסור כבר נאכל הרי הוי תרתי דסתרי ובעיקר הערה חזה"ת הארכתי בתשו' אחת והמ"ל ועמ"ש בחיבורי דע"ת סי' א' סהכ"ד וסהכ"ה באורך מכמה דוכתי:

בגוף הדין מצאתי בתשו' רדב"ז ח"ד סי' קכ"ח שפסק בפסי' דתלינן בבשר כבשים שנאכלו להקל ומוכח דגם בנאכל אחד מהן ונתבשל בכלי שרי ותלינן בההוא דאיסורא נאכל ולא עלה בלבו חשש כלל מצד הכלים ונראה הטעם דכיון דשימוש כלים הוי דשיל"מ להמתין עד אחר מעת לעת כמ"ש הש"ך סי' ק"ב סק"ח ואף דגם אב"י אסור לכתחלה היינו רק משום גזירה אטו ב"י וזהו רק איסור גברא כמ"ש האחרונים דכל איסור דרבנן שהוא משום גזירה אינו איסור חפצא רק איסור גברא ובפרט בזה דדיעבד שרי פשיטא דהוי רק איסור גברא ואם כן אין נ"מ לחקור על התערובות נגד הכלים דגם אי נימא דכל דפריש מרובא פריש אפילו הכי אסור להשתמש בהכלי תוך מעת לעת דבדשיל"מ ל"א כל דפריש וכו' לשיטת כמה אחרונים וגם להסוברים

להסוברים דגם בדשיל"מ אמרינן כל דפריש וכן מצאתי בספר האשכול פנ"ה סימן ל' מכל מקום הכא הרי לא אמרינן לגבי החתיכה כל דפריש וכו' וכל שד"ר בדשיל"מ אסור וממילא הכלים אסורים תוך מעת לעת ולאחר מעל"ע הרי בטל איסור חפלא מעל הכלים ואין נ"מ לענין התערובות עצמו מאיסור חפלא שהיה על החתיכות לכן שפיר תולין דהאיסור נתבטל ונאכל:

ועוד דדוקא היכא דיש לנו לדון בשוה על כל חלק מהתערובות איזו מהן הוא האיסור אמרינן מאי חזית למיתלי בהך דלמא איפכא אבל הכא כיון דהכלי אין לנו לדון עליה אלא תוך מעל"ע דלאחר מעל"ע פקע איסור חפלא ורק הגברא גזרו חז"ל ובפרט דהרי באיסור שהוא רק חומרא בעלמא גם הר"ל בטל כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס דין י"ז אם כן הכי נמי לענין הכלי שאב"י מהראוי להקל אלא דמכל מקום היכא דהתערובות אסור מחמירין גם לענין הכלי אבל הכא אדרבא אמרינן דהתערובות שרי והחתיכה שנאכלה כבר נאכלה בהיתר בשוגג וממילא מתירים גם הכלי שאב"י כיון דמדאורייתא גם דברים החשובים בטלים והותר כל התערובות מה"ת ורק מדרבנן גזרו שלא יתבטל ולא גזרו על הכלי שאב"י שהוא רק חומרא בעלמא וכבר כתב במש"ז או"ח סימן תל"ד סק"ג בשם הפרישה דבאיסור קל דרבנן שאין לו שרש בד"ת גם בספק דסתרי אהדדי בבת אחת שרי ע"ש והכי נמי יש לומר לענין הכלי שאב"י שהנ"ל עלמא התירו בדיעבד ורק לכתחלה גזרו שפיר יש להקל בכה"ג אף דהוי תרתי דסתרי ואם כן שוב מהראוי להתיר התערובות שיאסר עולמית ומוטב שיאסר הכלי תוך מעל"ע (וע' שפ"ד סימן ק"א סק"כ בשם הר"ש פ"ז מתרומות לענין טבל ומעשר ראשון ומעשר שני דכיון דטבל יש לו תקנה בהרמה אין תולין בו שנדמע אך כאן יש לומר דדמי לשופרת ז"כ וע"ש במש"ז סק"ז) ובפרט דיש לומר דכיון דגוף החרס אינו נאסר רק הבליעה שבתוכו וכל זמן שאינו נפלט הוי כמאן דליתא לפנינו וכמ"ש התוס' פסחים כ"ב בשם ירושלמי דטעם כמבוער אם כן אין לנו לע"ע על מה לדון. ולא יתכן סברת הכרו"פ אלא אם בשלו בהכלים והתבשיל לפנינו ונודע התערובות דאז שפיר יש נ"מ לדון על התבשיל הזה ובכה"ג יש להחמיר גם בהתערובות. אבל אם רק הכלי הריקן עומד כלפע"ד להקל:

והנלע"ד כתבתי

סימן רג

להרב וכו' מו"ה צבי דוב שטימפלער נ"י
אבד"ק סטיאנוב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בישראל שקנה פרה בת ה' שנים מערלית בעד ארבעים ר"כ ונתן אדראן חמשה ר"כ והערלית התנית עמו שבאם לא יסכים בעלה על המכירה תחזור לו האדראן ואמרה לו שהבהמה לא ילדה עדיין שום ולד ואחר כמה ימים באה הערלית וא"ל שבעלה הסכים תיכף ושילדה הבהמה זכר ושיקח לו הפרה והולד ורצתה ליתן לו חמשים ל"ל ריוח שימחול המקח ולא רצה וביום ב' נתן מותר המעות וקיבל הפרה והולד ולא ידע שיש בזה שאלה כלל ועתה נודע לו ושאל אם יש על הולד דין בכור והנה כעת אומרת הערלית שהפילה הפרה ולד בן ב' חדשים עכת"ד השאלה:

הנה מ"ש רו"מ בשם ס' ק"ש בהשמטות לשו"ע סימן ל"ז דבקנה נכרי מישראל בכסף אף דהוי שד"ד מכל מקום אם היה הנכרי תופש היה מועיל דיש לומר קים לי אם כן גם בלא תפס הוי יד עכו"ם באמצע והביא ראיה משוגיא דתק"כ הנה הספר אינו ת"י ועתשו' טוטו"ד מה"ק סימן רכ"ה אבל הוא נגד כל הפוסקים שפסקו דבכה"ג הוי ספק בכור ובאמת שכבר חידשו הנ"ל סימן ס"ד ותשו' שב יעקב דהיכא דאפשר שיזכה העכו"ם בו הוי כיד עכו"ם באמצע והביאו ראיה מבהמת ארנונא ובמהריט"א פ"ב דבכורות השיג עליהם דהתם כשהיה מקודם של העכו"ם לגמרי לא יצא מרשותו כל זמן שיש אופן שיבא לרשותו כמ"ש התוספות פ"ק דפסחים וכתבו מהרת"י סימן ק"ל ולפ"ז היה מקום לומר דבכה"ג שקנה הישראל מהעכו"ם והבהמה היתה מקודם של העכו"ם שפיר יש לומר דהוי כיד עכו"ם באמצע אבל במהריט"א שם אות י"ז לידך דעכו"ם אין לו חזקת ממון לשיטת הסוברים דגז"ע אסור רק מדרבנן ואם כן אין לו דין מוחזק כלל ועכ"פ לדינא אין מקום להקל במה שכל האחרונים לא ס"ל כן ובפרט בתשו' רמ"א סימן פ"ז מפורש בישראל שקנה פרה מעכו"ם בכסף לבד ולידך רק ע"פ שיטת ר"ת דמשיכה קונה אך דיש לומר דמשום סיטומתא קונה מדרבנן ומכל מקום בנידון דשם שאמר העכו"ם לשלם בעדה ובגנבה הוי כשותפות עכו"ם וגם נקנה להעכו"ם משום אומדן הדעת ויש לסמוך על ר"ת כ"ש כי הצרתי ומבואר דמשום ספיקא אין שום מקום להקל גם בישראל שקנה מעכו"ם

ומהגם שהרי בתשובת הרמב"ן סימן רכ"ה מפורש דבזה"ז שבדד"מ כסף לבד קונה בישראל שקנה מעכו"ם אזלינן בתר דיניהם וחייבת בבכורה וכ"ה בכנה"ג סוף סימן קל"ד ואף שבהגהת מח"א הל' קנין מעות סימן ע' הביא בשמו דלא קאי ברשות ישראל לענין בכורה ובתשו' נט"ע סוף סימן ל' האריך להוכיח דלא קיימא לן כהרמב"ן המעיין בגוף תשובת הרמב"ן ימצא שדעתו דקנין דיניהם הנהוג מועיל בבכורה וביאר דהש"ס פ"ב דבכורות מיירי שאין מנהג פשוט בזה ואחר זה כתב שאין נראה לומר דלענין בכורה ל"מ המנהג ובהגהת מח"א העתיק בשמו מ"ש הרמב"ן שאין נראה לומר כן ובחנם נדחק הנט"ע וע' תשו' ח"ס יו"ד סימן שט"ז מ"ש ע"ד המג"א סימן תמ"ח בזה ולפמ"ש הח"ס לחלק בין היכא שהקנין רק להפקיע בכורה דבזה ל"מ קנין דד"מ מה שאין כן בקנה באמת ודבריו מסתברים כי נודע דבדד"מ קנין שהוא רק בערמה אינו מועיל כלום אבל בנ"ד שהקנין היה באמת לקנייה ממש פשיטא דיש לחוש לדעת הרמב"ן דישראל שקנה מעכו"ם זכה בכסף ויש להפליא על תשו' רמ"א הנ"ל שלא הביא מדברי הרמב"ן הנ"ל ולכן מצד זה אין שום מקום להקל וע' בש"ג שעל הרי"ף שו"פ נ"פ דמפורש נ"כ כמ"ש:

ומה שכתב רו"מ מדברי תשו' מהרמ"ז שהובא בפת"ש דבנתן רק מקצת מעות יש לצדד להקל הנה ז"ל מהרמ"ז שם דפשיטא דאם נתן קצת המעות רק בתורת ערבון בעלמא ולא פירש שיקנה כנגד הכל אז אינו קונה רק כנגד מעותיו כדאיתא בח"מ סימן ק"ל ואם כן הוי יד גוי באמצע ופשיטא דפטורה מבכורה אפילו אם נתן לו בתורת פרעון ואם כולו הוא קונה אם לא עייל ונפיק אזוזי אף על פי כן יש להסתפק עדיין אם קבע לו הגוי זמן שיפרע לו המותר ואז הוי דד"מ שאם בעי הגוי זוזי בזמנא דקבע ליה ולא אשתכח תופס הבהמה ואם כן הוי יד גוי באמצע ופטורה מבכורה וכו' והביא משו"ת מ"ב שהביא ראיה מבהמת ארנונא וכתב שיש לדחות הראיה וחזר שם סוף התשו' והנה גם בשו"ת חב"י סימן כ"ח כתב שיש צד להקל כשלא נתן כל דמי הקנין דלא קנה לישראל אלא נגד מעותיו אבל בתשו' מהר"ס מלובלין סימן ל"א כתב בפשיטות דאין להתיר מפני שנתן רק מקצת מעות דמקצת מעות קונה כנגד הכל וע' שד"ח מער' בכור סי' ג' אות י"ז י"ח וע"ש אות כ"א אך המהרמ"ל התיר שם מפני שהעכו"ם לא רצה ליתן הולד באמרו דכיון שילדה קודם שקבל הישראל הפרה הוא שלו אם כן בתפוס הוי יד עכו"ם באמצע ובצירוף שאין חיוב על הישראל לפדותה מהעכו"ם ע"ש היטב מה שאין כן בנ"ד. ובתשו' מ"ב סימן ל"ג העיר ג"כ בענין מכירת חמץ דערבון אינו קונה רק נגד המעות אך כיון שזוקף השאר במלוה שפיר קונה הכל ובשו"ת ב"ש חאו"ח סוף סי' ק"ב העלה דכל שנותן סתם מקצת מעות ולא אמר בפי' שנותן בתורת ערבון שקורין זדאטיק ולא עייל ונפיק אזוזי הוי קנין כסף גמור אם כן לפ"ז בנ"ד אם אמר בפירוש שנותן זדאטיק יש להקל ע"פ הנ"ל ולפמ"ש בשו"ת מים חיים ח"מ סימן ה' והובא בפת"ש חו"מ סימן ר"ז סקי"ג כל לשון אדראן אינו קנין עצמיי רק להחליט האדראן לכן יש להקל אבל אם נתן בסתם הוי כסף גמור והוי ודאי בכור ע"פ תשו' הרמב"ן הנ"ל:

ומ"ש דכיון שהערלית א"ל שאם לא יסכים בעלה יהיה בטל המקח אם כן הוי יד נכרי באמצע ליתא דאם בעלה הסכים

השפים נה קודם לידת הבכור כבר נגמר המקח קודם לידה ולא היה יד עכו"ם באמצע קודם לידה. אבל מ"ש בשם ספר רב טובך סימן פ"ז שפסק דגם בנתן הישראל רק אדרא̇ן הוי ס"ב והביא בשם בעל מנחת חינוך שפסק דהוי ספק בכור וכן מ"ש בשם אוריין תליתאה סימן קמ"ט שחולק ע"ד הח"ס ח"מ סימן ק"ה במ"ש דגם אם נתברר אחר כך שהיה של ישראל למפרע מכל מקום כיון שאינו מבורר בשעת לידה לא קרינן ביה לאו, והא"ת חולק עליו אין בידי ספרים הנ"ל אבל בנ"ד הדבר פשוט דאף שאחר כך שילם הישראל בעד מותר הפרה לא נקנה לו אלא מעכשיו ולא למפרע כיון דהאדרא̇ן אינו קונה אלא כנגד המעות ויש לצרף בזה גם ספק שמא כבר ילדה כמ"ש רו"מ משבו' דע"א שהובא בפת"ש סק"ה. ומכל מקום משפיגא להתיר זולת על ידי הטלת מום על ידי עכו"ם:

והנלע"ד כתבתי

סימן רד

להרב וכו' מו"ה שמחה כהנא נ"י בהרב מואשקיוו ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בדין רוטב של בשר אם יש לשער כפי המדומע והביא מדברי או"ה כלל כ"ד דין ח' שכתב דצריך לשער נגד כל הרוטב דדינו כבשר וכ"ה שם בכלל ל"א דין ט"ו וגם הביא מדברי חמ"ד הל' בב"ח סי' מ"א:

הנה זה כמה שנים הבאתי מזה וביארתי שאין ראיה מהמרדכי פכ"ה סימן תרל"ז דהוא מיירי בהערובות איסור מבא"כ ברוטב שנתבשל בה בשר של היתר וכ"ה בברכ"י יו"ד סי' צ"ד בשם מהרש"ע דהמרדכי מיירי רק באיסורא והבאתי מדברי הפרישה סימן צ"ה בד"ה ובעה"ת וכו' שכתב בפשיטות דרוטב כבשר אבל בפרי תואר סימן צ"ב סק"ז כתב דרוטב דינו רק כבלוע מבשר וגם מצאתי בכתבי הגה"ק אבד"ק ביטשאטש בעהמ"ח דע"ק שכתב דאין להתיר ברוטב לשער כפי המדומע דהשומן צף למעלה ושמא נגע הכף בהשומן ונבלע בו וכן מה שנשפך ממנה אולי נשפך השומן ורק במקום שהוא רק חומרא בעלמא ומדינא שרי אז יש לצרף הא דלפי המדומע גם ברוטב ובאמת שמצינו כה"ג בש"ס דחולין ק"כ א' והרוטב מאי רוטב בומגא ופירש"י שומן שעל המרק ופריך אביי הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין ומבואר דהשומן שע"ג הרוטב דינו כאוכל עצמו והן אמת שהתוספות בחולין צ"ד א' ד"ה שאני חלב דמפעפע ומתפשט בכל הבשר לכן אסור גם הראש והא דאמרינן בפסחים נטף מרוטבו על החרס וכו' יטול מקומו ותו לא היינו משום דרוטב אינו מפעפע כ"כ דציר בעלמא הוא ולא שומן וכו' והתם מיירי ברוטב שילא מגוף הפסח ואפילו הכי אין דינו כשומן אבל מלבד שבתוס' פסחים ע"ה ב' ד"ה יטול וכו' מבואר דהתם משום דטפה בעלמא דמיא לביכה דמשהו הוא (וכ"ה גם בט"ז יו"ד צ"ד סקי"ג) וגם במרדכי פכ"ה סימן תרל"ה מבואר כן וגם שם מוכח דלפעמים אית ביה שומן ומפעפע. ועוד דיש לומר דהרוטב הפולט מגוף הפסח נהי דלענין פעפוע אין דינו כשומן מכל מקום עכ"פ דינו כבשר עצמו וכן לענין לשער לפי המדומע השומן הצף על הרוטב דינו כבשר עצמו וע' בהגהת י"ש לסימן פ"ט מ"ש בזה מכמ"ק ולכן אף שכתב בשו"ת טטו"ד מ"ג סימן קפ"ג להקל לצ"ש וברוטב בשר עוף בכל גווני יש להקל לשער כפי המדומע אין נראה להקל בלא אם שומן צף למעלה והגאון הנ"ל בשו"ת שת"ס הל' תפלין סימן כ' פסק בעצמו דאין להקל אלא במקום שהוא רק חומרא אז יש לצרף דבר זה לסניף ולכן לדינא אין להקל זולת אם ידוע שאין שומן צף למעלה כגון בבשר כחוש או שבשר שפכו השומן הצף למעלה אז יש להקל בזה וע' בחכ"א כלל מ"ד ד"ט וכלל מ"ה ד"ד וכלל מ"ו ד"ז שהביא בפשיטות דברי או"ה להחמיר (ועמש"ל סימן כ' וסימן קל"ד בזה):

והנלע"ד כתבתי

סימן רה

עוד להרב הנ"ל.

ומה שאל בדין ספק ברכה שכתב בספר דר"פ מלוה צ"ח ני דבכל ספק ברכה יאמר בריך רחמנא ובפת"ש יו"ד סימן שכ"ח הביא כן בשם הפ"י ברכות י"ב ורו"מ הביא משו"ת מש"ג סימן מ"ד דדוקא לענין מחיקה ס"ל להש"ך סימן קע"ט דקיל וגם הביא מדברי הח"ד סוף סימן ק"י בדיני ס"ס דלענין ספק ברכה אסור:

הנה גם בשו"ת ר"ע איגר סימן כ"ה העלה דגם בלשון לעז אסור ודוקא לענין מחיקה קיל ע"ש באורך וגם בספר העמק שאלה על השאלתות פ' יתרו העלה כדעת רע"א כעין שכרת החוו"ד וביו"ד סימן ר"מ סל"ז בהג"ה דהשומע ברכת השם אפילו בלשון לעז חייב לקרוע משום דלא גרע מכינוי אבל יש ראיה מדברי הנימוקי יוסף פ"ק דנדרים דף ז' בשם הריטב"א בהא דהשומע הזכרת השם לבטלה והביא דעת הגאונים דה"ה על הכינויים צריך לנדותו לפי שעבר על אזהרה דמוציא שם לבטלה כדאיתא בפ"ק דתמורה ונראה שאין נידוי זה אלא בהזכרת השם או בכינוי הידוע של אל"ף דל"ת וכיוצא בו מן השמות המיוחדים אבל המזכירו בלעז או שאר לשונות אין לנדותו אבל גוערים בו ע"ש ומבואר דבזה ליכא איסור תורה וגם יש לומר דאם המגלא לומר במגדף חייב מכל מקום לענין ברכה לבטלה בודאי אין איסור אלא חומרא בעלמא ומספק שרי דלא חמור משאר כינוים דליכא משום מוציא שם שמים לבטלה:

ומ"ש רו"מ דיש עלה להרהר הברכה כבר העיר בזה הפמ"ג בפתיחה להל' ברכות וכן מצאתי בספר גן המלך סימן כ"ג שבכל ספק ברכה יהרהר הברכה וכ"ה בצל"ח ברכות כ' סוע"ב ע"ש באורך:

והנלע"ד כתבתי

סימן רו

לכבוד הרב המופלג בתוי"ר בנש"ק וכו' מו"ה מנחם מענדיל אייבענשטיין נ"י התן הרה"צ ד"ק אלעסק.

מכתבו הגיעני וע"ד שהנהו היות שהמשיכו החוט של ברזל שנעשה לצוה"פ למרחוק באלכסון רחוק מכותלי הבתים בערך ע' אמה בכדי להכניס הרפת ובתי כשאות העומדים רחוק מן הבתים שיוכלו לטלטל לשם ונסתפק רו"מ לשיטת הרמב"ם בשימן שס"ב דאם הפרוץ מרובה על העומד אין צוה"פ מועיל לפרצה יתירה מעשר אם כן הכי נמי בזה או אולי כיון דהפרצים שבין בית לבית הבתים הם עומד מרובה על הפרוץ לא איכפת לן מה שאחורי הבתים הפרוץ מרובה עכ"ד:

הנה ספיקו לא אבין כלל דכפי הנראה שמשך האלכסון נס בצירוף הבתים יהיה כל הפרוץ מרובה אם כן בודאי לא שייך היתר צוה"פ לשיטת הרמב"ם אבל מכל מקום בכל העיר מותר לטלטל אם יש קנים סמוך להכותלים וא"צ לצרף הצוה"פ באלכסון לצורך טלטול העיר אבל בהאלכסון אין היתר רק לשיטת ש"פ אבל מכל מקום כיון דהתוספות והרשב"א חולקים על הרמב"ם וכן מצאתי בא"שכול הל' עירובין סימן ס"ה שפסק להקל אם כן פשיטא דיש להקל בזה"ז דליכא רה"ר דאורייתא ובפרט דלשיטת כמ"פ גם במתילות הלכה כהמיקל בעירוב אפילו ביחיד נגד רבים ומכ"ש ברבים נגד יחיד. ומה שנסתפק אם מועיל הצוה"פ ההולך ממבוי אחד לחבירו ע"ג בית ומונח על הגג ומשם נמשך לצד מבוי במעבר השני של הבית. הנה לכאורה הרי בכל צוה"פ בעינן ב' קנים משני הצדדים ולא סגי לקשור החוט לגג הבית לבד זולת כשעומד תחתיו קנה גם בצד הבית אם כן כשהחוט

שהחוט הולך ע"ג גג הבית הרי נתבטל הצוה"פ בשני המבואות כיון דליכא ב' קנים מב' הצדדים בשום מבוי משני צדדי המבואות אולם הנה במג"א סימן שס"ג סקכ"ח הקשה באמת מהא דבסוכה שני שיתן קנה ע"ג הכותלים ותי' דהתם כל הצוה"פ רק לחומרא בעלמא אבל בתשו' ח"ס חלק שפי סימן ל"ד תמה ע"ז דהא גם במזוזה שני שיתן קנה ע"ג הכותלים והעלה דודאי באמצע משך אורך המבוי בעי קנה מכאן וקנה מכאן ולא סגי שיתן הקנה ע"ג הכותלים ומה"ט ל"מ קורה שע"ג כותלים באמצע מבוי אבל אם נותן הקורה בקלה המבוי מהני באמת בנתינת קורה ע"ג ב' כותלי המבוי דהכותלים הם המזוזות ואף שהנית בצ"ע אולם הנה בתשו' ספר יהושע סימן ח' האריך בדברי הד"מ ומג"א הנ"ל והעלה לקיים המנהג שנהגו להעמיד לחי קטן על כותל בית מצד א' וכן על הכותל מצד ב' ולמשוך חבל על גביהן שיהיה במקום צוה"פ והעלה שדברי הד"מ ומג"א הנ"ל הם רק במבוי שאין בהם אלא הכותלים ההולכים לאורך המבוי בלבד וכשנותן הקורה עליהם אין זה צה"פ אבל כשמניח הקורה על הבית שיש בו ד' כתלים מכל הרוחות אם כן נהי דלגבי כותלים ההולכים לאורך המבוי אין כאן צוה"פ מכל מקום הרי יש גם כן כותל ההולך לרוחב הבית אם כן יש להקורה צוה"פ על ידי כותלי רוחב הבית ודל מהכא כותל של אורך הבית ההולך לאורך המבוי ואלו אין כאן כותל האורך כלל מכל מקום הרי יש לפנינו כותל של רוחב הבית ההולך בשטח א' עם הקורה והרי הם כלחיים ואיכא צוה"פ גמור דחוץ למבוי נראה שפיר הצוה"פ ואפילו כלחי שני בנראה מבחוץ ושוה בפנים ואף דבלחי רחב ד"א קיימא לן דצריך לחי אחר להתירו מכל מקום בצוה"פ א"ל כלל כיון דהוי נתילה גמורה ע"ש באורך ואף שסיים דאין רצונו להתיר אלא בשעה"ד משא"כ בדאפשר לתקן בע"א וגם רק כשמעמידין ע"ג הכותל לחי קטן כפי מנהג הקדמונים אבל היינו אם בשני הצדדים עושין כן אבל בנ"ד שבאמת גוף צוה"פ נעשה בשני קנים בשני הצדדין אלא שהחבל והחוט שע"ג סובב הולך על פני בית שעומד באמצע הרי יש היכר גדול לכל הרואים ודנים גם להבית כאלו הוא קנה של צוה"פ כיון דאינו פוסל גם ברחב ד"א ואינו מבטל את הצורת הפתח:

ובאמת שגם פס נשיעת תוס' עירובין ה' ב' ד"ה אינו וכו' כשר גם ברחב ד"א וע"ש בריטב"א דגם לרש"י כשר בחצר ודוקא במבוי פסול והרי מבואות שלנו דינם כחצר גם להקל כמ"ש מהרי"ט בתשו' ח"א סימן ל"ד וח"ס חלק שפי סי' פ"ב דלא כמג"א סימן שס"ג ס"ק כ"ו ומכ"ש בצורת הפתח:

ובגוף הספק שנסתפק הספ"י אם בעינן בצה"פ שיהיה היכר מצאתי בב"ח סי' שס"ג סט"ו שכתב דגבי צוה"פ גם באינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ כגון שהעמיד הקנים שוה לכותל בסוף אורך הכתלים אפ"ה מהני ובזה תירץ קושית התוס' י"א ע"א ד"ה איפכא וכו' ע"ש ומצאתי בריטב"א עירובין י"א ע"א פהתי שמאי פי' שאין שם תיקון מזוזות מן הצד ודלא כפירש"י ז"ל ושם ע"ב כתב וז"ל וא"ת בקנה מכאן וקנה מכאן היכא דאיכא שיקפי והיינו מזוזות אפילו יהיה פני הכותל שוין אינו אלא כפרלה אבל בקנים שפיר אתחזי כצה"פ בלא שיקפי ומלשון רש"י לעיל נראה דפתח שאין לו שיקפי היינו שהצדדים אינם שוים וכו' ומיהו פי' שיקפי אינו נראה כי [illegible] אלא כפי' א' וכן פי' מורי ז"ל עכ"ל:

ויש קצת ע"ס וחסרון תיבות ונראה שכצ"ל וא"ת בקנה וכו' והיינו מזוזות ואפשר דכשיהיה פני הכותל שוין אינו נראה אלא כפירצה אבל בקנים וכו' כצ"ל ונראה מדברי ריטב"א דלא כדעת ספ"י הנ"ל ולשי' רש"י י"ל כדעת הספ"י אבל י"ל דהריטב"א מיירי כשהכותלים הם רק לאורך המבוי דבכה"ג לכ"ע בעינן קנים כמ"ש הספ"י בעצמו אבל כשיש כותל גם לרוחב י"ל שפיר דמהני ולכן נראה דיש להקל בנ"ד:

אבל מ"מ בדאפשר להמשיך חוט ברזל משני צדדי הבית עד למטה או להעמיד קנים אצל כותלי הבית יש לעשות כן וכן נראה שאם החוט מונח על הגג אינו ניכר לעין הרואה ואין להקל רק אם החוט גבוה מעל הגג וניכר לעין הרואה שהוא מן הצוה"פ וכ"ז דוקא אם סובב ע"ג בית שבקלה המבוי אבל אם נמשך להלאה בתים אין להקל כלל. ואם הבית שהצוה"פ ע"ג גגו בולט יותר למבוי משאר בתים או גבוה יותר או קצר יותר יש לומר שהבית נחשב למזוזת לה"פ כיון שנתבאר דבצורת הפתח כשר גם ביותר מד"א:

ומה ששאל בדין גינה של זרעים העשויה ערוגות אם מצטרף לשיעור ב"ס שנחלקו הח"ל והק"נ על הרא"ש רפ"ב דעירובין אות ז' ולידך דהיכא שכל ערוגה שייך לאדם אחר יש להקל טפי:

הנה לדעתי אין שרש לסברא זו וע' עירובין ל' ע"א ורש"י ד"ה וקרפיפות וכו' דאין רשות מהחלקת מחמת שנוי בעלים אלא, בתים וכו' ואף על גב דהתם הוא אליבא דר' מאיר מכל מקום מדר"מ נשמע לרבנן אבל בגוף דין זרעים דעת הד"ש וח"ל להקל בחצר וגם בתשו' חמר בקדש מבעל מחנה לוי סימן ב' פסק כן והביא בשם כמה גדולים שהסכימו לזה ואם כי בתשו' א' שנדפסה בשמי בקראקא העליתי להחמיר והבאתי מכמ"ק בזה וגם הבאתי קצת ראיה מש"ס דקידושין ל"ט סוף ע"א ורע"ב מדלא נשני שם דנ"מ לענין צירוף הערוגות לב"ס דמוכח כדעת הק"נ וכן יש קצת ראיה מהא דב"ק פ"א ע"א אי משארי משארי לאדם וכו' ע"ש ותבין אבל בכ"ז בשעה"ד כדאי הם הגדולים הנ"ל לסמוך עליהם בדרבנן ובפרט שבמרה"פ על הירושלמי פ"ג דמעשרות ה"ד העלה בדעת הרמב"ם בפי' ד' הירושלמי שם דבחצר אין זרעים מבטלים הדירה אם כן על כל פנים בערוגות יש לסמוך ע"ד הח"ל הנ"ל ומ"ש הק"נ דכיון דברוב מהני בכה"ג אם כן עלה קאי הא דאמר יבב"ם אסור גם במיעוטא אינו מוכרח דיש לומר הא כדאיתא והא כדאיתא כדמשני בש"ס כמ"פ ומהם בפסחים ס' ע"א.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רז

להרב המאה"ג וכו' מו"ה אפרים זלמן ווייסמאן נ"י ראבד"ק וויזהוראדק ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בתיקון עירובין שבעירו שהוא על ידי הקפת הט"ג ובצד א' מהעיר יש בצד א' של דרך הרבים בתים והדרך רחב יותר מעשר ובצד ב' של הדרך יש גינה גדולה כמה אלפים אמות ובין הדרך והגינה מחיצה גבוה י"ט וכן בצד ב' של הגינה מחיצה גבוה י"ט ואחר כך ג"כ נמשך דרך הרבים ובצד ב' של הדרך גם כן בתים והט"ג עומד על פני כל המרחב והיינו כי עמוד א' עומד אצל הבתים שבימין הדרך ועוד עמוד א' עומד באמצע הגינה רחוק הרבה מהמחיצות שסביב הגינה ועוד עמוד א' עומד אצל הבתים שבשמאל הדרך השני והחוט נמשך ע"ג העמודים הנ"ל וסובב על פני רוחב כל הדרכים והגינה שבינתים כמו צוה"פ אלא שאין להחוט עמוד בכל דרך רק בצד א' סמוך להבתים ובצד ב' הוא מונח ע"ג העמוד שבאמצע הגינה עכת"ד השאלה ורו"מ כתב שבד"ז יש ב' ספיקות אם מועיל העמוד שבאמצע הגינה להצטרף לצוה"פ כיון שעומד בתוך רה"י דביתא כמאן דמליא כמ"ש במק"ח בסופו ואף שיש סוברים דדוקא במקורה אמרינן הכי אבל בנ"ד יש עוד חשש שהגינה מלאה זרעים ומבטלת הדירה:

הנה בדבר החשש דכמאן דמליא דמי האלכתי בשו"ת א' מכבר והבאתי כמה סתירות כי בשבת ה' א' מבואר דדוקא במקורה אמרינן ביתא כמאן דמליא דמי ועתו"ס ב"ק ע' ע"ב ד"ה כמאן וכו' ובעירובין ע"ו ב' כי אמרינן ביתא כמאן דמליא מן הצד אבל באמצע לא וכו' ומסיק דל"ש וא"ל סולם אבל דוקא בבית ולא בחצר ושם ל"ב ב' דגם במתא אמרינן כמאן דמליא אבל מדברי רש"י שם נראה דדוקא לענין הוא ועירובו במקום א' מהני ד"ז ע"ש ברש"י ד"ה דמתא וד"ה ורה"י ובב"י סימן ת"ע ובירושלמי פ"א דשבת ה"א בפיסקא דשניהם פטורין וכו' רבי עביד אויר מחיצות כממשן בן עזאי עביד אויר כרמלית כממשן ר"ע עביד אויר רה"ר כממשן וכו' והיינו דתליא בפלוגתא דקלוטה כמו שהונחה דמיא ואין מזה ראיה לנ"ד ובימי חורפי הצעתי ד"ז לפני הגה"צ אבד"ק לאנז ז"ל והשיב כי הראיות ברורות נגד דעת המק"ח ומכל מקום למעשה ראוי לחוש להחמיר כדעת המק"ח אבל גם בישועו"ק סימן שס"ג סקי"ד פסק בפשיטות להקל אם העמוד עומד בתוך חצר אם הלחי בולט הרבה גבוה ממחיצת החצר דאיכא משום מחיצה וגם סיכרא וכ"ה בח"ס א"ח סימן ל"ו וחלק שפי סימן ל"ד וביאר דדוקא באינו

גבוה.

נדוה למעלה מעשרים דאל"כ ליכא היכרא ומלאתי בתשו' פמ"א ח"ב סימן קמ"ב שנשאל גם כן בד"ז והעלה דבעינן שיהיו ב' המזוזות נראים בתוך המבוי והביא ראיה מעירובין י"א בפתחי שמאי דלאחד מ"ד דלית ליה שיקפי ופירש"י שאין להם מזוזות שנתלה אבניהם מכאן ומכאן אבן יוצאת ואבן נכנס ואין זו צה"פ ע"ש ואי ס"ד דלא בעינן למחזי הנך מזוזות אף שאבן יוצאת נימא דכמאן דליתא דמי והוי מזוזה שוה ובע"כ דכיון דהאבן היוצאת חופה מקלת המזוזה לא מיחשב צורת הפתח וגם ראיה מהא דפליגי ר"נ ור"ש אם הקנה שע"ג צריך ליגע בקנים שבלדדין ומייתי ראיה מהא דכיפה דר' מאיר מחייב במזוזה ורבנן פטרי ובוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת וברש"י ד"ה חייבת דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ד' ואפילו כל העיגול שהוס נשאר שם שיעור פתח כשר אלמא א"צ ליגע דהא הכשרה דפתח ברגלים הוא והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות עכ"ל ואי ס"ד דגם מזוזות מכוסים כשרים אם כן יש לומר דכיון שאם יטול העיגול משם יגיעו המזוזות עד המשקוף הוו כנוגעים לתקרה ובע"כ דבלא ניכר פסול ועוד דהא בדף י"ד אר"ש הניח קורה ע"ג מבוי ופרס עליה מחצלת וכו' קורה אין כאן מחילה אין כאן קורה אין כאן משום דמכוסה ומסתמא הוא גם למ"ד קורה משום מחילה אפילו הכי ל"מ וה"נ בצה"פ עכ"ד. והנה מ"ש ראיה מדין קורה הוא תמוה דלדידן דלא קיימא לן כר' יהודה קורה משום היכר כדאיתא שם י"ב ע"ב אם כן אין ראיה וגם מ"ש ראיה מפתחי שמאי ומדין כיפה יש לומר דבא"ה שגם במקומם אין מזוזה כלל ואכן בעינן צוה"פ וליכא אבל היכא שהמזוזה במקומה היא מזוזה ניכרת להעומד שם אלא שע"י כותל החוצץ אינה ניכרת להעומד להלאה מעבר ב' של הכותל יש לומר דמהני ועוד דהא מבואר בריטב"א דדוקא בפתח בדל"ל שנקפי פסול משא"כ בצה"פ של קנים. ובמק"ח בסופו בתיקון עירובין ביאר הדברים היטב דיש חילוק בין מזוזה לעירוב בזה גם העלה דדוקא בדליכא לחי והכתלים שבלדדים ארוכין ד"א פסול בפתחי שמאי משא"כ בדאיכא לחי בכל גווני סגי ע"ש אם כן פשיטא דאין ראיה מהא דפתחי שמאי וכבר כתבתי בתשו' א' (לעיל סימן ר"ט) שמבואר בב"ח דגבי צה"פ לא בעינן שיהא נראה אפילו מבחוץ וגם באינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ כשר ופלפלתי בזה והעליתי בדין אם החוט שע"ג הקנים סובב הולך ע"ג גג של בית המפסיק באמצע צה"פ דאם הבית הזה הוא בקלה המבוי יש לומר דהבית עלמו נחשב ללחי אף שרחב ד"א אך בכ"ד שמחילת הגן ארכו גדול והחוט הסובב ע"ג מחילת הגינה הוא באמצע ארכו א"א להקל וכבר בא מעשה כזו לפני בשעה"ד שלא היה באפשר להעמיד לחי תחת החוט ועשיתי טיח של גפסים בכותל שיהא עב כל שהו כצורת לחי ובכ"ד אם א"א לעשותו מצד חוץ יוכלו לעשותו מצד פנים של כותל הגינה תחת החוט כיון בדעת הב"ח בא"ל היכר בצה"פ אם כן מהני גם באינו בולט למעלה שיהא היכר ובפרט בצירוף העמוד שבאמצע הגינה וגם בגבוה יותר מעשרים אמה מהני מה"ט וכדאי הוא הב"ח לסמוך עליו בשעה"ד שא"א לתקן בע"א אבל אם ג"ז לא יעלה בידו א"א להקל על ידי העמוד שבאמצע הגינה הרחוק הרבה מכותל הגינה יותר מעשר אמות ושם הוא מקום זרעים המבטל הדירה.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רח

להתן בני האברך הרב הגדול וכו' מו"ה משה ישראל פעלדמאן נ"י סבוטשקיף בארץ הגר.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בבתי אכסניות שקונים בשר אחורים בלא ניקור מחלב ודם ומבשלין ומוכרין לעכו"ם

והנה מכת איסור חלב הביא מהפר"ת דגם בחלב כשעומד לאכילה אסור בסחורה וה"נ בזה:

הנה יש לדון לפי המבואר בסוכה ל"ט א' דבאתרוג שאינו רשאי ללקחו בשביעית מבליע לו דמי אתרוג בלולב ואני מלאתי בר"ש פ"ז דשביעית מ"ג בשם ירושלמי בהא דמוכר שלו ושל חבירו דגם משום איסור סחורה שרי כשעושה כעין הבלעה אם כן ה"נ בנ"ד שקונה ומוכר הבשר שאינו מנוקר הרי הוי בהבלעה ושרי ובש"ס דבכורות ל"א ע"ב גבי מעשר בהמה וכו' התם לא מוכחא מלתא וכו' ומוכח דבלא מוכחא מלתא שרי בהבלעה ובמק"א הבאתי מש"ס דעירובין כ"ז ב' ובהבלעה מי שרי אין והתניא בן בג בג אומר וכו' ועכ"פ בנ"ד דלא מוכחא מלתא שרי על ידי הבלעה:

ועוד דכל איסור סחורה הוא משום דלכתחלה אסור בהנאה כדמוכח בפסחים כ"ג א"כ בנ"ד שאינו מוכר במשקל הרי אינו נהנה כלל מהחוטי חלב שבתוכו שאינו לוקח ביוקר עבור זה ובירושלמי סוף פ"ב דדמאי ר"א בשם ר"ה תני ב"ד הוא החלב מבל טבח (מה שחסר מהמשקל על ידי ניקור החלב הטבח צריך להשלים פ"מ) וגיה"נ. מבל לוקח התקין ר"א בקסרין שיהיו שניהם מבל לוקח בגין דיהוון מרכין טבחא (כדי שינקר בטוב שלא יפסיד על ידי הניקור דמי המשקל. פ"מ) ומוכח דבאינו מוכר ע"י משקל אינו מפסיד על ידי הניקור ואינו לוקח יותר דמים עבור חוטי החלב שבתוכו וע' חולין קל"ב א' לקחן הימנו במשקל וכו' ומנכה וכו' ואם כן גם בנ"ד אינו לוקח דמים יותר וע"ש בר"ש גבי מוריים שמערבין בו יין אם לא היה נמכר ביותר בעבור היין לא הוה נהנה מן היין במו"מ וה"נ בנ"ד:

אך דמ"מ איכא חשש הקלה שמא ישכח ויאכל כמ"ש הפר"ת סוף סימן זה ואף דבשו"ת מהרי"א חיו"ד סימן קמ"א פסק להתיר לבשל בשר טרפה שנזדמן כדי למכרו לעכו"ם והביא ראיה מחולין ק"ו ורש"י ומהרש"א ובפרט מפסחים ע"ו ב' אבל היינו בנזדמנו אבל לעשות מסחר קבוע בכה"ג ודאי אסור וכמ"ש גם בתשו' תשב"ץ וע' בזכל"א יו"ד אות ב' וע' תשו' חכ"ל סימן פ"ו בשם ת"ד להרא"ב"ד וע' במס"ז או"ח סוף סימן תמ"ז סק"ה בדברי מג"א סי' הרי"ב וע' תשו' מהרי"ח א"ז סימן מ"ט ולכן אין להתיר רק כפי שכתב בתשו' ד"ת ח"ב חאו"ח סימן כ"ז לשכור משרתת עכו"ם וילוה לה מעות והיא תבשל ותתעסק בכל העסק ויגוש א"ע עמה שהיא תקח שכר הבישול ובעד הבשר והוא יקח דמי שאר הסעודה.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רט

לכבוד הרב המופלג בהוי"ר בנש"ק וכו' מו"ה שלום גוטמאן נ"י דומו"ץ בק' יאס במאלדווי.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שנהגו שם כמה אנשים על פי הנהגת א' המכונה בשם צדיק שישב שם איזה זמן לברך כל ז"י פסח על אכילת מלה ורו"מ ערער ע"ז והביא מסימן תע"ה ס"ז וחק יעקב בשם כלבו:

הנה באמת שגם במג"א סוף סימן תרל"ט הביא כן בשם מהרי"ל ובתשו' ח"ס יו"ד סימן קל"א באמלע התשובה הביא בשם חזקוני דס"ל דכל ז' איכא מלוה אלא שאינו חובה ומכל מקום כתב שאין לברך על אכילת מלה ובמעשה רב להגר"א ז"ל כתב גם כן שכל ז"י איכא מלוה ולא חובה וכ"ה באבן עוזרא פ' בא וע' בד"ש עה"ת פ' ראה וכה ראיתי בבדי חמד מער' חו"מ סימן י"ד אות י' שהביא בשם ס' יפה ללב שהמליץ בעד הנוהגים לברך כל ז' והוא דחה דבריו והביא בשם כמה גדולים שהסכימו עמו ואני מלאתי בתשו' הריב"ש סי' קנ"ט במפורש דאינו אלא רשות ולא מלוה כלל:

ולכן אותו צדיק וחסידיו אין רוח חכמים נוחה מהם (כדאיתא כה"ג בשבת קכ"א ב') ויש לבטל המנהג וחוץ חשש ברכה לבטלה איכא הפסק בין ברכת המוציא לאכילה ואוכלים בלא ברכה.

והנלע"ד כתבתי:

ומה שנסתפק במי שאינו אוכל בהוהמ"ס על ידי סיבה אם חייב לכנוס לישב בסוכה בלא אכילה ולברך ברכת לישב בסוכה הנה כבר כתב הט"ז סוף סימן תרל"ט דמי שמתענה חייב לברך על כל ישיבה וכניסה וגודע מש"ס דמנחות מ"א ותוס' שם בעובדא דמלאכא ורב קטינא שגם במלוה שבידו להביא א"ע לידי חיוב ענשו בעידן ריתחא אם אינו מקיים ובתוס' פסחים קי"ג ב' ד"ה ואין לו הביאו ראיה מסוטה י"ד שיש לחזר ולהביא א"ע לידי חיוב ואם לאו מודה לשנים ובתוספי"ש שבת ל"ב ע"ב בד"ה בעון לילית וכו' ותוס' ערכין ב' ע"ב ותוס' הרא"ש לברכות י"א בזה ובא"א כלל ס"א דין י"ע מסופק אם צריך לילך לעיר אחרת לקיים מ"ע ומתוס' הנ"ל מוכח דמחויב בזה אבל י"ל דשאני מרע"ה שבלא"ה היה מהלך במדבר

ושכפ ממל"מ וביקש לכנוס לא"י לבא אל המנוחה ובחולין קל"ט ב' ורש"י ד"ה ס"ג לפי שנאמר שלח תשלח שומע אני לחזור אחר המצוה הזאת עד שתבא לידו עכ"ל מוכח דבעלמא אין זו סברא לחייבו בכך אבל יש לומר דהתם היינו לחזר על הספק שמא ימצא קן בהרים משא"כ ביודע בודאי שיש לו שם קן לקיים המצוה ומצאתי במד"ר פ' צו פ"ט גדול שלום שכל המצות כתיב בהו כי תראה כי תפגע כי יקרא אם באה מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה ברם הכא בקש שלום ורדפהו בקש למקומך ורדפהו למק"א עכ"ל ומבואר דבשאר מצות ליכא חיוב בזה:

סימן רי

להרב הנ"ל:

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בבתולה שנשאת והיה רחמה צר מלבא עליה והרופא פתח מעט גידי דם בתולים על ידי כלי אינסטרומענט ויצא דם אם יש לסמוך ע"ד הרופא שהעיד שהוא רק ד"ב ולא מן המקור להקל לענין הפסק טהרה והביא מהא דאם רחצה במים או קינחה יש להקל לענין הפסק העונות אבל אנן לא קיימא לן כן ובכל גווני צריך להמתין העונות רק לענין ס' עונות הביא הט"ז בשם מהר"ל מפראג להקל לענין ד"ב בד' עונות וכד"ז שהוא רק חומרא בעלמא כמו שהאריך בנת"ה שבאשכול הל' מקואות סימן ס"ה גם להקל בכתם שטעתה והפסיקה רק ג' עונות וספרה וטבלה ושמשה ובתשו' ח"ס סימן קע"ט פסק דשלא להוציא אשה מבעלה יש להקל בג' עונות ומכ"ש בד' עונות שהוא רק חומרא בעלמא ונלע"ד אם כן בודאי הרופא נאמן וכה"ג כ' הר"ן פ"ב דגיטין בסוגיא דנתן לה נייר חלק דגם למאן דאמר בעלמא שאמר גרשתי אשתי אינו נאמן במקום חומרא בעלמא נאמן ע"ש ובפרט שיש רגל"ד שהרי אומן זהיר באומנתו וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סימן ע"ו דגם בראתה דם בביאה ב' מפני שלא בעל פ"א ביאה גמורה יש להקל וכמ"ש גם בעלי ארזים לא"ע סימן ס"ג וגם בלא ראתה פעם ראשון מפני שבעל בהערא' יש להקל והיכא דראתה גם פעם ראשון בכל גווני יש להקל ע"ש עוד בזה.

והנלע"ד כתבתי:

סימן ריא

להרב וכו' מו"ה ישראל איסר אייזענבערג נ"י
ראבד"ק באקאווסק.

מכתבו הגיעני וע"ד המעשה בבחור א' ושמו צבי הירש עובד בהפאבריק אמר בין הפועלים בחורים ובתולות שמצא טבעת זהב והנערים א"ל להראותו להם והראה להם וגם הבתולה רחל בת שמואל אהרן בקשה להראותו לה והחזירתו לו והנערים נעשה ביניהם סכסוך אם הוא זהב או כסף ואם הוא מסומן שהוא זהב ובקשו להראותו להם שנית וכן הבתולה הנ"ל ביקשתו ע"ז וכשהראה לה פעם ב' ובשעה שנתן לה א"ל הרי את מקודשת לי מיין כפרה בישט דוא וע"ז העיד ע"א הבחור אברהם פייער. גם העיד הבחור יהושע פיש ששמע שהבתולה צותה להראותו לה אם היא כסף או זהב ואם הוא מסומן והראה לה ואמר בלשון הנ"ל אבל לא ראה הנתינה לידה והבתולה מודית שקבלה הטבעת ומחמת שנבהלה החזיקתו מעט ואח"ז הניחתו על השלחן ואח"ז חזרה והשאלה בהטבעת מהו. ואחר שילהו ב' העדים העיד אחיו של הבחור יהושע שראה ג"כ ככל הנ"ל ושמע שא"ל נוסח הנ"ל ונתן לידה הטבעת והמקדש אומר שעשה כן לשחוק בעלמא עכת"ד השאלה:

והנה יש לדון דכפי מה שלא ראה עד ב' הנתינה לידה נשאר רק עדות של עד ראשון והגם שהעד השלישי העיד ג"כ כל העדות יש לצרף דעת הריטב"א בשם מורו דבקידושין גם בראייה לבד בנמצא קו"פ עדותן בטלה וכן מצאתי בתשו' ר"ין הרא"ש סי' פ"א וכתב דגם להסוברים דבהגדה תליא מלתא יש לומר דבקידושין מודים דבראייה תליא ע"ש וה"נ הרי ב' אחים ראו כאחד ולשיטת כמ"פ גם בלא נתכוונו להעיד בטל העדות ובנ"ד שכולם לא נתכוונו לשיטת הש"ך רסי' ל"ו בטל כל העדות אך די"ל דכיון שאחיו לא ראה הנתינה שזהו עיקר הקידושין הרי לא נצטרפו גם בראייה לבד ואם כן איכא ב' עדים על הקידושין:

אבל י"ל דהא בנתינה לבד בלא האמירה אין כאן חשש קידושין שהרי אמרה להראותו לה מהו אם כסף או זהב וגם בעלמא נתינה לבד אינה כלום ועל האמירה הרי נצטרפו קרובים ובטל העדות אבל הרי דעת רוב הפוסקים דבהגדה בבית דין תליא ומה שאמר שעשה כן דרך שחוק כבר כ' רו"מ דכיון דההוכחה הוא רק ממה שאמר מיין כפרה בישט דו והרי כיון שאמר תחלה הא"נ ל"מ גם מה שאמר תוכ"ד דברי שחוק דהא קיימא לן דבקידושין תוכ"ד לאו כד"ד:

ומה שנ"ל לצדד בזה הוא כי הנה הבתולה ביקשתו להראותו לה לידע אם הוא כסף או זהב מסומן וכמו שבקשוהו כל הנערים שם בזה ואם היה נותנו לה והיתה משליכתו היתה חייבת באחריותו אלא שהוא אמר בשעת נתינה הא"ל אם כן מה שנטלתו מתחלה ליכא שום הוכחה לקידושין אלא דאחר שא"ל כן היה לה להשליכו והרי הוא אמר תוכ"ד שלשחוק עשה כן ואם כן שוב לא הי"ל להשליכו ולא לחוש לדבריו ולא הוצרכה להשליכו ולאו גבי ד"ג לידע דבקידושין תוכ"ד לאו כד"ד וגדולה מזו איתא בקידושין י"ג א' מי דמי התם בפקדון והבינהו ניהלה סברה אי שדינא להו ומיתברי מיחייבנא בהו הכא בתורת קידושין יהבינהו ניהלה ואם אי' דלא ניחא לה לישדינהו ופריך ר"א אטו כולהו נשי דינא ה"נ סברה אי שדינא להו מתחייבנא ואף דהתם מסיק אהון דשמיע לכו הובו לה היינו משום דמעיקרא בתורת קידושין יהבינהו ולא הדר ביה מהקידושין והכל יודעים דבכה"ג אינה חייבת באחריות כמ"ש הר"ן שם אבל הכא שהיא אמרה בפירוש להראותו לה שנית כמו שהראה לה בראשונה והחזירתו לו וגם הוא שאמר הא"ל חזר ואמר דברי שחוק בהא כפרהו פשיטא דלאו כולהו נשי ד"ג וסברה שתתחייב אם תשליכהו ויטבר או יאבד בחור וכדומה ואף שהבתולה בעצמה אינה טוענת כן מכל מקום הרי י"ל דהיא סוברת שאם תאמר שעל ידי הבהלה לא השליכתו מיד עדיף לה ועוד שהרי כיון שיש לנו אמתלא וליכא הוכחה דלשם קידושין עיכבתן שוב הוי כמקדש בלא עדים וכמ"ש כה"ג במהרי"ט בחי' לקידושין והובא לשונו באב"מ סימן מ"ב סק"ז דכיון שאין העדים יכולים להעיד על מה שהיה בלבה הוי כמקדש בלא עדים וע"ש באב"מ שהביא גם מהריטב"א קידושין מ"ב שכ"כ והן אמת שהאב"מ סימן כ"ז סק"ו הוכיח שם דלגבי רצון האשה לא בעינן עדים וסגי בהודאתה וזה סותר למ"ש בעצמו בסימן מ"ב בשם מהרי"ט דאפילו באמרה בלבי היה להתקדש לית היכא דיש לחוש שרצתה לשחק בו ול"ל דבהא דסימן כ"ז נוטה יותר לומר שהיה בלבה להתקדש ולע"ק אבל בנ"ד גם לפ"ד האב"מ שבסימן כ"ז הרי היא לא הודית שהיה בלבה להתקדש ואדרבא אמרה שביקשתו רק להראותה ורק על ידי שנבהלה לא השליכתו ואם כן פשיטא דבלא העדאת עדים לא הוי קידושין והרי העדים אין יודעים מאיזו טעם לא השליכתו שהרי שמעו שהמקדש אמר תוכ"ד לשון שחוק והיתול ובאמת בכל מקום שנותן לה דינר ואומר הא"ל בדינר זה אם השליכתו מידה בפניו לא הוי קידושין כמ"ש בסימן ל' ס"ז ובתשו' ח"ל סימן קט"ו מבואר דהיינו בהשליכה תוכ"ד וביאר דאף דבקידושין תוכ"ד א"י לחזור היינו בנגמרו הקידושין כגון שנתרצית מתחלה בפי' לקידושין אז א"י לחזור בה אפילו תוכ"ד אבל בלא אמרה כלום אלא הוא אמר לה ונתן לה קידושין וזרקתן מידה תוכ"ד מעולם לא נתרצית בקידושין אבל אחר שיעור כדי דיבור הפסקה הוא וכבר נגמרו הקידושין ע"ש ובתשו' ארי' דב"ע חא"ע סימן ט"ז הביא בשם קה"י להג' מליסא ז"ל ובשם הגאבד"ק כניטין שנדדו דגם בהשליכתו אחר כד"ד כל זמן שעסוקין באותו ענין הוכיח סופו על תחלתו לבטל הקידושין וכן בהחזירתו לידו בניחותא בלא השלכה דינא הכי ואף דבדין הוכיח סופו ע"ת פליגי תנאי ולדידן הוי ספיקא היינו בדבר שאין בו אומדנא על תחלתו ומתחלה לא היה לנו מקום ספק ע"ז אבל בקידושין דרב מנגיד מאן דמקדש בלא שידוכי ואם כן גם מתחלה היה לנו מקום ספק אם נתרצית לקידושין וליכא הוכחה ממה שלא זרקתו תוכ"ד כיון שהעיד העד שנבהלה מאד והבתולה ביקשה מתחלה רק להראות לה הטבעת גם בהחזירתו אחר כ"ד מהני והביא בשם הגאון מפ"ב שדחה ד"ז וגם הוא האריך לדחות והביא בשם ס' ג"א לאבי הש"ך בשו"ת שבסופו שכתב גם כן כדעת הח"ל אבל בנ"א שם מיירי שלא השליכתו עד שא"ל העדים מה אתה עושה ובתשו' א' האריכתי בזה והבאתי מהמרדכי פ"ג דקידושין סימן תקל"א שהביא בשם ס' החכמה

מעשה

מעשה בנערה משודכת לכהן שבא פריץ א' בבית הנערה עם ב' עדים ונכנס עמה בדברים ונתן לה טבעת ולא הזכיר שום קידושין עד לאחר שעה אמר לעדים הוו עלי עדים שקדשתיה וא' מן העדים אמר וכו' השליכי כי לקידושין נתן לך והשליכה והשוו כל הגדולים שהקידושין ליה קידושין וכו דשתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום ועוד דהוכיח סופו על תחלתו שהשליכתו וא' פ"ב דחולין ובפי"ג דהיכא דאיכא למיתלי השתיקה באמתלא מוכחת הוכיח סופו על תחלתו וכו' עכ"ל ומבואר דלפי טעם ב' גם בלא טעמא דשתיקה לאח"מ מעות מהני מה שהשליכה אף שהיה לאחר כ"ד שהוא כדי ש"ש תלמיד לרב שהרי לא השליכה עד אחר שא"ל העד כמה דיבורים להשליך אפילו הכי אמרינן הסע"ת ואף דהתם שתק בתחלת נתינת הטבעת אלא שאחר כך אמר הוו עדים שקדשתיה מכל מקום הרי המרדכי לא מה"ט התיר אלא משום הסע"ת והביא גם כן הראיה של הג' מסניטין הנ"ל ושם הבאתי עוד ראיות וגם מתשו' מהרמ"ל סימן קל"ט שהביא בתשו' אדב"ע שם וגם הת"ל רמז אליו מוכח דגם לאחר כד"ד מהני ההשלכה ואם כן ה"נ הרי הבתולה אמרה שהניחתו על השלחן ולא נתבאר בהגב"ע אם העדים העידו ג"כ כן או להיפוך:

ועוד דבנ"ד הרי אמר בינתים דברי שחוק שתהיה כפרתו ולכן לא השליכתו. ועוד דבנ"ד יש גם כן אמתלא מוכחת מלבד מה שהנערה בת י"ד שנים ויש לומר שלא הבינה מתחלה כלל לשון הקידושין אף שאמר האמ"ל דכבר כתב הב"ש סימן כ"ז סק"ה דגם בלשון זה אין כל הנשים מבינים והכל לפי הענין ובתשו' הרי"מ חלק א"ע סימן ח"י כתב בנערה בת י"ג שנים יש לומר דנאמנת לומר שלא הבינה ועל כל פנים הוי רק ספיקא ובצירוף עוד ספק הוי ס"ס וע"ש עוד בזה ואף שלא אמרה שלא הבינה יש לומר דעל כל פנים מה שלא השליכתו מיד היה מחסרון הבנה עד שאח"ז הרגישה והניחתו על השלחן או אפשר שסוברת שההתגללות שאמרה שנבהלה יועיל לה יותר:

ועל כל פנים מהראוי לשאול אותה על ד"ז אולי תאמר שלא הבינה. וע' בתשו' נודע בשערים מ"ת א"ע סימן נ' דבנתן לשום פקדון אף שחזר ואמר האמ"ל נאמנת לומר שלא הבינה וע"ע בתשו' רע"א מ"ת סימן נ"ג ותשו' מהרא"ל לונץ א"ע סימן י"ט ומהר"ס מרוטנברג האחרונים סימן י"ג:

ועוד יש לדון בזה דאף דבקידושין תוכ"ד לאו כד"ד היינו בגמר ענין הקידושין כפי הראוי לכתחלה וכפי המנהג אבל בנ"ד שלא סיים במאמרו בטבעת זה כדמו"י אף שאין זה מעכב כמ"ש במקנה בקו"א לסימן כ"ז ובתשו' ח"ס והובא בפת"ש שם סק"ג דלא קיימ"ל כדעת הר"ג שבהגמ"ר מכל מקום הרי על כל פנים לכתחלה ראוי לומר כן וגם כבר פשט המנהג לומר כדמו"י וכל זמן שלא סיים כראוי יש לומר דלכ"ע מהני מה שסיים בדברי היתול להוכיח שגם מקודם היה כונתו כן וכה"ג כתב בדרישה בא"ח סימן ס' דאף דברכות אינן מעכבות מכל מקום בלא בירך על כל פנים צריך שונה לצאת י"ח המצוה והיינו דכיון שלא עשה כפי הראוי לכתחלה שממן לאו לשמה קאי ע"ש וה"נ בנ"ד אף אי נימא דבחזר מדיבורו גם בכה"ג ל"מ אבל בכה"ג סופו מוכיח על תחלתו שנתכוון רק לשחוק בעלמא:

ולכן בצירוף מה שהיו שם ב' אחים בשעת אמירתו האמ"ל יש מקום להתיר הבתולה הנ"ל. ובכ"ז מפני חומר הענין אני ירא להקל זולת אם יסכים עוד גדול א' וגם רו"מ ישים עיונו היטב ויסכים בזה אזי אצטרף עמהם. וע"ע בענין תוכ"ד בקידושין בב"ש סימן ל"א סק"ו ואב"מ שם וסימן ל"ז סקכ"ב ובמקנה בקו"א לסי' ל' ס"ז בד"ה נטלתו וכו' חידש דבמעשה מבטל מעשה תוכ"ד גם בקידושין כדמוכח מלתא שגם מתחלה לא נתרצית ע"ש:

והנלע"ד כתבתי

סימן ריב

להרב הגדול וכו' מו"ה שמעיה שטיינבערג נ"י אבד"ק פרעמושלאן.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שעמדו על הכירה ג' קדרות של בשר ורוטב וגם קדרת חלב שבשלו בה תפוחי אדמה והאשה נטלה כף חלב ושפכה אל א' מהקדרות ולא נודע באיזהו מהן ובתוך א' מהקדרות ליכא ס' ובכולן יש ס' ורו"מ הביא בגמגום שאלה כזו בשו"ת בי"ל יו"ד ח"א סימן ה"י ועיינתי שם:

והנה מה שחקר אם דין הקדרות כדין יבש ביבש אף שהתבשיל בתוכו לח בלח והעיר מסי' קל"ד ס"ב כבר קדמו במש"ז יו"ד סימן פ"א סק"ב ושפ"ד סימן ק"ח סק"ב וע' בחמ"ד הלכות תערובות סימן ה' והדבר פשוט דנחשב כדין תערובות יבש ביבש ואף דאיכא רוטב ובשר בכל קדרה מכל מקום מיחשב מב"מ דלגבי כל א' אמרינן סלק אף דהוי כתרתי דסתרי דלגבי הבשר נימא סלק הרוטב ולגבי הרוטב נימא סלק הבשר מכל מקום גם בכה"ג אמרינן סלק כדמוכח מהתוס' חולין ק' ע"ב ד"ה הוי מב"מ ודבר אחר וכו' ואומר רשב"א דכמו שצריך שיהיה ברוטב כדי לבטל החתיכה דאיסור כן נמי צריך שיהיה ס' בחתיכה של היתר לבטל מן הרוטב וכו' ע"ש ומבואר שם דאמרינן סלק גם בכה"ג וכ"ה בר"ן סופכ"ה בסוגיא דטפת חלב וכו' בשם ריש ור"ת ע"ש:

ואף דהש"ך סימן ל"ח פסק דשח"מ אסור ובתשו' ח"ס סי' פ"ז פסק כהש"ך אבל בחידושיו לע"ז ס"ו הביא תלונת רש"ל של הרשב"א דכיון שיש טעם היתר בצירוף האיסור בכה"ג לא מצינו שאסרה תורה וזכ"ע כלל ע"ש אם כן לפ"ז גם בח"מ מותר וכן מצאתי בפר"ת סק"ט שדחה גם כן דברי הש"ך ופסק דגם שח"מ מותר וכבר הביא בבי"ל בעלמו דברי המנ"י כלל פ"ה אות מ"ה שפסק דלא כהש"ך ול"ש בחי' דינים סכ"ח וסל"ב פסק להקל בה"מ על כל פנים ולא ידע מדברי הפר"ת ולפמ"ש בשפ"ד סימן ק"ט סק"ט דגם להש"ך דשח"מ אסור הוא רק מדרבנן ועל כל פנים בנתבטל ביבש גם אם יבשלם אחר כך לא יאסר שח"מ אלא מדרבנן אם כן בדרבנן בודאי יש לסמוך ע"ד הט"ז ופר"ת ומנ"י להקל:

ומ"ש מדברי נו"ב מה"ק סימן ל"ב דגבי מניחה ל"א רואין דשמא לא נגע במינו כלל מלבד מה דלא קיימא לן כהנו"ב כמ"ש בתשו' כ"ס חיו"ד סימן קל"ה אף גם בנ"ד אין כ"מ בזה דתערובות הכלים כולם לא נגעו זב"ז ואפילו הכי מהני ביטול אפילו א' בעליי' וא' בבית כנודע. ומ"ש בבי"ל דהחלב הנבלע בבשר הוא א"מ הוא תמוה דנגד החלב הרי איכא ס' בכל ג' קדרות ואף דבאותה קדרה לבד ליכא ס' ואמרינן חנ"נ הרי הבשר שנ"נ הוא מב"מ וד"ז מבואר בשפ"ד סימן ל"ד סק"ה דבכה"ג א"ל ס' אלא נגד החלב לבד אבל הבשר שנ"נ הוא מב"מ:

ומ"ש בבי"ל דיש לחוש שמא יתערבו רק ב' קדרות יחד ולא יהיה ס' נגד החלב ודמי לשמא יבשלם ויתן טעם הוא תמוה דאם כן בכל יבש ביבש בשח"מ דבעינן שיהיה ס' גם בדאיכא ס' יאסר דשמא יבשל רק קצת חתיכות היבשות יחד ולא יהיה ס' נגד האיסור ושמא יבשל שנים שנים החתיכות יחד ולא יהיה גם רוב ובע"כ דאין לגזור רק שמא יבשל יחד כל התערובות גם יש לנדד לפמ"ש החוו"ד סי' ק"ט סק"ה דגם במבשח"מ אם אוכל מהתערובות אחד אחד ליכא איסור תורה דיש לתלות בכל א' אלא איסור דרבנן ואין לגזור מהך טעמא כלל כמ"ש הש"ך סימן ק"ט דבדרבנן אין לגזור ואף שהמנ"י חולק מכל מקום בה"מ יש להקל כמ"ש בשפ"ד שם וגם בש"ך דיני ס"ס אות כ"ב מוכח דאין להקל אלא במקום הפסד ובנ"ד דכבר נתבאר דלא גזרו אלא שמא יבשל יחד גם שלא הפסד יש לצרף טעם זה:

והנה בתשו' פ"י ח"א חלק או"ח סימן ח' בדין מנים שנתבשל בי"ש ונתערב ברוב ענים אחר לידה שם דאף שמטעם בי"ש מבשח"מ מכל מקום מהני ביטול ברוב יבש ביבש ואח"ז לירף דאיכא ס' נגד טעם בי"ש וע' בשע"ת סוף סימן תמ"ז שהעתיק דבריו להלכה ובכד"ט סימן קפ"ח סוף סק"ד השיג עליו והביא מהש"ך סימן ס"ט סקנ"ז דדוקא בדאיכא ס' נגד טעם הבלוע לכ"ע שרי ולא עלה על הדעת לחוש שמא יבשל רק מעט מן השנים ובסימן ס"ט סי"ד שם לא חשו שמא יבשל רק ב' החתיכות יחד ומבואר דלא כדעת בי"ל. ובפרט בנ"ד שיש עוד קדרת חלב שבשלו בה תפ"א פשי' דיש להקל:

וע"ד

ועי"ד שאלתו בנתבשלו ג' בילים בקדרה והוציאום אחת אחת בכף בעודן רותחין והניחום בקערה ואחר כך נמצא דם באחת מהן ולא נודע איזו מהן הוציאו תחלה וכתבו' שעו"ד מה"ק סימן ק"ב מחמיר בזה ומאז כתבתי בגליון דודאי אם הוציא בילה האסורה תחלה יש להקל דגם לשיטת הט"ז סוף סי' צ"ב דבהוציא כף עם תבשיל דינו ככלי ראשון מכל מקום הרי קליפת הבילה דינה ככלי כמ"ש הש"ך סימן ס"ו סקי"ג ולפמ"ש בחוו"ד סימן צ"ב סק"כ דדבר מועט ל"ה רוטב ובסימן צ"א סק"ז דחוץ לקדרה ל"ה רוטב וע' ביא"פ סוף סימן ע"ו שכתב גם כן דדבר מועט ל"ה רוטב אם כן אין בליעה יוצא מכלי לכלי ולא נבלע בכף כלל וע' בחמ"ד הל' מליחה סימן מ"א דגם בנשאר לחלוחית דינו כריקן ושם הל' בב"ח סוף סימן כ"ח העתיק מאו"ה כלל ל"ו ר"ג דבעירה הבשיל בשר על ידי כף חלב ב"י אף דהתבשיל והכף אסורים מכל מקום הקערה מותרת אפילו בתבשיל חריף דאין כאן עירוי מכ"ר ובכ"ש אין ביטול לענין איסור אפילו בדבר חריף עכ"ל ומזה מבואר דגם בהוציא כף עם תבשיל דינו ככ"ש ע"ש ואם כן הכא בדם בילים שכל איסורן מספק פשיטא דיש להקל אך דבכ"ד שיש ספק איזהו הוציאו תחלה יש לומר דכל דפרים מרובא פרים ומסתמא הוציאו תחלה המותרת ואם שננו המים מהקדרה יש לומר דאין הבילים אוסרים זה את זה בלא רוטב אבל בלא שננו יש לומר דנאסרו בתערובות חד בחד אבל כבר כתבתי בתשו' שדברי הש"ך נכונים כיון שהטעם נפלט דרך המים לא נבלע בבילה האחרת אלא כפי ערך ואיכא רוב גם בבילים שוים (ועמש"ל סימן קל"ט). ואף דקשה להקל נגד האחרונים מכל מקום בכה"ג יש לומר דהוי ס"ס שמא אין הבילה אסורה כלל ושמא הוציא האסורה תחלה ואף דכל דפרים מרובא פרים מכל מקום כבר העליתי בדע"ת סימן נ"ג סקכ"ב דגם ספק שהוא מיעוט מצטרף לפלגא להיות בכלל ס"ס ועוד דהא בכל בילה יש ספק שמא הוא דספנא מארעא אלא דהוי ספק דלא שכיח כמ"ש התפל"מ ופת"ש וכ"ה באו"ה כלל מ"ב דין ד' ואם כן איכא ב' מיעוטי ומצטרפין לפלגא כמ"ש הר"ן ועמ"ש בדע"ת סימן ע"ו סק"ע ובפרט בצירוף דעת הש"ך דבחד בחד כשר לכן יש להקל בזה וכן יש להתיר הקדרה בשיהוי מעל"ע והולין שלא נשארה בילה האסורה באחרונה בהיותה יחידית וכבר כתב הש"ך דהכא בצירוף דעת י"א דדם בילה דרבנן אין זה בבלל נולד ספק בדאורייתא ונתגלגל לדרבנן וה"נ בזה. אבל מ"ש הפלתי דאחר ביטול לכ"ע דרבנן יעוין ביד אפרים סוף סימן צ"ב שפקפק הרבה בזה וכ"ה בהגהות נוע"מ שעל הפמ"ג מהגאון בעל שו"מ ע"ש ותבין:

וגם בגוף דין המבואר בסימן ק"ו ס"ב דחתיכה שי"ב חלב שנתבשלה בקדרה שי"ב ס' ונתמעט מהתבשיל דאוסר דחוזר ופולט המעיין בתשו' הרשב"א ח"א סימן תקט"ו ימצא דלשיטת רש"י ורמב"ן וש"פ אין איסור דבתר תחלתו אזלינן וכל מה שפולט כבר יצא בתחלה כשהיה שם ס' והרשב"א כתב דטעמם משום דס"ל טכ"ע דרבנן והוא חולק וכפי הנראה טעמו משום דהוא לשיטתו אזיל דטכ"ע מה"ת וע"ע בתשו' המיוחסות להרמב"ן סימן קכ"א באמצע התשו' בזה ואף שאין לצרף דיעה זו שלא הובא בש"ע להקל מכל מקום סניף מיהו איכא. גם יש לומר כיון דבסימן פ"ו ס"ה וס"ו קיימא לן דמיא דבילה דביעי בעלמא ואינו אוסר אלא דבבילה שי"ב אפרוח או דם אוסר משום דשדי תיכלא בכולא כמ"ש הרא"ש וש"ך שם סקי"ז וע' ברדב"ז ח"ב סימן תקל"ט בזה אם כן דוקא בנמצא הדם בקשר שבחלמון אבל במק"א רק הדם אסור ובהגהת או"ה כלל מ"ב מבואר דאחר ביטול א"א לידע מקום הדם ושם כתב דהוי סד"ר ולהקל ואף דלא קיי"ל כן מכל מקום יש לצרף ספק זה להתיר הבילה האחרת והקדרה גם בחד בחד ולכן מכל הלין טעמי נ"ל להקל בכ"ד:

והנלע"ד כתבתי

סימן ריג

להרב וכו' מו"ה יצחק ווייס נ"י בעהמח"ס אבני בית היוצר בפרעשבורג אונגרין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו שלא השלים פ' שמות עם הציבור

ונדחית עי"כ פרשה השניה אם להקדים פרשה של השבוע נפ' הקודמת והביא מהכר"ש סימן קל"ה בשם ל"ה ולש"ח. והנה אני מצאתי בתשו' נ"ל סימן קכ"ו שהאריך בענין הפטרת פינחס דברי ירמיה שלא נקרית ע"פ טעות אם להשלים בפ' שמעו (לש"ק פ' מטות ומ') והאריך שם מהא דתדיר ושאינו תדיר כדין הפלה אבל כיון שהם סמוכין זה לזה ואין ביניהם הפסק יש להתחיל דברי ירמיה ויקרא כאחת עם שמעו כדי שלא יקראם שלא כסדר ע"ש באורך ומבואר דבכ"ד אם בשבת שניה ישלימנה יתחיל פ' הקודמת ויקרא כסדרן אבל אם אחר כמה שבועות ישלים אז יקרא קודם פ' השבוע כדין תדיר ושאינו תדיר:

אולם יש לי לדון דכיון שיש לפנינו דין תדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם אלא דמשום דלא לקרות שלא כסדר אמרי' דיתחיל פ' הקודמת והרי קיימא לן דבתרי ענינים אין מוקדם ומאוחר בתורה אם כן מאן יימר דהכי הוא שלא כסדרן וכבר תמה בשו"ת משיבת נפש חאו"ח סימן ב' בהא דפרשיות שבתפלין שלכסד"ר פסול דהא אין מוקדם ומאוחר בתורה ע"ש אבל י"ל דכיון דפסול שלכס"ד מה"ת כמ"ש במש"ז או"ח רסי' ל"ב ודלא כמ"ש במש"ז רסי' ס"ד אם כן נהי דאמו"ב מכל מקום מספיקא שמא פרשיות אלו נאמרו כראוי לכן לא יצא אבל הכא דיש לפנינו מעלת תדיר וכו' אלא דאיכא כנגדה מעלת קריאה כסדר אם כן כיון דאין מוקדם ומאוחר וכו' שוב אי אפשר לדחות מספק מעלת תדיר. ועפ"ז יש לדון דלפמ"ש בהגהת רב"ר ליבמות ד' בשם רא"ן סימן ל"ד דבמשנה תורה יש מוקדם ומאוחר גם בתרי ענייני אם כן במ"ת שוב יהיה הדין שיקרא פ' הקודמת גם היכא דמשלים אחר כמה שבועות. מה שאין כן בד' חומשים הקודמים ועתוס' ברכות י"ד ב' ד"ה למה קדמה וכו' דמוכח דלא כהרא"ן:

אולם עוד יש לדון דמעלת תדיר וכו' נהי דאינו מעכב בדיעבד כמ"ש התוספות במנחות מ"ט ב' ועתוס' יומא ל"ד א' ד"ה העולה וכו' ותשו' שאג"א סימן כ' מכל מקום בכה"ג דאיכא חובת היום והשלומין הרי מבואר בט"ז או"ח סימן ק"ח וסימן תרפ"ד דבכה"ג גם דיעבד לא יצא בהקדים התשלומין והרי בקורא בתורה הקורא למפרע יצא כמ"ש בהורי"ד למגלה י"ז וכ"ה בש"ע סימן קל"ז ס"ג. אם כן פשיטא דיש להקדים חובת היום גם בסדר מ"ת ואף דקריאת שמו"ת איננה חובה כקריאת התורה מכל מקום מאן דבעייה עליה חובה נראה דמקדים חובת היום בכל גווני (והראוני בא"ז הל' שבת סימן מ"ה שממנו מקור דינו של הרמ"א דמבואר דבלא קראו פ' אמור בשבת ולוה הרא"ש להתחיל בשבת של פ' בהר ולקרות פ' אמור וגם פ' בהר ע"ש ומבואר דס"ל דיתחיל פ' של שבת שעברה וע"ש שכ' דאיז קבע לפרשיות של שבת זה או זה ע"ש היטב):

ומה שהקשה אמאי לא הזכיר הרמב"ם ברכת שהחיינו בקריאת פ' הקהל:

הנה דבר זה הוא מהלכות עמומות שנתקשו הפוסקים בכמה מקומות וע' תשובת הרשב"א ח"א סימן קכ"ו דלא תקנו אלא בדבר שי"ב הנאת הגוף וכו':

ומ"ש רו"מ מהר"ן סוכה פ"ד דבספה"ע שאין מצותו אלא בלילה ואם לא ספר בלילה לא יספור ביום לא תקנו שהחיינו ותמה רו"מ דהא גם נ"ח גם כן כן הוא יש לומר דהתם בלא הדליק בליל א' עכ"פ ידליק ליל ב' וכן כל ה' ימים ומברך אז שהחיינו אבל בספירת העומר בלא ספר ליל א' בוב בטלה כל הספירה וע' בר"ן סו"פ ע"פ בשם הרז"ה והעיקר נ"ל דמצות קריאת הקהל מפורש בקרא דטעמא למען ישמעו ולמען ילמדו ליראה אם כן אין זה תכלית המצוה ולא נגמר המצוה בשעת הקריאה לכן אין לברך שהחיינו וכמו בבדיקת חמץ שאין מברכין שהחיינו יען שלא נגמר המצוה בשעת הבדיקה אלא כשמבער וע' במאירי שבת ט' דגבי לימוד לא אמרינן דעוסק במצוה פטור ממצוה מפני שהלימוד הוא רק הכנה לבא לידי מעשה ע"ש ואף שמדברי רש"י סוכה כ"ה ור"ן פ"ג דר"ה וב"י א"ח סימן ל"ח וטור א"ע סימן א' בשם רמב"ם מוכח להיפוך מכל מקום הכא

דהטעם מפורש בקרא יש לומר דלכולי עלמא כן הוא ובפרט דעל כל פנים לענין שהיינו יש לומר כן:
והנלע"ד כתבתי

סימן ריד

להרב הה"ג וכו' מו"ה סיני שיפער נ"י אב"ד דקהל יראים בעיר קארלסרוהע במדינת באדען.

קונטרסו הגיעני ועו"ד השאלה אם יכולים לתקן לקרוא לישראל במקום כהן גם בלא יציאת הכהן מבית הכנסת ורו"מ האריך למעניתו בכל הפרטים. והנה בגוף מ"ע דוקדשתו אם הוא מה"ת או רק מדרבנן שהביא רו"מ מדברי הגמ"ר פ"ה דגיטין ותומים סימן ע"ו דדוקא אם בגדיהן עליהם קדושתן עליהן והיינו בזמן הבית שהיו מקריבים קרבנות כדכתיב כי את לחם אלהיהם הם מקריבים ובשם מהר"ם שיק ששמע מהח"ס דהכונה דבבגדיהן עליהן הוא כבוד שמים ול"מ מחילתן מה שאין כן באין בגדיהם עליהם:

הנה לענ"ד יש להעיר בזה דהא מבואר בת"כ פ' אמור קדושים יהיו בעל כרחם כי את אשי וגו' להגיד מה גרם הם מקריבים ולא הלוים והי' קדש לרבות בע"מ ובספר החינוך מצוה רס"ט פסק דגם להקדימם לכל דבר שבקדושה אם מיאנו בזה לא נשמע אליהם וזה כולן לכבוד השי"ת אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו שנאמר וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון וכו' ולשון ספרא וקדשתו על כרחו כלומר שזו המצוה אנחנו נצטוינו בה ואין זה בבחירת הכהן ועוד אמר קדושים יהיו וגו' והיו קדש לרבות בע"מ שלא נאמר אחר שזה אינו ראוי להקריב לחם למה זה נקדימהו ונכבדהו ע"כ אמרו והיו קדש כלומר הזרע הוא מיוחס כולו תמים אין בו מום עכ"ל:

והנה מ"ש דגם בכיבודו ל"מ מחילה זהו נגד דעת המרדכי דס"ל דוקדשתו בע"כ הוא דוקא בנושא נשים פסולות או לטמא למתים מה שאין כן בכבוד וכדומה וכדבריו מוכח מהש"ס וע"ש במג"א מ"ש בזה ועכ"פ מבואר מהת"כ וחינוך דגם כהן בע"מ בכלל כיבוד וגם בתוספות מנחות ק"ט א' ד"ה לא וכו' שהרי לא מצינו כהן בע"מ שיהא פסול לדוכן אלא אם כן הי"ל מום בידיו וכו' כ"ש בזה"ז שאין שירות ואין מקדש דודאי כשר לדוכן ולקרות בתורה תחלה וכו' עכ"ל אלא דאפשר דלשיטתם הוא רק מדרבנן וע"ש בתחלת הדבור במ"ש ועבדו ליה רבנן מעלה מפני דרכי שלום וכו' אבל מדברי החינוך מבואר שהוא מה"ת וכן מצאתי בספר האשכול הל' פדיון הבן סימן מ"ב בשם בה"ג דגם כהן סומא כשר לפדיון הבן דכתיב והיו קדש בהוייתן יהיו ע"ש ולע"ק במ"ש שם בהל' ברכ"ה סימן ע"ו וע"ש בנח"א מ"ש בזה ומסתימת דברי החינוך ואשכול ותוס' הנ"ל נראה דגם בנולד בע"מ דינא הכי ומזה סתירה למ"ש המג"א סימן רפ"ב בדין כהן קטן ועפמ"ג במש"ז סימן קל"ה סק"ח שנסתפק בכהן בע"מ אם יש לו קדימה ובמח"כ לא ידע מכל הנ"ל ועפ"ז נראה דגם בזה"ז שאין מקדש ואין בגדיהם עליהם קדושתן עליהם מה"ת דלא גרעי מבע"מ שאין מקריבים ואף על פי כן קדושתן עליהם וגם בדין מחילה הנ"ל שהבאתי מדברי החינוך דגם במצות קדימה מ"ע דוקדשתו בע"כ הנה גם בתשו' מהר"ם ב"ב היבמות סימן ק"ז מבואר ככל דברי התשו' שהובא במרדכי סופ"ה דגיטין וכבר רמז המג"א סימן ר"א לזה וע' בט"ז סוף סימן קכ"ח מ"ש בשם לבוש דאין המצוה על הכהן והוא חולק ובב"י סימן קל"ה מסופק בזה ולפמ"ש זהו מחלוקת החינוך ומהר"ם ב"ב:

ומה שהביא כת"ר מדברי תוספות שבת קי"ח דלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן שתמהו עליו מהא דכתובות כ"ד ב' דבעי מהו להעלות מנ"כ לדוכן וכו' אבל נ"כ דאיסור עשה לא ופירש"י כה תברכו את בני ישראל אתם ולא זרים ובמג"א רסי' קכ"ח תי' דבפ"י דעירובין ס"ל לר"י כהא דסמיכה דאף על גב דכתיב דבר אל בני ישראל וסמך ולא בנות ישראל ואפילו הכי נשים סומכות רשות אם כן הכי נמי יש לומר דרשות לזר לישא כפיו והא דכתובות אזיל לר"י דס"ל מעלין מתרומה ליוחסין ובשטה"מ פ"ט מסכת הכ"ג תמה עליו דאם כן איך מייתי בכתובות כ"ד ב' סייעתא מברייתא דר' יוסי דאין מעלין מנ"כ ליוחסין הרי יש לומר דר' יוסי לשיטתו אזיל דלדידיה ליכא איסור לזר לישא כפיו לכן אין מעלין מה שאין כן אליבא דר' יהודא וגם בשו"ת ב"א חא"ח סימן ו' ושבויע"ק שם נתעלמו בקושיא זו ואנכי בתשו' א' כתבתי ליישב דברי המג"א ובזה יבואר ג"כ מה דקאמר רבא אנא מתניתא ידענא ויל"ד דהול"ל בלשון ת"ש וכדומה כדנקט בכל דוכתי ואמאי הוציא א"ע מן הכלל באמרו אנא מתניתא ידענא ונראה דהנה במשנה פ"א דכלים מ"ח קחשיב שם בעשר מעלות עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא לצורך סמיכה ושחיטה ותנופה וברע"ב שם הוכיח מש"ס דמנחות דהנך מעלות הם רק מדרבנן וכ"ה בר"ש ורמב"ם פסק שהם מדאורייתא ובכ"מ פ"א מבית"ק הבית מש"ס דיומא מ"ד ב' דמבואר דהנך מעלות מדאורייתא נינהו ופסק רמב"ם כהך סוגיא ומבואר שם דגם רבא סובר דהוי מדאורייתא ע"ש והר"ש ורמב"ן ורע"ב בעכל"ל דס"ל דלא קיימא לן כסוגיא דיומא אלא כסוגיא דמנחות והנה בכתובות כ"ה א' שם ללישנא דאב"א דבתרומה דאורייתא לא אכיל פריך מדכתיב אשר לא יאכלו מקדש הקדשים מקדש הקדשים הוא דלא אכיל הא בתרומה דאורייתא אכיל ומשני דה"ק לא במידי דאיקרי קדש ולא במידי דאיקרי קדשים ע"ש ומבואר דס"ל דקרא דוקא נקט אבל שאר דברים החזיקו בהם ואם כן גם נ"כ עשו במקדש ולא בגבולין דוקא דאל"כ תיקשי אמאי לא נקט גם הא שלא ישאו כפיהם במקדש ובע"כ כמ"ש ואם כן בשלמא התוס' ומג"א קאי בנ"כ בגבולין דכבר כ' התוס' בערכין כ"ז א' ד"ה אר"י דר' יוסי היה אחר חורבן שפיר כתבו דליכא איסורא לזרים אליבא דר' יוסי וגם בעיא דמעלין מנ"כ ליוחסין קאי בגבולין אחר חורבן כמו שהיה בזמן הש"ס וס"ל דתרומה בזה"ז דאורייתא אבל התם דקאי בזמן המקדש והרי אי הנך מעלות מדאורייתא היה אסור לזר לעלות לדוכן לצורך נ"כ דהוי שלא לצורך ואם כן גם אליבא דר' יוסי איכא איסור תורה ושפיר דייק דאין מעלין מנ"כ ליוחסין אבל התינח לרבא דסובר דמעלות מדאורייתא אבל לפי ש"ס דמנחות דהנך מעלות דרבנן אין ראיה כלל. וזהו שאמר רבא אנא לשיטתי מתניתא ידענא.
וא"ש ודו"ק:

ובפשיטות יש לומר לפמ"ש הפ"י בקו"א סימן פ"ד דבמקדש איכא איסור הוגה השם באותיותיו דהוי איסור תורה כדאיתא בש"ס דסנהדרין ותירץ בזה דברי התוספות וכ"ה בתשו' מהרי"ט א"ח סימן קמ"ע ואם כן יש לומר דס"ל להמג"א דהך בעיא אי מעלין מנ"כ ליוחסין קאי בזמן הש"ס בגבולין אחר חורבן וכמש"ל ולכן כתבו דליכא איסור לזרים אליבא דר' יוסי דס"ל נשים סומכות רשות אבל בברייתא דר' יוסי הרי לכולי עלמא איכא איסור דהוגה השם באותיותיו דהא התם קאי אקרא דבזמן המקדש ולכן דייק שפיר דא"מ מנ"כ ליוחסין. ודו"ק:

ומה שהאריך כת"ר להוכיח דרב הוו כייפי קמיה יעוין עוד בתוס' בילה ט' א' ד"ה והאמר וכו' דפריך מרב על רב הונא איך יתכן לחלוק עליו כיון דגדול הדור וראש ישיבה שבישראל היה חוץ משמואל ע"ש ושם במגלה כ"ב מייתי דשלא בפניו גם שמואל הוה כייף לרב ומה שהביא מדברי פיה"מ להר"מ כבר הובא בב"י א"ח סימן קל"ה ולענ"ד ל"ע מה שמבואר מהר"מ שם דסובר דמ"ע דוקדשתו נאמרה על קדימת כהן לפתוח ראשון והוא מה"ת וכ"כ האחרונים שכ"ה דעת הר"מ והרי בירושלמי סופ"ה דגיטין מבואר דרשב"י סובר שהוא מה"ת מדכתיב ויתנה אל הכהנים וגו' ואחר כך אל זקני ישראל ור"ח סובר שהיא מדרבנן לכן עיר שכולה כהנים ישראל קורא תחלה ואם כן מוכח דדוקא למ"ד שהוא דרבנן יש קדימה לחכם דודאי זקני ישראל היו הסנהדרין ואפילו הכי קדמו הכהנים להם וכיון דהר"מ פסק דהוי מ"ע מה"ת איך פסק בפשיטות דת"ח קודם וסיים שאין בזה מחלוקת כלל והוא נגד הירושלמי ומדברי הש"ס דילן יש לומר דסובר דהוי רק אסמכתא ולכן יש קדימה לת"ח וע' בתשו' אבן השהם סימן ל"ג. ואולי יש לומר דגם בין הכהנים היו אז גדולי התורה כמו הזקנים או עוד גדולים מהם ועדיין צע"ק:
אולם

אולם בגוף דעת רמב"ם הנה בספר המצות מצוה ל"ב כתב וז"ל המצוה הל"ב הוא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולגדלם ולשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו לא נשמע להם כי זה כולו הגדלה להשם יתברך אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו והוא אומרו ית' ויתעלה שמו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' עכ"ל. הרי מבואר וס"ל דאפילו ימאנו לא נשמע להם גם לענין כיבודם בפתיחה ראשון וזהו נגד מ"ש בעצמו בפירושו פ"ה דגיטין:

והנה לשון זה הובא גם בתשו' הריב"ש סי' ל"ד אבל לא הרגיש בסתירת דבריו ומצאתי בתשו' מהר"י לבית לוי (שהובא בס"ך כמ"פ) כלל ד' סי' כ"ט שהעיר בסתירה זו ותירץ דבגמ' ופיה"מ מיירי שהכהן נותן רשות לאחרים במקומו וברשותו וסוף הגדולה שלו ובכה"ג אם מוחל ליכא מ"ע מה"ת ובסה"מ מיירי אם ימאנו שאין רוצים ליתום וכבוד זה כלל ואין רוצים להטפל בגדולה זו בכה"ג לא נשמע להם. ועוד תירץ דבפיה"מ מיירי בכהן אחד או שנים מהני מחילתו דמ"מ בשאר כהנים הגדולה נשארת ובסה"מ מיירי אם כלל הכהנים ימאנו בגדולה זו אז לא נשמע להם וכיים שתירוץ ראשון יותר נכון ע"ש. ולענ"ד י"ל עוד דבפיה"מ מיירי אם מוחל לפעמים מהני מחילתו דמ"מ בשאר זמן כבודו במקומו מונח אבל אם ימאנו בכל הכבוד לעולם אז לא נשמע לו וכדאיתא כה"ג בחולין קל"ג א' גבי אביי לענין קבלת מה"כ ומייתי לה רו"מ בקונטרסו:

ובעיקר הדין הנה בתשו' מהר"י לבית לוי שם נשאל בעיר שהיו מתחדשים מחלוקת ודברי ריבות ע"ד קריאת עשרת הדברות וי"ג מדות וכדומה בקריאות המיוחדות שכל אחד אומר לי נאה לקרות והסכימו הקהל שכל הקריאות המיוחדות לא יקרא אלא החכם המרביץ בם תורה ולאשר הוא כהן עמדו מערערים והאריך המחבר והעלה דכיון דכל התקנה היכא דהכהן מוחל משום ד"ש דלא ליתי לאנצויי יכולים לשנות כל היכא דשייך חשש ריב וקטטה ובלבד שלא לבטל תקנת חכמינו ז"ל לגמרי וגם אין לחוש לפגמו של הכהן כיון שהוכרזה התקנה בפרסום ומיכר מלתא דמשום הסכמתם לשכך הריב נעשה כן ואפילו בנשבע ע"ד רבים שאין היתר אלא לדבר מצוה כתבו הרשב"א וש"פ דמשום ד"ש הוי דבר מצוה וכן משום ערתא דליבורא פסק הרשב"א שלא להמתין על הכהן שעומד בתפלה ומדמה לה לכבוד ת"ח שבטלו קדימת כהן בשבילו כמ"ש הב"י סימן קל"ה דערתא דליבורא לא גרע מכבוד ל"מ ומכל שכן משום ד"ש וצירף גם מה שכהני זמן הזה אינם כהני ודאי ואף דמ"ש הרשד"ם סי' רל"ה לצרף ד"ז במה שנוגע לכהן עלמו לענין פסולי כהונה הוא תמוה דכיון שהוא עלמו החזיק את עלמו בכהן שאחד"א ודינו בכל דבר ככהן ודאי, אבל אנן לדידן לענין להקדימו חזי לאצטרופי ספק זה עכת"ד וע"ש סי' ל' מ"ש עוד בזה ויען כי המחבר היה רב קדמון ואין הספר מצוי טרחתי להעתיק תו"ד בקצרה אשר זאת תורת העולה מדבריו דלתקן לשנות רק לעתים מיוחדות תקנת חז"ל משום ד"ש אין חשש כלל לאשר מזה ימצא סעד גדול למה שתיקן כת"ר למען השלום אשר בב' וה' ובמנחה שבת שעולים רק ג' יקראו לישראלים שלשתן ובשוי"ט תהי תקנת חז"ל קיימת להקדים הכהן. ואני מוסיף שהרי מדין הש"ס בשני וחמישי ליכא תקנתא כלל דלא שכיחי רבים כדאיתא בגיטין (נ"ט:) אלא שהתוס' וש"פ כתבו דהאידנא שכיחי רבים בב' וה' כמו ביו"ט ובאמת שאין כל העתים והמקומות שוים בזה:

גם יש לדון בזה לפמ"ש הב"י בא"ח סי' י"ג בדין לבוש טלית בכרמלית בשבת ונודע לו שהצילית פסולים דא"ל להסירן משום גנאי וגדול כ"ה וכתב הב"י דאף על גב די"ל דדוקא בימיהם שלבשו הטלית דרך מלבוש איכא גנאי מה שאין כן בזה"ז מ"מ כיון דבזמן הש"ס לא גזרו מפני שהיה גנאי אף על גב דבזה"ז ליכא גנאי אין בידינו לגזור גזירה חדשה ע"ש. וכה"ג כתב המג"א סי' ע"א ס"ק כ"ט וה"נ י"ל בנ"ד אבל מי יבא אחר המלכים האדירים שלא כ"כ וגם יעוין בתו"ש לא"ח סי' שכ"ב סק"ז שהביא מהמלחמות פ"א דמגלה ומג"א סי' רל"ט סק"י וסי' תקי"א סק"ה להיפוך וע"ש מ"ש בזה מ"מ על כל פנים אין בזה עקירה לתקנת חכמי הש"ס ובמקום שהעם טרודים במלאכתם ולא שכיחי רבים

ליכא למימר בזה דלא פלוג כיון שאינו מפורש בש"ס כמ"ש כה"ג הה"מ פי"י מה"ג ובכ"ש א"ע סי' י"ז סקי"ד דדוקא במה שאמרו חז"ל בפירוש אמרינן לא פלוג לכן גבי ה' נשים שאין מעידות אמרינן דל"פ אבל בזכרים שלא נאמר בדבריהם אלא שנלמד מדבריהם מסברא דוקא במקום דאיכא חשד אין מעידים מה שאין כן בדליכא חשד לא אמרינן דלא פלוג ע"ש. ובזה ביארתי בתשו' א' מ"ש בפ"ק דשבת כמה גדולים דברי חכמים שאמרו אי קורין לאור הנר וכו' ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד:

וגם במנחה דשבת יש ללדד דכונת חז"ל לא היתה אלא בשחרית דשבת שהרי מבואר בתענית כ"ו ב' דבמנחה בכל יום שכיח שכרות ולכן אין כ"כ במנחה ומכ"ש בשבת דמבואר בטוא"ח סימן רל"ב בשם מד"ר בטעמא שתקנו לומר ואני תפלתי וגו' שאף על פי ששתינו אנו מתפללים א"כ הרי כהן שהוי פסול לעבודתו אפילו שתה רק רביעית יין ומה"ט ס"ל לרבי דכהנים בזה"ז אסורים לשתות יין וכו' א"כ י"ל דבאותה שעה ליכא משום וקדשתו ואף על גב דבזה"ז גם בשחרית ליכא עבודה ואין בגדיהם עליהם מ"מ י"ל דכיון דקיי"ל מקריבים בזה"ז אף על פי שאין בית א"כ בכל רגע ראוי לעבודה וללבוש הבגדים אם היה בירושלים במקום המקדש אבל כשהוא שתוי א"ר לעבודה עד שיפיג יינו וד"ז כתבתי רק לסניף והעיקר מטעמא שהבאתי בשם מהר"י לבית לוי דלבטל רק לפרקים והוא לצורך ד"ש אין חשש:

והנלענ"ד כתבתי

סימן רטו

להרב הה"ג וכו' מו"ה חנוך עהרענטרייה נ"י
אב"ד דקהל יראים בעיר מינכען.
עיר הממלכה במדינת בייערן.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בדבר אשר בעירו קרית מלך נמצא בית גנזי המלך אשר שמה נאצרו סגולות ושכיות החמדה ומכל קלוי ארץ באים לראותם ובתוכם נמצאים גוויות החנוטים מארץ מצרים שנעשו לפני ג' אלפים שנה הנקראים מומי"א והם מונחים תחת כיסוי של זכוכית גדול כדמות תיבה וארגז שאין לה שולים למטה ויש על הטומאה פותח טפח ומונחים בדיוטא התחתונה של הפלטרין בחדר לפנים מחדר והפתחים נעולים בדלתות תמיד באופן שכל הנכנס לשם בפתחו דלת חדר אחד דלת השניה עודנה סגורה ובפתחו את השניה ננעלת הראשונה וכן להלאה ונסתפק כת"ר אם הכהנים מותרים לכנוס לחדר האחרון שבדיוטא התחתונה ששם מונחים המומיע"ן והא"ל שאין להם רשות לכנוס לשם אם עכ"פ מותר לכנוס להעלייה שע"ג הדיוטא התחתונה אשר שם מונחים כל גנזי המלך ושכיות החמדה העשוין גם להתלמד לתלמידי בית החכמות (אוניפערזיטעט) ואומנות הציור אשר מבלעדם לא יעלו למדרגת חכם ואומן באומנותם עכת"ד השאלה:

והנה כת"ר העיר דבנ"ד ל"ש הא דסוף טומאה לצאת שהרי מונחים שם לדורי דורות ולא יזיזו משם לעולם וכיון שהתיבה של זכוכית מכסה אותם ויש חלל טפח א"כ חוללים אך די"ל דכיון שהם עלמן מקב"ט אינם חוללים אך די"ל דכיון דכלי זכוכית יש להם דין כלי עץ כדאיתא רפ"ב דכלים ובכ"ע בעינן שיהיו מטלטל מלא וריקן דומיא דשק דכלי קיבול בעינן ובנ"ד אינם עשוים אלא לכסות הגופות ההם עכ"ד. ובראשית השקפה עלה ברעיוני לדון בזה לפמ"ש המל"מ פי"ב מטו"מ דדבר המקבל טומאה רק מדרבנן חולץ בפני הטומאה והוכיח כן מתוס' ב"ב כ' ורשב"א שם ור"ש פי"ג דאהלות ודוקא מה שהוא כספק תורה אינו חולץ ע"ש ויש ליתן טעם לזה לפמ"ש הפ"י לברכות י"ט ב' דהא דדבר המקבל טומאה אינו חולץ הוא רק מדרבנן א"כ דבטומאה דרבנן הוי גזל"ג (אבל מדברי רש"י ותוס' סוכה י"ג ב' מבואר דלא כהפ"י ואכמ"ל) כיון דכלי זכוכית כל טומאתן רק מדרבנן כדאיתא בשבת ט"ז ב' דכלי זכוכית גזרו בהו רבנן טומאה והואיל ונראה תוכו כברו עשו גבו כתוכו וע' רמב"ם וראב"ד פ"א דכלים הל' ה' ובכ"מ שם א"כ חוללין בפני הטומאה אך מדברי התוס' שבת ס"ו א' ד"ה כוורת ודף פ"ד א' ד"ה

נופן שכתבו לחד תי' דכורת הקש וקנים אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן והרי בפ"ח דאהלות מ"ג מבואר דאינם חוצצין מפני הטומאה א"כ מוכח דלא כהמל"מ וגם מדברי הרמב"ן לחולין (דף עד) מבואר דכל אוכלים הטמאים מדרבנן אין ממעטין בחלון ודוקא באוכל פחות מכביצה לפי שאינו ראוי ומתבטל לגבי חלון ל"ג בהו טומאה ע"ש וע' תוס' נזיר ל"ו א' ד"ה אמר רבב"ח וכו':

ויש לדון עוד לפמ"ש הר"מ פ"ג דכלים ה"ג דכלי זכוכית הבאים במדה כשידה תיבה ומגדל טהורין וברא"ב"ד ביאר משום שמלאכתן עבה ועשוין לנחת וע"ש ברא"ב"ד ה"א דלאו דוקא מפני כובדן אלא בצירוף מחמת איסורא שאסור לטלטלן הוו בכלל עשוי לנחת ובט"א לחגיגה כ"ה סוף ע"ב השיג עליו מש"ס דמגלה כ"ו והוכיח דגם אם מותר לטלטלן וגם לפעמים מטלטלין אותן כיון דלא עבידי לטלטלן לגמרי לעולם טהורים ע"ש וע' תשו' ח"ס יו"ד סוף סימן שכ"ד שלא הביא דברי הט"א וע"ש מ"ש בדעת הראב"ד וע' בספר מנחה אחרונה פט"ו דכלים מ"א שהעלה דהא דמחזיקין מ"ס ויש להם שולים אינו אלא לסימן אבל אינו מעכב וכל שידוע שנעשה ע"מ שלא לטלטלן לעולם הוו בכלל עשוין לנחת וביאר כן דעת רמב"ם ע"ש באורך וא"כ ה"נ בנ"ד אינם מקב"ט כלל:

ועוד יש לדון בזה דהא באמת דעת רוב הפוסקים דעכו"ם אינם מטמאים באהל ואף דמבואר בש"ע דיש ליזהר מלילך על קברי נכרים הרי בנ"ד אם נחוש להא דהכלים מקבלים טומאה ולכן אין חוצצין הרי כבר נתבאר דאינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן א"כ הרי בדרבנן שוב יש לסמוך ע"ד הסוברים דעכו"ם אין מטמאין באהל וכל האריכות שהאריכו במל"מ פ"ג מאבל ותשו' ח"ס סי' של"ח של"ט שרמז רו"מ הם מיירי לענין מגע ומשא מה שאין כן בנ"ד והרי כבר ביאר הרשב"א ה"ה סי' פ"ג והובא בבדה"ב להב"י יו"ד סוף סימן שע"ב דהתם קבר חולין שהוא עכו"ם דרוב העולם עכו"ם וכל דפריש מרובא פריש ע"ש א"כ ה"נ בנ"ד:

עוד עלה בלבי לדון בזה לפי המבואר בפט"ז דכלים מ"ז ומ"ח דכל הכיסוין וחיפוין טהורים והוא מדכתיב אשר יעשה המלאכה בהם פרט לחיפוי כלים וע' ברש"י ותוס' סוכה כ' ע"ב ד"ה חזיין לנזייתא שהביאו גם כן מזה והעלו דכל שלא נעשה לפעמים לקבל בהם דבר טהורין ע"ש א"כ ה"נ בנ"ד. אך לפמ"ש בי"ד שם דחיפוי אוכלין מקבל טומאה יש לפקפק בזה וכן לפי הנראה מדברי הר"מ שם הכל תלוי אם הוא משמש לכלי אחר ואינו בכלל משמשי אדם וזה ל"ש בנ"ד ורו"מ פשיטא ליה מסברא דבנ"ד לא נעשה לקבלה ודמי לפשוטי כלים ולענ"ד לע"ג וכמ"ש:

עוד העיר כת"ר דיש לחוש שהארגז של זכוכית יהיה לו דין קבר ולהרמב"ם פי"ב מטו"מ ה"ו אין בארון פ"ט משום קבר והראב"ד שם חולק אבל גם הוא מודה שאין הכהנים מוזהרים אלא על גופו של מת ולא על קבר וגולל ודופק וא"כ בנ"ד בין להרמב"ם ובין להראב"ד אין חשש ורמז גם לדברי תוס' ב"ב ק' ע"ב סוף ד"ה ורומן וכו' שכתבו דבכלים אין דין קבר להיות בוקע ועולה דאין מבטלו א"כ בנ"ד שביטלן שם י"ל דהו"ל דין קבר עד כאן דבריו:

ובאמת שכבר האריך בזה הפ"י לברכות י"ט ב' בתוס' ד"ה רוב ארונות והביא דברי רש"י שם ועוד בכמ"ק דס"ל דבדאיכא חלל טפח אין טומאה בוקעת ועולה והביא מהתוס' בע"ז מ"ב שכתבו בעלמא כדעת רש"י אף דבברכות וב"ב כתבו בעלמא להיפוך ודחה דברי מהרש"א בדעת תוס' דע"ז ושכ"ה דעת הרשב"א והראב"ד ועוד כמ"פ אלא דלהראב"ד איכא טומאה אלא שאין הכהן מוזהר ולפי' רש"י מתיישב מתני' דבית שפרץ פלימיו וכו' דלא כהראב"ד ע"ש היטב וע"ע בתשו' ח"ס יו"ד סי' ש"מ אות ב' באורך בביאור שיטות אלו אבל הנה הב"י סי' שע"ב וט"ז שם סתמו כדעת התוס' והרא"ש והרמב"ן דבדאיכא פ"ט בארון מטמא כל סביביו ובסי' שס"ע הביא בפשי' דגם בגולל ודופק כהן מוזהר אף שאין הנזיר מגלח ואין כהן לוקה מ"מ איסורא מיהו איכא:

והנה עוד יש להעיר בזה מהא דפ"ו דאהלות מ"ה ופירש הר"מ ותוי"ט שם שאם הטומאה נראית בתוך הבית מפני שבתחילה אשר על הטומאה ספיריי כמו הזכוכית כל הבית טמא וע"ש בתוי"ט מ"ש בדעת הר"מ בזה אך לפ"ז רק החדר התחתון יאסר לכנוס בו אבל העליה מותרת כמ"ש הר"ש ותוי"ט שם בד"ה הבית טמא אבל מלשון הר"מ שם ל"כ כמ"ש בהגהת בני"ש שם ול"ע אבל מדברי פיה"מ להר"מ סוף פכ"ד דשבת במ"ש שהיו עושין בחלון קערה של זכוכית כמו שמשית ונשבר באותה השמשית וכו' דמוכח דזכוכית חוצץ וע"ש בתוי"ט ואולי דוקא בהמשכת הטומאה מחדר לחדר חוצץ אבל באותו בית אינו חוצץ ולפ"ז לענין המשכת טומאה לחדרים העליונים יש לצדד בזה אבל צ"ע די"ל דכיון דלאותו בית כבר נכנסה הטומאה דרך הזכוכית שוב נמשך גם מבית לבית ומ"מ כיון שדעת הכ"מ דדוקא באין פ"ט הבית טמא כמ"ש התוי"ט בשמו ולדעת תוי"ט גם לפי' רמב"ם רק הבית טמא ולא העליה א"כ יש להקל מטעם זה לענין החדרים שלמעלה:

והעיקר נראה שהרי הדג"מ רצה לחדש דאיכא ס"ס לענין מת עכו"ם בצירוף דעת הראב"ד דהיכא שכבר נטמא אינו מוזהר על הטומאה אלא שנסתפק אולי גם להראב"ד איכא איסור תורה וכבר הביא הח"ס סי' של"ט דעת ר"ת דבאותו יום שנטמא אינו אלא איסור דרבנן ושכ"ה גם דעת רש"י ורא"מ ע"ש ואני מצאתי גם בחידושי הר"ן לנדה נ"ז שכ"כ ועי"ע בשיו"ק על ירושלמי פ"ז דנזיר ה"א ד"ס אבריז וכו':

אולם הנה בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א סי' ש"ו ש"ז הביא שמצא בסמ"ג מ"ע רל"א דהא דיש חילוק בין אותו יום לשאר ימים היינו בזמן שהיה אפר פרה ואחר הערב שמש נטהר אז ביום השני הוי כמוסיף טומאה מחדש אבל בזה"ז שאין לנו אפר פרה אם נטמא פ"א אין חל עליו טומאה מחדש גם בשאר ימים לפי הוי רק טומאה דרבנן ע"ש ואני מצאתי בש"ג שעל הרי"ף בהלק"ט הל' טומאה שהביא גם כן דברי סמ"ג הנ"ל וע' בשו"ת פרשת מרדכי חא"ח סי' ע' באמצע התשו' שהעיר מסברתו לחלק כן ולא ידע מדברי סמ"ג וש"ג הנ"ל:

ובזה יש לדחות ראייתו שבסוף התשו' מהירושלמי פ"ג דנזיר ע"ש ותבין וכבר העלה בתשו' רע"א מ"ת סי' ח"י דלגבי טומאת אהל במת עכו"ם דרוב הפוסקים מקילין יש לצרף דעת מיעוט פוסקים להקל ע"ש וא"כ בנ"ד שיש לצרף גם כן דעת רש"י ורמב"ם וש"פ הנ"ל דליכא בכלים דין קבר בדאיכא פ"ט א"כ יש להתיר גם לבא לחדר התחתון לצורך גדול:

ובפרט לענין כניסה בחדרים העליונים כבר הביא רו"מ מדבר רמב"ם וראב"ד פ"כ מטו"מ ה"א וה"ו בדין אם אהלים חוצצים ומונעין בפני הטומאה ולפי' הראב"ד שם ה"ו בודאי בנ"ד אין הטומאה נמשכת למעלה דלפי' דוקא היכא שדרך הטומאה לצאת משם נמשכת מה שאין כן בנ"ד שאין סופה לצאת משם ואף ברו"מ כ"כ מסברתו הנה גדולה מזו מצינו בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ל"ו בשם אביו המבי"ט דביום שבת שאין דרך להוציא המת ליכא משום סוף טומאה לצאת ומכ"ש בנ"ד שאין סופה לצאת לעולם:

ומ"ש רו"מ דטעמו של הרמב"ם משום דכיון שאין שם פתח לטומאה לצאת משם הוי כבית שפרץ פלימיו וסתמו שדינו כקבר סתום ומטמא מכל סביביו דהוי כקבר סתום כמ"ש הרמב"ם פ"ז מטו"מ ה"א והוא מהש"ס דב"ב י"ב ועפ"ז לצדד דבנ"ד שיש פתחים אף שהם נעולים ל"ה כקבר סתום אף שאין סוף הטומאה לצאת לעולם יפה כתב כיון דאמת פותחים כמ"פ הדלתות ואפשר להוציא הטומאה דרך שם אלא שאין רוצים להוציא א"כ על כל פנים לא דמי לבית סתום ולכ"ע חוצץ שלא תעלה הטומאה למעלה וכדבריו מבואר בתפל"מ סי' שע"א והגהת א"ב שם ע"ד הט"ז סק"י ורמז לדברי תוס' ב"ב ק' ע"ב ד"ה ורומן ע"ש ובאמת שכ"ה בב"ח סוף סימן שע"א דבדאיכא פתח אף שהוא נעול כל זמן שלא פרץ פלימיו אין דינו כקבר סתום ומותר ליגע בכותלי הבית וגם בתשו' פמ"א ח"ב סי' ל"ג השיג על דבר הדרישה וט"ז בזה והביא גם כן מדברי הב"ח ע"ש עוד בזה וא"כ צדקו דברי רו"מ דגם לפי' רמב"ם מותר לכנוס לחדרים העליונים גם אם כמה יברא"ל. ועכ"פ בנ"ד גם לבית התחתון יש להקל במקום צורך גדול:

והנלע"ד כתבתי

סימן

סימן רמז

להרב הטאוה"ג וכו' מ"ה צבי העליר נ"י אבד"ק פמארן.

קונטרסו הגיעני ופרס יהיה כל שיח אפנה לדין הטסין של ענגליש קעכין שהקלוות נכנסין תחת הלבנים וטיט וא"א שיבא האש לשם אם צריך להשירן משם וליתנם בתוך האש ורו"מ הביא בשם מחבר אחד בשם הגאבד"ק כיגוט ז"ל להקל עפ"ד הש"ך סי' קכ"א שאינו מבליע בלא השני וכיון דהכא אין משתמשין רק בברזל המגולה לבד כבולעו כך פולטו ורו"מ תמה דהא מבואר בש"ך שם סקי"ז דבחם ע"י האור לכ"ע חם מקלתו חם כולו וה"נ בנ"ד:

הנה בשו"ת אבני צדק חא"ח סי' ס"ב מהרה"ג הנ"ל שם האריך בזה והביא מדברי הרשב"א דלענין הכשרו צ"מ עד שיכשיר כולו והטור כתב דדוקא בנשתמש בכולו אבל אם יודע שלא נשתמש אלא במקצת כבכ"פ וכתב שדברי הש"ך שם דחוקים והעיקר כפי' המג"א סי' תנ"א סקכ"ד דבין בהגעלה בין בליבון סגי בהכשר מקצתו אם נשתמש בצד שהוכשר והא דצריך להגעיל גם הידות העיקר כמ"ש הט"ז סקי"ז והפר"ח בא"ח סי' תנ"א דידות שאני דיש לחוש שקבלו בליעת חמץ על ידי עירוי וכדומה ולפ"ז גם מ"ש המג"א סקכ"ד דלכתחלה אסור להשתמש בו היינו נמי בידות שקרוב לחוש שנשתמש בהן וכ"ה בבינ"א אות מ"ה ולכן לדעת הטור יש להקל וגם להרשב"א הרי מבואר דבב"ח דהיתרא בלע מתיר בהכשר מקלתו וא"כ לדידן דקיי"ל דחמץ מקרי היתרא בלע כמ"ש הט"ז סי' תנ"א סק"ח יש להקל והאריך בביאור דברי הרשב"א במשה"ב ולהסיר התמיהות הפר"ח ביו"ד שם וסיים דהרשב"א לא החמיר לומר דחמץ מקרי איסורא בלע אלא על מה שחוץ לקתא אבל על מה שבתוך הקתא גם הוא ס"ל לחשוב החמץ להיתרא בלע ולכן מסיק להתיר בליבון מקלתו עכת"ד שם ומ"ש רו"מ לתמוה דהא על ידי האור לכ"ע חמ"כ הנה מדברי או"ה שם מוכח דע"י אור מפליט נ"כ מכולו ואף דהש"ך הביא דעת הרא"ה דהאש מכלה הטעם ולא מפליט הנה מצאתי בתשו' מהר"ח א"ז סי' מ"ג שהביא לשון קונטן מאביו בעל א"ז וז"ל אבל בסכין גדול מלבנו באור וכו' וכשמלבנן סכין שהשמישו על ידי האור או מגעיל סכין שתשמישו ברותחין אם כל הכלי בלע צריך כולו ללבן או להגעיל ואי מקלתו בלע אף על פי שנאסר במקלתו דחמ"כ א"צ ללבן או להגעיל כ"א עד מקום הבלע דכבכ"פ וכלי שנכנס כולו לאיסור א"י ללבנו או להגעילו לחלאין כמו שהיה מדקדק הרב ר' ברוך בר"י זצ"ל מריגנשבורג עכ"ל. הרי מפורש דעיקר החילוק בין נשתמש במקלתו באיסור אף שמבליע בכולו סגי גם בליבון מקום השימוש לבד ואם נכנס כולו לאיסור אז צריך ללבן ולהגעיל כולו ומזה מבואר דדוקא בנכנס כולו לאיסור אז צריך ללבן הכל ולא בנשתמש בחלק הנשאר בהיתר וזהו דלא כמ"ש רו"מ לפרש דברי רמ"א דגם בנשתמש לפעמים בהיתר צריך ללבן כולו ומפורש דס"ל דלא כהרא"ה ונראה שזהו גם כן דעת הטור שהביא דברי הרשב"א שמחמיר בין בליבון ובין בהגעלה שצריך להכשיר כולו ועל זה כתב דדוקא בנשתמש בכולו אבל בנשתמש במקלתו נכשר נמי מקלתו ונראה מלשונו להדיא שאינו חולק על דברי הרשב"א אלא ס"ל דגם הרשב"א מודה בכה"ג ואין חילוק בין הגעלה לליבון דא"כ הו"ל לפרש החילוק, ומ"ש הש"ך שהטור סמך עמ"ש טעמא דכבכ"פ וזה ל"ש אלא בהגעלה הוא תמוה שהרי לא נזכר חילוק זה בטור כלל והרי הרשב"א במשה"ב דחה חילוק זה ואיך יסתום הטור ולא יפרש חילוק כזה במה שלא הזכיר מזה כלום ומאין נדע לחלק מסברא כן ולכן העיקר כדעת מג"א סי' תנ"א סקכ"ד דאין חילוק בין ליבון להגעלה וע"ש במחה"ש שביאר שגם דעת הרא"ש כן הוא. ומה שסיים כיון שאין הישראל משתמש בסכין על ידי אור ר"ל שלא ישתמש להלאה מאחוד בכולו וע' בדו"פ ליו"ד שם שביאר דברי הרא"ש בענין אחר ועל כל פנים גם הוא השכים שאין הטור חולק על דברי אביו הרא"ש ז"ל ושאין חילוק בין הגעלה לליבון. וגם מ"ש הא"ל דבחמץ יש לצרף טעמא דהיתרא בלע כבר כתב גם הא"ר סי' תנ"א סקי"ג דבהפ"מ יש לסמוך על זה ושם שקל"ע הביא גם בשם הרוקח סי' רנ"ד בכ"כ וכ"ה שם סימן ר"כ ורכ"ח והעלה הא"ר דבמקום שיש איזו צירוף יש לסמוך ע"ז ע"ש לענין הרחת ובפרט דהטסין הם תמיד אב"י ויש דיעות להתיר בפסח וטבע הברזל לפגום יותר כמ"ש הרשב"א במשה"ב והובא בט"ז סימן י' סק"ו אם כן יש כמה ספיקות להתיר וכיון שהוא טרחא גדולה להוליאם וגם הפסד ממון לדקו דברי הא"ל להקל:

ומ"ש רו"מ לחדש דבדאיכא בתוך הכלי בלוע של היתר שנשתמש בכולו בחמין ואחר זה נבלע בו איסור ע"י שחם מקלתו משהבך בלועה של איסור בשל היתר ואינו יוצא על ידי חם כולו הנה לפי דבריו כלי שנבלע בו בליעת היתר על ידי האור ואחר זה נבלע בו איסור על ידי בישול לא יועיל הגעלה לכלי זו כיון שיש בו בליעה של היתר שנבלע ע"י האש משתבכין הטעמים זה בזה וזה לא עלה ע"ד שום פוסק והרי מדינא אזלי' בתר רוב תשמישו ואם רוב תשמישו בחמין אף דלפעמים שימושו על ידי אור סגי בהגעלה ומבואר בתשו' הרשב"א סימן שע"ב ותשו' הרמ"ע סימן ל"ו דטעמא משום דמה"ת אב"י ברי ומדרבנן החמירו והם אמרו להקל בכה"ג וע' במק"ח סימן תנ"א סק"ה ורו"מ כ"כ מדעתא דנפשיה והביא מתשו' נא"ד סימן קל"ג שנדחק בזה והדבר מבואר ברשב"א ורמ"ע ואי נימא דהבליעות משתבכין זה בזה הרי גם הבליעות של רוב השמישן נשתבכו בהבליעה שעל ידי האור ואינן יולאות בהגעלה כלל ומה מועיל מה שרוב תשמישן בחמין וגם בלא שום ראיה אין בידינו לחדש מה שלא נאמר בש"ס ופוסקים ראשונים:

ומה שכתב רו"מ לדקדק מדלא כתבו הטור והרמ"א שנשתמש איסור בכולו הדבר פשוט שדבריהם כושבים ע"ד הרשב"א שהובא בש"ע דנקט אם נשתמש בו איסור במקלתו וכו' וגם מ"ש רו"מ לדקדק במ"ש הרמ"א אבל אם ידוע וכו' יעוין בפרישה דבסתמא תולין שנשתמש בכולו דמלתא דלא רמיא להו אדעתא ובעינן שיהיה ידוע לאחרים שלא נאסר אלא מקלתו וסיים דמה"ט כתב הטור אם ידוע ע"ש וגם אי נימא דסגי בידיעתו בעצמו עכ"פ דוקא בידוע לו בבירור ולא להקל בספק. ואחרי שהבאתי לשון הא"ז ובנו מהר"ח דמפורש בלשונם דדוקא בנכנס כולו לאיסור לא מהני הכשר מקלתו יש לנו לפרש גם דעת הטור והרמ"א כן:

ובעיקר פלוגתת הרא"ה והרשב"א אם בשאר איסורים דמי לקדשים ובר"ן פ"ב דפסחים מבואר דגם בתשמיש על ידי האור אין מבליע בכולו ולא אמרו בהכשר כלי ולא מקלת כלי אלא בקדשים בלבד יעוין גם בל"ק לזבחים ל"ו ב' שהוכיח שכ"ה גם דעת רש"י דהידוש הוא ולא גמרינן מינה ובזה תירץ קו' הט"ז סימן קכ"א סק"ז ע"ש ויש לומר עוד סברא לענין הטסין דכיון שהם בנוים בתוך לבנים וטיט שבהם ל"ש סברת חמ"כ ובפרט באותן שהם תחת הטסין ומן הלדדין י"ל שמקררין גם הטסין שם כמ"ש כה"ג בסלת למנחה כלל כ"ג והובא גם בפת"ש סימן ל"ד סק"ז דגם בדבר גוש אם יש סביבו רוטב נתקרר גם הדבר גוש על ידי הרוטב ע"ש וכ"פ בשו"ת יוס"ד שבסוף ספר נדרי זריזין סימן ל"ג אלא שלא הביא דברי הסל"מ הנ"ל:

ומזה שהאריך רו"מ בדין כלי ברזל המצופין בבוכן אם יש לדון שהליפוי והברזל יש להם דין ב' קדרות הנוגעים זה בזה והנה מה שהביא מהמרדכי פכ"ה סימן תרל"א והג"א סימן כ"ב שכתבו דכיון שאין בליעה יוצא מחתיכה בלא רוטב אינה אוסרת חברתה כמ"ש בסה"ת מכ"ש ב' קדרות א' של חלב ואחת של בשר דאין נבלע מזל"ז ותמה מהרא"י בהגש"ד סימן כ"א דהא מכלי יוצא בלא רוטב והביא מהיש"ש פג"ה סימן מ"ה והגש"ד שם ויד"י סימן ל"ב סקנ"ו שתמה עליהם. הנה כבר הארכתי בתשו' לק' זאליטשיק בזה והבאתי מדברי המרדכי פכ"ה סי' תב"ה שהביא דברי ראבי' דדם הנבלע בכלי אוסר השמנונית הנבלע בה ופולט ואוסר החתיכה וכתב המרדכי וז"ל וצ"ל הא דפסק ראבי' דשומן איסור המובלע בקערה פולט ואוסר הבשר בהא פליג על סה"ת דפסק דאיסור הנבלע בחתיכה מנק"א אינו חוזר ונבלע בחתיכה שמלדה אלא על ידי רוטב וכ"כ בשופג"ה וכו' עכ"ל וכ"ה בהג"ה סימן כ"ח (וכפי הנראה לזה רמז בהגהת י"ש סימן ק"ה אלא שיש שם ט"ס וכתב בהג"א סימן ח' והוא בסימן

כ"ח)

כ"ח) ומבואר דהם ס"ל דגם בכלי אינו פולט בלא"ר והעירני ח"א שגם דעת רש"י זבחים צ"ה ב' ד"ה בישול נראה כן ומיושב תמיהת פלתי סוף סימן ק"ג עיין שם ותבין ואחר זה ראיתי בהגש"ד סימן כ"א שהעיר גם כן מדברי מרדכי הנ"ל ומצאתי גם באגודה פכ"ה סימן קט"ז שכתב דכיון דאין בליעה יוצא מהתיכה בלא רוטב מטעם זה התיר הר"מ שני קדרות של בשר וחלב שנגעו זה בזה חמין שאין דבר הבלוע נפלט אלא על ידי רוטב ע"ש הרי דס"ל גם כן דשניהם שוים ומצאתי בתוי"ק סימן ק"ה סק"ח שהאריך גם כן בזה וע"ש שפקפק הרבה בדין ב' קדרות הנוגעים זה בזה דאם הבליעה שמן שיוצא גם מחתיכה בלא רוטב מכ"ש דיש לאסור בשני קדרות כיון דלדידן קי"ל דמכלי יוצא בלא רוטב וגרע מחתיכה וגם הוא לא הביא מדברי האגודה הנ"ל (ושם הבאתי מהד"ח על הרא"ש פנ"ה אות ק"ג שפסק דבשמן בכלי אוסר המאכל עד ס' וכיון שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן יש לאסור בכל גווני עד ס' וזהו דלא כדברי הש"ך סימן ק"ה סקכ"ג ומג"א סימן תנ"א סקל"ז ויש להפליא על האחרונים שלא הביאו מזה כלל) וע' בשו"ת ברכ"מ סימן ט' בתשו' הגאבד"ק פיעטרקוב שדחה דברי התוי"ק הנ"ל דאף דהבלוע יוצא מהכלי מכל מקום אינו נכנס לכלי שאצלו לפי שהוא קשה ע"ש ויש לי להביא סמוכין לדבריו מדברי רש"י ופוסקים שהובאו בש"ך יו"ד סימן י' סקי"ז דעל ידי חום ביה"ש קל להפליט מכלי לבשר מלהבליע לתוך הסכין. והן אמת דלפמ"ש הט"ז שם סק"ו בדעת הרשב"א הבליעה לסכין קל יותר מלהפליט אבל הרי דעת רש"י ורא"ש להיפוך וגם אין דברי הט"ז מוכרחים שם וע' בהגהת רש"ש פ"י דתרומות מ"ז שהוכיח משם דלהפליט קל יותר מלהבליע ואף דגבי חמח"כ דעת מג"א סימן תנ"א דדוקא להבליע ולא להפליט אין כל הענינים שוים גם יש לומר דלענין בליעה היוצא מכלי שאין בו ממש אלא טעם אין בכחה לחזור ולכנוס לתוך כלי דכבר נקלש כחה ובפרט להסוברים דנ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור רק מדרבנן כמ"ש בשפ"ד סימן צ"ד סקכ"ב פשיטא דיש לומר כן וע' במש"ז סימן צ"ה סוף סק"א בשם תשובות הרשב"א ובפמ"ג א"א א"ח סימן תנ"ב סקי"א ורא"י חולין קי"א וזכרון אברהם רסי' צ"ה ולגבי בליעה הנפלט מכלי שחוזר ונבלע בכלי יש לומר דלכ"ע רק מדרבנן וגם אם הוא מה"ת יש לומר דעל כל פנים הוא טעם קלוש ואין בו כח לכנוס מאליו לתוך כלי בלא רוטב:

והנה רו"מ צידד דדוקא בקדרת בשר וחלב שכל א' היתר יש להקל בב' קדרות ולא בקדרת איסור והיתר אלא שהביא מדברי או"ה כלל ל"א דין ט"ז דמפורש דגם בשל איסור יש להקל ורו"מ הביא סמוכין מהש"ס דע"ז י"ב בהא דעכו"ם וישראל ששפתו ב' קדרות וכו' כבר קדמו בהגהת י"ש סוף סימן צ"ב ושו"ת ברכ"מ סימן ח': והנלע"ד כתבתי

סימן ריז

להרב הנ"ל.

ומה שהאריך בדין כלי ברזל המחופין בהיתוך לובן והוא מין אחר ורו"מ הביא מדברי רש"י פסחים ל' ע"ב ותוספות ע"ז ל"ג ב' ד"ה קוניא שפירש"י דמאני דקוניא הם כלים של חרס וטוח באבר והתוספות בשם ר"ת חולק עליו דמחופה באבר אינו נאסר ופי' דקוניא היינו המלופה בזכוכית ולשיטת ר"ת צ"ל דדינו כשני כלים הנוגעים זה בזה ואין החרס בולע מן האבר דאי הוה בלע הרי כ"ח א"י מידי דפיו ולרש"י בולע החרס דרך האבר ודינו ככ"ח שא"י מידי דפיו והביא מהמג"א סימן תנ"א סקמ"ה ובפר"ח סקכ"ג הביא מחלוקת רש"י ור"ת הנ"ל ומה שתמה הפר"ח על ר"ת איך יעלה עה"ד להקל בעופרת יותר מהיתוך זכוכית יפה השיג רו"מ שהרי בתוספות כתובות ק"ז ב' וע"ז ל"ג מבואר דיש חילוק בין היתוך זכוכית שלא נתבשל היטב ובלע טפי מה שאין כן בעופרת והיינו משום דהיתוך זכוכית לפי שברייתו מן החול כשלא נתבשל היטב גם הוא כעפר וחרס נתבשב ובאמת שכ"ה במהרש"א לע"ז שם וכן מצאתי בא"ז הל' פסחים סימן רכ"ו ד"ה עגלו אגני וכו' דכל זמן שאין הזכוכית מתבשל יפה החול מעורב בו לכן מדייבו ופלטו אבל כשמתבשל יפה יוצא ממנו כל החול ע"ש אבל יש לדון דגם רש"י לא התמיר אלא במחופה אבר שהעופרת בטבעו הוא דומה לעפר כמ"ש הית"ד ח"א ד"ו בשם חכמי הטבע כי עופרת טבעו רק עפר והויר ולכן בקל ניתך והוא עפר יסודו ולכן נקרא עופרת וכל השינים נדבקים בו ולכן מצרפין בו כסף וזהב ע"ש ולכן מתדבק בהחרס ונעשה גוש אחד אבל הברזל והחרס אין מתערבין כמו שכתוב בתשובת ח"ס סימן ק"ל כמובן ממקרא בדניאל וכ"ה בס' ערה"ש ליו"ד סימן קכ"א לענין כלי ברזל המחופין בלובן וזהו כמ"ש בדע"ת בדף האחרון ואף שגם ברזל מעפר יוצא אבל נעשה גוש אחר ופנ"ח מה שאין כן העופרת ומזה יש לפקפק במ"ש הח"י סימן תנ"א סקס"ד לפקפק בדברי הרא"ש בשמג"א ס"ק כ"ז לענין חיפוי בדיל שבכלים ישנים ויש לומר דהרא"ש ס"ל דבדיל דמי לעופרת לפי שניתך מהרה כעופרת וגם נקט שם בלשונו עופרת ע"ש ואם כן בחיפוי בדיל ועופרת בכלי נחושת דמיירי בהם דהוו כשני כלים וגם לשיטת רש"י עולה יפה דס"ל דבדיל דומה לעופרת ואינו מתדבק עם הברזל אבל בכ"ח מתדבק שפיר ואם כן מדברי הרא"ש יש סמוכין לדברינו להקל בכלי ברזל הנ"ל ולחשבם כשני כלים:

אך כפי הנראה מדברי הרא"ש שהביא ראיה ממאני דקוניא המחופים באבר שמותרים בהגעלה נראה דס"ל כדעת ר"ת ומכל מקום יש לקיים הוראתו והוראת המג"א שהביא דבריו גם לשיטת רש"י ועכ"פ יש לדון עפ"ז בדבר כלים דקים המצופין בלובן או ירוק בלא"ה שילא עליהם חשש שגם אחר שיוצאים בהכשר מהפאבריק מכל מקום כשנקלף מהם מעט על ידי הולכתם בדרך מטיחין הסוחרים מקום הנקלף כלבע שיש בו מין שפירטום ויש לומר דגם אי נימא דהלובן הנדבק מתחלת עשייתן נעשה גוש אחד עם הברזל כמו שכתב רו"מ דיש לומר דגם הח"ס מודה בכי האי גוונא מכל מקום במה שצובעים אחר עשייתן לכ"ע אינו נעשה גוש אחד ולכ"ע מהני הגעלה בהם בצירוף דיש לומר דהאי הצבע מין אבן וכלי חרס הרי הם כשני כלים ואין הבליעה נכנס כלל לתוך הברזל וכיון דמשפשים אין דרכו ליקלף בהולכתן אלא מבחוץ שפיר יש לצרף דבר זה:

ומ"ש רו"מ להשיג עמ"ש בתוספות להקו"א שלי אות כ"ז בשם סד"ח בשם ח"א שהעיד שבחן וניסה שאין הכלים הללו בולעים כלל והם כזכוכית ממש והשיג רו"מ שהרי מבואר בתוס' דגם בציפוי זכוכית לבד בולעין לק"מ דהתם משום דברייתן מן החול ולא נתבשל יפה בולעין שלא יצא מהם החול אבל הכא שהוכחן שאינם בולעים מסתמא אינו מין זכוכית או שנתבשל יפה וכפי הפאבריקען שבזה"ז אין שום סברא לומר שלא נתבשל יפה:

ומה שכתב רו"מ דבמצופין גם משפשים וניקב או נסדק הלובן בפנים לא מהני בהו הגעלה לכ"ע דנבלע דרך שם ואפשר שההגעלה אין מועיל דרך שם לא אדע מהו דאנן קי"ל כבכ"פ וע' בא"ר סימן תנ"א סקכ"ו שבחיבורו ליו"ד רסי' צ"ד הגעלה דאם תחב היד של הכלי לאיסור והגעיל הכלי בלא היד כבכ"פ ויש להקל ואין לחוש להמחמירים ומכ"ש בנ"ד שלא נבלע אלא דרך הנקב ההוא דיש לסמוך על המקילים דכבכ"פ: והנלע"ד כתבתי

סימן ריח

להרב הגדול וכו' מו"ה יחיאל מיכל ראבינאוויטש נ"י אבד"ק נאווי מינסק בפולין רוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלהו באחד שנשא למרחוק לאיל הלכה על ה' שנים וביום הפקודה שילחוהו משם יגע כת"ר ופעל שיתרצה לגרשה באופן שתתן לו מעות והשליטה הכל עבורו שינתן לו אחר נתינת הגט וכאשר התחיל הסופר לכתוב הגט איזו שורות נכנסו לבית כת"ר איזו אנשים מבני משפחתה ונתמלא המגרש כעס והתחיל לברוח ואמר בכעס לאבותו מפני שהבאת אנשים אלו לא אגרשך (ויש קצת ספק אילי לא פסק הסופר מלכתוב על ידי דיבורו הנ"ל) והשתדל רו"מ להוציא

להוליא האנשים הנ"ל מן הבית והפליר בהמגרש וחזר ונתרלה לגמור הגט ובתוך כך שלחו אחריו שישע על הכהן אבל ביני וביני כבר הלך הכהן והלך רו"מ עם הסופר והעדים והשליח ונתן הגט לאשתו כדין כי לא היה פנאי לחזור ולכתוב גט אחר ועתה נשארה האשה לרורה ועגונה עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ הביא מתשו' מהר"ש מינץ סנ"ל סימן י"ז שכתב בפשיטות וז"ל ובהא ליכא ספיקא אם בכה"ג דביטל הגט קודם גמר הכתיבה פשיטא דהגט בטל או אחר הכתיבה אם ביטל ואמר שלא רולה ליתן גט אזי בטל הגט וכו' עכ"ל ובתשו' ד"ת ח"ב א"ע סימן פ"ד חולק עליו ורו"מ הביא מרש"י ותוס' גיטין פ"ח א' ודלמא אמלוכי אימלך וכו' ומהתו' י"ח ב' ד"ה שמא פייס ומהתוספות גיטין כ"ז א' ד"ה הא אמר וכו' ותוס' ב"מ י"ח א' וגם הביא בשם ח"א שהביא ראיה מש"ס דגיטין כ"ד ב' דגם בנמלך יוכל לגרש בו שנית והאריך בזה:

והנה בגוף הדין כבר האריך בזה בשו"ת כתב סופר חא"ע סימן ל' וסימן ל"ב והביא מכל המקומות הנ"ל והעלה גם כן דבאמר אחר כתיבת הגט שילך למרחקים ולא יגרשנה ויניחנה עגונה לעולם מכל מקום בחזר ונתרלה לגרשה מותר לגרש בו אלא דשם מפני שהיה אמירתו אחר הכתיבה נירף דברי החולקים על הרמב"ם ע"ש ואני מוסיף ראיה מהא דגיטין ע"ח אחד אמר לה כנסי שטר חוב זה וכו' אינו גט וכו' וז"ל הרשב"א וטעמא דמתניתין יש לפרש משום דביטולי בטליה כלומר בטל נתינה זו שלא תהא כנתינת גט אלא רלה לשחק בה שתהא לה כנתינת שטר חוב דאינו מגרש והכי נמי משמע בפרק הניזקין דאמרינן מעדותו של ריב"ג נלמד אמר לעדים ראו גט שאני נותן לאשתי וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה הרי זה גט ואמרינן פשיטא מהו דתימא בטולי בטליה קמשמע לן אם איתא דבטליה לסהדי הוה אמר והאי דקאמר לה הכי משום כיסופא הוא אלמא כי אמר להו לסהדי מעיקרא ראו גט שאני נותן לאשתי הוא דאמרינן דלא בטליה דאם איתא כיון דאמר להו לסהדי מעיקרא ראו גט שאני נותן לאשתי השתא הוה מודע להו לית אנא יהיב ליה בתורת גט כדאמרי לכו אלא כנתינת שט"ח לחוכא בעלמא הא לא"ה כי אמר לה כנסי שטר חוב זה בטליה ומיהו לא בטליה מתורת גט שלא יהא כשר לגרש בו דהא לא אמר כלום בגופו של גט אלא לדידה קאמר שט"ח והילכך כי אמר לה הא גיטך מתגרשת בו וכו' ובספרי תנא ונתן בידה ושלחה מביתו מכאן אמרו כתב גט לאשתו ואמר לה כנסי שטר חוב זה אינו גט וא"ת ותיפ"ל משום דלמא בטולי בטליה איכא למימר אם איתא דבטליה לסהדי הוה אמר כדאמרינן בפרק הניזקין ולאו טעמא התם משום דמעיקרא א"ל ראו גט שאני נותן אלא משום דכיון דאיכא סהדי לסהדי הוה מודע בינו לבינה והא דאמר לה הכי משום כסופא דידה היא לעולם עד דמפרש דמבטל ליה עכ"ל ושו"ר בב"י סימן קל"ח שהעתיק גם כן דברי הרשב"א הללו הרי דלמסקנתו הוכיח מהספרי דגם בדלא א"ל לסהדי ראו גט זה וכו' אפילו הכי כל שאינו מפרש בדיבורו דמבטל לגט גם למאן דס"ל דיכול לבטל הגט תלינן דלדידה קאמר משום כיסופא ומכ"ש בכ"ד שלוה בתחלה לסופר ועדים שיכתבו ויחתמו אם איתא שחזר בו משליחותם וכתיבתו לדידהו הוה אמר שלא יכתבו ומה שאמר להאשה מתוך כעסו בשביל שהביאה אנשי משפחתה לשם שלא יגרשנה אפשר שהיה כונתו רק לאיים עליה ונתכוון בכדי שילאו משם האנשים הנ"ל דגם בהך דינא דכנסי שטר חוב זה מבואר בטור סימן קל"ח דלאו דוקא משום כיסופא וה"ה בדאפשר שהיה מתיירא שלא תקבל הגט ע"ש והכי נמי הרי אפשר שרלה שילאו משם קרובי האשה ולכן אמר כן וכל מה דאפשר לתלות תלינן:

ועוד ראי' מתשו' הריב"ש סי' קכ"ז בדין שאחר כתיבת הגט וחתימתו קודם נתינתו היה דודו של המגרש בוכה על ענין נתינת הגט וא"ל המגרש מה לורך לבכות אני נותנו בכח וכתב וז"ל בזה הלשון יש לספק אם הוא ביטול הגט או אם הוא מודעה על נתינתו כי אם הוא ביטול הגט לדעת הרמב"ם וכו' ואינו מגרש בו לעולם וכו' אמנם בזה אפשר לומר שמפני דיבור זה לא נתבטל הגט לפי שלא נתכוון אלא להשקיט דודו שהיה בוכה וכו' כי אם היה אומר כדי לבטל הגט וכו' היה אומר כן ומוסר דבריו לעדים בפירוש וכו' ועוד נראה ברור כי אפילו הרמב"ם ז"ל שסובר שיכול לבטל הגט אחר כתיבה וכו' זהו כשאומר בפירוש שהוא מבטל גופו של גט ואומר יהא כחרס וכו' אבל זה שלא אמר לשון בביטול הגט עלמו רק שאמר על הנתינה שהוא נותנו בכח אף אם היה אומר בפירוש שאונסין אותו על הנתינה אין זה ביטול על הגט עלמו שלא יוכל לחזור ולגרש בו אלא מסירת מודעה הוא על הנתינה וגופו של גט אינו בטל שכמו שאם הגט הוא ביד השליח ואמר יהא כחרס או יהא בטל אנו תולין שלא בטל הגט עלמו אלא שליחות השליח ויכול לחזור ולגרש בו כר"כ דקיי"ל כוותיה ה"נ בשאינו ביד השליח אין הגט בטל אא"כ בטלו בפירוש בלשון שיהיה מבואר שכוונתו על הגט עלמו אבל כל היכא דאיכא למיתלי שלא בטל גופו של גט תלינן ויכול לחזור ולגרש בו עכ"ל. הרי מפורש דכל שאפשר לתלות שאין כונתו לבטל הגט תלינן וה"נ לענין השליחות ותולין שנתכוון רק על נתינתו וע' במל"מ פ"ו מה"ג הכ"א שרמז בקלרה לדברי ריב"ש הנ"ל והביא ראיה דגם באמר קודם כתיבתו שהוא אנוס על הנתינה אינו מבטל גוף הגט דתולין שנתכוון על הנתינה אלא דלפמ"ש שם דטעמא משום דגי"ד בגיטא לאו מלתא לפי' הב"ח דס"ל דקודם כתיבה מהני גי"ד י"ל דה"נ בזה וע' במכתב מאליהו שער ד' סי' ה' שפסק גם כן כדעת הב"ח אבל כבר חלקו עליו רבים וע' בפת"ש רסי' קל"ד וע' תשו' ב"ח החדשות סי' ל' ובשו"ת בת עיני סי' א' וע' קלה"ת סי' ר"ה סק"ה בשם הרמב"ן ואכמ"ל:

ובגוף דברי ריב"ש שהבאתי הנה בב"י סי' קנ"ד הביא מתשו' תשב"ץ והוא בח"א סי' א' ושם האריך גם כן בנידון הנ"ל ומבואר שם דאפילו אם היה אומר לדודו דברים הפוסלים בגט אף על פי שאמרן באופן ששמעו גם אחרים כיון שהוא לא דיבר אל העדים אין זה בכלל מסירת מודעה וסיים וז"ל ונראה דאפילו רבא דסובר דגי"ד בגיטא מלתא הוא מודה הכא דאפילו גי"ד לא הוי דלא אשכחן ליה דאמר גי"ד מלתא אלא כשאמר אוהן דברים לשליח וכו' א"כ כשהוא מבטל הגט בפני עדים וכו' דכיון שטעם העדים עלמן היה מגלה דעתו בטל גיטא וכו' שהרי עם עדיו היה מדבר אבל דברים שאמר לאחרים וכו' אף על פי ששומעים הדברים כיון שלא היה דבריו עמהם אפילו גי"ד לא הוי וכו' עכ"ל וכ"ה בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ע"ח וא"כ ה"נ בכ"ד שלא אמר להסופר ועדים כלום אין כאן אפילו גי"ד ועוד ראיה מתשו' הרא"ש כלל מ"ה דין ד' (והובאה בקילור בטור סוף סימן קמ"א אלא שנשמט שם איזה תיבות הנחולים לנו) בדין מינה שליח להוליך גט לאשתו בכל מקום שימלאנה וא"ל אם תאבה האשה לבא לאישביליא אקיימנה לי לאשה ואם לא תאבה פטור אותה בגט והשליח הביאה עמו לאישביליא והשיב דגם אם הבעל היה עוד אז באישביליא ולא רלה להתפייס עמה יכול השליח ליתן לה הגט כי לא הטיל ראובן תנאי במינוי השליחות שיתבטל אלא דברים בעלמא אמר אם תבא עמך אקיימנה וגי"ד בגיטא לאו מלתא ואפילו גי"ד אין כאן לבטל השליחות והגט כי באותה שעה היה בדעתו להתפייס עמה עכ"ל הרי דאף שהיה אז בדעתו להתפייס עמה ואמר בדיבורו שאם תבא אקיימנה לי לאשה מ"מ אין כאן אפילו גי"ד לבטל השליחות והגט באופן זה שבאה האשה לשם ויוכל לחזור בו שלא להתפייס עמה והגט והשליחות כשר כיון שתלה הדבר בעלמו וה"נ בכ"ד שאמר לא אגרשך הרי תלה הדבר ברלונו ואין כאן אפילו גי"ד לבטל הגט והשליחות:

ועוד יש לי לדון בזה דאף שכתבו התוס' בגיטין פ"ח דכל זמן שלא נגמר כתיבת הגט לכ"ע הגט בטל מלגרש בו דלא מקרי אלא דיבור ואתי דיבור ומבטלו הנה מלבד דבחידושי הרמב"ן שם י"ח ב' מבואר דס"ל דגם בכה"ג מקרי מעשה אף גם י"ל דבכ"ד לכ"פ מקרי מעשה והוא עפמ"ש הכ"מ פ"ד מתרומות ה"ט בשם הרי"ק ליישב דברי רמב"ם שפסק שם דהאומר לשותפו או לבן ביתו לתרום והלכו לתרום וביטל שליחותו קודם שיתרומו אם לא שינה השליח תרומתו תרומה ותמה הראב"ד דהא לר"י דפליג על ר"ל אתי דיבור ומבטל דיבור ותירץ הרי"ק וז"ל דגבי תרומה וכיולא בה מודה גם ר"י דלא אתי דיבור לבטל השליחות ולא דמי לקידושין דבקידושין אורחייהו דגבי למיקפד שלא להגבאת אלא למי שלבה חפץ כי יש

ספיקא

קפידא רבה בדבר ולכך סובר ר"י דבדיבור נמי הוזרת אבל כרי העומד ליתרם אין דרך להקפיד אם יתרום זה או זולתו כיון שעומד לכך דהא אילטריך קרא למעוטי תורם שלא ברשות ואלו בקידושין אין הדבר צריך לאמרו וכו' ולא סגי דיבור לבטולי שליחותיה דלא ליהוי תרומה וכו' והטעם דשינוי זה אין דרך להקפיד וכו' עכ"ל והנה ודאי דגם שם אשה עומדת להתקדש כמ"ש במלחמות רפ"ב דכתובות אלא עיקר טעמא דהתם דרך להקפיד משא"כ בתרומה ומה שהקשה בשעה"מ על חילוק זה מהא דפריך ר"י לר"ל מתרומה ע' בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן מ"ט אות ב' ביישוב דברי הרי"ק ז"ל ואם כן לפי זה בנ"ד שנים קודם לזה לא הוה מיחדר להו כמה שנים כפי שכתב רו"מ ועתה בצאתו לח"ל הלכה למקום שבנה למרחקים על ה' שנים שהיה מחויב מדינא לגרשה כמ"ש בסימן קנ"ד ס"ח וס"ט אם כן כשנתרצה לגרשה בעבור מעות ותפלים שהושלשו עבורו ועשה הסופר ועדים לשלוחים אין דרך להקפיד בכה"ג אם יבואו מי מקרובי האשה לשם או לא אם כן לכ"ע לא אתי דיבור ומבטל לכתיבת הגט ושליחותו דדמי לתרומה שכבר היתה עומדת להתגרש בגט זה ודיבורו הקדוש אלים במה שצוה לכתוב ואם כן אפי' אי נימא שבדיבורו השני שאמר לא אגרשך ביטל הגט והשליחות לא אתי דיבור ומבטל בכה"ג ואף דבגיטין ל"ד א' מוכח דגם היכא דמחויב לגרש מהני ביטול היינו משום שהוא לא רצה לגרש אלא שכפוהו והיה חשש מתחלה שיחזור ויבטלנו משא"כ בנ"ד שנתרצה לגרשה ובפרט שנתרצה ברצי כסף שהושלש כבר לטובתו:

וגם בעיקר החשש מדברי רש"י דף פ"ח בהא דאימלוכי אימלך יעו"ש ברשב"א ובפרט בר"ן שחולקים ע"ד הרמב"ן ופסקו דגם בנמלך בינתים ומנע את הסופר מלהשלים את הגט וחזר ונתרצה לגמרי דכשר ע"ש אלא דבנ"ד יש לחוש אולי כתב הסופר איזו תיבות קודם שחזר ונתרצה אבל כבר נתבאר דגם בכה"ג הגט כשר וגם רו"מ הביא ראיה מהא דסימן קל"ד ס"י והוא מהטור סי' קל"ח בשם רמ"ה דבאמר אחר כתיבת הגט שאין רצונו בהגט א"צ לחזור וליטלו ממנה אף דאם ביטל הגט בין כתיבה לנתינה הגט בטל כמ"ש בסימן קל"ד ס"ג וב"ש סק"ה ובע"כ דבכה"ג אין זה ביטול הגט כלל וביותר מבואר כן בב"י סימן קל"ח בד"ה כתב הרמ"ה וכו' ולכן הנני מסכים עם רו"מ להתיר להאשה להנשא בגט זה.

והנלע"ד כתבתי:

סימן ריט

להרב הה"ג וכו' מו"ה משה שלעזינגער גינז נ"י
אבד"ק ב' קערעסטיר. בארץ הגר.

קונטרסו הגיעני וע"ד שאלתו באיש א' ושמו חיים בן יוסף קליין שזה כמה שנים נסע עם אשתו אסתר בת יצחק לאמעריקא ודרו בנעוויארק ומחמת דלא מיתדר ליה שם שב לביתו זה שלש שנים ואחרי שלח לשם גט זה כעשר חדשים על ידי ב' שלוחים כנהוג שנמסר כאן ליד שליח להולכה והוא מינה שליח ב' בנעוויארק ונסדר על ידי מעכת"ה ונשלח ליד הרב ר' נפתלי רייטער משם והאשה נתרצית לקבל הגט אלא שלא רצתה לשלם ש"ט להב"ד ועי"ז נתעכב עד ששלח הבעל הסך המגיע ובינו וביני נחלית האשה בחולי המתדבק לנשים זונות ונלקחה לבית החולים שחוץ לעיר והשיב הרב שא"א למסור לה הגט ושאלו להרופא הממונה שם והשיב כי עד ב' שנים אין תקוה שתתרפא וגם א"א שיכנסו לשם יותר מן ב' אנשים לדבר עמה ולכן כתב הרב דשם כי כפי מעשה שם גב"ע בבית דין של ג' מן ב' עדים שהעידו כי אחר ב' שנים שנסע בעלה משם לביתו ראוה מעוברת ואח"ז ראו שהניקה ילד וגם ראו ממנה חליפות ופריצות גדול עם איש זר לכן כתב להתיר להבעל לישא אחרת והבעל כבר נתקשר בשידוכין עם אחרת עכת"ד השאלה:

והנה מעכת"ה האריך למעניתו בכל הפרטים הנוגעים לזה אבל מה שהאריך בהא דקבלו עדות שלב"פ בע"ד הנה בתשו' דברי ריבות סוף סימן רכ"ו הביא בשם הרשב"א דלענין להתיר חדר"ג לישא אחרת א"צ לגבות עדות בפני האשה ואני מצאתי ד"ז בתשו' הרשב"א ח"ד סימן ר' ועמ"ש בדע"ת סימן ב' סקמ"ד ועי' בתשו' בר"א חא"ע סימן ל"ב שהאריך בכמה טעמים להוכיח דלענין היתר חדר"ג סגי בגב"ע שלא בפני האשה. ועמ"ש סימן פ"ט וסימן ל"ד דגם בנאסרה על בעלה אין להתיר לישא אחרת בלא הסכמת ק' רבנן ורמז לתשו' שב"י חא"ע סימן ק"כ שפסק ג"כ כן וכן אמת שמצאתי בתשו' עבה"ג סימן ל"ז שכתב דבכה"ג א"צ ק"ר אבל מכל מקום קשה לעשות מעשה ובפרט בנ"ד שאין לו לשלם כתובתה ועל כל פנים בצירוף ק"ר גם אני מסכים עמו להתיר לישא אחרת וכיון שהוא עני אין תשלומי הכתובה מעכב כמ"ש בכמה תשובות ובפרט בנ"ד דלפי הנראה לא יתחייב בכתובה ומעשיה ירחקוה וגם הלא כבר נתרצית לקבל גט ולא תבעה כתובה כלל ולא נתעכב רק על ידי שלא רצתה לשלם להב"ד ש"ט. ועי' תשו' מראה יחזקאל סימן ל"ח שבעלה דמופקרת לזנות א"צ הסכמת ק"ר וגם אין צריך להשלים כתובה אלא יעשה ש"ק ויזכה לה הגט וכל בית דין בעירו יוכל להתיר ע"ש אבל בתשו' נודב"י מ"ת סימן כ"ו החמיר כדעת שב"י וכרי"א דבעינן ק"ר:

ומ"ש כת"ר בשם רב א' דאפשר לשלוח לה הגט על ידי ב' שלוחי הולכה והם יהיו ע"מ כמ"ש בסימן קמ"ב סי"ח גם בזה כבר האריך רו"מ להוכיח דבעינן שיהיה בפני בית דין כיון שיהיה על ידי שליח והביא מהתוי"ג סימן קמ"א ס"ט ודבריו מבואר בב"ש מהד"ק ואני מצאתי במכתב מאליהו בשער ו' סימן י"ב וסימן ל' שהאריך בביאור ד' הפוסקים בזה וליכא דמהני שליחות ב' עדים לבד ע"ש:

ומ"ש רו"מ שא"א להבעל למנות עתה עוד שליח כיון שהגט הוא כבר ביד השליח בנעוויארק הנה לפמ"ש המכמ"א שם סגי בשליח ועמו עוד א' אם כן אין צריך להוסיף כלום וגם היה אפשר להתיר לו השבועה וחרם בפני ג' ולסדר גט אחר ולעשות ב' שלוחים:

אולם לא אכחד כי מלבד שהדבר קשה להכניס א"ע בפלוגתא דרבוותא גם בלא"ה הנה ליתן הגט לידה לא יתפוס שום אדם להכניס א"ע בחשש סכ"נ כיון שהוא חולי המתדבק וגם להשליך הגט על בגדה וכדומה קרוב שיבא לידי תקלה ולכן כלך מדרך זו:

אולם במה שהורה הגאון מו"ה עמרם בלום אבד"ק אויפאלא נ"י שתמנה בפני ב' עדים שליח לקבלה והוא יקבל הגט מיד שליח להולכה של הבעל ובנ"ד אין לחוש לדעת הפוסקים כרב דהא טעמא דבזיונא דבעל ל"ש כאן שהרי הוא יודע ומסכים לזה והגאון ר' אברהם יצחק גליק נ"י אבד"ק טאלטשווא הביא ראיה דהיכא דל"ש בזיון גם רב מודה מדברי מהרש"א ברש"י ד"ה עבידא וכו' ובעניי לא אדע מדוע לא הביא מדברי תוס' שם ד"ה דקדמה איהי וכו' דמפורש דבדלא קפיד בעל וליכא טעמא דבזיונא שרי גם לרב להך טעמא דמשום בזיונא וכ"ה בתשו' הריב"ש סימן כ"ה דכשהבעל נותן רשות בהרשאה ליתן ליד שלוחה גם לרב שרי לפי הך טעמא דבזיונא והן אמת דבחידושי הרמב"ן לגיטין שם אחר שהקשה לשיטת ר"ה ורי"ף שפסקו כר"ח הליץ בעדם דים לומר דטעמם מדלא אמרו בגמ' א"נ דלא קפיד בעל ש"מ דס"ל להש"ס דגם בדחזינן דלא קפיד פסול מטעמא דבזיונא דגזירה בלא קפיד אטו קפיד ולפ"ז תיקשי עובדא דההוא גברא דהדר גיטא לדביתהו ואשכחה שליח דקא לישא דמיירי בדעבדה שליח לקבלה והדר עביד בעל שליח להולכה דמכל מקום משום טעמא דבזיונא אסור גזירה אטו קפיד ואם כן מוכח מהתם דהלכה כר"ח והא דבגיטין כ"ד א' דבכה"ג בעל לא קפיד לאו הלכתא הוא ודיחויא בעלמא הוא אבל אח"ז הוכך הרמב"ן להחמיר דים לומר דלא גזרו בדלא קפיד אטו קפיד והביא ראיה מהירושלמי בש דמשני אני אומר אחר כדלת הי' עומד ושמע קולה ע"ש ועי"ש במרה"פ על הירושלמי בנעלם ממנו דברי הרמב"ן ועי' בס' אמרות טהורות למהרהא"י ז"ל באה"ע רסי' קמ"א מ"ש בזה ומבואר דהרמב"ן מסופק בזה אם כדחזינן דלא קפיד אבזיונא מודה רב דשוויה שליח אך לדינא אין נ"מ שהרי אי נימא דרב אוסר גם בדלא קפיד הרי מוכח מעובדא דההוא גברא וכו' דלא קיימא לן כרב וכמ"ש הרי"ף והרא"ש להוכיח כן והרמב"ן ליישב דאפשר דבכה"ג מודה רב ואפשר דההוא עובדא מיירי בכה"ג דחזינן דלא קפיד ולכן הוכך להחמיר דאפשר מס"ע דהלכה כרב אם כן ממ"נ יש להקל בדחזינן דלא קפיד דאם קיימא לן כרב בע"כ דמודה בכה"ג ואם רב אוסר גם בכה"ג הרי בע"כ קיימא לן כר"ח ובפרט כיון דבירושלמי מפורש דבכה"ג דידע הבעל ולא קפיד

גם לרב שרי אם כן פשיטא דאין להחמיר וגם בר"ן שם מפורש דהיכא דבעל לא קפיד ליכא משום בזיון ובזה דחה ראיית הרי"ף להוכיח דקיימא לן כר"ח ע"ש. וגם יש לומר דכיון דא"א בענין אחר ליכא בזיון דבעל כדאיתא כה"ג בתמורה ז' א' דיקלא לאו זולא מלתא וכו' וברש"י ד"ה בע"מ איכא במינו וכו' איכא בזיון כיון דשביק יגו' ע"ש ותבין:

ומ"ש עוד הגאון מטאלטשווא נ"י דאכתי יש לחוש לטעמא דגזרה משום הלרה הבאה לאחר מכאן כיון שהבעל כבר עשה מקודם שליח הולכה:

הנה מלבד מ"ש במכתב מאליהו בער ו' סימן ט' דלפמ"ש הרשב"א דלפי טעמא דבזיונא איכא איסור תורה כיון דקפיד דעל אבל לטעמא דמשום הלרה הוי רק גזרה דרבנן ועפ"ז העלה לחד טעמא דאין לחוש להך טעמא דבדרבנן כמכינן על המקילין ע"ש אם כן ה"נ בנ"ד אולם עוד יש לדון לפמ"ש התוס' גיטין כ"א א' ד"ה אבל בחלר וכו' ואם תאמר הא שמעינן שפיר מעבד דלא גזרינן משום הלרה הבאה לאחר מכאן ויש לומר דבעבד ודאי דלא גזרינן דאיירי בכפות ומלתא דלא שכיחא היא ול"ג בה רבנן עכ"ל ולפ"ז יש לדון בדבר החדש דכיון דבזה"ז אין נוהגין בשליח קבלה רק בשעה"ד ומקום עיגון כנ"ד שהיא חולה במקום שא"א לבוא בית דין לבא לשם וזהו מלתא דל"ש וליכא למגזר ואף שבימי הש"ס היו נוהגין בש"ק והוה מלתא דשכיחא וגזרו בה ויש לומר דהוי כדבר שנגזר במנין וכו' מכל מקום הרי מבואר בב"י וט"ז א"ח סימן של"ט סק"ג בהא דפסק רמ"א דבזה"ז מספקין ומרקדין ולא גזרינן שמא יתקן כלי שיר דא"א בקיאין והוה מלתא דלא שכיחא וביארו הב"י וט"ז דאף דבזמן הש"ס הוי שכיח וכבר גזרו מכל מקום בזה"ז אין לאסור ולא דמי להא דדבר שנאסר במנין ע"ש וה"נ בזה וא"כ משום טעמא דגזרה אטו הלרה וכו' אין לגזור בזה"ז כלל:

וליתר שאת הלא יוכלו לבטל השליחות הקדוש על ידי שאלה על שבועה וחרם הנעשה מקודם והיינו אחר שיכנסו ב' עדים להאשה ותעשה בפניהם ש"ק ואז יבטלו השליחות הקדוש ויסדרו גט אחר והבעל יתנהו לשליח הולכה והוא יעשה שליח ב' בנעוויארק וכבר נודע דלשיטת רש"י בגיטין שם ותוס' סוף פ"ב ורמב"ן והר"ן דבקדמה היא ועשתה ש"ק ליכא משום חלרה הבאה לאח"מ ואף דלשיטת סה"ת וסמ"ג והגמיי' דוקא משום בזיונא ליכא בכה"ג אבל גזרה דחלרה איכא גם בכה"ג וכמ"ש המכמ"א שם ותמה על תשו' מהרא"נ"ח ח"א סימן י"ב אבל בס' אמרות טהורות שם האריך ליישב דברי מהרא"נ"ח וסיים דהמורה שמוך לבו לא יירא ויש להקל ובפרט בצירוף טעמא דכתיבנא:

אבל לבטל קודם השליחות לא נכון דשמא לא תרלה האשה לעשות ש"ק ויהיה ההכרח להתיר להבעל לישא אחרת בהסכמת ק"ר:

סוף דבר שבאם יהיה אפשר לעשות על ידי ש"ק באופן הנ"ל ואם הדבר קשה לסדר גט מחדש ולחדש השליחות שנית אם יסכימו הגאונים הנ"ל להתיר גם בלא זה גם אני אלטרף עמהם ואם לא יהיה אפשר לעשות על ידי ש"ק הנני מלטרף בלירופא דק"ר להתיר לישא אחרת.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רב

להרב וכו' מו"ה שרגא פייביש וואלף נ"י
מו"ץ דק' צאנז חדש.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בחרש שאינו שומע ואינו מדבר שנשא אשה זה כמה שנים והוליד בנים והוא בעל מלאכה ונו"נ בעסקיו כפקח ועתה באו להתגרש:

הנה בירושלמי ר"פ חרש מבואר דדוקא בקידש בכסף מגרש ברמיזה משא"כ בקידש בביאה אם כן לפי זה בנ"ד שדר עמה כמה שנים והוליד בנים אין תקנה אבל בנימוק"י כ' שהפוסקים השמיטו ד"ז כמ"ש בב"י וע"ש בשיו"ק על הירושלמי ולפמ"ש המרה"פ שם דווקא בקדשה בביאה אבל בקדשה בכסף אף שבעל אותה אחר כך ע"ד הראשונה הוא עושה ואינו אלא קידושין דרבנן ובאמת שכן מוכח מדברי תשו' מיי' שהובא ברמ"א א"ע סוף סימן ל"א דהיכא דאיכא למיטעי שהקידושין ראשונים הם קידושין אין הביאה גורמת קידושין ומכ"ש בנ"ד דגם בתחלה הוי קידושין מדרבנן וע' תשובת מהר"ם ב"ב הישנות סימן תק"ט בדין קידש והיא ע"א מהם קרוב וכו' דאם בעל א"ל קידושין אחרים וצריך לומר דמיירי שידע מזה בשעת קידושין וע"ע בתשו' מהר"ם מינץ סימן מ"ט וסימן נ' וע"ע בתשו' נאות דשא סימן קל"ב שהאריך בדברי הירושלמי הנ"ל והעלה דמיירי רק בגירושין על ידי קפילה או על ידי כת"י אבל מלשון הירושלמי אין נראה כן ומ"מ לדינא יש לסמוך ע"ד מרה"פ הנ"ל:

ובעיקר החילוק בין קידושי כסף לביאה יש לומר לפמ"ש הרא"ש פ"ב דכתובות גבי נכסי דבר שטיא דבכל קנין כסף צריך שיזכה הוא הכסף להמוכר ויקנהו לו וע' בהה"מ פכ"ט ממכירה עוד בזה וה"נ בחרש הרי אין בידו להקנות הכסף להאשה לכן אינה מקודשת אלא מדרבנן אבל ביאה דבהנאת ביאה מקנית א"ע לבעל ועל ידי אחרים זוכה החרש כמ"ש בח"מ סימן רמ"ג סי"ז ובאה"ע סימן ל' ס"ג שפיר נקנית לו מן התורה והן אמת דבירושלמי פ"ב דקידושין ה"א בסופה בפלוגתא דר"ז ור"ה על דעתיה דר"ה לא חשש שאין זכיה לחרש אבל כבר העיר בלי"ר שם שסותר לפ"ק והוא בהלכה ג' וע' בקה"י למהריט"א אות ז' סימן קי"ט מ"ש בביאור דברי הירושלמי בזה:

והנה רו"מ הביא מתשו' שו"מ מ"ת ח"ג סימן ס"ח דאם החרש נתן הטבעת לאשה ואביו אמר לה הא"מ לבני הוי קידושי תורה כיון שיש זכות לחרש על ידי אחרים וא"י לגרשה ברמיזה ועל פי זה העיר רו"מ אם יש לחוש בנ"ד שמא נתקדשה על ידי אופן כזה והאריך אם מספק איכא קידושי תורה דמוקמינן לה בחזקת פנויה והביא מדברי מהרי"ט וש"ש ש"ו פי"ח ותשו' ארדב"ע יו"ד סימן ט' דהיכא דמקודשת על כל פנים מדרבנן והספק רק בשל תורה ליכא לאוקמי בחזקת פנויה הנה בדברי מהרי"ט הללו האריך גם בתשו' בר"א ביו"ד סימן מ"ט וגם אני פלפלתי בזה במק"א אבל גוף דינו של השו"מ לפמש"ל דטעמא דבקידושי כסף אין הקידושין מן התורה מפני שאין ביד החרש להקנות הכסף להאשה אם כן גם בכה"ג שהאב אמר הא"מ לבני כיון שהחרש עצמו נתן הטבעת להאשה משלו ממה שהרויח או שנתנו לו אחרים דהוי שלו מדאורייתא כמ"ש בחו"מ סימן ער"ר ס"א בהג"ה בשם הרשב"א והוא אין בידו להקנותו להאשה אם כן אין הקידושין חלים מן התורה ואי נימא דשמא נתן האב הטבעת משלו וקדשה הרי בעינן שיעשהו החרש שליח כמ"ש בא"ע סימן כ"ט ס"ה ואין חש"ו בני שליחות כלל ואם כן אין בזה חשש קידושי תורה וגם יפה הביא רו"מ מתשו' נו"ב מה"ק א"ע סימן ס"ג וסימן ס"ד ובנ"ב אחרון א"ע סימן א' דבחרש גם בקידש לו אביו ליכא משום ק"ת:

ובגוף דינו של הר"י בר ברזילי בקטן שקידש לו אביו אשה ראיתי בשו"ת הרי"מ חא"ע סי' כ"ו שהביא בשם הרא"ב"ן דף קמ"ט ע"ב שהאריך בדין קטן שקידש לו אביו דיש לומר דכיון דהקטן ל"מ עביד שלוחו נמי למ"ע והביא שהר"כ המכירי שאל ד"ז מריב"ס והשיב שלריכה גט משום דזכין לאדם שלב"פ וזהו זכות לאדם שמשיאין לו אשה ההוגנת לו וכו' ועוד כיון שלא מיחה עד יג"ש ואלי דלמא ארלויי ארלי קמיה אחר שגדל ושתק וכו' ועוד דזה אחד מדברים המוטלים על האב לעשותו לבנו להשיאו אשה ות"א לומר דבגדול דדומיא דלמולו ולפדותו והרא"ב"ן דחה דהאי דאמר שזכין לאדם גם הוא עצמו שקידש יועיל דהא קטן זוכה לעצמו וכו' ע"ש והרי"מ קיים דברי ריב"ס להסוברים דזכי' אינו משום שליחות שפיר יש לומר דזכין לו והיינו בדאיכא דעא"מ משא"כ לעצמו אינו זוכה דבאשה א"י להקנות א"ע לבעל דכי יקח כתיב ולא כי תלקח כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ט ואף דאיכא בה נמי חוב שנאסר בקרובותי' וכה"ג מכל מקום יש לומר דהזכות רבה על החוב וכשיגדיל הרי יהיה בידו למחות ואף שהביא שם אחר כך מדברי הרשב"א קידושין ז' בהא דהילך מנה דליכא זכות בקידושין דשמא ניחא ליה באחרת וכל דאגיד בהאי לא יהבי ליה ואפילו יגרשה בע"כ מפסיד שכר הסופר ומשיא ש"ר ועוד שאתה אוסרו בקרובותיה אלא שלידך דבקטן דמסתמא ניחא ליה במה דעביד אביו שאני גם לידך דהוי כמקדש בתנאי ע"מ שירלה כשיגדיל ע"ש באורך והנה אף דבחרש ל"ש ד"ז מכל מהות יש לומר דהכא שעשה אביו המעשה בפניו עדיף

טפי

שפי ועי' בב"י חו"מ סימן של"ג מחודש ה' בשם הרמב"ן הך דיש לומר דגם בפניו מקרי שלב"פ כיון שא"ב דעת ושפיר יש לומר דכיון דאיכא בזה חוב גם כן וכמ"ש הרשב"א הנ"ל ל"ש לומר בזה דזכין שלא בפניו וגם הרי מבואר בתוספתא רפ"ב דקידושין כשם שאין איש מקדש את בנו בו ובשלוחו כך האשה אינה מקדשת את בתה בה ובשלוחה וכבר נשאל בזה בשו"ת שו"מ תליתאה ח"ב סימן ל' ומ"ש ליישב דבקידושין איכא ב' דברים שמתירה לבעלה ואוסרה לאחרים ובקטן מה שאוסרה לאחרים הו"ל זכות דלכשיגדיל וירצה בה תנשא לו אבל שתהיה אשתו ומותרת לו אין בו זכות להקטן ולכן התוס' מיירי בהיתר להקטן א"י לקדש אבל מכל מקום אוסרה לאחרים ע"ש הוא תמוה לענ"ד חדא דאין קידושין לחצאין כמ"ש הפ"י בקידושין ס"ה ב' דהא דלא אמרינן שיועיל הודאתם לגבי עצמן ולא לגבי אחרים משום דאין קידושין לחצאין וה"נ בנ"ד לא נוכל לומר שיועיל הקידושין לאסרה לאחרים ולא להתירה לבעלה ועוד שהרי מבואר בריטב"א שעל הרמב"ן פ"ג דנדרים בסוגיא דנטיעות אלו הקדש דהא דאישות לא פקעה בכדי גם בקדשה לזמן משום דהאיסור לכל העולם הוא והא דמותרת לבעלה אין זה איסור לחצאין שהרי זהו כל ענין האישות שאסורה לאחרים לפי שהיא אשת איש ואם לא היתה אישות לבעלה אינה אסורה לאחרים וכמו בהקדש דהא דאסור להדיוט משום דמותר לגבוה ע"ש ובמק"א הקשיתי מזה בהא דגיטין פ"ג א' היכן מצינו אסור לזה ומותר לזה והרי תרומה וקדשים באיסור אשה קאמרינן והרי אשת איש היינו פירכא ולשיטת הריטב"א מה קושיא הרי בקדשים ואשת איש כל האיסור לאחרים רק מפני שמותרים לגבוה ולבעלה ע"ש ועל כל פנים סברת ריטב"א ברורה דכל איסור א"א הוא רק משום שנקנית לבעלה ואם אין הקידושין חלין לגבי הקטן ממילא לא נאסרה לאחרים ואם כן יש מהתוספתא סתירה מפורשת לדעת ריב"ש ועי' בשו"ת רב ל אשכנזי סימן ד' שהביא מהירושלמי פ"ט דכתובות ה"י אמתני' דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה ופריך וקטן מגרש ומשני דבא עליה משהגדיל ובודאי אין הקושיא איך קטן מגרש דאם כן ל"ה צריך לשנויי דמיירי שבא עליה משהגדיל אלא הו"ל שמגרשה משהגדיל ובע"כ דהקושיא אטו קטן צריך לגרש הלא אין נישואיו כלום ולזה משני שבא עליה משהגדיל וכ"ה להדיא בחידושי הר"י שם ומוכח דגם בקידש לו אביו אין בהקידושין ממש וא"ל גט וכיון דבתוספתא וירושלמי מפורש להיפוך מדעת ריב"ש יש להקל כדעת נו"ב וב"ש אחרון ומכ"ש שאין לחוש מספק שמא קידש אביו:

וגם נראה להביא ראיה מש"ס דגיטין ע"א א' חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו וכו' וחרש מעיקרו לא כשם שכניסה ברמיזה כך מוציאה ברמיזה אי באשתו ה"נ הב"ע ביבמתו וקשה דהא משכח"ל גם באשתו היכא דקידש לו אביו אשה בדיבור גמור דל"מ גיטו ברמיזה וכן בהא דמשני אשתו ביבמתו לא מיחלפא קשה דאכתי אשתו באשתו מיחלפא גזרה אטו היכא דקדשה לו אביו ובע"כ דגם בקידש אביו כיון דאיהו ל"מ עביד שלוחו כמי למ"ע ולא עדיף מקידש בעצמו ברמיזה וכבר הבאתי לעיל מדברי הראב"ן דמפורש דהי משום שליחות כיון דאיהו למ"ע אביו כמי למ"ע ומזה מוכח דלא כדעת דל"ל ונו"ב מ"ת סימן ע'. ומ"ש הנו"ב בשם בנו מהר"ש דמגו דזכי לנפשיה וכו' יש לפקפק דלענין היכא דאיהו למ"ע וכו' יש לומר דגם בדאיכא מיגו דזכי לנפשי' ל"מ ועוד דלענין קידושי אשה יש לומר דליכא מגו דשמא לא תתרצה האשה להתקדש לו אך מתשו' מהרשד"ם חאה"ע סימן קס"ב מבואר דגם גבי קידושין שייך לומר מגו דזכי לנפשיה וגם מדברי הר"ן פ"ב דקידושין בסוגיא דהאומר לשלוחו לא וקדש וכו' במ"ש ויש שדקדקו מכאן שאדם יכול להיות שליח להוליך קידושין לקרובתו ולקדשה לאחר אע"פ שא"י לקדשה לעצמו ע"ש נראה קצת כדעת רשד"ם ונו"ב ועכ"פ מדברי הראב"ן שהבאתי מפורש להיפוך ולכן יש להקל בנ"ד:

והנלע"ד כתבתי:

סימן רכא

להרב הנ"ל:

ומה ששאל בדבר הגט שמרוצה הבעל לשלחו לאשתו שהיא במדינת אמעריקא והוא עיגון גדול וגם כבר נשא הבעל אחרת באיסור ושמה היה מעריסה במדינת אונגרן רחל ואחר כך נקרא שמה ראזי בפ"כ רק קלא מבני משפחתה קראוה רחל וגם באמעריקא נקראת בפ"כ ראזי ורק קלא מבני משפחתה שנשאו גם כן עמה קורין לה עוד רחל ורו"מ הביא מתשו' מהר"י אסאד אה"ע סימן ק"ה בשם מהר"ם בנעט וח"ס אה"ע סימן כ"ג וסימן ל"א וד"ח ח"ב אה"ע סימן קנ"ב וקס"ב ועי"ג ש"נ אות ה' שקיי"ח:

הנה לענ"ד לפמ"ש הט"ג בקונטרס שמות נקט (הנדפס בסוף ס' אה"ס) סקי"ח דבני ביתו לבד מקרי מיעוטא דמיעוטא ולא פורתא אם כן נהי שיש לומר דכיון דשם רחל הוא שם העריסה גם בכה"ג לא מקרי נשתקע כמ"ש בבד"ח סימן מ"א סק"ו בשם כמה מחברים וגם אני הארכתי בזה בתשובה מכל מקום נראה על כל פנים להקדים שם ראזא דמתקריא רחל ורו"מ כתב שם ראזי ביו"ד בסוף ולפי המבטא נראה לכתוב באל"ף בסוף וכמ"ש. וגם מ"ש קצת אחרונים שלא לכתוב שמות שמכנים א"ע בזה"ז כשמות העכו"ם מלבד דלא קיימא לן כן כמ"ש בתשו' ח"ס ובאר אחרונים ואף גם שם ראזי הרי נזכר בב"ש שם רוזא ואין שינוי רק בין חולם או מלאפום לקמץ ואין זה בגדר שמות גוים:

ואם בדעת רו"מ לכתוב רחל קודם נעגיד לא ישנה לכתוב דמתקריא כמ"ש מהר"ש סיק חלק אבן עזר סימן קי"ט דגם היכא דשם החול הוא שם עצם המנהג לכתוב המשונה והטוב בעיניו יעשה:

ומה ששאל אם יש לחוש לדברי הירושלמי שהביאו האחרונים והובאו בפת"ש סימן קכ"א סק"ה דחש"ו שקדשו בינם לבין אחרים כשרים כבר הבאתי בתשובה א' מהתוספתא וירושלמי להיפוך ובע"כ דהכא מיירי בקידוש אפר פרה וגם יעוין בהסכמת הגאבד"ק לבוב ז"ל על הפת"ש אה"ע ח"ב שהראה תוספתא דפרה דמפורש דמיירי בקידוש האפר ע"ש ובאמת שגם הר"ש פ"ה דפרה הביא התוספתא הנ"ל ועי' בגה"ש ולי"ר על הירושלמי פ"א דתרומות עוד בזה שגם הגר"א ז"ל העיר בזה:

סימן רכב

להרב וכו' מו"ה שלום גאבעל נ"י
אבד"ק ברעזוב.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד שבא לפניו בעסק שידוכין ויצא פסק בבירור עוד רבנים שר' חיים ליזר אבי הכלה מחויב לסלק הנדן מידו והחתן יעשה לו מלבושים מהמעות ומותר הנדן יושלם לטובת שניהם והחתן מחויב ליתן לרח"ל כתב בטוח בלבונס על מעות שבבאנק בטעריא שיהיה נכתב גם על הכלה או אביה רח"ל הנ"ל כפי שיאמר אדוויקאט ועתה נודע שא"א לעשות בטוחות יען כי החתן עוד לא בא בשני מלאות לפי נימוסיהם וטען רח"ל שאין עליו חיוב לסלק הנדן כיון שהחתן א"י לקיים כפי הראוי ומתיירא אולי יפזר החתן המעות ויברח לאמעריקא וכדומה וכמו שרצה כבר לעשות שידוך אחר בלא ידיעת רח"ל ולכן יבקש להמתין עד שימלאו שנות החתן ויוכל להבטיח המעות אז יסלק הנדן והחתן טוען שנכתב בפסק שמחויב ליתן כתב בטוח והוא נותן מה שבידו ליתן ולא יוכל לפעול אשר דודו יגאלנו ויתן עבורו טראטע וכדומה עכת"ד ורו"מ הביא מדברי כנה"ג שבשאה"ט אה"ע ותיבורי סימן קפ"ד דאם נראה שהבעל רוצה לאכול הממון וילך למרחוק הכתובה נגבית מחיים וכן בחו"מ סימן ע"ג וסי' קי"א לענין עיקול:

הנה לא אדע מה ראיה דהתם דוקא בדאיכא הוכחה לזה אבל בנ"ד מאן יימר שברצונו לעשות כן ואחזוקי איניש ברשיעי לא מחזקינן ואף שרצה לעשות שידוך אחר עביד איניש דגזים ולא עביד ואולי רק להפחיד את הכלה להתפשר עמו רצה לעשות ולא עשה אך דבאמת כיון דהחתן א"א לו לעשות הכתב בטוח אף שרוצה לחתום כתב כיון דאינו מועיל בנימוסיהם לא מקרי כתב כלל וכמבואר בתשו' הרשב"א שהובא בב"י חו"מ סימן רמ"א ס"ג מחודש ג' בראובן שתפס קרקעו של ש' ולא היה יכול להוציאו מידו עד שא"ל ראובן שיעשה לו שטר מחילה על הקרקע ויתן לו ק' דינרים וחתם לו שטר שמוחל הקרקע והשיב הרשב"א דאם הכתב אינו מועיל

מועיל מדינא צריך להחזיר לו מעותיו דאומדן דעתא הוא שלא נתן אלא ע"מ שיהא הקרקע שלו במחילה זו וכיון שאין המחילה מועיל הו"ל כלא עשה שטר וצריך להחזיר מעותיו ע"ש ומכ"ש בנ"ד שהיה מחויב ליתן כתב בטוח וזה הכתב שיעשה אינו בטוח ואף שהוא אונס בדבר מכל מקום ידוע דברי הירושלמי ור"ן וש"ך סימן כ"א דאונס רחמנא פטריה אמרינן ולא אמרינן אונס חייביה לזה דאונסא כמאן דלא עביד וה"נ אין חיוב על רח"ל ליתן מעותיו שיעשה לו החתן בגדים ממעותיו ולא יוכל להבטיח המעות ואפילו בנתחייב להלוות בשטר וקנין ונודע לו שאינו בטוח יוכל לחזור בו כמ"ש בסוף סימן ל"ט וע"ש בש"ך מ"ש ע"ד המבי"ט וע"ע בתשו' רדב"ז ח"א סימן נ' ותשו' פ"י ח"ב סימן ל"ב באמצע התשו' ומכ"ש כאן בנכתב כן בפסק בפירוש שיתן לו כתב בטוח:

ומ"מ הדבר פשוט דעל כל פנים כיון שאין רח"ל מסלק לעשות בגדים אין חיוב על החתן לענן א"ע ולהמתין עד מלאת שניו נגד דת תוה"ק אחרי שהוא אינו המעכב ואונס רחמנא פטרי' וכן אין חיוב על הכלה להמתין וכיון שמסתמא הגבילו זמן לנישואין או כנהוג בתולה יב"ח כמ"ש מהרי"ט ח"א סימן קל"ח דבלא כתבו זמן בהתנאים שיעורו יב"ח אם כן כשיעבור המועד אין חיוב עוד להתענן וכן אם יחליט רח"ל שלא יסלק הרי בטח יעבור מועד הנישואין ורשות ביד כל א' להתיר הקשר ולכן איני רואה נ"מ להשיב מי הוא התובע:

ובב"ז בעיקר דין השידוכין מי נקרא התובע אם הצד שרוצה לבטל הקשר או צד המקיים כבר הבאתי בחיבורי משפט שלום סימן ר"ז סע"ז מחלוקת המחברים בזה ובתשו' ד"ת ח"ב חו"מ סימן כ"ה השכים גם כן דצד המבטל מקרי תובע אך בדבר ברור שאין צריך רק גילוי מלתא סגי גם שלא בפניו ע"ש וע"ע בחמ"ח א"ע סי' ק' סקכ"ז וב"ש סקכ"ד ודו"ק. ואח"ז כתבו לי בשם ספר אור הישר דף כ"ו ע"ב שהסכים הגו"ב ובתשו' זכרון יוסף חח"מ בתשו' הגאון ר"ש אבד"ק אמשטרדם שפסקו גם כן דצד המבטל הוא התובע ולעומת זה העיד לפני ח"א שראה בפנקס בעיר אה"ו פסק בכת"י מבעל תוי"ק ובעל כנסי"ת שפסקו הלכה למעשה דהמבטל הקשר הוא הנתבע ומחויב צד המקיים לבא לבית דין שבעיר המבטל ועמ"ש בשו"ת שבסוף חיבורי דע"ת סי' ח"י בהגהות לספרי מש"ש סימן ר"ז שהשגתי להרב רק' זבלאטוב שהבאתי ראי' מהרשב"א והר"ן בכתובות סו"פ מי שהיה נשוי בדין מכר לשנים ופירש לאחד בשטרו בכ"ה ניסן ולהשני בניסן סתם דהבא בכח תקנת חכמים נגד הדין מקרי תובע ועליו הראיה אם כן אם באים לדון רק מכח תקנת הקדמונים בשידוכין נקרא הוא התובע לכ"ע ואם בא לתבוע קנס בודאי הוא התובע והבאתי עוד ראיות לזה:

והנלע"ד כתבתי

סימן רכג

להרב המאה"ג וכו' מו"ה מרדכי הכהן נ"י
אבד"ק קאוין ברוסיא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שכל ימי החורף שאב נכרי א' בבאר בכלים שמשמישן בבראהויז ולא נמצא בעירו רק עוד באר אחת וקשה להסתפק בבאר א' לכל בני העיר כל ימי הפסח וניקו את הבאר הנ"ל והוציאו בהרפש גם כמה גרעיני חמץ וא"א לנקות עד היסוד ויש לחוש אולי נשאר עוד גרעינים בתוך הרפש או איזו בעין מהברא"ה ויהיה נכבש בתוכו בפסח ורו"מ הביא בשם הג' מהרש"ק ז"ל שצידד להקל דאין דין כבוש נוהג בבאר לפי שמים נובעים בכל עת ומלגן הדבר הכבוש וגם הוא בשל הפקר ואין אוסר במשהו עכ"ד של מהרש"ק:

והנה בגוף דין כבוש בבאר כבר הארכתי בתשו' (לעיל סי' קפ"ח) והעליתי דקשה להקל מטעם חילוף מים הנובעים אלא דיש לומר דבבאר אין מחזיקין מזמן לזמן ואם כן בנ"ד ל"ע להקל מטעם זה ומ"ש הג' מהרש"ק עוד דאין איסור משהו נוהג בשל הפקר עמ"ש בחיבורי גי"ד סימן ס' בדע"ת סקי"ב שמוכין לזה מדברי הכ"מ פ"ד משמטה ויובל הכ"ע ובכ"ה דעת השע"ת ותשו' גת"י ודחיתי דברי בעל יד יהודה סימן פ"ח בדקה ד"ז בשתי ידים

והסירותי תלונותיו ע"ש (ועמ"ש בשד"ח מערכת חו"מ סימן ד' אות ע"ו בשם כמה מחברים בזה):

והנה מצאתי בתניא רבתי סוף סימן מ"ו וז"ל פ"א מצאו בפסח לחם בתוך באר מים ואסרו לשתות ממי הבאר כל ימי הפסח עכ"ל. ויש לומר דהיינו מחשש פירורין ולפמ"ש הרב בש"ע סימן תמ"ז ובקו"א לסימן תמ"ב לצדד להקל על ידי סינון בבגד עב גם בפסח ועי' בברכ"י סימן תמ"ז אות ט' שכתב וז"ל ככר חמץ שנפל לבאר צריך לחפש כל הככר ולהוציא כולו או מקצתו ואחר כך יסננו המים סינון יפה ומותרים בשתי' בפסח הש' ב"י סימן י"ד עכ"ל ואולי מיירי שנפל קו"פ וע"ע בזכל"א הספרדי אות פ' לסימן תס"ז סי"ב מ"ש בענין הסינון אם כן גם בנ"ד יצריכו לסנן המים בבגד עב ובנ"ד יש לצרף עוד מ"ש המג"א סימן תמ"ז סק"ו דחטים בבאר נטל"פ ושעורים גם בבור נטל"פ ואני מצאתי בהג"א פ"ה דע"ז סוף סימן כ"ט דחטים ושעורים ושיפון כולן נטל"פ בבור ומכ"ש בבאר ואף דאנן קיימא לן דנטל"פ אסור בפסח הנה מצאתי בתשו' מהר"ס ב"ב החדשות סימן קס"ו דהיכא דפוגם בעין כשכר ביין גם האוסרים בפסח מודים להקל ע"ש ואף דלא קיימא לן כן מכל מקום בדאיכא ספיקא שמא לא נשאר כלום בצירוף ד' המהרש"ק הנ"ל יש להקל וגם הברא"ה הוא מקולקל ונוקשה ולשיטת כמ"פ בטל בששים גם בפסח ומ"מ אם אפשר בלא זה ירא אני להקל לכתחלה:

ואח"ז נשאלתי מהרב וכו' מו"ה מיכל האראדנר נ"י מסטרעטין בעובדא שהשליך א' קו"פ חתיכת לחם קטנה לבאר עמוקה כ"ד אמות והוא שעה"ד שאין למלאות מים לפסח והשבתי דאם יש לתלות בעל ידי שאיבת מים כמ"פ יצאה משם יש להקל לשאוב בפסח ועל ידי סינון בדבר עב דשמא ככר יצא בשאיבת מים ואף דאין ספק מוציא מידי ודאי ועמל"מ פ"ב מחו"מ ה"ח ושעה"מ הל' מקוואות כלל ז' מכל מקום כיון דלחם צף ע"פ המים שכיח טפי שיצא ודמי לספק אכלתיה ועוד דהכא אם נפל למטה ברפש שבקרקע הבאר יש לומר דנתעפש ונרקב כמ"ש הד"מ סימן תמ"ו אות ב' בשם ת' הרשב"א ורו"מ רמז לתשו' שי"ל סימן ט' ואף דהרשב"א התיר רק בספק גם בנ"ד רק ספק.

והנלע"ד כתבתי:

סימן רכד

להרב המאה"ג וכו' מו"ה אלעזר רוזין מו"ץ
דק' ראזוואראב.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות כי אחר השרפה שנשרפה רוב העיר ובית הכנסת ובית המדרש ר"ל כשרצו לבנות הבית המדרש מחדש עשו בה"ע תקנה ברוב מנין ובנין בהסכמת זט"ה במא"ה והבד"ל שכל בעלי המקומות שיוסיפו ויתנו כל א' סך קצוב עבור המקומות שבבית המדרש החדש שירחיבוהו ויגדלוהו יותר ממקדם ומי שלא יתן הסך הנ"ל יאבד זכותו ואחר כך נמצאו איזו אנשים שלא רצו להוסיף וגם הראש הקהל גבר אלים הי"ל מקום בבית המדרש הישן אלא שהתפלל במנין אחר גזר אומר שיחזירו לו המקום שלו ואם לאו לא יתן חתימתו ברשיון להבנין והוכרחו בה"ע ליתן לו כתב קנין בלא הוספה ואח"ז מכר הה"ק מקומו לאיש אחר והוא ברח למדה"י מפני דוחק בע"ה והגבאים תבעו מהקונה שיתן הוא ההוספה ונתרצו בקנא"ס כפי שיפסקו הרבנן ושמעון ועשו ע"ז כתב בביטול כל מודעי באו"ו"מ והקונה חתם ע"ז שמתחייב בקנא"ס מעכשיו לקיים כפי פסק של רו"ם ופסקו שיתן כ"ה ר"כ ועתה אין הקונה רוצה ליתן רק דבר מועט לאמר כבר נתן לה"ק סך חמשים ר"כ ומברר שמסר מודעה על כל הביטולים שעשה שהכל מצד אונס ועוד דטוענין ללוקח והמוכר שלו הה"ק הנ"ל עמד על המקום בבית המדרש הישן כמה שנים וגם בהחדש עמדו באי כחו על המקום הנ"ל ואולי לא היו אנוסים כלל או אולי נתן להם מעות והקהל טוענים כי הגם שמסר הקונה מודעה אבל ל"ה שום אונס כי הי"ל להזמינם לדין והם גברי דלייתו דינא עכת"ד הטענות:

והנה רו"מ חקר בגוף התקנה אם ביד זט"ה במא"ה ורוב הקהל מסכימים להפקיע זכות של יחיד בקרקעות כיון דליכא א להאי וכסידא להאי ובמא רק במטלטלין מהני תקנתם והעלה דכיון

דכיון דכל טעמא דמהני תקנתם משום דהפקר בית דין הפקר וכמאן דיליף מהא דמה אבות מנחילין וכו' גם בקרקע מהני משא"כ למ"ד דיליף מכל אשר לא יצא יחרם רכושו י"ל דדוקא במטלטלין:

ולענד"נ דלכ"ע מהני הפקר בית דין גם בקרקע שהרי מבואר בהש"ז לכ"ב ק' ע"א בשם עליות הר"י בטעמא דמילר שהחזיקו בו רבים משום דהבד"ה והעלה דהוי רק הפקר ולא קנין והיינו משום דס"ל כמאן דיליף מיחרם כל רכושו אבל למ"ד מאבות מנחילין ודאי דהוי גם קנין כמו שכתב הרשב"א גיטין ל"ו ומוכח דאפילו הכי הוי הפקר גם בקרקע ועל כל פנים לדינא ודאי מהני גם בקרקע שהרי מבואר בתוספות קידושין ע"ד א' ד"ה שודא דדייני וכו' דטעמא משום דהבד"ה והביאו ראיה מהא דשהי בטרות מיום א' וכו' ואגבי ר"ש וכו' ע"ש והרי התם קרקע הוי ואפילו הכי מהני שודא ולשיטת כמ"פ דוקא בקרקע מהני שודא ובע"כ כמ"ש והרי כל דין זע"ה במא"ה מהני גבי בית הכנסת להפקיע גם הקרקע לחולין והרוב כופין המיעוט כמ"ש במרדכי פ"ק דב"ב סימן תפ"ג וע' שו"ת שו"מ מ"ת ח"א סימן פ"א בענין השכרזה:

וגם בגוף דין מקומות ביהכ"נ כבר העלה בשו"ת שמן רוקח ח"ב סימן ב' דאם בנו ביהכ"נ חדש אפילו לא הרחיבו גבולו אין זכות לבעלי המקומות כלל שאין להם זכות רק בפירות שהוא הישיבה ולא קנין הגוף וכשנבנה מחדש אבד זכותם ובשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ב סימן כ"א האריך לסתור דבריו ואני מצאתי בספר האשכול הל' ביהכ"נ סימן כ"ד וז"ל נשאל רב שרירא על ב"א שרוצים למכור מקומותיהם בביהכ"נ ואמר להא מלתא יש דוגמא בגמרא אי חד בנייה וכו' ולא דמי לאקניתא וליכא זכינא דלקנינהו לוקח וכ"ש דדבמ"ל וכו' וליכא בהא אלא הנהי הראשונים דההוא מדינתא דחייבים למיקם בהו וכו' אבל ביהכ"נ קדוש הוא וזביני לית ביה אלא דנהיגי מנהג שהוא מפורסם כגון דרגיל בדוכתא ובעי חבריה למיתב עליה יהיב ליה מדעם וקיתיב אידך כמנהג ואי ליכא מנהג והשתא בעי לזבוני בי כנישתא ממתי בידייהו וי"ל רבותא לזבוני ולמיהב אדוכתא מאן דלא ניחא להנך דהא קברא שהוא קנינו אית לבני משפחתו למחות כ"ש לבור בביהכ"נ שהוא קדוש עכ"ל. הרי שאין קנין מועיל מדינא למקומות ביהכ"נ רק מצד המנהג וכן מצאתי בס"ח סימן התי"א שמן הדין אינו יכול לקבוע מקום בביהכ"נ לירש ולמכור אלא שנהגו כן שלא יעשו מחלוקת ואם יש לו ב' מקומות א"י למחות מלישב במקום ב' ע"ש וע' שו"מ מה"ת ח"א סימן פ"א מ"ש ע"ד הס"ח בזה ואף דאין המנהג כן היינו גם כן רק מצד מנהג שו"ר בתשו' רשב"א ח"ד סימן שי"ע שהביא גם כן דברי ר"ש גאון וכתב דיש מקומות שמחלקין מקומות בחלוקה גמורה למכור ולקנות ושכן עושים בארצו ויש לדון בזה מדברי המאירי לנדרים מ"ו שהעלה דאם יש להם מקומות בביהכ"נ לכ"ע מקרי בעלים אבל יש לומר דהוא גם כן מצד המנהג ואם כן הדבר ברור דמהני בזה תקנת הקהל דגרע ממטלטלין שיש לכל אחד בו זכות מדינא ועוד דגם זה מנהג דכשנשרף הבית הכנסת עושים תקנת קהל וכדבריהם כן יקום וכ"ה בשו"ת שו"מ שם סימן כ"ז דגם לפ"מ שחולק ע"ד הס"ר מכל מקום מהני תקנת הקהל בזה ע"ש אלא שלא הביא מדברי הראשונים הנ"ל ויש לדון דתליא בדין אם יש מצרנות במקומות בית הכנסת כמ"ש בחו"מ סימן קע"ה סנ"ג דמבואר בטור בשם הראב"ד שדינם כקרקע ע"ש אם כן יש לומר דלשיטה זו יש להם זכות בגוף הקרקע ומכל מקום כבר נתבאר דגם בקרקע מהני תקנת הצבור ובפרט אם נשרף וצריכים לבנותו מחדש כמ"ש בנה"מ סוף סי' קס"ב דא"י לתבוע רק כפי שווי המקום בחורבנו לכל היותר ויכולים לבנותו במק"א ורו"מ הביא מנה"מ סוף סימן קנ"ב ולא הביא מהנ"ל ובתשו' בעא"פ סימן קנ"ה שהובא במשנה"ש סי' קס"ג גבי בית הכנסת שנשרף הנה דיוגבה הוצאות הרשיון לפי המקומות ואחר כך לפי הממון וע' בתשו' מהר"י אסאד חא"ח סימן ל"ב מ"ש בזה וע' בליקוטי ח"ס סימן ל"ב דאם נשרף בית הכנסת והיה לכמה אנשים מקומות דאם בונים במקום הראשון לא הפסידו כל אחד מקומו ויסייעו הם בהבנין כפי שומא וכשיבנוהו במקום אחר לא יהיה להם מקומות כלל ויע"ש דגם בעניים שאין להם מעות יעמידו אחרים במקומם והאחרים יתנו המעות עש"ה ולכן בנ"ד שהאריכו והרחיבו הבנין הדבר ברור שהתקנה קיימת דלכ"ע אין לבעלי המקומות זכות רק כפי ערך שומת מקום החרב ונ"ז אם הישיבה כעת במקום הראשון משא"כ כשהרחיבוהו והאריכוהו אין להם זכות כלל במקום האחר ומכ"ש כשעשו ע"ז תקנה בזע"ה במא"ה ומעתה לפ"ז מ"ש רו"מ מהא דטוענים ללוקח כיון שהחזיק המוכר רק בבית המדרש הישן לא הוחזק בכך בבית המדרש החדש שנבנו הכותלים במק"א ונשתנו המקומות אך שכתב רו"מ דגם בהחדש החזיק על ידי ב"כ וא"כ הוא ודאי דטוענים ללוקח וגם גוף טענת הגבאים שהיו אטבים אז הרי קיימא לן דהטוען טענת אונס צריך לברר בעדים ואפילו בשבועה אינו נאמן אפילו אם הוא מוחזק כמ"ש התומים רסי' כ"א וכן העלה בשו"ת ב"ח הישנות סימן ס"ג והביא ראיה מתשו' המיוחסות להרמב"ן סימן ער"ב ע"ש וזהו דלא כהשב"מ סוף סימן כ"א שהניח ד"ז בצ"ע אם המוחזק נאמן בשבועה וע"ש סימן רכ"ז סק"ב עוד בזה וכפי הנראה לא יוכלו לברר ד"ז בעדים דאל"כ אין כ"מ אם טוענים ללוקח וע' סימן ל"ז סכ"ב ובכנה"ג הגב"י אות ל' ל"ב ל"ד דבכה"ג דנ"ד ל"מ עדות נוגעים ע"ש ותבין וע' בפת"ש סקי"ד בשם ש"י וכ"ש בזה (ואולם מכח מה שחתם הרשיון לדקו ד' רו"מ דכיון דמחויב בזה לא מקרי אנסה כדאיתא בקידושין ח' גבי כלב רץ אחריה) ובפרט שהקונה עושי שנתן להם מעות והוא גברא דלייט דינא והו"ל למסור מודעה ולכן מצד זה הדין עם הקונה:

ובדבר מה שקיבל בקנא"ס בביטול מודעה כפי שיפשרו רו"ב זהוא מסר מודעה על הביטול הנה מה שטענו הגבאים שלא היה אנוס משום דלייתו דינא הנה בכל מודעה גם בכה"ג הוי אונס כמ"ש בחיבורי לחו"מ ס"ז מהשמ"ע סקט"ו ובב"י מהודש ד' ובד"מ רסי' ר"ה שם וע' תשו' רמ"א סימן כ"ב שדעתו דגם בדאיכא עדים הוי אונס אלא שהביא מהה"מ דמשמע קצת להיפוך והניח בצ"ע ע"ש וכבר הבאתי בחיבורי מתשו' מקום שמואל בזה ולא ראיתי אז תשו' רמ"א הנ"ל אך דכבר נתבאר דצריך לברר האונס בעדים שהפחידו עליו בדבר שיש בידם לעשותו ובדבר הביטול מודעא כבר הביא רו"מ דיש בזה ב' דעות וכיון דהספק רק בממון הוי הקונה מוחזק ויוכל לומר קים לי אלא דבפשרה צריך מודעא ואונס ואף דהמהרי"ט וגה"מ פסקו לחלק בין פשרה לפשרה מכל מקום בנ"ד שאין הדין פשוט וידוע לכל דינו ככל פשרה דצריך בניהם ואם יברר אנסו יוכל לבטל השטר:

והנלע"ד כתבתי

סימן רכה

להרב וכו' מו"ה יוסף יהודה שטראזבערג נ"י
מו"ץ דק' קאסוב.

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד שבא לפניו בראובן שתבע משמעון אלף ות"ק ר"כ בדא"ה ונתחייב ב' ליתבע ונתפשרו ביניהם בלא קנין שראובן יתחוס לו פיטור בדא"ה וש' הבטיח ליתן לר' חמשה פ' למאה מהריוח שיהיה בהפר"פ מן ג"ש שיהיה עוד לש' בשבירות בשכר עם לוי מהקיר"ה וחתם ר' הפיטור וש' המתה אצל הנאמן במטמ"ש שיתן לו 5% והבליש טראטע ע"ס אלף ר"כ ביד הנאמן לבטחון ועתה נאבד שטר הפיטור בדא"ה ובאו לדון וטען ר' דכיון שלא נתן לו ש' החמשה פ' ריוח בטל הפיטור גם נדבר בפי' שגם אם ישכור להלאה הפר"פ יתן לו 10% גם לא פטרו רק מתביעת אלף ות"ק הנ"ל ויש לו עליו עוד תביעות ב' אלף ר"כ וש' טען שהיה הפיטור על כל השו"ת ומה שלא נתן לו 5% יען שהיה מדובר בפי' שאופן שאם יעלים ר' ויביא י"ש ממק"א לשעתק שלו לא יחויב ליתן הריוח גם לא הבטיח רק 5% מן נ"ש בשכר כבר ולא ממה שישכור שנית והביא ש' ב' עדים היינו שוהשו בהפר"פ ועד ב' שכירו בהפר"פ וגם עתה דר בבית ש' בחנם והעידו שפטר אותו מכל

שו"ת שבעולם ובשיעליט ר' בהנאת י"ש לא יתן לו ש' חלק ריוח כלל והם מצאו י"ש גנוב בבית ר' עכת"ד הטענות:

והנה בדין העדים כ' רו"מ דגם שכירו כשר לעדות כמ"ש התומים סימן ל"ג ובפת"ש סימן ל"ג סק"א והנה בהה"ח פ' שלח בפסוק ויאמרו כל העדה לרגום אותם וכו' ואפשר שדנו ליהושע שהוא פסול לעדות במה שנוגע למשה כי היה משרתו מבחוריו עכ"ל ומצאתי בתשו' הרשב"א ח"א סימן תקס"א וז"ל השיב עוד בשכיר שהביא גט ואמר בפ"נ ובפ"נ וכו' נאמן וכו' ואפילו רבה מודה לאחר שלמדו ואף זה נאמן (כצ"ל) אף על פי שהוא שכיר ואינו נוגע בדבר דתנן הכל כשרים וכו' חוץ מחש"ו ולא הוציא שכיר וכו' עכ"ל ואפשר דהתם בשליח שמקבל שכר בעד שליחותו וקורהו שכיר ומצאתי בס' יד המלך על הרמב"ם פ"ג מגזלה שפסק גם כן דמשרת כשר והוא מראיית התומים אבל בעט"ז סימן ל"ג כ' דבזה"ז יש לפסלם דשכיחי קלי הדעת וע' בשו"ת דברי חכמים שבס' שדי חמד סימן ע"ג וסימן ע"ה בזה ובספר שושנת יעקב שם העלה דגם אם משרת כשר לעדות מכל מקום מי שהוא נאמן בגוף העסק גרע משושבין לאותו עדות שפסק כנה"ג דפסול וגם התומים החולק עליו מודה בזה ודוקא בין השותפים נאמן ולא לגבי איש זר ע"ש וע"ע בעין זוכר מערכת ע' סימן י"ד מ"ש בזה ואם כן ה"נ בזה שהוא שכיר בעסק הפר"פ עצמו לחפש י"ש וכדומה צ"ע אם יש לסמוך על עדותו ואף דבין השותפים נאמן וגם ר' טוען שהוא שותף ז"א דהא לפי עדותו אינו שותף ואינו נאמן לנגדו וכה"ג כ' הר"ן פ' הכותב גבי שהוא בקרא דיתמי וכו' וכ"ת אמאי לא אצרכי' שבועה משום בקרא דהוה ע"א יש לומר כיון שלפי דבריו שאומר דלאחר מיתה הפסי' הוא חייב לשלם ליתומים ובע"ד הוא וכו' ע"ש הרי דכיון דלפי עדותו אינו מועיל א"א לקבל עדותו וה"נ בזה וכה"ג כתב מהרש"א בח"א לפסחים פ"ו ב' בהא דכל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא דכיון שא"ל צא איננו בע"ב שלו ע"ש:

וגם במה שהעיד השותף א"א לקבל עדותו רק על התנאי שהתנה. עמו כן שאם יעלים י"ש לא יתן לו חלק או על הפיטור אבל ע"מ שהעיד שמצא אצלו י"ש הרי הוא נוגע בדבר שיגיע להשותפות חלק היזק וכמ"ש בסימן ל"ז ס"א דאפילו על חלק שותפו לא יועיל עדותו וכיון דליכא עדים שהעלים י"ש לא יוכל ש' לבטל השותפות שעשה עמו עד שיברר שעבר ר' וכמ"ש הר"ן פ"ג דגיטין והובא בחו"מ סימן רמ"א דהיכא דתלוי במעשה על השני לברר שעשה מעשה ובפרט שהוא עצמו אינו יודע רק מפי העד וגם הוא טענת גנבה וע' סי' קל"ג ס"ז וש"ך שם ולכן נראה דישבע ר' שלא העלים ויחויב ליתן לו חלק ריוח מן ג"ש אבל אם מודה שהעלים א"צ ליתן כמו שיתבאר לפנינו וגם לפי מ"ש רו"מ שכבר נסתלק השכיר מהעסק אם כן כשר לעדות לפטור המוחזק:

ובגוף הדבר אם זכה בחלק % ריוח אף דהוי דשלב"ל מכל מקום כיון שזכה ש' בהמחילה שעשה ראובן בתנאי שיתן לו הריוח הוי חיוב על ש' שיתן לו הריוח וכמ"ש כה"ג בתח"א ונה"מ סימן ר"ג סק"ז גבי חליפין וה"נ בזה וגם הרי יוכל להתנות גם על דשלב"ל ואם לא יקיים יתבטל המחילה אבל מ"ש רו"מ דהוי פשרה שעשו בע"ד הנה במהרמ"ל שם מיירי במחילה מתובע לנתבע אבל הנתבע אין צריך ליתן כמ"ש בנה"מ סימן י"ב אך לפמ"ש הסמ"ע שם ובסימן ר"ג סק"ב גם הנתבע צריך לקיים ובפרט דאם לא יתן יוכל גם התובע לחזור בו וע' בשו"ת ד"ח ח"א חו"מ סימן ג' שפסק גם כן דכיון דמחילה אצ"ק מחויב הנתבע גם כן לקיים וע"ש סימן ה' גם כן בזה דגם המוחזק א"י לומר קים לי ע"ש. ומ"ש רו"מ דכיון דכבר נתחייב ליתן לו הריוח שוב אף שעבר ר' והעלים הוי אסמכתא הנה לשיטת הרמב"ן ור"ן ורשב"א ורא"ה וריטב"א ונימוקי"י שהובאו בחיבורי סימן ר"ז היכא דתלוי במעשה מהני שפיר דלא הי"ל לעבור על התנאי במעשה וא"כ המוחזק יוכל לומר קים לי:

אבל מכח מה שהמחהו בנעמ"ש בפני הנאמן הרי לא היה עוד באותה שעה הריוח בעונש מן ג"ש הבאים ולא חב המעמ"ש כלל כמובן:

ומ"ש רו"מ בדין מכס הפר"פ אי הוי כמוכס שאצ"ק ראיתי זה כמה שנים תשו' בכת"י מהגאון מהרש"ק מבראד ז"ל ותשו' הגאבד"ק לבוב ז"ל שפסקו דלא הוי מכס שאצ"ק והביאו ראיה מפיה"מ לרמב"ם סוף ב"ק שכ' דמוכס שאצ"ק היינו שמוסיף על הקצבה שקצב לו המלך אבל אם המלך לא קצב ונתן לו רשות ליקח כפי רצונו אינו בכלל אצ"ק וגם מהרא"ם נדרים כ"ח דהיינו בממעט לזה ומרבה לזה וגם בשו"ת בר ליואי חו"מ סימן ע"ז כ' בפשי' כסברת רו"מ ואני מצאתי בתשו' הר הכרמל סימן ל' שהוכיח דארענדר הוי דמ"ד ממש לגזור על הדרים בארצו שלא ימכרו י"ש אלא באופן שיהיה לו מזה הכנסה ולא ישתו רק כשקונים מהשוכר אצלו ע"ש ובדבר התנאי על שכירות החדש אם ישבע ר' שלא העלים כלום נראה דישבע ש' שלא התנה כן ויופטר מזה:

והנלע"ד כתבתי

סימן רכו

להרב הה"ג וכו' מ"ה שלום יוסף הארצשטארק נ"י
אבד"ק יוזעפאף. בפולין רוסיא.

מכתבו מגלה עפה הגיעני וע"ד שאלתו בבני שותפין שיש להם בית בנוי לשני חלקים דירות ובאמצע יש דרך מעבר פאראהויז לאורך הבית ובהדירות יש פתחים פתוחים מכל חלק לרה"ר וגם פתחים פתוחים להפאראהויז ולאשר היה מאז לשני השותפים מחיות מזיגות ואם ילכו הקונים דרך הפאראהויז המבדיל ביניהם יגרום קטטות ביניהם לזאת עשו כתב שהפתחים אל הפאראהויז לא יהיו להילוך תמידי רק לתשמישי הבית אולם היוצאים והנכנסים יהיו רק דרך פתחים הפתוחים לרה"ר ועתה ביטל אחד מהם מחיית המזיגה ורצה לעשות ההילוך קבוע דרך הפאראהויז וחבירו מוחה בו. עכת"ד השאלה:

והנה רו"מ האריך בדברי תשו' הרא"ש כלל כ"ד ותשו' ח"צ סימן מ"א ומ"ש ליישב סתירת ד' הרא"ש לדברי התוס' כתובות מ"ז כבר ראה בתשו' נו"ב סימן ס"ט וגם בסברא זו שכתב רו"מ קדמו הנו"ב שם בתשובה ראשונה שכתב להסיר תלונת הח"צ וגם בשו"ת צלעות הבית שבסו"ס ב"מ סימן ו' ביאר כן בטוב טעם וזכה לכוון לדעתם בגוף הסברא וגם מ"ש כת"ר דהיכא דהאומדנא כבר היתה בעולם אלא שהיה חסר ידיעתה ולא לדאוג על העתיד לכ"ע מהני הדבר מבואר בתשו' מהרי"ט בשניות ח"מ סימן מ"ט והעיר שם ע"ד הרא"ש מהא דאין פותחין בנולד ותירץ דעיקר הבושת ופגם הוא בשעת נישואין וכיון שנולד קודם נישואין מהני שפיר האומדנא שלא נתחייב לעשות מעשה הנישואין אדעתא דהכי משא"כ בהא דאין פותחין בנולד שהתחיל נדרו מקודם והביא מהא דמעשה באשה שהיתה גדולה בנוי ונשבעה שכל שיתבענה אינה מחזירתו וקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים ואמרו חכמים לא נתכוונה זו אלא להגון לה ומכ"ש היכא דאיגל"מ שהיה מעיקרא בטעות לכ"ע מהני וכהא דמי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו ומצאה שנגנבה דאם משנגנבה נדר אינו נזיר ואם עד שלא נגנבה נדר ה"ז נזיר כדאיתא בנזיר בפ' ב"ש עש"ה וע' בשו"ת עט"ח חא"ע סי' כ"ו שהעלה ג"כ כן דבכה"ג לכ"ע מהני האומדנא:

אולם מה שדימה רו"מ הא דנד"ד לזה לא אדע מהו דהכא הרי בשעת התקשרות שניהם מחיות המזיגה אלא שאחר כמה שנים נולד שנוי בזה וכיון שלא התנו ע"ז בפירוש שאם יתבטל המזיגה יתבטל ההתחייבות יש לומר דגמרו ונתחייבו לעולם דכיון דהוי מלתא דשכיחא שיתבטל המחיה הזאת ויעשה לעצמו סחר אחר א"כ הו"ל לאתנויי וכה"ג כתבו התוס' בב"ב כ"ד ב' ד"ה ויבראל וכו' וקשיא לרשב"א דאמאי לא קנה בכסף גרידא מעפרון בק"ו מגופו וכו' דליכא למימר שאינו גומר בדעתו לקנות

עד שיהיה בשטר דמאחר שהנכרי מסתלק למה לא יגמור בדעתו לקנות ויניהגו להיות הפקר והול"ל דהוה כפירש אי בעית נכספא איקני ונ"ל דאכן שהדי שלא היה בדעתו אלא כמות שהוא רגיל לקנות עם ישראל דהיינו בשטר מדלא פירש אי בעינא בכספא איקני וכו' עכ"ל אך דלפ"ז תיקשי כן בכל האומדנות נימא הכי דמדלא התנה בפיו בטלה האומדנא ואולם נראה ע"פ המבואר בש"ס דב"מ ע"ז וטוח"מ סי' של"ד גבי בעה"ב ופועלים דמי שבא להוציא ממון עליו להתנות ולא על המוחזק וכה"ג כתבו התוס' בכתובות נ"ח א' ד"ה הנהו קלא אית להו וכו' בשם הר"א לענין בדיקת מומין וכ"ה בש"ס דבכורות י"ג אם כן בהא דב"ב שם דהישראל בא להוציא מיד מי שהחזיק בשדה והוא לא החזיק בה עוד לכן אמרינן דהו"ל לאתנויי מה שאין כן במי שמוחזק ובזה מובן מ"ש הרדב"ז והובא בכנה"ג ח"מ סי' ע"ו הגב"י אות ח"י דאומדנא מהני לאוקמי ממונא ולא להוציא ממון ולפמ"ש ניחא והא דבב"ק ק"י פריך בהא דיבמה שנפלה לפני מו"ש דנימא דאדעתא דהכי לא נתקדשה אף שאינה מוחזקת בעצמה ואדרבא היא בחזקת יבם י"ל דהנה בתה"ד תמה דהא הוי מתנה עמ"ש בתורה ואמאי מהני אומדנא ותי' דאומדנא עדיפא מתנאי וכס' בני אהובה פ"א מיבום ה"ו ביאר דכל טעמא דמעמשכ"ב משום דלא נתכוון אלא כמפליג בדברים כמו בהתנה ע"מ שתעלי לרקיע כמ"ש בתוי"ט כתובות נ"ו אבל באומדנא שאנו יודעים שנתכוון בכל לבו מהני גם בכה"ג ע"ש ואם כן לא קשה מהא דהו"ל לאתנויי שהרי אדרבא התנאי לא היה מועיל דהוי מתנה עמשכ"ב:

ובזה אמרתי ליישב מה שהקשו האחרונים בהא דבעי בקידושין מנ"ל דמיתת הבעל מתיר ודייק מדכתיב מי אשר ארש אשה ולא לקחה וגו' ואיש אחר יקחנה והרי י"ל דבארוסה מותרת מכח אומדנא דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה אבל בנשואה הרי ל"ש ד"ז כמ"ש התוס' שם ומנ"ל בנשואה דמיתת בעל מתיר וע' שו"מ תליתאה ח"ג סי' ל"ו מ"ש בזה ולפמ"ש א"ש דהתם הרי לא הויא תנאי עמש"כ בתורה כיון דאינו מפורש בתורה עכ"פ שאסורה אחר מיתתו א"כ שוב ליכא אומדנא משום דהו"ל לאתנויי בפירוש. (ועמש"ל סי' קל"ד):

אך לפ"ז בנ"ד שכל אחד מוחזק בשלו ולולא התנאי שביניהם הרשות לילך בכל פתח שירלה אלא שבאנו עליו מכח התנאי והתחייבות שביניהם א"כ שוב י"ל דלא הו"ל לאתנויי ואדרבא על חבירו שבא להוציא מזכותו הו"ל לאתנויי וד"ז מבואר בתשו' הרשב"א שבב"י א"ע סי' ל"ג בדין מחלה לבעלה אי נימא דגם מזונות בכלל וז"ל ועוד מה שטען הטוען שמן השתא ידה עה"ת שהיא קרויה בעהש"ט מסתברא דבמקום הזה הבעל קרוי בעהש"ט וידו עה"ת לפי שהבעל לא פרע לה כלום והיא משלה היא מוחלת וכל מקבל מתנה או לוקח קרוי בעהש"ט להיות ידו עה"ת וכו' אבל בנותן או מוחל שטר שיש לו על ראובן נ"ל דראובן מקבל מתנה הוא ועליו להביא ראיה מה נתן לו או מה מחל לו וכו' עכ"ל וה"נ בנ"ד הוי כל אחד לגבי פתח שלו מוחזק בזכותו להשתמש דרך שם בהילוך קבוע וחבירו המוגע בידו בא להוציא ועליו רמיא לאתנויי.

ובעיקר דברי התוס' כתובות עמ"ש בנה"מ סי' ר"ל ושו"ת ב"א חח"מ סי' ל' ותשו' נטע שעשועים סי' מ"ה מ"ו מ"ז וחיבורי משפט שלום סי' ר"ל שם מכמ"ק בזה אך כפי הנראה בלי ספק שבנד"ד היה גם כן גילוי דעת ודיבור ביניהם לאיזו תכלית עושים ההתקשרות הלז אם כן בצירוף הני"ד ודאי דמהני האומדנא ויש לדון בזה מתשו' רש"ל סי' ל"ח שהובא בחיבורי סי' ר"ז ס"ג דאם מכר ביתו וני"ד שהוא ע"ד לילך למק"א ולשהות שם ג"ש וליסב בריחים שככר מהשר ושוב גירשו השר אחר שנה ומחלה והוכרח לשוב למקומו ופסק דכיון שככר דר שם מקלת המקח קיים וכה"ג מבואר בתשו' פ"י להמנ"ש ח"ב סי' ל"ז אבל שא"ה שמכר ביתו בקנין לחלוטין אבל בנ"ד הרי לא מכר זכותו שבפארהויז לחבירו אלא שקיבל ע"ע חיוב שלא להשתמש שם בהילוך קבוע א"כ שפיר י"ל דאדעתא דהכי לא נתחייב שהרי החיוב בא בכל יום מחדש עליו:

וגם מ"ש כת"ר דבנ"ד ל"מ קנין דהוי ק"ד הדבר מבואר בתשו' פרח מ"א ח"ב סי' ד' בדין ב' שכנים הדרים זא"ז ועשו שותפות לשאוב מים מן הבור שביניהם ורצו להשתעבד שלא יבנה שום אחד מהם שום בנין שם אלא ישאר פנוי לעולם והשיב דגם אם יכתבו בההתחייבות בקנין לדעת כמ"פ הוי ק"ד ול"מ כלל ומכ"ש אם לא נכתב בהתחייבות ועמ"ש במשפט שלום סי' ר"ע דף פ"ז א' מכמ"ק בזה ועי' בשו"ת עט"ח ח"מ סי' כ"א בדין חילוק מחיות ושו"ת ב"א ח"מ סי' כ"ד ועיע בתשו' מהרי"א א"ז סי' רנ"א ואף שיש דעות דבההתחייבות מהני גם בכה"ג הרי המוחזק יוכל לומר קים לי וכבר נתבאר שכל אחד הוי מוחזק בפתחו:

והנה רו"מ הוסיף דגם אם עשו הכתב בשבועה י"ל דכיון דההתחייבות בטל גם השבועה בטלה אם כונתו לפי שהוא רק ק"ד וכפי שנתבאר יש לדון בזה מהא דטו"מ סי' ע"ג ס"ז בהג"ה וסמ"ע וש"ך שם בשם תשו' מהריב"ל ומ"ש עליו וע"ע בתשו' מהרי"ט בשניות חיו"ד סי' כ"א ורשד"ם חו"מ סוף סימן כ ז אך על ידי האומדנא וני"ד ודאי השבועה בטלה כמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' רי"ח ס"א דגם בנודר לחבירו מהני אומדנא דמוכח לבטל השבועה וגם מ"ש רו"מ מדברי הב"י סי' ג' בשם הרשב"א הוא נכון: והנלע"ד כתבתי.

סימן רכז

עוד להרב הנ"ל.

ועל"ד שאלתו בשבעה יורשים ומהם שני בנים ושתי בנות הנולדים מבן אחד וארבע בנות נפל להם ירושה מאביהם מעות ומטלטלים ובית העולים סך רב וחלקו ביניהם והבית הוחלט לבן אחד ונתן לכל או"א חלקו וחלק השביעית השייך להבנות הבאים מכח אביהם הנ"ל לאשר היו קטנות והיה שכשוכים ביניהם לזאת נמשך הדבר איזו שנים ולא נתן להם המעות עבור חלק שביעית שלהם אולם דרו בהבית עד כה כפי חלקם ועתה באו להשוואה בכל העזבון והבן רוצה לשלם גם חלק השביעית להבנות היורשים הנ"ל אולם המה תובעים עסקא מאותן השנים שהיו יכולים להרויח בהמעות הללו שהיה מגיע לחלקם אם היה משלם להם מאז והבן טוען שאסור לו ליתן להם משום רבית, עכת"ד טענותיהם:

והנה רו"מ הביא בשם דיין אחד שרלה לדמות ד"ז להא דמבואר בח"מ סי' רל"ב ס"ז בהג"ה דאם בא בעל ספקדון ואמר תן לי פקדוני וארויח בהם בעצמי והלה מעכב בידו חייב ליתן הריוח מכאן ולהבא ואף דמהרש"ל חולק מ"מ בנ"ד היורשים מוחזקים שלא יתנו פטורין על חלקם עד שיתן להם הריוח ורו"מ חולק על זה דדוקא בנתן לו מעות מזומן והגיע זמ"פ ותבעו הוי כריוח ידוע והוי כמזיק בידים מה שאין כן בלא נתן מעות מזומן ולא תבעו ולא הגיע זמ"פ והביא מהב"י יו"ד סי' ק"ס בראובן ששכר מלמד לבנו ועיכב השכר אחר הזמן והמלמד תבע מה שהיה יכול להרויח והביא מדברי הגמ' ושיים הב"י שיש בו דין ריבית ורמז להמל"מ פ"ז ממלוה הי"א בזה מהא דמבטל כיסו ש"ח וגם בהרויח בו א"ל לשלם רק כבאו לידו מתחלה לקנות בו דבר להרויח מה שאין כן בבא לידו בפקדון ורו"מ הסביר הדבר דדמי לאגר דלא קיימא לאגרא ורמז להשבוי ח"א סי' ס"ד ותשו' ח"ס ח"מ סי' קע"ח וב"א חו"מ סי' ה' בשם רי"מ ב"ב ובנ"ד שלא היה זמן ידוע וחשבון ברור כמה מגיע להם ולא תבעוהו עד עתה ודרו בעצמם בחלקם בהדירה והוא שלם כל המסים העולים לכל שנה לסך רב לכן יש בזה איסור ריבית עכת"ד:

והנה כפי שכתב רו"מ שלא תבעוהו עד עתה לא אדע מה זו שאלה הרי ברמ"א עצמו סי' רל"ב מפורש כן דגם אם הרויח במעות בין שהיי"ל רשות להשתמש ובין שלא הי"ל רשות א"ל ליתן מהריוח לבעל הפקדון ואני מוסיף ראיה מתשו' הרא"ש כלל ע"ח דין ב' המרומז בחו"מ סי' ל"ט ס"ו דאף דהש"ח גובה מהמקבל מתנה שנתן לו הלוה בערמה להפקיע חובו מ"מ אם הרויח כלום בסחורה או ברבית באותה מתנה אין ב"ד מגבין לו מהריוח ובתשו' הרא"ש שם כתב וז"ל דל"ש הכא לומר כילד הלה מושה סחורה בפרתו של חבירו שעדיין לא זכה בו כל זמן שלא הגבו לו ב"ד ואפילו קרקעות המשועבדים למלוה אם אבל לוקח או מקבל מתנה

אם

את הפירות כמה שנים ב"ח בה ונוכה את הקרקע כמו שהוא ואינו תוציא מידן את הפירות שאכלו וכו' עכ"ל. אך י"ל דבנד"ד הוא מעות שלהם ממש בנגזר לחלקם מעזבון אביהם:

אבל הנה בתשו' ר"מ אלשיך סי' ל"ג בראובן ששידך בתו לשמעון ונתן ליד שמעון ק' פרחים והוא הרויח בהם בסחורה ואחר כך הוזר בו ש' ופסק דא"ל להחזיר רק הקרן ולא הריוח דאפילו אם נתן לו מעות לקנות עבורו והוא שינה וקנה לעצמו ונתן מעות למוכר אדעתא דנפשיה קנה שליח ומכ"ש כשלא היה שלוחו כלל וקנה על דעת עצמו וגם הרמב"ם מודה בזה ובש"ס דיבמות פ' אלמנה לכ"ג הכניסה לו שני כלים באלף זוז ועמדו על אלפים אם מת או גירשה הריוח לבעל ואין האשה יכולה לומר דאדעתא שתגרשני לא נתתים הרי דאפילו בנתייקרו הכלים מעלמן דינא הכי ומכ"ש הכא דטורחו ומשאו ומתנו גרם הריוח עכת"ד שם יעו"ש שהאריך עוד בזה הרי דגם במעות של חבירו בקנה לעצמו א"צ ליתן הריוח וא"כ ה"ה בנד"ד ועי' בב"ח חו"מ סוף סימן ל"ח כי"ז שכתב וז"ל ומשמע מכאן דאף על פי שראובן קבע זמן לשמעון לפרעו ועבר הזמן אינו חייב לשלם לו כל מה שהיה שמעון מרויח במעות אלו אלו היה פורע לו בזמנו דשאני עדים זוממין וכו' אבל בעלמא הוי אגר נטר וכו' עכ"ל:

אבל נראה דיוכלו להטיל עליו קב"ח אם כשנו"נ במעות של העזבון אם אדעתא דנפשיה או אדעתא דכל היורשים דאז יתן להם חלקם דהיורשים הם כשותפים. ומ"ש בדין מי הוא המוחזק ע' בכנה"ג ח"מ כללי קים לי אות נ"א וסי' ק"ח הגב"י אות ל"ה ובס' ג"פ למהרמב"ח לא"ע סי' קכ"ב סק"ח ושעה"מ פ"ג מגירושין (וע' שו"מ מ"ת ח"א סי' כ"ו) בדין יורש שתפס אי הוה כמוחזק נגד חבירו:

והנה במ"ש רו"מ מדברי הב"י סי' ק"ס ומל"מ יעוין בחוו"ד סי' קס"ט סקי"ד דמעות קיימי לאגרא ובסתמא תלינן דנחית אדעתא דאגרא לכן חייב ליתן מה שהרויח מה שאין כן בנחית בפירוש אדעתא דגזלנותא ובהגהת א"ב תמה שם דהיכא שמעכב אחר תביעת התובע בודאי בחזקת גזלן הוא ע"ש ולפ"ז היה מקום לומר דאדרבא בלא תבעו חייב ליתן הריוח ומדברי רמ"א מוכח להיפוך אולם י"ל דבפקדון כשאין לו רשות להשתמש בהן איכא הוכחה דאדעתא דגזלנותא נחית כי מי הרשהו להרויח בהם ואין פנאי לעיין בזה כעת. ועכ"פ בנ"ד שלא באו עוד לחשבון כמה מגיע נראה כמ"ש שאם יקב"ח דאדעתיה דנפשיה עביד פטור מליתן הריוח אבל בסתם חייב ליתן להם עכ"פ חצי הריוח:

והנלע"ד כתבתי

סימן רכח

להרב וכו' מ"ה שמריה שמעריל נ"י
ראבד"ק זאבלוטוב.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו במי שבא לגרש ואמר ששמו לתורה שרגא פייביל ובפ"כ וחתימתו פייביל ומעריסה היה שמו חיים פייביל ונשתקע שם חיים וסדרו הגט שרגא פייביל דמתקרי פייביל ונתברר שקראוהו לתורה בכפר מילעוו ערך ג' או ד' שנים שרגא פייביל ולא נודע שם חיים כלל ואחר זה נתברר כי בעיר באייאן עיר מולדתו היה נקרא לתורה חיים פייביל:

והנה רו"מ האריך והעלה דשם חיים הוי נשתקע על ידי שלא נקרא כן לתורה בכל השנים שהיה בכפר מילעוו ובפרט שכתב גם שם הטפל וכיון שכתב גם שם שעולה בו לתורה לכ"ע כשר אך דיש לפקפק דהא מה שקראוהו בהכפר שרגא פייביל היה בטעות הקורא ולא על פי המגרש והוי כעקירה בטעות כמ"ש בשו"ת שו"מ מה"ק ח"א סי' ק"ג אבל בשו"ת חא"ש סי' קמ"ז העלה דזה דמי לקרי ליה ועני כיון דהקורא קורא והוא שותק ועולה לתורה וגם בשו"ת ד"ח ח"א סי' ס"ג העלה דגם בכה"ג אם נתחזק ג"פ בשלשים יום הוי הוחזק ואף דמבואר ביש"ש בשם אהובים דמה שהחזן קורא לא הוי הוחזק דאינו מדקדק בזה וקורא לפ"מ שנראה לו היינו בשמות דומין קצת זל"ז מה שאין כן בשמות מוחלקים זמ"ז ואף שהוחזק בטעות ז"א דמבואר בירושלמי ותשו' הרא"ש דגם בהטעה בכונה הוי שם שהחזיק בעצמו ומכ"ש בקראוהו כן עכ"ד הד"ח ובנ"ד המגרש עצמו אמר כן בב"ד ובכה"ג י"ל דא"צ ל' יום כמ"ש הח"ס ח"ו סי' מ"א כה"ג גם י"ל דהשו"מ הא מיירי שגם המגרש לא ידע שמו מעריסה וטעה מה שאין כן בנ"ד שידע והי"ל למחות בהקורא ובע"כ שהסכים כן עכת"ד רו"מ:

הנה באמת בנ"ד במקום כתיבה ונתינה לא הוחזק בהשמות ל' יום ואם כי הארכתי בתשו' אחת בדברי השב יעקב וח"ס בכ"ז אין לסמוך להקל בלא חזקת ל' יום נגד כל הפוסקים ואף שבכפר מקום דירתם הוחזק בכך מ"מ הרי נגד זה במקום לידתו הוחזק כמה שנים בשם חיים פייביל וצריך לחקור אם אולי גם במשך השנים שהיה דר בהכפר בא כמ"פ לעיר לידתו וחזרו וקראוהו לתורה בשם חיים פייביל וא"כ ל"ה כשם הנשתקע לגבי מקום כתיבה ונתינה דמאי חזית למיזל בתר מקום דירתו עם אשתו ניזול בתר עיר לידתו. אך די"ל דעל כל פנים לא נקרא שינוי שמו אלא דלא כתב שם שעולה לתורה במקום לידתו רק כפי שם שהוחזק בו בכפר מקום דירתו ובפרט דיותר יש לילך אחר מקום דירת האשה דשם איכא לעז כמ"ש בתשו' פ"י וט"ג בדיני שמות שנשתנו מ"ח סק"ב ובפת"ש סי' קכ"ט סקל"ד ואף דהט"ג פקפק עליו מ"מ בנ"ד שכתבו גם שם הטפל שנקרא בפ"כ ותופס בו בין במקום לידתו ובין במקום דירתם יש להקל ועוד נראה דיותר יש לילך בתר שם שהוחזק בהכפר הסמוך ושייך להעיר של מ"כ ומ"נ בכל הענינים וכדאיתא כה"ג ביבמות י"ז א' כסף גלגלתא להיכא יהבת א"ל לפום נהרא א"כ מפום נהרא את משא"כ עיר לידתו רחוקה ממקום כתיבה ונתינה:

ובעיקר החזקת שמו נראה עוד שמוכין לדעת חא"ש הנ"ל דכיון שעלה לתורה על פי השם שקורא אותו הש"ץ הוי כהסכים לקריאת השם מש"ס דחולין ס' רע"ב בהא דהרכיב ב' דשאים ועג"ז לרחב"פ דאמר מדעתן יצאו ולא נלטוו ע"ז מהו כיון דלא כתב בהו למינהו לא מיחייב או דלמא כיון דהסכים אידייהו (הקב"ה הסכים על ידם) כמאן דכתיב בהו למינהו דמי תיקו ע"ש ואף דהתם הוי בעיא היינו לענין לחייב מפני שהניחם השי"ת לצאת וליגדל כפי רצונם דאפשר דכיון דעל כל פנים אינו מזיק וליכא חששא בזה ליכא הוכחה מהסכמת השי"ת לחייב ע"ז משא"כ בשינוי השם דלא הי"ל לשתוק ולעלות בשינוי השם והוי כהסכים לזה וכה"ג כתב התוס' בכתובות ק"ח סוף ע"ב ד"ה הפוסק וכו' אבל גדולה הואיל ובמעמדה התנה הרי הוא כמו שהיא בעצמה התנית ע"ש ובתוס' ב"מ (דף כ') ד"ה ש"מ וכו' ואי איכא עדים דשיילינהו וכו' או שתק וכו' ע"ש הרי דשתיקה כהסכמה ולכן אף שאין להביא ראיה מהא דשתיקה כהודאה דהכא אינו בגדר הודאה אלא כהסכמה לשנות שמו מ"מ מוכח ממקומות הנ"ל דגם בכה"ג מהני וע"ע בב"י חו"מ סוף סימן רי"ב במ"ש ביישוב דברי רמב"ם ובסוף סימן של"ג בשם תשו' הרמב"ן כה"ג וע"ע בתשו' מהר"ת א"ז סוף סימן כ"ב וסי' כ"ג בזה ויש לדון בזה מדברי הט"ז א"ע סי' ל' סק"ד דבשתק לא הוי כנדר גם יש לדון קצת דשרגא לא הוי שינוי בשם פייבל לפמ"ש הט"ג בש"א אות ו' סקי"ב דבלשון לעז פייבים הוא אור ושמש והוא כעין שרגא בלשה"ק ע"ש ולכן הנני מסכים עמו להתיר את האשה ובכ"ז אם יהיה בנקל לסדר גט אחר מה טוב:

והנלע"ד כתבתי.

סימן רכט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה שלמה מעהר נ"י
אבד"ק בראיוליב, בטאלרוי.

מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו באחד שקינא לאשתו בהיותו בעיר אחרת כתב לה על ידי הבי דואר מכתב לאמר הזהר שלא תתן ללון בביתי את האיש פלוני מעיר אחרת אשר דרכו לבא לביתי למסחר ויש לו אכסניא בביתי אבל כעת שאיני בביתי הזהר שלא תניח אותו יען ידעתי כי הוא איש בליעל ונואף ובנית

ובבית אין שום אדם ואחר זמן בבוא האיש לבית פ' הנ"ל ביקש פ' אותו שילין בביתו וכשוב לבו ביין אמר לו אשלם את גמולך לאשר אני תמיד באכסניא אצלך וגם בהיותך בדרך הייתי בביתך ואשתך זנתה עמי ובבוא האיש לביתו חקר מאשתו והודית שבא לביתה ונתביישה לגרשו מביתה אבל לא זינה עמה עכת"ד השאלה:

והנה מה שנסתפק אם מה שקינא לה במכתב מקרי קינוי והנה אם האשה יודעת לקרות הכתב ומכרת שהוא כתב יד בעלה לא אדע מקום ספק ונראה להביא ראיה מהא דמבואר ברמב"ם פ"ב מסוטה ה"ב וה"ג דאשה שאינה שומעת אינה שותה מדכתיב ואמר אל האשה פרט למי שאינה שומעת וקשה הרי בלא"ה א"א להשקותה בלא קינוי וכיון שאינה שומעת א"א לקנא לה לא על ידי הבעל ולא על ידי ב"ד ובע"כ דקינוי אפשר על ידי כתב דנהי דאמירה א"א בכתב כמ"ש התוס' גיטין ע"א א' ד"ה והא דלא מקרי אמירה בכתב אבל מ"מ הוי קינוי דעיקר ענין הקינוי שתדע שבעלה מקפיד בכך ולכן מהני גם בכתב (ובמק"א העירותי על דברי תוס' הנ"ל מהא דאיתא במד"ר ר"פ יתרו פלוגתא דתנאי ויאמר אל משה אני חותנך וגו' ר"י אומר שלח לו על ידי שליח ר"א אומר שלח לו אגרת ואף די"ל דר"א ור"י הלכה כר"י מ"מ ל"ע מהא דאיתא בר"ה ב' ויאמר חירם מלך צור בכתב וישלח אל שלמה) ואולי י"ל דהצטריך לאשה שמעה בשעת קינוי ונתחרשה בשעת השקאה דמ"מ הינה שותה ומ"מ גם מסברא נראה דמהני ואין ד"ז תלוי בדין שבועה בכתב שנחלקו בו הפוסקים מטעמא דכתיבנא (ובפרט דבראוי לדבר הוי ראוי לבילה וכמ"ש ר"ת לענין עדות בכתב וגם אי בעלמא ל"מ מ"מ בספקא מהני) ועי' בב"י וט"ז יו"ד סי' רכ"ח סק"כ בשם רשב"א דכתב עדיף משליח (ועי' בבאה"ט סי' קע"ח סק"ו ופת"ש סקכ"ו בדין קינוי על ידי שליח) ועי' בתשו' חיים שאל ח"ב סי' י"ג באמצע התשו' שהוכיח דבכל מקום חוץ משבועה ומורד במלכות כתב עדיף מדיבור ובכנה"ג בשם ב' גדולים דקינוי ע"י שליח מהני:

אך דבעיקר הקינוי אף דקיי"ל דגם בינו לבינה הוי קינוי ליאסר עליו כמ"ש הרמב"ם פכ"ד מה"א והובא באה"ע סי' קע"ו ס"ט ומה שתמה רש"ל דזה סותר להא דקיי"ל דבעינן ב' עדים כבר העלו הב"ח ושאר אחרונים דדוקא להשקאה בעינן ב' עדים אבל נאסרת עליו גם בקינוי בינו לבינה וכן מצאתי במהרי"ט בשניות חא"ע סוף סימן א' שהעלה כן וביאר שם הא דנקט לא לימא בזה"ז דדוקא בזה"ז דליכא מי סוטה ש"מ דקפיד ואיהו אפסדי אנפשיה וע"ש עוד בזה ועי' שו"ת ברכת יוסף א"ע סי' מ"ב באורך בזה ומה שהעירו האחרונים שמדברי הרשב"א שבב"י נראה דפליג ע"ז הנה מצאתי בתשו' הרשב"א ח"ד סי' שכ"ג שפסק להדיא כהרמב"ם הנ"ל דנאסרת עליו ול"מ מחילתו אחר שנסתרה ע"ש באורך ואף דבסי' רנ"ז באמצע התשו' בדין מאמין לדברי העד שהביא מהא דקידושין ס"ו בההוא סמיא סיים וז"ל ואף על פי שיש לחלק קצת דדלמא שא"ה דאיכא סהדא דמהימן מדינא בשאר איסורין ובערוה נמי היכא דקדמו עדי קינוי וסתירה ומי שמקנא לאשתו אל תסתר עם איש פ' לבו ניקפו ואפילו הכי אינה אסורה לו ומ"מ הכל לפי מה שהוא ענין וכו' עכ"ל י"ל דהתם בלא נסתרה אחר כך ובאנו לאסרה על ידי מה שלבו נוקפו לבד וכיון שהדבר מפורש בסימן שכ"ג הנ"ל מי יערב בלבו לצרף קולא נגד דברי רמב"ם ורשב"א המפורשים והאחרונים לא ידעו מתשו' רשב"א הנ"ל ועי' תשו' ד"ח ח"ב א"ע סי' כ"ה שכתב בפשי' דקיי"ל דבינו לבינה ל"ה קינוי והוא תמוה וכל דבריו בתשו' הנ"ל לע"ג:

אך הנה בפת"ש סקע"ו הביא בשם תשו' ב"ד שנראה מהרמב"ם סוף ה' סוטה דכל שאומר בדרך זהירות ולא שחושדה לית ביה משום קינוי והן אמת דהמעיין שם ימצא שסיים הרמב"ם דאם עבר וקינא הוי קינוי ובכ"מ שם הביא מהירושלמי ותירץ דברי רמב"ם ועי' במרה"פ על הירושלמי שם שתירץ על נכון ועי' ברכ"י א"ח סי' א' וגם במהרי"ט הנ"ל העלה דבכל גווני הוי קינוי בדיעבד ובזה י"ל קושיית תוס' סוטה ג' ע"ב ד"ה ת"ל וכו' ולפמ"ש י"ל דנ"מ בכה"ג דלא חשדה הבעל ומכחיש לעד ע"ש ותבין ובכ"ז יש לגדר כיון שכתב לה רק שלא הניח ללון בביתי את פ' ולא הזהירה שהיא לא תסתתר עמו וד"ז אין בידה שלא תניחנו ובפרט שהיא ישבה בביתה והוא פ' בא לשם וכה"ג כתב הח"ס ח"ב סי' ל"ו והובא בפת"ש סקי"ד ובתשו' ב"ד שהובא שם סקט"ו ע"ש דדוקא כשנכנסים שניהם למקום סתירה איכא רגל"ד מה שאין כן בכה"ג ובנ"ד נמי אפשר דלפי שהוא עושה מסחרים עמו תמיד נתביישה בפניו לגרשו מביתה ובפרט די"ל דהיא לא הבינה יפה אזהרתו מפי הכתב אם יש לו חשד עליה ושמקפיד על סתירתה עמו כיון שכתב רק שלא תניחהו ללון שם ואולי חשש שלא יאנסנה וכבר כתב המל"מ פ"ג מסוטה הכ"ד דבכה"ג ל"ה קינוי וע"ש בפת"ש סקל"ד אבל הנה מצאתי בכנה"ג לא"ע סי' קע"ח בהגה"ט אות א' שהביא בשם כת"י לטר"א דה"ה אם אמר לה אל תקבל לפלוני בבית הוי קינוי ע"ש ומוכח היפוך דברי האחרונים הנ"ל וצ"ע בש' קרן אורה לסוטה י"ב שפקפק הרבה בד"ז והניח בצ"ע ואם כן יש להחמיר דגם בכה"ג מקרי קינוי [ובדברי רמב"ם סוף הל' סוטה הנ"ל ע"ע בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ה' אות ה' מ"ש בזה] וע"ע בדין קינוי שלא על ידי חשד בבית אל הדר ל"ז מהד"ב פ"א אות נ':

והנה מכח דברי החשוד שאמר שזינתה עמו אין נ"מ בנ"ד אי הוי קינוי דכיון דאינו נאמן על עצמו משום דהאמע"ר אלא דנימא פ"ד ונאמן שזינתה עם אחר ולא עמו א"כ לא עברה על הקינוי כלל שהרי לא קינא לה מאחר וכבר רמז רו"מ לדברי הח"ל סי' ק"כ ומל"מ פ"א מסוטה במה שפלפלו בדברי הרשב"א סימן תקנ"ב ובאמת שהרמ"א סי' קע"ו פסק בפשיטות כדברי הרשב"א אלא דהתם נ"מ לענין צירוף עד ב' או היכא דמאמין לדברי העד ולפי' הפוסקים דאסורה לו אבל בנ"ד הרי אינו חושש שמא זנתה עם אחר ולגבי חשוד זה הרי אינו נאמן על עצמו כלל ואם באנו לדון מכח הודאתה שנסתרה עמו. הנה מ"ש רו"מ דבנידון דידן יש לומר דלא שייך עיניה נתנה באחר כיון דלא אמרה זאת מעצמה רק אחר אמירת הבעל וגם לא אמרה בזינתה רק שנתייחדה נ"ל ראיה מדברי הנימוק"י סו"פ הבע"י בהא דהוא אמר אפלא בגו עשר שנין והיא אומרת לא אפלי דנאמנת וכתב הנימוק"י וז"ל ה"נ מיירי כשכופין ב"ד להוציאה והיא אינה תובעת להתגרש ולפיכך לית לן למימר עג"ב אלא שמודה לב"ד על האמת וכו' עכ"ל ומבואר דהיכא דהאשה אינה תובעת אלא שמשיבה על מה ששואלים אותה ל"ש לומר עג"ב ואף דהתם מיירי בב"ד מכל מקום נראה דאין חילוק וכה"ג כתב בתשו' רמ"א סי' ל"ז דגם הרמב"ם מודה דבטוענת מאיס עלי והובעת להתגרש דהייבינן לפריצות אלא דוקא במורדת מתשמיש והבעל תובעה והיא משיבה שמאוס עלי בכה"ג ס"ל לרמב"ם דכולי האי לא חיישינן חשבא רחוקה שמא תמרוד כדי שישאלוה ע"ש ואף דהתם כל הפוסקים חולקים על הרמב"ם היינו משום דמ"מ היא התחילה למרוד מתשמיש מה שאין כן בנ"ד ועי' בש' בני אהובה פכ"ד מאישות ה"כ שהוכיח מהירושלמי סוף נדרים דהיכא דהאשה מסל"ת דברים שנראה לפי דעתה שמותרת א"ע עי"ז לבעלה ובאמת נשמע מזה איסורה ל"ש בזה חשש עג"ב ואסורה ואין לחוש שמא נ"ז עשתה בתחבולה ע"ש היטב ובפרט בנ"ד לאו כולהו נשי ד"נ לידע שעל ידי סתירה בלבד היאסר ע"י שקינא לה במכתבו וכה"ג כתב בתשו' נא"ב סי' כ"ו והובא בפת"ש סי' קע"ו סוף ס"ק כ"א דהיכא דלאו דינא גמירי ואינה יודעת שעי"ז יגרשנה ל"ש חשש עג"ב ע"ש וה"נ בזה וגם כבר הביא רו"מ מדברי מהרי"ט שהובא בפת"ש ונעלמו דבריו מהגו"ב ואני תמה שלא הביאו מדברי נימוק"י שהבאתי וא"ל דאינה נאמנת דהאמע"ר דכבר כתב בתשו' מהר"מ מלובלין סי' פ"א בשם הג' ר"פ דהיכא דמהגלל שלא חטא ומתוך כך נתפס בדבריו מע"ר ואף דמהר"ם חולק הנה בתשו' רמ"א סי' ל' בשם מרדכי מבואר כהגאון ר"פ ע"ש וה"נ בנ"ד [ואח"ז העירני הרה"ח מו"ה אפרים בנימין מקאלימייע דהיא אינה נאמנת על הסתירה דהאמע"ר ול"ש לומר שמוכה תשובה שהרי לא הודית עד אחר חקירת הבעל אבל מלבד מ"ש מקודם הרי לפמ"ש בתשו' נא"ב סי' כ"ו וב"ח החדשות סי' פ"ד הודאתה מהני לאסור א"ע ויש לדון עפ"ד ברכ"י ח"מ סימן ל"ד אות ל"ג להשיג ע"ד רשב"ם וע"ע בב"י יו"ד סוף סימן קנ"ז בבדה"ב בשם תשו' גאונים ובבדה"ב סי' רכ"ח ד"ה כתב הריב"ש וגם מהמרדכי בשם ר"ש שהבאתי לעיל וכיון שהבעל מאמין לה בהסתירה א"א לחלק]:

והנה עוד יש מקום לצדד על פי דעת י"א שבהג"ה סי' קע"ח דביה"ז בזה הדר"נ אין הבעל יכול לומר שנאמן להעיד אבל כבר כתב הנו"ב דהיכא דהאשה מודית לכ"ע אין כופין אותו לשום עמה ובנוף ביאור דברי רמ"א יעוין גם בבו"ש כהר כהונה סי' ס"ז בתשו' בעל שמן רוקח ושם סי' ס"א בתשו' הג' ר"מ בנעט והמעיין שם ימצא דעל כל פנים בנ"ד שהאשה הודית שנתייחדה אחר הקינוי אין מקום לכופו לדור עמה וכ"כ מדברי הסמ"ק שהובא בפת"ש סקי"ז דאסורה לו ואין בידו לגרשה בע"כ והוא מעוגן עמה ע"ש ותבין וע"ע בתשו' רש"ל סי' ל"ג והובא גם בתשו' רמ"א סוף סימן י"ג שכתב להדיא דהיכא דהיא נתנה אצבע בין שיניה לכ"ע אין כופין אותו להיות עמה ומגדין אותו ע"ש שביאר בזה דברי תוס' נדרים והאחרונים לא הביאו מזה ולכן אף די"ל דנאמנת לומר שלא זינתה במיגו שלא נתייחדה כיון דהתשוב אינו נאמן לנגדה אם כי יש לפקפק בזה ויש לי אריכות דברים בתשו' א' וע' בב"מ א"ע שהעלה דגם בלא נודע היחוד אלא ע"פ ...זה דעת הר"ש שבמרדכי לאסור ומכ"ש בדאיכא ע"א פסול וכ"ה בתשו' מהר"ס זיסקינד סי' כ"ו ודעת מהרמ"ז כהמחמירים אך בס' נדרי זריזין לנדרים במד"ת פי"א נדפס תשו' גדולה וליצד להקל בכה"ג ואכמ"ל כיון דבנ"ד גם על ידי היחוד לבד נאסרה בצירוף הקינוי של הבעל ולכן לענ"ד ... האשה הודית שקראה מכתבו שקינא לה וכיון שנתייחדה הרי שאחד"א ואסורה לו (אך שאין לכופו להוציאה כיון דכל ד"ז ספיקא הוא וכמ"ש בפת"ש סקט"ו וסקל"ז בשם כמה אחרונים) אבל אם מכחשת שלא קראה מכתבו אז מותרת לבעלה:

ובהיותי בזה עלה בלבי ליישב מה שהקשו האחרונים על הטור שהביא בשם סמ"ג דלא לימא איניש וכו' דדלמא הלכה כר"י בר"י וכו' והא גמרא ערוכה היא. ונראה דהנה בירושלמי מייתי הא דאיתא נמי בש"ס דילן שאמרו לו א"כ אין לדבר סוף וא"ר יוסי דלא תסתתר ולא תיעבד איסור יחוד ותקנתא לרשיעא לא עבדינן ומסיק דאתיא כמ"ד מקנא לה על ידי אביה ואחיה דמותרת להתייחד עמהם ואפ"ה יפקידנה על ידי שיאמר שקינא לה בינו לבינה אם כן דעת ר"י בר"י דאין מקנין על ידי אביה ואחיה ואם כן לדידן דקיי"ל כהאם מבנה דמקנין על ידי אביה ואחיה שוב י"ל דאין לחוש לדעת ר"י בר"י ולכן הביא מהסמ"ג שפסק כן אף דס"ל גם כן דמקנין על ידי אביה. וא"ש:

והנלע"ד כתבתי.

סימן רל

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה ישראל פרנס נ"י מו"ץ דק' טארניפאל.

מכתבו הגיעני ובדבר המקוה שהעמידו קנה חלול בעומק האדמה מקום מולא המעין ובו נקבים רבים כמעשה רשת בכל צדדיו שבו נכנסים המים וכשנתמלא הקנה שופך למקוה ועתה נודע שהאומן יהודי חיבר אל שולי הקנה עשת ברזל ולא נודע אם אולי ראוי לקבל מים מהרשת ולמטה ופסול כמ"ש בש"ע ס"נ והאומן אומר שאין שם מקום ראוי לקבלה ורו"מ צידד דלשי' כמ"פ גם בכולו שאוב שבא דרך כלי למקוה רק פסול מדרבנן ובדרבנן עא"כ גם נגד חזקה כמ"ש הנו"ב חא"ע ועוד דהוי ס"ס שמא כולו שאוב מותר ושמא אינו שאוב כלל והיכא דספק אחד בדין גם נגד חזקה מהני דהחזקה לא תכריע הדין וא"ל דאיכא לברורי ז"א דהוי טרחא והוצאה. וגם א"א לברר ב' הספקות וגם ל"ש חז"א כלל דהאיסור יש לו הזה"ג שמתחלה ל"ה ראוי לקבל ול"ה כלי ות"א פקפק עליו דהוי כמלאכת ... רמיא כיון שלא ידע מקודם אם יש בזה חשש וגם כי הוא ע"ה וקל הדעת ורו"מ השיב דמ"מ לא נפסל לעדות ול"ה בכלל לא רמיא כיון שאומנתו בכך ועושה כן בכל פעם במעינות שבעיר ואומר ברי שאינו ראוי לקבל מים כלל וכיון דעשוי לשמש עם הקרקע דאינו מקב"ט לענין הסילונות וגם נעשה חיבור של עץ שיבואו המים למקוה דרך העץ ורק ספק שאובין אם כן יש לסמוך על העד שכת"ד באלתו:

והנה מ"ש דבדרבנן עא"כ נגד חזקה אם כי גם הפ"י בקו"א רפ"ק דגיטין העלה דע"א בזה עם החזקה ולכן בדרבנן נאמן וכ"ה בחידושי רע"א ליו"ד סי' ט"ו וכן העלה בתשו' ח"ל סוף סימן ס"ה דאפילו קרוב נאמן בכה"ג ודחה דברי הג' ר"ה ברודא שכתב להיפוך אבל בפ"י שבת ס"א כתב להחמיר גם בדרבנן ובפמ"ג מש"ז או"ח סי' ש"א סקט"ו תלי לה בפלוגתא אם סד"ר ואתחזיק איסורא מקילין אם כן תליא במחלוקת ראשונים וע' בתשו' ברכת יוסף חא"ע סי' ל"ד שהאריך בזה ליישב דעת הב"ש סי' ע"ו דאין עא"כ נגד חדר"ג די"ל דספק בעיא בש"כ איננו ספק כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ק"ד וב"ש סי' קנ"ה ועוד דלשי' כמה פוסקים גם בספק בעיא מחמירים נגד חזקה אם כן ליכא ספק להקל ורמז שבתשו' אחרת הוכיח מכמ"פ דס"ל כן ודבריו סובבים עמ"ש בסי' ע"ז שם יעו"ש באורך ועמ"ש בפתיחה לדע"ת אות ל"ג בזה מהירושלמי דגיטין ומדברי האשכול ועוד כמה ראשונים ובפרט בכה"ג שהספק אם אומר אמת בודאי מהני החזקה כדמוכח מהרא"ש פ"ד דכתובות שהביא הברכ"י שם וגם אני בחיבורי שם הבאתי כן מהמל"מ פ"ז משכירות והשע"מ סי' ל"ד יעו"ש בזה אבל מ"ש הברכ"י דהוי כהחסי"ד י"ל דהש"ך סי' ק"ד לא כ"כ רק היכא שהבעיא בדבר טבעיי אם פוגם או לא מה שאין כן בנ"ד שהספק בדין וע' מהרש"א חולין כ"ה ב' דגם בספק אם כדי מדתו הוי יין בספק שאובין אזלינן לקולא ע"ש:

וגם מ"ש רו"מ דבנ"ד איכא חזה"ג שהרי מתחלה ל"ה ראוי לקבל הנה לפמ"ש הריטב"א בקידושין והובא במל"מ פכ"ה מטו"מ דלא מוקמינן אחזקה אלא היכא דספק לא נגע כלל אבל היכא דודאי נגע הרי איתרע החזקה ולא מוקמינן אחזקת טהרה וע"ע בשעה"מ פ"ה מתרומות ואם כן ה"נ בנ"ד כיון שעשה בשוליו עשת ברזל הרי נשתנה ממה שהיה בתחלה ונולד ריעותא בחזה"ג וע"ע בתוס' כתובות כ"ג א' ד"ה תרווייהו וכו' ובפ"י גיטין כ"ח ואב"מ סי' כ"ז סקי"ח וגו"כ מ"ק יו"ד סי' ס"ה ומת"א הל' נדרים סי' י"ב ומהרי"ט ח"א סי' ט"ו וכ"א ובשניות חו"מ סי' כ' ובחידושיו על הרי"ף פ"ק דקידושין:

ובגוף הדין שכתב רו"מ להאמין להעד אף שהוא ע"ה וקל הדעת דלא גרע מאשה שדעתה קלה הנה באיסור שיש בו צד להסתפק באמת אין האשה נאמנת כמ"ש הרמ"א סי' קכ"ז ועמ"ש ביד אפרים סי' ל"ד ביאור הדבר דשמא תולית להקל מחמת איזו ספק וה"נ בנ"ד שאינו מבין כלל מהות ענין הקבלה בכ"ש שמא טועה בדמיונו ותולה להקל ועוד דהא קיי"ל דבאיסור שהוא לעולם יש להחמיר טפי כמ"ש התוס' ספ"ב דכתובות כ"ח ב' לענין ס"ט ברה"ר דבשדה בית הפרס החמירו לפי שהשדה לעולם בספק ולא הקילו אלא בספק שאירע במקרה וכ"ה בר"ש פי"ח דאהלות ולכאורה היה נראה ראיה להיפוך מהא דאיתא בשבת ל"ד א' בהא דא"ל לרשב"י איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי אמר איכא איניש דידע דאתחזיק הכא טהרה א"ל ההוא סבא כאן קילן בן זכאי תורמסי תרומה עביד איהו נמי הכי וע"ע בירושלמי פ"ט דשביעית וב"ר פ' וישלח הרי שסמך על עדות יחיד לטהר השדה אבל הנה ברש"י שם ד"ה והיה להו צערא להקופי שהיה אותו שוק שהספק בו מקום נועבר העיר לרבים והכהנים לא היו יכולים לכנוס שם מפני טומאה וכו' עכ"ל והוא תמוה למ"ל לרש"י ד"ז גם הא ס"ט ברה"ר טהור וע' בלי"ר על הירושלמי פ"ט דנזיר ה"ג אבל י"ל דקשיא ליה לרש"י איך סמך על עדותו של אותו סבא נגד חזקת טומאה שהוחזק בו אותו שוק ואף שהיה רק ספק טומאה הרי ס"ט ברה"י טמא ודאי כמ"ש התוס' שבועות י"ט ותוס' נזיר כ"ז א' ורא"ש פי"ב דפרה וע' מהריט"א פ"ה דבכורות מירושלמי סוף פ"ח דפסחים ועוד מכמ"ק באורך בזה ואף דהש"ש ש"ו פכ"ג הוכיח מהא דחולין ב' ומהא דפ"ה דטהרות דעא"נ בס"ט ברה"י י"ל דהיינו בדבר שהוא רק ספק באקראי ולא בדבר תמידיי לזה כתב רש"י שהיה מעבר לרבים ואם כן הוי ס"ט ברה"ר וכמ"ש הר"ש פ"ו דטהרות מ"ו דבמקום דשכיחי רבים אפילו בשעה שאין שם תלתא הוי רה"ר אלא דמ"מ בדבר שנוגע לטומאה תמידית גם ס"ט ברה"ר מחמירין מדרבנן אבל

שכ"ש

עכ"פ הוי רק חומרא מספק ובזה ע"א נאמן ולכן סמך על אותו סבא וא"ש. ולולא ד' רש"י יש לומר דר"ש ס"ל בנדה ג' דס"ט ברה"י הוי רק ס"ט ולכן האמין לסבא אלא דכהנים חששו לדעת רבנן ולכן סמך על הנס וע' תויה"כ ליומא ע"ה שתמה ולפמ"ש א"ש וע' ח"ס יו"ד סימן של"ז שדבריו צ"ע דנהי דר"ש ס"ל דהוי ספק מכל מקום מודה דספיקו להחמיר ולפמ"ש א"ש ועתוס' פסחים כ"א ב' בשם ירושלמי דר"ש כעס על מי שסמך עליו נגד רבים אלא דעכ"פ סמך בכה"ג על הנס ודו"ק:

ומלבד זה יש לומר דאותו סבא לא היה ע"ה מש"כ. בנ"ד ובתשו' מהר"ם מינץ סימן פ"ז כ' וז"ל אך מחמת שהדותא של ר"י לא מעלה ולא מוריד כי אין לסמוך כלל בכה"ג וכמ"פ אינשי דכוותיה אמרו עדות בכה"ג דהוי לגמרי נגד הדין והדת יש מכת שלא הבינו הדבר וטועים ויש שמדמין מלתא למלתא וכו' ובתשו' צ"ל סוף סימן ע"ה הוכיח מפ"ק דחולין דף ז' דשתם אדם אינו נאמן להעיד על מנהג ע"ש ואף דבנ"ד עדותו על מציאת הדבר מכל מקום כיון שהוא ע"ה אולי מפני דמיונו מעיד כן ולכן אף שהיה בידו למשות בלא שום קבלה כיש י"ל דאינו נאמן וע' סי' כ"א ס"ד בהג"ה בסופה. ובפרט דבנ"ד אחר בודאי במשך הזמן יתקלקל הצנור ויוציאוהו וסופו שיתברר ויוכל לבא להוצאת לעז על כל הנשים שטבלו בה במשך כמה שנים לכן אין לסמוך על עדותו וכה"ג כתב הרשב"א בחולין ט' בשם הר"י בטעם בדיקת סרכות ובתוס' יבמות כ"ו ע"א ד"ה מת וכו' דכשיטול הדבר להתגלות ש"ש סמפון ויהיה קידושי טעות חיישינן טפי לסמפון ועמ"ש בהיבורי נ"ד בדע"ת סימן מ"ה סק"ט וסי' נ"ה סקי"ז מכמ"ק בזה ואף דבמקום הפסד לדדתי שם להקל מכל מקום בנ"ד שהוא באיסור נדה ונוגע לרבים ואפשר לברר על ידי הוצאה וגמירי דלצור לא מיעני כדאיתא בירושלמי סופ"ג דגיטין והוא עד ע"ה וקל הדעת קשה בעיני להקל וא"ל דאם כן הוי כמלתא דעל"ג דז"א דאינו רושם כמש שיהי' אחר כמה שנים ושמא ימות בינתים וע' תשו' הריב"ש סוף סימן קנ"ה בזה ועובדא ידענא שהיה פה"ק בעת תיקון מדרגות להמקוה שהראיתי להאומן סדר עשייתן וצייתי לו אופן עשיית הגומות והעמיד אומן למקוה טרם בואי לשם ובבואי אמר שעשה הכל כפי צוואתי ואני לא סמכתי עליו וצויתי להוציאן ונתברר שמשאן בפסול ותקנתי הכל וניצולו רבים ממכשול בעזה"י ולכן לענ"ד לא יסמכו על עדותו ויוציאו את הקנה ואת כל ונוכחת:

והנלע"ד כתנכסי

(לסי' ל' בדעת סק"ה) **במ"ש** שם דגבי עולה א"א לבדוק כדאי' בחולין (דף י"א) אף דהש"ס דחי שם דפלי' לי' ובדוק כבר כ' בתשו' ב"א שם דדיחוי בעלמא הוא ע"ש גם י"ל דמדרבנן אסור דלמא פגע כדאי' בפסחים (דף פ"ה ע"א):

(שם בשו"ע דעת סע"ו) **ואם** הנקב ע"י חולי בפחות מכשיעור כשר כנ"ל ותיבות בכל גווני היא ט"ס:

(שם סע"ז) **כתב** לי רב א' ששמע בבירור בשם הגה"ל ר' שמואל מקאמינקא תלמוד הבעש"ט ז"ל דכמו שמוחו של תינוק רופס כ"ה גם בעוף ועד יב"ח הוא פתוח והורה כן למעשה וזהו כמו"ש בקו"א אות ה':

(לסי' ל"א בדעת סק"ה) **נשאלתי** מהרב מו"ה יוסף ארי' פרעגיר נ"י שו"ב דק' בריבק דליט"א בשהמח"ס מנחת יוסף במש"ש מהא דנדה (דף כ"ב) ותמה הרב הנ"ל מד' הב"י יו"ד סי' קנ"ד בשם הרשב"א דגם במלא אין להקל רק בכמה גוונים ולא בגוון א' וזהו להיפך והשבתי דלק"מ דהרי ד' הרדב"ז הם ע"ד רמב"ם והרי הרמב"ם חולק שם בעיקר הדין עם הרשב"א ופסק כרבא א"כ י"ל דמפרש דלא כהרשב"א ולכן מפרש הר"מ בפיהמ"ש גגונים לשון הולטים והרע"ב העתיק ב' הפירושים משום דלרבא באמת גגונים תנן ודלא כרשב"א אלא דמ"מ י"ל דגם בגוונים טהורה דלדינא לא פליג והרי גם להרשב"א לדקו דברי לדינא להקל בכמה גוונים אלא דלהרשב"א גם רבא מודה דגוונים תנן וד"ז מבואר מהרמב"ם ורע"ב דמפרשי למתני' גם בגגונים ובע"כ דס"ל דלרבא גגונים תנן ולא גוונים וכיון שדברי רדב"ז הם ע"ד רמב"ם א"ש דברינו:

(שם בדעת סוסק"ח) **במ"ש** בשם תר"א דעוף ובהמה אין טעמן שוה. ונשאלתי מהא דאי' בספרי וילקוט (פ' עקב) דאינו דומה טעם פרי שבהר לפרי שבעמקים וכן משבט לשבט וכן אין דומה טעם דג מעכו לאספמיא וכ"ה בב"ר ורש"י פ' בראשית א"כ אטו נימא דהוי מבשא"מ והשבתי דכבר הבאתי בסי' מ"ט סקט"ז בשם הפר"ת וגו"ב דדוקא בצירוף שינוי בשמא מהני שינוי קצת בטעם עש"ה ולכן לדקו דברי דדוקא בעוף ובהמה מהני שינוי קצת בטעמא משא"כ במה שהוא שוה בשמא וע"ע בסי' נ"ה ס"ק ס"ח מ"ש בזה:

(לסי' ל"ג בדעת סק"ב) **בדין** נימוס הלשון וכו' הנה מצאתי בכת"י מנכד ר"י החסיד וז"ל נוטל לחי התחתון כשרה פיר"ח נוטל לחי העליון טרפה יש חכמים אומרים על לחי של ראש לחי ממש אם ניטל לחי התחתון של פה ויכולה הבהמה לחיות ע"י הלעטה שמלעיטין אותה כשרה אפי' ניטל ערלת הגרון שקורין הוגלא כשרה אבל אם נתלשה הלשון או נחתכה שא"י לחיות טרפה נחתך החרטום שהוא הפה ויכולים להלעיטה ולהאכילה כשרה עכ"ל ול"ע:

(שם סק"ג) **בדע"ת** בדין ניטל שפה העליונה הראני חתני הרב הגדול מו"ה יעקב לנדא נ"י ראבד"ק טשארטקוב ראי' מש"ס דנזיר (דף כ"א ע"ב) ורש"י ד"ה ורמינהו וכו' דפה אין בו משום נטילת נשמה דאי חתוך לגיב בפתים לא מיית ומוכח דאין בזה חשש טריפות אבל יעוין בתוס' זבחים (דף ע"ז ע"ב) ד"ה הכא וכו' דגבי עוף ל"ש גיב בפתים ובמ"ש בדע"ת בדין חסר הלחי מברייתו הערוני מההה"ד סי' קע"ז והו"ה כלל נ"ד דין י' דמפירש ג"כ כן:

(שם בדעת סק"ד) **בדין** בהמה שחנקה בגרונה ע"י מאכל יעוין גם בשו"ת ב"ש חו"מ סי' ל"ג שפסק להקל אבל אם נקלף עי"ז חלק מהעור הפנימי אסור:

(שם בדעת סקכ"ג) **במ"ש** שם דבשניהם ל---ס יש בדיקה לושט מבחוץ נשאלתי מהרב מו"ה חיים שלמה נ"י מק' באריסלוב אם גם בנמצא ריעותא בפנים יש להקל בזה והבאתי מתשו' כ"ם שהבאתי בדע"ת סקנ"ב אך התם מיירי בהלבין החיצון נגד מקום הריעותא בלבד אבל בכולו לבן יש להקל טפי ומ"מ כיון דהרשב"א והטור לא התירו אלא משום דחבירו מגין א"כ בדאיכא ריעותא בפנימי אין להקל ע"פ סברת רש"ל דיחיד הוא והרב הנ"ל כתב לי שמצא בכת"י מאביו הרב ז"ל בשם הגה"ק ר' שמעלקא מנ"ש זל"ל שאמר פ"ה לתלמידיו כי מי שאינו מכוין בברכת אהבה רבה ואתה חונן לא יוכל לחדש ביום זה דבר אמת ואמר א' מתלמידיו שהוא לא אמרם היום בכונה ותידש דבר

אמת ליישב קו' התוס' חולין (דף כ"ח) איך מכשה"ל ניקב זה בלא"ז בפנימי הא א"כ לושט מבחוץ והוא תי' דלשי' הטור דבשניהם לבנים כשר הא בכה"ג יש בדיקה לושט מבחוץ והשיב הגאון דכל טעם הטור משום דהפנימי מגין ובכה"ג דניקב פנימי טרפה וזה כדברי:

(שם סקנ"ב) **בדין** מכה בצואר בא מעשה לידי שנמצא בהמכה מיני מאכל שבלת וקש ותבן ואח"ז ראו שהמכה נמשכת והולכת עד מקום הפה בסוף מקום השינים ושם הי' נקב מן הפה לתוך המכה ונתברר כי דרך שם נכנס המאכל מן הפה לתוך המכה שבצד הצואר וא"כ אין חשש כלל ולכן אם אירע שנמצא מאכל בהמכה יש לחפש ולבדוק אם אולי הוא בכה"ג וכשר:

(סי' ל"ה בדעת סק"א) **בדין** נקב שאינו מוציא רוח. ע"ע בהגהת רש"ש לסוכה (דף ל"ו ע"א) שכ' דנקב שאינו נראה כלל אינו אוסר וע"ע שפת אמת שבב"א סי' ל"ט סקכ"ה מ"ש בשם רשב"ן בזה. ובמ"ש בדע"ת שם דהריאה מגבב על הלב הראוני בבדיקת הר"ן שעל מהרי"ו דיני בדיקת הריאה סי' ה' ס"ח שכתב דאי לאו נפיחת הריאה הי' הלב נותן חמימות בריאה עד שא"י להתקיים וא"כ הוי טרפות מצד עצמו:

(שם סק"י) **במ"ש** בדע"ת בד' הט"ז או"ח סי' תקנ"א סק"ו. הנה מצאתי באלפסי זוטא להרמ"ע פ"ח דברכות בפסקא דמי שאכל ושכח ולא בירך וכו' שכ' דלהחמיר כדעת ב"ש מזכירין לשבת ור"ט שסיכן א"ע משום דהטיי' קולא היא וע"ש עוד בזה וג"ז צ"ע מהירושלמי שהבאתי וע' פ"ו דדמאי מ"ו ונמצא ב"ה הי' נוהגין כדברי ב"ש והעירני נכדי הרב הגדול מוה' אברהם יקיר נ"י מדברי ב"י או"ח סי' כ"ה שכ' דכיון דאידחיא לה סברת בני מערבא למה נעשה לה רמז שנראה דסובר דלא אידחיא לגמרי ומהתוס' ע"ז (דף ל"ו ע"א) ד"ה אסר וכו'. ובמ"ש בדע"ת דכיון דיתרת חי לא מקרי ריעותא נשאלתי מהרב השו"ב מבריסק דא"כ להסוברים דבעלה על הנקב קרום מהני"כ חי יב"ח אמאי נחשב סרכא לריעותא והשבתי דלא"ה דחי רק יב"ח וא"כ מתנונה והולכת אבל יתרת חי בבריאות כמה שנים ועמש"ל בפתיחה אות כ' ואות ל':

(שם סק"א) **במש"ש** אם כל אונא נחשבת ליתרת. יש להעיר עוד מרש"י עירובין (דף ל"ה ע"ב) בד"ה י"ג כבר וכו' ובכל חד אמרי האי למלוה וכו' וע"ע פכ"ה דכלים מ"ד ובפי' הרא"ש דבטומאת משקין דרבנן מקילין שיהי' שניהם הרובע וחצי הרובע אחורים זל"ז ע"ש:

(שם סק"פ) **מש"ש** בענין ביטול מנהג ע"ע בתוס' שבת (דף כ"ג ע"א) ד"ה ש"מ וכו' במ"ש דאין לשנות המנהג ובס' אילת אהבים שם מ"ש בביאור דבריהם דמוכח ג"כ להקל וע"ע בפר"ח או"ח סוס"י תל"ו בדין הבליסי וע' רשב"א חולין (דף י"ח ע"ב) מ"ש דמספק אין תולין בטעות וע"ע בעקרי הד"ט יו"ד סי' א' אות י"ג ובד"ח לקמן סי' ל"ט אות כ"ה בשם תשו' רשב"א:

(שם ס"ק קט"ז) **בענין** שיעור אגודל מצאתי בפסקי ר"מ רקנטי סי' שכ"ט שכתב ג"כ דמדת אגודל באמצעותו דמסתמא לא באו חז"ל לסתום אלא לפרש ע"ש וע' במשנה אחרונה פי"ז דכלים מ"ח ומי"ב מ"ש בזה ובקו"א אות ע"ז הבאתי מכמ"ק בזה וגם בשיעור צענטימעטער ואח"ז שמעתי דלפי מדת האומנים עולה כל אגודל שני צ"מ עם ששים חלקי מאה שבצענטימעטער וכל אמה שהיא 24 אגודל עולה ששים צ"מ וע"ע בענין השיעורים בתשו' מעיל צדקה סי' כ"ז ובעקרי הד"ט יו"ד סי' כ"ב אות א' ויוס"ד ליו"ד סי' ש"ל ס"ד:

(סי' ל"ו בדעת סק"ז) **בדין** נגלד מקצתו אם מצטרף לתרל"ר הגיעני העתק תשו' בכת"י מהגאון בעל ש"ע התניא שכתב וז"ל ומדי דברי אזכיר בנגלד מקצתו אין זו ריעותא גמורה לענין תר"ל כגון בסרכא תלוי' יוצאת משם או בסרכא עוברת ע"י מו"מ בנסרכה למקום שאין הנקב פוסל בו ודלא כש"ת ותב"ש עכ"ל ואח"ז ראיתי שנדפס תשו' זו בס' שירי דוד בסופו וכמה רב גוברי' וכן נדפס בשו"ת דב"מ מ"ת סי' ק"ז בשם הגאון מליסא וזהו דלא כשו"ת שאילת שלום מ"ת סי' כ"ו שדחה דברי המ"ח ועמש"ל סק"ג ולקמן סקל"ד:

(שם סקכ"ב) **במ"ש** דבסרכא לדופן או לשומן יש להקל גם בקליפה בדא"א לבדוק בפושרין ע"י שנקרע במשמוש יד הטבח שוב בא לידי העתק מתשו' הרב בעל ש"ע התניא ז"ל ונדפס ג"כ בסו"ס שירי דוד שפסק להדיא כן ובדין אם נפח הריאה אחר מיעוך וקליפת הסרכא לשומן הלב והי' שלם למראית עין ומשמש בחוזק

נחוזק ובלבן אח"כ גם להלאה ממקום הסרכא בלבן במקום שדחק ומשמש להגביה מקום הסמוך שהי' שם כיון שמבלבן גם להלאה יש להקל מחשש הלבון שתחת הסרכא כמש"ל סק"ט כעין זה וכן כ' לי ח"א בשם הגאון ר' **יצחק אלחנן** ז"ל אבד"ק **קאוונא** שפסק כן:

(שם סקנ"ב) **במש"ש** בדין עור שי"ב קוצים נגד נסבר הגלע הנה בא לידי העתק מתשו' הרב התניא ז"ל ומבואר שם דגם אם העור יש בו גידין ותחתיו נגלד וכנגדו נסבר הגלע יש להקל וצ"ל דהיינו בדליכא עוקץ במקום השבירה:

(סי' ל"ט סקי"ט) **משש"ש** מדברי הב"ח ס"ה. הראוני בב"א בקוה"ר לסי' ל"ט אות ה' שדחה ד' הב"ח דבעברה ע"י מו"מ גם בסרכא רחבה מהני הגחת רוק:

(שם סקע"ג) **במ"ש** לגדד בה"מ בנפחת קלת עור האונא אם לפי ראות עיני השו"ב יש לתלות שהוא מקום פילולין שכתי וראיתי שיש מקום לטעות בזה וא"א למסור ד"ז לשו"ב וחלילה להקל בשום אופן רק היכי דיש הוכחה שאין עור העליון עור הריאה ומבפנים העור חלק וסובב מפילול לפילול וא"א לגייר ד"ז בכתב:

(שם ס"ק ק"ה) **בדין** ב"ב ותחתיו מזיע דס שרמזתי לתשו' הרב התניא ועתה נדפסה בסו"ס שירי דוד ומיקל גם בבשר בלוי אם נראה שורייקי סומקי בעור הריאה:

(סי' מ"א בדע"ת סקי"ד) **שהבאתי** בשם ח"א שהקשה בהא דאמרי כלאים שיתבטל הפשתן בשאר מינים והיינו לשי' אבן עזרא פ' תצוה בשם מפרשים דתולעת שני משי או קרמיזי וא"כ קשה דהו"ל להרבות מין זה אבל לדעת רש"י שם ורמב"ם פ"ח מכהמ"ק הי"ג ותוס' יבמות (ד' ע"ב) ור"ש פי"א דנגעים מ"ו גם שאר מינים היו של למר אלא שלבעוה:

(סי' מ"ג ס"ט) **הבאתי** דעת הט"ז דאם הבשר סביבו שלם כשר ומלאתי בכת"י מנכד ר"י החסיד וז"ל מעשה אירע במגלגא שהי' בטחול כמו חרין עמוק שלא נשתייר בו כעד"ז והתירו הכל לבד מריעב"ן שהי' אוסרה ורבינו יב"א התירה שאין זה חשוב חסרון ולא נקב כיון שהקרום הי' שלם עכ"ל:

(סי' מ"ד סק"ב) **אעתיק** מ"ש בתשו' להרב וכו' מו"ה **יוסף ארי' פרעגיר** שו"ב דק' **בריסק** נ"י.

מכתבו הגיעני ומה שהקשה עמ"ש בדע"ת סי' מ"ד סק"ב דבנחסר הלובן מתולדה אף שנשאר הבשר כשר מהא דכתבו התב"ש ושפ"ד סי' מ"ג סק"ב דגם בניטל הסומכים ונשאר הקולשי' טרפה ואף די"ל דשא"ה דכיון דלא ניטל לגמרי כאיב לה משא"כ דמתולדה כשר גם בלא נשאר כפול והוי כמו שאינה דקים להו לחז"ל כן א"כ י"ל דה"ה בחסר כל הלובן מתולדה אבל מ"מ יש לפקפק בזה דאולי דוקא בהקטינה קי"ל לחז"ל משא"כ בחסר לגמרי מתולדה עכת"ד. הנה מלבד מה שיש לגדד דגם התב"ש לא החמיר בטחול אלא בנחתך וניטל ביד ולא בנחסר מתולדה שהרי ז"ל התב"ש שם אות ג' כיון שלא ניטל עם הקולשא קשה לה מקום הנטילה וטרפה וכו' עכ"ל הרי דטעמו משום שקשה לה מקום הנטילה משא"כ בחסר מברייתו ואם היינו אומרים דיתר כחסר דמי אפי' אם רק מקומו כחסר כשר בשני טחולין הדבוקים בכל סומכי' אלא דכיון דבטחול אין לנו סימן לידע אם מברייתו או לא כדאי' גבי כליות לכן כתב התב"ש אבל בכליות י"ל כמ"ש ותדע שהרי דעת קצת פוסקים דאפי' בלקתה בכל הלובן לבד כשר משא"כ בטחול ועוד שהרי בב"ח פסק בשני טחולין דבוקים זב"ז בסומכי' טרפה אפי' בה"מ וכדעת הרמב"ן דכנטיל הוא ומקומו דמי ובכליות פסק להדיא ברש"י מ"ד דגם בדבוקים זב"ז בחרין כשר אפי' בלא הפ"מ וכ"פ הפר"ח וגם לשי' מש"ז רש"י הנ"ל שהניח ד"ז בל"ע לשי' הרמב"ן מ"מ מבואר מלשונו שם דלי נימא דכחסר מתולדה גם אם היינו אומרים דכחסר מקום החרין לבד הדבוקים יחד כשר לכ"ע ובפרט שמדברי רמ"א שלא הגיה כן בסי' מ"ד נראה בעליל כדעת הב"ח ודלא כהמש"ז ולפלא שלא הזכיר המש"ז שם מדברי הב"ח ופר"ח כלל וא"כ לדקו דברי להקל בחסר הלובן לבד מתולדה וגם בלא"ה כיון דקים להו לחז"ל דשיעורה כפול וטובה אפי' חסר מעט מהשיעור כמאן דליתא כלל דמי וכל מדת חז"ל כן הוא כדאי' בר"ה (דף י"ג) א"כ גם בחסר כל הלובן מתולדה כשר. אגב אכתוב מה שמלאתי בכת"י לנכד ר"י החסיד וז"ל מעשה שהי' חרין הכוליא ריק בלא דם ובלא מוגלא והכשירוהו כיון שאין אנו רואים אלא נקב והלך אחר רוב בהמות דכשרות וכו' וכיון דלא חזינן מוגלא אין להוסיף על הטרפות עכ"ל:

(שם סק"ו) **מזה** שהבאתי שם מהכנה"ג דגם בדאיכא בספק אחד ס"ס לאיסורא יש לצרף לס"ס וכ"ה בדע"ת סי' מ"ה סק"ח וסי' מ"ו סק"ז וסי' מ"ט סק"ז נשאלתי מהרב וכו' מו"ה בערים ווינטער נ"י מתאמקיוב דהא קי"ל דאם ספק א' אינו מלוי אינו מלטרף לס"ס והשבתי כי בדע"ת סי' נ"ג סקכ"ב הארכתי בזה והבאתי מקילים גם בכה"ג אבל גם בלא"ה י"ל דספק פלוגתא עדיף דאף שיש ב' ספיקות לאיסורא מ"מ הרי לפנינו דעת המקילים כמ"ש כה"ג בתה"ד שבש"ך סוס"י ל"ז דספק דפלוגתא עדיף וכ"ה במנ"י במחודשים סק"ב ובמש"ז סי' נ"ז סוסקי"ד לענין נודע ספק א' תחלה כה"ג ובזה י"ל מ"ש הרב הנ"ל מדברי ת"ה א"ח סי' תמ"ז סוסקכ"ה דבכה"ג לא מקרי ס"ס וגם במש"ז סי' נ"ה סוסק"ח ולפמ"ש א"ש ואף דהתם ספק א' שמא לונן אינו מתוין מ"מ זהו כספק במעשה כמ"ש כה"ג במל"מ פ"ז מסכירות והובא בדע"ת בפתיחה לה"ס אות ל"ג לענין אם החזקה מכריע הדין ע"ש. אך לפ"ז יש לפקפק כמ"ש סי' מ"ה סק"ח ועוד באיזו מקומות להקל עפ"ד כנה"ג ושפ"ד גם בס"ס בלא פלוגתא דרבותא ומה שתמה מהא דסי' נ"ה בנסבר הצלע דמתירין כרש"י אף דיש ס"ס משום דאיכא רוב לגדיס לאיסור בספק ב' כמ"ש במש"ז סי' נ"ה סק"ח ול"ש בפתיחה לט"ע אות כ"ה מלבד די"ל דהתם משום חסרון בקיאות מחמירים עפי שהרי גם בדרבנן מחמירי' בכמ"ק משום שא"א בקיאין ובפרט שהרי בדע"ת סי' נ"ה סקמ"ג הבאתי בשם הפר"ת ושאר מהברים להקל בהפ"מ שם מטעמא דס"ס:

(שם סק"י) **הבאתי** ד' המג"ש ופסקתי דחשב"פ בלא רקבון כשר בכוליא ונשאלתי מהרב בעל מנחי"ם דהלא דעת הרבה אחרונים כדעת או"ה ובדע"ת סקי"ד פסקתי כדעת תוי"ק והשבתי די"ל דאו"ה מיירי בניכר החסרון מבחוץ א"נ דע"י חולי היינו בדאיכא רקבון וכדומה ובזה מודה המג"ש דאסור וכן בסקי"א היינו בניכר החסרון מבחין ואחרי שבשו"ת טעו"ד מ"ת סי' קמ"ה ברמזתי בחיבורי שם האריך בראיות להקל גם במכה בפנים ואף שמ"ש שם בשם פר"ח ומנ"י ופמ"ג הוא טעות דהם מיירו רק בטחול ולא בכוליא מ"מ כיון שהטעו"ז דעתו להקל לגמרי וליחד דאם אין המוגלא מתאסף יחד ג"כ יש להקל אלא שלא החליט למעשה ומ"מ הוכיח שדעת רש"י להקל ע"ש לכן הסכמתי עכ"פ כדעת המג"ש דרב גוברי' להכריע ולחלק בין חסרון ריקן ובין מכה וליחה:

(שם סקי"א) **במ"ש** דבספק אם מ"ז אם עכורין דמי לספק כסדרן דשמא אין כאן ריעותא כלל ותמה בעל מנחיו"ם הנ"ל דגם מ"ז כיון דנשתנה עכ"פ בשר הכוליא מקרי ריעותא כמו בועה בריאה דמצטרף לתרל"ר והביא מהד"ק סק"ד וסק"ז שהחמיר בזה דחז"כ איתרע וכ"ה בטעו"ד מ"ק סי' ע"ו והנה יעוין בדע"ת סי' ל"ט סקכ"ז בשם הר"ש בן הרשב"ץ ותב"ש דגם ספק תלוי' או דבוקה אף דתלוי' מצטרף לתרל"ר מ"מ הוי כספק אין כאן ריעותא כלל והבאתי מהד"ק שהחמיר ולא מהנ"ל לכן הד"ק לשיטתו מחמיר גם כאן ולדידן י"ל דמ"ז אינו ריעותא כלל. ומ"ש עמ"ש דגם במראה געהל כן היא היינו עפמ"ש בסקט"ז דגעהל אינו דומה לכרכומי אבל בכ"ז לא הקלתי בספק א' לבד רק בצירוף שיש קרקע בועה שלם דלשי' ריב"ע שהובא בסק"ה יש להקל והוי ס"ס והתב"ש לא החמיר במ"ז רק בלא ה"מ ובנ"ד בצירוף שיש הפסק בין המים שהם געהל ובין הלובן לכן הסכמתי עם הרב המיקל בתשו' חבל"א שם:

(שם אות כ"ד) **במש"ש** דהוי ס"ע עפ"ד הראב"ד ואו"ה ותמה הרב הנ"ל שהרי היא דעת יחיד נגד כל הפוסקים ולא הובא דעתם בש"ע. יעוין בדע"ת סי' ל"ח סק"ב וימלא טעמי ונימוקי. ומ"ש שלא הובא דיעה זו בש"ע הלא ביארתי שם שהב"י לא ראה ד' הא"ז וכיון שלדעתו כל הראשונים נחלקו על ר"ת לכן לא הביא דעת הראב"ד ור"ת אבל לפמ"ש הא"ז גדחה הראי' מבה"ג ועוד כמ"פ נגד ד' ר"ת וכבר כ' בתשו' גו"ב מה"ק תא"ע סי' מ"ז וז"ל הנה על מ"ש בשלשה עמודי עולם פסקו אפי' בשל תורה כרבי השיב מעל' כיון שהב"י לא הביא דעת החולקים וכו' וכן הד"מ וכו' ואני אומר התשובה גנובה הוא וכו' וכי ע"פ הכרעת הב"י וד"מ נשים שלשה תמורי עולם כלא וכו' עכ"ל וע' שאילת יעב"ץ ח"ב סוס"י כ' כענין זה ועמש"ל סי' מ"ב סק"ד בשם מחב"ר בענין צירוף ד' המקילים בחסרה המרה אף שלא הובא בש"ע ולכן כיון שכן נראה גם דעת או"ה חזי לענ"ד לצרף עכ"פ לספק ובפרט בכוליא שאין לטריפות שינוי מראה שרש בש"ס כמ"ש רש"ל ותוי"ק שהדעת נוטה להקל פשיטא דיש לצרף דיעות הנ"ל לומר דהוי רק

ב"ע. ומ"ג רו"מ מדברי הה"י שהבאתי סוסקכ"ז י"ל דהתב הבהרת נהפשט נרובה:

(ש"י אות כ"ו) **בדין** ירוק גרין עיקר טעמי לסמוך ע"ד הטור והו"ה ורש"ל וב"ח וש"ך ותפל"מ וחנ"ש ופריסה וכ"פ בינג"י כלל פ"ע אות כ' בשם מהר"ש וכ"פ החכ"א אלא שכתבתי הל"ל דש"ל דנהפשט המראה מן הבשר ואם יש לפקפק בהך טעמא כדאי הם לסמוך עליהם בטריפות שאין לו שרש בש"ס:

(שם אות כ"ז) **במ"ש** דהאינו שחור כדיו יש להקל כהשמ"ח סי' ל"ח ותמה הרב הנ"ל שהרי השמ"ח סי' מ"ג סק"ד החמיר בכל שינוי מראה ולק"מ שהרי כל האחרונים חלקו על התב"ש בזה וס"ל דבשאר אברים אין שינוי מראה פוסל ועמ"ש בדע"ת סי' מ"ג סק"ח בזה. וגם בדין דאינו שחור כדיו יע"ש ומ"ש רו"מ מדברי פר"ח סקי"ז שכתב שהי' נוטה לשחור לא כן הוא דה"ס כתב בזה"ל ולפעמים אותו קרום שחור נוטה לדיותא וכו' ונכ"ל וגם י"ל דהפר"ח לא ס"ל כהתב"ש סי' ל"ח הנ"ל נושא"כ לדידן דקיי"ל כהתב"ש:

ומ"ש עמ"ש בנידון האהל יוסף דאיכא ס"ס שמא אינו כדיו ושמא לא הגיע דבספק ב' האיכא דעת הט"ז להטריף ואיכא ס"ס לאיסורא כבר כ' בשפ"ד סי' זה סק"ח בשם כנה"ג להקל בכה"ג ובפרט דנגד ד' הט"ז רוב אחרונים מקילים וגם מ"ש עמ"ש דאיכא ס"ס שמא רק על הקרום ושמא לא הגיע ללובן דהוי ס"ס מש"א וגם אינו מתהפך הנה כיון דלשי' פר"ח הקרום אינו בכלל הכוליא כלל יש להתחיל הספק שמא לא התחיל ריעותא כלל ושני בש"ס מש"א כמ"ש בדע"ת סי' ל"א סק"כ ולענין מתהפך מבואר כן בש"ך דיני ס"ס ובפרט שכבר כתבתי דבטרפות שינוי מראה שאין לו שרש בש"ס נטיתי קו להקל. ורו"מ כתב שבגוף התשו' הה"י שם מבואר דשם נהגו להקל בבלק וחזרו למראיתן ומעשים בכ"י לפנינו ויש עוד ספק שמא חוזר למראיתו ע"י שלוקה אי תניא תניא ואין בידי ספר הנ"ל:

(סי' מ"ה אות ג') **שוב** בא לידי תשו' בכת"י מהגאון רע"א ז"ל שביאר ג"כ כל ענין הבלחופית כפי דברי ושיש שם קלת כעין נקב קטן שלא ניכר לעין וגם אינו מעל"ע והח"ז כתב לי רב א' שבדק כמה עגלים בריאים והפך הכים ומלא שם נקב נראה לעין שיולא מהכים בראשו אל הגיד ואם תתכו בקלה תחתון של הגיד יצאו המים שבכים דרך הגיד בקילוח וגם בדק בבהמות גדולי' וגם בהם הי' גיד יולא מהכים אלא שהוא קטן הרבה מכפי שהוא בעגלים ובקלת בהמות נתקרם על הגיד קרום ואינו נראה כ"כ וכשקולפין הקרום נמתח כמו שהוא בעגלים רק שאינו צריך כ"כ ובקלת בהמות הוא נסבך בכים וגם בקלת עגלים אינו צריך כ"כ וגם בדק בבהמה גדולה ומלא בם ג"כ נקב הנראה יולא מהכים להגיד ומזה נראה שהוא נקב בתולדה מטבע ולפ"ז י"ל דבניקב הגיד הנ"ל טרפה ודלא כהחכל"א שהרי אין הגיד כלה בבהמה גדולה אלא מתכווץ ומתקטן ואולי בטבע נמתח ע"ג הכים עכת"ד:

(שם סק"ד) **במ"ש** הד"ק והנחתיו בצ"ע והרב בעל מנחיו"ס הנ"ל הביא מתו"ת הו"כ שרמזתי לעיל סק"ג שכ' להלק דבנועים יש כח הדוחה לחוץ משא"כ במ"ר הנה לא נעלבי כתבתי דבמקום הדבוק יש להקל דכבר הבאתי בסק"ג בשם הכו"פ שכ"כ וא"כ מוכח דלא כהד"ק:

(שם סק"ט) **בדין** דבר שיוכל להתברר ע' בהוספת לקו"א הנדפס אות ל"ג וע"ע בג"פ לא"ע סי' קכ"ט ס"ק קי"ג בשם פ"מ מתשו' הרשב"א סי' אלף רע"ז בזה וע' תשו' הח"ל סוס"י קל"ה ממשנה דטהרות בזה:

(סי' מ"ו במי הדעת אות ב') **יש** ט"ס וכל"ל או להיפוך כנגד מקום הבשר ול"ה סותם כל"ל ותיבת או בין תיבת להיפוך ובין תיבת כנגד לריך למחקו:

(שם אות ז') **במ"ש** בשם תשו' רד"ק הוא ט"ס ול"ל רד"ך ובקו"א אות נ"ב הבאתי גם מתשו' מהרי"ק כן והב"י לא ראה דבריהם ושאלתי מהרב בעל מנחיו"ס נ"י מהא דמבואר בתה"א בית ב' ש"ג דברים מעיא באמתא אינו סותם והוא רק ספק והשבתי דלק"מ דהרשב"א לשיטתו שהכריע כהרמב"ם דרים מעיא הוא בתחלת יציאתו מהקיבה כמ"ש הה"מ וב"י סי' מ"ד בשמו וא"כ הוי חלב ודאי וכן מ"ש הרמב"ם דכרס שניקב אין חלב סותמו הוא משום דלא שמיע לי' דעת ר' יואל שמתירו והב"י בהעתיקו בש"ע משום דהוא סובר דבני בבל רק ממנהגא אסרו חלב

דאיתרא כמ"ש בב"י סי' ס"ד וכן הראוני בב"י או"ח סי' כ"ע שכ"כ וע' תשו' הש"ך ח"ד טור א' סוס"י מ"ח שהחמיר ג"כ ולא ידע ג"כ מדברי מהרי"ק ורד"ך שהבאתי וגם י"ל דבחלב הכרס לדידן העיקר כהר"א ולא כר"י ואינו ספק שקול ולא מנטרף לס"ס וגם השעה"פ מודה בזה ובזה א"ש דברי פר"ח שפסק כהשעה"פ ובסי' ס"ד פסק בעלמו דחלב הכרס אינו סותם. ובמ"ש בדע"ת דלכן טוב להחמיר משמע חומרא בעלמא ע' בהוספות לקו"א אות ל"ה מ"ש בזה וע"ע בב"י סי' ס"ד בשם רי"ן הביב דלכן ורש"י פסק להחמיר משמע רק חומרא בעלמא וכ"ה בתשו' ב"ח החדשות סי' כ"ז מדכתב רמ"א יש להחמיר הוי רק חומרא בעלמא ויש להעיר מעירובין (דף מ"ג ע"א) שרלו להחמיר וכו' איסורא הוא וע"ש בתוס' ד"ה הלי רלו וכו' וי"ל למעיין ורו"מ הביא גם מתשו' חו"י סי' קפ"ה והלק"ע סי' רל"ז בח"א שכ"כ ועמש"ל לסי' מ"ד סק"ו בזה במה שהבאתי כאן מהשפ"ד סי' מ"ד סק"ח. וצ"ע:

(שם אות ח') **במש"ש** דבאיכא ע"ד ספק הוי ס"ס כתב לי רב א' דבש"ע דפוס מנטובא נדפס הג"ה בשם גו"א שהי' בימי הרמ"ז וז"ל והמגיה הלוי התיר בהפ"מ עכ"ל הרי דגם בזמן אחר התיר בהפ"מ אבל אנו אין לנו אלא דברי הרמ"א וח"ו להקל אלא דעכ"פ הוי רק נוספק:

(שם אות י') **במש"ש** דיוכל הרב דמתא לשנות המנהג עמש"ל סי' ל"ה סק"פ ותבין:

(שם אות ט"ז) **במש"ש** ראי' דהו"ל למיחשבי' וכו' עמש"ל סקכ"ג דיש לדחות גם י"ל דכל טעמא דאסור בעוף משום דניקב המעי וגם בבהמה טרפה בניקב המעי וכה"ג כתבו התוס' בחולין (דף ע"ו ע"ב) ד"ה איפסק וכו' ומ"מ כיון שהבאתי מכמה אחרונים דלא ס"ל כן:

(שם סקכ"ב) **במש"ש** מהש"ך דאין ראי' מהכרעת הטור ורי"ו כהרא"ש מלאתי במל"מ פט"ו ממלוה ה"א בשם אחרונים להיפוך:

(שם סקכ"ז) **במש"ש** בשם זל"א הספרדי חסר ביטה שלימה וכל"ל מה שאין כן אם הבועה מבחוץ דאז אפשר לעשות איזה בדיקה שלה תחלה עכ"ל הרי שחילק ג"כ בין אם הבועה מבחוץ או מבפנים כנ"ל אבל מ"ש בסי' שנ"ת דאם הבועה מבחוץ א"ל לעשות בדיקת רמ"א כלל קשה לסמוך ע"ז דלפעמים גם בכה"ג בולט גם מבפנים וסותם הליחה:

(שם סקל"ב) **במ"ש** מהתב"ש סוס"י ל"ז נשאלתי מהרב בעל מנחיו"ס נ"י דהא בתב"ש שם כ' דבריאה שכיחי בועות ע"ג בשר בריא משא"כ בשאר אברים ויפה העיר ועמ"ש בהוספות לקו"א אות ל"ו ואות ל"ח ועמש"ל סקל"ג:

(שם סקל"ז) **במ"ש** בדין בשר בלוי שע"ג הבועות שבאם עובר בקליפה יש להקל נשאלתי מהרב בעל מנחיו"ס הנ"ל שזה סותר למ"ש במי הדעת אות כ"ו ובדע"ת סקכ"ח דאם יש ב"ב ע"ג הבועות יש לחוש שהבועות הם קרום מחמ"כ והוא עפמ"ש בדע"ת סק"ל ושם כתבתי ובפרט אם נקלף בקישוי ומשמע דגם בנקלף בקלות יש חשש קרים מחמ"כ והשבתי דאין כאן סתירה כלל דבסק"ל מיירי שיש ב"ב ע"ג המעי עלמה לענין אם הקליפה מעכב שיסאר שלם ויפה תחתי' לזה כתבתי די"ל דגם אם בריאה אין מעכב הבדיקה מ"מ בשאר אברים דלא שכיח ליחות לכ"ע מעכב ולכן אם נקרא המעי בשעת קליפה יש להחמיר ובסקכ"ו במי הדעת ובדע"ת סקכ"ח מיירי שיש ב"ב ע"ג הבועות ואינו עובר בקליפה קלה א"כ קולפין בסכין ותולשין בלפורן ע"י דביקותו בהבועה לכן יש לאסור הגם שנשאר שלם בלא נקב אע"ג דבריאה יש מקילים בזה אם נשאר בועה תחת הב"ב מ"מ הכא גרע ולזה רמזתי למ"ש בסק"ל דבשאר אברים גרע מבריאה ובסקל"ז מיירי שעבר הב"ב בקליפה בנחת בקינות היד ואין דביקות להב"ב בעור הבועה כלל אז יש להקל ואין כאן אלא קיצור לשון:

(סי' מ"ז אות ב') **אעתיק** מ"ש בתשו' להרב בעל מנחיו"ס נ"י. מ"ש דאף דהרשב"ש מיקל מ"מ הרי מיירי ביולא מאמלעיתו ואף די"ל דאמלעיתו לאו דוקא מ"מ מנ"ל להקל והביא ממהרמ"ם חולין (דף כ"ח) שכ' דאולי בעי לירוף שניהם כאחד שיולא מאמלעיתו וסתום בראשו. הנה המהרמ"ם לא ראה ד' הראב"ן עלמו ושאר פוסקים שהבאתי וכבר הוכחתי מהראב"ן דמפרש כנגדן בעוף על המעים המלוים שם הנקראים שניא דיבי בעוף וכ"ה בדמש"א והם סמוך לסופן וכיון דהרשב"ש סמיכתו ע"ד הראב"ן

הראב״ן בעכנ״ל דאמלעיתו לאו דוקא. ומ״ש בשם נידה לדרך מאמר ב׳ כלל א׳ ספ״ח בכ׳ דאם יולא מהדקין שמונחים בעיגול מעי יתר באורך אלבע כשרה דאינו יתיר רק כמו אלבע היד עכ״ל הרי הרשב״ש כתב דהא דנקטו הפוסקים ברוחב אלבע לאו דוקא א״כ גם בדעת נר״ל י״ל כן ובתשו׳ רדב״ז שהבאתי איתא בזה״ל מעשה אירע וכו׳ באחד ששחט כבש ונמלא בו בהדרא דכנתא עוף א׳ יולא משפת הדרא דכנתא ארוך לאמה ויותר ורחבו כשיעור אלבע ואלי וכו׳ הרי דנקט שהי׳ יולא משפת ההדרא דכנתא ולא מאמלעותו ואפ״ה הוקל וכתב שם דמ״ש לחלק בין כשוא כאלבע להיכא שהיא שיעור אמה ל״כ כלל חדא שיש בידי תשו׳ הרא״ש כת״י וגם ספר או״ה שחיבר הרא״ש ובכולהו כתיב פחות או יתר ותו דכיון וכו׳ אין לנו אלא הטרפות שמנו חז״ל מה לי ארוך מ״ל קלר והרי ממקום שנכנס הרעי לשם הוא חוזר ואין כאן יתר וכו׳ עכ״ל. וכיון שהרדב״ז העיד שבתשו׳ הרא״ש ואו״ה כתי׳ מפירש בין פחות בין יותר מכאלבע אין לנו לחוש עוד למי שהבין בדעתו דכאלבע דוקא ואין זה בגדר תרי קולי:

(שם אות ג׳) **במ״ש** במה״ד דאם יש להם מראה מעים אסור והרב הנ״ל הביא בשם ש״ג ע״ד הש״ך בשם רוקח שהביא עובדא בהמסס של בהמה שילא מעי יתר מהמסס לקיבה וסבור הי׳ להטריף כמעי היולא מביה״כ לכרס ואח״ז ראה דברי רוקח והכשירה דה״כ דמיא לשני קיבות שהרי המאכל הי׳ עובר דרך שם מהמסס לקיבה כדרך שעובר מן המסס לקיבה ע״ש ומוכח דגם בהי״ל מראה מעי דינא הכי אבל כבר הרגיש בעלמו דגבי ג׳ ענפים חמור טפי:

(שם אות ד׳) **במ״ש** בשם מחב״ר בשם תשו׳ מחכמי רומא והרב הנ״ל תמה מדוע לא הבאתי תחלת דבריו דלדינא יש להחמיר בעוף כבהמה ורק אם בלד א׳ מחובר כאלבע ובלד ב׳ פחות מכאלבע כיון דגם בבהמה יש מכשירין איכא ס״ס ובזה מיקל גם בלא הפ״מ כהפר״ח ז׳א כהתב״ש. הנה אחרי רואי שבסוף דבריו מביא תשו׳ חכמי רומא ומנהג קדוש בעירם להכשיר בעוף כהוראת הש״ע הי׳ כ״ל מזה שחור מדבריו הראשונים ובתשו׳ תפ״ל שהבאתי כתב וז״ל בדק היולא מדקין בעוף וכו׳ כתבתי כבר בס״ד בתשובתי להקל דודאי קשה על הש״ך מדברי הרא״ש דמפרש הקושיא למ״ד הדרי וערבי וכו׳ א״כ היכא הוזכר הדרי וערבי וכו׳ א״כ ביולא מב׳ מקומות דתני בעוף כשר ולא הוזכר שיהי׳ כלין כאחד איך נוכל לפרש הדרי וערבי וכו׳ וגם ראיתי בכו״פ ותב״ש כולם דחו ד׳ הש״ך רק בתב״ש מחמיר שלא במקום הפ״מ כפי׳ ב׳ דרש״י והני אין לנו אלא הכרעת רמ״א וכו׳ לכן אין לנו לגרף כל הני חומרות וכטיתי ג״כ להקל ובפר״ת וכו״פ כתבו נמי אם הפילול פחות מאלבע להקל עכ״ל:

(שם אות ו׳) **הבאתי** ראי׳ מדלא קאמר הש״ס וחילופא בעוף. והרב הנ״ל כתב לי דאכתי אין ראי׳ לחבר שהיקן דכשר. ולא אדע מהו שהרי בבהמה לא נמלא שם כלל והכשרו בכך ואם נמלא א׳ ג״כ כשר והו״ל וחילופא בעוף דבין בדליכא כלל ובין בדאיכא א׳ טרפה וגם אי נימא דבנמלא א׳ בעוף כשר ובדליכא כלל טרפה הוי ג״כ בכלל וחילופא לפי׳ כמ״פ שהבאתי בדע״ת סי׳ ל״ה סקע״ג דלא בעינן דבר והיפוכו ממש:

(שם אות ט׳) **במ״ש** דתולין במשמוש יד הטבח נשאלתי מהרב וכו׳ מו״ה דוב בעריש ווינטער

נ״י מהא דמובאר בשמ״ח סי׳ ל״ו ס״ד וסי״א וגב״ש סי׳ ל״ט ס״ק קט״ו דבריעותא המעכבת הבדיקה לא תלינן במשמוש יד הטבח והביא גם מהט״ז סי׳ כ״ב סק״ט וסק״י וה״נ בנ״ד כיון שיש ריעותא ברורה לפנינו המעכב הבדיקה. והנה יפה העיר אבל לא מלבי כתבתיו כי הלא במשנת דר״ע פסק כן וכבר כתב בשפ״ד סוס״י ל״ג דלא בכל ריעותא מעכב הבדיקה בדיעבד ובאמת יש לדון גם בנ״ד דאין הבדיקה מעכב דדוקא בריעותא דהכא שמעידה על נקב מעכב בדיקת נקב וכן בכל כה״ג אבל ביתרת מה ענין בדיקת נקב ליתרת דגם אם יהר כנקוב או כנטול היינו דדינא הוא דנחשב כניטל או שסופו להתפרק כולו ועמ״ש בדע״ת סי׳ ל״ה סקל״ו דלא קיי״ל כטעם דסופו להתפרק ועוד דהכא החשש שמא נברא כן כמ״ש הנ״ל סי׳ ע״א וא״כ מה ענין בדיקת נקב ביתרת ולחוש לכך יותר מבשאר מעים ותדע דא״כ בנאבדה הריאה דכשר בה״מ אטו אם ידוע שהי׳ בה יהמ״ק או בדרי דכשר יהי׳ מעכב בדיקת סירכא או נקב א״ו דליתא אלא שאני התמרתי לעכב הבדיקה וא״כ עכ״פ

בדאיכא להלות במשמוש יד הטבח מסתבר להקל ובדאי המשנת דר״ע לסמוך עליו:

(סי׳ מ״ח אות ג׳) **עי׳** בהוספות לקו״א אות מ׳ בשם תשו׳ אמרי נועם שפסק ג״כ להתיר אחר יב״ח מטעם

אחר ומ״ש שם דאין להתיר רק אותה בהמה שעלה עלי׳ קרום מחמ״כ נשאלתי מהרב בעל מניו״ם נ״י דא״כ יש להתיר כל הבהמות בעלה עליהם קרום מחמ״כ ולא אדע מהו שהרי כתבתי שם באמת דמטעם זה ראוי להתיר כל אותן שעלו קרום וגם כתבתי דל״ש בזה דין דברים המותרים וכו׳ כיון די״ל שנהגו בטעות שלא ידעו מכמה הראשונים שהבאתי שם שלא הובאו בב״י אבל מובן ממילא דכל זה הוא טרם שחדשתי בשק״ד ההבדל בין ניקב בשיפוע או לא אבל לפמ״ש בשק״ד אין להתיר רק אותה בהמה לבד ולא שאר בהמות אף שעלו קרום מחמ״כ דשמא בהמה זו ניקבה בשיפוע ולא האחרות:

(שם אות ו׳) **במש״ש** ליישב קו׳ הבי״ע על הב״ח דהתוס׳ תי׳ כן לשמואל דס״ל דרוב החילונה

דמתני׳ אינו בשר החופה ולדידי׳ בכרס גופי׳ איכא כרס החילונה ואין טריפותו משום כרס פנימי לכן שפיר תי׳ התוס׳. ונשאלתי דהא גם לשמואל קחשיב בשר החופה בכלל ח״י טרפות דהאמר רב מתנא בשם שמואל נעקרה ללע וכו׳ וגלגלת שנחבסה וכו׳ ובשר החופה את רוב הכרס טרפה ומסיק דאפיק שב ועייל שב ואמאי קחשיב לי׳ הא טרפותו על שם סיפו והנה לעיל סי׳ ל׳ סק״ג כתבתי בעלמי כן דלפי׳ הב״ח י״ל דנחבסה ג״כ אין טרפיתו מל״ע אבל באמת לק״מ דודאי לדידן דכל הכרס הוא פנימי וניקב במשהו טרפה הוי טרפות בשר החופה משום דסוף הפנימי לינקב והרי ניקב משהו טרפה אבל למ״ד דבכרס עלמו רק חלק קטן ממנו היא פנימי ורובו הוא כרס החילון וטריפותו ברובו א״כ טרפות בשר החופה את רוב הכרס הוא טרפות מל״ע דמנ״ל לומר שעי״ז ינטל הפנימי ברובו ובנקב משהו הרי אינו טרפה רק במקום שניא דיבי או מן המילר ולמטה והרי לפעמים נפסק רוב עובי בשר החופה שלא כנגד המקום ההוא אלא נגד מקום שבכרס שהוא בכלל חילון דלא מיטרף אלא ברובו ואם שמעתנו שסופו לינקב מנ״ל שעתיד רובו להנטל ותדע שהרי דעת ר״י הלוי שבט״ז סי׳ כ״ז דהיכא דלא מיטרף אלא ברובו אפי׳ בקרום מחמת מכה סגי ולא אמרי׳ דסיפו ליסתר ומכ״ש בנשאר מיעוט מעובי בשר החופה שראוי שיוכשר ועמ״ש בפתיחה אות ל״ב ובע״כ דטרפותו מל״ע ושפיר קחשיב לה אבל לדידן דכל הכרס בכלל פנימי וטרפה בנקב כ״ש שפיר י״ל דבנפסק רוב עובי בשר החופה סופו של כרס לינקב שהרי כל דיוקו של הב״ח היא לשי׳ רמב״ם והוא סובר דברוב עוביו טרפה ומה שהקשה עמ״ש שם דלדידן י״ל דקחשיב כרס פנימי וחילון כחד ותמה ממ״ש התוס׳ (דף מ״ג ע״א) ד״ה הנך דריאה שחברה והדרון סדרה דאין שיעורן בוה קחשיב בתרתי לק״מ דהכא דטרפות חילון רק משום פנימי לכן מיחשבו לחדא וכפרש״י דו״ל כתי׳ ב׳ של התוס׳ דהתם משום שזה בבשר וזה בעלם לכן נחשבו לתרתי משא״כ הכא:

(שם אות ז׳) **במש״ש** בשם תשב״ן להקל בבשר שבין הגלעות דל״ה בכלל בשר החופה הכרס ונשאלתי

מהרב בעל מניו״ם נ״י שבשם דרכ״ת הנדפס מחדש פקפק דכיון דשו״ב העידו שהכרס מגיע לשם א״כ הוא נגד החוט. הנה מלבד דבשו״ת טטו״ד ושו״מ הביאו בשם שו״ב פעם אמרו כה ופעם כה ולכן ד׳ התשב״ן מכריעין אבל לענ״ד הרי התשב״ן מודה שהכרס מגיע מיעוטו תחת הגלעות שהרי מפורש כן ברש״י דהכרס הנקרא פגלא מיעוטו נחבא בגלעות אלא דכיון דהש״ס נקט בשר החופה רוב הכרס הבונה שאין להבשר דין כרס חילונה אלא מה שחופה רוב הכרס הפנימי והוא מה שאחר הגלעות אבל בשר שבין הגלעות הגם שיש תחתיו קלת מכרס הפנימי אין זה הבשר בכלל כרס החילונה וא״כ אין סתירה לזה כלל מעדות השו״ב שהם ראו מיעוט הכרס המגיע תחת הגלעות אבל הבשר שעל גבי׳ אינו בכלל בשר החופה. וז״ב ופשוט לענ״ד. ומ״ש שדקדק וחפש בכמ״ק ומלא שבטל דרכי תבונה העתיק בשם מחברים שלא כדת ואין לסמוך על העתקותיו בלא עיון כבר כתבו לי רבים ומלוה לפרסם להבור המקבלה:

(שם אות כ״א) **מש״ש** בשם טטו״ד שגם ברזל מתאכל בפנים. העירוני משם מנחות (דף ס״ט ע״ב) דבעלמות דאקושי ל״ש עיכול ובשו״ב מ״ח יו״ד סי׳ קל״ה דמבעת אינו מתעכל וי״ל דבמנחות מיירי שהעלמות שלימות ונחשבים למעוכלים בזה אמרי׳ דל״ה כמעוכל אבל מ״מ אם נחסר ממנו מתעכל אבל הטטו״ד העיד שראה בעיניו טבעת שנתעכל:

(שם אות כ"ג) **במ"ש** בשם תוי"ק דאם אין המחט התחובה בנקב לכ"ע אסור. וכ"ה דעת הל"ש בסוף קונ' טה"ע ובסי' ל"ו סק"ד ודלא כהפמ"ג בשפ"ד סקי"ט וסי' ל"ג סוסקכ"א ועי"ע שפ"ד סי' מ' סוסק"ז. ומש"ש בדע"ת דכשבדקו שלא ניקב מעל"ע יש להקל הנה התוי"ק הניחו בספק אבל יען שהבאתי שם ד' הרא"פ בתשו' סי' ל' שהביא בשם אחיו הגאון שצידד בניקב מצ"א וניטל המחט ונמצא מצד ב' ק"ד וספק אם הוא נגד המחט להקל לשי' הש"ך שספק דבלא בדק אחר ק"ד כשר והרא"פ דחה דבריו וסיים וז"ל ואף דס"ל להש"ך באם לא בדק אחר ק"ד בחזה"ת עומדת היינו משום דהא קמן שאין נקוב לחוץ ואם היתה שניקב הי' נמצא נקב לפנינו ולא מחזקינן איסורא שהי' כאן ק"ד דלא שכיח כולי האי שיבריא הנקב ולא יהי' ניכר רק ק"ד לחוד משא"כ כשיש ק"ד לפנינו דע"כ למתלי הק"ד במידי אחרינא וזה לא שכיח ג"כ שיהי' ק"ד בלא מכה ותולין בק"ד המצוי דהיינו המחט ואמרי' שהי' תחוב במקום זה שכנגדו כק"ד ואף שנצטרך לומר שניקבה וחזרה עפי תלינן בזה משניתלה הק"ד במידי אחרינא עכ"ל הרי מבואר דעת שניהם להקל גם באין המחט לפנינו בלא בדק אחר ק"ד ודעת אחיו הגאון להקל גם בנמצא ק"ד וספק אם הוא נגד פי המחט והנה יש בידי מכתבי הגאון בעל ב"א ומצאתי מאז בתוכם תשו' שהשיב אחיו הגאון ז"ל על כל דברי הרא"פ בתשו' ההוא והחזיק דברי עצמו אבל עכ"פ הרי שלך לפניך דעת הנהו תרי גאוני להקל במה שנסתפק התוי"ק ואין ספיקו מוציא מידי ודאי שלהם ובפרט שגם דעת השפ"ד סקי"ט דגם באין המחט התחובה לפנינו יש להקל ואין לחוש שמא הבריא וכתב שלא נמצא בשום פוסק להחמיר וגם בשפ"ד סי' ל"ג סוסקכ"א העלה כן וא"כ אף שהכרעתי כדעת תוי"ק וגם בל"ש סי' ל"ו סק"ד השיג על הפמ"ג ורמז לדבריו בסוף הל' טרה"ע מ"מ בבדק וראה שלא ניקב אלא בלא בדק אחר ק"ד ובהפמ"ג סמכתי ע"ז להקל. ובזה יצדקו גם דבר שבסוס"ק ל"א:

(שם סקכ"ז) **מש"ש** דאם בדקו המחט ולא נמצא עליו דם ולא בדקו הבשר מבחוץ יש לצדד להלכה ולא למעשה. ונשאלתי מהרב בעל מנחו"ם נ"י שהרי התוי"ק כ' בשפ"י שהוא טרפה דגם לשי' הרשב"א אינו ברור ומכ"ש להראב"ד והרמב"ן והמעיין בדברי בס"ק כ"ו ימצא שהבאתי שם בשם דמש"א בשם רש"י והר"ן דבעי' שיהי' דוקא הק"ד על המחט או נאחז במחט וגם מה שמסופק התוי"ק בדעת רשב"א מיפשט פשיטא להדמש"א דבעי' דוקא שיהא נאחז במחט ורמזתי שם לדברי הא"ז שהובא בסקל"א דמוכח ג"כ כן וגם מ"ש התוי"ק בדעת ראב"ד רמזתי לדברי הלח"מ דלא ס"ל כן בדעת ראב"ד וגם התוי"ק בעצמו לשי' העלה דהרמב"ם ג"כ סובר כהרשב"א א"כ בודאי יש צד גדול בה"מ להקל בלא בדקו הבשר כיון דבעינן שיהי' נאחז הק"ד במחט ובדקו ולא מצאו על המחט כלום דליכא הוכחה שלא הי' נאחז בהמחט שוב י"ל דאין להחזיק ריעותא יותר אלא דמ"מ לא רציתי להקל למעשה נגד התוי"ק. וידע רו"מ כי במקומות רבים סמכתי על הדמש"א כעל עמוד ברזל יותר מעל שאר אחרונים כמ"ש בדע"ת סי' ל"ה סקל"א מהסכמת כל הגדולים שנדפסו שם שהעידו עליו שהי' כאחד מן הראשונים ויותר ממ"ש בדע"ת שם העידו עליו בהסכמותיהם הגאון ר' העשיל והתוי"ט ושאר גאונים בדברים מבהילים על גדלו וגם הי' איש קדוש כמבואר בהקדמה שם במחזה הנורא שהראו לו מן השמים ורבים אשר לא ידעו טעמי ונימוקי יתפלאו עלי בזה והבי"ת הוא היודע ות"ל שבא הספר לידי בהתחלת סידור חיבורי מעיר רחוקה וממש ביום שגמרתיו באו לקבלו בחזרה בהשגחה נפלאה כמ"ש התוי"ט בהקדמתו על עטרות בכת"י ממהר"ס וראיתי כי הוא מן השמים:

(שם סקכ"ו) **במ"ש** שם וכיון דגם חלודה בבשר אוסר וכו' כל מעיין רואה שיש חסרון תיבות מכפי הכת"י ובלוס"ת תקנו קצת ולא הכל וכצ"ל וכיון דגם הב"ח הסכים דגם חלודה בבשר אוסר נדחה ממילא מ"ש רש"ל דבניקב מצ"א אינו פיסול דרש"ל הא פירש דקאי על חלודה שבמחט אבל חלודה בבשר אינו אוסר כצ"ל. ובעת נראה שאין מזה הכרח ואין תלוי זב"ז והכי דמהני חלודה גם בבשר מ"מ דוקא בניקב מב' צדדים וגם מ"ש הש"ך בבה"א לדחות ראיית רש"ל מהשע"ד הוא דחוק מאוד כיון דהשע"ד כ' בזה"ל אם יש דם או המחט עליה חלודה בידוע שניקב ב' צדדין קודם שחיטה וכו' וכיון דבדם לא נקט על המחט וגבי חלודה נקט המחט עליה חלודה דהו"ל לערבינהו ולכתוב גם בדם כן כיון דהי' בש"ס דמיסרך סריך במחט א"כ הוראה דמלתא שיהי' ע"פ רוב במחט כמו בחלודה. ומ"ש בחיבורי שהמיקל יש לו ע"מ שיסמוך מוכן שלא הכרעתי לפסוק כן כמו בשאר מקומות שכתבתי דבהפ"מ יש להקל אלא דקדקתי וכתבתי שיש לו ע"מ שיסמוך והמעיין בלשון חיבורי ימצא שבכמ"ק דקדקתי בלשון כזה. ומלבד זה הרי הפר"ת כתב שדין זה כיון שלא נזכר בש"ס הידוע הוא שחידש רי"ו והוא עפמ"ש בדע"ת רס"י י"ז סק"א כמה ראיות דמה שלא הוזכר בש"ס יש סמוכין לומר דלא ס"ל כן ולכן אף שרוב האחרונים לא ס"ל כרש"ל ופר"ת מ"מ כיון שכל הדין ע"פ דעת יחיד שוב יש לסמוך על המיעוט בדעתו וכל זאת אין דעתי לפסוק כן וכתבתי רק שמי שיקיל יש לו ע"מ שיסמוך ובפרט שגם הפרישה פסק כמהרש"ל ובב"י י"ל דתלוי בשני פירושים שכתב שם ולפמ"ש שם א"כ וכו' אין הדין כן ולכן כתב הפר"ת רק דמשמע מהב"י ועיינתי ברשד"ם וכתב בזה"ל בודקין מבחוץ אם נמצא ק"ד או חלודה בחוץ סביב הנקב טרפה יצא המחט לחוץ ויש ק"ד או חלודה בחוץ סביב המחט טרפה וכו' עכ"ל ולשון זה יש לפרש דדוקא אם יש חלודה כעין עיגול סביבות מקום הנקב ובפנים של העיגול אין חלודה אז יש הוכחה שניקב מעל"ע וצ"ע:

(שם סקל"ז ל"ח) **מש"ש** דבניכר שלא ניקב לחוץ יש להקל גם בלא הפ"מ ונשאלתי מהרב בעל מנחו"ם נ"י שהרי עכ"פ לא בדק אם יש ק"ד בחוץ או לא א"כ אין להתיר אלא בהפ"מ. הנה טעמי שהרי הבאתי בדע"ת סקכ"ג בשם כמ"פ דס"ל כהרש"ל דבקורקבן גם בלא בדק אם ניקב לחוץ דמוקמי' בחזה"ת ואף דלא קיי"ל כן לענין בדיקה אם לא ניקב לחוץ אבל בניכר שלא ניקב לחוץ רק שמחוסר בדיקת ק"ד יש לצרף דיעות הנ"ל ונודע דבכל מקום דמותר בה"מ אם יש עוד איזו צד ספק יש להקל גם בלא ה"מ לכן יש להקל בזה לענ"ד. ועמ"ש בדע"ת סוס"ק זה בשם הצל"ח דבדלא בדקו אחר ק"ד הוי תרי קולי ונדחק מה"ט בדברי הש"ך סקי"ג והבאתי בשם תשו' א"ל להקל ולפמ"ש י"ל לדינא דמה"ט לית ב' קולי בצירוף ד' רש"ל הנ"ל והש"ך אזיל לשיטתו:

ומ"ש עמ"ש להקל גם באינו ניכר מכח סברת הסב"י דמדלא הרגישה האשה כלל שכיח טפי להיתרא שהרי דעת כמה פו"ת אינו כן ובפרט בתשו' מים חיים סי' כ"א מבואר דהוי בכלל מלתא דלא רמיא הנה אמת כי ס' נו"ח אינו ת"י אבל הרי הבאתי גם בשם דדכ"ז סברא זו ואף שכתב רק לסניף אבל יעוין בדע"ת סי' כ"ה סקס"ז שהוכחתי כן מתשו' ב"ח ותשו' פ"י ואמרי אש ואהל יוסף ומנח' יוסף וטעו"ד ור"מ שיק דכולם ס"ל דל"ש בזה הא דמלתא דלא רמיא וכו' ובכ"ז לא הקלתי בסתם נשים רק בהמדקדקות ביותר ובזה י"ל דגם המחמירים מודים בה"מ. ובכ"ז אינו אומר קבלו דעתי:

ומ"ש בדין נולד ריעותא מחיים עמ"ש בפתיחה עד סוף אות י"ז. אגב אכתוב שיש במי הדעת חסרון תיבות וכצ"ל ואם תחוב בחתיכה מעל"ע ובולט לפנים או שא"א להכיר וכו' כצ"ל ושם אח"ז ואם יש לתלות שנפל המחט לשם אח"ש ועי' דוחק בשר שבקדרה נתחב לשם בשעת בישול וליכא חלודה במחט אם אין שום ריעותא וכו' כצ"ל:

(שם סקנ"ט) **מש"ש** בשם מצ"ל בנמצא המחט קרוב יותר מצד חוץ והבאתי ממה"פ על הירושלמי ע"ש עוד רפ"ז דשקלים ה"א ועי' בט"ז ומש"ז סי' מ"א סק"ה דנראה קצת דגם בזה שייך סברת קורבה ויש לחלק. שוב ראיתי בשו"ת שערי צדק יו"ד סי' פ"ג שכ' ג"כ כסברתי דבזה ל"ש סברת קורבה ע"ש עוד מ"ש בזה ושוב בא לידי שו"ת מצ"ל וראיתי בסי' י"ג שם שביאר טעם ההיתר משום בטבע הקורקבן עם כח הדוחה שניתן לו ברצותו מרחיב וברצותו מקצר ועי"ז נדחה המאכל מתוכו לחוץ אפשר לדחותו מעט מעט עד שיהי' קרוב לצד חוץ אבל מצד חוץ אין לו כח דיחוי ואפי' בלא רוב אין לחוש בזה לקורבא והביא ראי' לזה מש"ס דב"ב ומכ"ש בנ"ד שיש רוב נגד הקורבא ואדרבא ברחוק הרבה מצד פנים יש לתלות יותר שבא מבפנים ונתרפא דאם הוא קרוב לצד פנים לא הי' ראוי שיתרפא היטב עד שאינו ניכר כלל ולפ"ז גם בנשאר מבחוץ רק קרום דק שלם יש להקל ולזה העירני הרב בעל מנחו"ם נ"י.

(שם סקמ"ג) **בדע"ת** יש חסרון כמה תיבות וכצ"ל שהרי בתוס' ריש גיטין וכו' הרי דכל נאמנות ע"א ילפי' מאשה ואי נימא דיש סברא לחלק וכו' כצ"ל וגם במי הדעת יש חסרון תיבות וכצ"ל והיכי דע"א אומר שמצא נקב בב"מ נאמן גם בשל חבירו ובהפ"מ יש להקל באומר שמצא קוץ תחוב אינו נאמן לאסור של חבירו גם בלא ה"מ כצ"ל:

במש"ש

(סי' מ"ט אות ב') **במש"ש** להחמיר עפ"י דברי בה"ג. ושאלתי מהרב בעל מנחיו"ס נ"י והביא
לשון בה"ג שהביא ד' בה"ג כפי שהם לפנינו ומתחלה לישב די"ל מ"ש דבוושט בקורקבן לא קאי על פנימי לבן וחילון אדום אלא על דין ניקב זבל"ז אך שוב כתב דמ"ש או מיחלפן טרפה לא קאי לקורקבן אלא לוושט מדלא הוזכר בשום פוסק דחילוף טרפה בקורקבן ובמחב"ר כתב דלשון בה"ג משמע דקאי גם אקורקבן אלא מדלא מייתי לה כל הראשונים בודאי נוסחא מוטעת היא בבה"ג:

הנה אמת שאין ס' בה"ג בידי אבל במח"כ דבריו תמוהים ופי' א' לא ניתן להאמר כלל שהרי בה"ג כתב דבוושט קורקבן בעוף דפנימי שלו לבן וכו' ואיך אפשר לפרש דקאי על ניקב זבל"ז וגם פ' ב' תמוה ונגד האמת זולת מ"ש בשם המחב"ר מאז הי' שאול בידי מעיר אחרת ועתה אינו בידי אבל מדכתבו רמב"ם וכלבו שהבאתי דחילון אדום ופנימי לבן נ"ל להחמיר. ומ"ש רו"מ מדלא כתבו בקורקבן דחליף טרפה כמו בוושט מוכח להיפך אין זה ראי' דמודע דרכו של רמב"ם שלא הביא דבר שאינו מפורש בש"ס ובחולין (דף מ"ג ע"א) דייק מדאמר רבא ב' עורות יש לוושט חילון אדום ופנימי לבן וכו' למ"ל למימר חילון אדום וכו' דאי חליף טרפה א"כ ה"נ יש לדקדק כן מלשון רמב"ם וכלבו דאל"כ למ"ל למימר חילון אדום וכו':

אבל מ"מ אחרי שהמחב"ר ראה לשון בה"ג והוכיח דש"פ לא ס"ל כן ושהוא נוסחא מוטעת בבה"ג בטלה דעתי ואביא סמוכין לדבריו מדברי בדה"ב שבב"י א"ע סי' קי"ט במ"ש הב"י בשם תשו' רשב"א בשם הגאון ורי"ף דאין לגרש אשתו אם אין לו לפרוע כתובתה והביא ראי' מכתובות (דף כ"א) וכתב הבדה"ב דאינם נראים דברי שמכח דלא אשתמיט חד מהפוסקים המפורסמים לכתוב כן אפי' ברמז והראי' שהביא יש לדחותה וכו' לאו מר ברי' דרבא חתום עלייהו וכו' ע"ש והגם שבנ"ד נראה קצת מלשון רמב"ם וכלבו כן וכמ"ש אבל כיון שאינו ברור בטלה דעתי. ומ"ש רו"מ להפלא על שהחלפתי כאן שיטתי לנטות אחרי דיעות המקילים וכאן החמרתי ביותר ידע רו"מ כי איני נמשך אלא במקום שנ"ל האמת כן וכבר הבאתי בדע"ת סי' ל"ה סק"י בשם רשד"ם לפי שהקב"ה היתנו אמת מחויבים לקיים האמת אפי' לקולא ע"ש ובמקום שהי' נ"ל האמת להחמיר החמרתי:

(שם סק"ח) **במ"ש** בשם תוי"ק להקל בקורקבן שיש ק"ד בפנים ולא בחוץ. ושאלתי מהרב בעל מנחיו"ס נ"י
דהתוי"ק לא כ"כ אלא דבכה"ג דמי קורקבן לביהכ"ס גם לשי' הד"מ והיינו לשי' המקילים בביהכ"ס בק"ד בפנים ולא בחוץ משא"כ לשי' המחמירים שם וכמ"ש בדע"ת סי' מ"א סקכ"ז ולדקו דבריו ואין להקל לדידן בדאיכא ק"ד בפנים רק היכי דהק"ד רחוק קצת מהמחט בגוונא שהעליתי להקל בסי' מ"א שם וכן הגהתי בספרי שת"י ויפה כתב:

(שם סקי"ב) **במש"ש** להחמיר מפני שהשומן רך יותר. העירני א"א מדברי יש"ש שבשפ"ד סי' מ"א סקמ"א
אבל מלבד דלא קיי"ל כוותי' גם י"ל דהא שמבחוץ רך יותר מבפנים מ"מ השומן רך יותר הרבה:

(שם סקט"ז) **במ"ש** השיאל להעיר מגיטין (דף י"ט ע"א) דהוי תרי קולי שוב ראיתי בחידושי רע"א לגיטין שהעיר שם בזה:

(שם סקי"ז) **במש"ש** מהשפ"ד סי' מ"ד עמש"ל לסי' מ"ד סק"ו בזה:

(שם סקי"ט) **במש"ש** בדע"ת לחלק בין בשר בהמה לעוף הראוני בדרישה רס"י ק"א שרמז לזה:

(סי' נ"א סק"ג) **במש"ש** בשם מש"ג להתיר החלב בספק הגיע לחלל. ושאלתי מהרב בעל מנחיו"ס נ"י
ותמה על המש"ג שלא הביא דברי כרתי שם סק"א שכתב בפשי' דבספק לא הגיע לחלל הו"ל ס"ס ומותר וגם הביא מבו"ת שו"מ מ"ג א"א סי' ק"י שהחמיר בזה והנה יעוין בשו"מ מ"ק ח"א סי' ע"ט שסותר קצת לדברי עצמו ואין להאריך כי המעיין בדברינו סי' כ"ה ימצא שדבריו מופרכים וגם מ"ש מדברי כרתי הנה הוא אזיל לשי' שהעלה בדיני ס"ס דא"ל לברורי וגם הכריע כרמב"ם דספ"א להחמיר רק מדרבנן ולכן כל ס"ס הוא רק בדרבנן משא"כ לדידן:

(שם סק"ז) **במש"ש** בשם עיקרי הד"ט בעלם חד בראשו ושמן בשומן ורופא א' העיד וכו' וכתבתי דבצירוף
מה שנמצאו הביצים של גולות שנבראו בטבע כן תלינן בהעלם ותמה ע"י הרב בעל מנחיו"ס נ"י שהם לא נזכר שהעלם שמן בהביצים ולק"מ כמ"ש רו"מ בעצמו דגם אם שמוכין זל"ז י"ל כן כדמוכח מהראי' שהבאתי מש"ס דב"ב ומ"מ בפנים יראתי להקל לכן כתבתי רק בשמן באותו שומן של הגולית ומ"ש רו"מ די"ל דעדות הרופא עכ"פ הוי כספק והוי כעין ס"ס אף בספק ב' שכיח טפי לאיסורא לא אדע מהו דשני הספיקות משם א' שמא לא ניקב בפנים ועוד די"ל דעדות רופא ל"מ למשוי ספק שקול אלא באדם ולא בבהמה כמ"ש ברמב"ם פ"ד דחולין סוס"י י"ד בהא דחולין (דף ע"ז) שאלתי לחכמים ולרופאים דכיון שאין חכמת רפואה באדם דומה לבהמה דתליא באו"ה אין לסמוך על רופא רק בצירוף דעת חכמים ע"ש והדע דא"כ באו"ד נסמוך על דעת רופא ועוד דבסי' קפ"ז ס"ח מבואר דאין לסמוך אלא על רופא ישראל אבל על עכו"ם לא סמכי' אלא בדאיכא הוכחה וע' ח"ס יו"ד סי' קנ"ח דגם הרשב"א לא התיר אלא אם כבר ריפא פעם א' ונתברר המחאתו וע"ש סי' קע"ג וסי' קע"ה מ"ש לחלק בין גוף פרטי ובין דרך כלל ויש לדון עפ"ז בנ"ד להחזיק סברת רו"מ ומ"מ ל"ע מדברי דמש"א הנ"ל:

ובמש"ש לפקפק ע"ד הטעו"ד סי' ק"ל בנמצא בפנים כעין קשקשת דגים דיש לחוש טפי שמא נבלע בושט וע"ז
כ' דכיון דגם בנכנס דרך הושט בע"כ דניקב ונתרפא א"כ טפי עדיף לתלות שנכנס מבחוץ ונתרפא דהוי כספק על למקום האוסר אינו מובן כלל דכמו דבכל מחט וקוץ שבחלל תלינן שנכנס דרך הושט וניקב הדופן אף שיש לתלות שנכנס מבחוץ ולא על למקום האוסר ה"נ בזה שהוא דבר רחב ועב כיון דחזינן שנקב ונתרפא אין נתיר מספק כיון דריעותא בפנים והתחיל מעשה הטורף מה ענין זה לספק על ובודאי אין להקל בזה ובמ"ש במי הדעת שם דבניכר שהוא נייר ממש יש לאסור עמש"ל סי' ל"ג סקכ"ב והא דכתבו' שעכ"פ סי' נ"ח נראה דדוקא בדבר הניקב אסור וע' באה"ט רס"י מ"א ולב"י ח"ג סי' ס' שרמז ביא"פ סי' ל"ג אבל מהפר"ח בקו"א לסי' מ"א נראה כהדע"ק דבכל גווני אסור:

(שם סק"ח) **במ"ש** במה"ד דבה"מ יש להקל גם במחט דקה גם בלא נתחב לפנים. ושאלתי מהרב בעל
מנחיו"ס נ"י שנעלם ממנו שרש קולא זו כיון שהפר"ת ותב"ש מחמירים. ידע ידידי שכמעט ברוב חיבורי מפני גודל הכמות ורוב הוצאות הדפוס אם הייתי מבאר בכל פרט את אשר עם לבבי הי' עולה כהנה וכהנה אשר עמדי בכתובים אולם אחרי רואי כי לבו מהבהב אכתוב לו את אשר עם לבבי. הנה הב"י העתיק לשון תה"א וז"ל א"נ משכח"ל כגון שנקב הקוץ לפנימו בדופני הבהמה ונתחב בלב ועודנו לפנימו מן הדופן אל הלב שאין לחוש בכענין זה לנקובת א' מאברים הפנימים עכ"ל. והביא גם מ"ש הרשב"א בתשו' דכל שנכנסה דרך הושט דרך דופן אין לה בדיקה אלא אוסרין מיד וכו' ומזה הוכיח הב"י דלא מכשיר אלא בניקב בפנימו והיינו שלא נתחב אלא וכו' וסיים דכ"ז שלא כדברי המרדכי בשם ראבי' וסיים דנקטינן כהרשב"א להחמיר ואחריו נמשך בדמש"א וגם בד"מ על הרא"ש פא"ט סי' מ"ב אות ר"ת אבל בפרישה העתיק ג"כ דברי הב"י וכתב שהוכיח כן הב"י בראיות ברורות וסיים וז"ל וכ"כ מו' (הוא הרש"ל) ומסיק ומ"מ נראה בשני היכא שהראש השני עדיין תחוב בדופני הבהמה וכ"ש יוצא לחוץ דהו"ל כאלו ניקב הקוץ לפנימו וכו' עכ"ל. ונראה מזה שסובר שגם הב"י מודה בכה"ג שהרי הביא בשם רש"ל שכתב כדברי הב"י אלא דבכה"ג הוי כניקב לפנימו ול"ע דא"כ למה כתב הב"י שהוא שלא כדברי המרדכי הרי גם המרדכי כפי שהעתיק בב"י סבירא ליה דדוקא בעודו תקוע בדופן יש להקל ובעל כרחך דרש"ל חילק בזה על הבית יוסף ועל כל פנים גם הפרישה סובר כרש"ל והדע שהרי בהגהת פרישה סי' כ"ז בד"ה חוטבין לדריסתו וכו' הקשה למאי נ"מ אמרי' בגמ' שהנך יש לו דריסה בני"ע כמניקב בחלל הגוף וכו' והי' וז"ל ואפשר ג"כ לייתב דגבי נקיבת קוץ או מחט אם רואין שניקב כנגד הלב ואח"כ נמצא תחוב בלב כשרה כדלעיל סי' נ"א והלו גבי חשש דרוסה כשנגע בלב טרפה וכו' עכ"ל הרי שכתב בפשט שניקב כנגד הלב וכו' אבל לע"ק אמאי לא ביאר עכ"פ דמיירי שעודנו תחוב בדופן אבל גם מדבריו שבסי' נ"א מבואר דס"ל כדעת רש"ל והנה בד"מ העתיק מהשערים והו"ה שכתבו בשם מרדכי דבריעותא בדופן סגי וכ"ה בתשו' מהר"ס מינץ שהובא בדע"ת סי' ל"ג סק"ס והד"מ כי לפי גי' שלפנינו במרדכי דגם הרשב"א מודה בזה שכ"ג מלשון הטור בדעת הרשב"א ובהב"ש סק"ד כתב בהטור העתיק לשון שבתה"ק וכיון דהרשב"א חיבר תה"ק באחרונה וגם כתבו לפסק הלכה
אין

אין ספק שכן דעתו כדאי' כה"ג בחולין (דף פ"ו ע"ב) הי מינייהו דאתריהא וע"ש ברש"י דמפורש כן וכ"ה בכללי הפמ"ג שבתחלתו וגם התב"ש בעצמו כ"כ והנה מ"ש הב"י מתשו' הרשב"א ולא ציין מקומו מצאתי שהוא בחלק ד' סי' קפ"ב והב"י לא העתיק תחלת התשו' ושם מבואר וז"ל מחט שנמצאת ביותרת הכבד מהו אם נתלה להקל שנכנסה דרך הגלגעות וכו' והשיב וז"ל באמת יש לאסור ממה שכתבתי בת"ה וכו' ומ"מ ראיתי אני השמתכם הי' להתיר אם נודע שנכנסה מבחוץ דרך נקיבת הגלגעות וע"ז אני רואה לכתוב לכם הסכמתי ואשר אמרתי לפני רבותי והודו לי אחר העיון וכו' וע"ז כתב כפי הלשון שהובא בב"י ומבואר שתשובתו היתה על נמצאת המחט ביותה"כ ולא שתחובה גם בדופן ולכן כתב להחמיר גם בנודע שנתחב דרך הגלגעות אבל אם עודנה תחובה בדופן שפיר יש להקל כמ"ש בעצמו בתה"ק. וגם בתב"ש עצמו כתב דהעיקר כמ"ש בתה"ק:

והנה הב"ח העלה דגם הרשב"א מודה דאם נמצא תחוב לפנינו קצתו בדופן וקצתו בלב ויש היכר מבחוץ שניקב מבחוץ לפנים דיש להקל אף שלא ניקב לפנינו דאין לחוש שמא ניקב במק"א וחזר ונכנס בדופן דא"כ מי מכוונה לחזור ולכנוס בדופן למקום שנקבה תחלה וזהו כמו שנקבה לפנינו וזהו כדעת רש"ל הנ"ל ובפר"ת השיג דיש לחוש שמא נתחבה במק"א בדופן ולענ"ד דברי הב"ח נכונים דאם המחט היתה כבר בפנים בחלל הבהמה ונתחבה באברים הפנימים המוסבים בטבע אליהם אין לחוש שמא חזרה ויצאה למקום החלל וחזרה ונקבה דופן השלם כיון שאין שום דבר שדוחק המחט וא"ת למחט לנקוב מבפנים לחוץ משא"כ באברים שטבע כל א' למשוך אליו או הולכין ומשקין הדוחקין והרי לשי' הרשב"א עצמו שבשו' מ"א גם במחט בולט מהכבד וכדומה אין לחוש שינקב אברים הפנימים כיון שאין שם דוחק ומכ"ש בזה אלא דבמקום שכבר ניקב מקודם יתכן שיכנוס לשם גם בלא דוחק ולזה כתב הב"ח דמי מכוונה לחזור ולכנוס לשם וגם מ"ש התב"ש להחמיר דדוקא בנשמט עתה מיד אחר תחיבה יש להקל עיניגו הרואות שכל המחברים לא חלקו בזה וגם הפמ"ג בשפ"ד שדרכו לתפב ד' התב"ש העתיק ד' הש"ך בסתם ולא הזכיר מדברי תב"ש כלל וגם בכרתי הביא דעת הש"ך וגם התב"ש כתב דלולא שאינו כדאי לדון נגד רבותינו האחרונים וכו' והנית בעצמו בצ"ע ואין ספיקו מוליא מידי ודאי ומ"ש התב"ש דגם הרא"ש ס"ל כהרשב"א לא מצאתי שום רמז וגם מ"ש התב"ש שמדברי רשב"א וטור מוכח שלא כדעת האחרונים לא הוסיף שום חדשות ממה שראו עיניהם ואפ"ה פירשו דעתם כדבריהם ובתשו' רדב"ז ח"ב סי' תש"ל הביא תשו' הרשב"א שבב"י וכתב שיחיד הוא ודבריו תמוהים ושהמנהג פשוט דלא כהרשב"א ואף שראיתי במחב"ר סי' נ"א שתמה על דבריו וכתב שבזה"ז המנהג כה"ע הנה אף שהרדב"ז קיצר בלשונו אבל ודאי מיירי שניכר שנכנס מהדופן לקורקבן כדעת המרדכי וס"ל דהעיקר כן להלכה והמחב"ר במדינתו שנהגו בכל מקום כהב"י שפיר פסק אבל לדידן שפיר יש להקל בה"מ כדעת רש"ל ופרישה וש"ך וכרו"פ ושפ"ד בדעת הרשב"א כיון שדעת ראבי' ומרדכי ושע"ד ומהרי"ל ואו"ה ורדב"ז להקל גם באינו תחוב אלא שיש ריעותא בדופן והוא ע"פ גי' שלפניהם במרדכי וכ"ה דעת מהר"ם מינץ וכיון שגם בדעת רשב"א רבים פי' דס"ל כהמרדכי בעודנו תחוב לפנינו בדופן ולב א"כ פשי' דבה"מ כדאי הם לסמוך עליהם וע' בחכ"א כלל כ"א דין ג' שפסק בפשי' ואפי' לא ראינו כשנכנס המחט התובה קצתה בדופן וקצתה בלב כשר גם בלא הפ"מ ואם רק ריעותא בדופן במקום הפ"מ צ"ע ע"ש. וזהו ג"כ דעת כרו"פ ושפ"ד הנ"ל א"כ עכ"פ בה"מ בודאי יש להקל וכבר כ' הש"ך בשם מרדכי דאין שום חילוק בין מחט אלימתא לקליפתא. ומתשו' הרשב"א שהבאתי שכתב רק עמ"ש השואל שאם נודע שנכנסה דרך הגלגעות דבכה"ג יש להקל גם אם נמצאת ביותה"כ וע"ז השיג ולא ביאר דאפי' אם עדיין התובה קצתה בדופן בכה"ג אסור משמע כדעת הב"ח והאחרונים הנ"ל ולכן נ"ל ברור כמ"ש בחיבורי:

(שם סק"ט) **ע"ע** בתשו' רע"א מ"ת סי' ל"ג בדין נגיחה בקרן נגד המעים ויש שם בליעה גדולה דיש להקל בהפ"מ ואין לחוש לנתרפא דדוקא בושט חיישי' ודחה דברי פת"ב שהחמיר בזה ע"ש:

(שם סקי"ח) **במש"ש** שאין להקל באומן עכו"ם והעיר הרב בעל מנחו"ס נ"י דלפמש"ל בקט"ז יש להקל הנה לעיל מיירי כשאנו מכירים ויודעים שהנקב כנגד הלב אבל בסקי"ח מיירי שאין אנו יודעים זולת ע"פ דברי האומן שאומר שהוא מכוון רק נגד הטחול בזה יש לחוש דלמא משקר ומ"ש דבשו"ת רשמי שאלה סי' המעטה בנפת עכו"ס ואינו אומן ואבר משמע דבאומן שרי אין ניף הספר ת"י כעת. וע"ע בשו"ת ברכת יוסף סי' כ"ב ושו"ת ד"ח ה"ב יו"ד סי' ל"ג:

(סי' נ"ב סק"ו) **במש"ש** דגם בנמצא שינוי בסימנים יש להקל. ונשאלתי מהרב בעל מנחו"ם נ"י לסותר למ"ש בדע"ת רסי' נ"ד סק"א דדוקא בלא נודע שנפלה לאור. אמנה נכון הדבר כי בסי' נ"ד לא דקדקתי עוד להוכיח מדברי האשכול שהבאתי בסי' נ"ב ורו"מ הביא מדברי הד"ק די"ל דסימנים שנראים מבחוץ א"צ להזכירם דודאי צריכין בדיקה וכן בלוה"ג. ואני תמה שהרי כל יסוד דברי הם מדברי האשכול והרי ביאר ליישב הא דלא הזכיר סימנים דקשים הם אלא נפילה לאור הרי דלא ס"ל כהד"ק דאל"כ הא בלא"ה י"ל דכיון שהם מבחוץ א"צ להזכירם וגם ס"ל הסברא להיפוך דאדרבא קשים הם ולא יזיק להם האור וה"נ בלה"ג. וגם מ"ש מדברי הד"ק די"ל דהקנה וושט בכלל המעים הרי באשכול מבואר להיפוך וגם להמחמירים שכתבתי דברם והמשם י"ל שהם בכלל מעים ודין א' להם אבל לגבי סימנים שהם קשים בדרוסה הו"ל לפרש דינם לאסור דהוי רבותא טפי מלאשמועינן דאפ"ה אסירים כאן כמ"ש כה"ג ברש"י בילה (דף י"ט ע"א) ע"ש ותבין וגם נ"ל ראי' מקידושין (דף נ"ז ע"א) איתיבי' שחטה ונמצאת טרפה וכו' מותרת בהנאה ואי ס"ד מחיים אסורה אמאי הראשונה מותרת בהנאה א"ל הב"ע שנמצאת טרפה בבני מעי' וכו' ופירש"י דלפי הס"ד כשבדק בסימנים נמצאת שנטרפה וכו' ולבתר דמשני במעי' מוכח דסימנים אינם בכלל מעי' דאל"כ הו"ל לשנויי רק שנמצאת טרפה בשאר אברים פנימים או שאר נמי' כיון שגם הם בכלל מעים ובחולין (דף כ"א ע"ב) נפולה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעים וכו' סימנים מאי וכו' ואם הם בכלל מעים מאי בעי על סימנים להס"ד דלא ידע שהם קשים הרי הם בכלל מעים ובע"כ שאינם בכלל מעים אבל בזה י"ל דבלשון אמוראים בודאי אינם בכלל ב"מ כמ"ש הב"י סי' נ' בשם ר"י ובט"ז רס"י ע"ה משא"כ בלישנא דמתני' אבל גם בלא"ה יש ראי' מלשון הש"ס (דף נ"ו ע"ב) באלו בני מעים אמרו ירוקין פסולין בקורקבן ולב וכבד ומוכח דבושט שהוא ג"כ אדום אינו פסול בירוק וכן להלן לא אמרו אדומין כשרים אלא וכו' ואף די"ל דלא נקט ושט לפי שהפנימי לבן מ"מ הו"ל הושט מבחוץ וכן להיפוך מבפנים:

(שם סק"ח) **במש"ש** בדין טחול שהוריקה וכו'. להקל מכח ד' רשב"א בחידושיו שנוטה להקל וראיתי בספר מנחת פתים שנדפס מחדש שכ' נפלאתי מאוד דגם אם בחידושיו מסופק הרי בתה"א מחמיר וכ"פ הרמ"א במה כותינו יפה להקל. הנה בחפלו להשיג ולהבהיל עין הרואה העלים עיקר הטעם הנזכר בדע"ת והחז את הטפל ובדע"ת מבואר יען שכל דינו של הרמ"א תלוי אם גם בבהמה שייך דין נפלה לאור ולשי' הלבוש וש"ך כוס"י נ"ב יש להקל בה"מ וכ"פ החיד"א במחב"ר וגם לשי' הב"ש עכ"פ הוי סד"ד וכיון שמצאתי באשכול ורשב"ן שחולקים על הרשב"א בדין טחול והב"י לא הביאם כי לא נדפס האשכול בימיו א"כ הוי ס"ס ולסניף בעלמא כתבתי שהרשב"א עצמו בחי' נוטה להקל אלא שבתה"א החמיר אבל עיקר טעמי ונימוקי עפ"ד האשכול והרשב"ן המתירים בפירוש בזה:

(סק"י) **במש"ש** ראי' מתשו' הרמב"ס והנה כ' לי הרב בעל מנחו"ס נ"י לדחות הראי' דמ"ש דאפי' אחר בישול כשר ר"ל בישול מעט והוא דחק מאוד אבל מ"ש דבא"ה דמיירי בלא נודע אם נפל לאור כלל לכן מוקמי' בהוקתן משא"כ בנפל לאור י"ל דבכה"ג אסור בבישול הגם שיש לפקפק כיון דלהרמב"ס אין חילוק ביניהם מ"מ יש מקום לפקפק בראייתי ובפרט להחמיר. ולכן צ"ע להקל גם בהפ"מ:

(סקי"ב) **במש"ש** דמוכח מהשא"ע דלא ס"ל כהתב"ש והרב הנ"ל השיג דהתב"ש מיירי בהוריק האבר בלד פנימי הרואה את המעים והשא"ע מיירי בפנימיותן ממש וי"ל דגם התב"ש מודה ולא אדע שהרי האם מבחוץ ורחוק יותר מצד פנימי של הכבד הרואה המעים מצד חיצון של הכבד ואפ"ה ס"ל להתב"ש דאפשר להאם שישליט מרחוק ולא מקרוב א"כ ה"נ לפנימיות הכבד:

(סקט"ו) **בדין** הוריקו מקצתן הביא הרב הנ"ל מחי' מהרח"ל ליגן דבהורק רק משהו כנגד ב"מ ומרה וחיותה ועיקר הכבד כחוסה איך יעלה עה"ד לתלות בשומן ולכן פסק להטריף. אין בידי ספר הנ"ל אבל כפי הנראה מיירי בירוק (געל) דבזה כל ההכשר משום דבא ע"י שומן אבל ביש במינו מדברי אין ההכשר משום שומן אלא משום שיש במדברי כן שפיר י"ל דגם במקצתו כשר וגם בגעל לפמש"ל סק"ג להתיר בהפ"מ גם בכחושים י"ל דבמקצתו אין להחמיר גם בלא הפ"מ אבל מ"ש בשמו דבאדום מקצתו ודאי אסור י"ל דכ"ע

מודו בזה ובעיקר דין הוריק מקלתו יש להביא ראי' להקל מדברי האשכול שהובא בדע״ת סקי״ח ודברי הרמב״ן שבסקי״ז אבל י״ל דשא״ה דלא נפלה לאור משא״כ בידוע שנפלה לאור :

(סקט״ז) **בדין** של הריק״ם הביא הרב הנ״ל דבמחב״ר עצמו ציין לסי׳ מ״ב סקל״ד ושם וגם בסקנ״ב השיג להרק״ם ולענ״ד אין משם ראי׳ דהכא הוי כס״ס מש״א אבל התם דספק א׳ הוא ספיקא דפלוגתא ל״ה בכלל ס״ס משם א׳ כמ״ש בתשו׳ מהר״י לבית לוי והובא בדע״ת סי׳ ל״ו סקנ״ג :

(סי׳ נ״ג סק״ז) **במש״ש** דגם בדאיכא עוקץ יש להקל בשאר״י משום ס״ס. והרב הנ״ל פקפק דכל דיעה שלא הובא בש״ע אין לצרף לס״ס הנה אם הי׳ דין שאר״י מבואר בש״ע אין לצרף דיעה כזו אבל כיון שכל דין שאר״י אינו מבואר בש״ע שפיר יש לצרף דיעות הנ״ל כמ״ש כה״ג בדע״ת סי׳ מ״ד סק״ו בשם רכ״ח וטטו״ד וגם א״ל לומר מדין ס״ס אלא דכיון דהמנהג רק חומרא בעלמא נגד רוב הראשונים א״כ בדאיכא איזה סניף להקל יש להתיר ובפרט שהרי הפר״ח מיקל לגמרי ועכ״פ חזי דעתו לצרף לס״ס וכבר גליתי לו מה שמקובל בידי מהגה״ק אבד״ק זלאטשוב בעל אורח לחיים לסמוך ע״ד הפר״ח ומכ״ש לצרף דעתו :

(סקי״ב) **בדינו** של השבו״י עמש״ל סוסק״ח בשם הרמ״ע דמשמע כדעת שב״י :

(סקי״ד) **כתב** לי הרב הנ״ל שבתשו׳ אהל יוסף עצמו מבואר שהשיג ע״ד פר״ח והביא בשם תשו׳ בכ״ח דס״ל דמהני חזר ונתרפא וסיים דיש להתיר גם בים עוקץ דכיון שחיתה המכה ונקשר שא״ש שוב אין לחוש לנקבה הריאה עכ״ד. הרי דלא מטעמא דהתוי״ק פסק כן ולפ״ז קשה להתיר בעוקץ בלא נקשר יפה רק בשהה יב״ח ועוד ט״ו ימים או עיבור ולידה ועוד ט״ו ימים יש ללדד עפמ״ש באוה״י שם מסברא דשבר גף מתרפא בזמן כזה בעברה או ט״ו יום דאם לא חיתה המכה בזמן כזה מסתמא הי׳ הבשר שסביב המכה נרקב ונפסד והגף יפול ארלה עכ״ד. הנה מה אומר אחרי שכל דין נשבר בלי עוקן הוא חומרא בעלמא ולסי׳ הב״ח ותוי״ק טעמא דנשבר הגף דטריפה משום שעת שבירה וגם לדידן שאינו מטעם זה היינו בדאיכא עוקן אבל בדליכא עוקן הרי אין טעם לטריפותו שהרי מן הגמגע שיכנוס דרך הדופן ויגקוב הריאה ובע״כ רק משום דחיישי׳ לשעת שבירה א״כ בשהה יב״ח ובמקום הפ״מ בודאי יש להמיקל ע״מ שיסמוך וכבר כ׳ בשו״ת כנסי״ח סי׳ ל״א ותשו׳ שמ״ל סי׳ כ״ח בהג״ה דבשתם ייגס בזה״ז כיון שהוא רק חומרא בעלמא יש לסמוך גם ע״ד יחיד נגד רבים וכ״ה בל״ל סי׳ קט״ז בשם ר״י מיגך ומכ״ש בזה שרוב הפוסקים מתירים לגמרי ורק מצד המנהג להחמיר כדעת יחיד נגד רבים א״כ ה״ה דיש להקל בשהה יב״ח כדעת יחיד נגד רבים במקום דאיכא הפ״מ עכ״פ :

(סקט״ז) **במה** שהבאתי ד׳ הכנפ״י שוב כ׳ לי ח״א שבלל״ח על חולין חולק ע״ד הכנפ״י א״כ קשה להקל:

(סקי״ז) **במש״ש** לצרף שי׳ הסוברים דגשמט הגף היינו עלמות שבפנים כ׳ אלי הרב בעל מנחיו״ס נ״י והעתיק מתשו׳ מים חיים סי׳ י״ח שכ׳ ע״ד השואל שהי׳ סבור בדעת הש״ך סי׳ ל״ב שהסכים למהרי״ת דא״כ הו״ל להביאו בסי׳ נ״ג ודוקא גבי חוה״ש כ״כ כמ״ש גם ביש״ש סי׳ ע״ז ומ״מ סיים דבשמיטת הגף לא נהגינן כוותי׳ וכונת הש״ך סי׳ ל״ב רק לפרש כן בש׳ מהרי״ח גם י״ל דכונת מהרי״ח דגם עלמות שבפנים הם בכלל כנף וה״ה הפרק של כנף שבחוץ ואין לצרף דיעה זו לשום ס״ס כיון שלא הובא בש״ע כמ״ש התומים בקת״כ שכן קיימו וקבלו חכמי הדור שלא לטעון קים לי כדיעה שלא הובא בש״ע ומכ״ש בהו״ה ואין ראי׳ מדברי פר״ח שדרכו לחלוק בכ״מ על הש״ע ומעולם לא שמענו לפסוק כמוהו נגד הש״ע עכ״ד. הנה הגם שאין בידי תשו׳ מ״ח ואם הבאתיו לפעמים הוא רק מה שראיתי מובא בשמו או שכתבו לי בשמו אבל דברי התומים ידועים ואני בעלמי כתבתי כן בכמ״ק בחיבורי ועמ״ש בדע״ת סי׳ ל׳ סק״א אבל בכ״ד עינינו הרואות מכמה גדולי אחרונים בהאר הש״ע בעל חג״ש על הלבוש שהי׳ גאון מפורסם ובכל״י ולהפ״פ וחכ״א שהקילו בה״מ ולא אכחד כי מעולם לא עלה בלבי לסמוך ע״ז אפי׳ לצרף דעתם עד שהועד לפני העובדא ממעזריטש שהובא שם בקילור והרה״ג הלדיק ר׳ איזיק מקאמארנא ז״ל פסק כן להלכה למעשה בכל עת מלוא באמרו שהוראת אדמו״ר ממעזריטש זי״ע מכריע אללינו ולא רליתי לכתבו בחיבורי לבל ינתן יד וכו׳ אבל עכ״פ מאז נגמר בדעתי שהגם שא״א להורות כן מ״מ עכ״פ חזי לאצטרופי ואני כתבתי שם בסקי״ז רק שאם הורה מי להקל בה״מ ול״ש אין מזניחין אותו ולא להורות כן אבל עכ״פ יש לצרפו לס״ס וכבר רמזתי בסקי״ז לשו״ת זרע יצחק סי׳ כ״ו שפסק לצרף דיעה זו לס״ס והספר הזה הוא מהגה״ק אבד״ק אולייגוב ובהסכמות מהגה״ק אבד״ק ראפשיטץ ור״ל מזידיטשוב ועוד גדולים ולדיקים העידו על גדולתו וקדושתו כפלאות והגה״ל אבד״ק לאנז הי׳ שואל אללו ע״ש סי׳ ח׳ ובהסכמתו העיד עליו שהי׳ אדם גדול בענקים גאון ולדיק ובכל התשובה הזאת שנה ושלש כמ״פ לצרף דיעה זו לס״ס והעלה שגם דעת התשב״ן כן הוא ע״ש וע״ז תמהתי יסודותי ובכ״ז חלילה להורות כן וגם אני איני מורה כן גם בהפ״מ ולא אכחד כי הגם שאין בידינו להכריע אבל בלבי עלורה כי כפי שהחים משיד האמת הוא כדעת הרא״ה וסייעתו כי פרק הגף כשנשמט מהאסיתא אין לו שום שייכות לנתק הריאה הרחוקה משם ומונחת מעבר ללעלות מבפנים וזה מכריע בדעת הש״ס דהכונה על עלמות שבפנים אך שלא הזכרתי בחיבורי מזה כלל כי אנחנו מחויבים לקבל באימה דברי רבותינו אבל לענין לירוף ילאתי בעקבות גדולי האחרונים הנ״ל ולא להורות רק לצרף בדאיכא עוד ספיקות ולדדי קולא וגם בזה אינני אומר קבלו דעתי :

(ס״ק כ״א) **בדין** זריקה לארץ תמה הרב הנ״ל מדוע לא הבאתי מהדע״ק סקי״ב שהשיר לחלק כסברתי דבלאו בסימנים שטמונים מתחת לצור ומ״מ לא רלה להקל אלא שאח״כ כתב דיש לצרף להקל ור״ל בדאיכא עוד סניף הנה לא אדע מה הי״ל להביאו הלא הוא נמשך רק אחר דברי הפמ״ג ולא מלאו לבו להקל מסברא כנודע ואני הבאתי מתשו׳ מ״ב להיפוך והפמ״ג לא ראה דבריו וכן המחברים שנמשכו אחריו ואם אולי נשמטו דבריו ממני בשעת כתיבה אבל אין בזה שום יסוד להלכה כיון שלא ידעו מדברי המ״ב שהבאתיו ואחרי שהבאתי דבריו לרפתי ג״כ סברא להקל:

(ס״ק כ״ב) **במש״ש** מדברי הוי״ק נ״ל עוד ראי׳ מהא דפי״א דפרה מ״א ופי׳ הר״מ ורש״י שהובאו בתוי״ט שם ועמש״ל סי׳ מ״א סקכ״ה עוד בזה ועי״ע תשו׳ ברכת יוסף חיו״ד סי׳ י״ג באורך בזה:

(ס״ק כ״ג) **במש״ש** בדע״ת מתשו׳ ב״ח החדשות דהוי רק חומרא שהרי כתב הח״ז דכיון דנשמט טרפה המבואר בש״ס אין להקל בספק הנה ד״ז כתב בישוב ד׳ רמ״א אבל מ״מ לא חזר בו ממ״ש בתחלה דלשון יש להחמיר משמע דהוי רק חומרא ולכן לרפתי דמה״ע יש לסמוך על המקילים נגד הרמ״א ועמ״ש בדע״ת סי׳ מ״ו סק״ז בשם שעה״פ שדקדק ג״כ דלשון כזה מורה שהוא רק חומרא ועמש״ל סי׳ ל״ז וסי׳ מ״ו עוד בזה. וכמ״ש בדע״ת בשם מ״ב דהא דל״מ שחט״ד הוא רק חומרא דרבנן עמש״ל בפתיחה לה״ש אות ל״ו בשם מרדכי ומג״א סי׳ תס״ח:

(ס״ק כ״ד) **במש״ש** דבדליכא רושם אודם כלל בודאי נעשה אח״ש נ״ל שמוכין לזה מש״ס דסנהדרין (פ״ה ע״ב) המכה לאחר מיתה פטור משום דליכא חבורה לאחר מיתה ובמ״ש שם דדם שחור קלת יוכל להתהוות אח״ש ע״ע ביו״ד סי׳ ק״ל סכ״ד דדם האברים שחור בתרנגולת:

(ס״ק כ״ח) **במ״ש** שם בשם טטו״ד יש חסרון תיבות וצ״ל וכש״ אל״ב סקט״ו כתב די״ל דשמא המכה סותמת וכו׳ והנה הרב הנ״ל הביא מ״ש בדע״ק סקט״ו דבדאיכא נקב מפולש בדופן נגד הריאה טרפה והמגיה במק״מ סקכ״א כ׳ דדוקא בספק ע״י קוץ דאם ניקב ע״י חולי הרי מבואר בסי׳ נ״א דמותר ורו״מ כתב לפמ״ש בגה״ק רס״י ל״ג בשם הד״ק דע״י חולי לריך לראות עכ״פ היכן כלה גבול החולי וא״כ בריאה של טוף הסמוכה ללעלות מגוש לריך בדיקה בריאה לענ״ד גם הדע״ק לא כ״כ רק באותו אבר מטור לעור אבל מאבר לאבר הוא בכלל אין מחזיקין ריעותא ממל״מ ועמ״ש בדע״ת סי׳ נ״א סק״ג:

(ס״ק ל״ג) **במש״ש** דבספק פלוגתא לא הוי ס״ס מש״א ע׳ בהוספות לקו״א אות מ״ד וכ״ה בתשו׳ רע״א מ״ת סי׳ נ״ו ובמש״ש דגם בס׳ חס״ד ונאבד יש להקל ראיתי בתשו׳ כת״י מרע״א שהוכיח מהתפל״מ סי׳ ק״ל דדוקא בנחלט ההוראה לאיסור קודם שנאבד או אסור גם אחר שנאבד משא״כ בלא נודע כלל מקודם לא הוי בכלל סחס״ד:

(סי׳ נ״ד סק״ב) **במש״ש** דאם הסבר למטה מהריאה אלא כנגד שאר אברים א״ל בדיקה אלא לכתחלה מלאתי בכת״י מנכד ר״י החסיד ז״ל מעשה בעוף א׳ שנשתברו הצלעות והי׳ נכנס בו חור בחלל הגוף והי׳ רולים לבדוק בב״מ ובא חתנו והכין והתירה אבא מורי הר׳ יב״ה דנשחטה הותרה ובהג״ה הגיהו בל״ע דשכל

איכא

איגא ריעותא לפנינו ע"ש ועי' בדע"ק סק"ג דיש מקום במעים שמונחים סמוך לצלעות וכמ"ש בדע"ת בשם אל"ב בדין נתהוה ע"י נפילה כ' לי הרב בעל מנחיו"ם הנ"ל מדברי רוקח וש"ך דבנשבר הצלע צריך לבדוק הריאה גבי נפילה הנה בש"ך דפוס לבוב נדפס צריך לבדוק הריאה כמו גבי נפילה אם כן אין ראי':

(סק"ט) **הביא** הרב הנ"ל בשם מקום שמואל שהחמיר כהב"ח הנה אין הספר ת"י ואני ת"ל הבאתי בשם הא"ז בשם בה"ל ורילב"ש בעל תוס' להקל ושהאשכול הביא בשם בה"ג ורי"ף להקל וש"פ הכנפ"י ואל"ב ואין דברי מק"ש מכריעים לדעתי. ובכ"ז המחמיר בלא ה"מ תע"ב:

(סקי"א) **במש"ש** להקל בה"מ כדעת הלבו"ש ותמה הרב הנ"ל שהרי אדרבא בל"ש פסק דהוי ס"ט לדקו דבריו יהוא ט"ס וכנ"ל דלא כדעת הל"ש וטעמי שהרי בל"ש רמז לתשו' נא"ד ושם החזיק בראיות כנודע הפר"ת אלא שסיים דמ"מ כיון דבר"ן מפורש להחמיר הוי ס"ט כיון שהראיות אינם מוכרחים כ"כ אבל לפמ"ש האל"ב שאין כונת הר"ן כלל להחמיר כן א"כ שוב יש להקל בה"מ כדעת הפר"ת וכ"כ דעת כל הפוסקים דודאי דוחק הוא לומר דהא דנקטו הפוסקים תלי תוליא לאו דוקא וכמ"ש בפנים בשם התב"ש סי' ל"ו:

(סקי"ג) **במה** שהבאתי בשם אל"ב דאם חסירים או יתירים רוב צלעות או שיש ד' תוליות טרפה וע"ז תמה הרב הנ"ל דכל יסודו שם לפ"מ דס"ל דשייך בזה יתכ"נ אבל לפמ"ש בדע"ת בשם האשכול דל"ש בזה כלל דין יתכ"נ גם בכה"ג כשר אם אמנם נדקו דבריו אבל כיון שמדברי תה"ד וש"פ אין הכרח להקל בזה"ג כמ"ש האל"ב דבזה כ"ע מודו יראתי להקל עפ"ד האשכול לבד כמובן:

(סקט"ז) **במש"ש** בשם אל"ב לפקפק ע"ד הל"ש בדין נפרדה מב' קלותיו והרב הנ"ל האריך שאין ראיות האל"ב מכריעות הנה עיקר הראי' מדכתבו כל הפוסקים סתמא דיני נשברה השדרה ולא חלקו בין נשבר פ"א לב"פ משמע דאין חילוק וכבר כתבתי בדע"ת סי' י"ז סק"א מדברי הב"י ורשד"ס ומהריב"ל להוכיח מדברי הרי"ף פ' דיבמות דאפי' לדחות דברי פוסק מפורסם יש הוכחה מדשתקו קמאי לאשמועינן חידוש זה ובכ"ז אחרי שאין ראיות האל"ב מוכרחות וגם הוא הניחו בצ"ע שוינא נפשי הדרנא ומסתפינא להקל למעשה נגד הל"ש אף שכ"כ רק מסברתו. ומ"ש רו"מ מדברי הצע"ל הלא הבאתיו בצלמי בדע"ת:

(סי' נ"ה סק"א) **במש"ש** דדינו של הרמ"א בהכרעתו כדיעה ב' הוא רק חומרא בעלמא הנה מצאתי בשו"ת הלק"ט ח"א סי' רל"ג באמצע התשו' שפסק דבהפ"מ או לצ"ש או בשעה"ד יש להקל כדיעה א' וצ"ע ועכ"פ יש מזה ראי' לדברי:

(סק"ב) **במש"ש** בשם הת"ל דדיוקא דרישא עיקר כ"ה גם במהרי"ט מ"א סוס"י קכ"ב והעמים כן בכונת הרא"ש בכ"ב ע"ש:

(סקט"ז) **במש"ש** בדברי מרדכי ופר"ח נשאלתי במ"ש המרדכי מדנקט והוא דאיעכול ניבי' ש"מ דדוקא בספק נ"כ דהא בסי' מ"ד בהא דלקתה הכוליא טרפה והוא דמטי למקום חרין ואפ"ה קיי"ל דבמ"ח לחודי' טרפה כמ"ש הב"י שם ומביא ראי' מכבד דסי' מ"א. והשבתי שהפר"ח שם הביא באמת בשם הראב"ד בח"ד שהוכיח מדנקט והוא דמטי למקום חרין דאין טרפות במ"ח לבד ולדידן צ"ל דלקתה כוליא היינו מקום חרין שהוא עיקר חיות הכוליא וכן בנטלה הכבד העיקר תלוי במקום מרה וחיותה וזה נקרא נטלה הכבד אבל הכא דנקט בוקא דאטמא דספק מדוכתי' והוא דאיעכול ניבי' שפיר הוכיח המרדכי דאי איעכול לאוד טרפה אף דלא ספק מדוכתי' א"כ אמאי נקט כלל דספק מדוכתי' ובע"כ שזה הטרפות הוא דוקא אם ספק מדוכתי' ואיעכול ניבי' וכמ"ש בשם תשו' מהרי"א סי' ע"ה בדין החלב בבהמה צולעת כ' לי הרב הנ"ל והביא ממ"ש בדע"ת סי' ל"ב סק"י יפה העיר ושם חסר ציון מקום ד' הש"ך והוא בסי' נ"א סק"א:

(סקכ"ב) **במש"ש** דגם בשינוי קלת טעם מקרי מבשא"מ ודוקא אם אינם שוים בשמא יעוין במש"ז או"ח סי' תמ"ה סק"ד בדין י"ש של פסח ושל חמץ ויש לדון מדבריגו לשם וקצרתי:

(סקס"ט) **במש"ש** די"ל לשי' רמב"ם דחלב אינו בכלל בשר ליכא בחלב לאו דטרפה אלא איסור עשה והקשה הרב בעל מנחיו"ם הנ"ל ע"ד השעה"מ דא"כ לב וכבד דהוי מבשא"מ עם בשר יהי' מותרים משום טרפה ובע"כ כמ"ש הח"ד סי' ל"ח דיש הפרש בין לשון תורה ללשון ב"א ולק"מ דהשעה"מ ס"ל בדעת רמב"ם דלב וכבד הוי מב"מ עם בשר ודלא כהמרדכי ורק בחלב ובשר ס"ל כהרמב"ם ומ"ש רו"מ דבעוף יש קרא מפורש דכתי' נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה ובחולין (דף ק"מ ע"א) או טרפה בהדיא כתי' ופירש"י מהך קרא דבעוף טהור כתי' ולטמא בבית הבליעה כדאי' בזבחים (דף ע') נ"ז לק"מ דקרא דהתם הרי קאי לענין טומאה כמ"ש רש"י בחומש שם דלענין טומאה הזהיר הכתוב ולא לאיסור אכילה אלא דהש"ס דייק דמיירי בעוף טהור שיש במינו טרפה ולא בעוף טמא והיינו דכיון שיש במינו טרפה באיסור אכילה בבשר מקרא דבשר בשדה טרפה ואת"ל דרש"י לא ס"ל כן אין סתירה לדברי רמב"ם ובפרט דגם לפ"ד רש"י מנ"ל דאיכא לאו בעוף הרי י"ל דהש"ס פריך אהא דדרים דכתי' כל צפור טהורה תאכלו למעט טרפה דהוי רק לאו הבא מכ"ע דהא טרפה בפירוש כתי' מקרא דנבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה דקאי אטומאה אלא דמגילא נשמע דמיירי בעוף טהור שיש במינו טרפה והיינו לאיסורא עכ"פ באיסור עשה משא"כ בטמאה ואף דגם בטמאה י"ל דנהי דאאתע"א מ"מ איסורא איכא לקברו בין רשעים כדאי' בש"ס דיבמות מ"מ איסור עשה ליכא ותדע שהרי לריה"ג איסור נבילה הוא לאו הנל"ע ולחד גי' ביומא (דף ל"ו) ותוס' גם טריפה הוי לאו הנל"ע אך דהש"ס נקט כל שישנו בבל תאכל נבילה וכו' אבל י"ל דהיינו לאו דנבילה דלא כתי' בי' בשר דדוקא בטרפה כתי' בשר בשדה וכו' די"ל דקאי רק אבהמה דשכיח בשדה ואת"ל דהך קרא כולל בין בהמה ובין עוף א"כ הא דישנו בבל תאכל היינו הבשר ולא החלב ושומן וא"כ לק"מ:

ומה שתמה ע"ד הנו"ב שכתב דבאיסור עשה ל"ש טכ"ע מדאורייתא דא"כ אמאי ציר היוצא ע"י מליחה דאסור משום הטמאין כמ"ש התוס' בחולין (דף קי"ב) ואפ"ה במבשא"מ צריך ס' מה"ת ודייניגן בי' דין טכ"ע י"ל דדוקא היכא שכבר הי' בעין והוקל מעליו האיסור לאו ונעשה רק איסור עשה לכן בכה"ג היוצא ממנו אינו אסור מה"ת דבכה"ג טכ"ע דרבנן אבל הכא שיצא הציר מהחתיכה לחתיכה ולא הי' עוד לפנינו הציר בעין שיהי' עליו כ"מ בעולם אם הוא בלאו או בעשה לכן גם הטעם אסור מה"ת דהוי כטעם של איסור לאו שקודם יציאת הציר מהחתיכה הי' בו איסור לאו והיכף נבלע בהחתיכה השני' ועי' שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' קכ"ח ושו"ת ר"מ שיק סי' קי"ח ועמ"ש בקו"א אות ע"ב בזה:

(סק"ע) **במש"ש** דמדלא הרגישו כלום יש הוכחה שלא הי' ריעותא ע' כה"ג בתוס' נדה (דף נ"ו ע"ב) סוד"ה ש"מ וכו' ועמש"ל סי' ל"ו סקע"ב בשם תב"ש ורא"פ כה"ג ועמש"ל סי' נ"א סוסק"א:

סי' נ"ו סק"ו) **בדין** נשמט בעוף דליכא ערקום ע"ע בשו"ת דברי חכמים סי' קכ"ז שפסק ג"כ להקל ודחה ד' האוסרים אבל לא העיר מכמ"ק שהבאתי בדע"ת:

(סק"י) **בדין** לוה"נ שכתבתי דהגיד האלים הוא ע"ג עלם הבולט והקטיני הס על עלם השוק ויש א' עב וצלדו גיד א' דק ממנו והוא שלוקחים הסופרים והרב בעל מנחיו"ם כ' לי שבדקו ומלאו גם בלד ב' של הגיד העב גיד א' עב כמו שלוקחים הסופרים והנה אמת נכון הדבר אבל הגיד שהבאתי בפנים הוא סמוך להגיד העב המונח דבוק לבשר בלד ימין אבל הגיד השני הוא בלד שמאל של גיד העב הנ"ל רחוק ממנו ונוטה ללד השוק ובדקתי ומלאתי סמוך ממש לגיד הזה עוד גיד דק הרבה וחקרתי מהשו"ב דפה והגידו לי שמקובלים מסופר זקן ולמדן שהם לוקחים רק הגיד שבלד ימין וסמוך לגיד העב הדבוק בעלם ובשר ולא את הגיד שבלד שמאל אבל אין מזה שום ראי' לענין לוה"נ וזה כמה שנים שמעתי שקלת מו"ל אמרו כי רק המונחים סמוך לעלם הם הלוה"נ והגיד העב שבאמלע הוא העב ונקרא אלים ושני הגידין הדקים ממנו בימינו ובשמאלו הם הקטיני אבל מדברי הפוסקים שהבאתי בפנים דהיינו דברי מרדכי בשם ראב"י ורמ"א מוכח כמ"ש דהאלים הוא מקום שתולין בו הבהמה וצ"ל דהגיד שבלד ימין כיון שסמוך להאמלעי העב ממנו יתכן לקרותם בשם לומת הגס שבלשון רי"ו שהובא בב"י מבואר דבלד חילון אין ג' הגידין למותין יחד ולכן רלה להוכיח שלוה"נ הם הפנימים אבל עכ"פ השנים הם סמוכים זל"ז אבל הגיד שבלד שמאל של גיד העב הסמוך לבשר ועלם השוק הוא רחוק הרבה ממנו ונוטה ללדו של עלם השוק במקום שבין רגל לרגל ולכן מסתבר שאין ללרפו למנין כנלע"ד והן אמת דמלשון הראב"ד שהובא בב"י מבואר דבלד החילון ב' הגידין

שוים ואין בשם א' עב יותר ואולם הרי הרא"ש כתב באמת שבדק ומלא להיפוך:

(סקט"ו) **במש"ש** בשיעור לוה"ג. ע"ע בשו"ת הלק"ט ח"א סי' רל"ג שהביא ג"כ ד' האוסרים עד חלי עלם ומ"מ כתב באמלע התשו' בשם מו"ז שנהג לשער ברוחב אגודל והכל לפי ראות עיני המורה אם עובח"ר או חזר ונקשר שעשי"י ע"ש היטב:

(סקכ"ט) **בדע"ת** יש חסרון תיבות וכל"ל ועמש"ל סי' כ"ה וכו' ובכה"ג אין עלם העליון גורס קלקול ללה"ג כלל ובפרח די"ל דמוקמי' אחזקה וכו' כל"ל:

(סי' כ"ז סקמ"ג) **בדין** שיהוי יב"ח ושיעור כ"א יום ע' בפמ"ג א"ח סי' שכ"ב בא"א סק"ג דבעינן מעל"ע וע"ש בדין נשלם הזמן בשבת ומ"ש בדע"ת בדין ספקא מארעא הראני ח"א דבהגהת רש"ל על השע"ד כתב דגם בדספקא מארעא אם נתעברה וילדה כשרה אלא דאם נתעברה מזכר אף שהות טרפה הוי הבילה זוז"ג משא"כ בדספקא מארעא ובלקוטי מהרי"ל בדיני או"ה בדיני בילים כתב דבילים שבאו לה מחמת שנזקקה לזכר וכו' משמע דדוקא בנזקקה לזכר ולא בספקא מארעא:

(סקמ"ח) **בדין** עבר והשהה. העירוני מהא דתוס' גיטין (דף ס"ד) וא"ע סי' ל"ה סי"א וחמ"ח סקכ"ה וב"ש סקכ"ל דקנסו מפני שהכניס א"ע לתקלה ולק"מ דהתם גם באמרו הקרובים לא נתקדשנו מ"מ איכא תקלה באשה אחרת שי"ל קרובים משא"כ בכ"ד וע' בד"מ יו"ד סי' קפ"ז אות ז' בסיפו ודו"ק ותמלא ראי' להחמיר וי"ל דשא"ה דמתחלה הי' איסור ברור דהא היתה רמ"ת אלא שנתרפאה משא"כ בכ"ד וע' נימוק"י פ' החולץ בקידש או כנס תוך ג"ח ועברו ג"ח ונמלאת שאינה מעוברת דפריכן לי' וכנוס לה ע"ש ואגב אכתוב בדין בדבר שי"ב סכנה אם נזהר להשהותו אם יש לחוש לתקלה ע' שבת (קכ"ח רע"ב) פלוגתא דת"ק ורשב"ג:

(סקנ"ג) **במש"ש** בספק פלוגתא דלא מקרי ס"ס מש"א עמש"ל סי' כ"ג סקל"ג וסי' כ"ה סקס"ז וע' במש"ז סי' ל"א סק"ט וע' תשו' מהריב"ל שהובא בתשו' פ"י ח"ב חו"מ סי' ל"ה. ובמש"ש בדין מקום שרוב קוני עופות לאכילה הם עכו"ם ע' בפת"ש בשם שאי"ע ח"א סוס"י ע"ב ומדברי תוס' חולין (דף ל"ה ע"א) רמזתי בשע"ת מוכח דגם בכה"ג אסור מדרבנן אך די"ל דדוקא בודאי טרפה אבל בס"ס י"ל דאין לחוש בכה"ג והדע דהא בס"ט מבטלין לכתחלה:

(סקנ"ד) **במ"ש** בדע"ת בשם הגהת ד"ת כ"ה להדיא בריטב"א (ו' ע"ב) וע"ש בתוס' (ע"ו ע"ב) ד"ה לנכרי וכו'. ובמש"ש בדע"ת בענין אם נשים ערבים ע"ע בברכ"י לאו"ח סי' קנ"ד בשם ז"א מש"ס דע"ז (י"ח ע"א) וע"ש עוד בזה:

(סי' נ"ח סק"ג) **במש"ש** דדוקא בהפילה בכח. הראוני בהגהת דרישה לעיל סי' ע"ו דמוכח ג"כ כן:

(סק"ה) **נשאלתי** מהרב מו"ה משלם זושא הערשין האבן נ"י מק' כטנאב ברוסיא. בדין עגלים קשורים ומונחים בעגלה הנוסעת וגבוה מהארץ פחות מי"ט נפלו לארץ. ונשחטו בלא בדיקה והשבתי כי אם נהפכה העגלה פתאום ונפלו נראה דהוי כהפילה אחרים דההפיכה דמי לדחיפה של אחרים בכח אבל בנפלו מאליהן שע"י ההתנגדות של הנסיעה ניזוזו מל"מ ונפלו אינו דומה להפילוה וריון דהוי פחות מי"ט יש להקל. ומ"ש רו"מ דדמי להא דסי' קכ"ה ס"ד דגם הגבהת עכו"ם גרמה וה"נ בזה אין לו דמיון כלל ובפרט לפמ"ש בדע"ת סק"ג בשם תפל"מ ופר"ה דבעינן דוקא הפלה בכח וסכ"נ מהא"ז. ורו"מ הביא מהגהת דרישה סי' ע"ו דמבואר כן א"כ בכ"ד בודאי אינו בכח ולא יהא אלא כהפילוה הרוח דכשר וכמ"ש בדע"ת סקכ"ו בשם בה"ג. ומה שתמה ע"ד תשו' ב"ש שהבאתי בסק"ת דבדחיפה בעלמא לא הוי כהפילוה והביא מלשון הרמב"ן סי' רמ"ט שכתב כגון שדחפה אדם או חבירתה וכו' וגם בדין שקילה מבואר דדוחפו. לק"מ דדוקא שדוחפו להפילו משא"כ בדחיפה מן הצד לדחותו בדחיי' מהשלחן וכדומה. ומ"ש עמ"ש בסקכ"ו בשם בה"ג די"ל כונת בה"ג מ"ש בדלא ידוע ר"ל שהבהמה נפלה בלא ידיעתה והנפילה היתה אי מבוס דרוח דחפתה או אשתרוקי וכו' בכל אלה בעי' דוקא גובה י"ט הנה יש מקום לפרש כן אבל מ"מ מוכח הדין דע"י רוח ל"ה כהפילוה אלא כנפלה מאליה:

(סק"ח) **עיין** ס' יוס"ד סי' זה דבנפל העוף בלילה י"ל שמא הפילו אחרים וליתא דאין לחוש שמא הפילו והשליכו ביד לארץ ורק שמא ע"י דחיפה ובכה"ג הוי כנפל מאליו וגם מ"ש דבלילה ל"ש לומר דאמדה נפשה ליתא ולכן באין כנפי' קשורין גם בכה"ג יש להקל בה"מ וכן השבתי לק' שאקאלאב הסמוך לרישא:

סליק

לוח התיקון

דף	עמוד	שורה	טעות	תיקון
ט	א	מד	בני	בנין
.	ב	כח	ינביאה	ונבואה
.	.	לב	העולם	העולה
ו	.	כז	וכ' דאפשר שאין וכו'	חסר כיון דאין וכו'
.	ב	סג	להרחיים קמח אחר חמץ	חילוף. קמח חמץ אחר
יא	.	ב	ומל"ז	ומש"ז
.	ב	כו	בעפר	באפר
יב	.	מג	פליג	פלוג
.	ג	ד	פליג	פלוג
יב	ב	כא	הקיל	הקול
יג	ב	ב	מרוות מרוית	מרוות רווח
.	.	כז	פסול בטומאה מנין והנה	תיבת מנין נמחק
יא	א	כ	בפ"ג דפרה	בפ"ז דפרה
יג	ג	כו	הפלוט	הפליט
.	.	כד	דאף	ואף
יד	א		שהגבלע	שהבליע
.	.	יב	מ"מ לא כ"ק	חסר. מ"מ לא נאמר אלא כ"ק
"	.	כז	דאיסור	דאוסר
.	ב	.	הער"ב	הנחי"ע
"	.	ס	והא למפרע	והא דלמפרע
"	"	סג	דלמפרע	למפרע
.	ד	יז	בחמ"ר	בחמ"ח
.	.	כט	השיג	השיא
.	.	נה	הדלא	הדרא
טו	.	ז	דוחה	דומה
.	ד	כב	במקום	במקור
טז	ד	ה	ה"ז	הרי
.	.	לא	הנה לענ"ד להתיר	חסר. הנה גלע"ד להתיר
יז	ב	לג	ובידי	ובידו
.	ג	טו	ובשבועה	ובשבוע
.	ד	נה	השאיטה	השחיטה
יח	ב	ה	כשר	בשר
יט	.	יא	היינו	הנני
.	.	נה	לפמ"ש	למ"ש
.	ג	ח	לחזור בקבלנות	תיבת בקבלנות נמחק
.	.	לח	ביד"א ותי'	חסר. והקשה התוי"ט מהא דפ"ק דנדה היתה יושבת במטה חבירה ביד"א ותי'
"	ד	מ	הוי	ה"ה
כ	ב	לח	סי' סקמ"ג	סי' ס"ט ס"ה מ"ג
כא	ב	לב	כ"ש	ב"ש
"	ג	ל	בלא"ה	בלא"ה לפי כל
כב	ב	מט	נחלק	וחלק
כג	ג	יב	בכלל אכילה	לוקין עליו
כד	א	.	כלה"ש	כהל"ש
כו	ב	נא	בני	בנו
כז	א	יט	המלח	המלך
.	"	כט	דאף הפוחת נאמן	שהפוחת אינו נאמן
.	ג	יט	אף שילא	כאלן שילא
.	ד	מה	שילא	וילא
כט	ב	טו	שבטבטו	שבטבטן
ל	ב	לד	ההב"מ רס"י ה"א	האר"מ רס"י כ"ח הא
.	ג	כג	נפות	נפו[illegible]
לא	ב	כח	דינו	דיני
.	ג	טז	התלמודים	התלמידים
.	.	יז	התלמודים	התלמידים
.	.	מד	ולא ביד ותמה	חסר. ביד הוי רק ספק ותמה
.	"	מה	כלוס	כולס
לב	א	כס	ב"א	ב"ש

דף	עמוד	שורה	טעות	תיקון
לג	ב	יז	גרוגו	גרני
.	ג	כח	הא העו"ז	האהעו"ז
.	.	לה	דדין יש להם	חסר. דדין מטוי יש להם
לו	ג	כח	בעג"ש	בעט"ל
לט	ג	יד	השגתו	השגתי
.	.	לא	סי' סק"א	סי' ק' סק"א
.	ד	כז	רמב"ם	רמב"ן
.	.	לט	שתירוצו	שתירוצי
מ	א	כו	בשמו	בשמי
מא	א	מד	לעשור	לעשיר
.	ד	מ	ט"א	ח"א
.	.	מה	דבשולר	דבשולא
מא	א	ו	אין	או
.	ד	כח	מרו"מ	מרי"מ
"	.	לב	רו"מ	רי"מ
.	.	לג	רו"מ	רי"מ
.	.	לה	רו"מ	רי"מ
.	.	לט	ורו"מ	ורי"מ
נד	ב	מה	רלונס	ורלונס
מו	ב	נה	הגיעגו	הגיעני
מז	ג	לא	אם	על
"	.	לט	וכל שלא	חסר. וכל שוס שלא
מח	א	סג	הלוקח	המוכר
.	ד	כג	דר"פ	דר"ע
נ	א	א	ד"ש שאיה"ג	חסר. ד"ש סי' מ"ב שאיה"ג
.	.	ה	מהריטב"א	מהריט"א
.	ג	נח	ומקני דג"ז	חסר. ומקני ליהא דג"ז
נב	א	ב	בו"מ	בי"מ
.	ב	יט	והדותיהם	ואבותיהם
נג	א	נב	העיד	העד
.	.	נד	שהעלם	שהעלה
.	ב	מב	המקדים	המקדש
נה	ב	ו	כש"כ	ט"ס
נו	ד	מב	נה"מ	נקה"כ
.	.	מג	נה"מ	נקה"כ
נז	א	ב	שוב	שוס
.	ג	מג	חו"ש	חוע"ש
.	ד	כט	פליג	פלוג. וכן כולס צ"ל פלוג בוא"ו
נט	ג	כב	כריתות	ככרות
"	ד	כ	להתקדש	להתגרש
ס	ג	לז	כמה	במה
סא	א	א	וא"כ הואיל	חסר. וא"כ לא הועיל
סב	.	ו	שתחליף	שתחלוף
.	ד	מז	הב"ח	הבש"א
סג	א	כא	הרא"ש	הרא"ס
.	ב	כ	השיא	הבית
"	.	נג	כדבר	כבר
.	ב	סד	ומדברי'	ומדברי
סד	א	מב	משמה מזמן	חסר. משמה חדשים מזמן
.	ב	טו	דברו הפ"מ	דברי הכ"מ
.	ד	נא	ר"פ	ר"מ
.	.	נו	ר"פ	ר"מ
סו	א	יט	הכתב	הכתס
.	ג	כד	חמכ"ח	חמח"כ
סז	א	מ	לשותפו	לבותפו
סח	ב	טז	התוס' דף נו	חסר. התוס' כתובות דנ"ו
.	ג	כח	מזו דמשני	חסר. מזו בעירובין נ"ב דמשני
ע	א	יב	למלוע	למלוה
.	ג	נח	מעוות שלו	מעוות שלא
עא	ג	טו	בנמלך	בנמלח
.	ד	לז	דבכ"ג	דבכה"ג
עב	א	ב	הדין	הדיו

לוח התיקון

דף	עמוד	שורה	טעות	תיקון
עב	ג	סג	החקר	הכבר
עג	ב	כח	דבריאה	דברואה
עד	א	מז	הרו"מ	הרי"מ
עה	א	כ	הדר	הדס
״	ב	לא	לשבת	לשבח
עז	ב	ג	שיעלמו	שנעלמו
״	״	ה	השני	בשני
״	״	יד	ככ"ד	בכ"ד
״	״	מ	שהשיגו	שהשיג
״	ד	לו	וויבעי	איבעי
עח	א	לד	עד שנים	חסר. עד ב' שנים
״	ב	מח	כהלוואה	בהלוואה
״	ג	כה	ועכבתי	ועברתי
״	״	לב	את לידי'	אתא לידי'
״	״	נו	ממני	ממנו
״	ד	מד	דפקק	דפקח
עט	ב	כד	קושיתו	קושיתי
פ	ד	מד	שם	שאם
״	״	מז	ע"ג	פ"ג
פב	א	ל	וסד"ד	וסד"ר
פג	ב	נב	דירה שידורו	חסר. דירה מאשה אחת שידורו
פו	א	כו	ר"מ	ר"י
״	ג	לח	נערות	נערים
״	״	נא	העירותי	והעירני
״	ד	מג	אנשיו	אנשים
פח	ד	כח	אחר	אח"כ
פט	ב	טז	הרא"ש	הר"ש
״	״	כב	הרא"ש	הר"ש
״	״	נב	הרא"ש	הר"ש
״	״	נה	להקל	להכ"ל
צ	א	ה	אדא	יהודא
צא	ד	לט	קודם	קודש
צד	א	סא	ז"ל	זצ"ל
״	ב	נד	א"ם	א"ל
״	ד	א	אמרהו וגמרתו	אמרתי וגמרתי
צה	ב	מה	ללו	לא
״	״	מז	כאין	כאן
״	ג	ב	ואיפקד	ואיקפד
״	״	נו	הרמב"ם	הרמב"ן
״	ד	כח	מין	מי
צו	ג	יח	חתנו	חתני
״	״	מא	וע' תוס' דף לא	וע' חולין דף לא
״	״	נט	והבנים	והרבנים
צז	ג	לז	כבר	כבד
צח	ב	לט	לאיפוד	ואיפוד
״	ד	נא	מלקיים	יש לקיים
״	״	נז	חולות	חוליק
צט	ג	לו	זיל	וי"ל
ק	ד	מח	להנית	להנות
קא	א	סג	פשיטא	פשטא
קב	א	מה	דף ע"ב	דף ד' ע"ב
קד	א	לח	מבנדין	מבודין

דף	עמוד	שורה	טעות	תיקון
קד	ג	לב	ז"י	זיהא
קה	ב	נו	ובפרע	ובפרש
קו	א	נג	כד"מ	כד"נ
״	ד	סד	אמ"ה	אפ"ה
קז	א	כט	ממש	ממ"ש
״	ג	מא	בשות ספר פני יהוש:	בש"ת ספר יהוש
קח	א	מג	מבטל	יבטל
״	ב	ה	לו	לי
קט	ג	כה	שאיננו	שאינני
קי	א	לט	האפשט	העקשט
״	״	מח	נתנה	נתהווה
״	ב	א	וגה"מ	ונה"מ
״	ד	כח	והגה	והג"ה
קיב	א	נז	יאמרו	יאמר
״	ג	יח	אחד	א'
קיג	א	כ	העור	העיר
״	ג	נח	והוא	מהאדון והוא
קיד	ג	מז	רלה	נמחק
קטו	א	י	הנכללים	הנבללים
״	״	טו	ובפי'	ובפנ"י
״	״	טז	דנכלל	דנבלל
״	״	חי	כקיף	כנים
״	״	לח	הנכלל	הנבלל
״	״	מ	נכלל	נבלל
״	ב	י	מתי"מ	מחו"מ
״	ד	ב	רט"ז	הטו"ז
״	״	כז	המגורש	המגורשת
קטז	ד	מח	כמו	כ
״	״	נד	עאבאלט	עאבילא
קיז	א	נא	שהעיר מהשו' ד"ה	גם דבריו ל"ע כי סותר א"ע למ"ב בעצמו סי' ל"ג ובהדיא מבואר בסוס"י קל"ב דבחזקה קנה
קיט	א	לח	והביאוהו	והביאוהו
״	א	מג	ביאור	ביאר
״	ב	יד	עעס"מ	אי עולה עס"מ
״	״	חי	חג	ח"ג
״	״	מב	הקאווע משום הערוב'	הקאווע משום בש"ע מטעם דחזי ללפת ע"י התרובת חלב
קכ	ג	לא לב	פאללאך מק' הערמייג'	פאללאק מק' הערמאגבעהדע
קכא	א	ז	שליט	שלו'
״	ב	מד	לר"י	לסי'
״	ג	לה	כלוס	כלים
״	״	מט	כפ"י	בפי'
״	ד	נג	דף ק"ב	דף ק"ג ע"ב
״	״	סא	הש"א	הש"מ
קכב	א	ד	פגע	פקע
״	ב	כט	דלא"ה	די"ל
״	ד	נט	חמור	עמידי
קכג	ב	ו	דעא	דע"ת (אהמ"י מ"ש מלבין טוב להחמיר ע' בד"ת מע' ח' אות ל"ו
״	ג	ג	סוף	טנף

מסכת	דף	עמוד	סימן
ברכות	ג	א	מה
	י	ב	רכ'ו אות ל'ב
	טו	ב	ל'ח
	יח	ב	רכ'ד אות י'ד
	יט	ב	רל'ג
שבת	ד	א	קנ'ט ורכ'ט
	סס		רל'ה
	יב	ב	רי'ד אות כ'ס
	יד	ב	רי'ד אות ח'י
	כג	א	רמ'ד
	ל	ב	ורס'ל בנו'ש-קמ'ז
	מא	ב	רכ'ט
	מב	א	רל'ס
	מח	ב	רכ'ד אות כ'ד
	נ	ב	רמ'ג
	נד	ב	רי'ד אות י'ט
	נו	ב	רכ'א
	נז	א-ב	ה' ל'ד רכ'ד אות כ'ג
	נט	ב	רכ'ד אות כ'ד
	עא	א	קע'ה
	עט	ב	רמ'ח
	פ	ב	רכ'ט
	פא	א	ק'ב
	נא	א	רמ'ט
	קד	ב	ר'מ
	קו	א	ע'-קנ'ו
	קט	א	נ'ט
	קכב	א	רמ'ו
	קל	א	רמ'ד
	קלו	א	קנ'ו-ס
	קמו	ב	ל'ה
	קנ	א	רמ'ב
	קנא	א	רכ'א
עירובין	ה	א	ע'ו
	ו		ע'ו
	יד	א	קמ'ט
	לו	א	רכ'ו אות
	לט	ב	רל'ח
	מא	ב	ל'ה
	מג	ב	רכ'ו אות כ'ד
	מד	א	רמ'ו
	סז	א	רי'ב
	סז	ב	רל'ה
	כט	א	רכ'ד אות כ'ד
	עב	ב	רי'ד אות כ'
	פח	א	רכ'ט
	לב	ב	קל'ה
פסחים	יא	א	רי'ד אות י'ג
	יד	א	קי'א במפתחות
	טו	ב	סס
	כב	א	ק'ו-ע'ה
	לא	ב	ע'ו
	לב	ב	ע'ו-רכ'ו אות ג
	לג	א	ד'
	לג	ב	רמ'ט
	לה	ב	רל'ח
	לו	א	קי'א
	לט	ב	רל'ח
	מ	ב	רכ'ט
	מג	ב	קפ'ח
	מד	א	קפ'ח
	ש	ב	י'ד

מסכת	דף	עמוד	סימן
פסחים	נו	א	רכ'ו אות ל'ב
	נט	ב	קי'ח
	סח	ב	ס'ח
	ע	ב	ל'ב
	קיה	ב	קנ'ח
ביצה	כ	ב	רי'ד אות כ'
	ד	א	רמ'ו
	י	א	רל'ג
	יא	ב	רמ'ו
	יב	א	ק'ו
	יח	א	ה'
	לד	ב	רמ'ז
	לח	א	רל'א
חגיגה	ג	א	ז'
	ד	א	י'ב-רמ'ב
	יד	ב	רי'ד
	כא	ב	כ'ט
	כב	א	כ'ט רי'ד אות כ'
ר'ה	כג	ב	רמ'ו
	כח	ב	קכ'ז
יומא	כא	ב	רמ'ו
	כב	ב	רכ'ד אות כ'ד
	ל	ב	רל'ג
	לג	א	ע'ו
	לד	ב	רכ'ט-רמ'ז
	מד	ב	רל'ג
	מז	א	רכ'ו אות כ'א
	מז	ב	רל'ח
	עב	א	רכ'ו אות כ'א ואות כ'ג
	פה	ב	ק'ס
סוכה	ה	א	רכ'ד אות כ'א
	סס		רכ'ס
	ט	א	רי'ז
	יד	א	קל'א במפתחות
	יד	א	רי'ד אות כ'
	כג	א	רמ'ב
	כה	ב	ל'ד
	לג	ב	רכ'ט
	לה	ב	ל'ז
תענית	ד	א	רכ'ס
	טו	א	רכ'ד אות י'ג
	יט	ב	מ'ה
מגלה	ס	ב	רי'ד אות כ'ו
	כו	ב	ל'ט
מועד קטן	ד	א	רס'ד
	ד	ב	רכ'ט
	ח	א	רכ'ו אות כ'א
	יא	ב	רל'ט
	יב	א	רל'ט
	טו	ב	רכ'ו אות כ'א
	סס		רל'ט
יבמות	יג	ב	קפ'ג
	כא	ב	כ'
	כה	ב	קי'א
	כו	א	רי'ד אות י'ג
	כח	ב	ק'ס
	לו	א	רי'ד-רכ'ו אות כ'ז
	לו	א	רי'ד
	מב	א-ב	רי'ד
	מו	א	רי'ד
	מט	ב	ק'י-קי'א-קפ'ג
	סא	ב	רי'ד אות כ'ג

מפתחות על סדר הש"ם

מסכת	דף	עמוד	סימן
יבמות	סט		רי"ד
	עט	א	רכ"י
	פ	א	רמ"ו
	פח	ב	רי"ד
	לג		קנ"ז
	לו	ב	רס"ד
	קג	ב	רל"ג־על
	קיד	א	רכ"ו אות כ"א
	קטו	ב	רכ"ד אות י"ט
	קטז		רכ"ו אות כ"ז
	קכא	א	קס"ח
	קכב	א	ל"ז־רכ"ו אות י"א
כתובות	ג	א	קנ"ו
	ד	א	רכ"ד אות ו
	ט	א	ג"־רכ"ו אות כ"ז
	יג־יד		רי"ד
	טו	א	רכ"ו אות ד'
	יח		רכ"ו אות ל"ג
	כט	ב	רל"ה
	לד	ב	רס"ד
	לז	א	רמ"ז
	מ	א	רכ"ד אות ע"ו
	מה	א	קמ"ה במפתחות
	נב	א	רי"ד אות ח"י
	נו	א	רכ"ג
	נז		רי"ד אות י"ב
	ס	ב	רי"ד
	סט	ב	רכ"ד אות ז' ואות י'
	עג	ב	קס"ה במפתחות
	פב		רי"ח
	פג		רי"ד אות ח"י
	פו	ב	רכ"ד אות ע"ו־ע"ז
	פס		רכ"ו אות י"ב
	סס		רכ"ז
	ל	א	רכ"ו
	לב	א	רי"ד אות ט"ז
	סס		רכ"ו אות י"ב
	קב		רכ"ו אות י"ב
	קט		רכ"ו אות ב'
נדרים	ח	ב	רמ"ה
	יז		רי"ח
	כ	א	ע"ד
	לג	ב	רל"ה
	לה	ב	ר"י
	לו	א	נ"ב
	לו	ב	רי"א
	מב		רכ"ד אות ט"ז
	מז		רכ"ד אות ט"ז
	סה	ב	ע"ר
	סח	א	קס"ה
	פ	ב	ר"י
	פד		קנ"ז־רי"ד אות ח"י
	פט		רכ"ד אות ט"ז
	ל	ב	קנ"ד־רי"ד
נזיר	יב	א	קמ"ה במפתחות
	כא	ב	קנ"ד
	לח	א	נ"ט במפתחות
	מב	א	רל"ח
	מג	א	כ"ד
	נ	ב	ע"ר
	נא	א	קנ"ט־ע"ר
	נד	ב	ל"ד־רכ"ד אות כ"א

מסכת	דף	עמוד	סימן
נזיר	נט	א	רמ"ג
סוטה	ג	א	רי"ד
	כה	ב	ע"ר־י"־רכ"ו אות ל"ג
	לא	ב	רי"ד
	לד	ב	רכ"ד
	מד	א	רמ"ב
גיטין	ב	א	ל"ג במפתחות
	סס		קפ"ב ומפתחות
	ט	א	רכ"ד אות ה
	יד	א	רכ"ד אות ה
	יז		ל"ג ל"ה רי"ד
	יט	א	נ"ב
	כט	א	ר"כ
	לא	ב	רכ"ו אות ט'
	לז		רט"ז
	מב		רט"ז
	מג	א	ר"ל
	מז		רכ"ב
	נב		רכ"ו אות כ"א
	נד	ב	נ"ב־פ"א
	סד		פ"ה־קס"ג
	סו	ב	ר"כ
	עז	ב	קל"ה
	פ	ב	קל"א במפתחות
	פד	ב	קפ"ג
קידושין	ד		רכ"ז
	י	א	קל"ה
	יא	א	רי"ד אות י"ב
	יב	ב	רכ"ו
	יג	ב	קפ"ג־רכ"ד אות כ"א
	יז	ב	קפ"ח
	כד	א	קס"ו־רכ"ב
	כו	א	ר"כ
	מג	ב	רמ"ז
	מה		רי"ד
	מז		ע"ה
	נא	א	קפ"ג
	נב		רמ"ב
	נה	ב	רמ"ה
	נו	ב	רכ"ו־אות ו"ו
	נט	ב	כ"ו
	ס		רכ"ז
	סב	ב	קפ"ח
	סה		רי"ד
בבא קמא	טו		רכ"ז
	לז		רל"ט
	נא	א	ר"י
	נה		רל"ט
	נו	א	רכ"ב
	סט		רמ"ט
	עח	ב	רט"ו־רכ"ד אות כ"ו
	פו	ב	רכ"ד אות י"ג
	פח	א	רכ"ו אות ט"ז ואות כ"ד
	לט		רכ"ד אות י"א
	קא		רמ"ו
	קד	ב	רכ"ד אות ה ואות ט"ז
	קח	ב	רכ"ד אות ט"ו ואות ח"י
	קי	ב	קנ"ז
	קיא	ב	רכ"ד אות ח"י
	קיב		רכ"ד אות ט"ו
	קיב	ב	רכ"ח
	קיז	א	רכ"ו אות כ"א

מפתחות על סדר הש"ס

מסכת	דף	עמוד	סימן	מסכת	דף	עמוד	סימן
בבא מציעא	ד	א	רכ"ו אות כ"ב ואות ל"ג	שבועות	מא	ה	רי"ד
	י	ב	קמ"ה		מא	ב	רכ"ו אות כ"ז-כ"ט
	יא	ב	ר"י רכ"ד אות ד'	מכות	ד		רכ"ו אות כ"א
	טו		רכ"ו אות ה'		ה	ב	רכ"ו אות י"ד
	מח	ב	רכ"ד אות ה'		ו	ב	רכ"א אות כ"ב
	מט	א	רכ"ד אות ד'		ח		רכ"ו אות ט"ז
	מט	ב	רל"א		כב	א	כו
	נג	א	ק"ס	זבחים	ב	ב	רל"ה
	נו		רכ"ו אות ג		כ	א	ג'
	סא	ב	כ"-רכ"א		כז	ב	קי"ח
	סב		רכ"ד אות ט"ו		מה	ב	קע"ה במפתחות
	סג	א	ע"ה		נה	ב	ע"ו
	סה	א	כ"-רכ"א		ע		רכ"ו אות כ"א
	סז	א	רכ"ד אות ט'		עא	א	רי"ד
	עא		רכ"ז		עג	ב	י"ד במפתחות
	עב	ב	ע"ז		עט	ב	ד'
	פ	ב	קנ"א		לא	ב	רכ"ט
	לב	ב	ר"י		קה	ב	ע"ר
	קז	ב	ק"ס		קו	ב	קע"ה במפתחות
	קיב	ב	קנ"א		קח	ב	רכ"ד אות י"ב
בבא בתרא	ג	ב	רכ"ו אות ט"ז	מנחות	ה	ב	מ"ב
	טז	ב	רכ"ד אות י"ד		ח	ב	קי"ח
	ל		רכ"ד אות כ"א		כא	א	קע"ה
	מח	ב	רכ"ו אות ה'		לא	ב	רמ"ו
	נד	א	ס"א-ע"ה		לה		רמ"
	נה	ב	רס"ט		לז		ר"מ
	נז	ב	רכ"ד אות י"ג		מט	א	קנ"ז
	סב	א	רכ"ו אות כ"ז		נ	ב	רכ"ו אות י"ד
	סו		ק"ב ומפתחות		נד		רמ"ב
	פח		רכ"ד אות ד'		עב	א	קי"ח
	קיד	א	רכ"ד אות י"ט		לה	ב	י"ד במפתחות
	קמח	א	רי"ג	בכורות	ב	א	קי"ב
	קמט	א	רכ"ד אות ו'		ו	ב	ק"ל-ר"ה
	קנו	ב	רכ"ד אות ז'		יא	א	רי"א
	קנט		רכ"ד אות ח"י		יג	ב	ר"י-רמ"ה
	קעה	א	רכ"ד אות כ"ט		טו	ב	ק"ס רמ"ה
סנהדרין	ג	א	רכ"ו אות כ"א		יח		רכ"ד אות ד'
	ט	ב	רכ"ז		לח	ב	קס"ג
	כג	א	ז		מד	א	רכ"ה
	כה	א	קמ"ה במפתחות		מה		ר"מ
	כז-כח		רכ"ו אות כ"א-כ"ג		מו	ב	רכ"ה
	ל		רכ"ו אות י"	ערכין	ד	א	ק"ס
	לה	א	ע'		ו	ב	רי"ד אות כ"ד
	מ		רכ"ז		ט	א	מ"ה
	מא		רכ"ו אות י"ד ואות ח"י		כב	א	קמ"ה במפתחות
	מג	א	רכ"ד אות י"א		כב		רי"ד אות י'
	מו	ב	רכ"ד אות	תמורה	ד		רכ"ו אות י'
	נה	ב	רמ"ז		ו	ב	רכ"ז
	סו	ב	רכ"ו אות ט"ו	כריתות	כ	ב	רכ"ט
	סו	ב	רכ"ז		כד	א	ל"ז
	עח		רכ"ו אות ח"י	מעילה	טו	א	קע"ה
	פא	א	רכ"ז		יט	א	רע"ו-רכ"ד אות כ"ז
	פט	א	ר"י		כ	א	ק"ב
ע"ז	ז		רכ"ב		כא	ב	רמ"ט
	כב	א	ל"ג	תמיד	כט	ב	רכ"א
	כג		רי"ד	חולין	ב	ב	ע"ר
	כו	ב	קנ"ו		ח	ב	ע"ח
	נג	ב	פ"א		יא	ב	רכ"ו אות ד'
	עא	א	רע"ז		לט	א	קס"ח
שבועות	ג	א	רכ"ו אות ד'		מ	א	ק"ו
	ג	א	רמ"ד		מא	א	כ"ו
	יז	א	רל"ג		סב		רל"ט

מפתחות על סדר הש"ס

מסכת	דף	עמוד	סימן
חולין	עט	א	רי"ד אות ה'
	פא	א	קס"ח
	פג	ב	קע"ה
	פו	ב	ק"ס
	פח	א	רכ"ז
	קג	ב	רכ"ו אות כ"א
	קטז	ב	קע"ה
	קכ	א	קפ"ח
	קכה	ב	רל"ג
	קלג		רי"ד אות כ"ד
	קלד		רכ"ו אות י"ג
	קלה		רכ"ב
	קמא	ב	רכ"ד אות ח"י
נדה	ג	א	רמ"ז
	ד		רכ"ו אות י'
	ו	ב	רכ"ו אות כ'
	י	ב	ק"ס
	יג		רי"ד אות י"א
	טז	ב	רי"ט
	כה	א	רכ"ד אות כ"ח
	לא	ב	רי"ט
	לג	ב	ל'כ"ק'ס
	נג	ב	רכ"ד אות ט'
	נח	ב	קפ"ג
	סו	א	רי"ג

